הלכה · מערכות וענייינים

גזע ישי

רבי יהודה שמואל אשכנזי [אי"ש]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גזע ישי

רבי יהודה שמואל אשכנזי [אי"ש]

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גזע-ישי/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 9

מערכת אות האל"ף 11

א 11

ב 17

ג 18

ד 20

ה 23

ו 24

ז 26

ח 29

ט 32

י 32

יא 43

יב 51

יג 54

יד 58

טו 59

טז 67

יז 70

יח 73

יט 73

כ 77

כא 84

כב 86

כג 88

כד 91

כה 100

כו 100

כז 102

כח 108

כט 110

ל 110

לא 116

לב 117

לג 117

לד 119

לה 120

לו 121

לז 122

לח 125

טל 126

מ 129

מא 129

מב 131

מג 131

מד 131

מה 132

מו 139

מז 142

מח 147

מט 153

נ 155

נא 157

נב 158

נג 160

נד 160

נה 160

נו 162

נז 163

נח 168

נט 169

ס 173

סא 189
סב 190
סג 192
סד 203
סה 205
סו 206
סז 208
סח 211
סט 216
ע 221
עא 225
עב 234
עג 236
עד 236
עה 239
עו 247
עז 249
עח 258
עט 260
פ 261
פא 262
פב 273
פג 274
פד 276
פה 281
פו 282
פז 291
פח 292
פט 293
צ 303
צא 304
צב 309
צג 310
צד 314
צה 316
צו 327
צז 334
צח 352
צט 366
ק 367
קא 371
קב 374
קג 376
קד 386
קה 391
קו 393
קז 397
קח 398
קט 403
קי 404
קיא 406
קיב 407
קיג 410
קיד 412
קטו 420
קטז 433
קיז 436
קיח 439
קיט 444
קכ 450
קכא 460
קכב 460
קכג 462
קכד 467

קכה 474
קכו 475
קכז 476
קכח 480
קכט 481
קל 484
קלא 484
קלב 485
קלג 486
קלד 487
קלה 488
קלו 494
קלז 496
קלח 503
קלט 505
קמ 505
קמא 511
קמב 512
קמג 512
קמד 513
קמה 513
קמו 517
קמז 519
קמח 519
קמט 519
קנ 519
קנא 520
קנב 521
קנג 522
קנד 522
קנה 522
קנו 523
קנז 525
קנח 525
קנט 525
קס 526
קסא 528
קסב 529
קסג 530
קסד 531
קסה 532
קסו 532
קסט 534
קע 536
קעא 537
קעב 538
קעג 539
קעד 539
קעה 539
קעו 540
קעז 548
קעח 550
קעט 553
קפ 556
קפא 557
קפב 560
קפג 562
קפד 563
קפה 563
קפו 564
קפז 565
קפח 565
קפט 566
קצ 566

קצא 566
קצב 568
קצג 569
קצד 570
קצה 571
קצו 572
קצז 573
קצח 573
קצט 574
ר 576
רא 577
מערכת אות הבי"ת 578
רב 578
רג 579
רד 582
רז 588
רח 590
רט 597
רי 605
ריא 607
ריב 609
ריג 609
ריד 611
ריו 612
ריז 613
ריח 614
ריט 617
ריט 618
רכ 623
רכא 624
רכב 626
רכג 628
רכד 630
רכה 631
רכו 631
רכז 637
רכח 639
רכט 641
רל 642
רלא 642
רלב 642
רלג 643
רלד 647
מערכת אות הגימ"ל 648
רלה 649
רלו 649
רלז 650
רלח 653
רלח 654
רלט 654
רמ 659
רמא 660
רמב 661
רמב 662
רמג 664
רמד 666
רמה 667
רמו 670
רמז 671
רמח 672
רמט 672
רן 673
רנא 673
674

רנב 674
מערכת אות הדל"ת 677
רנג 677
רנד 678
רנה 678
רנו 679
רנז 679
רנח 681
רנט 682
רס 683
מערכת אות הה"א 683
רסא 683
רסב 684
רסג 685
רסד 685
רסה 685
רסו 685
רסז 686
רסח 686
רסט 687
ער 687
רעא 688
רעב 689
רעג 689
רעד 690
רעה 691
רעו 691
מערכת אות הוי"ו 691
רעז 691
מערכת אות הזיי"ן 693
רעח 693
רעט 693
רפ 695
רפא 696
רפב 696
מערכת אות החי"ת 696
רפג 696
רפד 696
רפה 697
רפו 697
רפז 698
רפח 699
רפט 699
רצ 700
רצא 700
רצב 701
רצג 701
מערכת אות הטי"ת 701
רצד 701
רצה 702
רצו 703
רצז 704
רחצ 705
רצט 708
ש 709
שא 709
שב 710
שג 711
מערכת אות היו"ד 711
שד 711
שה 712
שו 712
שז 712
שח 714

שט 715
שי 716
שיא 717
שיב 718
שיג 718
שיד 718
שטו 720
מפתחות העניינים 720
מערכת האלף 720
מערכת הבית 722
מערכת הגימ"ל 723
מערכת הדלית 723
מערכת ההא 723
מערכת הויו 724
מערכת הזיין 724
מערכת החית 724
מערכת הטית 724
מערכת היוד 724

הקדמת המחבר

אמר העבד אי"ש צעיר המחבר. כל שהוא מין כללא הלא זה השער לצדיקים פתוח. דפתחי. רבנן קמאי ובתראי דכיי"לי במדה גדושה. איידי דנפיש חילייהו. רבנן דפקיע שמייהו. אשר כח בהם דמשנ"ו בדבורייהו ולהוציא תעלומות חכמה דנפיש נהורייהו. זיל לגבייהו. דאשמעינן חדושא. ה'ן למדין מן הכללות הלכת' גברוואתא. דינא רבה ודינא זוטא. דאתו ממולא'י. ראשוני' ואת אחרונים. דור דור ויחנו במתק'ה ודין גרמ'א כי תורתם לכל היא דרושה:

לא כן אנכי אנוש כערכי. קל שבקלים נער ובער אנכי. כל רואי ילעיגו לי יפטירו בשפה הראיתם את זה אנוש מזער זעירא זעירא. דלית ביה שיעורא. באין מבין שדעתו קלושה:

גם הוא ידו פרש מושך בקס"ת קנ'ה חכמה נפשו יתה ויעש גם הוא את האותו'ת דרך כללא בלישנא קלילא ודעת חלושה:

ויעל עולו'ת על מזבח הדפוס מדפ'ס ועולה שיחת דקלי'ם בעט ברזל על לוח חרושה:

ואשיבה חורפי דבר גם לי לבב ידעתי ביני ידעתי. מיעוט ערכי שפלותי ודלותי. לא חכימא ולא חוזאה אנא לשום דברתי. לפני רבנן ותלמידהון לבש בשרי בושה:

ואולם שמעו נא המורים. כל דברי לא נתנו ליכתב אלא לצעירי'ם. תלמידי ודרדקי דבי רב להם לבדם הדברים אמורים. למען ירוצו וימצאו דבר חפץ מעניינא לעניינא אגב רישא:

ועוד אחרת היתה שם כי כל הני מילי קטני'. היד כותבת דרך למודי אגב דוחקאי חסורי מחסרא והכי קתני. נע ונד ומתגורר בארץ העמים מיום צאתי מארצי ארץ הקדושה:

ואני בתוך הגולה עד כה הביאני האל תוך עיר **אנקונה** יע"א ושם נמצא איש צדיק רב פעלים. כולל כל אישור'ין חזרן במצות חפוש מחפוש קלה וחמורה ל'ו חופש"ה:

הדר הוא לכל חסידיו הגביר המשכיל ונבון הישיש כה"ר **יצחק גאליקו** נ"ע בכה"ר שמואל נ"ע הוא ראה בעניי דרבו עלי טפלי שואלי'ם קטנים לחם ושמלה ואין ידי משיגה די השיב. ועם כל זאת לא השיבותי אחור ימיני והיד כותבת מילי דאורייתא מאי דחזי לי לחדושא:

והעיר ה' את רוחו הקדש ונפשו הטהורה. להקים עולה של תורה. ויצא יצחק לישע והיתה לאורה. ויחזקני חזקה דאורייתא במתן דמי"ם מתנה הראויה דאית בה שיעורא. ויהי לי לעזר וסומך ולמשיב נפש ורוח חדשה:

ובר מן דין העדיף טובו והניח צדיק זה לי אחריו ברכה. הוא צוה צוואת שכ"מ בדברים שבכתב עשויה כהלכה. למען יזילו אחיו זהב מנכסיו לי לשמי לעזר הדפסת כתב ידי יד כהה לספרים חמשה:

מכאן מודעא רבא כין הוא היה בגר"ם המעלות. לחבר את האהל כתבי הנמצאים אתי מגילות מגילות. ולהעלותם על מזבח הדפוס ויהיו הנסתרות נגלות. ואני פי מלך שמרתי כי הוא נכסוף נכסף ומאתי דבר זה ל'ו נדרשה:

איכו השתא על כל אילין דהוו. מצוה לספר בשבח המגיע לכל כי האי גברא דשפיר חזי איש אשר אלה לו רוח אלהים בקרבו הנמצא כזה. אם אשכחהו תשכח ימיני. כמה טובות גמלני. כפולות מזה ומזה. חזקת חבר היה לי מעיר לעזור מצרה. הן ישיבה בעזר"ה על התורה כדחזי. אנא דאמרי הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו מחזה שדי יחזה.

עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר .

עליו נאמר מקרא זה. בג"ע העליון במנוחה עליונה בהדי צדיקייא וחסידייא תנוח נפשו נפש היפה הדר בלבושה:

תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרהו תמיד כל ימי חיי. כי על כן אמרתי אל לבי הלא בספרתי יבא זכרונו לפני. וקראתי בשם ספרי הקטן הלזה **גזע יש"י** שם רמ"ז באותיות שתים יו"ד הראשונה והשי"ן שתי שמותי. **יהודה שמואל** והיו"ד האחרונה רמוז שם **יצחק** שמו הטוב דהאי גברא יקירא הנז' דרחימותיה לגביה דידי אוושא:

אתאן לסיפא להניח ברכה להני תרי אחי ומרחמי דרבי"ן חסדידא. הלא המה הגבירים הרמים ישרים ותמימים רודפי צדק ור"ב חסד"א. כמה"ר **דוד** וכמה"ר **יעקב ישראל גאלייקו** הי"ו. אשר טובים השנים קבלו בשמחה ואשרו וקיימו כל מאי דאפיק מפומיה אחיהם רב אחא משבח"א שי"ח יצחק במילי דשמייא לכל דבר שבקדושה:

ישלם ה' את פעלם ותהי משכורתם שלמה מעם אלהי ישראל וזכות פרי צדקת אחיהם הגדול' יכולה היא שתגן עליהם אלף המגן למען יחיו חיים ארוכים. מושפעי"ם ועומדים רווחים. ויהי כזית הוד **דוד** וישב **יעקב** שקט ושאנן **וישראל** ישכון בטח רטוב ורענן. משמיא מיהב יהב ליה כל מידי דמיטב אשר נפשו תבקשה:

ואסיים בקול תפלה בצלותי ובבעותי אקרא לאל. אנא שובה ה' רבבות אלפי ישראל עין בעין נחזה את שיבת ציון וגולת האריאל. תוך ציון וירושלים מקום שכינת אל ויבן כמו רמים מקדשו ושבו בנים לגבולם איש לעבודתו עבודת בית אל. יראו עינינו וישמח לבנו כי יעמדו כהנים לעבודתם ולויים בדוכנם בשירם ובזמרם ואז נשירו שיר חדשה:

אמן כן יהי רצון:

הכ"ד הבא על החתום פה ליוורנו יע"א יום ט"ו בשב"ט דהאי שתא **תר"ב** גדולתי ותסב תנחמני לפ"ק. המקוה ישועת אל כי הוא מחסי ומצודתי עוזי ומעוזי הצעיר:

יהודה שמואל אשכנזי ס"ט.

מערכת אות האל"ף

א

אי אדם יכול לברוא אדם או בהמה על ידי ספר יצירה. כדאיתא פרק ארבע מיתות דס"ה ע"ב רבא ברא גברא שדריה קמיה דר"ז וכו' ופי' רש"י ברא גברא ע"י ספר יצירה שלמדו צירוף אותיות של שם ואמרינן תו התם דס"ז ע"ב דרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בס' יצירה ומיברי בהו עיגלא תילתא ואכלי ליה. ופירש רש"י עסקי בה' יצירה וממילא איברי להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפין אותיות השם שבהם נברא העולם וכו' יע"ש. וכן העיד הגאון חכם צבי ז"ל בתשו' סי' צ"ג על זקנו הגאון מהר"א ז"ל אב"ד דק"ק חעלם דברא גברא ע"י ס' יצירה י"עש:

ונסתפקתי אי שרי להו לרבנן דרב חילייהו ועסקי בס' יצירה וברו גברא. למעבד להאי עבידתא ביומא דשבתא. מי אמרינן כיון דלא קא עבדי רבנן מעשה בידים בהאי עסקא דעסקי בה' יצירה אלא דמצרפי אותיות השם שבו נברא העולם. וע"י צירופם את אותיות השם הקדוש האדם או הבהמה איברו ממילא. לא עברי בהכי כיומא דשבתא על איסורא דאוריית' דלא תעשה כל מלאכה. דהא לא עבדי מעשה ממש בידים. או דילמא כיון דעל ידי עקימת שפתים בצירוף אותיו' השם הקדוש מתעביד מעשה גדול ונורא כזה דנבר' אדם או בהמה כעבדו רבנן בעסקם בצירוף אותיות השם מעשה ממש בידים חשיב ועברי על איסור מלאכה דבונה בשבת ואפשר נמי על איסור מלאכה דלש בשבת כי עסקי בהאי עיסקא ביומא דשבתא.

ולכאורה נראה דליכא בהאי עסקא משום איסור לא תעשה כל מלאכה ביום. השבת. כיון דלא עבדי רבנן שום מעשה בידים בגוף האדם הנברא או הבהמה רק דבור בעלמא בצירופם אותיות השם. ואמינא לה מהא דגרסי' בפ' חלק דק"א ע"א ת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת. ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת. ופירש"י ולוחשין וכו' בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה ע"כ. ונראה לכאורה דכוונת רש"י ז"ל במאמרו ואין בכך משום צידה. משום דהוה על יד לחישה דעז עקימתו השפתים בלחישה הוא מעמיד הנחשים במקומן שלא יוכלו לזוז משם. וכיון דלא עביד מעשה בידים אלא דבור בלחישה ליכא בהכי משום איסור מלאכה דצידה בשבת דבר תורה ולהכי שרי ללחוש לחישת נחשים ועקרבי' בשביל שלא יזיקו בשבת. כן נראה לכאורה כוונת רש"י ז"ל. ולפי זה הנה מכאן ראיה להתיר לעסוק בה' יצירה ולצרף אותיות השם שבו נברא העולם ביומא דשבתא דבר תורה. דכיון דלא עבדי רבנן מעשה בידים בגוף בריאת האדם או הבהמה אלא דיבור בצירוף אותיות השם וממילא איברו האדם או הבהמה. ליכא משום

איסור עשיית מלאכה דבונה ולש בשבת דומיא דלחישה על נחשים ועקרבים דשרי בשבת וליכא משום איסור מלאכה דצד בשבת:

איברא דראיתי להגאון באר שבע ז"ל בפרק חלק עלה דהך ברייתי' דלוחשין לחישת נחשים וכו' שדחה להאי פירושא דרש"י ז"ל ותמה מאוד על רש"י ז"ל דפריש הכי. וז"ל ולוחשין וכו' פירש"י שלא יזיקו ואין בכך משום צידה. ואני אומר אחר אלף מחילות מעצמותיו הקדושים לא כן אבי ח"ו פה ק' יאמר דבר זה שהרי משנה שלמה שנינו פ"ב דעדיות הצד נחש בשבת אם מתעסק שלא ישיכנו פטור. ואם לרפואה חייב וכו'. ובס"פ האורג אמר שמואל דהאי פטור פטור ומותר הוא א"כ אי אפשר לו' שהברייתא בא לאשמועינן דאין בכך משום צידה שהרי אפילו הצד ממש שלא יזיקו מותר לכתחלה. א"כ מאי ואין בכך משום צידה דמשמע אבל הצד ממש שלא יזיקו אסור. וכבר היה לי לפרש שהברייתא בא לאשמועינן דאין בכך משום רפואה דומיא דאינך וכו'. אמנם מדברי הרמב"ם פי"א מה' ע"ז נר' שהוא מפרש הברייתא דלוחשין וכו' היינו מי שנשכו נחשים או עקרבים שמותר ללחוש לו אפילו בשבת אעפ"י שאין הדבר מועיל כלום ואסור להרבות בשיחה בטילה בשבת וכו' אפ"ה לחש זה שרי וכו ושפתים ישק הוא עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהגדיל הרב תמיהתו מאוד על פירש"י ז"ל. ובחר לו לפירושו של הרמב"ם ז"ל. ולפי פירושו דפירש הרמב"ם ז"ל להך ברייתי' ליכא לאתויי מידי מהך ברייתא לנדון דידן כמובן. ודברי רש"י ז"ל דחה הגאון באר שבע ז"ל:

האמנם כי דייקינן פורתא נרא' דמאי דתמה הגאון באר שבע ז"ל על פירש"י לאו תמיהא היא כלל ומאוד אני תמה על הגאון הנזכר שהחריד את כל החרדה הגדולה הזאת על מאור עיני הגולה רש"י ז"ל והכי אמר מר בתמיהתו ח"ו פה קדוש יאמר דבר זה וכו' כאילו ח"ו נעלמה מעיני קדשו של רש"י ז"ל האי משנה ערוכה דפ"ב דעדיות ומאי דאמר עלה שמואל סוף פרק האורג דהאי פטור הוא פטור ומותר. וזו פליאה גדולה בעיני על הגאון ז"ל הנזכר. דהא הך מתניתין דעדיות דהצד נחש לאו כולי עלמא היא אלא ר"ש היא דס"ל מלאכה שא"צ לגופה מותר. וכדאמרינן עלה בשבת דק"ז ע"ב אבל לר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב. אסור לצוד נחש ומתעסק בה כדי שלא ישכנו וחייב משום צד. וכבר התוס' ז"ל בריש שבת ד"ג ע"א ד"ה הצד נחש הקשו בשם בה"ג דברי שמואל אהדדי דהכא סבר שמואל כר"ש מלאכה שא"צ לגופה פטור ומשום צערא דגופא מותר. ובפ' כירה אמרי' דסבר שמואל במלאכה שא"צ לגופה כר"י דחייב. ותירצו בשם ר"ת דשמואל קאמר דלר"ש דס"ל מלאכה שא"ג לגופה פטור. בהני תלת פטור ומותר וליה לא ס"ל כר"ש יע"ש. ובהך מתניתין דמייתי מינה שמואל ראיה דהצד נחש וכו'

פטור ומותר. מהא דתנן התם דקכ"א כופין קערה וכו' ועל עקרב שלא תישך. הנה סיפא דהך מתני' גופה אמר רבי יהודה מעשה בא לפני ריב"ז בערב ואמר חוששני לו מחטאת ופי' רש"י ז"ל חוששני לו מחטאת כיון דלא היה העקרב רץ אחריו איני יודע אם חייב משום צידה אם לאו וחוששני לו' חייב חטאת הוא ע"כ יע"ש. והנה כי כן תם אנכי ולא אדע מה מקום לתמיהא זו דתמה הגאון באר שבע ז"ל על רש"י דפרק חלק מהאי מתני' דפ"ב דעדיות והכי אמר מר בתמיהתו דאי אפשר לומר שהברייתא בא לאשמועינן דאין בכך משום. צידה שהרי אפילו הצד ממש שלא יזיקו מותר לכתחל' וכו' כאילו הוה דינא דהך מתני' דפ"ב דעדיות אליבא דכ"ע וליכא שום תנא דפליג עלה. והא איכא רבי יהודה ורבן יוחנן בן זכאי דפליגי עלה דהך מתני' דעדיות וסברי דהצד נחש בשבת ומתעסק בו כדי שלא ישיכנו חייב דאית. להו מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה ומתני' דפ"ב דעדיות ר"ש היא. וא"כ שפיר אפשר ואפשר לומר דהך ברייתא דלוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ר' יהודה וריב"ז היא דסברי מלאכה שא צ לגופה חייב עליה ולהכי קתני תנא דהך ברייתא לוחשין וכו' לאשמועינן דאע"ג דמלאכ' שא"צ לגופה חייב והצד נחש בשב' ומתעסק בו שלא ישיכנו חייב. אפ"ה לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת כדי שלא יזיקו. משום דאין בכך משום צידה וכדפי' רש"י ז"ל ושפיר פירש דהאי תנא הא אתי לאשמועינן דאע"ג דסובר מלאכה שאצ"ל חייב והצד נחש בשבת ומתעסק בו שלא ישיכנו חייב הצדן ע"י לחישה לאו צידה הוי להתחייב משום צד. והא דמוקי לה רש"י להך ברייתא כר"י דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב. ולא מפרש לה משום רפואה כדהוה בעי לפרש לה הגאון באר שבע ז"ל. משום דס"ל לרש"י דהא מילתא דפשיטא טובא היא דליכא משום רפואה כיון דלא עביד מידי רק עקימת שפתים בלחישה פשיטא דליכא למגזר בכה"ג משום שחיקת סממנים. ולא היה צריך התנא להשמיענו דבר זה וכן נמי לא ניחא ליה לרש"י לפרש כדפירש לה הרמב"ם ז"ל. משום דאיהו ס"ל דהלחש מועיל ודלא כהרמב"ם דס"ל דאין הלחש מועיל כלום. וכיון דלרש"י הלחש מועיל ליכא בהאי לחישה בשבת ע הנשיכה משום שיחה בטלה ופשיט' דשרי ומאי אתא תנא דברייתא לאשמועינן דלוחשין ולהכי סובר רש"י ז"ל דע"כ דהאי תנא דקתני לוחשין וכו' ס"ל כר"י וריב"ז דמלאכה שא"צ לגופה חייב והצד נחש בשבת ומתעסק בו שלא ישיכנו חייב דלא כהך מתניתין דעדיות דהך מתני' ר"ש היא. ולכן אתי שפיר מאי דקתני לוחשין וכו' דאתא לאשמועינן דצידה דע"י לחישה שריא משום דאין בכך משום צידה. וזה פשוט וברור בכונת רש"י ז"ל. ודברי הגאון באר שבע ז"ל בתמיהתו על פי' רש"י ז"ל אינם אלא דברי תימא כאמור.

שבתי וראה להרב מהר"א אלפאנדרי זל בס' מרכבת המשנה פי"א מה' ע"ז דף י"ז ע"ד שהביא דברי רש"י ז"ל וכתב וז"ל וראיתי להרב באר שבע בשיטתו שהבין בדברי רש"י שמ"ש ואין בכך משום צידה היינו שלחש זה שלוחש ומקבץ יחד הנחשים במקום אחד שאין זה חשוב צידה להיות אסור ללחוש בשבת. וכפי זה תמה עליו דמשמע שהצד מפני שלא יזיקו אסור. והא משנה שלימה שנינו הצד נחש וכו' עכ"ל. ואני אומר שאין כונת רש"י במ"ש ואין כאן צידה שאין זה חשוב צידה. אלא כוונתו לומר כיון שהוא בשביל שלא יזיקו. אין כאן איסור צידה ומותר. והיינו ההיא מתני' דהצד נחש. וזה נראה מוכרח בדעת רש"י ז"ל דלא ימנע האי שלא יזיקו שכתב רש"י יש סכנה בדבר או לאו. אי איכא סכנה מאי דאין בכך משום צידה דקאמר דמשמע הא איכא משום צידה אסור. אמאי הא אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ואי ליכא סכנה. אמאי מותר אפילו בחול. הא איכא איסורא דחובר חבר. דכן ס"ל לרש"י בפירוש חובר חבר שמקבץ נחשים ועקרבים במקום אחד אלא ודאי דמיירי שיש סכנה ואפילו בשבת מותר דאין בכך איסור צידה כנ"ל עכ"ד ז"ל יע"ש. ולפי דברי הרב ז"ל בכוונת דברי רש"י ז"ל. אנו למדין מדברי רש"י ז"ל אלו דצידה על ידי לחישה חשיבה צידה גמור' דבר תורה והצד נחש בשבת ע"י לחישה שלא יזיקו חייב משום צד אע"ג דלא עביד מעשה בידים וליכא רק עקימ' שפתים בלחישה. דטעמא דהאי ברייתא דשרייה ללחוש לחישת נחשים ועקרבים בשבת. היינו משום דאיכא סכנה. ומשום דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש. וכמ"ש הרב הנז' ואי צידה דע"י לחישה לאו צידה חשיבה ולא מיחייב עליה משום צד דבר תורה. מאי אתא תנא לאשמועינן. דבדאיכא סכנה לוחשין וכו'. פשיטא הא אפילו צידה גמורה בידים שרי בשבת במקום סכנה דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש.

והנה אם איתא להאי פירושא דהרב ז"ל בכוונת רש"י ז"ל לא זו בלבד דליכא ראיה מדברי רש"י ז"ל אלו להתיר האי עסק' דצירוף אותיות השם הקדוש בשבת. כדהוה בעינן לאתויי לעיל. אלא אדרבה יש להוכיח מדברי רש"י ז"ל אלו לאידך גיסא דאסיר דבר תורה לעסוק בס' יצירה ולצרף אותיות השם שבו נברא העולם בשבת. משום דכי איברו אדם או בהמ' ע"י עסק זה קא מחללי שבתא ועברי על איסור עשיית מלאכה דבונה ולש בשבת דאע"ג דלא עבדו מעשה בידים בגוף האדם או הבהמה. רק עקימת שפתים בצירוף אותיות השם והאדם איברי ממילא מ"מ כיון דע"י צירופם אותיות השם מתעביד מעשה דבריאת האדם או הבהמה בעבד מעשה בידים חשיב דומיא דצידת נחשים ועקרבים ע"י לחישה דחייב משום צד בשבת דבר תורה לפי דברי מהר"א אלפאנדרי ז"ל בכונת דברי רש"י ז"ל. ואע"ג דליכא מעשה דצידה בידים כלל. רק עקימת שפתים בלחישה. דבריאת אדם

או בהמה ע"י ספר יצירה הוה נמי דכוותה דלחישה על נחשי' ועקרבי' ואין מקום לחלק ביניהם כלל.

האמנם לפענ"ד עיקר דברי הרב מהר"א אלפאנדרי ז"ל בכוונת דברי רש"י ז"ל. אחר המחילה רבה הלא נתנו ליאמר כלל. חדא דהאי לישנא דואין בכך משום צידה דכתב רש"י ז"ל מורה באצבע על כוונתו שרצ"ל דכיון דהוה ע"י לחישה לאו צידה היא. ועוד דאי מיירי בדאיכא סכנה הן עוד היום קשה הא גופא דמאי אתא לאשמועינן דמשום סכנת נפש לוחשין אפילו בשבת ואינו אסור משום צידה מפני פקוח נפש. פשיטא דהא אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ואפילו להורגן בשבת שרי ברצין אחריו לכ"ע כדאיתא בשבת דקכ"א ע"ב כ"ש צידה שהרי צידה קילא טפי מהריגה וכמ"ש התוס' ז"ל שם ע"ב ד"ה כל המזיקין נהרגין בשבת דצידה לא מפרסמה מילתא כהריגה ומה"ט פליג התם ר"ה ואוסר ההריגה יע"ש. וכיון דברצין אחריו אפילו להורגן שרי כ"ש צידה. ואי משום דאיכא בלחישה איסור אחר דחובר חבר נמי. מאי הוי הא אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ומאי אתא תנא לאשמועינן דמשום סכנת נפש לוחשין וכו' בשבת. אלא מוכרח דמיירי בליכא סכנת נפש. ומאי דתמה הר' באר שבע ז"ל כבר כתבנו דאין מקום לתמיהתו- גם מאי דהכריח הרב מהר"א ז"ל פירושו בכוונת רש"י. משום דאי בדליכא סכנה אפילו בחול אסור משום חובר חבר. אינו הכרח כלל וכמו שאכתוב לקמן במערכת החי"ת בהאי ענייגא דחובר חבר בס"ד באופן דהאי פירוש' דאמ' מר הר"א אלפאנדרי זל בכונת דברי רש"י ז"ל במאי דכתב ואין בכך משו' צידה. אינו מחוור כלל. אלא הדבר ברור לענ"ד דכונת רש"י זל דכיון דהוה ע"י לחישה אין בזה משו' צידה ואפילו בדליכא סכנה שרי משום דצידה כזו לא אסיר דבר תורה והדרן למאי דאמרן דלכאורה איכא ראיה מדברי רש"י ז"ל אלו להתיר בריאת אדם או בהמה בשבת ע"י ספ' יצירה דבר תורה וליכא משום איסור מלאכה דבונה ולש בשבת כיון דלא עביד מעשה בידים. דומיא דצידת נחשים על ידי לחישה דליכא משום איסור צידה בשבת דבר תורה. כן נראה לכאורה:

ואולם אחרי ההתבוננות בהאי לישנא דרש"י ז"ל דכתב ואין בכך משום צידה. נלע"ד דאדרבה דמהני מילי דרש"י ז"ל ראיה לאידך גיסא. דבהאי עיסקא דספר יצירה וצירוף אותיות השם ואיברי גברא או עיגלא ביומא דשבתא איכא משום איסור מלאכה דבונה ולש בשבת. והוא משום דכי דייקינן שפיר בהאי לישנא דרש"י ז"ל. נשכח דאין כונת רש"י ז"ל במאי דכתב ואין בכך משום צידה. משום דלא עביד מעשה בידים רק עקימת שפתים בלחישה כאשר כתבנו לעיל בהשקפה ראשונה. אלא כונת רש"י ז"ל דאין דרך

צידה בכך ולהכי שרי משום דהו"ל צידה שלא כדרכה ומלאכה דצידה דכלאחר יד היא ולהכי שרי והיינו דכתב ואין בכך משום צידה. כלומר דאין דרך צידה בכך. וכן מצאתי אחרי כן להר"ב הלבוש ז"ל בא"ח סי' שכ"ח סעיף מ"ה שכתב להאי דינא דהך ברייתא דלוחשין וכו' וכפי פי' רש"י ז"ל ופירש להדיא משום דאין דרך צירה בכך. וז"ל שם לוחשין לחישות על נחשים. ועל עקרבים שלא יזיקו ואין בכך משום צידה שאין זה דרך צידה ע"כ יע"ש. הנה שהבין הרב הלבוש ז"ל בפשיטות בכונת דברי רש"י ז"ל בהני מילי דואין בכך משום צידה. דרצ"ל שאין דרך צידה בכך והא ודאי דכן הוא כונת רש"י ז"ל. ולפי זה הנה מכאן ראיה גמורה לענ"ד לנדון דידן לאסור איסור גמור דבר תורה לעסוק בהאי עיסקא דספר יצירה לצרף אותיות השם שבו נברא העולם ואיברי אדם או בהמה ביומא דשבתא ומאן דעביד הכי בשבתא עבר על איסור עשיית מלאכה דבונה ולש בשבת. שהרי לחישת נחשים ועקרבים טעמא דשרי בשבת הוה משום דאין דרך צידה בכך כנז' הא אי הוה דרך צידה בכך הוה אסיר דבר תורה משום איסור מלאכה דצידה דבר תורה. אלא משום דאין דרך צידה בכך והו"ל מלאכה דצידה כלאחר יד דלא אסיר אלא מדרבנן. ומשום צערא דגופא שרי. אע"ג דלא עביד שום מעשה בידים כלל רק דבור בעלמא ועקימת שפתים בלחישה. וא"כ גבי האי עיסקא דבריאת אדם או בהמ' ביומ' דשבתא ע"י ספר יצירה דמצרף אותיות השם שבו נברא העולם. דליכא להאי טעמא דאין דרך בריאה בכך כי היכי דנימא דהו"ל מלאכה דבונה כלאחר יד דהא אין במלאכה זו דבריאת האדם או בהמה שום דרך אחר כי אם דרך זה דצרוף אותיות השם שבו נברא העולם ובכך יברא ולא בשום דרך ואופן אחר כלל כי זה הוא דרך מלאכה זו דבריאת האדם או בהמה שכך היתה בריאת העולם ע"י צירוף אותיות של שם זה. דינא יתיב דאיכא בהאי עיסקא ביומא דשבת' משום איסור עשיית מלאכ' דבונה ולש בשבת דבר תורה. ולכן האי מאן דעסיק בס' יצירה ובורא אדם או בהמה ביומא דשבתא עבר על לא תעשה כל מלאכה ביום השבת. כן נלע"ד לפום ריהטא. ועיין מאי דכתיבנא ע"פ האמור לקמן מערכת הכ"ף בענין כל דבר שבקדוש' אין אומ' אותו בפחות מעשרה. לדחות ראייתו של הגאון מהר"י ליב כ"ץ ז"ל בנו של הגאון בעל שער אפרים ז"ל. למיפשט להאי ספיקא דנסתפק הגאון חכם צבי ז"ל בסי' צ"ג אם אדם הנוצר בספר יצירה מצטרף למנין עשרה. מהא דמעשה בר' אליעזר שהיה צריך עשרה ושחרר עבדו והשליטו למנין עשרה יע"ש ראייתו ומאי דכתיבנא עלה ע"פ האמור אנן בעניותין בס"ד. ועיין עוד לקמן בסמוך:

ב

אדם נוצר על ידי ספר יצירה. וכתיבנא דלא שרי לעסוקי בהאי עסק' ביומא דשבתא. ומאן דעסיק ביה וברי גברא ביומא דשבתא. עבר על ל"ת כל מלאכה דבר תורה. ככל האמור לעיל בסמוך.

נסתפקתי עוד בהאי עיסקא ביומ' דשבתא. אי איכא בשגגתו חיוב חטאת. ובמזידו חיוב סקילה כבונה ממש בידים בשבת. או דילמא בבונה כה"ג דלא עביד מעשה בידים בגוף האדם או הבהמה אע"ג דהוא חשיב כעושה מעשה בידים לענין איסור לאו דל"ת כל מלאכה משום דע"י צירופו אותיות השם יוצא ממילא לפועל מעשה גדול ונורא כזה דנוצר אדם או בהמה. מ"מ לענין שיהיה חייב על עסק כזה חטאת על שגגתו. וסקילה על מזידו לא מחייב בבונה כה"ג כיון דליכא מעשה ממש בידים. ואיסור לאו הוא דאיכא. אבל חיוב חטאת וסקילה ליכא.

ונראה לפום ריהטא דהאי מילתא תליא בהאי פלוגתא דאיתא בשבת דקנ"ו ע"ב גבי לאו דמחמר אחר בהמתו בשבת. דגרסי' התם אמר רמי בר חמא המחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג חייב חטאת. במזיד חייב סקילה. אמר רבא מ"ט דאמר קרא לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך בהמתו דומיא דידיה. מה הוא בשוגג חייב חטאת במזיד חייב סקילה. אף בהמתו נמי בשוגג חייב חטאת במזיד חייב סקילה וכו' אמר רבא ב' תשובות בדבר. חדא דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשה כל התורה כולה לע"ז מה ע"ז דעביד מעשה בגופיה. ה"נ עד דעביד מעשה בגופיה. ועוד תנן וכו' ופי' רש"י ז"ל חדא דכתיב תורה אחת וגו' עד דעביד מעשה בגופיה כדכתיב לעושה בשגגה. והכא לא קעביד מעשה אלא דבור בעלמא שמנהיג בקול. הרי דבשוגג אינו חייב קרבן וכו' ע"כ יע"ש. ואמדי' תו התם רב זביד מתני הכי אמר רמי בר חמא המחמר אחר בהמתו בשב' אינו חייב חטאת בשוגג ובמזיד חייב סקילה מתיב רבא וכו' ופירש"י אינו חייב חטאת דילפינן מע"ז דעד דעביד מעשה בגופיה אבל במזיד. חייב סקילה מהיקש דאתה ובהמתך דלעיל ע"כ. ובתר הכי מתנינן להאי שמעתתא משמיה דר' יוחנן לפטור השוגג מחטאת והמזיד מסקילה וממלקות. אלא דעובר על לאו דל"ת כל מלאכה וגו' בלחוד. דאמר ר"י המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום. בשוגג לא מחייב חטאת דהוקשה כל התורה כולה לע"ז. במזיד נמי לא מחייב. דתנן המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת וכו'. בלאו נמי לא מחייב. דהו"ל לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו ואפי' למ"ד לוקין ליכתוב רחמנא ל"ת כל מלאכה ובהמתך. אתה למה לי הוא ניהו דמחייב בהמתו לא

מחייב יע"ש. ונראה דהאי עסקא דצרוף אותיות של שם בשבת ואיברי אדם או בהמה. הוה נמי דכוותה דמחמר אחר בהמתו בשבת. וכי היכי דבמחמר אחר בהמתו לרמי בר חמא לפי לישנא קמא אע"ג דלא עביד מעשה בגופיה חייב על שגגתו חטאת ועל מזידו סקילה. ה"נ הוה המתעסק בס' יצירה ומצרף אותיות של שם ואיברי אדם או בהמה בשבת בשוגג חייב חטאת ובמזיד סקילה. ולרבא ור"י דפטרי התם מכלום משום דלא עביד מעשה בגופיה וליכא אלא איסור לאו דל"ת כל מלאכה בלחוד. ה"נ הכא בהאי עסקא דס' יצירה ואיברי אדם או בהמה פטור מכלום אפי' ממלקות משום דהוי"ל לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד דאין לוקין עליו. וליכא אלא איסור לאו דל"ת כל מלאכה דבר תורה. כן נראה לפום ריהטא:

ג

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. כתבו התוס' זל ריש פרק במה בהמה יוצאה. דאדם דמוזהר על שביתת בהמתו. היינו בעשה דלמען ינוח שורך וגו' אבל לאו ליכא. דלאו דל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך. ליכא אלא במחמר אחר בהמתו כדמוכח בריש פרק מי שהחשיך ע"כ. וכ"כ בהגהה אשירי ז"ל שם אבל רש"י ז"ל פ"ק דע"ז דט"ו ע"א ד"ה גזירה משום שאלה וכו' פירש דאיסור דשבית' בהמתו בהמתו נמי הוא איסור לאו דל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך יע"ש. וכן מפורש יוצא מדברי הר"ן ז"ל דע"ז שם עלה דהך סוגיא יע"ש. והנה מדברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ך מהלכות שבת מוכח להדיא דדעתו בזה כדעת התוס' והגהות אשירי ז"ל. דאדם דמוזהר על שבית' בהמתו הוא מאיסור עשה דלמען ינוח וגו' אבל איסור לאו דל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך אינו אלא במחמר אחר בהמתו. שכתב שם וז"ל אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וגו' וכל בהמתך אחד שור וחמור וכו' ואם הוציא על הבהמה אע"פ שהוא מצווה על שביתתה אינו לוקה. לפי שאיסורו בא מכלל עשה לפיכך המחמר אחר בהמתו בשבת והיה עליה משוי פטור. והלא לאו מפורש בתורה שנאמר ל"ת כל מלאכה אתה ובנך וגו' ובהמתך שלא יחרוש בה וכיוצ' בחרישה. ונמצא לאו שנתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין. לוקין עליו ע"כ. הנה שכתב דאיסור דשביתת בהמתו בשבת אינו אלא איסור עשה דלמען ינוח וה"ט דאינו לוקה לפי שאינו אלא איסור עשה. וכן מבואר יוצא מדברי ה"ה ז"ל שם שכתב ע"ד הרמב"ם ז"ל אלו וביאור דבריו וכו' כך הוא איסור הבהמה בהוצאת משא הוא מכלל עשה שנזכר בתורה למען ינוח וגו' שהוא עשה מפורש לבהמה. והקשה רבינא והלא לאו מפורש בתורה גבי בהמה וילקה. ותירץ דהלאו ההוא אינו בא למלאכת הבהמה בלא סיוע האדם. אלא למלאכות שהאדם והבהמה שותפין בהן ויש

בכללן חרישה שאף היא בכלל זה אלא שכיון של"ת כל מלאכה אתה ובהמתך כולל אף בבהמה מלאכה שהעושה אותה במזיד נהרג עליה והיא החרישה. אפילו בשאר מלאכות הבהמות אף על פי שהאדם שותף בהן כגון מחמר אינו לוקה לפי שיש בלאו זה אזהרה למלאכה שיש בה מיתת ב"ד א"ד זל יע"ש. הנה שפי' דברי הר"מ ז"ל דהוקשה לו דהא איכא לאו מפורש בשביתת בהמתו. ותירץ לה דאין לאו זה בא למלאכת בהמה כלומר לאיסור שביתת בהמתו. אלא לאו זה בא למלאכה שהאדם והבהמה שותפין בה דהיינו מחמר. והיינו כדברי התוס' והגהות אשירי ז"ל:

אמנם מדברי הר"ן ז"ל בהלכות פ"ק דע"ז שם מבואר יוצא דס"ל דאיסור שביתת בהמתו נמי איסור לא דל"ת כל מלאכה וגו' הוא להר"מ כמו מחמר שכת' שם בכלל דבריו בישובו על הרמב"ם דלא פסק להא דאמרו התם אין משכירין בהמ' גסה לגוי גזירה משום נסיוני. מפני שהוא סובר שמה שאנו חוששים למחמר ולא לשביתת בהמתו בניסיוני גופיה. אתי אליבא דמ"ד דמחמר חייב חטאת. אבל לדידן דקי"ל דמחמר פטור וכו' כי היכי דלא חיישינן לשביתת בהמתו בניסיוני. ה"נ לא חיישינן בלאו דמחמר. דכיון דהאי לאו והאי לאו כי היכי דלהאי לא חיישינן מפני שהדבר דחוק ה"נ ללאו דמחמר לא חיישינן דל"ש לן בין לאו דגופיה ללאו דבהמתו כל היכא דהוה לאו גרידא ע"כ יע"ש. אשר מדבריו אלו מבואר יוצא דאית ליה בדעת הרמב"ם ז"ל דאיסור שביתת בהמתו נמי איסור לאו הוא כמו איסור דמחמר. ואיכא למידק טובא על הר"ן ז"ל דמלישנא דהרמב"ם ז"ל ריש פ"ך דה' שבת מבואר יוצא דדעתו דאיסור שביתת בהמה אינו אלא איסור עשה דלמען ינוח ואיסור לאו ליכא ולאו דל"ת מלאכה אתה ובהמתך גבי מחמר בלחוד הוא כאמור לעיל. ולכן נלע"ד דהני מילי דכתב הר"ן בכלל דברי ישובו בעד הרמב"ם דלא הזכיר להא דניסיוני דזה לאו וזה לאו וכו' לאו בדוקא אמרינהו הר"ן ז"ל דקושטא הכו הוה לדעת הרמב"ם בהאי מילתא דאיסור שביתת בהמתו איסור לאו הוה כמו איסור דמחמר. דהא ודאי קשה לאמרו בדעת הרמב"ם כי להדיא מבואר יוצא מדבריו דדעתו ז"ל דשביתת בהמתו ליכא אלא איסור עשה והר"ן ז"ל כל עיקרו לא בא אלא לומר דאיסור שביתת בהמתו ואיסור מחמר תרווייהו שוין דליכא בהו חיוב חטאת אלא איסורי דאורייתא זה בעשה וזה בלאו ומשום דלא מיירי הכא הר"ן ז"ל בעיקרא דהאי מילתא אי הוי איסור שביתת בהמתו איסור לאו או איסור עשה. דלא בא הכא השתא אלא ליישב דעת הרמב"ם ז"ל דלא הזכיר הא דניסיוני לא חש לדקדק כל כך ונקט שזה לאו וזה לאו כדאית ליה לדידיה דאיסור שביתת בהמתו נמי איסור לאו הוי כמי שכתב שם לעיל. אע"ג דלפום קושטא דמילתא הרמב"ם ז"ל חולק עליו בזה וסובר דאיסור שביתת בהמתו אינו איסור

לאו אלא איסור עשה ועיין עוד במ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק הנז' דין י"ד. גם הסמ"ג ז"ל בלאוין ס"ח לה לה' שבת דכ"ב ע"א מפורש יוצא מדבריו ז"ל דאיסור שביתת בהמתו הוא איסור עשה דלמען ינוח וגו' ולאו דל"ת כל מלאכה אינו אלא במחמר וכדעת התוס' והגהות אשירי והרמב"ם ז"ל שכתב וז"ל תניא במס' ע"ז אין מוכרין לגוים בהמה גסה וכו' גזירה שמא ישאילם או ישכירם לגוי ועובר משום למען ינוח שורך וחמורך וגו' עוד מפרש טעם אחר משום ניסיוני וכו וכו' ועובר משום מחמר אחר בהמתו בשבת דאסור משום ל"ת כל מלאכה אתה וגו' כדאיתא פ' מי שהחשיך אבל לא רצה לומר הטעם משום למען ינוח דשמא משום גזירת בהמתו שאינו תלוי בגופו לא היו אוסרין למכור לגוי ע"כ יע"ש. אשר מפורש יוצא מדבריו דשבית' בהמתו אין איסורו אלא איסור עשה דלמען ינוח. ולאו דל"ת כל מלאכה אתה ובהמתך אינו אלא במחמר אחר בהמתו. ועיין עוד להרמב"ם ז"ל בספר המצות במצות עשה מצוה קנ"ד:

ד

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. נסתפק הגאון פני יהושע ז"ל בחי' לשבת ריש פרק במה בהמה יוצאה עלה דתוס' ד"ה במה בהמה יוצאה. בכל הני דקתני התם בריש פ' הנז' במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה אם יצאה הבהמה לר"ה בהנך דקתני אינה יוצאה מי שייך בה נמי הך עשה דלמען ינוח דבר תורה. וכמו שכן משמע לכאורה מלשון התוס' שם שם או שמא אין ביציא' הבהמה בכל הנך דקתני התם משום איסור עשה דבר תורה אלא איסורא מדרבנן הוא דאיכא משום דמיחזי כרוצה להטעינה משוי גמור כדרך שעושה בחול. דמדאורייתא ליכא איסור עשה אלא בחרישה וטחינה וטעינת משוי גמור וכיוצא. אבל במשוי כה"ג דקתני התם ליכא אלא איסור מדרבנן. וכתב דמספקא ליה האי מילתא טובא דהא ודאי מילתא דפשיטא היא דשביתת בה מתו לא שייך בכל אבות מלאכות דשייך באדם שהרי מותרת לתלוש תבואות ועשבים מן הקרקע כמ"ש רש"י ז"ל בפי' החומש בפרשת משפטים וז"ל למען ינוח שורך וחמורך תן לו נייח להתיר שיהא תולש ואוכל וכו' או אינו אלא יכבשנה בתוך הבית. אמרת אין זה נייח אלא צער עכ"ל וא"כ לפ"ז אין טעם וסברא לומר לאסור טפי לצאת בדברים העשויים לנוי מדברים העשויים לשמרה שלא תברח ואדרבא איפכא מסתברא. ועוד דהא הוצאה לר"ה אפי' באדם מלאכה גרועה היא. וא"כ משמע דלא שייך הא מילתא בבהמה כלל מדאורייתא אלא מדרבנן. והכי משמע בפ"ק דע"ז דט"ו וט"ז דלא שייך איסור שביתת בהמתו דאוריי' אלא כגון חרישה וטעינה וכיוצא בה. ולפ"ז אפשר דלשון מוזהר שכתבו התוס' אעיקר מילתא קאי ולא אהך מילתא. דקתני אינה יוצאה את"ד ז"ל יע"ש ובמ"ש עוד שם בתחלת

האי פירקא ובמ"ש עוד שם לדף נ"ג ע"ב עלה דאמרי' התם אי בע"א הא והא ר"י. דמוכח מכל דבריו שכן דעתו נוטה דליכא בכל הנך דקתני התם דאין הבהמה יוצאה בהן אלא איסורא מדרבנן.

ולענ"ד אחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר אנא דאמרי דהא ליתא. ומילתא דפשיטא טובא היא דגם בכל הנך דקתני התם דבהמה אינה יוצאה בהן משום איסור דאורייתא דלמען ינוח שורך וגו' הוא וכפשטא דלישנא דהתוס' ז"ל דכתבו עלה משום דמוזהר על שביתת בהמתו דכתיב למען ינוח וגו' וכן מוכח נמי לישנא דרש"י ז"ל ד"ה במה בהמה יוצאה וכו' יע"ש. ואמינא לה מהא דגרסי התם דנ"ב ע"א רב חייא בר אשי אמר בין לנוי בין לשמר אסור. ורב חייא בר אבין אמר שמואל לנוי אסור לשמר מותר מיתיבי קשרה בעליה במוסרה כשרה. ואי ס"ד משאוי הוא. אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא. אמר אביי במוליכה מעיר לעיר. רב אמר שאני פרה אדומה דדמיה יקרין. רבינא אמר במורדת ע"כ יע"ש בפירש"י ז"ל והשתא אם איתא דכל הנך דקתני דאין הבהמה יוצאה בהן לאו איסורא דאורייתא הוה אלא מדרבנן משום דמיחזי כרוצה להטעינה משוי גמור. מאי פריך הש"ס מפרה אדומה דתניא קשרה בעליה כשרה ואס"ד משאוי הוא אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא. הא דבר תורה ודאי דלא משאוי הוא וליכא איסורא בכה"ג גם לענין שביתת בהמתו בשבת. ומאי דאסרי הכא משום משאוי אינו אלא מדרבנן דגזרו איסור זה משום דמיחזי כרוצה להטעינה משאוי גמור. ומאי פריך מפרה אדומה והכי אמר בתיובתיה ואס"ד משאוי הוא אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא. כיון דמדאורייתא קושטא ודאי הכי הוה דלאו משאוי הוא גם לענין איסור דשביתת בהמתו בשבת. ואינו אסור אלא מדרבנן. וגבי פרה אדומה לא גזרו אלא לפוסלה בכה"ג משום דפרה אדומה מילתא דלא שכיחה הוא ובמילתא דלא שכיח' לא גזרו רבנן. וכדאמרי' בכה"ג גבי פרה אדומה בבכורות דכ"ה ע"א שאני פרה אדומה דלא שכיחא יע"ש ובפי' רש"י ז"ל. ואמאי הוצרכו אביי ורבא ורבינא לדחוקי נפשייהו בכל כי הני שנויי דחיקי בתירוצא דהך פירכא דפריך הש"ס מפרה אדומה אלא מוכח להדיא דגם הכא גבי איסור שביתת בהמתו דאסיר בהני לבהמה לצאת בהן משום משאוי היינו איסור מדאורייתא משום עשה גמור דלמען ינוח וגו' דזה משאוי הוי ואסיר דבר תורה. ולהכי פריך שפיר מהא דתניא גבי פרה אדומה קשרה בעליה במוסרה כשרה ואי ס"ד משאוי הוא עד שאסורה הבהמה לצאת בו בשבת דבר תורה משום איסור שביתת בהמתו. גבי פרה אדומה נמי אשר לא עלה עליה עול אמר רחמנא:

ושפיר הוצרכו הני תלתא אמוראי לדחוקי נפשייהו לשנויי לה להך תיובתא. ומאי דכתב הגאון ז"ל להכריח סברתו הנז' מהא דפירש"י בפי' החומש על קרא דלמען ינוח והכי אמר מר וא"כ לפי זה אין טעם וסברא לומר לאסור טפי לצאת בדברים העשויים לנוי מדברים העשויים לשמרה שלא תברח ואדרב' איפכ' מסתברא. אחר המחילה רבה תם אנכי ולא אדע מאי הכרח הוא זה כי הא ודאי דסברה גדולה איכא לאסור טפי יציאתה בדברים העשויים לנוי מדברים העשויים לשמרה שלא תברח משום דדברי' העשויי' לה לנוי לאו אורחה בהכי ולהכי שפיר יש לחושבו למשאוי ואסיר משא"כ בדברים העשויים לשמרה שלא תברח דהכי אורחא וכיון דאורחא בהכי לאו משאוי לה. וכמו שפירש"י ז"ל בד"ה במה בהמה יוצאה וכו' דמידי דמינטרא ביה בהמה הוי תכשיט ואורחא ולא הוה משאוי ומידי דלא מינטרא ביה הוי משאוי יע"ש. ומאי דפירש"י ז"ל בפי' החומש קרא דלמען ינוח דבא להתיר שיהא תולש ואוכל ולא יכבשנה בתוך ביתו דאין זה נייח אלא צער. אין לזה ענין כלל להני מילי דאסור לצאת בהן משום משאוי. דהתם אם יכבשנה בתוך הבית שלא לשם שמירה. אלא בשביל שלא תתלוש מן הקרקע ותאכל הא ודאי לאו נייח הוא אלא אדרבא צעורי קא מצער לה טובא כיון דבהמה הכי אורחא לתלוש ולאכול וזה מונעה מלתלוש ותאכל. אבל כי עביד לה מידי דשמירה כדי שלא תברח. היינו אורחא וכיון דהיינו אורחא לאו משאוי חשיב ולאו צערא חשיב גבה אלא כתכשיט הוה לה ונייח חשיב לה. ומאי דכתב דהוצאה מלאכה גרועה היא אף לגבי אדם. הא נמי לא מכרעא כלל דכיון דהשתא הכא גילה קרא דאל יוציא דגם הוצאה מלאכה היא היא בכלל לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך. וכל דלגבי האדם חשיב משאוי ומלאכה היא ה"נ היה דינא גבי בהמה כל דלאו אורחא בהכי. דכיון המלאכה אחשבה רחמנא אפילו בדהוה משאוי כל דהו. גם גבי בהמה אע"ג דלית לה במשאוי בזה צערא. מ"מ נייח נמי לית לה בהכי כיון דשם מלאכה עליה ורחמנא אמר למען ינוח דהיינו שלא תעשה הבהמה שום דבר שיש בו משום מלאכה. ומאי דכתב הגאון ז"ל דהכי משמע בע"ז דט"ו וט"ז דלא שייך איסור שביתת בהמה דאורייתא אלא כגון חרישה וטחינה וכיוצא בו. נראה שכוונתו להא דאמר התם ר"י דט"ז ע"א לכשיזקין מטחנו בריחיים דמדנקט למלאכה זו דטחינ' סובר הגאון דלא שייך איסור שביתת בהמתו אלא בחרישה וטחינה וכיוצא בהן. ואם לזה כיון הגאון ז"ל הא ודאי דלא שמיה מתיא כלל דליכא למשמע מזה כלל דלא יהא איסור שביתת בהמתו דבר תורה אלא דוקא בהני מלאכות דחרישה וטחינ' וכיוצא בהן ואין צורך להאריך בזה. והתוס' ז"ל שם בע"ז דט"ו ע"א ד"ה אימור לשחיטה זבנה.. מפורש יוצא להדיא מדבריהם דגם בהני דקתני ריש פ' במה בהמה יוצאה ובמה אינה

יוצאה כי יוצאה הבהמה בהני דקתני אינה יוצאה איסור דבר תורה הוה. שכתבו שם באמצע הדבור יש לתמוה כמה אנו סומכין עתה למכור עגלי' וסייחין לגוי וגם מסוסי' נמי יש לתמוה דבשלמא אותם שאין מיוחדים אלא לרכיבה ניחא דהא פסק ר"י כבן בתירא דמתיר בסוס לפי שעושה בו מלאכה שאין בהם איסור דאורייתא ומטעם האוכף אין לאסור דהאוכף בטל לגבי האדם הרוכב עליו עכ"ד ז"ל יע"ש. אשר מדבריה' אלו מפורש יוצא דביוצאה הבהמה בהאוכף שעליה איסורו דאורייתא הוא ולהכי הוצרכו למימר טעמא לפי שהאוכף בטל לגבי האדם הרוכב עליו. סוף דבר אמינא דמילתא דפשיטא טובא הוא. דכי יוצאה הבהמה בהני דקתני דאין הבהמה יוצאה בהן עובר האדם משום איסור עשה דלמען ינוח דבר תורה וכמו שהוכחנו הוכחה גמורה מהש"ס כנז"ל. ודלא כהגאון פני יהושע ז"ל דעלה ונסתפק בזה ודעתו נוטה דליכא אלא איסור דרבנן. דליתא אלא איסורו דאורייתא הוא כנלע"ד ותו לא מידי:

ה

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. לא שייך איסור זה דשביתת בהמתו אלא דוקא במלאכה שעושה הבהמה עצמה בגופה אבל מלאכה הנעשית ע"י הבהמה והבהמ' היא גופה אינה עושה שום מעש' במלאכה ההיא שעושה האד' בהמה כגון גיזה דהגוי גוזזה. או חולבה בשבת. ליכא במה שהגוי גוזזה או חולבה משום איסור זה דשביתת בהמתו. הכי איתא בש"ס ירושלמי פ"ק דע"ז עלה דתנן אין מוכרין להם בהמה גסה וקאמ' עלה למה בהמה גסה יש בה חיוב חטאת ובהמה דקה אין בה חיוב חטאת. ופריך ואינו חולב ואינו גוזז. כלומר הא גם בבהמה דקה שייך שיעשה בה הגוי מלאכה דיש בה חיוב חטאת. דגוזזה או חולבה בשבת ומשני תמן היא מתחייבת ברם הכא הוא מתחייב ע"כ. כלומר בהמה גסה היא מתחייבת חיוב חטאת דע"י שהיא עצמה עושה המלאכה בא החיוב חטאת ולהכי איכא משום שביתת בהמתו בההיא מלאכה. ברם בבהמה דקה הבהמה עצמה אינה עושה כלים דהאדם הגוזזה או חולבה הוא העושה המלאכה. דחיוב חטאת ולכן לא שייך בזה איסור דשביתת בהמתו. וראיתי להמרדכי ז"ל פי"ז דשבת שהביא להירושלמי הלזה וסיים עליה וז"ל וצ"ע אמאי אמרינן גבי בכור תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב אם לא מטעם עבודה. כדמשמע ריש פ' ראשית הגז א"ד ז"ל יע"ש:

ואני בעניי לא זכיתי להבין מאי קא קשיא ליה להמרדכי ז"ל על הירושלמי הנז'. מההיא דאיסור גיזה דבכור דהא הש"ס ירושלמי הכא גבי איסור מלאכה משום שביתת בהמתו בשבת. קאמר טעמא ונימוקו עמו תמן היא מתחייבת ברם הכא הוא מתחייב. וכוונתו מבוארת. דלגבי איסור זה דשביתת בהמתו לא שייך האי איסורא אלא כי עבדה הבהמה

גופה מעשה המלאכה כגון הוצאת המשא מרשות לרשות או חרישה וטחינה וכיוצא משאר כל המלאכו' דהבהמ' היא גופה עוסק במעשיה במלאכ' ההיא משא"כ גוזזה או חולבה. דהאדם הוא העושה מעשה המלאכה ההיא והבהמה אינה עושה שום מעשה כלל אע"ג דגם להבהמה עבודה היא ואסור גבי בכור לגוזזה מה"ט דעבודה בבכור הוה היינו משום דע"י הגיזה מכחשה הבהמה ולהכי אסרה תורה גיזה ועבודה בקדשי מזבח וכדאמרי' בתמורה די"א ע"ב דבעו התם לרבא הקדיש חד אבר מסו בגיזה הקדיש עורה מהו בעבודה יע"ש בפי' רש"י ז"ל. אמנם שיהא חשוב מה שהאדם גוזזה מפני עבודתה זו נעשתה הבהמה עצמה מעשה המלאכה זו דגוזז בשבת להיות בזה משום איסור שביתת בהמתו בשבת. הא ודאי דליכא למימר כלל. כיון דאין הבהמ' עושה שום מעשה כלל בעיקר המלאכה דגזיזה אלא האדם לבדו הוא דעסוק במעש' הגזיזה והבהמה עומדת ואינה עושה כלום ולהכי לא שייך לאסור הכא גבי שביתת בהמתו בשבת דכל עיקר האיסור אינו אלא על מעשה הבהמ' עצמ' בהמלאכה כשגוזזה הגוי או חולבה משום האי איסורא דשביתת בהמתו. כיון דהגוי הגוזזה איהו הוא דעשה מלאכה זו דגוזז והבהמה לא עשתה ולא מידי. דמשום מאי דחשיבה הגיזה עבודה להבהמ' גבי קדשים דאסירי משום כך בגיזה. לא שייך לאסור מפני כך בשבת משום שביתת בהמתו כאמור. סוף דבר דלא ידענא מאי קא מקשה המרדכי ז"ל והניח בצ"ע. דלפענ"ד קושייתו צל"ע. שוב ראיתי להרב חיד"א ז"ל במחזיק ברכה שהאריך בזה בסי' רמ"ו יע"ש:

1

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. הא דאיסור שביתת בהמתו חל על האדם היינו דוקא שהוא לא יוציאנה אבל אם תלך בעצמה בלי סיוע הישראל כלל אין לנו כ"כ הרב כנה"ג א"ח סי' ד"ש בהגהב"י בשם תשובת הרב מהרלנ"ח ז"ל סי' כ"ח יע"ש. ואני אין לי כעת ס' תשוב' מהרלנ"ח ז"ל לראות דבריו. כי נראה דאחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב מהרלנ"ח ז"ל דבריו אלו דברי תימא. דהדבר ברור דעיקרא דהאי איסורא דשביתת בהמתו בשבת חל על האדם כל שהבהמה טעונה משאוי והיא יוצאה לר"הר אפי' בלי שום סיוע הישראל כלל דחייב הישראל למונעה שלא תצא ואם אינה מונעה אלא מניחה ללכת ולצאת עם המשאוי שעליה. עובר הישראל על איסורא דמשום שביתת בהמתו דבר תורה. ודבר זה הרי הוא בא מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ך מה' שבת הלכה י"ד שכתב וז"ל כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא מצווה על עבדו ואמתו ואעפ"י שהם בני דעת ולדעת עצמן הם עושין מצוה עלינו לשמרן ולמנען מעשיית מלאכה בשבת שנאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר וגו' ע"כ.

אשר מפורש יוצא מדבריו אלו דעיקר האי חיובא דשבית' בהמתו ושביתת עבדו הוא לשמרן ולמנען מעשיית מלאכה הגם שהם עושין אותה מלאכ' מאליהם בלתי שום סיוע הישראל כלל שהרי כתב כשם שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת כך הוא מצווה על שביתת בדו. וביאר דחיוב שביתת עבדו הוא לשמרן ולמנען מעשיית מלאכה ואייתי לה מקרא דלמען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר וגו'. וא"כ מזה מבואר דצווי דשביתת הבהמה ושביתת העבד שוים הם דהא בא צוויים בחד קרא דלמען ינוח וגו' וינפש וגו' באופן דמדברי הרמב"ם ז"ל מפורש יוצא דעיקר הצווי דשביתת בהמתו וכן שבית' עבדו הוא לשמרן ולמנען מעשיית מלאכ' אף דליכא שום סיוע הישראל כלל. ואע"ג דבתחלת הפרק ההוא גבי איסור שביתת בהמתו כת' הרמב"ם ז"ל אסור להוציא משא על הבהמה בשבת שנאמר למען ינוח וגו'. דמשמע מלשונו הזה דהאיסור חל על האדם כשהוא מוציא המשא על הבהמה דהיינו שהישראל מסייע לה בהוצאת' המשא' נרא' ברור דלית' להאי משמעותא וילמד הסתום מהמפורש בדבריו לקמן בהלכה י"ד כי שם בא"רה דהאיסור דלמען ינוח וגו' עיקר הצווי הוא לשמור בהמתו ולמונעה מעשיית מלאכ' כאמור ומאי דכתב בראש הפרק האי לישנא דאסור להוציא משא על הבהמה. היינו לפי ששם בא לומר דאינו לוק' על איסור זה משום דהוא בא מכלל עשה ולגבי חיוב מלקות בעינן שיעשה מעשה. ולהכי כתב אסור להוציא משא על הבהמה וכו' ואם הוציא אינו לוקה אעפ"י שהוא מצווה וכו' כלומר אעפ"י שהוא מצווה על שביתת' וכי הוא מוציא המשא על הבהמ' איכא מעשה דידיה נמי אפ"ה אינו לוקה מפני שאיסורו בא מכלל עשה. אבל לענין עיקר החיוב דהאי איסורא דשביתת בהמתו הא ודאי דהוא חל על האדם גם כשהבהמ' עושה המלאכה בלתי סיוע הישראל כלל דעיקר הצווי דלמען ינוח הוא למונעה מעשיית מלאכ' כאמור וכן מפורש יוצא מהמכילתא על האי קרא דלמען ינוח והביאו רש"י ז"ל בפירוש החומש שם למען ינוח תן לה נייח להתיר שתהא תולש מן הקרקע ותאכל וכו' או אינו אלא יכבשנה בתוך ביתו אמרת אין זה נייח אלא צער ע"כ והשתא אם איתא דאיסור זה דשביתת בהמתו לא חל על האדם אלא בשהבהמה הולכת בסיוע הישראל. איך קאמר או אינו אלא יכבשנה בתוך הבית וכו' אטו בשאר כל המלאכות דליכא כל כי האי צערא דגופה דהבהמה כצערא דמניעתה מאכילה מי מצווה הישראל למונעה משום מלאכה כשהבהמה עושה בעצמה בלתי סיוע הישראל כי היכי דניתי למימר גם במלאכ' זו דתלישת' תבואות ועשבים מן הקרקע לאכול דיש לו להישראל למונעה ולשומרה תוך ביתו כדי שלא תצא ותתלוש ותאכל. הא כל שאר מלאכות. כמי לא חל על האדם החיוב כל שהבהמה עושה בעצמה בלתי סיוע הישראל.

כ"ש כשהבהמה הולכת בעצמה למקום עשב ותולשת ואוכלת דלא חל על האדם חיוב למונעה ולהכבישה בתוך הבית. ומאי או אינו וכו'. אלא מבואר דעיקר הצווי דשביתת בהמה בשבת הוה גם כשהבהמה עושה המלאכה בעצמ' בלתי שום סיוע הישראל דעיקר הצווי דלמען ינוח הוא לשומרה ולמונעה מעשיית מלאכה. ולהכי שפיר הוה אמינא דגם לשומרה שלא תתלוש מן הקרקע בכלל הצווי. להכי כת' רחמנא להצווי בהאי לישנא דלמען ינוח. למימרא תן לה נייח להתיר שתהא תולש מן הקרקע ותאכל דאם יכבשנה שלא תתלוש ותאכל אין זה נייח אלא צער. כללא דמילתא דעיקר הצווי דלמען ינוח וכו' לאסור משום שביתת בהמתו הוא לשמרה ולמונעה מעשיית מלאכה הגם שהבהמ' עושה המלאכה מעצמה בלתי סיוע הישראל ודלא כדברי הרב מהרלנ"ח ז"ל דכת' דאין איסור שביתת בהמה חל על האדם אלא בדאיכא סיוע הישראל דהא ליתא ואין דבריו אלא מן המתמהין בזה וכאמור כנלע"ד:

ז

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. באיסור תחומין אפילו למ"ד תחומין די"ב מיל דאורייתא אין אדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין כיון דליכא בהו לא כרת ולא סקילה אלא לאו כ"כ בהגהות מרדכי דפ"ק דקדושין אבל הכל בו בשם רב האי גאון ז"ל כתב דגם באיסור תחומין אדם מצווה על שביתת בהמתו שכ' בסוף הספר דקנ"ד ריש ע"א וז"ל ואסיר ליה לבר ישראל למסר חיותא לרועה גוי בשבת שמא יוציאנ' חוץ לתחום דאמרינן אמרו עליו על רבי יוסף הכהן שלא נמצא כתב ידו ביד גוי מעולם ע"כ. והביאו הרב"י בא"ח סי' ש"ה. ומיהו אפשר לומר דגם להכל בו בשם רב האיי גאון ז"ל דבר תורה אין אדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין אפי' ד"ב מיל. כיון דליכא באיסור תחומין אלא לאו בעלמא וכמ"ש המרדכי ז"ל אלא דמדרבנן מיהת מצווה אדם על שביתת בהמתו גם באיסור תחומין ומשום דמצווה הוא מיהא מדרבנן להכי אסר רב האיי ז"ל למסור חיותא לרעיא גוי בשבת שמא יוציאנה חוץ לתחום ולפום ריהטא נראה דמוכרח הוא לומר כן בדעת רב האיי גאון ז"ל משום דמן הש"ס מוכח כדברי המרדכי ז"ל דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו דבר תורה באיסור תחומין ממאי דאמרי' בפ"ק דע"ז אין מוכרין בהמה גסה לגוי גזירה משום שאלה ושכירות וניסיוני. ואם איתא דגם באיסור תחומין אדם מצווה על שביתת בהמתו אפילו בהמה דקה נמי ליאסר המכירה לגוי דהא אע"ג דבבהמ' דקה ליכא למיחש לשום מלאכה דלאו בני מלאכה נינהו. מ"מ אכתי איכא משום שיוציאנה הגוי חוץ לתחום רי"ב מיל בשבת ועבר הישר' משום שביתת בהמתו וכמו שהביא ראיה זו המרדכי ז"ל שם והיא לפום ריהטא ראיה חזקה. ותיקשי ליה לרב

האיי גאון זל דנראה דסובר דגם באיסור תחומין אדם מצווה על שביתת בהמתו מהך דפ"ק דע"ז דמוכח שם דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין כנז' אלא על כרחין לומר דגם מ"ש הכל בו בשם רב האיי גאון ז"ל דאדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין היינו דמצווה מדרבנן. אבל מדאורייתא. גם לרב האיי גאון ז"ל אין אדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין אפי' די"ב מיל. אך את זה מצאתי להרמב"ן ז"ל בליקוטי' על הש"ס בחי' לעירובין דף ז"ך ע"ג מן הספר שכת' דלמ"ד תחומין דאוריי' ה"ה לכלים תורה הם יע"ש. הנה מבואר דפשיטא ליה להרמב"ן ז"ל דליכא חלוק בין איסור תחומין לשאר מלאכות דשבת. ולדידיה כשם שאדם מצווה. על שביתת בהמתו דבר תורה בשאר מלאכות. הכי נמי הוא מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין דבר תורה למ"ד תחומין דאוריית' וקשה עליה לפום ריהטא מההיא דפ"ק דע"ז דלא. אסרו למכור לגוי אלא בהמה גסה משום דהם בני. מלאכה אבל בהמה. דקה דלאו בני מלאכה נינהו שרי:. ולדברי הרמב"ן ז"ל דאדם מצווה על שביתת בהמתו גם באיסור. תחומין. בהמה דקה נמי ליאסר משום שיוציאנה הגוי חוץ לתחום די"ב מיל. אלא מוכח דבאיסור תחומין אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. ומינה נמי לשביתת כלים. ואיך כתב הרמב"ן ז"ל דודאי אף כלים תורה הם. ועיין להרב כנ"הג א"ח סי' שצ"א הג"ה ב"י שכת' בשם מהרלב"ח ז"ל סי' כ"ח דכת' דהא דתחומין די"ב מיל דאורייתא דוקא לאדם עצמו אבל כליו ובהמתו אינו אלא מדרבנן. וכת' הר' כנ"הג דמהר"ם אלשקר סי' מ"א נראה שחולק בזה ע"כ יע"ש. ואני כעת אין ספרי מהרלב"ח והר"מ אלשקר ז"ל מצויים לפני לראות דברית' ודברי הרמב"ן ז"ל כדמשמע מתשו' מהר"מ אלשקר ז"ל. אמנם מן הש"ס מוכח כדברי מהרלב"ח ז"ל וכמו שכ"כ המרדכי ז"ל כאמור:

איברא דמההיא דפ"ק דעז דלא אסרו למכור לגוי אלא בהמה גסה אבל בהמה דקה שרי דמייתי מינה המרדכי ז"ל היה אפשר ליישב לדעת הרמב"ן ז"ל. דגם להוציא הבהמה דקה חוץ לתחום די"ב מיל לא שכיח הוא. דלאו להכי קיימא כמו דלא קיימא למלאכה ולהכי לא אסרו מכירתה לגוי משום האי. טעמא דיוציאה מחוץ לתחום דלא. שכיח הוא בבהמה דקה. אבל בהמה גסה דדרכה לילך חוץ לתחו' די"ב מיל הא ודאי דאסיר ליה להוציא' חוץ לי"ב מיל בשבת משום דאדם מצווה גם באיסור תחומין די"ב מיל על שביתת בהמתו ומאי דלא קא' הש"ס בפ"ק דע"ז לה"ט דשמא יוציאנה חוץ לתחום דשכיח טפי כדכת' המרדכי. נראה דה"ה דגם זה הוי בכלל מאי דקאמר התם גזירה משום שאלה. ומשום שכירות כלומר שישאלנה או ישכירנה לנכרי. והנכרי יעשה בה

מלאכה או יוציאנה חוץ לתחום. די"ב מיל באופן דמהא דפ"ק דע"ז דמייתי המרדכי ז"ל לא קשיא על הרמב"ן ז"ל:

האמנם אכתי איכא לאוכחי מהא דר"י בן בתירא דמתיר בסוס כדתנן התם בפ"ק דע"ז. ואמרינן עלה התם בגמ' דט"ז ע"א תניא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר מפני שני דברים אחד משום תורת כלי זיין ואחד משום תורת בהמה גסה וכו' תורת בהמה גסה מאי היא אמר ר' יוחנן לכשיזקין מטחינו בריחיים בשבת אמר ר"י הלכה כבן בתירא ע"כ. וע"ש בפירש"י ז"ל על המשנה ד"ה מתיר בסוס וכו' ובתוס' שם ד"ה ובן בתירא מתיר בסוס. ודף ט"ז ע"א בתוס' ד"ה אלא תורת בהמה גסה מאי היא וכו'. והשתא אם איתא דאדם מצוו' על שביתת בהמתו גם באיסור תחומין די"ב מיל. אמאי מתיר בן בתירא בסוס משום דלאו למלאכה דאית ביה חיוב חטאת קיימא אלא לרכיבה והחי נושא את עצמו וליכא אלא שבות דרבנן. הא איכא גם בסוס איסור דאורייתא והוא איסור יציאת הסוס חוץ לתחום די"ב מיל דהוא דאורייתא ומצווה אדם על שביתת בהמתו באיסור תחומין די"ב מיל. ורבי נמי אמאי הוצרך לטעמא דלכשיזקין מטחינו בריחיים. תיפוק לי משום יציאתה דחוץ לתחום די"ב מיל דהשתא נמי דהא סוס דלרכיבה עומד זה הואי דרכו לצאת חוץ לתחום די"ב מיל ויותר. אלא מוכח דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו באיסור תחומין אפילו די"ב מיל. וקשה טובא על הרמב"ן והר"מ אלשקר ז"ל דסברי דאדם מצווה על שביתת בהמתו גם באיסור תחומין די"ב מיל דבר תורה. ואילו מהא דבן בתירא ורבי גבי מכירת סוס לגוי מוכח דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו דבר תורה:

באיסור תחומין אפילו די"ב מיל. וגם לפ"ז אתי שפיר טפי מאי דאמר בברייתא בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא עושה בה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. דממאי דקאמר שאין חייבין עליה חטאת משמע דחיוב חטאת הוא דליכא אבל איסורי דאורייתא איכא דאי אפילו איסור דאורייתא ליכא עדיפא מינה הו"ל למימר מפני שהוא עושה בה מלאכה שאינ' אסורה מן התורה ואמאי קאמר שאין חייבין עליה חטאת אך אי באיסור תחומין אין אדם מצווה על שביתת בהמתו דבר תורה מפני שאע"ג דאיסור תחומין די"ב מיל דאורייתא כיון דליכא חיוב חטאת אלא איסור לאו בעלמא אין אדם מצווה על שביתת בהמתו ניחא דהיינו נמי דקאמר בן בתירא מתיר בסוס מפני שהוא א עושה בה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת כלומר דאף דגם בסוס דלרכיב' עומד איכא איסור דתחומין דאסירי לאדם דבר תורה חוץ לי"ב מיל אפ"ה מתיר בסוס מפני שאין בשום מלאכה דעושה בסוס ואף שמוציא' חוץ לתחום די"ב מיל חיוב חטאת אלא איסור לאו.

וכל דליכא אלא איסור לאו בלחוד אין אדם מצווה על שביתת בהמתו. ולהכי מתיר בסוס. באופן דנראה מזה דבאיסור תחומין אפי' די"ב מיל אין אדם מצווה על שביתת בהמתו דבר תורה דלא כהרמב"ן והר"מ אלשקר ז"ל וצריכין אנו למוד"עי מה יענו שפתי ץ צדיקים להך דבן בתירא ורבי בסוס:

והנלע"ד לומר בישוב קושיא זו דסברי רבנן הרמב"ן והר"מ אלשקר ז"ל דאע"ג דגם באיסור תחומין די"ב מיל אדם מצווה על שביתת בהמתו דבר תורה. מ"מ לענין לאסור המכירה לגוי משום גזירה דשאלה ושכירו' ויבא הגוי להוציא הבהמה חוץ לתחום די"ב מיל לא גזרו רבנן דעד כאן לא ראו חז"ל לגזור מכירת בהמה גסה לגוי משום שאלה ושכירות אלא דוקא בהני דאיכא בהמלאכה שיעשה הגוי בהבהמה גבי האדם עצמו חיוב חטאת וסקילה דחמיר איסורו. אבל בבהמה דליכא במלאכתה אלא איסור לאו בלחוד אבל חיוב חטאת ליכא כגון סוס דעומד לרכיבה ואם יוצא חוץ לתחום די"ב מיל ליכא אפילו בהאדם גופיה חיוב חטאת אלא לאו בלחוד. ניהי דגם באיסור זה אדם מצווה על שביתת בהמתו ואסיר ליה להשכיר סוס לנכרי מפני שהנכרי מוציא הסוס חוץ לתחום די"ב מיל בשבת ועובר הישראל משום שביתת בהמתו. מ"מ לגזור גם המכירה דסוס מהאי טעמא לא גזרו רבנן. כיון דאיסור זה דתחומין גם להאדם עצמו ליכא אלא איסור לאו בלחוד והיינו דקאמ' בן בתירא מתיר בסוס מפני שעושה בה מלאכה שאין חייבין עליה חטאת. כלומר דכיון דלגבי האדם עצמו ליכא באיסור תחומין די"ב מיל חיוב חטאת. אע"ג דהאדם מצווה על שביתת בהמתו גם באיסור זה. מ"מ לאסור גם המכירה דסוס לנכרי משום כך לא גזרו. כך נ"ל ליישב קצת יישוב לדעת הרמב"ן והר"מ אלשקר ז"ל:

ח

אדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. נסתפק הרב מהר"ר ישעיה באסאן ז"ל בספר תורת השלמים בחלק שני הנקרא לחמי תודה סס"י ך' דפ"ז ריש ע"ד. בבהמת ישראל שיש לנכרי חלק בה. אם מצווה הישראל על שביתתה בשבת. דשמא אין הישראל מצווה על שביתתה מדאורייתא דמצוה זו בלשון יחיד נאמרה ובהמתך למען ינוח שורך וחמורך וממעטינן מיניה שותפות נכרי כדאמרינן פרק ראשית הגז מ"ט דר' אלעאי דפטר בהמת השותפים מראשית הגז. דאמר קרא צאנך ולא של שותפות. ורבנן למעוטי שותפות נכרי ופירש"י ז"ל למעוטי שותפות נכרי אבל דישראל מיוחד לך קרינא ביה הואיל ושניהם בני חייב וכל ישראל קרויים בלשון יחיד ע"כ. ואייתינן התם קראי אחרינו טובא דכוותה. וגבי מזוזה דכתי' ביתך תירצו בגמ' בגוונא אחרינא אליבא דרבנן. וכתבו התוס' ז"ל וז"ל

ביתך דרך ביאתך תימא אמאי לא אמר שותפות דנכרי כדקאמר בכל הכי דלעיל ע"כ נראה מדבריהם ז"ל מדלא תירצו כלום דפשיט' להו דדינא הכי הוי דשותפות דנכרי פטור ממזוזה וכן פסק הר' רמ"א בהגהה בי"ד סי' רפ"ו ע"פ מ"ש בהגהו' מרדכי ספ"ק דע"ז ובפ' ראשית הגז וכ"כ בתשו' סי' קל"ב אות ז' בפשיטות דשותפות דנכרי פוטר איברא דרשב"א ז"ל בחי' חולק בפירוש שכת' נ"ל משו'דמזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשויה ואפילו דשותפות דנכרי ישראל הדר בה צריך שמירה ע"כ. והביאו מהרש"ל ז"ל פ' ראשית הגז סי' ב' ופסק כוותיה ע"ש גם בתוספי הרא"ש ז"ל כ"י מצאתי שכת' וז"ל והא דלא דרשינן גבי מזוז' וציצית למעוטי שותפות דנכרי כדדרשינן גבי תרומה ומעשר ופאה. משום דהנך מצות התלויו' בקרקע וכיון שיש לנכרי חלק בקרקע מסתבר לפטור אף חלק הישראל. וצאנך דגז אייתר למעוטי שותפות דנכרי. אבל מזוזה וציצית לא מסתבר לפטור חלק הישראל בשביל חלק הנכרי כנ"ל ע"כ. אבל מ"מ מדברי שניהם נלמוד דהיכא דכתי' בקרא לשון יחיד. אית לן למיזל בתר סברא וטעמא דהיכא דאיכא טעמ' לפטור שותפות דנכרי פטריה והכא נמי דכוותה דמצוה זו תלויה בבהמה. וכיון שיש לנכרי חלק בבהמה מסתבר לפטור שותפות דנכרי. גם בעל דמ"א שם שהאריך לחלוק על הגה' מרדכי כת' וז"ל ובאמת שמאד יש לתמוה על תשו' רבינו חיים דאיך קאמר דנגעים ומזוז' דין אחד להם והא לטעמיה יש חילוק גדול דדוקא בנגעים מיעטו שותפות דנכרי דהיאך ינתצו ביתו של נכרי בלי רשותו אפילו בנכרי שכבוש תחת ידך. משא"כ במזוזה דמה איכפת ליה לנכרי שותפו שזה יעשה מזוזה כיון שאין מפסיד לו כלום בביתו וכן הדין במעקה וכו' ע"כ. ומתוך מחלוקתו שהוא מתאמץ לחלוק על הגהות מרדכי לענין מזוזה למדנו לפטור בנ"ד. דאף אנו נאמר היאך יהיה הישראל חייב על שביתת בהמתו דשותפות דנכרי דהא הנכרי אינו מרוצה בכך שתהא בהמתו שובתת ואיך תהיה שובתת בלי רשותו והבהמ' אינה ראויה ליחלק אלא כל אבר ואבר יש לנכרי חלק בו וכדכת' מהרש"ל ז"ל סי' ג' לענין צאנך דראשית הגז וז"ל ואע"ג דמצאנך משמע להו ולא שותפות נכרי. לא משמע להו מדגנך למעוטי שותפות נכרי דדגן כמאן דפליג דמי שהרי חולקים אותו במדה וקרינן ביה דגנך בחלקו של ישראל אבל צאן כל בהמ' ובהמה יש לנכרי חלק בה ולא קרינן בחד מנייהו צאנך ע"כ אם כן ה"ה והוא הטעם למפטר שותפות דנכרי משביתת בהמה דמסתבר' דקרא דכתי' בלשון יחיד. לפטור שותפות דנכרי אתא. ואעפ"י שלא מצינו שום פוסק שיכתוב זה בפירוש. הרי גם לא מצינו שום פוסק שיכתוב בפי' לחייב שותפות דנכרי וכו' עד והריב"ש ז"ל אעפ"י שרגלו אחד בחוץ ולא כת' בפירוש לפטור שותפות דנכרי. הרי רגלו א' מבפנים שכ' שמאחר

שהנכרי עושה בה מלאכה ע"כ של ישראל ליכא איסור שביתת בהמה. ואפשר עוד. דמ"ש הרי"בש ז"ל אלא שעשו הישראלים איסור מתחלה להשתתף עם הנכרי בלא תנאי והנכרי יעשה מלאכ' בבהמה בעל כרחם ע"כ. אינו אלא איסורא דרבנן בעלמא על דרך שאמרו פ"ק דבכורות דף ג' ע"ב רב מרי בר רחל הו"ל ההיא חיות' הוה מקנ' לאדונייהו לנכרי וכו' וכלו חיותא דרב מרי וכו' משום דמפקע להו מקדושתייהו דאע"ג דשותפות דנכרי פוטר מן הבכורה איסורא עביד כד מפקע להו מקדושתייהו וה"נ אע"ג דשותפות דנכרי פוטר משביתת בהמה איסור הוא עושה מתחלה להשתתף עם הנכרי בלא תנאי משום דמפקע להו משביתה וכו' עכ"ד ז"ל. ע"ש דכך העלה דלכ"ע ס"ל דשותפות דנכרי פוטר משביתת בהמה מדאורייתא לגמרי:

ולענ"ד מאי דכת' הרב ז"ל ע"פ דברי הרשב"א ותוספי הרא"ש ז"ל גבי מזוזה. והכי אמר מר דמדברי שניהם נלמוד דהיכא דכתי' בקר' לשון יחיד אית לן למיזל בתר סברא וטעמא וכו' וה"נ דכוותה דמצוה זו תלויה בבהמ' וכיון שיש לנכרי חלק בבהמה מסתבר לפטור שותפות דנכרי ע"כ. לדידי חזי לי דמהא ודאי לא שמיה מתיא כלל. כי אי אתינן מכח הסברא אמינא דאדרבה הכא גבי איסור שביתת בהמתו דהוה משום שביתת בהמה ממלאכה בשבת וכתי' למען ינוח וכי עושה הבהמה מלאכה בשבת הגם דיש להגוי חלק בה סוף סוף הרי אברי הבהמה ינקי מהדדי. וחלקו של ישראל לא נייחה ממלאכה בשבת והתורה אמרה למען ינוח שורך. וא"כ איכא סברא טפי לומר דכיון דחלקו של. הישראל בבהמה עושה מלאכה בשבת עובר הישראל על שביתת בהמה זו משום חלקו שיש לו בה. ועיין תשו' מהריט"ץ ז"ל סימן ע"ו דס"ט סע"א. גם מאי דכת' בכוונת דברי הריב"ש ז"ל במ"ש אלא שעשה הישראל איסור מתחלה להשתתף עם הנכרי בלא תנאי וכו' אינו אלא איסורא דרבנן בעלמא משום דמפקיע לה משביתת בהמה על דרך שאמרו בפ"ק דבכורות ד"ג ע"ב רב מרי בר רחל וכו' אחר המחיל' רבה דלא דק בזה. דא"כ דמה"ט דמפקיע' משביתת בהמה הוא דאסר הריב"ש ז"ל בלא תנאי. א"כ גם לעשות תנאי בתחלה נמי יש לאסור מה"ט דהוא מפקיעה משביתה. ועוד דאיברא דרש"י ז"ל שם לעיל ד"ב ע"א ד"ה מייתי לה לקדושה פירש שתהא שובתת בשבת וכו'. וא"כ מאי דקאמר הש"ס התם אבל מוכ' דקא מפקיע לה מקדושה הכוונ' לפי' רש"י ז"ל דהיינו דמפקע לה מחיוב שביתה. הא התוס' ז"ל שם ד"ה מייתי לה לקדושה דחו פי' רש"י ז"ל יע"ש. ועוד דאי איכא איסורא להשתתף עם הגוי בבהמה מה"ט דאמר מר הר' הנז' משום דמפקע לה משבית' א"כ מה"ט יש לאסור גם מכירת בהמה גסה לגוי משום דהרי מפקע לה משביתה. וא"כ בפ"ק דע"ז דט"ו דפרכינן עלה דתנן אין מוכרין בהמה גסה

לנכרי וקאמר בש"ס טעמא מעבד מלאכה חיישינן ופריך וניעביד כיון דזבנה קניא ומשני גזירה משום שאלה ושכירות ופריך שאלה קניא שכירות קניא וכו' והשתא אעיקרא מאי פריך. הא איכא טעמא רבה לאיסור המכירה משום דמפקע לה משביתה. ואמאי הוצרך הש"ס לשנויי משום גזרה דשאלה ושכירות. אלא מבואר דמה"ט דמפקע לה משבית' ליכא למיסר המכירה. וא"כ ה"נ להשתתף עם הנכרי בהבהמה אם איתא דכיון שיש להנכרי חלק בבהמ' אין הישראל מצווה על שביתתה. אין לאסור להשתתף עם הנכרי משום טעמא דמפקע לה משביתה. באופן דמאי דכת' הר' ז"ל בטעמו של הריב"ש ז"ל אחר המחילה רבה דטעמו פגום וכאמור:

ט

אדם מצווה על שביתת עבדו בשבת. אחד עבד ערל ואחד גר תושב כדאיתא פרק החולץ דמ"ח ע"ב. ובעבד שמל וטבל. פליגי ביה הרמב"ם והראב"ד ז"ל פ"ך מה' שבת הלכה י"ד לדעת הרמב"ם ז"ל אדם מצווה על שביתתו. ולדעת הראב"ד ז"ל כיון דאיהו גופיה מצווה בשמירת שבת כאשה. אין אנו מצווין על שביתתו ובעבד ערל עע"ז פליגי ביה הרמב"ן והרשב"א ז"ל. לדעת הרמב"ן אין אנו מצווין אלא בעבד ערל תושב שקבל עליו ז' מצות. אבל עבד ערל שאינו תושב אין אנו מצווין ולדעת הרשב"א ז"ל גם על עבד ערל עע"ז אנר מצווין על שביתתו וע"ש מ"ש הר' המגיד זל באורך. ועיין הרדב"ז בישנות סי' מ"ז ועיין לקמן בסמוך:

י

אדם מצווה על שביתת עבדו בשבת. כת' הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סי' נ"ט נ"ל שאילו היה העבד או השפחה עושין מלאכת רבן שלא מדעתו וניכר שאין עושין לדעתו שהוא מותר ואינו מצווה להפרישו דומי' דקטן שאין ב"ד מצווין להפרישו בעושה ע"ד עצמו ובעושה ע"ד אביו מפרישין אותו כדאי' כדאי' בפ' כ"כ ולא אסרה התור' גר תושב ועבד ואמה במלאכת ישר' אלא בשיש אמירה דישראל או שעושים ע"ד ישראל וכדאמרי' בפ' כ"כ קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואקשינן ש"מ קטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו ופרקינן בקטן העושה ע"ד אביו ואקשינן מכלל דנכרי נמי בעושה ע"ד ישר' אמאי אין אומרי' לו לא תכבה. ופרקינן גוי אדעתיה דנפשיה קעביד ע"כ דברי הרשב"א ז"ל יע"ש. ולפום ריהטא איכא למידק טובא על האי סברא דאסבר לן הרשב"א זל דכשהעבד עושה מלאכת רבו שלא מדעת רבו וניכר שאינו עושה לדעת רבו מותר. ואמר לה בדמי לקטן. מהא דתנן ברישא דהך מתני' גופה דקטן שבא לכבות. דקתני רישא נכרי שבא לכבות אין אומרי' לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן אשר ממנה איכא למידק דלא

כהאי סברא דהרשב"א ח"ל דיליף דין עבד מדין קטן דהא מדקתני רישא נכרי שבא לכבות וכו' מוכח דדוקא נכרי הוא דאין אומרין לו אל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו הא נכרי שהוא עבדו שבא לכבות אומרין לו אל תכבה שהרי עבדו שביתתו עליו. וכ"כ להדיא רש"י והר"ן ז"ל שפירשו וז"ל מפני שאין שביתתו עליהם דישראל אינן מוזהרין על שבית' כותי שאינו עבדו ע"כ י"עש. הנה שפירשו לך בפירוש דמאי דקתני נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן הוה לאפוקי נכרי שהוא עבדו. והכי ודאי מוכח ממאי דקתני תנא נכרי שבא לכבות וכו וכו' מפני שאין שביתתו עליהן. והנה כי כן מינה אתה למד נמי מהאי דיוקא דבכותי שהוא עבדו מצווה הישראל רבו למחות בידו אפילו כשהוא עושה המלאכה של רבו שלא מדעת רבו אלא לדעת עצמו שהרי בש"ס שם אמרינן טעמא דנכרי דאין אומרין לו אל תכבה לפי דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. כלומר דאפי' דהוא נרא' לנו דהנכרי ודאי לדעת ישראל עושה אין אומרין לו אל תכבה משום דודאי אדעתא דנפשיה הוא עושה. וכמ"ש הר"ן ז"ל שם. וכיון שכן דהא דתנן נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה וכו' הוה מה"ט דנכרי אדעתא דנפשיה עביד. א"כ מאי דקתני ביה טעמא דמפני שאין שביתתו עליהן דלדיוקא אתא דהא נכרי שהוא עבדו ששביתתו על רבו אומרים לו אל תכבה הוה הדיוקא דנכרי שהוא עבדו אפילו דהוא עושה על דעת עצמו ולא על דעת רבו חייב רבו למחות בידו ולמימר ליה אל תכבה כיון שהוא עבדו ושביתתו עליו. דהא טעמא דנכרי שאינו עבדו דאין מוחין בידו משום דאדעת' דנפשיה קעביד אינו אלא לפי שאין שביתת נכרי שאינו עבדו עליו דישראל וכדקתני תנא דמתני'. א"כ נכרי שהוא עבדו דמוזהר ישר' רבו על שביתתו אפילו בעושה על דעת עצמו ולא ע"ד רבו. חייב רבו למחות בידו ולמימר ליה אל תכבה. וזה דלא כמ"ש הרשב"א זל דגם בעבדו אם עושה ע"ד עצמו ולא ע"ד רבו אין רבו חייב למחות בידו. ואמר לה בדדמי לקטן דסיפא דהך מתני' לפי מאי דמוקמינן לה בש"ס בקטן העושה ע"ד אביו. דהא מרישא דקתני נכרי וכו' מפני שאין שביתתו עליהן ולפי מאי דקא' טעמא בש"ס משום דנכרי אדעת' דנפשיה קעביד. מוכח דלא יליף עבד מדין דקטן וכאמור.

והנה הרדב"ז ז"ל בישנות סי' מ"ז כתב וז"ל ויש להסתפק אם אנו מצווין של שביתת עבד אפילו במלאכה דרבנן. או דילמא במלאכה דאורייתא דוקא. וי"ל דכיון שהמלאכ' היא לצרכנו לעולם אנו מצווין על שביתתו ודייקינן לה ממתני' דקתני נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו. הא עבד ששביתתו עלינו אומרים לו אל תכבה אע"פ שהיא מלאכה דרבנן דהא קי"ל כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ואפילו בא לכבות מדעתו כיון שהמלאכה היא לצורכנו וכ"כ הר"ן ז"ל על ההלכות

שבת פרק כל כתבי גבי קטן דקטן אין ב"ד מצווין להפרישו אפילו באיסור דאורייתא ובאיסור דרבנן ספינן ליה בידים הני מילי כשהוא לצורכו אבל לצורכנו מחינן בידיה אפילו באיסורא דרבנן. והרי הרשב"א ז"ל השוה עבד ערל לקטן. ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק על הרשב"א וצריך ליישב המשנ' לדעת הרשב"א אבל אין זה מקומו עכ"ד ז"ל יע"ש. ובעיקר מאי דנסתפק הרב ז"ל אם אנו מצווין על שביתת עבד אפילו במלאכות דרבנן עיין מה שכתבתי לקמן בסימן שאחר זה בס"ד. ובמאי דסיים הרב ז"ל ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק על הרשב"א וצריך ליישב המשנה לדעת הרשב"א. דבריו אלה באו סתומים וחתומים יותר מדי. ויש לנו לדעת מאי כוונתו בדברים אלו.

וראיתי להר' יד אהרן ז"ל בסי' ד"ש שהביא דברי הרדב"ז ז"ל הנז'. וכת' ע"ד וזל גם מה שהביא ראיה משם הר"ן ז"ל דס"ל דלצרכינו מחינן בידיה. אין ראיה כל כך דמ"ש הר"ן ז"ל היינו דמוכחא מילתא שמה שעשה הוא לדעת עצמינו אז ודאי אסור ומחינן בידיה והרשב"א ז"ל מודה וכ"כ הוא ז"ל בפירושו שם סי' ע"ט דכל שעשה מלאכת רבו שלא מדעתו של רבו וניכר דאינו עושה לדעתו שהוא מותר. ומוכרחין אנו לומר כן בהכרח שהרי הר"ן מ"ש בפ' ב"כ כתב כן לדעת הרשב"א שכ"כ שם ואפילו לדעת הרשב"א שכתב בפרק חרש דלדידן דקי"ל דאפילו בדאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו באיסורין דרבנן ספינן להו בידים וכיבוי דליקה מדרבנן בעלמא וכו' הכא שאני דכי ספינן ליה בידים לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחינן בידיה כדמוכח בשמעתין עכ"ל. הרי שמ"ש דלצרכנו מחינן בידיה הוא לדעת הרשב"א. וא"כ תימה הוא דאיך כתב הוא ז"ל דהר"ן חולק על הרשב"א וצ"ע וכפי זה מ"ש הר"ן ז"ל אינו חולק על הרשב"א ומ"ש הר"ן דלצרכנו מחינן בידיה היינו שעשה מדעת רבו וניכר שעשה מדעת רבו אז ודאי אסור ובזה לא פליגי הרשב"א והר"ן עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהבין הרב בכונת דברי הרדב"ז ז"ל בהני מילי דכת' ואפי' בא לכבות מדעתו כיון שהמלאכה היא לצרכנו וכ"כ הר"ן ז"ל וכו' ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק וכו', דכוונת הרדב"ז להביא ראיה ממ"ש הר"ן אבל לצרכנו מחינן בידיה אפילו באיסורא דרבנן. דדעת הר"ן דכל שהוא עושה לצרכנו אפילו עושה לדעת עצמו אסור ומחינן בידיה וזהו שכתב ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק. על הרשב"א. והיינו ממ"ש הר"ן ה"מ לצרכו אבל לצרכנו מחינן בידיה וכו'. דמהני מילי דהר"ן הוא דמשמע ליה. דהר"ן דעתו אפילו בשעושה לדעת עצמו וחולק על הרשב"א. ולכן תמה הרב על האי משמעותיה דהרדב"ז בהני מילי דהר"ן דליכא למישמע מניה מודי. דמ"ש הר"ן דלצרכנו מחינן בידיה היינו בדמוכח' מילתא דלדע' עצמנו הוא עושה ולא לדעת עצמו ככל הכתוב בדברי הרב יד אהרן ז"ל כנז'. גם הרב מהרי"ח ז"ל בספר חקרי לב ח"א

חא"ח סימן ס"ג דק"ט ע"א הביא דברי הרדב"ז ז"ל והרבה לתמוה עליו חבילות חבילות וז"ל עוד תמהני בדברי הרדב"ז במה שהבין בדברי הר"ן דפרק כל כתבי דבין במילי מד"ת בין במילי מד"ס אי עושה מלאכה לצרכנו אסור אפילו שעושה מדעתו ואינו ע"ד אביו. ומזה הוליד ואמר בדמי דלעבד ערל דהדין כן כמו קטן והעלה דפליגי בה הר"ן והרשב"א דלהרשב"א בעושה ע"ד עצמו אפילו לצרכנו שרי ולבסוף העלה להחמיר כדברי הר"ן יע"ש. ואחר המחילה רבה לא ידעתי מה מצא בדברי הר"ן ז"ל לדון כן דחולק להרשב"א שהרי הביא שם אוקמתא דאוקים ר"י בעושה ע"ד אביו ופירשה ומותיב לדברי ארשב"א דס"ל דאיסור מד"ס ספינן ליה בידים ואנן קי"ל כבוי דליקה הוא מד"ס יע"ש. ואחד הרואה יבין לאישורו דק"ל שפיר דאי קי"ל דספינן ליה בידים לו יהיה עושה ע"ד אביו כספי ליה בידים ממש הא קי"ל דשרי. והוא מפרק לה דעד כאן לא כת' הרשב"א דספינן ליה בידים אלא לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחינן בידיה ומדבריו אלה מה שיש ללמוד הוא דעושה ע"ד אביו או מספי ליה ממש לא שרי בדרבנן אלא לצרכו ולא לצרכנו וזה ממש כדברי הרשב"א ומאין ולאין ללמוד מדבריו דקטן א"נ או איסורים מד"ס מדעת עצמו לצרכנו דאסור. ולדעת הרב בדעת הר"ן לא ידעתי מה יענה בסוגיין דשבת דקא פריך ש"מ קטן א"נ כו' ומשני ר"י בעושה ע"ד אביו. ולדבריו מה אהני לן בעושה ע"ד אביו ואין הדבר תלוי כי אם אם היה לצרכנו אף לדעת עצמו. וא"כ הו"ל לומר שאני הכא דהוה לצרכנו אלא ודאי מוכח כדברי הרשב"א וכו'. והיותר מתמיה דחשב ג"כ ע"ד הרשב"א דהוה הפך דיוק' דמתני' דתני רישא גוי הבא לכבות והיה בהניח דמתני' איירי בעושה ע"ד עצמו הפך אוקמתת הש"ס דמוקי בעושה ע"ד אביו. וע"כ כוליה מתני' בהכי איירי ממ"ש שם על אוקמתא דר"י דכוותה גבי נכרי מי שרי הא נכרי אדעתא דנפשיה עביד ויע"ש בפי"רשי הרי דכולה מתני' איירי בעושה ע"ד גדול ומעתה מ"ש הר' ליישב המשנה לדעת הרשב"א אחר המחילה הוא צריך לאותה דבר למה שהעלה בדעת הר"ן דאילו לדידי איני רואה להר"ן שחולק בזה להרשב"א וכמ"ש ואני חושד דהרב סובר דברי הר"ן דפרק כ"כ שכת' אבל לצרכנו מחינן בידיה ע"כ הביאו להר' זל לזה דחשב דודאי מחינן בידיה שייך בעושה ע"ד עצמו ולא בספי ליה גדול וקושטא קאי דדברי הר"ן אלו מתפרשין בעושה ע"ד גדול דכה"ג שייך שפיר לומר דמחינן בידיה ועפ"ז הם דברים אחדים עם הרשב"א. ועל הכל ק"ל לו יהי ויהיבנא כל דיליה דלהר"ן כל שעושה לצרכנו אף לדעת עצמו אסיר. והרי מדברי הרמב"ם פ' י"ב דשבת הלכה ז' שכת' בכיבוי דליקה דעושה לדעת עצמו שרי ש"מ דגם לצרכנו שרי וכ"כ רי"ו וכ"נ מפירש"י להדיא דכל שאינו לדעת אביו אף לצרכנו שרי. ונגד הר"מ והרשב"א ורש"י ורי"ו מי אלים ספיקו של

הר"ן ולפחות היה לו להביא דבריהם וצ"ע א"ד הרב מהר"י חזן ז"ל יע"ש. גם הרב מחנה אפרים ז"ל בחידושיו למהרדב"ז ז"ל בתחלת חידושיו על הר' הנז' ד"מ ע"ב כת' וז"ל סי' מ"ז ע"ד כתב ז"ל הצ"ל ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק על הרשב"א וצריך ליישב המשנה לדעת הרשב"א עכ"ל נ"ב הרשב"א מוקי מתני' בעושה ע"ד אביו והכי מוקי לה הרמב"ם וע"ש בש"הג ומשמע דאי לאו ה"ט מותר אע"ג דשביתתו עלינו ואם הקטן אינו עושה לדעת אביו מותר ובעבד ג"כ ניהי דשביתתו עלינו מ"מ כל שאינו עוש' לדעת רבו מותר וכ"כ הרשב"א בפירוש סי' נ"ט א"ד ז"ל יע"ש. הנה לך תלתא סבי דנה"ר די"עה הר' מחנה אפרים והר' יד אהרן והר' חקרי לב ז"ל כולהו סבירו דהרדב"ז ז"ל כוונתו בהני מילי דכת' ומ"מ משמע לי דהר"ן חולק על הרשב"א וכו' לומר דלדעת הר"ן קטן העושה לצרכנו אפילו לדעת עצמו אסיר ולדעת הרשב"א לדעת עצמו שרי ומינה נמי לעבד לדעת הר"ן אפילו עושה לדעת עצמו אסיר ולדעת הרשב"א עושה לדעת עצמו שרי.

ולפע"ד בהומנותייהו דרבנן קדישי הרבנים ז"ל הנזכרי' אמינא דקיצור לשונו של הרדב"ז ז"ל דכת' דבריו בקיצור גדול. הוא שגרם להרבנים הנז' להבין בדברי הרדב"ז ז"ל מה שלא עלת' על לבו לב חכם מעולם עד שחשבוהו כטועה בדבר משנה והרבו להשיב על דבריו בתמיהות גדולות חבילות חבילות. ברם קושטא קאי דלא דקו רבנן הר' מח"א והר' יד אהרן והר' מהרי"ח זל הדק היטב בדבר ואילו הוו דייקי טפי לא היו באים לכלל טעות הזה בהבנתם בדברי הרדב"ז ז"ל. כי הם חשבו דמאי דכת' הרדב"ז ז"ל ואפי' בא לכבות מדעתו כיון שהמלאכה היא לצרכנו וכ"כ הר"ן ז"ל וכו'. דכוונתו במאי דכת' וכ"כ הר"ן וכו' להביא ראיה למ"ש. דאפילו בא לכבות מדעתו מדברי הר"ן ז"ל. שכ"כ הר"ן וכו'. והא ליתא במחילה מכבוד תורתם דהא ודאי דמדברי הר"ן אלו שהביא ליכא שום זכר ראיה כלל למ"ש דאפילו בא לכבות מדעתו. אלא כונת הרדב"ז ז"ל הכי הוה דממאי דתנן נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו מוכח דאפי' במלאכה דרבנן אנו מצווין על שביתת עבד דמדקתני נכרי וכו' מפני שאין שביתתו עלינו מוכח דהא עבד ששביתתו עלינו אומרים לו אל תכבה. אע"פ שהיא מלאכה דרבנן דהא קיל כר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. ואפי ואפי' בא לכבות מדעתו כיון שהמלאכה היא לצרכנו כלומר ואפילו כשבא העבד לכבות מדעתו מוכח מדיוקא דהך מתני' דאפי' במלאכה דרבנן מחינן בידיה. והיינו משום דבש"ס אמרי' טעמא דנכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה משום דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. וכיון דטעמא דנכרי דא"א לו אל תכבה הוה משום דאדעתא דנפשיה קעביד וקאמר תנא דמתני' טעמא דמפני שאין שביתתו עלינו. א"כ מזה מוכח דהא עבד ששביתתו עלינו אפילו כי עושה אדעתא

דנפשיה אומרים לו אל תכבה כיון שבעבד אנו מצויין על שביתתו. וכדכתיבנא אנן בעניותין לעיל לאקשויי מכח הך דיוקא דמתני' על סברת הרשב"א ז"ל. והיא גופה כוונת הרדב"ז ז"ל למידק הכי מדיוקא דמתני' דבעבד אפילו בעושה ע"ד עצמו ואפי' באיסורא דרבנן כיון שהוא לצרכנו ושוב כת' וכ"כ הר"ן ז"ל על ההלכות פרק כל כתבי גבי קטן וכו' כלומר דהא דאפילו במלאכה דרבנן בעבד אנו מצווין על שביתתו. כ"כ הר"ן גבי קטן דאפי' לדעת הרשב"א דבאיסורא דרבנן ספינן ליה בידים ה"מ כשהוא לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחינן אפילו באיסורא דרבנן. הנה שכת' הר"ן גבי קטן אפילו לדעת הרשב"א כשהוא לצרכנו מחינן בידיה אפילו באיסורא דרבנן. והרי הרשב"א השוה העבד ערל לקטן כלומר דלמד הרשב"א עבד ערל מקטן לענין שאם העבד עושה לדעת עצמו ולא לדעת רבו שרי כמו שהדין כן גבי קטן. וא"כ אף לענין זה דבאיסורא דרבנן כשעושה לצרכנו יש להשוות עבד ערל לקטן דכי היכי דקטן שעושה לצרכנו אפילו במלאכה דרבנן מחינן בידיה. ה"ה בעבד. אלא שלפ"ז יצא לנו דדוקא כשהעבד עושה לצרכנו ולדעת עצמנו אבל כשהעבד עושה לדעת עצמו שרי שהרי עיקר מה שהשוה הרשב"א ז"ל עבד ערל לקטן הוא להאי מילתא. וא"כ יהיה הדין כן בעבד שעושה לדעת עצמו אפי' לצרכנו דשרי כמו שכן הדין בקטן ואילו הוא כת' לעיל דעבד כשעושה לצרכנו אפיל לדעת עצמו מחינן בידיה וכדמוכח דיוקא דמתני' דקתני נכרי שבא לכבות וכו' מפני שאין שביתתו עלינו וכדכתיבנא. לזה כת' ומ"מ משמע לי דהר"ן חולק על הרשב"א כלו' דבעקר הדמיון הזה שדימה הרשב"א ז"ל דין העבד לדין דקטן בזה שכשהעבד עושה לדעת עצמו שרי מ"מ משמע לי שהר"ן ז"ל חולק על הרשב"א בהדמיון הזה דאיהו לא שמיע ליה כלומ' לא ס"ל להשוות עבד ערל לקטן דכי היכי דקטן כשעושה לדעת עצמו אפילו לצרכנו שרי. ה"נ עבד ערל הדין כן. אלא הר"ן ז"ל ס"ל דלא ילפינן עבד ערל מקטן. אלא בעבד ערל כשעושה לצרכנו אפי' לדעת עצמו אסיר ומחינן בידיה ומאי דמשמע ליה להר' ז"ל דהר"ן ז"ל חולק על הרשב"א בדמיונו הזה דעבד ערל לקטן. הוא ממ"ש הר"ן ז"ל לפרש מאי דקתני תנא דמתני נכרי שבא לכבות א"א לי אל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן. וכת' עלה הר"ן. ז"ל מפני שאין שביתת כותי עליהן דישראל אין מוזהרין על שביתת כותי שאינו עבדו ע"כ. אדר שפי' הר"ן לדברי התנא דסיים שאין שביתתו עליהן שאין הישראל מוזהר על שביתת כותי שאינו עבדו:

וכיון שכן הרי אתה למד מזה דהא כותי שהוא עבדו שישראל מוזהר על שביתתו אומרים לו אל תכבה אפילו כשבא לכבות מדעת עצמו. שהרי אמרינן בש"ס טעמא דנכרי דא"א לו אל תכבה משום דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. וכיון שכן דה"ט דנכרי דא"א לו

אל תכבה משום דאדעתא דנפשיה עביד. וקאמר תנא דמתני' טעמו ונימוקו עמו דמפני שאין שביתתו עלינו וכוונתו לאפוקי נכרי שהוא עבדו וכמ"ש הר"ן ז"ל א"כ הרי מוכח מזה דעבד אף בעושה ע"ד עצמו אסיר שהרי בעבד אנו מוזהרין על שביתתו דאי גם בעבד כשעושה לדעת עצמו שרי אעפ"י ששביתתו עלינו א"כ בנכרי כיון דאמרת דטעמא דנכרי הוא משום דאדעת' דנפשיה קעביד וכדקאמ' בש"ס אמאי קתני תנא טעמא מפני שאין שביתתו עלינו. הא אף אי הוה שביתתו עלינו כיון דלדעת עצמו הוא עושה שרי. שהרי עבד דודאי אנו מצווין על שביתתו אפ"ה כשעושה לדעת עצמו שרי. אלא מדקאמר הש"ס טעמא דנכרי משום דאדעתא דנפשיה קעביד ומתני' קתני טעמ' דמפני שאין שביתתו עלינו. מוכח דהא עבד שאנו מצווין על שביתתו אפילו בבא לכבות לדעת עצמו אסיר ומחינן בידיה. וכיון דהר"ן ז"ל פירש לדברי המשנה דמפני שאין שביתתו עליהן דלאפוקי נכרי שהוא עבדו. משמע דהוא חולק על הדמיון הזה שדמה הרשב"א עבד ערל לקטן ולמד עבד מקטן דכי היכי דקטן כשעושה לדעת עצמו שרי הכי נמי עבד ערל אלא הר"ן ז"ל ממאי דפי' להא דקתני מתני' מפני שאין שביתתו עליהן דישראל אין מוזהרין על שביתת כותי שאינו עבדו. משמע דסובר דלא ילפי' עבד ערל מדין דקטן דאע"ג דבקטן כשעושה לדעת עצמו אפילו לצרכנו שרי. בעבד ערל אין הדין כן אלא כל שעושה לצרכנו אפילו לדעת עצמו אסיר ומחינן בידיה כאמור. ומתני' דקתני גבי נכרי לה"ט דמפני שאין שביתתו עליהן. הכי מוכחא כדפי' הר"ן ז"ל. וא"כ קשה המשנה לסברת הרשב"א דהשוה עבד ערל לקטן ודן דבעבד ערל נמי כי עושה לדעת עצמו שרי. ואלו ממאי דקתני מתני' נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה מפני ששביתתו עליהן. מוכח דהא נכרי שהוא עבדו דאנו מצווין על שביתתו אפי' בעושה לדעת עצמו אסיר ומחינן בידיה כאמור. וזה הוא שסיים הרדב"ז וצריך ליישב המשנה לדעת הרשב"א. כלומר דהמשנה דקתני טעמא דמפני שאין שביתתו עליהן הכי מוכחא כדפירש הר"ן דהוא לאפוקי נכרי שאינו עבדו. וקשה מתניתין על הרשב"א דיליף עבד ערל מדין קטן דבעושה לדעת עצמו לצרכנו שרי. ומהמשנה מוכח דלא ילפינן עבד ערל מדין דקטן. באופן דהרדב"ז ז"ל בתחלה למד מדיוקא דמתני' תרתי. חדא והוא העיקר הראשון דאפי' במלאכות דרבנן אנו מצווין על שביתת עבד ערל. ועוד שנית למד מדיוק זה דמתני' גופיה דאף בעושה ע"ד עצמו לצרכנו אסיר. ושוב רצה להביא עוד ראיה על האחת בלבד והיינו על העיקר הראשון בלחוד דאף במלאכה דרבנן אנו מצווין על שביתת עבד ערל. ממ"ש הר"ן בפ' כל כתבי גבי קטן דאפילו לדעת הרשב"א דסובר דאיסור דרבנן ספינן לקטן בידים. ה"מ כשהקטן עושה לצרכו אבל לצרכנו אדרב' מחי' בידיה. ומינה בעי הר' לדון

דה"ה נמי לעבד דאפי' במלאכה דרבנן כשעושה לצרכנו מחינן בידיה ע"פ סבר' הרשב"א דהשוה עבד ערל לקטן אלמא דילפי' דין עבד מדין קטן. ושוב כת' ומ"מ משמע לי דהר"ן חולק על הרשב"א כלומר דבעיקרא דהאי סבר' דהשוה הרשב"א עבד ערל לקטן משמע דהר"ן חולק וסובר דלא יליף עבד ערל מקטן. וכוונתו ממ"ש הר"ן ז"ל בפירושא דמתני' דקתני טעמא דנכרי וכו' מפני שאין שביתתו עליהן וכאמור. וסמך בזה על המעיין ולא ראה להאריך שם מפני שאינו מקומו אצלו וכמו שסיים ז"ל וצריך ליישב המשנה לדעת הרשב"א אבל אין זה מקומו. זה נלע"ד פשוט וברור בכוונת דברי הרדב"ז ז"ל. ומוצל אותו צדיק מכל מאי דצווחו עליה הרבנים בעל יד אהרן וחקירי לב ז"ל וכן מ"ש ע"ד הר' מחנה אפרים ז"ל. דלפי מאי דכתיבנא וברירנא דברי הרדב"ז ז"ל שפיר קא מותיב מהמשנה על הרשב"א ז"ל. ואין במ"ש הר' מח"א ז"ל שום יישוב כלל לתיובתיה דמותיב הרדב"ז כי כוונת הרדב"ז ז"ל לאותיב עליה מהמשנה כדכתיבנא. וכדאקשינן עליה גם אנן בעניותין לעיל ברישׁ אמי"ר מדיוקא דהך מתני' ולפי מאי דקאמר הש"ס טעמא דנכרי משום דאדעתא דנפשיה קעביד. והיא גופה כוונת הרדב"ז זל בהני מילי דכת' וצריך ליישב המשנה לדעת הרשב"א והא ודאי דלפום ריהטא קשיא מהמשנה לדעת הרשב"א ץ ז"ל וצריך ליישבה.

איברא דכי דייקי שפיר נרא' דלא על הרשב"א ז"ל איכא לאקשויי מדיוקא דרישא דמתניתין דנכרי וכו וכו' מפני שאין שביתתו עליהן כנז' אלא על הש"ס גופיה דמוקי למתני' דקטן שבא לכבות בעושה ע"ד אביו וקאמר טעמא דנכרי משום דאדעתא דנפשיה קעביד. קשה הך קושיא לא על הרשב"א ז"ל. והוא משום דאנכי הרואה דהאי סברא דאמר מר הרשב"א ז"ל דעבד ערל כשעושה לדעת עצמו שרי ואמר לה בדדמי לקטן נראה סברתו נכונה ודמיונו להא דקטן הוא דמיון מוכרח מעצמו. שהרי בעיקר אזהרה זו דשביתת עבדו ושביתת קטן בשבת. באו שניהם גם יחד מכתוב אחד דכתי' ל"ת כל מלאכה אתה ובנך וגו' עבדך ואמתך וגו' הרי דבא אזהרת שתיהם דשביתת קטן וכן שביתת עבד בחד קרא. וכיון שכן דקטן ועבד שוים הם באזהרתן דבאו שניהם גם יחד בחדא אזהרה ממילא הוא מוכרח שיהיו שניהם שוין בדיניהם דין עבד כדין קטן וכן דין קטן כדין עבד בכל מולי דילפי מהדדי. ובכן מאחר דמוקי הש"ס להא דקתני קטן שבא לכבות אין שומעין לו מפני ששביתתו עליהן דמירי דוקא בקטן העושה ע"ד אביו אבל. באינו עושה ע"ד אביו אלא ע"ד עצמו שרי ואין אומרים לו אל תכבה. על כרחין דגם בעבד הדין כן דדוקא כי עושה ע"ד רבו הוא דמוזהר על שביתתו אבל כי עושה ע"ד עצמו ולא ע"ד רבו שרי ואין רבו מצווה למחות בידו דומיא דקטן דמאי שנא עבד מקטן כיון

דשניהם בא אזהרתן מחד קרא. ויפה כת' הרשב"א ז"ל בזה דעבד דינו כקטן. אבל זהו שקשה על הש"ס דמוקי להא דקטן שבא לכבות בקטן העושה ע"ד אביו וטעמא דנכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה הוה משום דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. דלפ"ז יצא לנו הדין בעבד מדיוקא דרישא דמתני' דקתני טעמו ונימוקו עמו מפני שאין שביתתו עליהן דבעבד אפילו בעושה ע"ד עצמו אומרים לו אל תכבה מפני שעבד שביתתו עלינו. וקשה דמאי שנא עבד מקטן הא זה וזה שוים הם באזהרה אחת וא"כ גם דיניהם שוה זה כזה.. **האמנם** כד דייקי' שפיר נלע"ד בהורמנותיה דמר הרדב"ז ז"ל דכל כי האי דיוקא דדייק מר ממאי דקתני רישא נכרי וכו' מפני שאין שביתתו עליהן אינו דיוק מוכרח כלל. והדבר ברור כדהעלה הרשב"א ז"ל דגם העבד דינו שוה לדין דקטן דכי עושה לדעת עצמו ולא לדעת רבו שרי. וגם הר"ן ז"ל לא מצי לאפלוגי על הרשב"א ז"ל בדמיונו הלזה שדמה עבד לקטן ודלא כמ"ש הרדב"ז ז"ל דמשמע ליה דהר"ן חולק בזה על הרשב"א. והיה בהניח הנח"ה סוב"רת דאסברה לן הרשב"א ז"ל בטעמא דאזהרה רחמנא על שביתת עבד. שכת' שם בתשו' הנז' דגם בגר תושב שאנו מצווין על שביתתו ואסור במלאכת ישראל. אין איסורו אלא כשיש שם אמירת ישראל אבל בלא אמירה דישר' מותר ואפי' עושה ע"ד ישראל דאף הוא אינו עושה אלא אדעתא דנפשיה כיון שאינו כבוש תחת ידינו והוא הדין לעבד ואמה במלאכת ישראל שאינו אדוניו לפי שאף הם במלאכת ישראל דעלמא מדע' עצמן הם עושים. אבל בשל אדון כיון שהם כבושים תחת האדון על דעת האדון הם עושים ע"כ. וכ"כ עוד בחי' ליבמות פרק החולץ דמ"ח ע"ב עלה דהך ברייתא דשביתת עבדים וז"ל הגר זה גר תושב וכו' ולא אמר תור' שישבות הגר והעבד אלא ממלאכתנו ולא להם אסרה תורה אלא לנו שלא לעשות מלאכתנו על ידי עבדינו ולא ע"י גר תושב ואעפ"י שאין באמירה לגוי דעלמא אלא שבות של דבריהם. הכא גזירת הכתוב הוא ומכאן אנו למדין דעבד העושה במלאכת בעליו בשבת חייב להפרישו לפי שהעבד לעולם עושה ע"ד רבו וכאותו שאמרו בשבת קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא לה בקטן העושה ע"ד אביו. אבל בגר תושב אפשר שהוא מותר לפי שאינו עושה אלא מדעת עצמו כמו שאמרו שם אי הכי נכרי נמי בעושה ע"ד ישראל אמאי אין אומרים לו אל תכבה ופריק נכרי אדעת' דנפשיה קעביד אלא שבאמירה אסור במלאכתנו דבר תורה משא"כ בגוי דעלמא וכו' עפ"ד ז"ל י"עש. הנה לך מבואר טעמא דאנו מצווין על שבית' עבד בדברי הרשב"א ז"ל דהוה לפי שהעבד הוא כבוש תחת האדון ולכן מחמת שהוא כבוש תחת האדון לעולם הוא עושה על דעת האדון דומיא דקטן דלעולם עושה ע"ד אביו כדאוקימנ' מתני' בקטן בעושה ע"ד אביו. ונמצא לפ"ז דהיינו דאיכא בין עבד לנכרי

דנכרי לעולם הוא עושה אדעת' דנפשיה בין בסתם דלא ראינו שעושה אדעתא דנפשיה ובין שראינו שעושה אדעתא דישראל אדעתא דנפשיה הוא עושה ולא אדעתא דישראל. ולכן אין אנו מצווין על שביתתו דנכרי במלאכתנו דבר תורה. אבל נכרי שהוא עבדו כיון שהוא כבוש תחת האדון לעולם כל מה שהוא עושה בסתמא ואין אנו יודעים אם עושה ע"ד רבו או ע"ד עצמו ודאי דע"ד רבו שהוא כבוש תחתיו הוא עושה. ומשום הכי הוא דהזהירה התורה לנו על שביתתו במלאכתנו כיון דמסתמא כשהוא עושה מלאכת רבו על דעת רבו הוא עושה ולפ"ז כשהוא עושה בודאי ע"ד עצמו ולא על דעת רבו כגון שניכר לנו בבירור גמור דאדעתא דנפשיה עביד שרי ואין רבו מוזהר למחו' בידו כיון שאינו עושה מלאכה זו אלא ע"ד עצמן ולא ע"ד רבו. דעד כאן לא הזהירה תורה לרבו על שביתתו אלא בשביל שמסתמא הוא עושה ע"ד רבו כיון שהוא כבוש תחת רבו. וא"כ במלאכה שהוא עושה וניכר לנו בבירור גמור דע"ד עצמו הוא עושה ולא ע"ד רבו הו"ל במלאכ' ההיא כנכרי שאינו עבדו שאין אנו מצווין על שביתתו.

ומעתה ליכא תו לאקשויי מידי מדיוקא דהך רישא דמתניתין דקתני נכרי שבא לכבות א"א לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן אף למאי דקאמר בש"ס טעמא לפי שהנכרי אדעתא דנפשיה קעביד לא על הש"ס ולא על הרשב"א ז"ל דאדרבה לפי מאי דקאמר הש"ס לה"ט דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד מתפרשא מתני' שפיר טפי וליכא לדיוקי כלל להאי דיוקא דדייק לה והרדב"ז ז"ל הא נכרי שאינו עבדו שאנו מצווין על שביתתו אפילו בעושה ע"ד עצמו אומרים לו אל תכבה. דהא עיקר הצווי הזה דשביתת עבד אינו אלא מפני מה שהוא כבוש תחת יד האדון ולכן לעולם מה שהוא עושה מסתמא על דעת רבו הוא עושה כאמור לעיל מתורתו של הרשב"א ז"ל. וא"כ מתני' הכי מתפרשה לפי האי טעמא דאמר הש"ס דנכרי אדעתא דנפשיה קעביד. נכרי שבא לכבות א"א לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביתתו עלינו כלומר דנכרי לעולם כשבא לכבות אפילו בסתם דאינו נראה דלדעת עצמו הוא עושה ולא לדעת הישראל ואפי' נראה לנו נמי דלדעת הישראל הוא עושה אפ"ה אין אומרים לו אל תכבה לפי שאין שביתתו עליהן כלומר דמשום שהוא נכרי שאינו עבדו שיהא כבוש תחת יד הישראל אלא הוא אינו כבוש תחת הישראל להכי לעולם אין הישראל מוזהר על שביתת נכרי בין בעושה מלאכה דישראל וניכר דלדעת עצמו הוא עושה בין בסתם דאין נראה דלדעת ישראל עושה ובין שניכר נמי דלדעת הישראל עושה משום דכיון דאינו כבוש תחת הישר' לעולם מה שהוא עושה אדעתא דנפשיה הוא עושה דלהכי לא הזהירה התורה על שביתת נכרי שאינו עבדו כלל וכדמפרש בש"ס דטעמא דנכרי משום דאדעתא דנפשיה

קעביד כלומר דכוונת התנא דמתני' דקאמ' לפי שאין שביתתו עליהן הוא לומר דמשו' דנכרי לעולם אינו עושה אלא אדעת' דנפשיה משום דאינו כבוש תחת הישראל. משום הכי אין שביתתו עליהן דישר' לעולם ולכן נכרי שבא לכבות לעולם אין מוחין בידו בין בסתם דאינו נכר דלדעת עצמו הוא עושה ואפילו נמי נכר דלדעת הישראל הוא עושה דלעולם אדעתא דנפשיה עביד ואין שביתתו עליהן. לאפוקי נכרי שהוא עבדו דמצווה ישראל רבו על שביתתו משום שהוא כבוש תחת יד האדון ולכן גם כי עושה בסתם דאינו ניכר לנו דאדעתא דישראל עושה ודאי דאדעת ישראל רבו עושה ומצווה הישראל רבו על שביתתו אפי' כשעוש' בסתם וכ"ש כשניכר דאדעתא דישראל רבו עושה. זולתי כשניכר לנו בודאי בבירור גמור דלדעת עצמן הוא עושה ולא לדעת רבו דאזי אין הישראל מצווה על שביתתו דמלאכה ההיא כיון שניכר לנו בודאי הגמור דלדעת עצמו הוא עושה מלאכה זו דרבו ולא לדעת רבו דמאחר דודאי לדעת עצמו הוא עושה הו"ל במעשה מלאכה זו כנכרי בכל מעשיו דאין הישראל מוזהר על שביתתו משום דלד"ע עושה. וא"כ נכרי שאינו עבדו שבא לכבות לעולם אין אומרים לו אל תכבה לפי שכיון שאינו עבדו לעולם מה שהוא עושה לדעת עצמו עושה ולכן לעולם אין שביתת נכרי שאינו עבדו עליהן. הא נכרי שהוא עבדו שהוא כבוש תחת יד האדון אם בא לכבות לעולם מוחין בידו ואומרים לו אל תכבה בין שבא לכבות בסתם ואינו נראה דלדעת רבו הוא עושה ובין שנרא' דלדעת רבו בא לכבות כיון שהוא כבוש תחת האדון לעולם הוא עושה מסתמא על דעת רבו ולכן שביתתו עליו אפילו בסתמא שאינו ניכר דלדעת הישראל עושה וחייב למחות בידו אפילו בסתם שאינו ניכר דלדעת רבו עושה ואומר לו אל תכבה עד שהוא ניכר בודאי הגמור דלדעת עצמו בא לכבות ולא לדעת רבו אז גם עליו אף שהוא עבדו אינו מוזהר על שביתתו במלאכה זו כיון דניכר בודאי דלדעת עצמו עושה ואינו חייב למחות בידו ולומר לו אל תכבה. דהו"ל במלאכה זו דניכר לנו בודאי דלדעת עצמו עושה כנכרי שאינו עבדו דאין אומרים לו אל תכבה. זהו פירוש המשנה במאי דקתני נכרי שבא לכבות וכו' לפי שאין שביתתו עליהן. וליכא לדיוקי כלל להאי דיוקא דדייק מינה מר הרדב"ז ז"ל. גם מ"ש הר"ן ז"ל לפרש מאי דקאמ' מתני' מפני שאין שביתתו עליהן ד ישראל אין מוזהרין על שביתת כותי שאינו עבדו לפי מאי דקאמר הש"ס טעמא דנכרי דאדעתא דנפשיה קעביד. כוונת הר"ן ז"ל בדבריו אלה כדכתיבנא בפירושא דמתני' וליכא למשמע מידי מדברי הר"ן ז"ל אלו דחולק על הרשב"א ז"ל דלא מפיק בהני מילי דכתב דישראל אין מוזהרין על שביתת כותי שאינו עבדו אלא כשהוא עבדו כל שבא לכבות אפילו בסתם דאינו ניכר דאדעתא דישראל קעביד וכ"ש בניכר

דאדעתא דישראל רבו עושה מוזהר הישראל על שביתתו וחייב למחות רבו בידו ולומר לו אל תכבה אבל כשניכר לנו בבירור דלדעת עצמו הוא בא לכבות ולא לדעת רבו גם שהוא עבדו אין רבו מוזהר על שביתתו בזה ואינו חייב למחות בידו ולומר לו אל תכבה ככל האמור.

כללא דמילתא כי האי סברא דאסבר לן הרשב"א ז"ל והשוה עבד ערל לקטן ודן לעבד דכי עושה לדעת עצמו וניכר הוא דלדעת עצמו הוא עושה ולא לדעת רבו אין רבו מוזהר עליו על שביתתו במלאכה זו ואמר לה בדדמי לקטן היא סברא אלימתא ודמיונו דמיון נכון ומוכרח מעצמו וליכא מאן דמצי פליג על הרשב"א ז"ל בדמיונו הלזה. ודלא כמ"ש הרדב"ז ז"ל דהר"ן חולק על הרשב"א ז"ל בזה כנלע"ד ברור. ותו לא מידי. ועיין מ"ש עוד לקמן בסמוך על עיקר ספיקו של הרדב"ז ז"ל:

יא

אדם מצווה על שביתת עבדו. נסתפק הרדב"ז ז"ל בח"א סי' מ"ז אם אנו מצווין על שביתת עבד ערל אפילו במלאכות דרבנן או דילמא במלאכות דאורייתא דוקא. ופשיט לה דכיון שהמלאכה היא לצרכנו לעולם אנו מצווין על שביתתו ודייק לה ממתני' דקתני נכרי שבא לכבות אין אומרים לו אל תכבה מפני ששביתתו עליהן. הא עבד ששביתתו עלינו אומרים לו אל תכבה אעפ"י שהיא מלאכה דרבנן דהא קי"ל כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ואפילו בא לכבות. מדעתו כיון שהמלאכת היא לצרכנו. וכ"כ הר"ן ז"ל על ההלכות פ' כ"כ גבי קטן דקטן אין ב"ד מצווין להפרישו אפילו באיסור דאורייתא ובאיסור דרבנן ספינן ליה בידים ה"מ לצרכו אבל לצרכנו מחינן בידיה אפילו באיסורא דרבנן. והרי הרשב"א השוה עבד ערל לקטן ומ"מ משמע לי שהר"ן חולק על הרשב"א וכו' א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד בהורמנותיה דמר הרדב"ז ז"ל נ"ל דבמלאכות דרבנן אין אדם מצווה על שביתת עבדו. ואמינא לה מהני מילי דהר"ן ז"ל דפרק כל כתבי גופיה אשר מהם ללמד יצא הר' ז"ל דגם במלאכות דרבנן אנו מצווין על שביתת העבד דומיא דקטן. ולדידי אדרבה מהדמיון הזה דהשוה הרשב"א ז"ל עבד ערל לקטן ראיה גמורה דבעבד אין אנו מצווין על שביתתו במלאכה דרבנן והוא ממאי דחזינ' ליה להר"ן ז"ל בפ' תולין שכ' טעמו דקטן כשעושה לצרכנו אפילו באיסור דרבנן מחינן בידיה דהוה משום גזירה דדילמא אתי למיסרך ולא מעיקר הדין שכת' שם עלה דההיא דרב משרשיא דיהיב פרוטה לגוי קטן וזרע ליה כשותא בכרמא. ופרכינן וליתב ליה לקטן ישראל ומשני דילמא אתי למיסרך וכת' עלה הר"ן ז"ל ודחיישינן הכא בתנוק ישראל דאתי למיסרך וכן נמי בעירובין גבי

זמן די"הך וכו' היינו דוקא במה שהתינוק עושה לצרכנו הוא דחיישינן להכי. אבל במה שהוא עושה לצורך עצמו לא חיישינן וכו' והכי מוכח ביבמות פרק חרש עכ"ד ז"ל יע"ש.. הרי לך מפורש יוצא מדברי הר"ן ז"ל דהא דאסיר לספויי אפילו איסורא דרבנן לקטן לצרכנו לאו מעיקר הדין הוא אלא משום דאיכא למיגזר גביה קטן משום דילמ' אתי למיסר אבל אי לאו ה"ט דאתי למיסרך דינא הוה דאפילו עושה התינוק איסורא דרבנן לצרכנו שרי ולא מחי' בידיה. ולא עוד אלא דאפילו לומר לו בפירוש שיעשה איסורא דרבנן לצרכנו הוה שרי לן למימר ליה אלא משום דאיכא למיחש גבי קטן לדילמא אתי למיסרך הוא דאסיר וכדפרכי' בהא דר' משרשיא וליתב ליה לתינוק ישראל ומשני דילמא אתי למיסרך אלמא דאי לאו מה"ט דדילמא אתי למיסרך הוה שרי לן אפילו למימר ליה לקטן שיעשה איסורא דרבנן לצרכנו. ומינה נמי להא דכת' הר"ן זל בפרק כ"כ גבי כבוי דליקה בשבת דאפילו לדעת הרשב"א דבאיסורא דרבנן ספי' ליה בידים וכבוי דליקה דרבנן הוא ה"מ לצרכו של תינוק אבל לצרכנו אדרב' מחי' בידיה. הא דלצרכנו מחי' בידיה לאו מעיקר הדין דמצות שביתתו עלינו אפילו באיסור דרבנן הוא דמחי' בידיה. אלא משום גזירה דדילמא אתי למיסרך הוא דמחי' בידיה. וכן בא עוד מפורש להדיא בדברי הר"ן ז"ל פרק מי שהחשיך עלה ההיא דיש עמו חרש וקטן א"ד לחרש יהיב ליה וא"ד לקטן יהיב ליה שכת' עלה הר"ן ז"ל ומסתברא דכי יהיב ליה לקטן ה"מ דיהיב ליה כשהוא מהלך וכשהוא עומד נוטלו ממנו וכו' דאי לא ספי ליה איסורא בידים וכתי' לא תאכלום וקרי ביה לא תאכילום כדאיתא בפ' חרש וכו' ובפ' כל כתבי נמי תנן קטן שבא לכבות אין שומעין לו ואוקימנא בגמ' בקטן העושה ע"ד אביו. וכת' הרשב"א שמכאן ראיה דאיסורא דרבנן ספי' ליה בידים וה"נ מוכח בפרק חרש ואע"ג דכל היכא דעביד מחמת גדול אפילו בדרבנן אסור כי היכי דלא ליתי למיסרך דהא כבוי דליקה דרבנן היא לר"ש דמלאכה שא"צ לגופה היא ואפ"ה אין שומעין לו. שאני הכא דכיון דאיכא למיגזר דאי לא שרית ליה אתא למעבד איסורא דאורייתא שרי ליה ולא חיישי' בכי הא דילמא אתי למיסרך עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה לך מפורש להדיא בדברי הר"ן ז"ל דטעמא דקטן שבא לכבות דאין שומעין לו אפילו בכבוי דרבנן אינו מעיקר הדין הזה דמצות שביתתו דקטן עלינו אפילו במלאכות דרבנן. אלא מטעמא אחרינא דשייך גבי קטן והוא דחיישי' גבי קטן לדילמא אתי למיסרך ולהכי כשבא לכבות כיון דלצרכנו הוא איכא למיחש לדילמא אתי למיסרך ולהכי מחי' בידיה וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' שם בפרק תולין ובפרק מי שהחשיך ככל דברי הר"ן ז"ל הנז'. וכיון דטעמא דקטן שבא לכבות דאין שומעין לו אפילו לר"ש דס"ל כבוי מלאכה דרבנן אינו אלא משום דילמא אתי למיסרך וכמ"ש הר"ן

והרשב"א ז"ל. א"כ מינה אתה למד לעבד ערל דלא שייך גבי' ה"ט דדילמא אתי למיסרך שרי ואין מוחין בידו כשבא לכבות דהא גבי קטן דאנו מצווין על שביתתו עבד אי לאו משום דאיכא ביה לה"ט דדילמא אתי למיסרך לא הוה מחי' בידיה אם בא לכבות לר"ש דס"ל כבוי מלאכה דרבנן. אלמא דמשום עיקר הדין דאנו מצווין על שביתתו ליכא למיסר במלאכה דרבנן. וא"כ עבד ערל נמי במלאכה דרבנן אין אנו מצווין על שביתתו וכיון דלא שייך גבי ה"ט דאתי למיסרך כדשייך גבי קטן גם כי עושה לצרכנו מלאכה דרבנן שרי ולא מחי בידיה וכן הוא מוכרח דע"כ דאין אנו מצווין על שביתת עבד במלאכות דרבנן. דאי גם במלאכות דרבנן אנו מצווין על שביתתו אמאי הוצרכו הרשב"א והר"ן ז"ל לומר טעמא דקטן משום דילמא אתי למיסרך. הא גבי עבד אע"ג דליכא ביא לה"ט דדילמא אתי למיסרך אפ"ה כיון שאנו מצווין על שביתתו גם במלאכות דרבנן אנו מצווין על שביתתו וא"כ קטן נמי דאנו מצווין על שביתתו כמו בעבד גם במלאכות דרבנן אנו מצווין על שביתתו כמו גבי עבד ואמאי הוצרכו לטעמא. דדילמא אתי למיסרך אלא ע"כ דמשום מצות שביתתן עלינו ליכא למיסר אלא דוק' במלאכות דאורייתי' אבל במלאכות דרבנן א"א מצווין על שביתתן לא בעבד ולא בקטן ולהכי הוצרכו למימר טעמא דאיסורא דקטן בכיבוי דרבנן משום גזירה דדילמא אתי למיסרך:

וא"כ בעבד דלא שייך גבי' כלל לה"ט דדילמ' אתי למיסרך אדיניה קאי דאין אנו מצווין על שביתתו במלאכות דרבנו. ואם בא לכבות לר"ש דס"ל דכבוי מלאכה דרבנן היא אין מוחין בידו.

איברא דלפום ריהטא איכא לאקשויי טובא על עיקר 'דה"ט דאמרי רבנן הרשב"א והר"ן ז"ל בקטן שבא לבבות דאין שומעין לו דהוה משום גזירה דדילמא אתי למיסרך. ואילו תנא דמתני' בפרק פ"כ קאמר להדיא קטן שבא לכבות אין שומעין לו לפי ששביתתו עליהן. הנה דקתני ותנא להדיא טעמו ונימוקו עמו דהוה מפני שאנו מצווין על שביתתו. אלמא דמשום עיקר הדין דאנו מצווין על שביתתו הוא דאין שומעין י ולא משום טעמא דגזירה דדילמא אתי למיסרך כדאמרי הרשב"א והר"ן ז"ל. ואיך קאמרי אינהו ז"ל טעמא אחרינא מדנפשייהו דהוה משום גזירה דדילמא אתי:

ונלע"ד להכריח מכח זה דסברי רבנן הרשב"א והר"ן ז"ל דמתני' דקתני נכרי שבא לכבות א"א לו אל תכבה מפני שאין שביתתו עליהן אבל קטן וכו' מפני ששביתתו עליהן רבי יהודה היא דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה והו"ל כבוי מלאכה דאורייתא ואי נמי ר"ש היא. בכיבוי וצריך לפחמין דהו"ל דאורייתא ולהכי קתני טעמא דמפני שאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן. אבל בכבוי דרבנן אין אנו מצווין לא על שביתת קטן

ולא על שביתת עבד. אלא דגבי קטן אפי' בכבוי דרבנן כיון שהוא לצרכנו מחי' בידיה מטעמא אחרינא מבחוץ משום גזירה דדילמא אתי למיסרך וכמ"ש ז"ל בפ' תולין ובפ' מי שהחשיך וכ"כ התוס' ז"ל בפרק כ"כ שם דמתני' רז היא וא"נ ר"ש ובצריך לפחמין יע"ש דבריהם. שוב מצאתי להרשב"א ז"ל בחי' ליבמות פרק חרש לדקי"ג שכת' וז"ל קטן שבא לכבות אין שומעין לו ק"ל והא לאו דאורייתא היא דהא מלאכה שא"צ לגופה היא ואין כבוי דאורייתא אלא בפחמין או בפתילה וכדקי"ל כר"ש. ונ"ל דמדקתני שאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן משמע דלר"י קאמר ובורייתא לר"י היא דלא בעי מלאכה צריכה לגופה א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הרשב"א ז"ל להדיא דמתני' דנכרי שבא לכבות ממאי דקתני בה טעמא דלפי שאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן משמע דר"י היא דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב. וכוונתו מבוארת דאי מתני' ר"ש היא ובכבוי דרבנן לא הוה שייך למיתני הני טעמי דלפי שאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן כדקתני. דבמלאכה דרבנן אפילו בנכרי שהוא עבדו אין שביתתו עליהן וכן בקטן נמי אין איסורו מה"ט אלא מטעמא אחרינא משום דילמא אתי למיסרך אלא מדקתני טעמא דאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן משמע דמתני' ר"י היא לא ר"ש. זה פשוט וברור בכוונת דברי הרשב"א ז"ל. והנה אתה למד ממילא לימוד מפורש גם מדברי הרשב"א זל אלו דבמלאכות דרבנן אין אנו מצווין על שביתת עבד וקטן. דאי גם במלאכה דרבנן אנו מצווין על שביתת עבד. תו ליכא למשמע ממאי דקתני תנא טעמא דלפי שאין שביתתו עליהן ושביתתו עליהן דמתני' ר"י היא ולא ר"ש דהא גם אי מתני' דאין שביתתן ושביתתן כיון דגם במלאכה דרבנן אנו מצווין על שביתת נכרי שהוא עבדו וכן על שביתת קטן ואיך כתב הרשב"א דממאי דקתני להאי טעמ' דשאין שביתתו ושביתתו משמע דמתני' ר"י היא אלא מוכח להדיא דפשיטא ליה להרשב"א ז"ל דבמלאכות דרבנן גם בנכרי שהוא עבדו אין שביתתו עלינו וכן קטן אין שביתתו עלינו במלאכה דרבנן ואי איכא טעמא למחות בקטן הבא לכבות אפי' בכבוי דרבנן אינו אלא מטעמא דדילמא אתי למיסרך ולא מה"ט דקתני במתני' מפני ששביתתו עליהן. אלא משמע דמתני' לאו ר"ש היא אלא ר"י זהו כונת הרשב"א ז"ל.

ולפי האמור הנה מאי דפשיט לה מר הרדב"ז ז"ל להאי ספיקא דיליה לאיסורא מדיוקא דמתני' דקתני נכרי שבא לכבות וכו' לפי שאין שביתתו עליהן והכי אמר מר הא עבד ששביתתו עלינו אומרים לו אל תכבה אע"פ שהיא מלאכה דרבנן דהא קי"ל כר"ש וכו' אחר המחילה רבה דלא שמיה מתיא כלל דמתני' ר"י היא דאית ליה דכבוי מלאכה דאורייתא היא וכמבואר מדברי הרשב"א והר"ן ז"ל וא"נ ר"ש היא מיירי בצריך לפחמין

וכמ"ש התוס' ז"ל. וכבר ראיתי להרב יד אהרן זל ססי' ד"ש דתמה על ראייתו של הרדב"ז ז"ל מדיוקא דמתני' ממ"ש התוס' ז"ל שם דמתני' ר"י היא או כר"ש ובצריך לפחמין. א"כ אין ראיה מהתם דאפי' באיסור דרבנן מצווין על שביתתם יע"ש.

האמנם אנכי הרואה כי מדברי הר"ן זל דפ' כל כתבי דהביאם הרדב"ז ז"ל בתר ראייתו מדיוקא דמתני' מוכח להדיא דס"ל להר"ן דמתני' ר"ש היא ובכבוי דרבנן שכת' וז"ל ואפילו לדברי הרשב"א ז"ל שכת' בפ' חרש וכו' באיסור דרבנן ספינן ליה בידים וכבוי דליקה מדרבנן הוא לדידן דקי"ל כר"ש וכו' הכא שאני דכי ספי' ליה בידים לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחי' בידיה כדמוכח שמעתין ע"כ. ומדכת' ז"ל אבל לצרכנו מחי' בידיה כדמוכח שמעתין. מבואר יוצא דהוא סובר דקושטא הכי הוה דמתני' ר"ש היא ובכבוי דרבנן דאי ס"ל דמתני' ר"י היא וא"נ ר"ש ובצריך לפחמין וכמ"ש התוס' ז"ל. איך כת' על האי חלוקא דכתב לדעת הרשב"א באיסורא דרבנן בין לצרכו או לצרכנו כדמוכח שמעתין. הא מתני' ושמעתין דעליה בכבוי דאורייתא מיירי וא"כ לא מוכח משמעתין מידי דבאיסור דרבנן נמי כל שהוא לצרכנו מחי' בידיה אלא מדסיים כדמוכח שמעתין מבואר דהוא.סובר דמתני' ושמעתין ר"ש היא ובכבוי דרבנן ולהכי שפיר כתב כדמוכח שמעתין. ונלע"ד ברור דאדברי הר"ן ז"ל אלו הוא דמסתמך הרדב"ז ז"ל בראייתו שהביא מדיוקא דמתני'. דעיני קדשו שפיר חזו דברי התוס' ז"ל דכת' דמתני' ר"י הוא א"נ ר"ש ובכבוי דאורייתא. ולפי זה ודאי דליכא ראיה מדיוקא דהך מתני' אלא ראייתו הוא לפי סברת הר"ן ז"ל דמבואר יוצא מדבריו דלא ס"ל בהתוס' בזה אלא דמתני' ושמעתין לדידיה ר"ש היא ובכיבוי דליקה דאורייתא כאמור. ולפי סברתו הוא דמייתי הרב ראייתו מדיוקא דמתני' וזה ברור ואין תמיהת הרב יד אהרן ז"ל על ראיית הרדב"ז מדברי התוס' ז"ל תמיהא כלל. גם הרשב"א ז"ל בחי' לשבת פרק כ"כ שם כת' לפרש שמעתין בכבוי דרבנן ודלא כמ"ש התוס' וז"ל הרשב"א ש"מ קטן א"נ ב"ד מצווין להפרישו וא"ת והא לר"ש מלאכה שא"צ לגופיה היא וליכא אלא איסורא דרבנן והתם ביבמות בפ' חרש אמרינן דלכ"ע באיסורי דרבנן אין ב"ד מצווין להפרישו י"ל דדילמא מתני' כר"י א"נ כר"ש ובצריך לפחמין כך תי' התוס'. ולי נראה דאין צורך לכך דהכא אתמוהי קא מתמה וה"ק ש"מ קא"נ ב"ד מצווין להפרישו ואפילו בדרבנן ואסיקנא בקטן העושה ע"ד אביו וכיון שכן אפילו בדרבנן נמי מפרישין דהו"ל כמו שצווהו אביו לעשות ואפי' לפי מה שכתבתי במס' יבמות דלדידן דקי"ל דאפי' בדאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו. באיסורין דרבנן ספי' ליה בידים הא ל"ק דכיון דעביד לצורך אביו ולא לצרכו אסור. אבל לצורך עצמו שרי וכבר כתבתיה שם בארוכה עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שגם הרשב"א ז"ל הביא דברי

התוס' וכת' על דבריהם דאין צורך לזה ופירש לשמעתין בכבוי דרבנן והוק' לו לפ"ז על סברתו דהעלה בפרק חרש דבאיסורא דרבנן ספי' ליה לקטן בידים נמי ותי' דה"מ לצרכו אבל לצרכנו אסיר וככל מ"ש הר"ן זל באופן דהדבר ברור דהרדב"ז ז"ל בראייתו מדיוקא דמתני' עיקר יסוד ראייתו הוה מיוסד על דברי הר"ן ז"ל דמייתי בתר הכי אשר מדברי הר"ן הנז' מבואר יוצא דאיהו ס"ל דמתני' לקושטא דמילתא ר"ש היא ובכבוי דרבנן ודלא כהר' יד אהרן ז"ל דתמה על ראייתו מדברי התוס' וכאמור.

ונוראות נפלאתי על הר' מהר"י חזן זל בספרו הבהיר חקרי לב חא"ח ח"א סי' ס"ג דק"ט ע"ב שגם הוא ז"ל תמה מאוד על הרדב"ז ז"ל בראייתו מדיוקא דמתני' וז"ל ודברי הר' נפלאו ממנו דמ"ש לדייק מדתנן נכרי שבא לכבות דבעבד אמרי' ליה אל תכבה אע"ג דהוי מד"ס ואחרי המ"ר ל"מ דמנ"ל דמתניתין אתי כר"ש וכו' דילמא אתי כר"י והוי כבוי דליקה מד"ת ועוד דאף לר"ש אפשר ובצריך לפחמין ומה גם שהתוס' בסוגיין הכריחו דמתני' ע"כ כר"י או כר"ש ובצריך לפחמין דבלא"ה מאי ק"ל ש"מ קא"נ וכו' י"עש ועם שהרשב"א בסוגיין דחה דברי התוספות וכת' דאפשר דמתני' אתי אפילו למ"ד מלאכה שא"צ לגופה פטור. מ"מ הרי נראה ממ"ש בחי' לדקנ"ג ובחי' ליבמות דקי"ד שחזר בו ומפרש כדברי התוס' וכמ"ש לעיל וכו' ועכ"פ אף לדברי הרשב"א בסוגיין שדחה ראיית התוס' מבואר מדבריו דגם לדידיה לא פשיט ליה דמתני' אתי כר"ש אלא כך כתב בלשון אפשר. ומדברי הר"ן בפרק כ"כ שכת' דכבוי הוי מד"ס אין להכריח דס"ל דמתני' אתי כר"ש דאפשר דדברי הר"ן הם לדידן דקי"ל כר"ש וקי"ל קא"נ וכו' אבל במתני' יודה דמיירי בכיבוי דהוי מד"ת מכח דברי התוס' וכן דייקי דברי הר"ן שכתב וכבוי דליק' הוי מד"ס לדידן דקי"ל כר"ש. ומהתימה על הרב איך לא זכר דברי התוס' שהכריחו הפך דבריו א"ד ז"ל י"עש. ואני אומר כי אדרבה דבריו הם שנפלאו ממני דלא השגיח בסיו' דברי הר"ן זל דסיים אבל לצרכינו אדרבה מחי' בידיה כדמוכח שמעתין. הנה דסיי' במאמרו כדמוכח שמעתין אשר מדבריו אלו מבואר יוצא דהר"ן ז"ל לא סב"ל כהתוס' אלא איהו ס"ל לקושטא דמילתא דמתני' ר"ש היא ובכבוי דליקה דרבנן. דבהכי שפיר כתב זל כדמוכח שמעתין מה שא"כ אי מתני' ושמעתין מיירי בכבוי דליקה ד"ת דליכא לאוכחי מידי וכאמור. ועל דברי הר"ן אלו הוא דמיוסד ראייתו של הרדב"ז ז"ל וזה פשוט וברור לענ"ד:

ואולם בעיקר דברי הרשב"א והר"ן ז"ל הנז' דסברי רבנן לפרושי מתני' ושמעתין דפרק כ"כ כר"ש ובכיבוי דליקה. אני תמה דא"כ איך ניחא להו ליישב להאי שמעתא אפילו אי הוה בכבוי דרבנן דלא תיקשי מינה לסברת הרשב"א זל דהעלה בפרק חרש דאיסורא

דרבנן ספינן לקטן בידים. וניחא להו דאפילו לפי סברא זו לא קשיא מהך שמעתתא אע"ג דמיירי בכבוי דרבנן משום דה"מ דאיסורא דרבנן ספינן להו בידים לצרכו אבל לצרכנו אדרבה מחי' בידיה. והא עיקרא דהאי סברא דכשהוא לצרכנו אפי' באיסורא דרבנן מחי' בידיה אינו מעיקר הדין לדעת הרשב"א וסברתו הנז'. אלא משום דילמא את למיסרך הוא דלצרכנו מחי' בידיה. וכדאמר הש"ס בפרק תולין גבי ההיא דכשות' בכרמא דרב משרשי' אשר משם עקר ראייתו של הרשב"א זל בסברתו דבאיסורא דרבנן ספינן ליה בידים. כאשר כתב הרשב"א זל שם בפרק חרש וז"ל ומיהו משמע לי דבאיסורין של דבריהם מותר לו' לו לאכול בפירוש דהא למ"ד בשל תורה ב"ד מצווין להפרישו בשל דבריהם. אין מצווין להפרישו כדמתרצי' הכא וכו' וכיון שכן כיון דקי"ל דאף בשל תורה אין ב"ד מצווין להפרישו בשל דבריהם מתירין בו דרגא אחת יותר ומתירין בו אפילו לו' לו לאכול. ויש לי ללמד מדאמרי' בשבת פ' תולין רב משרשיא יהיב פרוטה לתינוק גוי וזרע ליה כשותא בכרמא ואקשי' וליתב ליה לתינוק ישראל ופרקי' אתי למיסרך ומאי קושיא ליתב ליה לתינוק ישראל דכיון דישראל גדול אסור מדרבנן אף לתינוק. ישראל אסור לומר לו לעבור ולזרוע. אלא ודאי כדאמרן דלא העמידו דבריהם ז"ל אלא אצל גדולים שבישראל ולא אצל קטניהם כנ"ל. ואף על גב דאסיקנא התם דאסור משום דאתי למיסרך. לא שייך ההוא טעמא דאתי למיסרך אלא בדבר שאינו לצורך התינוק אלא לצורך הגדול כההיא דרב משרשיא דזריעת הכשות לצורך רב משרשיא ולא לצורך הקטן ותדע לך וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה דעיקר ראייתו דהרשב"א זל היא מההיא דפרק תולין דכי עושה לצרכנו דאסר הוה משום טעמא דדילמא אתי למיס' וכדקאמר הש"ס בפרק תולין. וכ"כ עוד הרשב"א בתשו' סי' צ"ב י"עש. וכבר כתבנו לעיל גם דברי הר"ן ז"ל דפרק תולין ובפרק מי שהחשיך דבא מפורש כן בדבריו דאף האי איסורא דכשהוא לצרכנו. אינו רק משום האי טעמא דדילמא אתי למיסרך ולא מעיקר הדין. וכן הוא מוכרח לומר לסברתו דהרשב"א הנז' דבאיסורא דרבנן ספינן ליה בידים. דאפילו כשהוא לצרכנו דמחינן בידיה אינו אלא מטעמא דדילמא אתי למיסרך. וכמי שבא מבואר בש"ס בפרק תולין בההיא דרב משרשי' אשר ממנה פנה וממנה יסוד סברתו של הרשב"א ז"ל כאמור וכיון שכן דלפי האי סברא דהרשב"א ז"ל דבאיסורא דרבנן ספינן ליה בידים. ואפי' כשהוא לצרכנו דמחי' בידיה. אינו אלא משו' טעמ' דדילמ' אתי למיסרך ולא מעיקר הדין. א"כ מתני' דפרק כל כת' בקטן שבא לכבות אין שומעין לו דקתני טעמו ונימו' עמו לפי ששביתתו עליהן. לפי האי סברא דהרש' ז"ל לא מתוקמא אלא בכבוי דאורייי' ולהכי שפיר קתני טעמ' דאיסורא בקטן שבא לכבו' לפי ששביתתו עליהן. דאי בכבוי

דליק' דרבנן מיירי מתני' וכר"ש. א"כ לא שייך למימר ביה לה"ט דלפי ששביתתן עליהן. דמה"ט לא אמרי' ליה אל תכבה כיון דהוה איסורא דרבנן ואיסורא דרבנן ספינן ליה בידים נמי. ואי משום דהוא לצרכנו דאסיר גם באיסורא דרבנן. אינו מה"ט. דשביתתו עלינו אלא מטעמא אחרינא מבחוץ והוא משום דילמא אתי למיסרך כנז'. ואיך קתני תנא טעמא דמפני ששביתתו עליהן אלא מדקתני טעמ' דמפני ששביתתן ע"כ לומר אחת משתים. או דאפי' באיסור דרבנן אסיר לספויי לקטן בידים מדינא ודלא כהרשב"א או דמתני' ושמעתין מיירי בכבוי דליקה דאורייתא. ולא קשיא מינה להרשב"א זל. וא"כ איך כתבו הרשב"א והר"ן זל לפרושי להיא מתני מתני' ומאי דקאמר עלה הש"ס כר"ש ובכבוי דליקה דרבנן. ושאפ"ה לא קשיא מינה לסברת הרשב"א זל דהעלה בפרק חרש משום דיש חלוק בין כשהוא לצרכו ובין כשהוא לצרכינו. הא כיון דמתני' קתני טעמא דמפני ששביתתו עליהן ליכא בהאי חילוקא דכשהוא לצרכנו מעלה ארוכה ליישב סברת הרשב"א עם האי שמעתתא כיון דקתני מתני' טעמו ונימוקו עמו דמפני שאין שביתתו עליהן וכאמור ועל כרחין לומר לפי סברת הרשב"א ז"ל דלא מתוקמא מתני אלא כר"י וא"נ כר"ש ובצריך לפחמין וכמ"ש התוס' וכדכתיבנא לעיל ויש ליישב קצת מאי דקתני מתני' טעמא דששביתתו עליהן בדוחק. ועדין דברי הרשב"א והר"ן זל צל"ע בזה:

נחזור לדאתן עלה. הנה נתבאר מכל האמור ומדובר. דלולי סברא דהרשב"א ז"ל דאיסורא דרבנן ספינן ליה לקטן בידים. שכתבו הרשב"א והר"ן ז"ל פרק כל כתבי דכשהוא לצרכנו מיהא אפילו באיסורא דרבנן מחינן בידיה. אין איסור זה מעיקר הדין אלא משום טעמא דדילמא אתי למיסרך. וא"כ הרי לך מכאן ראיה גמורה. דאין אנו מצווין על שביתת עבד במלאכה דרבנן ונכרי אף שהוא עבדנו אם בא לכבות לר"ש בכבוי דליקה דרבנן אין אומרים לו אל תכבה. כמו שכן הדין בקטן שאנו מצווין על שביתתו כשם שאנו מצווין על שביתת עבד. ואפ"ה במלאכות דרבנן אין אנו מצווין על שביתתו מעיקר הדין ומה שאסו' במלאכתנו אפי' במלאכה דרבנן. אינו אלא משום דשייך גבי קטן ה"ט דדילמא אתי למיסרך. וא"כ גבי עבד ערל דלא שייך ביה לה"ט דדילמא אתי למיסרך. אעיקרא דדיניה קאי דאין אנו מצווין על שביתתו במלאכות דרבנן. ואין אומרים לו אל תכבה בכבוי דרבנן ודינו במלאכות דרבנן כנכרי שאינו עבדו. ודלא כהרדב"ז זל דפשט לה לאיסור' מכח דברי הר"ן ז"ל דפרק כל כתבי גבי קטן. ולפי מה שהשוה הרשב"א ז"ל עבד ערל לקטן דאחרי המחילה רבה כלפי לאיי דמהני מילי דהרשב"א והר"ן זל ראיה גמורה להתיר בעבד ערל. וככל האמור ומדובר. ומאוד אני תמה על הרדב"ז ז"ל דלא זכר שר דברי הר"ן ז"ל דפרק תולין ודפ' מי שהחשיך שכתבנו כי שם באר"ה לטעמ' דהאי

מילת' דלצרכנו מחינן בידיה דהוה משום גזירה דדילמא אתי למיסרך. אשר לפי זה דינא יתיב גבי עבד ערל דבמלאכות דרבנן אין אנו מצווין על שביתתו וכדכתיבנא. והוא ברור כנלע"ד. ותו לא מידי:

יב

אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית. כתב רבינו ישעיה ז"ל הביא דבריו הרב המבי"ט ז"ל בתשו' ח"ג סי' ס"ד ולא ישכיר אדם שדהו לנכרי בשביעית שאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעי' שנאמר שבת שבתון יהיה לארץ ע"כ והאי סברא דכתב רבינו ישעיה ז"ל דאסור להשכיר שדה לנכרי בשביעית משום הא דאדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית. נראה סברא מוסכמ' וליכ' מאן דמצי פליג עליה ולהתיר שכירו' שדה בשביעי'. כיון דהכי אשכחן מפורש בש"ס גבי איסור שביתת בהמתו בשבת דאסיר ליה לישראל להשכיר בהמתו לנכרי משום דהנכרי עושה בה מלאכ' בשבת ועוב' הישראל משום שביתת בהמתו כדאיתא בע"ז דט"ו ומינה אתה דן נמי להא דאדם מצווה על שביאת בהמתו בשביעית. דאסור ליה להשכיר שדהו לגוי בשביעית מפני שהגוי עובד השדה בשביעית ועוב' הישראל משום שביתת שדהו. וע"ש בתשוב' המבי"ט ז"ל:

איברא דקשה לענ"ד לפום ריהטא מהא דתנן התם בפ"ק דע"ז דף ך' ע"ב אין משכירין להם בתים בא"י ואצ"ל שדות. ואמרי' עלה בגמרא מאי אצ"ל שדות. אילימא משום דאית בה תרתי חדא חניית קרקע. וחדא דקא מפקע לה ממעשר. אי הכי בתים נמי איכא תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע. לה ממזוזה. אמר רב משרשיא מזוזה חובת הדר הוא ע"כ. וק"ל דמאי פריך הש"ס מאי ואצ"ל שדות אילימא וכו' הא אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית כדכתיב שבת שבתון יהיה לארץ. וא"כ מה"ט אסיר ליה לישראל להשכיר שדהו לגוי טפי מבית מלבד טעמ' דמפקיע מידי מעשר. והוא משום שאם נתיר שכירות שדה לנכרי יבא להשכיר' לגוי גם בשביעית או סמוך לשביעית לצורך שנת שביעית והגוי עובד השדה בשביעי' ועובר הישראל משו שביתת שדהו בשביעי' ומשו"ה שפיר קאמרי קאמרי' מתני' אין משכירין בתים לגוי בא"י ואצ"ל שדות. כלומר דאצ"ל שדות דאיכ' בשדה טעם נוסף על טעם דבתים. והוא משום גזירה דשכירות שדהו לגוי בשביעית. ובכן אף אי הוה מזוזה חובת גברא אכתי גבי בית ליכא אלא תרתי דהיינו חנייה בקרקע ועוד דמפקע לה ממזוזה. ובשדות איכא תלתא חדא משום חנייה שנית משום דמפקע לה ממעשר. ועוד דאד' מצוו' על שבית' שדהו בשביעי' ואסיר מה"ט להשכיר שדות לגוי בא"י לעולם משו' גזירה שלא ישכיר שדהו בשביעית. ולהכי קתני ואצ"ל שדות. ושמא יש לומר דכיון דהאי איסורא דשכירות שדה בשביעי'

לא נהיג אלא לפרקי' ולעתי' רחוקים משבע שנים לשבע שנים. כמילתא דלא שכיחא הוה וליכא למגזר בכי האי שכירות שדות לנכרי לעולם משום שכירות דשנת שביעית. ועיין עוד לקמן בסי' שאחר זה:

והנה בפ"ק דע"ז דט"ו גרסי' ר"ה זבין ההיא פרה לגוי א"ל ר"ח מ"ט עבד מר הכי א"ל אימר לשחיט' זבנה. ומינה תימרא דאמרי' כי האי גוונא. דתנן ב"ש אומרים לא ימכור אדם פרה החורשת בשביעי' וב"ה מתירין מפני שיכול לשוחט'. אמר רבה מי דמי התם אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעי' הכא אדם מצווה על שבית' בהמתו בשבת. א"ל אביי וכל היכא דאדם מצווה אסור. והרי אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית ותנן לא ימכור אדם שדה ניר בשביעי' וב"ה מתירי' מפני שיכול להבירה וכו'. ופירש"י זל אין אדם מצווה על שביתת בהמתו בשביעית. הילכך ליכא למיגזר משום שאלה ושכירות וניסיוני וכו'. והקשו שם התוס' ז"ל ד"ה מי דמי על פירש"י ז"ל וקשיא דא"כ מאי פריך והרי שדה והלא לא שייך ביה שאלה וניסיוני תדע דהא לא אסרי' מכירת שדה לנכרי מהאי טעמא כי היכי דאסרי' בהמה גסה וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. וכתב על דבריהם הגאון מהרש"א זל שם לכאורה נראה מדבריהם דשכירות ודאי שייך בשדה אלא משום גזירה דשכירות לחוד לא אסרי' מכירת שדה לגוי. אך ממ"ש לעיל בבהמות שלנו וכו' מיהו מאותן שרגיל לשכור קשיא וכו' משמע דמשו' שכירו' לחוד נמי אסרי' מכירה לגוי. ונראה לומר דודאי שייך שכירו' בשדה אלא דליכא לגזור מכירת שדה לגוי משום שכירות שדה לגוי כיון דהשכירות שדה לגוי אסור' אף בחול כדלקמן בפרקין עכ"ד ז"ל י"עש:

ולפענ"ד אם דברי התוס' זל ככתבם. אינם מובנים כלל והם דברים תמוהים מאוד דמאי האי שכתבו תדע מדלא אסרו מכירת שדה לנכרי מה"ט כי היכי דאסרי' בהמה גסה וכו'. דמאי ראיה היא זו ואיך יצאו דברים אלו מפה קדשם. הא מכירת שדה בלאו הכי אסיר מדאוריי' בא"י לנכרים משום חנייה בקרקע והמכירה הוא עיקר האיסור אבל השכירות אין איסורו אלא משו' גזירה דמכירה כל בתר איפכא מההיא דמכירת בהמה גסה. וכיון שכן דעיקר האיסו' הוא המכיר' דאסירה דבר תורה משום חנייה. מאי האי דכתבו התוס' זל דלא שייך בשדה שאלה וניסיוני תדע דהא לא אסרי' מכירת שדה מה"ט וכו'. הא המכירה אסירה בלאו הכי דבר תורה. ואיך שייך תו שיגזרו על המכירה עוד איסור נוסף משום גזירה דשאלה ושכירות בשביעית. הא בדבר דבלא"ה אית ביה איסור תורה לא שייך שיגזרו עליו עוד איסו' אחר מדרבנן משום גזירת דבר אחר וכמו שמפור' יוצא מדברי התו' זל גופייהו בסנהדרין דמ"ח ע"א ד"ה משמשין ממשמשין גמרי' י"עש. והא

ודאי שדבריהם שם מוכרחי' הם מצד עצמן כי ודאי דבדבר דבלא"ה אית ביה איסור תורה לא שייך שיגזרו עליו רז"ל עוד איסור אחר משום גזירת דבר אחר. וא"כ מאי האי דכתבו התוס' זל הכא תדע דהא לא אסרי' מכירת שדה לנכרי מהאי טעמא וכו'. והיותר תמוה אצלי מ"ש הגאון מהרש"א ז"ל בכוונ' דבריהם דאף על גב דשכירות ודאי שייך בשדה מ"מ ליכא למגזר מכיר' שדה לגוי משום שכירות שדה לגוי כיון דשכירו'שדה לגוי אסורה אף בחול וכו'. והשתא תמה על עצמך אם בשביל דשכירות שדה לגוי אסיר אף בחול סברי רבנן התוס' דליכא לגזור עוד מכירת שדה לגוי משום השכירו' הגם דמה שאסור שכירות שדה לגוי אפילו בחול אינו אלא מדרבנן משו' גזירה דמכירה כמבואר שם לקמן בש"ס כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו דלא שייך לגזור עוד איסור המכירה משום שכירות שדה לגוי בשביעית כיון דמכירת שדה לגוי בלא"ה אסירה לעולם מדאורייתא משום לא תחנם לא תתן להם חניה בקרקע. וא"כ איך כתבו זל תדע דהא לא אסרי' מכירת שדה לגוי מה"ט וכו'. ונפלאתי על הגאון מהרש"א ז"ל דנחה דעתו במה שכתב ליישב דבריהם הא דודאי שייך שכירות בשדה. ולא הרגיש בעצמו דכ"ש דנתוסף התמיה על דבריהם במ"ש תדע דהא לא אסרי מכירת שדה מה"ט וכו' וכאמור:

ולולי דמסתפינא הוה אמינא דצריך להגיה הגהה קטנה בדברי התוספות אל ובכן נוכל לבא לכלל ישוב להבין כוונתם זל. והוא במה שכתוב בדברי התוס' תדע דהא לא אסרי' מכירת שדה תיבת מכירת הוא ט"ס וצריך להיות במקומו שכירות שדה דהא לא אסרי' שכירות שדה מה"ט בהמה גסה וכו' דבהכי יש ליישב דבריהם והכי קאמרי וקשיא דא"כ מאי פריך והרי שדה והלא לא שייך ביה שאלה וניסיוני. כלומר דלא שייך גבי שביתת שדהו בשביעית איסור זה דשאלה וניסיוני ונקטי שאלה וניסיוני וה"ה שכירות דסברי דאע"ג דגבי שביתת בהמתו בשבת אסיר מה"ט שאלה או שכירו' בהמתו לגוי משום שהגוי יעשה בה מלאכ' בשבת כדאמרי' בש"ס התם לעיל גבי שביתת שדהו בשביעית לא אסיר אלא להישראל גופיה לעבוד שדהו בשביעית אבל לשכור או לשאול שדהו לנכרי לא אסיר מטעם זה דאף שהגוי יעבדנה בשביעית אין הישראל עובר בזה משו שביתת שדהו דלדידיה גופיה הוא דאזהיר רחמנא על שביתת שדהו שלא יעבדנה הוא גופיה או אחרים לצורכו. ודלא כסבר' רבינו ישעיה זל הנז'. ומביאו התוס' ראיה לזה דלא שייך איסור שאלה ושכירות גבי שדה. תדע שכן הוא דהא לא אסרינן שכירות שדה לגוי מה"ט כי היכי דאסרי' בהמה גסה וכוונתם מהא דתנן התם לקמן אין משכירין להם בתים ואצ"ל שדות. וקאמר עלה הש"ס מאי ואצ"ל שדות אילימא משום דאיכא תרתי חדא משום חנייה ועוד דמפקע לה ממעשר בתים נמי וכו' ולא קא טעמא דאיסור'

דשכירות שדות לגוי מה"ט דאדם מצווה על שבית' שדהו בשביעי' ומש"ה אסיר ליה לישראל להשכיר שדהו לגוי לעולם ואפי' בחול שמא יעשה בה הגוי מלאכה בשנת שביעית ועבר הישראל משום שביתת שדהו בשביעית. כי היכי דאסרי' שכירות בהמה גסה לגוי לעולם ואפי' לימי החול מה"ט דאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. ואתי שפיר נמי בהכי מאי דקתני תנא ואצ"ל שדות. אלא מדלא קאמר הש"ס לאסו' שכירות שדה לנכרי מה"ט מוכח דלא שייך איסור שכירות או שאלה גבי שביתת שדה בשביעית כך היה נלע"ד. בישוב כוונת דברי התוס' ז"ל אילולי דמסתפינ' ויצא לנו לפ"ז דהתוס' זל פליגי על האי סברא דרבינו ישעיה ז"ל דכתב דאסיר לישראל להשכיר שדהו לגוי בשביעית. אלא לדידהו ליכא איסור שכירות או שאלת שדהו לגוי מהאי טעמ' דשבית' שדהו בשביעי' וכאמור:

יג

אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית. הרב המבי"ט ז"ל בתשו' ח"ג סי' ס"ד הביא להני מילי דרבינו ישעיה ז"ל שכתבנו לעיל בסי' שקודם זה וכתב על דבריו וז"ל ונראה מכאן דדוקא בשנת שביעית עצמו או מקודם לצורך שביעית הוא דאסור להשכיר שדהו לגוי. אבל בהבלעה לכמה שנים שרי אפילו עובדה בשנת השמיטה דאפשר שלא יעבוד בה שנת שביעית עכ"ד ז"ל יע"ש. וכ"כ בנו הרב מהרימ"ט זל בתשו' ח"ב סי' נ"ב דכשהשכיר לו לשבע שנים בשבע מאות זוז שרי ולא דמי למשכיר תנור ורחיים שלוקח ריוח יום יום. דהכא כיון שהשכיר לו לשנים רבות אם יוביר ולא יעביד בחד שתא מינייהו משלם במיטב' דאורחא דמילתא הוא שאינה זורעה שנה אחר שנה שמא תכחיש אלא כאותה ששנינו הופך שאר שורות לכאן וזורע את הבור. נמצא כשהוא נוטל שכר שדהו לאו שכר שביעי' הוא נוטל אלא שכר שאר שנים. והא דאמרי' בפ' המקבל שדהו מחבי' לז' שנים בז' מאות זוז אין השביעית מן המנין. התם בישראל קתני דמידע ידעי שאין דרך ישראל לעבוד בשנת השמיטה והו"ל לשש שנים. אבל גבי הגוי השביעי' מן המנין ודרך הבלעה שרי וכן מצאתי להרב אבא מארי זצ"ל בתשו' שהתיר להשכיר שדהו לגוי בהבלעה עי שנים אחרות א"ד ז"ל י"עש:

ונלע"ד לפום ריהטא להוכיח כדברי ה' המבי"ט והרב בנו זל דעד כאן לא אסר רבינו ישעיה ז"ל להשכיר שדהו לגוי אלא דוקא בשביעית עצמה או סמוך לשביעית לצורך שביעית. אבל בהבלעה ע"י שנים אחרות שרי. והוא מכח מאי דהוינן עליה דהאי סבר' דרבינו ישעיה ז"ל לעיל בריש סי' הקודם לזה. מהא דתנן בפ"ק דעז דף ך' אין משכירין להם בתים בא"י ואצ"ל שדות ואמרי' עלה בש"ס מאי ואצ"ל שדות אילימא וכו'. וכתבנו

לתרץ דשכירות בשביעי' או מקודם לצורך שביעי' כמלתא דלא שכיחא הוא כיון דהוא לפרקי' ולעתים רחוקים משבע שנים לשבע שנים י"עש. והשתא אם איתא דגם בהבלעה ע"י שנים אחרות אסיר להשכיר שדה לנכרי. אכתי קשה להאי קושיא מהא דפריך הש"ס מאי ואצ"ל וכו'. דהא איכא למיסר שפיר שכירות שדה לנכרי לעולם משום שלא ישכרו שדות לשנים רבות ויש בכללן שנת שביעית וכשעובד הנכרי את השדה בשנת השמיטה עובר הישראל משום שביתת שדהו בשביעית. דבכה"ג הא ודאי דשכיחא טובא הוא ומעשים בכל יום שמשכירין שדות לכמה שני'. ושפיר איכא למיסר שכירות שדות בא"י גם מה"ט. וא"כ זל דמה"ט הוא דקתני תנא דמתני' ואצ"ל שדות ומאי פריך הש"ס מאי ואצ"ל אילימא וכו' אלא מוכח דלשנים רבות שרי להשכיר שדה ואף שעובד' הנכרי בשביעית אין הישראל עובר משו' שביתת שדהו כיון דהשכירו לו בהבלעה על ידי שנים אחרות וכמ"ש הרבנים הנז' ז"ל ובכן תו ליכא למימר כלל דטעמא דמתני' דקתני ואצ"ל שדות הוה משום איסו' שביתת שדהו בשביעית ולכן שפיר פריך מאי ואצ"ל שדות אילימא וכו':

ואולם את זה ראיתי להרב נחפה בכסף ז"ל חי"ד סי' ד' דכ"ח ע"ג שהביא לדברי הר' המבי"ט זל הנז' וכתב ע"ד וז"ל ואני הצעיר אחרי המחילה כראוי שותיה דמר לא ידענא היכי מייתי ראיה מדברי רבי' ישעיה דשרי דהא רבי' ישעיה כת' דאדם מצווה על שביאת בהמתו בשביעי' וא"כ הוי דומי' דבהמ' שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת. ובענין בהמ' בשבת פסק הטור סי' רמ"ו גם הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' שבת דאסור להשאיל ולהשכיר לגוי בהמתו בשבת מפני שאדם מצווה על שביתת בהמתו. ולא חילקו בין היכא דאיכא הבלעה להיכא דליכ' הבלע' ודוקא בכלים דאין אדם מצווה על שביתת כלים וכ האיסור הוא משום שכר שבת. אז התירו בהבלעה. אבל בשביתת בהמתו אפילו יהיה בהבלעה סוף סוף הרי לא שבת בהמתו בשבת ואסור. ואף מה שהתיר בס' המצות והביאו הטור היינו דוק' שיפקיר אותה דאז לא מיקרי בהמתו ואינו מצווה עליה ונשאר לבד איסור שכר שבת אז התיר בהבלעה אבל בלא הפקר לא מצינו שהתיר שום אדם להשאיל ולהשכיר בהמתו לכותי בהבלעה ויעשה בה מלאכה בשבת זו לא שמענו. וא"כ ה"ה לשביתת שדהו בשביעית דאדם מצווה על שדהו שישבות בשביעי' לפי דברי רבינו ישעיה אפילו בהבלעה אסור ואיך כת' הרב המבי"ט לפי דברי רבינו ישעיה דבהבלעה שרי באופן כי דבריו צ"ע לדעתי עכ"ד ז"ל יע"ש. והנה מ"ש הרב ז"ל דלא מצינו שום אדם שהתיר להשאיל ולהשכיר בהמתו לכותי בהבלעה ויעש' בה מלאכה בשבת זו לא שמענו. אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר דזו ודאי שמענו וגם מצאנו ראינו

לאדם גדול והוא הרז"ה זל שכתב בפ"ק דע"ז וכן בפ"ק דשבת בשם יש מתירין להשאיל ולהשכיר בהמתו לנכרי ביום רביעי ויום חמישי בסתם מידי דהוה אכלים לב"ש שמצווה אדם מן התורה על שביתתן לדבריהם ואפ"ה לא אסרו אלא בע"ש אבל בחמישי מותר יע"ש. והביא דברי הר"זה ז"ל אלו הר"ן ז"ל בפ"ק דע"ז. וא"כ אינו רחוק לומר דרבי' ישעיה ז"ל הכי ס"ל גם לענין איסו' דשביתת בהמתו בשבת כהני יש מתירין דכתב הרז"ה ז"ל. ומש"ה כתב ואסור להשכיר שדהו לגוי בשביעית ושפיר דקדק הרב המבי"ט זל מדבריו אלו דכת' בשביעית דדוקא קתני בשנת שביעי' או מקודם לצורך שביעי' אבל בהבלעה ע"י שנים אחרות שרי דכן סובר נמי לענין שביתת בהמתו בשבת דדוקא בע"ש אסיר אבל בחמישי שרי וכהרז"ה ז"ל בשם יש מתירין. אלא שמ"מ קשה על הרב המבי"ט ז"ל וכן על בנו הרב מהרימ"ט ז"ל דנקטי הכי לדינ' להאי כחא דהיתרא דשרו רבנן להשכיר שדה לגוי בהבלעה ע"י שנים רבות. וזה קשה טובא דאע"ג דאשכחן להרז"ה ז"ל דכתב דיש מתירין בכה"ג גם בשבית' בהמתו ואיכ' למימר נמי דרבינו ישעיה ז"ל יסבור כן. מ"מ הרי הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות דחה סברת הר"זה בשם היש מתירין הנז' בשתי ידים גם הר"ן ז"ל אף ע"ג דכתב שם בפ"ק דע"ז לתרץ מאי דהקשה הרמב"ן זל על סברת היש מתירין. מ"מ גם איהו לענין דינא לא ס"ל הכי וכמ"ש הר"ן שם בתר הכי שאי דברי המאור נכונים. וכן מבואר עוד מדבריו ל בסוף פ"ק דשבת עלה דהך ברייתא דאין משכירין כלים לכותי בע"ש וכו' יע"ש. וכן נראה מדברי שאר כל הפוסקים ז"ל דלא שמיע להו כלומר לא ס"ל היתר זה דהר"זה בשם היש מתירין אלא דגם ברביעי ואפילו מיום ראשון אסור לאדם להשכיר בהמתו לנכרי משום שכשיעשה בה הגוי מלאכ' בשבת עובר הישראל משו משו' שבית' בהמתו ומינה נמי לענין שבית' שדהו בשביעית ואיך הרבנים ז"ל הנז' נקטו לעקר להתיר שכירות שדה לגוי בהבלעה ע"י שני' אחרות דלא כסברת רוב הפוסקים ז"ל רובם ככולם גבי שביתת בהמתו בשבת:

ונלע"ד ליישב דברי הרב המבי"ט ובנו הרב מהרי"ט זל דסברי רבנן דאף על גב דלגבי שביתת בהמתו פליגי כל הפוסקי' עלה דהאי סברא דהרז"ה בשם היש מתירין גבי שכירות שדם משום איסור שביתת שדהו בשביעי' כולי עלמ' מודו דדוקא בשביעית עצמה או מקודם ולצורך שביעי' בפירוש הוא דאסיר אבל בהבלעה ע"י שנים אחרו' שרי להשכיר שדהו לגוי מהאי טעמ' דאמר בה הר' המב"יט ז"ל בסוף דבריו דאפשר שלא יעבוד בה שנת שביעית. והיה בהקדים מאי דהקשה הרמב"ן זל על ההיא סברא דהר"זה ז"ל שכתב הרמב"ן עלה וז"ל וכן מ"ש דאיכא מ"ד דאף שאלה ושכירות מותר בחמישי מידי דהוה אכלים לב"ש אונו נכון דא"כ נימא אף למכור בהמה גסה לנכרי אינו אסור

אלא בע"ש כיון דכל עיקר לא אסרו אלא משום שאלה ושכירות. והא לא משמע הכי דסתמא תנן בכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה וכו' והא דשרי' בבריית' בספ"ק דשבת להשכיר כלוו לכותי ברביעי ובחמישי איכא למימר דההיא ברית' לאו ב"ש היא אלא ב"ה דלית להו שביתת כלי' ואפ"ה בע"ש אסיר ואפי' שוכרן לימים רבים ובהבלעה לפי שהוא נרא' כנוטל שכר שבת וכו' ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל בפ"ק:

דע"ז ע"ד הרמב"ן ז"ל אלו וזה שהקשה ממכירה אינה קושיא אצלי משום דההיא ברייתא דקתני לא ישכור אדם כליו לכותי בע"ש ובד' ובה' מותר ב"ש קתני לה ובודאי דדוקא בסת' שרו הכי כגון ששוכר' לאיזו מלאכ' דאין ידוע אם יעשה בה בשבת אם לאו אבל במפרש ודאי לא. ומכירה הרי היא כמפרש שכיון שתעמוד עמו זמן מרובה אי אפשר שלא יעשה בה מלאכה בשבת ומשו"ה אסרינן מכירה משום גזרת שאלה במפרש שהיא אסורה לעולם וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ומעתה אני אומר דסברי הרב המב"ט והרב בנו זל דאע"ג דלענין שכירת בהמתו בשבת ס"ל לרוב הפוסקים דאסיר אפילו מיום ד' ואפילו שוכרה לו בסתם לעשות איזו מלאכה דאין ידוע אם יעשה בה בשבת. היינו דוקא התם גבי בהמה משום דבהמה סתמה למלאכ' קיימה בכל יום ויום ודרכם לעשות מלאכה תמיד בכל הימים יום אחר יום ולכן יש לומר דאף בשכר לגוי בהמתו כרביעי לאיזו מלאכה ובסתם. שקרוב לודאי שהגוי. יבא לעשות בה מלאכה גם בשבת ולהכי אסיר לעולם. מה שאין כן בשכירת שדה כל ששכרה לו לכמה שנים דאיכא למימר שפיר להאי טעמ' דאפ' שלא יעבוד הגוי את השדה בשנת השמיטה דאורח' דארעא שאינה נעבדת שנה אחר שנה לעולם אלא אדרבה אורח ארעא הוא לעובדה שנה ולזורעה. ולהובירה שנה כי היכי דלא תכחוש ארעא וכמ"ש הרב מהרימ"ט ז"ל באופן דגבי שכירות שדה אין לומ' דקרוב לודאי הוא שיעבוד אותה בשנ' השמיט' נמי כי היכי די"ל גבי שכירות בהמה. אלא גבי שדה יש לו' שפיר מי ידע אם יעבדנ' הגוי בשביעי' ולהכי גבי שכירות שדה כולי עלמא יודו דלהשכיר לגוי שדהו בהבלעה ע"י שנים אחרות שרי ואף אם יהיה הדבר שהגוי יעבדנ' בשביעי' אין הישראל עובר בכך משום שביתת שדהו כיון דבע' שהישראל שכרה לו בסתם שכרה לו לכמה שנים וי"ל שהגוי לא יעבדנה בשביעית וכמו שסיים המב"ט ז"ל. כנלע"ד בישוב דברי הר' המבי"ט ובנו מהרי"מט ז"ל. ומה גם אם נצרף עוד דשביעית בזה"ז אינה אלא מדרבנן וכמ"ש המבי"ט ז"ל שם וכ"כ בנו מהרימ"ט זל שם דכ"ש דאתי שפיר טפי אלא דאין לנו צורך לזה כי בלאו הכי נמי ניחא וכדאמרן וכבר כתבנו לעיל דיש להוכיח כדברי המבי"ט ז"ל מהש"ס דע"ז. ואף שיש מקום לדחות להוכחתנו מהש"ס הנז' מ"מ דברי הר' המב"יט ז"ל עלו כהוגן כדבר האמור. ותו לא מידי:

יד

אדם מועד לעולם. אע"ג דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן וכו'. היינו לענין לשלם מה שהזיק. אבל לענין שיתחיי' מדין מזיק בידים לא מתחייב מה"ט דאדם מועד לעולם כיון דהזיק שלא בכוונה ונפקא מינה לענין שמירה בבעלים דדוקא פשיעה בבעלים פטור. אבל מזיק בידים חייב היכא דהזיק שלא בכוונה כגון אשה שעושה מלאכה לבעלה ושברה כלים. דכיון דשלא בכוונה הזיקה פטורה. ולא אמרינן אדם מועד לעולם וחייבת דהזיקה חשיב אבל לא מזיק בידים. כ"כ הר' משנה למלך זל פכ"א מה' אישות הלכ' ט' ופ"ב מה' שכירות סוף הלכ' ג' ופ"ה מה' שלוחין ושותפים הלכה ב'. והנה הר' הגדול מהרימ"ט ז"ל בח"א סי' ל' נשאל על לאה בהיותה נשואה שרפה לבעלה את גדישו והזיקתו. ואח"ז בעל' גרש' ופרע לה כל כתובתה משלם. ואחר זמן רב רוצה בעלה לתבוע מאשתו ההיזק שעשתה לו. והשיב עז הר' ז"ל מה שהזיקה בהיותה תחתיו כל מה שלא היה במזיד אפילו בפשיעה פטור' וזה פשוט כמ"ש הר"מ ז"ל פכ"א מה' אישות וז"ל האשה ששברה כלי בעת שעשתה מלאכתה בתוך ביתה פטורה ואין זה מן הדין אלא תקנה שאם אין אתה אומר כן אין שלום בבית לעולם. והראב"ד ז"ל כתב לא מן השם הוא זה אלא מפני שהוא שמיר' בבעלים שהוא שכור לה בכל שעה וכו' יעש"ב. וראיתי להר' מחנה אפרי' ז"ל בחידושיו על מהרימ"ט ד"מ ע"ד שכתב ע"ד מהרימ"ט ז"ל אלו וז"ל וזה פשוט וכו' נ"ב אינו כן דכל שאינו בשעת מלאכה חייבת לשלם ולא עשו בה תקנה ומשום שמירה בבעלים אין לפוטרה דאדם מועד לעולם אבל כששברה כלים בעת שעשתה מלאכתה אין לחייב' מטעם זה א"ד ז"ל י"עש ולענ"ד מ"ש הר' מח"א זל כל כך בפשיטות ע"ד מהרי"מט דאינו כן דכל שאינו בשעת מלאכ' חייבת לשלם ולא עשו בה תקנה. אחר המחילה נראה דהא ליתא. דאיברא דהרמב"ם ז"ל כת' האשה ששברה כלי' בעת שעשתה מלאכותיה בבית. הרי כת' ואין זה מן הדין אלא תקנה שאם אין אתה אומר כן אין שלום בתוך הבית לעולם אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהם הרי דעיקר טעם התקנ' הוה מטעם הקטטה והמריב' שיהא שיהא ביניהם וא"כ גם בשברה בשוגג שלא בשעת מלאכתה נמי אם תתחייב לשלם תהיה מריבה וקטטה ביניהם על שהוא מקפיד על מה ששברה כלים בשוגג. וכן מוכח מדברי הירושלמי דפרק הכות' דלאו דוק ששברה בעת שעשת' מלאכותיה גם מדברי הרשב"א ז"ל שהביא ה"ה ז"ל משמע דאפילו ששברה שלא בעת מלאכתה ומאי דכתב הרמב"ם ז"ל בשברה בעת שעשתה מלאכה לאו לאפוקי כששברה שלא בעת עשייתה מלאכותיה אלא אורחא דמלתא נקט דכדי שתהא שוברת כלים בבית בשוגג מסתמא יארע לה כן

בעת עשותה במלאכותיה כי על ידי עסקה במלאכותיה באה לשבר כלים. באופן דממ"ש הרמב"ם ז"ל אינו מוכרח לו' דדוקא בשברה בשעת מלאכתה. גם מ"ש הר' ז"ל ומשום שמירה בבעלי' אין לפוטרה דאדם מועד לעולם אבל כששברה בעת שעשתה מלאכתה אין לחייבה מטעם זה. לענ"ד לא ידעתי טעם לחלוק זה. דאי אין לפוטר' מטעם שמירה בבעלים שלא בשעת מלאכתה אפי' לדעת הראב"ד מה"ט דאמ' מר דאדם מועד לעולם א"כ גם בעת עשיתה מלאכתה אמאי אין לחייבה מטעם זה לדע' הראב"ד ז"ל דלית ליה טעמ' דתקנה כיון דאדם מועד לעולם וכיון דאיכא להאי טעמא דאדם מועד לעולם גם גבי שמירה בבעלים לדעת הר' ז"ל מה לי שברה בעת עשית מלאכה או שלא בעת עשיית מלאכה סוף סוף אדם מועד לעולם ושוגג דיליה כמזיד. אלא נלע"ד דהר' הגדול מהרימ"ט ז"ל סבי"ל דלגבי שמירה בבעלים לא מתחיי' מה"ט דאדם מועד לעולם כיון דהזיק שלא בכוונה וכדברי הר' מ"ל ז"ל ולכן שפיר פטר הר' להאשה אף שהזיקה שלא בשעת מלאכתה בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת הראב"ד ז"ל דלא שמיע ליה כלו' לא ס"ל לחלק בין שברה בעת עשות' מלאכותיה לשברה שלא בעת עשותה מלאכותיה כדמחלק הר' ז"ל אלא דבין להרמב"ם ובין להראב"ד פטור' לעולם להרמב"ם מהתקנה ולהראב"ד משו משו' שמיר' בבעלים ומשום דגבי שמירה בבעלי' לא מתחיי' מה"ט דאדם מועד לעולם כיון דהזיקה שלא בכוונה וכדברי הר' מ"ל ז"ל כנלע"ד בדעת הר' הגדול מהרימ"ט ז"ל. והנה כל זה אני אומר אף למה שהניח במונח דעובדא דהר' מהרימ"ט ז"ל הוה שהאשה שרפה גדישו של בעלה שלא בעת עשיית מלאכותיה. אך אני תמיה על הר' מח"א ז"ל דמנ"ל הא דהאשה. שרפה גדישו של בעל דאתא דינא לקמיה דהרב מהרי"מט זל לא היה ששרפה הגדיש בעת עסוקה במלאכותיה. ואולי שהר' מח"א זל משמע ליה דהר' מהרימ"ט פוטר אף בהזיקה שלא בעשיית מלאכתה ממ"ש הר' ז"ל תשו' מה שהזיקה בהיותה תחתיו כל מה שלא היה במזיד אפילו הוא בפשיע' פטורה וכו' כי מדבריו אלה משמע דכל שהזיקה בשוגג פטור' אף שלא היה בעת עשות' במלאכותיה ואין זה מוכרח כל כך לפע"ד:

טו

אין מעבירין על המצות. הפוגע במצוה ל לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצות קרי ביה את המצות לא תמתין לה עד שתחמיץ ותיישן כדפירש"י ז"ל ביומא דל"ג שלהי ע"א יע"ש:

ויש להסתפק אי הוה האי דרשא ושמרתם את המצות דדריש במכילתא דרשה גמורה ואין מעבירין על המצות דבר תורה או דילמא מדאוריי' לית לן בה אם מעביר על המצוה

שפגע בה ורבנן הם שאמרו דאין מעבירין על המצות ואסמכוהו אהאי קרא דושמרתם את המצות.

ונלע"ד דהאי מילתא דאין מעבירין על המצות הוה דבר תורה ואמינא לה מהא דאמרי' התם ביומא דל"ג ע"ב והטבת חמש נרות קודם לדם התמיד ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות מאי טעמא. אמר אביי ההוא בבוקר בבוקר דשני גזירי עצים דלא צריכי שדינהו להכא חד שדייה להטבת חמש נרות דליקדימי לדם התמיד. וחד שדייה לדם התמיד דנקדימיה להטבת שתי נרות וכו' א"ל ר"פ לאביי ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דניקדמיה לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי. וחד שדייה לדם התמיד דנקדים להטבת חמש נרות וכו' אם כן אפסוקי במאי מפסקת להו הניחא לר"ל דאמר למה מטיבין וחוזרין ומטיבין כדי להרגיש כל העזרה כולה שפיר אלא לר' יוחנן דאמר בבוקר בבוקר חלקהו לשני בקרים מאי איכא למימר ופירש"י ז"ל א"כ דמקדם ליה לדם התמיד אפסוקי במאי פסקת להטבת הנרות לאבא שאול כיון דאית ליה מיטב ואח"כ יקטיר דם התמיד תקדי' והקטרת תאחר ובאיזו עבודה תפסיקו. וא"ת מאי איכפת לך הניחא לר"ל דאמר אין הפסקתן אלא להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תחלת עבודות בעזרה שפיר יש לך לומר יפסיק ביניהם להמתין ולא תהא עבודה בנתים אלא לר"י. דדריש בבוקר בבוקר בהטיבו חלקהו לשני. נרות לשני. בקרים אלו יקדמו לעבודה אחת אלמא יש עבודה ביניהם. והא ליכא למימר אפסקיה בדישון מזבח הפנימי דא"כ דמקדי' הטבת חמש נרות לדישון הו"ל מעביר על המצות:. ועבודה תו ליכא להקדים מקומה לתתה ביניהם שכולם סדורות כאן ע"כ המקראות עכ"ד ז"ל י"עש. הנה שכתב רש"י ז"ל דמאי דקאמר הש"ס אם כן אפסוקי במאי אפסקת להו הכוונ' משום דלאפסוקי בדישון ליכא למימר משום דהו"ל מעביר על המצות והשתא אם איתא דהא דאין מעבירין על המצות לא הוה אלא מדרבנן א"כ שפיר איכא למימר גם לר' יוחנן דדריש בבוקר בבוקר חלקהו לשני בקרים דאפסקיה בדישון מזבח הפנימי. ואי משום דהו"ל מעביר הא הא דאין מעבירין ע"המ לאו דאוריי' היא אלא מדרבנן והו"ל הא דאין מעבירין עה"מ כההיא דלאפסוקי לר"ל וא"כ שפיר זל כדאמר ר"פ אפילו לר' יוחנן ואפסקיה בדשון מזבח הפנימי ומאי א"ל אביי א"כ אפסוקי במאי אפסקת להו אלא מבואר דהא דאין מעבירין עה"מ נמי דאורייתא היא כמו האפסוקי בעבודה לר' יוחנן דדריש ליה מבבוקר בבוקר חלקהו לשני בקרים ולהכי שפיר דחי ליה אביי לר"פ דא"כ אפסוקי במאי אפסקת ליה דליכא למימר דאפסקיה בדישון דהו"ל מעביר עה"מ ואין מעבירין עה"מ דבר תורה וא"כ לית לן למימר דרחמנא כתבי להני בבוקר בבוקר למישדי חד אדישון דנקדימיה לדם

התמיד וחד לדם התמיד דנקדים להטב' חמש נרות ונאמר לאפסקיה בדישון להעביר עה"מ דאסר רחמנא דמדאורייתא אין מעבירין עה"מ. הנה לך מפורש יוצא מהך סוגיא ופירש"י ז"ל דהא דאין מעבירין עה"מ דאורייתא הוא.

האמנם ראיתי להרדב"ז זל בחדשות ח"א סי' תקכ"ט דנשאל על מי שנתהפכו לו תפליו בכיס ופגע בשל ראש תחלה כיצד יעשה אם מניח של ראש תחלה משנה סדר הנחתן. ואם יניח של יד תחלה כסדר נמצא מעביר על המצות וקי"ל אין מעבירין עה"מ. והשיב הרב ז"ל תשובה זו מחלוקת ראשונים כי לדעת רש"י ז"ל נראה דצריך להניח של ראש תחלה כיון שפגע בו דגרסי' ביומא פ' אמר להם הממונה אמר ר"ל אין מעבירין עה"מ אמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי. דרעא אטוטפתא אסיר היכי. עביד מדרעא לטוטפתא. וכת' רש"י זל אעבורי דרעא אטוטפתא לאחר תפילין שבזרוע בשביל תפלין של ראש אסיר דהא בזרוע פגע היכי עביד מדרעא לטוטפתא מן הזרוע יבא אל הראש יניח של זרוע תחלה ואח"כ של ראש ע"כ. ומשמע דטעמא דפגע בשל זרוע תחלה אסור להעביר אבל אם פגע בשל ראש תחלה מניח אותו כדי שלא יעביר. עה"מ. והקשו עליו דמאי איריא מדר"ל תיפוק לי מדאמרי' פ' הקומץ רבה כשהוא מניח מניח של יד תחלה ואח"כ של ראש דכתי' וקשרתם לאות על ידך ואדר והיו לטוטפות בין עיניך. לכך פי' ר"ת ז"ל בשם ר"ח ז"ל ובשם רב האיי גאון ז"ל דאיירי בשעה שחולץ תפליו ומניחן בתוך התיק שלא יעביר אותה של יד תחלה. ויתנם בתיק ואח"כ של ראש למעלה דא"כ כשיבא להניחם יפגע בשל ראש תחלה ויצטרך להעביר עה"מ משום דשל יד יש להניח תחלה לפיכך צריך להניח בתיק של ראש תחלה ואח"כ של יד למעלה. הרי לך כי לפי שיטה זו אע"פ שפגע תחלה בשל ראש מניח של יד תחלה אעפ"י שמעביר עה"מ וכ"נ דעת הרמב"ם ז"ל שכת' ונמצא שמניחה ומוציא של יד לפי שאין לובשין של ראש קודם של יד ואסור לאדם וכו' ודברי הגאונים ז"ל דברי קבלה הן וא"צ חזוק ומ"מ נ"ל בטעמו של דבר דמאן דשני סדרא עבר אדאוריית' דכתי' וקשרתם והיו לטוטפות והא דאין מעבירין עה"מ מדרבנן היא ואסמכוה במכילת' מושמרתם את המצות קרי ביה את המצוות וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה דמפשט פשיטא ליה להר' ז"ל דהא דאין מעבירין עה"מ מדרבנן הוא וקרא דושמרתם את המצות אסמכתא בעלמא הוא ודבריו תמוהים טובא דהא מהך סוגיא דיומא גופה מהא דאמרי' התם אחר סמוך להההיא דעבורי דרעא אטוטפתא אסיר. מפורש יוצא דהא דאין מעבירין עה"מ דאורייתא הוא כאמור ומדובר לעיל ואיך קאמר הרב ז"ל בפשיטות דלא הוה אלא מדרבנן הפך המבואר בסוגיא דש"ס ופירש"י ז"ל בההיא סוגיא בדוכתא גופה דקאי עלה הרב ז"ל.

שבתי וראיתי להר' מהרי"א זל בריש ספרו הבהיר ארעא דרבנן דמייתי האי דרשא דמכילתא דושמרתם את המצות שכתב רש"י ז"ל ביומא וכתב נראה דלא הוי אלא מדרבנן ואסמכת' בעלמא היא וכו' עד אכן יש לברר מדברי התו' ז"ל שם ביומא דס"ל דלא הוי אלא אסמכת' בעלמא שכתבו שם כד"ת אעבורי דרועא בשם רב האיי ז"ל דצריך להזהר בשעה שחולץ תפליו וכו' דא"כ כשיבא להניח יפגע בשל ראש תחלה ויצטרך להעביר עה"מ משום דשל יד צריך להניח תחלה דכתי' והיו לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עיניך ע"כ ומדפסיק' להו שיעבור עה"מ משום דשל יד חויב להניח תחלה ש"מ דקים להו דהא דאין מעבירין עה"מ אסמכת' בעלמא הוא ומשו"ה פסיקא להו דמוטב שיעביר עה"מ דאינו אלא מדרבנן בעלמא משיעבור עמ"ש בתורה וכתורה יעשה. אבל אי האי דאין מעבירין עה"מ דרשה גמורה היא מדאוריי' מאי אולמי דהאי מהאי ומתוך זה תמה אנכי על התוס' שהקשו שם אהא דתנן שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון ודייק טעמא דאמר קרא אל יסוד מזבח העולה ותמהו דהתם ל"ל קרא ות"ל דאין מעבירין עה"מ ומאי קושי' כיון דהא דאין מעבירין מדרבנן היא וכו' לפי שיטתם בההיא דתפלין נראה בהדיא דס"ל דלא הוי אלא מדרבנן וצ"ע מאי ק"ל אההיא דזבחים. ובדוחק יש ליישב ההיא דתפלין דלאו משום דהוי מדרבנן פסיקא להו אלא משום שאם יניח של ראש תחלה איכא תרתי דקרא אקדים והיו לאות על ידך והדר לטוטפות. ותו דדרשו נמי כ"ז ששל ראש בין עיניך יהיו שתים:. וה"נ איכא למידק דהוי דאורייתא מההיא דפסחים דס"ת תניא אר"ש בא וראה. כמה חביבה מצוה בשעתה וכו' ופשטא דשמעתא משמע דמשום מצוה הבאה לידך אל תחמצנה נגעו בה ומדדחי שבת ש"מ דרשא גמורה היא וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שגם הרב ז"ל בתחלה סבר למימר דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן וכתב לברר כן מדברי התוס' דיומא גבי תפלין בשם רב האיי ז"ל וכדברי הרדב"ז ז"ל אלא דהוקשה לו ע"ז ממ"ש התוס' לעיל אההיא דשיירי הדם היה שופך וכו' ואסיק מכח זה דהוה מדאורייתא וכתב ליישב בדוחק דברי התוס' בשם רב האיי ז"ל והביא עוד ראיה דהוה ד"ת מסוגיא דפסחי' דס"ח מההיא דאר"ש חביבה מצוה בשעתה וכו'.

והנה מאי דמייתי מההיא דפסחים דף ס"ח מההיא דחביבה מצוה בשעתה. אחר המחילה רבת דהא ודאי לא שמיה מתיא כלל כי התם לאו מטעם אין מעבירין עה"מ נגעו בה כדחושב הרב ז"ל דאין להא דחביבה מצוה בשעתה ענין עם הא דאין מעבירין עה"מ דחביבה מצוה בשעתה לחוד ואין מעבירין עה"מ לחוד. וכמו שהרגיש על הרב ז"ל בזה הרב חיד"א ז"ל בברכ"י א"ח סי' כ"ה דט"ו ע"ד יע"ש. ואף אני אביא דבר מפורש

דהא דחביבת מצוה בשעתה מטעם זריזין מקדימין למצות נגעו בה ולא מטעמ' דאין מעבירין עה"מ. מדברי רשב"ם ז"ל בפסחים דק"ה ע"כ ד"ה עיולא יומא וזל דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצות יע"ש. הנה מבואר מהני מילי דרשב"ם ז"ל דחביבה מצוה בשעתה משום זריזין מקדימין למצוה נגעו בה.

ומאי דמייתי מהא דתמהו התוס' ז"ל אההיא דשיירי הדם היה שופך וכו' דלמה לי קרא ות"ל דאין מעבירין עה"מ וכן השיג מדברי התוס' אלו הר' הנז' בספרו הבהיר קהלת יעקב אות האל"ף סי' מ"א על הרדב"ז ז"ל דכתב דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן יע"ש. נראה דהא נמי לא שמיה מתיא וכמ"ש הרב מהר"י מאיו ז"ל בספרו הנחמד שרשי הים ח"א דל"ג ע"א דאף איהו ז"ל בתחלה הקשה על הרדב"ז ז"ל מדברי התוס' אלו דמשמע מדבריהם דהוי דאורייתא ולהכי הוקשה להם ל"ל קרא וכתב לתרץ דהרדב"ז ז"ל משמע ליה דאף התוס' ז"ל משמע להו דהא דאין מעבירין עה"מ הוי מדרבנן כיון דלא נפקא לן הכי אלא מדרשא דושמרתם את המצות. ומה שהקשו דלמה לי קרא דאשר פתח אהל מועד לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמא דעיקר קרא איצטריך למדרש ולמעט יסוד ממזבח הפנימי כדאיתא בפר' איזהו מקומן דנ"א ע"א עלה דת"ר אל יסוד המזבח העול' ולא יסוד מזבח הפנימי ופרכי' הא אצטריך לגופי' ומשנינן מאשר. פתח אוהל מועד נפקא יע"ש בפירש"י ז"ל והתוס' שם בע"ב ד"ה ה"ג כתבו ואע"ג דדרשינן ליה לעיל ליסוד מערבי תרתי ש"מ עכ"ל נמצא דעיקר קרא איצטריך לגופיה ולמעט יסוד ממזבח הפנימי אבל שיהיה ביסוד מערבי שכנגד הפתח דרשא דרבנן היא ואסמכתא בעלמא. ועל זה הוקשה להם דתיפוק ליה מדר"ל דאין מעבירין עה"מ ולמה לי למיסמך ולמדרש קרא דאשר פתח אוהל מועד להכי. וע"ז תירצו בזבחי' דנ"א דאיצט' הש"ס למדרש אקרא ולמסמך דאשר פתח האוהל להכי אתא לקבוע מקום אשפיכות שיריים כלומר דאפילו עבר מיסוד שכנגד הפתח ובא אל יסוד אחר צריך לחזור ולבא אל יסוד מערבי ולשפוך שם והן הן דברי התוס' במגילה ד"ו ע"ב ד"ה מסתבר במה שתי' בשם רבינו יהודה וכו'. וע"פ האמור מינח ניחא לי מה שקשה טובא במה שהוקשה להם להתוס' ביומא דל"ג ע"ב ד"ה אעבורי דרעא על מה שפרש"י ז"ל דהיינו בשעה שמניחין צריך להקדי' של יד שלא לעבור עה"מ דביה פגע ברישו' והוקשה להם דל"ל טעמ' מדר"ל דאין מעבירין עה"מ תיפוק. ליה מקרא דוקשרתם והיו לטוטפות דסדר הנחתן של יד תחלה י"עש. וקשה טובא דאדרבא רבא תיקשי להו למה לי ללמד סדר הנחתן תיפוק לי מדר"ל דאין מעבירין עה"מ וכמו שהוקשה להם בדבור הקודם דל"ל קרא דאשר פתח אוהל מועד ולמה זו הוקשה להם איפכא הכא אמנם ע"פ האמור הנה נכון דהא דר"ל אינו

אלא מדרבנן ויסדר הנחתן הוא מדאורייי' לומר דאם עבר ונתן של ראש תחלה יעבירנו וכמ"ש הרדב"ז ז"ל. ולעיל לא הוקשה להם ל"ל קרא דאשר פתח אוהל מועד אלא משום דמשמע להו דאותה דרשא אינו אלא אסמכתא בעלמ' וכמדובר. ושוב ראיתי להר' החסיד מהר"י אלגאזי בס' א"ד ס"א הוקשה לו דברי התוספות הללו דיומא וכו' ואישתמיטתיה מ"ש הרדב"ז בח"ב סי' תקכ"ט עכ"ד ז"ל י"עש. הנה שכת' הר' ז"ל לייש' דברי התוספות במאי דק"ל עלה דההיא דאשר פתח האוהל באופן דליכא למשמע מדבריהם דס"ל דהא דאין מעבירין הוה דבר תורה. ולא עוד אלא דהוסיף להוכיח ולחזק סברת הרדב"ז ז"ל מדברי התוספו' שהקשו על פי' רש"י בד"ה עבורי דרעא דל"ל טעמא מדר"ל ת"ל מקרא ולא הוקשה. להם איפכא דל"ל קרא דוקשרתם וכו' ת"ל מדר"ל וכו' כדהוקשה להם לעיל בקרא דאשר פתח את אוהל והיינו משו' דהא דר"ל דאין מעבירין אינו אלא דרבנן וסדר הנחתן מדאורייתא מקרא:

ואני תמה בין על הר' מהר"י אלגאזי זל ובין על הר' מהרי מאיו ז"ל דאיך לא זכרו שרים דמסוגי' דיומא שם בתר ההיא דעבורי דרעא אטוטפתא מהא דאמר אביי לר"פ א"כ אפסו' במאי אפסקת ליהו ופרש"י ז"ל שם מפורש יוצא להדי' דהא דר"ל דאין מעבירין עה"מ דאורייי' הוא וכדכתיבנ' לעיל. וא"כ איך אפשר כלל לומר דיסברו התוס' דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן כיון דמהש"ס שם מבואר יוצא דהוה דבר תו' וכדאקשי' עליה דהרדב"ז ז"ל דאמר בטעמא דר"ת בשם רב האיי גאון זל משום דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן כאמור לעיל:

איברא דראיתי להגאון מהרש"א ז"ל ביומא שם שם על מ"ש רש"י ז"ל והא ליכא למימר אפסקיה בדישון מזבח הפנימי דא"כ המקדים הטבת חמש נרות לדישון הו"ל מעביר עה"מ וכו' שכת' הגאון מהרש"א ז"ל וז"ל וצ"ל. לפום הך סברא דהנהו תרי בבוקר דשני גזירי עצים שדינן להו אדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דהכ' שלש' והכא שנים ונקדומיה הטבת חמש נרות לדישון אף ע"ג דהכא תרי והכא תרי כי היכי דליהוי הפסק בנרות ואהא תי' רש"י דא"כ הו"ל מעביר עה"מ. ולפי מ"ש התוס' דאין סברא לשוויי תרתי בבוקר אתמיד אין מקום לקושיית רש"י א"ד ז"ל יע"ש. ולפ"ז אכתי י"ל שפיר דהתוס' ז"ל יסברו דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן והא דהוקש' ליה לרש"י בהא דאפסוקי במאי אפסקת להו דנימא דאפסקיה בדישון ותי' משום דהו"ל מעביר עה"מ. אשר מזה כתבנו להוכיח דע"כ דהא דאין מעבירין דאורייתא הוא הרי סברי התוספו' ד"ה ואימא חד שדיה לדישון וכו' דאין סברא דנישדי תרוייהו אדם התמיד. וא"כ לדבריהם ל"ק הך קושיא דרש"י כמ"ש הגאון מהרש"א ז"ל ובכן תו ליכא שום הכרח מהש"ס דהא דאין

מעבירין עה"מ הוה דבר תורה ושפיר י"ל דהתוס' אינהו לדידהו פליגי בזה על רש"י ז"ל דסובר דהא דאין מעבירין עה"מ דבר תורה הוא אלא אינהו ס"ל דאינו אלא מדרבנן. וכמ"ש הרדב"ז ז"ל וליכא לאותיביה להרדב"ז מהך סוגיא ופרש"י ז"ל כדאותבי' עליה די"ל דגם איהו ז"ל עיני קדשו שפיר חזו להני מילי דהש"ס ופרש"י ז"ל דמפו' יוצא לפי פי' רש"י ז"ל דהא דאין מעבירין. עה"מ הוה דבר תורה. אלא דסובר דהתוס' ז"ל פליגי על רש"י ז"ל בזה וסברי דהוה דרבנן. ולדעת התוספות בלבד הוא דקאמר הרדב"ז ז"ל דהא דאין מעבירין עה"מ הוה מדרבנן דעלייהו דהתוספות קאי. הר' ז"ל:

האמנם אכתי. יש להוכיח הוכחה גמורה מהש"ס שם דע"כ דהא דאין מעבירין עה"מ הוי דבר תורה וכדברי רש"י זל. והוא מהא דא"ל ר"פ לאביי ואימא חד שדייה לדישון מזבח הפנימי דנקדימיה לדם התמיד דהכא תלתא והכא תרי וחד שדייה לדם התמיד דנקדום להטבת חמש נרות דאע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף. והשתא איכא לאקשויי לכאורה אמאי לא קאמ' ר"פ איפכא ואימא חד שדייה אדם התמיד דנקדימיה לדישון דאע"ג דהכא תרי והכא תרי. כפר עדיף יחד שדייה אדישון דנקדימיה להטבת חמש נרות דהכא תרי והכא תלתא. והתוספו' ז"ל ד"ה ואימא חד שדייה לדישון וכו' הקשו וא"ת נישדי תרוייהו בבקר אדם התמיד דנקדום לדישון דהכא תלתא והכא תרי יע"ש מה שתירצו והשתא אכתי קשה נושדי חד אדם התמיד דנקדימיה לדישון וחד שדייה אדישון דנקדימי' לחמש נרות ולזה לא יתורץ במה שכת' לתרץ מאי דהוקשה להם. ועל כרחיך לומר כדתירצו לזה בתוס' ישנים שם שהקשו קושיין וז"ל אומא חד שדיי' לדישון כו' אבל לא הוה. מצי למימר שדייה לדם התמיד דתקדום לדישון דאע"ג דהכא תרי והכא תרי מכפר עדיף הא ליכא למימר דא"כ אידך למאי אתא אי להקדים דישון להטבת חמש נרות. לזה אין צריך דפשיטא דאין מעבירין עה"מ כדאמר לעיל ע"כ יע"ש. וכ"כ הרי"טבא ז"ל בחי' שם. והדבר פשוט דהיינו טעמייהו דהתוס' ז"ל דהוקשה להם נישדי תרוייהו אדם התמיד כנז'. ולא הוקשה להם דנישדי חד אדם התמיד דנקדום לדישון וחד אדישון דנקדום לחמש נרות והיינו משום דלזה התירוץ פשוט ומבואר מאליו דהא פשיטא דדישון קדים לחמש נדות משום אין מעבירין על המצות וכמ"ש תוספ' ישנים והריטב"א ז"ל. והשתא אם איתא דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן וכמ"ש הרדב"ז ז"ל לדעת התוספ' ז"ל. א"כ יש להקשות על מאי דאמר ר"פ ואימא חד שדייה אדישון וכו' קושיא הנז' דאמאי לא קאמר איפכ' שדייה חד אדם התמיד דנקדימיה לדישון וחד שדייה אדישון דנקדו' להטב' נרות ואין מקום כלל לומר דלאקדומיה דישון לחמש נרות אין צריך דפשיט' דאין מעבירין עה"מ כדכתבו התוס' ישנים והריטב"א ז"ל

כנז' כיון דאין הא דאין מעבי' עה"מ דאורייתא אלא מדרבנן ושפיר י"ל דכת' רחמנא חד בבקר למשדייה אדישון לאקדומי' לחמש נרות דאי משום אין מעבירין עה"מ לית לן בה מדאורייתא אם מקדים חמש נרות לדישון אלא על כרחין דהא דאין מעבירין עה"מ מדאוריי' הוא ולהכי שפיר לא קשיא ולא מידי אמאי לא קאמ' איפכא משום דכי היכי דנקדימיה דישון לחמש נרו' אין צריך בבקר יתירא למשדייה אדישון. דפשיטא הוא דדישון בעי לאקדומי דבר תורה משום אין מעבירין עה"מ דהוה דאורייתא. באופן דזו ודאי היא הוכחה גמורה מהש"ס דהא דאין מעבירין על המצות הוה דאורייתא וע"כ דהתוס' הכי ס"ל דמשו' הכי הוא דהוקש' להם נישדי תרוייהו אדם התמיד ולא הוקשה להם כלל נימא איפכא חד שדייה אדם התמיד וחד אדישון כאמור לעיל וזה פשוט וברור מאוד. ובכן הדרן לאתמוה טובא על הרדב"ז ז"ל דכת' בטעמ' דר' האיי גאון ז"ל משום דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן ואיך לא השגיח כי מהאי דאמ' ר"פ לאביי ואימא חד שדייה לדישון דנקדום לדם התמיד וכו' ולא קאמר איפכא מוכח דהא דאין מעבירין דאורייתא הוא וכדברי רש"י ז"ל כאמור ומדובר והיא גופה קשה לי על הר' מהר"י אלגאזי ז"ל ויגדל התימא על הר' מהר"י מאיו ז"ל דכת' להסכים גם דברי התוס' ז"ל דלעיל בההיא דשיירי הדם היה שופך וגו' דס"ל דאין הא דאין מעבירין עה"מ אלא מדרבנן וכדברי הרדב"ז ז"ל ולענ"ד הא ליתא ואי אפשר לאומרו כלל שיהיה דעת התוס' ז"ל דהא דאין מעבירין עה"מ אינו אלא מדרבנן כי הדבר מוכח להדיא מתוך סוגיא דיומא שם גופיה מההיא דא"ל ר"פ לאביי וכו' ומדברי התוס' שם דהא דאין מעבירין עה"מ הוי דאורייתא דהך קרא דושמרתם את המצות דרשה גמורה מדאוריי' הוה ולא אסמכתא בעלמ' כאמור ודלא כהרדב"ז ז"ל:

ומאי דהוקשה לו להר' מהר"י מאיו ז"ל על התוס' דלא הקשו איפכא דלמה לי קרא דוקשרתם והדר והיו לטוטפות ת"ל מהא דר"ל דאין מעבירין עה"מ וכדהקשו לעיל בדבור הקודם בההיא דשיירי הדם וכו' אשר מכח זה הוכיח הר' ז"ל דס"ל להתוס' דהא דאין מעבירין לא הוי אלא מדרבנן כנז"ל אחר המחילה דאעיקרא קושיא ליתא והרי הוא מבואר במאי דכתיבנא לקמן סימן י"ז ע"ד הרשב"ץ זל יע"ש.

ומאי דהוקשה להם להרדב"ז והר' מהר"י אלגאזי ז"ל בהאי סברא דר"ת בשם ר"ח בשם רב האיי ז"ל דגם כי פגע בשל ראש ברישא צריך להעביר עליו ולהניח של יד תחלה דמאי אולמי דשל יד משל ראש כיון דהא דאין מעבירין עה"מ נמי איסורא דאורייתא הוא אשר מכח קושיא זו באו לו' דהאי כללא דאין מעבירין אינו אלא מדרבנן אחר המחילה רבה דנראה דאישתמיט מיניהו מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל ג' סי' א' ובסי' ד' שכת' בסי'

א' וז"ל מי שבא לידו תפילין של ראש קודם של יד יעבירם ויניח של יד תחלה אע"פ שאין מעבירין עה"מ מוטב שיעביר ממה שישנה סדר הפסוק דכתי' וקשרתם לאות על ידך והיו לטטפות בין עיניך והא דאמרי' ביומא אמר ר"ל אין מעבירין עה"מ אמר רבא ש"מ עבורי דרעא וכו' הכי פירושו בשם רב האי גאון ז"ל וכו' וכן בסס"י ד' כא' וז"ל ואם נזדמן לו תפילין של ראש תחלה יעביר ויניח של יד דמשום אין מעבירין עה"מ אין לשנו' סדר המקרא בהנחת תפילין האמור בתורה וכו' יע"ש. הנה לך מבואר הטעם דאף אם פגע בשל ראש צרי להעביר עליו ולהניח של יד תחלה בדברי הרא"ש ז"ל והוא דאע"ג דאין מעבירין עה"מ מ"מ אין לשנות מפני כן סדר המקרא דהנחת תפילין האמור בתורה, וכוונתו מבוארת דקדימת הנחת של יד דכתו' בתו' בפירוש גבי סדר הנחת תפילין דחי להאי איסורא דאין מעבירין עה"מ דמוטב להעביר על המצוה ממה שיעבור וישנה סדר הפסוק הכתו' בתו' בפי' גבי תפילין דהא דאין מעבירין אינו אלא במקום דליכא גילוי בקרא דזה יקדים וזה יאחר או אמרי' דבזה שפגע ברישׁ' יש לו להקדים משו' דאין מעבירין עה"מ אבל היכא דגילה קרא בפירוש שזה יקדים לזה כה"ג דסדר הנחת תפילין דכת' רחמנא בפי' דשל יד יקדים אע"ג דאם פגע בהמאוחרת בקרא יש בה נמי משום מעביר על המצוה מ"מ אין לו לעשותה תחלה מטעם זה אלא כסדר הנאמר בה בפסוק יש לו לעשות ויעביר עליה כדי להקדי' אותה המצוה שהקדימה התור' בפירוש וכיון דמ"מ איסורא דמשום מעביר איכא כשפוגע בשל ראש תחלה אלא דמשום דקדימת השל יד דכת' רחמנא בפי' דחי להאי איסורא דאין מעבי' עה"מ צריך להעביר על השל ראש לכן צריך להזהר שלא יגרום בידים לבא לידי כך לפגוע בשל ראש תחלה ויהיה זקוק להעביר עליו. ועיין בלבוש א"ח סימן כ"ה סוף סעיף א':

כללא דמילתא כי האי כללא דאין מעבירין על המצות הוה דבר תור' אליבא דכ"ע וליכא מאן דמצי פליג בזה ולמימר דאינו. אלא דרבנן וקרא דושמרתם את המצו' אינו אלא אסמכת' בעלמא דהדבר מוכח ומבואר יוצא מתוך סוגיית הש"ס דיומא שם אחר סמוך להההיא דרבא דעבורי דרעא אטוטפת' אסור וכו' דהוה דאוריי' וכדכתיבנ' ובירנא לעיל ודלא כהרדב"ז זל כנלע"ד:

טז

אין מעבירין על המצות אי לאו דמסתפי' הוה אמינא דבפוגע בשל ראש תחלה כי מעבירו כדי להניח של יד תחל' אין בכאן מעבי' עה"מ כיון שהוא מחוייב לקשור של יד תחלה עדין לא הגיע זמן של ראש עד שיניח של יד והא דאמרי' דאסיר משום אין מעבירין על המצות היינו שהוא כעין מעביר עה"מ וכ"כ רי"ו נתיב י"ט ח"ה וז"ל ואם יניח בתיק

של יד תחלה ועליהם של ראש ימצא מיד כשירצה להניחן של ראש ויצטרך להעביר וליטול של יד שתחתיו להניחו תחילה ויהיה כמו מעביר עה"מ וכן פי' ר"ת בשם ר"ח בשם רב האיי גאון זל עכ"ל כ"כ הרדב"ז זל בחדשות ח"א סימן תקכ"ט. ולפענ"ד האי סברא דאמר מר הרדב"ז ז"ל קשיא טובא וכמעט שלא ניתנה ליאמר כלל לפום האי פירושא דר"ת בשם ר"ח בשם רב האיי גאון ז"ל. והוא ממאי דקאמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפא אסיר וכו' ואם איתא להאי סבר' דהרדב"ז ז"ל דכל כה"ג אין בו משום מעביר עה"מ כיון שהוא מחוייב לקשור של יד תחלה א"כ איך קאמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסיר. ואיך שמעית מינה דר"ל דאמ' להאי כללא דאין מעבירין עה"מ דיהא אסיר מפני כן עבורי דרע' אטוטפתא משום כעין מעביר הא כיון דהכא לפום קושט' ליכא משום מעביר עה"מ משום דעדין לא הגיע זמן דשל ראש כל שלא הניח של יד מנ"ל לאסור שום איסור כלל אפילו משום כעין מעביר ממאי דאמר ר"ל אין מעבירין ע"המ. הא ר"ל אין מעבירין ע"המ קאמר והיינו בעלמא כשהגיע זמנה של המצוה דאז שייך להא דאין מעבירין ע"המ משא"כ הכא דעדין לא הגיע זמנה י"ל דליכא שום איסור כלל ומאי הלשון אומרת ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסיר ואי לרבא מדנפשיה מסתבר ליה לאסור גם בכה"ג אף דעדין לא הגיע זמן המצוה משום כעין מעביר לא שייך שיאמר בזה ש"מ מדר"ל כיון דמהא דר"ל ליכא למשמע לאסור כל כי האי איסורא דכעין מעביר אלא מדקאמ' רבא ש"מ מדר"ל מוכח דשייך ממש להאי מילתא דאין מעבי' ע"המ דאמר ר"ל גם הכא בפגע במצוה דשל ראש ברישא ומאי דאמר מר הרדב"ז ז"ל דכיון שהוא מחוייב לקשור של יד תחלה עדין לא הגיע זמן של ראש לפענ"ד אין זה בכלל לא הגיע זמן המצוה דאע"ג דמצות סדר הנחתן כך הוא להקדים הנחה דשל יד קודם לדשל ראש מ"מ אם עבר ושינה הסדר והקדים להניח של ראש קודם שהניח של יד קיים שפיר המצוה דשל ראש בשלימות אלא דעבר על מה שחייבה התורה להקדים לכתחלה של יד קודם וכיון דאם עבר והניח של ראש קודם שהניח של יד קיים שפיר מצוה דשל ראש בשלימות מיהת הגיע זמן דשל ראש נמי הוא כשפגע בו ברישא ואית ביה משום מעביר ממש ע"המ דשל ראש בשלמא אי הוה האי דכתב רחמנא להקדים של יד לשל ראש עיכובא דמצוה ממש דאם שינה והניח של ראש קודם של יד לא קיים מצוה דשל ראש כלל אז הוה שפיר כל שלא הניח של יד עדין לא הגיע זמן דשל ראש ולא הוה שייך בפגע בשל ראש תחלה הא דאין מעבירין ע"המ כלל אמנם כיון דאין סדר זה האמור בתורה עיכוב גמור דקיום המצוה אלא דמצותן הוא להניחן כסדר הזה אבל אם עבר והקדים להניח של ראש קודם שהניח של יד קיים שפיר מצוה

דתפלה של ראש גם עד שלא הניח של יד הגיע זמנו דשל ראש נמי הוי ולכן אם פגע בשל ראש תחלה כי מעביר עליו כדי להניח של יד קודם הו"ל מעביר ממש ע"המ ולכן שפיר אמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסיר והיינו משום מעביר ע"המ ממש. וכן מבואר יוצא מדברי הרא"ש ז"ל בתשו' דכלל ג' סי' א' וסי' ד' שכתבנו דבריו לעיל בסי' הקודם שכתב אם נזדמן לו של ראש וכו' אע"פ שאין מעבירין ע"המ מוטב שיעביר ממה שישנה סדר הפסוק וכו'. אשר מוכח מדבריו אלו דודאי איכא הכא משום אין מעבירין ע"המ ממש אלא דמוטב שיעביר ממה שישנה סדר הפסוק:

ומאי דמייתי הרב זל מדברי רי"ו ז"ל שכת' ויצטרך להעביר וליטול של יד שתחתיהן להניחם תחילה ויהיה כמו מעביר ע"המ ולמד הרב ז"ל מדבריו אלו דויהיה כמו מעביר שכתב ז"ל דליכא אלא כעין מעביר אבל מעביר ע"המ ממש ליכא וכדאמר איהו ז"ל. לפענ"ד אחרי המחילה רבה מאי דכתב רי"ו ז"ל ויהיה כמו מעביר ע"המ אין כוונתו דהוה כעין מעביר ולא כמעביר ע"המ ממש כמו שהבין הרדב"ז זל אלא כוונתו לומר דגם כאן כי מניח בתיק השל ראש למעלה דכי יבא להניחן על כרחו שיפגע בשל ראש תחלה ויצטרך להעביר עליו כדי להניח של יד תחלה כסדר הכתוב בתורה יהיה עובר בזה שיצטרך להעביר על השל ראש כמו כל המעביר על המצות דעלמא דאיסור דמעביר מצוה זו דשל ראש הוה כמו איסור דמעביר על מצוה דעלמא דפגע בה ברישא ומשום דהיה לכאורה מקום לומר שלא יהיה בזה משום איסור מעביר ע"המ אם יפגע בשל ראש תחלה כיון דלאו מרצונו הוא דמעביר עליו ומניחו כדי להניח של יד אלא משום דכך אמרה תורה בסדר הנחתן להקדים השל יד קודם וכיון דמשום קיום סדר הנחתן הכתוב בתורה הוא דמעביר עליו ולא מרצונו ומדעתו אין להקפיד כלל בזה משום מעביר ע"המ דכי איכא משום מעביר ע"המ היינו בפוגע במצוה ויש בידו לקיימה מיד ואיהו מדעתו ומרצונו מעביר עליה כדי לקיים מצוה אחרת אז הוא דיש איסור משום מעביר ע"המ. אמנם בכ"הג דפגע בשל ראש תחלה כי מעביר עליו כדי להניח של יד תחלה אין זה מדעתו ומרצונו דאיהו מדידיה רצונו לעשות המצוה אחרת קודם ומעביר על מצוה זו שבידו כדי לקיים האחרת. דלדידיה הוה ניחא ליה לקיים מצוה זו דשל ראש שבה פגע אלא דעל כרחו ומשום דהכריחתו תורה להקדים השל יד קודם הוא דצריך להעביר עליה ליכא למיסר בכ"הג משום אין מעבירין לזה כתב דגם כאן איסורו משום אין מעביר ע"המ כמו מעביר על המצוה מרצונו והיינו משום דהכא נמי כמעביר ברצונו חשיב כיון דע"י פשיעתו וגרמתו דאיהו גריס לפגוע בשל ראש תחלה במה שמניח השל יד תחלה בכיס ועליו השל ראש ובא עי"כ על כרחו לפגוע בשל ראש תחלה הוא זקוק להעביר עליו

דכיון דאמר ר"ל אין. מעבירין ע"המ כלומר דמצוה שבה פגע ברישא יש לו לעשותה ולא לאחרה ולהעביר עליה. א"כ כי יפגע בשל ראש יש לו שלא להעביר עליה ולהניחה משום מצוה דשל יד אלא דמשום דכתב רחמנא דשל יד יניח תחלה זקוק הוא להעביר על של ראש והנה כי כן יש לו להזהר שלא לבא לידי כך כי אם הוא גורם לפגע בשל ראש תחלה הו"ל כהוא מעביר על המצוה דשל ראש מדעתו ומרצונו כיון דיכול היה להניח השל ראש תחלה בכיס ועליו השל יד ולא יצטרך להעביר על המצוה דשל ראש ולהכי כאשר מניח השל ראש למעלה באופן דאיהו גורם שיפגע בו תחל' ויהיה זקוק להעביר עליו הו"ל כמו מעביר על המצוה דשל ראש מרצונו ועובר על איסור זה דמעביר ע"המ דשל ראש כמו מעביר ע"המ דעלמ' דמעביר עליה מרצונו זהו כוונת רי"ו ז"ל בהני מילי דכתב ויצטרך להעביר וליטול של יד שתחתיהן להניחם תחלה ויהיה כמו מעביר ע"המ כלו' דכיון דע"י כך יהיה זקוק ויצטרך להעביר עליו יהיה מעביר זה כמו כל מעביר ע"המ בעלמא כנלע"ד ברור ודלא כהרדב"ז ז"ל בזה ותו לא מידי:

יז

אין מעבירין על המצות. כתבו התוס' ז"ל ביומא דל"ד ע"ב סד"ה עבורי דרעא אטוטפתא. בשם רבינו אליהו ז"ל דפי' להא דאמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוטפתא אסיר דלענין מישמוש אירי דחייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ק"ו מציץ וקאמר רבא דבשל יד ממשמש תחלה משום דפגע בהן בריש' ואח"כ ממשמש בשל ראש יע"ש. ונראה ברור דאפילו לר"ת בשם רב האיי דכתבו התוס' לעיל דמפרש להא דרבא לענין הנחת התפילין בתיק מ"מ לענין הדין בהא דמצות משמוש התפילין כל שעה גם רב האיי ז"ל מודה דיש לו למשמש של יד ברישא כיון דבו פוגע ברישא ואין מעבירין ע"המ דהא ודאי שכן הוא דבתפילין שעל זרועו הוא פוגע תחלה דהוא סמוך לו יותר מהשל ראש ואם יעביר עליו וימשמש השל ראש הרי הוא מעביר על המצוה דמשמוש של יד והרי זה דומה לדישון מזבח הפנימי דהוא קודם להטבת חמש נרות מה"ט דבמזבח הפנימי פוגע ברישא ואין מעבירין ע"המ כדאמר התם רבא לעיל. וכן אמרינן נמי התם דנ"ח ע"ב בענין מתנות שעל הקרנות אמר לך ר' עקיבא מדינא בההוא קרן דפגע ברישא בההוא עביד ברישא דאמר ר"ל אין מעבירין ע"המ וכו' יע"ש. וה"נ משמוש דתפילין מדינא בשל יד דהוא סמוך אליו דבזרוע פגע בריש' אית ליה למשמש ברישא באופן דנר' ברור דבעיקר הדין דמשמוש התפילין כ"ע מודו דבשל יד יש לו למשמש ברישא משום אין מעבירין ע"המ:

איברא דראיתי להרשב"ץ ז"ל ח"ג סי' כ"ו שכתב וז"ל ש"מ מדר"ל וכו' עבורי דרעא וכו' ורש"י היה מפרש להעביר מלפניו של יד ולהניח תפילין של ראש אסור וזה הפירוש דחה אותו ר"ת ז"ל שהרי אין זה מטעם אין מעבירין ע"המ אלא מטעם ולטוטפות בין עיניך כ"ז שהם בין עיניך יהיו שתים. וגם מה שפי' רבינו אליהו ז"ל דנפקא מינה לענין מ"ש חייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה שימשמש תחלה בשל יד הסמוכה לו יותר משל ראש. גם זה הפירוש אינו נראה שאם ע"ז אפשר לומר אין מעבירין ע"המ א"כ לא היינו צריכין לדרשא דכל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שתים דתיפוק ליה מטעם זה שהיד יותר סמוכ' לו מראשו דליכא למימר דקרא אתא לעשה על כן מה שפירש בזה ר"ח ז"ל בשם הגאון ז"ל הוא הנכון דמיירי כשחולצן ונותנן בתיק וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהרשב"ץ ז"ל דחה לפירושו של רבינו אליהו ז"ל וכתב דאי אפשר לומר ע"ז אין מעבירין ע"המ. דאי ע"ז אפשר לומר אין מעבירין ע"המ כדאמר רבינו אליהו ז"ל לא היינו צריכין לדרשא דכ"ז שיהיו בין עיניך יהיו שתים:

ולפענ"ד דברי הרשב"ץ ז"ל תמוהים טובא דהא ודאי שע"ז הוא דניתן ליאמר הא דאין מעבירין ע"המ כיון שכן הוא שהתפלה של יד סמוכה לו יותר מהשל ראש וכי בא למשמש תפליו וממשמש דשל ראש תחלה הרי ודאי דהוא מעביר בפשיטת ידו למשמש על המצוה דמשמוש דשל יד שעל זרועו הסמוך לו והרי זה ממש כההיא דדישון מזבח הפנימי דקודם להטבת חמש נרות מה"ט דבהליכתו במזבח הפנימי הוא פוגע בריש' וכן בההיא דמתנה דעל הקרנות וכדכתיבנ' לעיל:

ומאי דכתב הרב ז"ל שאם ע"ז אפ' לומ' אין מעבירין ע"המ א"כ לא היינו צריכין לדרשא דכ"ז שיהיו בין עיניך יהיו שתים. אחר המחילה רבה דהא לא מכרעא כלל דלענין סדר הנחתן של התפילין אי לאו האי דרשא דקרא דשל יד מצוה להניחו קודם של ראש משום ה"ט דאין מעבירין ע"המ דהזרוע סמוך לו יותר מהראש לא הוה שמעינן שיהא חיוב להניח דוק' של יד קודם דניהי דהזרוע שהוא מקום המוכן להמצוה דתפלה של יד הוא קודם לראש. מ"מ לא מפני כך יהיה בריא בחיובא חיוב גברא להניח לעולם של יד קודם מטעמא דא"מ ע"המ דהא כי יפגע בהשל ראש תחלה דהוא החפץ של המצוה דינ' הוה מה"ט גופיה דאין מעבירין ע"המ להניח של ראש שהוא מזומן לפניו דבו פגע ברישא והנה כי אי לאו דרשא דכ"ז שיהיו בין עיניך יהיו שתים למימרא דחיוב גברא הוא להניח השל יד קודם הוה אמינא דאע"ג דמה"ט דהזרוע סמוכה לו יותר מהראש יש לו להניח של יד תחלה משו' אין מעבירין ע"המ היינו כי לא פגע בשל ראש תחלה אבל אם פוגע בשל ראש תחלה יש לו להניח השל ראש מה"ט גופיה דאין לו להעביר על השל

ראש שפגע בו ברישא ואם ירצה להניח התפילין בכיס באופן שכשיבא להניחן יפגע בשל ראש תחל ויצטרך להניחו תחלה משום אין מעבירין ע"המ הרשות בידו להכי כתב רחמנא והיו לטוטפות בין עיניך דכ"ז שיהיו בין עיניך יהיו שתים למימרא דהחיוב הוא להניח דוקא השל יד תחלה ואין לו רשות להניחן בכיס בדרך שיבא לפגוע בשל ראש תחלה כדי שיצטרך להניח השל ראש תחלה כי מצות סדר הנחת התפילין הוא בריא בחיובא חיוב גברא להניח השל יד תחלה ולכן אינו רשאי להניחן בכיס בדרך שיפגע בשל ראש תחלה אדרבה יש לו לדקדק שלא יבא לפגוע בשל ראש תחלה. באופן דאי לאו דרשא דקרא דמצוה להניח השל יד תחלה היה אפ' להניח השל ראש תחלה אם ירצה דהרשות בידו לעשות אופן שיפגע בשל ראש תחלה ובכן יצטרך להניחו תחלה להכי אתא קרא למימרא דאינו רשאי לעשות כן משום דהמצוה הוא להניח השל יד תחלה וכ"ש אם נאמר שגם רבינו אליהו ז"ל מודה בעיקר הדין לרב האיי גאון ז"ל דאפי' אם פגע בשל ראש תחלה צריך להעביר עליו כדי להניח השל יד תחלה דהשת' ודאי איצטריך קרא דוהיו להכי אלא דאין אנו צריכין לזה דגם אי ס"ל לרבינו אליהו זל דאם פגע בשל ראש תחלה מניחו תחל' וכסברת הנמוקי יוסף ז"ל. מ"מ איצטריך קרא דוהיו לחייב להניח השל יד תחלה ואינו רשאי להניחן בכיס בדרך שיבא לפגוע בשל ראש תחלה ויצטרך להניחו תחלה משום אין מעבירין ע"המ וכאמור. אבל לענין מצות מישמוש דחייב למשמש בתפלין שעליו בכל יום הא ודאי דכי ימשמש בשל ראש קודם איכא משום אין מעבירין ע"המ כיון דהשל יד שהוא מונח על זרועו סמוך לו יותר מהשל ראש וזה פשוט וברור וליכא מאן דמצי פליג על רבינו אליהו ז"ל בזה כיון דקושטא הא ודאי דהכי הוה דכי ימשמש בהשל ראש תחלה הוא מעביר על השל יד דהיינו עיקר דאין מעבירין ע"המ וכדכתיבנא לעיל ודלא כהרשב"ץ ז"ל:

והנה הטור ז"ל בא"ח ריש סי' כ"ח כת' וימשמש בהן כל שעה וימשמש בשל יד תחלה ואח"כ בשל ראש וכשיסירן יסיר של ראש תחלה ויניחם בתיקן וכו'. וכתב ע"ז הרב"י ז"ל וימשמש בשל יד תחלה בפ"ד דיומא אר"ל אין מעבירין על המצות אמר רבא ש"מ מדר"ל עבורי דרעא אטוט' אסיר וכתבו התוס' שם ובפ' הקומץ שהר' אליהו פי' דלענין משמוש קאמר דבשל יד ממשמש תחלה דפגע בו ברישא וכ"כ הרא"ש והמרדכי בה' תפלין ואע"פ שיש פי' אחר בהאי מימרא דרבא כדבסמוך כתב רבינו גם כדברי הפירוש הזה משום דאפשר דתרוייהו איתנהו עכ"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אחר המחילה רבה דאין צורך להא דאפשר דתרוייהו איתנהו דאף אי פירושא דהאי מימרא דרבא אינו אלא כדפריש לה ר"ת בשם רב האיי גאון ז"ל ולא כיון רבא בדבריו למ"ש רבינו אליהו ז"ל

כלל אפ"ה לענין דינא הדין כך הוא גבי מישמוש מה"ט דאין מעבירין ע"המ וגם ר"ת בשם רב האיי ז"ל דלא מפרשי מימרא דרבא הכי. מודו לענין הדין שיש למשמש בשל יד קודם מה"ט דאין מעבירין ע"המ דליכא מאן דמצי פליג בזה וכדכתיבנ' ולהכי הטור ז"ל אע"ג דלענין פי' המימרא דרבא סבור דהעיקר כדפי' לה ר"ת בשם רב האיי גאון זל כתב נמי להאי דינא דרבינו אליהו ז"ל גבי משמוש משום דלענין דינא הא ודאי שכן הוא לכ"ע כנלע"ד:

יח

אין מעבירין על המצות. אפשר הטעם הוא דלהכי אין מעבירין ע"המ כדי שלא יהיה פנוי מן המצות. כ"כ הרב מג"א ז"ל סי' קמ"ז ס"ק י"א. ואחר המחילה הן הן הדברים שלא נתנו ליאמר וכ"ש ליכתב כי האי מילתא דאיך מעבירין ע"המ נפקא לן במכילת' מקרא דושמרתם את המצות קרי ביה את המצוות מצוה שבאה לידך אל תחמצנה וכמ"ש רש"י ז"ל ביומא דל"ג ע"א ד"ה אין מעבירין ע"המ וא"כ הרי טעמא דהאי כללא אמור במכילתא דהוה משום שלא להחמיץ וליישן המצוה שבאה לידו תחלה ולא משום האי טעמא דבעי למימר הרב מג"א ז"ל שלא יהא פנוי מן המצות ועיין ביומא דנ"ח ע"ב אמר לך ד' עקיבא מדינא בההוא קרן דפגע ברישא דאר"ל אין מעבי' ע"המ ואמאי לא עביד משום דכתי' ויצא אל המזבח עד דנפיק מכוליה מזבח וכיון דיהיב בההוא קרן הדר אתי להההוא קרן דאיחייב למיתב ברישא ע"כ. ואי הוה טעמא דאין מעבירין ע"המ משום שלא יהא פנוי מן המצות א"כ אחר דצריך לצאת מכוליה מזבח ויהיב בההוא קרן אמאי הדר אתי להההוא קרן דאיחייב למיתב ברישא. הא כיון דטעמא דאין מעבירין ע"המ אינו אלא משום שלא יהא פנוי מן המצות ולהכי הוא דהיה חייב למיתב בההוא דפגע. ברישא לא הו"ל להעביר על שאר הקרנות וליהדר להההוא קרן דפגע ברישא אדרבה יש לו למיתב באחריני שהם לפניו כדי שלא יהא פנוי מן המצות עד שיגיע להההוא קרן דבו פגע ברישא מיהו לזה יש לדחות. אבל כבר בא הטעם מבואר במכילתא כאמור. סוף דבר דמאוד נפלאתי על הרב מג"א ז"ל איך אעיקרא עלה על דעתו דעת עליון למימר דטעמא הוה משום שלא יהא פנוי מן המצות. אחר שכבר טעמו אמור במכילתא דהוא משום מצוה שבא לידך אל תחמצנה והביאו רש"י ז"ל ביומא. ובכמה דוכתי:

יט

אין מעבירין על המצות. מסתברא לי דלא אמרינן אין מעבירין ע"המ אלא בדבר המוכן ומתוקן שא"צ שום תקון כההיא דיסודות דשתי יסודות תרוייהו ראויים למצוה בלי תקון או אם התקון עצמו מצוה כההיא דדישון ומנורה דדישון עצמו מצוה אבל בדבר דצריך

תקון כגון ס"ת שהוא לפניו וצריך לגלול והשתא מיהא לא חזי לא שייך לדר"ל וכן נר' ממ"ש בשיירי כנ"הג סי' קל"ד אם הוציאו ס"ת מן ההיכל וידוע שאינו מוגה יש להוציא ס"ת אחר ע"ש. ואם איתא הגם דלפגמו לא חיישינן דהא פגום הוא ליחוש משום אין מעבירין ע"המ ויתקנהו ויקראו בו אלא ודאי כדאמרן ואין לומר דבשבת היה דמאי קמ"ל. ומנא אמינא לה משמעתין דפריך וליתי ס"ת אחרינא וניקרי ומשני משום פגמו ור"ל אמר משום ברכה שאינה צריכה ואם איתא דאפילו שאינו גלול שייך דר"ל הא ר"ל הוא מרא דשמעתא והו"ל לשנויי משום אין מעבירין ע"המ כשמעתיה ואדרב' עדיף לשנויי משום אין מעבירין דהוי דאורייתא כדמוכח מתוס' דיומא אבל ברכה שאינה צריכה אינה אלא מדרבנן. כל זה כתב מהר"י ן' נעים ז"ל בספרו הבהיר זרע יעקב בתשו' סי' א' דף ב' ריש ע"ב:

ולדידי אחר המחילה רבה נראה דליתא להאי סברא דחדית לן מר ואמינא לה ממה שפסק מרן ז"ל בשולחנו הטהור בא"ח ריש סי' כ"ה וז"ל אחר שלבש טלית מצויץ יניח תפילין שמעלין בקדש והמניחין כיס התפילין והטלית לתוך כיס אחת צריכין ליזהר שלא יניחו כיס התפילין למעלה כדי שלא יפגע בהן תחלה ויצטרך להניחם קודם הטלית כדי שלא יעביר ע"המ ע"כ. והשתא אם איתא להאי סברא דמסתברא ליה להרב ז"ל הנזכר דלא אמרי' אין מעבירין ע"המ אלא בדבר המוכן ומתוקן שא"צ שום תקון אבל בדבר שצריך תקון כגון ס"ת שהוא לפניו וצריך לגלול והשתא מיהא לא חזי לא שייך להא דר"ל א"כ תפילין כשהן תוך כיסן נמי הרי אין המצוה מוכן ומתוקן כי צריך הוא עדין להוציאן מכיסן וכ"ז שהם תוך הכיס לא חזו דומיא דס"ת שהוא לפניו ובידו דמשום דצריך גלילה מקום הקריאה אינו מוכן ומתוקן הוא חשיב לה הרב ואמר דאין בו משום אין מעבירין ע"המ. ותפילין כשהן בתוך הכיס נמי הוו דכוותיה דס"ת דצריך גלילה ואפ"ה פסק מרן זל דיש בפוגע בכיס שתפילין בתוכו תחלה משום אין מעבירין ע"המ אלא מבואר דאף שהן בתוך כיסן מ"מ כיון דאינו חסר אלא להוציאן מתוך הכיס פגע במצות הנחת תפילין ברישא דכיון שבא הכיס שהתפילין בתוכה לידו בתחלה ויש בידו להוציאן ולהניחן כפגע בהתפילין עצמן חשיב ואם לא יוציאן מן הכיס ויניחן הו"ל מעביר ע"המ ומינה נמי לס"ת שבידו כיון שיש בהס"ת הקריאה שהוא צריך לקרות ואינו חסר רק הגלילה לאותו מקום שצריך לקרות ובידו הוא לגלול עד המקום ההוא אם יניח ס"ת זה ויקח ס"ת אחר הו"ל מעביר ע"המ דומיא דכיס שתפילין בתוכו:

איברא דהרב מג"א ז"ל שם סק"א כתב ע"ד מרן ז"ל הנז' וז"ל שלא יניחו צל"ע דנראה לי דאין קפידא בזה כיון דהתפילין עדין בתוך כיסן וכן משמע סעיף י"א א"ד ז"ל יע"ש..

הנה שהרב מג"א ז"ל תמה על דינו של מרן ז"ל מטעמא דאין להקפיד בזה כיון דהתפילין עדין בתוך כיסן ונראה לפום ריהטא שכוונתו להאי סברא דמסתברא ליה להרב מהר"י ן' נעים ז"ל הנז' דכיון דאין א המצוה מוכן ומתוקן וצריך תקון כי הכא דהתפילין עדין בתוך כיסן וחסר לו תקון להוציאן מכיסן לאו מצוה דפגע בה חשיב וליכא קפידא משום אין מעבירין עה"מ אלא שמה שסיים דכן משמע סעיף י"א לא ידעתי. היכא משמע מהתם דלא יהא קפידא משום אין מעבירין ע"המ בכ"הג דבא לידו כיס של התפילין קודם הטלית דהתם כתב מרן ז"ל דיש מי שאוסר להוציא תפלה של ראש מהתיק עד שתהא תפלה של יד מונחת והוא ע"פ הקבלה וכמ"ש בב"י איסור זה בשם תשו' מהר"י גיקיטיליא זלה"ה יע"ש. ואיך משמע מזה דגם בכ"הג שכיס התפילין והטלית מונחין בכיס וכיס התפילין למעלה ובא לידו כיס התפילין תחלה שלא יהא קפידא בזה שיסיר כיס התפילין מידו כדי ליטול הטלית משום אין מעבידין עה"מ. ונראה לי שטעמו של הרב מג"א ז"ל במ"ש דנ"ל דאין קפידא וכו' היינו משום דכיון דעדין הם בתוך כיסן והם מכוסים כמאן דליתנהו כלל כיון שהם מכוסים בכיסן ולזה כתב דכן משמע סי"א והיינו ממ"ש שם דאסור להוציא השל ראש מהתיק וכו' וסובר הרב מג"א דטעמא דהאי איסורא הוי כדי שלא יראה השל ראש עסקו במצות הנח' דשל יד תחלה וקודם לו אבל כשהוא בתוך התיק לית לן בה אף שהתיק שבו השל ראש רוא' הנחתו דהשל יד כיון דהשל ראש עצמו אינו מגולה ורואה אלא התיק הוא רואה ואף שהשל ראש הרי הוא תוך התיק כיון שהוא מכוסה כמאן דליתא שם הוי ומינה משמע ליה להרב דה"ה במי דליכא קפיד' משום אין מעבירין ע"המ כשבאו התפילין והם בתוך כיסן בידו תחלה מה"ט שהן מכוסין בכיסן וכיון שהן מכוסין כדליתנהו להתפילין בידו דמי ולהכי אם יסיר הכיס דתפילין מידו כדי ליטול הטלית ליכא קפידא משום הא דאין מעבירין ע"המ זהו הנראה בכוונת המג"א ז"ל. האמנם לענ"ד גם אם לזה כיון הרב מג"א ז"ל אין כאן מקום להקשות על מרן ז"ל חדא דמאן לימא לן דטעמא דהאי איסורא דסעיף י"א הוה משום הכי. ועוד דאף אם נאמר דהיינו טעמא מ"מ בכ"הג שבא הכיס והתפילין בתוכו בידו אף שהם עדין בכיסן ומכוסין מ"מ הרי הם בידו מיהת וכי מסיר הכיס מידו כדי ליטול הטלית הו"ל מעביר ע"המ ולא דמי להההיא דסעיף י"א כמובן. ויהיה איך שיהיה נקוט מיהא כי מדברי מרן ז"ל אלו אתה למד דגם כשאין גוף המצוה מיכן ומתוקן כה"ג דתפילין שהם עדין בתוך כיסן ופגע בהן בכיסן איכא בהו משום אין מעבירין ע"המ ומינה נמי לס"ת שבידו וצריך גלילה למקום הקריאה דאפ"ה איכא משום אין מעבירין ע"המ ודלא כהרב מהר"י ן' נעים ז"ל וכאמור:

ומאי דמייתי הרב ז"ל ראי' לסברתו הנז' מדברי השיירי כנ"הג. אחר המחילה רבה דלא שמיה מתיא כלל דספר שצריך תקון בגופו כי אינו ראוי לקריאה מחמת עצמו שאינו מוגה וכל כמה דאינו מוגה אינו ראוי למצוה כלל כי פוגע בו לא חשיב פגע במצוה כי היכא דיהא שייך למימר ביה אין מעבירין ע"המ דהא ס"ת שאינו מוגה הוא ולא נתן לקרות בו באשר הוא עד אחר שיגיהנו ויהיה ראוי לקיים בו מצוה דקריאה בצבור ולאו מצוה שבאה לידו תחלה קרינן ביה משא"כ בס"ת פשר ומוגה ועומד לקריאה בצבור אלא דחסר דבר אחר מבחוץ והיא הגלילה לבא למקום הקריאה דשייכא לאותו היום כי פגע בס"ת והוא בידו אע"ג דחסר גלילה פגע במצוה בריש' הוה כפוגע בשאר מצות ואית ביה משום אין מעבירין ע"המ. גם מאי דמייתי הרב ז"ל מההיא דפ' בא לו דפרכי' וניתי ס"ת אחרינא וכו'. אחר המחילה רבה הא נמי לא שמיה מתיא כלל דהא פריך התם ברישא וניגלליה ומשני לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור וכיון שכן דמטעם דאין גוללין ס"ת כצבור לא מצי למיגלל להאי ס"ת שבידו מה"ט. תו לא שייך למימר ביה אין מעבירין ע"המ כיון דאינו ראוי למצוה. זו שהרי לא נתן לגלילה משום כבוד הצבור ואע"ג דאין זה דמשו' כבוד הצבור אלא מד מדרבנן מ"מ כיון שאמרו רז"ל אין גוללין ס"ת בצבור ולא מצי למיגלל להס"ת שבידו מטעם זה לא חזי תו האי ס"ת למצוה זו ובכן ליכא ביה משום אין מעבירין ע"המ ושפיר פרכינן התם וניתי ס"ת אחרינא ונקרי ביה והוצרך ר"ל לשנויי משום ברכה שא"צ משום דה"ט דאין מעבירין ע"המ לא שייך התם כיון דלא חזי הס"ת שבידו למצוה זו דבעי למעבד משום דאינו רשאי לגוללו דאין גוללין ס"ת בצבור וכו' וכאמור באופן דאחר המחילה רבה דראיותיו דמייתי לסברתו לאו ראיות נינהו כלל וגם עיקר סברתו ליתא וכדהוכחנו מדברי מרן ז"ל בש"ע ומאוד אני תמה על הרב ז"ל שלא זכר להאי פיסקא דמרן ז"ל:

ונ"ל עוד להביא ראיה דגם בפה"ג דנדון הר' ז"ל דאין הדבר מוכן ומתוקן לפניו דצריך הוא לגלול אית ביה משום אין מעבירין ע"המ והוא דמצאתי להתו' ישנים ביומא דל"ג ע"א עלה ההיא דאמר אביי התם בטעמא דסדור שני גזירי. עצים קודם לדישון מזבח הפנימי משום דשני גזירי עצים הו"ל מכשיר ומכשיר עדיף. וכתבו בתוס' ישנים עלה ד"ה אפ"ה מכשיר עדיף וכו' וז"ל וא"ת אמאי לא קאמר טעם דאין מעבירין ע"המ וסדור שני גזירי עצים דעל מזבח החיצון קודם דפגע בה ברישא כדאמרי' לקמן ה"ט ומצינו למימר דלאביי קיימינן הכא דלא ידע בסמוך ה"ט. א"נ כיון שהיה צריך להביאן מלשכת העצים ואינם שם על המזבח לא מיקרי מעבירין. אבל אין נראה לומר כן אלא אומר רבי הואיל ודישון מזבח הפנימי מצות פנים היא עדיפא טפי א"ד ז"ל י"עש. הנה שרצו

התוס' ז"ל בתחלה לומר דכיון שהיה צריך להביא העצים מלשכת העצים ואינם שם על המזבח לא מיקרי אין מעבירין והיינו כהאי סברא דאמר מר הרב מהרי ן' נעים ז"ל ודחוהו תוס' לחלוק זה וכתבו דאין נראה לומר כן ותירצו תי' אחר לקושייתם ואם כן הרי למדנו מדברי התוס' דאין לחלק כל כי האי חלוקא אלא אפילו בדבר דאינו מוכן וצריך תקון כההיא דסדור שני גזירי עצים דפי פגע במזבח דהוא מקום המצוה אינו מן המוכן והמתוקן לפניו לעשות המצוה כי אין שם העצים וצריך הוא עדין לילך עד לשכת העצים ולהביאן משם אפי' הכי כיון שפגע בהמזבח דהוא מקום המצוה יש בו משום אין מעבירין ע"המ. ואומר אני דכל שכן הוא בס"ת שבידו ואינו חסר אלא גלילה דיש בו משום אין מעבירין ע"המ ודלא כהרב מהר"י ן' נעים ז"ל כנלע"ד ותו לא מידי:

כ

אין מעבירין ע"המ אפילו על מצוה קלה מפני מצוה חמורה אין מעבירין על הקלה כדי לקיים החמורה ואף שבקיומו את הקלה שבאה לידו יתבטל מקיום המצוה האחרת החמורה לגמרי אפ"ה הקלה שבאה לידו תחלה יש לו לקיים דאין מעבירין ע"המ ואין משגיחין אם המצוה שפגע בה תחלה היא קלה או חמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות כ"כ הרדב"ז ז"ל בישנות סי' י"ג. וכדבריו אלה מצאתי להרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ריש פ"ב דאבות עלה דהך מתני' דהוי זהיר במצוה קלה כבחמורה וכו' וז"ל אח"כ אמר שצריך ליזהר במצוה שיחשב בה שהיא קלה כשמחת הרגל ולמידת לשון הקדש כמצוה שהתבאר לך חומרתה שהיא גדולה כמילה וציצית ושחיטת הפסח ושם סבת זה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וביאור זה הענין כאשר אומר והוא שהתורה כולה ממנה מצות עשה וממנה מצות ל"ת ואמנם מצות ל"ת באר הכתוב העונש על כל אחת מהן וכו' והם שמנה מדרגות וכו' ומאלו המדרגות נדע חומר העון וקלותו. אבל מצות עשה לא התבאר שכר כל אחת מה היא אצל השי"ת וכל זה כדי שלא נדע איזו מצוה צריך מאוד לשמרה ואיזו מצוה למטה הימנה אבל צוה לעשות ענין פלוני ופלוני ולא הודיע שכר איזו משניהם יותר גדול אצל הש"ית מפני זה צריך להזהר עליהם כולם ומפני זה העיקר אמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה מבלתי הקשה בין המצות אשר הוא מתעסק בה לבין האחרת אשר תבצר ממנה ולזה ג"כ אמרו אין מעבירין ע"המ רצ"ל כשיזדמן לך מעשה מצוה לא תעבירהו ותניחהו לעשות מצוה אחרת עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שדברי הרדב"ז ז"ל נאמרו בפירוש כדבריו וכטעמו בדברי הר"מ במז"ל בפירושו להאי משנה דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות דמה"ט הוא שאמרו אין מעבי' ע"המ ואפי' על הקלה מפני החמורה מסבת שאי אתה יודע שכר איזו משניהם יותר גדול אצל השי"ת:

האמנם מדברי התוס' ישנים ז"ל ביומא דל"ג ע"א נראה לפום ריהטא דפליגי על האי סברא דהרמב"ם ז"ל וסברי דבתרי מצות דחדא עדיפא ליכא משום אין מעבירין ע"המ בקלה מפני החמורה דליכא משום אין מעבירין ע"המ אלא בששתי המצות שוות דליכא שום עדיפות לאחת על חברתה שכתבו שם עלה דאמרי' התם טעמ' דסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי משום דמכשיר עדיף וז"ל אפ"ה מכשיר עדיף וכו' וא"ת אמאי לא קאמר טעם דאין מעבירין ע"המ וסדור ני גזירי עצים דעל מזבח החיצון קודם דפגע ביה ברישא כדאמרי' לקמן ה"ט וכו' אלא אומר רבי הואיל ודישון מזבח הפנימי מצות פנים היא עדיפ' טפי א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתבו דמשום דדישון הוה מצות פנים דעדיפא מסדור שני גזירי עצים דהוה מצות חיצון ליכא משום אין מעבירין ע"המ כי יעביר על מצות סידור שני גזירי עצים דפגע בה ברישא מפני קיום מצות דישון מזבח הפנימי וזה שלא כסברת הרמב"ם והרדב"ז זל דאפי' בקלה מפני החמורה אין מעבירין ע"המ:

איברא דנראה כי האי סברא דהרמב"ם ז"ל הוא תלמוד ערוך בפ"ק דמועד קטן ד"ט ע"א דגרסי' התם פלס מעגל רגליך וכתיב אורח חיים פן תפלס ל"ק כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים ופירש"י ז"ל פלס כלו' שקול המצות ועיין בהם איזו גדולה ועשה הגדולה וכתיב פן תפלס דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדול' ובין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים עשה אתה הגדולה וחבירך יעשו הקטנה. מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלס אלא מצוה הבאה לידך בין גדולה בין קטנה עשה ע"כ יע"ש. אשר מזה מבואר יוצא דבמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אפילו שהיא מצוה קלה כיון שבאה לידו אין לו להעביר עליה מפני החמורה וכדברי הרמב"ם והרדב"ז ז"ל ובכן זה הוא שקשה טובא לפום ריהטא על התו' ישנים ז"ל דכתבו דבקלה לגבי חמורה ליכא משום אין מעבירין ע"המ הפך המבואר בהך סוגי' דפ"ק דמ"ק:

והנה הגאון חכם צבי ז"ל בתשו' סי' ק"ו אייתי בידיה להך תשו' דהרדב"ז זל ותמה עליה מהא דאיבעיא לן בפ' התכלת דמ"ט צבור שאין להם תמידין ומוספין איזה מהם קודם ומוקי לה במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר תדיר עדיף או מקודש עדיף. ואי כסברת הרדב"ז ז"ל אף אי תדיר עדיף מוספין קדמי מטעם אין מעבירין ע"המ אלא ודאי דלא אמרי' אין מעבירין על המצות אלא בשתיהן שוות אבל לא בדחד מנייהו עדיף. ושוב כתב אלא שרואה אני דברי הרדב"ז זל תלמוד ערוך הם בפ"ק דמ"ק ר' יונתן בן עסמאי ור"י בן גרים דקא רמו קראי אהדדי כתיב פלס וגו' וכתיב אל תפלס וגו' ל"ק כאן במצוה שא"א

לעשותה ע"י אחרים ופרש"י וכו' ומסתמא דברי הרדב"ז ז"ל במצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים מיירו וההיא דברכת הלבנה שפסק הרב ת"הד סי' ל"ה שיש להמתין מלברך על הירח עד מ"ש לא קשיא דהתם המצוה ההיא נעשית באופן יותר משובח לכן יש להמתין כדי לקיימה על הצד היותר טוב וכן ההיא דתמידין ומוספין י"ל דכחדא מצוה חשיבי דתרוייהו עבודת הקרבנות ובחד בהמה נינהו. אבל במצות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה הא מיהא במצוה אחת שאפשר לעשותה היום שלא מן המובחר ולמחר מן המובחר טוב להמתין למחר ואין כזה משום מעבירין ע"המ א"ד ז"ל י"עש. ואני תמה על הגאון ז"ל דמייתי להאי מילתא בשם הרדב"ז ז"ל ולא זכר שר שכ"כ הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה. וכן יש לתמוה על שאר כל האחרונים ז"ל הבאים אחריו שלא זכרו שום אחד מהם כי דברי הרדב"ז ז"ל הם דברי הרמב"ם ז"ל:

ומאי דכתב הגאון מהר"ץ ז"ל לתרץ תיובתיה דאותיב להרדב"ז מההיא דתמידין ומוספין והכי אמר מר דתמידין ומוספין כחדא מצוה חשיבי וכו'. לפענ"ד אחרי המחילה רבה תמהני עליו איך ניחא ליה לתרוצי בהכי להאי תשו' דהרדב"ז ז"ל דהא מדברי הרדב"ז מפורש יוצא דלא כהאי תירוצא דמר שהרי הרדב"ז ז"ל אמר לסברתו הנז' על נדונו לענין קיום מצות תפלה בעשרה לאחד שהיה חבוש בבית האסורים ונתן לו השר רשות לצאת יום אחד בשנה וע"ז שאל השואל איזה יום מהשנה יש לו לבחר לקיים מצוה זו דתפלה בעשרה. והביא הרדב"ז ז"ל בתשובתו הרמ"תה בשם אחד מחכמי דורו שפסק בתחלה שיבחר לו יום כפור דהתפלה ביום הקדוש דיו"הך היא יותר מן המובחר דיומא קא גרים להעדיף בו מצות התפלה מבשאר ימי השנה. ושוב החליף החכם הפוסק ההוא י"הך ביום פורים משום דביום פורים עדיף טפי כי אז יקיים גם מצוה אחרת דגם כן מצותה בעשרה דהיא מקרא מגילה משום פרסומי ניסא. ועל זה בא הרדב"ז ז"ל וגזר אומר דאין לסמוך על דברי החכם הפוסק ההוא. אבל מה שראוי לסמוך עליו הוא דאין מעבירין ע"המ ואין חולק בזה כלל הילכך המצוה הראשונה שתבא לידו שא"א לעשותה והוא בבית האסורים קודמת ואין משגיחין אם המצוה שפגע בה תחלה היא קלה או חמורה שאי אתה יודע שכרן של מצות וזה פשוט מאוד אצלי א"ד הרדב"ז ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלה אתה למד למוד מפורש דמה"ט דאין מעבירין ע"המ אין לסמוך על מ"ש החכם הפוסק הנזכר בשום דבר הן במה שעלה במחשבה תחלה שיבחר לו י"הך. והן במה שפסק אח"כ והחליף י"הך ביום פורים משום דזה כלל גדול דאין מעבירין ע"המ. ולכן מה"ט לא דבר נכונה החכם הפוסק להמתין ולאחר מצות תפלה בעשרה דיום ראשון שפגע בו תחלה כדי לקיימה ביום כפור או יום פורים דאין לו לאחר המצוה הזו משום

כך משום דאין מעבירין ע"המ ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה ולכן אין לאחר התפלה דיום שבו פגע ברישא אף שהיא קלה מפני קיומה ביום כפור אף שאו עדיפא אלה דברי הרדב"ז ז"ל והשתא אם איתא להאי תירוצא דאמר מר הגאון מהר"ץ זל דתמידין ומוספין כחדא מצוה חשיבי כיון דתרוייהו עבודת הקרבנות ובתר בהמה כ"ש וק"ו בן בנו של ק"ו דחשיב תפלה בעשרה בין של י"הך או פורים ובין דשאר. ימות השנה מצוה אחת דהיינו מצות עבודה זו תפלה בעשרה ולא שייך בזה להא דאין מעבירין על המצות לדברי הר"ץ ז"ל ושפיר פסק החכם הפוסק ז"ל שיבחר לו י"הך דכוליה מצוה אחת דהיינו תפלה בעשרה ואיך כתב הרדב"ז ז"ל שלא לסמוך על דבריו כלל משום ה"ט דאין מעבירין ע"המ אפילו על הקלה מפני החמורה הא הכא כיון דכחדא מצוה חשיב ליתיה להאי כללא דאין מעבירין. אלא מבואר דהרדב"ז ז"ל לא שמיע ליה כלו' לא ס"ל לחלק ולו' כל כי האי חלוקא וסברא דאמר מר הר"ץ ז"ל. ועוד דאף בלא דברי הרדב"ז ז"ל. בהורמנותיה דמר הר"ץ ז"ל אני אומר דאין תירוצו מחוור כלל כי הדבר פשוט וברור מאליו דליכ' למיחשבינהו למצות דתמידין ודמוספין לחדא מצוה מה"ט דאמר מר דתרוייהו עבודת הקרבנות ובחד בהמה נינהו דלדידי אפילו תמידין ותמידין דהיינו תמידין דהיום ותמידין דלמחר ליכא למיחשבינהו לחדא מצוה אלא לתרי מצות מחולקות כיון דכל יום ויום חיוב גמור הוא להקריבן ואם יקריבן היום לא מיפטר מלהקריבן למחר וכן במה שיקריבן ליום מחר אינו נפטר מחיוב הקרבתן היום דחיוב הוא להקריבן היום וגם חייב להקריבן ליום מחר וכ"ש בחיוב מצות תמידין ומצות מוספין דחשיבי תרי מצות שונות ומחולקות ושייך בהו ודאי להאי כללא דאין מעבירין ע"המ וההיא דברכת הלבנה דהרב ת"הד ז"ל ודאי דאין לו ענין כלל לזה דההיא שאני דאינה ודאי אלא מצוה אחת שאין חיובה רק פעם אחת בחודש דכי קיימה באחת מן הלילות נפטר ממנה לגמרי ולא מיחייב בה תו לילה אחרת בחדש זה ולכן י"ל בזה שפיר דכל שמאחרה למוצאי שבת כדי לעשותה מן המובחר שפיר דמי וליכא משום אין מעבירין ע"המ משא"כ בהני דמצות מוספין ומצות תמידין דלא מיפטר בקיום חד מנייהו מהאחרת ודאי דתרתי מצות שונות נינהו ואית בהו משום אין מעבירין ע"המ באופן דהאי תירוצא דתרין יתיב הגאון מהר"ץ ז"ל לתיובתיה על הרדב"ז והש"ס דפ"ק דמ"ק מההיא דתמידין ומוספין דפרק התכלת אינו מן הישוב כלל לפענ"ד:

גם מאי דכתב מהר"י ח'גיז ז"ל בס' לקט הקמח די"א ע"א לתרוצי להאי תיובת' דאותיב הגאון מהר"ץ ז"ל דיש חילוק בין יחיד לצבור דאין צבור מתה משא"כ יחיד שהוי מצוה לא משהינן יע"ש. אחר המחילה רבה דאינו מן הישוב כלל דהא הרדב"ז ז"ל אמר

למילתיה בטעמא דהוה מפני שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. וכבר כתבנו דכ"כ הרמב"ם ז"ל כפי' המשנה וכיון דמה"ט הוא דאין מעבירין ע"המ אפילו על הקלה מפני החמורה הדבר מבואר מאליו דליכא לחלק בזה בין יחיד לצבור דהא לאו מטעמא דשהוי מצו' לא משהינן משום חשש מיתה הוא. אלא אפילו בליכא להאי חששה דמיתה אין מעבירין ע"המ משום דאי אתה יודע מתן שכרן של מצות:

גם מאי דכתב הרב יד אהרן ז"ל סי' ץ' הגהות הטור ליישב קושית הגאון מהר"ץ ז"ל וז"ל ולעיקר הקושיא נראה דלא דמי כלל נדון הרדב"ז להההיא דתדיר ומקודש דבשלמא התם דאי אקריב תדיר שוב אינו יכול להקריב מקודש ואי יקריב מקודש שוב אינו יכול להקריב תדיר ומשו"ה מספק' לן איזו מהם קודם ומי ידחה מפני מי. אבל הכא אינו מפסיד המצוה לגמרי דלעולם מתפלל אלא דאם ימתין ליום כפור נמצ' שעושה המצוה בשלימות דודאי שאר הימים קלים מיום כפור והשתא דאתית להכי משו"ה כתב הרדב"ז דהמצוה הבאה ראשונה לידו יעשנה ואין מעבירין ע"המ כנ"ל דעת הרדב"ז ועיין בתשו' חכם צבי סי' ק"ו ובס' יד אליהו סי' מ"ב א"ד ז"ל יע"ש. לדידי דברי תימא הן ולא ידענא מאי קא' מר. חדא דהרי הרדב"ז ז"ל דבריו נאמרו על קיום מצות תפלה בעשרה שאי אפשר לקיימה בבית האסורים דכי ממתין עד י"הך הנה נדחת מצות תפלה בעשרה שבאה ראשונה לידו כדי לקיימה ביום כפור וכי יקיימה ביום זה לא נפטר מחיוב תפלה בעשרה ביום כפור ונמצא דאם יקיים מצות תפלה היום הנה הוא דוחה ומבטל המצוה שהיא יותר חמורה דהיא תפלה בעשרה ביום כפור והוי דומה ממש להההיא דמוספין דהיום ותמידין דלמחר. ובהדיא כתב הרדב"ז ז"ל הילכך המצוה הראשונה שבאה לידו שא"א לו לקיימה והוא בבית האסורים קודמת ואין משגיחין אם המצוה שפגעה בו תחלה היא קלה או חמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וכו' אשר מדבריו אלו מפורש יוצא דאף בשתי מצות שונות דכי יקיים אחת תתבטל ותדחה השניה לגמרי אפ"ה אין מעבירין על המצוה שפגע בה תחלה אפילו קלה מפני מצוה אחרת חמורה מהאי טעמא דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. ועוד דמה יענה להך דאתמר בש"ס דפ"ק דמ"ק כי מבואר יוצא משם דמיירי במצות שאם יקיים אחת תדחה ותתבטל השניה החמורה לגמרי ואיהו גופיה רמז לתשו' חכם צבי ז"ל. וא"כ איך לא השגיח בש"ס זה דפ"ק דמ"ק דמייתי התם מהר"ץ ז"ל ראיה לדברי הרדב"ז ז"ל. אשר ממנה תורה יוצאה דאפי' בנדחה החמורה לגמרי. סוף דבר שדברי הרב יד אהרן ז"ל נפלאו ממני בזה:

האמנם לדידי תמיה לי טובא על עיקר קושייתו דקשיא ליה להגאון מהר"ץ ז"ל על דברי הרדב"ז ז"ל מההיא דפרק התכלת דנראה דאין כאן מקום לקושיא זו כלל שהרי הרדב"ז

ז"ל אמר למילתיה בטעמו ונימוקו עמו כי הוא זה לפי שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. והכונה בזה הנה הוא מבואר כי מאחר שאין אתנו יודע שכר של כל מצוה מה היא אצל השי"ת ואולי מצוה זו שנראה לנו דהיא חמורה וזו נראה לנו קלה לאו הכי הוא אלא ונהפוך הוא דזו שלנו נראה חמורה היא היא הקלה בערך שכרה אצל השי"ת. וזו שנראה לנו שהיא קלה היא היא החמורה אצל השי"ת ואמטול הכי כל מצוה שתבא ליד האדם ראשונה יש לו לעשותה ולא להעביר עליה הגם שיחשוב שזו שבא לידו היא קלה וירצה לקיים מצוה אחרת דנר' שהיא חמורה אין לו להעביר על אותה שבאה לידו. כי מי יודע אם כן הוא כאשר חושב דזו שבאה לידו היא הקלה והאחרת היא החמורה אפשר דשוין הן במעלה אצל השי"ת או אפשר אדרבה זו הקלה לפי דעתו היא היא החמורה אצל השי"ת והאחרת היא הקלה ולהכי אין להעביר על שום מצוה שבאה לידו בתחלה הן מצוה שנר' קלה הן חמורה והכי מפורש יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל כתבנו דבריו לעיל ועיין במדרש רבה פ' כי תצא פרשה מאי דאיתא התם על האי קרא דאורח חיים פן תפלס דמבואר כדברי הרמב"ם והרדב"ז ז"ל בהאי טעמא דאמרו מפני שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות יע"ש. והשתא דאתית להכי דכל עיקר טעמא הוה מפני שלא בא מפורש שכרן של כל מצוה ומצוה ודין גרמא שלא נוכל לידע ידיעה אמתית איזו היא חמורה ואיזו היא קלה ולהכי אין מעבירין על שום מצוה שבאה לידו תחלה וכאמור. א"כ ממנו אתה למד למוד מפורש דהדין נותן לעבור על מצוה קלה מפני. החמור' אלא משום שאין אתנו יודע איזו היא הקלה ואיזו היא החמור' הוא דאין להעביר על שום מצוה שתבא לידו תחלה ולפ"ז בהני מצות דבא מפורש בתורה מעלת האחת על חברתה שהיא גדולה מהאחרת במעלה ולה משפט הקדימה להקדימה להאחרת כגון תדיר ושאינו תדיר דגילה רחמנא וכתב קרא יתירה דמלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד למימרא דתדיר עדיף וקדים לשאינו תדיר וכדדרשינן לה בפ' התדיר וכן נמי מקודש ושאינו מקודש דמקודש עדיף וקדי' לשאינו מקודש כדילפי' לה נמי התם מקרא כי פגע בשאינו תדיר בתחלה ובעי הוא להעביר עליה משום קיום מצוה אחרת דהיא תדיר שפיר דמי ולית במצוה שאינה תדיר משום אין מעבירין ע"הם כל דהוא מעביר עליה משום מצוה אחרת דהיא תדיר. וכן נמי במצוה דהוה שאינה מקודש משום מצוה דהוה מקודש משום דהרי בהני מצות דתדיר ומקודש גילה רחמ' בפירוש דעדיפי וחמירי מהני דלאו תדיר ולאו מקודש עד שהצריכה תורה להקדימן קודם הני דלאו תדיר ולאו מקודש ולא שייך בהני להאי טעמ' דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות דהאי טעמא לא נאמר אלא בשאר כל המצות דכולהו תדירי או מקודשי או כולהו לאו תדירי ולאו מקודשי אלא שמדעתנו ומחשבתנו מיחזי

לן דהאי מצוה קלה מהאחרת בהני הוא דאיכא למימר להאי טעמא דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות כאמור לעיל. אמנם בתדיר לגבי אינו תדיר וכן מקודש לגבי שאינו מקודש כיון דגילה בהן רחמנא בפ' דעדיפי תדיר ומקודש משאינו תדיר ואינו מקודש ושיש להקדים התדיר לשאינו תדיר והמקודש לשאינו מקודש הרי נתבאר לנו מן התורה בביאור גמור שהתדיר גדול' אצל השי"ת מהאינו תדיר וכן המקודש מהאינו מקודש כי הוא צוה להקדימן וכיון דאלו בא מעלתם מפורש בתורה דעדיפי כי פוגע נמי ב בהני דלאו תדירי ולאו מקודשי ובעי להעביר עליהן משום מצות אחרות דלאו תדירי ולאו מקודשי ליכא משום אין מעבירין ע"המ כיון דהוא מעביר על המצוה שבא לידו שהיא אינה תדיר ולא מקודש כדי לקיים מצוה אחרת דהיא תדיר או מקודש דגילה בהו רחמנא דהני עדיפי וחמירי מהאי דבאה לידו וליכא בהכי משום אין מעבירין ע"המ והנה כי כן תו ליכא מקום כלל לתיובתיה דאותיב מר מהר"ץ ז"ל על דברי הרדב"ז והש"ס דפ"ק דמ"ק מהא דאיבעיא לן בפ' התכלת בתמידין ומוספין דהתם שפיר איבעיא לן במוספין דהיום ותמידין דלמחר איזו קדים אי תדיר קודם או מקודש קודם דהכי קא מבעיא לן אי האי דגיל' רחמנ' דתדיר קודם לשאינו תדיר הוה בכלל הגילוי אף שהשאינו תדיר הוא מקודש ואפ"ה אמר רחמנ' להקדים התדיר דהתדיר עדיף מהשאינו תדיר לעולם אף שיהיה מקודש ואי הכי הוה יש לו להציבור להניח הכבשי' לתמידין דיום מחר דאף שהיום מצות מוספין לפניו ליכא משום אין מעבירין כיון דגילה רחמנא דהתדיר עדיף מהאינו תדיר אף שיהא מקודש. או דילמא לאידך גיסא דתדיר ומקודש מקודש עדיף דכי גיל' רחמנא דמקודש עדיף מהאינו מקודש הוה בכלל אף שהאינו מקודש הוא תדיר אפ"ה המקודש עדיף דהכי קאמר רחמנא דמקודש לעולם עדיף מאינו מקודש ואם שיהא האינו מקודש תדיר וכיון דלא איפשטא הך בעיא דינא הכי הוה דיעשו הצבור מה שירצו ואף ירצו להניחן למחר לתמידין הרשות בידם וליכא בהכי משום מעבירין ע"המ דמוספין של היום כיון די"ל דהתמידין דהוו תדיר עדיפי מהמוספין דלאו תדיר אף שהן מקודש. כנלע"ד פשוט וברור והוא מבואר מהאי טעמא דאמרי רבנן הרמב"ם והרדב"ז ז"ל דהוה לפי שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. והא ודאי דאין לומר דמצות תפלה בעשרה די"הך חשיב מקודש לגבי מצות תפלה בעשרה דשאר ימות השנה כיון דאין עיקר הדבר אלא בעבור העשרה ולא משום מצות התפלה מצד עצמה דעיקר הנדון דהרדב"ז זל הוה על קיום המצוה בעשרה דאינו יכול לקיימה בבית האסורים כי שם לא יוכל להתפלל אלא ביחיד וא"כ אפי' תימא דהתפלה גופה די"הך קרי מקודש לגבי תפלה דשאר ימות השנה דיומא קא גרים. מ"מ המצוה דבעשר' לא משיב מקודש ביהך

טפי מתפלה בעשרה דשאר ימות השנה ועוד דהא תפלת שבת לפניו דג"כ מקודש וזה פשוט. באופן דלפענ"ד אין מקום לקושית הגאון מהר"ץ!ל וכאמור ומדובר. וניחא נמי דברי התוס' ישנים ז"ל שכתבנו לעיל כי ך עבודת פנים מקודש מחיצון:

כלל היוצא ממאי דכתיבנא דבמצות שלא בא מפורש בתורה מעלת האחת על חברתה כגון דכולהו הדידי או מקודשי או כולהו לא תדירי ולא מקודשי אלא שלפי שקול דעתנו נראה דזו גדולה מזו. אין מעבירין על שום מצוה שבאה ליד תחלה ואפילו שהיא לפי שקול דעתנו קלה והאחרת חמורה לפי שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות והיינו הא דאמרי' בפ"ק דמ"ק מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים אל תפלס אלא מצוה הבאה לידך עשה ואל תניח הקטנה מפני הגדולה. אמנם במצות שבא מפורש בתור' מעלת האחת על חברתה ובא הצווי להקדים מצוה זו לזו כגון תדיר דבא הצווי להקדימו לשאינו תדיר וכן מקודש לשאינו מקודש אפילו שבאה לידו תחלה המצוה דלאו תדיר יש לו להעביר עליה ולדחות' כדי לקיים המצו' דהיא תדיר דבאינו תדיר לגבי תדיר ליתא להאי כללא דאין מעבירין ע"המ אלא אדרב' ידחה האינו תדיר שבאה לידו תחלה מפני קיום מצוה האחרת דהיא תדיר ובתדיר ומקוד' 'ספיק' הוא איזו היא שהקדימתו תור' והיינו הך בעיא דתמידין ומוספין דפ' התכלת דלא איפשיטא וכיון דלא איפשיטא ליכא בהו משום אין מעבירין ע"המ ולא מחייב להקדי' את זו שבאה לידו תחלה אלא הרשות בידו לעשות מה שירצה ואיזו שירצה יקדים. ועיין בתוס' ביומא דל"ג ע"א סוף ד"ה אין מעבירין ע"המ ולקמן בסי' כ"ד מ"ש שם בס"ד:

כא

אין מעבירין על המצוות. נסתפקתי בתרי מצות דחד מינייהו בא צוויה בפירוש בתור' ואידך לא בא צוויה בפירוש אלא היא נלמדת באחת מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם ופגע בזו שלא בא צוויה בפירוש בתורה תחלה אם יש במצוה זו דנלמדת באחת מהי"ג מדות לגבי מצוה שבא צוויה מפורש בתורה משום אין מעבירין ע"המ ואינו רשאי להעביר ולהניח מצוה זו דבא צוויה מלמוד דמדה מהי"ג מדות כדי לקיים מצוה אחרת שבא צוויה בפירוש בתורה או דילמא כיון שזו מצוה שלא בא צוויה בפי' בתורה וזו מצוה שבא צוויה מפורשת בתורה אותה שבא מפורשת צוויה בתורה חמירה מזו שאינה באה אלא מכח למוד באחת מהמדות וכאלו בא מפורש בתורה להקדים למצוה זו להאחרת כיון דהקפידה התורה לכתוב זו טוויה בפי' ולא להאחרת וליכא בזו שלא נכתב' בפי' משום אין מעבירין ע"המ דאדרבה יש לו לדחות מצוה זו שבאה לידו והיא לא באה אלא

מכח למוד מהי"ג מדות כדי לקיים המצוה האחרת שבא צוויה בפירוש בתורה ועדיפא וחמירא ולה משפט הקדימה:

ולפום ריהטא נראה דליכא במצוה. שלא בא צוויה בפירוש בתורה לגבי מצוה שבא צוויה בפי' משום אין מעבירין ע"המ כי מצוה זו שבא צוויה בפי' בתור' יש לו להקדים דחמיר' מאידך וכדמוכח מהא דפסק מור"ם ז"ל בהגהה בא"ח סי' תר"ח לענין מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין דאפילו באיסור דאורייתא שלא בא איסורו בתורה בפי' אמרי' מוטב וכו' אבל באיסור שבא מפורש בתורה לא יע"ש. אלמא דאיסור שבא מפורש בתור' חמיר מאיסור שלא בא מפורש בתורה אלא דילפינן ליה מאיזה למוד ומינה נמי לענין מצות עשה דזו שכתוב צוויה בפי' בתורה חמיר מזו שלא בא צוויה בפי' בתורה:

והנה בתרתי מצות דאחת כתובה בפי' והשניה אינה כתובה אבל היא נלמדת מזו שכתובה נ"ל פשוט וברור דאף שבאה אותה שאינה כתובה לידו דליכא בה משום אין מעבירין ע"המ אלא יש לו להעביר עליה ולדחותה מפני אותה המצוה הכתובה בפי' והיא המלמד להאחרת ואמינא לה ממ"ש התוס' ז"ל ביומא דל"ד ע"ב עלה הא דת"ר ונסכו רביעית ההין ילמד של שחרית משל ערבית רבי אומר ערבית משל שחרית וכו' וכתבו התוס' ד"ה רבי אומר של ערבית משל שחרית נ"ל דאיכא בינייהו צבור שלא היה להם נסכים אלא לאחד מהם למ"ד דגמר של ערבית משל שחרית א"כ של שחרית עיקר ויקריבו שחרית ולמ"ד גמר שחרית מערבית יקריבו ערבית עכ"ד ז"ל יע"ש. והשתא אם איתא דגם בכה"ג איכא משום אין מעבירין ע"המ כי פגע בזו שאינה כתובה אלא היא נלמדת מהאחרת הכתובה אף שהוא מעביר ומניחה כדי לקיים האחרת דהיא כתובה בפי' והיא המלמד לזו שבאה לידו תחלה א"כ כי לא היו להם נסכים אלא לאחד מהתמידים דינא הוה שבתמיד שבו פגע ברישא יקריב הנסכים כדי שלא יעביר על המצוה שפגעה בו תחלה וא"כ אכתי קשה דמאי נפקא מינה דהאי פלוגתא דרבי ות"ק אי גמר שחרית מערבית או ערבית משחרית דאי לענין צבור דאין להם נסכים אלא לאחד מהם לא נפקא לן מידי בהאי פלוגתא כיון דבתמיד שפוגעים ברישא יש להם להקריבם אם קאו בשחרית יש להקריב בשחרית ואם בערבית יקריבום בערבית דלא מצו להניחן משום אין מעבירין ע"המ אלא מבואר דכיון דחד יליף מחברי ליכא בהא דנלמד מחבריה אם יעבור עליו משום אין מעבירין ע"המ משום דזה שכתוב בפי' דהוא המלמד הוא העיקר ואידך שהוא הלמד הוא הטפל והעיקר חמיר מהטפל ולכן שפיר כתבו התו' דנ"מ לצבור שלא היה להם נסכים אלא לא' מהם וזה ברור:

האמנם ליכא לאתויי מהא למצות דחד כתוב' בפי' ואידך נלמדת באחת מהמדות דשתי מצות דאחת נלמדת מחברתה שאני דכיון דאחת כתובה והיא המלמד והאחת לא כתיבא אבל נלמדת מהאחרת הו"ל הך דלא כתיבה טפל לגבה אידך דכתיב' ואיכא למימר דלהכי כתב רחמנא לזו והניח' לאידך שתלמד מינה ולא כתבו גם לזו או לא עשתה איפכא לכתוב לזו ולהניח האחרת שתלמד מזו למימרא שזו הכתובה היא העיקר ואידך טפל לה וכאילו כתבה התורה בפי' שמצוה זו הכתובה תקדים להאחרת הנלמדת מזו ולכן ליכא בזו שאינה כתובה משום אין מעבירין ע"המ. אמנם במצוה דכתובה בפי' ומצוה דלא כתיבה אבל אינה נלמדת מזו אלא נלמדת למוד לעצמה במדה מהי"ג מדות לא הויא כתפל להך דכתיבה וי"ל דשוין הן במעלה ואיכא בזו שנלמדת במדה מהמדות לגבי מצוה אחרת דכתיבה משום אין מעבירין ע"המ. אלא דמדברי מור"ם דסי' תר"ח מוכס דמאי דכתיבה בהדיא בתורה חמיר מהא דלא כתיבה וא"כ אפשר דמה"ט ליכא גם במצוה דנלמדת במדה מהמדות לגבי מצוה דכתיב' להדיא משום אין מעבירין עה"מ כדכתיבנ' בריש אמי"ר ועיין להר"ב זל בשיט' מקובצת לכתובות פרק אלו נערות דס"א ע"א ד"ה ה"ג כגון מילה בצרעת שכתב והיה אפשר לי לפרש דכל דאין העשה מפורש אלא דאתיא מריבוייא אתי עשה דמפורש להדיא ודחי לה אע"ג דאיכא נמי לאו בהדה וכו' יע"ש. הנה דהיה נראה לו לומר דכל דאין העשה מפורש אתי עשה דמפורש ודחי לה אלמא דחמיר עשה המפורש להדיא מעשה דאתי. מריבוייא עד שהיה נראה להרב שהעשה המפורש ידחה לעשה דלאו מפורש ואע"ג דהראשונים ז"ל שם נראה דלא ס"ל הכי מדלא כתבו הכי כדקאמר הרב ז"ל אפשר דשאני בההיא עשה דאיכא לאו נמי בהדה אבל בעשה בלחוד מודו דאתי עשה המפורש ודחי לה ועוד דאפשר לענין הא דאין מעבירין על המצות שאני וכעת לא מצאתי ראיה גלויה לזה. ועמ"ש הר"ב תוי"ט פ"י דזבחים משנה ב' סד"ה ועל היסוד ועדין צל"ת:

כב

אין מעבירין על המצות. נסתפקתי בתרתי מצות דאחת מהנה חיובה מספק ואידך חיובה חיוב ודאי ופגע בזו שחיובה מספק ברישא ובעי להעביר עליה ולהניחה כדי לעשות מצוה דחיובה בודאי אי איכא בהכי משום אין מעבירין ע"המ. מי אמרינן דאע"ג דזו שבאה לידו תחלה אין חיובה אלא מספק והאחרת בודאי מ"מ כיון דגם דספק היא איהו מיהת חייב בקיומה כשם שחייב בקיום מצוה דחיובה ודאי וכיון דבה פגע ברישא אין לו להעביר עליה ולהניחה כדי לעשות מצו' אחרת שחייב לקיימ' ודאי דאין מעבירין ע"המ אפילו על מצוה שחיובה משום ספק מפני מצוה אחרת אף שחיובה ודאי. או דילמא

עד כאן לא אתמר האי כללא דאין מעבירין ע"המ אלא דוקא במצוות שוות בחיובם דשתיהם חיובי ודאי נינהו או שתיהן חיובי ספק אבל באחת ודאי ואידך ספק ופגע בזו שחיובה מספק ברישא ליכא בה משום אין מעבירין ע"המ דאין ספק מוציא מידי ודאי וזו שחיובה ודאי יש לו להקדים:

ולפום ריהטא נראה דזו תליא בהאי פלוגתא דאיפליגו קמאי בענין ספיק' דאוריית' לחומרא אי הוה לחומרא מדאורייתא או אינו אלא חומרא דרבנן אבל דבר תורה ספיקא שרי דלהני דסברי דספיקא דאורייתא לחומרא הוא חומרא מדרבנן נראה ודאי דכי פגע במצוה דחיובא משום ספיקא דאורייתא מעביר עליה ומניחה כדי לקיים להמצוה האחרת שחיובה ודאי דבר תורה דליכא בהכי משו' אין מעבירין ע"המ וכמו שאכתוב לקמן בסי' כ"ו דבמצוה דרבנן לגבי מצוה דאוריי' ליכא משום אין מעבירין ע"המ ואפילו לדעת הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' ארעא דרבנן אכתוב דבריו. לקמן שם דכתב להוכיח מדברי רש"י דפ' ערבי פסחים דק"ג ע"א דגם במצוה דרבנן איכא משום אין מעבירין אף שהמצוה האחרת דאורייתא י"ל דהיינו כי מקיים הוא לתרוייהו מצות אלא לענין קיום הא' קודם האחרת דבהכי מיירי ההיא דפ' ערבי פסחים דמייתי מינה הרב ז"ל בהא הוא דאפשר לו' דאפילו בפגע בהמצוה דרבנן תחל' אין לו לאחר' ולהעביר עליה כדי להקדים המצוה דאורייתא כיון דמקיים בתר הכי גם המצוה האחרת דאורייתא. אמנם כי קיים לזו שהיא דרבנן דפגע בה ברישא יבטל מלקיים המצוה האחרת דהיא דאורייתא לגמרי. נראה ברור דליכא למימר הכי אלא ידחה למצוה דרבנן מפני המצו' שהיא דאורייתא ויש לו להעביר על זו שהיא מדרבנן כדי לקיים להמצוה האחרת שהיא מדאורייתא דאתי מצו' דאורייתא ודחי למצוה דרבנן. ועוד דאפי ביכול לקיים שתיהם נמי דאיכא משום אין מעבירין ע"המ אפי' במצוה דרבנן לדעת הרב הנז' אפשר לחלק ולומר דדוקא במצוה דרבנן שתיקנוה למצוה כההיא דנר ובשמים דפ' ע"פ דמייתי מינה הרב ז"ל ומשום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. אבל במצוה דחייבו חכמים משום ספיקא דאורייתא דחששו רז"ל להחמיר משום ספיק' כי מעביר עליה כדי להקדים אליה מצוה אחרת דחיוב מדאורייתא ודאי ליכא משום אין מעבירין ע"המ דזו שהיא ודאי חיוב מצוה מדאוריי' קודמת במעשה לזו שאין חיובה אלא משום חומרא דרבנן בעלמא דחששו להחמיר באופן דלהני דסברי דכל ספק שרי דבר תורה ואין ספיקא דאורייתא לחומרא אלא מדרבנן ליכא בפגע במצוה דחיובה משום ספיקא דאורייתא' לחומרא משום אין מעבירין ע"המ לגבי מצוה דחיובה ודאי דבר תורה. אמנם להני דסברי דספק דאורייתא לחומרא דבר תורה ומצוה דחיובה מספק חייב לקיימה מדאורייתא מספק נראה דכי

פגע בה ברישא אין לו להעביר עליה משום מצוה אחרת דחיובה ודאי דבר תורה דמאחר דחייב הוא בקיום מצוה זו דספק שפגע בה ברישא דבר תורה הדר הוה לה מצוה זו לגביה כמצוה שחיובה חיוב ודאי כשם שחייב לקיים המצו' האחרת ואין לו להעביר עליה ולהניחה כדי להקדים קיום האחרת דאין מעבירין ע"המ. וכן כתב הר"ן ז"ל בתשו' סי' נ"א לענין הא דקי"ל אין מתירין את הנדר עד שיחול דבספק דאורייתא אם חל הנדר או לא חל עדין למ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תורה ודאי חל הנדר מדאורייתא חשיב ומתירין ליה וליכא משום אין מתירין את הנדר עד שיחול יע"ש הרי לך דלמ"ד ספיקא דאורייתא לחומרא דבר תור' כודאי חייב מדאורייתא חשיב וא"כ כי פגע בה ברישא אין לו להעביר עליה בשביל מצוה אחרת דחיובה ודאי. אלא דאכתי איכא לצדד ולמימר דאע"ג דמצוה דחיובה מספק דאורייתא כודאי חייב בקיומה דבר תורה מ"מ הכא לענין זה דאין מעבירין ע"המ כי מעביר עליה ומניחה מפני מצוה אחרת דחיוב' ודאי שפיר קעביד וליכא משום אין מעבירין אפילו להני דסברי דספק אסיר דבר תורה משום דניהי דלפי סברתם הלזו כודאי חייב בקיומ' הוה מ"מ קיל חיובו בקיום מצוה זו דמשום ספיקא מחיוב מצוה ודאי וכמ"ש הרב הגדול מהראנ"ח ז"ל בתשו' ח"א סי' א' וסי' ח' דאפי' למ"ד ספק אסיר דבר תור' מ"מ קיל איסורו כיון שהאיסור בא מכח ספק יע"ש. וכיון שכן איכא למימר דכי פגע בה ברישא ומעביר עליה מפני מצוה אחרת דחיובה עליה בודאי שפיר דמי דליכא בהכי משום אין מעבירין ע"המ דאע"ג דאפי' על מצוה קלה מפני אחרת חמורה אין מעבירין היינו דוקא בשתי מצוות דבעיקר חיוב קיומן שוים הם. אבל בכ"הג דבעיקר חיוב קיום הני תרי מצות זו שהיא משום ספק קיל עיקר חיובו בה משום דבא מכח ספק גם כי פגע בה ברישא ליכא בה משום אין מעבירין ע"המ לגבי המצוה האחרת דחיובה חמיר טפי דודאי היא וכעת אין בידי להכריע בזה והדבר צריך לי תלמוד:

כג

אין מעבירין על המצות. נסתפקתי בפגע בחדא מצוה ברישא ובעי להעביר עליה כדי לעשות תרי מצות אי גם בחד מצוה מפני תרתי איכא משום אין מעבירין ע"המ מי אמרינן דעד כאן לא אמרי' אין מעבירין ע"המ אלא דוקא להעביר על המצוה משום מצוה אחת אחרת דכיון שזו מצוה וזו מצוה מאי אולמה דהאי מצוה מהאי מצוה ומאחר דבזו פגע ברישא למה יעביר עליה מפני האחרת. אבל כי מעביר עליה כדי לעשות תרתי מצות כיון דהוא מניח זו שבאה לידו כדי לקיים תרתי שפיר דמי דסמי חדא מקמי תרתי כי טובים השנים מן האחד. או דילמא גם להעביר על מצוה אחת כדי לעשות שתי מצות אין

מעבירין ע"המ דבה פגע ברישׁ' דמאחר שזו האחת באה לידו תחלה חל עליו חיוב קיומה מיד ואינו רשאי להעביר עליה ולהניחה מפני קיום מצוות אחרות הגם כי המה רבים:
ולפום ריהטא נראה כהצד הראשון דבחדא מצוה מפני תרתי מצות ליכא משום אין מעבירין ע"המ דסמי חדא מקמי תרתי ואמינ' לה מהא דתנן בזבחים פ' כל התדיר דפ"ט ע"א כל המקודש מחבירו קודם את חבירו וכו' השלמים קודמין לבכור מפני שהן טעונין מתן ארבע וסמיכ' ונסכים ותנופה חזה ושוק. ובגמ' שם ע"ב השלמים קודמין לבכור אדרבה בכור קודם שכן קדושתו מרחם ונאכל לכהנים אפ"ה מצות יתירות עדיפי יע"ש. הנה דאע"ג דבכור קדיש טפי משלמים דבכור קדושתו מרחם אפ"ה שלמי' קדמי ליה משום דאית בהו מצות יתירות אלמא דמצות יתירות עדיפי וקדמי לדבר דפחות ביה המצות ומינה לענין הא דאין מעבירין ע"המ כי מעביר על מצו' אחת מפני שתי מצות שפיר דמי וליכא משום אין מעבירין דאדרב' מצות יתירות עדיפי ויש להקדימן להאחת:
האמנם מדברי הרדב"ז ז"ל בישנות סי' י"ג בההיא דהיה חבוש בבית האסורים ונתן לו השר רשות לצאת פעם אחת בשנה לקיים מצות תפלה בעשרה כתבנו דבריו לעיל סי' ך' מבואר יוצא מדבריו דגם להעביר על מצות אחת כדי לקיים תרתי מצות איכא משום אין מעבירין ע"המ ואין לו להניח מצוה האחת שפגע' בו ברישא אפילו כדי לקיים תרי מצות שהרי החכם הפוסק שבא בשאלה העלה שיבחר לו יום פורים משום דאז יקיים מצות מגילה דהיא נמי בעשרה וכתב הרדב"ז ז"ל דאין לסמוך על דבריו משום דאין מעבירין על המצות ואפי' על הקלה מפני החמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. והשתא אם איתא דהאי כללא דאין מעבירין ע"המ לא אתמר אלא בחדא מצוה לגבי חדא מצוה אחרת אבל על מצות אחת מפני קיום תרי מצות ליכא משום אין מעבירין על המצות א"כ שפיר פסק החכם הפוסק ההוא שיבחר לו יום פורים משום דאז יקיים תרי מצות בעשרה דהיינו מצות תפלה בעשר' ועוד אחרת דהיא מקרא מגילה בעשר' משום פרסומי ניסא וכיון דאז יקיים תדחי מצות אלו כי יניח ויעביר על מצות תפלה בעשרה שפגע בה ברישא כדי לקיים הני תרתי ליכא משום אין מעבירין ע"המ ומאי האי דכתב הרדב"ז זל וגזר אומר שלא לסמוך על דבריו משום דאין מעבירין ע"המ אלא מבואר דפשיטא ליה. להרדב"ז ז"ל דגם על מצוה אחת כדי לקיים תרי מצות אין מעבירין על המצוה האחת שפגעה בו תחלה:
איברא דאיכא לאקשויי על הרדב"ז זל דמנ"ל הא בפשיטות כל כך דאיתיה להאי כללא דאין מעבירין ע"המ גם בחדא מצוה מפני קיום תרתי מצות דאע"ג דאפי' על הקלה מפני החמורה אין מעבירין וכמ"ש ז"ל מ"מ על אחת מפני קיום שתים איכא למימר דמעבירין

כי טובים השנים מן האחת. ועוד דהכי אמרי' גבי שלמים ובכור דשלמים קודמי' משום דמצות יתירות עדיפי כדכתיבנא לעיל. וכבר היה עולה בדעתי למימר דגם הרדב"ז ז"ל מודה דעל מצוה אחת מפני שתים ליכא משום אין מעבירין ע"המ ונדון דידיה שאני דהוה לענין קיום מצות זו דתפלה בעשרה ולכן גם כי ביום פורים כי ילך לבית הכנסת לקיים מצוה זו יוסיף לקח עוד מצוה אחרת דהיא בעשרה דהיינו מקרא מגילה דבעיא נמי עשרה משום פירסומי ניסא אפ"ה לא חשיב להו הרב זל לתרתי מצות אלא כחדא מצוה חשיב להו דכיון דזו וזו משום קיום המצוה דבעשרה הוי תרוייהו כחדא מצוה נינהו דהיינו מצות בעשרה ולהכי אמר הרב ז"ל דאין לסמוך על דברי הפוסק בזה משום דאין מעבירין ע"המ אבל במצוה אחת מפני תרתי מצות שונות גם הרדב"ז ז"ל מודה דליכא משום אין מעבירין על המצות דודאי דתרי מצות עדיפי. אלא דהא לא מחוור כלל למימר דהני תרתי מצות חשיבי כחדא מצוה כי הא ודאי דמצות תפלה בעשרה ומצות מקרא מגילה בעשרה תרתי מצות נינהו ונשאר שתי מצות שונות ואי בחדא מצוה לגבי תרי מצות שונות ליתיה להא דאין מעבירין ע"המ גם בהני תרי מצות דינא הכי הוי דליכא משום אין מעבירין על מצוה אחת מפני הני תרתי וא"כ אמאי כתב הרדב"ז זל דאיכא הכא משום אין מעבירין ע"המ:

אשר ע"כ נ"ל דהרדב"ז זל פשיטא ליה דמהאי טעמא דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות דאין מעבירין אפי' על מצוה קלה מפני החמורה ה"נ מה"ט גופיה אין מעבי' על מצוה אחת מפני קיום שתי מצות משום דכיון דאין אתנו יודע שכרן של מצות איזו היא יותר גדולה אצל הש"ית א"כ אין לחלק בזה בין מצוה אחת לשתים דמאן לימא לן שלא תהא גדולה ושקולה המצו' האחת הלזו שפגעה בו תחלה הרבה יותר מהני תרי מצות אצל הש"ית ולכן אין לו להעביר ולהניח המצוה האחת הלזו שפגע בה ברישא אפילו כדי לקיים תרי מצות אחרות ולהכי כתב ז"ל בנדון דידיה דאין לסמוך על דברי החכם הפוסק דאמר לאחר מצו' זו דתפלה בעשרה שפגע' בו בתחל' עד יום פורים כדי לקיים אז גם מצות מקרא מגילה בעשרה משום דאולי מצות תפלה בעשרה גדול' ושקולה אצל השי"ת יותר מכמה מצות אחרת דבעשר' הגם שיהיו שתים ושלש מצות ועל כן הגם שביום פורים יקיים מצוה זו גופ' דתפלה בעשרה ויוסיף עוד עמה מצוה אחרת בעשרה והיא מצות מקרא מגילה בעשרה משום פירסומי ניסא אפ"ה כיון שי"ל דמצוה זו דתפלה בעשרה היא יותר גדולה אצל הש"ית משתי מצות אחרות כי פגעה בו ברישא אין לו להעביר עליה ולבטלה היום למצות זו שהיא גדולה אצל הש"ית כד לקיימ' ביום אחר שיקיים אז עמה עוד מצוה אחרת בעשר' דאין מעבירין על המצוה האחת שבאת לידו

תחלה אפילו כדי לקיים תרתי מצות לפי שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וכאמור. וההיא דשלמים דקדמי לבכור דריש פרק כל התדיר שכתבנו לעיל שאני דהתם מיירי ששתיהן לפניו ולא באת אחת מהן לידו תחלה שיצטרך להעביר עליה. ועוד יש לחלק בההיא דהתם ודוק. כללא דמילתא דגם להעביר על מצוה אחת כדי לקיים תרי מצות אין מעבירין כנלע"ד ותו לא מידי:

כד

אין מעבירין על המצות. יש להסתפק במאן דאית ליה לקיים תרי מצות חדא תדיר וחדא דלאו תדיר ופגע בהאי דלאו תדיר ברישא אם יש לו להעביר על המצוה דלאו תדיר דפגע ברישא כדי להקדים מעשה המצוה דתדיר דהא תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ודחי קדימה זו דתדיר להא דאין מעבירין ע"המ כמו בשאינו יכול לקיים אלא אחת מהן דכתיבנא ובירנא לעיל סי' ך' דליכא בכי באת המצוה דאינה תדיר ברישא לידיה משום אין מעבירין ע"המ אלא אדרבה יש לו להעביר ולהניח האינו תדיר שבא לידו תחלה כדי לקיים האחרת דהיא תדיר יע"ש באורך. ה"נ הוה גם כי מקיים הוא השתי מצות אלו ולענין איזו יקדים קיומה ברישא גם כי פגע בזו דלאו תדיר ברישא יש לו להעביר עליה ולאחרה כדי להקדים אליה התדיר. או דילמא דוקא לענין לדחות לגמרי האינו תדיר להתדיר דכי יקיים לזו שאינו תדיר שפגע בה ברישא ידחו' ויבטל מקיום האחרת דתדיר הוא דאמרי' דליכא בזו דלאו תדיר כי מעביר עליה כדי לקיים האחרת דתדיר משום אין מעבירין על המצות אלא יש לו להעביר עליה ולהניח' כדי לקיים המצוה דתדיר דעדיפא. אמנם כי בעי ומצי לקיים שתיהן אלא לענין להקדים מעשה האחת לחברתה אע"ג דכי לא פגע בהאינו תדיר בתחלה יש לו להקדים מעש' המצוה דתדיר ואחריה יעשה האינה תדיר כי פגע בהאינה תדיר תחלה אין לו להעביר עליה ולאחרה כדי ליתן הקדימה לעשיה דהתדיר כיון דגם זו דתדיר יקיימה אחר כך ואין מעבירין על המצות ואין לו להעביר על האינו תדיר שפגע בה ברישא משום קדימת מעשה האחרת דתדיר דבכה"ג הא דאין מעבירין ע"המ דחי להאי מצוה דקדימה להתדיר לשאינו תדיר כיון שגם לזו דתדיר מקיים לה אחריה:

ונלע"ד לפום ריהטא דקדימה דתדיר דחי להא דאין מעבירין ע"המ גם בכה"ג דעביד לתרוייהו ואמינא לה ממ"ש התוס' ישנים זל ביומא דל"ג עלה דאמרי' התם דסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי משום דמכשיר עדיף וכתבו עלה בתוס' ישנים ד"ה אפ"ה מכשיר עדיף וכו' וא"ת אמאי לא קאמר טעם דאין מעבי' ע"המ וסדור שני גזירי עצים דעל מזבח החיצון קודם דפגע ביה ברישא כדאמרי' לקמן ה"ט וכו אלא

אומר רבי הואיל ודישון מזבח הפנימי מצות פנים היא עדיפא טפי עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתבו דאע"ג דאיכא בסידור שני גזירי עצים משום מעביר על המצות דהא במזבח החיצון פגע ברישא אפ"ה אין להקדים סידור שני גזירי עצים לדישון מזבח הפנימי מהאי טעמא משום דדישון כיון דעבודת פנים היא עדיף ממצות סידור שני גזירי עצים ודינא הוה להעביר על המצוה דסידור שני גזירי עצים כדי להקדים מצות דישון מזבח הפנימי ברישא משום דמצות פנים עדיף כלומר דמקודש טפי ממצות חיצון. אשר מבואר יוצא מדברי התו' ז"ל אלו דקדימה דמקודש לשאינה מקודש דחי אפי' להא דאין מעבירין ע"המ דיש לו אפי' להעביר על המצוה דשאינו מקודש כל כך דפגע בו ברישא כדי להקדים אליו המצוה דמקודש טפי ומינה נמי לתדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם. אף כי עביד לתרוייהו אפילו כי פגע בהאינו תדיר קודם מעביר עליו ומקדים עשיית התדיר ואח"כ עביד האינו תדיר:

איברא דלכאור' נראה מדברי הרב"י זל א"ח ססי' כ"ה דהא דאין מעבירין ע"המ עדיף ודחי לקדימה דתדיר שכתב דלפי מנהג זה דמתעטפים בטלית תחלה ואח"כ מניחין תפילין הנותנים כיס של תפילין והטלית לתוך כיס אחד צריכין ליזהר שלא ישימו כיס של תפילין למעלה כדי שלא יפגע בהן תחלה ויצטרך להניחן קודם עטיפת ציצית כדי שלא יעבור ע"המ דאע"ג דגבי תפילין אם פגע בשל ראש תחל' יסלקנה ויניח של יד תחלה שאני התם דכתיב והיו לאות על ידך והדר לטוטפות בין עיניך ודרשינן נמי מקרא דכ"ז שבין עינך יהיו שתים ומשו"ה מוטב שיעביר על המצוה משיעביר אמאי דכתיב באורייתא אבל הכא דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמ' מוטב שתדח' אסמכתא זו משיעביר על המצוה עכ"ד ז"ל. ובריש הסי' שם כתב הטעם דמצות ציצית קודמת משום דשקולה כנגד כל המצות ועוד שהיא תדירה יותר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם י"עש. והשתא כיון דטעמא דקדימ' זו דציצית קודם לתפלין הוה משום דציצית תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. איך כתב אח"כ דכי פגע בתפלין קודם צריך להניחן תחל' כדי שלא יעביר ע"המ ופגע בשל ראש תחלה שאני משום דכתיב והיו וכו' הא הא דתדיר ושאינו תדיר דתדיר קודם נמי מקרא ילפינן ליה דמצוה להקדים את התדיר ואמאי לא ידחה קדימה. זו דתדיר לשאינו תדיר להא דאין מעבירין כשם שדוח' מאי דכתי' והיו לטוטפות בין עיניך והדר ולטוטפו' בין עיניך להא דאין מעבירין ע"המ וצריך לומר דס"ל להרב ב"י ז"ל דדוקא בפגע בשל ראש תחלה דכתיב גבי סדר הנחת תפלין גופיה בפירוש שיש להקדים השל יד תחלה משו"ה גדול כחה של קדימה זו יותר מהא דאין מעבירין ע"המ דדחי מצות קדימה דסדר הנחתן דכתיב בהו בפירוש להא

דאין מעבירין ע"המ. אמנם מצות קדימה משום האי דתדיר ושאינו תדיר קודם דכליל לן רחמנא לכל המצות בכללות כי איכא משום אין מעבירין ע"המ דפגע בהאינו תדיר ברישא לא אתי האי מצוה דקדימה דתדיר ושאינו תדיר דאתיא מכללא דכל המצות ודחי להא דאין מעבירין ע"המ. כן נראה לכאורה בדעת הרב"י ז"ל:

האמנם כי דייקינן פורתא נלע"ד דאדרבה כי מדברי הרב"י ז"ל אלו יש ללמוד דגם הא דתדיר קודם דחי להאי איסורא דאין מעבירין ע"המ והוא משום דלכאורה מאי דכתב הרב"י ז"ל דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא וכו' הם דברי תימא שהרי הא דמצות ציצית קודמת טעמו אמור לעיל שם בדבריו משום דשקולה מצית ציצית כנגד כל המצות ועוד משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם והרי הני תרי טעמי הוו תרוייהו מדאורייתא דהא דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות דרשינן לה מקרא דוראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' וגו'. והאי דרשא נראה. דדרשא גמורה היא לא אסמכתא בעלמא כדמוכח להדיא. מהש"ס דמס' שבועות דכ"ט ע"א דפריך על מאי דהשביע משה את ישראל וכו' ולימא להו קיימי כל המצות כולן ומשני מצות ציצית דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כולן י"עש ואפילו תימא דהא לא הוה דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא מ"מ האי טעמא בתרא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם דאורייתא הוא דמקרא דאשר לעולת התמיד ילפינן לה בריש פ' כל התדיר והוא למוד גמור ולא אסמכתא בעלמא. ואיך כתב הרב זל דאין לנו דמצות ציצית קודמ' אלא מאסמכת' בעלמא מוטב שתדחה אסמכתא זו וכו'. כי על כן נראה ברור דמאי דכתב הרב ז"ל דאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מאסמכתא בעלמא כוונתו לומר דעיקר האי מנהגא דנהגו להקדים ציצית לתפלין אין לנו בפירוש שיהא טעם זה דשקולה מצות ציצית כנגד כל המצות וכן טעם זה שהוא תדיר לגבי מצות תפלין טעמים נכונים ואמתיים דאיכא למימר דכיון דמצות תפלין היא חובת. הגוף ומצות ציצית אינה חובה ממש להתעטף בטלית של ד' כנפות אלא שאם ירצה להתעטף בטלית בת ד' כנפות חייב להתעטף בו מצוי"ץ בציצית אין מה שהוא מצות ציצית שקולה כנגד כל המצות מחייב להקדימה למצות תפלין דכיון דתפלין איתי להו מעלה זו דהיא חובת הגוף ואי אפשר ליפטר ממנה יש מקום לומר דאדרבה מה"ט מצות תפלין קודמת למצות ציצית וכן נמי האי טעמא דציצית תדיר זל דאינו מחייב מפני כן להקדימה למצות תפלין משום דתפלין מקודש טפי ועוד דהיא חובת הגוף וחיוב גברא שאין לו מקום פיטור לא חשיב מצות ציצית תדיר לגבי מצות תפלין אלא דהנוהגים להאי מנהגא הוא שסמכו למנהג זה על הני טעמי על דרך אסמכתא בעלמא מכח סברא וכיון שכן דהני טעמי לאו טעמי ברירי נינהו

ולא הוו אלא מסברא על דרך אסמכתא בעלמא מוטב שתדחה האי סברא דלאו סברא ברירא היא רק אסמכתא בעלמא משיעביר על המצוה דבריר איסוריה כי הא ודאי דכי מסלק הכיס של תפלין שבא לידו תחלה כדי להתעטף בציצית הוא מעביר ודאי ע"המ דאיסוריה ודאי דאורייתא זהו פשוט וברור בכונת הרב"י ז"ל. וכן מבואר יוצא מדברי הרב הלבוש ז"ל שם סוף סעיף א' שכתב וז"ל מ"מ נהגו העולם להתעטף בציצית תחל' קודם הנחת תפלין דס"ל כיון שמצות ציצית שקולה כנגד כל המצות ראוי להקדימה ועוד שהיא תדירה יותר וכו' וקי"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם דילפינן לה מקראי כמו שאכתוב לקמן בע"ה ועוד כתב בש"ע טעמא משום דמעלין בקדש וכו' ולפי מנהג זה אותם הנותנים כיס של תפלין והטלית לתוך כיס אחד צריך ליזהר שלא ישימו כיס התפלין למעלה וכו' שלא יפגע בה תחלה ויצטרך להניחם קודם עטיפ' הציצית כדי שלא יעביר ע"המ דאע"ג דגבי תפלין אם פגע של ראש תחלה יסלקנה ויניח של יד תחלה וכו' שאני התם דהתורה הקדימה דכתיב והיו לאות על ידך והדר ולטוטפות בין עיניך וכו' ומשו"ה מוטב שיעביר ע"המ משיעבור על מה דכתיב באורייתא. אבל הכא שאין לנו דמצות ציצית קודמת אלא מטעמים שהזכרתי והם אינם כתובות בפירוש בתור' מוטב שידחו אותם הסברות ולא יעביר ע"המ דהא דאין מעבירין ע"המ ילפינן מקרא דכתיב ושמרתם את המצות וכו' ולא עוד אלא שי"א שאפילו בכל הטעמים הללו מצות תפילין קודמת כיון שיש בהן קדושה יתירה וקבול עול מלכות שמים וכו' א"ד ז"ל יע"ש. אשר מבואר יוצא מדבריו ז"ל דאע"ג דגם הא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם הוא דבר תורה דמקר' ילפינן ליה כמ"ש הוא ז"ל אפ"ה הכא גבי קדימת טלית דה"ט לאו טעם ברור הוא אלא דמסברא בעלמא הוא דאמרי' דאיכא להאי טעמא דתדיר הכא נמי גבי ציצית לגבי מצות תפלין וכיון דאינו ברור כי לא בא מפו' דאיתיה לטעמיה תדיר הכא כדי להקדים מצות ציצית למצות תפלין וי"ל דליכא למימר לה"ט דתדיר ושאינו תדיר הכא גבי מצות ציצית לגבי מצות תפילין להכי מוטב שידחו אותם הסברו' ולא יעביר ע"המ. אבל אי הוה בריר לן דה"ט דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם שייך הכא גבי מצות ציצית לגבי מצות תפלין דינא הוה שאף אם פגע בהכיס של תפלין תחל' להעביר על המצוה דתפלין כדי להקדי' מצות ציצי' קודם משו' דתדיר ושאינו תדיר תדיר קוד' ודחי מצוה זו דקדימה דהתדיר להאינו תדיר להאי איסורא דאין מעבירין ע"המ אלא משום דלא בריר אי איתיה להאי טעמא דתדיר הכא להקדי' בעבורו מצות ציצית ותפלין רק מסברא ואסמכתא בעלמא הוא דאמרינן הכי ולהכי מוטב שידחה סברא ואסמכתא בעלמא זו ולא יעביר על איסור ברור דאורייתא דאין מעבירין ע"המ. וא"כ הרי למדנו מדברי הרב"י

והרב הלבוש ז"ל אלו למוד מפורש דהאי כללא דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם היכא דשייך בבירור גמור דחי להאי כללא דאין מעבירין ע"המ דאפילו בפגע בהאינו תדיר ברישא יש לו להעביר עליו ולסלקו כדי להקדים מעשה התדיר ברישא. וכן בא מפורש עוד בדברי מור"ם ז"ל בהגהה בא"ח סי' תרפ"ד סעיף ג' בחל ר"ח טבת בשבת דמוציאין ג' ספרים וקורין בשני פ' ר"ח ובס' הג' פ' חנוכה משום דר"ח תדיר וחנוכה אינו תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וכתב מור"ם ז"ל שם בהגהה דאם טעה והתחיל לקרות בשל חנוכה צריך להפסיק לקרות בשל ר"ח עש. הנה לך מפורש דהא דתדיר קודם דחי להאי דאין מעבירין ע"המ דהא כי מפסיק מהקריאה דשל חנוכה כדי לקרות דשל ר"ח ברישא הוא מעביר ע"המ:

כי ע"פ הבא"ר תמהני טובא על הר"ב תורת חסד ז"ל סי' י"א שכתב וז"ל מעשה אירע ביום שבת קדש שהוא יום שמוציאים שלשה ספרים הא' לקרות סדר היום והשני לקרות פ' ר"ח והג' לקרות בו פרשת החדש הזה ואחר שקראו בראשון סדר היום נתחלף להם הג' שהוא פ' החדש במקום הב' שהוא פ' ר"ח. ונסתפקו אם יקראו בספר הג' הואיל ונזדמן להם תחלה דאין ראוי לעבור על המצות כדאמרי' פ' אמר להם הממונה אמר ר"ל אין מעבירין ע"המ. או דילמא שאני ענין קריאת ס"ת דהוי תדיר ותדיר קודם והשיב הרב ז"ל דכתב הכל בו בקריאת ס"ת להקדים התדיר לשאינו תדיר נלמד מדין הקרבנות ומצאנו להרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ט מה' תמידין ומוספין שאם עבר או שכח ושחט שאינו תדיר קודם התדיר מקריבו ואחר כך שוחט את התדיר א"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון עכ"ד ז"ל י"עש. ותימא רבתי על הרב ז"ל דלא זכר שר דברי הרב"י ז"ל דא"ח סי' כ"ה גבי קדימת טלית לתפלין ודברי הלבוש ז"ל שם דמבואר יוצא מדבריהם דגם כי בא לידו השאינו תדיר תחלה מעביר עליו ומקדים את התדיר כדברירנא לעיל. ובפירושא אתמר נמי בדברי מור"ם ז"ל בהגהה בנדון כעין עובדא דאתי לקמיה דמר הרב ז"ל בחל ר"ח טבת בשבת דאפ' בכבר התחיל לקרות בספר דשל חנוכה מפסיק וקורא בשל ר"ח משום דתדיר קודם וכ"ש כשעדין לא התחיל לקרות רק שנזדמן הס"ת דפרש' החדש בתחלה לידו כנדון הרב ז"ל דיש לו להעביר עליו ולקרות בדשל ר"ח.

ומאי דמייתי הרב ז"ל מהא דפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ט מה' תמידין בעבר או שכח ושחט האינו תדיר קודם התדיר מקריבו ואח"כ שוחט התדיר. נלע"ד דאחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הר"ב תורת חסד ז"ל דראיה דיליה מהאי פסקא דפסק הרמב"ם ז"ל לאו ראיה היא כלל דהתם טעמ' רבה איכא להקריבו נמי להאינו תדיר כיון דעבר ושחט' קודם התדיר והתדיר עדין קיים והוא משום דכיון דשחטיה ודמו הנה מוכן

ומזומן ועומד ליזרק ודמו של התדיר עדין ליתיה לפנינו כלל דעדין לא נשחט כי יניח דמו שהוא כבר מוכן לפנינו ויתננו לאחר למרס בו ולהקדים שחיטת התדיר וזריקתו איכ' ודאי זלזול גדול למצות הקרבת דם האינו תדיר דדמו כבר הוא מזומן ועומד ליזרק דלא מיחסר אלא הזריקה והאינו תדיר אכתי קיים וליכא דמו מוכן לפנינו דעדין מיחסר שחיט' דצריך לשוחטו קודם ולקבל דמו אפ"ה מניח דמו של זה האינו תדיר דהוא מוכן לפניו ומשההו מפני התדיר שאין דמו מוכן לפנינו כלל ולשהוייי כולי האי לדם האינו תדיר שהוא לפנינו מפני קדימת הקרבת התדיר שעדין לא נשחט ואין כאן דמו מוכן לפנינו ודאי דאיכא זלזול למצות הקרבת דם האינו תדיר ולהכי אמרי' דאין לו להניח דמו של האינו תדיר שכבר הוא מוכן ומזומן ועומד לזריק' מפני קדימת הקרבת התדיר שעדין הוא קיים דלא נשחט. זה הוא פשוט וברור בטעמא דהך בעיא דשחטיה להאינו תדיר ברישא ולזה כיון רש"י ז"ל במאי דפי' אי מזלזלינן בשלמים למרס בדמן ולהקדים שחיטת החטאת וזריקתה וכו' ע"ש בפ' כל התדיר דצ"א. וא"כ תו ליכא מהאי פסקא דהרמב"ם ז"ל שום ראיה להא דנזדמן הס"ת דקריאת האינו תדיר לידו תחלה דנדון הרב תורת חסד ז"ל דהכא כיון דגם הקריאה דהתדיר היא מוכנת ומזומנת לפניו וליכא אלא משום אין מעבירין ע"המ במה שמניח הס"ת דקריאת אינו תדיר שנזדמן לידו תחלה ויש לו להעביר על המצוה דאינו תדיר כדי להקדים המצו' דקריאה דהתדיר כיון דגם הקריאה דהתדיר הנה היא מזומנת לפניו והו"ל כשניהן שחוטין לפניו וכההיא דברכת היין וקדוש היום דאמרי' התם דכיון דאתיין כמאן דשחיטה תרוייהו דמי וכו' באופן דליכא מהאי דעבר ושחט האינו תדיר קודם התדיר שום ראיה כלל להאי דאין מעבירין ע"המ ידחה לקדימה דתדיר וקושטא קאי דהאי קדימה דתדיר דחיא להא דאין מעבירין ע"המ וכדברי התוס' ישנים והרב"י והלבוש ומור"ם ז"ל שכתבנו לעיל ודלא כהרב תורת חסד ז"ל:

שבתי וראיתי להרב קרבן נתנאל ז"ל בסוף. מגיל' דהביא להאי פסקא דפסק מור"ם ז"ל בהגה"ה סי' תרפ"ד דאפי' התחילו לקרות בשל חנוכה פוסק ומקדים דשל ר"ח וכתב ע"ד דטעם דין זה משום תדיר וליתא דאין מעבירין ע"המ דוחה את התדיר וראיה לזה דהקשו התוס' ביומא דל"ג ד"ה אין מעבירין וא"ת ל"ל קרא דשיירי הדם בי"כ היה שופך על יסוד מערבי ת"ל דאין מעבירין ע"המ ומאי קשיא הא יסוד דרומי תדיר אלא ש"מ דאין מעבירין דוחה את התדיר א"ד ז"ל יע"ש והנה הרב חי"דא ז"ל בברכ"י א"ח סי' ק"מ אות א' הביא לדברי הרב קרבן נתנאל ז"ל אלו וכתב ואפ' ליישב במה שהעלה מהר"ץ אשכנזי בתשו' סי' ק"ו מתיך סוגיית מ"ק ופירש"י שם דאין מעבירין ע"המ

אפי' על קלה מפני החמורה והוקשה לו מסוגית מנחות דמ"ט דאיבעיא התם מוספין דהאידנא ותמידין דלמחר מוספין קדמי שהן מקודש או תמידין קדמי שכן תדיר אלמא דלא אמרי' אין מעבירין ע"הם אלא כששתיהן שוות אבל אם יש יתרון למצוה אחת לא אמרי' אין מעבירין. וניחא ליה להרב דתמידין ומוספין כחדא מצוה חשיבי דתרוייהו עבודת הקרבנות נינהו וכחד בהמה חשיבי אבל במצוות שונות אין מעבירין קלה מפני החמורה עכ"ל ולפי דברי הרב קריאת ר"ח וחנוכה כחדא מצוה חשיבי דהאי שינון והאי שינון דומה לעבודת הקרבנות דעם היות קרבנות שונים חשבינן להו חדא מצוה ובכי האי גוונא לא אמרינן אין מעבירין קלה מפני החמורה אלא המצוה שיש לה מעלה על חברתה היא קודמת ואמטו להכי אף אם התחיל בקריאת חנוכה לא שייך בהא אין מעבירין דהכל קריאת התורה ומאחר דלא שייך אין מעבירין של ר"ח הוא קודם דיש לו מעלה דתדיר וכו' ולפ"ז יפה פסק מור"ם דפוסק ומניח של חנוכה וקורא בר"ח דבכי הא לא אמרי' חין מעבירין כדבר האמור עכ"ד ז"ל י"עש ולדידי אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב חי"דא ז"ל דאין ישובו נכון חדא דעיקר האי סברא דאסבר לן הגאון הר"ץ ז"ל לא מחוורא כלל וכאשר כתבנו אנן בעניותין לעיל סי' ך' ע"ד הגאון הנז' ושם נאמר ישוב נכון לעיקר תיובתיה דאותיב מהך סוגיא דמנחות יע"ש באורך. באופן דהאי סברא דאמר מר הגאון מהר"ץ זל אשר עליה סמך ובא הרב חי"דא זל לכלל ישוב פסקו של מור"ם ז"ל הנז' לאו סברא מחוורת היא. ועוד דכבר כתבנו ובירנא לעיל מדברי הרב"י והלבוש ז"ל גבי הא דקדימת ציצית לתפלין דקדימ' דתדיר דחי להא דאין מעבירין ואע"ג דציצית ותפלין ודאי תרי מצות שונות נינהו אי לאו משום דה"ט דציצית תדיר לגבי תפלין אינו ברור אלא מסברא ואסמכתא בעלמא דינא הוה דידחה התדיר דציצית לאין מעבירין דמצות תפלין:

האמנם עיקר מאי דדחי הר"ב קרבן נתנאל ז"ל לפסקו של מור"ם ז"ל הנז' מהך קושיא דהקשו התוס' ז"ל ביומא דל"ל קרא וכו' ת"ל מדר"ל וכו' ואמר מר דמאי קשיא הא יסוד דרומי תדיר וכו' אי מהא נראה דלאו דחיה הוא כלל דכיון דגם מאי דהוה יסוד דרומי תדיר אינו מצד עצמו אי לאו קרא אלא מטעם זה דאין מעבירין ע"הם הוה תדירות דיליה. להכי שפיר קשיא להו להתוס' דאין מעבירין דיסוד מערבי דבו פגע ברישא ידחה להאי תדירות דיסוד דרומי כיון שאין תדירות דידיה אלא מכח הא דאין מעבירין גופיה ובכה"ג ודאי דדחי ליה להאי תדירות דלא אתי אלא מכח זה דאין מעבירין ע"הם האין מעבירין דיסוד מערבי דבו פגע השתא ברישא. אמנם בתדיר גמור כי האי דקריאת פרשת ר"ח

לגבי קריאת פ' חנוכה דהו"ל ר"ח תדיר גמור מצד עצמו גם התוס' יסברו דדחי תדיר זה להא דאין מעבירין ע"המ:

אך אי איכא לדחויי להאי פסקא דמור"ם ז"ל מדברי התוס' דיומא שם לפום ריהטא הוא ממ"ש שם בתירוץ קושייתם הלזו וז"ל וי"ל דלא שייכא דר"ל אלא היכא דבעי' למעבד תרוייהו שיש להקדים ההוא דפגע ביה ברישא אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר א"ד ז"ל יע"ש אשר נראה לכאורה מדבריהם אלו דדוקא היכא דלא עבדינן אלא חדא מצוה בלחודה הוא דדחי הא דתדיר לאין מעבירין ע"המ. אבל כי עבדי' לתרוייהו יש לעולם להקדים להההיא דפגע ביה ברישא ואף שהיא אינו תדיר והאחרת תדיר משום דאין מעבירין ע"המ דנראה לכאורה כוונת דבריהם דהכא גבי שיירי הדם להכי איצטריך קרא אע"ג דביסוד מערבי פגע ברישא משום דדוקא כי בעי בעי' למעבד לתרוייהו הוא שיש להקדים ההוא דפגע ברישא אפילו שוו שפגע בה ברישא אינו תדיר והשניה תדיר משום הא דר"ל דאין מעבירין ע"המ אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרינן מיניה גם בתדיר ואינו תדיר דאפי' בפגע באינו תדיר ברישא נעביד להא דאינו תדיר לחודיה ולא להאחרת דתדיר משום אין מעבירין ע"המ אלא אף בפגע באינו תדיר ברישא עבדינן להתדיר לחודיה ולא להאינו תדיר. ולהכי הכא גבי שיירי הדם איצטריך קרא משום דהיסוד מערבי חשיב אינו תדיר לגבי יסוד דרומי דאע"ג דתדירות זו מכח אין מעבירין הוה אפ"ה חשיבי ליה התוס' תדיר וכן כתב הרב מהרד"ף ז"ל בספרו הנחמד מכתם לדוד חי"ד סי' מ"ו דקי"ט ע"ד בביאור כונת דברי התוס' ז"ל אלו והעלה שכן הוא סברת התוס' דיומא דהיכא דאיכא טעמא לבטולי הא מקמי הא כגון שהשניה תדירה אז הואיל וא"א ליה למעבד לתרוייהו יאחז צדיק דרכו לעשות התדיר ולא יעביד לאינו תדיר משא"כ היכא דמצי ובעי למעבד לתרוייהו דליכא אלא קדימה זמנית אז בעי לאקדומי להההיא דפגע ברישא אף שאינה תדירה ואח"כ יעשה התדירה הואיל וסוף סוף יעשה שתיהן ע"ש באורך. והנה כי כן זהו שק"ל טובא על הרב קרבן נתנאל ז"ל דכתב לדחות דברי מור"ם ז"ל מקושית התוס' דמאי קשיא וכו' אשר לפי הוכחתו הלזו גם בלא עבדינן אלא חדא מצוה כההיא דשיירי הדם איתיה להאי כללא דאין מעבירין ואפי' בפגע באינו תדיר ברישא דחי הא דאין מעבירין ע"המ את התדיר ואיך לא ראה מה שלפניו דברי התוס' ז"ל בתירוץ קושייתם דהכי תירצו דהכא דלא עבדינן אלא חדא מצוה דחי התדיר להא דאין מעבירין ע"המ אלא שממה שחלקו בין היכא דבעי' לתרוייהו להיכא דלא עבדינן אלא חדא יש לדחות להאי פסקא דמור"ם זל והוה ליה לדחות דברי מור"ם זל מדברי התוס' בתירוצם:

האמנם לפע"ד עיקר דברי התוס' ז"ל במ"ש אבל היכ' דלא עבדי' אלא חד לא גמרי' מיניה ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר צריכין ביאור דמאי דנראה לכאורה כוונתם כאמור לעיל וכאשר ביאר כונת דבריהם הרב מהרד"ף ז"ל בספר מכתם לדוד דמשום מאי דהלא מעתה ההוא יסוד דרומי תדיר הוה לגבי יסוד מערבי שחטאות הצבור ישנן בכל המוספין של כל השנה וכולם ניתנים על דרומי מטעמא דבו פגע ברישא הוא קשה טובא כי מאחר שכל עיקר חטאות הצבור בהיסוד דרומי אינו אלא מכח האי סברא דבו פגע ברישא איך יהא הוא דוחה להא דאין מעבירין דגם דביסוד מערבי פגע ברישא יעביר עליו ויתן ביסוד הפנימי מפני מה שכל חטאות הצבור דכל מוספי השנה ניתנם על יסוד זה והו"ל אדיר כיון דגם מאי דזכה האי יסוד דרומי להיות ניתנים עליו שיירי דמי כל מוספי השנה אינו אלא מכח האי סברא דבו פגע ברישא ואיך ידחה תדיר זה לכי פגע ביסוד מערבי ברישא להעביר עליו וכי יפה כח הבן מכח האב דיסוד דרומי דלא אתי אלא מכח סברא זו דבו פגע ברישא יגדל כחו לדחות לאין מעבירין גופיה דיסוד מערבי דפגע בו ברישא הא ודאי כי קשה הדבר לאומרו ואין הדעת סובלתו כלל ז:

אשר על כן נלע"ד בהורמנותיה דמר הרב מהר"ד פארדו ז"ל דאין כונת התוס' ז"ל כדבריך דבריהם איהו ז"ל אלא ביאור דבריהם ז"ל הכי הוה אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרי' מיניה ונעביד לתדיר לחודיה ולא נעביד לשאינו תדיר כלומר דדוקא היכא דבעי' למעב' תרוייהו הוא דשייכא להא דר"ל דאין מעבירין דיש לו להקדים לעולם לזו שפגע בה ברישׁ' זולתי כשתהא אחת מהנה תדיר וזו שפגע ברישא אינה תדיר בהני לחודיה הוא דאף שפגע בזו דאינה תדיר ברישא ליכא משום אין מעבירין כי מעביר עליה כדי להקדים התדיר ברישא אך כששניהם אינן תדיר או שניהם תדיר שייכ' בהו לעולם הא דר"ל כיון דבעי למעבד תרוייהו אבל היכא דלא עבדינן אלא חד לא גמרי' מיניה למימר הכי לעולם דבזו שפגע ברישא יש לו לעשות ולא האחרת זולתי בתדיר דנעביד לתדיר לחודיה אף כי פגע באינו תדיר ברישא ולא נעביד לאינו תדיר אבל כל דליכא מעלה דתדיר אף דלא עביד אלא חד לזו שפגע ברישא אית ליה למעבד מה"ט דר"ל כמו שכן הדין היכא דעבדינן לתרוייהו זו לא אמרינן אלא כיון דלא עבדינן אלא חד אפילו בדליכא לאחת למעלה דתדיר לא אמרינן דמשום דבזו פגע ברישא אין מעבירין זהו הנלע"ד בכונת דברי התוס' ז"ל וסעד לדברינו ממאי דכתבו בלישנייהו ונעביד לתדיר לחודיה וכו' דהו"ל למימר ועבדינן לתדיר לחודיה וכו' ומאי הלשון אומרת ונעביד וכו' ועוד דתיבת לחודיה הוא שפת יתר דהיה די באמרם ונעביד לתדיר ולא נעביד לשאינו תדיר כי בהכי הנה הוא מבואר דעביד לתדיר לחודיה. אמנם למאי דברירנא כוונתם

אתי שפיר כי הוא לשון מורדף דבלא עבדי' אלא חד לא גמרי' מיניה למימר כי היכי דכי עבדינן לתרוייהו דינא הוה לעולם דבזו שפגע ברישא יקדים ולא להאחרת זולתי כשהאחרת תדיר בלחוד הוא דאף בפגע בהאינו תדיר ברישא מעביר עליו ומקדי' את שאינו תדיר. אוף ה"נ כי לא עבדינן אלא חד ניגמר מיניה ונימא הכי דלעולם יש לעשות לזו שבה פגע ברישא ולא נעביד את האחרת מלבד בדהאחרת תדיר דבזו בלחודיה נעביד לזו דהתדיר אפי' בפגע בהאינו תדיר ברישא ולא נעביד לשאינו תדיר הגם שפגע ברישא זו לא גמרינן מיניה אלא בלא עבדי' אלא חד לא אמרי' לעשות לעולם לזו שפגע ברישא ולא להאחרת משום ה"ט דאין מעבירין ע"המ דר"ל. ואם כנים אנחנו בביאור כונת דברי התוס' ז"ל אלו הנה לא זו בלבד דליכא סתירה מדברי התוס' ז"ל דיומא אלו להאי פסקא דמור"ם ז"ל דסי' תרפ"ד אלא ראיה גמורה ומפורשת נמי איכא מדבריהם דקדימה דתדיר דחי להא דאין מעבירין וכדפסק מור"ם ז"ל וכבר כתבנו שכן מפורש יוצא מדברי התוס' ישנים ז"ל ומדברי הרב"י והרב הלבוש ז"ל:

כלל היוצא מן האמור דגם לענין שתי מצות דמצי ובעי לקיימן ולהקדים חד לחברתה קדימה זמנית קדימה דתדיר דחי להא דאין מעבי' ע"המ וכדברי מור"ם ז"ל ודלא כהרב תורת חסד והרב קרבן נתנאל והרב מהרד"ף ז"ל כנלע"ד ותו לא מידי:

כה

אין מעבירין על המצות. לא שייך אין מעבירין ע"המ אלא כשיש ב' מצות לפניו כגון דישון מזבח והמנורה או כגון מצות קרנות שאין ידוע מהיכן יתחיל וכן בהך דגבי מצות הבאת העומר דמצוה להביא מן הקרוב מה"ט. אבל לקבוע מקום אשפיכות שיריים לא קבעי' מהאי טעמא אי לאו דגלי קרא בהדיא כ"כ התוס' ז"ל במנחות דס"ד סד"ה איבעית אימא וכו' וכ"כ עוד בזבחים דנ"א ע"א ד"ה אשר פתח אוהל מועד י"עש ועיין מ"ש בפירוש דברי התוס' אלו בס' שיח יצחק ליומא לדל"ג ע"א ע"ד התוס' שם ד"ה אין מעבירין ע"המ וכו' ובברכ"י א"ח סי' כ"ה אות ג':

כו

אין מעבירין ע"המ. נסתפק הר' מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו הנחמד ארעא דרבנן היכא דחד מהמצות הוי דאורייתא ואידך דרבנן אי אמרינן היכא דפגע ברישׁ' במצוה דרבנן אין מעבירין ע"המ או לא אמרו אלא בתרוייהו דאורייתא או תרוייהו דרבנן ופשיט לה מדברי רש"י דפרק ערבי פסחים דק"ג עלה דאמרי' התם לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה וכו' דפי' רש"י זל על המזון שהוא בתחלה דכיון דגמר סעודתו בההוא איחייב ברישא ואין מעבירין ע"המ ע"כ. הרי התם דב"המז דאורייתא ונר ובשמים דרבנן

דנקיט טעמא דב"המז משום אין מעבירין ע"המ ואי נמי נר ובשמים איחייב ברישא קדמי מטעם דאין מעבירין ע"המ א"ד ז"ל י"עש. ולפע"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דאין דיוקו מדברי הני מילי דרש"י ז"ל דיוק מוכרח כלל דאי אתינן לדייק כל כי האי דיוקא אף אנן נידוק ונאמר הכי טעמ' משום דב"המז איחייב ברישא הא אי לא קדים ואתא חיוב דב"המז ברישא אלא דגם חיוב דנר ובשמים באו חיובן בו בפרק דבא חיוב ב"המז דכולהו הוו אתו חיובן בזמן אחד אין מוקדם ואין מאוחר לחד מינייהו הוו נר ובשמים קדמי לב"המז והא ודאי ליכא למימר כלל דבשוין בביאת זמן חיובן דב"המ דהוא דאורייתא ונר ובשמים דאינו אלא חיוב דרבנן שיקדמו נר ובשמים דרבנן לב"המז דאורייתא ואיך כתב רש"י לטעמא דקדימה דבהמ"ז משום דבו פגע ברישא אשר יש לדייק מינה הא בשוין בהגעת זמן חיובן נר ובשמים קדמי. אלא מוכרח דלאו למידק לשום דיוקא אמר מר רש"י ז"ל להני מילי כי הא ודאי דגם אי הוו חיוב נר ובשמים קדמי ואתיו כרישא דינא הוה להקדים לב"המז ברישא משום דחיובו דבר תורה אלא משום דהתם תנן בש"א נר ומזון בשמים והבדלה עני רבא בתריה זו דברי ר"מ אבל ר"י אמר לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה וכו' והכונה שר"י מכריח הכרח גמור דע"כ דלא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחל' והכרחו הוא זה משום דהא קי"ל דאין מעבי' ע"המ וליכא מאן דמצי פליג בהאי כללא והכא כי גמר סעודתו בההוא פגע ברישא דהיינו בב"המז וכיון שכן אפי' אי גם נר ובשמים הוו חיובן דאוריי' דינא הכי הוה דליקדום לב"המז משום דאין מעבי' ע"המ כ"ש וק"ו דב"המז דבו פגע ברישא הוה דאורייתא ונר ובשמים דרבנן דאי אפשר שיחלוק שום אדם ויאמר דלא יהא ב"המ קודם מה"ט דאין מעבירין ע"המ וא"כ אין לך הכרח גדול מזה דודאי לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה. אבל לאו למימרא ולמידק לכל כי האי דיוקא דדייק מר הרב מהרי"א ז"ל דאי נמי נר ובשמים איחייב ברישא קדמי מה"ט דאין מעבירין ע"המ אלא דה"ה אי הוו נר ובשמים קדים חיובם דינא הוה להקדים לב"המז משום דהוה דאורייתא וחיוב דאוריי' קדים לדרבנן. אלא דהשתא הכא לא מיירי בהכי דכל עיקרו לא אתי אלא להכריח מה"ט דאין מעבירין ע"המ דע"כ דלא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שהוא בתחלה וכו' וכאמור. באופן דמאי דמייתי הרב זל מהני מילי דרש"י לא שמיה מתיא כלל. ולדידי חזי לי מסברא דליכא משום אין מעבירין על מצוה דרבנן מפני מצוה אחרת דאורייתא כי למצוה דאוריי' משפט הבכורה דהו"ל מקודש טפי ממצוה דרבנן וכבר כתבנו לעיל דלגבי תדיר ושאינו תדיר וכן מקודש ושאינו מקודש ליכא משום אין מעבירין כי מעביר

על האינו תדיר מפני התדיר או על האינו מקודש מפני המקודש זולתי שנאמר דבמצוה דרבנן לגבי דאורייתא שאני משום דחכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה:

כז

אין מעבירין עה"מ. נסתפקתי בהני נשי דידן במצות שהז"ג דקי"ל דנשים במ"ע שהז"ג רשות וכי מקיימו ליהו מקבלי שכר כאינו מצווה ועוש' היכא דפגעו באחת מהני מצות דהיא רשות לדידהו ויש מצוה אחרת דכוותה דרשות אי רשאי היא להעביר על מצוה זו דרשות דבא לידה תחלה מפני המצוה האחרת וליכא בהכי לגבי דידה משום אין מעבירין ע"המ כיון דתרוייהו לאו בחיוב גמור עליה אלא רשות ועד כאן לא אתמר להאי כללא דאין מעבירין ע"המ אלא במצות דחיובא עליה לקיימן ולכן כי פגע בה אין לו להעביר עליה ולהחמיצה. אמנם במצות דלא הוו אלא רשות כהני נשי במ"ע שהז"ג דלא מיחייבו בקיומן כלל אלא דכי מקיימה להו אית לה שכר כי פגע באחת מהנה ובעיא להעביר עליה מפני אחרת ליכא בה משום אין מעבירין ע"המ. או דילמא כיון דגבי גברי דחיובא רמיא עלייהו בקיומן איכא משום אין מעבירין הני נשי נמי אע"ג דלא מחייבו בהו מ"מ כי בעו לקיימינהו בשביל קבול שכר אית להו לנהוג בקיומן ככל חומרייהו דשייך בהו לגבי גברי. וכי היכי דלגבי גברי כי פגע אדם גבר במצוה אחת מהנה ברישא לא מצי להעביר עליה מפני מצוה אחרת. הכי נמי דינא הוה כי רצו הני נשי לקיימן שלא יהו רשאין להעביר עליהן וכי תעביר על אחת מהנה עבדה איסורא דאורייתא דאין מעבירין על המצות דומיא דגברי:

ונלע"ד דנשים בהני מצות דרשות נינהו גבייהו ליכא בהו משום הא דאין מעבירין ע"המ וכי פגעה אתתא במצוה מהני מצות ובעיא להעביר עליה משום מצוה אחרת דכוותה רשאה ולא עברה משום איסורא דאין מעבירין ע"המ ואמינא לה מהא דגרסינן בסוטה דכ"ב ע"א אמר ר' יוחנן למדנו קבול שכר מאלמנה דההיא ארמלתא דהואי בי כנישתא בשיבבותא כל יומא הוה אתיא ומצלה ביה מדרשיה דר' יוחנן אמר לה בתי לא בית הכנסת בשיבבותך אמרה ליה רבי ולא שכר פסיעות יש לי ופי"רשי וקיבול שכר מאלמנ' שהית' טורחת עצמה יותר מן הצורך כדי לקבל שכר כדמפרש ואזיל למדנו שיטריח אדם במצוה לקבל שכר יותר ע"כ. והנה מדקבל ר' יוחנן תשובתה ולא עוד אלא דקלסה ואמר דלמדנו שכר פסיעות האלמנה מוכח דהאי אלמנה דעברה הכי להניח, הב"הכ הקרוב אליה וסמוך לה ולבא לבי מדרשיה דר"י משום שכר פסיעות שפיר עבדה. ולכאורה איכא לאקשויי טובא דהא קי"ל זה כלל גדול והוא מוסכם דאין מעבירין ע"המ וא"כ איך האי אלמנה עבדה הכי להעביר על הבית הכנסת דקרוב לה דהוה בשיבבותה כדי לילך

לבי מדרשיה דר"י דרחיק טפי הא עבדה בהכי איסורא דאין מעבירין ע"המ וכדתנן בפרק רבי ישמעאל דמנחות דס"ד ע"ב מצות העומר להביא מן הקרוב וכו' ואמרי' עלה בגמ' מ"ט אבע"א משום כרמל ואבע"א משום דאין מעבירין ע"המ י"עש. הנה לך מפורש דכי איכא לקיים המצוה בקירוב מקום ואיהו אזיל למקום רחוק הו"ל מעביר ע"המ ואסיר וא"כ האי אלמנה לא עבד' שפיר להעביר ולהניח הב"הכנ דבשיבבות' ולילך לבי מדרשיה דר"י משום אין מעבירין ע"המ. ואי משום קבול שכר פסיעות הא גם בההיא דהבאת העומר מן הרחוק נמי איכא לה"ט דשכר פסיעות ואפ"ה אמרי' התם דמצוה להביא מן הקרוב מה"ט דאין מעבירין ע"המ והיינו משום דמפני טרחא ללא צורך ומשום קבול שכר פסיעות אין להעביר על המצוה שבאה לידו תחלה וא"כ איך ניחא ליה לרבי יוחנן בתשובתה זו של האלמנה דשכר פסיעות הא איכא משום איסורא דאין מעבירין ע"המ: **וחזיתיה** להר' מהר"א ישראל ז"ל בספרו הנח' ארעא דישראל מערכת האל"ף סי' ב' דהקשה קושיא זו עלה דההיא דר"י דסוטה מההיא דמצות העומר להביא מן הקרוב בשם שמעתי מקשים וכתב איהו ז"ל ואני אומר דבגמ' דמנחות תרי טעמי להביא מן הקרוב אבע"א משום כרמל ואבע"א משום דאין מעבירין ע"המ. וכבר יראה הרואה בפ' המקבל דק"ז דרב דריש ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת ור"י דריש שיהא בית הכסא סמוך לשולחנך אבל ב"הכנ לא ר"י לטעמיה דאמר שכר פסיעות יש דפי' רש"י ז"ל לר"י לאו מעלייתא היא. נמצא דזו פלוגתא היא דלרב עדיף להתפלל בבית הכנסת הסמוך יותר ומוכרח דטעמיה משום דאין מעבירין ע"המ וקרי ליה קרא ברכה שיקיים מצוה זו שלא להעביר על המצות ולר"י שכר פסיעות עדיף אע"ג דמעביר ע"המ ומעתה טעמא דעומר שמצותו להביא מן הקרוב לרב הוא משום דאין מעבירין ע"המ ולר"י טעמא משום כרמל דאם לא היה טעם כרמל הוה עדיף. טפי להביא מן הרחוק משום שכר פסיעות אלא משום טעמ' דכרמל אי אפשר מן הרחוק וכיון דקי"ל רב ור"י הלכה כר"י ממילא סלקא שמעתתא דשכר פסיעו' עדיף אע"פ שעובר ע"המ והכי סתם לן תנא באבות בד' מדות בהולכי לבית המדרש עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו הולך ועושה חסיד ופירשו המפרשים עושה ואינו הולך שלומד בביתו אין לו שכר הליכה הנה דהולך ועושה גם שכר הליכה בידו וכו' למדנו דעדיף טפי הולך ועושה מעושה ואינו הולך וכפי זה יש לתמוה על הרמב"ם והרע"ב ז"ל שכתבו בעומר הטעם משום דאין מעבירין ע"המ דהא לר"י דקי"ל כוותיה אינו אלא משום כרמל דאילו משום מעביר ע"המ הכי עדיף טפי לעבור ע"המ משום שכר פסיעות אלא דטעמא דמתני' אינו אלא משום כרמל וכאמור. וזו היא שקשה דליכא למימר דגם ר"י מודה דטעמא דעומר הוא

משום דאין מעבירין ע"המ ובב"הכנ הוא דקאמר דמשגחינן טפי בשכר פסיעות משום דאין בזה טעמא דאין מעבירין ע"המ מאיזה חילוק שירצה המעיין לומר. הא ליתא דא"כ למה ליה לר"י למימר משום שכר פסיעות כלומר הא עדיף טפי ויעביר עה"מ. הו"ל למימר דאין בזה משום אין מעבירין עה"מ כי טעמיה ולא הוה ליה לתלות הטעם משום שכר פסיעות. אלא ודאי דר"י לית ליה כלל טעמא דאין מעבירין עה"מ היכא דאיכא שכר פסיעות א"ד ז"ל י"עש דהעלה דברי הרמב"ם והרע"ב דכתבו בההיא דמצות העומר לבא מן הקרוב טעמא דאין מעבירין עה"מ בצ"ע דזו כרב ואנן קי"ל כר"י:

ולדידי אי הוה מודינא ליה להרב ז"ל בעיקר האי סברא דאמר מר דאי איתיה להאי כללא דאין מעבירין עה"מ היכא דאיכ' שכר פסיעו' הוה פלוגתא דרב ור' יוחנן דלרב אפילו משו' שכר פסיעות אין מעבירין על המצות. ולר"י כל דאיכא שכר פסיעות ליכא משום אין מעבירין עה"מ. הנה מאי דתמה מר לפ"ז על הרמב"ם והרע"ב זל דנקטו בידייהו לעיקר גבי הבאת העומר לטעמא דאין מעבירין עה"מ והיינו כרב ואנן קי"ל כר"י לגבי רב. אחר המחילה רבת דהא ודאי לאו תמיהא כלל. כי האי כללא דרב ור"י הלכה כר"י לא אתמר אלא בכל סתם פלוגת' דרב ור"י וליכא שום הכרח מסתמ' דתלמוד' דס"ל כחד מינייהו אז אמרינן להאי כללא דרב ור"י הלכה כר"י. אמנם היכא דחזינן דסתמא דתלמודא ס"ל כרב ליתיה להאי כללא אלא הלכה כרב משום דסתמא דש"ס כוותיה דרב. וא"כ הכא גבי י הבאת העומר דקאמר סתמא דתלמודא להני טעמי דחד מינייהו משו' אין מעבירין ועוד דקאמ' ליה להאי טעמא באחרונה באבע"א בתרא. מוכח ד דקים ליה לסתמ' דש"ס כר' דגם כדאיכ' שכר פסיעו' איתיה להאי כללא דאין מעבירין עה"מ. ולהכי שפיר עברי רבנן הרמב"ם והרע"ב למינקט להאי טעמא דאין מעבירין עה"מ משו' דלסתמ' דתלמוד' קים ליה הכי כרב ולא כר"י וכאמור. ומאי דכתב הרב ז"ל דהכי סתם לן תנא באבות בארבע מדות בהולכי לבה"מ. אחר המחילה רבה דלא דק בזה כלל. דאין להאי סתמא דמתני' דאבו' ענין כלל להא דשכר פסיעות דמיירי ביה ר"י דמתני' מיידי לעני שכר עיקר מעשה ההילוך הצריך עכ"פ ההליכ' ההיא כדי לבא לבית המדרש הן רחוק הן קרוב. אמנם לענין שיהא שכר פסיעות גם על הטורח בהליכתו בלתי שום צורך כההיא דמיירי בה ר"י דיש לו בית הכנסת קרוב לו ויכול הוא ללכת שם להתפלל בנקל ואיהו טריח טרחא יותר מן הצורך והולך להבית הכנסת האחר דרחיק זו לא שמענו כלל מהאי סתמ' דמתני' דאבות באופן דהרב ז"ל לא דק בזה כלל אחר המחילה כראוי לו:

האמנם עיקר דרכו של הרב ז"ל הלזה אשר הניח המונח הזה דרב ור"י איפליגו בהאי מילתא אי איתיה להאי כללא דאין מעבירין עה"מ היכא דאיכא שכר פסיעות לפע"ד

אחר המחילה רבה דלא צדק בזה כלל דהנה הדבר פשוט וברור דרב ור"י התם בפרק המקבל דק"ו במאי דאיפליגו בדרשא דהאי קרא דברוך אתה בעיר דר' דריש ליה לבית הכנסת סמוך לביתו ור"י לא דריש ליה הכי אלא דריש ליה לבית הכסא סמוך לשולחנך לא נגעו ולא פגעו כלל התם בהאי כללא דאין מעבירין עה"מ דלא כמ"ש הר' הנז' דמוכרח דטעמ' דרב משום אין מעבירין עה"מ וזו היא הברכ' שיהא הבית הכנסת סמוך לביתו ויקיים מצו' זו שלא להעביר עה"מ דהא ודאי ליתא כלל כי האי כללא דאין מעבירין עה"מ כה יאמר כי איכא תרתי בתי כנסיות בעיר אחד קרוב ואחד רחוק והוא ירצה להעביר על האי בית הכנסת דסמוך אליו וללכת להבית הכנסת האחר דרחוק מביתו בהא הוא דשייך לומר להא דאין מעבירין עה"מ אמנם בדליכא אלא בית הכנסת אחת או אפילו טובא וכולם רחוקים ריחוק השוה לכולם באופן דלבית הכנסת שהוא ירצה לילך להתפלל בו אינו פוגע בבית הכנס' אחר בריש' ומעביר עליו ליכא להא דאין מעבירין עה"מ כיון דלא בא לנגדו בית הכנס' אחר תחלה ובמה שהבית הכנסת רחוק מביתו לא קרוב אל ביתו אינו עובר בזה משום אין מעבירין עה"מ כיון דלא פגע בבית הכנסת אחר תחלה והעביר עליו והניחו והלך לו להבית הכנסת הזה דרחוק כי היכי דיהא שייך למימר להאי כללא דאין מעבירין עה"מ וזה פשוט מאוד ואינו צריך לפנים והנה כי כן כי קא' רב התם ברוך אתה בעיר שיהא ביתך סמוך לביה הכנסת לא שייך כלל לומר דטעמיה דרב משום הא דאין מעבירין עה"מ דאין להא דאין מעבירין עה"מ שום שייכות כלל להא דביתו רחוק מהבית הכנסת או קרוב לו להיותו בכלל האי ברכתא דהאי קרא דברוך אתה בעיר אלא טעם פלוגתייהו דרב ור"י התם הנה היא פשוט' לפניה דרב דלא אתיא לקמיה כההיא עובדא דההיא אלמנה דאתי לקמיה דר"י כי היכי דילמד מינה להאי מילתא חדתא דשכר פסיעות לטורח עצמו בהלוך יותר מן הצורך כאשר למד מינה ק"י להכי לא אסיק אדעתיה דרב למימר להאי סברא דאיכא שכר פסיעות להטורח בהלוך יותר מן הצורך וסבור דלאו מעליותא היא מאי דמפיש בהליכה בלתי צורך אלא אדרבה טירחא בכדי היא בלתי בי תועלת וקבול שכר כלל ולכן טפי עדיף כי הוה ליה הבית הכנסת סמוך לביתו דלא יצטרך לטרוח כל כך ברבוי ההליכה מביתו להבית הכנסת ובנקל יקיים מצוה זו דהליכה לבית הכנסת להתפלל שם ויקבל שכרו של הלוך ומעשה דתפלתו בבית הכנסת וגם ר"י טרם לימודו להאי מלתא חדתא דשכר פסיעות מאותה האלמנה הכי הוה סבור אלא דלבתר דשמע להאי מילתא מאותה האלמנה וסביר וקביל לה להאי סברא דשכר פשיעות נייד מלדרוש להאי קרא דברוך אתה בעיר כדדריש רב ודריש ליה לבית הכסא סמוך לשולחנו וכדמוכח להדיא מהש"ס התם דקאמר ר"י

לטעמיה דאמר שכר פסיעות יש אלמא דלבתר דלמד להאי מילתא מהאלמנה דשכר פסיעו' יש הוא דנפק ודרש ליה להאי קרא דלא כדדריש ליה רב אבל קודם שלמד להאי סברא דשכר פסיעות יש גם איהו ז"ל הכי הוה דורש לקרא דברוך אתה בעיר כדדריש ליה רב וזה פשו' וברור בטע' פלוגתיי' דרב ור"י בדרשא דהאי קרא ולא נגעו ולא פגעו כלל בהאי כללא דאין מעבירין על המצות. אלא עיקר פלוגתייהו הוה בעיקר האי סבר' דשכר פסיעות אי איכא שכר פסיעות או לא דרב סבור דליכא שכר פסיעות ור"י למד מאותה האלמנה דאיכא שכר פסיעות ודלא כדאמר מר הרב הנז' דגם רב שמיע ליה להא דשכר פסיעו' יש אלא דס"ל דאין מעבירין עה"מ אפילו משום שכר פשיעות דליתא וכאמור:

ומעתה אין מקום ליישב האי קושייא דקשיא לן עלה דההיא דר"י דסוטה מההיא סוגי דמנחות דגבי הבאת העומר ולמימר כעין האי תירוצא דאמר מר הרב הנז' לפי דרכו והוא דהני תרי טעמי דקאמר התם הש"ס אבע"א משום כרמל אבע"א משום דאין מעבירין עה"מ. טעמ' קמא הוה אליבא דר"י דאית ליה דאיכא שכר פסיעות ולכן ליכא משום אין מעבירין עה"מ כי יניח הקרוב ויביא מן הרחוק וטעמא תניינא דאין מעבירין על המצות הוה אליבא דרב דלית ליה כלל האי סברא. דשכר פסיעות וכיון דליכא שכר פסיעו' איכ' משום אין מעבירין וקים ליה לסתמא דתלמודא כר' דליכ' שכר פסיעות ודלא כר' ולהכי קאמר התם גבי עומר לה"ט דאין מעבירין על המצות ודמשום הכי פסקו הרמב"ם והרע"ב ז"ל התם כהאי טעמא דאבע"א בתרא וכדכתיבנא הכי לעיל בישוב דברי הרמב"ם והרע"ב ז"ל לפי דרכו של הרב הנז'. כי הא ודאי לא מחוור כלל למימר הכי מכמה טעמי חדא דכיון דגם ר"י טרם שומעו להאי מלתא דשכר פסיעות יש מאותה האלמנה גם איהו ז"ל לא הוה אסיק אדעתיה מדנפשיה למימר להאי סבר' דאיכ' שכר פסיעות והיה דורש גם איהו ז"ל להאי קרא דברוך אתה בעיר לבית הכנסת סמוך לביתו כדדריש ליה רב כדמוכח מהש"ס דקאמר ר"י לטעמי' דאמ' שכר פסיעות יש וכדכתיבנ' לעיל א"כ אית לן למימר טפי דגם רב אי הוה שמיע ליה להאי מילת' דשכר פסיעות יש הוה גם איהו סביר וקביל למסבר הכי כדסביר וקביל לה להאי סברא ר"י כד שמיע ליה להאי סברא מההיא אלמנה. וכיון שכן מה ראה סתמא דתלמודא התם גבי הא דמצוה להבי' העומר מן הקרוב למימר טעמא דאין מעבירין על המצו' וכרב דלא אסיק אדעתיה להא דשכר פסיעות יש ודלא כר"י דלמד מאותה אלמנה דיש שכר פסיעות הא מאחר דר"י דהוה סביר נמי בתחלה כרב כי שמע להאי סברא דשכר פשיעות יש סבר וקביל לה ודריש להאי קרא דברוך אתא בעיר לבית הכסא סמוך לשולח' ודאי דאית לן למימר דגם רב אי הוה שמיע ליה להאי סברא דשכר פסיעות יש הוה סבור איהו נמי הכי והוה דריש

לקרא כדדריש ליה ר"י. ועוד דעיקר האי סברא דהיכא דאיכא שכר פסיעו' ליכא משום אין מעבירין עה"מ לא מסתבר כלל כי משום קבול שכר טפי דטירחא יותר מן הצורך אין ראוי לדחות איסור דאורייתא דאין מעבירין עה"מ דבא איסורו בקרא דושמרתם את המצות. דמאחר דהקפיד רחמנא והזהיר שלא להעביר עה"מ מנ"ל למימר מסברא בעלמא דשכר פסיעות ידחה להאי איסורא דאין מעבירין על המצות ומה גם כי אין הסברא סובל למימר הכי ועוד דאם איתא דר"י מאי דלמד מתשובתה של האלמנה הוה דמשום דאיכא שכר פסיעות ליכא משום אין מעבירין על המצות. הא אי לא הוה שכר פסיעות לא הוה מציא האלמנה למעבד הכי משום אין מעבירין עה"מ א"כ אמאי פירש"י ז"ל שם וקיבול שכר מאלמנה שהיתה טורחת יותר מן הצורך כדי לקבל שכר וכו' למדנו שיטריח אדם עצמו במצוה לקבל שכר יותר ע"כ. ואמאי לא פירש דעדיפא מינה שהיתה מעביר עה"מ כדי לטרוח יותר לקבל שכר יותר ולמדנו שיש לו לאדם אפילו להעביר עה"מ כדי לטרוח ולקבל שכר יותר אלא מדפירש"י ז"ל שהיתה טורחת עצמה יותר מן הצורך מוכח דעל מה שהעבירה והניחה להבית הכנסת הסמוך לה לית לן בה ושאלת ר"י להאלמנה בתי לא ב"הכנ בשבבותך לא הוה אלא על הטרחה דטרחה עצמה יותר מן הצורך ולא משום מעביר עה"מ באופן דהא ודאי כי קשיא טובא עליה דר"י מההיא דמנחות גבי עומר דמצוה לבא מן הקרוב מטעם אין מעבירין עה"מ דאיך ניחא ליה מאי דהניחה אותה האלמנה האי בי כנישתא דהוה בשיבבותה ובאה לבי מדרשיה במאי שהיא השיבה דשכר פסיעות יש. ואכתי איהי מיהא לאו שפיר עברה משום דהעבירה על המצות:

אשר על כן נלע"ד ללמוד מהאי מילתא דר"י דלא אתמר להאי כללא דאין מעבירין ע"המ אלא במצות דהם חיוב גמור אמנם במצות דאינם אלא רשות כהני נשי דידן במ"ע שהזי"ג ליתיה להאי כללא דאין מעבירין ע"המ ורשאין הן להעביר על אחת מהנה דפגעו בה ברישא מפני אחרת דכוותה ולהכי בההוא עובדא דההיא אלמנה דהוה בי כנישתא בשיבבותה והיא הניחה להבית הכנסת הזה דסמוך אליה והולכת למקום רחוק לבי מדרשי' דר"י לא עברה בהכי אאיסור דאין מעבירין ע"המ משום דהדבר ברור דהאי מצוה דלהתפלל בבית הכנסת לא מחייבו בה נשים דאפילו במצות תפלה גופה אי לאו משום דרחמי נינהו לא הוו נשים חייבות בתפלה אבל שיהיו מצווין להתפלל בבית הכנס' ודאי דלא מיחייבו במצוה זו דאין מצוה זו דתפלה בבית הכנסת נוהגת אלא באנשים ולא בנשים והו"ל מצוה זו דהליכה לבית הכנסת לגבי נשים מצוה דרשות ככל מ"ע שהזי"ג דאינן אלא רשות לדידהו וכיון דלא הוה מצוה זו דהליכ' להתפלל בב"הכנ לנשים אלא

רשות ליכא במה שהעבירה האלמנ' ההיא והניחה להבית הכנסת הקרוב אליה והלכה למקום רחוק לבי מדרשיה דר"י משום איסור זה דאין מעבירין ע"המ וכאמור. להכי לא שאל ר"י להאלמנה אלא למה היא טורחת עצמה יותר מן הצורך אבל לא שאל לה למה היא מעבירה ע"המ משום דלא שייך כלל גבה במצוה זו האי כללא דאין מעבירין ע"המ כיון דהיא מצוה דרשות גבה ואף היא השיבה על שאלתו ולא שכר פסיעות יש כלומר ואין אני טורח יותר מן הצורך טירחא בכדי כי בשביל קבול שכר יותר אני טורח וסביר וקביל ר"י תשובתה ללמוד ממנה להאי סברא דשכר פסיעות יש. זהו הנלע"ד. וסברא אלימתא איכא להאי מילתא דאמרן דבמצות דרשות ליכא משום אין מעבירין ע"המ דמאחר דהיא מצוה דרשות דאף שבאה מצוה זו לידה אי בעיא לקיימה כדי לקבל שכר מקיימה ואי לא בעיא לקיימה כלל ולהניחה לגמרי הרשות בידה להכי כי בעיא לקיימן לתרי מצות ופגעה באחת תחלה כי מעבירין עליה כדי לקיים האחרת ליכא גבה משום אין מעבירין ע"המ כיון דאי הוה בעיא להניחה להאי מצוה לגמרי שלא לקיימה לא זו ולא האחרת הרשות בידה מדינא דהא לא נצטווה כלל בקיום מצוות אלו ואפילו בשקבלו עליהן לקיימן דחייבין הן לקיימן משום דהו"ל גבייהו כנדר מ"מ כיון דאין חיובן משום עיקר קיום המצוה אלא משום שקבלו עליהן חובה כי מעבירה על אחת מפני חברתה ליכא משום אין מעבירין ומה גם די"ל דכי קבלו עליהן להני מצות דרשות לחובה לקבל שכרן קבלו עליהן אבל ל אדעתא דלעבור עליהן משום הא דאין מעבירין ע"המ ולא תהא רשאה להעביר על מצוה אחת מפני חברתה לא קבלו עליהן.

כלל היוצא מן האמור דאפילו היכא דאיכא שכר פסיעו' איכא משום הא דאין מעבי' ע"המ לכ"ע וכמבואר יוצא מההיא דמנחות גבי הבאת העומר וא"כ האי גברא דאית ליה ב"הכנ קרוב אליו אינו רשאי להעביר עליו ולהניחו ולילך לבית הכנסת אחר דרחוק יותר משום דהוא מעביר ע"המ ודלא כמ"ש הרב מג"א ז"ל סי' צ' ס"ק כ"ה וז"ל ואם יש שני בתי כנסיות מצוה לילך להרחוקה דשכר פסיעות יש ב"מ דק"ו עכ"ד ז"ל י"עש. דאחר המחילה דלא דק בזה דאין מעבירין ע"המ והא דב"מ דק"ו לא מיירי בשתי בתי כנסיות אחד רחוק ואחד קרוב וככל מאי דברירנא לעיל. וליתא להאי כללא דאין מעבירין ע"המ אלא במצוות דחיוב אבל במצוות דאינם אלא רשות כהני נשי דידן במ"ע שהז"ג ליכא בהו משום אין מעבירין ע"המ כאמור ומדובר כנלע"ד ותו לא מידי:

כח

אין מעבירין ע"המ. כי היכי דקי"ל אין מעבירין ע"המ ואין מדקדקין אם זו קלה או חמור' כך אין מעבירין על העבירות אע"פ שזו קלה וזו חמור' ולכן יש לנו ליסר הפריצים

העוברים עבירות ביד רמה אע"פ שכשבאי' ליסרם אומרים שימירו דכיון שמוטל עלינו. ליסרו על עבירה זו שבאה לידינו אין מעבירין עליה. כ"כ הרדב"ז ז"ל בחדשות ח"א סי' קפ"ז והביא לנו דבריו בקיצור הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הדינים סי' ד'. ולפענ"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר מהרדב"ז זל לאו כללא הוא האי דכליל לן מר למימר אין מעבירין על העבירות אפילו על עבירה קלה מפני החמורה ואמר לה בדדמי להא דקי"ל אין מעבירין ע"המ ואין מדקדקין אם זו קלה או חמורה כי אדרבה מהא דקי"ל דאין מעבירין ע"המ ואין מדקדקין אם זו קלה או חמורה אתה למד למוד מפורש דגבי עבירות ליתיה להאי כללא דאין מעבי' שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה ריש פ"ב דאבות עלה דתנן התם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות דבעבירות פירשה לנו תורה עונשה של כל עבירה ומהעונש אנו יודעין איזו קלה ואיזו חמורה. אכל במצות עשה לא גילה לנו רחמנא שכר של כל מצות ומצוה מה היא אצל השי"ת ומפני זה העיקר הוא שאמרו אין מעבירין ע"המ ואין מדקדקין איזו קלה ואיזו חמורה לפי שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות י"עש דבריו באורך וכתבנו דבריו לעיל סי' ך' י"עש. וא"כ הרי אתה למד מהני מילי מעליותא דהרמב"ם ז"ל בטעמא דהאי כללא דאין מעבירין ע"המ דדוקא במצות עשה הוא דשייך להאי כללא משום דאי אתה יודע מתן שכרן של מצות אמנם בעבירות דיודעים אנו עונשן של כל עבירה דכתב רחמנא עונש כל עבירה בפרטות יש לדקדק בהן איזו קלה ואיזו חמורה כדי להעביר על העבירה הקלה מפני החמורה ממנה. והנה הרדב"ז ז"ל איהו גופיה בישנות סי' י"ג כתב דאין מעבירין ע"המ ואין משגיחין איזו קלה ואיזו חמורה מפני שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות וזה פשוט מאד אצלו י"עש כתבנו גם דבריו לעיל שם ומאחר דמהאי טעמא דשאי אתה יודע מתן שכרן של מצות הוא דפשוט אצלו דאין מעבירין ע"המ ואין מדקדקין איזו קלה ואיזו חמורה. איך כתב בחדשות דגם בעבירות אין מעבירין על הקלה מפני החמורה ואמר לה בדדמי למצות עשה והוא תימא דהא אדרבה מהאי טעמא דאמר גבי מצות עשה דהוה מפני שאי אתה יודע מתן שכרן של מצות. מבואר יוצא דגבי עבירות לא אמרי' הכי אלא יש לנו לדקדק בעבירו' איזו קלה ואיזו חמורה כדי להעביר על הקלה מפני החמורה וכאמור. סוף דבר שדברי הרדב"ז ז"ל תמוהים טובא בזה לפענ"ד. ועוד קשה על דבריו מהא דקי"ל ניחא ליה לחבר למעבד איסורא זוטא כי היכי דלא ליעביד עם הארץ איסו' רבה וכן מהא דקי"ל גבי חולה דמאכילין אותו הקל הקל תחלה ועוד מכמה דוכתי כיוצא באלו ואפילו תימא לחלק בזה מ"מ מעיקר האי טעמא דאתמר גבי

הא דאין מעבירין ע"המ מפורש יוצא דגבי עבירות ליכא למימר הכי וכדכתיבנא ודלא כדברי הרדב"ז זל בזה כנלע"ד ברור ותו לא מידי:

כט

אין עושין מצות חבילות חבילות. האי כלל' דאין עושין מח"ח הוא מדרבנן דמדאורייתא ליכא איסורא דחבילות חבילות וכמ"ש התוס' ז"ל בסוטה ד"ח ע"א עלה דגרסי' התם ת"ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גס בחברתה ר' יהודה אומר לא מן השם הוא זה אלא אמר קרא אותה לבדה ות"ק הכתיב אותה ת"ק ר"ש הוא דדריש טעמיה דקרא ומה טעם קאמר מה טעם אות' לבדה כדי שלא יהא לבה גס בחברת' מאי בינייהו איכ' בינייהו רותתת ורותתת מי משקין והא אין עושין מצות חבילות חבילות דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין ב' מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת ואין עור עורפין שתי עגלות כאחת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. אמר אביי ואיתימא רב כהנא לא קשיא כאן בכהן אחד כאן בשתי כהנים וכתבו התוס' ד"ה והא אין עושין מח"ח תימא מאי פריך והלא אין עושין מח"ח ליכא אלא איסור מדרבנן משום דמחזו עליה כמשא ואינהו פליגי בקראי א"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא להו להתוס' ז"ל דאין הא דאין עושין מח"ח אלא מדרבנן משום דמחזו עליה כמשא עד שהניחו בעבור כן בתימא על הש"ס דמאי פריך התם מהאי כללא דאין עושין מח"ח על האי פלוגתא דר"י ור"ש דאינהו בקראי פליגי דהיינו בדאורייתא והא דאין עושין מח"ח דרבנן הוה דליכא למימר דכונת הש"ס דמאחר דמדרבנן אסיר גם רותתת מה"ט דאין עושין מח"ח לא נפק' מינה מפלוגתייהו דר"י ור"ש מידי לענין דינא ולמאי נפקא מינה איפליגו דהא ודאי ליתא כיון דאיכא נפקותא לענין האיסור בעבר הכהן והשקה רותתת עם אחרת כאחת דלר"י עבר אדאורייתא דאותה לבדה ולר"ש לא עבר אדאורייתא דאותה לבדה כיון דרותתת היא ולא עבר אלא אדרבנן דמצות ח"ח ואין לך נפקותא גדולה מזו ומאי פריך הש"ס:

ל

אין עושין מצות חבילות חבילות נסתפקתי בהאי כללא בב' בני אדם שיש להם כל אחד לקיים מצוה אחת מהמצות הנעשין ע"י שליח וטובים השנים עשו שליח אחד למען יעשה מצותם בעבורם אם השליח בעי למעבד להו להני תרתי מצות כאחת מי שייך גביה האי איסורא דאין עושין מח"ח ולא מצי השליח למעבדינהו להני תרתי מצות כאחת משום מח"ח. או דילמא עד כאן לא נאמר להאי כללא דאין עושין מח"ח אלא בעושה אותם בעל המצו' גופיה דכיון דמצות דעליה דידיה רמיו לקיימם שתים כהלכתן אין לו

לעשותם ח"ח משום דמחזו עליה כמשא. אמנם בעושה אותם ע"י שליח כיון דהשליח איהו גופיה לא מחייב בקיומם רק חזקת שליח עושה שליחותו דבעלי המצוה מצי האי שליח שפיר למעבדינהו כאחת וליכא גביה משום אין עושין מצות ח"ח. ואם תמצי לומר דמצי שליח למעבדינהו כאחת בכ"הג דהשתי מצות תרוייהו לאו עליה דידיה רמיו. אכתי איכא לספוקי באיש אחד דעליה דידיה רמיא קיום מצוה אחת ואיש אחר עליה דידיה נמי רמיא מצוה ובא רעהו ועשה שליח לחבירו שיעשה גם מצותו בעבורו אי מצי האי גברא למעבד למצותו ולמצות חבירו כאחת כיון דאחת מהנה לאו עליה דידיה רמיא וליכא בהכי נמי משום מצות חבילות חבילות, או"ד כיון דאחת מהני מצות עליה דידיה רמיא לא שרי ליה למעבר למעבדינהו כאחת דאיכא מצות ח"ח:

והנה בפ"ק דסוטה ד"ח פרכינן ורותתת מי משקין והא אין עושין מח"ח דתנן אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שתי מצורעין כאחת ואין רוצעין שני עבדים כאחת לפי שאין עושין מח"ח אמר אביי ל"ק כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים. ופירש"י כאן בכהן אחד הוי חבילות וכן לגבי עבדים בב"ד אחד ובאדון אחד ע"כ. והתוס' ז"ל שם הקשו ע"ד רש"י ז"ל דהא טהרת שני מצורעין דמי לשני עבדים של שני בני אדם ע"כ יע"ש. וראיתי להגאון מהרש"א ז"ל שם שכתב ע"ד התוס' ז"ל דקושייתם אינה מבוררת לן דשני עבדים של שני בני אדם כיון דכל אדון של עבד ועבד רוצע עבדו כדכתיב אדוניו הו"ל כשני כהנים בטהרת שני מצורעי' דלא מקרי ח"ח כדמסיק וכ"כ הרמב"ם בה' עבדים דהאדון עצמו חייב לרוצעו ולא בנו ולא שלוחו וכך היא במכילתא וצ"ע א"ד ז"ל יע"ש ולפום ריהטא דברי הגאון מהרש"א ז"ל אלו תמוהים טובא לע"ד דקושיית התוס' היא נראה מבוררת ביאור רח"ב רח"ב וקושייתו דמקשה איהו על דבריהם היא דלא אתברר לן כי התוס' ז"ל המה ראו דברי רש"י ז"ל דכתב בב"ד אחר ובאדון אחד אשר מדבריו אלו אתה למד דגם הב"ד בעינן דלא ליהו חד כי היכי דלא לעבדו ב"ד מח"ח. ואילו ממה שסיים רש"י זל ובאדון אחד משמע דהא בשני עבדים של שני בני אדם אפי' בב"ד אחד שפיר דמי ולהכי היינו דקשיא ליהו להתוס' על רש"י ז"ל דהא שני עבדים של שני בני אדם דמו לשני מצורעים כלומר דכשם דלגבי מצורעים אע"ג דכל מצורע ומצורע עביד מצוה לגרמיה בטהרתו אפ"ה אסיר ליה לכהן א' לטהרם כאחת משום מח"ח ה"נ שני עבדים של שני אדונים אע"ג דכל א' רוצע עבדו אכתי הב"ד עבדי מח"ח דהרי זה דומה ממש לשני מצורעים בכהן אחד דהאדונים הוו כמצורעים והב"ד ככהן. זהו כוונת קושיית התוס' ז"ל:

ואנכי חזו"ן הרביתי להרב מ"ל ז"ל בפרק ו' מהלכות עבדים סוף הלכה ט' דהביא לדברי רש"י והתוס' ז"ל הנז' וכתב ולקושי' התוס' אפשר לתרץ דשאני טהרת שני מצורעים דהכהן עושה מעשה וא"כ אף שהם גופים מחולקים הרי הכהן עושה מח"ח אבל גבי עבדים אין הב"ד עושה שום מעשה. ולפ"ז בשני עבדים של שני בני אדם שרי א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אחרי המחילה רבה גם דבריו תמוהים שאם באנו לומר כן דהב"ד כיון דאינו עושה מעשה לית בהו ליתא דאין עושין מח"ח א"כ גם באדון א' כיון דהב"ד אינו עושה מעשה ליתא גבייהו משום מח"ח דמידי הוה טעמא אלא משום דהב"ד לא עבדי מעשה א"כ מה לי בשני עבדים של שני בני אדם ומה לי באדון אחד ואילו רש"י ז"ל כתב בב"ד אחד ובאדון אחד אשר מדבריו אלו מבואר יוצא דבאדון אחד אי הוו ב"ד אחד קא עבדי ב"ד מ"ח אע"ג דהב"ד לא עבדי מעשה.. אלא על כרחין דאף דהב"ד לא עבדי מעשה בידייהו אפ"ה הוה מח"ח והיינו משו' דכיון דא"א ליה לאדון לרוצעו לעבדו אלא ע"י ב"ד הוו גם הב"ד משותפי' בעסק מצוה זו ובעבדי אינהו נמי מעשה בידים חשיב. ומשו"ה לגבי שני עבדים בב"ד אחד עבדי הב"ד מח"ח ובכן מקשים התוספות שפיר דבשני. עבדים של שני בני אדם נמי אכתי הב"ד עבדי מח"מ:

אמנם מאי דכתב עוד שם הרב מ"ל ז"ל וז"ל אך מאי דקשיא לי בדברי רש"י הוא דמשמע מדבריו דבשתי בתי דינים שרי אף בשני עבדים של אדון אחד וזה תימא דאכתי האדון עושה מח"ח ואיך הותר לו לרוצעם כאחד אשר ע"כ נ"ל דמ"ש רש"י ובאדון א' הכונה הוי או באדון אחד כלומר בב"ד אחד אסיר אע"פ שהם שני עבדים של שני בני אדם כטהרת שני מצורעים וכן באדון א' אסיר אעפ"י שהוא בשני ב"ד דאכתי האדון עושה מח"ח א"ד ז"ל יע"ש דבריו אלו נראין לכאו' נכונים ומוכרחים דע"כ דכונת רש"י ז"ל הכי הוה ואו או קתני כמ"ש הרב ז"ל עד שיש לתמוה מאוד על התוספו' ז"ל דמאי מקשים על רש"י ז"ל כיון דע"כ כוונת רש"י ז"ל כאמור ואו או קתני ומאי מקשים משני מצורעים הא רש"י ז"ל נמי היא גופה קאמר. ותו קשה טובא על התוס' ז"ל לפי מאי דסברי רבנן בכונת רש"י י"ל הדברים ככתבן ולאו או או קתני אדמקשו עליה משני עבדים של שני בני אדם וב"ד אחד עדיפא מינה הו"ל לאקשויי עליה משני ב"ד ואדון אחד וכדקשיא ליה להרב מ"ל ז"ל. וקושיא זו הנה היא מבוארת לעין כל חוזה ואיך לא העירו בה התוספות ז"ל לפי הבנתם בדברי רש"י ז"ל דלאו או או קתני:

אשר ע"כ היה נלע"ד לכאורה למימר דגם התוס' ז"ל ברור להם דכוונת דברי רש"י דאו או קתני מכח ההכרח ההוא דהכריח הר' תנא דידן מ"ל ז"ל ומאי דמקשו ע"ד רש"י כוונתם דהנה ממ"ש רש"י ז"ל או באדון א' משמע דדוק' כשהעבדים של אדון אחד הוי דאסיר

ליה לאדון לרוצען כאחד. הא בשני עבדים של שני בני אדם אפילו ברוצען א' לשניהם כא בשליחות חבירו שעשאו שליח לרוצעו עבדו שפיר דמי ולכן מקשי' שפיר דהא שני מצורעי' דמי לשני עבדים של שני בני אדם. ואפשר דזאת היתה כונת הגאון מהרש"א ז"ל שכתבנו דבריו לעיל במ"ש ע"ד התוס' דקושייתם אינה מבוררת לן וכו' והיינו דגם איהו ז"ל פשיטא ליה הכי בכונת דברי דש"י ז"ל דאו או קתני ושכן הוא נמי דעת התוס' ז"ל בכונת דברי רש"י ז"ל ומאי דמקשו ע"ד רש"י כוונתם כדכתיבנא. ולהכי כתב הגאון ז"ל ע"ד דקושייתם אינה מבוררת דהא ע"כ כל אדון ואדון רוצע עבדו הוא ולא שלוחו מגזירת הכתוב דכתיב אדוניו והו"ל כשני כהנים וכו' וא"א כלל לו' בדברי רש"י ז"ל דמאי דכתב ובאדון א' רצ"ל דבשני עבדים של שני בני אדם ורצען אדון אחד בשליחות חבירו כאחת שפיר דמי ולהכי מקשו עליה תוס' כאמור. דהא ליכא למימר כלל בדברי רש"י ז"ל משו' דאעיקר' אי אפשר לרציעת עבד ע"י שליח משו' דכתי' אדוניו ולא בנו ולא שלוחו כדאי' במכילת' ופס' כן הרמב"ם זה אפשר לומר בכונת דברי הגאון מהרש"א ז"ל. דמיהו מאי דמקשה מהא דדרשינן במכילת' אדוניו ולא שלוחו אי מהא ל"ק על התוס' כל כך דבירוש' פ"ב דקדושין איתא להך מילתא דרציעה ע"י שליח בפלוגתא דתנאי דאית תניי תני ורצע לרבות השליח עד כדון כר"ע כר"י אדוניו כל שהוא בא מחמת אדוניו יע"ש בפי' פני משה הרי דלרע"ק ור"י איתה לרציעת עבד ע"י שליח. והנה כי כן י"ל דס"ל להתוספות להלכתא כרע"ק ור"י דסברי דיש רציעה ע"י שליח:

והנה לפי מאי דכתיבנא בכונת דברי התוס' ז"ל איכא למיפשט מהכא להאי ספיקא דילן אם לגבי שליח איכא להאי כללא דאין עושין מח"ח דלפי האמור הנה מקום אתנו למימר דהאי מילתא במחלוקת היא שנוייא בין רש"י והתוס' ז"ל הנז' דלדעת התוס' ז"ל גם בשליח איכא משום אין עושין מח"ח ומשו"ה הוא דקשיא ליהו על רש"י זל הכי כדכתיבנא כונת קושייתם. אמנם רש"י זל י"ל דס"ל דבשני עבדים של שני בני אדם נרצעין כאחד ע"י אדון אחר בשליחות האדון חבירו ואין בזה משו' אין עמח"ח כיון דהרוצע העבד של חבירו שליחות דאדון חבירו בעלמא הוא דעביד ולא עליה דידיה רמיא מצוה זו:

האמנם עיקר מאי דכתיבנא בביאור כונת דברי התוס' בהקשותם על רש"י ז"ל ליתא כלל והוא דלפע"ד עיקר האי קושיא דהקשה הרב מ"ל ז"ל על דברי רש"י אשר מכחה הכריח דרש"י ז"ל או או קתני אחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר דלא קשיא ולא מידי והיה בהניח הנחה סוברת דכשם דברציעה אסור לו להאדון לרצוע שני עבדיו כאחד משו' אין עמח"ח הכי נמי אסיר ליה לאדון להגישם לשני עבדיו להב"ד שניהם כאחד

אע"ג דאח"כ רוצעם בזה אחר זה. משום דבמה שמגישם להב"ד כאחת הוא עביד נמי להאי איסורא דאין עמח"ח דהא הגשתו לעבדו לב"ד נמי מצוה דרמיא על האדון היא כדכתיב והגישו אל האלקי"ם ודרשינן במכילתא אצל הב"ד כדי להמלך במוכריו וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ"א מה' עבדים ריש הלכה ט' וכיון שכן שהגשתו לעבדיו אצל הב"ד נמי מצוה דרמיא עליה דהאדון היא ממילא הרי הוא כמבואר דלא שרי ליה למרייהו דתרי עבדי להגישן להב"ד שניהם כאחד לב"ד אחד משום אין עמח"ח ומעתה הרי לך דברי רש"י ז"ל בהני מילי דכת' וכן בעבדים בב"ד א' ובאדון א' מבוארים באר היטב ולאו או או קתני אלא כולה חדא מילתא הוא והכי קאמר דבשני עבדים בב"ד אחד ובאדון אחד דהני שני עבדים הם של אדון א' והגישם כאחת לב"ד א'. אע"ג דרוצעם בזה אחר זה אכתי עבד מח"ח במה שהוא הגישם לב"ד א' שניהם כאחד הא בשתי בתי דינים כלומר אם גם הגשתם לא הוו כא' ליכא מח"ח לא בהגשתם לב"ד ולא ברציעה כיון דהגשה הוה לשני בתי דינים ואינה כאחת והרציעה רוצען בזה אח"ז. אמנם אם ברציעה רוצען כאח' פשיט' דאע"ג דהגישם אצל הב"ד בזה אחר זה אכתי עבר על אין עמח"ח ברציעה שרוצען כאחת וכן אם הם שני עבדים של שני בני אדם אף ע"ג דהם הגישום לשניהם כאחד להב"ד א' לא הוי מח"ח שהרי כל אדון ואדון מגיש עבדו לב"ד ורצעו. זה נר' פשוט וברור בכונת דברי רש"י ז"ל. והשתא גם דברי התוספו' ז"ל הרי הם מבוארים ומקשו שפיר דניהי דבשני עבדים של שני בני אדם אפילו בב"ד אחר האדונים לא עבדי איסורא דאין עמח"ח הרי שני מצורעי' כיון דכל מצורע ומצורע עביד מצו' טהרתו לנפשיה הוא דעביד דמו לשני עבדים של שני בני אדם. וכיון דבשני מצורעים להיות שאין יכולין ליטהר אלא ע"י כהן הוי כאילו גם הכהן עסוק בעיקר האי מצוה דטהרת מצורע ואסור ליה לכהן לטהר שני מצורעין כאחד משום דאיהו עביד איסור' דאין עמח"ח. ה"נ בשני עבדים של שני בני אדם נמי איך הותר להם לב"ד לעשות מח"ח כיון דא"א להם להאדונים לקיים מצותם בלתי הב"ד והו"ל השני אדונים כשני מצורעים והב"ד ככהן וכי היכי דגבי שני מצורעין אסיר ליה להכהן לטהרן כאחד משום ליתא דידיה דאיהו עביד בהכי מח"ח. ה"נ בשני עבדים של שני בני אדם לפני ב"ד א' הרי הב"ד עושה מח"ח זהו ברור בכונת דברי התוספות ז"ל. וכדי ליישב דברי רש"י ז"ל צ"ל דס"ל דהב"ד לא עברי משום מח"ח כיון דאינהו לא עבדי מעשה בידים כלל. משא"כ כהן בטהרתו המצורעין דאיהו עביד מעשה בידים וכמ"ש הרב מ"ל ז"ל בתחלת דבריו ואע"ג דאנן בעניותין לעיל הוינן עליה דהר' מ"ל בזה היינו לפי דרכו אשר דרך בכוונת דברי רש"י והתוס' ז"ל הוא דאיכא לאקשויי על דבריו כדאקשינן. אמנם למאי דכתיבנא ובירנא השתא הכא אנן בדידן

כונת דברי רש"י והתוס' ז"ל אתי שפיר האי סברא דאמר מר לחלק בין ב"ד דרציעת עבדים לכהן בטהרת מצורעין וברור. ועמ"ש התוספות בסוטה שם לעיל ד"ה אין משקין שתי סוטות כאחת:

ולמאי דמספקא לן אי איתיה גבי שליח להאי כללא דאין עמח"ח. נלע"ד דבשני בני אדם שיש לכל א' מצוה ועשה זה לחבריה שליח שיעשה מצותו בעבורו שנסתפקנו באחרונה. הדבר ברור דאיכא בהכי משום אין עמח"ח ולא מצי האי גברא למעבד מצותו ומצות חבירו כאחת. ואמינא לה ממ"ש התוס' ז"ל במס' מ"ק ד"ח ע"ב ד"ה לפי שאין מערבין שמחה בשמחה וכו' וז"ל והטעם נראה קצת דכמו דאין עושין מח"ח דבעינן שהיו לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו המינה וכו' יע"ש. הנה דאיכא עוד טעמא אחרינא להאי כללא דאין עמח"ח והוא משום דבעינן שיהיה לבו פנוי למצו' אחת ולא יפנה עצמו הימנה ולפ"ז ממילא אתה למד דמהאי טעמא גם בכה"ג דמצוה אחת לאו עליה דידיה רמיא אפ"ה כיון דאחת מהנה חיובה דידיה היא לא מצי למעבד מצו' חבירו בהדה משום דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו המינה וכי עביד גם מצות חבירו בהדה מצו' דידיה הרי אין לבו פנוי למצותו כי הוא פונה עצמו ממנה מפני המצוה של חבירו וזה ברור. ובעיקר האי טעמא דכתבו התוס' במועד קטן עיין מה שאכתוב לקמן סימן ל"ב בס"ד:

אמנם במאי דמספקא לן בראשונה בשני בני אדם דעלייהו רמיו קיום מצות ועשו שניהם שליח א' שיקיים מצוותם בעבורם אי מצי האי שליח לעשותם כא' אכתי למודעי אנו צריכין דאף להאי טעמא דאמרי רבנן התוספות ז"ל בפ"ק דמ"ק להאי כללא דאין עמח"ח דהוה משו' דבעינן שיהיה לבו פנוי למצוה אחת אפשר לומר דהיי' דוקא בעושה המצות בעל המצות גופיה דכיון דעליה דידיה רמיו אין לו לפנות עצמו ממצו' אחת ובעינן לבו פנוי למצוה אחת אבל כי עבדי להו שליח כיון דלאו עליה דידיה רמיו חיובא אלא דשליחותייהו דבעלי המצות הוא דעביד לא בעי' שיהיה השליח לבו פנו למצו' אחת ומצי שפיר השליח לעשותן כאחת:

ונלע"ד לפום ריהטא למיפשט להאי ספיקא דגם בכה"ג אסיר ליה להאי שלוחא למעבדינהו להני תרתי מצות כאחת משום מח"ח. ואמינא לה מהא דאיבעיא לן בנדרים דל"ו ע"ב אי הני כהני שלוחי דידן נינהו או שלוחי דרחמנ' נינהו למאי נ"מ למודר הנאה מכהן ומייתי התם למיפשט לה להאי בעיא מכמה משניות ובריייתות ודחי להו ולא איפשיטא יע"ש וכתבו התוס' ז"ל בפ"ק דקדושין דכ"ג ע"ב ד"ה דאמר ר"ה דאע"ג דרבינא פשיטא ליה הכא דשלוחי דרחמנא נינהו אפ"ה בעי התם בנדרים משום דכך הוי אורחא

דתלמודא בכמה דוכתי למפשט מברייתא או ממתני' וכו' יע"ש וכ"כ הר"ן והרשב"א והריטב"א ז"ל שם והשתא אם איתא דכל דע"י שליח ליכא משום אין עושין מח"ח אמאי לא מייתי התם בנדרים למיפשט להך בעיא דכהני שלוחי דרחמ' נינהו מהא דתניא בפ"ק דסוט' אין משקין שתי סוטות כאחת ואין מטהרין שני מצורעין כאחד וכו' לפי שאין עושין מח"ח ואי כהני שלוחי דרחמנא נינהו ניחא דלא מצי כהן א' להשקו' שתי סוטו' כאחת ולטהר שני מצורעין כאחד מה"ט דאין עושין מח"ח דכיון דהאי כהן במאי דמשקה להסוטה וכן מאי דמטהר המצורע שליחותי' דרחמנ' הוא דקעביד מצוה דרמיא עליה דכהן הוו ולהכי כי משק' לשתי סוטות כאחת או מטהר לשני מצורעי' כאחת הוא עושה איסור דמצות חבילות חבילות אמנם אי הני כהני שלוחי דידן נינהו אמאי אסיר ליה להשקו' שתי סוטו' כאחת ולא לטהר שני מצורעי' כאחד משום מצות ח"ח. הא אין הכהן אלא שליח דהמצורעי' או דבעלי הסוטות ושליחותייהו בעלמא קעביד האי כהן ואין גבי שליח משום האי איסורא דמח"ח אלא מדלא מייתי הש"ס התם למיפשט להך בעיא מהך ברייתא מוכח דגם בשליח שעושה שתי מצות של שני בני אדם שולחיו אינו רשאי לעשותם באחד משום מח"ח ולהכי ליכא למפשט מהך ברייתא דאין משקין שתי סוטות כאחת וכו' הנז' מידי. כנלע"ד לפום ריהטא ועיין מ"ש הרשב"א בתשובה ח"א סי' תנ"א ובתשו' הרשב"ץ ח"ב סס"י מ"ב:

לא

אין עושין מצות ח"ח. היינו דוק' בשתי מצות חלוקות אבל במצוה אחת כגון קידושא ואבדלתא אומרין על כוס אחד וליכא משום מח"ח כדאיתא בפרק ערבי פסחים דף ק"כ ע"ב והנה הרב לקט הקמח ז"ל בהלכות שבת נשאל מה דינו של כן א"י שנמצא עם בן ח"ל בליל מוצאי שביעי של פסח שבן א"י צריך להבדיל ובן ח"ל צריך לקדש שמיני ולא הו"ל אלא כוס א' עם רביעית יין מזוג כיצד יעשה זה לקדש וזה להבדיל והשיב דמאח' דהן שני גופין מחולקים בקדושתם כגון הא ודאי קדושא ואבדלתא אמרינן דלאו חדא מילתא נינהו וקדושות משונות איקרו ועל זה אמרו דאין אומרי' שתי קדושות על כוס אחד ובכן הסכים דכיון דקי"ל דמקדשין על הפת ואין מבדילין עליו יזכה בהכוס יין זה הבן א"י להבדיל עליו והבן ח"ל יקדש על הפת יע"ש. וראיתי להרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו הבהיר ארעא דרבנן שתמה על הרב ז"ל מסוגיא דסוט' דמשנינן כאן בכהן אחד כאן בשני כהנים ופי' רש"י וכן גבי עבדים בב"ד אחד ובאדון אחד דמשמע מדבריו דבשתי בתי דינים אף בשני עבדי' דאדון אחד שרי את"ד ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא

ובירנא אנן בעניותין דברי רש"י ז"ל אלו לעיל בסי' הקודם לא קשיא מידי מהך סוגיא ודברי רש"י ז"ל על דברי הר' לקט הקמח ז"ל כמובן:

לב

עושין מצות ח"ח. טעמ' דהאי כללא משום דמחזו עליה כמשא וכמ"ש התוס' ז"ל בסוטה ד"ז ורש"י ז"ל שם. ועוד טעמא אחרינא כתבו התוס' בפ"ק דמ"ק ד"ח ע"ב ד"ה לפי שאין מערבין שמחה בשמחה דבעינן שיהיה לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה יע"ש. ולכאורה איכא לאקשויי על דברי התוס' דמ"ק חדא דלמה זה שינו את טעמם שם ממ"ש בסוטה דהוה משום דמחזי עליה כמשא. ועוד דלפי האי טעמא דכתבו במ"ק לא אתו שפיר הנהו סוגיי דפרק ע"פ דק"ב דאין אומרים שתי קדושות על כוס א' משום מח"ח וההיא דאין חותמים בשתים וגם למה אסרו אחר שבירך בהמ"ז על הכוס ופנה הימנה שלא יאמ' עליו הבדלה וכבר ראיתי להרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו ארעא דרבנן סי' ב' שהוקשה לו כל זה על דברי התוס' דמ"ק יע"ש שהניח בקושיא. ואשר אני אחזה לי בישוב דבריהם ז"ל דמ"ש במ"ק דהטעם הוא משום דבעינן שיהיה לבו פנוי למצוה אחת. אין כוונתם לומר דמשום האי טעמא בלחוד הוא דאמרו אין עושין מח"ח ולאו משום טעמא דמיחזו עליה כמשא אלא דס"ל דהא דאין עושין מח"ח הוה מהני תרי טעמי טעם כעקר משום שיהיה לבו פנוי למצוה אחת וכו' דהוא ודאי טעמא דמסתבר טובא ועוד בו טעם אחר והוא שלא יהא מחזו עליה כמשוי ולהכי בהני סוגיי דפ' ע"פ אע"ג דליכא התם להאי טעמא דיהיה לבו פנוי וכו' אכתי איכא משו' מח"ח מהטעם האחד דמחזו עליו כמשוי וכתבו התוספו' בסוטה הטעם דמחזו כמשוי וחדא מינייהו נקטי ומשום דטעם זה הוא טעם כללי דשייך בכל המצות נקטו ליה ובמ"ק דבעו התם למימר דטעמא דאין מערבין שמחה בשמחה הוה כי הא דאין עמח"ח משו"ה נקטי התם לטעמא דשיהיה פנוי למצוה אחת דשייך התם גבי אין מערבין שמחה בשמחה טפי מהאי טעמא אחרינא כמובן כנלע"ד ברור בדעת התוספות ז"ל:

לג

אין עושין מצות חבילות חבילות נסתפק הרב מהר"י אלגאזי זל בספרו הבהיר ארעא דרבנן סס"י ב' בשתי מצות שיש להם המשך זמן ובהתחלת הראשונה אין המצוה השניה עמה אבל בהמשך זמן עשיית' פגע במצוה השניה ועושה אותן בבת אחת אם יש בזה ליתא דאין עושין מצות חב חבילות חבילות וכתב דלא מצא דבר ברור בזה רק דברי התוס' בפ"ק דמ"ק ד"ח ע"ב אהא דאמרינן דאין מערב ין שמחה בשמחה דטעם הדבר דכמו שאין עושין מח"ח דבעינן שיהיה לבו פנוי למצוה אחת וכו' והתם אם נשאת קודם

הרגל יום א' שרי אף דז' ימי החופה הם נעשים בתוך ימי הרגל כל שתחלת המצוה היה בחול עכ"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אחרי המחילה רבה אין דבריו אלה במאי דפשיט לה מדברי התוס' דמ"ק להיתרא אלא מן המתמיהין דלא זו בלבד דראייתו לאו ראיה היא כלל. אלא אדרבה משם ראיה ברורה לאיסורא משום מח"ח גם בכנה"ג דהא פרכינן התם בש"ס למ"ד אין מערבין שמחה בשמחה מהא דנושאין נשים בערב הרגל ומשנינן דעיקר שמחה. חד יימא הוא יע"ש. והשתא אם איתא לכל כי האי חילוקא דאמר מר הר' ז"ל דכל דבהתחלת המצוה אכתי ליתא להאחרת אף דבהמשך זמנה פגע במצוה אחרת ליכא משו' מח"ח מאי פריך הש"ס עליה דאין מערבין שמחה בשמחה מהא דנושאין נשים בערב הרגל הא כיון דטעמא דהאי מלתא דאין מערבין שמחה בשמחה הוה משו' אין עושין מח"ח כדכתבו התוס' שם הרי בכל כה"ג דבהתחלת מצות הנשואין אכתי מצות הרגל לא הוה קמיה אף דבהמשך הזמן פגע במצות שמח' אחרת כי בא מועד ופגע בשמח' הרגל שמחה זו מה עוש' דליכא בהכי משום מח"ח ואמאי הוצרך הש"ס לשנויי דעקר שמחה חד יומא דהיינו יומא קמא כלו' וכי אתא יומא קמא דשמחת הרגל תו ליכא למצו' שמחה דנשואין. אלא מבואר דגם בכה"ג איכא להאי טעמ' דשיהיה פנוי למצוה אחת ואסיר וכן מבואר בתוס' ביאור ממאי דמשני הש"ס עקר שמחה חד יומ' הרי דטעמ' משום דעיקר שמחה חד יומא דנמצ'הושלמ' עיקר המצוה הראשונה קודם שבאה השניה קמיה. הא לאו הכי אי הוה אכתי עסיק בתשלום וגמר מצו' הראשונה בעת הגעת השניה לא הוה שרי ליה לערב שמחה בשמחה ומינה להא דאין עושין מח"ח דדינ' הכי הוה לפי דברי התוס' דשם דאמור רבנן בטעמ' דהא דאין מערבין שמחה בשמחה משום מצו' ח"ח דבעי' שיהיה לבו פנוי למצוה אחת כי מאח' דבמה דהוא עסיק במצוה אחרת עם הראשונה הרי הוא פונה מהמצו' האחת מה לי אם כבר עשה חצי המצו' או לא עשאה אלא עשאן שניהן כאחת מתחלתן ועד סופן הא סוף סוף נמצא הוא פונה לבו ממצוה למצוה ואין לבו שלם במצוה אחת באופן דלפי מאי דכתבו התוס' בטעמ' דאין מערבין שמחה בשמחה דהוה משום אין עמח"ח משם ראיה ברורה לאסור משום אין עמח"ח גם בכה"ג דהתחיל באחת לבדה ובהמשך זמנה פגע באחרת כאמור ודלא כה' מהר"י אלגאזי ז"ל ועוד אני אומר דלפי האי טעמ' אחרינ' דכתבו התוספו' בסוטה בהא דמח"ק דהוה משום דמחזו עליה כמשא כ"ש שאסור בכה"ג דהוא עסיק במצוה אחת ופגע באחר' שלא לעשות האחרת עם הראשונה כאחת כי בזה מורה טפי על המצו' השני' שהיא עליו כמשא והוא ממהר לפורקה מעליו דהרי לא בעי לאמתוני עד יגמו' המצו' שעסיק בה וממהר לעסוק גם בהאחר' עמה ואין לך מחזי עליה כמשא גדול מזה וזה פשוט

וברור לפע"ד. ונלע"ד עוד להוכיח דגם בכה"ג אסיר משו' מח"ח מהא דאיתא בתוספתא דפרה הביאוה התוס' בפ"ק דסוטה ד"ח ד"ה אין משקין וכו' דקתני אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה ודקדקו התוס' מהך תוספתא דאף להביא שתי פרות כאחת אסיר אף דשורף כל אחת בפני עצמה וכן אין מביאין שתי סוטות וכן שני מצורעים יע"ש בתוס'. והשתא אם איתא דכל שתי מצות שיש להם המשך זמן ובהתחלת הראשונה אין המצוה השניה עמה ובהמשך זמנה פגע באחרת יכול לעשותן כאחת וליכא בהכי משום מח"ח אמאי קתני תנא תוספת' משנעשית אפר מביא אחרת הא גם קודם שנעשי' הראשונה אפר רשאי להביאה להאחרת כיון דבעת הבאת הראשונה והתחלת מצות שריפתה לא היתה הבאת השניה והתחלת שריפתה עמה ובכל כה"ג ליכא משום מח"ח. אלא מוכח דגם בכה"ג איכא משום מח"ח ולהכי קתני משנעשית אפר מביא אחרת וכו' והיינו עד שנגמרה כל מצות שריפה דהראשונה עד גמירא הוא דרשאי להביא האחרת. אבל כל כמה דלא נגמרה מצות הראשונה לגמרי אינו רשאי להתחיל במצות השניה אפילו להביאה שם א משום מח"ח. כנלע"ד:

לד

אין עושין מצות חבילות חבילות. אפילו בשתי מצות דחדא דאורייתא וחדא דרבנן אין לעשותן כאחת משום מח"ח. כ"כ הרב מהרי"א ז"ל בספר ארעא דרבנן סי' ב' ומייתי לה מהא דאמרי' בפרק ע"פ טעמא דאומרים קדושא ואבדלתא במ"ש לי"וט אחד כסא וליכא משום מח"ח משום דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא. והרי קדוש יו"ט אינו אלא מדרבנן כמ"ש ה"ה סוף פכ"ט מה' שבת והבדלה לדעת הרמב"ם הוי דאורייתא וקאמר דאסור משום מח"ח אי לאו משום דקדושא ואבדלתא חדא מילתא היא וכן מוכח מסוגיא דפרק ג' שאכלו א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אי מהא דמייתי מקדושא ואבדלתא לא שמיה מתיא. דניהי דהבדלה דאורייתא מ"מ על הכוס לאו דאורייתא אלא מדרבנן דמדאורייתא יצא במה שמבדיל בתפלה. ונמצא דקדושא ואבדלתא אחד כסא תרוייהו דרבנן דהיינו מצוה דרבנן לקדש או להבדיל על הכוס. גם מאי דכתב דכן מוכח סוגיא הנזכרת דפ' ג' שאכלו כונתו למאי דאמרי' התם דמ"ט אהא דאמרי' התם דאין חותמין בשתים מפני שאין עושי מח"ח ופרי' ממקדש השבת וישראל והזמנים ומשני שאני התם דהא בהא תליא יע"ש וזו היא הסוגיא שהזכירה שם הרב ז"ל לעיל ע"ש וכל הרואה יראה דגם מהך סוגיא לא מוכח מידי כמובן וא"צ להאריך בזה:

האמנם לענ"ד נראה להביא ראיה גמורה דגם באחת דאורייתא ואחת דרבנן אין לעשותן כאחת משום מח"ח. ממ"ש התוספות בפ"ק דמ"ק עלה דמ"ד דאין נושאין נשים במועד

משום דאין מערבין שמחה בשמחה דהטעם הוא משום אין עושין מח"ח דבעי' שיהיה לבו פנוי למצו' אחת ולא יפנה עצמו הימנה וכו' אשר מדבריהם אלו אתה למד דגם במצות דאחת דאורייתא ואחת דרבנן אין עמח"ח שהרי מצו' שמחת י"וט דאוריית' היא כדכתיב ושמחת בחגך ושמחת נשואין לא הוה אלא מצות דרבנן ואפ"ה אמור רבנן התוס' מלתא בהאי טעמא דאין עושין מח"ח. ועוד דמה"ט דשיהא לבו פנוי למצוה אחת כ"ש הוא כשאחת מהנה דרבנן דהוא פונה לבו מהמצוה דאורייתא משום המצוה דרבנן. וכן נמי מהאי טעמ' אחרינא דמשום דמיחזו עליו כמשוי שכתבו התוספות ורש"י בפ"ק דסוטה מבואר דאין לחלק בהכי וזה ברור:

לה

אין עושין מצות חבילות חבילות נסתפק הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו הבהיר קהלת יעקב באות הא' סי' א' אי אתמר הך כללא דוקא כשעשי' שני מצות נמשך שוה בשוה ונגמרת יחד אבל בשתי מצות הנעשות בבת אחת והאחת נעשית מיד וחברתה נמשך גמר מצותה יותר מי אמרינן דכל דאין התחלתן וסיומן בבת אחת אין בזה משום חבילות חבילות אף דהתחיל שניהם בב"א דהכל הולך אחר החתום וכתב דלפי טעם הדבר דא"ע מח"ח משום דמחזו עליו כמשוי נראה דכל דתחלת עשייתן בבת אחת אף דבגמר אין נגמרין כא' איכא משום חבילות חבילות ושוב רצה להוכיח דבבה"ג ליכא משו' א"ע מח"ח מהא דאית' בירושלמי שלהי מס' תרומות דבי ר' ינאי אמרי מדליקין שמן שריפה בחנוכה והא התם דמצוה לשרוף את התרום' ושרי' להדליק בשמן שריפה בחנוכה ולא חשו משום מח"ח וע"כ צ"ל הטעם משום דחנוכה הדלק' עוש' מצוה וכבתה אין זקוק לה לא כן מצות שריפת שמן של תרומה שצריך המשך זמן עד שישרף וכבה זקוק לה לא חשו בזה משום מח"ח. ושוב דחה הוכחה זו ולחלק יצא דלא חשו משו' מח"ח אלא היכ' דתרוייהו דאורייתא או דרבנן לא בחד דאורייתא וחברתה דרבנן והביא סמיכות לזה מהא דקא טרח תלמודא בשב' למיהב טעמ' למאי דקתני במתני' דאין מדליקין בשמן שריפה בשבת וביו"ט ולא קאמר דהיי' טעמ' משום דא"ע מח"ח ומה גם לדעתיה דר"ח שם דכ"ד ע"א דאסיק דבסתם ע"ש יכול להדליק בשמן שריפה היאך שרינן ליה להדליק הא א"ע מח"ח אם לא דע"כ לומר דבחד דאורייתא וחברתה דרבנן אין בו משום מח"ח וסיים דהוא חלוק חלוש את"ד ז"ל י"עש ואני אומר דלא זו בלבד דהוא חלוק חלוש מצד עצמו וכדסיים הרב ז"ל אלא דלא ניתן ליאמר כלל דכבר כתבנו לעיל בסי' הקודם להוכיח מדברי התוספות דפ"ק דמ"ק דגם בחד דאורייתא וחברתה דרבנן אין עמח"ח וגם הרב ז"ל איהו גופיה כת' בספרו ארעא דרבנן להוכיח מסוגיא דפ' ע"פ ומסוגיא דפ'

ג' שאכלו דאין לחלק בהכי כתבתי דבריו לעיל וא"כ תימא על הרב ז"ל איך לא זכר בספרו קהלת יעקב דברי עצמו שכתב בספרו א"ד להוכיח מהני תרי סוגיי דע"פ ודף ג' שאכלו ואיברא דאנן בעניו' כתבנו לעיל דליכא מהני תרי סוגיי הנז' ראיה מ"מ הו"ל להרב ז"ל להזכיר דבריו דס' א"ד ולמימר דיש לדחות הני ראיות דמייתי שם. ומיהו מאי דכתיבנ' אנן להוכיח מדבר התוס' דמ"ק דליכא לחלק בהכי נראה דהיא הוכחה גמורה באופן דליכא למימר להאי חלוקא דשבר מר הרב ז"ל למימר בס' קהלת יעקב וזה ברור. ומאי דמייתי הרב זל סמיכו' לחלק חלוקו הלזה מהא דשבת דכ"ג דטרח הש"ס למיהב טעמא למאי דקתני במתני' אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. לפע"ד אפילו אי יהיבנא ליה כל דיליה דשייך התם הא דא"ע מח"ח מה שאין נראה לפענ"ד מ"מ אין משם שום סמך כלל משו' דממתני' דקתני אין מדליקין בש"ש ביו"ט משמע דלעולם אין מדליקין בש"ש בשבת וי"ט ואפילו אין לו אלא ש"ש ואילו מה"ט דא"ע מח"ח לא אסיר אלא בדיש לו אחר אבל באין לו שרי וכדאמרי' בפ' ע"פ אין לו שאני ומייתי לה הרב גופיה שם לדחות בה מה שעלה ע"ד דעת עליון להוכיח מהירוש' דתרומות יע"ש. והיא גופה תסגי לן לדחות גם להאי סמיכו' דיליה מהש"ס דילן בשבת הנז' כאמור ור' חסדא נמי דקא' התם דבסתם ע"ש דאינו י"וט מותר היינו בכה"ג דאין לו שמן אחר מיירי אבל ביש לו שמן אחר אה"נ דאסיר מה"ט דא"ע מח"ח ובהא לא קמיירי התם וסתם דבריו משום דסמך בזה על הכלל הזה הידוע דא"ע מח"ח ולי נראה פשוט וברור בעיקר ספיקו שעלה ונסתפק הרב ז"ל במצות דאין התחלתן וסיומן שוין בזמן דאסיר משום מח"ח. והרי הוא כמבואר יוצא ממ"ש התוספות בפ"ק דמ"ק מלתא בטעמא דבעי' שיהיה לבו פנוי למצוה אחת ולא יפנה עצמו הימנה דלפ"ז תורה יוצאה דאין לחלק בהכי ואסיר גם בכה"ג דאין התחלתן בב"א משום א"ע מח"ח מאחר דבסיומן שוין הן ובאים כאחת ונמצא הוא פונה לבו ממצותו שעוסק בה למצו' אחרת עיין לעיל סימן ל"ג מה שכתבתי שם. כנלע"ד:

לו

אין עושין מצות חבילות חבילות. הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' ארעא דרבנן הקשה מהאי כלל' אהא דאמרי' בפ' ע"פ לא ליכרוך איניש מצה ומרור בהדי אהדדי וליכול משו' דמצה בזה"ז דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא וקשה דתיפוק ליה דלא לכרוך משום דהו"ל עושה מח"ח דהא מצה ומרור לכ"ע לאו חדא מלתא היא דמצה זכר לחירו' ומרור. זכר לשעבוד ואף דמן התורה שרי בזמן שבה"מ קיים כמ"ש על מצות ומרורים יאכלוהו מ"מ מדרבנן אסיר בזה"ז משום דאין עושין מח"ח. ושי"ל דנקט טעמא דיהא אסור אפילו מן התורה א"נ מצה ומרור זה גורם לזה דע"י השעבוד

נעשה החירות וכחדא מלתא דמיא א"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אחר המ"ר דאעיקרא אין כאן מקום לקושייתו כלל ולא צריכנא למאי דדחיק נפשיה בתירוצא דהאי קושיא חד' דע"כ איצטריך למימר לה"ט דאתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא למימרא דאפילו בדיעבד לא יצא מצות אכילת מצה כי כריך לה בהדי מרור משום דהמרור בטל לה להמצה וצריך לחזור ולאכול כזית מצה כדי לצאת ידי חובה משא"כ מה"ט דמח"ח דאע"ג דלכתחל' אסיר מ"מ אי עבר ועבר הכי יצא ידי חובת מצה ומרור ועוד דהכא לא שייך כלל להאי איסורא דאין עושין מצות חבילות חבילות דמאי דקאמר לא לכרוך איניש וכו' היינו משו' דיש סברא למימר שיצטרך דוקא למכרך כסברת הלל דס"ל דקרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו היינו לו' דמצותו בכך למיכרכינהו ולאוכלן בב"א וכן הלל היה עושה בזמן שהיה בה"מ קיים שהיה כורכן ואוכלן בב"א ולכן גם בזה"ז לפי סברת הלל מצוה לעשות כן וע"ש בסוגיא דע"פ דאסקי' השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וכו' והשתא כיון דלהלל כך הוא עיקר מצותו דבר תורה כזמן שבה"מ קיים לאכול מצה ומרור בבת אחת וגם בזה"ז מצוה לעשות כן מדרבנן אי הלכתא כהלל ליכא למימר בזה לאסור מה"ט דא"ע מח"ח דע"כ לא אמרי' א"ע מח"ח אלא בעושה המצות בב"א שלא לצורך מצוה. אמנם בכה"ג דאיכא מצוה בהכי שכך היא מצותו לאכלן בב"א להלל לא שייך למימר ביה איסור' דא"ע מח"ח כיון דכך הוא עיקר מצותו דבר תורה בזמן המקדש וגם בזה"ז מצוה הכי מדרבנן ולהכי קאמר דלא שרי בזה"ז למעבד הכי למכרך מצה ומרור אפילו להלל משום דאתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא דאי לאו מה"ט הכי הוה מצותו גם בזה"ז לאוכלן בב"א להלל ולא הוה אסיר משו' מח"ח כיון דמצותו בכך וכאמור כנלע"ד ברור:

לז

אין עושין מצות חבילות חבילות. כתבו התוספות ז"ל בסוטה ד"ח ע"א עלה דתניא אין משקין שתי סוטות כא' ואין רוצעין שני עבדים כאחת כו' וז"ל אין משקין שתי סוטו' כאחת נר' לפרש שיעמיד שתיהן בעזרה בבת אחת להשקותן אע"פ שאין שותות כאחת וכן רציעה ובתוספת' דפרה תנא נמי אין שתי פרות נעשו כאחת משנעשי' אפר מביא אחרת ושורפ' על גבה ותימא וכי היה אוסר בכה"ג לשחוט שני זבחים כאחת כגון שני עולות או שני חטאות שיעמיד שניהן בעזרה וישחוט א' ואח"כ ישחוט השני וכו וכו' יע"ש והנה הרב מגן אברהם ז"ל סי' קמ"ז סקי"א הביא לדברי התוספות ז"ל אלו וכתב ומסיק בגמ' בכהן א' אין משקין ובשני כהנים משקין וצ"ע ע על הרמב"ם שפסק סתם ולא חילק לכן נ"ל שהוא מפרש איפכא דכהן א' ע"כ משקה אותם זה אחר זה לכן אע"פ

שמעמידן בבת אחת בעזרה שפיר דמי אבל בשני כהנים שמשקין בב"א זה אחת וזה אחת אסור ובזה מתורץ קושי' התוספות שהקשו משני מצורעים והנה להרמב"ם מותר להביא שני תנוקות בב"א ולמול זה ואח"כ זה אבל למולם בבת אחת בשני מוהלים אסור ולהתוספות אסור להביאם בב"א למולם זה אח"ז אבל למולם בב"א בשני מוהלים שרי וא"כ בשני ס"ת נהגינן כהרמב"ם דלא קפדינן על ההבאה. ולהתוס' בבהמ"ז של נשואין לא יביאו שני הכוסות לפניו בב"א אלא לאחר בהמ"ז יקח כוס אחר ויברך ז' ברכות וכן משמע בטור ובש"ע אה"ע סי' ס"א ומה שהק' התוס' משני זבחים י"ל דדוק' בשני מצות של חובה הוי חבילות וה"ה בשני קרבנות של חובה אסור להעמידם כאחת וכן משמע ביומ' פרק ה' דתנן הביאו לו השעיר משמע דאין מביאין פר ושעיר כא' ע"ש עכ"ד הרב מג"א ז"ל יע"ש. והנה מ"ש הרב ז"ל דהרמב"ם ז"ל מפרש איפכא דבכהן א' ליכא משום מח"ח כיון דע"כ משקין זו אחר זו ואע"פ שמעמידן בב"א בעזרה שפיר דמי והוליד מזה לענין שני תנוקות למול דלדעת הרמב"ם מותר להביאן בב"א ולמול זה אח"ז אבל למולם בב"א בשני מוהלים אסור ולהתוס' הוה איפכא דלהביאם בב"א למולם זאח"ז אסיר אבל למולם בבת אחת בשני מוהלים שרי. לפענ"ד אחר המחילה רבה אין דבריו. מחוורין לי בזה כלל דהא התוספו' ז"ל הביאו ראיה מהתוספתא דפרה דקתני אין שתי פרות נעשות כאחת משנעשית אפר מביא אחרת ושורפה על גבה אלמא דגם להביאן בב"א אסיר וא"כ מכח האי תוספתא על כרחין לנו לפרש נמי מאי דקאמ' בש"ס כאן בכהן א' כאן בשתי כהנים כ פירשו לה התוס' ואיך אפשר לומר שהרמב"ם ז"ל ליחלוק בזה על התוס' ומפרש איפכא דלא כהתוספתא ועוד דבשני כהנים וכל כהן משקה סוטה אחת שהם משקין אותם כאחת. דהיינו בזמן א' איך יהיה בזה משום חבילות חבילות כיון דכל כהן עושה מצותו דחבילות לא מיקרי אלא באשר נעשות התרי מצות במעשה א' דבהכי שייך לטעמא דמחזו עליה כמשוי או לטעמא דמפנה לבו מהמצו' האחת שכתבו התוס' בפ"ק דמ"ק. אמנם בשני בני אדם דכל א' עושה מצוה אחת לעצמו אף ששניהם עושים אלה המצות כא' דהיינו בזמן א' בשוה נראה דלא שייך כלל למימר שיהיה בזה משום חבילות חבילות כיון דכל מצוה ומצוה נעשית בפני עצמה זו נעשית ע"י אדם זה וזו נעשית ע"י אדם אחר כי מכח זה אני אומר דמאי דפריך הש"ס בסוטה ורותת' מי משקין והא אין עושין מח"ח וכו' לאו דהוה ס"ד דהש"ס דגם בשני כהנים אסיר משו' מח"ח כי בהא ודאי דליכא למיסק אדעתא כלל כיון דכל כהן עושה מצותו ואין כאן חבילות כלל. ותנא דברייתא קאמר טעמא לפי שאין עושין מח"ח והרי הוא כמפורש מזה דבכהן א' מיירי דבהכי הוא דאיכ' משום חבילות אלא מאי דפריך הש"ס הוא משום

דקתני ת"ק דברייתא דלעיל טעמא משו' שלבה גס בחברתה ואמרי' דבא בטעם זה למעט רותתת דהיינו דאיכא בינייהו דת"ק ור"י ולפי זה גם בכהן א' ברותתת משקין אותה כיון דליכא לה"ט דלבה גס בה ונמצא דת"ק במאמרו מלתיה בה"ט דמפני שלבה גס בחברתה למעט רותתת היינו דרותתת משקין בין בכהן א' בין בשתי כהנים ולהכי פריך ורותתת מי משקין כלומר מי משקין רותתת אפילו בכהן א' והא אין עושין מח"ח וא"כ בכהן א' גם רותתת אין משקין ואיך קתני ת"ק סתמא אין משקין שתי. סוטות כאחת מפני שלבה גס בה אשר מה"ט ממעט. רותתת דמשקין אותה עם אחרת כאחת לעולם ואפי' בכהן א' ומשני אביי דל"ק באן בכהן א' כאן בשתי כהנים כלומר דכי היכי דהך ברייתא בה"ט דמח"ח מיירי בכהן א' ולא בשתים דהא דוקא בכהן א' הוא דשייך לה"ט דחבילות. ה"נ הך ברייתא קמייתא דקאמר ת"ק לטעמא דמפני שלבה גס בחברתה למעט רותתת מיירי למעט דוקא רותתת בשני כהנים דליכא משום חבילות חבילות אמנם בכהן א' דאיכא לטעמא דא"ע מח"ח גם רותתת אין משקין מה"ט דא"ע מח"ח:

ומאי דהוקשה לו להרב מג"א ז"ל על הרמב"ם ז"ל דפסק סתם ולא חלק בין כהן א' לשתי כהנים אשר מכח קושיא זו הוליד דהרמב"ם ז"ל פליג על התוס' הנה למאי דכתיבנא דלענין הא דא"ע מח"ח הדבר מבואר מאליו דבכהן א' מיירי וברירנא כוונת קושי' הש"ס לא קשיא מידי על הרמב"ם ז"ל דהנה בסוטה לא פסק להאי דאין משקין שתי סוטו' כאחת לפי שאין עושין מח"ח משום דאיהו פסק שם ריש פ"ג דה' סוטה כר' יהודה דאין משקין שתי סוטות כאחת מגזרת הכתוב דכתי' והעמיד אותה יע"ש. ובפ"ג דה' רוצח ובפ"ג מה' עבדים ופי"א מהלכות ט"צ פסק לשאר הני מילי דתני בברייתא מטעמא דא"ע מח"ח וכיון דכתב הטעם משום א"ע מח"ח ממילא הוא מבואר דבכהן א' המטהר שני מצורעים וב"ד א' ואדון אחד הוא דאין רוצעין שני עבדים כא' וכן הוא ההיא דאין עורפין שתי עגלות כאחת דבכה"ג הוא דשייך לומר מח"ח מה שא"כ בשני כהני' וא"צ לחלק בזה כי ממאי דקאמר דא"ע מח"ח ממילא הוא מבואר דבכהן אחד הוא דבהכי הוא דהוה חבילות משא"כ בשני כהנים באופן דלע"ד בהורמנותיה דמר הרב מג"א ז"ל אין כאן פלוגתא בין הרמב"ם והתוספות ז"ל:

גם מאי דכתב הרב מג"א ז"ל דלהתוספות אין להביא שני תנוקות בב"א ולמול זאח"ז וכן אין להביא שני ס"ת בב"א ושני כוסות לבהמ"ז וברכת נשואין אחר המחיל' רבה מכבוד רבנותיה דמר דהא ליתא כלל כי הדבר ברור דליכא משו' חבילות חבילו' בהבאה בב"א אלא דוק' בהני דקתני בברייי' דהיינו סוטות ומצורעים ועבדים ועגלות ערופות וכיוצא בהן דמצות עשייתן הוא במקום מיוחד לכל אחד דאינו נעשה אלא במקום ההוא המיוחד

לו ולא במקום אחר כסוטות בעזר' בשער נקנור וכן טהרת מצורעים ועבדים בפני ב"ד כדכתיב והגישו אל האלהים וגו' ועגלה ערופה בנחל איתן. ונמצאו כל אלו גם בהבאתם כל א' למקומו המיוחד לו לקיים שם מצותו מצוה הוא וכיון דגם ההבאה מצוה היא שייך שפיר בהבאתן נמי איסורא דחבילות חבילות וכן נמי מצות שריפת פרה אדומה מקומה מיוחד לה דהיינו בהר המשחה חוץ לירושלים ולפני ההיכל כמבואר במס' פרה ובהרמב"ם פ"ב דה' פרה אדומ' ולהכי קתני בתוספתא שהביאו התוס' דאין להביא שתי פרות בב"א וכן נמי שחיטת כל הקרבנו' מצותן בעזרה אל פתח אוהל מועד ולהכי הקשו התוספות וכי אסיר להעמיד שתי קרבנות בעזרה בב"א. ומאי דכתב הרב מג"א ז"ל לתרץ קושיית התוספות דדוקא של חובה אסור להעמידם בב"א משו' חבילו' אחר המחילה אין זה מן הישוב כלל דהא הקרבנו' כולם אחר שנדר להביא עולה או שנתחייב חטאת הו"ל הבאתן לעזרה לשוחטן שם חובה ומצוו'דרמיו עליה בריא בחיובא להביאן שם ולשוחטן ופשיטא דשייך בהבאתן חבילות ושפיר מקשו התוס' אמנם במצות דאין להם מקום מיוחד לקיומן אלא באיזה קום שירצה יכול לעשותה כי עיקר המצוה הוה קיומה כמצות מילה וקריאת ס"ת דעיקר המצוה היא המילה והקריאה בס"ת יהיה באיזו מקו' שיהיה לא שייך כלל לומר בהבאת התנוק או הס"ת איסור דחבילות חבילות דאין בהבאתו שום מצוה דאם ימול התינוק במקום שהוא ולא יביאנו למקום אחר שפיר דמי וזה פשוט וברור לפע"ד ושפיר נהגו להביא שני תנוקות בב"א למול בזאח"ז וכן שני ס"ת ואין צורך למ"ש הרב ז"ל ועיין להרב מהרי"א ז"ל בספר א"ד שהקשה על הרשב"א בתשו' סי' תנ"א שהתיר למול שני תנוקות בברכה אחת דאמאי לא אסר להביאן בב"א משום חבילות חבילות וכן שני חתנים וכמו שדקדקו התוס' מהתוספתא וכיוצא בזה הקשה ל הרב שכנה"ג. גם הקשה על התוספות דלפ"ז יהא אסור לן להביא בליל פסח הג' מצות בב"א ואף עפ"י שברכת המוציא על השלימה ואכילת מצה על הפרוסה מ"מ כל שהוא נוטל בידו בב"א הא איכא משום ח"ח י"עש שהק' עוד כזה על התוס' דפ' כיצד מברכין דט"ל ד"ה הכל מודי' בפסח שיניח הפרוסה בתוך השלמה וכו' י"עשב. ולפי מאי דכתיבנ' אין מקום לכל מה שהוק' לו שם דדברי התו' דסוטה לא נאמרו אלא בהני מצות דיש גם בהבאתם מצוה ככל הני דמקומם מיוחד לקיום המצוה וככל האמור ומדובר נלע"ד ברור ותו לא מידי:

לח

אין עושין מצות ח"ח מה"ט אין אומרי' ב' קדושות על כוס אחד כדאי' בפ' ע"פ דק"ב וכתב הרב שכנה"ג א"ח סי' ער"א דלא אמרו א"א שתי קדושו' על כוס א' אלא כשאומרם

בפעם אחת אבל כשאומ' בשעות מחולקות יכול לאומרם על כוס אחד כלומ' על יין אחד דכוס אחד לא מקרי אלא רצופות זה אחר זה יע"ש והביאו הר' יד מלאכי ז"ל בכללי הדינים סי' פ"ו ויש לי להביא ראיה מפורשת לדברי השכנה"ג בזה מהא דאמרי' בשבת דף קי"ז ע"ב ר' אמי ור' אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירוב שרו עילוי' אמרי הואיל ואיתעבד בה חדא מצוה ליתעביד בה מצוה אחרינא והשת' איך עבדי הכי הא קי"ל דא"א ב' קדושות על כוס אחד משו' מח"ח אלא מוכרח כדכתב השכנה"ג דבשעות מחולקות שפיר דמי וליכא משום מח"ח. וכן מצאתי אחרי כן להרב המאירי ז"ל דשבת שם שכ"כ וז"ל ואע"פי שאין מברכין ב' ברכות על כוס א' מטעם מצות חבילות זהו כשנעשה הכל ביחד אבל זה שאין נעשה בבת אחת אין בו ענין מח"ח א"ד ז"ל י"עש:

טל

אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. הרב מ"ל ז"ל פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה ו' כתב לא נתבאר איסור זה אם הוא מדאורייתא או מדרבנן וראיתי לרש"י ז"ל בפ' חלק דק"א שכתב גמירי דאין ישיבה בעזרה הלכה למשה מסיני ולא מקרא. אך בפ"ב דיומא דכ"ה ובפ"ז דס"ט כתב אין ישיבה בעזרה דכתי' לעמוד לשרת העומדים שם לפני ה' כו' אלמא מקר' נפק' לן. ומיהו יש ליישב דהני קראי אסמכתא נינהו אך מאי דקשיא לי הוא מ"ש רש"י פ"ז דסוטה ד"מ אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפילו מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' נר' דס"ל דמדרבנן הוא איסור זה. ומיהו יש ליישב דבא לתת טעם למה אסרה תורה הישיבה וכן נראה ממ"ש שם חוץ ממלכי ב"ד שחלק להם המקום כבוד כו' אלמא דס"ל דהכל הוא דבר תורה האיסור וההיתר וקצת נ"ל להכריח דאיסור זה מן התורה מההיא דאמרי' בפרק עשרה יוחסין דע"ח דמפסקינן לקר' דשמואל שוכב בהיכל ה' משום דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד ואי אמרת דאיסור זה מדרבנן לא ידעתי מנ"ל דמזמן שמואל נאסר דבר זה אימא דב"ד שאחריו אסרוהו. אך ראיתי להתוספות פ"ב דזבחים די"ו ד"ה הגה"ה ז"ל ושמא אינו מה"ת תדע כו' והנראה מדבריהם דספוקי מספקא ליהו אי איסור זה הוא מה"ת או מדרבנן ועמ"ש פ"ב דיומא דכ"ה ד"ה אין שהקשו והיכי אכלו כו' דמוכח מדבריה' דס"ל דמה"ת אסור. אך ק"ל אם איסור זה מה"ת אמאי לא תני לה בפ"ק דכלים גבי מעלו' דעזרות ישראל עכ"ד ז"ל יע"ש. והנה מאי דכתב ליישב מאי דהוקשה לו ראשונה דברי רש"י דפרק חלק עם דברי רש"י דיומא ודסוטה דבפ' חלק פי' דאין ישיבה בעזרה הוא הלמ"מ ולא מקרא וביומא ובסוטה פ' דמקרא נפקא וכתב הרב ז"ל ליישב דהני קראי אסמכתא בעלמא. נראה דאין זה מן הישוב דכיון דעיקר איסורו הוה מהלמ"מ הכי הו"ל לרש"י לפרש בכל דוכתא דהוא

הלמ"מ ולא לפרש מקרא דאינו אלא אסמכתא ולהניח העיקר דהוא מהלמ"מ. ולי נראה בהורמנותיה דמר הרב מ"ל ז"ל דמ"ש רש"י זל בפ' חלק דהוה הלמ"מ ולא מקרא אין כוונתו על הא דאין ישיבה בעזרה דהא דאין ישיבה בעזרה איסורו לאו מהלמ"מ אלא מקרא דלעמוד לשרת וכדפי' רש"י ז"ל ביומא וסוט' אלא דהא דלמלכי ב"ד יש ישיבה בעזרה הוא מהלמ"מ וע"ז הוא דקא' ירבעם התם גמירי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי ב"ד בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנ' קאימנ' וכו' כלומר דכיון דגמירי מהלמ"מ דלמלכי ב"ד יש ישיבה יהיה רחבעם יתיב וזהו שכתב רש"י ז"ל גמירי דאין ישיבה הלמ"מ ולאו מקרא כלומר דהא דלמלכי ב"ד יש ישיבה הוא מהלמ"מ. אבל אין כונת רש"י ז"ל על הא דאין ישיבה בעזרה דהוה הלמ"מ. ובהכי ניחא מאי דמייתי' דמלכי דוד יש להם. ישיבה מקרא דוישב דוד וכו' דאיכא למידק מאחר דאסיר לישב בעזרה מקרא כמו שפי' רש"י ז"ל ביומא ובסוטה מי התיר לו לדוד לישב ומנ"ל דקרא לא אסר אלא לשאר בני עלמא לבר ממלכי בית דוד ואי משום מאי דהמקום חלק כבוד לדוד לא מפני זה הטעם נאמר דאיסור דכתב רחמנא בסתם לא נאמר גם למלכי דוד דזו מנ"ל. אלא ע"כ לומר דזו הלכה למ"מ שכך נאמר למשה בסיני דהאי קרא דלעמוד לשרת דאוסר הישיבה בעזרה אינו אלא לכל שאר בני עלמא לבר ממלכי ב"ד דלהם שרי הישיבה בעזרה והיינו דקאמר ירבעם גמירי כלומ' דמלכי ב"ד להם מותר הישיב' מהלמ"מ דלהכי ישב דוד בעזרה כדכתיב וישב דוד וגו' משו' דהכי גמירי ליה הלכ' למ"מ דלמלכי ב"ד לא נאסר הישיבה בעזרה כנ"ל:

ומאי דהקשה עוד על רש"י ז"ל ממ"ש פרק ז' דסוטה ד"מ הטעם דאין ישיבה בעזר דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' אשר מדבריו אלו נראה דס"ל דמדרבנן הוא איסור זה. גם הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספ' ארעא דרבנן סי' ג' כתב כן דדעת רש"י ז"ל בסוטה דאין איסור זה אלא מדרבנן יע"ש:

ולענ"ד אחר המחי' רבה מכבוד רבנותם דאדרבה טעם זה הוא המוכיח שיהא איסור זה מדאורייתא דכיון דאיכא לה"ט דאין כבוד שמים בכך ממילא הוא בכלל האזהרה דקרא דומקדשי תיראו. וכן כתב בפירוש הר"מ במז"ל בס' המצות בעשין מצוה כ"א דהך איסורא דאין ישיבה בעזרה הוא מאומרו ית' ומקדשי תיראו י"עש וכן מוכח ג"כ ממ"ש בחיבורו הגדול פ"ז מה' בית הבחירה דמהאי קרא דומקדשי תיראו הוא דאסיר ישיבה בעזרה יע"ש. והיינו מה"ט דכתב רש"י ז"ל בסוטה דאין כבוד שמים בכך דכיון דאין זה כבוד שמים ממילא הוא אסור דבר תורה מקרא דומקדשי תיראו. והדבר ברור בעיני דלזה כיון רש"י ז"ל בטעם זה דכת' בסוט' דאין כבוד שמים בכך כלומר וכיון שכן

הרי איסורו מבואר מקרא דומקדשי תראו עד שאני תמה על רש"י ז"ל דלמה ביומא פי' דנפקא לן איסור זה מקר' דלעמוד לשרת הא כיון דאין כבוד שמים בכך אין צורך לקרא דלעמוד לשרת ומה גם דכל עיקר הלמוד מהני קראי דלעמוד לשרת וכן העומדים שם לאו מגופה דהני קראי נפקא לן איסור הישיבה אלא ממה דלא מצינו רק עמיד' ולא ישיבה הוא דמוכחינן דהישיבה אסיר וכמו שכתב רש"י ז"ל ביומ' דס"ט ע"ב אין ישיבה בעזר' דכתיב לעמוד לשר' העומדי' שם לפני ה' ולא מצינו בה ישיבה ע"כ יע"ש. והשתא למה לי למוד זה תיפוק לי דאיסור הישיבה מפורש יוצא איסורו מקר' דומקדשי תיראו כיון דאין זה כבוד שמים וכדטעים לה להי"ט רש"י גופיה בסוטה. ואפשר לי ליישב דמאי דכתב רש"י ז"ל ביומא מקרא דלעמוד לשרת ומהעומדים שם ממאי דלא מצינו בה ישיבה כוונתו לומר דממאי דכתיב עמידה ולא מצינו ישיבה ע"כ משום דאין זה כבוד שמים לישב שם דלהכי לא מצינו אלא עמידה ולא ישיבה. וכיון דאין כבוד שמים בכך הרי איסורו מכלל מורא המקדש דכתיב ביה ומקדשי תיראו אלא שזה דוחק. ועיין תוס' סוכה דמ"ג ע"ב ד"ה תשבו תשבו לג"ש דמפורש יוצא מדבריהם ז"ל דהא דאין ישיבה בעזרה איסור דאורייתא הוא וממאי דכתבו דגמירי דאין ישיבה בעזרה וכו' משמ' דלאו מקרא נפקא לן איסור זה אלא מהלמ"מ והיינו כמו שהבין הרב מ"ל ז"ל בכונת דברי רש"י דפ' חלק. ומ"מ נ"ל בכונ' דברי רש"י דפרק חלק דעל ההתר הישיבה למלכי בית דוד הוא דקאמ'דהוה מהלמ"מ ולא מקרא וכדכתיבנא לעיל. ואני תמה על הרב מ"ל ז"ל דלא זכר שר מהני מילי דכתב הרמב"ם ז"ל בס' המצות כי שם באר"ה דהאי איסורא דאין ישיבה בעזרה דאורייתא הוה מקר' דומקדשי תיראו כנז'. והיותר תימא אצלי על מאי דכתב הרב כ"מ ז"ל פי"ד מה' סנהדרין הלכה עמ"ש שם הרמב"ם דסנהדרין דהיו יושבי בלישכת הגזית של חול היתה דאין ישיבה בעזרה וכו' וכתב ע"ד הרב כ"מ הא דפרק חלק דקאמר התם ירבעם גמירי אין ישיבה בעזרה וכו' ופי' רש"י הלמ"מ ולא מקרא יע"ש. ומדמייתי הרב ז"ל ע"ד הרמב"ם ז"ל להאי פירוש' דרש"י נראה דס"ל דגם דעת הרמב"ם כרש"י ס"ל דהיא הלמ"מ. והוא תימא דבהדיא כתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות דמקרא ילפינן לה דהוא בכלל דומקדשי תיראו וכן מוכח מדבריו בה' בית הבחיר' וא"כ איך כתב הכ"מ בה' סנהדרין ע"ד הרמב"ם מאי דפי' רש"י פ' חלק דהוא מהלמ"מ ולא מקרא וצ"ל דהרב כ"מ ס"ל בכונת דברי רש"י דפ' חלק דפי' דהלמ"מ ולא מקרא כדכתיבנא אנן בעניותין לעיל דעל מה שלמלכי ב"ד יש ישיבה הוא דהלמ"מ ולא מקר' ולזה הוא שהביא דברי רש"י ע"ד הרמב"ם ולא על אין ישיבה:

מ

אין קטיגור נעשה סניגור. דוקא בליתא דע"ז איכא למימר אין קטיגור נ"ס דומיא דבגדי זהב לפי שזהב עשו לבעל אבל בשפיכות דמים ושאר איסורין לא אמרינן. וראיה לזה דאמרי' על מה הכתונת מכפר על ש"ד שנאמר ויטבלו את הכתונת בדם ואמאי לא אמרינן אין קטיגור נ"ס. כ"כ הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל בספר שמע שלמה. והביאו הר"י מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהילת יעקב סי' י"ט. והקשה על דבריו ממ"ש התוס' פ"ק דיבמו' ד"ז ד"ה מעם מזבחי דטעם דכהן דהרג את הנפש לא ישא את כפיו לפי שהרגו בידיו ואין קטיגור נ"ס יע"ש. ולענ"ד קשה על הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל מהא דאמרי' בש"ס ירושלמי דסוכה טעמא דאין יוצאין בלולב הגזול משו' דאין קטיגור נעשה סניגור דהכי איתא התם ריש פרק לולב הגזול ראוי לו לזה שנעש' סניגרו קטיגרו י"עש אשר מבואר מזה דאפילו באיסור דגזל דליכא אלא איסור לאו שייך להא דאין קטיגור נעשה סניגור כ"ש בש"ד ושאר איסורין דחמירי טפי. ומאי דמייתי הר' ז"ל ראיה לדבריו מהא דאמרי' דהכתונ' מכפר על ש"ד שנאמר ויטבלו את הכתונת בדם. נלע"ד דלא שמיה מתיא כלל דהא דויטבלו הכתונ' בדם ליכא בגוף המעשה דטבילת הכתונת בד הגדי מעשה דעבירה דש"ד ולא עבירה אחרת כי היכי דנימא דהכתונת יהיה יהיה קטיגור לש"ד כנלע"ד:

מא

אין שבות במקדש. בין שבות דמקדש במקדש עצמו ובין שבות דמקדש במדינה התירו אצל כהנים משום דכהנים זריזין הן כמבואר יוצא מהסוגיא דעירובין דק"ג ע"ג דפרכינן התם עלה דאמר רב יוסף שבות דמקדש במקדש התירו שבות דמקדש במדינ' לא התירו יתיב אביי וקאמר להא שמעתא אתיביה רב ספרא משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה והא הכא דשבות דמקדש במדינה ולא גזרינן שמא יחתה בגחלים אישתיק כי אתא לקמיה דרב יוסף א"ל הכי אמר לי רב ספרא א"ל מ"ט לא תשני ליה בני חבור' זריזין הן ואביי כהנים זריזין הן אמרינן בני חבור' זריזין הן לא אמרינן. ופי' רש"י ז"ל בני חבור' הנמנין על הפסח זריזין הן דכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים הילכך לא מחתי. ואביי דאישתיק סבר כהנים זריזין הם אמרינן בכמה דוכתי דכיון שנכנס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכו' קדש אבל בני חבורה זריזין הן לא אמרינן שאין לך אדם שאינו עושה פסח ע"כ י"עש הרי לך מבואר להדיא דדוקא בבקור הפסח ולפי שכל אחד ואחד מבקר פסחו ומתקנו בביתו ואח"כ מביאו למקדש הוא דקאמר רב יוסף דלא התירו בו במדינה אף שהוא שבות דמקדש. אבל לשלשל הפסח בתנור ע"ש עם חשיכה התירו אף שהוא שבות דמקדש במדינה מטעם דבני חבורה זריזין הן. ואפילו לאביי דלא שני ליה לרב

ספרא הכי ואישתיק היינו משום דסבר דדוקא כהנים זריזין אמרינן אבל בני חבורה זריזין הן לא אמרינן. וא"כ הרי מבואר דגבי כהנים מיהת אמרינן דזריזין הן ואין שבות במקדש גבי כהנים אפילו שבות דמקדש במדינה מה"ט דכהנים זריזין הם. ולפי זה אין מקום למ"ש הגאון אליה רבה ז"ל בסי' תנ"א לתרץ קושי' הגאון תפארת שמואל ז"ל שהקשה על ראיית הרא"ש ז"ל דמייתי פר' כל שעה להתיר ליבון קדירות ע"י חזרתן לכבשנות ולא חיישי' לדילמא פקעי וחייס עליהן. מהא דפריך פרק דם חטאת על קדירו' דמקדש וליהדרינהו לכובשנות ומשני אין עושין כובשנות בירושלים ומשמע הא עושין כובשנות בירוש' שרי וכו'. והקשה הגאון תפארת שמואל ז"ל דמאי ראיה מייתי הרא"ש ז"ל דילמא התם הטעם דאין שבות במקדש יע"ש. וכתב הגאון אליה רבה ז"ל לתרץ קושי' התפא' שמואל ז"ל בהא דאמרינן בעירובין דשבות דמקדש במדינה לא התירו וכונת הרא"ש ז"ל וליהדרינהו לכובשנות משו' דהוא חוץ למקדש אלמא אף דנעשה חוץ למקדש היה מותר אם היה כובשנות אף דשבות מקדש במדינה לא התירו אלא ודאי דלאו שבות הוא כלל א"ד ז"ל יע"ש. ולמאי דמבואר יוצא מסוגיא דעירובין דדוקא גבי בני חבורה דפסח לענין ביקור הק"פ וכן לענין לשלשל הק"פ הוא דלא התירו שבות דמקדש במדינה אבל גבי כהני אפילו לאביי הותר להם שבות דמקדש גם במדינה משום דכהנים זריזין הן. אין מקו' לתירוצו של הגאון אליה רבה ז"ל כלל. דהשתא פריך התם בפר' דם חטאת שפיר וליהדרינהו לכובשנו' כלומר דכהנים ליהדרינהו לכובשנות דאע"ג דהוה שבות דמקדש במדינה כל לגבי כהנים הותר שבות דמקדש אפילו במדינה דכהנים זריזין הן ושפיר מקשה הגאון תפארת שמואל ז"ל על ראיתו של הרא"ש ז"ל. ועיין מה שאכתוב לקמן סי' מ"ו על קושי' הגאון תפארת שמואל ז"ל. ועיין להרב שער המלך ז"ל פ"א מהל' עבודת יה"ך הלכ' ד' דנ"ג ע"א שכתב עלה דפריך הש"ס פ"ק דיומא ולטעמיך הזאה כל ז' מי איכא הא קי"ל הזאת שבו' ואינה דוחה שבת. וכתב הרב ז"ל ואיכא למידק דמאי קושיא הא קי"ל אין שבות במקדש משום דכהנים זריזין הן ומשמע ודאי דאפי' בהר הבית אמרי' אין שבות במקדש מדאמרי' בעירובין שבות מקדש במדינה לא התירו משמע דוקא בירוש' הוא דלא התירו אבל במקדש אפילו בהר הבית התירו וא"כ הכא גבי כ"ג דכל ז' ימים מפרישין אותו ללישכת פלהד' כיון דהוי במקדש אין שבות במקדש ע"כ ע"ש. אשר מבואר מדבריו ז"ל דגם בכהנים דוקא בהר הבית אין שבות במקדש אבל במדינה יש שבות במקדש. וזה תימא דבסוגיא דעירו' דמינה מוכיח הרב ז"ל דבהר הבית נמי אין שבו' במקדש מבואר יוצא דכל לגבי כהנים אפילו שבות דמקדש במדינה התירו משום דכהנים זריזין הן וכאמור. ולקושי' הר' שער המ' עיין לקמן:

מב

אין שבות במקדש. דוקא שבות אחד הוא דהתירו במקדש אבל שני שבותין גזרו אף במקדש. כ"כ הגאון אבן העוזר ז"ל בחי' לעירובין דל"ה ע"א לשיטת רש"י יע"ש. שנראין דבריו מוכרחין לשיטת רש"י ז"ל. ולפ"ז לא קשיא קושי' הרב שער המלך ז"ל פ"א מה' עבודת יה"ך אהא דאמרי' פ"ק דיומא ולטעמיך הזאה כל שבעה מי איכא הא קי"ל הזאה שבות והקשה הרב דמאי קושיא הא קי"ל אין שבות במקדש יע"ש וכתבתי דבריו לעיל בסס"י הקוד' ולפי האמור דבשני שבותין גזרו אף במקדש לא מקשה מידי דבהזאה בשבת איכא משום מתקן דתיקון גברא וכמו שפי' רש"י. ז"ל ריש פ' תמיד נשחט דס"ה ע"ב ד"ה הזאה תוכיח וכו' ע"ש. ועוד איכא משום טילטול מוקצ' כדאמרי' התם בפסחים דס"א ע"א והזאה מ"ט לא דחיה שבת מכדי טלטלי בעלמא הוא. ומשני אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ד' אמות בר"ה י"עש. הרי לך שבות שלישי. וכיון דאיכא בהזאה שלשה שבותין גזרו אף במקדש ולהכי פריך התם ביומא שפיר. ואפילו לדעת התוספות דסברי דגם בשני שבותין לא גזרו במקדש כמ"ש הגאון אבן העוזר ז"ל שם י"ל דבשלשה שבותין מודו דגזרו גם במקדש ועיין בס' מחנה ראובן בחי' לביצה דל"ה ע"ב מן הספר שהביא שם דברי הגאון אבן העוזר ז"ל י"עש מה שהקשה על רש"י ממ"ש רש"י בסוף עירובין. ועמ"ש עוד שם הרב הנז' דל"ו ע"ד ד"ה גמ' ואם היתה שבת לא יזרוק וכו':

מג

אין שבות במקדש. דוקא לצורך גבוה אבל לצורך הדיוט לא התירו שבות במקדש. כן מפורש יוצא מדברי רש"י זל בעירובין דק"ב ע"ב עלה דתנן התם מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה אם בתחלה כאן וכאן אסור ופי' רש"י ז"ל אם בתחלה שלא היתה קשורה מבעוד יום וכהן זה לא סלקה לצורך עבודה כאן וכאן אסור והכא ליכא למימר אין שבות במקדש דהא ודאי האי שבות לאו צורך גבוה הוא אלא לצורך עצמו ע"כ יע"ש. ועיין מ"ש בס' מחנה ראובן בתי' לביצה דל"ה ע"א וע"ב מן הספר:

מד

אין שבות במקדש. זהו דוקא בדברים שאסרו משום גזירה כגון שבו' משו' דכהני' זריזין הן וכההיא דתנן בפ"ק דשבת משלשלין את הפסח לתנור עם חשיכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ומפרשים טעמא בגמ' משום דבני חבורה זריזין הן וכהנים זריזין הן. אבל במה שאין איסורו אלא משום חשש איסור אם לחולין צריך להחמיר כ"ש במוקדשין ואין ספק שכמו שאנו בודקין הבהמה לחולין לכתח' מדרבנן לפי שיש לחוש למיעוט המצוי. כך היו בודקין לכתחלה בקרבנות מפני חשש הסירכות שהן מצויות כדי שלא

יקריבו פסול לגבוה שאין להקל בקרבן יותר מבחולין ואעפ"י שאין זה אלא לכתחל' ומדרבנן. כ"כ הרי"בש ז"ל בתשו' ססי' קס"ג. ונראה לי לפום ריהטא להביא ראיה לדברי הריב"ש ז"ל דכל דאסור מדרבנן משום חשש איסור גם במקדש אסור ולא אמרי' בהא אין. שבות במקדש והוא מהא דמייתי רב אשי בחולין די"א ע"ב דאזלינן בתר רובא משחיטה עצמ' דאמ' רחמנא שחוט ואכול וליחוש שמא במקום נקב שחט אלא לאו משום דאמרי' זיל בתר רובא ואמרי ליה ודילמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר דאי לא תימא הכי לר"מ דחייש למיעוטא ה"נ דלא אכיל בשרא וכ"ת ה"נ פסח וקדשים מאי איכא למימר אלא היכא דאפשר אפשר וכו' ה"נ היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר. וכתבו שם התוס' ד"ה פסח וקדשים מאי איכ' למימר דר"מ מדרבנן הוא דחייש למיעוטא להחמיר ולהכי פריך הכי נמי שמחמיר שלא לאכול בשר כלל ואפי' מחמיר בשאר בשר פסח וקדשים אין יכול להחמיר ומדקדק כי היכי דלר"מ יש חילוק מדרבנן בין אפ' ללא אפשר ה"ה לרבנן ע"כ י"עש. והשתא איכא לאקשויי דמאי מייתי לדקדק מר"מ דחייש למיעוטא מפסח וקדשים. הא כיון דר"מ דחייש למיעוטא אינו אלא חומרא מדרבנן בפסח וקדשים הוה אכיל שפיר משום דאין שבות במקדש וכדאמרי' גבי פסח דבני חבורה זריזין הן והותר להן שבות במקדש וכיון דאין שבות במקדש ליכא אפי' איסור דרבנן אפילו לר"מ בפסח וקדשים והוה אכיל שפיר ולא מה"ט דלא חייש ר"מ למיעוטא היכא דלא אפשר כי היכי דנדקדק מינה דה"ה לרבנן. אך למאי דכ' הרי"בש ז"ל דכל דהאיסור מדרבנן הוה משו' חשש איסור גם בקדשים אסיר ולא אמרי' בכי הא אין שבות במקדש ניחא. ועיין לקמן בסמוך:

מה

אין שבות במקדש. נראה לענ"ד ברור דלאו דוקא שבותין דאיסורי שבת אלא ה"ה שאר כל איסורין אין איסורי דרבנן דידהו אסירי במקדש מטעמא דכהנים זריזין הן. דכיון דאפילו באיסור שבות דשבת דחמיר איסורי שבת דבסקילה אפ"ה אין שבות דידיה במקדש. כ"ש שבות דשאר איסורין שבתורה דלא אסירי במקדש. וכן מבואר יוצא מדברי הרי"בש ז"ל בתשו' סס"י קס"ג שכתב וז"ל אין ספק שכמו שאנו בודקין לחולין לכתחילה מדרבנן לפי שיש לחוש למיעוט המצוי כך היו בודקין לכתחלה בקרבנו' מפני חשש הסירכו' וכו' שאין להקל בקרבן יותר מבחולין ואע"פ שאין זה אלא לכתחלה מדרבנן ואמרו ז"ל שאין שבות במקדש זהו בדברים שאסרו חכמים משום גזירה כגון שבות משום דכהנים זריזין הן וכו' אבל במה שאין איסורו אלא משום חשש איסור אם לחולין צריך להחמיר. כ"ש במוקדשין עכ"ד ז"ל יע"ש. וכתבתי דבריו לעיל בסימן הקודם. אשר

מדבריו אלו מפורש יוצא דהאי כללא דאין שבות במקדש אתמר בכל השבותין לא בשבותין דשבת בלבד ולכן הוצרך לומר טעמא דבדיקת הריאה דהיה נוהג גם בקרבנות אע"ג דאין שבות במקדש משו' דאיסור זה הוא משום חשש איסור. וכן מבואר יוצא מהש"ס בבבא בתרא דף ץ' ע"א דפרכינן על מאי דהיו מודדין הני כהני דידן במקדש שלישית ההין רביעית ההין לא ליעביד ומשנינן כיון דהוו במקדש לא גזרו בה רבנן ופרכי' במקדש נמי ליגזור ומשנינן כהנים זריזין הן יע"ש. הרי לך מפורש דגם באיסור דרבנן דשאר איסורין אף דאינו איסור שבות דשבת כי ההיא דגזירת איסור המדות הותר במקדש מה"ט דכהנים זריזין הן:

איברא דמדברי התוס' ז"ל בשבת דמ"ב ע"א ד"ה אפי' של עץ נמי מוכח לכאורה דלא איתמר להאי כללא דאין שבות במקדש אלא באיסורי שבת דוקא ולא בשאר איסורין דבשאר איסורין יש שבות במקדש כבגבולין שכתבו שם לפרושי להא דפרכי' בזבחים דצ"א ע"ב עליה דשמואל דאמר התם המתנדב יין מביאו ומזלפו ע"ג אישים ופריך מהא דאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת וכו' אבל לא של עץ וכתבו התוס' דאומר הרשב"א דפריך מכ"ש דכיון דסבר שמואל דמלאכ' שא"צ לגופה חייב א"כ ס"ל נמי בשבת דבר שאינו מתכוון אסור דסבר המקשה דהא בהא תליא וכיון דבשבת אסר אין מתכוון כ"ש בעלמא עכ"ד התוס' ז"ל יע"ש. והשתא איכא לאקשויי על האי פירושא דהתוס' בשם הרשב"א ז"ל דאכתי מאי פריך דהא אפילו אי ס"ל לשמואל בשבת דבר שאינו מתכוון אסור וכ"ש בעלמא קאמר שמואל שפיר התם דהמתנדב יין מותר לזלפו ע"ג האישים משום דהו"ל דבר שאינו מתכוון דאין איסורו בגבולין אלא מדרבנן ולכן במקדש שרי לכתחלה כדקי"ל זה כלל גדול דאין שבות במקדש. אלא מוכח דס"ל להתוס' דהאי כללא דאין שבות במקדש לא אתמר אלא באיסורי שבת דוקא ולא בשאר איסורין ולהכי פריך שפיר וכ"כ הגאון מהרש"א ז"ל שם ע"ד התוספות וז"ל וכיון דבשבת אסור אין מתכוון כ"ש בעלמא וכו' עכ"ל ואע"ג דאין שבות במקדש היינו באיסורי שבת אבל בשאר איסורין כההיא דאיירי התם מביאו ומזלפו ע"ג האישים ליכא לפלוגי בין מקדש ובין גבולין. וליכא למימר בהא דדיו לבא מן הדין שאר איסורין כנדון כאיסור שבת דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא לאסור אין מתכוון ובשאר איסורין ודאי דליכא לפלוגי עכ"ד ז"ל יע"ש. וכבר ראיתי להרב יד מלאכי ז"ל בכללי הדינים סי' צ"ו שקבע לכלל זה לכלל גמור בשם הגאון מהרש"א ז"ל דלא אתמר להאי כללא דאין שבות במקדש אלא באיסורי שבת דוקא ולא בשאר איסורין יע"ש. גם בספר מחנה ראובן בחי' לפסחים לד"ל סמך שתי ידיו על האי כללא דחדית לן הגאון מהרש"א ז"ל והוסיף ראיה לזה מזבחים דע"ט ע"ב

דאמרי' התם דלכ"ע גוזרין גזירה למקדש. ותמה מאוד מכח חלוק זה על מאי דקשיא ליה להגאון תפארת שמואל ז"ל על ראית הרא"ש ז"ל בפ' כל שעה דשרי לבון כלי חרם ע"י החזרתן לכובשנות מהא דפרכי' בפ' דם חטאת וליהדרינהו לכובשנות ומשני אין עושין כובשנות בירוש' הא הוו כובשנות הוו מחזרו ליהו בכובשנות והקשה הגאון תפארת שמואל דמאי ראיה היא זו דילמ' התם הטעם משום דאין שבות במקדש ע"ש. והרב מחנה ראובן דחה קושיתו מדברי התוספות דשבת והגאון מהרש"א ז"ל הנז' ותמה על הגאון תפארת שמואל ז"ל איך נעלם ממנו חלוק זה דבין איסורי שבת לשאר איסורין יע"ש. והנה לכאורה הכי מוכח מדברי התוס' דשבת וכדכתב על דברי' הגאון מהרש"א ז"ל. ולכן איכא לאקשויי על הרי"בש ז"ל דמבואר יוצא מדבריו דאין חילוק בהאי כללא בין שבות דשבת לשבות דשאר איסורין כדכתיבנא דבריו לעיל דאיך לא זכר שר כי מדברי התוס' דשבת מוכח דדוק' בשבות דשבת הוא דאתמר להאי כללא דאין שבות במקדש אבל בשבות דשאר איסורין גזרו גם במקדש:

האמנם לפענ"ד קשיא לי טובא על עיקר האי סברא דהתו' דסברי רבנן לחלק בהאי כללא דאין שבות במקדש בין שבות דאיסורי שבת לשבות דשאר איסורין דמאי שנא שבות דשבת משאר איסורין כיון דכל עיקר טעמיה דהאי כללא אינו אלא משום דכהנים זריזין הן כדאמרי' בכמה דוכתי וא"כ מה"ט אין מקום לחלק בזה כלל בין איסורי שבת לשאר איסורין ולא עוד אלא דאדרבה שאר איסורין דקילי מאיסור שבת דאית ביה חיוב סקילה כ"ש וק"ו דלא גזרו בהו שבות במקדש דאשכחן דהחמירו רז"ל בגזירותיהם באיסורי שבת יותר מבכל שאר איסורין וכיון דאפילו באיסורי דשבת הם אמרו בגזירותיו דאין שבות ב במקדש ולא גזרו גזירותיהן במקדש כ"ש וק"ו דלא גזרו גזירותי' דשאר איסורין במקדש מה"ט דכהנים זריזין הן. והא ודאי דליכא למימר דגבי איסורי שבת דחמירי טובא היא הנותנת שיהיו כהנים זריזין בהו ולכן לא גזרו שבותין דאיסורי שבת במקדש אבל שאר איסורין דלא חמירי כאיסורי שבת לא אמרינן בהו כהנים זריזין הן. הא ודאי לא נתן ליאמר כלל על הני כהני שלותי דרחמנא דיהיו זריזין דוקא באיסורי שבת משום דחמירי ולא יחושו להיות זריזין בשאר איסורין דאורייתא דלאו ברשעי עסקינן שיהו מקילין בשום איסור מאיסורי תורה טפי מאיסורי שבת אלא אי אמרי' דכהנים זריזין הן באיסורי שבת זריזין הם גם בשאר איסורין ועוד דהחמירו ז"ל באיסורי שבת טפי מבשאר איסורין וכאמור. ועוד דבהדיא אמרי' בש"ס בב"ב ד"ץ דלהכי לא גזרו במקדש על מדות שלישית ההין ורביעית ההין משום דכהנים זריזין הן. אלמא דגם באיסורין דלאו דשבת כהנים זריזין הן ולא גזרו במקדש וכדכתיבנא בריש אמ"יר באופן דהא וראי

כי קשה הדבר מאוד למימר שיהיה חלוק בהאי כללא דאין שבות במקדש בין שבות דשבת לשבות דשאר איסורין ומ"ש הגאון מהרש"א זל אבל בשאר איסורין ליכא לחלק בין מקדש לגבולין וכן סיים עוד בסוף דבריו ובשאר איסורין ודאי דליכא לאפלוגי לא ידענא טעמא של הודאי הגמור הזה שכתב דודאי דליכא לאפלוגי כי אדרבה נראה ודאי דגם בשאר איסו' איכא חלוק זה במקדש מבגבולין דאיסורי דרבנן אף דאסירי בגבולין במקדש שרו משום דאין שבות במקדש דכהנים זריזין הן:.

אשר על כן נלע"ד ברור דגם התוס' זל בשבת מעולם לא זו היא שעלתה על דעתם דעת קדושים לחלק את השווין בהאי כללא דאין שבות במקדש בין שבות דשבת לשבו' דשאר איסורין דהא ודאי ליכא למימר כלל דפשיטא דהאי כללא איתיה בכולהו איסורי בין דשבת בין דשאר איסורין מה"ט רבה דכהנים זריזין הן דשייך בשאר כל האיסורין וכמבואר בש"ס דב"ב כדכתיבנא. ומאי דכתבו התוס' דאומר הרשב"א דפריך מכ"ש דכיון דסבר שמואל דמלאכה שא"צ לגופה חייב א"כ ס"ל בשבת דבר שאין מתכוון אסור וכו' וכיון דבשבת אסור דבר שאינו מתכוון כ"ש בעלמא. נ"ל ברור דכוונת דבריהם ז"ל הכי הוה דכיון דבשבת אסר שמואל דבר שאינו מתכוון מדרבנן אע"ג דלגבי איסורי שבת בעינן מלאכת מחשבת כ"ש בעלמא בשאר איסורין דאוסר דבר שאינו מתכוון אפילו מדאורייתא דגבי שאר איסורין אי אסיר דבר שאינו מתכוון אפי' מדאורייתא אסיר כיון דליכא בהו טעמ' דמלאכת מחשבת והיינו דפריך התם בזבחים פ' כל התדיר על שמואל דהתיר לזלף היין על גבי האישים דמאחר דאיהו סובר לאסור אפי' דבר שאינו מתכוון כר' יהודה כ"ש דסובר כוותיה לאסור דבר שאינו מתכוון בשאר איסורין מדאורייתא כר יהודה דס"ל הכי ואמאי התיר להביא יין ולזלפו על האישי' וכ"כ התוס' ז"ל שם בשבת לעיל דמ"א ע"ב ד"ה מיחם שפינה דלר"י דס"ל גבי איסורי שבת דבר שאינו מתכוון אסיר מדרבנן גבי שאר איסורין אית ליה דאסור דבר שאינו מתכוון מדאורייתא יע"ש. וכן מוכח נמי להדיא מסוגיא דזבחים שם פ' כל התדיר דפרכי' עליה דשמואל דזילוף ע"ג האישים מהא דתניא יין נסך לספלים או אינו אלא לאישים אמרת לא יכבה ומשני ל"ק הא ר"י והא ר"ש ופרש"י הא ר"י דאמר דבר שאינו מתכוון אסור הוי לא תכבה אפי' בלא מתכוון הילכך עקר ליה למשמעו' דאשה למדרשיה נחת רוח וכו' יע"ש. הנה מבואר יוצא מסוגיא זו דלר"י אסור דבר שאינו מתכוון דבר תורה דהא מוקמי' להך ברייתא דאו אינו אלא לאישים אמרת לא תכבה כר"י דאמר דבר שא"מ אסור ולכן שפיר פי' התוס' בשם רשב"א מאי דפריך התם בתר הכי למימרא דשמואל כר"ש ס"ל והא אמר שמואל מכבין גחלת וכו' כלומר וכיון דס"ל לשמואל כר"י במלאכה שא"צ לגופה דחייב ה"נ

ס"ל בדבר שאינו מתכוון גבי שבת כר"י דאסור מדרבנן דמשמע ליה להמקשן דהא בהא תלי' וכיון דבאיסורי שבת ס"ל לשמואל כר"י דדבר שא"מ אסור מדרבנן כ"ש בעלמא בשאר איסורין דס"ל כר"י דאסיר דבר שא"מ מדאורייתא ואיך התיר להביא יין ולזלפו ע"ג האישים דהוה איסור דלאו דשבת ואסיר דבר שאינו מתכוון דאורייתא. זה נלע"ד פשוט וברור בכוונת דברי התוס' דשבת הנז' ועמ"ש התוס' בפ' כל התדיר שם דצ"ב ע"א סוף ד"ה אבל לא גחלת של עץ וכו'. ואני תמה מאוד על הגאון מהרש"א ז"ל שלא ירד להבין תוכן דברי התוס' עד שהשיא כוונתם לדבר אחר דס"ל לחלק בהאי כללא דאין שבות במקדש בין איסורי שבת לשאר איסורין והא ליתא דכונת התוס' ז"ל כדכתיבנא: **ולכן** אני אומר שגם הגאון מהרש"א זל בדבריו אלו שכתב ע"ד התוס' לא כיוון מעולם למימר לכל כי האי חלוקא בהאי כללא דאין שבות במקדש בכונת דברי התוס' אלא גם איהו ז"ל כוונתו בביאור דברי התוספות כדכתיבנא ובירנא אנן דבריהם רק שקצר בלשונו יותר מדי אמנם המכוון מדבריו אלו הקצרי' הן הן הדברים שכתבנו בביאור כונת דברי התוס' ז"ל. והכי קאמר ואע"ג דאין. שבות במקדש היינו באיסורי שבת אבל בשאר איסורין ליכא לאפלוגי בין מקדש לגבולין. ביאור דבריו ואע"ג דאין שבות במקדש ובכן מה הועילו התוס' במה שאמרו דהמקשה דהתם סבר דכיון. דבשבת אסר דבר שאינו מתכוון כ"ש בעלמא דהן לו יהא כן כדבריהם דכיון דבשבת אסר כ"ש בעלמא אין איסורו אלא מדרבנן דהא מאי דאוסר בשבת דבר שאינו מתכוון כר"י אינו אלא מדרבנן וא"כ כי אמרת כ"ש בעלמא היינו דכ"ש דאסור מדרבנן בעלמא בשאר איסורין דבר שאינו מתכוון וכיון שכן דאין איסורו אלא מדרבנן אכתי מאי פריך התם המקשן על מאי דאמר שמואל דמביא יין ומזלפו ע"ג האישים הא התם במקדש מיירי ואין שבות במקדש ולהכי אע"ג דסובר שמואל דבר שאינו מתכוון אסור כיון דאין איסורו אלא מד מדרבנן שפיר קאמר להביא יא יין ולזלפו ע"ג סנמטח משום דאין שבות במקדש ולזה כתב הגאון ז"ל היינו באיסורי שבת כלומר באיסורי שבת הוא דאין דבר שאינו מתכוון אסור אלא מדרבנן משום דגבי שבת מלאכת מחשבת בעי' אבל בעלמא בשאר איסורין אוסר דבר שאינו מתכוון מדאורייתא וליכא לפלוגי בדבר שאינו מתכוון בשאר איסורין בין מקדש לגבולין כיון דאיסורו דבר תורה זהו כוונת הגאון מהרש"א ז"ל והיינו דכתב עוד וליכא למימר בהא דדיו לבא מן הדין שאר איסורין כנדון דאינו אלא גילוי מילתא בעלמא וכו' וכוונתו דכיון דמאי דאמרי' דשאר איסורין דעלמא אוסר דבר שאינו מתכוון הוא מדין ק"ו דשבת דאוסר בו שמואל דבר שאינו מתכוון איך נאמר דבשבת אוסר מדרבנן ובשאר איסורין אוסר מדאוריית' דיו לבא מן הדין דהן שאר איסורין להיות אסור בהן דבר שא"מ מדרבנן

כנדון דהוא איסורי שבת דאינו אוסר ביה דבר שא"מ אלא מדרבנן לזה כתב דליכא למימר בזה דיו לבא מן הדין וכו' דאינו אלא גילוי מלתא בעלמא דאוסר שמואל דבר שאינו מתכוון בשבת אלמ' ס"ל לשמואל כר' יהודה דאוסר דבר שאינו מתכוון ומינה דכ"ש דסובר כר' יהודה גם בשאר איסורין דאוס' בהן דבר שא"מ דבר תורה דבשאר איסורין ודאי ליכא לפלוגי כלומר דבשאר איסורין ודאי דאיסורו דבר תורה וליכא לפלוגי ביה בין מקדש לגבולין ודבריו אלו דכתב וליכא למימר בהא דדיו לבא מן הדין המה מורים על כוונ' כל דבריו שכוונתו כדכתיבנא כי אם כוונת דבריו במאי דכתב ואע"ג דאין שבות במקדש היינו באיסורי שבת אבל בשאר איסורין ליכא. לפלוגי בין מקדש לגבולין דהיינו דבשאר איסורין ליתא להאי כללא דאין שבות במקדש וכאשר כן קבעו בשמו לחלק בהאי כללא הכי הרב יד מלאכי והרב מחנה ראובן והרב חיד"א ז"ל. הנה מאי דכתם הגאון ז"ל וליכא למימר בהא דדיו לבא מן הדין שאר איסורין כנדון דאינו אלא גילוי מלתא בעלמא אין לדבריו אלו שום מוכן כלל דמה שייך למימר הכא דיו לבא מן הדין הכא הא מאי דילפי' מכ"ש הוא דגם שאר איסורין דעלמא דבר שאינו. מתכוון אסיר בהו מדרבנן מכ"ש דאיסורי שבת. ואי משום דבאיסורי שבת אתמר להאי כללא דאין שבות במקדש נאמר דיו לשאר איסורין דיהא בהו האי כללא דאין שבות במקדש כנדון דהיינו איסורי שבת הא ודאי לא ניתן ליאמר כלל כי מה ענין האי כללא דכליל לכל מיני איסורין להאי ק"ו דדיינינן איסור דבר שאינו מתכוון גם בשאר איסורין מאיסורי שבת למימר בק"ו זה דיו לבא מן הדין להיות כנדון א איסורי שבת אין שבות דידהו במקדש אלא הדבר מבואר דכונת הגאון מהרש"א ז"ל כדכתיבנא וברירנא דבריו ואתי שפיר מאי דכתב וליכא למימר בהא דדיו לבא מן הדין וכו' וכוונתו כדכתיבנא באופן דלא זו בלבד דלא זו היא שעלתה על דעת התוס' דשבת הנז' לחלק בהאי כללא דאין שבות במקדש בין איסורי שבת לשאר איסורין כאמור לעיל בביאור כונת דבריהם זל אלא דגם הגאון מהרש"א ז"ל בהני מילי דכתב הוא ע"ד התוס' לא זאת היתה כוונתו אלא גם איהו ז"ל כוונתו כדכתיבנא. והנה כי כן אדרבה הגאון רש"א ז"ל בדבריו אלו שכוונתו כדברירנא להורות נתן דגם בשאר איסורין איתיה להאי כללא דאין שבות במקדש אלא דהתם פריך שפיר המקשן לשמואל משום דדבר שאינו מתכוון בשאר איסורין אסיר דבר תורה ולהכי ליכא לחלק בין מקדש לגבולין הא אי הוה הא דדבר שאינו מתכוון גם בשאר איסורין מדרבנן כמו בשבת לא הוה פריך מידי המקשן התם לשמואל משום דאין שבות במקדש. ודלא כהרב וד מלאכי והרב מחנה ראובן והרב חי"דא ז"ל שכתבו בשמו לחלק לדעת התוס' בהאי כללא דאין שבות במקדש בין איסורי שבת לשאר איסור דליתא ומאוד אני

תמה עליהם שלא דקדקו יפה בדברי התוס' והגאון מהרש"א זל וכתבו בשמם מה שלא עלתה על דעתם ומחשבתם כלל. ויגדל התימא על הרב מחנה ראובן שתמה על קושית הגאון תפארת שמואל שנעלם ממנו חלוק זה שחלקו התוס' דשבת ונהפוך הוא כי עליו הוא דיש לתמוה יותר דממנו הוא דנעלם כוונת דברי התוס' ודברי הגאון מהרש"א ז"ל. ולעיקר קושית הגאון תפארת שמואל עיין לקמן בסי' שאח"ז. ומאי דמייתי הרב מחנה ראובן דבשאר איסורין ליתיה להאי כללא דאין שבות במקדש מהא דאמרי' בזבחים דע"ט ע"ב דלכ"ע גוזרין גזירה במקדש לא שמיה מתיא כלל וכמו שנכתוב לקמן סי' מ' בס"ד:

והנה הרא"ש ז"ל בשלהי ע"ז כתב וז"ל ומיהו קצת נראה משם שסוף הלילה לבדו אינו מועיל אלא כולו שאם סוף הלילה לבדו גורם למה הצריך הכתוב בכלי חרס שבירה ובכלי נחשת מריק' ושטיפה אחר בישול חטאת למ"ד נותן טעם לפגם מותר וכו' ומשו"ה היו שובריין כל הכלים במקדש אפילו אותם שבשל בהם אתמול כי לכתחלה לא היו מבשלין בהן גזירה אטו בת יומא כי ברוב הבשול שהיה בעזרה אתי למחלף וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הרי שהוצרך הרא"ש ז"ל למימר טעמא ונימוקו עמו על שלכתחלה לא היו מבשלין במקדש בכלי שאינו בת יומא גזירה אטו בת יומא והיא משום כי ברוב הבשול שהיה בעזרה אתי למחלף והשתא קשה דאמאי איצט' לטעם זה דברוב הבשול אתי למחלף. הך כך גזרו חכמים גם בחולין שלא לבשל לכתחלה בקדרה שאינה בת יומא גזירה אטו בת יומא אף דליכא ה"ט דרוב הבשול. ונראה ברור דמשום דקי"ל דאין שבות במקדש לכן אף דגזרו במדינה בחולין קדרה שאינ' בת יומא אטו בת יומא לא הוה אסיר במקדש לבשל בקדרה שאינה בת יומא משום דזה כלל גדול דאין שבות במקדש דכהנים זריזין הן להכי כתב הרא"ש ז"ל טעמא דגם במקדש איתה להאי גזירה משום רבוי הבשול דיש שם בעזרה ואתי למחלף ולהכי גזרו שבות זה גם במקדש. זה נ"ל פשוט וברור בכונת דברי הרא"ש ז"ל וא"כ הרי אתה למד מדברי הרא"ש זל אלו דגם בשאר איסורין דלאו דשבת איתיה להאי כללא דאין שבות במקדש ועיין במרדכי דשבועות דמפורש יוצא מדבריו דגם בשאר איסורין אין שבות במקדש דאסר שם הטלת מים חמין למקוה משום גזירת מרחצאות דאע"ג דתנן בפ' אמר להם הממונ' אם היה כ"ג איסטניס מחממין לו חמין וכו' זל כמה דברים התירו במקדש וכו' ואין שבות במקדש וכו' יע"ש. אשר מפורש יוצ' מדבריו דגם בשאר איסורין אין שבות במקדש:

כללא דמילת' דהאי כללא דאין שבות במקדש אתמר בכל איסורין בין באיסורי שבת בין בשאר כל איסורין וליכא מאן דסובר לחלק בזה בין איסורי שבת לשאר איסורין כי אין

מקום לחלק בזה כלל כיון דטעמא הוה משום דכהנים זריזין הן וככל האמור. ודלא כהרב יד מלאכי והרב מחנה ראובן והרב חי"דא ז"ל דכתבו בשם הגאון מהרש"א לרעת התוס' בשבת לחלק בהאי כללא בין איסורי שבת לשאר איסורין דהא ליתא ומעולם לא עלתה בזאת על דעת התוס' והגאון מהרש"א ז"ל לחלק כל כי האי חלוקא כלל וכוונת דברי התוס' והגאון מהרש"א ז"ל כאמור ומדובר לעיל ושם בא"רה דאדרבה שהגאון מהרש"א ז"ל בדבריו אלו הורה לדעת דגם בשאר כל איסורין אין שבות במקדש הפך מה שכתבו הרבנים הנז' בשמו וכדכתיבנא וזה ברור:

מו

אין שבות במקדש. לא בכל השבותין אמרו אין שבות במקדש דשבות גדולה לא התירו אפי' במקדש. כ"כ התוספות ז"ל בעירובין דק"ב ע"ב עלה דתנן התם מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה והעליון כאן וכאן אסור וכתבו התוס' בד"ה והעליון בשם ר"י דאפי העליון הוא דרבנן דשבות גדולה כזה לא התירו במקדש וטובא אשכחן דלא התירו במקדש כגון סידור הקנים ונטילתן דאינה דוחה את השבת י"עש. אבל רש"י ז"ל שם פי' דהעליון אסיר דבר תורה דמתני' כמ"ד יש בנין בכלים אבל למ"ד אין בנין בכלים שרי במקדש גם העליון יע"ש. אשר מבואר דרש"י ס"ל דגם שבות גדולה כזה דחזרת ציר העליון התירו במקדש:

והנה הרא"ש ז"ל בפרק כל שעה עלה דההיא דאמר רב קדירות בפסח ישברו כתב וז"ל כתב ראבי"ה י"א דאין מועיל לקדירות ליבון ע"י חזרת כבשנות דחייסי עלייהו דילמא פקעי ולא מלבנן ליהו שפיר בו ושגגה היא בידם דלא אמרו חכמים כן אלא היכא דמתלבנין מבחוץ ולא מבפני' א"נ ע"י מילוי גומרי דחייש לפקיע' אבל כשמחזירן לכבשן מתלבן מבפנים ומבחוץ כי השלהבת עולה לו בכל צדדין ולא פקעה. וכן מוכח בפ' דם חטאת דפריך וליהדרינהו לכבשנות ומשני אין עושין כבשנות בירוש' ומשמע הא עושין כבשנות בירוש' שרי וכו' א"ד ו"ל יע"ש. ותמה הגאון תפארת שמואל זל בחי' על הרא"ש דמאי ראיה מייתי מהא דפריך בפ' דם חטאת וליהדרינהו לכבשנות דילמא התם דהטעם משום דאין שבות במקדש א"ד ז"ל ע"ש. ולכאורה תימא לי על תמיהתו דא"כ דהוה הטעם התם משום דאין שבות במקדש. מה לו כי יזעק על הרא"ש ז"ל בראייתו ותיקשי ליה לפ"ז על הש"ס גופיה התם דפריך וליהדרינהו לכבשנות ומשני ר"ז לפי שאין כבשנות בירוש'. והשתא אכתי קשה הא הסקה מבפנים ע"י מילוי גומרי נמי הוי לבון מדינא דאוריי' אלא דמדרבנן לא שרי למעבד הכי משום דילמא חייס עלייהו דפקעי ומתברי וכדקאמר הש"ס התם ואם איתא דבמקדש ליכא למיגזר לחייס עלייהו משום

דאין שבות במקדש כדכת' הגאון ת"ש זל אדפריך דליהדרינהו לכבשנו' ליפרוך ונעביד להו הסקה מבפנים על ידי מילוי גומרי ולהא ליכא לשנויי כדשני ר"ז על מאי דפריך מלבון דכבשנות וכן ר"ז דשני דאין כבשנות בירוש' אכתי ליפרך וליעבדינהו הסקה מבפנים אלא מדלא פרכי' הכי ע"כ לומר דבהסקה מבפנים גם במקדש גזרו ולא אמרי' בהא דאין שבות במקדש ולכן שפיר מייתי הרא"ש ז"ל ראיה מהא דפריך וליהדרינהו לכבשנות וכו' דאם איתא דגם בחזרת כבשנות איכא למיחש לדילמא פקעי מאי פריך ואמאי הוצרך לשנויי לפי שאין כבשנות אלא מוכח דבהחזרת כבשנות ליכא למיחש לדילמא פקעי ואפי' במדינה שרו והיותר קשה על הר"ן ז"ל שכתב בפ' כל שעה וז"ל התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו דכתיב אשר תבושל כו ישבר אלמא לית ליה תקנתא וא"ת דבפ' דם חטאת פרכינן וליהדרינהו לכבשנות ומשני אין עושין כבשנות בירוש' אלמא אית להו תקנת' בהחזרת כבשנות והיכי אמרי שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ותי' ר"ת ז"ל דכי האי גוונא. לא מיקרי יוצא מידי דופייו דלאחר היסק הרי הוא ככלי חדש ומיהו במקדש אית ליהו תקנתא בהכי אבל לדידן לא דחייס עלייהו דילמא פקעי א"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתב ז"ל דה"ט דאמרי' התם דשרי למיהדרינהו לכבשנות משו' דהוה במקדש אבל לדידן לא דחייס עלייהו וכו'. ומשמע דהיינו משו' דאין שבות במקדש וכדכתב הגאון ת"ש ז"ל לדחות ראיית הרא"ש ז"ל. וקשה על הר"ן דא"כ מאי משני התם ר"ז לפי שאין כבשנות בירו' ואכתי תיקשו ליעבד ליהו הסקה מבפני' על ידי מילוי גומרי כיון דבמקדש לא גזרי' לדילמא חייסי וכו':

והנה הרב בני חיי ז"ל בלשונות הרמב"ם די"ח הקשה כן על סבר' הי"א והראב"ן שכת' הרא"ש ומטו לה בשם הרב מהרח"א ז"ל. ואיהו זל כתב ליישב והביא דבריו הרב שער המלך ז"ל פ"ה מה' חמץ ומצה הלכה כ"ה ד"פ ע"ג ודחה תירוצו. ואיהו ז"ל שם ע"ד כתב דבדוחק יש ליישב דדוקא בחזרת כבשנות דליכא למיחש כולי האי דילמא פקעי התירו במקדש אבל במילוי גומרי דאיכא למיחש טפי לא פלוג רבנן וגזרו אף במקדש. אלא דהוקש' לו בפשט' דשמעתא דקאמר א"ל רבינא לר"א וכי מאחר דאיתותב רבה בר איהילאי אמאי אמר רב קדירות בפסח ישברו וק"ט דלמאי דס"ד דרבינא דלא אסיק אדעתיה טעמא דחייס עלייהו אדפריך לרב תיקשי לרבינא מתניתין אברייתא דכיון דהסקה מועיל בכלי חרס קדירות במקדש אמאי קתני במתני' דשבירתן במקדש ליעביד להו הסקה מבפני' יע"ש שהניחה בצ"ע. ולדידי ק"ל יותר על רש"י ז"ל שפי' שם אהא דפרכי' אלא קדירות שבמקדש אמאי ישברו וז"ל הואיל ואית להו תקנתא בליבון הא אקימנא דטעמא משום בליעה הוא ולא אבישול קפיד קרא דנימא גזירת הכתוב היא

וניהי דבמשכן כתיב ישבר לפי שלא היו קבועין להיות להם כבשונו' לצרף כ"ח אבל במקדש נהדרינהו לכבשנות שהיוצר צורפן בהן ויתלבנו ע"כ יע"ש. וק"ט דמה הועיל רש"י ז"ל ליישב מאי דכתיב במשכן ישבר במ"ש דבמשכן לא היו קבועין להיות להן כבשונות לצרף כ"ח. הא אכתי קשה אמאי כתיב במשכן ישבר הא היו יכולין להסיקן במילוי גומרי וכיון דאית ליהו תקנתא בהכי אמאי כתב רחמ' במשכן ישבר:

והנלע"ד בישוב כל זה דלא היה שייך במשכן וכן במקדש האי תקנתא דליבון ע"י הסקה מבפנים במילוי גומרי והוא משו' דלא היה אפשר ליהו למעבד לבון זה מפני רבוי הבישול שהיה שם עד שמפני רבוי הבשול היו מבשלין ביום ובלילה כדי שלא יבאו לידי נותר וכמ"ש הרא"ש ז"ל בשלהי ע"ז יע"ש. והנה כי כן היסק כל כלי חרס כי רבים המה ע"י מילוי גומרי לא היה אפשר כי היה צרי' זמן רב וטורח מרובה ויבאו הקרבנות ת לידי נותר וגם הכהנים יבטלו עבודתן מפני עסק ם בהיסק הכלים כי יצטרכו זמן רב להסק כל הכלים. ולהכי לא היה שייך לא במשכן ולא במקדש לבון זה דהסקה מבפנים ולכן כתי' במשכן ישבר. אמנם הלבון ע"י כבשנות היה שייך שפיר גם במשכן ובמקדש. כי בלבון זה אין צריך טורח גדול וזמן מרובה דבכבשן אחד מתלבנין הרבה כלים בזמן מועט מפני האש הגדולה אשר בהכבשן והיסקו גדול ורב ובזמן מעט מתלבנין אלא שבמשכן אפ"ה כתי' ישבר מפני שלא היו קבועין ולא היה שייך שיהיה להם כבשונות לא היה לכ"ח דמשכן אפשרו' ללבנן ולהכי כתיב במשכן ישבר וכדפי' רש"י ז"ל. ולא היה צרי' לפרש דגם מילוי גומרי לא היה אפ' מטעמ' דכתיבנא משום דהוא פשוט מאיליו כי זה הוא ידוע שהיה שם רבוי הבשול וכלים מרובין וכהנים עסוקין תמיד בעבודת הקרבנות ולא היה אפשר ללבן הכלי' ע"י מילוי גומרי. וכן הש"ס משו"ה לא פריך על קדירות שבמקדש אמאי ישברו ליעביד ליהו הסקה מבפנים משו דבמקדש לא היה אפשר למעבד להאי תקנתא וכאמור. וה"ט דלא פריך רבינא ממתני' אברייתא אלא פריך לרב דאמר קדירות של פסח ישברו אמאי ישברו למלינהו גומרי וליעביד להו הסקה מבפנים ופריך הש"ס דליהדרינהו לכבשונות דשייך גם במקדש כיון דבכבשונות מתלבנין הרבה כלים בזמן מועט ולא קשיא תו מידי לא מאי דהקש' הרב בני חיי בשם מהרח"א ז"ל על הי"א וראב"ן והר"ן ז"ל. וכן מאי דהקשה הרב שער המלך ז"ל על פשטה דשמעתא. ומאי דאקשינן אנן בעניותין על רש"י ז"ל דבמאי דכתיבנא אתי שפיר ויפה כיון הגאון תפארת שמואל ז"ל במאי דתמה על ראיית הרא"ש ז"ל. כי על הש"ס ליכא לאקשויי מטעמא דכתיבנא. כנלע"ד:

והנה הגאון אליה רבה ז"ל בא"ח סי' תנ"א כתב ליישב תמיהת הגאון תפאר' שמואל ז"ל כתבתי דבריו לעיל סי' מ"א ושם כתבנו בעניותין לדחות דבריו דאינם מן הישוב כלל יע"ש. גם מאי דכתב בספר מתנה ראובן בחי' לפסחים לדחות תמיהת הגאון ז"ל במאי דכתבו התוס' בשבת דדוק' באיסורי שבת בלבד אתמר להאי כללא דאין שבות במקדש ולא בשאר איסורין וכמ"ש הגאון מהרש"א ז"ל שם כבר אנן בעניותין לעיל דחינא לה להאי חלוקא בסי' הקודם וגם התוס' והגאון מהרש"א ז"ל מעולם לא כיוונו לחלק בהאי כללא כל כי האי חילוקא ככל האמור ומדובר שם ע"ש. באופן דתמיהת הגאון ת"ש על ראית הרא"ש ז"ל נר' תמיהא אלימתא:

ולי נראה ליישב דברי הרא"ש ז"ל ע"פ דברי התוס' ז"ל דעירובין שכתבנו בריש אמי"ר דשבות גדולה לא התירו במקדש. וס"ל להרא"ש בשם ראבי"ה ז"ל דכה"ג דאיכא לחשש דפקעי וחייס עלייהו שבות גדול הוא למגזר עליה גם במקדש. והיינו משום דכיון דע"י הלבון קרוב דיפקעו כי מחזירן לכבשן הנה הוא חייס ודאי על כלי מקדש דלא ליפקע ודעתו להשהותן שם בתנור כדי לבונן ולא יותר כי היכי דלא ליפקעו וע"י כן יבאו להוציאן משם קודם שיתלבנו היטב כי איידי דחייסי על כלי קדש דלא ליפקעו יבואו לטעות בחושבם שכבר שהו כדי לבון גמו' וכדי שלא יפקעו ימהרו להוציאן מהכבשן והם עדין לא באו לידי גמר הלבון וכיון שזה קרוב להיות גם במקדש איכא למגזר. ומאי דכתב הרב פר"ח ז"ל סי' תנ"א לדחו' ראיית הרא"ש ז"ל די"ל בכהנים זריזין הן. ועוד דכיון דלאו דידהו לא חיישי' לדילמא חייסי וכו' יע"ש. גם דחייתו השניה לאו דחיה היא כי אף דלאו כלי' דידהו נינהו חייסי עלייהו דלא ליפקעו כדידהו וטפי מדידהו משום דכלי מקדש נינהו וחייסי הני כהני דידן על כלי מקדש דלא ליזלו לאבוד ויפקעו. באופן דס"ל לראבי"ה ז"ל דשבו' כזה שבות גדול הוא ויש לגזור גם במקדש כמו בגבולין אלא מדקאמר לפי שאין כבשנו' בירוש' אשר מבואר דאי הוה כבשנות הוה שרי במקדש ע"כ לומר דבכבשנות ליכא כלל להאי חששא דפקעי ולהכי הוה שרי דליכא למגזר מידי כנלע"ד בישוב תמיהת הגאון תפארת שמואל ז"ל על ראית ראביה ז"ל. ותו לא מידי:

מז

אין שבות במקדש. נסתפקתי אם הא דלא גזרי רבנן שבות במקדש אינו אלא שבותין דכל איסורין השווין בכל דנהיגי הני איסורי בכל ישראל בכל מקום שהם בין במקדש בין במדינה כאיסורי שבת ושאר איסורין שבתורה אב באיסורין דלא נהיגי אלא בעבודת כהנים במקדש בלבד גזרו באיסו' דידהו רבנן שום שבות שלא יעברו על איסור דאורייתא דנהיג בהו כמו שגזרו זל כמה גזירות בכמה איסורין השוין בכל. דאע"ג דכהנים זריזין

הם ומטעם זה הוא דאמרו אין שבות במקדש אפשר דאין טעם זה דזריזין הם אלא לגבי כל שבותין דשאר כל איסורי תורה דנהיגי בכל ישראל בין במקדש בין במדינה דכיון דנהיגי הני איסורי בכל ישראל וגזרו בהו רבנן שבותין ונהיגי גם הכהנים במדינה להני איסורי ושבותין דידהו. זריזין הן הני כהני בהני איסורי במקדש וליכ' למיחש דיעברו אדאורייתא במה שאין נאסרין שם במקדש בשבות דהאי איסורא כיון דבמדינה גזרו ואסרו ואינהו גופייהו במדינה שאינו לדבר של מקדש אסירי בהני שבותין ולהכי הותר להו שבות במקדש אמנם באיסורין דלא נהיגי כלל במדינה אלא במקדש בלחוד כהני איסורי דשייכי בעבודת הכהנים במקדש בהקריב' את הקרבנות ושאר העבודות:

כיון דלא נהיגי כל הני איסורי דאורייתא במדינה כלל רק במקדש בהני כהני שלוחי דרחמנא בלחוד. אפשר דגם בכהנים יש לחוש שיבואו לעבור על איסור דאורייתא דידהו ויש לגזור שבות באיזו איסור מהן שנראה לחכמים ז"ל לגזור כדי שלא יבואו לעבור באיסור דאורייתא ולא אמרי' בהני איסורי דנהיגי במקדש בלבד דכהנים זריזין הן:

או דילמא גם באיסורי כהונה דעבודת מקדש אע"ג דלא נהיגי כלל במדינ' לא חשו רבנן לדילמא יגעו הני כהני באיסור דאורייתא משום ה"ט דכהנים זריזין הן ולא אתי ליגע בדאורייתא ולא גזרו אפילו באיסורי כהונה דעבודת מקדש שום שבות וגזירה דרבנן:

ונלע"ד כהצד הראשון דדוק' בשבותין דאיסורין דנהיגי בכל ישראל במקדש ובמדינה הוא דלא גזרו במקדש מה"ט דכהנים זריזין הן ולא אטו לעבור אדאורייתא מפני מה שהותר להם הני שבותין. אבל בהני איסורי דלא נהיגי אלא במקדש דוקא בהני כהני בעבודתם במקדש. לא אתמר להאי מילתא דכהנים זריזין ושייך שפיר שיגזרו חכמים בהו שבותין שיראה להם שצריך לגזור כדי להרחיקם להכהנים מן העבירה דלא ליגעו באיסור דאורייתא דשבותין דשאר איסורין השווין בכל ובכל קום שאני וכדכתיבנא. ואמינא לה מהא דגזרו טומאה בפיגול ובנותר בפיגול משום חשדי כהונה ובנותר משום עצלי כהונה כדאיתא פרק כיצד צולין דפ"ה ע"א ואיבעיא לן התם ביוצא אם גזרו רבנן טומאה או לא. ומייתי הש"ס למיפשט מהא דתנן המוציא בשר מחבורה לחבור' וכו' ומסיק אלא ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה מ"ט בני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו. והשתא איכא לאקשויי הא קי"ל בכל מקום דכהנים זריזין הן עד שמטעם זה אמרו ז"ל דאין שבות במקדש. ואמאי גזרו טומאה אפי' בפיגול ונותר ואמור רבנן בטעמא משום חשדי כהונה ומשום עצלי כהונה. היפך הנאמר בכל מקום דכהני לא חשידי ולא עצילי אלא אדרבה זריזין הן וכן מאי קמיבעיא לן אם גזרו טומאה גם ביוצא כבנותר ולא עוד אלא דמסיק דביוצא

בפסח לא קמיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה דבני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים והא גם בכהנים אמרי' בכל דוכת' דזריזין הן ומזהר זהירי עד שאמרו מה"ט דאין שבות במקדש. והתוספות ז"ל שם ד"ה דבני חבורה זריזין הן הקשו דבפר' המוציא תפי' דק"ו משמע איפכא דקאמר כהנים זריזין הן אמרי' בני חבורה זריזין הן לא אמרינן. ותירצו בשם ר"י דלא דמי דגבי בני חבורה שייך למיגזר טפי שמא יחתה מלגבי כהנים דהא מילתא לא שייכא לפסח כלל אבל במידי דשייך לפסח כגון יוצא זריזין בני החבורה יותר מכהנים א"ד ז"ל יע"ש. ואכתי היא גופ' קשי' דאמאי במידי דשייך לפסח גופיה כגון יוצא יהיו בני חבורה זריזין יותר מכהנים כיון דגם כהנים זריזין הן והותר להם שבותין במקדש מה"ט דזריזין הן. אלא מוכרח דהא דאמרינן אין שבות במקדש מה"ט דכהנים זריזין הן. היינו דוקא בהני שבותין דשאר כל איסורין דנהיגי בכל ישראל ובכל מקום כאיסורי שבת וכיוצא בהני הוא דאמרי' דכהנים זריזין הן טפי מבני חבורה מטעמא דאמרן אמנם כהני איסורי דלא נהיגי רק בכהנים במקדש בלבד. כאיסור פיגול ונותר ויוצא לא אמרי' דכהנים זריזין הן אלא יש לחושדם דילמא יעברו על איסור תורה דפיגול או דמעצלי במצות אכילת קדשים ויותירו מהם ולכן גזרו בהן טומאה. וקמיבעיא לן נמי באיסור דיוצא אי גם בו יש לחוש שיעשו איסור יוצא בקדשים דדוקא בני חבורה זריזין בזה משום דיש רבים ומזרזין זה את זה מלהוציי' ולא אצטרי' לאחמורי עלייהו שלא יבואו לידי יציאה וכמו שפי' רש"י ז"ל שם. אבל כהנים לאו זריזין נינהו בהאי איסורא כיון דאין איסור זה נוהג אלא בהו ובמקדש ואיכא למיח' בהו טפי שיבואו לידי יציאה מבני חבור' בפסח:

תו אשכחינן גזירה דגזרו רז"ל במקדש כדי להרחיק את הכהנים אוכלי קדשים מן העבירה בריש ברכות דתנן התם ולא זו בלבד אלא כל מקום שאמרו חכמי' עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחד הקטר חלבים ואיברי' וכו' וכל הנאכלי' ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק את האדם מן. העבירה יע"ש. הנה דגזרו ז"ל גזירה במקדש בהקטר חלבים ואיברים ולכל הנאכלין ליום אחד ואמרו דמצותן עד חצות כדי להרחיק הכהנים מן העבירה. ואע"ג דקי"ל אין שבות במקדש מטעמא דכהנים זריזין הן. אלא מוכרח דבאיסורי דלא נהיגי אלא במקדש בלבד לא אמרינן כהנים זריזין הן וכאמור:

איברא דמצאתי ראיתי להגאון הרמ"ע מפאנו ז"ל בתשו' סי' א' דף ד' ריש ע"א שכתב וז"ל ובהקטר חלבים ס"ל להרמב"ם דאית ביה תקנתא דרבנן כפשטה דמתני' שכ"כ להדיא פ"ד מה' מעה"ק. אבל רש"י פי' כאן שלא אמרו בו חכמי' עד חצות ולא חשו

להרחיק מאיסו' דאוריית' שלא להביא קדשי' לבית הפיסול משו' לינה ומסתבר טעמיה דהקטרה לכהנים מסורה ואימת מקדש עליהן ועוד דכהנים זריזין הם ואשכחן סיעתא נמי לרש"י מס"פ הקורא למפרע דתנן כל הלילה כשר להקטר חלבים ואיברים וראיה מן התור' דכתי' כל הלילה עד הבוקר ונראה דכיון דאיכפל קרא ואמר עד הבוקר דלימא כל הלילה וסגי מכאן סמכו חכמים ולא עבדו בהו תקנתא והכי פסיקא ליה להרשב"א ולא אמרו כהנים זריזין הן אלא בעבודה א"נ באכילת תרומה שהיא אסור' לזרים אבל באכיל' קדשים דאיכא מינייהו מותרים לזרים ואכילתן לכל מסור' נשים ועבדים וקטנים לא פלוג רבנן בין קדש קדשים לקדשים קלים כגון תודה ואיל נזיר אחד כהנים ואחד ישראלים מצות אכילתן עד חצות דשם אכילה גבי קדשים חד הוא וכו' א"ד ז"ל י"עש הנה דפשיטא ליה להגאון רמ"ע ז"ל דהאי מילת' דאמור רבנן דכהנים זריזין ולא גזרו שבות במקדש גם באיסורי דלא נהיגי אלא במקדש בכהנים בלחודייהו. אתמר ולהכי כתב דמסתבר טעמיה דרש"י דבהקטר חלבים ואיברים לא גזרו משום דהקטרה לכהנים מסורה וכהנים זריזין הם. וטעמא דגזרו באכילת קדשים ואמרו עד חצות ולא אמרו כהנים זריזין הם היינו משום דאיכא קדשים קלים דמותרים לזרים ואכילתן לכל מסורה נשים ועבדים קטנים לא פלוג רבנן בין קדשי קדשים לקדשים קלים. ולענ"ד אחר המחילה רבה אדרב' טפי מסתבר טעמי' דהרמב"ם ז"ל משום דהקטר חלבים ואיברים כיון דהוא דבר דלא נהיג אלא במקדש בלבד לא אמרי' כהנים זריזין הן וכדמוכח מהא דגזרו טומאה בפיגול ונותר משו' חשדי כהונה ועצלי כהונה ואיבעיא לן אי גם ביוצ' גזרו טומאה ומסיק דבני חבורה זרוזין טפי מכהנים וכבר כתבנו מ"ש התוס' ז"ל שם באופן דמוכרח לו' דהאי מילתא דכהנים זריזין הן לא אתמר אלא באיסורי דנהיגי בין במקדש בין במדינ' אבל באיסורי כהונה ובמקדש בלחוד לא אמרינן כהנים זריזין ואע"ג דגבי תרומה נמי אמרי' כהנים זריזין הן אע"ג דאינה נוהג אלא בכהנים. היינו דוק' בתרומ' אבל בקדש לא אמרי' כהנים זריזין וכמ"ש התוס' בחגיגה דכ"ד ע"ב סד"ה דתנן וכו' דבקדש אף שחמור מתרומה אינן זריזין ושכן אמרו בירושלמי. יע"ש. ואע"ג דרש"י ז"ל פי' בריש ברכות דגבי הקטר חלבים ואיברים לא גזרו חכמים דמצותן עד חצות לאו מה"ט דכהנים זריזין הן וכדכתב הגאון רמ"ע ז"ל כי בדבר דלא נהיג אלא בכהני בכהני' ובמקדש לא אמרי' כהנים זריזין הן. אלא מאיזו טעם אחר דנראה להם לחכמים דלא לגזור בהא הוא דלא גזרו ולא מה"ט דכהנים זריזין הן:

תו אשכחן בזבחי' דע"ט עלה דתנן התם נתערב בדם הפסול ישפך לאמה בדם התמצי' ישפך לאמה ר"א מכשיר. ואמרי' עלה התם בגמ' דע"ט ע"ב במאי קמיפלגי אמר רב זביד

בגוזרין גזירה במקדש קמיפלגי מ"ס גזרינן ומ"ס לא גזרינן ר"פ אמר דכ"ע גוזרין הכא בדם התמצי' מצוי לרבות על דם הנפש קמיפלגי מ"ס שכיח ומ"ש לא שכיח. ופרש"י ז"ל בגוזרין גזירה במקדש פליגי אם עושין סייג בקדשים להרחיק מן העבירה ולא חיישינן להפסד קדשים שלא יפסיד את אלו בשביל סייג דאחרים. ת"ק סבר גוזרין הילכך נתערב דם כשר בדם פסול או בדם התמצית ואע"פ שאין בפסול ולא בתמצית כדי לבטל את הכשר ישפך לאמה גזירה דילמא אתי לאכשורי נמי היכא דיש בדם הפסול או בדם התמצית כדי לבטל את הכשר וכו' ור"א סבר אין גוזרין חשו חכמים שלא להפסיד קדשים מחמת גזירה וכו' יע"ש. הנה מפורש להדיא דלכ"ע גוזרין גזירה במקדש כדי להרחיק את הכהנים מעבירה. אלא דהיכא דאיכא הפסד קדשים לרב זביד פליגי בה ת"ק ור"א אי גוזרין גזירה במקדש ולא חשו להפסד קדשים דלת"ק אף באיכא הפסד קדשים גוזרין גזירה משום סייג ולר"א אין גוזרין דחשו חכמים להפסד קרשים. ולר"פ אפילו באיכא הפסד קדשים לכ"ע גוזרין גזירה במקדש והכא בשכיח או לא שכיח קמפלגי. והנה הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' א"ד סימן ה' הביא בכלל דבריו מ"ש התוס' בפסחים דס"ה ד"ה המכבד דהא דאין שבו' במקדש היינו דוקא במילתא דבעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן אז לא גזרו במקדש כיון דליכא איסורא דאורייתא בשום מקום. אבל במילתא דבעלמא איכא איסורא דאורייתא אע"ג דבמקדש ליכא אלא איסור שבות דרבנן גזרינן במקדש אטו עלמא. וסיים עלה הרב ז"ל ובהכי ניחא לי סוגיא דפרק כל הזבחים דע"ט מ"ס גוזרין גזיר' במקדש ומ"ס לא גזרינן א"ד ז"ל יע"ש. גם במהדורא בתר' שם סי' מ"א כתב וז"ל גזירה במקדש הוי פלוגתא בפ' כל הזבחים מר סבר גוזרין גזירה במקדש ומ"ס אין גוזרין וצ"ע דבכל דוכתא אמרי' אין שבו' במקדש שלא גזרו גזירה במקדש דכהנים זריזין הם. אלא דאשכחן נמי כמה דברים שגזרו במקדש משו' שבו' וכמ"ש התוס' בעירובין דק"ב ד"ה והעליון וכו' ע"ש עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה דהוקשה לו להרב ז"ל עלה דהך סוגיא דזבחים דגוזרין גזירה במקדש מהא דק"ל אין שבות במקדש דכהנים זריזין הם. וכתב במהדורא קמא דלפי מ"ש התוס' בפסחים דס"ה ד"ה המכבד דהיכא דבעלמא איכא איסורא דאורייתא גזרו במקדש אטו דעלמא. ולא זכיתי להבין איך ניחא בהכי כיון דהכא אין איסור זה דזריקת דם נוהג כלל במדינה. ואי משו' דבעלמא לענין איסור כי רבה האיסור על ההיתר הכל אסור באכילה דבר תורה ואפי' לא ריבה כל דליכא רובא דהיתירא הכל אסור דבר תורה והכא גבי זריקת דם קרשים אפי' כי ריבה דם הפסול על הכשר כשר לזריק' ולהכי יש לגזור במקדש אטו דעלמא. הא ודאי ליתא חדא דכיון דאין איסור זה דזריקת דם כהא דאיסורי אכילה אין לגזור באיסור

זריקה משום איסורי אכילה ואין זה ענין להא דכתבו התוס' גבי המכבד. ותו דהא פי' רש"י ז"ל דהגזירה דבמקדש הוה משום סייג דמקדש גופי' להרחיק את הכהן הזורק מן העבירה שלא יבא להכשיר נמי. היכא דיש בדם הפסול לבטל דם הכשר. גם מאי דכתב במהדור' בתרא ליישב במאי דכתבו התוספו' בעירובין דק"ב דכמ' שבותין גזרו במקדש. אינו מחוור לפי לישנא דתלמודא דקאמר בגוזרין גזירה במקדש קא מיפלגי וכו'. והול"ל בגוזרין גזירה זו במקדש. גם דהוא דחוק מצד עצמו. והרב מחנה ראובן בחי' לפסחים לדף ל' הביא ראיה מסוגיא זו דזבחים לדברי התוס' והגאון מהרש"א ז"ל דשבת דמ"ב דדוקא באיסורי שבת אמרו אין שבות במקדש אבל בשאר איסורין יש שבות במקדש כבגבולין. וכבר אנן בעניותין לעיל סי' מ"ו הרחבנו הביאור. בזה דליתא להאי חילוקא ושגם התוס' ומהרש"א ז"ל בשבת שם לא אמרוהו מעולם. אך לדידי אעיקרא לא קשיא כלל מאי דקשיא ליהו להר' מהר"י אלגאזי וס' מחנה ראובן זל עלה דהך סוגיא דזבחים מהא דאמרי' אין שבות במקדש. כי האי כללא לא אתמר אלא באיסורין השווין בכל דנהיגי בכל ישר' כהנים לוים וישראלים ובכל מקום בין במקדש בין במדינה כאיסורי שבת ושאר כל איסורי תור'. אבל באיסורי כהונה דעבודת מקדש כהני דזריקת דם קדשים ואכילת קד קדשים ופיגול ונותר לא אמרי' בהו דכהנים זריזין הן. וגוזרין בהו שפיר גזירה במקדש כדי להרחיק לכהנים מעבירה אלא דבמקו' דע"י גזירתם איכא הפסד קדשים לרב זביד פליגי בה ת"ק ור"א אי גם בהא גזרו ולא חשו להפסד קדשים ולר"פ גם בכה"ג לכ"ע גוזרין חכמים גזירה במקדש:

כללא דמילתא דלא אתמר האי כללא דאין שבות במקדש משום דכהנים זריזין הם אלא באיסורין השווין בכל ובכל מקום במקדש ובמדינה כאיסורי שבת ושאר כל איסורין שבתורה דנהיגי בכל ישראל כהנים לוים וישראלים ובכל מקום דבהני הוא דאמרי' דכהנים זריזין הם מטעמ' דאמרן. אמנם בהני איסורין וצוויין דלא נהיגי אלא בכהני' בלבד ובמקדש בלבד כעבוד' הקרבנות ושאר עבודת כהנים במקדש לא אמרי' בהו דכהני' זריזין הם וגוזרין רבנן בהו גזירות לסייג להרחיקם לכהנים מעבירה שלא יעברו אדאורייתא במקומות שנראה להם לחכמים שיש צורך לגזור וככל האמור ומדובר לעיל וזה ברור לענ"ד:

מח

אין שבות במקדש. כתב הרב כ"מ ז"ל פ"ח מה' בית הבחירה על מ"ש הרמב"ם ז"ל חוץ מלילי שבת שאין אבוקות בידם דאע"ג דקי"ל אין שבות במקדש וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מבערב יע"ש. והרב מ"ל ז"ל שם

הקשה על האי כללא דכליל לן מרן הכ"מ ז"ל ממ"ש מהר"יא בכתביו סימן קנ"ד דלהקיש באצבעו בשבת לשתק התינוק שרי והביא ראיה מדתנן בקש להתנמנם פרחי כהונה מקישין לפניו וכו' ולא מידק עלה משום שאין שבות במקדש כדמסיק במצריף גחלת וכו'. ואם כדברי מרן ע"כ טעמא לאו משום דאין שבות במקדש דהא היה אפשר להקיצו בענין אחר אלא ע"כ טעמא הוא משום דהקשה אף במדינה שרי. תו קשיא לי ממ"ש רבינו בפ"ב מה' עבודת יו"הך היה כהן גדול זקן או חולה מלבנין עשישיות של ברזל באש מבערב ולמחר מטילין אותם במים כדי להפיג צינתן שאין שבות במקדש או מערבין מים חמין במי המקוה עד שתפיג צינתן. ואם כדברי מרן למה היו מלבנין עשישיות מבערב ולמחר מטילין אותם במים והיו. עוברים על שבות מאחר שאפשר בתיקון אחר דליכ' איסור שבות שהוא להחם מים חמין מבערב ולמחר יערבו אותם במי המקוה דליכא איסור כלל א"ד ז"ל יע"ש. והרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' ארעא דרבנן אות ד' תמה על האי כללא דמרן הכ"מ ז"ל דנראין שאינן הלכה שהרי בפסחי' דס"ד תנן כיצד תולין ומפשיטין אונקילאות של ברזל וכו' וכל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט מקלות דקין חלקין היו שם ומניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט ר"א אומר י"ד שחל בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתפו ותולה ומפשיט. וטעם ר"א הוי משום טלטול המקלות ומסקי' בגמ' פי"ז דשבת דקכ"ד דטעמיה דר"א לאו משום דאית ליה שבות במקדש אלא דבהאי שבות ס"ל דאסיר אף במקדש הואיל ואפשר בלא"ה והרמב"ם ז"ל בפ"א מה' ק"פ פסק כת"ק דמקלות דקין ולא חילק בין בשחל י"ד בשבת כמו שחילק בשאר בבות דהתם משמע דס"ל דהלכה כת"ק דאין שבות במקדש כלל אפי' במילתא דאפשר בלאו הכי ודוחק לומר דדעת מרן ז"ל דדוקא התם דאיכא טירחא יתירה כהא דר"א להניח ידיהם על כתף חבירו בהא פסקי' כת"ק דמקלות אבל היכא דליכא טירחא ודאי שאני לן בין אפשר בלא"ה ללא אפשר דאין זה אלא דברי נביאות דכל כי האי הו"ל למרן ז"ל לפרש דבריו כדרכו הטוב בכל מקום וצ"ע. ושוב הביא מה דהקשה הרב מ"ל ממ"ש הרמב"ם בה' עי"הך וכתב דלקושייתו י"ל דלערב מים חמים במי המקוה עד שתפיג צינתן הוי טירחא טפי מעשישיות של ברזל שהיו באש מבעוד יום דליכא טירחא יתירה אלא להטילן במים וכל כה"ג לא שאני לן בין אפשר בלאו הכי ללא אפשר. ותמהני שלא הרגיש בעיקרן של דברים דהוו שלא כהלכה וכדכתיבנא א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי קשיא לי על האי כללא דמרן ז"ל מהא דגרסי' בבבא בתרא ד"ץ ע"א שלישית ההין רביעית ההין לא ליעביד כיון דהוו במקדש לא גזרו במקדש נמי ליגזור כהנים זריזין הן. וכתבו שם התוס' במקדש נמי ליגזור אע"ג שהיו צריכין למדוד שלישית ההין לאיל ורביעית לכבש

יכולין היו למדוד בלוגין לחצי ההין ו' לוגין לשלישית ההין ד' לוגין לרביעית שלשה לוגין יע"ש. והשתא אם איתי' לדברי הרב כ"מ דבדאפשר בלא"ה לא אמרי' אין שבות במקדש ש מאי משני כהנים זריזין הן הא כיון דגזירה זו ראויה היא להיות אמאי לא גזרוה ויגזרוה גם במקדש דאע"ג דכהנים זריזין הן ואין שבות במקדש מהאי טעמא היינו בדלא אפשר בלא"ה והכא כיון דאפשר בלא"ה דהא אפשר להו למעבר במקדש כדכתבו התוס' לא אתמר להאי מלתא דכהני' זריזין הן ולא הותר להו שבות כדכליל לן מר מרן הכ"מ ז"ל. והכא ליכא לשנויי מאי דשני הרב מהרי"א ז"ל לקושית הרב מ"ל ז"ל כי ליכא טירחא למעבד כדכתבו התוס' ז"ל למדוד ו' לוגין לחצי ההין וד' לוגין לד' ההין כי היכא דיותר מפני כך ולא יגזרו במקדש אלא מוכח דליכא למיגזר שבות במקדש כלל מה"ט דכהני' זריזין אפי' בדאפ' בלא"ה דלא כדכתב מרן הכ"מ ז"ל:

האמנם לפענ"ד מאי דסברי רבנן הרב מ"ל והרב מהר"י אלגאזי ז"ל דמרן ז"ל הני מילי דכת' שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מבערב כוונתו למיכלל לן האי כללא דכל דאפשר בתיקון אחר לא דחי' שבות דרבנן. בהורמנותייהו דרבנן הנז' אמינא דלא זאת היתה כוונת מרן ז"ל דבדבר שצריך הוא לתקון עכ"פ ויש שני אופנים לעשות התקון ההיא והאופן האחד יש בו איסור שבות והאופן האחר אין בו שום איסור שבות דאינו רשאי לעשות תקון ההוא באופן זה שיש בו משום איסור שבות כיון דאפשר לו לעשות התקון שצריך לו בהאופן אחר דהוא מותר גמור ואין בו איסור שבות כאשר חשבו הרבנים הרב מ"ל והרי"א ז"ל. אלא כונה אחרת ודעת אחרת אתו בהני מילי מעליותא דאמר מרן דשאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מבערב והוא באשר נבא העי"ר הערה אחת בסוגיא דשבת דקכ"ד דגרסי' התם אמר ר"א קנין ומקלות כו' כולן קודם התרת כלים נישנו קנין כדתנן לא סדור קנין ולא נטילתן דוחה שבת מקלות דתנן וכו' אמר ר"א י"ד שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו וכו' אמר רבה ממאי דילמא לעולם אימא לך לאחר התרת כלים נישנו קנים טעמא מאי איעפושי בהאי פורתא לא מיעפש מקלות אפשר כדר"א י"עש והשתא איכא לאקשויי לכאורה דמאחר דבקנים אפשר בלא"ה כדקאמר רבה דבהאי פורתא לא מיעפש ולהכי אין סידור קנים ונטילתן דוחה שבת וכן במקלות אפשר כדר"א מאי שנא קנים דלכ"ע אסיר שבות דידהו במקדש מה"ט דאפשר בלא"ה וליכא מאן דפליג. ובמקלות פליג ת"ק אר"א וסובר דאין חלוק בין חל י"ד בשבת לחל בחול אע"ג דהא אפשר כדר"א ואמאי פליג בהא ת"ק אר"א האמנם התירוץ לזה הוא פשוט והרי הוא כמבואר והוא דיש חלוק בין ההיא דקנים דאין צורך לשום תיקון כלל כיון דבהאי פורתא לא מיעפשא. ולכן כי מטלטל להקנים הו"ל האי טלטול

לחנם לגמרי כיון דאין צורך לשום תיקון כלל כי אף בלתי קנים ולא שום תיקון אחר לא מיעפש בהאי פורתא וכיון דאין צורך שם לשום תיקון גם במקדש לא הותר לכ"ע לטלטל הקנים לדבר שאין לו צורך לשום תקון כלל דהוה ליה כמטלטל הקני' שלא לצורך מקדש כלל כיון דאין צורך לתקון מה שאין כן בההיא דמקלות דכדי להפשיט הק"פ צריך הוא לתקון לתלותו עכ"פ וכיון דצריך הוא לתקון זה נמצ' דכי מטלטל המקלות כדי לתלות הק"פ עליהן. טלטול דלצורך מקדש הוא כי בהכי הרי הוא תולה הק"פ ומפשיטו ולכן אע"ג דיש אופן אחר לעשות תקון זה דתליית הק"פ כדי להפשיטו בלתי מקלות והוא להניח ידו על כתף חבירו וכדר"א שרי ליה לטלטל המקלות כמעשהו בחול אע"ג דהוא עושה בתקון זה בשבת איסור שבות דס"ל לת"ק דכל שהמעשה ההוא דאית ביה איסור שבות יש בו התיקון הצריך למקדש כיון דאין שבות במקדש וטלטול זה דהוא מטלטל לצורך מקדש הוא כי צריך המקדש לתקון כדי לתלות הק"פ עכ"פ כאין בו איסור שבות כלל חשיב ושרי אע"פ דיכול לעשות התקון הצריך למקדש באופן אחר דלית ביה איסור טלטול מוקצה כלל כדר"א דכל דהמקדש צריך לתקון עכ"פ וא"א בלתו נמצא דכי הוא מטלטל המקלות כדי לעשות התקון הצריך למקדש טלטול דלצורך מקדש הוה ולכן שרי משום דאין שבות במקדש אף ע"ג דאפשר לעשות התקון הצריך למקדש באופן אחר וכר"א דכיון דהשת' מיהא דאינו עושה התקון כר"א ומטלטל המקלות כדי לעשות התקון הצריך למקדש במקלות לאו טלטול דשלא לצורך מקדש הוא אלא לצורך תקון הצריך להמקדש הוא. ור"א ס"ל דגם בכ"הג לא הותר שבות במקדש אע"ג דהוא לצורך תקון הצריך למקדש כיון שאפ' לעשות התקון באופן אחר שאין בו איסור שבות זה נראה פשוט וברור:

ומעתה הנה כוונת מרן הכ"מ ז"ל בהני מילי דכתב על מ"ש הרמב"ם ז"ל חוץ מלילי שבת שאין בידם אור אלא בודקין בנרות הדלוקין שם מע"ש:. וכתב מרן ז"ל דאע"ג דקי"ל אין שבות במקדש וטלטול נר בשבת אינו אלא שבות שאני הכא דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש כוונתו מבוארת דשאני הכא דכיון דיש שם נרות הדלוקים מע"ש ויכולין הן לבדוק בהנרות הללו הדלוקים שם הרי המקדש אין צורך לשום תקון כלל כי כבר הוא מתוקן ועומד ונמצא שאם יטלטל האבוקות הוה טלטול לחנם שלא לשום צורך מקדש כלל ולמה יטלטלו האבוקו' חנם בלתי צורך שום תקון להמקדש דהו"ל דומיא להההיא דקנים דלכ"ע אין סדור קנים ולא נטילתן דוחה שבת מטעמא דאין למקדש צורך להן כדאמר רבה דבההיא פורתא לא מיעפשא וכדברירנא לעיל וטלטול האבוקות לבדיקה דיש שם נרות דלוקין ויכולין לבדוק בלתי אבוקות בידם הוה נמי דכוותה דקנים דלחם הפנים

בשבת. זה נלע"ד ברור בכוונת דברי מרן הכ"מ ז"ל ונסתלקו מעליו כל הקושי' דהקשו עליו הרמ"ל ז"ל ממ"ש מהרי"א בכתביו והרמב"ם בה' עבודת י"הך והרב מהרי"א ז"ל מהא דמקלות דפסק הרמב"ם ז"ל כת"ק וכן נמי מאי דאקשינן עליה אנן בעניותין מהש"ס דב"ב ד"ץ ככל הנז' לעיל כי אין כוונת מרן ז"ל למימר דהיכ' דהמקדש צריך לתקון עכ"פ ויש אופן לעשות התקון הצריך למקדש ובו איסור שבות:

ויש אופן אחר לעשות התקון שאין בו איסור שבות דאינו רשאי לעשות התקון באופן זה שיש בו משום שבות מפני שאפשר לעשות התקון באופן אחר דאין בו איסור שבות דודאי דגם בכה"ג אין שבות במקדש וכי קאמר מרן ז"ל דיש בו איסור שבות במקדש אינו אלא בדאין במקדש צריך לשום תקון כלל דהוא מתוקן ועומד ואין להמקדש עוד צורך לדבר אחר וכאמור. וההיא דמהרי"א בכתביו הוה בדבר שהמקדש צריך לתקון עכ"פ דהא צריכין הן להקיצו. וכן ההיא דטבילת כ"ג בי"הך דצריך להפג צינת המים עכ"פ והכי נמי הוה ההיא דשלישית ההין ורביעית ההין דבמקדש דבש"ס ב"ב דצריכין הן למדוד שלישית ההין ורביעית עכ"פ:

והנה הגם שלא הייתי צריך לראיה לדברי בכונת דברי מרן הכ"מ דהוה כדכתיבנ' כיון שהענין דביה קמישתעי מרן ז"ל בהכי הוה דאין המקדש צורך לשום תקון כי מתוקן ועומד הוא שיש שם נרות דולקין והו"ל כההיא דסדור קנים וכאמור. מ"מ נ"ל ראיה גמורה לדברי מדברי הרב כ"מ ז"ל גופיה פכ"ג מה' שכת דין ד' שכתב שם עמ"ש הרמב"ם זל אפי' להכות באצבע על הקרקע וכו' אסור וכו' וז"ל אפילו להכות באצבע וכו' אין להקשות על זה מדתנן בפ"ק דיומא שהיו מכין לפני כ"ג באצבע צרידא דשאני מקדש שאין בו משום שבות א"ד ז"ל יע"ש. הנה דמרן הכ"מ ז"ל גופיה כתב דהא דהותר להכות באצבע צרידה לפני כ"ג הוא דוקא במקדש ומשום דאין שבות במקדש. והשתא אם איתא דכוונת מרן הכ"מ ז"ל בהני מילי דכתב בסוף ה' בית הבחירה בטעם איסור האבוקות בידם בליל שבת אע"ג דאין שבות במקדש דשאני התם דאפשר בנרות הדלוקים מע"ש כאשר חשבו הרב מ"ל והרי"א ז"ל. א"כ איך ניחא ליה למרן ז"ל התם בה' שבת לתרץ מאי דהוקשה לו על הרמב"ם דאסר להכות באצבע בשבת מהא דהיו מכים באצבע לפני כ"ג כדי להקיצו דשאני התם דאין שבות במקדש הא איהו גופיה כליל לן בסוף ה' בית הבחירה דכל שאפשר לעשות התקון באופן אחר לא הותר במקדש לעשות התקון באופן זה שיש בו איסור שבות וא"כ בההיא דכ"ג ליכא למימר להאי תירוצ' דתריץ איהו זל דהוה משום דאין שבות במקדש כיון דהיה אפשר להם להקיצו להכ"ג באופן אחר דאין בו איסור שבות וכמו שכתב הרב מ"ל זל בהקשותו עליו מדברי מהרי"א בכתביו ומן

התימא על הרמ"ל ז"ל דלא הוקשה לו ממ"ש מרן הכ"מ זל גופיה בפכ"ג מה' שבת בההיא דהיו מכים לפני כ"ג ועיין עוד מ"ש מרן ז"ל בב"י א"ח סי' של"ט על דברי מהרי"א ז"ל דבכתביו שהביא הרמ"ל ז"ל באופן דלפי מה שהבינו הרב מ"ל והרב מהרי"א ז"ל בכונת דברי מרן הכ"מ דסוף ה' בית הבחירה הנה הוא נסת"ר מחמת"ו בהאי כללא ממ"ש פכ"ג מה' שבת. ודוחק לומר דיש חלוק בין השבותין וכמ"ש התוס' בעירובין דק"ב ע"ב ד"ה והעליון דשבות גדולה לא התירו במקדש וס"ל למרן ז"ל דההיא דטלטול הנר בשבת הוא שבות יותר גדולה משבות דההכאה באצבע בשבת ולכן גבי הכאה באצבע אין שבות דידיה במקדש אע"פ דאפשר באופן אחר אבל גבי ההיא דטלטול אבוקות לא הותר האי שבות במקדש כיון דאפשר באופן אחר. אמנם למאי דכתי' אנן בעניותין בכונת דברי מרן הכ"מ דסוף ה' בית הבחירה ניחא ואין כאן סתירה ממ"ש פכ"ג מה' שבת כמבואר: **והנה** בתמיד פ"ה תנן נתפזר ממנו כקב גחלים והיה מכבדן לאמה ובשבת היה כופה עליהן פסכתר. וכתב שם הרב תוי"ט ז"ל ואע"פ שמן התורה אין איסור בכבוי אלא כשמתכוון לעשות פחם וכו' י"ל דהכא כיון דאפשר בלא כבוי לא התירו השבות במקדש ועיין בפי' הרב בסמוך וכזה כתבתי בשם הכ"מ בפ"ק משנה ג' א"ד ז"ל יע"ש. ומ"ש בשם הכ"מ בפ"ק משנה ג' הוא מ"ש מרן הכ"מ ז"ל בסוף ה' בית הבחירה גבי האבוקות נראה דגם הרב תוי"ט ז"ל הכי סבר בכונת דברי מרן ז"ל כדסברי רבנן המ"ל והרי"א ז"ל שהרי התם צריך המקדש תקון שלא יכוו הכהנים עכ"פ. ואנן בעניותין בכוונת דברי מרן ז"ל נראה לן עיקר כדכתיבנא. גם מדברי הרע"ב ז"ל שם שכתב עלה דתנן תו התם ועל השרץ בשבת ולא היו מוציאין אותו מן העזרה אלא היו כופין עליו פסכתר וכתב הרע"ב ז"ל דאין יכולין להוציאו משם בשבת דעל שבות כזה גזרו ואפי' במקדש ע"כ יע"ש. מוכת דאף בדאפשר בתקון באופן אחר אין שבות במקדש מדכתב דעל שבות כזה גזרו אפילו במקדש. אלא שממ"ש הרב תוי"ט ז"ל ועיין בפי' הרב בסמוך וכו' נראה דרצ"ל דגם הרע"ב ז"ל במ"ש דעל שבות כזה גזרו אפי' במקדש כוונתו משום דאפשר באופן אחר וכמ"ש הוא ז"ל. ולדידי לא לזה כיון הרע"ב ז"ל כי הא ודאי דאף באפשר באופן אחר אין שבות במקדש כדמוכח מההיא דמקלות לת"ק דקי"ל כוונתו וכמ"ש מהר"י אלגאזי ז"ל וכדמוכח נמי מהש"ס דב"ב ד"ן כדכתיבנא אנן בעניותין. וכוונת הרע"ב ז"ל דבכמה שבותין גזרו במקדש וכדכתבו התוס' בעירובין דק"ב וזה ברור. ועל הרב תוי"ט זל קשה ודאי מהא דמקלות ומהש"ס דב"ב:

והיותר קשה הוא על הרב פר"ח ז"ל במים חיים בנמוקיו על הרמב"ם ז"ל לפ"ב מה' עבודת י"הך דכ"ט ע"ג עמ"ש הרמב"ם ז"ל או מערבין מים חמים שכתב וז"ל אפשר

דהיינו דתנן מחמין לו חמין אך קשה דבירוש' לא משמע כן דפרכי' ויחם לו חמין ומשני כדי שלא יאמרו ראינו כ"ג טובל במים שאובים בי"הך והכי משמע לישנא דאמר ר"י עשישיות של ברזל וכו' דלפרושי מתני' קאתי דמחמין לו חמין דקתני היינו עשישיות של ברזל. ועוד אי הוה אפשר במים חמין לא היו מתירין להטיל עשישיות כיון דאית בהו איסור דרבנן דהא דאמרי' אין שבות במקדש הוא היכא דלא אפשר אבל בדאפשר לא א"ד ז"ל יע"ש. הנה דכל כך פשיטא ליה להרב ז"ל דהא דאמרי' אין שבות במקדש הוא היכא דלא אפשר באופן אחר אבל בדאפשר לא עד שמכחו מכריח דע"כ דלא הותר לכ"ג אלא עשישיו' של ברזל והיינו מאי דתנן מחמין לו חמין. אבל להטיל מים חמים לא שרי דאי הוה אפשר במים חמין לא היו מתירין להטיל עשישיות כיון דאית ביה איסור דרבנן והוא תימא רבתי על הרב ז"ל דמניין לו דבר זה כל כך בפשיטות כדי לבא להכריח מכחו דמים חמים אסיר ולהקשות על הרמב"ם מזה. ומה יענה להא דמקלות דפליג התם ת"ק על ר"א דס"ל התם סברא זו דכיון דאפ' בהנח' ידו על כתף חבירו לא התירו טלטול המקלות וכן להך סוגיא דב"ב ד"ץ דכתיבנא דמוכח דליתא להאי מילתא דאמר מר דבדאפשר באופן אחר לא ץ התירו שבות במקדש.

כללא דמילתא אמינא דדוקא היכא דאין המקדש צריך לשום תקון כלל כההיא דסדור קנים ונטילתן דלחם הפנים ביום שבת. כההוא דהאבוקות דהרמב"ם סוף ה' בית הבחירה הוא דלא הותר שבות במקדש ולזה הוא שכיוון הרב כ"מ ז"ל שם בה' בית הבחירה. אבל כשהמקדש צריך לתקון עכ"פ ויש אופן לעשות התקון בדבר שיש בו איסור שבות שרי לעשות התקון למקדש באופן זה אע"ג דאפשר לעשות התקון באופן אחר דלית ביה שבות דאין שבות במקדש גם בכ"הג ככל האמור לעיל ודלא כהרב מ"ל והרב מהרי"א והרב תוי"ט ז"ל דסברי דמרן ז"ל בסוף הל' בית הבחירה כתב דבכה"ג דאפשר לעשות התקון באופן אחר לא הותר שבות במקדש דכוונת מרן ז"ל שם הוא כדכתיבנ' וברירנא לעיל. גם דלא כהרב פר"ח ז"ל דפשיטא ליה טובא דבכה"ג לא הותר שבות במקדש. כנלע"ד ותו לא מידי.

מט

אין שבות במקדש. אפילו שבות רחוקה התירו במקדש כלומר לעבור על שבות בשבת משום צורך מקדש דשבת הבאה שרו במקדש כדאיתא בפסחים דמ"ז דאיפליגו התם רבה ור"ח אי אמרי' הואיל דרבה ס"ל אמרי' הואיל ור"ח ס"ל לא אמרי' הואיל ואיתיביה רבה לר"ח לחם הפנים נאכל לתשעה לעשרה ולי"א לא פחות ולא יותר וכו' לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את יו"ט וא"א צרכי שבת נעשין ביו"ט אמאי לא דחי יו"ט

הא קי"ל אין שבות במקדש א"ל שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו. ולרשב"ג דאמר משום ר"ש בן הסגן דוחה את יו"ט ואינו דוחה את יום צום מאי א"ל בהא פליגי מ"ס שבות קרובה נמי התירו יע"ש. אשר מוכח להדיא מסוגיא זו דלרבה דאית ליה הואיל לכ"ע אפי' שבות רחוקה התירו וליכא פלוגתא בזה ות"ק ור"ש בן הסגן לא איפליגו בהאי מילתא דשבות רחוקה כלל אלא לדידיה פלוגתייהו דהני תנאי בדאורייתא וכמ"ש התוס' ז"ל שם ד"ה ולרבן שב"ג וכו' יע"ש. וכיון דאנן קי"ל כרבה דאמרי' הואיל ודלא כר"ח וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל פ"א מהיו"ט הלכה ט' ושאר פוסקים ז"ל ממילא קם דינא דאין אפי' שבות רחוקה במקדש דליכא מאן דפליג בזה כלל לרבה דקי"ל כוותיה וזה ברור:

בי על כן אני תמה מאוד על הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הנחמד נודע ביהודה מהדו' תניינא חא"ח סי' מ"ד שכתב דעד כאן לא אמרי' שבות דשבות במקום מצוה מותר אלא מצוה הצריכ' לבו ביום אבל למצוה שאינה צריכה לבו ביום רק למחר לא התירו היום שבות דשבות וכמו שאמרו לענין שבות דמקדש דשבות קרובה התירו ושבות רחוקה לא התירו ועיין בפסחים דמ"ז ע"א ד"ה שבות קרובה של יו"ט עצמו או של אותו שבת עצמו ולענ"ד היינו טעמא דרבא במס' ביצה ד"ך ע"ב דאינו זורק הדם בשביל להקטיר אימורין לערב דסובר שזה שבות רחוקה א"ד ז"ל יע"ש. והוא תימא דמאי ראיה מייתי דלא הותר שבות דשבות במקום מצוה אלא מצוה הצריכה לבו ביום ממה שאמרו לענין שבות דמקדש דשבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו כאילו הוה הלכה פסוקה דשבות רחוקה דמקדש לא התירו הא אף דלרב חסדא דלית ליה הואיל מוקי להך ברייתא דלחם הפנים דפליגי הני תנאי בהאי מילתא. הרי לרבה דאית ליה הואיל לא איפליגו הני תנאי בהא דשבות רחוקה אלא לכ"ע אפי' שבות רחוקה התירו ואנן הא קי"ל כרבה דאמרי' הואיל. ומינה נמי לשבות רחוקה קי"ל דהתירו במקדש דליכא מאן דפליג בהא. ובכן אדרבה ראיית הגאון מהרי"ח לנדא זל מהך סוגיא דפסחים דשבות רחוקה הויא לה ראיה לסתור ולמימר דשבות דשבות דהתירו במקום מצוה הוה אפילו למצוה דאינה לצורך היום אלא לצורך מחר כדקי"ל גבי שבות דמקדש דאפי' שבות רחוקה התירו לדידן דק"ל כרבה דאמרי' הואיל ועמ"ש בענין זה דשבות דשבות במקום מצוה לקמן בענין אמירה לגוי שבות סי' שהוכחתי בראיות מדברי הרמב"ם ומרן ז"ל בש"ע דגם במצוה דלצורך מחר הותר שבות דשבות י"עש בס"ד. וכן נמי מ"ש הגאון ז"ל דהיינו טעמא דרבא בביצה ד"ך ע"ב דאינו זורק הדם בשביל להקטיר האימורין לערב דסובר שזה שבות רחוקה היא אינו מחוור כלל חדא דא"כ אתי רבא דלא כהלכתא דאנן קי"ל כרבה דאמרי' הואיל

דלפ"ז לכ"ע אפי שבות רחוקה התירו במקדש דליכא מאן דפליג ועיין בשיטה מקובצת לביצה שם שכתב לרבא לא יזרוק פי' ואע"ג דאין שבות במקדש וזריקה משום שבות אסורה מ"מ בכה"ג שעבר ועשה שלא כדין העמידו דבריהם אפי' במקדש עכ"ד ז"ל יע"ש הנה שהרגיש בשיטה מקובצת על מאי דאמר רבא דאינו זורק את הדם כדי להקטיר האימורין בערב מהא דאין שבות במקדש ותי' לה שפיר ועמ"ש הרב שער המלך ז"ל פ"א מה' עבודת יו"הך הלכה ד' עמ"ש הרמב"ם ואם חל יום שבת בג' בו אין מזין עליו יע"ש דנ"ג ע"א:

נ

אין קורין לאור הנר בשבת גזיר' שמא יטה. ואפי' הנר גבוה עשר קומות דלא פלוג רבנן כדאמר רבא במסכת שבת די"ב ע"ב יע"ש כרש"י ד"ה ואפי' גבוה וכו' ודף קמ"ט ע"א בש"ס וברש"י שם ד"ה אפי' גבוה וכו' ובד"ה דרבה תצאי היא י"עש. דמפורש יוצא דטעמא דרבא לאו משום דאף בגבוה חיישי' לשמא יטה דבהנר גבוה ליכא למיחש לשמא יטה דאי משום שיביא סולם ויעלה ויטה הנר להא ליכא למיחש משום דאדהכי והכי מדכר כדקאמר התם ר"מ גבי אין רואין במראה בשבת יע"ש בדף קמ"ט. אלא טעמא דרבא הוה משום דלא פלוג רבנן שלא תחלוק באיסורי שבת דרבנן ולכן אני תמה על הגאון מהר"י לב ז"ל בן הגאון בעל שער אפרים ז"ל שראיתי לו בספר שער אפרים חא"ח סי' ז' בהג"הה דרמי ומקשה דרבא אדרבא בזה וז"ל אמר רבא אפי' גבוה שני קומות כו' חד הוא דלא ליקרי האי תרי ש"ד ופרש"י ואפי' גבוה דליכא למיחש להטייה כיון דגזור לא פלוג למילתייהו הא תרי ש"ד שאם יבא להטות יזכרנו חבירו עכ"ל וכו'. ויש לתמוה כי לפום ריהטא נראה שדברי רבא סותרים ואז שהרי בפ"ק דפסחים ד"י בעי רבא ככר בשמי קורה צריך סולם להורידה או לא מי אמרי' כולי האי לא אטרחוה רבנן כיון דלא נחית מנפשיה לא אתי למיכליה או דילמ' זימנן דנפיל ואתי למיכליה כו' ע"ש. ומאי קמבעיא ליה יפשוט לחומרא כמו בשבת דחש רבא לשמא יביא סולם ויטה אפי' שהוא גבוה הרבה וכן בחמץ יחדש רבא רבותא טפי דחיישי' דילמא יביא סולם ויוריד החמץ ויאכלנו. וראיתי בהרא"ש פ"ק דשבת שגורס רבה וכן בב"ח בסי' ער"ה. אמנם ראיתי בהרי"ף והב"י שגורסי' רבא. ונלע"ד ליישב דלא דמי כי גבי נר בשבת מאחר שאין לו נר אחר ומתיירא שלא ישב בחשך חיישי שמא ישכח ויטה אפי' גבוה הרבה ומשא"כ בחמץ למה יביא סולם להוריד החמץ שהרי יש לו לאכול מצה וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ותם אנכי ולא אדע אנה מצא הרב ז"ל לרבא דאמר גבי אין קורין לאור הנר אפי' גבוה שתי קומות דהוה משום שמא יביא סולם ויעלה ויטה כי היכי דליקשי על

רבא דמאי קמבעיא ליה יפשוט לחומרא כמו בשבת דחש רבא לשמא יביא סולם ויטה וכו'. הא רבא לא אמר טעם זה כלל אלא טעמו הוה משום לא פלוג רבנן וכדפי' רש"י ז"ל והביאו הרב ז"ל גופיה דפי' ואפי' גבוה דליכא למיחש להטייה דכיון דגזור לא פלוג למילתייהו. אשר מפורש יוצא מדברי רשו ז"ל אלו דליכא למיחש לשיביא סולם ויטה דאי איכא למיחש להכי איך כתב ואפי' גבוה דליכא למיחש להטייה דכיון דגזור פלוג הא איכא למיחש להטיית ע"י שיביא סולם ויעלה ויטה ולאו משום לא פלוג הוה. אלא הדבר מבואר דלשיביא סולם ויעלה ודאי דליכא למיחש כלל והיינו משום דאדהכי והכי מדכר וכדמוכח מסוגיא דשבת דקמ"ט ע"א כדכתיבנא בריש אמי"ר. והיינו נמי דלא אמר רבא התם גבי חמץ בבעייתו בככר בשמי קורה למיחש לשמא יביא סולם ויוריד החמץ משום דלהא ודאי דליכ' למיחש דאדהכי והכי מדכר ולא אתי למיכליה ומשום לא פלוג רבנן נמי פשיטא ליה לרבא דליכא למימר התם גבי גזירה דביעור חמץ משום דילמא אתי למיכליה דלא פלוג רבנן במילתייהו וגזרו אף כשהחמץ הוא במקום גבוה דאינו מגיע אליו כדאמר גבי האי גזירה דאין קורין לאור הנר דאפי' גבוה כמה משום לא פלוג רבנן. דשאני התם גבי גזירה דאין קורין לאור הנר דעקר הגזירה הוה שב ואל תעשה כלומר שב ואל תקרא לאור הנר ולכן אמרי' כדי שלא תחלק באיסורי שבת דרבנן לא פלוג רבנן וגזרו שיהא בשב ואל תקרא גם כשהנר גבוה כדי שלא לחלק באיסורי דשבת דרבנן משא"כ בההיא גזירה דביעור חמץ דעיקר הגזירה הוה קום עשה ואית בה טירחא יתירה נמי דאטרחוהו רבנן לבדוק ולבער החמץ משום חשש שישכח ויבא לאכלו בהא ודאי לא אמרי' לא פלוג רבנן ואטרחוהו טירחא בכדי נמי אף היכא דליכא למיחש להאי חששא דשמא יבא לאוכלו אשר בעבורה גזרו רבנן להאי גזרה ואטרחוהו לבדוק ולבער דדי במאי דאטרחוהו היכא דאיכא להאי חששא דשמא יבא למיכליה. אבל להוסיף עוד טירחא בכדי אף היכא דליכא למיחש לשמא יבא לאוכלו משום לא פלוג לא אמרינן דאדרבה אמרי' טירחא בכדי לא אטרחוהו רבנן ולכן היינו דקאמר רבא התם גבי ככר בשמי קורה בבעייתו אם צריך סולם להורידו או לא מי אמרי' כולי האי לא אטרחוהו רבנן כלומר דהא ודאי דכיון דאינו מגיע אליו וגם לשמא יביא סולם ויעלה ויטלנו ויאכלנו ליכא למיחש דאדהכי והכי מדכר וכיון שכן לא אטרחוה רבנן גם בכה"ג להביא סולם ולהורידו ולבערו כיון דליכא למיחש לדילמא יבא לאוכלו דמשום לא פלוג לא אטרחוהו רבנן אלא דהכא איכא למיחש במקצת גם בכה"ג לשמא יבא למיכליה שהוא דדילמא נפיל החמץ למטה לארץ ויבא לאוכלו ואפ"ה איכא למימר דמשום האי חששה רחוקה דדילמא נפיל נמי לא אטרחוהו רבנן. או דילמא דכיון דאיכא למיחש מיהת להאי חששא

דדילמא נפיל ואתי למיכליה הגם כי החשש דדילמא נפיל היא רחוקה אפ"ה כל דאיכא למיחש לדילמא אתי למיכליה אף שהמציאות יהא רחוק להיות כהאי דהככר בשמי קורה והחשש' דשמא יבא לאוכלו הוא אם יפול החמץ משם למטה לארץ אטרחוהו רבנן וגזרו שיביא סול' ויורידו ויבערו וזה פשוט וברור. ואין לנו צורך כלל למ"ש הרב ז"ל ליישב תמיהתו על רבא מדידיה אדידיה יה כי הוא צריך לאותו ישוב אבל אנן בדידן שום תיוהא לא חזינן על רבא כי דברי רבא נכונים בטעמם כדבר האמור ודברי הרב ז"ל דרמי ומקשה דברי רבא אהדדי אינו אלא מן המתמיהין בזה לענ"ד:

נא

אין קורין לאור הנר בשבת גזירה שמא יטה. בנר של שעוה כתב בהגהות שירי מספקא לי נר של שעוה שאין שייך בו הטייה אם יכול לקרות לאורה ע"כ. והביא דבריו מרן זל בב"י א"ח סי' ער"ה וכתב ע"ד ול"נ פשוט לאסור דהא שייך בו שימחוט ויחתוך ראש הפתילה יע"ש. מדברי שניהם אתה למד למוד מפורש דבנר של שעוה לא שייך כלל להאי גזירה דשמא יטה וכמ"ש בהגה' אשירי בפירוש דלא שייך בו הטייה וגם מרן הב"י ז"ל דנ"ל פשוט לאסור אמר בו טעמא דשייך בו שימחוט ויחתוך הפתילה. ותמהני טובא על הר"ב תוי"ט ז"ל בפ"א ממסכת תמיד מש' ג' שכתב טעמא למ"ש הרמב"ם ז"ל סוף ה' בית הבחירה. בהא דתנן התם ושתי אבוקות של אור בידם דבליל שבת אין בידם אור. וז"ל ועוד נ"ל דלישא אבוקה של אור בידו יש בו משום הטיית הנר שהוא מבעיר ממש כמ"ש הרב במשנ' ג' פ"ק דשבת דכך לי מטה השעוה או הזפת או חלב שבאבוקה כמו מטה השמן שבנר ולפי שהוא קרוב לשיטה גזרו בו במקדש ג"כ א"ד ז"ל יע"ש. והוא תימא איך לא זכר שר דברי הגהות אשירי ומ"ש מרן הב"י ז"ל ע"ד כי שניהם אמרו דבר אחד דהטייה לא שייך כלל בנר של שעוה ועיין להרב בתי כהונה ח"א בקונ' בית דין סי' י"ח דע"ו סע"ג וריש ע"ד מ"ש ע"ד התוי"ט ז"ל הנז'.. אלא שגם עליו אני תמה שלא זכר דברי הגה' אשירי והרב"י ז"ל הנז'. גם מ"ש שם הרב בתי כהונה ז"ל בפירוש כונת דברי התוי"ט ז"ל והפי' הראשון שכל עיקרו לומר שאין חילוק בין שמן לשעוה ושפיר שייך באבוקה גזירה שמא יטה וכו' והשתא איכא תרתי לריעותא איסור טלטול שהוא איסור בפני עצמו ואיסור שמא יטה ואע"ג דתרוייהו דרבנן כל כה"ג דאיכא תרתי לא אמרי' אין שבות במקדש כ"ד ז"ל יע"ש. אחר המחילה רבה דמעולם לא כיון התוי"ט ז"ל דמשום דאיכא תרתי שבותין לא אמרי' אין שבות במקדש אלא כונתו הנה היא מבוארת ביאור רחב במ"ש ולפי שהוא קרוב לשיטה גזרו בו במקדש ג"כ כלומר דהכא כיון שקרוב הוא לשיטה הוא שבות גדולה דקרוב לבא לידי איסור הבערה דבר תורה שכל

שהוא קרוב לבא לידי איסור תורה גם במקדש גזרו וזה פשוט וברור בכונת התו"יט ודלא כמ"ש הרב ז"ל לא בפירושו הראשון אף לא כפירושו השני שכתב שם יע"ש. כי כונתו מבוארת באר היטב כדכתיבנא:

נב

אין עימור אלא בגידולי קרקע. כדאיתא בשבת דע"ג ע"ב אמר רבה האי מאן דכניף מילחא ממילחתא חייב משום מעמר אביי אמר אין עמור אלא בגידולי קרקע ופסקו הפוסקים ז"ל כאביי עיין הרמב"ם פ"ח מה' שבת הלכה ה' ובה"ה שם. ואפי' בגידולי קרקע דיש בהן עמור היינו דוקא במעמרן במקום גידולן כגון התבואה בשדה שקצרה שם ופירות תחת האילן. אבל המעמר תבואה או פירות וכיוצא מגידולי קרקע בבית אינו חייב משום מעמר כדמוכח מסוגיא דביצה די"ג ע"ב דאמרי' התם ואילו גבי שבת המעמיד ערימה פטור וכמ"ש הרב כ"מ שם פ"ח דה' שבת בשם הרמ"ך ז"ל וכ"כ התוס' בביצה דל"א ע"א ד"ה מן הקרפף:

ונסתפק הרב מהר"י בן גוייא ז"ל בספרו הנח' טל אורות דכ"ו סע"א במעמר גידולי קרקע שלא במקום גידולו אי איכא איסורא דרבנן או לא דאפשר דע"כ לא אמרו דלא שייך מעמר אלא במקום גידולו היינו לענין חיוב חטאת דאינו חייב אלא במקום גידולו אבל איסורא דרבנן מיהא איכא בכל מקום שמעמר. או דילמא כיון שאינו במקום גידולו אפי' איסורא ליכא. ופשיט לה מדברי הגאון רש"ל ז"ל בישו"ש לביצה פ' המביא סי' ו' שכתב בשם הר"ן דגיבוב עצים דהוי מעמר התירו ביו"ט לצורך אוכל נפש והוא ז"ל חלק עליו וכתב דבודאי גיבוב שרי היינו שלא במקום גידולם אבל במקום גידולו דהוי אב מלאכה לא התירו אפי' לצורך אוכל נפש י"עש. והשתא אם איתא דבעימור שלא במקום גידולו ליכא איסור כלל א"כ מאי קאמ' דשרי גיבוב עצים שלא במקום גידולם לצורך אוכל נפש. אלא ודאי דס"ל דאפי' שלא במקום גידולם איסורא דרבנן מיהא איכא א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אין מדברי הגאון רש"ל ז"ל הנז' שום שמץ ראיה כלל דהגאון רש"ל ז"ל מעולם לא אמר דטעמא דשריותא דגיבוב עצים שלא במקום גידולן הוה משום התר דצורך אוכל נפש אלא כתב סתם ואני אומר דבודאי גיבוב עצים שרי היינו שאינן במקום גידולן וכו' אבל במקום גידולן לא התירו משום אוכל נפש דהוה כמו קוצר וחותך עצים מן המחובר דאסור אפי' לצורך אוכל נפש. וכו' ע"כ. הנה דלא כתב לה"ט דלצורך אוכל נפש בשריותא דגיבוב עצים שלא במקום גידולן אלא כתב סתם דבודאי גיבוב עצים שרי וכו' וי"ל דכוונתו דשרי משום דכל שלא במקום גידולו אפי' איסורא דרבנן ליכא גם שלא לצורך אוכל נפש. ומה שסיים אבל במקום גידולו לא התירו משום אוכל נפש אין

כוונתו דשלא במקום גידולו שרי במקום אוכל נפש דוקא אלא כוונתו לאפוקי ממ"ש הר"ן ז"ל בשם יש שפירשו דעימור עצים ביו"ט שרי אפי' במקום גידולו משום. אוכל נפש לזה כתב דהא ליתא דלא הותר עימור במקום גידולו אפי' לצורך אוכל נפש. באופן דאין אני רואה שום רמז כלל בדברי הגאון רש"ל ז"ל אלו דבעימור שלא במקום גידולו יהיה בו איסור דרבנן:

האמנם לפענ"ד הדבר פשוט דבעימור שלא במקום גדולו אפי' איסורא דרבנן ליכא ואין כאן מקום לספיקו של הרב ז"ל כי הדבר מפורש יוצא מדברי הטור ז"ל בא"ח סי' ש"ס ומרן ז"ל בשולחנו הטהור שם שכתבו וז"ל אסור לקבץ מלח משרפת המלח שדומה למעמר וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גידולו עכ"ד ז"ל יע"ש. ומדכתבו ז"ל וכן אסור לקבץ כל דבר במקום גידולו מבואר יוצא להדיא דדוקא במקום גידולו הוא דאסור לקבץ אבל שלא במקום גידולו שרי אפי' לכתחלה דליכא שום איסור אפי' מדרבנן. וכן מוכח נמי מדברי הסמ"ג זל במלאכת מעמר והגהות מיימוניות פ' כ"א מהלכות שבת. וכן מבואר יוצא. מדברי הרב המאירי ז"ל דשבת פרק כלל גדול עלה דאמר אביי אין עימור אלא בגידולי קרקע שכתב וז"ל ויש שואלין בעימור היאך נאסר והא בראשון של יו"ט אמרו מעמיד אדם ערימה בשבת ואינו חושש. והוא שאמרו שם שלענין מעשר נעשה העימור גמר מלאכה אבל לא לגבי שבת. ומתרצים שבביתו מותר לעמר שאין דרך עימור אלא במקום שקצר שם וכגון אלו שקוצרין ערימו' בשדות אבל כשמביאין בביתו אע"פ שמעמרן אין בכך כלום והוא שאמרו דכניף מילחא ממילחתא וכו' א"ד ז"ל יע"ש. אשר מוכח להדיא מדבריו דעימור שלא במקום גידולו מותר גמור הוא אפי' מדרבנן:

איברא דאיכא לאקשויי דהא מהך סוגי' דפ"ק דביצה אשר ממנה למדו הני פוסקי הטור והסמ"ג והגהו' מיימ' והרב המאירי ומרן זל בש"ע דשלא במקום גידולו ליכא משום עימור משם. מוכח דחיוב חטאת הוא דליכא אבל אסו' מדרבנן מיהא הוה דהא התם אמרי' ותנן נמי גבי בצלים משיעמיד ערימה ואלו גבי שבת העמד 'ערימ' פטו' אלא מאי אית לך למימר מלאכת מחשבת אסרה תורה וכו' יע"ש. הנה דקאמר העמדת ערימה בשבת פטור ומדקאמר פטור נראה דפטור אבל אסור ככל פטורי דשבת דהוו פטור אבל אסור לבר מתלת דאמר שמואל ואיך ס"ל להני רבוות' דאיסורא דרבנן נמי ליכא ויגדל הקושי על הרב המאירי ז"ל שכתב דבפ"ק דביצה אמרו מעמיד אדם ערימה. בשבת ואינו חושש דלא אשכחן כהאי לישנא שם בביצה אלא הכי אתמר התם ואלו העמד ערימה בשבת פטור ומהאי לישנא דפטור מוכח דאיסורא איכא וצ"ל דס"ל להני רבוות' כמ"ש התוס' בריש שבת ד"ג ע"א בסוף ד"ה בר וכו' דדוקא ב במשניו' אתמר להאי כללא דכל

פיטורי דשבת פטור אבל אסור אבל לא בברייתא יע"ש. ולכן הכא דאפי' ברייתא לא הוה אלא מימרא ולישנא דרב ששת היא לאו פטור אבל אסור קאמר אלא פטור ומותר אלא שהוא דוחק דמנ"ל לפרש כן וצ"י. ועמ"ש בשה"ג פרק כלל גדול שם עלה ההיא דאין עימור אלא בגידולי קרקע ובכנה"ג סי' ש"מ בהגה הטור וכתב' מאי דיש להשיב על דבריהם במקום אחר בס"ד:

נג

אין עימור אלא בגידולי קרקע. היינו לענין חיוב חטאת אבל איסור' דרבנן איכא גם בעימור דבר שאינו גידולי קרקע. כ"כ ה"ה ז"ל פ"ח דה' שבת וכן כתבו הטור א"ח וש"ע סי' ש"מ ועיין לקמן סי' נ"ה.

נד

אין דישה אלא בגידולי קרקע. כדאמר נש רבא בשבת דע"ה עלה דאיפליגו התם ר"י ורבנן בהצד חלזון והפוצעו יע"ש. וכן פסקו כל הפוסקי' ז"ל דאין דישה אלא בגידולי קרקע אלא דנחלקו במילי דחשיבי גידולי קרקע לענין זה דלדעת הרמב"ם כל שנזון וגדל מהקרקע כגון בעלי חיים הוו בכלל גידולי קרקע לענין זה ולכן כתב פ"ח מה' שבת דהחולב חייב משום מפר' דהוה תולדה דדש וכמ"ש ה"ה ז"ל שם וכן הוא דעת הרבה. מהמפרשים ז"ל אבל לדעת התוספות ז"ל שם לעיל דע"ג ע"ב ד"ה מפרק וכו' לא הוו גידולי קרקע לענין זה אלא דוק' הני מילי דגדילי וצמחי מהקרקע ממש אבל בעלי חיים אע"ג דגדלי ונזוני מהקרקע. לאו בכלל גידולי קרקע הוו לענין זה. וכן הוא דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

נה

אין דישה אלא בגידולי קרקע נסתפקתי אם הא דאין דישה בדבר דלאו גידולי קרקע היינו לענין חיוב חטאת אבל איסור' מדרבנן מיהא איכא גם בלאו גידולי קרקע או דילמא אין דישה בדבר דלאו גידולי קרקע כלל ואפילו איסורא דרבנן ליכא ולפום ריהטא נראה דאיסורא דרבנן מיהא איכא דומיא להא דאמר אביי גבי עימור דאין עימור אלא בגידולי. קרקע וכתבו ה"ה והטור ל דאיסורא דרבנן מיהא איכא גם בעימור דבר דלאו. גידולי קרקע ככתוב לעיל סי' נ"ב הכי נמי הכא גבי הא דאין דישה אלא בגידולי קרקע אית לן למימר הכי דמאי שנא דליכא טעם וסברא לחלק ביניהם בזה.

איברא דראיתי להתוס' ז"ל בשבת דע"ג ע"ב סוף ד"ה מפרק שכתבו וז"ל ונראה דלפירו' הקונט' דהלכה כר"י דהאמר בפ' אעפ"י ד"ס אמר ר'. מרינוס גונח יונק חלב בשבת:

מט מפרק כלאחר יד הוא ובמקום צער לא גזרו רבנן ופסיק התם רב יוסף הלכה כר' מרינוס. ואין נראה לומר דאף לרבנן אסור מדרבנן דמיחזי כמפרק ואע"ג דלא אסיר אלא מדרבנן לא שרי אלא משום דאיכא תרתי כלאחר יד ובמקום צער א"ד ז"ל י"עש ונראה לכאורה דמ"ש ואין נראה לומר דאף לרבנן אסור מדרבנן וכו' כוונתם דאין נראה לומר כ דאף לרבנן דפליגי אר"י וסברי דאין דישה אלא בגידולי קרקע היינו לענין חיוב חטאת אבל לענין איסורא דרבנן גם לרבנן אסור משום דמיחזי כמפרק הא אין לומר דלרבנן אפילו איסורא דרבנן ליכ' בדישה בדבר דלאו גידולי קרקע. אלא דאם זו היא כוונת התוס' איכא לאקשויי דאמאי אין לומר כן דלרבנן נמי איסורא דרבנן מיהא איכא משו' דמחזי כמפרק ועוד דמאי שנא מהא דאמר אביי התם גבי עימור דאין עימור אלא בגידולי קרקע דאמרי' הכי דהיינו לענין חיוב חטאת אבל איסורא דרבנן מיהא איכא משום דמיחזי כמעמר וכמ"ש ה"ה והטור זל שם. אם לא שנאמר לזה דהתוס' חולקים גם גבי עימור על הטור וה"ה ז"ל וסברי דבעימור שלא בגידולי קרקע שרי אפי' מדרבנן. אלא דעיקר מאי שכתבו דאין נראה לומר דאפילו לרבנן אסיר מדרבנן דישה שלא בגידולי קרקע משום דמיחזי כמפרק קשים טוב' דכיון דמיחזי כמפרק הא ודאי דמסתבר למימר כן דאסיר מדרבנן מיהא גם לרבנן. כי על כן נלע"ד דאין כוונתם למימר דאין נראה לומר. שיהא אסור מדרבנן כי הא ודאי יש לנו לומר שפיר דאפי' לרבנן איסורא מדרבנן איכא משום דמיחזי. כמפרק והכי נמי הוה גבי עימור וכמ"ש ה"ה והטו' שם אלא כוונתם דאין נראה לומר דלרבנן דליכא בדבר דלאו גידולי קרקע אלא איסור דרבנן דלא יהא שרי אלא משום דאיכ' תרתי כלאחר יד ובמקום צער. דמאחר דאינו אלא איסור מדרבנן אפי' בלא הוה לאחר יד שרי אלא מדלא שרי אלא משום דאיכא תרתי כלאחר יד ובמקום צער ע"כ מיירו במפרק דאורייתא וא"כ לא אתיא אלא כר"י זהו פשו' וברור. לפענ"ד בכונת דברי התוס' ז"ל. שוב מצאתי להגאון פני יהושע ז"ל בחי' לכתובות פ' אעפ"י ד"ס ע"א ע"ד התוס' ד"ה מפרק כלאחר יד הוא וכו' שכתב מסברא דנפשיה כהאי סברא דכתבו התוספות ז"ל בשבת דאין נראה לומר וכו' וכתב וז"ל אלא דלאחר הענין ראיתי בתוס' דשבת דע"ג שדחו סברא זו ונ"ל בכוונתו דפשיטא להו דלמ"ד אין דישה אלא בגידולי קרקע אפי' שבות נמי לא הוי ומותר אף לכתחלה אפי' באדם בריא א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי אחר המחילה רבה הא ליתא כי הא ודאי דכיון דמיחזי כמפרק מסתבר למימר. הכי דגם לרבנן איסורא מדרבנן מיהא איכא. ולא יאמרו התוספו' זל בזה דאין נראה לומר הכי אלא כוונת התוס' זל הוה כדכתיבנא כנלע"ד.

נו

אין סחיטה בשער. היינו לענין חיוב חטאת אבל איסורא דרבנן מיהא איכא כ"כ ה"ה ז"ל פ"ט דה' שבת. ונ"ל דהרשב"א ז"ל. חולק בזה וסובר דאין סחיטה בשער ואפי' איסור' דרבנן ליכא ואמינא לה ממ"ש בחי' לשבת לדקכ"ח ע"ב עלה דאמרי' התם ואם היתה צריכה לשמן חבירתה מביאה לה שמן ביד ואם אינו ספק ביד מביאה בשערה ואם אינה ספק בשערה מביאה לה בכלי ופרכינן מביאה בשערה תיפוק ליה משו' סחיט' רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין סחיטה בשיער וכתב שם הרשב"א ז"ל אין סחיטה בשער לא ידעתי לזה התירוץ א"כ מאי הפרש יש בין מביאה לה ביד למביאה לה בשיער דכולן משום שבות ויותר שינוי יש במביאה בשערה ממביאה ביד א"ד ז"ל יע"ש. וכוונתו מבואר' דלפי זה התירוץ דאין סחיטה בשער אמאי קתני דלכתחלה מביאה ביד ולא בשערה אלא דאם אין ספק אז יביאה לה בשערה והא כיון דאין סחיטה בשיער נמצא דגם כי מביאה לה בשערה ליכא אלא שבות דהוצאה דלאחר יד כמו במביאה ביד וא"כ גם לכתחילה אף דיש לה ספק במה שתביא לה ביד יכולה להביא לה בשערה כמו ביד ולא עוד. אלא דהכי עדיף טפי להביא בשערה ולא ביד דיותר. שנוי יש במביאה בשערה ממביאה ביד זהו כונת קושיית הרשב"א ז"ל. והשתא איכא לאקשויי על הרשב"א ז"ל דהא אף דאין סחיטה בשער היינו לענין חיוב חטאת אבל איסור דרבנן מיהא איכא. ולכן שפיר קתני גם לפי תירוץ זה דאין סחיטה בשער דלכתחלה אם יש לה ספק במה שתביא לה ביד תביא לה ביד ולא בשערה משום דכי מביאה לה ביד. אינה עושה רק שבות אחד דהוצאה דלאחר יד. משא"כ כשמביאה לה בשערה דאיכא תרתי שבותין איסור שבו' דהוצאה כלאחר יד ועוד איסור סחיטה דשערה מדרבנן ומאי קא מותיב הרשב"א ז"ל. אלא ע"כ דפשיטא ליה להרשב"א דכי אמרי רבה ורב יוסף דאין סחיטה בשער היינו דשרי לכתחלה ואפי' שבות דרבנן ליכא. ולכן שפיר פריך הרשב"א ז"ל דלא ידע לפי זה התירוץ א"כ מאי הפרש יש בין מביאה לה ביד למביאה לה בשערה וכו'. אלא דאיכא לאקשויי על הרשב"א דמנ"ל להאי פשיטות' דכי אמרי דאין סחיטה בשער היינו דאפי' איסורא דרבנן ליכא עד דלא ידע לזה התירוץ מה הפרש יש בין מביאה לה ביד וכו' הא י"ל דמדרבנן יש סחיטה כשער וכמ"ש ה"ה ז"ל ואתי שפיר וכאמור. ועיין מר"ן ז"ל בכ"מ פ"ב דה' שבת הלכה י"א ובב"י א"ח ר"י סי' ש"ל ועמ"ש בי"ד סי' רצ"ט בב"י בשם הכלבו דאסר לאשה לטבול בשבת משו' איסו' סחיטת שערה ומ"ש מר"ן ז"ל על דברי הכל בו יע"ש ועיין מג"א סי' שכו סק"ח:

נז

אין עבוד באוכלין. כדאיתא כשבת דע"ה ע"ב אמר רבה בר ר"ה האי מאן דמלח בשרא חייב משו מעבד רבא אמ' אין עבוד באוכלין וקי"ל כרבא כמו שפ' הרמב"ם ז"ל פי"א מה שבת הל' ה'.

ונסתפקתי בהני עורות שהן כבשר ונאכלין כגון עור שתחת האליה דכבשר הוא אפי' לר' יוחנן בחולין דק"כ ע"ב יע"ש. וכן עור העוף דכבשר הוא וכן עור הדגי' המולח עורו' אלו בשבת לאכיל' אם חייב משו' מעבד דבר תורה. מי אמרינן דכיון דהני עורות אוכלין נינהו כבשר דאכלינהו אינשי דינן כבשר ולית במליחתן משום מעבד דבר תורה מה"ט דאמר רבא דאין עבוד באוכלין דהא הני עורות נמי אוכלין נינהו. או דילמא עד כאן לא אמרי' דאין עבוד באוכלין אלא בבשר ממש וכיוצא בו דלאו בר עבוד נינהו לעולם כי לא חזו לשום. מלאכה ע"י העבוד אבל הני עורות דבני עבוד נינהו וע"י המליחה והעבוד מתתקנין להיותן ראוי למלאכה לעשותן עור קלף וכיוצא דהא אפי' עור העוף ראוי לעבוד לעשותו קלף לכתוב עליו תפילין כדאמר רב הונא בשבת דק"ח ע"א כותבין תפילין ע"ג עור של עוף טהור וכן נמי עור הדג אי לאו משום דלא ידעי' אי פסיק זוהמיה כותבין ע"ג עורות תפילין כדאמרי' התם. וכיון דבני עבוד נינהו אע"ג דבני אכילה נמי נינהו אסיר לממלחינהו בשבת אפילו מליחה דלאכילה דבר תורה. והמולחן חייב משום מעבד כדין שאר עורות שאינן ראוין לאכילה.

ונלע"ד לפום ריהטא דהמולחן להני עורות חיי' משום מעבד כדין מולח שאר עורות כיון דבני עבוד נינהו וחזו למלאכה ע"י העבוד. ואמינא לה בהכרח גמור מעיקרא דהאי פלוגתא דאיפליגו רבה בר ר"ה ורבא אם יש עבוד באוכלין כי הנה התם אמרי' דאפי' רבה בר ר"ה לא אמר דהאי מאן דמלח בשרא חיי' משום מעבד אלא דקא בעי ליה לאורחא אבל לביתא לא משוי איניש מיכלי עץ. והשתא צריכין אנו למודעי באיזו סברא פליגי רבה בר ר"ה ורבא דלרבא בר ר"ה יש עבוד באוכלין כי בעי ליה לאורחא ולרבא אפי' במליחה כי האי דקא בעי ליה לארחא דמשוי ליה לבשרא כעץ אין עיבוד באוכלין. דלכאורה נראה כסברת רבה בר ר"ה דהמלח מתקנו ומקש' להבשר כל כך והיה כעץ ומתקיים וחזי ליה לאורחא הרי עשה בו פעולת העבוד כי פעולה זו עושה המלח בעור דמקשהו ומקיימו וא"כ כו היכי דהמולח עוד חייב משום עבוד ה"נ יש לחיי' המולח בשר מליחה מרובה דמקשהו ומקיימו ומ"ט דרבא דפליג וסובר דאין עבוד באוכלין וכי משום שהוא אוכל לא יחשב עבדו עבוד הא גם במלאכת הבונה קי"ל דיש בנין באוכלין דהרי המגבן חייב משום. תולדת בונה והיינו משום דאע"ג דאנן ממלאכת

המשכן גמרי' לכל חיובי מלאכות בשבת ובנין דמשכן לאו באוכלין הוה. אפ"ה כיון דמגבן נמי פעולתו דומיא דבנין הוה הגם שהוא באוכלין לא ימלט מפני כן משם מלאכת בונה וחייב גם במגבן משום תולדת בונה. דאב מלאכ' לא מקרי כיון דבמשכן לא הוה הבנין באוכלין אבל תולדה דבונה מיהא הוה כיון שפעולת מגבן פעולת בונה בו. וא"כ ה"נ הכא במלאכה זו דעבוד כיון שפעולת מליחה דבשר מליחה רבה דמשוי ליה כעץ דומה לפעולת מליחה דעור דינא הוה שיהיה חיי' משום תולדת מעבד בשגם הוא בשר ואמאי נימא דאינו חייב משום מעבד מה"ט דאין עבוד באוכלין ומ"ש ממלאכת בונה דיש בנין גם באוכלין:

ונראה ברור דרבה בר ר"ה ורבא בהא פליגי דרבה בר ר"ה משמע ליה דמאן דמליח בשרא מליחה מרובה לאורחא כיון דמליחה כזו מקשה הבשר כעץ ומקיימו הו"ל עיבוד גמו' כמליח' בעור דהוה נמי פעולתו דמקש' לה להעור ומקיימו ורב' ס"ל דאין לפעולת מליחה דבשר הגם כי רבה היא דמקשה ליה והיה כעץ יבש דמיון לפעולת מליחה דעור דשאני מליחה דעור דהמליחה פועלת בו פעולה חדשה בגופו ומשנהו שינוי גמור ממה שהיה קודם המליחה דקודם מליחה כעין בשר הוא ואינו ראוי למלאכ' דכתיבה עליו וכיוצא בה משאר מלאכו' שנעשות מעור מעובד אבל ע"י המליחה משתנה מכמות שהיה ומתתקן להיותו ראוי לקלפים וכיוצא בו ולהכי המולח עור יש בו משום מלאכה וחייב המולחו משום מעבד משא"כ מליחה בבשר וכיוצא בו משאר אוכלין דאינם עומדים לעולם רק לאכילה הן בעודן רכים או קשים כי אינם ראויים למלאכה דאין המליחה מחדש בו בגופו שום חדוש רק פעולתו כי להקשותו ולקיימו לבלתי יסרח ויפסד מאוכל אדם אבל אין המליח' משנה את האוכל למעליות' מכמות שהיה להיותו ראוי עי"כ לדבר שלא היה ראוי בלא מליחה דגם אחר המליח' נמי אינו ראוי אלא לאכילה כאשר היה מאז מקדם בלתי מליחה דבלא מליחה לאכילה קאי ואחר המליחה נמי לאכילה קאי כקודם המליחה בלתי שום שנוי כלל דקודם המליחה בשר הוה והשתא נמי בתר המליחה בשר הוא באופן שאין המליחה בו רק להעמידו על קיומו ולשמרו מן ההפסד שלא יסרח ויפסד ממאכל אדם ולהכי אין במליחת האוכלין משום מלאכה דעיבוד כלל כי אין המלח מעבד הבשר שום עבוד כאשר מעבד המלח להעור והיינו דקאמ' רבא אין עבוד באוכלין אבל גבי מלאכה דבונה דקי"ל דיש בנין באוכלין ואמרו דמגבן חיי' משום בונה:

היינו נמי משום דהגיבון פועל בהאוכל דהוא החלב פעולה חדשה בגופו ומשנהו שנוי גמור ממה שהיה דתחלתו חלב והשתא גבינה משו"ה שפיר חיי' מגבן משום בונה אף שהוא אוכל וכמ"ש הרשב"א ז"ל בחי' לשבת ריש פרק הבונה ליישב מאי דהוקשה לו

על הא דק"ל דאין בנין בכלים מהא דמגבן דחייב משום בונה ואם אין בנין בכלים איך אפשר שיש בנין באוכלין ותי' דכי אמרי' אין בנין בכלים ה"מ בכלי שנתפרק כגון מנור' של חוליות וכדשרו ב"ה לזקוף את המנור' בי"וט אבל לעשות כלי לכתחלה אין לך בנין גדול מזה ואין זה נקרא בנין בכלים ולכן המגבן חיי' שפיר משום בונה שהעושה דבר מתחלתו חייב משום עושה כלי והוא הבונה א"ד ז"ל יע"ש. וכוונתו מבואר' דהמגבן נמי עושה דבר חדש מתחלתו דהיה חלב ועשהו גבינה ולהכי אף שהוא באוכל חיי' שפיר משום עושה כלי מתחלתו דהוה ליה בונה. זה. נלע"ד פשוט וברור בטעמייהו דרבה בר ר"ה ורבא במאי דאיפליגו בעבוד באוכלין ושפיר קאמר רבא דאין עבוד באוכלין מטעמא דאמרן והוא טעמא. מעלייא.

ולפי האמור ומדובר בטעמא דרבא דאמ' דאין. עבוד באוכלין ממילא נפיק דדוקא בהני אוכלין דלא חזו לעולם רק לאכילה כבשר והדומה. לו שאין המלח פועל בהן פעולת העבוד כבעור כאמור הוא דאמרי' אין עבוד באוכלין דלאו בני עבוד נינהו כלל אבל באוכלין דהמליחה פועלת בהן פעולת עבוד גמור ומשנה אותן מכמות שהיו בתחל' כהני עורות דכבשר נינהו ונאכלין לכל אדם כבשר כעור שתחת האליה ועור העוף והדג דכי מולחן ומעבדן פועלת בהן המליחה לעבדן עבוד גמור וראויין למלאכה לקלף וכיוצא בו כמו שפועל ועושה המליחה בשאר עורות יש בה במליחתן משו משו' מעבד ולכן המולח עורות אלו שהן ראויין לאכילה כבשר אפילו מליחה מועטת ולאכילה חייב משום מעבד כמו המולח שאר עורות כיון דהני עורות נמי בני עבוד גמור נינהו כשאר עורות ואין מה שהן בני אכילה כבשר מוציאן מידי עבוד שלא להיות במליחתן משום מעבד כיון דקושטא היא דהמלח פועל בהן פעולת עבוד גמור כמו בשאר עורות. וזה נראה פשוט וברור:

כי על פי הבאר הנה מקום אתי לעלות בישוב נכון לפע"ד למאי דהוקשה לו לתנא דידן הרב מ"ל ז"ל פי"א מהל' שבת על הא דאמר רבא אין עבוד באוכלין מהא דתניא בפרק הקומץ דכ"א ע"א תקריב מלח ואפילו בשבת דלמאי איצטרי' קרא והלא ליכא איסור תורה במליחת בשר דהא קי"ל דאין עבוד באוכלין. ונאמרו בישוב קושיא זו הרבה תירוצים ואין גם אחד מהם נכון ומחוור כלל. התי' הא' כתבו הרב מ"ל ז"ל בשם הרב מהר"י אלפאנדרי ז"ל שנמצא בידו שיטה אחת למס' מנחות לראשונים לא נודע מי הוא שהקשה קושיא זו ותי' דכיון דקרבן תמיד דמוסף דשבת היה כולה כליל ואינו נאכל לאו כעבוד באוכלין דמי א"נ תקון קרבן הוא כעבוד דמי ע"כ. ולענ"ד אין הני תרי תורו' מחוורין כלל דכבר כתבנו לעיל טעמא דהאי כללא דאין עבוד באוכלין ואפילו מולחן

מליחה מרובה דקבעי ליה לאורחא דהוה משום דאין המליחה באוכלין פועל בהן פעולת העבוד גמור כפעולת המליחה דפועל בעור דאין המליחה עושה באוכלין רק שמירה וקיום והעמדה מסרחון והפסד ככל האמור לעיל והנה כי כן אין מקום לחלק בזה כלל בין מליח' בשר חולין או שאר קדשים הנאכלין לבשר קרבן עולת תמיד ומוסף שבת דכולה כליל. דמה. יתן ומה יוסיף זה שהוא כולה כליל ואינו נאכל שיהא בו מפני כן משום מעבד אטו משום דנאכל הוא דאין עבוד באוכלין הא אינו אלא מצד המאכל עצמו דלאו בר עבוד הוא כיון דאין המליחה מחדש בגופו ומשנהו ממה שהיה קודם המליחה. וא"כ גם מליחת קרבן עולת תמיד כיון דבשר הוא לאו בר עבוד הוא כלל וכן נמי מ"ש א"נ תיקון קרבן הוא כעבוד דמי אינו מחוור כלל אבל הוא תמוה. כי איך ולמה תהא המליחה בבשר משו' מלאכ' דעבוד' מפני מה שהמליח' הוא תקון הקרבן כיון דאין המלח עושה שום פעולה דשום מלאכה ולא עבוד בגוף הבשר באופן דהני תירוצי לא מחוורי כלל. גם מאי דתריץ לה הר' מ"ל בשם מהר"י אלפאנדרי דמשכחת לה בשני דרכים הא' דשנינו בת"כ ונתח אותה יכול אפילו הפסולה תהא טעונה הפשט ונתוח ת"ל אותה כשירה ולא פסולה ועוד שנינו שם והקטיר אע"פ שפסול כו' עולה אע"פ שלא הפשיט וא"כ זכינו לדין דצריכה מלח כדין כל קרבן דלא ממעטו ממלח וכיון שהיא בעורה הרי מעבד גמור ועוד דרך שני דאמרי' פ' אלו דברים דשעירי הרגלים חיין הן נאכלין ושנינו בתורת כהנים חטאת ואשם ושלמי צבור מתנה לכהן רצו להפשיט מפשיטין. וא"כ זכינו לדין דאיצטריך קרא למישרי מליחה אם רוצה לאוכלן בעורן את"ד ז"ל יע"ש. ובספר מוצל מאש אשר בסוף ס' רב יוסף למהר"י קצבי סימן א' תי' עוד וז"ל אמנם אחר שכתבתי כל זה נזכרתי משנה ערוכה פ"ט דזבחים הצמר שבראשי כבשים כו' בזמן שהן מחוברין יעלו וכתב רש"י שהראש אינו בכלל הפשט וקרב עם עורו. וא"כ זכינו לדין דכיון שהראש נקטר עם עורו וצריך למולחו הו"ל מעבד גמור וצריך קרא למישרי א"ד ז"ל יע"ש. גם הני תירוצי לאו תירוצי נינהו דהדבר ברור דאין המולח עור חייב משום מעבד אלא כי מולחו אחר שהופשט מהבשר כי כן דרך מלאכת עבוד עורות אבל המולח עור בעודו מחובר עם הבשר עבוד כלאחר יד הוה ולא מחייב בהכי משום מעבד וכמו שכבר דחה כן הרב שער המלך ז"ל פ"א מהלכות יו"ט הלכה ד' דס"ט סוף ע"ה להני תירוצי דהרב מהר"י אלפאנדרי ז"ל יע"ש:

גם מאי דכתב הרב שעה"מ זל דלעיקר הקושיא נראה דל"ק ואשתמיט מינייהו סוגייא דפ"ק דביצה די"ב דאמרינן התם ת"ר אין מולחין את החלבים ופריך עלה בגמרא ומ"ש מעור לפני הדורסן ומשני התם משום דחזי למיזגא עליה הכא אתי למימר מ"ש דשרו

רבנן כי היכי דלא ליסר' מה לי למישטחינה ומה לי לממלחינהו משמע בהדיא דמליחת חלבים הוי מלאכ' דאוריי' דאי מדרבנן אמאי לא שרינן משום שמחת י"וט וכו' הא מליחה גופה אינה אלא מדרבנן והו"ל גזירה לגזירה אלא משמע דמליח' חלבים אסורי' מדאוריי' וכ"נ מדברי רש"י וכו' וכ"כ הר"ן בהדיא וכו' וכ"כ בשיטה כ"י להמאירי וכו' וא"כ ממילא רויחא ההיא דפ' הקומץ רבה דאיצטריך קרא למישרי מליחת אימורין דחייב בהו משום מעבד. ומאד אני תמה על הרבנים הנז' איך אשתמיט מיניהו סוגיא זו א"ד ז"ל יע"ש. לדידי אחר המחילה גם הא לא מחוור כי הא ודאי דלרבא דאמר אין עבוד באוכלין גם חלבים בכלל אוכלין נינהו ואין במליחתן משום מעבד מדאוריי' ומאי דמייתי מהש"ס ומדברי רש"י והר"ן והמאירי והרמב"ם ז"ל לא שמיה מתיא וכמו שנכתוב לקמן בסי' ס' בס"ד:

אך למאי דכתיבנא ובירנא לעיל דהא דאמר רבא אין עבוד באוכלין היינו דוקא באוכלין דלא קיימי אלא לאכילה ואין המליחה בהם רק לשמירה מהסרחון וההפסד כבשר וכיוצא בו. אבל באוכלין דהמליחה פועל בהם פעולת עבוד גמור להיותן ראויים למלאכה כגון הני עורות דהן כבשר והם עור שתחת האליה ועור העוף ועור הדג יש בהן עבוד דבר תורה והמולחן חייב משום מעבד כדין מולח שאר עורות לא קשיא כלל האי קושיא דהקשו הרבנים הנז' מהאי ברייתא דפ' הקומץ רבה דאיצטריך קרא דתקריב למישרי מליחה להקרבן בשבת דשפיר אצטריך קרא דנפקא מינה לעור שתחת האליה דמוקטר למזבח כהאליה דאפילו אם הפשיט עור האליה ובא להקטירו אחר שהופשט דמולחו אפי' אם היה זה בעולת שבת דיש במליחת עור זה משום מעבד אפ"ה שרי למולחו בשבת. ודבר זה דגם עור האליה הוא מוקטר ומוגש ע"ג המזבח כהאליה עצמה בא מפורש בש"ס דמסכת זבחים דכ"ח ע"א עלה דתנן התם השוחט את הזבח לזרוק דמו בחוץ וכו' להקטיר אימוריו בחוץ וכו' לאכול כזית מעור האליה בחוץ פסול ואין בו כרת וכו' ואמרי' עלה בגמ' סברוה עור אליה כאליה דמי והא קא מחשב מאכילת מזבח לאדם אמר שמואל הא מני ר"א היא וכו' רב הונא אמר עור אליה לאו כאליה דמי אמר רבא מ"ט דר"ה חלבו האליה ולא עור האליה ר"ח אמר לעולם עור האליה כאליה והב"ע באליה של גדי כולהו כשמואל לא אמרי כו' כר"ה לא אמרי עור האליה כאליה משמע להו כר"ח מ"ט לא אמרי כו' מיתיבי השוחט את העולה להקטיר כזית מעור שתחת האליה חוץ למקומו פסול ואין בו כרת כו' בשלמא לר"ה היינו דקתני עולה אלא לר"ח מאי איריא דתני עולה ליתני זבח וכו' ופרש"י ו"ל כאליה דמי ואפי' לענין הקטרה ובשלמי כבש שאליתו קריבה נמי העור קרב כי היכי דלענין אכילה חשיב ליה בשר

לענין מצות הקטרתו נמי בשר הוא כו' לאו כאליה דמי לענין מצות הקטרתו הוא דמעט' קרא כדמפרש רבא חלבו האליה תמימה גבי הקטר' אליה כתיב ופריש בהדיא חלב ולא עור וכו' עד עולה אין גבי עולה היא דתניא מחשבה הקטרת עור האליה דפסלה אבל זבח סתמא לא קתני וכו' לר"ה דאמר בהדיא מעטי' קרא גבי אליה דניהוי אימורין אבל גבי עולה לא אימעיט דכתי' הנתחים ועור האליה בשר הוא וכו' י"עש אשר מפורש יוצא מסוגיא זו דלשמואל ור"ח עור האליה כאליה גם לענין מצות הקטרתו כל זבח ולר"ה אע"ג דפליג היינו בשאר זבחים אבל בקרבן עולה גם איהו מודה דגם עור האליה מוקטר וקרב וכדתניא נמי בברייתא השוחט את העולה להקטיר כזית מעור שתחת האליה חוץ למקומו פסול וכו' והנה כי כן שפיר איצטריך קרא דתקריב מלח למישרי מליחת הקרבן בשבת דנ"מ אם הופשט עור שתחת האליה מעולת שבת מולחו ומקריבו אע"ג דיש במליחתו של עור זה משום מעבד כנלע"ד:

נח

אין עבוד באוכלין. נסתפק הרב שער המלך ז"ל ה' יו"ט ד"ן ריש ע"א בהא דאמרי' אין עבוד באוכלין אי היינו דוקא במידי דחזי לאכילה אמנם במולח בשר נבילה וכיוצא כיון דלא חזי לאכילה ה"נ י"ל דמחייב משום מעבד ואע"ג דמצד עצמן ראויין לאכילה וסעד לזה ממה שתי' הרב מ"ל ז"ל פי"א דשבת בקושייתו על הא דאין עבוד באוכלין מהא דדרשי' פ' הקומץ רבה תקריב מלח אפי' בשבת בשם שיטה לראשונים ז"ל דכיון דקרבן תמיד אינו נאכל וכולה כליל לאו כעיבוד באוכלין דמי כיון שאינו נאכל אך מדברי הר"ן והמאירי ז"ל דכתבו בהא דאמרי' בביצה די"א אין מולחין את החלבים דהוה משום דלאו אוכלין גמורין נינהו ויש בהן משום מעבד נראה דס"ל דאפי' בבשר נבילה וכיוצא אין עבוד באוכלין ממה שהוצרכו לתת טעם במליחת חלבים משום דלאו אוכלין גמורין נינהו משמע הא לא"ה הו"א דאין עבוד באוכלין אע"ג דאסורים הן באכילה משום דכיון דמצד עצמן חזו לאכילה אלא דאיסורא הוא דרביע עלייהו מקרו אוכלין ואין עבוד באוכלין. ואף לדעת אותה שיטה שכתב הרב ז"ל נראה שלא כתב כן אלא גבי קרבן תמיד דלא חזו לאכילה מה שא"כ חלבים ובשר נבילה דחזו לגוים א"ד ז"ל י"עש. ולענ"ד מאי דמייתי למיפשט לספיקו מדברי הר"ן והמאירי ז"ל דהוצרכו למימר טעמא דחלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו לא שמיה מתיא כלל דאדרבה איכא למפשט מהני מילי דהר"ן והרב המאירי ז"ל לאידך גיסא. והוא דלדידי חזי לי דמאי דכתבו בטעמא דחלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו היא גופה כונתם משום דאסירי באכילה לישראל ולהכי לאו אוכלין גמורין חשיבי כי מצד עצמן של החלבים נראה דאוכלין גמורין נינהו

ודאי דהא ראויין הן לאכילה גמורה כהשומן וגויים אוכלין החלבי' אכילה גמורה כשומן ואנן נמי אי לאו משום דהתורה אסרה לנו אכילת חלב היו נאכלים לכל אדם אכילה גמור' כשאר שומן ומאי טעמא כתבו הר"ן והמאירי ז"ל דלאו אוכלין גמורין נינהו אלא מוכרח דכונתם לומר דלאו אוכלין גמורין נינהו מה"ט דאסורין באכילה לישראל ואין נאכלין אלא לגוים וכיון דאינן נאכלין לכל אדם מחמת איסורן דאסיר לנו עם קדש ישראל לאו אוכלין גמורין חשיבי. זהו הנראה מוכרח בכוונת דברי הר"ן והמאירי ז"ל ולפ"ז תפשוט מדבריהם לבשר נבילה נמי דיש במליחתו משום מעבד אם לא שנחלק ונאמר דדוקא חלבים דאסירי איסור גופן כי אין להן שעת הכושר כלל לאו אוכלין גמורין מיקרו משא"כ בשר נבילה דהבשר מצד עצמו בר אכילה הוא ולאכילה היה עומד לכל אדם קודם שנתנבלה אלא שמפני שנתנבל' נאסר באכילה וכיון דאין איסורו איסור הגוף אלא איסור מבחוץ שבא על בשר זה לאוסרו באכילה והוא מפני מה שלא נשחטה אלא נתנבלה חשיב אוכלין גמורין גם השתא הכא שנאסרה באכילה מפני שנתנבלה לענין זה דאין עבוד באוכלין ובכן ליכא למפשט מידי מדברי הר"ן והמאירי ז"ל להאי ספיקא דהר' שער המלך ז"ל לא לאיסור ולא להתר והני מילי דכתיבנ' אינו אלא לכי מאי דסבר הר' שער המלך ז"ל בדעת הר"ן והמאירי ז"ל דבחלבים יש עבוד דבר תורה גם לרבא דס"ל דאין עבוד באוכלין. אמנם אנן בדידן לא שמיע לן כלומר לא סבירא לן הכי בדע' הר"ן והמאירי ז"ל אלא גם הר"ן והמאירי לא אמרי דיהא בחלבים משום מעבד דבר תורה לרבא דאמ' אין עבוד באוכלין דגם חלבים בכלל שאר אוכלין ואין בהן עבוד דבר תורה וכמו שנכתוב לקמן סי' ס' ובכן אין כאן מקום לספיקו של הר' שעה"מ ז"ל ודברי השיטה מהראשוני' ז"ל אינם אלא דברי תימ' במ"ש דבקרבן כיון דאינו נאכל דכולה כליל יש בו עבוד וכדכתיבנא ע"ד לעיל בסימן הקודם כי שם כתבנו וביררנו עקר טעמא דרבא בהאי סברא דיליה דאסבר לן דאין עבוד באוכלין דלפי טעמא דהך מילתא אין מקום לחלק כלל באוכלין ועיין לקמן סי' ס' בס"ד.

נט

אין עבוד באוכלין. אפילו במליחה מרובה כדקא בעי ליה לאורחא אין עבוד באוכלין לרבא דפליג ארבה בר ר"ה וכיון דקי"ל כרבא קם דינא דאין עבוד באוכלין אפילו במליחה מרובה. אלא שמדברי הר"ן ז"ל בפ"ק דחולין עלה הא דאמרינן התם אחר רב דימי מנהרדע' השוחט לחולה בשבת מותר לברי' באומ' משמע דס"ל להלכה כרבה בר ר"ה דבמליח' מרובה כדבעי ליה לאורחא יש עבוד באוכלין וחיי' חטאת שכת' שם וז"ל ומהא שמעינן דבשר חי לאחר הדחה אפי' בלא מליחה שרי דהא אמרי' הכא דמות'

לבריא באומצא ובמליחה ליכא למימ' שהרי בשבת אסו' למלוח כדאמרי' פ' כלל גדול האי מאן דמלח בשרא חייב משום מעבד ואע"ג דאמרי' התם ה"מ דקא בעי' לה לאורחא שהיא מליחה גדולה התם לאיחיובי חטאת קאמרי' אבל בכל דהו ודאי פטור אבל אסו' לפי שהמלח מכשיר האוכ' ומתקנו כדאמרי' פ' ח' שרצים גבי פוגלא ממלח לא ממלחנא טבולי מטבלנא וכ"ש דאיכא למיסר מליחת בשר חי דהא מתקן לה וכ"ש דאי אסרת ליה בלא מליחה דאיכא תקון טפי דהא משוי ליה אוכלא וכו' א"ד ז"ל יע"ש. וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' לפ' גיד הנשה עלה ההיא דחוטי יד אסורין וכו' י"עש שכתב ככל דברי הר"ן ז"ל הנז' וכ"כ עוד בתורת הבית בית ג' שער ג' יע"ש. אשר מוכח מדבריהם ז"ל במאי דמייתי מהא דפ' כלל גדול דמאן דמלח בשרא חיי' משו מעבד דס"ל דהלכתא הכי הוה. וכ"כ הר' מג"א ז"ל סי' שכ"א סק"ח וז"ל וכת' הר"ן וכו' וכן כתב הרשב"א בית ג' ש"ג וע"ש שכתבו דמולח בשר להצניעו לדרך חיי' חטאת וצ"ע דבגמרא מרא משמע דהלכה כרבא דבתרא הוא וכ"פ הרמב"ם פי"א א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכת' דהר"ן והרשב"א ז"ל כתבו בהני דוכתי דמולח בשר להצניעו לדרך חיי' חטאת וכרבה בר ר"ה ותמה עליהם אמאי פסקו כן דבגמ' משמע דהלכה כרבא דבתרא הוא וכ"כ הר' שער המלך ז"ל ה' יו"ט דמ"ט ע"ד שכן הוא דעתה רשב"א בפ' ג"ה ובת"ה. וכת' דמאי דהקשה הר' מג"א ז"ל לדעת הרשב' לק"מ די"ל שדעת הרשב"א דכיון דחזינן לר' אשי דקא מפרש מילתיה דרבה בר ר"ה ש"מ דס"ל כוותיה ומשו"ה פסק כר"א דבתר' הוא טפי מרבא ושו' ראי' להר' תוי"ט בפרק ח' שרצים שכת' כן יע"ש ופשוט א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד הגם שכ"כ הר' תוי"ט ז"ל דטעמא רבה איכא למפסק כרבה בר ר"ה דהא ר"ה דאיהו מארי דש"ס מהדר לפרושי להא דרבה בר ר"ה דלא קאמ' אלא לאורחא וכו' יע"ש. אין זה מספיק למפסק כרבה בר הונא ויפה מקשה הר' מג"א ז"ל משום דממאי דקאמ' רב אשי ואפי' רבה בר ר"ה לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא וכו' ליכא למשמע דר' אשי הכי ס"ל כרבה בר ר"ה ודלא כרבא דאיכא למימר דלהכי נחית רב אשי לפרושי לדברי רבה בר ר"ה למען דעת דרבא דפליג עליה דרבה בר ר"ה ואמר אין עבוד באוכלין הוה אפי' במליחה מרובה דקא בעי ליה לאורחא דממאי דידעי' סברת רבה בר ר"ה באיזו מליחה אמר למילתיה אנו יודעין נמי סברת רבא דפליג. עליה להכי אמ' רב אשי אפילו רבה בר ר"ה לא אמ' וכו' להודיענו סברת רבא דכי אמ' רבא דאין עבוד באוכלין הוה אפי' במליחה גדולה דקא בעי לה לאורחא אבל אי לא הוה רב אשי מפר' למילתיה דרבה בר ר"ה הוה ס"ד למיטעי ולמימר דמאי דפליגי רבה בר ר"ה ורבא במליחת בשר היינו במליחה לבית דהיינו לקדירה וקאמר רבה בר ר"ה דאפי' במליחה זו חיי' משום מעבד ורבא פליג. וס"ל

דאין עבוד באוכלין כלומ' במליחה כזו דלא בעי לה לאורחא אבל במליחה גדולה דקא בעי ליה. לאורחא גם לרבא חיי' משו' עבוד להכי אתא רב אשי לפרושי למילתיה דרבה בר ר"ה דאפילו איהו לא אמ' אלא דקא בעי לה לאורחא למשמע מינה לרבא דפליג עליה ואמ' אין עבוד באוכלין היינו אפילו במליחה גדולה דקא בעי ליה לאורחא אין עבוד באוכלין. באופן דמהא דמפרש ר"א למילתיה דרבה בר ר"ה ליכא למשמע דר"א הכי ס"ל ודלא כרבא ועיין מ"ש מרן הכ"מ ז"ל פ"א מהל' אבות הטומאה הלכה ח' וז"ל ולייש' דעת רבי' י"ל דמשמע ליה לרבינו דכיון דר"ה מפרש מילתיה וכו' ואין זה כדאי דהא אפש' דמפרש מילתיה דר"י לאו משום דהלכתא כוותיה אלא למשמע מיניה לרבנן דאר"י בשכנסו פליגי יע"ש. וה"נ אנן בדידן איכא למימר הכי וכאמור. ודלא כמ"ש הר' תו"יט ז"ל דטעמ' רבה איכא למפסק כרבה בר ר"ב משו' דר"א מפר' למילתיה. וכ"ש דאין זה פשוט למימ' הכי כדכת' הר' שער המלך ז"ל. ושפיר כת' הר' מג"א ז"ל ע"ד הרשב"א והר"ן ז"ל דצ"ע דבגמ' משמע דהל' כרבא דבתרא הוא. ומה גם כי לישנא דר' אשי דאמר ואפי' רבה בר ר"ה כו' מוכח נופי שדעתו נוטה לסברת רבא:

האמנם לדידי חזי לי בהורמנותייהו דרבנן הר' מג"א והר' שעה"מ ז"ל דגם הר"ן והרשב"א ז"ל לענין דינא ס"ל דאין עבוד באוכלין כלל ואפי' דקא בעי ליה לאורחא וכרבא דהוא בתר' וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל ומהני מילי דכתבו להוכיח לענין אומצא דלא בעי מליחה אינו מוכרח כלל מדבריהם דדעתם וסברתם הבי הוה דהלכ' כרבה בר ר"ה דבמליחה מרובה דקא בעי ליה לאורחא חיי' חטאת כאשר הבינו הר' מג"א והר' שעה"מ ז"ל בפשט דברי הר"ן והרשב"א. אלא כל עיקר כוונת דבריהם שם הוה לאוכחי דאיכא איסורא מדרבנן לכ"ע במליחת בשר בשבת. ולזה כתבו דמהא דאמר רב דימי מנהרדע' הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא שמעינן דבשר חי לא בעי מליחה דליכא למימ' דרב דימי מותר לבריא באומצא במליחה קאמר דהא בשבת אסור למלוח כדאמרי' פ' כלל גדול האי מאן דמלח בשרא חיי' משום מעבד כלומר וכיון דלרבה בר ר"ה חייב חטאת מינה דאפי' לרבא דפליג עליה ואמר דאין עבו' באוכלין היינו לענין חיו' חטאת אבל לענין איסור מדרבנן מיהא גם לרבא אסי' וא"כ אפילו תאמר דרב דימי מנהרדע' יסבור כרבא דפליג התם ארבה בר ר"ה ואמר דאין עבוד באוכלין מ"מ לענין איסור מדרבנן ליכא מאן דפליג דכיון דלרבה בר ר"ה אפי' חיו' חטאת איכא לרבא פטור אבל אסור מיהא. ואע"ג דאמרי' התם ה"מ דקא בעי לה לאורחא שהיא מליחה גדולה כלומר דאפי' רבה בר ר"ה דמחיי' מליחת בשר משום מעבד אינו אלא במליחה גדולה. וא"כ לרבא דפליג י"ל דליכא איסורא דרבנן נמי לרבא אלא במליח' גדול' דאיכא חיו'

חטאת לרבה בר ר"ה אבל במליח' קטנ' דליכא חיוב חטאת לר' בר ר"ה לרבא אפילו איסורא דרבנן ליכא דכי היכי דאיכא חלוק לענין חיו' חטאת לרבה בר ר"ה בין מליחה גדולה למליחה קטנה ה"נ י"ל לרבא לענין איסור דרבנן דדוקא במליחה גדולה איכא איסורא מדרבנן וי"ל דר' דמי מנהרדעא ס"ל כרבא וליכא איסור במליחת בשר לקדירה בשבת אפי' מדרבנן ולהכי אמ' דשרי לבריא באומצ' והיינו ע"י מליחה לזה כתבו דהא ליתא דהתם לענין איחיובי חטאת קאמרי' כלומ' דדוקא לענין איחיובי חטאת אמרי' התם לחלק בין מליחה גדולה לקטנ' אכל בכל דהו ודאי פטור אבל אסו' כלומ' אליבא דכ"ע ואפי' לרבא לפי שהמלח מכשי' האוכל ומתקנו כדאמרי' פ' ח' שרצים גבי פוגלא וכו' כלומ' דכיון דאפילו במליחה קטנה מכשי' ומתקן הבשר ודאי. דאסו' לכ"ע מדרבנן זהו כונת הר"ן והרשב"א ז"ל.. ונלע"ד להכריח בהכרח גמור דכונת הר"ן והרשב"א ז"ל הכי הוה כדברירנא דאי כונתם להוכיח לפי סברת רבה בר הונא דמחיי' מליחת בשר משום מעבד ומשום דדעתם ז"ל לפסק הלכה כרבה בר ר"ה וכדסברי רבנן הר' מג"א והר' שעה"מ ז"ל. איכא לאקשויי דמאי ראיה מייתו מדברי רב דימי דילמא רב דימי כרבא ס"ל דאין עבוד באוכלין וליכא שום איסור במליחת בשר חי מליחה מועטת. לקדירה אפילו מדרבנן ולהכי אמר דשרי לבריא באומצא והיינו ע"י מליח' ומאי מייתי דר' דימי בלא מליחה קאמ' משום דאסיר למלוח בשר חי בשבת בדאמ' רבה בר ר"ה פ' כלל גדול דחיי' משו' מעבד ועוד דאמאי הוצרכו לומר דמאי דאמרי' התם דאפי' רבה בר ר"ה לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא היינו לאיחיובי חטאת קאמר אבל בכל דהו ודאי פטו' אבל אסו' לפי שהמלח מכשיר ומתקן האוכל והשתא לרבה בר ר"ה כיון דבמליחה מרובה חייב חטאת ממילא מסתבר דאיסורא דרבנן מיהא איכא אפי' במליחה מועטת משום גזירה דמליחה גדולה אף בלאו טעמא דמכשיר ומתקן האוכל ואמאי הוצרכו לומ' דאיכא איסורא מדרבנן מטעמא דמכשיר ומתקן האוכל. אלא הדבר מוכרח דכל עיקר כוונתם מתחלה ועד סוף להוכיח דאיכא איסורא מדרבנן במליחת בשר לכ"ע אפילו לרבא ומייתי בתחלה מהיסוד הראשון דלרבה בר ר"ה חיי' המולח בשר בשבת חטאת ומינה דלרבא איכא איסו' דרבנן מיהא וכתבו עוד ואע"ג דאמרו התם דאפי' רבה בר ר"ה לא אמ' אלא במליחה גדולה כלומ' ומינה נמי לרבא לענין איסו' מדרבנן היינו לאיחיובי חטאת כלומ' דדוקא לענין חיוב חטאת הוא דאיכא לחלק בין מליח' גדולה למליח' מועטת אבל לענין איסור דרבנן ליבא לחלק אפילו לרבא דודאי דלכ"ע אפילו בכל שהוא אסי' למלוח משו' טעמא דהמלח מכשי' ומתקן האוכל דמה"ט לכ"ע אסי' וככל מאי דכתיבנא ובירנא ואתי שפי' דבריהם ז"ל ולא קשיא מאי דאקשינן עלייהו.

סוף דבר דלענ"ד גם הר"ן והרשב"א ז"ל יסברו לענין דינא כרבא דאין עבוד באוכלין ואפי' במליחה מרובה דקא בעי לאורחא ודלא כהר' מג"א והר' שעה"מ ז"ל דסברי רבנן בדעת הר"ן והרשב"א ז"ל דפסקי כרבה בר ר"ה ועיין מ"ש הרשב"א בספר עבודת הקדש בבית מועד ש"א סס"י י"א הבאתי דבריו לקמן סס"י ס' דמבואר יוצא מדבריו דפוסק כרבא כנלע"ד.

ס

אין עבוד באוכלין. חלבים נמי בכלל שאר אוכלין נינהו ואין במליחתן משום עבוד דבר תורה. והא דתניא בפ"ק דביצה די"א ע"א אין מולחין את החלבים היינו מדרבנן דאפי' לרבא דאמ' אין עבוד באוכלין מדרבנן מיהא אסי' ומשו"ה תני' התם דאין מולחין את החלבים ביו"ט וכן מפו' יוצא מדברי רא"מ ז"ל בס' יראים הביא דבריו בפסקי ריקנאטי סי' צ"ו שכת' וז"ל לא ימלח אדם בשר ואוכלין בשבת ויו"ט אם אינו צורך יו"ט דתניא בפ"ק דביצה אין מולחין את החלבים ובפ' שמונה שרצים אין מולחין צנון וביצה בשבת וכו' יע"ש. הנה שהביא ראיה לאסו' מליחת בשר בשבת מהא דתניא פ"ק דביצה דאין מולחין את החלבים וכונתו מבוארת דאע"ג דאמר רבא דאין עבוד באוכלין אפ"ה מדרבנן יש עבוד באוכלין ואין מולחין בשר ואוכלין בשבת וי"וט אם אינו צורך יו"ט וראיה דמדרבנן יש עבוד גם באוכלין מהא דתני' בביצה אין מולחין את החלבים אלמא דגם באוכלין יש עבוד מדרבנן. ומדהביא ראיה לאסו' מליחת בשר ואוכלין מהא דתניא דאין מולחין את החלבים מבואר יוצא דגם חלבים כבשר ושאר אוכלין נינהו לענין דאין עבוד בהם דבר תורה אלא מדרבנן. וכן מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל פי"א דה' שבת הלכה ה' דגם חלבים כבשר ושאר אוכלים הם לענין זה דאין בהם משום עבוד דבר תורה. שכתב וכן המעבד מן העור כדי לעשות קמיע חיי' ואח' המעבד ואחד המולח שהמליחה מין עבוד הוא ואין עבוד באוכלין וכו' הדורס על העור ברגליו עד שיתקשה או המרככו בידו ומושכו ומשוה אותו כדרך שהרצענין עושין ה"ז תולד' מעבד וחיי' עכ"ד ז"ל יע"ש. ומדסתם וכת' ואין עבוד באוכלין ולא הביא שם הא דאין מולחין את החלבים למימרא דחלבים אינם בכלל שאר אוכלין ויש בהן עבוד ומליחתן אב מלאכה או תולדה דמעבד כמו שהביא שם הא דהדורס על העור ברגליו דהוא תולדת מעבד והוא מההיא דתנן התם בביצה די"א ונותנן לפני הדורסן וכמ"ש ה"ה ז"ל. וההיא דאין מולחין את החלבים דתניא התם עלה דהך מתני' לא כתבה שם לומ' דגם היא אב מלאכה או תולדה. מוכח דס"ל להרמב"ם ז"ל דגם חלבים בכלל שאר אוכלין דכתב דאין עבוד באוכלין ומאי דתניא התם דאין מולחין את החלבים היינו מדרבנן כשאר כל אוכלין דאסו' לממלחינהו בשבת

משום דנראה ככובש כבשים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פכ"ב מה' שבת הלכ' י' דמה"ט אסו' למלוח אוכלין בשבת יע"ש. גם בפרק כ"ג דין י' שחזר ושנה שם דיני המעבד דאוריית' ודרבנן לא הזכיר הא דמליחת חלבים כלל ומאחר דחלבים נמי מין אוכל הוא הגם שאינן אוכלין גמורין אם איתא דס"ל להרמב"ם ז"ל דחלבים לאו בכלל שאר אוכלין נינהו לענין זה דאין עבוד באוכלין אלא המולח חלבים חייב משום מעבד לא הו"ל למישתק מלכותבו בכלל חיובי משום עבוד ללמדנו דיש בחלבים משום מעבד אחר דסתים לן וכת' דאין עבוד באוכלין וסתמו כפירושו דכל שהוא מין אוכל וחלבים בכלל אין בהן עבוד. אלא מוכח דקושטא הכי הוה דגם חלבים הם בכלל שאר אוכלין דאין עבוד בהן והם בכלל מ"ש דאין עבוד באוכלין והא דתניא בפ"ק דביצה דאין מולחין את החלבי' היינו מדרבנן דהו"ל כמבשל דמליח כרותח והוא בכלל מ"ש פכ"ב מה' שבת דאסור למלוח אוכלין משום שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל. וכן נראה מוכרח דגם חלבים כשאר אוכלין הן לענין זה דאין עבוד באוכלין. לפי מאי דכתיבנ' ובירנ' לעיל סי' נ"ז טעמא דהאי מילתא דאמ' רבא דאין עבוד באוכלין דהוה לפי שאין המליח' פועלת ועוש' שום שנוי בגוף הבשר כאשר היא פועלת בעור רק היא משמרתו מסרחון ומעמידו ומקיימו לבלתי יפסד וה"נ הוה המליחה בחלבים דאינה פועלת בהן שום שנוי בגופן רק היא משמרתן מסרחון והפסד והנה כי כן גם חלבים כבשר ושאר אוכלין נינהו דאין במליחתן משום עבוד.

האמנם הר' שער המלך ז"ל פ"ג מהל' יו"ט הלכה ד' דמ"ט ע"ד הביא מאי דהקש' הר' מ"ל ז"ל פי"א דה' שבת עלה דהאי מילת' דא דאין עבוד באוכלין מהא דתניא בפרק הקומץ רבה תקריב מלח אפי' בשבת ומאי דנדחקו בתירוצ' ה ר' מהר"י אלפנדרי והשיטה להראשונים ז"ל ודחה כל מאי דתירצו וכת' וז"ל ולעיקר קושיית הר' מ"ל ז"ל נראה דל"ק ואישתמיט מינייהו סוגיא דפ"ק דביצה די"ב דאמרי' התם ת"ר אין מולחין את החלבי' ואין מהפכין בהם ופריך עלה בגמ' ומ"ש מעור לפני הדורסן ומשני התם משום דחזי למיסגא עלייהו הכא אתי למימר מ"ש דשרו רבנן כי היכי דלא ליסרח מה לי למישטחינהו מה לממלחינהו משמע בהדיא דמליחת חלבים הוי מלאכה דאורייתא דאי דרבנן אמאי לא שרינן משום שמחת יו"ט כדרך שהתירו חזרת תריסין ונתינת העור לפני הדורסן הא מליחה גופה אינו אלא מדרבנן והו"ל גזירה לגזירה אלא משמע דמליחת חלבים אסורה מדאורי' וכ"נ מדברי רש"י שכתב וזל אתי לממלחינהו ומליחה מאבות מלאכות היא בדבר שיש לו עבוד וכ"כ הר"ן בהדיא וז"ל אין מולחין את החלבים דמולח מידי דשייך בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בו משום מעבד וכ"כ

בשיטה כ"י להמאירי וז"ל אין מולחין את החלבים פי' מליחה בכל דבר שיש בו תורת עבוד דהיינו דבר שאינו אוכל כגון עורות וחלבים נמי דלאו אוכלין גמורין נינהו אב מלאכה הוא וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים דהא במשכן מליחת עורות ואיברים היה שם אלא דמ"מ מליחת בשר הותרה משום אוכל נפש אבל החלבים לאו אוכל נינהו ומליחתן אב גמור הוא עכ"ל. ונראה שהוצרכו לזה אע"ג דהא דאין עבוד באוכלין אינו אלא מדאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסיר וכמ"ש התוס' פ' כלל גדול דע"ה ע"ב ד"ה אין עבוד באוכלין משום דכיון דאינו אלא מדרבנן יש להתיר משום שמחת יו"ט וכמו שכתבתי ועיין בב"ח סי' הנז' שפנה בדרך אחרת וכו' עד ואיך שיהיה זכינו לדין דבמליחת חלבי' חייב משום מעבד ד"ת משום דלאו אוכלין גמורין נינהו ומ"ש התוס' בפ' כלל גדול וז"ל אין להתיר מכאן מליחת אוכלין דאסור מדרבנן וכו' ואפי' ביו"ט אסור בפ"ק דביצה אין כוונתם ממ"ש אין מולחין את החלבים ביו"ט דהנהו לאו אוכלין נינהו ומדאוריי' נמי אסיר אלא כוונת' מהא דשמואל דאמר מולח אדם כמה חתיכות בב"א אע"פ שא"צ אלא וכו' משמע הא בזא"ז לא אע"ג דאין עבוד באוכלין וא"כ ממילא רויחא ההיא דפ' הקומץ רבה דאיצטריך קרא למישרי מליחת אימורים דחייב בהו משום מעבד ומאד אני תמה על הרבנים הנז' איך אשתמיט מינייהו סוגיא זו א"ד ז"ל יע"ש:

ולפע"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב שע"המ ז"ל דאין מקום לתמוה על הרבנים ז"ל הנז' כאשר תמה מר ואמר דמאד אני תמיה על הרבנים הנז' איך אשתמיט מינייהו סוגיא זו דהא אשכחן לחד מקמאי והוא רא"מ ז"ל דמפורש יוצא להדיא מדבריו בס' יראים דהא דתניא התם בהך סוגיא דפ"ק דביצה דאין מולחין את החלבים אינו אלא מדרבנן וכדכתיבנא דבריו לעיל. וכן מוכח נמי מדברי הרמב"ם ז"ל דגם חלבים כשאר אוכלין הן ואין במליחתן משום עבוד וככל מאי דכתיבנא לעיל. ואיברא דהרב שע"המ ז"ל שם ד"ן ע"ב כתב עוד וז"ל ואיך שיהיה תבנא לדיננא דמליחת חלבים כיון דלאו אוכלין גמורין הן הוי אב מלאכה ואסיר ד"ת ומשו"ה אין מולחין את החלבים ביו"ט דאיסורא דאורייתא לא שרינן סופן משום תחלתן ולדעתי נראה שלזה כיון רבינו שכתב בדין שאח"ז וז"ל וכן אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן ואין שוטחין אותן ברוח ע"ג יתדות מפני שאינן ראויין לאכילה ע"כ ותמה הפר"ח סי' תצ"ט סק"ג דמה טעם הוא זה דעור נמי לא חזי לאכילה ואעפ"כ התירו ומכח זה כתב דשאני עור דחזי למיסגא עליה וחלק על המרדכי שכתב דנוצה של עוף דינו כמו בעור ומותר לטלטל כדי להצניען דהתירו סופן משום תחלתן וכתב הרב דאינו מחוור דשאני עור דחזי למזגא עליה ע"י הדחק ולפיכך התירו סופן משום תחלתן יע"ש. ולענ"ד נראה שכונת רבינו

היא לומר דאמאי לא התירו מליחת חלבים כיון דאין עבוד באוכלין ואינו אסור אלא מדרבנן וכמו שהתירו נתינת עור לפני הדורסן משום דלא הוי מלאכה דאורייתא דלא הוי עבוד גמור וחזרת תריסין אע"ג דאסירי מדרבנן גזירה שמא יתקע. ואהא כתב מפני שאין ראויין לאכילה וכיון שכן יש עבוד בהן ולא שרינן מלאכה דאורייתא משום שמחת יו"ט ומשו"ה גזרו שטיחת חלבים אטו מליחתן דהוי דאורייתא אמנם במידי דליכא למגזר כלל אדאוריית' כההיא דנוצה של עוף ה"נ שדינן סופן משום תחלתן ואע"ג דליכא טעמא דחזי למיזגא ודלא כהפ"ח ותדע דהא חזרת תריסין ליכא טעמא דחזי למיזגא עליה ואפ"ה כיון דאין איסורו אלא מדרבנן התירו סופן משום תחלתן כיון דליכא למגזר בדאורייתא ועיין בס' מע"ח ומה שהצריכו בגמ' גבי נתינת עור לפני הדורסן לטעמ' דחזי למסגא היינו משום דאי לא"ה הוה חיישי' דילמא אתי לממלחינהו א"ד ז"ל יע"ש. הנה דפי' הרב ז"ל לדברי הרמב"ם ז"ל דפ"ג דה' יו"ט דכתב להאי דינא דאין מולחין את החלבים וכו' דהיינו מדאוריית' משום עבוד דאע"ג דאין עבוד באוכלין חלבים לאו אוכלין גמורין נינהו ויש בהן עבוד ד"ת ולזה כיון במ"ש שם בסוף לטעמא דמפני שאינן ראויין לאכילה. אך לדידי אחר המחילה רבה דהא ליתא כלל דהדבר פשוט וברור והרי הוא כמבואר ממאי דכתב פי"א מהלכות שבת דיני עבוד האבות והתולדות וסתם וכתב שם דאין עבור באוכלין ולא הזכיר שם דחלבים יש במליחתן משום מעבד והוא אב או תולדה דמעבד וכן בפכ"ג דחזר ושנה לדיני עבוד לא הזכיר להא דמליחת חלבים ללמדנו דלאו בכלל שאר אוכלין נינהו ויש בהם משום מעבד דלדעתו ז"ל גם חלבים בכלל שאר אוכלין נינהו והן נמי בכלל מ"ש שם דאין עבוד באוכלין וכאמור לעיל. והא ודאי הוכחה גמורה שכן דעתו של הרמב"ם ז"ל כדאמרן ודלא כמ"ש הרב שער המלך זל כי הנה בכל הט"ל מלאכות שפסקם שם הרמב"ם פרטם לכל אב מלאכה וכתב לבאר אצל כל אב כל מיני המלאכות שנקראין אבות וכן כל מיני המלא' שהן תולדותיו. ובפכ"ג הוסיף עוד לבאר גם הני שהן מדרבנן אצל כל מלאכה ומלאכה מהט"ל מלאכות ולא הניח מלהזכיר כל האבות וכל התולדות שיש לכל אב מלאכה. ואלו גבי אב מלאכה זו דמעבד לא כתב אלא המעבד את העור דהוא אב וכן המולחו וסיים ואין עבוד באוכלין ושוב כתב תולד' מעבד דהוא הדורס על העור וכו' או המרככו בידו ותו לא והו"ל לבאר ולמכתב גם מליחת חלבים דהוא אב דמעבד או תולדה. אלא מוכרח דליכא שום אב ולא תולדה אחרת באב מלאכה זו דמעבד זולת אלו שהזכיר שם ומליחת חלבי ליכא בהו משום מעבד דגם הם אוכלין נינהו והם בכלל מ"ש שם דאין עבוד באוכלין והא דתניא פ"ק דביצה דאין מולחין את החלבים היינו מדרבנן ומשום דמחזי כמבשל שלא לצורך אוכל נפש דה"ט דאסור

למלוח אוכלין בשבת לדעת הרמב"ם ז"ל וככל מאי דכתיבנא לעיל וזה ברור. וא"כ מאי דכתב הרב שע"המ ז"ל בפי' כונת דברי הרמב"ם דפ"ג מה' יו"ט במאי דכתב וכן אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן ואין שוטחין אותן ברוח ע"ג יתידות מפני שאינן ראויין לאכילה לא יתכן כלל. גם בלא"ה נמי לא מחוור למימר כן בכונת דבריו דאם כדברי הרב שעה"מ ז"ל הו"ל להרמב"ם ז"ל למימר הכי וכן אין מולחין את החלבי' מפני שאין ראויין לאכילה ואין מהפכין בהן וכו' כיון דה"ט דמפני שאינן ראויין לאכילה עקרו לטעמא דאיסור המליחה דחלבים למימרא דחלבים לאו אוכלין נינהו ויש בהן עבוד ד"ת. ואח"כ יכתוב דאין מהפכין בהן ואין שוטחין וכו' דהוה משום גזירה דמליחה אלא מדכת' לטעמ' דמפני שאין ראויין לאכילה לבסוף לבתר דכתב דאין מהפכין בהן ואין שוטחין אותו ע"ג יתידות מוכח דה"ט דמפני שאין ראויין לאכילה לא הוי כדאמר מר הרב שער המלך ז"ל. וכל שכן דמוכח להדיא מדברי הר"מ במז"ל בהלכות שבת דדעתו אין במליחת חלבים משום מעבד וכאמור.

ומאי דכת' הר' ז"ל דהכי משמע בהדי' מהסוגי' דהא אין מולחין את החלבים מדאורייתא הוא דאי מדרבנן אמאי לא שרינן משום שמחת יום טוב כדרך שהתירו חזרת תריסין ונתינת עור לפני הדורסן הא מליחה גופה אינה אלא מדרבנן והו"ל גזירה לגזירה אלא משמע דמליחת חלבים אסורה מדאורייתא אחר המחילה רבה דליכא למשמ' מידי מהסוגיא דאיסור מליחת חלבים הוה מדאורייתא אלא איסורו לא הוה רק מדרבנן ואפ"ה לא שרינן משום שמחת יו"ט לשוטחן ולא הוה גזירה לגזירה אלא כולה חדא גזירה משום דאי שרינן ליה למישטחינהו כאילו התרנו לו למולחן נמי כי ודאי מימר אמר מ"ט שרי רבנן למישטחינהו כי היכי דלא ליסרח מה לי מישטחינהו מה לי ממלחינהו הילכך כולה חדא גזירה היא דאי לא קיימא הא לא קיימא הא. וכדמוכח מהש"ס דקאמר מ"ש מעור לפני הדורסן התם לא מוכחא מילתא משום דחזי למיסגא עליה הכא אתא למימ' מ"ט שרו לי רבנן כי היכי דלא לסרח מה לי למישטחינהו מ"ל לממלחינהו. הרי דהוצרך הש"ס להאריך בביאור האיסור דשטיחה ואמ' אבל הכא אתא למימר וכו' והיה די למימ' אבל הכא דילמא אתא לממלחינהו. אלא משום דאיסו' המליחה גופה אינה אלא דרבנן והיה מקום למימר דהו"ל איסו' שטיחתן גזירה לגזירה. להכי האריך הש"ס ואמ' אבל הכא אתא למימר מ"ט שרו לי רבנן כו' כלומ' דודאי מימר אמר הכי וימלחינהו נמי ולאו גזירה לגזירה הוה אלא כולה חדא גזירה כאמור. משא"כ חזר' תריסין באין לו ציר מן הצד דהוה ודאי גזירה לגזירה ולהכי שרו רבנן חזרתן. ועור לפני הדורסן נמי דהתירו משום שמחת יו"ט משום דלא מוכחא מילתא משום דחזי למיזגא עליה וכדקאמר הש"ס

התם לא מוכחא מילתא וכו' ופרש"י ז"ל התם לא מוכחא מילת' שתהא שטיחתו לצורך עבוד דמימר אמר האי דשרו ליה רבנן לתתו לפני הדריסה מפני צורך יו"ט התירו שאף שטיחתו צורך י"וט דחזי למזגא עליה אבל הכא גבי חלבים כי שרית לשוטחן מוכחא מילתא שלתקון החלבים התרתו ואתי נמי לממלחינהו ומליחה מאבות מלאכות הוא בדבר שיש בו עבוד דתנן והמולחו והמעבדו ע"כ יע"ש. ואת זה ראיתי להרמב"ן ז"ל בס' המלחמות פ"ק דביצה על מאי דכתב המאור זל ועוד אנו תמהים עליו היאך פסק בחזרת תריסין כב"ה לקולא וכת' מתני' דהשוחט כצורתה בלא חלוף וכו' וכתב ע"ד אלו הרמב"ן ז"ל אמר הכותב הנה בעל המאור מתמיה על רבינו הגדול ז"ל ואני תמיה על כל הגאונים שכך פסקו כולם כו' וכשאני מחפש ומהפך בשמועות לזכותם יש לי לפרש ולומר דלר"י מוחלפת שיטתן של ב"ה דקסבר בשיש להם ציר מן הצד פליגי דשרו ב"ה משום שאין בנין בכלים ואעפ"י שהיא מלאכ' קבוע' ודינה להיות פטור אבל אסור עליה כו' אפ"ה משום שמחת יו"ט מותרת ומשו"ה קשיא ליה מהשוחט כו' ונטילתן נמי קשיא ליה ולפום הכי אפיך מאי דאפיך והשתא דקי"ל דכשאין להם ציר אלא באמצע פליגי נטילתן מותרת אפי' בשבת ובחזרתן נמי אין בה משום שמא יתקע שאין עשוי ליתקע בתריסין כו' ואין לך בהן צד איסור אפי' לב"ה דסברי יש בנין בכלים אלא משום גזירה אטו מן הצד והיא גופה לב"ה משום שמא יתקע הילכך משום שמחת י"וט לא גזרינן גזירה לגזירה בכה"ג דלא מוכחא מילתא דעבר אשבות די"וט וה"נ אמרי' בעור לפני הדורסן כיון דחזי למסגא עליה ולא מוכחא מילתא דעבר עליה בשבות דשרו ב"ה משום שמחת יו"ט ואע"ג דהיכא דליכא משום שמחת יו"ט כגון עור דעי"ט ותריסין דבתים גזרינן וכדאמרי' לקמן עלה מן הצד שמא יתקע גזרינן אלמא כל היכא דאיכא לאחמורי מחמרינן אפילו בשמחת יו"ט וכו' א"ד ז"ל יע"ש אשר מדבריו אלה אתה למד דאפי' גזירה לגזירה. נמי מחמרי' היכא דמוכחא מילתא דעבר אשבות דיו"ט אלא כי לא מוכחא מילתא היא דלא גזרינן גזירה לגזירה וה"ט דתריסין דהתירו חזרתן דהוה גזירה לגזיר' משום דלא מוכחא מלתא דעבר אשבות דיו"ט. ומעתה תו ליכא שום משמעות מהש"ס דאיסור מליחת חלבים הוה דבר תורה ממאי דלא התירו משום שמחת י"וט ואסרו נמי שטיחתן כדאמר מר הרב שע"המ ז"ל דכל דמוכחא מילתא מחמרי' אפי' בשמחת יו"ט ואפ' בגזירה לגזירה ולכן אע"ג דאיסור מליחת חלבים גופיה דרבנן הוא אסרו גם שטיחתן אע"ג דגזירה לגזירה היא משום דמוכחא מילתא דמשום תקון החלבים התירו ואתא למימר מ"ט שרו לי רבנן כי היכי דלא ליסרח מ"ל מישטחינהו מ"ל ממלחינהו וכ"ש דאיכא למימר הכא דודאי אתי לממלחינהו ולאו גזירה לגזירה הוה אלא כולה חדא גזירה כדכתיבנא לעיל. אלא

דלפי דברי הרמב"ן ז"ל הנז' אין לנו צורך לזה דכל דמוכחא מילתא דעבר אשבות דיו"ט מחמרי' אפי' בשמחת יו"ט ואפי' בגזירה לגזירה כאמור. באופן דליכא למשמע מידי מהש"ס דיהא איסור מליחת חלבים מדאורייתא:

ואנכי הרואה דלא זו בלבד דליכא למשמע מהך סוגיא דאיסור מליחת חלבים מדאורייתא הוא ככל האמור. אלא אדרבה איכא למשמע מינה דלא הוה אלא מדרבנן והוא ממאי דקא' הש"ס אבל הכא אתא למימר מ"ט שרו לי רבנן כי היכי דלא ליסרח מה לי משטחי' מה לי ממלחינהו והשתא אם איתא דהמליחה בחלבים עבודי נמי קמעבדן עבוד גמור עד דאיכא במליחתן משום אב מלאכה דמעבד כבעור איך מפני מה דיתירו לו לשוטחן אתי למימר מ"ט שרו לי רבנן למשטחינהו כי היכי דלא ליסרח מ"ל משטחינהו מ"ל ממלחי' הא בשטיחתן ליכא משום איסו' שום מלאכה כלל דאין במה ששוטחן שום מעשה דפעולת עבוד רק שע"י שהוא שוטחן ברוח אצולי מצלא להו מסרחון שלא יסריחו ואין איסור השטיח' רק משום טירחא ביו"ט בדבר שאינו אוכל נפש משא"כ במליח' דאיכ' בפעולת המליחה פעולת עבוד דמלאכה גמורה היא וזה ידוע הוא לכל דעבוד אב מלאכ' היא וא"כ גם כי יתירו לשוטחן לא שייך שיבא לומר מ"ט שרו לי רבנן כו' מ"ל מי שטחינהו מ"ל ממליחנהו כיון דהחלוק שבין השטיחה להמליחה הנה הוא ידוע דבשטיחה לא עביד פעולת מלאכת עבוד בחלבים ובמליחתן עביד מלאכה גמורה דעבוד ואיך קאמר הש"ס דאתי למימר מה לי וכו'. אלא מוכח דגם במליחתן ליכא משום פעולת מלאכה זו דמעבד גמו' כי גם המליחה לא עביד בהו רק לשומרן מן הסרחון וההפסד אלא דאסו' מדרבנן המליחה. ולהכי שפיר קאמ' הש"ס דאם יתירו לו לשוטחן אתא למימר מ"ט התירו לי שבות זה דשטיחתן דאית ביה איסו' דרבנן משום טירחא ושלא לצורך יו"ט כי היכי דלא ליסרח א"כ מה"ט גם במליחה דליכא בה רק שבות דרבנן שרי דמה לי למישטחינהו דאיכ' שבות דרבנן ושרו ומה לי ממלחינהו דגם בה ליכא אלא שבות. וכיון דהמליחה בדבר ששייך בו עבוד כגון עורות אב מלאכה היא אסיר גם מליחת חלבים משום גזירת מליחת עורות וחמיר איסור שבות זה דמליחה מהאיסו' דשטיחתן דאינו רק משו' טירחא ביו"ט שלא לצורך אוכל נפש ולא ראו חכמים להתיר שבות זה דמליחתן משום שמחת יו"ט ואסרו נמי אפי' שטיחתן משום דע"י כך יבא להתי' גם מליחתן שאיסורו משום גזירת מעבד דלא ראו חכמי' להתירו משום שמחת יו"ט. ונ"ל דלזה כיון רש"י ז"ל במ"ש אבל הכא גבי חלבים כי שרית לשוטחן מוכחא. מלתא שלתקון החלבים התרתו ואתי נמי לממלחינהו ומליחה מאבות מלאכות בדבר שיש בו עבוד דתנן והמולחו והמעבדו ע"כ. כלומר דכיון דמוכחא א שלתקון החלבי'

התרתו אתי נמי לממלחינהו מלתא שלתקון החלבי' התרתו אתי נמי לממלחינהו דאמר יאמר מ"ל איסור שטיחתן דליכא אלא שבות ומ"ל מליחתן דליכא נמי אלא שבות ומליח' מאבות מלאכות בדבר שיש בו עבוד כדתנן המולחו והמעבדו כלומ' ואיסור מליחת חלבים ושאר אוכלין משום גזירת מליחה דדבר שיש בו עבוד דהיינו עורות הוה וכיון דאיסור דמליחה הוה משום גזירה דמליחא דדבר שיש בו עבוד לא ראו חז"ל להתירו משום שמחת יו"ט. זהו כוונת רש"י ז"ל ודלא כמ"ש הרב שע"המ ז"ל דמדברי רש"י ז"ל אלו נר' דאיסור מליחת חלבים הוה דאורייתא אלא כונת דברי רש"י ז"ל כדכתיבנא. דאי כונת רש"י ז"ל כדס"ל להרב ז"ל לא הו"ל לרש"י ז"ל למימר ומליחה מאבות מלאכות בדבר שיש בו עבוד כדתנן המולחו דזו מנ"ל שיהיו גם חלבים דבר שיש בו עבוד עד שכה יאמר רש"י בפשיטות והוה ליה לפרש דמליחה מאבות מלאכות בחלבים וכן מאי מייתי רש"י ז"ל כדתנן המולחו והמעבדו הא התם במליחת עור מירי ומנ"ל מהתם דגם מליחה בחלבים אב מלאכה היא הא קי"ל דאין עבוד באוכלין וי"ל דגם חלבים בכלל שאר כל אוכלין. אלא נרא' דכונת רש"י ז"ל כדכתיבנ' דמשו' דהמליחה בדבר שיש בו עבוד דהיינו עור אב מלאכה היא כדתנן המולחו והמעבדו להכי אסיר מדרבנן המליחה אף בדבר שאין בו עבוד כחלבים ושאר אוכלין משום גזירה דמליח' דבר שיש בו עבוד דהיי' עור ולהכי לא ראו חז"ל להתיר מליחת חלבי' אפי' משום שמחת יו"ט משום דמלבד האיסור דטרחא ביו"ט איכא נמי איסור נוסף דחמיר מיניה והוא איסור משום גזירת מליחת דבר שיש בו עבוד. באופן דגם מדברי רש"י ז"ל לא משמע מידי שיהא איסור מליחת חלבים מדאורייתא. אלא אדרבא טפי משמע מדבריו דאין איסורו אלא מדרבנן.

אך מ"ש עוד הר' שעה"מ ז"ל דכ"כ הר"ן בהדי' וז"ל אין מולחין את החלבים דמולח מידי דשייך בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בו משום מעבד. לכאורה ודאי דהכי מוכת להדיא מדברי הר"ן ז"ל אלו ממאי דכת' דמולח מידי דשייך בו עבוד כגון חלבי' דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בו משום מעבד. דיש בו משום מעבד מדאורייתא קאמר דאי יש בו משום מעבד מדרבנן קאמר אפי' באוכלין גמורין נמי דלא שייך בהו עבוד יש בהן משום מעבד מדרבנן וכדתנן בפ' ח' שרצים דק"ח ע"ב אין עושין הילמי בשבת אבל עושין מי מלח כו' ואמרי' עלה בגמר' מאי קאמ' אמר ר"י אמר שמואל ה"ק אין עושין מי מלח מרובין אבל עושה הוא מי מלח מועטין. וכת' עלה הר"ן ז"ל אבל עושין את מי מלח מפרש בגמרא מי מלח מועטין. והלא הילמי בין מרובין בין מועטין וכשם שהמרובין אסורין מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן לתוכו כדי שיתקיים אלו הן מותרין נותן שמן בתוך המים תחלה קודם שיתן את המלח וכו' עד אבל לא יתן מלח

תחלה ואפי' נותן שמן לבסוף דבשעה שנותן מים ומלח יחד נראה כמעבד א"ד ז"ל יע"ש הרי לך מפורש להדיא בדברי הר"ן ז"ל דגם באוכלין גמורין דלא שייך בהו עבוד יש בהן משום מעבד מדרבנן וא"כ מאי דכת' גבי הא דאין מולחין את החלבי' דמולח מידי דשייך בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בו משום מעבד ע"כ דיש בו משום מעבד מדאורייתא קאמר.

האמנם עקר דברי הר"ן והר' המאירי ז"ל בזה הם תמוהים טובא לפענ"ד. חדא דזו מנ"ל לפרושי הכי דהאי תנא דקתני אין מולחין את החלבים דאין מולחין מדאוריי' קאמר ומשו' דכיון דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בהן משו' מעבד מדאורייתא הא י"ל דאין מולחין מדרבנן קאמר משום דהו"ל כמעבד וכדין שאר אוכלין דאף דאין עבוד באוכלין מ"מ מדרבנן יש גם באוכלין משום מעבד ולהכי אין מולחין את החלבים ביו"ט כיון דלאו לצורך אוכל נפש נינהו דאסירי באכילה. ואמאי הר"ן והמאירי לחלק יצאו בין האוכלין ואמור רבנן בטעמא דהאי דאין מולחין את החלבים דהוה משום דלאו אוכלין גמורין נינהו ויש בהם משום מעבד דבר תורה דמנ"ל לחלק כל כי האי חלוקא בין חלבים לשאר אוכלין ולמימר הכי בטעמא דהא דאין מולחין את החלבים מסברא דנפשין בלתי שום הכרח מן הש"ס. ומאי דכת' הר' שעה"מ ז"ל דנראה דהוצרכו לפרש כן משו' דכיון דאיסו' עבוד באוכלין אינו אלא מדרבנן יש להתיר משו' שמח' י"וט. אחר המחילה רבה דאין זה הכרח של כלום דהא נתינת עור לפני הדורסן נמי אין איסורו אלא מדרבנן דעבוד דדריסה כלאחר יד הוא ואפ"ה אי לאו משום. דחזי למזגא עליה ולא מוכחא מלתא דלצורך תקון העור הוה לא הוה שרינן ליה משום שמחת יו"ט ולכן מליחת חלבים אע"ג דאין איסורו אלא מדרב' לא התירו לו אפי' משום שמחת יו"ט משום דמוכחא מילתא דלצורך החלבים התירו לו וכדקאמר הש"ס על איסור שטיחתן. ואי משום מאי דאסרו אף שטיחתן ומשום דאתא למימר מ"ט שרו לי רבנן כו' מ"ל מישטחינהו מ"ל ממלחינהו דהו"ל גזירה לגזירה. הא נמי לאו הכרח הוא וכדכתיבנא לעיל. ועוד קשה לענ"ד דהא רבא דאמר להאי מילתא דאין עבוד באוכלין ואפילו במליחה גדולה דקא בעי ליה לאורחא. על כרחין לומ' דטעמיה דרבא הוה משום דכיון דבאוכלין אין המליחה משנה את האוכל ממה שהיה ומתקנו למעליותא להיותו ראוי לדבר שלא היה ראוי קודם המליחה כמו שפועל ועושה ומתקן המליח' להעור דהוא משתנה שנוי גמור למעליותא להיות ראוי ע"י העבוד למלאכת הכתיבה עליו וכיוצא משאר כל המלאכות הנעשות בעור מעובד אלא המליחה באוכלין אינה רק לשמירת האוכל לבלתי יסרח ויפסד ולהכי אין בזה משום מלאכ' דעבוד זהו ודאי טעמ' דרבא דאמר אין עבוד באוכלין. דאי לאו הכי

אין לה לסברת רבא מקום כלל דמאחר דהמליח' גדולה דקא בעי ליה לאורחא מקשה הבשר ומקיימו לזמן רב כשם שמקשה המלח להעור ומקיימו ואורחא דאינשי למלוח בשר מליחה גדולה כדי לקיימו למען יעמוד ימים רבים דקא בעי ליה לאורחא. אמאי מפני מה שהוא אוכל לא תהא במליחתו כזו משום מעבד כמו בעור כיון דדמי ליה בפעולה זו ומ"ש ממלאכת בונה דאע"ג דבמשכן דממנו אנו לומדים הט"ל מלאכות לא היה הבנין באוכלין אפ"ה קי"ל דיש בנין גם באוכלין והמגבן חייב משום בונה. והיינו משום דכיון דיש במגבן דמיון לפעולת בנין שהיה במשכן אף שפעולתו באוכלין היא אין מפני מה שהוא באוכלין מבטל כחו של הפעול' דדמי לבנין ומסלקו משם מלאכה דבונה כיון דקושטא קאי דיש בפעולתו פעולת בנין וחייב משום בונה גם שהוא באוכלין. וא"כ ה"נ במלאכה זו דעבוד כיון דהמליחה בבשר דקא בעי ליה לאורחא הוה דומיא דמליח' בעור למה מפני מה שהוא אוכל לא יהיה בו משום מלאכה דמעבד. אלא ע"כ דטעמא דרבא כדאמרן וככל מאי דכתיבנא לעיל סי' נ"ז וכיון שכן אין כאן מקום לחלק במליחת אוכלין בין חלבים לשאר אוכלין. כיון דגם בחלבים אף דלאו אוכלין גמורין נינהו אין המליחה פועלת בהן שום שנוי ממה שהיה קודם המליחה רק היא לשמירתן מהסרחון למען יתקיימו ולא יפסדו כמו שהיא המליחה בבשר כדקא בעי ליה לאורחא וכי היכי דאין במליחת בשר משום מעבד ה"נ חלבים מה"ט וכי אמר רבא אין עבוד באוכלין גם חלבים בכלל שאר אוכלין. וא"כ איך כתבו הר"ן והמאירי ז"ל. לפרש להא דתניא דאין מולחין את החלבים דהיינו מדאוריי' ומשום דחלבים לאו אוכלין גמורין נינהו ויש במליחתן משום מלאכה דמעבד דבר תורה:

תו איכא לאקשויי טובא על הרב המאירי ז"ל במ"ש וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים דהא במשכן מליחת עורות ואיברים היו שם אלא דמ"מ מליחת בשר הותרה משום אוכל נפש. אבל החלבים לאו אוכל נינהו ומליחתן אב גמור הוא ע"כ. וכוונתו מבוארת דכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים מליחתו אב מלאכה כמו בעורות דהא במשכן מליחת עורות ואיברים היו שם כלומר דכי היכי דמליחת עורות אב מלאכ' משום דהיה במשכן מליחת עורות ה"נ מליחת בשר אב מלאכה מה"ט דהיה במשכן דהא במשכן היה מליחת עורות וגם מליחת בשר דהיינו מליחת אברים דהיה שם במשכן אלא שאפ"ה אפי' לדעת קצת המפרשים דגם בבשר מליחתו אב מלאכה הותר מליחתו ביו"ט משום אוכל נפש אבל חלבים דלאו אוכל הוא דהוא אסור באכיל' אב גמור הוא מליחתו גם ביו"ט כיון דליכא בהו לה"ט דאוכל נפש כדאיכא בבשר. והם דברים תמוהים טובא דהא אפי' לרבה בר ר"ה דאמר בשבת דע"ה ע"ב דמאן דמליח בשרא חייב משום מעבד היינו דוקא

במליחה מרובה בדקבעי ליה לאורחא אבל במליחה לביתא דהיינו לקדירה אפי' לרבה בר ר"ה ליכא משום מעבד דבר תורה משום דלא משוי איניש מיכלי עץ וכדאמר התם רב אשי. ואיך כתב הרב המאירי דאף בבשר לדעת קצת מפרשים אב מלאכה ואמר בטעמייהו משום דהיה במשכן מליחת בשר דהיינו מליחת איברים שהיה שם דא"כ דמה"ט דמשום דהיה במשכן מליחת איברים הוא דהוה דעת הקצת מפרשים דגם בבשר מליחתו אב מלאכה ממילא מבואר דאפי' במליחה מועטת דהיינו דכדי לקדירה אב מלאכ' היא בבשר כמו המליחה שהיה במשכן באיברים דהיינו איברי הקרבנות דלא הוה רק כדי לקדירה וכדאמרי' פרק הקומץ רבה דזו היא שיעור מליחת איברי הקרבן. וכיון דהא דדעת הני קצת מפרשים דגם בבשר המליחה אב מלאכה הוה מה"ט דהיה מליחת איברים במשכן נמצא שלדעתם מליחת בשר דכדי קדירה נמי אב מלאכה היא. וזה פלא דהא עיקרא דהאי סברא דיש במליחת בשר משום מעבד רבה בר ר"ה הוא דאמרה ואמר עלה רב אשי דאפי' רבה בר ר"ה לא אמר אלא בדקא בעי לה לאורחא וא"כ ע"כ דלאו משום דבמשכן היה שם מליחת איברים הוא דאמר רבה בר ר"ה דיש עבוד גם בבשר. ואיך אפשר שיהיה שום מפרש שיאמר דגם בבשר מליחתו אב מלאכה משום מה שהיה מליחת אברים במשכן. והנה הרב שער המלך ז"ל הקשה על מ"ש הרב המאירי דכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים מהא דאמרי' התם בשבת רב אשי עלה דאמר רבה בר ר"ה דמאן דמליח בשרא חייב משום מעבד דאפי רבה בר ר"ה לא אמר אלא דקא בעי לה לאורחא אבל לביתא לא וכו' וכתב ליישב דבריו וז"ל וצ"ל שמ"ש וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים בדקא בעי לה לאורחא קאמר דפוסקים כרבה בר ר"ה וכ"נ שהוא דעת הרשב"א בפ' ג"ה ובת"ה בית ג' שער ג' וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ואני תמה מאד על הרב שע"המ ז"ל איך ניחא ליה למימר הכי בכונת דברי הרב המאירי ז"ל דבקא בעי לה לאורחא קא' ואיך לא השגיח במה שלפניו בדברי המאירי ז"ל דסיים עלה בטעמא דמשום דבמשכן מליחת אברי' היו שם וכיון דאמר בה טעמייהו דהקצת מפרשים דאף בבשר מליחתו אב מלאכה הוא משום דהיה מליחת איברים במשכן מבואר מזה דאפי' במליחת בשר דכדי לקדירה אב מלאכה היא וכאמור. ותו דהא סיים עלה עוד אלא דמ"מ מליחת בשר הותרה משום אוכל נפש וכו' אשר מזה נמי מפורש יוצא דאפי' במליחה דכדי לקדרה אב מלאכה היא בבשר לדעת הני קצת מפרשים ל דאי במליחת בשר דקא בעי לה לאורחא קאמר איך שייך לומר במליחה זו דהותרה בי"ט משום אוכל נפש הא מליחה כזו בי"ט מליחה דלאו לצורך אוכל נפש ביו"ט היא דלא מלחי אינשי ליומיה מליחה כזו וכדקאמ' רב אשי התם דלא משוי איניש מיכלי עץ וכיון דלא הותרה ביו"ט

צורכי אוכל נפש אלא לצורך אוכל נפש די"וט גופיה ולא לצורך אוכל נפש דלאחר יו"ט איך שייך כלל לו' מאי דקאמ' הרב המאירי אלא דמ"מ מליחת בשר הותרה משום אוכל נפש כיון דבמליחה דקא בעי לה לאורחא קאמ'. אלא מבואר להדיא דהא דאמר וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים היינו במליחה דכדי לקדירה אב מלאכה וקאמ' דמ"מ הותרה מליחת בשר בי"וט אף דאב מלאכה היא אפי' לקדרה משום אוכל נפש דהותר ביו"ט ודלא כמ"ש הרב שע"המ ז"ל בכוונת דבריו דבדקא בעי לאורחא קאמר. והדרא התמיהא על הרב המאירי ז"ל דאיך אפשר שיאמר שום מפרש בעולם דיהא במליחת בשר לקדירה אב מלאכה דמעבד ככל האמור לעיל באופן דהני מילי דהרב המאירי ז"ל אינם אלא מן המתמיהין. גם בעיקר מ"ש דחלבים מליחתן אב. מלאכה משום דלאו אוכלין גמורין הן וכ"כ הר"ן ז"ל הם דברים תמוהים כדהוינן עלייהו לעיל.

אשר על כן נלע"ד בהורמנותיה דמר הרב שער המלך ז"ל דגם הר"ן ז"ל בהני מילי דכתב אין מולחין את החלבים דמולח מידי דשייך. בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו יש בו משום מעבד אין כוונתו לומר דאפי' לרבא דאמ' אין עבוד באוכלין מודה בחלבים דיש במליחתן משום מעבד דבר תורה מה"ט דלאו אוכלין גמורין נינהו דודאי דלרבא דאמר התם אין עבוד באוכלין גם חלבים הוו בכלל כל שאר אוכלין דאין במליחתן משום מעבד דבר תורה אלא מדרבנן. ומאי דכתב הר"ן ז"ל דמשום דחלבים לאו אוכלין גמורין נינהו היינו משום דהנה ממאי דקאמ' תנא דבריי' אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן וכו' מבואר דאפי' מליחה מועטת כעין מליחה דלקדיר' ואפי' כדי מליחה דלצלי אין מולחין את החלבים. והשתא איכא לאקשויי מהך ברייתא בין לרבא ובין לרבה בר ר"ה דאיפליגו פ' כלל גדול בעבוד באוכלין דהך ברייתא דאוסר מליחת חלבים אפילו מליחה מועטת דלא כמאן לא כרבא ולא כרבה בר ר"ה כרבא לא אתיא דאיהו דאמר דאפי' במליחה גדולה דקא בעי לה לאורחא אין עבוד באוכלין כ"ש במליחה מועטת ואפי' כרבה בר ר"ה דאמר דיש עבוד באוכלין לא אתיא דהא אפי' לרבה בר ר"ה אין עבוד באוכלין אלא במליחה גדולה דקא בעי לה לאורחא אבל במליחה אפי' לקדירה אין עבוד באוכלין וכ"ש במליחה דכדי לצלי ואילו האי ברייתא אוסר מליחת חלבים מכל וכל ואפי' מליחה מועטת וכי תימא דהך ברייתא אין מולחין את החלבים מדרבנן קאמ' ולהכי אפי' מליחה מועטת אסור משום דאע"ג דאמר רב אשי התם דאפי' רבה בר ר"ה לא אמ' אלא דקא בעי לה לאורחא היינו לענין חיוב חטאת אבל לענין פטור אבל אסור אפי' בדמלח מליחה מועטת אסור מדרבנן משום מעבד. אכתי תיקשי ליה לרבא דלדידיה דס"ל דאפי' במליחה גדולה דקא בעי לה לאורחא אין

עבוד באוכלין ניהי דמדרבנן מיהא גם לרבא אסור היינו במליחה גדולה דקא בעי ליה לאורחא דלרבה בר ר"ה יש בו חיוב חטאת י"ל דלרבא פטור אבל אסור אבל במליחה מועטת דאפי' לרבה בר ר"ה ליכא אלא איסור מדרבנן. נראה דלרבא אפי' מדרבנן לא אסיר משו' מעבד אלא משום דהמלח מתקן ומכשיר האוכל הוא דיש לאסור אפי' מליח' מועטת מדרבנן ולא משום מעבד ואפי' לרבה בר ר"ה י"ל דלא מחייב מדרבנן משום מעבד אלא במליחה דכדי לקדירה גזירה אטו מליחה גדולה דקא בעי לה לאורח' אבל במליחה כל דהו דכדי לצלי לא אסיר משום גזירת מעבד דהוי"ל גזירה לגזירה דהיינו גזירת מליחה דלצלי אטו מליחה דלקדיר' ומליחה דלקדירה גופה היא גזירה אטו מליחה גדולה דקא בעי לה לאורח' אלא גם לרבה בר ר"ה מליחה דלצלי אין איסורו אלא משום דמתקן האוכל ומכשירו ולא משום מעבד וכ"כ להדיא הר"ן ז"ל בפ"ק דחולין עלה הא דאמר רב דימי מנהרדעא הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא דמהא שמעי' דבשר חי לאחר הדחה בלא מליחה שרי דהא אמרי' הכא דמותר לבריא באומצא ובמליחה ליכא למימר שהרי בשבת אסור למלוח כדאמרי' פ' כלל גדול האי מאן דמלח בשר' חייב משום מעבד ואע"ג דאמרי' התם דה"מ דקא בעי לה לאורחא שהיא מליחה גדולה התם לאיחיובי חטאת אבל בכל דהו ודאי פטור אבל אסור לפי שהמלח מכשיר האוכל ומתקנו כדאמרי' פ' ח' שרצים דק"ח גבי פוגלא כו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הר"ן ז"ל להדיא דבמליחה מועטת דאסיר מדרבנן היינו משום דהמלח מכשיר האוכל ומתקנו וכ"כ עוד שם פ' גיד הנשה עלה ההיא דחוטי יד אסורין ומשמע דגם לרבה בר ר"ה במליח' מועטת טעם איסורו מדרבנן אינו אלא משום דהמלח מכשיר האוכל ומתקנו. ולפי זה בחלבים דלא שייך לה"ט דהמלח מכשיר האוכל ומתקנו דהא אסיר הוא באכילה דינא הוה דליכא למיסר למולחן מליח' מועטת ואפי' כדי דלקדירה אפי' מדרבנן בין לרבא ובין לרבה בר ר"ה וכ"ש במליחה קטנה לגמרי כדלצלי דלא שייך למיסר אפי מדרבנן בחלבים כיון דלא שייך גבי חלבים לה"ט דמכשיר האוכל ומתקנו ואיך א"כ קתני תנא דהך ברייתא דאין מולחין את החלבים ואסר אפי' מליחה כל דהו. וע"כ לומר- דיש עבוד. באוכלין ואפי' במליחה מועטת דכדי לצלי ולהכי אוסר תנא למלוח חלבים או דלקדירה יש משום מעבד ד"ת וכל שהיא מליחה אסיר' מדרבנן משום גזירה דכדי לקדירה וקשיא בין לרבא ובין לרבה בר ר"ה למאי דאמר רב אשי דאפי' רבה בר ר"ה לא אמר אלא דקא בעי לה לאורחא וכדי לתרץ הברייתא דלא תיקשי מינה לרבא ולרבה. בר ר"ה דלתרוייהו במליחה מועטת ליכא משום איסור מעבד. אפי' מדרבנן אלא דאסירה מליחה מועטת בבשר ושאר אוכלין מדרבנן משום דמכשיר האוכל ומתקנו ככל

האמור. להכי כתב הר"ן ז"ל לפ' למאי דתניא הך ברייתא דאין מולחין את החלבים כו' דמוכח דאין מולחין כלל אפי' מליחה כל דהו דשאני חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו כלומר דאסירי באכילה ולמליחה הן עומדין ולכן שייך בהו עבוד דב"ת אפי' במליח' מועטת לרבה בר ר"ה מדאוריי' ולרבא מדרבנן משום גזירה דעבוד עורות דעד. כאן לא קאמ' רב אשי התם דאפי' רבה בר ר"ה לא אמר אלא דקא בעי ליה לאורחא אלא דוקא באוכלין דהתרא דלאכילה הן עומדין ומשום האי טעמא: דאמר ביה רב אשי דלביתא לא משוי איניש מיכליה. עץ וכיון דמה"ט דמשום דלא משוי איניש מיכליה עץ היא דאפי' לרבה בר ר"ה אין עבוד באוכלין במליחה מועטת א"כ בחלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו דהא אסירי באכילה למליחה הן עומדין ומשוי להו איניש עץ ויש במליחתן אפי' במליחה מועטת משום מעבד דבר תורה כמו בעורות וכיון דלרבה בר ר"ה יש במליחה מועטת דחלבים חיוב חטאת. לרבא יש בו איסור מעבד מדרבנן אפי' במליחה מועטת ואתיא שפיר מאי דתניא אין מולחין את החלבים בין לרבא ובין לרבה בר ר"ה דלרבה בר ר"ה אין מולחין את החלבים מדאוריית' קאמ' ולרבא אין מולחין מדרבנן קאמר והיינו דכת' הר"ן זל אין מולחין את החלבים דמולח מידי דשייך בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין הן יש בהן משום מעבד כלומר דלהכי אין מולחין את החלבים כלל כלל לא ואפילו מליחה מועטת משום דמולח מידי. דשייך בו עבוד כגון חלבים דלאו אוכלין גמורין הן כי היכי דנימא בהו דלא משוי איניש מיכליה עץ דהא אסירי באכילה הוא ועומדין למליחה ולכן יש אפי' במליחה כל דהו בהן משום מעבד לרבה בר ר"ה מדאוריי' ולרבא משום מעבד מדרבנן ז"ל. והנה בשיטה מקובצת לביצה שם כתב בשם הרי"טבא דהקשה וא"ת כיון דלמליח' גדולה אינה אלא מדרבנן אמאי לא שרינן מליחה מועטת בחלבים דגזירה לגזירה היא וי"ל דכולה חדא גזירה היא א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהוקשה לו להריטב"א ז"ל אמאי לא שרינן מליחה מועטת בחלבים כיון דמליחה גדולה אינה אלא מדרבנן אפי' לרבה בר ר"ה כל דלא הוה מליחה דקא בעי לה לאורחא כמו שכתב שם לעיל מזה. והיא גופה. הוקשה לו להר"ן ז"ל ולא ניחא ליה לתרץ כדתריץ לה הריטב"א זל משום דאיהו ס"ל דבמליח' מועטת אפי' לרבה בר ר"ה לא אסיר מדרבנן אלא משום דמכשיר האוכל ומתקנו וכ"ש לרבא וא"כ הכא בחלבים דאסירי באכילה לא שייך לה"ט דהמלח מכשירו לאכילה ומתקנו להכי פי' הר"ן ז"ל דמשום ה"ט דלאו אוכלין גמורין נינהו דהיינו דאסירי באכילה היא הנותנת שיהא אפי' מליחה מועטת בהן משום מעבד לרבה בר ר"ה מדאוריית' ולרבא. מדרבנן ככל האמור ומדובר. כנלע"ד ברור בכונת דברי הר"ן ז"ל ודלא כמ"ש הרב שע"המ ז"ל דהר"ן. זל כתב להדיא דאפי' לרבא דאמר אין

עבוד באוכלין בחלבים יש עבוד דבר תורה דליתא דלרבא ודאי גם בחלבים אין עבוד מדאורייי' דאף הם בכלל מאי דאמר אין עבוד באוכלין וכונת הר"ן זל כדכתיבנ'.
אך דברי הרב המאירי ז"ל קשה לפרשן הכי דאיהו ז"ל כתב דמליחה בחלבים אב מלאכ' היא דלאו אוכלין גמורין הן וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים דהא במשכן מליחת עורות ואיברים היו שם וכו'. האמנם נלע"ד לפרש גם דברי הרב המאירי ז"ל על דרך זה שכתבנו בפירוש כונת דברי הר"ן זל שהרי מאי דכתב וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים דהא במשכן מליחת עורות ואיברים היו שם ומ"מ מליחת בשר הותרה משום אוכל נפש וכו' מבואר דאף בבשר לדעת קצת מפרשי' אפי' במליחה מועטת דכדי לקדירה אב מלאכה הוא וכדכתיבנא לעיל. וכיון שכן שפיר מתפרשין דבריו דכל דבריו לא נאמרו אלא לדעת רבה בר רב הונא דאמר האי מאן דמלח בשרא חייב משום מעבד ומשום דהוק' לו דהא אפי' לרבה בר ר"ה אינו חייב משום מעבד אלא במליחה מרובה דקא בעי לה לאורחא ואילו הכא אוסר תנא מליחת חלבים אפי' מליחה מועטת. לגמרי. לזה כתב פי' מליחה בכל דבר שיש בו תורת עבוד דהיינו דבר שאינו אוכל כגון עורות וחלבים נמי דלאו אוכלין גמורין נינהו כלומר ואפי' חלבים דאוכלין נינהו ואפי' לרבה בר ר"ה דוקא במליחה דקא בעי לה לאורח' יש עבוד באוכלין אבל במליח' מועטת לא. שאני חלבים דלאו אוכלין גמורין נינהו דהא אסירי באכילה ולא שייך גבייהו לה"ט דאמר רב אשי התם דלא משוי איניש מיכלי עץ ולהכי גם בחלבים סתם מליחה אפי' מליחה מועטת אב מלאכה היא בהן כמו בעורות. ושוב כתב וכן אף בבשר לדעת קצת מפרשים כלומר דאף בבשר דעת קצת מפרשים דאפי' מליחה מועטת דכדי לקדירה אב מלאכה דלא כרב אשי דאמר דרבה בר ר"ה לא אמר אלא בדקא בעי לה לאורחא וחילייהו דהני קצת מפרשים משום דהא במשכן מליחת עורות ואברים היו שם ורבה בר ר"ה דאמ' דהאי מאן דמלח בשרא חייב משום מעבד ממליחת אברים שהיה במשכן הוא דאמר לה וא"כ אפי' במליחת בשר דכדי לקדירה האמר רבה בר ר"ה דחייב משום מעבד ואפשר דהני קצת מפרשים הביאו שום הכרח מן הש"ס דילן או דירוש' למימר הכי דלא כרב אשי והרב המאירי זל איהו ראה וידע להני קצת מפרשי' והכרח דידהו למסבר הכי. ולפ"ז גם מדברי הרב המאירי ז"ל ליכא שום הכרח דגם לרבא דאמר אין עבוד באוכלין בחלבים מודה דיש בהן עבוד דבר תורה דהא ודאי דלרבא גם בחלבים אין בהן עבוד דבר תורה אלא מדרבנן הוא דיש בחלבים משום מעבד ואפי' במליחה מועטת. ודברי הרב המאירי ז"ל כל דבריו לא נאמרו אלא לדעת רבה בר ר"ה דאמר דיש עבוד באוכלין מדאורייי' ומשום דממאי דלרבה בר ר"ה יש בחלבים אפי' במליחה מועטת משום מעבד דבר תורה נפקא

לן לרבא לענין איסור מעבד מדרבנן דכיון דלרבה בר ר"ה יש בחלבים אפי' במליחה מועטת חיוב חטאת לרבא פטור אבל אסור מיהת. להכי נקט הרב המאירי ז"ל לפרש הברייתא באיסור מעבד דאוריי' אליבא דרבה בר ר"ה דמינה ממילא אתה למד דלרבא מתפרשה הברייתא דאין מולחין את החלבי' מדרבנן ואף שמה שכתבנו ליישב דבריו במ"ש דאף בבשר לדעת קצת מפרשים דהיינו דיש קצת מפרשי' דסברי דלא כרב אשי בסברת רבה בר ר"ה הוא קשה מאד לסובלו אפי' לדוחק מ"מ הא בלא"ה נמי דבריו אלו קשים מאוד וכדהוינן עליה לעיל בזה ולא מצאתי שום צד ליישב דבריו שיהיו מוסכמים עם מאי דאמר רב אשי עלה דמילתא דרבה בר ר"ה. ועוד אני מוסיף לתמוה על דבריו אלה במ"ש דהא במשכן מליחת איברים היו שם והוא תימא דאנן דילפי' מלאכות דשבת מהמשכן היינו ממה שנעשה בגוף מלאכת המשכן בהקמתו אבל ממה שנעשה שם במשכן כגון מעשה הקרבנות וכיוצא לא גמרי' שום מלאכה מיניה ותדע דהא גם אפיית לחם הפנים היה שם ואפ"ה פריך הש"ס בשבת דע"ה ע"ב אמאי דנקט תנא בהט"ל אפיה במקום מבשל דבמשכן בשול היה דהיינו בשול סממנים. והשתא מאי פריך הא גם אפיה היתה שם דהיינו אפיית לחם הפנים אלא משום דאנן ממעשה דבנין המשכן והקמתו ילפינן למלאכות דשבת ולא ממה שנעשה שם אח"כ וכ"כ הרב המאירי ז"ל גופיה שם בחי' לשבת שם עלה הא דפריך דע"ד ע"ב שבק תנא דידן בשול סממנים דהוה במשכן ונקט אופה וכו' יע"ש וא"כ מאי האי דמייתי הכא בחי' לביצה דאף בבשר המליחה אב מלאכה ממאי דהיה מליחת איברים במשכן כיון דממה שהיה אחר תשלום בנין המשכן והקמתו לא גמרי' לשום מלאכה. סוף דבר שדברי הרב המאירי זל בהני מילי תמוהים טובא וצ"ע רב.

המורם מכל האמור דלרבא דאמר דאין עבוד באוכלין גם בחלבים אין במליחתן משום מעבד דבר תורה אלא מדרבנן וכמו שמפורש יוצא מדברי רא"מ ז"ל בס' יראים וכן מוכח להדיא. מדברי הר"מ במז"ל וכדכתיבנא לעיל. גם מדברי הריטב"א ז"ל שהביא דבריו בש"מ לביצה דהקשה אמאי לא שרינן מליחה מועטת בחלבים כתבנו דבריו לעיל מפורש יוצא דפשיטא ליה דגם חלבים כשאר כל האוכלין נינהו לענין האי מילתא דאין עבוד באוכלין וכן מפורש יוצא נמי מדברי הרשב"א ז"ל בס' עבודת הקדש בבית מועד שער ראשון סוף סי' י"א שכתב וז"ל אין מולחין את החלבים ואין מהפכין בהן ואין שוטחין אותן ברוח ע"ג יתדות שמא יבא למולחן בפני עצמו ויראה כמעבד וכו' יע"ש. הנה שכתב דאיסור מליחת החלבים הות משום דיראה כמעבד אלמא דאין איסור מליחתן אלא מדרבנן משום דנראה כמעבד וגם רש"י והר"ן והמאירי ז"ל הכי ס"ל

ודלא כמ"ש הרב שעה"מ ז"ל. ועל חנם תמה מאוד על הרב מ"ל והר' אלפנדרי והשטה מהראשונים איך אשתמיט מינייהו האי סוגיא דפ"ק דביצה. דליכא מהסוגיא הנז' שום רמז של הכרח כלל דיהיה במליחת חלבים משום מעבד דבר תורה. אלא קושטא קאי דאין איסור מליחת חלבים רק מדרבנן לרבא דאמר דאין עבוד באוכלין וליכא מאן דאמר שגם לרבא איסור מליחתן דבר תורה. דגם הר"ן והר' המאירי ז"ל לא כיוונו לזה וככל האמור ומדובר כנלע"ד ותו לא מידי.

סא

אין עבוד באוכלין. היינו מדאוריתא אבל מדרבנן אסור מליחת אוכלין אוכלין כדאמרי' פ"ח שרצים דק"ח ואפילו ביו"ט אסור בפ"ק דביצה. כ"כ התוס' ז"ל שבת. דע"ה ע"ב ד"ה אין עבוד באוכלין וכ"כ המרדכי זל שם:

ולדעת הרמב"ם ז"ל פכ"ב מה' שבת הלכה י' איסור מליחת אוכלין בשבת לאו משום מעבד מדרבנן אלא דהו"ל ככובש כבשים דמליח כרותח ורותח כמבושל ונראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל יע"ש. וצריך לדעת טעמו של הרמב"ם אמאי לא ניחא ליה לפרש הא דתנן בפ' ח' שרצים דק"ח אין עושין הילמי כו' אבל עושה את מי המלח כו' דהוה משום מעבד מדרבנן וכדפי' רש"י ז"ל שם דאיסורו מפני שהוא כמעבד ומתקן את האוכל הניתן בתוכו כדי שיתקיים. ואמאי איהו ז"ל נייד מפי' זה ומפרש לה מטעם מבשל. וראיתי להר' תוי"ט ז"ל בפ"ח שרצים עלה דהך מתני' דאין עושין הילמי שכתב דיותר מסתבר פי' רש"י ז"ל דמשום מעבד אמר כן דהשתא ניחא דנקט גבי הצד אבל אי משום מבשל קשיא שה"ל לשנות דיני קשרים קודם לכן וכו'. אלא טעמא דהרמב"ם שאינו מפרש משום מעבד משום דאיהו פוסק בפי"א מהל' שבת כרבא בפ' כלל גדול דאמר אין עבוד באוכלין אבל רש"י והר"ב מפרשים אליביה דרבה בר ר"ה דסבר דמולח בשרא חייב משום מעבד וטעמא רבה איכא דהא רב אשי דאיהו מריה דש"ס מהדר לפרושי להא דרבה בר ר"ה דלא קאמר אלא לאורחא כו' אבל בס' לחם חמודות בפ"ק דביצה נתתי פנים לדברי הרמב"ם וכתבתי דאף הרא"ש סובר כמותו א"ד ז"ל יע"ש. והנה מאי דכתב דטעמא דהרמב"ם שאינו מפרש משום מעבד משום דאיהו פוסק כרבא דאמר אין עבוד באוכלין נראה דאין זה מספיק דמאי דוחקיה להרמב"ם ז"ל דרבא דאמר אין עבוד באוכלין אפי מדרבנן קאמר עד שמפני כן לא מפרש בההיא דאין עושין הילמי משום מעב' כדפי' רש"י ז"ל. גם מ"ש דרש"י ז"ל מפרש אליבא דרבה בר ר"ה וטעמא רבה איכא משום דר' אשי מפרש דבריו. אחר המחיל' דאין טעם זה אפי' זוטא וכמו שכתבתי בזה לעיל סי סי' נ"ט אלא טעמא דרש"י ז"ל הוה משו' דאפי' רבא לא אמר אין

עבוד באוכלין אלא לענין חיוב חטאת אבל לענין איסור משום מעבד מדרבנן גם לרבא יש עבוד באוכ' מדרבנן ועי בס' קול הרמז ז"ל ופשוט הוא.

ואשר אני אחזה לי בטעמו של הרמב"ם ז"ל דלא מפרש כפי' רש"י ז"ל דאיסור מי. מלח משום מעבד הוה. משום דהנה אי אמרינן דאפי' לרבא יש עבוד באוכלין מדרבנן ע"כ דאין איסורו אלא משום גזרת מליחת עורות דשייך בו עבוד דבר תורה. וכיון שכן אין לאסור עשיית הילמי בשבת מטעם עבוד משום דעבוד בדבר דשייך בו עבוד וחייב המולחו בשבת דהיינו עורות אין דרך מליחתו במי מלח אלא דרך מליחתו לא הוי אלא במלח עצמו בלתי תערובת מים כלל כי אדרב' המולחו במים מלוחים כגון הילמי קרוב יותר לקלקל העור אלא תקון העור אינו אלא למולחו במלח בפני עצמו והנה כי כן לא שייך לגזור עשיית מי מלח אפי' מרובים דהיינו הילמי משום עבוד עורות כיון דאין מליחת עורות בדרך זה כלל. ועל כרחין דמאי דאסרו עשיית הילמי אינו אלא מפני דהו"ל ככובש כבשים דהכי ודאי הוה דרך כבישה לעשות מי מלח מרובים וליתנם על הדברים הנכבשים למען יכבשום המי מלח וכדתניא התם בפ"ח שרצים אין עושים מי מלח מרובים לתת לתוך הכבשין שבתוך גיסטרא יע"ש. וכבוש הרי הוא: כמבושל ולכן אסור משום גזירת מבשל בשבת כתולדת האור כיון שזה נמי כבשול דכבוש כמבושל ומינה נמי למליחת צנון דאסרו התם בש"ס דהוה מה"ט דנראה ככובש כבשים דומיא לעשיית הילמי דע"כ דאין איסורו אלא מהאי טעמא כדאמרן ולכן כתב הרמב"ם ז"ל טעמא דהילמי וכן דמליחת צנון משום דנר' ככובש כבשים דאסור משום גזירת מבשל כנלע"ד ברור בטעמו של שלהרמב"ם ז"ל ועיין לקמן במערכת אות הדלית סימן בענין דם האברים שלא פירש מה שכתבתי שם בס"ד. ודע דהסמ"ג ז"ל בה' שבת במלאכ' המעבד כת' טעם איסור מליחת אוכלין בשבת משום שלא לעשות כמעשה זול יע"ש.

סב

אין צביעה באוכלין. כ"כ הר"א ממיץ בספר יראים והרב שבילי הלקט ז"ל הביא דבריהם הרב"י ז"ל בא"ח סס"י ש"ך וכן פסק בש"ע שם סעי' י"ט וך' יע"ש. וחזי הוית להר"ב צרור החיים ז"ל פ"ט מה' שבת דמ"א ע"ד שכתב שהרב בנו ז"ל מייתי ראיה מכאן לאלו שמוזגין היין שיש מהם שנותנים המים בכוס ואח"כ היין דליכא חשש איסור משום צובע דאין צביעה באוכלין וה"ה במשקין ואיהו ז"ל כתב על ראיית הרב בנו ז"ל הלזו דכד דייקינן שפיר עדיין יש לבע"ד לחלוק ולומר דע"כ לא אמרו בעל היראים למילתיה כי אם דוקא בשורה פתו ביין וכיוצא ממשקים הצובעין וכן בכרכום שהוא צורך ואי אפשר בלא"ה אז בכה"ג אמרינן אין צביעה באוכלין משא"כ הכא דאפשר בלא"ה שכל

כוונתו הוא למזוג היין א"כ למה נתיר לו לעשות בדרך צביעה באופן שהדבר שקול בעיני ואני חוכך להחמיר א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אין כאן בית מחוש כלל ושפיר אמר הרב בנו ז"ל דמדברי ס' יראים ושבילי הלק"ט ז"ל דהתיר ליתן כרכום להתבשיל משום דאין צביע' באוכלין יש ראיה לאלו שמוזגין היין שנותנין המים בכוס ואח"כ היין. דאם אתה בא לחלוק ולומר דע"כ לא אמרה בעל יראים למילתיה כי אם דוקא בשורה פתו ביין וכיוצא ממשקים הצובעין וכן כרכום שהוא צורך וא"א בלא"ה כאשר אמר הר' צרור החיים ז"ל. א"כ מאי דאיה מייתי השבולי הלקט ז"ל למה שנסתפק אם שרי ליתן כרכום לתוך התבשיל מדברי ס' יראים דלפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביעה באוכלין מותר וז"ל בעל יראים ראוי לכל בר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות הצובעין שיזהר שיגע: בידיו צבועו' בבגדיו או במפה דהו"ל תולדות צובע אבל אם צובע פתו במשקה הפירות לית לן בה דאין. זה צביעה באוכלין א"ד השבולי הלקט ז"ל י"עש בב"י. ומאי מייתי מדברי בעל היראים ז"ל אלו להתיר גם נתינת הכרכום לתוך התבשיל הא יש לבעל דין לחלוק ולומ' דע"כ לא אמרה בעל היראים אלא דוקא לשרות פתו ביין וכיוצא ממשקין הצובעין דהוא בא ללפת את הפת דא"א לו לאכול בלא לפתן וצריך הוא להיין או להמשקה הצובע ההוא כדי. לאוכלו עם פתו משו"ה מותר. מה שא"כ נתינת כרכום לתוך התבשיל דאינו לשום צורך אכילתו דלאו לפתן הוא ולא בר נותן טעם בתבשיל כלל רק עיקרו אינו בא אלא לצביעת האוכל לחזות' בעלמא י"ל דאוסר בעל היראים ז"ל דמה יתן ומה יוסיף הכרכום באוכל כי היכי דנימא שהוא צורך כמו. שריית פתו ביין הא ודאי דאין לאוכל שום צורך בהכרכום כי אינו בא אלא לגוון ולחזותא בעלמא וראוי הוא האוכל ליאכל בלא גוון הכרכום כמו עם גוון הכרכום. ומה דמות יערוך אכילת פתו עם פירות או משקים הצובעין דהן באין ללפת את הפת ולצורך אכילת פתו הן באין לנתינת הכרכום לתוך התבשיל דאין להתבשיל שום צורך בו דאינו בא אלא לגוון וצביעת האוכל. ועוד יש לבעל דין לחלק ולומ' חלוק הנראה לעינים דע"כ לא אמרה בעל היראים ז"ל אלא באוכל פתו עם פירות או משקין הצובעין דאין כוונתו לצבוע הפת כלל דלאכילת פתו עם הני פירות או המשקין הוא מתכוון ופתו נצבע ממילא שלא במתכוון שיוצבע פתו ולהכי הוא דכתב בעל היראים דשרי מה"ט דאין צביע' באוכלין אמנם במתכוון לצבוע האוכל כנתינת כרכום לתוך התבשיל דכל עקר כוונת נתינת הכרכום לתוך האוכל אינו אלא כדי לצבוע האוכל י"ל דאין הבעל יראים מתיר מה"ט דאין צביעה באוכלין וא"כ מאי ראיה מייתי השבולי הלקט ז"ל לספיקו אי שרי ליתן הכרכום לתוך התבשיל מדברי בעל היראים ז"ל. אלא נראה דכיון דאמ' בעל היראים זל

טעמו ונימוקו עמו לפי שאין צביעה באוכלין אין לחלק שום חלוק באוכלין דמאחר דאין צביעה באוכלין גם שהאוכל אין לו שום צורך לצביעה זו ואף שכל עקרו לכוונת צביע' האוכל הוא בא כנתינת הכרכום לתוך התבשיל שרי מה"ט דאמר מר הבעל הירי'אים ז"ל דאין צביעה באוכלין. והיינו דכת' השבולי הלקט ז"ל בהבאת ראייתו ולפי דברי הבעל יראים דאמ' אין דרך צביעה באוכלין מותר וכו' הרי דכל עקר ראייתו הוא מהני מילי דאמר בעל הירא'ים דאין דרך צביעה באוכלין כי מהאי טעמא אין לחלק שום חלוק כלל. והשתא אני אומ' הדברים ק"ו השתא ומה הכרכים דעיקרו אינו אלא לכוונת צביעת התבשיל כי לכוונה זו הוה נתינת הכרכום לתוך האוכלין מותר מה"ט דאמר מר בעל הירא'ים ז"ל דאין צביעה באוכלין. כ"ש וק"ו ליתן יין לתוך כוס מים למזוג היין דאין נתינת המיים להיין אלא לכוונת מזיגת היין ולא מתכוון לשם צביעת המים כלל דליכ' למיחש למידי מה"ט דאין צביע' באוכלין. ואת זה דאיתי למורם ז"ל בדרכי משה בא"ח סימן ש"ך שכת' וז"ל ושמעתי מא"מ ש"ן ששמע ממוהר"א מינץ דאסו' ליתן יין אדום לתוך יין לבן בשבת משו' צובע אבל לפי דברי בעל יראים דאין צביע' באוכלין נראה דזה גם כן שרי ונראה קצת ראי' לדבריו מהא דסס"י שי"ט דנותן ביצה לתוך החרדל אע"ג דעושה לו מראה א"ד ז"ל יע"ש. ומן התימא על הר' צרור החיים ז"ל שלא זכר שר להני מילי דמור"ם ש ז"ל. ועיין עוד לקמן בסימן שאח"ז.

סג

אין צביעה באוכלין. נסתפקתי באוכל או משקה שנשתנה ונפסד מראיתו מאיזה סבה באופן שנפסדה כ"כ צורת האוכל או המשקה ההוא עד שמפני רוע מראיתו ושינוי צורתו מיחזי ליהו לאינשי כמופסד ומאוס לגמרי ונפשו של אדם קצה לאוכלו מפני כן וממנעי מלאוכלו. וכדי לתקנו שלא יהיה מאיס בעיני. הרואהו ויהא חוזר ונראה טוב למאכל וכי תאוה. הוא לעינים צובעין אותי המאכל או המשקה כדי שיוסר ממנו המראה הרע והנמאס שהיה בו ויהפך מראיתו כמראה הצבע שצובעין אותו ובכן אין נמאס עוד בעיני בני אדם כאשר היה מקודם. בלתי צביעה ונאכל לכל אדם. אי שרי לצבוע אוכל או משקה כזה בשבת מי אמרינן גם בכה"ג דאין צביעה באוכלין כיון דהאוכל מצד עצמו אין בו שום הפסד כי טעמו לא נמר וריחו לא פג רק שצורתו הוא שנשתנה ונפסד ואין הצביעה עושה שום הכשר ותקון בגוף האוכל או המשקה ההוא רק הוא מסיר רוע הדמיון מעיני בני אדם שנפשם קצה באכילתו מפני רוע מראיתו. או דילמא עד כאן לא אמרינן דאין צביעה באוכלין אלא באוכל שאין מראהו מופסד ומשונה עד שנמאס בעיני האדם ונאכל לכל אדם כי יתאוה לאכילתו גם בלתי צביעה כמו בצביעה ואין

הצביעה עושה בו אלא תוספת טוב המראה וכיון שאין הצביעה צורך בו לשום תקון כלל להכי אמרי' דאין צביעה באוכלין ושרי לצובעו. אמנם באוכל או משקה שהופסד צורתו ונשתנה מראיתו כ"כ עד שמפני רוע מראיתו נמאס בעיני האדם ומימנע מלאוכלו וע"י הצביע' מתקן וחוזר ונראה לאכילה לכל אדם. יש בו משום צובע בשבת דבר תורה כצובע דבר שאינו אוכל בשבת דחייב משום צובע. ואם תמצא לומר דגם באוכל פה"ג ליכא משום צובע דבר תורה. אכתי איכא לספוקי אי אית ביה איסורא מדרבנן מיהת כיון דהרי מתקן ומכשיר אוכל זה וחוזר ונראה טוב למאכל אדם וכי תאוה הוא לעינים. **ונראה** לפום ריהטא לע"ד דהאי מילתא תליא בפלוגתא דאיפליגו רב ושמואל פרק כלל גדול דע"ה בשוחט בשבת משום מאי מחיי' רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה ופרכינן משום צובע אין משו' נטילת נשמה לא אימא אף משו' צובע אמר רב מלתא דאמרי אימא בה מילתא דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עלי צובע במאי ניחא ליה ניחא ליה דליתווס בית השחיטה דמא כי היכי דלחזוה אינשי וליתו וליזבנו מניה. ופרש"י צובע שצובע הבשר של בית השחיטה כו' עד ניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא שיהא צבוע בדם כי היכי דניחזייה אינשי שנשחטה היום וניתו וניזבנו ע"כ יע"ש. ולכאורה איכא לאקשויי עליה דבר דלמאי הוצרך למימר טעמא למילתיה דאמר משום דחש לדרי בתראי דלא ליחכו עליה צובע במאי ניחא ליה. הא רב איהו דס"ל כר' יהודה דמלאכה שא"צ לגופה חייב עליה דהוא ס"ל בדבר שאינו מתכוון כר"י ומאן דמחיי' בדבר שאינו מתכוון כל שכן שמחיי' במלאכה שא"צ לגופה וכמ"ש ה"ה ז"ל פ"א מהלכות שבת ז' יע"ש. וא"כ לרב דס"ל במלאכה שאצ"ל דחייב אפי' דלא ניחא ליה בצביעה זו דינא הוה לחייב משום צובע. ואמאי חש רב דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עליה באומרם צובע במאי ניחא ליה וכי לא ניחא ליה מאי הוי הא איכא ר"י דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה ורב הא ס"ל כר"י ומאן דאמר כר"י ליחכו עליה דרי בתראי אתמהה וכבר ראיתי להרב אות יקרות בסדר לך לך דף ח' שהוקשה לו קושיא זו וכתב לתרץ וכפי תירוצו מסיק דרב ס"ל כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה פטור עליה יע"ש. ואחר המחילה דהא ודאי ליתא וכמ"ש ה"ה ז"ל פ"א מהל' שבת דרב כר"י ס"ל דמלאכה שא"צ לגופה חייב עליה.

האמנם כי דייקינן שפיר נראה דקושיא אעיקר' ליתא משום דאפי' לר"י דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה היינו כשהמעשה ההוא שהוא עושה יש בה משום מלאכה גמורה רק שהוא לעת עתה אין לו צורך לגופה של אות' המלאכ' כגון המכבה את הנר כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה דהכבוי מלאכה גמורה היא בנר אלא

שהוא אינו צריך בזה לגופו של כבוי ס"ל לר"י דאפ"ה חייב וכן כל כיוצא בזה. אמנם כשהמעשה אשר הוא עושה איננה בסוג מלאכה כלל לא שייך לחייבו עליה שום חיוב כלל דלמה יתחייב על מעש' ההוא כיון דאין בה משום מלאכה. והנה הכא בשוחט דחייבו רב משום צובע דהוה מפני מה שנצבע בשר בית השחיטה בדם כיון דאין דרך צביעה באוכלין כלל אין במה שנצבע בשר בית השחיטה בדם בסוג מלאכה דצובע כלל דהא אין צביעה באוכלין וא"כ איך שייך לחייבו לשוחט משום צובע כלל אפי' לר"י דאמר מלאכה שא"צ לגופה חייב כיון דהכא ליכא במעשה זה דנצבע הבשר בדם משום מלאכה כלל ובכן היינו דהוצרך רב לפ' טעמו ונימוקו עמו וחש לדלא ליתו דרי בתראי וליחכו עליה ויאמרו צובע במאי ניחא ליה כלומר במאי ניחא ליה לאיניש בצביעת בשר בדם כדי שתחשב צביעתו מלאכה הא אין דרך בני אדם לצבוע אוכלין ולזה אמר בה רב טעמ' רבה דאע"ג דאין דרך צביעה באוכלין הכא גבי שוחט יש צביעה משום דניחא ליה לאיניש בצביעה זו בשגם הוא בשר ודם כי היכי דליחזוהו אינשי וליתי וליזבנו מיניה וכיון דיש לאדם צורך לצביעה זו דבשר בית השחיטה בדם שחיטה כי היכי דליחזוהו כו' מלאכה גמורה דצובע חשיבה ככל צובע בעלמ' דבר שאינו אוכל דחייב משום צובע משום דניחא להו לאינשי בצביעתו ואורחייהו דאינשי בהכי לצבוע כל דבר שאינו אוכל וה"נ בשוחט ניחא להו לאינשי בצביע' ההיא שנצבע הבשר בדם ומיכוונ להכי כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו וליזבנו מיניה ומלאכ' גמורה ד צובע איכא וחייב ועיין בתוס' דשבת דע"ג ע"ב ד"ה וצריך לעצים. ושמואל דפליג עליה דרב ס"ל דכי היכא דבשאר כל אוכלין אין בהן משום מלאכה דצובע משום דאין צביע' באוכלין ה"נ הכא בשוחט הגם דניחא ליה בצביעה זו אינו חייב משום צובע דלא ס"ל לחלק בין צביעה זו לצביעת שאר אוכלין משום ה"ט דאמר רב אלא כיון שהוא בשר אוכל אין צביעה באוכלין זה נראה ברור בכונת האי פלוגתא דרב ושמואל.

דבר הנלמד מהא פלוגת' דאיפליגו רב ושמואל בשוחט אם חייב משום צובע דלכ"ע אין צביעה באוכלין. ובשוחט ס"ל לרב דאף שהוא באוכלין כיון דאיכ' להאי טעמא דניחא ליה דליתווס בשר בדמא כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו וליזבנו מיניה חשיבה מלאכה גמורה דצביעה בשגם הוא בשר ודם וחייב משום צובע ושמואל ס"ל דאין זה בנותן טעם לחלק באוכלין לחייב משו' צובע בשוחט דאין צביעה באוכלין בכל גוונא ואף בדניחא ליה בצביע' זו כה"ג דשוחט ואין שוחט חייב אלא משום נטילת נשמה בלבד ולא אף משום צובע דאין צביע' באוכלין. ונראה לפום ריהטא דנידון דידן דצובע האוכל כדי לתקנו מפני שנשתנה ונפסד צורתו כל כך עד מפני רוע צורתו מימנעי אינשי מאכילתו כי

נדמה בעיניהם כדבר הנמאס ונפשם קצה בו ולכן הוא צובעו לתקן מראיתו ויהיה חוזר ונראה ע"י צביעה זו בעיני אדם כי טוב הוא למאכל דמי לשוחט בשבת דלרב דמחייב שוחט אף משום צובע אע"ג דהוא צביע' באוכלין משום דניח' ליה בצביע' זו כי היכי דלחזוהו אינשי וכו' ה"נ בנדון דידן הא ניחא ליה בצביעה זו וצריך הוא אליה כדי לתקן האוכל ולהסיר מעליו רוע מראיתו וחייב משום צובע לרב. ולשמואל דפליג בשוחט על רב ולא שמיע ליה לחלק בין האוכלין ולחייב שוחט אף משום צובע מה"ט דניחא ליה בצביעה זו ה"נ בנדון דידן אע"ג דניחא ליה בצביעה זו והוא צריך אליה כדי לתקן האוכל דהוא מאיס בעיני האדם מפני רוע מראיתו אפ"ה ליכא בצביעתו משו' צובע דאין צביעה באוכלין וכיון דק"ל דרב ושמואל הלכה כרב. באיסורי נר' דהכא נמי הלכה כרב וחייב שוחט אף משום צובע מה"ט דאמר רב דניחא ליה בצביעה זו וה"נ בנ"ד הצובע אוכל זה או משקה זה דניחא ליה בצביעתו חייב משום צובע.

האמנם מדברי הרמב"ם ז"ל ריש פי"א מה' שבת דלא חייב לשוחט בשבת אלא משום נטילת נשמה וכן לעיל שם בדיני מלאכת הצובע לא הזכיר חיוב השוחט משום צובע מוכח דהוא פוסק כשמואל דאין שוחט חייב משום צובע ודלא כרב. ויש לתמוה אמאי לא פסק כרב כדק"יל בכל מקום דהלכה כרב באיסורי. וכבר תמה עליו בזה הרב לח"מ ז"ל וכתב לתרץ דאפשר שהוא ז"ל סובר דטעמיה דרב קלישא דהוא עצמו אמר בגמ' מילתא דאמרי אימא בה מילתא וכו' ואעפ"י שנתן טעם מ"מ נראה קצת דחוק ומפני כן לא פסק כמותו א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה דאין זה מן הישוב כלל דאדרבה ממאי דנחית רב למימר טעמא למילתיה כדי לחזק ולקיים מאמרו לבלתי יודח בדרי בתראי ולא ליחכו עליה צובע במאי ניחא ליה וכו' כ"ש דיש לפסוק כוותיה וכטעמיה וכיון דרב ניחא ליה האי טעמא לית לן למימר מסברתנו דהאי טעמא קלישא הוא ולא למיפסק כוותיה. ועוד דמאחר דמשום דחש רב לדרי בתראי דלא ליחכו עליה הוא דנחית ואמ' להאי טעמא מוכח דטעמא רבה הוא ולא קלישא ודחיקא כי אי הוה טעם קלוש ודחוק לא ינצל בו מדרי בתראי דאכתי יאמרו דטעם קלוש ודחוק הוא אלא מוכח דטעמא רבה הוא. ומאי דהוצרך רב גופיה למימר לטעמא אינו אלא משום דאין צביעה באוכלין וחש רב דלא ידעי דרי בתראי לחלק בין צביעה זו דשוחט לצביעה דשאר אוכלין וכה יאמרו צובע במאי ניחא ליה כלומר דהא אין צביעה באוכלין להכי אמר רב טעמו ונימוקו עמו דגבי שוחט ניחא ליה בצביעה זו דניחא ליה דליתווס וכו' באופן דאין תירוצו של הרב לח"מ ז"ל מחוור כלל לפענ"ד.

וראיתי להגאון חכם צבי ז"ל סי' צ"ב שכתב דממאי דכתב הרמב"ם ז"ל העושה עין הצבע ונקט שנתן איסטיס לתוך מי הכרכום ולא קאמר שאפי' בנתינת הכרכום לתוך המים לבד חייב ודאי דהוה כיון דכרכום במים חזי למאכל אדם אינו חייב עליו משום צובע ואפשר דה"ט דהרמב"ם דלא פסק כרב בשוחט שחייב משו' צובע ואפי' לרב י"ל משום שאסור באכילה שייך ביה צביעה אבל דבר הראוי למאכל אדם לא שייך ביה צביעה כלל לרב תדע שהרי מותר למזוג יין אדום בשבת ולא חיישי' שהמים נצבעים ונעשים אדומים אלא ע"כ לא שייך צביעה בדבר מאכל ומשקה אף שאין ספק שאם יצבע במי כרכום איזה בגד שהוא חייב משום צובע א"ד ז"ל יע"ש. והנה מאי דכתב דמשום דאין צביעה באוכלין כדמוכח מדברי הרמב"ם במאי דכתב גבי עין הצבע היינו טעמא דהרמב"ם דלא פסק כרב בשוחט שחייב משום צובע אין דבריו אלו אלא דברי תימא דהא ממאי דקאמ' רב מילתא דאמרי אימא בה מילתא כי היכי דלא ליתו דרי בתראי וליחכו עלי צובע במאי ניחא ליה ניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא וכו' מבואר יוצא דגם לרב בעלמא אין צביעה באוכלין דמשו"ה הוא דחש רב דלא ליחכו עליה דרי בתראי צובע במאי ניחא ליה והיינו מה"ט דאין דרך צביעה באוכלין ואמר רב דגבי שוחט יש צביעה בשגם הוא בשר אוכל נפש משום דניחא ליה כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו ליזבנו מינה וכדכתיבנא לעיל. וא"כ אף דס"ל להרמב"ם ז"ל דאין צביעה באוכלין כדדייק לה מר הרז"ל ממאי דכ' גבי עין הצבע דנקט איסטיס לתוך מי הכרכום. גבי שוחט הו"ל לפסוק כר' משום רב אע"ג דגם איהו ס"ל בעלמא דאין צביעה באוכלין ודינא הכי הוה דדוקא איסטיס לתוך מי הכרכום הוא דחייב משום תולדת צובע אבל בנתינת הכרכום לתוך המים לבד ליכא משום צובע מטעמ' דאין צביעה באוכלין. גבי שוחט שאני משו' דניח' ליה בצביעה זו כי היכי דליחזוהו אינשי כו' ולהכי יש בו משום צובע הגם שהוא באוכלין. והיותר תימא על מ"ש עוד הגאון ז"ל ואפילו לרב י"ל משו' שאסור באכילה שייך ביה צביעה וכו' ודבריו נפלאו ממני דאיך אפשר למימר הכי בטעמא דרב. דאם כן דמשום דאסור באכילה שייך ביה צביעה. אמאי. חש רב לדרי בתראי דלא ליתו וליחכו עליה ואמר ביה טעמא דניחא ליה דליתווס כו' הא כיון דבדבר דאסור באכילה שייך ביה צביעה כי לא ניחא ליה נמי מאי הוי הא איכא ר' יהודה דס"ל מלאכה שא"צ לגופה חיי' עליה ומאן דאמר כר' יהודה ליחכו עליה דרי בתראי ועוד דהרי רב הכי ס"ל כדי דמשאצ"ל חיי' עליה וכמ"ש ה"ה ז"ל פ"א דה' שבת כאמור לעיל. וא"כ אמאי חש רב לדרי בתראי דליחכו עליה צובע במאי ניחא ליה אלא מדחש להכי ואמר טעמא דניחא ליה דליתווס כו' מבואר להדיא דגם בבשר דאסיר באכילה אין בו משום צובע מטעמא

דאין דרך צביעה באוכלין וליכא לחלק בין אוכל דאסיר באכילה לאוכלין דשרי באכיל' בזה כיון דאין דרך צביעה באוכלין דאסירי באכילה כמו באוכלין דשרו באכילה ולהכי שפיר חש לדרי בתראי דיאמרו צובע במאי ניחא ליה ואמר דניחא ליה דליתווס וכו'. סוף דבר שדברי הגאון חכם צבי ז"ל נפלאו ממני ולא ידענא מאי אמר מר בכל הני מילי באופן דאכתי התמיה קיימת על הרמב"ם ז"ל אמאי פסק בשוחט דלא כרב.

ואשר אני אחזה לי בטעמיה דהרמב"ם דלא פסק כרב בשוחט דחייב אף משום צובע משום הא דתנן התם בפ' המצניע דצ"ד ע"ב הנוטל צפרניו זו בזו וכו' וכן הגודלת וכן הפוקסת ר"א מחייב חטאת וחכמים אוסרין משום שבות ואמרי' עלה בגמ' גודלת כוחלת ופוקסת משום מאי מחייבא אמר רבי אבין אמר ריב"ח גודלת משום אורגת כוחלת משום כותבת פוקסת משום טווה אמרו רבנן קמיה דר' אבוה וכי דרך אריגה בכך וכי דרך כתיבה בכך וכי דרך טויה בכך אמר ר' אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרי"בח כוחלת משום צובעת גודלת ופוקסת משום בונה וכי דרך בונה בכך אין כדרריש ר"ש בן מנסיא ויבן ה' את הצלע מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אצל אדם וכו' תניא ר"ש בן אלעזר אומר גודלת כוחלת ופוקסת לעצמה פטורה לחברתה חייבת וכן היה רשב"א אומר משום ר' אליעזר אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת ע"כ. והנה ממאי דאמרי רבנן קמיה דר' אבהו וכי דרך אריגה בכך וכי דרך כתיבה בכך וכו' ואמר ר' אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דריב"ח כוחלת משום צובעת וכו' מבואר דכוחלת דהוה משום צובעת דמחייב ר"א לפי שדרך צביעה בכך. והשתא איכא לאקשויי כיון דהכי הוה דדרך צביעה בכך מאי טעמא דרבנן דפליגי עליה דר"א ואמרי דכוחלת וגודלת ופוקסת אינן אלא משום שבות הא כיון דדרך צביעה בכך שפיר קאמ' ר"א דחייב חטאת ומ"ט דרבנן דפטרי. ובשלמא גודלת ופוקסת י"ל דס"ל לרבנן דאין דרך בנין בכך דלית להו להאי דרשא דדריש ר"ש ן' מנסיא ויבן את הסלע מלמד שקילעה הקב"ה לחוה וכו' אבל כוחלת דהוה משום צובעת ודרך צביעה בכך כמבואר יוצא מהא דהשיב ר' אבהו לרבנן דאמרו קמיה וכי דרך כתיבה בכך וכו' דכוחלת משום צובעת קשה דמ"ט דרבנן דפליגי אר"א ופטרי כיון דדרך צביעה בכך. ונראה ברור בישובא דהאי מילתא דר"א וחכמים בהא פליגי כי הנה ודאי דאין דרך בנין בשער האדם דאין השער ראוי לבנין דהא אפי' בכלים אמרי' דאין בנין בכלים כ"ש בשער האדם דליכא למימר שיהא בקליעתן משום בונה אלא דאורחייהו דנשי לעשות בשערותיהן האי בניינא דקליעה לנוי להיותן נראות נאות ויפות מראה בעיני רואיהן. וכיון שכן דרכן של נשים לקלוע שערותיהן לנוי ס"ל לר' אליעזר דכל לגבי נשים חשיב קליעת שערות דידהו מלאכה דבנין כיון דניחא

להו בהאי קליעה ואורחייהו בהכי כי היכי דליתחזו נאות ויפות מראה בעיני רואיהן. אע"ג דלגבי אנשים לאו מלאכה דבנין חשיב משום דאין דרך אנשים בהכי ולא ניחא להו בהכי כי היכי דליחשב גבייהו קליעת שערות דידהו מלאכה דבונה משא"כ נשים דניחא להו ואורחייהו בהכי חשיב לגבייהו קליעת שערותן מלאכה גמורה וחייבות משום בונה והיינו טעמיה נמי דמחייבן לנשים בכוחלת משום צובעת כי אף דהא ודאי דאין דרך צביעה בבשר גוף האדם דאין גוף האדם עומד לצביעה ואין מלאכה זו דצובע אלא בצמר ובגדי' או כלים וכיוצ' דאורחייהו להצבע אפ"ה בהני נשי הכי אורחייהו לצבוע בשרן כי דרכן לכחול עיניהן וניחא להו בצביעה זו משום נוי כשם שדרכן לקלוע שערן לשם כך ולכן גם כוחלת חשיב גבייהו דהני נשי מלאכה דצביעה לר"א כיון דניחא להו בצביעה זו ואורחייהו בהכי. אבל רבנן ס"ל דכיון דאין דרך בנין בשער האדם וכן אין דרך צביעה בבשר גופי בני אדם כי אין שערות עומדות לבנין וכן אין בשר גופי בני אדם עומדין לבנין כעצים ואבנים וכיוצא שכל העולם אחד נשים ואחד אנשים אורחייהו לעשות מהן בנין וכן צביעה דרכן של כל אדם אנשים ונשים לצבוע צמר ובגדים וכלים וכיוצא דשייך בהן צביעה אע"ג דהני נשי אורחייהו לקלוע שערן לנוי וכן לכחול בשר שסביבות עיניהן לנוי לאו דרך צביע' ובנין מיקרי מפני כך לחייבן להני נשי בקליעת שערן משום בונה ולכוחלת משום צובע כיון שאין עיקר שער אדם ראוי לבנין מצד עצמן ואין דרך לבנות בשער וכן כוחלת דאין גוף בשד אדם בר צביעה ולכן אף דהני נשי ניחא להו בקליעה זו וכן בצביע' זו לנוי ליכא לחייבינהו מפני כך משום בונה בקליעת שערן וכן לא משום צובע לכוחלת. זה נר' ברור בטעמא דפלוגתייהו דר"א ורבנן והכי נמי הוה טעמייהו דר"א ורבנן בבריית' דתניא וכן היה ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"א אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת דנר' דר"א הוא דאומר כן אבל חכמים פליגי עליה וסברי דאשה המעברת סרק על פניה אינה חייבת משום צובע אלא דאסורה משום שבות וכדאפליגו בגודלת וכוחלת ופוקסת והיינו דר"א ס"ל דאע"ג דאין פני אדם עומד לצביעה ואין צביעה בבשר בני אדם אפ"ה גבי נשים דניח' להו בצביעת פניהם בהעברת סרק לנוי כי היכי דיהיו נראות יפות מראה בעיני רואיהן חשיבה צביעה זו גבייהו מלאכה גמורה וחייבות משום צובע. אבל רבנן ס"ל דכיון דאין דרך צביעה בבשר גופי בני אדם וכן לצבוע פניהם דבשר בני אדם לאו לצביעה עומד גם לגבי הני נשי דניחא להו בצביעה זו דהעברת סרק על פניה כי היכי דיהיו נראות יפות בעיני רואיהן לא חשיב מפני כן מלאכה גמורה לחייבן משום צובע אלא דאסורה להעביר סרק על פניה משום שבות. זה נראה ברור

בטעמא דפלוגתייהו דר"א ורבנן בגודלת וכוחלת ופוקסת דמתני' וכן בהעברת סרק על פניה דברייתא.

ולפי האמור הנה אתה למד דהאי פלוגתא דרב ושמואל גבי שוחט אי חייב אף משום צובע תליא בהאי פלוגתא דאיפליגו ר"א ורבנן גבי גודלת וכוחלת ופוקסת והעבר' סרק על פניה דהא צביעת בשר בית השחיטה נמי הוה דכוותייהו דכל הני דאין דרך צביע' באוכלין ואין דרך כל אדם לכוין בשחיטתו דליתווס בית השחיט' בדמא כי היכי דלחזוהו אינשי אלא דוקא השוחט למכור הוא דניחא ליה דליתווס בשר בדמא כי היכי דלחזוהו אינשי וליתו וליזבנו מיניה. ונמצא דהו"ל זה השוחט כדי למכור דניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא כי היכי וכו' כהני נשי דגודלות ופוקסות שערותיהן וכוחלות עיניהן ומעברות סרק על פניהן דניחא להו בהכי כי היכי דליחזוה אינשי נאות ויפות. וא"כ לר"א דמחייב להני נשי גודלת ופוקסת משום בנין וכוחל' ומעברת סרק על פניה משום צובעת. הכי נמי הוא מחייב להשוחט כדי למכור אף משום צובע מטעמא דהאי. נמי ניחא ליה בהאי צביעה כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו וליזבנו מיניה וכדאמר רב התם אמנם לרבנן דפליגי אר"א בכל הני וסברי דגודלת ופוקסת וכוחלת ומעברת סרק על פניה אינן אלא שבות משום דאין גוף שער אדם עומד לבנין ואין בשר גוף אדם עומד להצבע ואין מה שלגבי נשים ניחא להו בהכי כי היכי דליתחזו יפות עינים ונאות בעיני רואיהן משוי להו מלאכות גמורות דבונה ודצובע לשיתחייבו נשים משום בונה ומשום צובע. גם בשוחט כדי למכור לא מחייבו ליה משום צובע משום ה"ט דניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא כי היכי דליחזוהו אינשי וכו' כיון דעקר הבשר לאו בר צביעה הוא דאין צביעה באוכלין וכשמואל. ונמצא דרב דמחייב שוחט משום צובע אתיא כר"א ושמואל דאינו מחייב שוחט משום צובע אתיא כרבנן והנה הרמב"ם זל פסק בגודלת ופוקסת וכוחלת והעברת שרק על פניה כרבנן דאינן אלא שבות כמפורש בדבריו פכ"ב מה' שבת דין כ"ג ודין כ"ו ופכ"ג דין י"ב יע"ש. אלא שכתב דכוחלת אסיר משום דהוה ככותב וקשה דבש"ס מסקינן דהוה משום צובעת וכאשר עמד עליו וכן על הרע"ב ז"ל בזה הרב תוי"ט ז"ל וכתוב אצלי ליישב דבריהם במקום אחר הנה דההיא דהעברת סרק נמי פסק כחכמים והיינו משום דרבים נינהו. ובכן הנה ממיל' רויחא לן למה פסק התם גבי שוחט כשמואל ולא כרב משום דרב אתיא כר"א ושמואל כחכמים והלכה כחכמים דרבים נינהו.

האמנם הסמ"ג ז"ל בלאוין ס"ה במלאכת הצובע נראה דפוסק בשוחט כרב וכן בההיא דפוקסת והעברת סרק פוסק כר"א שכ' וז"ל הצובע מסקינן בפרק כלל גדול לרב דשוחט

חייב משום נטילת נשמה ומשום צובע כדאמרי' התם שרצונו שיהא נצבע בית השחיטה בדם כדי שיראו בני אדם שנשחט' מחדש ויקחו ממנה וגרסי' התוספתא מנין למאדים שהוא חייב שנאמר עורות אלים מאדמים וגרסי'. בירוש' מה צביעה היתה. במשכן שהיו משרבטין בשרביט בעורות האלים והדם נצרר שם ונצבע וגרסי' בירושלמי הפוקסת חייבת משום צובע פירוש כמין בצק מדבקת בפנים וכשנוטלתו מאדים וגרסי' נמי בפ' המצניע אשה. לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת בכל אלה לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה עכ"ד זל יע"ש. הנה דמייתי ברישא דמילתא להאי סברא דרב וכתב דמסקי' בפ' כלל גדול לרב וכו' כדאמרי' התם שרצונו שיהא נצבע ואחר סמוך להאי מילתא דרב הביא נמי הא דגרסי' בתוספתא מנין למאדים שחייב וכן מאי דגרסי' בירוש' מה צביעת היתה במשכן וכו' וכן מאי דגרסי' בפ' המצניע בש"ס דילן אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שצובעת וסיים על כולם כאחד דבכל אלה לא מצינו. חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה וכוונתו מבוארת דבכל אלה שהזכיר דהן שוחט דמסקי' פ' כלל גדול דחייס. אף משום צובע לרב כיון דאינו דרך צביעה דאין צביעה באוכלין וכן מאדים ע"י שמשרביט בשרביט בעורות אלים והדם נצרר. ונצבע נמי אין דרך צביעה. בכך וכן הפוקסת דקא' בירושלמי דחייבת משום צובע וכן אשה המעברת סרק על פניה דאין דרך צביעה בבשר גוף אדם לא מצינו בכל אלה. חיוב צביעה אלא כשאדם רוצה. באותה צביעה דכיון דנימא ליה בצביעת זו דרך צביעה חשיבה לגביה וחייב עליה משום צובע וכדאמר רב גבי שוחט דחייב אף משום צובע מילתא בטעמא דניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא כי היכי דליחזוהו אינשי וליתו וליזבנו מינה באשר כתב דבריו בתחלה והכי הוה טעמייהו דמאדים ופוקסת ואשה המעברת סרק על פניה דכל הני אין חיובן משום צובע אלא משום דניחא להו בצביעה זו. והנה אתה למד למוד מפורש מהני מילי דרבינו הסמ"ג ז"ל דהאי סברא דרב דמחייב שוחט אף משום צובע מטעמא דניחא ליה דליתווס בית השחיטה בדמא וכו' אתיא כר"א דס"ל הכי כוותיה וכטעמיה בהפוקסת לפי דברי הירושלמי דפוקסת משום צובעת. וכן באשה המעברת סרק על פניה דאיתא בש"ס דילן דמחייבה ר"א משום צובעת והיינו מה"ט דניחא להו להני נשי בצביעות אלו כי היכי דליתחזו נאות ויפות מראה בעיני רואיהן דהא תרוייהו דהיינו שוחט דמחייב רב משום צובע וכן פוקסת ואשה המעברת סרק על פניה דמחייבן ר"א משום צובע מחד טעמא הוה משום דניחא להו בצביעה זו וכמו שסיים הסמ"ג ז"ל על כולם בכל אלה לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה.. וא"כ לרבנן דפליגי עליה דר"א בהא דהפוקסת וכן באשה המעברת סרק על פניה וסברי

דאינן אסורות אלא משום שבות. גם בשוחט כדי למכור לא מחייבו ליה רבנן משום צובע אע"ג דניחא ליה בצביעה זו ואין שוחט חייב לרבנן דר"א אלא משום נטילת נשמה כשמואל דס"ל גבר שוחט וכדכתיבנא לעיל בטעמא דהרמב"ם ז"ל דפסק גבי שוחט דלא כרב משום דרב אתיא כר"א דהעברת סרק ושמואל אתיא כרבנן דפליגי עליה דר"א והלכתא כרבנן דרבים נינהו וכמו שכן פסק גם כן בגודלת ובפוקסת ובאשה המעברת סרק על פניה כרבנן דאינו אלא שבות. אבל הסמ"ג ז"ל נראה דפוסק כר"א דחייבות חטאת דהא מייתי הכא להני דפוקסת והעברת סרק וכתב דחייבות משום צובע והיינו דחייבות חטאת וכמו שסיים דבכל אלא לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ בצביעה זו והיינו כר"א וכ"כ הרב ב"י ז"ל סי' ש"ג דמדברי הסמ"ג:

נראה דפוסק כר"א דחייבת חטאת שכ' בכל אלה לא מצינו חיוב אלא כשאדם חפץ באותה צביעה א"ד הרב"י ז"ל יע"ש. ולכן פסק גם בשוחט דחייב אף משום צובע כרב משום דאתיא כר"א וכאמור.

איברא דאיכא כא לאקשויי על הסמ"ג ז"ל דכיון דרבנן פליגי אר"א וסברי דאין חיוב חטאת בפוקסת ובמעברת סרק על פניה איך שבק לרבנן דרבים נינהו ופסק כר"א דיחידאה הוא והו"ל למפסק כרבנן מכח האי כללא דיחיד ורבי' הלכה כרבים ולמפסק נמי מה"ט גם בשוחט דלא כר' משום דאתי כר"א ורבנן פליגי עליה וכמו שכן פסק הרמב"ם ז"ל כרבנן דר"א וכשמואל גבי שוחט מה"ט דר' אתיא כר"א ושמואל כרבנן כדאמרן ואמאי הסמ"ג ז"ל אזיל כל בתר איפכא ותו דבכוחל' נראה מדברי הסמ"ג ז"ל דפוסק כרבנן דאינו אלא שבות ודלא כר"א דמחיי' חטאת שכת' שם דכ"ב סע"ב כותב מאבות מלאכות לפיכך אסור לכחול בפוך וכיוצא בו בשבת משום שהוא ככות' ע"כ י"עש ומדכת' לפיכך אסו' וכו' משום שהוא ככות' מוכח דליכא אלא איסורא דרבנן ולא חיו' חטאת והיינו כרבנן דר"א. וכן בהנוטל צפורניו פסק כרבנן דר"א שכת' שם די"ד ע"ב דהיא תולדה דרבנן יע"ש וכיון דכולהו הני מילי דנטיל' צפורניו וגודלת וכוחל' ופוקסת תנינהו ר"א דחיובי חטא' נינהו ורבנן פליגי עליה בכולהו במתני' ואמרי דאינן אלא שבות. וכן כמי ההיא דאשה לא תעביר סרק על פניה תניא בברייתא דר"א הוא דאמר הכי ומוכח דרבנן פליגי עליה דאינו אלא שבות. אמאי פסק בנטיל' צפרניו ובכוחלת כרבנן ובפוקסת לפי פי' הירושלמי דהוה משום צובעת וכן באשה לא תעביר סרק על פניה פסק כר"א ופסק נמי כר' דחיי' בשוחט אף משום ץ צובע דאתיא כר"א.

ונלע"ד דהרמב"ם והסמ"ג ז"ל פליגי בהאי כללא דר' ושמואל דקי"ל הלכה כרב באיסורי אי איתיה להאי כללא גם כי אשכחן לתנאי דפליגי בהאי פלוגת' דאיפליגו בה רב

ושמואל והני תנאי הוו יחיד ורבים כהאי פלוגתא דחכמים ור"א דאיפליגו הכא ואתיא דר' כהיחיד ודשמואל כהרבי' דגם בכה"ג הלכה כר' דגדול כח האי כללא דהלכת' בר' באיסורי למדחי לכללא דיחיד ורבים הל' כרבי' דתנאי. או לאידך גיסא דגדול כח כללא דיחיד ורבים דתנאי דדחי להאי כללא דהלכתא כר' באיסורי והלכה כרבים דתנאי וכשמואל דאתיא כהרבי' דתנאי אית לן למפסק. והנה הרמב"ם ז"ל ס"ל דהאי כללא דיחיד ורבים דר"א ורבנן דהלכה כרבנן עדיף מאידך כללא דר' ושמואל הלכה כר' באיסורי ודחי כללא דיחיד ורבים דתנאי להאי כללא דהלכה כר' באיסורי. ולהכי פסק ז"ל בהאי פלוגת' דר"א ורבנן כרבנן ופסק גם בשוחט דאינו חיי' משום צובע כשמואל לגבי רב משום דר' אתי כיחיד דהוא ר"א ושמואל כרבנן. אבל הסמ"ג ז"ל ס"ל איפכא ועושה עקר מהאי כללא דהלכתא כר' באיסורי דהוא עדיף מאידך כללא דר"א ורבנן הלכה כרבנן. ולכן משום מאי דר' ס"ל בשוחט דחיי' אף משום צובע דאתיא כר"א פסק כר' גבי שוחט מכללא דהלכתא כרב באיסורי ופסק נמי מכח סברת רב כר"א משום דאמר רב כוותיה. להכי בהני מילי דמחייב ר"א משום צובע כההיא דהעברת סרק על פניה וההיא דפוקסת לפי הירוש' דהוה טעמא משום צובע דאשכחן לרב דס"ל הכי כוותיה דר"א ומחיי' שוחט משום צובע מה"ט דניחא ליה בצביעה זו פסק הסמ"ג ז"ל כר"א. אמנם באינך מילי אוחרי דפליג ר"א ארבנן כנטילת צפרניו וכוחלת דלאו מטעמא דצובע הוה דגם כוחלת לאו משום צובע הוה לדעת הסמ"ג אלא משום כות' וכדאמר ר' אבין משום ריב"ח ודלא כדאמ' ר' אבוהו ולא אשכחן לרב להדיא דיסבור גם בהני כר"א דבחיו' משום צובע בלבד הוא דאשכחן לר' דאמר כר"א דמחיי' שוחט משום צובע. לכן פסק בהני כרבנן ככללן דיחיד ורבים הלכה כרבים כיון דלא אשכחן להדיא דיסבור רב גם בהני כר"א ודלא כרבנן. כנלע"ד בישוב דברי הרמב"ם והסמ"ג ז"ל בהאי פסקא דשוחט ופוקסת והעברת סרק למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה.

המורם מן האמו' דלענין הלכה בהאי פלוגת' דרב ושמואל בשוחט אם חייב משום צובע איפליגו בה הרמב"ם והסמ"ג ז"ל דלהרמב"ם לית הלכתא כר' ואין שוחט חיי' משום צובע אף דאיכא להאי טעמא דניחא ליה בצביעה זו. ולהסמ"ג הלכתא כר' וכן הוא דעת רא"מ ז"ל בספר יראים במלאכת הצובע שכת' וז"ל תולדה דאוריית' לצובע אמרי' בפ' כלל גדול שוחט משום מאי מחיי' משום צובע הילכך צריך אדם כו וכן הוא דעת הר' המאירי ז"ל דהלכתא כר' שכת' בפסקיו לשבת פ' כלל גדול וז"ל כבר ביארנו במשנ' שהשוחט אב מלאכ' ושחיובו משום נטילת נשמה וכו' ומ"מ אם כיוון בשחיטה בדי לצבוע את בית השחיטה שיהיו בני אדם רואים אדמימות הדם ובאים ולוקחים ממנו ה"ז

חייב משום צובע א"ד ז"ל יע"ש. ונמצא אם כן דהאי ספיקא דילן בצביעת אוכל או משקה שהופסד צורתו וצובעו כדי להסיר מעליו רוע צורתו דניחא ליה בצביעתו והוא צריך לצביעה זו. אי אסיר לצובעו בשבת דבר תורה תליא בהאי פלוגתא דאיפליגו הפוסקים בענין שוחט בשבת כדי למכור. דלהני פוסקים דפסקי כר' דחייב אף משום צובע ה"נ בנ"ד הצובע מאכל זה עבר אדאורייתא וחיי' משום צובע. ולהני פוסקים דפסקו דלא כרב לא עבר אדאורייתא. אלא דמ"מ מדרבנן מיהא נר' דאסור כיון דניחא ליה בצביעתו דומיא דהעברת סרק דאפילו לרבנן יש בו משום שבות ועוד דהא מתקן מיהא להאי אוכלא או המשקה דמתחלה היה נמנע מלאוכלו מפני רוע מראיתו וכמעט היה נפשו קצה ממנו וע"י צביעתו נתקן וחזר ונראה טוב למאכל וכי תאוה הוא לעינים ואיכא משום איסור מתקן בשבת. כן נראה לפום ריהטא.

אמנם אכתי אפשר לצדד ולומר דבנ"ד לכ"ע יש בו משום צובע מדאורייתא ואפילו לשמואל דפליג בשוחט ארב משום דהכא כיון דאוכל זה נפסדה צורתו כ"כ עד דנדמה כמאוס בעיני האדם ומימנעי אינשי מאכילתו ואם יאכלוהו הוה כאכילה ע"י הדחק וכדי לתקנו ולהסיר מעליו רוע המראה צריך לצובעו אפשר דכדבר שאינו אוכל כלל יחשב ושייך בו צביעה כשאר כל הדברים דלאו מידי דמיכל נינהו דחיי' הצובען משום מלאכה דצובע. וכעת לא מצאתי גילוי כדי להכריע בזה והדבר צ"ל תלמוד.

סד

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך. אפילו לומר לאדם עמוד וחטא חטא קל דרבנן כדי שיזכה חבירך ולא יעשה איסור חמור דחלול שבת במלאכה דאורייתא אין אומרים לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך כמבואר יוצא מהסוגיא דפ"ק דשבת דף ד' ע"א בהדביק פת בתנור אם התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת ואיסור סקילה יע"ש. והר' משפטי שמואל ז"ל סי' ק"ך דקנ"א ע"ב כת' דהאי מילתא דאמר רב אשי התם דאין אומרי' לו לאדם עמוד וחטא כדי שיזכה חבירך היינו דוקא בכגון שהדביק חבירו הפת בשבת בשוגג דהשתא אם נתיר לחבירו לרדותה יהיה יותר עונו ונפסיד יותר ממה שנרויח ונמצא זה חוטא בעדו בעד לזכות לחבירו כי לא הועיל בדבר בערך דעובר באיסור דרבנן דרדיית הפת במזיד בשבת דאיסור דרבנן במזיד חמירא מזכות השוגג דאורייתא יע"ש. וכן בע"ג שם כת' דע"כ לא אסרינן ליה לחבירו לחטוא בשביל שיזכה חבירו התם דוקא דאין אנו נהנין ומרויחין כלל בחטא חבירו ואדרבה יותר נעשה מהזכו' אשר נזכה לזה כו' וכן נ"ל סברא פשוט' בענין זה דמה לנו לומר לזה עבור במזיד בדבר דרבנן דחמירא בעד חיוב חטאת של זה כדי לפוטרו מממון

דודאי אין בו איסור אחר רק חיוב הממון כדאמרי' בפרק כלל גדול מחלליה מות יומת מיתה של ממון הרי ביאר שזה עונש דשוגג לחייבו ממון כו' וטעמא דחייבו תורה ממון כדי שפעם אחרת ישים בדעתו ויתן אל לבו דאע"ג דר' עקיבא בכה כל ימיו על ההוא פסוקא דכתי' וה' יסלח לה אע"ג דשוגג הוא וכן ודאי יש להביא ראיה דאיסור יש בדבר מ"מ קלוש הוא עד שנצטרך להתיר לחבירו להצילו ממנו וזה ברור למבין א"ד ז"ל י"עש שהאריך מאוד להעמיד חלוקו זה דלא ליסתריה מסוגיא דהש"ס ומדברי התוס' ז"ל. וכל ישר הולך בעיניו יראה וישפוט משפט צדק דכל מה שכת' ליישׁ' הסוגיא ודברי התוס' ז"ל דלא ליסתרו להאי חלוקא דידיה. הם שנויי דחיקי טובא. והאמת יורה דרכו כי דברי רב אשי בהני מילי דאמ' דא"א לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך הוה גם לעבור עבירה דרבנן כדי להציל לחבירו מעבירה חמורה דאורייתא במזיד אין אומרים לו לזה חטא ועבור עבירה דרבנן כדי שיזכה חבירך ולא יעבור עבירה חמורה דאורייתא במזיד. והני סברות דאסבר לן הר' ז"ל להכריח דר' אשי דוקא בהדביק זה הפת בשוגג קאמר. משום דאם נתיר לחבירו לרדותה יהיה יותר עונו ונפסיד יותר ממה שנרויח. וגם דהסברא פשוטה דמה לנו לומ' לזה עבור במזיד בדבר דרבנן דחמירא כדי לפוטרו ממון דודאי אין איסור אחר רק חיו' ממון. לדידי אחר המחילה רבה לאו סברות מוכרחות נינהו להכריח מכחם דר' אשי דוקא כשהדביק הפת בשוגג אמר למילתיה. דהא ודאי בהעובר עבירה אפילו בשוגג איסורא דאורייתא מיהא עושה רק שהתורה רצתה שיתכפר לו עונו כיון דשוגג הוא בהבאת קרבן חטאת. וכיון שכן ניהי דכשכבר עבר העביר' ליכא עליה רק עונש ממון דהבאת קרבן חטאת. מ"מ אם יוכל להיות שינצל מעשיית גוף העבירה הוא יותר זכות ממה שיעבור העבירה ויביא קרבן חטאת וזה פשוט וברור. וא"כ הכא בהדביק פת בשבת אפי' בשוגג כי נתיר לו לחבירו לרדות קודם שיגמר האיסור דאפיה בשבת לא הוי כמו שאומר הר' ז"ל דזה עובר עבירה במזיד בדבר דרבנן דחמירא בעד חיוב חטאת של זה כדי לפוטרו מממון. דלאו דכדי לפוטרו לזה מממון הוה אלא כדי לזכותו שלא תעשה העבירה דזה ודאי זכות גדול הוא הרבה יותר ממה. שיעשה ויגמור העביר' ויביא קרבן עליה כדי שיתכפר לו על מה שעבר העבירה וזה ברור. ומאי דזה עובר עביר' דרבנן במזיד ליכא הפסד יותר מהזכות שזוכה זה במה שנצול מעשיית העבירה בשוגג מפני דיותר חמירא העבירה במזיד דרבנן משוגג דאורייתא כדכת' הר' ז"ל דזה אינו דאף דיהיה עבירה דרבנן במזיד חמיר משוגג דאורייתא היינו כי עובר עביר' דרבנן במזיד בשאט בנפש כדי לעבור על דברי חכמים ואפילו שלא. לעבור ע"ד חכמים בשאט בנפש אלא כדי להחמי' על עצמו וכההיא דר"ט דקרא והטה כדברי ב"ש. מ"מ

כעובר ע"ד חכמים בשאט בנפש חשיב כיון שהם אמרו דאין הלכה כב"ש אלא כב"ה וב"ש במקום ב"ה אינה משנה אפילו כדי להחמי' על עצמו עובר ע"ד חכמים חשיב. אמנם במי שעובר עבירה דרבנן כדי להציל את חבירו מעשיית עבירה דאורייתא אף שהיא בשוגג גם מה שעובר זה העבירה דרבנן במזיד לאו עביר' רבנן במזיד חשיבה אלא כשוגג הוה וגם פחות משוגג וקרוב לאנוס תחשב כיון שכל כוונתו בעשייתו העבירה דרבנן אינו אלא כדי לזכות לחבירו ולהצילו ממעשה עבירה בשוגג בדאורייתא. ושפיר איכא ריוח טפי במה שמזכה לזה שמצילו מעשיית עביר' בשוגג מההפסד שיש במה שעובר עבירה דרבנן במזיד. באופן דהדבר פשוט וברור דליתא להאי חלוקא דאמ' מר הר' משפטי שמואל ז"ל ואין צורך להאריך עוד בזה.

סה

אין אומרים לו לאדם עמוד וחט' בשביל שיזכה חבירך. היינו דוקא כשאין החטא בא לחברו על ידו כההיא דהדביק פת בתנור אבל אם החטא יבא לחבירו על ידו דהוא ה גורם לחבירו שיחטא כההיא דעירובין דל"ב דחבר שאומ' לו לע"ה צא ולוקט תאנים מתאנתי. אומרים לו לחבר שיחטא ויתרום שלא מן המוקף כדי שיזכה חבירו הע"ה שלא יאכל שלא מן המעושר. כ"כ התוס' ז"ל בשבת דף ד' ע"א ד"ה וכי אומרים לו לאדם וכו' בתירוצא קמא למאי דהוקשה להו עלה הא דא"א לו לאדם חטא כו' מהא דאמר רבי בעירובין דל"ב ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא ולא ליעביד ע"ה איסורא רבה יע"ש שסיימו ואמר ריב"א דאפילו למדביק עצמו אין לפשו' משם להתיר דהתם עדין לא נעשה האיסור ומוטב שיעש' איסור קל ולא יעשה איסו' חמו' על ידו אבל הכא המעשה של איסור כבר נעשה וממילא יגמר לא יעשה אפילו איסור קל בידים יע"ש ובחי' הרשב"א ז"ל לשבת שם.

ויש להסתפק לפי מאי דמסיק הש"ס דלמדביק עצמו התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה. אלמא דגבי עצמו אפילו שהמעשה של איסור כבר נעשה וממילא יגמר התירו לו לעשות איסור קל בידים כדי שלא יגמר האיסו' חמור ממילא. אם גם לחבירו הותר לו לעבור על איסור קל בידים כדי שלא יעשה זה האחר איסו' חמו' על ידו ואפילו שזה האחר כבר התחיל במעשה האיסו' ונגמר ממילא כעין הא דהדביק פת בתנור בשבת. מי אמרי' דכי היכי דהתירו לדידיה גופיה לחטא בידים כדי שלא יגמר האיסור החמור שהתחיל ה"נ הותר לחבירו לעשות איסור בידים כדי שלא יגמר איסורו של זה שבא לו על ידו דכיון דעל ידו בא לו האיסור כאילו איהו גופיה עביד להאי איסור' דמי ושרי ליה לעשות איסו' קל בידים כדי שלא יגמר האיסור דהתחיל עשוהו חבירו על

ידו. או דילמא דוקא להעושה האיסור גופיה הוא דהתירו אפילו בכה"ג דהאיסור יגמר ממילא אבל שחבירו יעשה האיסור קל בידים כדי שלא יגמר האיסור החמור שהתחיל חבירו על ידו לא התירו דאע"ג דהאיסו' החמור שהתחיל חבירו על ידו של זה נעשה מ"מ לאו כעשה איהו גופיה להאי איסורא חמירא חשיב כדי להתיר לו מפני כך לעשות איסור קל בידים כדי שלא יגמר האיסו' החמור שהתחיל בו חבירו. ונלע"ד דגם לחבירו אומרים לו חטא בכה"ג משום דאף דחבירו הוא שהתחיל במעשה האיסור מ"מ כיון דעל ידו הוא שבא לידי מעשה איסור זה יש לו גם כן חלק במעשה האיסור וכי חוטא בחטא קל כדי שלא יגמר האיסו' ההוא שהתחיל חבירו ע"י גם איהו זוכה שינצל מחלקו שיש לו במעשה האיסור ההוא שהתחיל חבירו וא"א לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו אמר רב אשי אבל בשגם הוא זוכה אומרים לו חטא בשביל שתזכה אתה וחבירך כנלע"ד לפום ריהטא. ועיין להר' המאירי ז"ל לשבת שכת' תירצו חכמי הצרפ' שלא נאמר שם אלא מפני שאם יחטא ע"ה נמצא חבר גורם לו אבל בזו שאינו גורם לא התירו וחכמי הדורות מוסיפי' בתירוץ זה שאף החבר אלו יחטא ע"ה נמצא הוא נותן מכשול ויש לו חלק כעבורה יע"ש. הנה שכת' שחכמי הדורות מוסיפי' לומ' בתירוץ זה שאף החבר במה שהוא נותן מכשול לפני הע"ה יש לו חלק כהעבירה. וכיון שכן נראה דאף בשזה התחיל בהעבירה הותר לזה לעשות איסור קל בידים כדי שלא תגמר העברה דיזכה גם הוא בזה וכדכתי':

סו

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך. היינו דוקא בשכבר התחיל חבירו באיסור כה"ג דשבת דהדביק הפת בתנור שכבר נעשה האיסור ולכן אין אומרים לו חטא אעפ"י שזוכה להציל חבירו לפי שהאיסו' כבר נעשה ואינה אלא הצלה פורתא אבל היכא שזוכה לחבירו זכיה גמורה ולא נעשה האיסור אינו נקרא חוטא כיון שהוא עצמו זוכה להציל חבירו מן העביר' כ"כ הר' נחפה בכסף ז"ל בנימוקיו על חי' הרא"ם שעל הסמ"ג לה' שופר דקפ"ב ע"ג על מה שכת' הרא"ם ז"ל דבקטן שהגיע לחנוך מתעסקין עמו לתקוע לו בשבת דכיון שהוא מחויי' לחנכו במצות אינו נקרא חוטא באותה תקיעה שתקע בשביל מאחר שהוא עצמו זוכה באותה תקיעה שמקיים בו מצות חנוך. אך קשה מההיא דפ"ק דשבת שלא התירו לו לרדות אעפ"י שאין איסורו אלא משום שבות ואעפ"י שהוא עצמו זוכה בה כשמציל את חבירו מן העבירה וכל ישראל ערבים זה בזה ושמא יש לחלק בין זכות להצלה כו'. וכת' על דבריו אלה הר' נחפה בכסף ז"ל ומה שהקשה מפ"ק דשבת נלע"ד לתרץ ע"פ דברי ריב"א שכת' בד"ה וכי אומרי' וכו' וז"ל ואמר ריב"א דאפי'

כו' דהתם עדין לא נעשה האיסו' כו' אבל הכא המעשה של איסו' כבר נעשה וכו' יע"ש ועפ"ז יתיישׁ' קושית הרא"ם ג"כ דשאני ההיא דשבת שכבר נעשה האיסור ולכן א"א לו חטא אעפ"י שזוכה להציל חבירו לפי שהאיסור כבר נעשה ואינה אלא הצלה פורתא אבל הכא שזוכ' לקטן זכיה גמורה ולא נעשה איסור אינו נקר' חוטא כיון שהוא עצמו זוכה א"ד ז"ל יע"ש. ואני תמה על הר' ז"ל דאיך ע"פ דברי ריב"א יתיישב קושי' הרא"ם ג"כ. הא דברי ריב"א ז"ל לא נאמרו אלא למאי דלא פשיט רב ביבי בעייתו אם התירו לו להמדביק עצמו לרדותה מההיא דאמרי' בעירובין דניח' ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא ולא לעביד ע"ה איסור' רבה דכיון דהתם מפני מה שע"י החבר בא האיסו' להע"ה הותר להחבר למעבד איסורא זוטא כ"ש הכא דהותר להמדביק גופיה למעבד איסורא זוטא כדי להציל עצמו מאיסורא רבא. ולזה כת' רי"בא דלא מצי למפשט מהתם משום דשאני התם דעדיין לא נעשה האיסו' כו' כלומ' ולהכי מפני שע"י בא האיסו' להע"ה הותר לו למעבד איסור' זוטא דלא לעביד הע"ה איסור' דבא על ידו אבל הכא המעש' של איסו' כבר נעשה כו'. וא"כ הרי מוכח מדברי התוס' במה שתירצו לקושייתם ומה שסיימו במאי דאמר ריב"א ז"ל דדוקא לגבי העושה האיסו' גופיה הוא דאיכא למימר להאי חלוקא דאמר ריב"א ז"ל. אמנם לשיעשה חבירו איסורא זוטא בשביל שיזכה חבירו וינצל מאיסורא רבה ליכא לחלק חלוק זה אלא אפילו שעדיין לא התחיל זה באיסור אין אומרי' לו לחבירו חטא חטא קל כדי שלא יתחיל זה איסורא רבה. ואי לאו משום דאיכא התם בההיא דעירובין דניחא ליה לחבר למיעבד איסורא זוטא כו' להאי טעמא שכתבו התוס' בתירוצם דע"י החבר בא הע"ה לידי האיסו' לא היה מותר להחבר למעבד איסורא זוטא כדי להציל להע"ה מלהתחיל לעשות איסורא רבה והיינו דלא תירוצו התוס' ז"ל לעקר קושייתם על הא דאמר רב אשי דאין אומרים לו לאדם חטא כו' מההיא דעירובין דניחא ליה לחבר כו' דשאני התם דעדין לא נעשה האיסור כו' ורב אשי לא אמרי דא"א כו' אלא בכה"ג דהדביק פת בתנור דהמעשה של איסו' כבר נעשה כו' אלא תירצו דהתם ע"י החבר בא הע"ה לידי האיסור וסיימו ואמר ריב"א דאפי' להמדביק עצמו כו' והיינו משום דדוקא לגבי המדביק עצמו הוא דיש לחלק להאי חלוקא דאמ' ריב"א ז"ל אבל לענין דאין אומ' לו לחבירו עמוד וחטא דאמר רב אשי ליכא לחלק חלוק זה באופן דמאי דמייתי הר' ז"ל מדברי רי"בא ז"ל לענין לומר לחבירו עמוד וחטא כדי שיזכה חבירך אחר המחילה רבא דנראה דלא דק בזה כי מדברי התוס' ודברי ריבא ז"ל מוכח להדיא דלענין דא"א לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך ליכא למימר לחלוק זה. איברא דבחי' הר' המאירי לשבת הקשה עליה דר' אשי דאמ' דא"א לו לאדם חטא כו' מההיא דעירובין

כדהקשו התוספות ז"ל וכת' בשם חכמי הצרפתים שתירצו כהתירוצא קמא דהתוס' הנז' וכת' עוד תירוץ אחר בשם חכמי לוניל אכתבנו לקמן סי' ע"ג ושוב כת' דיש מתרצי' שזו שהתירו בעירובין דוקא כשלא התחיל הע"ה באיסור אבל זה שהתחיל באיסו' אין מתירים לו לעשות בשבילו אף איסור קל אבל לעצמו מיהא התירו כל איסו' סופרים שלא יבא לידי איסו' תורה א"ד ז"ל יע"ש. הנה דיש מתרצים לעיקר הקושיא דתוס' ומחלקים להאי חלוקא דאמר מר הר' נחפה בכסף ז"ל. ומ"מ התוס' נראה ודאי דלא ס"ל לחלק להאי חלוקא ודלא כהר' ז"ל דלמד לומר לחלוק זה מדברי התוס' בשם ריב"א ז"ל וכאמו' ומדובר. ולעיק' קושיי' הרא"ם ז"ל עיין מה שכתבתי לקמן סי' ס"ט בס"ד.

סז

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא ב בשביל שיזכה חבירך. היינו דוקא בשביל שיזכה חבירו במצוה דלאו מצוה רבה היא הוא דא"א לו לאדם חטא וכו'. אבל בשביל שיזכה חבירו במצוה רבה כמצוה פ"ו וכן בשביל מצוה דרבים יזכו בה אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך במצוה ה רבה או בשביל שיזכו הרבים במצוה דרבים. כ"כ התוס' ז"ל בשבת שם על מאי דהוקשה להם עלה דא"א לו לאדם חטא כו' מהא דתנן בפרק השולח דמ"א ב' מי שחציו עבד וחציו בן חורון כופין את רבו ועושה אותו בן חורין ואע"ג דאמר ר"י כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו שאני פ"ו דמצוה רבה היא כדמשני התם בר"א שנכנס לב"ה ולא מצא שם עשרה ושחרר את עבדו והשלימו לעשרה מצוה דרבים שאני א"ד ז"ל יע"ש וכ"כ בפסחים דפ"ח ע"ב ובגיטין דל"ח ע"א ד"ה כל המשחרר עבדו כו'. וכ"כ עוד בבתרא די"ג ע"א ד"ה כופין את רבו אלא דשם כתבו דהא דר"א דשחרר עבדו והשלימו לעשרה משום דהתם ר"א גופיה עשה מצוה בכך שהשלים המנין והאי חלוקא דמצוה רבה שאני למדוהו שם מההיא דפסחים דנ"ט דדחו כהנים עשה דהשלמ' כדי שיקיים הישראל מ"ע דפסח שיש בו כרת יע"ש. אמנם הרשב"א ז"ל בתשו' הביאה מרן ז"ל בב"י א"ח סס"י ש"ו נראה דלא ס"ל לחלק בין מצוה דלאו רבה למצוה רבה. אלא אף בשביל שיזכה חבירך במצוה רבה א"א לאדם עמוד וחטא כו' שהשיב לל"ו שאלו על אחד ששלחו לו בשבת שהוציאו בתו בחזקה מביתו ע"י ישראל מומר להוציא' מכלל ישראל אם ישים לדרך פעמיו בשבת פן יפחידוה להמר אם מותר לילך חוץ לג' פרסאות למ"ד דתחו' י"ג פרסאו' דאורייתא ואפי' להביא חותם מצד המלכות מי דחינן מספק זו את השבת כד כדדחינן בספק נפשות. והשיב ע"ז הרשב"א ז"ל הדבר צריך תלמוד ומ"מ כך דעתי נוטה שאין דוחין שבת על הצלה מהעבירות לפי שאמרו א"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואפילו איסורא זוטא לא שרינן

ליה כדי להציל חבירו מאיסו' רבה דע"כ לא אמרינן בפרק בכל מערבין ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא כו' אלא כשאותו איסור בא לע"ה ע"י חבר אבל בענין אחר לא כדמוכח פ"ק דשבת בבעיא דהדביק פת בתנור ועוד צריך תלמוד עד שיעמד הדבר על בוריו עכ"ל והרב"י ז"ל כת' על דברי הרשב"א ז"ל אלו מ"ש התוס' לחלק בין מצוה רבה למצוה אחרת וכן בין היכא דחבירו זה שבא לידי עבירה פשע להיכ' דלא פשע וכת' והשתא אם לתירוצא דמצוה רבה הדבר ברור שאין לך מצוה רבה מלהצילה שלא יפחידוה עד שתמיר ואם לתירוצא דמחלק בין פשע ללא פשע ה"נ לא פשעה והילכך לחלל עליה שבת לפקח עליה שרי ומצוה נמי איכא ואי לא בעי למעבד כייפינן ליה כדאשכחן במי שחציו עבד שכופין את רבו כדי שלא יתבטל ממצות פ"ו כי רבה היא ואפילו לחלל שבת בדברים האסורי' מן התורה נראה דשפיר דמי דלגבי שלא תמיר ותעבור כל ימיה חילול שבת אמרי' איסורא זוטא הוי א"ד ז"ל יע"ש. וכן פס' בשולחנו הטהור שם.

והנה ממאי דסיים מרן ז"ל מלתא בטעמא דלגבי שלא תמיר ותעבור כל ימיה חלול. שבת אמרי' דחילול שבת של זה איסורא זוטא הוי. מוכח דדוקא לחלל שבת כדי להציל לזה מהמרה דישאר לעולם בהמרתו. אבל אם אונסים לאחד שיעבוד ע"ז פעם אחת בלבד אין אומרים לו לאדם חטא בחלול שבת כדי שיזכה זה וינצל מעבירה גדולה דע"ז וכ"כ הר' מג"א ז"ל שם סקכ"ט דע"כ לא התיר מרן ז"ל אלא דוקא בנדון זה דהחששה היא שמא תמיר דתה ונמצא כל ימיה בחלול שבת ועובר על כל התורה כולה דכה"ג דוקא אומרים לאדם חטא בשבת אחד כדי לזכות לחבירו שישמו' שבתות הרבה אבל אם רוצים לאנוס נפש אחד מישראל שתעבור עבירה אחת ואפי' לעבוד ע"ז פעם אחת אין אומרים לאדם חטא בחלול שבת כדי שיזכ' חבירך ולא יחטא שהרי אמרו המחלל שבת כאילו עע"ז כדאיתא בעירובין דס"ח ועיין בחולין ד"ה ברש"י ד"ה האי תנא בו' ומה"ט כת' הר' המפה בסימן שכ"ח סעיף י' דמי שרוצין לאונסו שיעבור עבירה גדולה אין מחללין עליו את השבת כדי להצילו כלו' דדוקא בבאים לאנסו שיעבוד פעם אחד א"ד ז"ל יע"ש. ומאי דכת' הר' ז"ל טעמו ונמוקו עמו שהרי אמרו המחלל שבת כאילו עע"ז כו' לענ"ד אין זה בנותן טעם דאע"ג דהכי אמרו ז"ל מ"מ לענין עע"ז באונס קי"ל דיהרג ואל יעבור ואילו גבי חלול שבת יעבור ואל יהרג א"כ הרי מבואר דעע"ז אפי' פעם אחת חמיר מחלול שבת. וא"כ י"ל דאפי' באנסו לנפש אחד שיעבוד ע"ז פעם אחד אומרים לו לזה שיחטא בחלול שבת דהוה איסורא זוטא דהוה מעברות דיעבור ואל יהרג כדי שיזכה חבירו ולא יחטא חטאה גדולה דע"ז דהיא חמורה דיהרג בה ואל יעבוד אלא שמדברי מרן ז"ל בב"י

מוכח כדברי הרב מג"א ז"ל דבשביל ע"ז פעם אחת א"א לו לאדם חטא בחלול שבת כדי להציל לזה מלעבוד עז פעם אחד כאמור לעיל.

ואני מסתפק לפי מאי דמוכח מדברי מרן ז"ל וכ"כ הר' מג"א ז"ל דבשביל עע"ז פעם אחד אין אומרים לו לזה חטוא בחלול שבת להצילו לחבירו מעבירת ע"ז דפעם אחת כנז'. אם היינו דוקא לחטוא בחלול שבת דמלאכה גמורה דיש בו חיוב חטאת וסקילה א"א לו לאדם לחטוא בו. אבל לחטוא באיסור תחומין אפי' די"ג מיל למ"ד דהוא דאורייתא כיון דליכא באיסור. חלול שבת זה רק איסור לאו או עשה הו"ל איסור ע"ז דזה איסור' רבה ואומרים לו לאדם חטא איסור' זוטא דתחומין כדי שיזכה חברו וינצל מעבירה רבה. דע"ז. או דילמא בשום איסור דחלול שבת אפי' דתחומין אף ע"ג דליכא אלא איסור לאו בלבד אין אומרים לו לאדם חטא באיסור חלול שבת דתחומין. בשביל שיזכה חבירך וינצל מאיסור חמור דע"ז פעם אחד ולפום ריהטא נר' דבחילול שבת דאיסור תחומין כיון דליכא רק איסור לאו או עשה כל לגבי הצלת חבירו מאיסורא רבה דע"ז הו"ל כעשה דהשלמה דעובר הכהן כדי שיזכה המחוסר כפורים לעשה דק"פ דיש בו כרת משום דהו"ל מצוה רבה וכל כדי שיזכה חבירו במצוה רבה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא וכו' וכמ"ש התוס' ז"ל וכ"ש לעבור על איסו' תחומין דליכא אלא איסור לאו או עשה כדי שיזכה חבירו ולא לעביד האי איסורא רבה דע"ז דאין לך עבירה ג גדולה וחמורה מעבירה זו דע"ז. אלא דמדברי הר' מג"א ז"ל משמע דאפי' בחילול שבת דאיסו' תחומין א"א לו לאדם חטוא כדי להציל חבירו מעביר' עז פעם אחד שהרי מרן ז"ל בש"ע כת' וז"ל מי ששלחו לו שהוציאו בתו בשבת להוציאה מכלל ישראל מצוה לשום לדרך פעמיו להשתדל בהצלתה ויצא אפי' חוץ לג' פרסאות ואי לא בעי כייפינן ליה ע"כ וכת' ע"ז הר' מג"א ז"ל חוץ לג' פרסאות אפי' למ"ד דהוי דאורייתא שרי דלגבי שלא תמר כו' ב"י וא"כ אם רוצים לאנסה לעבירה אחרת אפי' לעע"ז פעם אחד אין מחללין עליה שבת במלאכה דאורייי' דמחלל שבת כעע"ז כו'. וכיון דמרן ז"ל בש"ע באיסור חלול שבת דתחומין מיירי ועליה קאמר הר' מג"א ז"ל לדבריו אלו מוכח דאפי' להאי איסו' חלול שבת דתחומין די"ג מיל דהתיר מרן קאמר הר' מג"א דדוקא בכה"ג דהיא תמיר ותעביד כל ימיה חלול שבת הוא דאומרים לו לאדם לחלל שבת אפי' בתחומין די"ב מיל אבל אם רוצים לאנסה לעבירה אחרת אפילו לעע"ז פעם אחת אין מחללין עליה שבת באיסור תחומין די"ג מיל דאורייתא. ומיהו ממאי דכת' הר' מג"א ז"ל אין מחללין עליה שבת במלאכה דאורייתא אפשר דלהכי הוא דדקדק לומר במלאכה דאורייתא לאפוקי איסור תחומין אפי' די"ג מיל כיון דלאו איסור מלאכה הוה וליכא אלא איסור לאו מחללין בשביל הצלת חבירו

מלעע"ז אפי' פעם אחד. ומיהו כיון דכל הטעם אינו אלא מפני דמחלל שבת כעע"ז כמ"ש הר' מג"א זל נראה דאפי' לחלל שבת באיסור לאו דתחומין כדי להציל חבירו מע"ז פעם אחד לא מחללינן דנראה כי גם הילול שבת בלאו דתחומין נמי כעע"ז הוא ואמינא לה מהא דאמרי' פ"ק דיבמות ד"ו ריש ע"א על לאו דמחמר דשאני לאוי דשבת דחמירי ופיר' רש"י ז"ל ד"ה וכי תימא שאני לאוי דשבת דחמירי דקי"ל עירובין דס"ט מחלל שבת כעע"ז ומשו"ה אפילו לאו גרידא לא דחי ומנייהו לא גמרינן ע"כ יע"ש. אשר מוכח מזה דאפי' חלול שבת בלאו דמחמד דליכא איסור סקילה וחטאת רק לאו גרידא הוה כעע"ז. ומינה נמי למחלל שבת באיסור תחומי רי"ג מיל למ"ד דהוא בלאו דאורייתא דהוא כעע"ז וכיון דהוא כעע"ז אין מחללין שבת אפי' באיסור תחומין כדי להציל לחבירו מלעע"ז פ"א.

ועל דברי מרן ז"ל שכת' בש"ע ויצא אפי' חוץ לג' פרסאות. אני תמה דהנה לפי מאי דאמר מר טעמא דהאי שריותא דחלול שבת כדי להציל בתו שלא תמיר אפילו בדברים האסורים מ התורה דלגבי שלא תמיר ותעבור כל ימיה חלול שבת אמרי' איסורא זוטא הוי. אתה למד למוד מפורש לפי האי טעמא דלא זו בלבד דלחלל שבת באיסור דתחומין אפי' די"ג מיל דליכא אלא איסו' לאו אלא אפי' לחלל שבת במלאכה גמורה דאורייי' דיש בה איסור סקילה נמי שרי ומצוה לחללו. וא"כ אמאי כת' בשולחנו הטהור כי אם ההתר דיציאת חוץ לתחום והכי אמר מר ויצא אפי' חוץ לג' פרס' למימרא דאע"פ דג' פרסאות דאורייתא אפ"ה שרי ליה לצאת. והשתא מאי אירייא יציאת חוץ לג' פרסאות הא אפי' לחלל שבת במלאכה גמור' דאית בה חיוב סקילה נמי שרי ואמאי כת' ויצא אפילו חוץ לג"פ והו"ל למימר דעדיפא מינה דאפילו אם יצטרך לחלל שבת במלאכה גמורה דאיסורי סקילה נמי שרי ויש ליישב קצת. ועיין מ"ש הלבוש ס"ס ש"ו וסי' שכ"ח סעי' י"ב כי לפי דבריו אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בחלול שבת כדי להציל חבירו מעבירת ע"ז אפי' דפעם אחת כל שאינו יכול להציל הוא את עצמו אבל אם הוא יכול להציל את עצמו אלא שחושש שמא יתפתה אין אומרים לו לאדם חטא בחלול שבת להצילו לחבירו מעע"ז יע"ש. אלא שיש להשיב על עיקר דבריו וטעמו ועמדתי על דבריו במקום אחר ואין כאן מקום להאריך.

סח

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך. כבר כתבנו לעיל בסי' הקודם דכדי שיזכה חבירו במצוה רבה כפ"ו אומרים לו לאדם חטא כו' וכן נמי אומרי' לו לאדם עמוד וחלל שבת כדי להציל לחבירו מהמרת הדת וכמ"ש מר"ן ז"ל בב"י ובש"ע ככל האמו' שם.

ונסתפק הרב מג"א ז"ל סימן ש"ו סקכ"ט כשזה שאונסין אותו להמיר הדת הוא קטן אם יעשה הגדול חטא בשביל שיזכה הקטן דהא אין מצווין להפרישו או דילמא מידי דהוה אפקוח נפש שמחללין על הקטן דאומרים חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ה"נ כן והניחו בצ"ע יע"ש.

ולפענ"ד תמיהא לי לפום ריהט' על עיקר האי ספיקא דהר' מג"א זל דאמאי הצריכו עיון דנראה כי מהאי טעמא דאומרי' גבי פקוח נפש אפ' על קטן בן יומו חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה כדאיתא בשבת דקנ"א ע"ב כ"ש דהותר מה"ט לחלל שבת על קטן כדי להצילו מהמרת הדת דגרע מאם מת כי אם מת ניהו דאינו מקיים מ"ע דשמירת שבת הנה גם כן אינו עובר על חלולו אבל אם המיר דתו לא זו בלבד דאינו תו בשמירת שבת אלא עובר על חלולו בקום עשה בידים וכיון דגם מאי דהותר פקוח נפש אפי' לקטן בן יומו לחלל עליו שבת אינו אלא מה"ט דכדי שיחיה ויקיים המצות וישמור שבתות הרבה. אם כן מינה נמי לענין להצילו מהמרה שרי מה"ט ועיין בתוספתא ספי"ז דשבת וא"כ אמאי צדד הרב ז"ל ואמר או דילמא מידי דהוה אפקוח נפש שמחללין על הקטן דאומרים חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ה"נ כן ואסיק בצ"ע הא נראה ודאי דה"נ כן דזיל בתר טעמא. והנה הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' ממרים הלכה ד' כתב ויש לב"ד לעקור אף דברים אלו לפי שעה וכו שאפי' ד"ת יש לכל ב"ד לעקרו הוראת שעה וכו' וכן אם ראו לפי שעה לבטל מ"ע או לעבור על מצות ל"ת כדי להחזיר רבים לדת או להציל רבים מישראל מלהכשל בדברים אחרים עושין לפי מה שצריכה השעה כשם שהרופא חותך ידו או רגלו של זה כדי שיחיה כולו כך ב"ד מורים בזמן מן הזמנים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כדרך שאמרו חכמים הראשונים חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהביא הרמב"ם ז"ל ראיה דהב"ד מורים לעבור על קצת מצות לפי שעה כדי שיתקיימו כל המצות מהא דאמרו חלל עליו שבת אחד וכו'. והשתא אם איתא דיש לחלק בין חלול שבת בעבור הצלה מהעבירות לחלול שבת בשביל פקוח נפש מאי מייתי הרמב"ם ז"ל לב"ד דיש להם להורות לעבור על קצ' מצות כדי שיתקיימו מהא דאמרו חלל עליו שבת אחד וכו' הא חכמים הראשונים ז"ל כי אמרו חלל עליו שבת אחד וכו' היינו גבי פקוח נפש אלא מוכח דהאי טעמא דחלל עליו שבת אחד וכו' אע"ג דעקרו נאמר גבי הצלה דפקוח נפש מ"מ כיון דמה"ט דחלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה הוא דנתן לחלל עליו השבת מינה נמי לענין להציל מלעבור על העבירות אף בליכא פקוח נפש אמרי' חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה ולכן מייתי הרמב"ם זל ראיה לב"ד המורים

לפי שעה לעבור על קצת מצות כדי להחזיר רבים לדת וכו' מהא דאמרו חלל עליו שבת אחד וכו'. והנה כי כן ה"נ לענין קטן להצילו מהמרת הדת כיון דגבי להצילו בפקוח נפש אמרו חלל עליו שבת אחד וכו' אף שלעת עתה הוא קטן כן יומו ואינו בר חיובא במצות כלל אלא כדי שישמור שבתות הרב' כשיגדיל ה"נ מה"ט גופיה נתן להצילו מהמרת הדת בחלול שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה לכשיגדיל ועוד דהמרתו הדת רע לו ממות דעובר על חלול שבתות וי"ט ועל שאר כל העבירות שבתורה בקום עשה וכאמור.

ונלע"ד עוד להכריח דגם להציל קטן מהמרת הדת אומרים לו לאדם חלל עליו שבת אחד כדי שיזכ' הקטן וישמור שבתות הרב' לכשיגדיל מהא דאיתא ביומא דפ"ה ע"ב מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו' נענה ר"א ואמר ומה מילה שהיא אחד מרמ"ח אברים שבאדם דוחה את השבת ק"ו לכל גופו שדוחה את השבת ופרש"י ומה מילה שהוא תקון אחד מאבריו של אדם לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת ע"כ. והכי איתא בתוספתא ספי"ו דשבת ר"א אומר מילה דוחין עליה את השבת מפני מה מפני שחייבין עליה כרת לאחר זמן והרי דברים ק"ו אם על אבר אחר ממנו דוחה שבת דין הוא שידחה השבת על כולו אמרו לו ממקום שבאת מה להלן ודאי ולא ספק אף כאן ודאי ולא ספק ע"כ. והני מילי דר"א דקאמ' מילה דוחין עליה שבת מפני מה מפני שחייבין עליה כרת לאחר זמן צריכין ביאור. והנה הרב מהר"ם ן' חביב ז"ל בס' יום תרועה בחי' ליומא לדפ"ה כתב ומ"מ יש לי גמגום על ק"ו זה דר"א מכח דהמילה היא באבר אחד ופקוח נפש הוא בכל הגוף ולא ידעתי למה קרא את המילה אבר אחד והלא אם לא ימול ויתחייב כרת לאחר זמן הוא מת בכרת והמיתה היא בכל הגוף ופקוח נפש הוי דיש לו מכה גדולה באבר אחד ואם לא יעשו לו רפואה באותו שבת ימות וא"כ למה המילה קרי לה אבר אחד והחולי קרי ליה כל הגוף א"ד ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלה מבואר דהוא הבין כונת דברי ר"א במאי דאמר מפני שחייבין עליו כרת לאחר זמן דכיון דלכשיגדיל ולא ימול עצמו מיד כשיגיע לכלל חיוב עונשין יתחייב כרת וימות מיתת כרת בקצור שנים ולכן כדי להצילו מהמיתה העתידה לבא עליו לאחר זמן דהיינו לאחד שיגדיל ויבא לידי חיוב מילה ולא ימול עצמו דוחין עליו שבת עכשיו ומלין אותו הן בעודנו קטן בן ח' ימים והיינו דכת' הרב ז"ל דיש לו גמגום על ק"ו זה דר"א דלא ידע למה קרא את המילה אבר אחד וכו'. ולדידי אי אפשר ומר כונה זו בדברי ר"א דאם כונת ר"א הכי הוה כדסבר הרב ז"ל נמצינו למדין מהני מילי דר"א דכי הגדיל הקטן ולא מל עצמו נתחייב מיד הן בעודנו חי חיוב כרת ומת מיתת כרת ואלו הרמב"ם זל כתב פ"א דה' מילה הלכה ב' דאינו מת מיתת כרת כי אין חיוב כרת בא עליו עד אחר שימות ולא

מל עצמו בעודנו חי וכמ"ש הרב כ"מ ז"ל בפירושו הראשון שם וכן בא מפורש להדיא בדברי הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה בפ' ר"א דמילה וז"ל וכשיגדיל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד וכ"ז שלא ימול עצמו עובר על מ"ע עד שימול וכשימול ואפילו באחרית ימיו אז עשה המצוה וסר ממנו העון ואם מת והוא ערל אז יהיה מחוייב כרת הנז' בתורה כמי שלא ימול א"ד ז"ל יע"ש. הרי לך מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל אלו דכ"ז דהוא חי אינו בחיוב כרת כלל רק הוא עובר על מ"ע וחיוב כרת חל עליו לאחר שמת. גם הראב"ד ז"ל שם בה' מילה שהשיגו להרמב"ם ז"ל לא זכר כלל מהני מילי דר"א ואם איתא דכונת ר"א הוה כאמור הו"ל להשיגו גדולה השגה מדברי ר"א אלו.

והנראה ברור בכונת דברי ר"א הוא דה"ק מילה דוחין עליה את השבת מפני מה כלומ' למה יחטאו גדולים בחלול שבת בשביל שיזכה הקטן במצות מילה מפני שחייבין עליה כרת לאחר זמן כלומ' דמשום דהיא מצוה חמורה ורבה היא שחייבין עליה כרת לאחר זמן דהיינו לאחר שיגדיל ובא לכלל חיוב אם לא ימול את עצמו וימות. בלתי קיום מצוה זו יתחייב כרת ולהכי כדי שיזכה זה וינצל מעונש בטול מצוה שבאבר אחד מכל אבריו נתן לאחרים לחלל שבת עליה כדי לתקן אבר אחד של קטן זה זהו טעמא דדוחין את השבת. על המילה. והשתא הרי הדברים ק"ו אם על אבר אחד ממנו דוחה את השבת כלו' אם בשביל מצות מילה דאינה אלא לתקן אבר א' ממנו בקיום מצוה זו וכדי להצילו שלא יבטלנה למצוה זו שבאבר אחד מאבריו לכשיגדיל מחללין עליה שבת כדי שיזכה לכשיגדיל וינצל מחיוב כרת לאחר שימות דין הוא שידחה השבת על כולו כלומ' כדי שיקיים כל המצות כולם שבתורה קלות וחמורות מ"ע ומצות ל"ת שהם כנגד כל אבריו שבאד' כי אם יחיה יקיים כל המצות ולכן מוטב לחטא בשבילו בחלול שבת אחת כדי לרפאותו ויחיה ויקיים כל המצות זהו כוונת ר"א בהאי ק"ו דידיה. ומצאתי ראיתי להרשב"א ז"ל בחי' לשבת לדקל"ב שכתב וז"ל ומה מילה שהיא א' מאבריו של אדם דוחה השבת וכו' איכא למידק מאי ק"ו דילמ' שאני מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות א"נ משום דאית בה כרת בגדול וכדפריך בריש פ"ק דיבמות תירצו בתוס' דהכא הכי פירושו ומה מילה שאינה אלא לקיום מצוה יחידית באבר א' מאבריו של אדם דוחה את השבת ק"ו לפקוח נפש שהוא לקיים כל המצות שישמור ויעשה כל המצות א"ד זל י"עש הנה שפי' הרשב"א זל ק"ו דר"א כדכתיבנא לפרש דבריו שבתוספתא. אלא דזהו שקשה על הרשב"א ז"ל דהקשה מאי ק"ו וכו' א"נ משום דאית בה כרת בגדול וכו' והא בתוספתא קא' ר"א מילה דוחין עליה שבת מפני מה מפני שחייבין עליה כרת לאחר זמן

והרי דברים ק"ו אם על אבר אחד ממנו וכו' הנה דכל עיקר יסוד בנין הק"ו הלזה שדן ר"א הוה על מה שחייבין עליה כרת בגדול וא"כ הרי מפורש מדבריו שבאו בתוספתא שכוונתו בהק"ו הכי הוה כדכתיבנא. ומאי קשיא להו אעיקר' להתוס' והרשב"א על ר"א דמאי ק"ו הוא זה וכו' עד שהוצרכו לתרץ וכמ"ש הרשב"א זל תירצו בתוס' וכו' ואיך לא זכרו שרים דברי ר"א שבתוספתא והזכירה רש"י ז"ל ביומא בפירושו לדברי ר"א בק"ו דיליה. דבר הנלמד מהאי ק"ו דדן ר"א לפקוח נפש דדוחה שבת ממצות מילה דדוחין עליה שבת דטעמא דמילה דדוחין עליה שבת הוה מפני שהיא מצוה חמורה שחייבין עליה כרת לאחר זמן ולכן כדי שיזכה הקטן וימצא בקיום מצוה זו דמילה לכשיגדיל ולא יבא לבטלה ויתחייב עליה כרת לאחר מותו דוחין שבת בשבילו ומינה דן ר"א לפקוח נפש שאם ימות לא יבא לידי קיום שום מצוה ק"ו שדוחין שבת עליו להצילו מן המות כדי שיקיים כל המצות כולם לכשיגדיל ולפ"ז ממילא נלמד נמי מהאי ק"ו גופיה לחלל שבת בשביל הקטן כדי להצילו מהמרת הדת שיוכל לשמור כל המצות לכשיגדיל ולא יתחייב עונשין רבים לכשיגדיל ויוכל למלט נפשו ולחזור לדת ישראל ולא יחזור אלא ישאר בהמרתו דומה. מילה שאינה אלא כדי לתקן אבר אחד מאבריו של אדם כדי שלא יבטלנה למצוה זו לכשיגדיל ויתחייב כרת לאחר זמן מחללין עליה שבת ק"ו להמרת הדת שלכשיגדיל וישאר בהמרתו יבטל כל המצות כולם דיש לחלל שבת עליו כדי להצילו שלא ימיר וישמור ויעשה כל המצות כשיגדיל. והגם כי יד הדוחה נטויה לדחות כאשר עם לבבו מ"מ כל ישר הולך עיניו יחזו דקושטא קאי דיש ראיה מכל האמור דגם בשביל להציל את הקטן שלא ימיר אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בחלול שבת אחד כדי שיזכה. הקטן וישמור שבתות הרבה ויעשה כל המצות לכשיגדיל. ונ"ל עוד להביא ראיה דה"ט דחלל עליו שבת א' כדו שישמור שבתות הרבה אין עיקרו אלא בעבור שמירת המצות ולאו משום דאיכא נמי פקוח נפש והוא ממ"ש הרמב"ן בס' תורת האדם והביאו הר"ן ז"ל ביומא עלה דת"ר עוברה שהריחה וכו' וז"ל דמדקאמ' משום סכנת ולד משמע דאפי' דליכא למיחש לדידה מחללין וכו' ואע"ג דתנן האשה המקשה לילד מביאין סכין ומחתכין אותו אבר אבר יצא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש דאלמא מעיקרא לית ביה משום הצלת נפשות ותנן נמי גבי תינוק בן יום אחד ההורגו חייב ודוקא בן יום אחד אבל עובר לא וקרא נמי כתי' דמשלם דמי ולדות אפ"ה לענין שמירת מצות מחללין עליו אמ' תורה חלל עליו שבת א' שמא ישמור שבתות הרבה הילכך אפי' בהצלת עובר פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל מחללין כדעת בעל הלכות ז"ל א"ד ז"ל יע"ש. הנה שאפי' על עובר פחות מבן מ' יום שאין בו חיות כלל וליכא ביה משום

טעמא דפקוח נפש והצלת נפשות מחללין עליו שבת מה"ט דחלל עליו שבת כנלע"ד ותו לא מידי:

סט

אין אומרי' לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. היינו דוקא לענין להציל חבירו מן העבירה הוא דא"א לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכ' חבירך לפי שבמה שניצול חבירו מן העבירה אין אני קורא בו שהוא זוכה בשום מצוה גם הוא אינו נקרא זוכה בה וכיון דכי יחטא אינו זוכה הוא עצמו בשום מצוה אין לו לחטוא בשביל להציל חבירו מן העבירה. אבל כדי שיזכה חבירו בקיום מצוה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך בקיום מצוה משום דכיון דחבירו זוכה ומקיים המצוה גם הוא עצמו זוכה בה במצוה זו שכל ישראל ערבים זה בזה כן מבואר יוצא מדברי הרא"ם ז"ל בחי' על הסמ"ג לה' שופר עלה ההיא דקטן אין מעכבין אותו מלתקוע שכת' וז"ל אבל סיפא דמיירי בלא הגיע לחנוך אין מעכבין דאין ב"ד מצווין להפרישו כיון שאינו בר חיובא אבל אין מתעסקין לתקוע בשבילו כיון דלית בהו משום קיום מצוה שהרי אין הגדולים מחוייבי' לחנכן במצות דאעפ"י שזוכין בזה התינוקות שמרגילין עצמם במצות מ"מ כיון שאין הגדולים מחוייבים לחנכם ואינם מקיימים בזה שום מצוה אסור דא"א לו לאדם חטא אפי' בחטא של שבות בשביל שיזכה חבירך דהא בשבת בפ"ק אמרו ברדיי' הפת שאינה אלא משו' שבות א"א לו לאדם חטא וכו' אבל בהגיע לחנוך שהוא מחוייב לחנכו במצות אינו נקרא חוטא באותה תקיעה שתקע בשבילו מאחר שהוא עצמו זוכה באותה תקיעה שמקיים בה מצות חנוך. אך קשה מההיא דפ"ק דשבת שלא התירו לו לרדות וכו' ואעפ"י שהוא עצמו זיכה בה כשמציל את חבירו מן העבירה שכל ישראל ערבים זה בזה ושמא יש לחלק בין זכות להצלה מן העבירה דלגבי התעסקות התקיעות שחבירו זוכה בה גם הוא זוכה בהן ולגבי רדיית הפת שחבירו נוצל מן העבירה ואין אני קור' בו שהוא זוכה בשום מצוה גם הוא אינו נק' זוכה בה א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהוקשה לו על מאי דכת' בטעמא דמתעסקין לתקוע לקטן שהגיע לחינוך לפי שכיון שהוא עצמו זוכה באותה תקיעה שמקיי' בה מצות חינוך אינו נק' חוטא באותה תקיעה. מההיא דרדיית הפת דפ"ק דשבת דלא התירו לו לרדותה בשביל שיזכה חבירו ואעפ"י שהוא עצמו זוכה בה כשמציל את חבירו מן העבירה שכל ישראל ערבים זב"ז ותירץ דשמא יש לחלק בין זכות להצלה וכו'. אשר מדבריו אלה מבואר יוצא דכדי שיזכה חבירו בקיום מצות עשה אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך דכיון דבחטא זה חבירו זוכה בקיום מצוה גם הוא זוכה במצוה ההיא ולאו חוטא הוא ואף דליכא לה"ט דאיהו מחייב לחנכו

כדאיכא גבי מתעסק לתקוע לקטן שהרי לדבריו ברדיית הפת דא"א לו לרדותה אינו אלא מפני דהוא להצילו מן העבירה ואין אני קורא בו שהוא זוכה בשום מצוה גם הוא אינו נק' זוכה. אבל אי הוה התם במה שזה ירדה הפת יזכה חבירו בקיום שום מצוה גם הוא היה זוכה בה והיה מותר לו לרדותה בשביל שיזכה חבירו כיון דגם הוא יזכה במצוה ההיא וא"כ הרי מבואר מדבריו דאם במה שזה יחטא יקיים חבירו שום מצוה אומרים לו חטא בשביל שיזכה חבירך משום דגם איהו עצמו זוכה בה.

והנה הרב נחפה בכסף ז"ל בחי' על הרא"ם דקפ"ב סע"ג כתב לתרץ עיקר קושית הרא"ם זל מההיא דרדיית הפת שני תירוצים והתי' הראשון כתבתיו לעיל סי' ס"ו יע"ש מה שכתבתי על דבריו. ותירוצו השני הוא במ"ש התוס' דדוקא היכא דפשע וכו' ה"נ נאמ' לחלק כין הא דמתעסק להההיא דשבת דדוקא בההיא דשבת שפשע א"א לאדם חטוא אע"פ שזוכה שמציל לחבירו אבל בהא דמתעסק עם קטן שהגיע לחנוך דלא פשע הקטן ולא מיקרי חוטא כמ"ש הרא"ם ז"ל וכו' והכי עדיפ' לי הך תירוצא מתירוץ הרא"ם דקשיא לי תרתי חדא דהרי בשבת אמרו א"א וכו' בשביל שיזכה חבירך הרי דקרו לחבירו זוכה וה"ק הרא"ם שאין אני קור' בו זוכה ועוד שהרי אמרו בש"ס דישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ואוקמוה כשבאת עבירה לידו ופירש והא דרדיית הפת הוה ליה באת עבירה לידו ובא חבירו ומצילו הימנה דהו"ל כזוכה במצוה ועושה אותה וא"כ גם חבירו נק' זוכה בה ויש ליישב בדוחק א"ד ז"ל י"עש ולענ"ד בהורמנותיה דמר אמינא דהאי תירוצא דתריץ מר כמ"ש התוס' לחלק בין פשע ללא פשע לאו תירוצא הוא לקושיית הרא"ם ז"ל כי הא ודאי דהרא"ם ז"ל עיני קדשו שפיר חזו להני מילי דהתוס' שם עלה דהך סוגיא דרדיית הפת בפ"ק דשבת גופא דכתבו שם לחלק להאי חלוקא דבין פשע ללא פשע ואפ"ה הוקש' לו להאי קושיא דיליה והיינו משום דאף לפום האי חילוקא דמשום דפשע דכתבו התוס' ז"ל קשיא להאי קושיא דמקשה הרב ז"ל והוא דהנה לפי האמור בטעמא דקטן שהגיע לחנוך דמתעסקין לתקוע לו אע"ג דעושה הגדול המתעסק לתקוע לו להקטן איסור שבות הוה משום דבמה שמזכה להקטן גם הוא זוכה בתקיעה זו דעביד מצות חנוך וכיון דגם הוא זוכה בה לאו חוטא בהאי תקיעה יתקרי. א"כ גם התם בפ"ק דשבת ברדיית הפת אף שזה שהדביק פשע אמאי לא התירו לו לחבירו לרדותה משום זכיית עצמו דאיהו גופיה זוכה כיון דישראל ערבים זה בזה ומצוה קעביד לנפשיה נמי כי רודהו קודם שתאפ' שמצילהו לחבירו מן העבירה כי גם הוא ערב בעד חבירו דישראל ערבים זב"ז ונמצא דכי מציל לחבירו מן העבירה מה שהציל. הציל לעצמו נמי והו"ל א"כ גם איהו זוכה בה ברדייה זו וכיון דגם איהו זוכה בה לאו חוטא

הוא ברדייתו דומיא דמתעסק לתקוע לקטן שהגיע לחינוך דכל עיקר הטעם אינו אלא בעבור זכייתו לעצמו דחייב לחנכו ועביד מצוה דחנוך בתקיעה זו ולאו חוטא הוה וא"כ הגם שבשביל שיזכה חבירו. בלחוד וינצל מן העבירה דאפיית הפת ליכא להתיר לו לרדותה מפני שפשע מ"מ מפני זכיית עצמו דאיהו גופיה מצוה קעביד ברדייתו שמציל את חבירו מן העבירה דהוא ערב בעדו ולעצמו נמי. מציל מעביר' זו ברדייה זו דין הוא להתיר לו לרדות דגם איהו זוכה ולאו חוטא הוא ברדייה זו. ואם חבירו פשע ודין גרמה לו שלא יהא לו זכות זה. להנצל מן העבירה איהו לא פשע ואמאי לא יהא מותר לו לרדותה כדי שיזכה גם הוא ולפי מאי דמסיק הש"ס התם מוכח דדוקא המדביק עצמו הוא דהותר לו לרדותה אבל לחבירו לא הותר לו משום דא"א לו לאדם חטוא וכו' והוא קשה דכיון דגם איהו זוכה במה שמציל לחבירו מן העבירה דישראל ערבים זב"ז גם לחבירו יהא מותר לרדותה אף שהמדביק פשע כאמור זהו כוונת הרא"ם ז"ל בקושייתו והוא ברור. ואין מקום כלל למאי דתריץ יתיב הרב נחפה בכסף ז"ל במ"ש התו' י"ל לחלק בין פשע ללא פשע. כי גם לפי חלוק זה קשה לקושיא זו כאמור ומדובר.

ומאי דקשיא ליה להר' נחפה בכסף על תירוצו של הרא"ם ז"ל תרתי חדא דהרי בש"ס אמרו א"א וכו' בשביל שיזכה חבירך הרי דקרו לחבירו זוכה והיכי קאמ' הרא"ם שאין אני קורא בו זוכה ועוד שהרי אמרו בש"ס דישב אדם ולא עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה וכו'. לענ"ד אחר המחיל' רבה דאין לקושיותיו שתים אלה מקום כלל דבש"ס מאי דקרו ליה זוכה כדקאמ' בשביל שיזכה חבירך היינו זכיה שהוא זוכה להנצל מעונש העבירה דלזה ודאי שגם להנצל מעשיית העבירה זוכה יתקרי אבל זוכה בשום עשיה וקיום מצוה אין אני קורא בו והרא"ם ז"ל לא אמר שאין אני קורא בו שהוא זוכה אלא הכי אמ' מר שאין אני קורא בו שהוא זוכה בשום מצוה כמו שבא בפירוש בדבריו ז"ל וא"כ מאי קשיא ליה להרב דבש"ס קרו ליה זוכה וה"ק הרא"ם שאין אני קורא בו זוכה אחר שהרא"ם לא אמר הכי שאין אני קורא בו זוכה אלא אמר בפירוש שאין אני קורא בו זוכה בשום מצוה. גם. מאי דקשיא ליה מהא דאיתא בש"ס והוא בקדושין ד"מ ע"ב ישב אדם ולא עשה. עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה ואוקמוה כשבאת עבירה לידו ופירש והא דרדיית הפת הו"ל באת עבירה לידו ובא חבירו והצילו הימנה דהו"ל כזוכה במצוה ועושה אותה וא"כ גם חבירו נקרא זוכה בה. אחר המחילה רבה דאין כאן מקום קושיא כלל דממקום. שבא והוא ממאי דאוקמוה בבאה עבירה לידו ופי' מבואר ממילא דהכא שזה שבאה העבירה לידו. איהו לא פירש ואחר הוא שהצילו מן העבירה ליכא למחשב למה שחבירו מצילו כאילו הוא עשה מצוה ועיין שם בש"ס בקידושין וברש"י

שם ד"ה התם שבא דבר עבירה לידו דמבואר דה"ט דישב ולא עבר עביר' דנוטל עליה שכר כעושה מצוה משום דמיירי שבא לידו וכפה את יצרו ולא עבר ואין מצוה יתירה מזו יע"ש. וא"כ הכא דזה הדביק פת בתנור והוא עצמו אינו רודהו אלא חבירו הוא דבא להצילו שלא יגמר העבירה ליכא להאי טעמא דבא לידו וכפה את יצרו כו היכי דתחשב לו מה שחבירו מצילו למעשה מצוה וזה פשוט מאוד ותם אנכי ולא אדע מאי מקשה ומאי האי דקא' דה"נ הא דרדיית הפת הו"ל באת עבירה לידו ובא חבירו והצילו הימנה דהו"ל כזוכה במצוה ועושה אותה וכו' דמה ענין בא עבירה לידו ופירש הוא עצמו הימנה דהוא מתגבר לכפות את יצרו וכופהו למדביק פת בתנור. בשבת ולאו איהו פריש אלא בא רעהו לרדותה סוף דבר לא ידענא מאי קאמ' מר בהא. באופן דאין כאן מקום כלל להני תרתי קושיי דמקשה הרב ז"ל על תירוצו של הרא"ם ז"ל.

האמנם אי איכא לאקשויי על האי תירוצא דהרא"ם ז"ל לפענ"ד הוא דאיך אפ לומר דלענין להציל את חבירו מן העבירה דהוה עובר בקום עשה א"א לו לאדם חטוא בשבו' דרבנן בקום עשה ולענין שיקיים חבירו מצוה דאי לא מקיימה היא בשב ואל תעשה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בקום עשה בשבות דרבנן בשביל שיזכה חבירך בקיום מצוה והלא חכמים זל העמידו דבריהם אפילו גבי קיום מצוה דאורייתא שלא לעבור על דבריהם בקום עשה בשביל קיום מ"ע דאורייתא ואמרו דמוטב לבטל מ"ע דאוריית' דהוה שב ואל תעשה ולא יבטל איסור דרבנן בקום עשה וכדאמרי' בכמה דוכתי וא"כ כ"ש שאין לומ' לאדם עמוד וחטוא באיסור דרבנן בקום עשה כדי שיזכה חבירך בקיום מ"ע דאדרבה מוטב שיהא חבירו בשב ואל תעשה דקיום מצוה ואל יעבור זה על איסור דרבנן בקום עשה ועיין להרא"ם ז"ל שם בה' שופר דהקשה על מאי דאמרו טעמא דבטול מצות תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת משו' גזירה דרבה דבלא גזירת דרבה נמי לא היה לנו לתקוע דאין לומ' יבא עשה של תורה וידחה שבות דדבריהם אלא היכא דמבטלי תורה בידים אבל היכא דיושב ודבר תורה נעקר מאליו יש להם כח לחכמי' לבטל דברי תורה מפני שבות דדבריהם דשב ואל תעשה שאני כדאיתא פ' מי שמתו יע"ש מ"ש ליישב לזה ומ"מ לענין לומר לחבירו לחטוא בקום עש בשבות דדבריהם כדי שיזכה חבירו בקיום מצוה גם לפי מה שתירץ שם הרא"ם ז"ל לחלק בהא דאמרו שב ואל תעשה שאני נראה דלא נתן ליאמר כי הא ודאי דכל דהוא בשביל שיזכה חבירו אין לו לעבור בשבות דרבנן בקום עשה אף דיהיה בעידנא דהוא עובר על השבות מקיים חבירו המצוה כי מוטב שיבטל חבירו המצוה דרמיא עליה בשב וא"ת ולא יעבור זה על שבות דרבנן בקום עשה. ומה יתן ומה יוסיף זה שבמה שחבירו זוכה בקיום המצוה גם הוא

זוכה בה לעבור מפני כן על שבות דדבריהם בקום עשה ואי איכא מקום לומר לחבירו עמור וחטוא אפי' בשבות דרבנן בשביל שיזכה חבירו הוא כשחבירו בא לעבור עבירה דאורייתא בקום עשה דמאחר שזה יבא לעבור ע"ד תורה בקום עשה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשבות דרבנן בקום עשה כדי שיזכה חבירך ולא יעבור ע"ד תור' בקום עשה אמנם לומר לזה עמוד וחטוא בשבות דרבנן בקום עשה בשביל שיזכה חבירך בקיום מצות עשה לא מסתבר כלל כאמור. וכזה ראיתי להר' משפטי שמואל ז"ל סי' ק"ך דקנ"ג ע"ב שכת' דזה לא מצינו שחיי' אדם לחטוא לזכות לחבירו במצו' רק שחייב לחטוא להצילו מהעון דחשיב קום עשה אבל לזכותו במצוה ע"י חטא לא עבדינן דחשיב שב וא"ת דבהנהו דעירובין ודתמיד נשחט בכולן מצילין אותו מהעון חשבינן להו ולהכי שרו אבל לזכותם במצוה ע"י חטא של זה זה לא מצינו כלל ותעיין בדקדוק הדברים כי החלוק ישר הוא ולהכי קאמרו התוספות בפ"ק דשבת כשהקשו על ההיא דחציו עבד וכו' ותירצו דשאני פ"ו דמצוה רבה וחשיב כמצוה דרבים דאלמא דדוקא התם דהוה מצוה רבה התירו עון מפני מצוה דגדול זכות הרבים. וראיה לדבר דהרי התם בברכות דמייתי עובדא דר"א דשחרר עבדו כדי שימנה במנין עשרה ועבר על עשה דאורייתא לא היה אלא בעד התפלה דהיא דרבנן כו' ואפ"ה משום מצוה דרבים דעדיפא דחינן איסורא דאוריי' מקמיה ולהכי דחקי התוס' להחשיבה מצוה דרבים משום דדחיקא להו מלתא דמפני לזכות לזה במצוה נגרום עון לזה דגדול עונש העושה עבירה ממי שעומד ואינו עושה מצוה וזה ברור כו' א"ד ז"ל יע"ש. והא ודאי דהכי מוכח ומסתבר דבשביל שיזכה חבירו בקיום מצוה אין לו לזה לעבור ולחטוא אפי' בשבות דרבנן בקום עשה ואיך כתב הרא"ם ז"ל בתירוצו לקושייתו לחלק כל בתר איפכא דלהציל לחבירו מן העבירה א"א לו לאדם עמוד וחטוא פו' וכדי שיזכה חבירו בקיום מצוה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא מפני שכיון שחבירו זוכה בה גם הוא זוכה בה. הא אדרבה כיון שחבירו אי לא מקיים המצוה אינו אלא שב וא"ת טפי מפסיד בהחטא שיחטא בשבילו לעבור על שבות דרבנן בקום עשה וכדאמרי' בכמה דוכתי דחכמים העמידו דבריהם וככל האמור.

ומאי דהוקשה לו להרא"ם ז"ל על מאי דהותר לגדול לתקוע לקטן שהגיע לחנוך מטעמא דהוא חייב לחנכו במצוה אינו נקרא חוטא באותה תקיעה שתקע בשבילו שהוא עצמו זוכה באותה תקיעה שמקיים בה מצות חנוך. מהא דפ"ק דשבת דלא התירו לו לרדות אע"פ שהוא עצמו זוכה בה כשמציל את חבירו מן העבירה שכל ישראל ערבים זה בזה. אשר מכח קושיא זו לחלק יצא להאי חלוקא דבין זכות להצלה מן העבירה. לפענ"ד בהורמנותי' דמר אמינא דאעיקרא קושיא ליתא דשאני זכות זה דזוכה בההיא דתקיעה

להקטן דהוה כדי לקיים מצוה דרמיא עליה דידיה בריא בחיובא לחנכו במצות ולא בשביל שיזכה חבירו הקטן חשיב אלא בשביל שיקיים מצותו דרמו עליה רבנן וחייבוהו לחנך את הקטן במצות וכיון דחייבוהו רבנן לחנכו להקטן במצות ובכלל כל המצות הוה נמי האי מ"ע דתקיעת שופר הרי הוא כפירשו בפירוש באיסור שבות זה דתקיעת שופר דבמקום מצות חנוך לקטן שהגיע לחינוך לא גזרו ואסרו שבות זה דתקיעה. משא"כ בההיא דהדביק פת בתנור אע"ג דאיכא מצוה להציל לחבירו מן העביר' היינו כי יכול להצילו בלתי שיצטרך לחטוא הוא שום חטא אפי' שבות דרבנן. אבל אם יצטרך לעבור עבירה אפילו דרבנן כדי להציל את חבירו מן העבירה ליכא שום חיו' עליו להצילו אלא אדרבה איסורא עביד במה שעובר על שבות דרבנן בשביל להציל את חבירו מן העבי' דאע"ג דישראל ערבים זה בזה מ"מ יותר הוא מפסיד כשהוא עובר עביר' בהצלתו ממה שמרויח במה שלא תעשה העבירה ע"י חברו. זולתי אם תהיה העבירה שעושה חבירו שלא ע"י פשיעה לפי תי' אחד דהתוס' ז"ל דאז כיון דאיכא נמי מלבד חלק הזכות דהוא זוכה לעצמו במה שמצילו מצד הערבנות דהוא ערב דישראל ערבים זב"ז. גם כן זכות שהוא מזכה להציל לחבירו דמצוה איכא לזכותו ולהצילו כיון דלא פשע דאזי תרבה לו הזכייה שזוכה בהצלתו את חבירו יותר מההפסד שמפסיד כהחטא שחוטא בעבור הצלתו וע"כ אומרים לו עמוד וחטוא חטא קל כדי שיזכה חבירך באיסורא רבה. א"נ כשהיא מצוה רבה או מצוה דרבים לפי תי' האחר של התוס' דכיון דהוה בשביל שיזכה חברו במצוה רבה דהוה כמצו' דרבים גם איהו זכייתו רבה על ההפסד שיפסיד בחטאו חטא קל כדי שיזכה חברו במצוה דרבים דזכות דרבים גדול מאוד ולכן אומרים לו חטוא בשביל שיזכה חבירך במצוה רבה או דרבים. וכן כשבא לחבירו החטא ע"י כההיא דעירו' דניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא וכו' כפי תירוץ הראשון של התוס' כיון שע"י בא להע"ה העבירה כי מצילו שלא יחטא מרויח יותר מן ההפסד שיפסיד בהחטא שיחטא בעבור הצלתו באיסורא זוטא ולכן ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא כי היכי דלא לעביד הע"ה איסורא רבה וזה ברור ודלא כהרא"ם ז"ל דלחלק יצא בין הצלה לזכות. כנלע"ד ותו לא מידי.

ע

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. היינו דוקא כשפשע חבירו כההיא דהדביק פת בתנור דפ"ק דשבת שפשע להדביק סמוך לחשיכה ואע"ג דהוי שוגג איבעי ליה לאסוקי אדעתיה. אבל כשלא פשע חבירו כההיא דחציו עבד דכופין את רבו לשחררו דהחציו עבד לא פשע וכן ההיא דר"א דשחרר עבדו כדי להשלימו לעשרה

וההיא דעשה דהשלמה כדי שיזכה המחוסר כפורים לעשות פסחו. וכן ההיא דעירובין דלא פשע הע"ה אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. כ"כ התוס' ז"ל לחד תירוצא בפ"ק דשבת ובעירובין דל"ב ע"ב ד"ה ולא ליעביד ע"ה כ"ו ובחגיגה דף ב' ע"ב ובגיטין דל"ח. וראיתי להר' הגדול מהרימ"ט ז"ל בחי' לפ"ק דשבת שכת' על האי חלוקא דחלקו התוספות בין פשע ללא פשע וז"ל ועוד פירשו התוספו' לשון אחר דדוקא היכא דפשע קאמר וכי אומרים וכו' משמע דטעמייהו דהיכ' דפשע א"א לאד' אחר חטא בשבילו אבל קשה פושע גופיה העושה תשו' אמאי לא שבקינן ליה לרדות קודם שיבא לידי איסור סקילה דאטו משום שפשע יוסיף על חטא' פשע מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום. וי"ל דכך הם דברי התוס' דדוקא היכא דפשע מעיקרא א"א לו לעשות איסור קל דמה מועיל בתקנתו דאכתי יש עליו עונש שמים על הפשיעה ואעפ"י שירדה סוף סוף איהו מיהת לאיסורא איתכוון דהו"ל כמי שנתכוון לאכול בשר חזיר ועולה בידו בשר טלה וצריך כפרה כ כדאמרי' פ"ק דקידושין ואי משום גמר האפיה אינו נענש בב"ד של מעלה דאנוס הוא בכך וממילא נעשית א"ד ז"ל יע"ש. והנה מאי דכת' הר' ז"ל וי"ל דכך הם דברי התוספות דדוקא היכא דפשע מעיקרא א"א לו לעשות איסור קל כו' אין כונתו על עיקר דברי התוס' דכתבו לחלוק זה דפשע בהא דא"א לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך דכונתם דמשום שזה שהדביק פשע ואם יחטא חברו בשבילו אינו מועיל בתקנתו כו' דהא ודאי כי לגבי הא דא"א לו לאדם אחר עמוד וחטוא בשבילו דעליה אמרו התוספות לה"ט דפשע כוונתם דכשזה פשע מעיקרא אפילו שיהיה לו תועלת במה שיחטא זה האחר בשבילו דיצילו מלחטוא לעתיד אפ"ה כיון דתחלתו בפשיעה א"א לו לאדם אחר עמד וחטוא בשבילו כדי להצילו מהעבירה ועונשה דלעתיד וכדמפורש יוצא מדברי התוס' ז"ל במאי דהוקשה להם על חלוקם הלזה מהא דשרי בחציה שפחה לשחררה כשנהגו בה מנהג הפקר. אלא כונת הר' מהרימ"ט ז"ל דכך הם דברי התוס' לענין הפושע גופיה העוש' תשובה דבעי רב ביבי דהנה לפי טעם זה דכתבו התוס' דלהכי לאדם אחר א"א לו לחטוא בשבילו ולרדותה משום דפשע המדביק. א"כ גבי הפושע גופיה העושה תשובה דינא הוה דיהא שרי ליה לרדותה ומאי קא מבעיא ליה לרב ביבי אי שבקינן להמדביק גופיה לרדות' פשיטא דשבקינן ליה הגם דפשע מעיקרא כיון שעכשיו שב בתשובה ובעי לרדותה קודם שתאפה דאטו משום שפשע יוסיף. על חטאתו פשע כו' כדהקשה הר' מהרי"מט ז"ל בקושייתו על חלוק זה של התוס'. לזה כת' הר' ז"ל דכך הם דברי התוס' כלומ' דכוונת התוספות דלאדם אחר א"א לו לחטוא בשבילו כיון שהוא פשע ואף שיהיה לו לזה תועלת ותקון במה שיחט' חבירו שיצילו

מעבירה ועושה לעתיד. ולהפושע גופיה הכא במדביק דקא בעי רב ביבי אי שבקינן ליה לרדותה היינו משום דכיון דפשע מעיקרא אפשר דאין אומרים לו להפושע והדביק גופיה שיעשה בעצמו איסור קל דמה מועיל בתקנתו דאכתי יש עליו עונש שמים על הפשיעה ואעפ"י שירדה ס"ס איהו מיהת לאיסורא איתכוון דהו"ל כמי שנתכוון לאכול בשר חזיר כו' ואי משום גמר האפיה אינו נענש בב"ד של מעלה דאנוס הוא בכך וממילא נעשית ככל מ"ש הר' ז"ל בתירוצו זה נראה פשוט וברור בכוונת דברי הר' ז"ל:

האמנם לפענ"ד מאי דתריץ יתי' הר' ז"ל לקושייתו דמה מועיל בתקנתו דאכתי יש עליו עונש שמים על הפשיעה ואעפ"י שירדה לבסוף משום דאיהו לאיסורא איתכוון דהו"ל כמי שנתכוון לאכול בשר חזיר וכו'. בהורמנותיה דמר אמינא דאין זה מן הישוב כי אף שכשהדביק לאיסורא איכוון דהיינו שתאפה הפת בשבת מ"מ השתא הכא דחזר בו ממחשבתו ורודהו קודם שתאפ' הנה הוא בטל מחשבתו דמעיקר' ועקר לה למחשבתו שלא תהיה נעשית מחשבתו ואין זה ענין להא דנתכוון לאכול בשר חזיר כו' דמייתי מינה הר' ז"ל דהתם גמר כל מחשבתו כי חשב שהוא בשר חזיר ואכל אדעתא דהכי אף שאחר שגמר אכילתו נמצא שבשר זה שאכל לאו דאיסורא הוה אלא דהתירה מ"מ איהו. מיהת כי אכלו אדעתא דהוא בשר חזיר אכלו דהוה ניחא ליה באיסורא ולא חזר בו כלל ממחשבתו בעת אכילתו וגם אח"כ אלא דממילא נמצא דמה שאכל דהיתרא הוה ולהכי שפיר צריך כפרה כיון דחטא במחשבתו ופעל ועשה מעש' דאכילת איסור לפי דעתו ומחשבתו ולא חזר ממחשבתו הרעה בנתיים אלא גמר מעשה מחשבתו. משא"כ הכא דהדביק הפת בתנור בשבת דכי הדביקו לאיסורא דאפיה בשבת נתכוון כי בא לעשות תשו' קודם שיבא לידי האיסור כפי מחשבתו בעת שהדביקו ורודהו כדי. שלא תעשה מחשבתו שפיר מועיל בתקנתו שלא. יהיה נענש גם על הפשיעה דמעיקרא דזה דומה למי שנטל בשר חזיר לאוכלו ונתנו לתוך פיו וחזר בו מיד והוציאו מפיו דודאי דאין צריך כפרה על מה שמעיקרא חשב לאכול איסור ונתנו לתוך פיו כיון שהרי חזר בו ובטל מחשבתו. ועוד די"ל דלא זו בלבד דאין עליו עונש שמים על הפשיע' דמעיקר' אלא גם שכרו הנה אתו דישב ולא עשה עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה ואוקמוה בש"ס דקדושין ד"מ ע"ב שבא עבירה לידו ופירש הימנה וה"נ הכא שאחר שהדביק חזר בו ורדהו קודם שתאפה בא עבירה לידו ופי' הימנ' חשיב. ואף שנאמר דשאני ההיא דישב ולא עשה עבירה דמירי שבא העבירה לידו בלא פשיעתו דמעיקר' כה"ג דההיא מטרונית' דתבעיה לר' פלוני דמייתי התם הש"ס מ"מ גם עונש שמים א"ל דאין עליו על הפשיעה דמעיקר' דהרי חזר בתשו' ובטל מחשבתו דמעיקרא.

ומאי דקשיא ליה להר' מהרימ"ט ז"ל על חלוק זה דהתוס' ז"ל בין פשע ללא פשע דא"כ הפושע גופיה העושה תשובה אמאי לא שבקינן ליה לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה כו'. לפענ"ד אעיקרא לא קשיא להאי קושיא כלל דאף ע"ג דזה הפושע בא לעשות תשובה אפ"ה מבעיא ליה לרב ביבי אם העמידו חכמים דבריהם בהאי איסורא דרדיית הפת שאפי' במי שהדביק פת בתנור בשבת וחזר בו ובא לעשות תשובה ולרדותה קודם שתאפה דאע"ג דמה"ט דפשע מעיקרא דא"א לו לאדם אחר שיחט' בשבילו כל לגבי הפושע גופיה ליכא למיסר מה"ט מ"מ אפשר דאף לגבי הפושע גופיה לא התירו משום דחכמים העמידו דבריהם בזה שלא להתיר איסור זה דרדיית הפת אפי' שיבא עי"כ לידי איסור סקילה ואי הוה הכי ממילא נמי דאחר אינו מותר לרדותה בשבילו מה"ט דחכמים העמידו דבריהם באיסור זה דרדיית הפת ולאו משום שזה פשע הוא דא"א לו לאדם אחר שירדנו בשבילו דגם אי לא הוה ה"ט דזה פשע לא הותר לאחרים דאפילו להמדביק גופיה לא התירו. או דילמא לא העמידו דבריהם באיסור זה ודוקא לאחר א"א לו שירדנו בשבילו משום שזה פשע אבל להמדביק גופיה התירו והתוס' ז"ל דכתבו לה"ט דפשע דמשו"ה הוא דאמר רב אשי וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. היינו לפי מאי דאמר רב שילא דבעיית רב ביבי הוה אם התירו לאחרים ואתקיף ליה רב אשי וכי אומרים לו לאדם חטא כו' כלומר דאי אפשר כלל לומר דבעיית רב ביבי הוא אם התירו לאחרי' דפשיט' הוא דלאחרי' לא התירו משום דא"א לו לאדם אחר חטא כו' וכתבו התוס' דטעמא דפשיטא ליה לרב אשי הכי דא"א לומר דרב ביבי בעי אם התירו לאחרי' משו' דהא פשיטא דלא התירו דא"א לו לאדם חטא וכו' משום דזה פשע ולכן פשיטא דא"א לו לאדם אחר שיחטא בשבילו וע"כ דרב ביבי בעי אם התירו להמדביק גופיה והיינו אם העמידו חכמי' דבריהם באיסור זה דרדיית הפת ולא ראו להתירו אפילו להמדביק גופי' וכ"ש לאחרים גם בלאו טעמ' דזה פשע ואע"ג דהיכא דלא פשע אפילו לאחרים שרי לחטוא בשביל שיזכה חבירו כדאשכחן בהא דחציו עבד וחציו בן חורין דכופין את רבו לשחררו אע"ג ד עובר על עשה דלעולם בהם תעבודו וכן הכהן עובר בעשה דהשלמה בשביל שיזכה המחוס' כפורים אשר מהני מוכחי התוספות ז"ל דהיכא דלא פשע אומרים אפי' לחבירו עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך אפ"ה קמבעיא ליה לרב ביבי גבי מדביק אם התירו להמדביק גופיה. משום דאפש' דחכמי' עשו חזוק לדבריהם בהאי איסורא דרדיית הפת יותר משל תורה והעמידו דבריהם בזה דאפילו להמדביק גופיה לא התירו לרדות. ואע"ג דבכהן שיש לו יבלת חבירו חותכו לו בשיניו אפשר דהתם לא ראו חכמים להעמיד דבריהם אבל הכא העמידו דבריהם ולא

התירו אפי' להמדביק גופיה. זהו כונת הש"ס בכוונת הא דבעי רב ביבי לפי מאי דמסיק רב אשי דאם התירו לא להמדביק גופיה לרדותה ולא קשיא כלל לקושייתו של הרב מהרימ"ט ז"ל כנלע"ד.

עא

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך. מטעם זה כתב הרדב"ז ז"ל בתשו' ח"ג דפוס פיורדא סימן תקע"ו דמי שנתפס בבית הסוהר בשבת בבוקר ואין לו מה יאכל והוא במקום שאין דלתותיה נעולות בלילה דלא הוה כה"ג רשות היחיד אסור לו' לגוי שיוליך לו מה לאכול ולא יתענה בשבת דאין מתירין אמיר' לגוי בשביל כך ואי משום עונג שבת אין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא באמירה לגוי כדי שיזכה זה במצו' עונג שבת ותו דבשע' אמירה אינה מתקיימת עונג שבת ודומה לזה אמרי' בכל דוכתא דלא אתי עשה ודחי ל"ת רק כשמקיים העשה בשעה שמבטל הלאו א"ד ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתבו התוספות ז"ל דהיכא דזה לא פשע אומרים לו לאדם אחר עמוד וחטא בשביל שיזכה חבירך והוכיחו כן מהא דכהן עובר בעשה דהשלמה כדי שיזכה המחוסר כפורים במצות ק"פ וכן מהא דכהן שיש לו יבלת חבירו חותכו לו בשיניו וכן במי שחציו עבד דכופין את רבו שישחררו כדי שיזכה בקיום מצות פ"ו דכל הני הוה הטעם משום שלא פשעו. מבואר דכל היכא דזה לא פשע אומרים לו לאדם אחר עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך אף על גב דבעידנא שזה חוטא אין חבירו מקיים המצו' שהרי בעידנא דרבו משחרר אין העבד מקיים מצות פ"ו וכן בעידנא דהכהן עובר בעשה דהשלמה אין המחוסר כפורים מקיים מצות ק"פ וכן בעידנא שזה חותך יבלתו דכהן זה אינו מקיים זה מצות עבודה. וא"כ לפי דברי התוס' ז"ל בנדון הרדב"ז ז"ל שזה נתפס בבית האסורים בשבת בבוקר כיון דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא באיסור קל דאמיר' לגוי כדי שזה יזכה במצות עונג שבת ולא יתענה בשבת. והנה כי כן יש לתמוה על הרדב"ז ז"ל דכת' בפשיטות דאסור לומר לגוי שיוליך לו מה לאכול משו' דא"א לו לאדם עמוד וחטו' באמירה לגוי כדי שיזכה זה במצות עונג שבת ותו דבשעת אמירה אינה מתקיימת עונג שבת וכו' שלא כדברי התוספות ז"ל דחלקו בין פשע ללא פשע דכל דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כו' ואפילו דבעידנא דזה חוטא אין הלה מקיים המצו' וכאמור. ויש לייש' דכיון דהתוס' אמרו חלוק זה בתירוץ א' ותירצו עוד תירוץ אחר דשאני כל הני דאומרים לו לאדם עמוד וחטוא כו' משום דהוו מצוה רבה דחשיבי כמצוה דרבים ולכן לא ראה הרדב"ז ז"ל לסמוך על תירוץ זה דפשע ולהקל להתיר לומר לזה עמוד וחטוא באיסור אמירה לגוי כו' כיון דלפי התירוץ האחר דמצוה

רבה אין חלוק בין פשע ללא פשע כל דלא הוה מצוה רבה. ועיין להר' מג"א ז"ל סימן רנ"ד סוף ס"ק כ"א שכתב ובאמת העיקר תלוי באם פשע ועיין בעירובין בתוספות ועיין סס"י ש"ו א"ד ז"ל יע"ש. וכוונתו להכריח דכהאי תירוצא דאם פשע נקטינן עיקר ממה שהתוספות ז"ל בעירובין דל"ב ע"ב תירצו כן ולא תירצו משו' דהוה מצוה רבה. וכ"כ הרב משפטי שמואל ז"ל סי' ק"ך דקנ"ד ע"א בשם המורה דחלוק זה שחלקו התוספות בין פשע ללא פשע תפסו התוספות עיקר ודחו כל הנהו תירוצי דתירצו מעיקרא שהרי בעירובין ובגיטין ובחגיגה לא הזכירו תירוץ של מצוה רבה ועוד דע"פ חילוק זה יתיישב ההיא דפ' תמיד נשחט וההיא דעירובין גבי כהן שנמצא בו יבלת מה שא"כ בתירוץ שתירצו דיש חלוק בין מצוה רבה לשאר מצוות דלא יתיישב והר' משפטי שמואל ז"ל דחה דברי המורה הנז' דאף לפי חלוק זה דמצוה רבה יתיישב ההיא דפרק תמיד נשחט דהתם נמי אע"ג דמצות ק"פ לא חשיב מצוה רבה מ"מ כיון דאתי עשה דפסח שיש בו כרת ודחי עש דהשלמה וכדאמרי' התם מה"ט נמי שרו הכהנים למידחי עשה דהשלמה דכהנים במקום בעלי' קיימי ואין כאן משו' אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך גם מה שהכריח המורה מדלא תירצו התוספות בעירובין ובגיטין תירוץ דמצוה רבה ש"מ דלא ניחא להו בתירוץ זה אין זה הכרח דאיכא למימר דהתם לא תירצו הכי משום דמשמע להו דמצות פ"ו לאו מצוה רבה כל כך היא כמצוה דרבי' ומשו"ה לא תירצו התם הכי אבל במצוה דרבים וכיוצ' דמצוה רבה היא אזלי ומודו התוספות דאומרים לא לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך את"ד ז"ל יע"ש ובדקנ"ג ע"כ. ועיין בתוס' דפסחים דפ"ח ע"ב ד"ה כופין את רבו כי לא תירצו שם אלא להאי תירוצא דמצוה רבה שאני יע"ש.

והנה הרשב"ץ ז"ל בח"ג סס"י ל"ז הקש' עמ"ש הר"ן ז"ל בחולה שצריך לו בשר בשבת ויש בשר נבלה דשוחטין לו בשבת ואין מאכילין אותו נבילה דלגבי חולה אין איסו' נבילה יותר קל מאיסו' שבת דניהי דנבלה איסו' לאו ושבת איסו' סקילה איכא חומרא אחרינא בנבלה לפי שהאוכלה עובר בלאו על כל כזית וכזית שבה אבל לענין שבת לא עבר אלא בשעת שחיטה וחד לאו הוא דאיכא דמעשה שבת מותרין ומשו"ה לאוין הרבה דנבלה לא מיקרו איסור קל לגבי חד לאו דשבת ואע"ג דהוי איסור סקילה א"ד הר"ן ז"ל. והקשה ע"ד הרשב"ץ ז"ל דאפי' לפי דבריו שאומר שהרבה זתים בלאוין הרבה חמיר טפי מאיסור סקילה בלאו אחד אפ"ה ליכא מ"ד דליעביד ראובן איסורא אפילו זוטא כי היכי דליזכי שמעון וכדאמרי' בפ"ק דשבת גבי דביקת פת בתנור וכי אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך או כדי שלא ימות חבירך כו' וההיא דחבר כבר תירצו בתוס' שלא נאמר אלא בדבר שבא האיסו' לע"ה ע"י החבר אבל בענין אחר אין אומרי' לו לאדם חטוא

כדי שיזכה חבירך או כדי שלא ימות חבירך וא"כ מפני רבוי לאוין התולה באיסו' נבילה לא היה ראוי לנו להתיר לאחרים אפי' לאו אח' א"ד זל יע"ש. ולפום ריהטא יש לתמוה על הרשב"ץ ז"ל דמאי מקשה על הר"ן ז"ל מהא דאמרי' פ"ק דשבת א"א לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכ' חבירך ושההיא דאמרי' בעירובין ניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא כו' כבר תירצו בתוס' שלא נאמר אלא בדבר שבא האיסור לע"ה ע"י החבר אבל בענין אחר אין אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך. הא בתוס' ז"ל תירצו עוד תירוץ אחר וחלקו בין היכא דפשע להיכא דלא פשע וא"כ י"ל דהר"ן ז"ל הכי ס"ל כהאי תירוצא דפשע ולכן שפיר כתב דכיון דאיסו' שבת דשחיטה לגבי איסור נבילה לחול' איסו' קל הוה מה"ט דבאכילתו הנבלה איכא כמה לאוין וזה החולה לא פשע אומרים לו לאדם חטוא באיסו' קל דשחיטה בשבת לצורך החולה כדי שיזכה החולה ולא יעבור על כמה לאוין דנבלה. ומאי קא פריך הרשב"ץ ז"ל על הר"ן ז"ל מתירוצא קמא דתירצו התוס' ז"ל להההיא דניחא ליה לחבר כו' וכת' דהיא קושיא גדולה כיון דהתוס' תירצו עוד תירוצ' אחרינ' דחלקו בין היכא דפשע להיכא דלא פשע. וכבר ראיתי להר' קול אליהו ז"ל ח"א חא"ח סימן י"ז שכתב לתרץ קושיא זו של הרשב"ץ בהאי חלוק' דחלקו התוס' בין פשע ללא פשע יע"ש. אלא דיש לתמוה מאוד על הרשב"ץ איך מקש' כל כי האי קושיא על הר"ן ומייתי מאי דתירצו התוס' בתירוצא קמא אחר דהא ודאי דעיני קדשו שפיר חזו מאי דקמיה בדברי התוס' בשבת שם להאי תירוצא אחרינ' דבין פשע ללא פשע וא"כ מאי מקשה על הר"ן והכי אמר מר דהיא קושיא גדולה כאשר פתח דבריו שם וז"ל אבל יש לנו עליו שני קושיות גדולות וכו'. גם הרב. קול אליהו ז"ל שם ד"ח סע"ד תמה על הרשב"ץ זל שהביא תחלת דברי התוס' ולא הביא סופם יע"ש.

אשר על כן נלע"ד דהרשב"ץ ז"ל הכי קא קשיא ליה דהנה אנן קחזינן דאמר רב אשי התם בפ"ק דשבת גבי דביק' פת בתנו' בפשיטו' גמור ובלשון תימא וכי אומרי' לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. ולא אשכחינן בשום דוכתא דאמרו דאומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך זולתי בההיא דעירובין גבי חבר דאמ' לע"ה צא ולקט תאנים מתאנתי דאמרי' ניסא ליה לחבר וכו' ויש לומר דשאני התם משום דע"י החבר בא הדבר להע"ה וכמו שכן תירצו התוספות בתירוצם הראשון שם בשבת. וכיון שכן דיש לומ' הכי אע"ג דאיכא למימ' נמי כהתירוץ האחר שתירצו התוספו' שם וחלקו בין פשע ללא פשע וכתבו דניח' בהכי ההיא דחציו עבד וחציו בן חורין דכופין את רבו לשחררו וכן הא דפסחי' דעבר הכהן בעש' דהשלמה כדי שיזכה המחוסר כפורים במצות ק"פ וכן ההיא דכהן שעלתה לו יבלת דחבירו כהן חותכה לו בשיניו. מ"מ לענין דינא כיון דיש

לומ' כהתירוץ הראשון להה"א דניחא ליה לחבר דליעבד איסורא זוטא וכו' וליכא שום הכרח להכריח דעיק' לדינא כהאי תירוצא אחרינא דחלקו בין פשע ללא פשע כי מאי דכתבו דבהכי ניחא ההיא דחציו עבד וכו' וההיא דעשה דהשלמה וכהן שעלתה לו יבלת אינו מוכרח די"ל דהני שאני דמצוה רבה נינהו וכמצוה דרבים חשיבי וכמו שתירצו כן התוספות לכל הני בתירוצם האחר בפ' תמיד נשחט דפ"ח ע"ב ובבתר' די"ג. וכיון דאי. לנו הכרח למימר דהאי תירוצא דפשע הוה עיקר לדינא אין לנו להכריע מסברתנו ולמסמך על חלוק זה דפשע לעשות מעשה בידים לומ' לאדם עמוד וחטוא באיסו' חלול שבת דשחיטה כדי שיזכה החולה ולא יאכל נבלה דשמא לדינא אין אומרים בכל ענין לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך אלא דוקא בכה"ג דחבר דבא להע"ה הדבר ע"י דהחבר וכהתי' הראשון של התוס' או במצוה רבה דחשיב כמצוה דרבים וכיון דשמא בכל ענין אמר רב אשי התם בפ"ק דשבת א"א לו לאדם עמוד וחטוא איך כת' הר"ן ז"ל בפשיטות דמשום דאכילת החולה הנבילה חמיר מאיסו' שחיטה בשבת אומרי' לו לאדם שיחטא באיסו' שחיטה בשבת כדי שיזכה החולה ולא יאכל בשר נבלה דאיכ' כמה לאוין דמנ"ל להר"ן להכריע כ"כ בפשיטות כהאי תירוצא דפשע למנקט ליה לעקר לדינא ולמעבד עובדא לומ' לאדם לשחוט לחולה בשבת כדי שלא יאכל נבלה. הא אלז' דלענין דינא בכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך וכיון דאפש' דלענין דינא הכי הוה א"כ משום ספק זה דשמא בכל ענין א"א לו לאדם חטוא מוטב היה שידחה החולה עצמו איסו' נבלה לפקוח נפשו אף דהוא חמי' דאיכא כמה לאוין ולא יעשה אחר חטא דאיסו' שחיטה בשבת בשבילו כיון דשמא דינא הכי הוה דבכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ואף דחברו לא פשע זהו כונת הרשב"ץ ז"ל בהקשותו על הר"ן ז"ל ושפי' קרי לה קושיא גדולה כיון דהא ודאי דאין לנו שום הכרח כלל משום דוכתא למנקט לעיקר לדינא כהאי חלוקא דחלקו התוס' בתירצא אחרינא בין פשע ללא פשע וכאמור. ועיין עוד להרשב"ץ ז"ל בת"ב סי' נ"ג שכת' דא"א לו לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך כדאיתא בפ"ק דשבת ומאי דאמרי' בעירובין ניחא ליה לחבר וכו' כבר תירצו התוס' שלא נאמר זה אלא באיסור שבא לידי הע"ה ע"י החבר וכו' והם הקשו והלא הכהן עובר על עשה דהשלמה להקריב קרבן מחוסר כפורים בע"פ אחר תמיד של בין הערבים כדי שלא יבא חבירו לידי איסו' כרת ואיכא למימר דשאני כהנים דשלוחי ישראל שוינהו רחמנא א"ד ז"ל יע"ש. הנה שמה שהקשו התוספו' מההיא דכהן דעבר בעשה דהשלמה אשר מזה רצו להכריח להאי חלוקא דפשע כת' הר' ז"ל דלאו קושי' היא דאיכא למימ' דשאני כהנים דשלוחי ישר' שוינהו רחמנא כלומ' וכאילו ישראל גופייהו

עברי בעשה דהשלמה כדי שיזכו. וכבר כתבנו דגם התוספות גופייהו תירצו תירוצא אחרינא להני והוא משום דמצוה רבה נינהו באופן דהא ודאי דאין לנו שום הכרח כלל למנקט לעקר לדינא להאי חלוקא דחלקו התוס' לחד תירוצא בין פשע ללא פשע ושפי' קא מותיב הרשב"ץ על הר"ן ז"ל כדבר האמו' כנלע"ד ברור בכונת הרשב"ץ ז"ל.

האמנם לענ"ד נראה לי להוכיח דפשיטא ליה להש"ס כהאי חלוקא דחלקו התוספות ז"ל בין היכא דפשע להיכא דלא פשע. ואמינא לה מהא דגרס' ביומא ביומא דפ"ג ת"ר מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל טבל ונבילי' מאכילין אותו נבילה וכו' טבל ותרומה תנאי היא דתניא מאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה ב תימא אומ' תרומה ולא טבל אמר רבא היכא דאפ' בחולין דכ"ע לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה כי פליגי בדלא אפש' בחולין מ"ס טבל חמו' ומ"ס תרומה חמורה וכו' ופרכינן אפש' בחולין פשיטא ל"צ בשבת בשבת נמי פשיטא טילטול מדרבנן הוא ומשני' הב"ע בעציץ שאינו נקוב דרבנן ע"כ יע"ש. והשתא איכא לאקשויי דמאי פרי 'בשבת נמי פשיט' טילטול מדרבנן הוא. הא התם בפ"ק דשבת פשיט' לן איפכא דאין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא אפי' באיסו' דרבנן דרדיית הפת בשביל שיזכה חבירו לא יעשה איסור' רבה דאורייתא דחלול שבת דאפיה דאיסו' סקילה כדאמרו' התם על דהוה בעי' למימר דבעיית רב ביבי הוה אם התירו לאחרי' וכי אומרי' לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך ומסקינן דרב ביבי בעי אם התירו לו להמדביק גופי גופי' לרדותה וכיון שכן הכא נמי דינא הוה דאין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא אפי' באיסור טילטול דרבנן דתקון הטבל בשביל שיזכה החולה ולא יאכל טבל. וא"כ מאי פריך הש"ס בשבת נמי פשיטא טילטול מדרבנן הוא הא טובא אשמועינן רבא דאומרים לו לאדם לחטוא באיסו' טילטול דרבנן דתקון הטבל בשבת בשביל שיזכה חבירו החולה ולא יאכל איסו' טבל דאורייתא ואדרבה איפכא הו"ל למיפרך בשבת וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך וכדפרכינן בפ"ק דשבת גבי איסור דרבנן דרדיית הפת בשבת. וכדהקשה נמי הרשב"ץ ז"ל להר"ן ואע"ג דמאי דמקשה הרשב"ץ ז"ל על הר"ן הוה דאין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא באיסורא זוטא דשחיטה בשבת כדי שיזכה החולה בכמה לאווין דנבילה הא כל חיליה אינו אלא מההיא דפ"ק דשבת דאמרינן הכי גבי רדיית הפת וא"כ גם איסו' דרבנן א"א לו לאדם חטוא בשביל שיזכה החולה ולא יאכל איסורי תורה דא"א לו לאדם עמוד וחטוא אפילו איסו' דרבנן כדי שיזכה חבירו באיסור' רבה דאורייי' כדאיתא התם בפ"ק דשבת. וא"כ היא גופה קשיא על הש"ס דיומא הנז' דפריך שבת נמי פשיטא דאדרבה איפכא איכא למיפרך שבת וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא באיסור טילטול

דרבנן דתקון הטבל בשבת בשביל שיזכה חבירו החולה באיסורא רבה דאכילת טבל. אלא מוכח דפשיטא ליה להש"ס דלא אתמר להא דא"א לו לאדם עמוד וחטא כדי שי"ח רק כה"ג דהדביק פת בתנור דפ"ק דשבת דפשע המדביק אבל היכא דלא פשע אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך וכדחילקו התוספות שם בפ"ק דשבת ולכן פריך שפיר שבת נמי פשיטא טלטול מדרבנן הוא כלומר ואומרים לו לאדם עמוד וחטוא באיסור קל כדי שיזכה חבירך באיסורא רבה היכא דלא פשע. ובכן יפה אמר חנ"ן הר"ן ז"ל ולא קשיא עליו להאי קושיא דהקש' עליו הרשב"ץ ז"ל דא"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך דהרי מוכח להדיא מן הש"ס דיומא הנז' ממאי דפריך שבת נמי פשיט' טילטול מדרבנן הוא דפשיט' ליה להש"ס דהיכא דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך. ותמיהא לי טובא על הרשב"ץ ז"ל דלפי מאי דאיהו מותיב ליה להר"ן ז"ל מהא דאמרי' פ"ק דשבת גבי רדיית הפת דא"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך מה יענו שפתי קדשו להאי סוגיא דיומא דפריך בשבת נמי פשיטא. ולפי דברי הרשב"ץ ותיובתיה על הר"ן איך פריך בשבת נמי פשיט' אדרבה איפכא איכא למיפרך שבת וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך וכדפרכי' התם פ"ק דשבת גבי איסור דרבנן דרדיית הפת וכאמור.

איברא דגם על התוס' זל דחדתו לן להאי חלוקא דבין פשע ללא פשע וכתבו ואתי שפי' הא דאתי פסח שיש בה כרת ודחי עשה דהשלמה וכו' וכן בפרק בתרא דעירובין כהן שנמצא בו יבלת חבירו חותכיה לו בשיניו אע"ג דהוי שבות יע"ש בדבריהם בפ"ק דשבת. איכא לאקשויי דאמאי לא מייתו מהאי סוגיא דיומא שכתבנו כי ממנה מוכרח דהש"ס פשיטא ליה להאי חלוקא דהיכ' דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך כאמור ומדובר. ומה גם כי מכל הני דוכתי דמייתו התוספות ליכא למשמע דהיכא דלא פשע אומרים לו לאדם וכו' אלא במצות דכה"ג דפ"ו וק"פ ועבודה דמייתו מנייהו התוספות דהוו מצוה רבה דחשיבי כמצוה דרבים וכמו שכ"כ התוספות ז"ל בב"ב די"ג ע"א ד"ה כופין ובפסחים דכ"ח ע"ב ד"ה כופין יע"ש וא"כ י"ל דדוקא בדאיכא תרתי דהוה מצוה רבה וגם לא פשע הוא דאומרים לו לאדם אחר עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך במצו' רבה ולא פשע. אבל כי בציר חד מהני תרי תנאי אין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שי"ח ואף בדלא פשע כיון דלא הוה מצוה רבה כפ"ו וק"פ ועבודה דחשיבה כמצוה דרבים. אמנם מהך סוגיא דיומא דכתיבנא איכא הוכחה דפשיטא ליה להש"ס דאפי' בשאר מצות דלאו מצוה רבה דחשיבה כרבים כל דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך. וא"כ הו"ל להתוס' ז"ל לאתויי מתוך סוגיא

דיומא ללמדנו דכל דלא פשע אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כשי"מ אפילו בשאר מצות דלאו מצוה רבה הוה להחשב כמצוה דרבי' דהעיקר תלוי בזה באם פשע או לא פשע.
כי על כן נלע"ד לפום ריהטא ללמד דעת מהא דלא מייתו התוס' ז"ל מהך סוגיא דיומא ולא הזכירוה כלל בשום דוכתא בכל הני דוכתי דדברו ז"ל בהאי עניינא דאין אומרים לו לאדם חטוא כדי שי"ח דס"ל להתוס' כהאי סברא דסבר לה מר הרדב"ז ז"ל בישנות סי' ק"ל בטעמא דהאי מילתא דאמור רבנן בחולה בשבת דצריך לו בשר דשוחטין לו בשבת אעפ"י שאפ' להאכילו נבילה דאין בו אלא איסור לאו ואמ' מר הרדב"ז ז"ל דהיינו טעמא כי אין דיחוי שבת מוטל על החולה אלא על כל ישראל העומדים עליו וכיון שכן אינם רשאים להאכילו בידים דבר איסור כדי להקל חלול שבת מעליהם שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך וכו' יע"ש. הנה דאמר הרדב"ז ז"ל כל בתר איפכא מהאי סברא דסברי הר"ן והרשב"ץ ז"ל דהם ז"ל סברי דדיחוי שבת מוטל על החולה לא על כל ישראל העומדים עליו ולכן אמרו דא"א לו לאדם מישראל חטוא אפי' חטא קל בשביל שיזכ' החולה חבירו ולא יאכל איסור חמור אמנם הרדב"ז זל אמ' איפכא דדיחוי האיסור. לא על החולה הוא מוטל אלא על ישראל העומר עליו ולהחולה הוא דא"א לו שיחטא חטא קל כדי שיזכה חבירו הישראל העומד עליו. והנה לפי סב' הרדב"ז ז"ל ליכא למשמע מידי מהך סוגיא דיומא שכתבנו אם בלא פשע אומרים לו עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך משום דכי מאכילין להחולה טבל כדי שלא יעשה הישראל העומד עליו איסור טלטול מדרבנן דתקון הטבל. הרי אנו אומרים להחולה עמוד וחטוא חטא חמור דאיסור אכילת טבל דאורייתא כדי שיזכה חבירו הישראל ולא יעשה איסורא זוטא דטלטול מדרבנן דתקון הטבל ועמוד וחטא באיסורא רבה בשביל שיזכה חבירך באיסורא זוטא פשיטא דליכא למימר כלל ולהכי פרכינן התם ביומא שפיר בשבת נמי פשיטא טלטול מדרבנן הוא ואיך אפש' לומ' להחולה עמור וחטוא באיסורא רבה דאכילת טבל דאורייתא כדי שיזכה חבירו הישראל העומד עליו באיסורא זוטא דטלטול מדרבנן דזה לא אמרו אדם מעולם ופשיט' דבשבת נמי מתקנינן ליה וספי' ליה חולין והתוס' ז"ל הכי ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז ז"ל דדיחוי האיסורין לא על החולה הוא מוטל אלא על הישראל העומד עליו ולהחולה הוא דא"א לו עמוד וחטוא באיסורא זוטא כדי שיזכה חבירך הישראל העומד עליך באיסורא רבה ולכן לא מייתו כלל להך סוגיא דיומא כי לפי זה ליכא לאתויי מינה מידי כאמור ומדובר. ועיין להרב מהר"א זאבי ז"ל בס' אורים גדולים דף ל"ד שהקשה על הרדב"ז ז"ל שכתב הטעם משום דא"א לו לאדם החולה חטוא וכו' ממ"ש התוס' לחלק בין היכא דפשע להיכא דלא פשע י"עש. ולדידי לאו קושיא היא דס"ל

להרדב"ז ז"ל דאע"ג דכדי לתרוצי למאי דקשיא להו להתוס' כתבו לחלק בין פשע ללא פשע מ"מ לענין דינא גם התוס' ז"ל יודו דאין לסמוך על האי תירוצא דפשע כיון דאין לנו הוכחה גמורה מן הש"ס למימר ליה לחלוק זה דלמאי דקשיא להו יש לתרץ כהני תירוצי אחריני דתירצו ואפש' דהכי הוה עיקר לדינא כהני תירוצי ולא כהאי תירוצ' דפשע וכיון דאיכא ספיקא דשמא בכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא כדי שי"ח ואפי' בדלא פשע לכן לענין דינא לית לן למעבד עובדא ולמימר ליה להחולה שאין עליו מוטל דיחוי האיסורין עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך הישר' העומד עליו וכדרך שכתבנו לעיל בישוב דברי הרשב"ץ ז"ל במאי דמותיב על הר"ן ז"ל אלא שעל הרשב"ץ קשיא מהך סוגיא דיומא כי לפי דרכו וסברתו יש להוכיח מהך סוגיא דיומא כהך חילוקא דחלקו התוס' בין פשע ללא פשע וכדהוינן עליה לעיל. אך לפי דרכו של הרדב"ז ז"ל ליכא לאוכחי מידי מהך סוגיא דיומא ואתי שפיר מאי דלא ס"ל למסמך לענין דינא על האי תירוצא דתירצו התוס' וחלקו בין פשע ללא פשע כיון דליכא שום הוכחה מהש"ס למנקט ליה להאי חלוק' דפשע לעקר לדינא. גם מאי דהקשה עוד שם הרב הנז' ע"ד הרדב"ז דאמר דלא על החולה הוא מוטל דיחוי האיסורין אלא על כל ישראל העומדים עליו ולכן אין לנו להאכילו שום איסור. ממאי דמשני הש"ס שם כיומא הב"ע בעציץ שאינו נקוב דרבנן דאם נאכילהו טבל הוא איסור דרבנן ואם נתקן אותו איכא איסורא דרבנן ואשמועינן רבא דיותר טוב שנדחה אנחנו שבות דהפרשת תרומות ולא נאכילהו טבל דרבנן דילמא אתו למשרי בה"ג טבל דאוריית' ע"כ. ומעתה לדברי הרב ז"ל מה לנו לטעם הגזרה והלא לדידיה מן הדין הוא זה דדיחוי האיסור עלינו הוא ולית לן להאכיל לחולה דבר איסור כלל א"ד זל יע"ש. הא נמי לא קשיא כלל דטבל דרבנן כגון ירק הותר אצל חולה כי אעיקרא כי הצריכו לעשר גבי חולה לא הצריכו לעשר והיינו דקאמ' התם רבי גוזזין לו את הפרישין וא"צ לעשר הרי דקאמ' א"צ לעשר ולא קאמ' אינו מעשר ולכן גבי טבל דגן דעציץ שאינו נקוב אי לאו האי טעמ' דגזירה דטבל דאורייתא שפיר הוה מאכילין אותו טבל כיון דלא הוה אלא טבל מדרבנן וכל לגבי חולה לא אסרוהו רבנן וכ"כ הרב קול אליהו ז"ל ח"א ססי' י"ז ליישב מאי דהקשה הרשב"ץ ז"ל ח"ג ססי' ל"ז על הר"ן זל שדבריו נשברים מן הש"ס יע"ש. והוא נכון והכי נמי ס"ל להרדב"ז ז"ל ועיין עוד להרב מהר"י ברבי ז"ל בס' דרך המלך דף י"ט ע"ד. באופן דלא קשיא כלל מאי דהקשה הרב מהר"א זאבי ז"ל על דברי הרדב"ז ז"ל. ואיכא נמי לפום ריהטא ראיה מדברי התוס' ז"ל דס"ל כהאי סברא דהרדב"ז ז"ל וכדכתיבנא אמנם דברי הרשב"ץ ז"ל במאי דאותיב להר"ן ז"ל מהאי דאמרי' בפ"ד דשבת וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה

חבירך תמוהים טובא לפענ"ד כי לפי דרכו קשיא הך סוגי' דיומא דפרכי' בשבת נמי פשיטא טלטול מדרבנן הוא כאמור ומדובר לעיל:

והנה הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תרפ"ט והביאה מרן ז"ל בב"י א"ח סי' שכ"ח מבואר יוצא דלא ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז ז"ל אלא דעתו ז"ל בהאי דדיחוי האיסורין בחולה כהר"ן והרשב"ץ ז"ל שכתב עלה דהך דשוחטין לחולה בשבת דאם יש שם נבילה נראה לו שהכל תלוי במחלוקת אם נאמ' דשבת דחויה או הותרה אצל חולה דאם הותר' שוחטין לו שלא אסר' תורה מלאכת שבת אצל החולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמנו וכדרך שאמרו בטומאה למ"ד הותרה בצבור שאם נטמא הכוס אפי' יש שם כוס אחר נותן לטהור אפי' מן הכוס שנטמא אבל למ"ד דחויה היא מאכילין לו הנביל' שהוא צריך לאכול ואין אנו עוברין לשחוט לו שבמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה את השבת וכמדומה שהלכה כמ"ד שבת דחויה היא ולא הותרה א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב דלמ"ד שבת דחויה היא מאכילין אותו נבילה ואין שוחטין לו דבמקום שיש לו בשר לאכול אין לנו לעבור ולדחות את השבת. אשר מדבריו אלו מפורש יוצא דלא ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז ז"ל דדיחוי האיסור לא על החולה הוא מוטל אלא על הישראל העומד עליו ואין לנו להאכילו להחולה איסור כדי להקל מעלינו האיסור דאי הוה ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז לא מצי למימר דמאכילין לו בשר נבילה ואין שוחטין לו דהא איהו לא ס"ל להאי חילוקא דחלקו התוס' גבי הא דא"א לו לאדם עמור וחטוא כדי שלח בין פשע ללא פשע אלא דבכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא כדי שיזכה חבירך זולתי בההיא דעירובין דניחא ליה לחבר למעבד איסורא זוטא ולא ליעביד ע"ה איסורא רבה מטעמא דבא הדבר להע"ה על ידו דהחבר וכמו שמבואר בדבריו בתשו' שהביאה מרן ז"ל בב"י א"ח ססי' ש"ו במי שהוציאו בתו מביתו ומתפחד שלא תמיד כתבתי דבריו לעיל סי' ס"ז יע"ש. וכיון דלדידיה בכל ענין א"א לו לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך אפי' למ"ד שבת דחויה היא אין לנו להאכילו להחולה נבילה כדי להקל מעלינו איסור שבת דא"א לו לאדם החול' עמוד וחטוא באיסורא זוטא דנבילה כדי שיזכה חבירו הישראל העומד עליו ולא יעשה איסורא רבה דחלול שבת בשחיטה וכמו שכתב הרדב"ז ז"ל מה"ט לשחוט לו לחולה בשבת ולא להאכילו נבילה אלא מבואר דהרשב"א ז"ל לא שמיע ליה כלומ' לא ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז ז"ל דאין דיחוי האיסורין מוטל על החולה אלא על כל ישראל העומדים עליו. והנה כי כן ק"ל טובא גם על הרשב"א ז"ל מהך סוגיא דיומא דפריך בשבת נמי פשיטא טלטול מדרבנן הוא דהא מההיא דפ"ק דשבת אשר ממנה הביא בההיא תשובה דהביאה מרן הב"י ססי' ש"ו דבכל ענין אין אומרים לו לאדם

עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך עד שמפני כן לא מלאו לבו להתיר חלול שבת בשביל להציל בתו מהמרת הדת משם מוכח דאפי' איסורא דרבנן כההיא דרדיית הפת א"א לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך באיסור' רבה דאיסור שבת דבסקילה. וא"כ איך פריך הש"ס התם בשבת נמי פשיטא טלטול דרבנן הוא. אדרבה איפכא הוא דאיכא למיפרך שבת וכי אומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירך וכדפרכי' התם בפ"ק דשבת גבי איסור דרבנן דרדיית הפת אלא מדפרכי' בשבת נמי פשיטא ע"כ לומ' אחת משתים או דפשיט' ליה להש"ס כהאי חלוקא דחלקו התוס' בין היכא דפשע להיכא דלא פשע או דדיחוי האיסורין בחולה לא על החולה הוא מוטל אלא על כל ישראל העומדים עליו וכסברת הרדב"ז ז"ל דלפ"ז פריך שפיר בשבת נמי פשיטא כדבירנא לעיל. ואלו הרשב"א זל לא ס"ל כהאי סברא דהרדב"ז זל כמפורש יוצא מדבריו בתשו' סימן תרפ"ט כנז' ולא כהאי חלוקא דחלקו התוס' בהאי דא"א לו לאדם חטוא כדי שי"ח כמפו' יוצא מדבריו בתשו' שהביאה מרן ז"ל בסי' ש"ו כנז'. וא"כ מה יענו שפתי צדיק הרשב"א ז"ל להאי סוגיא דיומא הנז' דפרכי' בשבת נמי פשיטא. והנה עלה על דעתי קצת ישובי' ליישב דברי הרשב"א והרשב"ץ ז"ל אלא שלפי דעתי הם דחוקים מאוד ולא ראיתי לכותבן באופן דלפע"ד דברי הרשב"ץ וכן דברי הרשב"א ז"ל צריכין תלמוד:

עב

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטוא כרי שיזכה חבירך. אפילו בדלא פשע דכתבו התוס' ז"ל לחד תירוצא דאומרים לו לאדם עמוד וחטוא בשביל שיזכה חבירו כשלא פשע. הדבר פשוט דהיינו דוקא לומ' לאדם חטוא באיסו' זוטא כדי שיזכה חבירו באיסורא רבה הוא דאומרי' לו לאדם עמוד וחטוא וכו' כשחבירו לא פשע אמנם באיסורין שוין דאין איסורו של חבירו רבה על איסור של זה שחוטא בשבילו אלא דכי הדדי נינהו בחומרייהו דחומרו של חטא זה כחומרו של חטא האחר בכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא באיסור זה בשביל שיזכה חבירו באיסורא אחרינא שהוא שוה בחומרו להאי איסורא דזה חוטא בו בשבילו ואף שזה לא פשע. דהא התוס' זל כתבו להאי חלוקא דפשע לענין הא דכופין האדון לשחרר חציו עבד וחציו בן חורין משום מצות פ"ו וניחא להו בהכי הא דכהן עובר בעשה דהשלמה כדי שיזכה מחוסר כפורים בעשה דק"פ שיש בו כרת וכן כהן שנמצא בו יבלת דחותכה לו חבירו בשיניו כרי שיזכה במצות עבודה דבכל הני האי מצוה שיזכה בו חבירו היא חמורה יותר מהאיסור שזה חוטא בשבילו ובכה"ג הוא דכי לא פשע חבירו אומרים לו לחטוא בחטא קל בשבילו כדי שיזכה זה במצוה דהיא גדולה מהחטא שזה חוטא בשבילו אמנם לומ' לאדם עמוד וחטוא בחטא

כדי שיזכה חבירו ולא יחטא חטא אחר דומה לו פשיטא דבכל ענין א"א לו לאדם עמוד וחטוא דמאי אולמי האי מהאי ולמה יחטא זה כדי שיזכה חבירו וזה פשוט מאוד:

ותמהני על הרב שער המלך פ"ג מה' עבדים דל"ג ע"ב דמייתי מ"ש הרא"ם ז"ל על מה שפי' רש"י ז"ל בפי' החומש על פסוק אם אדוניו יתן לו אשה שהרשות ביד רבו למסור לו ש"כ והקשה עליו הרא"ם דמנ"ל שהוא רשות דילמ' חובה הוא וכו' והרב צדה לדרך הקשה לדברי הרא"ם הלזו דאם אית' שהוא חובה כדי לקיים מ"ע דוהתנחלת' אותם היכי אמרי בפ"ק דקידושין דכ"א שהיתר ש"כ לישראל הוא חידוש שחידשה תורה ואי כדברי הרא"ם מאי חידושיה הלא בכל התורה כולה אמרי' אתי עשה דחי ל"ת ה"נ נימא דאתי עש' דוהתנחלת' ודחי לאו דלא יהיה קדש. והרב מ"ל ז"ל תמה עליו דע"כ ל"ק הרא"ם שהיא חובה אלא לאחר שחידשה תורה להתיר ש"כ לע"ע אבל אם לא היה הכתוב מתיר מהיכא תיתי שכדי שיקיים האדון מ"ע דוהתנחלתם שיעבור העבד על לאו דלא יהיה קדש אטו אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך א"ד ואנכי הרואה תמהני עליו שהרי כתבו התוס' פ"ק דשבת ד"ד ד"ה וכי דע"כ לא אמרינן א"א לאדם חטא כדי שיזכה חבירך אלא דוקא היכא דפשע כי ההיא דהדביק פת לתנור אבל היכא דליכא פשיעה אומרים לאדם חטא והביאו ראיה מדאמרי' בריש תמיד דאתי עשה דפסח ודחי עשה דהשלמה הרי שהכהנים קא עברי עשה דהשלמה כדי שיקיים מחוסר כפורים עשה דפסח ה"נ דכוותא כיון דליכ' פשיעה א"ד ז"ל יע"ש. ואני אומר דעל תמיהתו הוא דתמהני כי דברי הרב מ"ל ז"ל נאמנו מאוד דעיני קדשו שפיר חזו להני מילי דהתוס' ז"ל דפ"ק דשבת דחלקו להאי חלוקא דבין פשע ללא פשע והביאו ראיה מההיא דפ' תמיד נשחט דעובר הכהן בעשה דהשלמה כדי שיקיים מחוסר כפורים עשה דפסח ואפ"ה שפיר קא מותיב להרב צידה לדרך ז"ל מהיכי תיתי שכדי שיקיים האדון מ"ע דוהתנחלתם שיעבור העבד על לאו דלא יהיה קדש אטו אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך. כלומ' דאע"ג דהיכא דלא פשע אומרי' לו לאדם חטוא וכו כמ"ש התוס' ז"ל היינו דוקא כה"ג דכהנים דקא עברי בעשה דהשלמה כדי שיזכה המחוסר כפורים במ"ע דהיא יותר גדולה וחמורה מהאי עשה דהשלמה דמ"ע דק"פ גדולה וחמורה מעשה דהשלמה דיש בה כרת עד שמפני גודלה וחומרה הוא דאתיא ודחיא לעשה דהשלמה אע"ג דבעלמא קי"ל דלא אתי עשה ודחי עשה דמאי אולמה האי עשה מהאי עשה וכדאמרי' התם בפרק תמיד נשחט. וכיון דמחוסר כפורים יזכה במ"ע דק"פ דהיא גדולה וחמורה מהחטא שעושה הכהן בשבילו להכי אומרי' לו להכהן עמוד וחטוא באיסורא זוטא כדי שיזכה המחוסר כפורים באיסורא רבה כיון דלא פשע. אבל לומר לאדם שיעבור באיסור לאו כדי שיזכה

חבירו במצות עשה כהאי דהעבד יעבור על לאו דלא יהיה קדש כדי שיזכה האדון בעשה דוהתנחלתם פשיטא דליכא למימ' כלל אפי' שהאדון לא פשע דאין המ"ע דוהתנחלתם גדולה וחמורה מהלאו דלא יהיה קדש כי היכי דיהיה שייך למימ' לו להעבד חטוא באיסורא זוטא כדי שיזכה חברו האדון באיסו' רבה דאין העשה דוהתנחלתם איסורא רבה מהאי. איסורא דלאו דלא יהיה קדש דאדרבה הלאו דלא יהיה קדש חמור מהעשה דהא דקי"ל דעשה דחי ל"ת לאו משום דעשה חמיר מהל"ת דאדרבא הלאו הוא חמיר מעשה וכדאמרינן בפ"ק דיבמות ד"ז ע"א אטו עשה דוחה ל"ת לאו ל"ת חמיר מיניה וקאתי עשה ודחי ליה וכו' יע"ש. ובפי' רש"י ז"ל שם. וכיון שכן אע"ג דאפ"ה עשה דחי' ל"ת מ"מ לענין שאחר יחטא בלאו כדי שזה יזכה ב עשה פשיטא דליכא למימר דאטו אומרים לו לאדם חטוא כדי שיזכה חבירך בחטא דומה לו ו כ"ש לחטו' בלאו דהוא חמור מעשה כדי שיזכה חבירו בעשה דליכא למימר בשום ענין בין שזה פשע או לא פשע וזה פשוט וברור ויפה אמר חנ"ן הר' מ"ל ז"ל אטו אומרי' לו לאדם חטוא וכו' ולחנם תמה עליה הרב שער המלך ז"ל כנלע"ד.

עג

אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא כדי שיזכה חבירך. היינו דוקא בכה"ג דפת בתנור דפ"ק דשבת דאיסור בא מאליו. כגון אפיה שאין הדבקה איסור חמור ולכן א"א לו לאדם אחר לעבור עליו אפי' איסור קל. אבל כשזה יודע בחבירו שחוטא בידים כההיא דעירובין דהחבר יודע בע"ה שחוטא בידים נוח לו להחבר לעשות הוא איסור קל להיות זה ניצל מעבירה חמורה. כ"כ הר' המאירי ז"ל שם בפ"ק דשבת בשם חכמי לוניל שתירצו להקושיא דהקשו התוס' שם מההיא דעירובין דניחא ליה לחבר לעביד איסורא זוטא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה וז"ל וחכמי לוניל תירצו שכל שחבר יודע בע"ה דחוטא בידים נוח לו לעשות הוא איסור קל להיות זה ניצל מעבירה חמורה אבל איסור הבא לע"ה מאליו כגון אפיה דאין הדבר איסור חמור אינו עובר עליו אפילו איסור קל ע"כ יע"ש.

עד

אין דנין בשבת ויו"ט גזירה שמא יכתבו פסק דין כדאיתא בביצה דל"ו ול"ז ע"א יע"ש ברש"י ד"ה שמא יכתוב. והנה התוס' ז"ל שם דל"ו ע"ב ד"ה והא מצוה קא עביד הקשו אהא דאמר פ' דיני ממנות דל"ה לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט דהיכי לעביד לדייני' במעלי שבתא ולקטליה בשבת אין רציחה דוחה שבת ואמאי לא משני משום דאין דנין בשבת. ותירצו דניחא ליה להש"ס למימר טעמא לאסור מה"ת ולא לאסור אלא מדרבנן וכן הקשה נמי הנמוק"י ז"ל בסנהדרין שם ותירץ כן. ועוד תירצו התוס' בביצה

דהא קאמר טעמא משום שמא יכתו' וכיון דישבו כבר בדין מעיו"ט וכתבו דברי המזכין ודברי המחייבין מבעוד יום כדקאמר התם א"כ לא שייך למגזר וכ"כ שם בסנהדרין דל"ה ע"א ד"ה ליגמריה לדיניה בשבתא יע"ש.

ולפענ"ד בהורמנותייהו דרבנן התוספות ז"ל אמינא ליישב עיקר קושייתם והוא דהנה בש"ס ירושלמי דסנהדרין עלה דהך מתני' דלפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעי"ט גרסי' מניין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה ר' חזקיה ר' אחי בשם ר' אבהו אסו' לדון דיני ממנות בערב שבת והדא מתניתא פליגא לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט דיני נפשות הא דיני ממונו' דנין ותני ר' חייא כן דנין דיני ממונות בע"ש ואין דנין דיני נפשות בע"ש אמר כאן להלכה כאן לדבר. תורה. וידונו אותו בע"ש ויגמר דינו בשבת וייהרג למ"ש אם אומר את כן נמצא דינו משתקע ר"ל בעי וידונו אותו בשבת ויגמר דינו בשבת ויהרג בשבת מה אם עבודה שדוחה שבת רציחה מצוה דוחה אותה כו' ר' לא בשם ר' ינאי מכאן לבתי דינין שלא יהיו דנין בשבת מ"ט נאמר כאן בכל מושבותכ' ונאמ' להלן והיו אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם ככל מושבותיכם מה להלן בב"ד הכתוב מדבר אף כאן בב"ד הכתו' מדבר ע"כ יע"ש. הנה דקאמר ר' אבוהו דגם דיני ממונות אין דנין בע"ש ועיו"ט וקאמ' דמתניתין דקתני דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט מוכח דפליגא על הא דאמר ר' אבוהו דדיני ממונות נמי אין דנין בע"ש ועי"וט דהא מתני' קתני דדוקא דיני נפשות אין דנין בע"ש ועיו"ט מפני שלחובה גומרין ליום שלאחריו לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעי"ט הא דיני ממונות דנין ותני נמי ר' חייא כן בפירוש בברייתא דנין דיני ממונות בע"ש ואין דנין דיני נפשות. ומשני כאן להלכה כאן לדברי תורה פי' מאי דאמר ר' אבוהו דגם דיני ממונות אין דנין בע"ש היינו מדרבנן ומתני' ובברייתא דר' חייא דתנו דדינו ממונות דנין בע"ש היינו מדינא דאורייתא אבל מדרבנן גם תנא דמתני' ודברייתא דר' חייא אין דנין דיני ממונות נמי בע"ש ועיו"ט וכתבוהו להירושלמי הזה ומסקנתו דגם דיני ממונות אין דנין מדרבנן בע"ש הרי"ף והרא"ש ז"ל שם בסנהד' והסמ"ג ז"ל עשין צ"ח וכן פסק הרמב"ם ז"ל פי"א מהלכות סנהדרין הלכה ג' יע"ש. והשתא ניחא מאי דקאמר גמי בש"ס דילן היכי לעביד לדייניה במעלי שבתא ולקטלי בשבת אין רציחה דוחה שבת ולא משני משום דאין דנין בשבת כדתנן בביצה דל"ו. דלש"ס דילן נמי פשיטא ליה דגם דיני ממונות אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט וכדאמ' ר' אבוהו בירוש' וכיון דגם דיני ממונות אין דנין בע"ש ע"כ מאי דקתני במתני' דדוקא דיני נפשות אין דנין בע"ש אבל דיני ממונות דנין היינו מדינא דאורייתא דמתני'

דיני דאורייתא קתני וכדמשני בש"ס ירושלמי כנזכר. ולכן שאל הש"ס שפי' דהנה מאי דקתני לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט ע"כ דאין דנין מדאורייתא קאמר דאי מדרבנן ומשום דלא יוכל לגמור דינו ליום מחר דהוא שבת דאין דנין בשבת גזירה שמא יכתו' כדתנן בביצה דל"ו ומשו"ה הוא דקתני הכא דאין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט. א"כ מאי איריא דיני נפשות דאין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט ומשום שאין דנין בשבת מדרבנן הא דיני ממונות נמי אין דנין בע"ש ועי"וט מדרבנן אף דליכא בהו לה"ט דגמר דינו ביום שלאחריו וא"כ איך קתני לפיכך אין דנין לא בע"ש כו' דדוקא דיני נפשות אין דנין הא דיני ממונות דנין בע"ש הא דיני ממונות נמי אין דנין. אלא מוכרח דלפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט מדאוריית' קאמרי ומאי טעמא אין לדון דיני נפשות מדאורייתא לא בע"ש ולא בעיו"ט ועל כרחין לשנויי דה"ט דקתני דאין דנין מדאורייתא משום דלא אפש' דהיכי לעביד לדייניה במעלי שבתא ולקטליה בשבתא אין רחיצה דוחה שבת. כנלע"ד בישוב קושיית התוס' ז"ל.

ובהכי ניחא לי דברי הש"ס ירושלמי הנז' דפתח לשאול מנין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה דקאי על מאי דקתני במתני' לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט ולפי שצריך לגמור דינו למחר ואי אפ' ולזה שואל ומנין שתהא ההריגה דוקא ביום הסמוך כדי שלא יהיו דנין מפני כך לא בע"ש ולא בערב יו"ט דילמא יוכל להיות ההריגה אף ליום שאחר יום שנגמר דינו ושפיר דנין גם בע"ש ועיו"ט וגומרין דינו ליום מחר דהוא שבת ונהרג אחר השבת וכדקאמ' בתר דאסיק להך מילתא דר' אבהו דאסור לדון דיני ממונות בע"ש וידונו אותו בע"ש ויגמר דינו בשבת ויהרג למ"ש והוא גמר דברי שאלתו דומנין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה זהו כונת הש"ס וכמ"ש הרב פני משה ז"ל בפירושו והוא פשוט. והשתא איכא לאקשויי דאמאי פתח בשאלתו מנין שצריכין שני ימים סמוכין ולא גמר שאלתו ואייתי להא דר' חזקיה ר' אחי בשם ר' אבהו אסור לדון דיני ממונות בע"ש ופריך ליה ממתני' ומברייתא דתני ר' חייא ושני לה והדר לגמור שאלתו דומנין שצריכין שני ימים סמוכין זה לזה ולמה אפסקיה לשאלתו בהאי מילתא דר' אבהו ולא זו הדרך להתחיל בענין ולאפסקיה כמילתא אחריתי שאינו מענין מאי דפתח וליהדר לאגמורי למילתיה דפתח ברישא. האמנם לפי מאי דכתיבנא בישוב דברי הש"ס דילן בהא דפריך ולדייניה במעלי שבתא ולגמרי' בשבתא ולא משני משום דאין דנין בשבת כדהקשו התוס' ז"ל. ניחא נמי דברי הש"ס ירוש' הנז' דהנה כל חיליה דהאי שאלה דפתח לשאול מנין שצריכין שני ימים סמוכין ז"לז אינה אלא מכח הא דאמ' ר' אבהו דגם דיני ממונות אסור לדון בע"ש ואמר דמתני' דקתני לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא

בעיו"ט היינו מדינא דאורייתא דלפ"ז דהא דקתני לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט הוה מדינא דאוריית' והיינו משום דלא מצו למקטליה בשבת מבואר דצריכין שני ימים סמוכין זה לזה דמיד ביום שלאחריו ממש צריך שתהא ההריגה ולפיכך אין דנין דיני נפשו בע"ש ולא בעי"וט משום דאם ידונו בע"ש ויגמרו דינו בשבת צריכין להורגו בו ביום ואין הרצחה דוחה שבת ולזה שאל ומנין שצריכין שני ימים סמוכין כי היכי דלא יהו דנין מפני כן בע"ש ודילמא לא בעינן סמוכין ושפיר דנין גם בע"ש דגומרין דינו ביום שבת וקטלו ליה במוצאי שבת. אך אי לאו האי דאמ' ר' אבהו דגם דיני ממונות אסור לדון בע"ש לא היה מקום לשאול כלל דמנין שצריכין שני ימים סמוכין דאין ה"נ דלא בעי' שני ימים סמוכין ומאי דקתני לפיכך אין דנין בע"ש לאו משום ההריגה דאין הורגין אותו בשבת אלא משום הגמר דין דצריך שיהיה בשבת דאי אפ' לדייניה בע"ש ולגמור מור דינו במ"ש דאינשו הב"ד טעמייהו אע"ג דשני סופרי הדיינין עומדין לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין ניהי דבפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי וכדאמרי וכדאמרי' בש"ס דילן שם. וכיון דגמר הדין מיהא ע"כ צריך להיות ביום הסמוך לו והוא שבת להכי אין דנין בע"ש משום דיצטרכו לגמור דינו בשבת ואין דנין בשבת מדרבנן משום שמא יכתוב כדתנן בביצה זהו טעמ' דמתני דקתני לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעי"וט ואין מקום לשאול להאי שאלה דשאיל מנין שצריכין שני ימים סמוכין זל"ז אלא לפי מאי דאמר ר' חזקיה בשם ר' אבהו דגם דיני ממונות אסור לדון בע"ש ומתני' דקתני דדוקא דיני נפשות אין דנין היינו מדינא דאורייתא וכנז' ולהכי כן פתח לשאול שאלתו הלזו מנין שצריכין שיהיו שני ימים רצופין וכדי לברר היטב שאלתו מייתי הא דר' חזקיה בשם ר' אבהו דאמר דגם דיני ממונות אין דנין בע"ש ומתני' דאורייתא קאמ' דאין דנין ד"נ בע"ש דלפ"ז הוה טעמא דמתני' דאין דנין ד"נ בע"ש משום ההריגה דיהיה בשבת ואין רציחה דוחה שבת שזו מנ"ל דצריכה שתהא ההריגה דוקא ביום הסמוך עד שלא יהו דנין מפני כן דבר תורה ד"נ בע"ש דילמא א"צ שני ימים סמוכין זה לזה ושפיר דנין גם ד"נ ד"ת בע"ש דידונו אותו ע"ש ויגמרו דינו בשבת ויקטלוהו במ"ש כנלע"ד ברור בכונת הש"ס ירושלמי:

עה

אין עונשין בשבת. נסתפק הרב מ"ל ו"ל פכ"ד מה' שבת הלכה ו' בהא דקי"ל שהרודף אחר חבירו ניתן להצילו בנפשו ויש בו עשה דכתיב וקצותה את כפה ולא תעשה דכתיב לא תחוס עינך. וכן הרודף אחר אחת מכל העריות חוץ מבהמ' ניתן להצילו מן העבירה בנפשו אם היה זה בשבת מהו שנחלל שבת בשביל הצלתו מן העבירה והנה ברודף

אחר חבירו להרגו פשיטא דמחללין שבת כדי להצילו דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש ודמו של רודף כבר התירתו תור' ובשביל שהוא שבת פשיטא שלא נניחנו להרגו אך מאי דמספקא לי הוא ברודף אחר א' מכל העריות דאף שהתורה התירה דמו אפשר שלא נחלל שבת. ויש דוגמא לזה שהרי אף שהוא מ"ע להרוג מחוייבי מיתת ב"ד מ"מ הוזהרנו שלא לענוש בשבת וא"כ ה"נ ברודף אחר הערוה שניתן רשות להרגו הוא מדיני העונשים ואפ' שלא נחלל שבת בשביל זה ואליבא דר' יהודה דאית ליה דהאומר הניחו לו שלא יהרגנה דאין הורגין אותו ואמר התם דר"י ס"ל דהא דקאמ' רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלה ואמרה תורה הצל דמה בדמו נראה דפשיטא דאף בשבת הורגין אותו משום דחשיב רודף אבל לרבנן דאית להו דאפגימתה קפיד רחמנא יש להסתפק אם הורגין אותו בשבת וצ"ע את"ד ז"ל יע"ש.

והנה הרב שער המלך ז"ל שם היה רוצה לפשוט להאי ספיקא דאפי' בשבת ניתן להצילו מההיא דפרכי' פ' בן סורר דמ"ג אברייתא דקתני דעל חייבי כריתות נתן להצילו בנפשו ממתני' דקתני אלו נערות שיש להם קנס הבא על אחותו ודחיק ר"ח לאוקמה התם כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה ורבא מוקי לה באומרת הניחו לו שלא יהרגנו ור"י היא וכו' יע"ש והשתא אם איתא אדרבה בפשיטות הי"ל לאוקמא אליבא דרבנן וכגון שבא עליה בשבת דלא ניתן להצילו בנפשו ושוב דחה הרב פשיטות זו וז"ל ואולם אחר העיון נראה דאין מכאן ראיה וזה דנרא' ודאי דעד כאן לא נסתפק הרב ז"ל אלא דוקא גבי אחרים אם מותר לחלל שבת כדי להצילו מן העביר' וכמדוקדק מלשונו ז"ל אמנם גבי נרדף עצמו פשיטא ודאי דמותר לחלל את השבת כדי שלא יעבירנו על דת וכיון שכן פריך שפיר התם ולא מצי לאוקמא כבא עליה בשבת משום דכיון דלגבי נרדף ניתן להציל עצמו בנפשו חשבינן ליה שפיר מיתה ותשלומין ואין אדם מת ומשלם וכו' ובר מן דין נראה דאין מכאן ראיה לספיקו של הרב ז"ל דהכא בשבת נמי כיון שניתן להצילו בנפשו ע"י גוי חשיב שפיר אין אדם מת ומשלם וזה פשוט א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד מאי דכתב בדחיית ראייתו דודאי דע"כ לא נסתפק הרב ז"ל אלא דוקא גבי אחרים אם מותר לחלל שבת כדי להצילו מן העבירה וכמדוקדק מלשונו אמנם גבי נרדף עצמו פשיטא ודאי דמותר לחלל את השבת כדי שלא יעבירנו על דת. אחרי המחילה רבה דהא ליתא דאע"ג דהרב מ"ל ז"ל נקט ספיקו בהאי לישנא דאם אחרים הותר להם לחלל שבת כדי להצילו מן העבירה הדבר פשוט דכי היכא דמספקא ליה גבי אחרים ה"נ מספקא ליה היא גופה גבי נרדף עצמו אם הותר לו לחלל שבת כדי להציל את עצמו מן העבירה דאע"ג דזה מעבירנה על דת בעבירה זו דביאה באיסור אפשר דמוטב

לה שתעבור על עבירה זו ממה שתעבור על חלול שבת דהוא חמיר טפי דמחלל שבת כעע"ז דהא בפ"ק דשבת ד"ד גבי הא דהדביק פת בתנור בשבת מוכח דדוקא שיעבו' אדם על איסו' קל כדי להציל עצמו מאיסו' חמו' הוא דאומרי' לו לאדם חטוא כדי שתזכה כה"ג דרדיית הפת בשבת קודם שתאפה אמנם שיעבור אדם על איסו' חמו' דחלול שבת כדי להציל עצמו מעבירה דערוה כה"ג דהכא דרודף אחר אחותו לבא עליה או אחת משאר כל העריות אין לה לעבו' על איסור חמו' דחלול שבת דהוא כעע"ז ומה גם כי על עבירה זו דזה רודף אחריה היא אנוסה ואנוס רחמנ' פטרי' מסתבר טפי דאין לעבור על חלול שבת בידים לכתחלה כדי להציל את עצמה מהביאה האסורה שזה אונסה ורודף אחריה. באופן דהדבר ברור דכי היכא דמספקא ליה להר' מ"ל ז"ל גבי אחרים אם מותר להם לחלל שבת כדי להציל את הנרדף מן העבירה. ה"נ מספקא ליה היא גופה גבי הנרדף גופיה אם הותר לו לחלל שבת כדי להציל את עצמו מן העבירה דעריות. גם מאי דכת' עוד הר' ז"ל לדחות ראייתו דהכא בשבת נמי כיון שניתן להצילו בנפשו ע"י גוי חשיב שפיר אין אדם מת ומשלם וכת' שזה פשוט לדידי אין זה פשוט כל כך דיש לומ' דכיון דלא ניתן להצילו בנפשו בידי ישר' בשבת אע"ג דיכול להצילו ע"י גוי לאו מחוייב מיתה חשיב לענין אין אדם מת ומשלם דדוקא בחול דחובה הוא על כל בר ישראל להצילו בנפשו הוא דחשיב מחוייב מיתה כיון דכל ישראל הרואהו מצווה להצילו בנפשו משא"כ בשבת דהישראל גופיה לא מצי להרגו אע"ג דע"י גוי יכול להרגו מאן לימא לן שיתרצה שום גוי להרגו.

ולדידי א"צ לדחות ראייתו מה"ט דאמר מר דניתן להצילו בנפשו ע"י גוי. דגם ע"י ישראל נתן להצילו בנפשו אפי' בשבת במיתה שאין בה חלול שבת וכגון על ידי הני מיני מיתות דאמרינן התם בסנהדרין דע"ז שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש ר"י מחיי' וחכמי' פוטרים ואמרי' עלה בש"ס דע"ח ע"א דלר"י ארם נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה והמכיש פטו' ופרש"י שיסה גירה השיך שאחז הנחש והוליכו והשיך הנחש בבשרו. בין שיניו עומד והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלא גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו כו'. מעצמו מקיא בנשיכתו וכשהשיכו זה עדין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף עפ"י שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית וכו וכו' י"עש. והנה הדבר ברור דגם לענין שבת בהני מיני מיתות דשיסה בו את הכלב או הנחש או השיך בו את הנחש בשבת פטו' אף משום מלאכה דנטילת נשמה בשבת כיון דלא הרגו בידים אלא עבד הריגה דרך גרמא ומלאכה כלאחר יד הוא וכן

מבואר בדברי הר' מג"א ז"ל סס"י שכ"ח ס"ק נ"ג. וא"כ הרי שייך הריגה בשבת גם ע"י ישראל ולית בה משום חלול שבת כגון הני דשיסה בו את הכלב או את הנחש או השיך בו הנחש וכיוצא באלו דלא עביד הריג' בידים אלא דרך גרמא. וכיון שכן נמצא דהרודף לעולם ניתן להצילו בנפשו ואפי' בשבת וע"י ישראל שיהרגנו בשבת בהני מיני מיתות הנז' וכיוצא בהם דליכא בהו חלול שבת. ולכן שפיר מקרי מחוייב מיתה הרודף גם בשבת ואין אדם מת ומשלם. ועוד דגם במיתה שיש בה חלול שבת משכחת לה שניתן להצילו בנפשו אפילו בשבת וכגון ע"י שנים מישראל שיהרגוהו באופן שזה יכול וזה יכול והרגוהו בשניהם דפטורים כדקי"ל כל שזה יכול וזה יכול ועשאוהו שניהם שניהם פטורין. וכיון דמשכח' בה שיהרגוהו ישראלים בדרך זה אפי' בשבת שפיר מחויי' מיתה חשיב הרודף גם בשבת.

והנה כל הני מילי דאמרן לדחות ראייתו של הר' שעה"מ ז"ל לא נצרכה אלא לדידיה דפשיטא ליה דכי נאמר דבשבת אסור לחלל שבת כדי להצילו בנפשו לא חשיב האי רודף דרודף בשבת אחר אחותו לבא עליה מחוייב מיתה למימר ביה אין אדם מת ומשלם כיון דאסור לחלל שבת ולהורגו ולאו מחויי' מיתה הוה ומשום דהכי פשיט' ליה להר' ז"ל הוה בעי לאתויי ראיה מהא דפרכינן התם מהכא על אחותו דיש לה קנס.

האמנם לפענ"ד אחרי המחילה רבה אמינא דאעיקרא אין כאן מקום לראייתו כלל דהדבר פשוט וברור דאפילו אי דינא הכי הוה דברודף אחר אחותו בשבת לא ניתן להצילה בנפשו משום דלא שרי לחלל שבת כדי להצילו בנפשו אפ"ה מיקרי שפי' גם הרודף בשבת מחוייב מיתה ותשלומין לענין זה דמיפטר מתשלומין משום דאין אדם מת ומשלם. משום דהרודף מדינא מיהא מחויי' מיתה הוא דדמו הותר מצד עצמו אלא דמשום איסו' חלול שבת דרביע עלן הוא דלא קטלינן ליה. וכיון שכן דמדינא דמו הותר ומחוייב מיתה הוא וניתן להצילו בנפשו אלא שדבר אחר מבחוץ הוא דמעכב מיתתו וגורם שלא להצילו בנפשו משום דשבת הוא ואיסור חלול שבת הוא דרביע עלן והוא הגורם דלא מצלינן ליה בנפשו. חשיב שפיר מחויי' מיתה ותשלומין גם בשבת כיון דאיהו מיהת מצד עצמו חייב מיתה הוא כי דמו הותר ובר קטלא הוא ואי לאו משום איסורא דחלול שבת קטולי הוה מיקטל. והרי הוא בחייבי מיתות שוגגין דקי"ל דפטורין מתשלומין אע"ג דלא קטלינן להו דלא מחוייבי מיתה נינהו דשוגגין הן דלא אתרו בהו ואפ"ה כיון דאי אתרו בהו פטירי כי לא אתרו בהו נמי פטירי וכדאמרינן פרק אלו נערות דל"ד סע"ב ומייתי לה רש"י ז"ל כאן בסנהדרין בהך סוגיא דמייתי מינה הר' שעה"מ ז"ל. ונראין הדברים ק"ו אם מחוייבי מיתות שוגגין דהשתא מיהת דלא אתרו

בהו מדינא לאו מחוייבי מיתות נינהו אפ"ה אמרינן דהואיל אי אתרו בהו פטירי השתא נמי דלא אתרו בהו מחוייבי מיתה ותשלומין חשיבי ופטירי מתשלומין. ק"ו לרודף בשבת דמדינא דמו הותר וחייב מיתה הוא אלא דמשום איסור חלול שבת דרביע עלן הוא דלא מיקטל דחשיב מחוייב מיתה ותשלומין ופטור מתשלומין. ועיין עוד בתוס' בסנהדרין דף ע"ב ד"ה וחד אמדוהו לחיים ומת מה שהקשו שם דמבואר יוצא מדבריהם גדולה מזו כי אפי' במכה חבירו ואמדוהו ב"ד להמוכה לחיים ומת יש לחושבו כחייבי מיתות שוגגין דפטורין כיון דהא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דיצא מב"ד זכאי יע"ש וכ"ש ברודף בשבת אחר הערוה דהדין נותן דיהא כחייבי מיתות שוגגין דפטורין אע"ג דמשום איסור חלול שבת לא ניתן להרגו כיון דאיהו מיהא מדינא מחוייב מיתה הוא ומאי דלא קטלינן ליה הוא משום דבר אחר מבחוץ דהוא משום איסור חלול שבת דרביע עלן. ולהכי פרכינן התם שפיר בש"ס מהא דהבא על אחותו דיש. לה קנס והוצרך הש"ס לדחוקי בכמה. שנויי ולא משני דמיירי בשבת משום דבשבת נמי מחוייב מיתה ותשלומין חשיב ופטור מתשלומין כיון דאיהו מצד עצם רדיפותו הותר דמו ובר קטלא הוא אלא דמשום איסור חלול שבת דרביע עלן הוא דלא מיקטל באופן דלפענ"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב שעה"מ ז"ל אין אני רואה מקום כלל לראייתו.

ולדידי חזי לי דמעיקרא דהך סוגיא דאלו שמצילין אותן בנפשן יפה נלמד דאפי' בשבת נמי נתנו כולהו להצילן בנפשן. דגרסינן התם ת"ר מנין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתני' וכו' ואלא ניתן להצילו בנפשו מנ"ל אתיא בק"ו מנערה המאורס' מה נערה המאורס' שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשה רודף אחר חבירו להורגו על אחת כמה וכמה. וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקשה הוא כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצ' למד מקיש רוצח לנער' המאורס' מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשה אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורס' גופה מנ"ל כדתנא דבי ר"י ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע ע"כ יע"ש. והנה התוס' ז"ל שם ד"ה אף רוצח ניתן להצילו בנפשו הקשו וא"ת מוהוכה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל ע"כ יע"ש.

ואיכא לאקשויי טובא לענ"ד לפום ריהטאי על מאי דתירצו התוספות זל לקושייתם דא"כ כי הוה בעי ברישא למילף לרודף אחר חבירו להורגו בק"ו מאי האי דדחי לה וכי עונשין מן הדין הא מאי דמהדרינן השתא הכא למילף רודף אחר חבירו להורגו

אם ניתן להצילו בנפשו אינו אלא לענין חובה דחיובא נמי איכא להציל הנרדף בנפשו דאילו לענין עיקר התר דמו ושיש רשות לכל אדם להורגו כדי להציל הנרדף בא מפורש בקרא גבי רוצח גופיה דכתי' והוכה ודרשינן והוכה בכל אדם אלא דלענין אי חיובא נמי איכא הוא דבעינן למילף וכדתירצו התוספות. וא"כ מאי פריך וכי עונשין מן הדין הא עיקר העונש הוא מה שהותר דמו ורשות לכל אדם להרגו וזה כבר בא מפורש גבי רוצח גופיה ומאי דיליף השתא הכא מק"ו אינו אלא לענין דמצוה וחובה נמי איכא על כל אדם להצילו בנפשו ומה שייך למימר בזה וכי עונשין מן הדין אלא מדדחי' למאי דבעי למילף לה מק"ו וכי עונשין מן הדין והדר למילף לה מהיקשא ע"כ דעקר העונש שנתן להצילו בנפשו דהותר דמו של הרוצח לכל אדם הוא דאתינן למילף ולהכי כי מייתי לה מק"ו דחי לה שפיר מהאי כללא דאין עונשין מן הדין ואיצטרי' למילף לה מהיקשא. ועוד קשה דכיון דמהיקשא דרוצח לנערה המאורסה ילפינן דרודף אחר חבירו להורגו חובה נמי איכא להצילו בנפשו א"כ לישתוק קרא מוהוכה דכתיב גבי רוצח דהא מהיקשא דנערה המאורסה ילפינן דאפילו חובה איכא להצילו בנפשו והא תו למה לי קרא דוהוכה דכת' רחמנא גבי רוצח. ומצאתי להרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בקו' תוס' יוה"ך לדף פ"ב דח"י ע"ב שהקשה קושיא זו הב' ע"ד התוס' ותי' וז"ל זל דהך קרא לחודיה הוה אמינא דהוי רשות ומהנך תרי קראי שמעינן דחובה להציל א"ד ז"ל יע"ש. וכוונתו דאי לאו קרא דוהוכה כי הוה ילפינן מהאי הקישא דנערה המאורסה לא הוה שמעי' מהאי היקש' אלא דהוא רשות וכן אי לא הוה אלא קרא דוהוכה. אבל השתא דאיכא תרתי דחדא מינייהו מיותר ילפינן מכח היתור דחובה נמי איכא.

ונראה דבהכי ניחא נמי מאי דקשיא לן ע"ד התוספות ממאי דדחינן להא דבעי למילף לה מק"ו וכי עונשין מן הדין כנז'. ולפי מאי תריץ יתיב הר' מהר"מ ן' חביב ז"ל לקושייתו מיתרצא נמי שפיר קושיין הנז' והוא דמאי דבעי למילף מק"ו הכי קאמ' דילפינן לרוצח ק"ו מנערה המאורסה דהותר דמו וכיון דזה שהותר דמו ילפינן לה מק"ו הא תו ל"ל קרא דוהוכה דכתיב גבי רוצח ועל כרחין דקרא דוהוכה למימרא דחובה איכ' דאי לענין עקר התר דמו אתיא בק"ו מנערה המאורסה ודחי שפיר וכי עונשין מן הדין כלומר דמהא דאיכא למילף מק"ו ליכא למשמע מידי דיהא חובה נמי להציל ממאי דכתי' גבי רוצח והוכה דלעולם אימא לך דאינו אלא רשות ואפ"ה איצטריך למכת' והוכה גבי רוצח אע"ג דאיכא ק"ו מנערה מאורסה משום דאילו מהק"ו לא הוה מצינן למילף אפילו רשות לכל אדם להציל משום דאין עונשין מן הדין. להכי איצטריך רחמנא למכת' בפירוש והוכה גבי רוצח להענישו עונש זה דהותר דמו ורשות ביד כל אדם להצילו בנפשו. ואכתי חובה

לא שמענו ומסקינן אלא כדרבי דיליף לה מהיקשא כלומר דהיקשא הוי ככתוב בפירוש ועונשין מהיקשא וכיון דמהיקשא ילפינן שפיר דהותר דמו הו"ל קרא דוהוכה דגבי רוצח מיותר וע"כ דלחובה אתא.

האמנם עיקר האי תירוצא דתריץ מר הרב מהר"מ חביב ז"ל לקושי' דיליה לפום ריהטא אינו מחוור דנראה דגם בלאו קרא דוהוכה שפיר ילפינן מהאי היקשא דנערה מאורסה דחובה נמי איכא להצילו בנפשו. דהא נערה מאורסה גופה דניתן להצילה בנפשה ע"כ דחובה נמי הוא על כל אדם להצילה בנפשו דהא כתיב צעק' הנערה ואין מושיע לה למימרא דמשום דהיא בשדה. ואין שם אדם אשר ישמע צעקתה ויבא ויושיע לה אנוסה היא ופטורה לאפוקי בעיר דלאו אנוסה היא וחייבת וא"כ ע"כ דחובה היא על כל אדם להצילה דאי לא הוי אלא רשות גם בעיר דיש שם בני אדם מצויים אפשר שתהיה אנוסה דגם כי צעקה והרב' מושיעי' יש שם כיון דאינו אלא רשות אפשר שלא ירצו שום אדם להושיע' ולהצילה כיון דליכא חיובא להצילה. אלא מדאמר רחמנא דדוקא בשדה היא אנוסה מטעמא דצעקה הנערה ואין מושיע לה הא בעיר לא שייך כלל שתהיה אנוסה ע"כ דחובה איכא על המושיעים להושיעה ולהצילה ולכן כל שהיא בעיר אם תצעק יש לה ודאי מושיע כי חובה היא על כל אדם אשר ישמע צעקתה לבא ולהושיע ולהצילה.. וכיון דהא דנערה מאורסה חובה הוה ואיתקש רוצח לנערה מאורסה הרי ילפינן מהאי היקשא חוב' נמי להציל את הנרדף בנפשו של רוצח הרודף. והדרא קושיית הר' דוהוכה דכתב רחמנא גבי רוצח למה לי. וכן נמי קשיא מאי דאקשינן אנן בעניותין מהא דדחי למאי דבעי למילף מק"ו וכי עונשין מן הדין.

תו קשיא לי מהא דדרשי' התם לעיל דע"ב ע"ב ת"ר דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים בין בחול בין בשבת יע"ש. וכיון דאין לו דמים פי' בין בחול בין בשבת ממילא מבואר דכל אדם ניתן להצילו בנפשו בין בחול בין בשבת דהא. אין לו דמים אוהוכה קאי וכיון דוהוכה בכל אדם הוה ממילא נמי הא דסיים עליה אין לו דמים דרצ"ל בין בחול בין בשבת אכל אדם נמי קאי ואם כן מוכח דוהוכה בכל אדם חובה הוה דחייב כל אדם להצילו בנפשו דלהכי שפיר גם בשבת ניתן להצילו לכל אדם בנפשו. אמנם אי לא הוה הא דוהוכה אלא רשות איך הותר גבי רשות חלול שבת. אלא מדהותר חלול שבת כדכתיב אין לו דמים בין בחול. בין בשבת מוכח דוהוכה בכל אדם חובה הוה ואיך כתבו התוספות דמוהוכה בכל אדם ליכא למשמע אלא רשות ויש ליישב בדוחק ועדיין צל"ע.

דבר הנלמד מהך סוגיא דמאי דכתב רחמנא. גבי נערה המאורסה כי כאשר יקום איש. על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה היקשא הוא דהקיש רחמנא רוצח לנערה המאורסה ונערה המאורסה לרוצח וכדקאמר בא ללמד ונמצא למד דהיינו אף למד דתרוייהו ילפי מהדדי וכמו שפרש"י ז"ל ד"ה וכי מה למדנו מרוצח כו' והתוס' ז"ל ד"ה הרי זה בא ללמד וכו' יע"ש. ולפ"ז הרי אתה למד ממילא נמי מהאי היקשא גופיה גם לענין האי מילתא דניתן להצילה לנערה מאורסה בנפשו אפי' בשבת דומיא דרוצח דכתיב גביה בפירוש אין לו דמים בין בחול בין בשבת כדדרשינן לה לעיל שם דע"ב ע"ב ומינה נמי לנערה מאורסה מכח היקשא דהקיש רחמנא בקרא דכי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכו' דכי היכי דהוקשו נערה מאורסה ורוצח זה לזה לענין דחובה להציל ולענין יהרג ואל יעבור ה"נ הוקשה נערה מאורסה לרוצח לענין זה דניתן להצילה בנפשו בין בחול בין בשבת דאין היקש למחצה.

ונלע"ד ברור דלזה כיוון רבינו יונה זל בחי' לסנהדרין הנדפס מח' ונקרא בשם סם חיים והביא דבריו הר' חיד"א ז"ל בספ' מחזיק ברכה בא"ח סי' של"ט אות ה' וז"ל עלה דהך מתני דואילו שמצילין אותן בנפשן פי' מצילין הנרדף בנפשו של רודף כדאמרי' בגמרא מה נערה מאורס' ניתן להצילה בנפשו וכו' אלמא הצלה אנרדף הוא והא דקאמר גבי מחלל שבת אין מצילין אותם בנפשו איכא למימר דאיידי דתנן מצילין ברישא תני נמי הצלה ולאו משום דשייכא הצלה בשבת ובע"ז והתם ודאי אית לן לפרשי' דבדידיה קאמר דאין מצילין אותן מן העבירה בנפשו. ואיכא דק"ל גבי מחלל למאי איצטריך למיתני שאין מצילין בנפשו פשיטא דמחלל הוי איהו אי קטיל ליה. ולאו מילתא היא דהא איכא תנא דס"ל דמחלל שבת ניתן להצילו בנפשו ואעפ"י שמחלל שבת ואין ה"נ גבי כל הני דמצילין אותן בנפשו משמע דלא מפליגינן בין חול לשבת כי היכי דגבי בא במחתרת לא מפליגינן בין חול לשבת א"ד רבינו יונה ז"ל יע"ש. הנה שכתב דאה"נ גבי כל הני דמצילין אותם בנפשן משמע דלא מפליגינן בין חול לשבת ואמר לה בדדמי לבא במחתרת כי היכי דלגבי בא במחתרת לא מפליגי'. וכתב ע"ד הרב חיד"א ז"ל שם וז"ל ומ"ש רבינו יונה כי היכי דגבי בא במחתר' אין כוונתו לדמויינהו אהדדי ולהביא ראיה משם דהא אם באנו לבית הספק אין ראיה מהתם דהתם בא להרגו ואין דבר שעומד בפני פקוח נפש וכן רודף אחר חבירו להרגו כתב הרב מ"ל דפשיטא דמחללין שבת להצילו ואכתי עלה ונסתפק ברודף אחר אחת מכל העריות כמבואר בדבריו. אמנם כוונת רבי' יונה דמשמע ליה דהני שוו לבא במחתרת דהתם פשיט' דאפי' בשבת וכן אינך סבר רבי' יונה דדינייהו הכי ולא שהרב מביא ראיה מהתם ונקטיה לומר כי היכי דהתם מפורש

בברייתא דע"ב בין בחול בין בשבת ה"ה הכי נמי ואין לחלק ביניהם א"ד ז"ל יע"ש. וכל ישר הולך עיניו שפיר יחזו את כל הדחק הלזה בדברי רבינו יונה ז"ל דאמר לה להאי מילתא דגם בכל הני דמצילין אותם בנפשן דלא מפליגינן בין חול לשבת הוה מסברא דנפשיה דלדידיה משמע ליה מסברא דדינייהו הכי ומאי דכת' כי היכי דגבי בא במחתרת וכו' לאו לראיה מייתו לה אלא דנקטיה לומר דכי היכי דהת' מפורש וכו' ואין לחלק ביניהם. והא ודאי קשה לאומרו כי מאחר שהחילוק הרי הוא מבואר והוא נראה לעין הכל מה כחו של רבינו יונה ז"ל למימ' מסבר' דנפשי' דאין לחלק ביניהם. ותו דהא ודאי ממאי דקאמר משמע דלא מפליגינן וכו' כי היכי כו' מוכח דמשמע ליה הכי מכח הא דלא מפליגינן גבי בא במחתרת ומאי דדחיק נפשיה הרב חיד"א ז"ל ליישב דבריו אלה הם דברים דחוקים מאוד. האמנם לפענ"ד הדבר ברור שכוונת רבינו יונה ז"ל בדבריו אלה להביא ראיה מהא דאתמר גבי בא במחתרת דבין בחול בין בשבת דמינה נמי משמע לכל הני דמצילין דלא מפליגינן בין חול לשבת והוא מכת מאי דאמרי' בש"ס דה וקשו רוצח ונערה מאורסה להדדי וילפי מהדדי כדכתיב כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וגו' דכיון דהוקשו אהדדי א"כ ה"נ נמי לענין זה דניתן להצילה לנערה מאורסה בין בחול בין בשבת ילפי' נערה מאורסה מרוצח מהקש זה דכי היכי דגבי רוצח לא מפליגינן בין חול לשבת כדדרשינן גבי בא במחתרת ה"נ גבי נערה מאורסה וכל אינך לא מפליגינן וכדכתי' אנן בעניותין להוכיח כן והיא גופה כוונת רבינו יונה זל כנלע"ד ברור. ותו לא מידי.

עו

אין עונשין בשבת. נסתפק הר' מעשה רקח פכ"ד מהל' שבת הלכה ז' אם יש איסור בהריגה ע"י שם בשבת למי שנתחיי' כמו שמצינו במרע"ה כשהרג את המצרי ואם גם זה בכלל דאין עונשין בשבת. ואפש' שזה תלוי במחלוק' רשד"ם והגאונים אי שרי לשמת או להחרי' בשבת דהיא היא ע"י דבור אלא שזה לשעתו וזה לאחר זמן. ומאי דנלע"ד שהוא בכלל אין עונשין בשבת ודאי דסוף סוף עונש מיתה הוא ומקרי אב מלאכי לחייבו אם יהיה בעדים והתראה שהתרו בו אל תזכיר את השם וכו' דלפי הנראה הוצאת הנפש היא ותולדה דשוחט הוא ומה לי ע"י סייף וכיוצא מה לי ע"י שם מכ"ש דקי"ל עקימ' שפתים הויא מעשה אפי' לענין מלקות דבעינן מעשה מכ"ש לענין מיתה דלא אשכחן דבעיא מעשה ונפקא מינה לחייבו מיתה ע"י ב"ד על הרציחה גופה ומשום חלול שבת וצריך להתיישב בדבר א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד נראה פשוט דההורג בשבת ע"י שם אינו חייב מיתה ע"י ב"ד לא על ה הרציחה גופה ולא על חלול שבת. ואמינא לה ממשנה שלמה פרק הנשרפין דע"ז ע"ב דתנן התם שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש ר"י מחייב וחכמים פוטרים. ואמרי' עלה בש"ס דע"ח ע"א לדברי ר"י ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה והמכיש פטור. ופרש"י שיסה גירה השיך שאחז הנחש והוליכו והשיך הנחש בבשרו בין שיניו עומד והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלא גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו מכיש בסייף כדין רוצח מעצמו מקיא בנשיכתו וכשהשיכו זה עדין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמ' הוא אעפ"י שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית וכו' יע"ש. ומינה אתה דן נמי להורג ע"י שם דפטור לכ"ע כיון דאינו אלא גרמא שהרי השם מעצמו הוא ממית ולאו מכחו של המזכירו מיית אלא שבמה שהוא מזכירו גורם שהשם יפעל פעולתו וימית ואין זו אלא גרמא בעלמא ופטור לכ"ע דע"כ לא פליג ר"י אלא בהשיך בו את הנחש משום דס"ל דארס נחש בין שיניו הוא עומד משא"כ בממית ע"י שם שהוא מזכירו והשם פועל מעצמו פעולת ההריגה והרי זה דומה ממש לשיסה בו וכו' דרישא דמתניתין דפטור לכ"ע וזה ברור. וכן נמי לענין חיוב משום חלול שבת הדבר ברור דפטור משום דהו"ל נטילת נשמה כלאחר יד שלא כדרך ההורגים דאין דרך הריגה בכך וכמ"ש הרב מג"א ז"ל סס"י שכ"ח סקנ"ג בשיסה בו את הכלב או את הנחש בשבת או השיך בו את הנחש דגם משום חלול שבת לא מחייב משום דהו"ל הריגה כלאחר יד יע"ש. והכי נמי הוה ההריגה ע"י שם וראיה לדבר מהא דתניא פ' חלק דף ק"א ע"א לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ופירש"י דאין בכך משום צד בשבת יע"ש כלומר דאין דרך צידה בכך עיין לעיל סימן א'. והכי נמי ההורג ע"י שם בשבת דפטור מה"ט דהו"ל הריגה לאחר יד דאין דרך הריג' בכך כנלע"ד.

גם לענין האי איסורא דאין עונשין בשבת דהוזהרו הב"ד מקרא דלא תבערו נלע"ד דכי ענשו והרגו הב"ד למי שנתחייב מיתה ע"י שם בשבת לא עברו ב"ד על איסורא דאין עונשי בשבת דאע"ג דהאזהרה להב"ד שלא יענשו בשבת הוא שלא יצוו הב"ד לאחרים שיהרגוהו ואם צוו להרוג אדם בשבת אע"ג דהב"ד גופיה לא עבדו מעשה בידים רק דבור בעלמ' שדברו וצוו לאחרי' שיהרגוהו קא עברי הב"ד בלאו זה דלא תבערו וכמ"ש הרב החנוך ז"ל סוף פ' ויקהל יע"ש והוא פשוט. וא"כ היה נראה לכאורה דגם כי הרגו ב"ד בשבת ע"י שם שהזכירוהו ועש' השם פעולתו והרג לזה שנתחייב הריגה דעברו הב"ד על איסורא דאין עונשין בשבת דהרי הריגתם ע"י שם כצוו לאחרים להרגו דמי.

מ"מ נלע"ד ברור דכי הורגין הב"ד ע"י שם לא עברו על האי אזהרה דאין עונשין בשבת משום דכיון דאזהרתן הוה משום מלאכה דלא תבערו אש בכל מושבותיכם. לא עברי על אזהרה זו אלא כשמצווין להרוג כדרך ההורגין אבל בהריגה דע"י שם דאין דרך עונש הרוגי ב"ד בכך גם אלאו דלא תבערו דאין עונשין בשבת לא עברו הב"ד כדקי"ל בכל איסור שבת דאין איסורן וחיובן אלא כשהן כדרכן אבל כשהן שלא כדרכן פטירי משום דהוו"ל מלאכה דכלאחר יד דפטור אבל אסו' מדרבנן וה"נ הוה האי איסורא דאין עונשין בשבת דהוזהרו הב"ד מקרא דלא תבערו דכל דענשו והרגו ע"י שם בשבת וכיוצא בו דלאו כדרך הריגה הוה לא עברי הב"ד על אזהרה דלא תבערו וגו' דעונש הריגה דלאחר יד הוה. אלא דלדידי חזי לי דגם בחול לא מצו ב"ד להרוג למי שנתחייב מיתה מהד' מיתות ב"ד ע"י שם דלא מקיימי ב"ד בהכי מצות עשה דרמי עלייהו להרוג את מי שנתחייב מיתה באותה מיתה שחייב אם הרג הרג אם חנק חנק אם סקילה סקילה אם שריפה שריפה זולתי שאם אינם יכולין להרוג אותו באותה מיתה הוא דרבתה תורה שיכולין להמיתו באיזו מיתה שירצו אבל להמיתו ע"י שם אפשר דלא מצו להמיתו כיון דעיקר המצוה היא להרגו הריגה בידים ואין. כאן מקום להאריך בזה. ומ"מ לענין האי איסור' דאין עונשין בשבת נלע"ד ברור דלא עברי הב"ד על האי איסורא כי ענשוהו והרגוהו בשבת ע"י שם כאמור כנלע"ד. ותו לא מידי.

עז

אין עונשין בשבת. נסתפקתי בעונש דמכניסין אותו לכיפה דאיתא בסנהדרין דפ"א ע"ב ופסקו הרמב"ם פרק י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ד' וה' יע"ש. אי מצי ב"ד לענוש עונש זה ולהכניסו לכיפה ביום השבת. מי אמרי' דדוקא עונש דמיתות ב"ד דד' מיתות וכן מלקות דבמקום מיתה עומד הוא דאין עונשין בשבת אבל עונש זה דכיפה כיון דאין ההכנסתו לכיפ' עיקר העונש אלא היא הכנה להביא עליו את העונש דמיתה לעתיד כי ע"י שמכניסין אותו לכיפה דהוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול לשכב בו מקרבין לו מיתתו שימות אחר מעט ימים ע"י מה שיאכילוהו שם לחם צד ומים לחץ עד שיצרו מיעיו ויחלה ואחר כך מאכילין אותו שעורין עד שכריסו נבקעת. אין זה שמכניסין אותו להכיפה בכלל שאר העונשין דהוזהרו ב"ד שלא לענשו בהן ביום שבת ומצו שפיר הב"ד להכניסו לכיפה גם בשבת דכיון דבמה שעתה מכניסין אותו להכיפה לא נענש עדין אותו העונש שהוא חייב דהוה עיקרו המיתה העתידה לבא עליו אחר זמן ואין זה שמכניסין אותו להכיפה אלא רק התחלת הכנה להביא עליו עונש המיתה לאחר ימים מועטי' אין זה בכלל האזהרה דלא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. או דילמא כיון דגם זה

שמכניסין אותו לכיפה מעונשי ב"ד הוה אע"ג דאין כניסתן אותו להכיפה עקר העונש הרי הוא כשאר כל עונשין דמיתות ב"ד דאין עונשין בשבת ולא מצו ב"ד להכניסו לכיפה בשבת דגם עונש זה הוא בכלל האי אזהרה דלא תבערו אש בכל מושבותיכם שלא יהו הב"ד עונשין שום עונש כלל בשבת.

ולפום ריהטא נראה דעונש זה דכיפה מצו שפיר הב"ד לענוש בשבת כיון דליכא במאי דמכניסין אותו להכיפה ביום שבת שום מעשה דחלול שבת דהא לא עבדי בגופי' שום מעשה דמלאכה לא מיתה ולא חבורה דהא במאי דמכניסין אותו להכיפה לא מיית מיד ביום שבת ולא חבורה מחבר וכיון דליכא במעשה דכניסתו לכיפה שום דבר שיהא בו חלול שבת לאו בכלל האזהרה דלא תבערו וכו' הוה דאזהרה זו דלא תבערו אש וגו' שלא יענשו הב"ד בשבת הוה משום חלול שבת שעז העונש נעשה חלול שבת וכדמוכח בש"ס בשבת דק"ו ע"א בפלוגתא דר"י ור"ש בחובל ומבעיר דאמרי' התם מ"ט דר"ש מדאיצטריך קרא למישרי מילה הא חובל בעלמא חייב ומדאסר רחמנא הבערה גבי בת כהן ש"מ מבעיר בעלמא חייב ופרכינן ור' יהודה ומשנינן התם מתקן הוא כדרב אשי מה לי לתקן מילה מה לי לתקן כלי מה לי לבשל פתילה מה לי לבשל סמנין יע"ש. הרי מבואר מסוגיא זו דאזהרה זו דהבערת בת כהן לב"ד שלא ישרפוה בשבת משום איסור חלול שבת במלאכה דמבעיר נגעו בה. וכן מוכח נמי מסוגיא דריש יבמות ד"ו ע"ב וריש ד"ז יע"ש. ובתוספות שם ד"ה טעמא דכתב רחמנא וכו' ובתוספות דשבת שם ד"ה מה לי לבשל פתילה וכו'. וכיון שכן דכל עיקר האזהרה דלא תבערו וגו' להב"ד שלא יענשו בשבת הוה משום חלול שבת. א"כ עונש דליתא ביה שום חלול שבת כעונש זה דכיפה דלא עבדי הב"ד ולא אחרים ע"פ הב"ד במעשה זה דמכניסין אותו לכיפה שום מלאכה כלל וליכא חלול שבת לא הוה עונש זה בכלל האי אזהר' דלא תבערו דהיזהרו הב"ד שלא לענוש בשבת ושפיר מצו הב"ד לענוש עונש זה דלהכניסו לכיפה גם בשבת.

איברא דלפ"ז גם עונש מלקות שרי להו להב"ד לענוש ולהלקות למי שנתחייב מלקו' בשבת כיון דליכא בעונש זה משום חלול שבת. ואלו הרמב"ם ז"ל פכ"ד מהלכות שבת הלכה ז' כתב אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מ"ע אינה דוחה שבת כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת שנאמ' לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהר' לב"ד שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפ' וה"ה לשאר עונשין א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב דגם עונש מלקות אין ב"ד עונשין בשבת מהאי אזהרה דלא תבערו וגו'. וקשה טובא לכאורה דהא מהש"ס דשבת ודריש יבמות מבואר דטעמא דהאי אזהרה דלא תבערו שלא יענשו ב"ד בשבת הוה משום חלול

שבת כנז' וא"כ עונש מלקות דלית ביה חלול שבת לא הוה בכלל האזהרה זו ואיך כתב הרמב"ם ז"ל דגם עונש מלקות אין ב"ד עונשין בשבת מאזהרה זו דלא תבערו אש וגו'. וכבר עמד ע"ד הרמב"ם ז"ל בזה הרב מג"א ז"ל סי' של"ט סק"ג וז"ל כתב הרמב"ם פכ"ד אין עונשין בשבת וכו' כיצד הרי שנתחייב מיתה או מלקות וכו' וכתב המ"מ שמנאה הרמב"ם במנין המצות ע"כ ובאמת במנין המצות סי' שכ"ב משמע דוקא הדבר שיש בו חלול שבת אסור מדאורייתא וכן משמע בגמ' שבת דק"ו גבי הבערה ע"ש. ואפשר דבמלקות נמי איכא חלול שבת כגון שעושה חבורה וצ"ע. ואפשר דמרבוי דקרא דבכל מושבותכם נפקא לן שאין דנין כלל. וצ"ע בסנהדרין דל"ה משמע דוקא בדבר שיש בו חלול שבת וכן משמע בתוס' שם ודיני ממונות אין דנין גזירה שמא יכתוב א"ד ז"ל יע"ש. והנה לפי תירוצו הראשון שתירץ דאפשר דבמלקות נמי איכא חלול שבת כגון שעושה חבורה. דינא יתיב בעונש זה דכיפה דמצו שפיר ב"ד לענוש ולהכניס לכיפה בשבת כיון דליכא שום חלול שבת בעונש זה. אמנם למאי דתריץ בתירוצו השני דאפשר דמרבוי דקרא דבכל מושבותיכם נפקא לן שאין דנין כלל לא מצו ב"ד לדון שום עונש ואף עונש זה דכיפה בשבת. אלא שאין גם אחד מהני תרי תירוצי מחוורין וכמו שגם המג"א ז"ל סיים על תירוצו הראשון דצ"ע. ולדידי לא ניתן ליאמר כלל להאי תירוצא משום דאינו מוכרח שיעשה חבורה דאפשר שילקה ולא יהיה חבורה וכיון שכן אף אם אירע שיעשה חבורה ליכא חלול שבת משום דהו"ל דבר שאינו מתכוון ולאו פסיק רישיה הוא כיון דאינו מוכרח שיהיה שם חבורה ודבר שאינו מתכוון קי"ל דמותר. וגם על תירוצו השני אסיק בתיובת' וצ"ע מהש"ס דסנהדרי דל"ה ואע"ג דבש"ס ירושלמי הביאו הרמב"ם ל שם בס' המצות קאמר בכל מושבותיכם ר' אלעאי בשם ר' ינאי אומר מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת יע"ש והוא בירוש' דסנהדרין פ' אחד דיני ממונות עלה דמתני' דלפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט יע"ש. אשר נראה לכאורה מלישנא דירוש' דמקרא דבכל מושבותיכם דרשינן שאין דנין כלל וכתירוץ השני שתירץ המג"א ז"ל. הנה כי דייקינן שפיר ע"כ לומר דכונת הירושלמי במאי דקאמר מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת היינו שלא יהו דנין דיני ד' מיתות ב"ד דהיינו שלא יעשו עונשי מיתה בשבת. דהא כל עיקר הלמוד אינו אלא ממאי דכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם ונאמר להלן והיתה זאת לכם לחוקת משפט בכל מושבותיכם מה להלן בב"ד הכתוב מדבר אף כאן דכתי' לא תבערו אש בכל מושבותיכם בב"ד הכתוב מדבר וכדאיתא בירוש' דסנהדרין שם וכיון שכן הא לא למדנו מלמוד זה אלא דין דמיתה דהיינו עונש. שריפה למי שנתחייב שריפה שלא ישרפוהו הב"ד בשבת כדקאמ' קרא לא תבערו אש בכל מושבותיכ' דהיינו

שהב"ד לא יבערו אש במושבותם מושב ב"ד לשרוף למי שחייב עונש שריפה ומינה נמי לשאר ד' מיתות ב"ד דאית בהו משום מלאכה דומיא דעונש דמיתת שריפ' אמנ' שלא ידונו הב"ד כלל בשבת ליכא למשמע כלל מהלמוד הזה. אלא ע"כ דמאי דקא' הש"ס ירוש' מכאן לבתי דינין שלא ידונו בשב' כוונתו לו' שלא ידונו עונשי ד' מיתות בשבת משום דאית בהו חלול שבת דומי' דעונש זה דשריפ' דבא עליה האזהר' לב"ד מקר' דלא תבערו אש בכל מושבותיכ' וכן מוכח נמי מהש"ס ירוש' דשבת פ' כלל גדול דגרסי' התם אמר ר' ירמיה הבערה לצורך יצאת ללמד על בתי דינין שלא יהו דנין בשבת ומאי טעמא נאמר כאן בכל מושבותיכם ונאמר להלן ויהיו אלה לחוקת משפט בכל מושבותיכם מה מושבותיכם שנאמר להלן בב"ד הכתוב מדבר אף מושבותיכם הנאמר כאן בב"ד הכתוב מדבר י"עש הנה דקאמ' דהבערה לצורך יצאת ללמד על בתי דינין שלא יהו דנין בשבת וכיון דממה שהבער' בכלל שאר כל המלאכו' הוה ויצאת מכללן הוא דיליף דלצורך יצאת ללמד על בתי דינין שלא יהו דנין בשבת. מבואר דמשום חלול שבת דהבערה הוא דיצאת הבערה ללמד שלא יהו ב"ד דנין בשבת ומאי דקאמר שלא יהו דנין בשבת היינו שלא יענשו הב"ד עונש שריפה בשבת וקאמר מ"ט כלומר דמנ"ל למימר הכי דהבערה לצורך זה דללמד על בתי דינין שלא יהו דנין בשבת יצאת נאמר כאן בכל מושבותיכם וכו' דמג"ש דמושבותיכם גמרינן דהבערה לצורך זה שלא יהו הב"ד שורפין את מי שנתחייב שריפ' בשבת יצאת. וכן מפורש יוצא נמי מהמכילתא הביאה הרמב"ם ז"ל בס' המצות שם לא תבערו אש שריפה בכלל היתה ויצתה ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתת ב"ד ואינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות ב"ד לא ידחו את השבת. אשר מזה מבואר דמשום חלול שבת שלא ידחה מ"ע דמיתת ב"ד את השבת הוא דבאה האזהרה זו דלא תבערו לב"ד שלא יהו עונשין עונשי מיתות בשבת. והדבר. ברור דהא גופה כונת הש"ס ירוש' דשבת פ' כלל גדול דקאמ' הבערה לצורך יצאת ללמד על בתי דינין שלא יהו דנין בשבת וכו' וכוונתו כדאמר בברייתא דהמכילתא הנז'. באופן דהדבר פשוט וברור דגם מאי דקאמ' בש"ס ירושלמי דשבת וכן בסנהדרין שלא יהו בתי דינין דנין בשבת הכוונה שלא יענשו הב"ד עונשי מיתות שיש בהן חלול שבת בשבת וכמו שכן מוכרח מעצמו מהלמוד הזה דקא למד לה הירוש' וכאמור.

כי ע"פ הבא"ר אני תמה מאוד על הרב מג"א ז"ל דעלה על דעתו לתרץ בתירוצו השני דאפשר דמרבוי דקרא דבכל מושבותיכם נ"ל שאין דנין כלל והביאו להרב ז"ל למימר הכו האי. לישנא דירושלמי דראו עיני קדשו בספר המצות להרמב"ם ז"ל שם שהביאו בסוף דבריו ובגמרא. דבני מערבא בכל מושבותיכם ר' אלעאי בשם ר' ינאי אומר מכאן

לב"ד שלא יהו דנין בשבת וקאמר הרב מג"א ז"ל דאפשר דכוונת הירושלמי כפשט לשונו דנ"ל מרבוי דבכל נפשותיכם שאין דנין כלל אלא דהוקשה לו על האי תירוצא מהש"ס דילן דסנהדרין דל"ה דמשמע דוקא בדבר שיש בו חלול שבת. ואני תמה עליו דאיך אעיקרא עלה ע"ד. דעת עליון למימר הכי בכונת הני מילי דהש"ס ירושלמי דהא גם מהאי דרשא דדריש הש"ס ירוש' מוכרח דבדבר שיש בו חלול שבת הוא דאין דנין שהרי עיקר תלמוד הוא משום דהבערה בכלל היתה ולמה יצתה אלא לצורך יצתה ללמד על בתי דינין: שלא יהו דנין בשבת כלומ' דיני מיתות ומאי דדריש מבכל מושבותיכם היינו דמג"ש דמושבותיכם מושבותיכם גמרינן דהבערה לצורך זה יצתה וא"כ ליכא למילף מלמוד זה אלא לדבר שיש בו חלול שבת דוק' ככל האמור לעיל וכן מבואר יוצא נמי מדברי הרמב"ם ז"ל שם בס' המצות דגם הירוש' על דיני מיתות קאמר שכתב וז"ל מצוה שכ"ב הזהיר מענוש הגדרים על החוטא ולהעביר הדינין עליהם ביום השבת והוא אומרו לא תבערו אש וכו' ביום השבת רצה בזה שלא ישרף מי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר מיתות ב"ד ולשון מכילתא ל"ת אש שריפה בכלל היתה ויצתה ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתות ב"ד ואינה דוחה שבת אף כל שאר מיתות ב"ד לא ידחו שבת והנה אמרו הבערה ללאו יצתה ואינה הלכה אבל לחלק יצתה וכו' ובגמרא דבני מערבא בכל מושבותכ' ר' אלעאי בשם ר' ינאי אומר מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב ז"ל דהאזהרה דל"ת אש הוה שלא ישרפו למי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר מיתות וכדאיתא במכילתא שריפה בכלל היתה וכו' והוקשה לו להרמב"ם ע"ז מהא דאמרי' דהבע' לחלק יצתה כלומר הרי דמה שיצתה הבערה לצורך זה דלחלק יצתה וא"כ מנ"ל תו למימר דלצורך זה דשלא יענשו ב"ד ד' מיתות בשבת יצתה. לזה כתב דבגמרא דבני מערבא תירצו לזה במ"ש בכל מושבותיכם מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת כלומר דמג"ש דמושבותכם מושבותכם ילפינן דהבערה גם לצורך זה דשלא ישרפו ב"ד למי שנתחי' שריפה בשבת יצתה זהו כונת הרמב"ם ז"ל וכ"כ הרב החינוך ז"ל סוף פ' ויקהל מצוה קי"ד וז"ל מצות ל"ת אחת והיא שלא יעשה הדיין דינים בשבת כלומר שמי שנתחייב מיתה בב"ד לא ימיתוהו בשבת שנא' ל"ת אש וגו' ובא הפירוש עליו בזה שלא ישרפו ב"ד בשבת. מי שנתחייב שריפה וה"ה לשאר מיתות ויש לנו לדרוש ממנו זה שהרי לגופיה אינו צריך שהרי כבר כתוב במקום אחר ל"ת כל מלאכה והבערה לצורך מלאכה היא אלא ללמד ענין בפני עצמו נכתב ופירשו בו שבא ללמד את זה שאמרנו וז"ל המכילתא ל"ת אש שריפה בכלל היתה ויצתה ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתת ב"ד ואינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות ב"ד לא ידחו את השבת ועם כל

זה שלמדנו בפסוק זה יש לדרוש בו מה שדרשו בו עוד גם כן הבערה לחלק יצאת וכו' ובגמ' דבני מערבא אמרו בכל מושבותיכם ר' אילא בשם ר' ינאי מכאן לב"ד שלא יהו דנין בשבת א"ד ז"ל יע"ש. הנה שגם החינוך ז"ל כתב ככל דברי הרמב"ם ז"ל ומייתי גם איהו ז"ל בסוף דבריו להני מילי דהירוש' וכוונתו לתרץ בהני מילי דירוש' למאי דהוקש' לו מהא דדרשו גם כן מהאי קרא דל"ת אש דלחלק יצאת וכדכתיבנא בכוונת דברי הר"מ במז"ל וזה פשוט. באופן דמבואר יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל בס' המצות והרב החינוך ז"ל דבדבר שיש בו חלול שבת הוא דבאה האזהרה לב"ד שלא ידונו בשבת גם להש"ס דירוש' והוא מוכרח מעצמו מהש"ס ירושלמי גופיה כאמור. וא"כ איך אסיק אדעתיה הרב מג"א ז"ל למימר בכונת הירוש' דמרבוי דקרא דבכל מושבותיכם נ"ל שלא יהו דנין כלל בשבת ורצה לתרץ בהכי קושייתו על הרמב"ם ז"ל.

והיותר תמוה אצלי מאי דחזיתיה להגאון אליה רבא ז"ל בסי' של"ט סק"ב שכ' וז"ל ירושלמי בכל מושבותיכם מכאן לב"ד שלא יהו דנין בשבת ס' החינוך פ' ויקהל ולמג"א אישתמיט זה והטעם בס' החינוך שרצה השי"ת לכבד יום זה שימצאו בו מנוחה הכל החוטאים והחייבים משל למלך גדול שקרא בני המדינה יום אחד לסעודה וכו' עכ"ד הגאון אליה רבה ז"ל יע"ש. הנה דהשיג הגאון על המג"א מהירוש' דכתב החינוך והכי אמר מר דאישתמיט ירוש' זה להמג"א. וכונתו דבהירוש' הזה בא מבואר דמבכל מושבותיכם נפקא לן שלא יהו דנין כלל בשבת והטעם אמר בס' החינוך שרצה הש"ית לכבד יום זה שימצאו בו מנוחה הכל וכו'. ותמהני טובא על הגאון אליה רבה ז"ל חדא דהא הרב מג"א ז"ל דברי הרמב"ם ז"ל דבספר המצות בפומיה ומכח מה שמבואר בדבריו בס' המצות דדוק' בדבר שיש בו חלול שבת אסור להב"ד לענוש בשבת הוא דהוקשה לו על הרמב"ם דכתב בס' היד דגם מלקות אין עונשין בשבת והרי הרמב"ם שם בס' המצות ג"כ הביא להירוש' הזה כאשר הביאו בספר החינוך ושפיר חזו עיני קדשו של המג"א מלהירוש' הנז' ולא אישתמיט מיניה דמכח האי לישנא דהירוש' הוא דכתב לתרץ בתירוצו השני דאפשר דמרבוי דקרא דבכל מושבותיכם נ"ל דאין דנין כלל אלא שהוק' לו על תירוץ זה מהש"ס דילן דסנהדרין וא"כ מאי האי דאמר מר הגאון אליה רבה ז"ל דירוש' זה דכתב ס' החינוך אישתמיט להמג"א ז"ל. ועוד דגם מהירוש' הזה מבואר יוצא דבדבר שיש בו חלול שבת דוקא הוא דאין ב"ד דנין בשבת וכדמוכח מהירוש' בדוכתיה בסנהדרין ובשבת פ כלל גדול ככל מאי דכתיבנא וברירנא לעיל וכן מבואר יוצא נמי מדברי ס' החינוך זל דדוקא בדבר שיש בו חלול שבת הוא שהזהירה אזהרה זו דל"ת אש שלא ידונו ב"ד בשבת ומאי דמייתו הרמב"ם והחינוך ז"ל בסוף דבריהם

להני מילי דהש"ס ירוש' הוא כדי לתרץ מאי דהוקשה להו על מאי דדרשו לקרא זו דל"ת אש דלצורך זה יצתה הבערה ממאי דדרשו ליה בדוכתא אחריתא דלחלק יצאת וכאמור לעיל. ואע"ג דיהיב הר' החינוך טעם לאיסו' זה שרצ' השי"ת לכבד יום זה שימצאו בו מנוחה הכל החוטאים והחייבים אין מזה ראיה והכרח דגם בדבר דליכא חלול שבת אין הב"ד דנין ועונשין בשבת כי הא ודאי דמכל מ"ש בביאור מקום מוצאו דהאי איסורא לעיל מבואר יוצא דדוקא בדבר שיש בו חלול שבת באה האזהרה להב"ד שלא ידונו בשבת וכן מבואר עוד בדבריו אח"כ שכת' ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים שהם בעלי המשפט וחייבין להזהר לבל יעשו דין בשבת ואם עברו וצוו לשרוף בריה בשבת עברו על לאו זה וכו'. הנה שכתב דאם עברו וצוו לשרוף בריה בשבת הוא שעברו על לאו זה ואם איתא דמקרא דבכל מושבותכם נ"ל דאין דנין כלל וכמו שהבין הגאון אליה רבה ז"ל דברי הירוש' שהביא החינוך ז"ל אמאי כת' בתר הכי הר' החינוך דאם עברו וצוו לשרוף בריה בשבת עברו על לאו זה הא גם בעונש דליכא חלול שבת מוזהרים הב"ד מלאו זה והו"ל להר' ז"ל למימ' ואם עברו ודנו שום דין מדיני עונשין בשבת עברו על לאו זה אלא הדבר מבואר דלא עברי הב"ד על לאו זה רק באשר ידונו ויענשו עונש שיש בו חלול שבת כעונש שריפה והדומה לו משאר ד' מיתות שיש במיתתן חלול שבת ולהכי כת' הר' ז"ל ואם עברו וצוו לשרוף בריה בשבת עבר על לאו זה. באופן כי הא ודאי דגם להש"ס ירוש' לא הוזהרו ב"ד שלא לענוש בשבת אלא משום חלול שבת. ואין מקום כלל להאי תירוצא דבעי לתרץ המג"א ז"ל. והנה ראיתי להר' חיד"א ז"ל בברכ"י א"ח סי' של"ט אות ג' דאייתי בידיה דברי הר' מג"א ז"ל ומאי דהשיגו הגאון א"ר ז"ל מהירוש' דמייתי הרב החינוך ז"ל וכת' דאין ראיה מן הירוש' כלל די"ל דשלא יהו ב"ד דנין דיני מיתות קאמר יע"ש. ובס' מחזיק ברכה שם אות ד' כ' וז"ל בסה"ק ברכ"י כתבתי דמהירושלמי דפ' אחד דיני ממנות אין ראיה דאין עונשין בשבת דיכולים אנו לפרש דכונת הירושלמי לד' מיתו' דאיירי בהו ע"ש ועתה בא לידי ספר אמונת שמואל להגאון בעל ברכת הזבח וראיתי לו בסי' צ"ד שכ' דבירוש' פ' אחד דיני ממונו' מפורש דשום עונש אין דנין בשבת ע"ש ולי ההדיוט נראה דאין מהירושל' מופת חותך דשום עונש אין עונשין וכמ"ש בברכ"י ומ"מ ודאי פשט הירושלמי דאמר מכאן לבתי דינין שלא יהו דנין בשבת מוכח כמ"ש הר' הנז' א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד דלא זו בלבד דליכא מהירוש' מופת חותך דשום עונש אין עונשין אלא אדרבה יש מופת חותך דהירושלמי ע"כ בדיני עונש ד' מיתות דיש בהן חלול שבת קאמר דאין ב"ד דנין בשבת וכדכתיבנא לעיל להכריח מהירוש' דשם ודשבת פרק כלל גדול והוא ברור ולכן אני תמה על הגאון אמונת שמואל ז"ל שכת' כל בתר

איפכא דבירושלמי פ' אחד דיני ממונות מפורש דשו ם עונש אין עונשין וכמו כן קשה על הר' חיד"א ז"ל דכת' בברכ"י ובמחב"ר דאין ראיה מן הירוש' אלא שאפ"ה דעתו נוט' למ"ש הגאון אמונת שמואל משו' דפשט לשון הירוש' ודאי מוכח כדבריו. והוא תימא דהא ודאי שהוא מוכרח מהירוש' מצד הענין והלמוד דקאמר התם ובשבת פרק כלל גדול דמשום דהבערה לצורך זו יצאת הוא דילפי' דאין ב"ד דנין בשבת וא"כ מינה ע"כ דדוקא בעונשי ד' מיתות דאית בהו חלול שב' דומיא דהבערה הוא דהוזהרו הב"ד שלא לדון בשבת וככל מאי דכתיבנא לעיל.

אשר על כן נלע"ד עקר בישו' דברי הרמב"ם ז"ל מ"ש הר' יד אהרן ז"ל סימן של"ט הגהב"י אלא ש דבריו כאשר המה בכתובים בדברי קדשו אין בהם מקום ישוב וצריך אני להוסיף נופך משלי ובכן יתיישבו דברי הרמב"ם ז"ל על נכון וז"ל הר' י"א ז"ל הרמב"ם פכ"ד כת' דאין עונשין בשבת אע"פ שהעונש מ"ע אינו דוחה שבת כיצד הרי שנתחיי' בב"ד מלקות או מיתה וכו' עי"ש ואף. ע"ג דמן הגמ' נראה דדוקא רציחה אינו דוחה שבת מ"מ כיון דמלקות במקום מיתה עומדת היינו מיתה היינו מלקות וכשם שהמעיטו מלא תבערו אש שאין מיתת ב"ד דוחה שבת מלקות נמי בכלל כנ"ל א"ד ז"ל יע"ש. וכאשר ירדוף הקור' בהני מילי דאמר מר הר' ז"ל יראה וישפוט משפט צדק דאין בדבריו אלו שום ישוב כלל דאף ע"ג דמלקות במקום מיתה עומדת וכדאמ' רבא בפ"ק דסנהד' ד"י ע"א היינו לענין שאר מילי אמנם לענין הא דהוזהרו ב"ד שלא לענוש ד' מיתות ב"ד בשבת מקרא דלא תבערו אש דהוה משו' חלול שבת דאיכא במיתתן מה יתן ומה יוסיף זה שמלקות במקום מיתה עומדת למימר מפני כן דהיינו מיתה היינו. מלקות וכשם שהמעיטו מל"ת אש שאין מיתות ב"ד דוחה שבת מלקות נמי בכלל הא מלקות אע"ג דהיא כמיתה מ"מ מיתה ממש שיהא בה חלול שבת ליכא וכי המעיטו מל"ת אש שאין מיתות ב"ד דוחה שבת היינו משום חלול שבת דאיכא בהו ואם כן מלקות דהיא מיתה דלית בה חלול שבת לא ממעיט מל"ת. אש דליכ' חלול שבת בעונש זה ואיברא דהתוס' ז"ל שם בפ"ק דסנהדרין עלה הא דאמר רבא מלקו' במקו' מיתה עומד כתבו לפרש בפי' השני משום דזימנין מתים ע"י מלקות כדתנן באלו הגולין ד"ח ומת זה תחת ידו פטור יע"ש. וא"כ אפש' לומ' דלהכי אין להב"ד לענוש אפילו עונש מלקות בשבת מהאי טעמא דמלקות במקום מיתה עומדת משום דאפשר שימות על ידי המלקות ויהיה שם חלול שבת. נראה דהא ליתא חדא דהרי דחו שם התוס' ז"ל. להאי פירוש' ממאי דפרכינן התם אי הכי אומדנא ל"ל וכתבו דפי' הקונ' עיקר שפי' מלקות במקום מיתה עומדת דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתו' והרי הוא כאחת מן המיתות וכו'

יע"ש. ועוד דאפי' להאי פירוש' דבעו לפרש התוס' ז"ל משום דזימנין מתים כו' ליכא למיסר לב"ד לענוש עונש מלקות בשבת משום חלול שבת דכיון דעל הרוב לא מיית אע"ג דזימנין מיית אף אם יארע שמת לא עבדי הב"ד חלול שבת משום דהו"ל דבר שאינו מתכוון ולא פסיק רישיה דקי"ל דמותר.

שבתי וראיתי בתשו' הגאונים ז"ל סימן י' שאלה מי שעבר עביר' בשבת או בחול אם מלקין אותו בשבת ומי שנתחיי' חרם או שמתא כגון דאכפריה לשמעון וכתבו עליו פתיחא אם מחרימין אותו בשבת או ביו"ט דינא היכי הוי. תשו' אין מלקין בשבת או ביו"ט דמלקות במקום מיתה עומדת אבל תרם או שמת' מחרימין ומשמתין בשבת עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהגאונים ז"ל כך כתבו דאין מלקין בשבת מה"ט דמלקות במקום מיתה עומדת וכדכת' הר' יד אהרן ז"ל. והנה אי כוונת הגאונים דאין ב"ד עונשין עונש מלקות דאורייתא מה"ט דמלקות במקום מיתה עומדת. איכא לאקשויי על הגאונים ז"ל דמה טעם הוא זה דמשום שמלקות במקום מיתה עומדת יהא מוזהרין ב"ד דבר תורה שלא לענוש מלקות בשבת כיון דעיקר האזהרה דל"ת אש שלא יענשו ב"ד בשבת אינו אלא משום חלול שבת. ועונש מלקות אע"ג דהוה כמיתה כיון דליכא בה חלול שבת למה יהיו אסורין ב"ד להלקות בשבת וככל מאי דאקשי' לעיל על דברי הר' יד אהרן ז"ל. אבל י"ל דהגאונים ז"ל מאי דכתבו דאין מלקין בשבת מה"ט דמלקות במקום מיתה עומדת כוונתם דמדרב' גם מלקו' אין עונשין דכיון דבד' מיתות הוזהרו הב"ד מקרא דל"ת אש דלא יהו עונשין בשבת אסי' לב"ד מדרבנן לענוש גם עונש מלקות משום דכמיתה הוה ויש לאסו' מדרב' משום גזירה דד' מיתות ממש דאית בהו חלול שבת. אבל מדאורייתא מצו שפיר ב"ד לענוש מלקות בשבת כיון דלית ביה חלול שבת. באופן דבהני מילי דאמר מר הר' יד אהרן ז"ל ליכא שום ישוב לדברי הרמב"ם ז"ל.

ולכן נלע"ד להוסיף נופך משלי כדי לבא לכלל ישו' דברי הרמב"ם ואמינ' כטעמיה ודלא כוותיה והוא דס"ל להרמב"ם ז"ל דעונש מלקות נמי אף ע"ג דליכא במעשה המלקות שום מלאכה חשי' מעשה המלקות גופיה מלאכה גמור' כמיתה דשאר מיתות דכיון דרחמנא אחשביה לעונש מלקות למיתה דמלקות במקום מיתה עומדת וכדפי' רש"י ז"ל דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתו' והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפני עצמה ושריפ' בפני עצמה והרג בפני עצמה הוי מלקות כאחת מן המיתות ע"כ יע"ש. חשיבה מלאכה כמיתה גמור' ואיכא משום חלול שבת. וכמו שפי' רש"י ז"ל כעין זה בפ"ב דביצה דכ"ז עלה דמתני' דחלה שנטמאה אסורה בטילטול דשריפת קדשים טמאין ביום טוב אסורין ואפי' לתתה לפני כלבו שאין

בו מלאכה דרחמנא אחשבה להבערתן דכתי' באש תשרף הילכך מלאכה היא יע"ש. הרי דאעפ"י שהוא מבער את הקדשים במידי דלאו מלאכה היא כיון דאחשביה רחמנא לביעור זה דניתנה לפני כלבו כמו ביעור דע"י שריפה חשיבה גם ביעור זה מלאכה. הכי נמי הכא בעונש זה דמלקות כיון דאחשבי' רחמנ' למיתה חשיבה גם מיתה זו דמלקות מלאכה כשאר ד' מיתות וכי תידוק שפי' הא דידן עדיפ' למיחשביה מלאכה מה"ט דאחשביה רחמנא למיתה מההיא דביעו' קדשים טמאים ע"י נתינה לפני כלבו ועיין להר' שורשי הים ז"ל ח"ב דקע"ח ע"ג ד"ה איברא שעיקר דברי רבינו וכו' מ"ש ע"פ דברי רש"י דביצה הנז'. ודידן עדיפא מההיא דמליח' קדשים דמיירי בהו הר' ז"ל דהכא המלקות במקום מיתה עומדת דמיתה זו קנס עליו הכתו' והוא כאחת מן המיתות וכדפי' רש"י ז"ל. ומעתה י"ל דגם הגאונים ז"ל דכתבו דאין לוקין בשבת מה"ט דמלקו' במקום מיתה עומדת כוונתם דמאורייתא אסיר לב"ד ללקות בשבת מה"ט כנלע"ד ברור ונכון בישו' דברי הרמב"ם ז"ל.

המור"ם מן כל האמור דמאי דהוזהרו הב"ד שלא לענוש ד' מיתות בשבת מקרא דל"ת אש הוה משום חלול שבת וכן נמי מלקות משום דאחשביה רחמנא כמיתה דבמקום מיתה עומדת חשיבה מלאכה כמיתה גמורה ולהכי אין הב"ד עונשין גם מלקות בשבת דגם מלקות הוה בכלל האזהרה דל"ת אש מה"ט. והנה כי כן בעונש זה דכיפה דליכא במאי דמכניסין אותו להכיפה בשבת משום מלאכה דאין כניסת הכיפה במקום מיתה אלא דהיא הכנה כדי שתבא עליו המיתה ממש לאחר זמן ע"י שיאכילו אותו שם לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מיעיו ואחר כך יאכילו אותו שעורים עד שכריסו נבקעת. נראה דלא הוזהרו הב"ד שלא להכניס לכיפה למי שנתחיי' עונש זה ושפי' מצו הב"ד לענוש עונש זה דכיפה בשבת דבר תורה כנלע"ד. ותו לא מידי.

עח

עונשין בשבת. נסתפקתי בהבא על ארמית בפרהסיא דקי"ל דקנאים פוגעים בו. אם היה זה המעשה בשבת אי מצו הקנאים לפגוע בו גם בשבת. מי אמרינן דאע"ג דהב"ד אין עונשין ד' מיתות בשבת מאזהרה דל"ת אש בכל מושבותכם ואין רציח' דוחה שבת. היינו דוקא עונשי ב"ד דהם לענוש לזה שעבר על הדבר שחיי' עליה מיתת ב"ד וכיון דהני דיני מיתות הם לענוש החוטא על חטאו אין מיתתו דהיא לעונש דוחה שבת וגם דיכולין הב"ד לקיים מצות עונשין ליום מחר דהוא חול וכיון שיכול להיות עונשו ליום אחר אמרה תורה שלא יהו עונשי ב"ד דוחין את השבת. אמנם בהא דבועל ארמית בפהרסיא דמה שקנאין פוגעין בו אינו כדי לעונשו לזה על חטאו אלא היא נקמה להנקם ממנו

קנאת ה' על שהוא מחלל את ה' ברבים דלכן אין מיתתו אלא בשעת מעשה דוקא ואם פגע בו הקנאי והרגו לאח' שפי' ממנה נהרג הקנאי וכדאיתא בסנהדרין דרין דפ"ב ע"א לא דמי למיתות ב"ד משום דזו לנקום נקמת ה' שחלל את שמו ברבים והיא עוברת דאם לא יפגעו בי הקנאים היום ובשעת מעשה שוב לא יוכלו לפגוע בו ולנקום ממנו נקמת השם ומצו שפיר הקנאין לפגוע בו אפי' בשבת. או דילמא דוקא בחול קנאין פוגעים בו אבל בשבת אינם רשאים לפגוע בו משום חלול שבת דומיא דב"ד דאינם רשאים להמית למי שנתחייב מיתה בשבת ואף שזה אינו לעונש אלא להנקם ממנו וגם היא עוברת מ"מ לא נתן השבת לידחות מפני כך:

והנה לפי מאי דברירנא לעיל בסי' הקודם דנערה המאורס' דניתן להצילה בנפשה וכן שאר עריות דאפי' בשבת ניתן להצילן בנפשן. היה נראה לכאורה ללמוד מינה גם להא דבא על ארמית דאפי' בשבת קנאין פוגעין בו דאם בשביל פגם הדיוט ניתן שבת לידחות בשביל הצלתה פגם גבוה כי האי דבא על ארמית בפני עשרה מישראל וחלל את שם שמים בפרהסיא לא כ"ש שניתן שבת לידחות בשביל להנקם ממנו נקמת ה' ברוך הוא. וכדאמרי' התם בסנהדרין דע"ד ע"א עלה דתניא רשב"י אומר העובד ע"ז ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כ"ש הנה דיליף רשב"י ק"ו כזה לענין עע"ז ואע"ג דפרכינן התם על האי ק"ו דרשב"י וכי עונשין מן הדין ומשנינן קסבר עונשין מ"ה יע"ש ואנן קי"ל דאין עונשין מ"ה ולא ניתן עע"ז להצילו בנפשו. הנה אנן בדידן בהאי ק"ו דאמרי' למילף לענין בא על ארמית שניתן שבת לידחות בשביל להנקם ממנו לא שייך להאי פירכא דאין עונשין מ"ה דלאו עונש אנו דנין מהק"ו דהא עיקר הא דקנאין פוגעין בו מעובדא דפנחס גמרינן לה אלא שאם גם שבת ניתן לידחות בשביל נקמה זו הוא דגמרי' בק"ו מנערה המאורסה ולא שייך בזה הא דאין עונשין מן הדין כן היה נראה לכאורה. האמנם יש לדחות דהא דקנאין פוגעין בו הלמ"מ מ הוה וכדפי' רש"י סנהדרין דפ"א ע"ב וכן בש"ס שם דפ"ב סע"א כך לימדתני ברידתך מהר סיני הבועל הכותית קנאין פוגעין בו וכיון דהלמ"מ היא אין ללמוד דינו בק"ו מנערה מאורסה דזה כלל גדול דאין דנין ק"ו מהלכה בין שהלמד הוא מהלכה והמלמד הוא כתוב ובין שהלמד כתוב והמלמד מהלכה וכמ"ש בעלי הכללים. אלא דאכתי זל דהכא לאו מילף הוה אלא גילוי מילתא בעלמ' וגילוי מילתא ילפי שפיר מהלכה כמ"ש בעלי הכללים. ומ"מ יש לדחות באופן דמהא דנערה מאורסה ליכא מופת חותך לקנאין פוגעין בו דגם בשבת יהו רשאין לפגוע בו. ואחר ימים רבים בא לידי ס' יד אליהו להרב מהר"א מלובלין ז"ל ומצאתי אליו בריש סי' י"א שכתב וז"ל דרך משל הבא על ארמית קנאין

פוגעין בו זה פשוט דמיתתו הוא על צד העונש כשאר מיתות האמורות בתורה ואינה דוחה את השבת ויש שנהרגין מפני שהן רודפין נמצא שהריגתן להציל אחרים אם כן ודאי שפקוח נפש של הנרדפים דוחה שבת ומצוה להורגן בשבת כדי להציל הנרדפים והזריז ה"ז משובח א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהרב ז"ל אמר שזה פשוט דהא דקנאין פוגעין בו הוא על צד העונש כשאר המיתו' האמורות בתורה ואינה דוחה את השבת. ולדידי בהורמנותיה דמר אחר המחילה דהדבר ברור והרי הוא כמבואר דאין מיתה זו על צד העונש כשאר המיתות האמורות בתורה אלא היא להנקם ממנו ולקנאות קנאת ה' צבאות ואין מיתתו אלא בשעת מעשה וככל מאי דכתיבנא בצדדי האי ספיקא באופן דאין זה פשוט כל כך ולא עוד אלא דיש מקום ללמוד מק"ו דנער' מאורס' דגם בשבת קנאים פוגעין בו דנראה דאין זה אלא גילוי מילתא בעלמ' וכאמו' לעיל. ומ"מ הדבר צריך עדין תלמוד לפענ"ד:

עט

אין בשול אחר בשול. היינו דוקא בשול אחר בשול אבל בשול אחר צלי או צליה אחר בשול איכא כמ"ש הטור בא"ח סי' שי"ח בשם הר"א ממיץ ז"ל ועמ"ש הב"י שם באורך. וחזיתיה להרדב"ז ז"ל בחדשות ח"ה סי' שני אלפים רי"ד שכת' וז"ל ראיתי כתו' בשם הר"א ממיץ דאף על גב דאין בשול אחר בשול יש בשול אחר צלי כדאמרינן בפרק כ"ש צלאו ואח"כ בשלו חייב ומסתמא כשם שיש בשול אחר צלי כן דין צלי אחר בשול והעלה לבסוף וחוששני לו מחטאת ותמהתי עליו דהא תרוייהו קתני בברייתא צלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו חייב ואם היתה גרסתו כגרסת הספרים שלנו מאי מסתמא דקאמ' הא תרוייהו תננהו ומ"מ אין דינו מחוור דאמרי עלה בגמ' טעמא דא"ק ובשל מבושל מ"מ ומשו"ה חייב אם אכלו אבל בעלמא דליכא רבויא אין צלי אחר בשול ולא בשול אחר צלי לחייבו חטאת או כרת אבל איסורא איכא ומ"מ אם לא היה מבושל כל צורכו יש אחריו צלייה וכן אם לא היה צלי כל צרכו יש אחריו בשול וזל הרמב"ם פ"ט המבשל על האור דבר שהיה מבושל כ"צ או דבר שא"צ בישול כלל פטור הא אם לא נתבשל כל צרכו חייב א"ד ז"ל י"עש. ומאי דתמה הר"זל על הר"א ממיץ ז"ל שכ' ומסתמא וכו' דבברייתא תרוייהו תנינהו לפע"ד תימא לי על תמיהתו דהא ודאי דמהא דקתני בברייתא בשלו ואח"כ צלאו חייב ליכא למשמע מינה כלל שיהיה גם צלי אחר בישול דאכתי איכא למימר דאין צלי אחר בשול וה"ט דחייב משום דבשלו ואדרבה איכא למשמע טפי ממאי דקתני בישלו ואח"כ צלאו חייב דאין צלי אחר בשול ולהכי אתי שפיר דחייב אע"ג דצלאו אחר הבישול ואי יש צלי אחר בישול אמאי חייב הא

הצליה דאח"כ בטליה להבשול דמעיקרא. ולהכי שפיר דקדק בלישניה הר"א ממיץ ז"ל וכת' דמסתמא דכשם דיש בשול אחר צלי כך יש צלי אחר בשול ואע"ג דקתני בשלו ואח"כ צלאו חייב דק"פ שאני דבעינן כי אם צלי אש מתחלתו והא בשלו קודם. באופן דאי לאו משום הא דמסתמא דכשם וכו' שכת' הרא"מ ז"ל ממאי דקתני בברייתא ג"כ בשלו ואח"כ צלאו ליכא למשמע כלל דיש צלי אחר בשול ושפיר דייק הרא"מ ז"ל למימר מסתמא סוף דבר כי דברי הרדב"ז ז"ל בתמיהתו על הרא"ם ז"ל נפלאו ממני. אך מאי דכת' עוד הר' ז"ל דאין דינו של הרא"מ מחוור דאמרי' עלה בגמ' טעמא דאמ' קרא ובשל מבושל מ"מ אבל בעלמא דליכא רבוי אין צלי אחר בישול וכו' נראה דשפיר קאמ' וע"ש ברש"י ז"ל ד"ה שאני הכא דרבייה קרא ובשל מבושל וכו' וגזירת הכתוב היא בפסח יע"ש. הנה שפי' דגזירת הכתוב היא גבי פסח ועיין במ"ש מרן הב"י ז"ל בא"ח סי' שי"ח ע"ד הסמ"ק ואין כאן מקום להאריך. ועמ"ש ע"פ דברי הרא"מ ז"ל אלו הר' מהר"י ח'גיז ז"ל בהקדמתו לספרו עץ חיים על המשניות דס' מועד במלאכת האופה סימן י' ועיין מה שכתבתי על דבריו לקמן במערכת הפ"א בענין פת של גוים בס"ד:

פ

אין שליחות לגוי. מסקינן בפ' א"נ דע"א ע"ב דבכל התורה כולה אין שליחות לגוי יע"ש. והנה הר' מהרי"א ז"ל בספרו הבהיר ארעא דרבנן סי' ה' כת' וז"ל ועיין בהגהות מיימו' פ"ה מה' מלוה ולוה כת' בשם רבו רבינו מאיר ז"ל שבכל התורה יש שליחות לגוי ודבריו צ"ע א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה אין דבריו אלה אלא מן המתמיהין כי מעולם לא זו היא שעלה אפילו במחשבתו של ר"מ ז"ל למימר דבכל התורה כולה יש שליחות לגוי אלא אדרבה הכי אמר מר התם דלפי המסקנא אין שליחות לגוי ואפי' לחומרא וכדעת ר"ת ז"ל והילך לשונם של הג"מיי זל דפ"ה מה' מלוה ולוה אבל ר"ת פסק שאין שליחות לגוי אף לחומרא והא דר"פ קאי אף על הסיפא שאין אסור אלא בנשא הישראל ונתן ביד הישראל האחר ומורי ר"מ זצ"ל כת' התם בחידושיו וז"ל אבל בכל התורה כולה יש שליחות מכאן נראה להביא ראיה לר"ת דלמסקנא לא אסרי' כלל לחומרא אלא מדינא דהא להאי לישנא לא אשכחן לאסור בסיפא כיון דיש שליחות לגוי בכל התורה בין אנן לדידהו בין אינהו לדידן וה"נ נימא לאידך שנויא דנשא ונתן ביד דלא אסרי' מדרבנן לחומרא בלא נשא ונתן ביד כלל עכ"ל א"ד הג"מיי בשם רבינו מאיר ז"ל בחידו' וכונת ר"מ זל מבוארת דעל מאי דקאמ' התם רב אשי לתרוצי לריש' וסיפא דברייתא דהקשה שם הש"ס דשני רב אשי דדוקא בתרומה אין שליחות לגוי אבל בכל התורה יש שליחות לגוי כלומ' ולהכי שפיר קתני רישא ואם העמידו אצל נכרי מותר כת' ר"מ ז"ל בחי' על

הני מילי דאמר רב אשי אבל בכל התורה כולה יש שליחות לגוי דמכאן ראיה לר"ת דלמסקנא דמסקי' דהא דרב אשי בדותא היא ואין שליחות לגוי בכל התורה כולה דילפי מתרומה דאפי' מדרבנן לחומר' אין שליחות אלא מדינא דאין שליחות לגוי כלל כלל דכי היכי דלפי האי שנויא דרב אשי דבכל התורה כולה יש שליחות לגוי לא אשכחן לאסור בסיפא מדרבנן כיון דיש שליחות לגוי לפי דברי רב אשי כל התורה כולה בין אנן לדידהו בין אינהו לדידן ה"נ לפי מאי דדחה להאי שנויא דרב אשי ומסקינן דבכל התורה כולה אין שליחות לגוי וקאי שנויא דר"פ דנשא ונתן ביד דגם להאי שנויא דר"פ לא אסרינן אפי' מדרבנן ולחומרא בלא נשא ונתן ביד כלל וכסברת ר"ת דאין שליחות לגוי אפי' מדרבנן זהו כונת דברי ר"מ ז"ל ותם אנכי ולא אדע איך כת' הר' מהר"י אלגאזי ז"ל דבהג"מיי פ"ה מהלכות מלוה ולוה כתבו בשם ר"מ דבכל התורה כולה יש שליחות לגוי וכת' שדבריו צ"ע. ואלו ר"מ ז"ל שם כת' כל בתר איפכא דאין שליחות לגוי כלל ואפי' מדרבנן. סוף דבר שדברי הר' מהרי"א ז"ל נפלאו ממני בזה:

פא

אין שליחות לגוי. בפועל גוי כת' הר' מח"א ז"ל ה' שלוחין סי' י"א דיש שליחות לגוי פועלו מפני שידו כיד בעל הבית. ולכן ישראל שרוצה לתקן המעקה ע"י אומן גוי חשיב כעשאה הישראל בידו ומברך עליו. וכתב להוכיח להאי מילתא מהא דאמר ר"ן בפ"ק דב"מ ד"י ע"א דהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו ואותביה ליה רבא מברייתא דהשוכר את הפועל לעשות עמו מלאכה היום מציאתו לב"ה אלמא דהמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ומשני שאני פועל דידו כיד בע"ה דמי ע"כ. ואיכא למידק בה דמ"ש פועל משליח בעלמא אי משום דיד פועל כיד בע"ה שליח נמי קי"ל שלוחו ש"א כמותו וכבעל הבית דמי ואפ"ה ס"ל דלא קנה חבירו. אבל פי' דמלתא הכי הוא דשליח שאני משום דאין אדם יכול לעשות שליח שיזכה לו במקום שחב לאחרים משא"כ בפועל דכיון דפועל גופו קנוי לבע"ה לגמרי חשיב ידו כיד בע"ה ממש ונמצא שאין דין הפועל והשליח שוים דשליח שרוצה לזכות לחבירו היינו היכא. דקא מכוין לזכות לחבירו אבל אי לא כיון לזכות לחבירו לא קנה חבירו אפי' למ"ד המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. אבל פועל שנשכר לכל מלאכת בע"ה ואפי' למציאה אפי' אי בשע' שהגביה המציאה לא היה בדעתו להגביה אלא לעצמו הרי היא של בע"ה כל כמה דלא הדר ביה בהדיא וכן ראיתי זה ימים בתשו' החדשות להרשב"א ז"ל וה"ט משום דידו כיד בע"ה דמי דשכירות ליומי' ממכר הוא וכמ"ש הריטב"א ז"ל שם בחי' ודמי לעבד כנעני דאמרי' בפ' השואל אמר לעבדו צא והשאל עם פרתי מהו תיבעי למ"ד שש"א אינו כמותו

ה"מ שליח אבל עבד יד עבד כיד רבו דמיא ומסיק מסתברא יד עבד כיד רבו דמי ואגב אורחין איכא למילף דאי א"ל לשכירו צא והשאל עם פרתי ה"ז חשיב שאלה בבעלים דיד פועל כיד בע"ה דמי ודכוותא כת' הר' מהרש"ך ז"ל דאפטרופוס של יתומים שתפס בשביל היתומים ה"ז זכה משום דידו כידם כמ"ש ר"ח ז"ל ה"ה נמי לענין שאל' בבעלים דפטור מה"ט. ובפ"א מה' תרומות הביא הר' בכ"מ בשם א"ח שכת' בשם הראב"ד דאם קנה מהכותי שבלים לצורך מצות ומרחן כותי בשביל ישראל חייב בתרומה דשלוחו ש"א כמותו ע"כ והר' ז"ל תמה ע"ז דהא קי"ל דאין שליחות לגוי ולכאורה היה נראה דהראב"ד ז"ל איירי כשמרחן ע"י פועלי' כותים דניהי שאין כותי נעשה שליח לישראל מ"מ פועל שאני דידו כיד בע"ה וכאלו מרחן בע"ה דמי והכי משמע מהירוש' דמס' פאה אמתני' דקצרוה גוים ה"ז פטורה דקצירך אמר רחמנא ולא קציר כותים אמרו עלה דאם קצרוה פועלים כותים ה"ז חייבת ולפ"ז י"ל דאם שכר פועל לתקן המעקה ה"ז מברך עליו דחשיב כאלו הוא עצמו עשהו א"ד ז"ל יע"ש שכן העלה לענין דינא.

ולענ"ד אחרי בקשת מחילה מכבוד רבנותיה דמר הר' מח"א ז"ל נראה לי דגם בגוי פועל אין שליחות בדבר שמוטל על הישראל לעשותו איהו גופיה ואפי' עבדו כל דלא שייך ביה האי מילתא דמוטל על רבו לעשותו הוא בעצמו לא משיב מה שיעשהו על ידי עבדו כעשהו הוא בעצמו אע"ג דיד עבד כיד רבו דמי דאין מה שיד עבד כיד רבו מעלה ומוריד כלל למחשב מפני כן מה שיעשה ע"י עבדו כעשהו הוא עצמו בידיו וכ"ש פועל גוי שאינו עבדו. ואמינא לה מהא דגרסינן במנחות דצ"ג ע"ב ת"ר ידו ולא יד עבדו ידו ולא יד שלוחו ידו ולא יד אשתו כל הני ל"ל צריכא אי כת' רחמנא חד הו"א למעוטי עבד דלאו בר מצוה אבל שליח דבר מצוה ושלוחו ש"א כמותו אימא ליסמוך ואי אשמעי' הני תרתי דלאו כגופיה דמי אבל אשתו דכגופיה דמיא אימא תיסמך צריכ' ע"כ יע"ש. הנה דקתני תנא דהאי ברייתא ברישא ידו ולא יד עבדו והדר תני ידו ולא יד שלוחו למימרא דאי לא כת' רחמנא אלא חד ידו הוה ממעטי' עבדו מסמיכה דקרבן רבו בשליחות רבו משום דלאו בר מצות סמיכה הוא דהא ממעטינן אשה מסמיכה בקרבנה מדכתי' וסמכו בני ישראל ולא בנות ישראל ומינה נמי לעבד דכל מצוה שהאשה חייבת בה עבד חייב בה. אבל שליח ישראל לא הוה ממעטי' משום דהוא בר מצות סמיכה ושלוחו ש"א כמותו אלא דמיתורא דידו אחרינא דכתי' רחמנא ממעטי' אף שליח ישראל והיינו דקתני בתר הכי ידו ולא יד שלוחו וכדמפרש לה הש"ס להצריכותא דהני תלתא דקתני תנא בברייתא כנז'. והשתא אם איתא להאי סברא דחדית לן הר' מח"א ז"ל דאפי' בדבר דמוטל על הישראל לעשותו בעצמו ולא מהני לעשותו ע"י שליח דאין שלוחו כמותו

בהאי מילתא כי עושהו עז עבדו שפיר דמי משום דיד עבד כיד רבו וחשיב כעשהו רבו בעצמו בידיו כדמייתי לה מההיא דשאלה בבעלים דפ' השואל דאפי' למ"ד התם דאין שלוחו כמותו ע"י עבדו הוה שפיר שמירה בבעלי מה"ט דיד עבד כיד רבו דמיא ומינה למד להא דק"יל אין שליחות לגוי דבפועל גוי יש שליחו' מה"ט דיד פועל כיד בע"ה כדאמרי' בפ"ק דב"מ לר"ן דס"ל המגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו. א"כ התם גבי סמיכה לפ"ז אי לא הוה כתב רחמנא אלא חד ידו לא הוה ממעטינן מיניה אלא שליח דאין שלוחו כמותו אבל עבדו לא ממעיט מיניה משום דיד עבד כיד רבו דמיא ולכן אע"ג דעבד לאו בר מצות סמיכה הוא שפיר סומך על קרבן רבו מדעת רבו משום דידו כיד רבו וכסומך רבו עצמו ידו על. קרבנו דמי. ואלו תנא דברייתא ממאי דקתני תחל' ידו ולא יד עבדו והדר תני ידו ולא יד שלוחו להורות נתן כל בתר איפכא מהאי סברא דאי לא כתב רחמנא אלא חד ידו הו"א למעט עבדו דלאו בר מצוה דכיון דלא שייך בה אינו נעשה שליח אבל שליח ישראל דבר מצוה לא הוה ממעטינן משום דשלוחו ש"א כמותו. אלמא דפשיטא ליה לתנא דהך ברייתא דליתא כלל להאי סברא דאמר מר הרב מח"א ז"ל דאפי' היכא דאין שלוחו של אדם כמותו עבדו שפיר הוה כמותו משום דידו כיד רבו וחשיב כעשהו רבו בעצמו אלא אדרבה עבדו גרע משליח ישראל היכא דלא שייך בהאי מילתא כההיא דמצות סמיכה ולהכי אי לא כתב רחמנא אלא חד ידו לא הוה ממעטינן אלא עבדו אבל שליח ישראל דבר מצוה הוא לא הוה ממעטינן וכתב רחמנא ידו אחרינא למעט גם שליח ישראל וכדמפרש לה נמי סתמא דש"ס להצריכות' דהך ברייתא וא"כ הרי לך ראיה מפורשת מהך סוגיא דמנחות דבמילת' דרמיא עליה דאיניש למעבד לה איהו בעצמו כי עביד לה ע"י עבדו ואין העבד שייך בה כה"ג דמצות סמיכה לא עביד ולא מידי ואי עביד לה ע"י שליח ישראל שפיר דמי משום דע"י שליח ישראל דבר מצוה הוא חשיב כעשהו הוא בעצמו דשלוחו ש"א כמותו. אבל ע"י עבדו כיון דלא שייך בה אינו נעשה שליח וכדאמרי' בגיטין דכ"ג דאין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מהאי סברא אלימתא דאינו בתורת גיטין וקדושין יע"ש. ומשום האי סברא גופה קאמ' בש"ס דמנחות דאי לא כתב רחמנא אלא חד ידו הו"א למעט עבדו דלאו בר מצוה כלומ' דכיון דאין העבד שייך בה אינו נעשה בה שליח לרבו כי מה שהוא עבדו מקנת כספו וידו כיד רבו אינו מעלה ומוריד למחשביה מפני כך כל מה שיעשה רבו על ידו כעשהו הוא בעצמו דאין במה שעושה העבד בשביל רבו מדעת רבו אלא כשליח דעלמא וכל דלא שייך בה אינו נעשה בו שליח לרבו. והא דאיצטריך ידו יתירא גבי סמיכה למעט עבדו ולא עוד אלא דק אמרי' דאי לא הוה כתי' אלא חד הו"א למעט עבדו דלאו בר מצוה

אבל שליח דבר מצוה ושלוחו ש"א כמותו אימא ליסמוך והשתא כיון דאין העבד שייך במצות סמיכה ממילא מבואר דאינו נעשה שליח לרבו לסמוך על קרבנו מהאי סברא אלימת' דאינו בתורת סמיכה וכדאמרי' התם בגיטין דכ"ג מה"ט דאין העבד נעשה שלוח לקבל גט אשה וא"כ הא תו למה לי קרא דידו יתירא למעט עבדו ועוד ידו אחרינא למעט שליח הא למעט עבדו לא צריך קרא דמסברא ידעינן לה דאינו נעשה של יח כיון דאינו בתורת סמיכה וא"כ אי לא כתי' אלא חד ידו ע"כ דהוה למעט שליח כיון דלעבדו ל א צריך קרא למעטו. נלע"ד דמאי דאיצט' הכא קרא דידו יתירא למעט עבדו אף דלאו בר מצוה דסמיכה הוא היינו משום דכיון דבעיקר גוף המצוה דקרבן שייך גם העבד אע"ג דבפרט זה דמצות סמיכה על הקרבן ליתיה לעבד בה כשייך במצות סמיכה נמי חשיב לענין זה שיהא כשר להיות שליח לסמיכ' כיון דשייך בעיקר מצות הקרבן וסמיכה אינה מעכבת הכפרה ושיירי מצוה היא כדאמרי' במנחות דס"ב ע"א דסמיכה שיירי מצוה היא ופירש"י שיירי מצוה היא דלא מעכבה כפרה ולא עיקר מצוה וכו' יע"ש. להכי כתב רחמנא בפירוש ידו יתיר' למעט עבדו למימרא דאע"ג דבעיקר הקרבן איתיה לעבד מ"מ כיון דליתיה במצות סמיכה עצמה אינו נעשה בה שליח ושפיר קאמ' דאי כתב רחמנא חד ידו הו"א למעט עבדו דלאו בר מצוה כלומר דכדי שלא נאמר דגם עבד כשר לשליחות בסמיכה משום דשייך בעיקר הקרבנות כתב רחמנא ידו למעטו משליחות וזה פשוט וברור. באופן דמפורש יוצא מהך ברייתי' וסוגיא דמנחות דאין מה שיד עבד כיד רבו מעלה ומוריד כלל להכשירו להעבד לשליחות לרבו במילת' דרמיא עליה דרבו לעשותו הוא בעצמו ואין העבד שייך בה וכאמור ומדובר.

ומאחר עלות מהך סוגיא דמנחות דאין העבד נעשה שליח לרבו במילתא דרמיא עליה דרבו והעבד לא שייך בה בהאי מילתא ואע"ג דע"י שליח ישראל מצי לעשותו משום דבר מצוה הוא ושלוחו ש"א כמותו. על ידי עבדו לא מהני כיון דלא שייך בה. הנה מאי דבעי רב עיליש בפ' השואל גבי שאלה בבעלים באומ' לעבדו צא והשאל עם פרתי תיבעי למ"ד שש"א כמותו ה"מ שליח דבר מצוה אבל עבדו דלא בר מצוה לא או דילמא אפי' למ"ד אין שש"א כמותו ה"מ שליח אבל עבד יד עבד כיד רבו דמי וא"ל רבא מסתברא יד עבד כיד רבו דמיא. על כרחיך אתה אומר דאין הכונה דמשום דיד עבד כיד רבו חשיב מה שעושה עבדו מדעתו כעשהו איהו בעצמו בידו ממש ולכן אע"ג דאין שלוחו כמותו עבדו כמותו וכדסובר הרב מח"א ז"ל עד שללמד יצא מהך סוגי' דעבד נעשה שליח לרבו אפי' בדבר דאין העבד שייך בה ואפי' גוי פועל לב"ה נעשה שליח מה"ט דידו כיד בע"ה. הא ודאי לא נתן ליאמר כלל דא"כ קשיא אהך סוגי' דפ' השואל מהך ברייתא וסוגיא דסתמא

דתלמוד' עלה במנחות גבי סמיכה דהתם בסוגיא דמנחות מפורש יוצא דשליח דהוא בר מצוה עדיף מעבדו דלאו בר מצות ולכן אי כת' רחמנא חד ידו הו"א למעט עבדו דלאו בר מצוה אבל שליח דבר מצוה ושלוחו ש"א כמותו אימא ליסמוך ולא אמרי' דאדרבה עבדו עדיף משליח מה"ט דידו כיד רבו דמיא. ואלו הכא בהך סוגיא דפ' השואל גבי שאל' בבעלים אמרינן כל בתר איפכא דאפילו למ"ד דהכא אין שלוחו ש"א כמותו ע"י עבדו חשיב שפיר שאלה בבעלי' מה"ט דיד עבד כיד רבו דמיא אלא על כרחין דדוקא הכא גבי שאל' בבעלי' בלחוד הוא דשייך למימר דעבדו עדיף משליח מהאי סברא דיד עבד כיד רבו דמיא וקרינן ביה בעליו עמו ולאו משום דהליכת העבד עם הפרה אל השואל חשי' כהלך רבו בעצמו עם הפרה מה"ט דיד עבד כיד רבו דהא ודאי דעקר מעשיו של העבד ד בשליחו' רבו לא חשיב כעשהו רבו בידיו דאין טעם זה דידו כיד רבו משווי ליה לעיקר המעשה שעושה העבד בשליחו' רבו כעשהו רבו עצמו להמעשה ההוא בידיו. אלא פירושא דהך סוגיא הכי הוה דמיבעיא ליה לר' עיליש בהא דכת' רחמנא בעליו עמו אי בעליו דוקא הוא דקפיד רחמנא שיהא גוף הבעלים גופייהו עם הפרה בשעת שאלה להיות שאלה בבעלים אבל אם שולח במקומו עבדו שגופו קנוי לו וברשותו הוא לא סגי ליחשב בעליו עמו אע"ג דהרי הוא נשאל עם פרתו ושלח עמה עבדו דהוא ברשותו וקנוי לו דגוף הבעלים גופייהו קפיד רחמנא שיהו עמו ואי הכי הוה אפילו למ"ד דששא"א כמותו ה"מ שליח דבר מצוה דראוי לשליחות ושש"א כמותו והו"ל כהיו שם הבעלים גופייהו. אבל עבדו אע"ג דידו כיד רבו והוא קנוי לו לרבו הא קפיד רחמנא דיהו גוף הבעלים גופייהו ולא סגי במה שיהיה מי שהוא ברשותו וקנוי לו גופו ולשליחות רבו לא מהני בהאי מילתא כדי שיהא כמותו מדין דשש"א כמותו משום דלאו בר מצוה דגבי שליחות כתי' גם אתם וכו' ועבד אין דיני שואל נוהג בו וגם משאיל דאין לו משלו כלום וכד פי' רש"י וכיון דלא שייך בהאי מילתא אינו נעשה שליח. או דילמ' מאי דכת' רחמנא בעליו עמו לאו דוקא דבעי שיהו גוף הבעלים גופייהו עם הפרה אלא כל ששולח למי שהוא ברשותו וקנוי לו גופו לעולם כעבד כנעני דידו כיד רבו דהוא ברשותו דגופו קנוי לו לעולם סגי לענין שיחשב בהכי שאלה בבעלים דקרינן ביה בעליו עמו אע"ג דבמה ששולח עבדו במקומו לא חשיב הליכת העבד ומעשיו כהלך ועשהו רבו בעצמו ממש לא קפיד רחמנא שגוף הבעלים גופייהו יהו עם הפרה אלא שיהו מי שהם ברשותו וקנויין לו עמו במקומו דבהכי סגי ליחשב בעליו עמו כיון שהוא נשאל עם פרתו ושלח למי שהוא ברשותו וקנוי לו גופו קנין עולם וקרינן ביה בהכי שפיר בעליו עמו ואפי' למ"ד אין שש"א כמותו משום דכתי' בעליו וממעט שליח היינו דוקא שליח דהליכתו הוא

מדין שליחות שש"א כמותו והכא כת' רחמנא בעליו למעט שליח דאינו כמותו אבל עבדו שפי' דמי דהא לאו מטעם שליחו' ומשו' שש"א כמותו אלא דבכלל בעליו עמו דקרא הוה נמי מי שהוא ברשותו דהוא קנוי לו דידו כיד רבו לענין זה שיחש' כשהוא נשאל עם פרת רבו במקום רבו בעליו עמו דבמה ששולח עבדו דהוא קנוי לו במקומו סגי וקרינן ביה בעליו עמו אף שאין בעליו גופייהו עם הפרה וגם מה שעושה עבדו במקומו לא חשי' כעשהו איהו בעצמו דלא בעינן שיעשה מעשה זה הוא בידו אלא כל שזה שעושה במקומו מעשה זה הוא ברשותו דקנוי לו סגי ליחשב שאלה בבעליו דהוא בכלל בעליו עמו דכת' רחמנא. וא"ל רבא דהכי מסתבר כהצד הזה דיד עבד כיד רבו והוא בכלל בעליו עמו דכת' רחמנא זהו כונת הך סוגיא דפ' השואל במאי דקאמר יד עבד כיד רבו דמיא. ועיין בשיטה מקובצת לב"מ שם עלה דהך סוגיא מ"ש בשם הראשונים ז"ל בביאורה יע"ש בדברי הריטב"א ז"ל שהביא שם. גם מאי דמייתי הר' מח"א ז"ל מהא דס"ל לר"ן ברפ"ק דמציעא ד"י דהמגביה מציא' לחבירו לא קנה חבירו שאני פועל דידו כיד בע"ה דמי. ואמר מר הר' ז"ל בפירושא דהך סוגיא דשליח שאני משום דאין אדם יכול לעשות שליח שיזכ' לו במקום שחב לאחרים משא"כ בפועל דכיון דפועל גופו קנוי לב"ה לגמרי חשי' ידו כיד בע"ה ממש וכו'. לענ"ד אחר המחילה רבה דהא נמי לא שמיה מתיא כלל. דהדבר ברור דאין כוונ' הש"ס כדפריש לה מר דמשום דפועל גופו קנוי לב"ה לגמרי חשי' ידו כיד בע"ה ממש דהא ודאי ליתא כי אין מה שגופו קנוי לבע"ה למעשה ידיו שנשכר לו משוי ליה להיות לגמרי ידו כיד בע"ה ממש ויהיה מה שעושה הפועל בשביל בע"ה כעשהו הבע"ה להמעשה ההוא בידי עצמו ממש. אלא כונת הש"ס הכי הוה שאני פועל דידו כיד בע"ה פירוש דכיון דנשכר לו להבע"ה לכל המלאכות שיעשה כל היום ההוא הרי שעבד גופו לפירותיו שכל מה שירויחו מעשה ידיו יהיו של בע"ה דשכי' פועל הכי הוה שגוף הפועל הוא שמשועבד למה שנשכר כשוכר שדה וכרם מחבירו שהפירות הבאים הם לשוכר עיין בתשו' הרשב"א ח"ב סי' ע"ב ולהכי כיון שהשכירו לכל מלאכה שיעשה היום והגבהת מציאות בכלל כי מגבי' מציאה היא של בעל הבית מפני מה שכך נשתעבד לו להבע"ה בעת שנשכר לו שכל מה שיקנה וירויח ביום ההוא יהיו של הבע"ה וכי באת המציאה ליד הפועל מיד היא של הבע"ה כאלו באת המציאה לרשותו של הבע"ה מפני שגוף הפועל קנוי לו להבע"ה לפירותיו ומה שקנה הפועל קנה הבע"ה זהו כונת דידו כיד בע"ה כלומר דכי הגבי' הפועל להמציאה ובאה לרשותו דפועל וקנאה בהגבהתו כבאה המציאה מיד בעת שהגבי' הפועל ברשותיה דבע"ה דמי משום דהרי הפועל גופו ברשותו של הבע"ה הוא דהוא קנוי לו לפירותיו

וכבאה המציאה בחצירו של הבע"ה דמי דקנתה לו חצירו. אבל לאו משום דכי הגביה הפועל כהגביה הבע"ה בידו ממש ולהכי הוא דהוה של הבע"ה כדסובר הר' מח"א ז"ל דודאי כי מצד עיקר מעש' ההגבהה דהפועל לא קנה הבע"ה כיון דאיהו לא הגביה בידו בעצמו אלא דמשום דהפועל גופו קנוי לו להבע"ה לפירותיו לכל מה שיקנה וירויח הפועל ביום ההוא והגבהת מציאות בכלל הרי כל מה שיבא ברשותו של הפועל ביום ההוא וקנאה כבא ברשותי' דהבע"ה דמי וכא מור. ועיין בב"ק פרק הגוזל בתרא דקי"ו ע"ב רבא אמר הכא בפועלין עסקינן וכר' ד אמר רב פועל יכול לחזור בו אפי בחצי היום וכמה דלא הדר ביה כברשותיה דבע"ה דמי וכי הדר ביה טעמא אחרינא הוא וכו' יע"ש והוא כעין האי דהך סוגיא דפ"ק דב"מ ובמקום דאמ' ר"ן בב"מ שאני פועל דידו כיד בע"ה קאמר רבא כברשותיה דבע"ה דמי והיינו כדפרישנא להא דאמר ר"ן שאני פועל דידו כיד בע"ה וזה ברור. ורב א הכא בב"מ כי שני ליה ר"ן הכי דשאני פועל דידו כיד בע"ה הדר פריך ליה והא אמר רב פועל יכול לחזו' בו וכו' כלו' ואם קניית גוף הפועל לפירותיו להבע"ה קניה אלימת' ליומיה הוה עד שידו כיד בע"ה דמה שיקנ' הפועל קונה בע"ה היאך יכול לחזור בו אלא מדיכול לחזור בו נראה דאין קנין הפועל להבע"ה קנייה אלימת' כל כך ומשני דמאי דמצי הדר ביה טעמא אחרינא הוה ולאו משום דאין קנינו קנין גמור אלא גזרת הכתוב משום כי לי בני ישראל עבדים וגו' הא כל כמה דלא הדר ביה ידו כיד בע"ה עיין. בשיטה מקובצת לב"מ שם בשם הריטב"א ז"ל ועיין בש"ס ירוש' פ"ק דב"מ ה' דגם ר"ל פריך עלה דהך ברייתא דפועל מציאתו לבע"ה כדפריך רבא לר"ן אמר ר"ל אדם שיש בו רשות לחזור בו תהא מציאתו לרבו יע"ש בפי' פני משה. ור"ן בש"ס דילן תירץ קושיא זו כנז' ורבא קבלה להאי שנוייא דשני ליה רבו ר"ן ואמר איהו נמי הכי שם בב"ק פ' הגוזל בתרא כתבנו דבריו לעיל. באופן דמאי דקאמ' ר"ן שאני פועל דידו כיד בע"ה הדבר פשוט וברור דפירושו כדכתיבנא ושפיר כת' הרשב"א ז"ל דאפי' כי הגביה הפועל לעצמו היא של הבע"ה והיינו משום דכל מה שקונה הפועל קנה הבע"ה מפני ששעבד גופו לפירותיו להבע"ה ולא משום דעיקר מעשה ההגבהה של ידי הפועל חשיב כעשאה הבע"ה בידו ממש ולהכי היא של הבע"ה כדסבר לה מר הר' מח"א ז"ל דהא ליתא אלא טעמא הוה כדכתיבנא. וכן נמי מ"ש מהרש"ך בשם ר"ח דאפוטרופוס שתופס בשביל היתומים הרי זה זכה משום דידו כידם היינו משום דהב"ד הפקירו ממונ' של היתומים ואוקמוהו בידם של האפוטרופוס. סוף דבר דמאי דכת' הר' מח"א ז"ל להוכיח מהך סוגיא דבפועל גוי יש שליחות משום דידו כיד בע"ה ואמ' לה בדדמי לעבד כנעני. אחר המחילה רבה דהא ליתא אלא דאפי' עבד כנעני גופיה אינו

נעשה שליח לרבו במילתא דאיהו לא שייך ביה וכדמפורש יוצא להדיא מהך סוגיא דמנחות גבי סמיכה ומאי דמייתי הר' ז"ל מהני תרי סוגיי דפ"ק דב"מ ודפ' השואל גבי שאלה בבעלים לא שמיה מתיא כלל ככל האמור.

כי על הבא"ר נוראות נפלאתי הפלא ופלא על הר' המופלא מהרי"ט אלגאזי ז"ל בספרו הבהיר הלכות יו"ט דע"א ע"א דללמד יצא מהך סוגיא דמנחות הנז' כל בתר איפכא דבפועל גוי יש שליחות מה"ט דפועל ידו כיד בע"ה ואמר לה בדדמי לעבד דידו כיד רבו וגבי עבד נראה דאף במילתא דאין העבד נעשה שליח לאחרים לרבו נעשה שליח כיון דידו כיד רבו ממש. ויש ללמוד סברא זו מההיא דאמרי' פרק המביא תניין דכ"ג אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה לפי שאינו בתור' גיטין וקדושין. ולפי זה איכא למידק מההיא דאמרי' במנחות דצ"ג ת"ר ידו ולא יד עבדו ידו ולא יד שלוחו ידו ולא יד אשתו וכו' צריכ' אי כתב רחמנא חד הו"א למעוטי עבד דלאו בר מצות אבל שליח דבר מצוה ושלוחו ש"א כמותו אימא ליסמוך וכו'. וקשה דל"ל קרא למעט עבדו ואשתו דאינם נעשים שליח ת"ל דמסברא אמרי' הכי דהא סברא אלימתא היא דכל מילתא דלא שייך ביה לא מתעביד שליח והכא אשה ועבד דליתנהו בתורת סמיכ' בקרבן דידהו דהא נתמעטו מדכתי' בני ישראל סומכים ולא בנות ישראל ועבד כאשה. ולייישב זה עכ"ל דע"כ לא אמר ר"י דאין העבד נעשה שליח אלא בעבד שאינו שלה דכיון דמטעם שליחות הוא מסתברא דבמידי דלא שייך בגוויה לא מיתעביד שליח. אבל בעבד שלה דגופו קנוי וידו כידה מתעביד שליח קבלה דידה הואיל ואלימא מילתא דעבד דגופו קנוי וידו כידה דחשיב ממש כאלו קבלתו היא בעצמה. ומשו"ה איצטריך קרא למעט אשתו ועבדו מסמיכ' דעבדו ואשתו ידו כידם ואי לאו קרא דמעטינהו הו"א דנעש' שליח אף דליתנהו בתורת סמיכה והביא עוד ללמד דיש לחלק בין עבדו לעבד של אחרים מההיא דפ' השואל גבי שאלה בבעלים דע"י עבדו חשיב שאלה בבעלי' מה"ט דיד עבד כיד רבו ומינה נמי לפועל דידו כיד בע"ה כדאמרי' בפ"ק דב"מ ושכ"כ גם הרב מח"א ז"ל בהלכות שלוחין סימן י"א והעלה שם. דישראל העושה מעקה ע"י פועל גוי דיברך עליו מטעם דפועל גופו קנוי לבע"ה וחשיב כמתקן הישראל עצמו ואף דאין שליחות לגוי מברך עליו והביא ראיה מההיא דמציאת פועל לבע"ה וההיא דהשואל דיד עבד כיד רבו יע"ש את"ד הר' מהר"יטא ז"ל יע"ש. הנה שהר' ז"ל אזיל כל בתר איפכא ומייתי מהך סוגיא דמנחות להוכיח דעבד נעשה שליח לרבו אף במילתא דלא שייך ביה מטעמא דיד עבד כיד רבו והוסיף עוד להוכיח חילוקו זה מהך סוגיא דפרק השואל גבי שאלה בבעלים לפי מאי דפי' רש"י ז"ל שם. ותמהני טובא על הרב ז"ל איך לא השגיח בעינא

פקיחא במה שלפניו בהך סוגיא דמנחות דקתני תנא דברייתא ברישא ידו ולא יד עבדו והדר תני ידו ולא יד שלוחו וקאמר עלה הש"ס לפרושי להצריכותא דאי כת' רחמנא חדא הו"א למעוטי עבדו דלאו בר מצוה אבל שליח דבר מצוה אימא ליסמוך אשר מזה מפורש יוצא כל בתר איפכא מהאי סברא דסבר מר ללמד מינה לחלק בין עבדו לעבד של אחרים לשליחות במילתא דאין העבד שייך ביה. אלא דפשיטא ליה להתנא דהך ברייתא וסתמא דהש"ס עליה דשליח עדיף מעבדו משום דלא שייך בסמיכה. דאי ס"ל להאי סוגיא דעבדו אף דלא שייך בה עדיף משליח מטעמא דידו כיד רבו וכדקאמר רבא התם בפרק השואל גבי שאלה בבעלים עד שמפני כן הוא דאיצטריך רחמנא למכתב ידו יתירא למעוטי לעבדו וכדאמ' מר הר' מהריט"א ז"ל א"כ איך קתני תנא ברישא ידו ולא יד עבדו והדר קתני ידו ולא יד שלוחו אשר בזה להורות נתן דאי כת' רחמנ' חד ידו הוה ממעטינן עבדו דאינו נעשה שליח לרבו לסמיכה משום דלאו בר מצוה דסמיכה הוה אבל שליח דבר מצוה ושלוחו ש"א כמותו שפיר דמי וכדקא' הש"ס בפירוש הצריכותא. אדרבה איפכא הוה ליה לתנא למימר ידו ולא יד שלוחו בריש' והדר ידו ולא יד עבדו למימרא דאי כתב רחמנא חד ידו הו"א למעוטי שליח דהכא אין ש"א כמותו אבל עבדו דידו כיד רבו אימא ליסמוך וכדקאמר רבא התם בפ' השואל גבי שאלה בבעלים דאפילו למ"ד דבעליו ממעט שליח דאין ש"א כמותו עבדו שפיר חשיב שאלה בבעלים מה"ט דידו כיד רבו דמיא. אלא מדקתני ידו ולא יד עבדו ברישא והדר תני ידו ולא יד שלוחו למימרא דאי כת' רחמנ' חד ידו הוה ממעטינן עבדו דלאו בר מצוה אבל שליח דבר מצוה שפיר דמי משום דשש"א כמותו וכדמפרש לה הש"ס מבואר להדיא דגם עבד לרבו אינו נעשה שליח במילתא דלא שייך בה דאין טעם זה דידו כיד רבו מעלה ומוריד להכשירו להעבד לשליחות לרבו במילתא דרמיא עליה דרבו למעבד לה ואיהו לא שייך ביה. והתם בפרק השואל גבי שאלה בבעלים דאפי' למ"ד התם דאין ש"א כמותו עבדו חשיב שאלה בבעלים לאו משום דמה"ט דידו כיד רבו חשיב כעשהו רבו ממש וכאלו הוו הבעלי' גופייהו ממש עם הפרה. דאין טעם זה דידו כיד רבו משוי לה למה שעושה העבד בשליחות רבו כעשהו רבו עצמו בידו ממש. אלא התם טעמא אחרינא הוא וככל מאי דכתיבנא ובירנא לעיל אמנם היכא דצריך שיעשה עיקר המעשה רבו כה"ג דסמיכה או תקון המעק' כדי שיברך עליו דהמתקנ' הוא שמברך עליו. או אפי' בדבר שיכול לעשותו ע"י שליח ושלוחו כמותו כההיא דגט אשה. אין עבדו נעשה בהם שליח לרבו כל דאיהו לא שייך בההיא מילתא. ומאי דהוקשה לו להרב ז"ל בהך סוגיא דמנחות דל"ל קרא דידו למעט עבדו ואשתו ת"ל דאינם בתורת סמיכה אשר מכח קושיא זו הוא דהוליד לחלק

בין עבדו לעבד של אחרים. אחר המחילה רבה דלאו קושיא היא דהכא גבי סמיכה היה מקום לאסוקי אדעתין למחשבינהו לעבד ואשה כשייכי במצות סמיכה נמי הוו כיון דבעיקר המצוה דקרבנות איתנהו ונעשו שפי' שליח וכדכתינא לעיל. באופן דמהך סוגי' דמנחו' מפורש יוצא דבמילתא דאין העבד שייך בה אינו נעשה שליח אפילו לרבו כל בתר איפכא ממאי דכת' הרב מהריט"א ז"ל ללמד מהך סוגיא דמנחות ודברי הרב ז"ל אינם אלא דברי תימא בזה לפענ"ד.

והנה הרב מהריט"א ז"ל שם אסיק בתר הכי דהאי מילת' דאי עבד נעשה שליח רבו אפי' במילתא דלא שייך בה וכן פועל לבע"ה מה"ט דידו כיד רבו דמי אי במחלוקת היא שנוי בין רש"י ושאר הפוסקים ז"ל דעיננו הרואות להתוספות בסוגיא דהמביא תניין שכתבו וז"ל לפי שאינו בתור' גיטין וקידושין והא דמתגרשת בעבד שלה היינו מדין חצר עכ"ל. הנה נראה מדבריהם דס"ל דאפי' בעבד שלה אינו נעשה שליח מדהוצרכו לו' בשמעתין דההיא דנותן גט ביד עבדה הוא מדין חצר וכן ראיתי לריא"ז בשה"ג ז"ל בפי' הכי וז"ל העבד שפסול שליחותו בגט וכו' בין אם היה של איש אחר עכ"ל. וכן נראה מסתמיות כל הפוס' שסתמו דבריהם ולא חלקו כלל וכי היכי דלא תיקשי לן מההיא דשאלה בבעלים דמוכח משם דאע"ג דעבד ליתיה בתורת שאלה נעשה שליח משום דיד עבד כיד רבו וכן מההיא דמציאת פועל לבע"ה כדבר האמור ע"כ צ"ל דס"ל להתוס' וריא"ז וסתמות הפוסקים דמאי. דקאמר הש"ס התם בהשואל תיבעי למ"ד ששא"א כמותו ה"מ שליח דבר מצוה הוא אבל עבד דלאו בר מצוה הוא לא. לאו משום דליתיה בתורת שאלה כמו שפירש"י דהא ליתא שהרי בעבד נמי שייך דין שאלה בנתנו לו ע"מ שאין לרבו רשות בו אלא כונת הש"ס כמו שפי' הריטב"א שם ושאר מפרשים הביא דבריהם הר"ב בס' א"ז דמצדד הש"ס לומר דאפי' למ"ד דלא מסתבר למעט מבעליו יתירה שליח מ"מ עבד דלאו בר מצוה הוא כישראל גמור אפשר דמסתבר למעט אע"ג דאיתיה בשליחות דעלמא במילתא דשייך ביה דשאני הכא דמעטיה קרא ואהא מסיק רבא דמסתברא דיד העבד כיד רבו ולא מסתבר למעוטי וגם למ"ד אין ששא"א כמותו שאני עבדו דהואיל והעבד עצמו ראוי לשליחות הוא מסתבר לומר דאף דשאלה ליתה ע"י שליח עבד שאני. דכגופו דמייא. וא"כ נמצא דדוקא בענין שהעבד ראוי לשליחות אלא דהענין עצמו אינו נעשה ע"י שליח אהני מה שהוא ע"י עבדו דחשיב כאלו עושה בעצמו ממש. וכן ההיא דמציאת פועל ה"ט משו' דהפועל עצמו ישראל. הוא וראוי לשליחות אלא דבהגבהת המציאה ליתה ע"י שליח וכל דהוי מושכר לו ידו כידו חשיב כהגביה בעצמו. אבל לענין גט דמצד עצמו אינו ראוי לשליחות אף דהוי עבדו אינו נעשה שליח דמה שגופו קנוי לו

אינו מעלה ומוריד להכשירו מפיסולו. והנה כי כן בנדון הר' מח"א במתקן המעקה ע"י גוי דהעלה דיברך עליו מטעם זה לענ"ד אינו נראה כן לענין דינא כיון דלרוב הפוסקי' נראה דס"ל דבדבר שהעבד והפועל אינהו גופייהו פסולים לשליחות אינם נעשים שליח אפי' לרבם וא"כ בעושה מעקה ע"י הפועל גוי לא חשיב כאילו עשה הוא בעצמו כיון דאין שליחות לגוי א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אין כאן מחלוק' אלא לכ"ע אין העבד נעשה שליח אפילו לרבו במילתא דלא שייך ביה דגם רש"י ז"ל ע"כ דלא מצי לאפלוגי בהא כיון דכן מפורש רש יוצא להדיא מסוגיא דמנחות ככל האמור לעיל. וכונת הש"ס בהא דקאמר דע"י עבדו חשיב שאלה בבעלים מטעמא דיד עבד כיד רבו לפי פי' רש"י ז"ל הוה כדכתיבנא לעיל בביאורה ולדידי גם הריטב"א ז"ל שהביא הר' מהריט"א ז"ל הכי מפרש לה להא דקאמר דיד עבד כיד רבו וקרינן ביה בעלים ממש אין כוונתו דמשו' דהעבד ראוי לשליחות אלא דהענין עצמו אינו נעשה ע"י שליח אהני מה שהוא:

ע"י עבדו דחשיב כאלו עושה בעצמו ממש כדכת' הר' ז"ל בכונת דברי הריטב"א ז"ל כנז'. דהאי טעמא דיד עבד כיד רבו אינו מעלה ומוריד למחשבי' למעשיו שעל ידי עבדו כעשהו בעצמו ממש דא"כ גם במילתא דלא שייך ביה העבד כקבל' גט אשה תיסגי לן האי טעמא דיד עבד כיד רבו כיון דמטעם זה כקבלתו האשה עצמה ממש אלא משום דה"ט דיד עבד כיד רבו לא משוי למה שעשה על ידי עבדו כעשהו בעצמו ממש וא"כ גם בדבר דהעבד ראוי לשליחות והענין עצמו אינו נעשה ע"י שליח מה יתן ומה יוסיף ה"ט דיד עבד כיד רבו למחשביה בעשאו ע"י עבדו כעשהו בעצמו ממש. אלא נלע"ד דגם הריטב"א ז"ל אע"ג דבהצד דאפי' למ"ד שלוחו ש"א כמותו ה"מ שליח אבל עבד דלאו בר מצוה לא ס"ל כפירוש רש"י כמפורש בדבריו. מ"מ בהצד הזה דאפילו למ"ד אין ש"א כמותו יד עבד כיד רבו גם איהו ז"ל מפרש לה כדפרישנא לה לעיל דבכלל בעליו עמו דקרא הוה נמי עבדו דהוא ברשותו וגופו קנוי לו לעולם דיד עבד כיד רבו וכי שולחו במקומו עם פרתו קרינן ביה בעליו עמו ממש ואף ע"ג דאין מה שגופו קנוי וידו כיד רבו משוי למה שעושה ע"י כעשהו בעצמו ממש. כי בעליו עמו דכת' רחמנא אינו לחייב לגוף הבעלים גופייהו שיהו עם הפרה אלא כל שהוא ברשותו וקנוי לו לעולם ונשאל עם פרתו במקומו בכלל בעליו עמו דכת' רחמנא הוה וקרינן ביה בעבדו נמי בעליו עמו ממש. וההיא דיד פועל כיד ב"ה דפ"ק דב"מ טעמא אחרינא הוא וכדכתיבנא לעיל והוא ברור לפענ"ד. ומאי דמייתי עוד הר' מח"א ז"ל מהירוש' דפ"ב דפאה לא שמיה מתיא כלל כי התם אם קצרוה גוים אף שאינן פועלים ושכורים אלא בלא שכר קצרוה לישראל קרינן ביה קצירך דלא שייך שם שליחות כיון שאף בנקצר השדה שלא מדעת בעל השדה

קצירך קרינן ביה וחייב בפאה ועיין להרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פ"ב דפאה משנה ז' וז"ל ומ"ש קצרוה כושיים כשיקצרוה לנפשותם או לעשות היזק אבל אם ישכור אותם או קצרו לבעל השדה הוא חייב בפא' ע"כ יע"ש. הנה שכתב אבל אם ישכור אותם או קצרו לבעל השדה וכו' אשר מפורש יוצא מדבריו דאף בקצרו גוים לבעל השדה והם אינם שכיריו דישראל ופועליו כיון דלבעל השדה קצרו קרינן ביה קצירך וחייב והיינו משום דלא שייך התם שליחות כי היכי דנימא ביה אין שליחות לגוי וכאמור ועיין בסי' שאח"ז. **כללא** דמילתא דאין שליחות לגוי כלל ואפילו בפועל גוי וכן אפי' בעבד כנעני לרבו במילתא דרמיא עליה דרבו לעשותו איהו בעצמו ואין העבד שייך בה ודלא כהרב מח"א ז"ל וגם דלא כהר' מהריט"א ז"ל דאסיק דבמחלוקת היא שנויה בין רש"י ושאר הפוסקים ז"ל דהא ליתא כי הדבר בא מפורש מסוגיא ערוכה דמנחות וליכ' מאן דמצי לאפלוגי בה וגם רש"י ז"ל הכי ס"ל וככל מאי דכתיבנא ובירירנא כנלע"ד. ותו לא מידי.

פב

אין שליחות לגוי. היינו במידי דבעינן שליחות דכי עשהו שלא מדעת בע"ה לא הועיל כלום עד שיעשהו הבע"ה שליח לעשותו. אבל במידי דלא בעינן שליחות דאף כי עשהו שלא מדעת בע"ה מה שעשה עשוי גם ע"י גוי שפיר דמי דבכה"ג לא אימעיט גוי משליחות דאין כאן משום שליחות. כ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' והביאה הרב"י ז"ל ביו"ד ס"סי ק"ך והכשיר מטעם זה טבילת כלים ע"י גוי משום דלגבי טבילת כלים לא בעי שליחות דמנא תיתי ואלו הטבילו ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה לו טבילה וכל היכא דלא בעי שליחות אפי' טבילת נכרי למה לא תעלה ע"כ מ"ש ודברי הרשב"א ז"ל אלו הלא המה בח"ג שנדפס מח' סי' רנ"ה. ועיין עוד שם סי' רנ"ט שהאריך לחזק דבריו בראיות מסוכה שעשאה גוי דכשרה לב"ה דלא בעו סוכה לשם חג וגם סוכת גנב"ך כשרה. וכן כתיבת הגט דלכ"ע גוי היה כשר בו אלא משום דבעי כונה בכתיבתו וגוי אדעתא דנפשיה קעביד וכדאיתא בפ' המביא תניין ואע"ג דאינה מתגרשת אלא בגט ועם כל זה בשליחות בלחוד הוא דפסול לפי שאין שליחות לגוי. ואלה דברים ברורים הם בעיני ושחיט' הגוי דנבילה מגזירת הכתו' הוא דכתי' וזבחת ואכלת ובא בקבלה מה שאתה זובח אתה אוכל. וגוי ג"כ היה מתיר את הכרי אלא משום גזירת הכתוב דכתיב גם אתם ודרשי' מה אתם בני ברית אף שלוחכם ב"ב ולמאן דדריש הכי אפילו העבד תורם של ישראל אלא דלמ"ד דדריש מה אתם ישראל וכו' העבד אינו תורם מגזירת הכתוב. ומצות בפסח שאסרו ללוש אותן גוי היינו נמי משום דכתי' ושמרתם את המצות בעינן שימור לשם מצה וגוי אדעתא דנפשיה קעביד. ותפילין ומזוזות שכתבן גוי היינו משום

דחיישי' לשמות שבהן שמא לא כתבן לשמן ע"כ יגנזו וכן ס"ת ועוד דתפילין ומזוזות וס"ת פסולין משום דכתיב וקשרתם וכתבתם ודרשי' מי שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. ובציצית גם כן פסל ר"ת בשעשאתן אשה לפי שאינה במצות ציצית וכל שאינו בועשו להם ציצית אינו כשר בעשייתן ואם עשאן אפי' ע"י ישראל שלא בכונה פסולין דבעינן כונה ומילה נמי פלוגתא בע"ז ובפרק התכלת אם כשרה בגוי. ולא מצאתי מצוה שיפסל בה מגע גוי אלא באותן המקומות המיוחדין שגזר בהם הכתוב אי נמי שצריכין כונה או שליחות את"ד הרשב"א ז"ל יע"ש באורך. ועיין להר' מח"א בהלכות שלוחין ס"סי י"א ובה' מכירה קנין מעות ס"סי ט"ו ועיין לעיל בסוף סי' הקודם ועמ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ח סי' י"ב:

פג

אין שליחות לגוי. לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו כדמסקינן בפרק א"נ דע"א ע"ב. והנה במנחות דס"א ע"ב גרסי' ת"ר בני ישראל מניפין ואין הגוים מניפין בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות א"ר יוסי מצינו שחלק הכתוב בין קרבן ישראל לקרבן גוי לקרבן נשים בסמיכ' יכול נחלוק בתנופה לא מה לי חלק בסמיכה שהסמיכ' בבעלים נחלוק בתנופה שהתנופ' בכהנים א"כ מה ת"ל בני ישראל מניפין ואין הגוים מניפין בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות. ופירש"י יכול נחלוק בתנופה שלא יהא קרבן נשים וגוים טעון תנופה כישראל. לא כלומר לא נחלוק דמה לי חלק בסמיכה כלומר טעם יש בסמיכה שהסמיכה בבעלים עצמו כדאמרי' בפ' שני מדות ידו ולא יד שלוחו הילכך גוים ונשי' אחר שמעטן הכתוב מלסמוך אין בקרבנן סמיכה. נחלוק בתנופה בתמיה שהתנופה בכהנים ויכולים גוים ונשים לעשות כהן שליח. אם כן דטעון תנופה מה ת"ל בני ישראל מניפין הן עצמן ואין הנשים מניפין הן עצמן אלא כהן ע"כ יע"ש. מבואר יוצא מסוגיא זו דטעמא דלא דרשינן קרא דבני ישראל ולא גוים דגבי תנופה למעטינהו לקרבן דגוים מתנופה כדדרשינן בני ישראל ולא גוים דגבי סמיכה דממעטי' לקרבן גוי מסמיכה לגמרי אלא גבי תנופה דרש"י בני ישראל מניפין הן עצמן ואין הגוים מניפין הם עצמן אלא כהן הוה משום דגבי סמיכה א"א ע"י שליח דאין סמיכה אלא בבעלים גופייהו ולא ע"י שליח דכתי' ידו למעט שליח ולכן גוים ונשים אחר דמעטן הכתוב מלסמוך אין בקרבנן סמיכה כלל דהא ע"י שליח א"א משא"כ גבי תנופה דנעשית ע"י שליח נמי דלא בעיא דוקא בעלים הילכך פי אימעטו גוים ונשים מתנופה מקרא דבני ישראל היינו דהם עצמן אינן מניפין אבל קרבנן לא אימעט מתנופה דהא איתה לתנופה ע"י שליח ויכולין גוים לעשות כהן שליח וכדפירש"י ז"ל. וקשיא לי טובא לפום ריהטא דהא קי"ל דאין שליחות לגוי

לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו כדאיתא בש"ס פרק א"נ. וא"כ איך אפשר תנופה בקרבן גוי דכיון דכתי' בני ישראל ולא גוים ממילא ממעיט קרבנן מתנופה דהא אינם יכולים לעשות לכהן שליח שיניף בשבילו כדפי' רש"י ז"ל דקי"ל אין שליחות לגוי ואין הכהן נעשה שליח להגוי והו"ל תנופה דקרבן גוי כסמיכה דכי היכי. דגבי סמיכה משום דא"א לסמיכה ע"י שליח אמרי' דמה"ט כי מעטן הכתוב לגוים ונשים מלסמוך אין בקרבנן סמיכה ה"נ גבי תנופה כיון דאין שליחות לגוי הרי א"א תנופה דקרבן גוי ע"י שליח ואחר שמעטו הכתוב מלהניף אין בקרבנו תנופה. וכן נמי גבי סמיכה אפי' אי לא היה הכתוב ממעט. סמיכה ע"י שליח ויכולה היתה הסמיכ' ליעשות ע"י שליח קרבן גוי לא היה אפשר סמיכתו ע"י שליח משום דקי"ל אין שליחות לגוי וא"כ גם בלאו ה"ט דמשום דאין סמיכה ע"י שליח אחר דמיעטו הכתוב לגוי מלסמוך ממילא דאין בקרבנו סמיכה כיון דא"א לו לסמוך ע"י שליח מטעמא דאין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו. ומיהו על התוס' ז"ל שכתבו שם ד"ה מצינו שחלק הכתוב וכו' דאיצטריך קרבנו דלא תימא שיסמוך ישראל בשבילו כמו שמביא נסכים בשבילו וכו' יע"ש. נראה דלא קשיא מידי דכוונת התוס' ז"ל דאי לאו קרבנו הוה ס"ד לומ' דאע"ג דכתי' בני ישראל למעט גוי מסמיכה היינו שהגוי אינו סומך אבל קרבנו נמי בעיא סמיכה והטילה התורה החיוב על הישראל שיסמוך על קרבנו של גוי בשבילו ולאו מדין שליחות דגוי דנעשה הישראל שליח להגוי לסמוך במקומו דאין שליחות לגוי אף אנן לדידהו אלא דמצות סמיכ' דקרבן גוי עליה דישראל רמי רחמנא כאלו הוא קרבן של עצמו דומיא דהבאת נסכי' דמיעט רחמנא קרבן גוי דאינו מביא נסכים ומביא ישראל נסכי קרבן גוי משל צבור כמ"ש התוס' כלומ' דכי היכי דגבי נסכים מיעט רחמנא לגוי ורמי חיוב נסכיו על הישראל שחייבין להביא נסכי קרבנו של גוי משל צבור. ה"נ הו"א בסמיכה דמיעט רחמנא להגוי ורמי חיוב סמיכה על ישראל שחייבתו תורה לסמוך על קרבנו של הגוי דלאו שליחותיה. דגוי קעביד אלא שליחא דרחמנא הוא הישראל דחייביה רחמנא לישראל לסמוך על קרבנו של גוי ומצות דרמיא עליה קעביד הישראל כי סומך על קרבנו של הגוי. וכן נראה לי מדברי התוס' דריש ערכין ד"ב ריש ע"ב ד"ה עכ"ום וחבירו מחד קרא שכתבו וז"ל דאין ישראל סומך על קרבן גוי ולא על קרבן חבירו מחד קרא נפקי דהני לאו קרבנו נינהו וכו' ומשום דשקולים נינהו ויבאו שניהם כי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד שיסמוך ישראל בקרבן חבירו ובקרבן גוי נמי ס"ד דכהן סומך כמו שהכהן נותן לו נסכים משל צבור כדאמרי' בפ"ק דתמורה ד"ב להכי אתא קרבנו דממעט תרוייהו דמ"מ אינו שלו ע"כ יע"ש. הנה שכתבו דכי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו ס"ד

שיסמוך ישראל בקרבן חבירו וכו' והשתא איך הוה ס"ד דכי היכי שהכהן הוא מקריב קרבן שאינו שלו שיסמוך ישראל על קרבן חבירו הא הא דכהן מקריב קרבן שאינו שלו הוה משום דהני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכדאמר ר"ה בפ"ק דקדושין דכ"ג דאי לא תימא הכי מי איכא מידי דאנן לא מצינן למעבד שליח מצינן משוי יע"ש. וע"כ דכונת התוס' דהס"ד הוה דגם ישראל לסמוך קרבן חבירו שליח דרחמנא הוה דכי יסמוך על קרבן חבירו עביד מצוה דנפשיה כמו בסומך על קרבן דידיה וה"נ הוה הא דכתבו בתר הכי ובקרבן גוי נמי ס"ד דכהן סומך כמו שהכהן נותן לו נסכים וכו' כלומ' דהוה ס"ד דהכהן מצוה דרמיא עליה היא לסמוך על קרבנו של גוי וכאמור. באופן דעל התוס' ז"ל לק"מ. אך על רש"י ז"ל שפי' במנחות דיכול הגוי לעשות שליח לכהן שיניף בעדו קשיא טובא דהא אין שליחות לגוי ויש ליישב בדוחק. ועיין לקמן בסימן שאח"ז. תו ק"ל טובא על מ"ש התוס' ז"ל בריש תמורה ד"ב ע"ב עלה דבעי רמי בר חמא גוי מהו שימיר וכו' אמר רבא ת"ש דתניא קדשי עכו"ם וכו' אין עושין תמורה וכו' דברי ר"ש א"ר יוסי בכולן אני רואה להחמיר וכו' קתני מיהא אין עושין תמורה וכתבו עלה תוס' ד"ה קתני מיהת אין עושין תמורה וא"ת ודילמא לר"י קבעי דאמר בכולן להחמיר ותירצו דע"כ לר"י לא אפשר לאוקומי הבעיא כיון דאית ליה דעושין תמורה דאפי' את"ל דהיינו ע"י ישראל ומיבעייא ליה לרמי בר חמא אם הגוי עצמו אפשר לעשותה הא לא מצית אמרת דע"כ אם ישראל מתפיסה צריך שיאמר הגוי כל הרוצה להמיר יבא וימיר ואם הגוי. עצמו אין עושה תמורה היאך אפשר לעשות שליח. א"ד ז"ל יע"ש. והשתא למה הוצרכו התוס' להכריח דא"א לומר דרמי בר חמא בעי לר"י וע"י ישראל קאמר דע"כ אם ישראל מתפיסה צריך דעת הגוי ושליחותו שיאמר כל הרוצה להמיר יבא וימיר ואם הגוי עצמו אין עושה תמורה היאך אפשר לעשותו שליח. הא בלא"ה אעיקרא לא מצית אמרת דר"י ע"י ישראל קאמר כיון דבעינן דעת הגוי ושליחותו שיאמר מיהא כל הרוצה להמיר יבא וימיר וזה כלל גדול בכל התורה כולה דאין שליחות לגוי אף אנן לדידהו וא"כ ע"כ דר"י בהגוי עצמו קאמ' למילתיה דהוא בעצמו עושה תמורה וצל"ע:

פד

אין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו. הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו ארעא דרבנן סי' ה' כת' שזה ימים חקר בזה עלה דההיא דאיבעיא לן בנדרים דל"ה ובכמה. דוכתי הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו או שלוחי דידן דלפ"ז דמן התורה אין שליחות לגוי ואפי' אנן לדידהו תפשוט דכהני שלוחי דרחמנא נינהו מהא דתניא פ"ק דחולין ובפ' אלו מנחות תניא איש איש לרבות העכ"ום שנודרים נדרים ונדבות כישראל. ואי

אמרת שלוחי דידן נינהו היכי מצינן לאקרובי קרבנות הגוי' הא אין שליחות לגוי אלא ע"כ דשלוחי דרחמנא נינהו ושמא י"ל בדוחק דשאני התם דגלי קרא ורבי עכ"ום דעבדי שליחותייהו בקרבנות א"ד זל יע"ש. והנה הגאון בעל צאן קדשים זל במנחות דע"ב כת' ששמע מחכם אחד שהקשה קושיא זו וכת' איהו ז"ל לתרצה וז"ל ונ"ל ליישב בדרך אמת דתמן תנינא במס' ב"מ שם דרב אשי אמר כי אמרי' אין שליחות לנכרי ה"מ אינהו לדידן אבל אנן לדידהו ה"ל שליח וקאמר הא דר"א בדותא היא מ"ש אינהו לדידן דלא דכתי' אתם גם אתם וכו' אנן לדידהו. נמי מה אתם ב"ב וכו' ע"כ נמצא דמשו"ה דר"א בדותא משום דילפי' אין שליחות לנכרי מאתם דמשמע בין אינהו לדידן בין אנן לדידהו רק במס' קידושין דמ"א ע"ב קא מסיק לר"ש דס"ל דמירוח נכרי פוטר יליף דלא הוי נכרי שליח לתרומה מצד הסברא כיון דליתיה בתרומה דנפשיה ומידי דלא שייך ביה לא איתעביד עליה שליח ואתם גם אתם אתי לדרשא אחריתי ולפ"ז איכא למימר דר"א לאו בדותא היא דדוק' אינהו לדידן לא הוי שליח דבמידי דלא שייך ביה לא מתעביד עליה שליח אבל אנן לדידהו הוינא להו שליח ומ"ה גבי קרבן יכול הכהן לעשות שליחות נכרי להקריב קרבנו ולהיות שלוחו ומ"ה מיבעי שפיר כנ"ל ברור ונכון א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אחר המחילה רבה דאין זה דרך אמת ולא נכון כלל דהא מהך סוגיא דב"מ גופה מוכח דבהא דאין שליחות לגוי אפי' במילתא דהגוי שייך ביה ואף אנן לדידהו ליכא מאן דפליג עלה דכל אפייא שוין בזה מדטרח הש"ס שם לתרץ הברייתא ואם איתא דלר"ש דוקא אינהו לדידן לא הוי גוי שליח דבמידי דלא שייך לא מתעביד שליח אבל אנן לדידהו עבדינן שליחותיה דנכרי מאי קושיא נימא דהך ברייתא אתיא כר"ש דנכרי ליתיה בתרומה דנפשיה ולא יליף דאין שליחות לגוי מאתם גם אתם אלא מסברא דמשום דלא שייך בתרומה לא מתעביד בה שליח ולהכי דוקא אינהו לדידן לא מתעבדי שליח אבל אנן לדידהו הוינא להו שליח וכדאמר רב אשי ואמאי קאמר הש"ס דהא דר"א בדותא היא הא איכא ר"ש דהכי ס"ל ומאן דאמר כר"ש בדותא היא אתמהה. ואפי' תאמר דמשום דלא אמר רב אשי הא מני ר"ש היא אלא אמר סתם כי אמרי' אין שליחות לגוי ה"מ אינהו לדידן וכו' משמע דאליבא דכ"ע קאמר רב אשי הכי ואפי' לרבנן דר"ש ולהכי קאמר הש"ס דהא דרב אשי בדותא היא. מ"מ אמאי טרח הש"ס כולי האי לתרוצי לה להך ברייתא ולא משני דהך ברייתא כר"ש אתיא. וכ"ש דאתי שפיר טפי ולא צריכנא למימר דסיפא לחומרא דלר"ש גם סיפא מדינא הוא משום דהרי הוה מילתא דשייך ביה הנכרי בדנפשיה דהנכרי יש לו יד לזכות לעצמו ונעשה שליח גם איהו לישראל לר"ש לפי דברי הגאון צ"ק ז"ל. אלא מדטרח הש"ס כולי האי לתרוצה לה להך ברייתא ולא משני דאתיא

כר"ש מוכח דלכ"ע אין שליחות לגוי כלל ואף במידי דהנכרי שייך ביה ובין אינהו לדידן ובין אנן לדידהו דכל אפייא שוין דאין שליחות לגוי כלל. וכן מפורש יוצא מדברי התוס' ז"ל בגיטין דכ"ג ע"ב דגם לר"ש אין שליחות לגוי כלל אף במידי דשייך ביה הגוי שכתבו שם ד"ה מה אתם בני ברית וז"ל וא"ת דבפ"ב דקידושין משמע דלר"ש לא איצטריך ליה למדרש מה אתם בני ברית ומוקי לה לדרשא אחריתי וא"כ לדידיה מנ"ל הא דקי"ל בכל דוכתא דנכרי לאו בר שליחות הוא לענין זכיה ורבית בפ' איזהו נשך וי"ל דמ"מ כיון דדרשינן שליחות מתרומה מגם אתם ומינה ילפי' בעלמא מסתמא דלא מרבינן בעלמא אלא דומיא דאתם עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהוקשה להם להתוס' דלר"ש דלא איצטריך ליה למדרש מה אתם ב"ב ומוקי לה לדרשא אחריתי לדידיה מנ"ל הא דקי"ל בכל דוכתא דנכרי לאו בר שליחות הוא לענין זכיה ורבית בפ' א"נ. אלמא פשיטא להו להתוס' ז"ל דגם לר"ש אין שליחות לגוי בכל התורה כולה ואפי' במידי דהגוי שייך ביה כזכיה דיש לגוי יד לזכות לעצמו. ונ"ל דפשיטא להו להתוס' ז"ל הכי דגם לר"ש אין שליחות לגוי בכל התורה ואפי' במידי דהגוי שייך ביה. מכח הך סוגיא דפ' איזהו נשך דטרח הש"ס לתרץ הברייתא ולא משני דאתיא כר"ש וכדכתיבנא לעיל. ובמה שתירצו התוס' זל דמ"מ כיון דדרשי' שליחות מתרומה מגם אתם ומינה ילפי' בעלמא מסתמא דלא מרבינן בעלמא אלא דומיא דאתם עיין מ"ש בכונת דבריהם הגאון מהר"ם מלובלין ז"ל בס' מאיר עיני חכמים שם ועיין להגאון פני יהושע ז"ל שם ועיין להר' עצמות יוסף זל בקידושין לדמ"א דפוס קוסטאנטינה דע"ב ע"ב ד"ה גם לר"ש וכו' כי שם בא"רה דגם לר"ש מכח הסמיכות דגם אתם ידעינן מה אתם בני ברית וכו' וניחא ליה בהכי מה שתמה המרדכי שם זל תימא לר"ש דלא דריש בכל דוכתא גם אתם מנ"ל הא דקי"ל נכרי לאו בר שליחות הוא לענין זכיה ולא לענין רבית עכ"ל. דלר"ש נמי מכח הסמיכות נמי נפיק ליה דהא לרבנן נמי קרא איצט' לדרשא אחריתי ולא דריש מה אתם כי אם מכח הסמיכות יע"ש. אלא שיש להרגיש על הר' ע"י ז"ל שלא זכר שר לדברי התוס' דגיטין הנז' שהקשו להאי קושיא דהמרדכי ותירצוה באופן דגם לר"ש אין שליחות לגוי כלל בכל התורה כולה ואף במידי דהגוי שייך ביה ואף אנן לדידהו ודלא כהגאון צאן קדשים ז"ל ואכתי הקושיא אהא דמיבעיא לן בנדרים דל"ה אי כהני שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא במקומה עומדת דאמאי לא פשיט דשלוחי דרחמנא נינהו מברייתא דאיש איש שמקבלין נדרים ונדבות מגוים והכהנים מקריבים קרבנות הגוים ואי שלוחי דידן נינהו הא קי"ל אין שליחות לגוי אפי' אנן לדידהו.

והנה הגאון בעל פנים מאירות ז"ל בש"ות ח"ב סי' קי"ח גם איהו ז"ל הקשה להך קושיא וסיי' וצ"ל דלגבי גוים באמת פשיט ליה דהוו שלוחי דרחמנ' ולא מיבעיא להש"ס אלא לגבי ישראל אי שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא יע"ש. וראיתי להר' חי"דא ל בס' פתח עינים בחי' יומא לדי"ט ע"א דאייתי מר להני מילי דהגאון פנים מאירות ז"ל הנזכר וכתב וק"ק על הרב דלא זכר מתירוץ התוס' הנז' דמדר"ה בריה דרב יהושע פשיטא ליה דהוו שלוחי דרחמנא אלא דהבעיא היא אי הוו נמי שלוחי דידן וכפ"ז אין להביא ראיה מברייתא דאיש איש לרבות הגוים דכיון דהא פשיטא ליה דשד"ר נינהו הא תיסגי לגוים דאין להם שליחות ומבעיא ליה לדידן אי הוו נמי שלוחי דידן והגם דגם הרב מדעתו כתב קרוב לזה מלבד דהו"ל להביא דברי התוס' לאלומי מילתא. עוד בה דאי מסברא נאמ' כן כמ"ש הרב אכתי קשה דהו"ל לש"ס למפשט מהברייתא ולדחי ליה כמ"ש הרב הנז'. אמנם השתא דהתוס' כתבו כן משום מימרת ר"ה בריה דרב יהושע וכתבו דממימרא זו כבר פשיטא ליה דשד"ר ועלה בעי אי הוו נמי שלוחי דידן מעתה אין צורך לאתויי הברייתא ולדחוייה דכבר הוו ידעי מימרת ר"ה ועלה בעו ומה יפשוט מהברייתא הנז' והרמב"ן בחי' לקידושין שם כתב די"א דהכא בישראל דודאי כיון דאנן לא מצינן למעבד ואינהו מצו מעבד שד"ר נינהו ואיבעיא לן התם בכהן דליתיה לה"ט מי אמרי' כיון דלגבי ישראל שד"ר נינהו גבי כהן נמי או"ד ישראל דלא מצו משוו שליח שוי להו רחמנ' שליח כהן דמצי משוי שליח משוי שליח עכ"ל. והריטב"א שם בחי' מייתי האי שנוייא בשם התוס' וכתב עליו ונכון הוא ע"ש. וכפ"ז אין מקום לקושית הרב פנים מאירות והרי הוא כמבואר. הגם הלום ראיתי להרב החסיד מהרי"א בס' א"ד סי' ה' שהקשה קושיא הנז' דאמאי לא פשיט מברייתא דאיש איש וכו' וכבר קדמו הרב פנים מאירות ואעיקרא אינה קושיא לפי דברי התוס' והרמב"ן כמדובר. ועתה נדפסו מחדש חי' הריטב"א למכילתין וראיתי שם שהביא בשם התוס' שתירצו דהבעיא בנדרים לגבי קרבנות של כהן וכו' וכתב עלה ולא נהירא דהא סתמא איתמר הכא והתם ע"ש וק"ק דהוא עצמו הביא תירוץ זה בחי' לקידו' וכתב ונכון הוא כמש"ל וכו' ואחז"ר ראיתי שקושיא הנז' של כת הקודמין היא והביאה בס' דרוש שמואל פרשת ויקרא וע"ש מה שתירץ ודוק היטב עכ"ד הרב חיד"א ז"ל יע"ש והנה מאי דקשיא ליה למר על הר' פנים מאירות דלא זכר מתירוץ דתוס' ביומא וכן בקידו' דהבעיא היא אי שלוחי דידן נמי הוו. אחר המחילה רבה דאין כאן שום קושי כלל על הר' פנים מאירות ז"ל לא מינה ולא מקצתה דעיני קדשו של הרב פ"מ ז"ל שפיר חזו להאי תירוצא דהתוספות ופשוט הוא דלפום האי תירוצא אין מקום לקושייתו. אלא שהתוס' ז"ל שם בקדושין תירצו

עוד תירוצא אחרי' דהכי אורחא דתלמודא בכמה דוכתי דלא מיפשטה אלא ממשנה או מבריי' אע"ג דמצי למיפשט מדברי אמוראי יע"ש. וכן תירצו בנדרים שם וכ"כ גם הר"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שם בנדרים ובקידושין י"עש ולפום האי תירוצא הוא דקשיא ליה להרב פנים מאירות ז"ל לקושיא דיליה. וכת' לתרץ דצ"ל דגבי גוים באמת פשיט ליה דהוו שד"ר ולא מבעיא ליה. להש"ס אלא לגבי ישראל אי שלוחי דידן הוו או. שלוחי דרחמנא ואין זה התירוץ ענין למה שתירצו התוס' לאידך תירוצא דהבעי' היא אי שלוחי דידן נמי הוו כי היכי דלייתי להאי תירוצא דהתוספות לאלומי למילתיה כדהוי עליה הרב חיד"א ז"ל דהא. עיקר הקושיא דמקשה הרב אינה אלא לפי התירוץ הראשון דתירצו התוספות שם בקידושין גם מ"ש דהרמב"ן בחי' לקידושין תירץ בשם התוס' דהבעיא בנדרים לגבי קרבנות דכהנים וכו' ושהריטב"א בחי' כת' דהוא נכון וכפ"ז אין מקום לקושי' הרב פנים מאירות. כבר כתבתי דעיקר קושיית הרב היא לפי מה שתירצו התוס' בקידושין בתירוץ קמא וכן בנדרים והר"ן והרשב"א שם. ותו דעיקר האי תירוצא דהרמב"ן בשם התוס' הוא תמוה וכאשר כת' עליה הרשב"א ז"ל בחי' לקידושין שם י"עש שדחה תירוץ זה ותירץ דבעי למיפשט ממשנה או ברייתא גם בחי' קדושין קדמון דחה תירוץ הרמב"ן ז"ל. ויפה כת' הריטב"א ז"ל בחי' ליומא דלא נהירא ואדרבה עמ"ש בחי' לקידושין דהוא נכון יש להקשות דאיך ניחא ליה האי תירוצא ולא עוד אלא שכתב דהוא נכון ואלו ממאי דמייתי התם. הש"ס למיפש' לה להך בעיא מוכח דלאו הכי הוא וכמ"ש הרשב"א והחי' קידושין קדמון. וגם עמ"ש בחי' ליומא דלא נהירא דהא סתמא איתמ' הכא והתם איכא לאקשויי דלאו משום הא דסתמ' איתמר לא נהיר אלא דמוכח. נמי מתוך הסוגיא דהבעיא היא בקרבנות דשל ישראל. באופן כי לפי מאי. דתירצו התוס' והר"ן והרשב"א בקידושין ובנדרים דבעי למפשט ממתני' או. מברייתא קשיא להאי קושיא דהר' פנים מאירות והר' מהרי"א ז"ל בס' א"ד ובעיא תירוצא. וספר דרוש שמואל איננו. בידי לדעת מה אמר מר שמואל בישובא דהך קושיא.

ואשר אני אחזה לי לפענ"ד בישובא דהאי קושיא. דהנה התם בנדרים מייתי למפשט לה להך בעיא מהא דתנן התם ומקריב עליו קיני זבין וקיני זבות ואי אמרת שלוחי דידן הא קא מהני ליה ודחינן לה דמחוסרי כפרה שאני דאמר ר' יוחנן הכל צריכין דעת חוץ ממחוסר כפרה שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים וכו'. וכתב שם הר"ן ז"ל דמחוסרי כפרה כיון דאין קרבנן בא לכפרה אין צריכין דעת אבל כל שצריכין כפרה על חטא צריכין דעת יע"ש. והנה קרבן עולה נמי צריך דעת וכמו שמוכח מדברי ר"י דקאמר הכל צריך דעת חוץ ממחוסרי כפרה וכן מפורש יוצא מדברי הר"ן ז"ל שם דל"ו

ע"א ד"ה גופא אר"י הכל צריכין דעת וכו' וז"ל הקשו בתוס' התנן ומייתי לה בפרק האיש מקדש בהמה שנמצאת פירו' למגדל עדר זכרים לעולות כלומר ויקרבו אלמא א"צ דעת ותירצו דהתם שאני דכיון שנאבד דעת בעלים הוא שכל כהן שירצה להקריב יקריב יע"ש. הרי מבואר מדברי הר"ן ז"ל אלו דגם קרבן עולה צריך דעת. ולפי מאי דכת' הר"ן ז"ל לעיל בטעמא דמחוסרי כפר' דא"צ דעת דהוה משום דאין קרבנן בא לכפרה. צ"ל דעולה נמי לכפרה היא באה דהרי היא מכפרת על עשה ועל לאו הניתק לעשה. אלא שצ"ע בזה דא"כ שלמים דאינם באים לכפרה כלל עד שמפני כך אינו מתודה בסמיכה דשלמים וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ס"פ מה' מעשה הקרבנות יע"ש. אינו צריך דעת ולא משמע הכי אלא דמחוסרי כפרה בלחוד הוא דא"צ דעת אבל קרבן שלמי' צריך דעת ועמ"ש בזה לקמן במערכת הה"א בהאי עניינא דהכל צריכין דעת וכו'. ומעתה יש לנו לחקור ולדעת בקרבן עולה דגוים דמקבלין מהם נדרים ונדבות וקרבין עולות אם צריכין דעת כעולה של ישראל. ונראה דאינו צריך דעת כיון דלא שייך לומר גבי גוי דקרבן עולה דידיה בא לכפרה לו על עשה ולא תעשה הניתק לעשה. ועוד דגם בלאו האי טעמא דאינו בא לכפרה יש חלוק בין קרבן עולה או שלמים דישראל לקרבן עולה דגוי דכיון שנדר או נדב ישראל להביאן נתחייב חיובא דאורייתא דמצווה הוא להביאן כדי לצאת ידי נדרו ולכן צריכין דעת כיון דבהקרבת הכהן קרבן נדרו נפטר הוא מחיובו. משא"כ בקרבן גוי דאינו מצווה בהבאת קרבן נדרו הילכך אע"ג דאי מייתו גוים נדרים ונדבות מקבלי' מהם וקרבין אבל א"צ דעת בהקרבתן כבקרבן ישראל. ולהכי לא מייתינן התם בנדרים למפשט דכהני שד"ר נינהו מברייתא דאיש איש שמקבלין נדרים ונדבות מגוים דפשיטא ליה לתלמודא דקרבן עולה דגוי א"צ דעת ויכולין הכהנים להקרי' קרבנות דגוים שלא מדעתם ואין כאן משום שליחות כי היכי דנימא ביה אין שליחות לגוי. כנלע"ד ברור ונכון בישוב האי קושיא דמקשו רבנן הרב פנים מאירות והצ"ק והרי"א ז"ל.

פה

אין שליחות לגוי. והוא הדין דאין זכיה לגוי ואין גוי זוכ' לישראל ולא ישראל לגוי דהא זכיה מדין שליחות הוה וכיון דאין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו אין זכיה נמי לגוי. ואפי' זכיה מדרבנן לית ליה לגוי וכדאסקי' בפרק איזהו נשך ריש דע"ב. ועיין בס' אסיפת זקנים לב"מ שם בשם הרשב"א ז"ל כי שם בא"רה דאפי' לפי מאי דמשמע מש"ס דקידושין דמ"ב דזכיה לאו מדין שליחות הוה. אין זכיה לגוי יע"ש הטעם וקשיא לי על מור"ם ז"ל בהגהה ביו"ד סי' קס"ט סעיף י"א שכתב וז"ל אבל לא יוכל לזכות לגוי משכון ע"י אחר למאן דאמר אין זכיה לגוי ע"כ יע"ש. דמה הלשון אומרת למ"ד אין זכיה

לגוי כאלו איכא מ"ד דיש זכיה לגוי הא זו מוסכם והלכה רווחת היא וליכא מאן דפליג בהא דאין זכיה לגוי ואפי' למאי דאמר רב הונא התם דמרבנן יש זכיה לגוי דחהו הש"ס וא"כ מאי האי דקאמר מור"ם ז"ל ץ למ"ד אין זכיה לגוי:

פו

אין שליחות וזכיה לגוי. כי אמרינן דגוי לית ליה זכיה היינו שאין לו יד לזכות הוא בשביל ישראל או שאין ישראל זוכה לגוי. אבל ודאי מזכה הוא לישראל על ידי ישראל כ"כ הרי"טבא ז"ל בשם רבו הביאו בס' אסיפת זקנים לב"מ פ' א"נ דע"א ע"ב עלה דאמרי' התם בשלמא סיפ' לחומרא וכו' יע"ש. אבל התוס' ז"ל שם ד"ה בשלמא סיפא לחומרא חולקים על הריטב"א בשם רבו ז"ל בזה שכתבו וז"ל תימא אמאי לא הוי רבית גמור כשהעמידו אצל ישראל אפי' מקבל הנכרי הרבית שהרי נעשה ישראל שני שלוחו של ראשון לקבל חובו מידו של נכרי וי"ל דאפי שיוכל לזכות לחבירו במציא' הכא אין קבלתו מן הנכרי זוכ' לישראל חבירו דניהי אם היה נכרי מפקיר מעותיו היה יכול לזכות לחברו השתא מיהא שהנכרי אינו מפקירן אלא בא לזכות מעותיו למלוה ע"י זה הלוה אין לו כח לזכות שא"כ היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו ל ישראל ואין שליחות לנכרי והו"ל להיות מותר אפילו העמידו אצל ישראל אי לאו דלחומרא אמרי' דיש שליחות וכו' א"ד ז"ל יע"ש הנה דאף דמעיקרא הוו סברי רבנן התוספות ז"ל בהאי סבר' דהרי"טבא בשם רבו ז"ל הנז' ותמהו על הש"ס דאמאי לא הוי רבית גמור. הרי דחו בתירוצם לסברא זו בטוב טעם ודעת דא"א לנכרי לזכות לישראל חובו ע"י ישראל דניהי דאם היה הנכרי מפקיר מעותיו היה יכול הישראל לזכות לחבירו מדין המגביה מציאה לחבירו וכו' השתא מיהא שהנכרי אינו מפקירן אלא מזכה מעותיו למלוה עז זה הלוה אין לו כח לזכות לפי שא"כ היה ישראל המקבל שלוחו של נכרי לזכות במעותיו לישראל בעל חובו ואין שליחות לגוי לא אינהו לדידן ולא אנן לדידהו. וכ"כ גם הרשב"א ז"ל הביאו בס' א"ז שם. והם לפום ריהטא דברים מוכרחים מה"ט רבה דאמור רבנן דאין שליחות לגוי כי הא ודאי דכי מזכ' הגוי מעותיו לבעל חובו עי"ז הרי הוא בקבלתו המעות מיד הגוי שליחותיה דגוי עביד לזכות במעותיו לישראל בעל חובו. ויש לתמוה על הריטב"א בשם רבו ז"ל איך כתב בפשיטות דבתורת ודאי הגמור דהכי אמר מר אבל ודאי מזכה הוא לישראל ע"י ישראל. ואע"ג דלמאי דהקשו התוס' ז"ל כתב שם הריטב"א לפרש דהא דקאמר בשלמא סיפא לחומרא הוא משום דאין דעתו של גוי לתת כלום לישראל זה אלא ע"ד שיהא פטור מישראל המלוה שלו וכיון דאינו נפטר ממנו הו"ל מעות שנתן לישראל ברשות עצמו וכו' יע"ש. מ"מ עיקר האי סברא דהגוי

מזכה לישראל על ידי ישראל קשיא מצד עצמה מכח הא דקי"ל דאין שליחות לגוי והכא ישראל זה הזוכה המקבל מיד הגוי שליחותיה דגוי המזכה לב"ח קעביד וכאמור:

איברא דהטור ז"ל ביו"ד סימן קס"ח כתב דבהעמידו אצל ישראל ואמר ישראל הראשון לנכרי ליתנם לשני אפי' לר"ת דפי' כיון שאין שליחות לגוי לא נעשה שליח הישראל ושרי. אם ישראל השני אומר שבשליחות הראשון מקבלם מהנכרי אסור דשליח של ישראל הוא וכאלו מקבלם מידו דמי ע"כ. וכתב ע"ד מרן ז"ל בב"י וז"ל ומיהו אפי' לר"ת וכו' מתוך לשון זה משמע דאפי' לא שוייה ישראל המלוה שליח אסור דזוכה הוא לו שלא מדעתו וכן הזכירו תלמידי הרשב"א שכתבו דמשכחת לה דמדינא אסור ולא משום חומרא היכא דא"ל ישראל המלוה לנכרי תנם לישראל שני בשבילי והנכרי א"ל לישראל שני זכה בהם ולא מחמת שליחותו של נכרי אלא שכיון שהגוי רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם והרי הוא כזוכה מן ההפקר ע"כ הרי שאפי' לא אמר המלוה ללוה קבלם בשבילי אסור מדינא וכל דמתסר מדינא פשיטא דמודה בה ר"ת. ודע שכתבו תלמידי הרשב"א עוד סברא אחרת בשם רבם ז"ל והיא דלא משכחת לעולם דאיכא איסורא מדינא אלא משום חומרא בעלמא דאפי' אמר ישראל המלוה לנכרי תנם לישראל שני בשבילי וקבלם ישראל ע"ד לזכות לחבירו כיון שמיד הנכרי הוא זוכה בהם וא"א לומר שהוא מסתלק בעודם בידו הילכך ישראל זה א"א לזכות בהם אלא מחמת הנכרי וכיון דאין יכול לזכות בהם מדין שליחות שוב א"א לזכות בהם וכתבו שדברים אלו קרובים אל הדעת ולפי זה אפילו מינהו הישראל המלוה שליח בפירוש לזכות בשבילו שרי לדעת ר"ת א"ד הרב"י ז"ל יע"ש. הנה שגם הטור ז"ל נראה דס"ל כהאי סברא דאסבר לן מר הריטב"א בשם רבו ז"ל דמזכה הוא הגוי לישראל ע"י ישראל ולהכי שפיר כת' דאפי' לר"ת אם הישראל השני אומר דבשליחות הראשון מקבלם מהנכרי אסור מדינא והיינו משום דישראל זה השני זוכה מיד הגוי בשביל ישראל הראשון וכאלו לוה ישראל זה השני המעות מיד הישראל המלוה עצמו חשיב. וגם תלמידי הרשב"א הזכירו סברא זו ואמרי בה טעמא דהיכא דא"ל ישראל המלו' לנכרי תנם לישראל שני בשבילי והנכרי א"ל לישראל שני זכה בהם כיון שהגוי רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם והרי הוא כזוכה מן ההפקר. והנה כי כן יש ליישב גם דברי הריטב"א בשם רבו ז"ל הנז' דאיהו נמי מאי דכת' דודאי מזכה הוא הגוי לישראל ע"י ישראל היינו מהאי טעמא דכיון שהגוי רצה לזכות המעות להישראל מיד שאומר לישראל זה שיקבלם ויזכה בהם לישראל אחר בעל חובו הוא מסתלק מהם וכי מקבלם הישראל מידו הרי הוא כזוכה מן ההפקר בשביל חבירו ולאו שליחותיה דגוי ץ עביד.

האמנם כי דייקת שפיר נראה דא"א ליישב דברי הריטב"א בשם רבו ז"ל בהני מילי דאמרו תלמידי הרשב"א ז"ל. כי לכאורה איכא למידק על עיקר טעמא דאמרו תלמידי הרשב"א דכיון שהגוי רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם וכו'. הא אע"ג דקי"ל דנכסי הגוי הרי הן במדבר וכל הקודם בהן זכה וכדאמרי' בב"ב דף נ"ד ע"ב דכיון דמטו ליה זוזי מסתלק וישראל לא קנה עד דמטי שטר לידיה וכו' יע"ש. היינו דוקא בכה"ג דהתם דהגוי הוא מקנה מידו ליד הישראל הזה הקונה ממנו וקבל ממנו המעות דכיון שקבל מידו המעות מסתלק מיד מהמקח. אמנם בגוי שנותן דבר לישראל כדי שיזכה בו בשביל אחר בעל חובו של הגוי להפטר מבעל חובו לא שייך כלל לומר דמיד שהוא נותן המעות ביד ישראל זה הוא מסתלק מהם דהא אין רצונו לזכות מעות אלו לישראל זה שמסרם בידו כי היכי דנימא דכי נתנם בידו מסתלק מהם אלא רצונו ודעתו הוא שיזכה בהם הישראל אחר בעל חובו לפרעון חובו ונמצא דכי נותנם הגוי ליד ישראל זה השני כדי שיזכה בהם להישראל האחר בעל חובו אינו מסתלק מהם עד שיזכה בהם הישראל בע"ח ואין ישראל זה המקבל מיד הגוי כזוכה מן ההפקר בעת שהוא זוכה בהם בשביל ישראל האחר המלוה של הגוי אלא שליחותיה דהגוי הוא דקעביד לזכות בהם להישראל האחר. ועל כרחין לומר דעד כאן לא אמרו תלמידי הרשב"א ז"ל לסברתם הלזו אלא בכה"ג דהגוי העמידו להישראל השני אצל הישראל הראשון ואמר לו ישראל הראשון להגוי תנם לישראל שני בשבילי והנכרי א"ל לישראל שני זכה בהם וכמוזכר בדבריהם ז"ל. דלהכי שפיר שייך לומר דכיון שהגוי רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם והיינו משום דמאחר דישראל המלוה שלו אמר לו שיתנם לישראל שני בשבילו הרי כי נותנם הגוי ליד זה הישראל השני לאו אדעתא שיזכה בהם ישראל זה בשביל הישראל הראשון המלוה שלו הוא דנותנם לו דמאחר דמדעתו ורצונו ועל פי צוויו של הישראל הראשון שאמר לו ליתנם לישראל זה השני הוא דנותנם לא איכפת ליה להגוי אם ישראל זה השני בקבלתו המעות מידו דעתו לזכות בהם בשביל הישראל הראשון או אין דעתו לזכות בהם בשביל הישראל ולכן שפיר איכא למימר דכי רוצה הגוי ליתנם ליד ישראל זה השני מיד הוא מסתלק מהם וכי מקבלם הישראל מידו וזוכה בהם הרי הוא כזוכה מן ההפקר זהו כונת תלמידי הרשב"א ז"ל. גם הטור ז"ל בכה"ג מיירי דהעמידו אצלו וא"ל הישראל הראשון להגוי תנם לישראל שני בשבילי. אמנם היכא דלא אמר לו הישראל הראשון להגוי תנם לישראל שני בשבילי והגוי מדעתו רוצה לפרוע חובו להישראל המלוה שלו ע"י ישראל זה השני שיקבלם מידו ויזכה בהם בשביל ישראל המלוה שלו ודאי דכי נותנם ליד ישראל זה השני ואומר לו שיזכה בהם בשביל

הישראל האחר המלוה שלו לא שייך לומר דמיד שרוצה הגוי ליתנם לו לישראל זה השני הוא מסתלק מהם כאמור לעיל. והנה כי כן אין מקום ליישב דברי הרי"טבא בשם רבו ז"ל הנז' בהאי טעמא דאמרי תלמיד הרשב"א ז"ל לסברתם דהרי הריטב"א ז"ל כת' וז"ל ומיהו אמור רבנן שיהא שליחות לגוי לחומרא והמעות שנתן גוי לישראל שיהו בזכות ישראל הראשון וכאלו ישראל זה האחרון לוה אותם מישראל הראשון וחומרא זו אומר רבינו דחומרא בטעמא הוא פי' חששו חכמים שזימנין שהגוי יתן לישראל זה האחרון שיזכה בהם לגמרי בשביל ישראל הראשון לא מפני שליחותו בלבד שא"ל תנם לו אלא אפילו בלאו הכי נמי שפורע לבעל חובו וסומך ובוטח על ישראל המלוה שיקבל בפרעונו ולא ילך עמו בעקיפין ובודאי דגוי שזוכה מעות לישראל ע"י ישראל זכה בהן אותו ישראל דכי אמרי' דגוי לית ליה זכיה היינו שאין לו יד לזכות הוא בשביל ישראל או שאין ישראל זוכה לגוי אבל ודאי מזכה הוא לישראל ע"י ישראל ומשום דזימנין דהוי הכי ונמצא ישראל זה זוכה להישראל הראשון שהלוה לו מעות של גוי כשיקבלם והו"ל ישראל לוה מישראל ברבית אסרו חכמים בכל ענין ואפי' כשהגוי נותנו לו בשליחותו של ישראל הראשון ועל דעת להפטר וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה לך מפורש יוצא מדבריו ז"ל כל בתר איפכא דהיכא דאין הגוי נותן מעותיו לישראל זה השני מדעת הישראל הראשון בעל חובו וע"פ צוויו ושליחותו שיתנם לו בשבילו אלא הגוי מדעת עצמו ורצונו שרוצה לפרוע לב"ח וסומך ובוטח על ישר' המלוה שיקבל בפרעונו והוא נותנם לישראל זה השני שיזכה בהם לישראל האחר ב"ח הוא דאסור מדינא מטעם זה דגוי שזיכה מעות לישראל ע"י ישראל זכה בהן אותו ישראל. אבל בשהגוי נותנו לו בשליחותו של ישראל הראשון שא"ל תנם לו בשבילי וע"ד להפטר מדינא שרי אלא דחכמים אסרוהו ואמרו דיש שליחות לחומרא ככל הכתוב ומפורש בדברי הריטב"א ז"ל כנז'. ולפ"ז מבואר ממילא דמאי דכת' דודאי מזכה הוא הגוי לישראל ע"י ישראל לא הוה טעמו מפני דהגוי מסתלק מהם והו"ל הישראל השני כזוכה מן ההפקר אלא דמדינא יש לגוי זכיה בכה"ג דלזכות לישראל ע"י ישראל. ובכן הדרא התמיהא על הריטב"א בשם רבו ז"ל לדוכתה הא כי מזכה הגוי לישראל ע"י ישראל ע"כ דהו"ל ישראל זה שזוכה מידו של הגוי שלוחו של הגוי לזכות בהם בשביל הישראל האחר. ואין שליחות לגוי.

וראיתי להר' מחנה אפרים ז"ל בהל' שלוחין סי' י"ג שהביא לדברי התוספות דפ' א"נ הנז' דכתבו דאין הישראל זוכה מידו של גוי בשביל ישראל משום דאין שליחות לגוי. וכתב אבל בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מהלכות מלוה והרב התרומות שער מ"ו ח"ד שכתבו שם דכי האי גוונא הוי רבית קצוצה נראה דס"ל דהישראל זוכה לחבירו מידו של גוי. וראיתי

בירוש' פ"ו דדמאי בישראל שאמר לחנוני תן יין לפועלים ה"ז חושש משו' י"נ קאמר עלה ר' זעירא סבר החנוני מזכה להו לפועלים בשביל בע"ה ור' אילא סבר הפועלים זוכים לב"ה וחוזרי' וזוכים לעצמם מה נפק מביניהון היה החנוני חרש ע"ד דר"ז אינו חושש שאין שליחות לחרש ע"ד דר' אילא חושש עכ"ל. ולע"ד היה נראה דאפי' ר"ז לא פליג א"ר אילא אלא משום דס"ל דאין דעתם של פועלים לזכות לבע"ה ולחזור ולזכות לעצמם ומש"ה קאמר בגמ' דילן דאינו אסו' אלא משום חומרא דלסברת התוספות שאינו יכול לזכות לחבירו כיון דאין הגוי מפקיר נכסיו קשה עדין דמה בכך שאין הגוי מפקיר נכסיו כיון שישראל הלוה דעתו לזכות בשביל חבירו לא יהא אלא שתפס בע"כ של גוי ה"ז זכה לו דע"כ לא אמרי' דתופס לב"ח לא עשה כלום היינו היכא דהוי חב לאחרים אבל כל שאינו חב לאחרים כ"ע מודו דקנה והטור בי"ד סימן קס"ט נראה שסובר כמו שכתבתי שכת' דאם הישראל אומ' שבשליחו' הראשון מקבלם ה"ז מדינא אסו' וכת' הב"י דלאו דוקא שעשהו שליח אלא כיון שדעתו של שליח שני לזכות לראשון זוכה לו ותלמידי הרשב"א כתבו בשם רבם דלעולם אינו אסו' אלא משום חומרא דאפילו א"ל ישראל המלוה שיזכה בשבילו וקבלם ע"ד לזכות למלוה כיון שמיד הגוי הוא זוכה וא"א שהוא מסתלק מהם בעודם בידו הילכך ישראל זה א"א לזכות לישראל חבירו עכ"ל. הרי אתה רואה דלדעת התוספות וסברת ת"ר שהביאו משם רבם א"א לישראל לזכות לחבירו מידו של גוי ולדעת הרמב"ם ז"ל ובה"ת והטור כל שדעתו של שלית לזכות בעד חבירו זו כה לו. ולפ"ז נראה דאם יש' שלח לחברו שיקח לו מיד גוי בהקפה בעדו מיד שבאו לידו של שליח זכה בהם המשלח ולסברת ת"ר שהביאו משם רבם לא זכה בהם המשלח עכ"ד הר' מח"א ז"ל יע"ש. והנה מ"ש הר' ז"ל דבדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' מלוה והרב ה"ת שער מ"ו ח"ד שכתבו דכה"ג הוי רבית קצוצה נראה דס"ל דהישראל זוכה מידו של גוי לחבירו. לענ"ד אחר המחילה רבה דהא ליתא כי ליכא למשמע מדברי הרמב"ם ובה"ת ז"ל הנז' דסברי רבנן דישראל זוכה לחברו מידו של גוי. ואי איכא למשמע מדבריהם הוא כל בתר איפכא דאין הישראל זוכה לחברו מידו של גוי דהרי הם ז"ל כתבו שם וז"ל כותי שלוה מעות מישראל ברבית ובקש להחזירם לו מצאו יש' אחר וא"ל תנם לי ואני מעלה לך כדרך שאתה מעלה לישראל ה"ז מותר. ואם העמידו אצל יש' אע"פ שנתן הכותי המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן ה"ז רבית קצוצה עכ"ד ז"ל יע"ש בהרמב"ם ערק ה' מהלכות מלוה הלכה ד' ובהר"ב התרומות שער מ"ו ח"ד. הנה שכתבו זל טעמם ונימוקם למה הוי רבית קצוצה כשהעמידו אצל ישראל אע"פ שנתן הכותי המעות בידו והיה טעמו הואיל ומדעת ישראל נתן. והשתא אם אית' דמשו' דישראל זה השני כשמקבלם

מיד הגוי דעתו לזכות בהם לישראל האחר ודינא הוה דישראל זוכה לחברו מידו של גוי ומשו"ה הוא דהוה רבית קצוצה לדעת הרמב"ם והרב התרומות ז"ל כדסבר מר הרב מח"א ז"ל אמאי כתבו ז"ל דטעמא הוא הואיל ומדעת ישראל נתן הגוי לידו של ישראל זה השני. ומאי איריא שנתנם לו הגוי מדעתו של הישראל הראשון הא כיון דכל עקר הטעם אינו אלא משום זכייתו של ישראל זה בקבלתו מיד הגוי לישראל הראשון. א"כ כי נתנם הגוי לידו של זה הישראל השני אפילו שלא מדעתו של הישראל הראשון דלא העמידו אצלו אלא הגוי נתרצה ליתנם לו לישראל זה השני שיזכה בהם בשביל הישראל ב"ח וקבלם ישראל זה מידו אדעתא דהכי הוי רבית קצוצה מה"ט דישראל זוכה מידו של גוי לישראל הראשון. והוה להו למימר דהוה רבית קצוצה משו' דישראל זה זוכה בהם לישראל הראשון כיון דזהו עקר הטעם לפי דברי הר' מח"א ז"ל ואפילו בלא העמידו אצל הישראל אלא נתנם לו הגוי שלא מדעת יש' הראשון אדעתא שיזכה בהם לישראל הראשון ב"ח הוי רבית קצוצה כאמור. אלא מדכתבו ז"ל ואם העמידו אצל הישראל אע"פ וכו' הואיל ומדעת ישראל נתן ה"ז רבית קצוצה. מבואר יוצא דדוקא בהעמידו אצל הישראל והישראל א"ל לגוי ליתנם לישראל זה בשבילו הוא דהוי רבית קצוצה ומה"ט דאמו' רבנן הואיל ומדעת ישראל נתן אבל כל שלא העמידו אצל הישראל אלא נתנו לו שלא מדעתו של הישר' הראשון לא משכחת לה שיהא רבית קצוצה ואפילו שיתנם לידו אדעתא שיזכה בהם בשביל הישראל הראשון וקבלם ישראל זה אדעתא דלזכות בהם לישראל הראשון. וא"כ הרי מוכח מדברי הרמב"ם והר"ב התרו' ז"ל אלו דסברי דאין הישראל זוכה מידו של גוי לחבירו וכסברת התוספות ז"ל ולהכי כתבו ז"ל דלא הוי רבית קצוצה אלא בהעמידו אצל הישר' ומטעמא דהואיל דמדעת הישראל נתנם הגוי לידו של ישראל זה השני ואיך כת' הר' מח"א ז"ל כל בתר איפכא שדעתם ז"ל דישראל זוכה לחבירו מידו של גוי.

ולמאי דקשיא על הרמב"ם ז"ל והר' התרומו' ץ ז"ל שכתבו דהוי רבית קצוצה והא אין שליחות לגוי ובש"ס התם אמרי' בשלמ' סיפא לחומ' וכו' והיינו משום דמדאורייי' אין שליחות לגוי ואיך כתבו הרמב"ם ובה"ת ז"ל דהוי רבית קצוצה. אשר מפני כן סובר הר' מח"א ז"ל בדעתם דהיינו טעמייהו דהוי רבית קצוצה משום דסברי דישראל זוכה לחבירו מידו של גוי. לדידי חזי לי בישוב דבריהם דסברי רבנן הרמב"ם ובה"ת ז"ל כהאי סברא דסברי למימר בתחלה תלמידי הרשב"א ז"ל דמשכחת לה דמדינא אסיר ולא משום חומר' היכ' דא"ל הישראל המלוה לנכרי תנם לישראל שני בשבילי והנכרי א"ל לישראל שני זכה בהם ולא מחמת שליחותו של נכרי אלא שכיון שהגוי רצה לזכות לו מעות

הרי הוא מסתלק מהם והרי הוא כזוכה מן ההפקר. וכבר כתבנו לעיל בביאו' כוונ' דברי תה"ר ז"ל בזה דכיון דהגוי העמידו אצל היש' הראשון וא"ל ישראל הראשון לגוי תנם לו בשבילי להכי שייך שפיר למימר דכיון דהגוי רצה לזכות לו מעות הרי הוא מסתלק מהם והו"ל ישראל השני המקבלם מידו כזוכה מההפקר כיון דנתינת הגוי המעות לידו הוה מדעתו ועל פי צוויו של הישראל הראשון ב"ח משא"כ אם הגוי לא העמידו אצל הישראל המלוה שלו ונתנם לידו של ישראל זה השני שלא מדעתו של הישראל המלוה שלו ואמר לו שיזכה בהם בשביל הישראל המלוה שלו דבהא לא שייך למימר שהגוי מסתלק מהם כלל כאמור ומדובר לעיל. ולפ"ז יש ליישב שפי דברי הרמב"ם ובה"ת ז"ל הנז' דסברי רבנן כהאי סברא ולהכי כתבו שפיר דאם העמידו אצל הישראל אף על פי שנתן הכותי המעות בידו הואיל ומדעת ישראל נתן ה"ז רבית קצוצה. וכוונתם דהואיל דהעמידו אצל הישראל וא"ל הישראל שיתנם לו לישראל זה דמדעתו של הישראל המלוה וע"פ צוויו נתן הגוי הרי הגוי כיון שרצה לזכות המעות לישראל זה השני דלא איכפת לו אם ישראל יזכה בהם בשביל הישראל ב"ח או לא יזכה בהם אלא לעצמו כיון דמדעתו של הישראל המלוה שלו שאומר לו ליתנם לישראל זה נותנו ונפטר הוא בנתינתו ליד ישראל זה מהישראל בעל חובו. הרי הגוי מסתלק מהם והו"ל ישראל זה השני שמקבלם מידו כזוכה מן ההפקר בשביל הישראל הראשון ולהכי אסו' מדינא והוי רבית קצוצה וכמ"ש תה"ר ז"ל. כנלע"ד נכון בישוב דברי הרמב"ם ז"ל והבה"ת ז"ל. ועכ"פ מדברי הרמב"ם והבה"ת ז"ל הנז' מוכח דאין ישר' זוכה לחברו מיד הגוי כאמור. וא"כ ישראל ששלח לחברו שיקח מיד הגוי בעדו בהקפה כי באו מיד הגוי לידו של השליח לא זכה בהם המשלח כיון דהגוי נותנם ליד השליח אדעתא שיזכה בו לישראל משלחו ואין הישראל זוכה לחבירו מיד הגוי בכה"ג משום דאין שליחות לגוי. ודלא כהרב מח"א ז"ל בדעת הרמב"ם ובה"ת ז"ל:

גם מדברי ריי"ו ז"ל במשרים נתיב כ"ב קרוב לסופו בשם ר"מ ז"ל בתשו' מפורש יוצא דאין ישראל זוכה לחברו מידו של גוי מה"ט דאין שליחות לגוי שכת' וז"ל ראובן ששלח שלוחו ליקח לו יין מן הגוי בחובו וכן עשה ומשכו והגביהו על העגלה וכאשר הביאו לעיר נתנו לשמעון שהיה חייב לו כמו כן ועתה ראובן תובע היין משמעון כת' ר"מ בתשו' דאין שליחות לגוי ועוד דהו"ל שליח תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים אע"ג דא"ל זיל תפוס לי ועוד דדילמא קי"ל כר"ל דישראל במשיכה ולא מיד גוי אלא בכסף וכו' וקי"ל בע"ח מאוחר שקדם וגבה במטלטלין מה שגבה גבה א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב טעמו

הראשון שלא זכה ראובן בהיין במה שמשכו שלוחו מרשות הגוי בשבילו מטעמא דאין שליחות לגוי. והיינו כסברת התוספות ז"ל דפרק א"נ הנז' ממש דכוותייהו וכטעמייהו. **איברא** דראיתי להגאון מהר"ר יהונתן ז"ל בספר אורים ותומים סי' ק"ה דמייתי שם בתומים סק"ד להני מילי דרי"ו בשם הר"מ ז"ל וכת' ע"ד וז"ל ונראה ברור דהנך ג' טעמים צריכי אהדדי דאם נאמר היינו לצרוף דאי קונין מגוי במשיכה א"כ מה בכך דאין שליחות לגוי ישר' עשהו שליח ליקח משל גוי בשבילו ואי דהוי תופס לבע"ח ה"מ היכא דלא יהבי הגוי מדעתו אבל כי יהיב גוי מדעתו למה לא יקנה לישראל דאי לא תימא הכי ישראל שאמר לשלוחו קנה לי חטין מגוי וקנהו יהיה הפקר דהוי תופס לבע"ח ומה לי דקנהו בפשוט מהשוק או שלקחהו בחוב דל החוב מהכא הא קנהו בשליחות ישראל מגוי במשיכה ומי יוכל לבטל קניינו. ולכן צ"ל דתלתא טעמי בהדדי שייכי דקנין ליכא דלא מהני משיכה בגוי. ומשום דגוי א"ל להביא לראובן אין שליחות לגוי. ובשביל שישראל עשהו שליח לתפוס ואם כן דל קנין דליכא מ"מ תפיסה הוה וע"ז אמר שפיר דהוי כתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים וזה ברור. ואם כן לפ"ז דפסק המחבר לקמן סימן קכ"ח בפשיטות דישראל מישראל קונין בכסף א"כ לנכרי במשיכה ברור דהוי קנין וא"כ ליתא כל טעמיו של מהר"מ. ועוד אני תמה מאי שנא זה מהא דקי"ל נכסי הגוי כמדבר דכיון דמטו ליה זוזי מסתלק וישראל לא קנה עד דמטי שטר וא"כ הרי הוא הפקר. ועיין לקמן סי' קצ"ד בהגה"ה ס"ג דבמטלטלין בכסף ע"ש ובמ"ש הש"ך וא"כ כאן הגוי דנתן היין לישראל בפרעון חובו נסתלק מהיין וא"כ לו יהיה כדברי מהר"מ דישר' המשלח לא זכה בו מ"מ הגוי נסתלק וא"כ הרי הוא הפקר ואם כן זכה השליח למשלחו דבהפקר קי"ל המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו ואף כאן לנגד המשלח לא גרע מהפקר דהא הגוי נסתלק הימנו וא"כ הו"ל הפקר וזכה השליח בעבור הישראל. ואולי באותו נדון היה ישראל מחוייב להחזיר לו שטרו וכל כמה דלא החזיר לו לא סילק הגוי עצמו מיין והרי הוא עדיין בחזקת הגוי וצ"ע ועכ"פ יפה עשה המחבר שהשמיטו אף שהביאו בב"י כי לפי דקי"ל משיכה קונה בגוי ליתא לדין זה א"ד ז"ל יע"ש ובמ"ש שם באורים סק"ז. אמנם לדידי אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה לא צדק מר בכל דבריו דהנה מאי דכת' בכוונת דברי מהר"מ ז"ל לא נתן ליאמר כלל דלדבריו הו"ל להר"מ לומ' להאי טעמא דקנין ליכא דגוי אינו קונה במשיכה בראשונה ואחריו לטעמא דאין שליחות לגוי ואחריו לטעמא דתופס לבע"ח. ואלו הר"מ ז"ל פתח דבריו בהאי טעמא דאין שליחות לגוי והדר אמר לטעמא דתופס לב"ח ואמר לטעמא דגוי אינו קונה במשיכה באחרונה וא"כ מזה מבואר דה"ט קמא דאמר ברישא דאין שליחות לגוי הוי טעם בפני עצמו דאפילו אי

קי"ל דגוי קונה ודאי במשיכה וכן נמי הוי הטעם השני דהו"ל תופס לב"ח וכו' אפילו אי קונה גוי במשיכה וזה ברור. ומאי דהוקשה לו להגאון ז"ל ע"ד הר"מ דאי קונין מגוי במשיכה אם כן מה בכך דאין שליחות לגוי ישראל עשהו שליח ליקח משל גוי בשבילו. אשר מכח קושיא זו הוא דאמר מר דהוא ברור דהתלתא טעמי בהדדי שייכי וכו'. תמה אני על גודל חכמתו ועוצם בקיאותו. דאין כאן מקום קושיא כלל דמה יתן ומה יוסיף מה שישראל עשהו שליח ליקח משל גוי בשבילו כיון דהקנין משיכתו דהשליח להיין מרשות הגוי לפרעון חובו תלוי נמי בדעתו של הגוי המקנהו לו וכי מקנהו לו הגוי להשליח בהמשיכה הרי דעתו של הגוי שיקנה השליח להיין במשיכתו בשביל ראובן ב"ח ואדעתא דהכי הוא דנותנו להשליח שימשכנו מרשותו בשביל ראובן ב"ח שיזכה בו ראובן ב"ח לפרעון חובו.. וא"כ ע"כ השליח כי מושך היין מידו של הגוי שליחותיה דגוי עביד וכיון דאין שליחות לגוי איך מצי לזכות ראובן ב"ח של הגוי המשלח במשיכתו של שלוחו מידו של גוי בשבילו. כיון דעקר קניינו בא מכחו של הגוי ודעתו דהוא המקנהו לו להשליח שיזכה בו בשביל ראובן משלחו וכמו שכ"כ נמי התוס' ז"ל בפ' א"נ בפי' כדברי הר"מ ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל ככתוב בשמו בספר א"ז למציעא שם ואיך לא זכר שר לדברי התוספות והרשב"א ז"ל. גם מאי דתמיה ליה עוד להגאון ז"ל ע"ד הר"מ מהא דקי"ל נכסי הגוי הרי הן כמדבר. תימא לי על תמיהתו דשאני התם דהגוי כי מכר וקבל דמי מקחו הרי הוא מקנה להישראל הזה שממנו קבל הדמים ולהכי שפיר שייך התם לומ' דכי מטו זוזי לידיה מסתלק כיון דקבל הדמי' משא"כ בגוי דנותן מעותיו לישראל כדי שיזכה בהם לישראל אחר דהוא המלוה שלו ורוצה לפרוע לבע"ח ולהפטר ממנו דנמצא כי בעת שהגוי נותן הדבר ההוא לישראל זה כדי שיזכה בו ליש' ב"ח אינו מסתלק עד שיזכה בהם הישראל המלוה שלו לפרעון חובו וכמו שכתבו התוספות ז"ל בפ' א"נ שם בפירוש דאין הגוי מפקירן וכו' יע"ש. גם תלמידי הרשב"א ז"ל בשם רבם הרשב"א ז"ל כתבו מלתא בטעמא דא"א לומ' שהגוי מסתלק בעודם בידו הילכך ישראל זה א"א לזכות בהם אלא מחמת הנכרי וכיון דאין יכול לזכות בהם מדין שליחות שוב א"א לו לזכות בהם וכמ"ש בשמם בב"י יו"ד כתבנו דבריו לעיל והדבר ברור דהכי ס"ל להר"מ ז"ל כדברי התוספות ותה"ר בשם רבם ז"ל הנז' ולכן כת' שפיר בנדונו לה"ט דאין שליחות לגוי וזה פשוט וברור והגאון ז"ל נראה דאשתמיט מיניה דמר להני מילי דהתוספות בפרק א"נ וגם דברי מרן בב"י יו"ד בשם תה"ר בשם רבם ז"ל הנז'. וגם מרן ז"ל בב"י ביו"ד שם נראה דדעתו כהאי סברא דתה"ר בשם רבם יע"ש. וכן מוכח מדבריו בש"ע ביו"ד שם דלא פסק להני מילי דכת' הטור ז"ל ע"ד ר"ת ז"ל:

ומאי דלא מייתי מרן ז"ל בש"ע ח"מ שם להאי דינא דרי"ו בשם הר"מ ז"ל ובב"י הביאו. נלע"ד ברור דמפני רוב פשיטותו הוא דלא הוצרך לכותבו אחר שכבר פסק שם דתופס לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה חברו ואפילו כשחבירו עשאו שליח לתפוס לו וגם קי"ל הלכה רווחת דאין שליחות לגוי. ובכן יפה עשה הסמ"ע ז"ל שהביא שם לדין זה דהר"מ ז"ל. ודלא כהגאון יהונתן ז"ל דהעלה דליתא לדין זה דהר"מ ז"ל וזכה ראובן בהיין אלא דינא יתיב דלא זכה ראובן כדפסק מהר"מ ז"ל אף למאי דקי"ל דישראל מגוי קונה במשיכה ומהני טעמי קמייתי דאמר ר"מ ז"ל דאין שליחות לגוי ועוד דהתופס לב"ח במקום שחב לאחרים לא קנה חבירו. כן נראה ברור לענ"ד.

כללא דמילתא דאין שליחות וזכיה לגוי כלל ואף לזכות הגוי לישראל ע"י ישראל לא מהני משום דהו"ל ישראל המקבל מיד הגוי שלוחו של הגוי לזכות להישראל אחר ואין שליחות לגוי. וכמ"ש התוס' והרשב"א ז"ל בפרק א"נ ות"הר בשם רבם ז"ל וכן הוא נמי דעת מרן ז"ל בב"י יו"ד סימן קס"ח ובש"ע שם כאמור לעיל. וכן מוכח מדברי הרמב"ם וב"הת ז"ל דאין ישראל זוכה מידו של גוי בשביל חבירו והכי נמי הוה דעת הטור וה"הר ככל מאי דברירנ' לעיל כונ' דברי הטור ות"הר והרמב"ם וב"הת ז"ל ודלא כהרב מח"א ז"ל שכתב דדעת הרמב"ם וב"הת והטור ז"ל דישראל זוכה מידו של גוי בשביל ישראל חבירו. אמנם לדעת הריטב"א בשם רבו ז"ל מזכה הוא הגוי לישראל ע"י ישראל וכבר כתבנו לעיל שסברתם תמוה. ועמ"ש הרב מח"א ז"ל בה' שלוחין סי' כ"ג כי לפי מ"ש שם יש מקום ליישב דברי הריטב"א בשם רבו ז"ל. אלא שיש לי להשיב על דברי הרב מח"א ז"ל בכל מ"ש שם ואין כאן מקום להאריך עוד בזה והנלע"ד כתבתי ותו לא מידי:

פז

אין זכיה לגוי. אע"ג דאין זכיה לגוי ואין ישראל זוכין לו מ"מ שעבודא אית ליה אם הלוה הגוי מעות לישראל על המשכון שהוא לו ביד ישראל אחר. דהשתא בגופו של ישראל יש לו שעבוד בממונו לא כ"ש. ולכן ראובן שלוה מעות מגוי ושעבד לו המשכונות שביד שמעון בעד המעות שלקח ממנו ונתרצה שמעון בכך נכנסו המשכונות שהם ביד שמעון בעד חובו בשעבודו של גוי ולא כל הימנו שמעון עכשיו לעכב המשכונו' בחובו מאחר שנכנסו בשעבודו של הגוי ברצון שמעון דאע"ג דאין זכיה לגוי ואין ישראל זוכין לו מ"מ שעבודא אית ליה. כ"כ הר' הגדול מהרי"מט ז"ל בתשו' ח"ב חח"מ סי' פ"ד. ולדידי האי ק"ו דדן מר הרב ז"ב דהשתא בגופו של ישראל יש לו שעבוד בממונו לא כ"ש. איכא למיפרך עליה והרי הוא כמובן ואין להאריך:

פח

אין שליחות לגוי. היינו מדינא דאורייי' אבל לחומרא מדרבנן יש שליחות לגוי. כן הוא דעת רש"י ור"ח ז"ל בפ' א"נ דע"א ע"ב אבל ר"ת ז"ל חולק בזה. וסובר דאין שליחות לגוי כלל ואפי' לחומרא מדרבנן וכמ"ש התוס' ז"ל שם ד"ה כגון שנשא ונתן ביד יע"ש. והנה לדעת רש"י ז"ל ודעמיה דלחומרא יש שליחות לגוי כתב הריב"ש ז"ל בתשו' סי' רע"ו דטעמא דהאי חומרא הוה כיון דכ"ע ידעי דשלוחו של אדם כמותו ולא כ"ע ידעי דרשת מה אתם בני ברית וכו' אמרי רבנן דלחומר' יש שליחות משום דמאן דחזי סבר דישראל מישראל שקיל רבית שהגוי נעשה שליח לישר' י"עש וכ"כ עוד בסי' ש"ה תוך התשובה יע"ש. ולפי זה ממילא אתה למד דלא שייך למימר להאי מילתא דיש שליחות לגוי לחומרא אלא בדבר שאסור לו לישראל לעשות לדבר ההוא כהלואה ברבית וכיוצא משאר כל איסורין שבתורה דכי עושהו על ידי גוי אף ע"ג דמדינא דאורייתא אין שליחות לגוי ולא חשיב מה שעושה הגוי בשליחותו דישראל להאיסור ההוא כעשהו ישראל מ"מ אמור רבנן דיש שליחות לחומרא משום ה"ט דאמ' מר הריב"ש ז"ל דכ"ע ידעי דשלוחו ש"א כמותו ולאו כ"ע ידעי לדרשא דאתם גם אתם למעוטי גוי משליחות ויבא הישראל ע"י כן לעשות האיסור בעצמו. אמנם בדבר שאדרבה הדבר ההוא מוטל מדינא על הישׂ' לעשותו הוא או שלוחו כהפרשת תרומה וכיוצא כי עושהו ע"י גוי כיון דאין שליחות לגוי לא עשה ולא כלום ולא שייך בכה"ג למימ' דלחומרא יש שליחות דלמאי נחוש כדי להחמיר אי משום דלאו כ"ע ידעי דרשה דאתם גם אתם וידעי דשלוחו ש"א כמותו מה בכך הא אם יבא ע"י כך לעשותו הוא בעצמו. שפיר עביד כי כך הוה עיקר מצותו לעשותו הוא בעצמו או שלוחו ישראל.

כי ע"פ הבא"ר תמהני על הרב פר"ח במים חיים בנימוקיו על הרמב"ם ז"ל פ"א דה' תרומות על מ"ש שם הרב כ"מ ז"ל בשם ס' א"ח בשם הראב"ד ז"ל דישראל שקנה שבלים מהגוי ומרחן כותי בשביל ישר' חייב בתרומה דשלוחו של אדם כמותו ותמה עליו מרן הכ"מ ז"ל דהא אין שליחות לכותי ע"כ וכתב עלה הרפ"ח ז"ל ונלע"ד דאיברא דמן התורה אין שליחות לגוי אפי' לחומרא וכדאיתא בב"מ פרק א"נ דע"א ע"ב אבל מדרבנן איכא שליחות לחומרא וכמ"ש המ"מ פ"ה מה מלוה ולוה ע"ש בדין ד' א"ד ז"ל יע"ש. וכ"כ עוד שם בתר הכי וז"ל ומה שגמגם הר' כ"מ דהא אין שליחות לגוי אינו גמגו' דה"מ לקולא אבל לחומרא יש שליחות לגוי כדאיתא בפ' הרבית דע"א ע"כ לשיטת רש"י ור"ח דהתם עיין בתוס' שם א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה דלא צדק בדבריו אלה כי האי מילתא דיש שליחות לגוי לחומרא דאתמר התם בפ' הרבית לא שייך אלא דוקא התם

גבי איסור רבית וכיוצא משאר כל איסורין משום ה"ט דאמ' בה מר הריב"ש ז"ל משא"כ בההיא דחיוב התרומה דתליא דוקא במירוח הישראל שימרחו הישראל עצמו או שלוחו אבל מירוח הגוי בתבואתו פוטר כי קנה הישראל השבלין מהגוי ומרחן הגוי בשביל הישראל לא שייך למימר התם דלחומרא יש שליחות לגוי וחייב בתרומה דמה טעם יש שם להחמיר כדי שלא לבא למרחן הישראל בעצמו הא אדרבה זאת אנו מבקשים שצריך מירוח הישראל דוקא ושפיר גמגם מרן הכ"מ ז"ל מהא דקי"ל דאין שליחות לגוי דלא שייך התם למימר להאי מילתא דאמור רבנן גבי איסור רבית דלחומרא יש שליחות לגוי וכאמו' והוא פשוט וברור ולעיקר מה שגמגם הרב כ"מ ז"ל עמ"ש לעיל סס"י פ"א:

פט

אין שליחות לגוי. כבר כתבנו לעיל בסי' הקודם דלדעת רש"י ור"ח לחומרא יש שליחות לגוי. והנה בתשובות הגאון פני יהושע ז"ל בחי"ד ססי' ג' הקשה להאי סברא דרש"י ז"ל מהא דאיבעיא לן בב"מ פ' הפועלים ד"ץ באומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה אי אסור משום אמירה לגוי שבות מי גזרו רבנן אמירה לגוי שבות באיסורי לאוין כדגזרו באיסורי שבת או דילמא שבת דאיסור סקילה גזרו ביה רבנן ואסרו אמירה לגוי אבל בשאר איסורי תורה לא גזרו בהו שבות דאמירה לגוי יע"ש. וקשה דלמ"ד פ"ק דב"מ דכי אמרי' אין שליח לד"ע היכא דשליח בר חיובא הוא אבל היכא דשליח לאו בר חיובא מחייב המשלח א"כ מאי קמבעיא לן בפ' הפועלים אי שרי לומ' לגוי חסום פרתי וכו' הא גוי לאו בר חיובא הוא ומחייב שולחו ואסור. ואפי' אם ת"ל דהבעיא קאי לאידך מ"ד דאמ' שם בפ"ק דאין חלוק בין בר חיובא אלא בין אי בעי עבידּ אי לא בעי עבידּ ע"ש והרא"ש פסק כן מ"מ קשה למאי דקי"ל דאמירה לגוי שבות ואין חולק על זה בכל התלמוד תיפוק ליה דאיסור דאורייתא הוא כיון דגוי לאו בר חיובא הוא הוי איסור דאורייתא. וכי תימא דגוי שאני דלאו בר שליחות הוא ואין שליחות לגוי מ"מ הפוסקים שפסקו שיש שליחות לגוי לחומרא כדפליגי רש"י ור"ת ז"ל פ' א"נ א"כ אין כאן בעיא כלל כיון דהגוי לאו בר חיובא הוא והוא שליח לחומרא פשיטא דאסור מדרבנן א"ד ז"ל יע"ש שלא תי' כלום. והיא לפום ריהטא קושיא חזקה לדעת רש"י ור"ח ושאר הפוסקים דסברי דיש שליחות לגוי לחומרא:

וחזיתיה להרב חיד"א ז"ל בספרו הבהיר מח"בר א"ח סי' רמ"ד סוף אות ד' דכתב לתרצה להאי קושיא דאיסור שבות חמיר ממאי דקי"ל דיש שליחות לגוי לחומרא ומשו"ה איבעיא לן התם אי איכא שבות א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דאין כאן אפי' קצת ישוב. דלדבריו ז"ל מאי האי דמייתי התם הש"ס למיפשט מהא דתני'

נכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר וכו' מעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא ודחי לה בדין הוא דאיסורא נמי ליכא ואיידי וכו' יע"ש. והא איסורא ודאי דאיכא משום דיש שליחות לגוי לחומ' ושפיר קתני תנא דברייתא אינו עובר עליו דמעבר הוא דלא עבר אבל איסורא איכא משום שליחות דיש שליחות לגוי לחומרא ואכתי שיהא איסורו משום שבות דחמיר טפי מאיסורא דמשום שליחות לגוי לחומרא דהיא עיקר הבעיא לפי דברי הרב חיד"א ז"ל מנ"ל מהך ברייתא וא"כ איך אעיקרא בעי למיפשט מהך ברייתא. ויגדל הקושי על מאי דדחי לה להאי פשיטותא והכי אמ' בדין הוא דאיסורא נמי ליכא ואיידי וכו' והא מדינא ודאי דאיסורא מיהא איכא מטעם דיש שליחות לגוי לחומרא וא"כ בדין הוא דליתני הכי אינו עובר דמעבר הוא דלא עבר אבל איסורא איכא משום ה"ט דהגוי הוי שליח לחומרא ולאו איידי קתני אלא מבואר להדיא דעיקר הבעיא היא אי איכא איסורא דאמירה לגוי שבות גם בשאר איסורין כבאיסורי שבת או לא גזרו שבות דאמירה לגוי בשאר איסורי' ואי לא גזרו שבות דאמירה לגוי ליכא שום איסור אחר כלל באמירה לגוי דגם משום שליחות לגוי לחומ' ליכא ולהכי מייתי שפיר למיפשט ממאי דקתני אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר אבל איסורא איכא והוצרך לדחויי בדין הוא דאיסו' נמי ליכא ואיידי וכו'. באופן דאין אני רואה מקום כלל להני מילי דאמ' מר הרב חיד"א ז"ל בתירוצא דהך תיובתא דמותיב הגאון פני יהושע ז"ל.

ואנכי חזון הרביתי להרב מהר"א ישראל ז"ל בספרו הנחמד ארעא דישראל במע' האל"ף סי' מ"ב דגם איהו ז"ל מדידיה הוקשה לו על סברת רש"י ודעמיה דיש שליחות לגוי לחומ' מהך בעיא דפ' הפועלים כדהוקשה לו להגאון פני יהושע ז"ל. ושרטט וכתב לה להאי תיובתא להרב מהר"מ ישראל מר בריה דהרב מהר"ר אברהם ישראל ז"ל אחיו של הרב מהר"ר אליהו ישראל ז"ל. והיתה תשובתו אליו בארוכה שם וזהו תורף דבריו בתשובתו להקושיא הנז' דלא אמרו דיש שליחות לגוי לחומ' אלא דוקא גבי איסור רבית בלחוד ולא בשאר איסורין והעד לזה ממאי דאשכחן לענין גיטין וקדושין דלא אחמירו בהו בשליחותם ע"י גוי את"ד ז"ל. והרב המח' ארעא דישראל ז"ל שם קרוב לסוף הסימן הנז' דחה דבריו והכי אמ' מר להוכיח מדברי רש"י פ' בתרא דע"ז דע"א גבי אומ' אדם מלטני מן האוצר אבל לא יאמר לו עול תחתי דפירש"י עול תחתי משמע היה במקומי ושליחותיה קא עביד ע"כ אשר מזה מבוא' דגם בשאר איסורי תו' מלבד איסו' רבית יש שליחות לגוי לחומ'. וכן הוכיח עוד מש"ס ירוש' פ"ו דדמאי גבי צא ואוכל ואני פורע חושש משום שביעית ומשום יין א"ר אילא חנווני זוכה לפועלים בשליחות בע"הב וכו' עד ומעתה מ"ש כת"ר דזו עדות היא דלא אמרו אלא לענין רבית ולא בכל הדברים ממאי

דאשכחן לענין גיטין וקדושין דלא אחמור בהו. לענ"ד הדבר מוכרח מעצמו דלא אמרו כן אלא לענין איסורין שבתו' רצוני לומ' דברים שאסרה תו' לעשותם החמירו רבנן שלא לעשותם גם ע"י גוי משום דשליחותיה קעביד משום גזירה שמא יעשה הוא בעצמו אבל לענין קדושין וגיטין שהם דברים שצריך שיעשה אותם האדם בעצמו או ע"י שלוחו כיון דקי"ל אין שליחות לגוי מה מקום לומ' דחשיב שלוחו מדרבנן ואין טעם לדבר וזה פשוט לענ"ד א"ד ז"ל יע"ש. והנה אף דראייתו מדברי רש"י דע"ז דע"א וכן מדברי הירוש' דפ"ו דדמאי אינם ראיות מוכרחות מ"מ קושטא ודאי הכי קאי דבכל איסורי תו' יש שליחות לגוי לחומ' מה"ט דאמ' מר הריב"ש ז"ל בתשו' סי' רע"ו וסי' ש"ה כתבתי דבריו לעיל בסימן הקודם דשייך בכל איסורי תו'. ועיין בתשו' הרב"ח ססי' קמ"ג דמפורש יוצא מדבריו דבכל איסורי תו' אמו' רבנן דיש שליחות לגוי לחומ' לפי סב' רש"י ודעמיה יע"ש. גם מאי דמייתי להכריח דבריו מהא דגיטין וקדושין שפיר דחאו הרב מהר"א ישראל ז"ל והם דברים ברורים וכדכתיבנא גם אנן בעניותין לעיל בסימן הקודם. באופן כי האי תירוצא דאמ' מר מהר"מ ישראל ז"ל לאו תירוצא הוא. גם מאי דאמ' מר הרב מהר"א ישר' זל ביישוב קושיא זו דמיבעיא לן משום דנ"מ טובא דאי משום שליחות אינו אלא באומ' לו בפי' שיעשה כך אבל משום שבות אפי' אם אינו אומ' לו בפי' לעשות אלא ברמיזה אסור כמ"ש מור"ם בהגה"ה בא"ח ססי' ש"ז א"ד ז"ל יע"ש. לדידי אחר המחילה הא נמי לאו תירוצא הוא כלל דא"כ כי מייתי התם הש"ס למיפשט מהא דתניא נכרי הדש בפרתו של יש' וכו' אמאי הוצרך לדחוק ולדחות בדין הוא וכו' ואיידי וכו' הא י"ל דלאו איידי קתני אלא תנא מיירי באומ' לו היש' לגוי בפי' שיחסום פרתו ודוש בה ולהכי קתני אינו עובר עליו הא איסורא איכא מטעם דיש שליחות לחומרא והכי עדיף טפי מלמימ' דתנא איידי קתני ומה גם דרש"י ז"ל שם לעיל ד"ה נכרי הדש בפרתו של ישר' פירשה שאמ' לו היש' לנכרי חסום פרתי ודוש בה וכו' יע"ש. באופן דאין גם אחד מהני תירוצי מחוורין כלל:

ואשר אני אחזה לי ביישוב הך קושיא. והיה בהקדים מ"ש הראב"ד ז"ל בפירושה דהך ברייתא דנכרי הדש בפרתו של יש' אינו עובר עליו וכו' הביא דבריו הרבצ"א ז"ל בס' א"ז בפ' הפועלים שם וז"ל כגון שא"ל יש' חסום פרתי ודוש בה תבואתי ואינו עובר היש' דגוי אדעתא דנפשיה קא עביד ולאו שליחותיה עביד וכו' א"ד ז"ל יע"ש ולפום ריהטא דברי הראב"ד ז"ל אלו תמוהים טובא דמאחר דהיש' אומ' לו להנכרי חסום פרתי ודוש בה ומפני צוויו ושליחותו דהיש' הוא דחוסם הנכרי הפרה ודוש בה ודאי דהנכרי שליחותיה דהיש' עביד דמהיכא תיתי לן למימר דהנכרי אדעתיה דנפשיה עביד ולאו

שליחותיה דיש' עביד כיון דעל פיו דיש' הוא דהנכרי עביד לה להמעשה ההיא. וליכא למימר דנכרי סתמיה לעולם כי עביד מילת' בשביל יש' הגם שע"פ צוויו דהיש' דאומ' לו לעשותו הוא דהנכרי קא עביד לה לא עביד לה אלא אדעתא דנפשיה ולאו שליחותיה דיש' עביד. הא ודאי ליתא דא"כ למה לי אתם גם אתם דכתב רחמנא למעט גוי משליחות תיפוק לי דלא שייך גוי בשליחות לישׁ' כלל משום דנכרי סתמיה כל מאי דעביד אפי' בשליחותיה דהיש' לא עביד אלא אדעתא דנפשיה ולאו שליחותיה דיש' עביד. אלא מדכתב רחמנא אתם גם אתם למעטיה להגוי משליחות מבואר דנכרי נמי כל דעביד בשליחותיה דהיש' לאו אדעתא דנפשיה הוא דעביד אלא אדעתא דיש' משלחו קא עביד אלא דאפ"ה מיעטיה רחמנא לנכרי משליחות. וא"כ מאי האי דאמ' מר הראב"ד ז"ל בטעמא דהך ברייתא דנכרי הדש בפרתו של יש' אינו עובר בבל תחסום דהוה באומ' לו היש' להנכרי חסום פרתי ודוש בה תבואתי ומשום דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד ולאו שליחותיה דישראל עביד והו"ל להראב"ד ז"ל למימר הטעם משום דקי"ל דאין שליחות לנכרי דמעטיה רחמ' משליחות דכתיב אתם גם אתם מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית.

והנלע"ד בישוב דברי הראב"ד ז"ל. דהנה בענין שליחות איכא תרי גווני שליחיות האחד במילתא דרמיא עליה דהמשלח לעשותו איהו גופיה או שלוחו מדעתו דעשאו שליח לעשותו במקומו וכל דלא עשאו איהו גופיה או שלוחו מדעתו ובשליחותו ועשאו אחר בשבילו מדעת עצמו ולא מדעת הבעלים שלא עשאו הבעל דבר לזה האחר העוש' הדבר ההוא שליח לעשותו בעבורו אין במעשיו של זה האחר שעשה הדבר ההוא כלום דעיקר גוף המעשה בטל דלא עביד ולא מידי. כהפ' תרומה דמוטל על הבעל התבואה להפרישה או שיעשה שליח שיפריש התרומ' מתבואתו במקומו וכל דלא הפרישה בעל התבואה או שלוחו והפרישה אדם אחר שלא מדעת בעה"ב אין ב גוף מעשה הפרשתו של אאדם האחר כלום ולא עביד ולא מידי וה"נ הוי ענין הלואת ממון ושאר ענייני זכיית ממון דכדי שיהיה זה לוה מזה צריך שילוה הוא גופיה מהמלוה או שלוחו שעושה שליח שילוה לו ממון מחברו ובהכי נעשה זה לוה ה וזה מלוה אבל אם אדם אחר לוה מעות מראובן בשביל שמעון שלא מדעת שמעון שלא עשאו שליח לזה שילוה לו מעות אין כאן הלואה כלל דאין כאן לוה כיון דשמעון לא עשאו שליח שילוה לו ונמצא דאין במעשה הלואתו של האדם אחר כלום דמעשיו בטלים וכן הוה שאר ענייני זכיית ממון מזה לזה. השנית במילתא דכדי שיהא גוף המעשה קיים אינו תלוי בדעתו של המשלח כלל כי גם בעושה אדם הדבר ההוא בשביל חבירו שלא מדעת חבירו שלא עשאו שליח לעשותו בעבורו אין

גוף המעשה של זה בטל לגמרי ואין שם מעשה כלל אלא עיקר גוף המעשה הנה עשוי לפנינו ולא שייך בהאי גוונא למימ' דאין כאן מעשה של כלום כי כדי שיהיה גוף המעשה קיים אין צורך דעתו של זה שבשבילו נעשה המעשה ההוא דגם בנעש' המעשה ההוא שלא מדעתו של זה שנעשה בשבילו הרי המעשה קיים ועשוי הוא עומד לפנינו. כענייני מלאכות דאדם עושה מלאכה דבשול בשביל חברו דכל שזה עשה מעשה הבשול בשביל חבירו אף שהיה שלא מדעת חבירו עכ"פ מעשיו דהבשול הנה הוא קיים ולא שייך למימ' דכיון דזה בשל לו לחבירו שלא מדעתו מעשה הבשול בטל ואין כאן מעשה בשול דהרי הוא ה בשול קיים ועומד לפנינו והכי נמי הוה חוסם פרתו של חבירו ודש בה תבואתו של בעל הפרה שלא מדעתו של הבעל הפרה והתבואה הרי מעשה החסימה והדישה קיים עשוי ועומד לפנינו וכן כל כיוצא בזה דלא שייך כלל למימ' בהו דכיון שעשה הדבר ההוא בשביל חבירו שלא מדעתו אין במעשיו כלום ואין כאן מעשה כיון דגוף המעשה הנה הוא עשוי ועומד לפנינו. אלו הן התרי גווני דענייני השליחות. ובכן הנה מיושב כונתו ודעתו של הראב"ד ז"ל בהני מילי דאמ' מר בטעמא דיש' האומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה תבואתי דאין היש' עובר משום בל תחסום משום דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד ולאו שליחותיה דיש' עביד. דס"ל להראב"ד ז"ל דבהני מילי דכדי שיהיה המעשה קיים צריך דעת הבעלים וכל שעשאו אדם בשביל הבעלים שלא מדעתו אין במעשיו כלום כהפרשת תרומה והלוא' ממון ושאר ענייני זכיית ממון דהוא האופן הא' דענייני השליחות האמור לעיל. גם הנכרי כי עושה לאחד מהני מילי בשביל הישראל מדעתו דהישראל ושליחותו דעשאו הישראל שליח שיעשנו בשבילו לאו אדעתיה דנפשיה הוא דעבי' ליה הנכרי אלא אדעתיה דישראל משלחו הוא דעביד ושליחותיה דישראל הוא מתכוון לעשות כיון דאי לאו דעתו ושליחותו של הישראל אין במעשה ההיא שעושה מעשה של כלום כי עיקר קיום המעש' ההוא בדעת הישראל משלחו הוא דתליא ואם יעשהו אדעתיה דנפשיה ולא שליחותי' דישראל אין במעשיו כלום. ולהני מילי הוא דאצטריך רחמנא למעוטי לנכרי משליחות מקרא דגם אתם דאע"ג דבהני מילי הנכרי כי עביד להו בשליחותיה. דישראל אדעתא דישראל ושליחותיה עביד אין במעשיו כלום משום גזירת הכתוב דמעטיה רחמנא משליחו' דבעינן דומיא דאתם מה אתם ב"ב אף שלוחכם בני ברית. אמנם בהאי גוונא תניינא דאמרן לעיל דכדי שיהא גוף המעשה קיים אינו תלוי בדעתו של זה שבעבורו נעשה הדבר ההוא כעשיית מלאכה וחסימ' דפרה ודישה והדומה. גם באומר ישראל לנכרי שי שיעשה לו המעשה ההיא כי עביד לה להמלאכ' ההיא הנכרי אדעתיה דנפשיה הוא דקא עביד לה ולאו שליחותיה דישראל

עביד דכיון דאף שיעשה המעשה ההוא אדעתא דנפשיה ולאו אדעתא דישראל ושליחו' המעשה קיים והנה הוא עשוי ועומד לפנינו. הנכרי סתמיה במעשה ההוא כי עושהו לישראל אדעתיה דנפשיה הוא דקעבי' לה ולאו למעבד שליחותי' דישר' הוא דמתכוון בעשייתו להמעשה ההוא שא"ל הישראל לעשותו בשבילו דבכל כה"ג דאין עיקר קיום גוף המעשה תלוי בדעתו של הישראל המצווהו להנכרי לעשותו בשבילו כמלאכת הבשול וחסימה ודישה אלא קיום המעשה תלוי ביד הנכרי שפועל ועושה מעשה הבשול או החסימה והדישה סתמיה דהנכרי לעשותו אדעתא דנפשיה ולאו שליחותיה דישראל עביד ולהאי גוונא לא איצטריך רחמנא למעטיה לנכרי משליחו' מקרא דגם אתם דאעיקרא דמילתא אין הנכרי עושה שליחותו דהישראל כי היכי דנצטריך למעוטיה משלי' דהסברא ידועה היא דבהאי גוונא נכרי לא עבי' אלא אדעתא דנפשיה ואין כאן שליחות כלל. והנה כי כי כן שפיר פי' הראב"ד ז"ל טעמא דהאומר לנכרי חסום פרתי ודוש בו אינו עובר משום דנכרי אדעתיה דנפשי' עביד ולאו שליחותיה עביד. דבכה"ג קושט' הכי הוה. דאעיקרא אין הנכרי עושה שליחותו של הישראל אלא אדעת' דנפשיה. ואין לנו צורך לטעמא דאין שליחות לגוי דנפקא לן מקרא דגם אתם דהכא ידוע מסבר' דאעיקרא אין הנכרי עוש' שליחו' דהישראל דסתמיה דהנכרי בכל כה"ג דלא עביד אלא אדעתא דנפשיה. כנלע"ד בישוב דברי הראב"ד ז"ל:

דבר היוצא מן האמור דכי איצטריך רחמנא למעוטיה לנכרי משליחות מקרא דגם אתם היינו בכל הני מילי דכי אומר לו הישראל לעשותו בשבילו הנכרי שליחותיה דישראל הוא דעבי' ולאו אדעתיה דנפשיה. דאי עביד להאי מילתא אדעתיה דנפשיה ולאו אדעתיה דישראל משלחו יהיו מעשיו בטלים. כהפרשת תרומה והלוואת ממון ושאר זכיית ממון. בהני והדומ' להם דהנכרי שליחו' דישראל הוא דקא עביד ולא עבי' לה אדעת' דנפשי' הוא דאיצטריך רחמנא למעוטיה לגוי משליחו' מקרא דגם אתם אמנם במילי דגם כי עושה בשביל הישראל אפילו שלא מדעתו ושליחותיה דהישראל לא שייך ביה למימר דאין מעשיו של הנכרי קיימים אלא מעשיו בטלים ואין שם מעשה כלל. כעשיית מלאכה אחת מהמלאכות בשביל הישראל שלא מדעתו הרי עיקר גוף מעשה הבשול או החסימה והדישה קיים ועומ' לפנינו. אין לנו צורך למיעוט למעטיה לנכרי משליחות בהני דאעיקר' זו ידוע דגם באומר הישר' להגוי שיעשה לו דבר מאלו בשבילו. כי עושהו הנכרי בשביל הישראל לאו שליחותיה דישראל הוא דעביד אלא אדעתיה דנפשיה ולהנאת עצמו הוא דקא עביד ואין כאן שליחות כלל..

ומעתה הנה מקום אתי ליישב להאי קושיא דהקשה הגאון בעל ש"ות פני יהושע ז"ל על רש"י ור"ח דס"ל דלחומרא יש שליחו' לגוי מהא דאיבעיא לן התם בפרק הפועלים באומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה אי גזרו בה רבנן משום אמירה לגוי שבות כדגזרו גבי איסורי שבת כתבנו דבריו לעיל בריש אמי'ר. ולפי האמו' דבדבר דליכא למימ' ביה דאין בגוף המעשה כלום כי מעשיו הרי הם קיימים ועומדי' לפנינו כעשיית מלאכות בשביל הישראל וכיוצא. גם בי אומר לו הישראל להנכרי לעשות לו מלאכה ההיא בשבילו סתמיה דנכרי דכי עביד לה למלאכה ההיא בשביל הישראל לאו שליחו' דישראל עביד אלא אדעתא דנפשיה הוא דעביד. וה"נ הוה חסימה ודישה ככל האמור לעיל. לא קשיא כלל להאי קושיא דהגאון בעל ש"ות פני יהושע א"ל הנז'. דעד כאן לא אמרו דלחומרא יש שליחו' לגוי אלא בכל הני מילי דגם גוי כי עביד להו בשלי' הישראל לאו אדעתיה דנפשיה קעביד אלא שליחותיה דישראל הוא דעביד כהלווא' הגוי מעותיו של ישראל ברבית לישראל אחר בשליחותו דהישראל המלוה דא"ל להנכרי שילוה מעותיו שבידו לישראל אחר בשבילו דבכה"ג כי נותן הנכרי המעות להישראל השני בתורת הלואה בשליחותו דהישראל הראשון לא עביד הנכרי אדעתא דנפשיה אלא אדעתא דישר' ושליחותיה הוא דמתכוון הנכרי למעב' וכיוצא דיש כאן שליחו' אלא דרחמנא מעטיה לנכרי משליחות מקרא דגם אתם מה אתם בני ברית כו'. וכן בכל שאר זכיית ממון וכל כיוצא בזה ואמור רבנן דמאחר דשליחו' מיהא איכא הכא דהנכרי לאו אדעת' דנפשיה עבי' בהני מילי אלא שליחותיה דישראל הוא דעביד יש להחמיר מדרבנן מהאי טעמא רבה דאמר בה הריב"ש ז"ל דכ"ע ידעי דשש"א כמותו ולאו כ"ע ידעי דרשת מה אתם בני ברית כו' כתבנו דבריו לעיל בריש סי' הקודם. אמנם בהני מילי דגם כי אומר הישר' להנכרי לעשות לו הדבר בשבילו הסבר' ידוע לכל דהנכרי כי עביד לה להאי מילתא אדעתא דנפשיה הוא דקא עביד ולאו שליחותיה דישר' עביד כעשיית מלאכה אחת מן המלאכות בשבת באמירתו דהישראל דא"ל להנכרי שיבשל לו בשבת וכן חסימת פרתו ודישת תבואתו ואין כאן שליחות כלל לא ראו חכמים לגזור ולמימר דאסור מה"ט דיש שליחות לחומרא כיון דזה ידוע דבכה"ג הנכרי אדעתא דנפשיה הוא דקא עביד ולאו שליחותיה דישראל עבי' ואין כאן שליחות כלל למימר ביה שש"א כמותו דבהא כ"ע ידעי דאין הגוי מתכוון לעשות שליחותי' דישראל אלא אדעתא דנפשיה הוא דעביד ולהכי שרי וליכא למגזר בכה"ג איסורא מה"ט דלחומרא יש שליחות. אלא דאפ"ה משום דסוף סוף הנכרי כי עביד לה להאי מילתא ע"פ אמירתו דישראל הוא דקא עביד הגם דכי עושהו הנכרי לא מכוון למעבד שליחותיה דישראל אסרו חז"ל באיסורי

שבת וגזרו שבות דאמיר' לגוי משום דסוף סוף מחזי קצת לעיני ההמון כשלוחו של הישראל כיון דהישראל מצווהו להגוי ואומר לו לעשות מלאכה ההיא בשבילו והגוי עושה המלאכה ההיא בשביל הישראל ע"פ אמירתו וחששו חז"ל לשלא יבא הישראל עי"כ להקל באיסורי שבת. ומבעיא לן אם איסור זה דאמירה לגוי שבות דאסרו חז"ל משום דמחזי קצת כשלוחו אסרוהו גם בשאר איסורי תורה דהוו כיוצא דאיסורי מלאכה דשבת כאיסור חסימה ודישה דאע"ג דמשום שליחות לחומרא לא אסיר משום דבכה"ג ליכא שליחות כלל בנכרי דהוא אדעתא דנפשיה קעביד כאמור מ"מ אסרו משום אמירה לגוי שבות כבאיסורי שבת. או דילמ' דוקא באיסורי שבת דחמירי דהוי איסור סקיל' ראו חז"ל להחמיר ולאסור אמירה לגוי אע"ג דכ"ע ידעי דבכה"ג הנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד ולאו שליחותיה דישראל עביד משום דמחזי לעיני המון כשליחות כיון דע"י אמירתו של הישראל הוא דהגוי עביד המלאכה בשביל הישראל. אבל בשאר איסורי. תורה דקילי כאיסור חסימה לא ראו חז"ל לאסור אמירה לגוי כיון דכ"ע ידעי דנכרי בכה"ג אדעתיה דנפשיה קא עביד ולאו שליחותיה דישראל עביד ולא חשו חז"ל באיסורי לאוין להא דמחזי לעיני המון כשליחות כדחשו גבי איסור שבת. כנלע"ד בישוב האי תיובתא רבתי דאותיב מר הגאון פני יהושע ז"ל על סברת רש"י ורבינו חננאל ז"ל דיש שליחות לנכרי לחומרא.

ולפי מאי דכתיבנא אתי שפיר דלא אשכחן לרז"ל באיסורי מלאכות דשבת ע"י נכרי שיאמרו דאיסורו משום דיש שליחות לגוי לחומרא באיסורי שבת כדאמרו גבי איסור רבית אלא אמרו דאיסורו משום אמירה לגוי שבות דמ"ט עבדי רבנן דמשנו בדבורייהו דגבי איסור רבית אמרו דאסור משום דיש שליחות לגוי לחומר' וגבי איסורי שבת הם אמרו משום אמירה לגוי שבות. אך ע"פ מאי דכתיבנ' ניחא דדוקא גבי רבית וכיוצא בו דהנכרי שליחותיה דישר' הוא דעביד ולאו אדעתא דנפשיה ונמצא דיש שם שליחות אלא דרחמנא מעטיה לגוי משליחות ואמור רבנן דלחומרא יש שליחות. אמנם גבי איסורי שבת דכי אומר ישראל לגוי לעשות לו מלאכה בשבת בשבילו כי עביד הגוי המלאכה בשביל הישראל לאו שליחותיה דישראל עביד אלא אדעתיה דנפשיה ככל מאי דברירנ' לעי' ונמצא דאין כאן שליחות מעיקר' כי היכי דיאמר ביה דיש שליחות לגוי לחומרא אלא משום דמחזי לעיני ההמון כשלוחו של הישראל כיון דבשביל הישראל וע"פ אמירתו דא"ל לעשות המלאכ' הוא דהגוי עושה ראו חז"ל לחוש ולאסור להכי אמור רבנן בהא דאיסורו משום אמירה לגוי שבות ולא אמרו משום דיש שליחות לגוי לחומרא כדאמרו התם גבי רבית.

ואת זה מצאתי ראיתי להגהות מיימו' ריש פ"ו דה' שבת שכתבו בשם הר"ש בר ברוך ז"ל אסו' ליתן לגוי מעות בע"ש שיקנה לו למח' ביום השוק כי יש שליחות לגוי לחומרא ולא דמי לכל הני דשרו כ"ה עם השמש ולא דמי למסירת כתבים ביד גוי דכולהו אדעת' דנפשייהו קעבדי דאם ירצה לא יעשה למחר ודמי לפוסק לשבות ואינו שובת אבל הכא אי אפשר אלא למחר ביום השוק א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב ז"ל הטעם דאסור ליתן לגוי מעות בע"ש שיקנה לו למחר ביום השוק משום. דיש שליחות לגוי לחומרא. ויש להרגיש עליה לכאורה דמה ראה כאן לשנות מלישנייהו דרבנן דאמרו הטעם באיסורי שבת משום אמירה לגוי שבות ולא העלו על שפתי קדשם להאי לישנא דיש שליחות לגוי לחומרא גבי איסורי שבת.. ואמאי קאמר מר הכא הטעם דיש שליחות לגוי לחומרא. האמנם לפי מאי דברירנא אנן בעניותין לעיל אתי שפיר ותנא דווקנא הוא הר"ש ב"ר ברוך ז"ל דדייק שפיר למי' הכא להאי טעמא דיש שליחות לגוי לחומרא. והוא משום דהכא כי נותן הישראל מעות לגוי בע"ש ואומר לו לקנות לו חפץ פלוני למחר ביום השוק הנה הוא עושה שלי' להגוי שיקנ' לו ביום שבת והגוי כי קונה בשביל הישראל להחפץ ההוא ביום שבת לאו אדעתא דנפשי' הוא דעביד אלא שליחותיה דישר' עביד שיקנה המוכר החפץ להישראל בעל המעות והגוי הקונה לזכו' בהחפץ מיד המוכר להיש' משלחו מתכוון דבהכי הרי מעשיו קיימי' שיהיה החפץ קנוי להישראל משלחו מש"אכ אם א יתכוון הגוי. לקנות ולזכות בשביל הישראל דאין המכר קיים באופן דבכל כה"ג הגוי לאו אדעתא דנפשיה עביד כבשאר איסורי מלאכות דשבת אלא שליחותיה דישראל עביד דומיא דאיסור רבית ושייך הכא לה"ט דיש שליחות לגוי לחומרא. ולהכי נקט הר"ש זל להאי טעמא דיש שליחות לחומר' הכא דהוא טעמא רויחא אף אם תמצא לומר דבאמיר' לגוי בע"ש לעשות לו מלאכה בשבת ליכא משום איסור אמירה לגוי שבות הכא יש לאסור משום דיש שליחות לחומרא דמה"ט גם כי אומר לו בע"ש. הנה בעת שהגוי קונה החפץ דהוא ביום שבת כקונהו הישראל עצמו משום דש"שא כמותו דיש שליחות לגוי לחומ' אלא דלקושטא דמילתא פשיטא ליה להרב זל דגם לומר לגוי מע"ש לעשות לו איזו מלאכה למחר אסור אף דליכא לה"ט דשליחות משום דאמיר' לגוי שבות אפי' מע"ש. להכי הוקשה לו דמ"ש מהני דשרו ב"ה עם השמש וממסירת כתבים ליד הגוי בע"ש. ופריק לה שפיר דהתם נכר הוא וידוע לכל המון העם דגוי אדעתא דנפשיה קא עביד כיון שברשותו הוא שלא לעשותו למחר בשבת מש"אכ באומר לו לעשותו דוקא למחר בשבת כה"ג דאומר לו לקנות ביום השוק דא"א לו לקנות לא בשבת דהוא יום השוק. כנל"עד בכוונת דברי הר"ש ב"ר ברוך ז"ל:

אך מה שמנגד להאי סברא דאמרן דבדבר שנעשה בשביל הישראל אפי' שלא מדעתו עיקר המעשה קיים ועומד לפנינו כי אומר ישראל לנכרי לעשותו בשבילו אין הנכרי עושה להמעשה ההוא שליחותו דישראל אלא אדעתא דנפשות עביד. הוא מאי דחזיתיה להר"שבא ז"ל בחי' לקמא לדף נ"א עלה דפרכינן התם בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי דעבדו שליח. אין שליח לדבר עבירה. והק' עלה הרש"בא זל קשיא דילמא דשוו שליח נכרי וי"ל דאין שליחות לגוי ואפילו אינהו לדידן כדאמרינן בפרק איזהו נשך א"ד ז"ל יע"ש. והשתא. אם איתא להאי סברא דאמרן. אעיקרא לא מקשה הרש"בא מידי דהא כי שוו שליח לנכרי לכרות הבור בר"ה כי כורה הנכרי הבור אדעתא דנפשיה הוא דעביד ולאו שליחותיה דישראל עביד דהא מעשה הכריה דהבור עשוי ועומד לפננו ואמאי הוצרך הרשב"א זל לתרצה משום דקי"ל אין שליחו' לגוי ואפי' אינהו לדידן כדאמרי' באיזהו נשך תיפוק לי דאעיקרא אין כאן שליחות כלל דבכה"ג נכרי אדעתא דנפשיה הוא דקעביד ולאו שליחותיה דישראל עביד. זולתי שנאמר דהרשב"א ז"ל קט לתרצה הכי לרווחא דמילתא דהכי קי"ל דאפי' בדאיכא שליחות אין שליחות לגוי דמעטיה רחמנא לגוי משליחות והוא דוחק קצת.

ולפי מאי דכתיבנא מתורץ מאי דקשיא ליה להגאון רש"ל בספ' ים של שלמה פרק הגוזל בתרא סי' ן' על מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ז סי' א' והביאו הטור ז"ל בח"מ סי' שפ"ח וז"ל ילמדנו רבינו מה לעשות באיש שנתפרסם כו' עד וכ"ש אם צוו להורגו דיפה עשו ואע"פ שכתב ר"ח דאין הורגין אותו בידים כו' זה שאומר לגוי להורגו היינו כמו הורדה לבור שאינו מעשה כו' וכ"כ בסי' א' יע"ש. והקשה מהרש"ל ז"ל דכיון דקי"ל שש"א כמותו הו"ל כאילו הוא עצמו הרגו בידים וגבי גוי לא שייך לומר אין שלד"ע ועוד דאף דאין שליחו' לגוי היינו לקולא אבל לחומר' יש שליחו' והו"ל כהרגו בידים זת"ד ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא לק"מ דבכה"ג גוי אדעתא דנפשיה קעביד ולא אדעתא דישראל וליכא משום שליחות לחומרא. ועמ"ש הרב שע"המ ז"ל פ"ה מה' מלוה דט"ל ע"ב סד"ה האמנם ראיתי כו' ובמ"ש על קושי' מהרש"ל ז"ל שם ע"ג דאין דבריו מחוורין לי. ועמ"ש הר"ב תה"ד סס"י רצ"ט ועיין מה שכתבתי לקמן סימן צ"ח בענין אין שלד"ע אי שייך בשליח גוי.

כלל היוצא ממאי דכתיבנא דלא אתמר להאי מילתא דיש שליחות לגוי לחומרא אלא בהני מילי דרמו עליה דישראל למעבדינהו איהו גופיה או שלוחו מדעתו דאי עביד להו אדם בשבילו שלא מדעתו מעשיו בטלים ולא עבד ולא מידי כה"ג דרבית ושאר ענייני זכיות דממון דגם הנכרי כי עביד להו בשליחותו דישראל לאו אדעת' דנפשי' קעביד

אלא שליחותי' דישרא' הוא דעביד לא דרחמנא מעטי' להנכרי משליחות ואמור רבנן דלחומרא יש שליחות לגוי מטעמ' דאמר מר הריב"ש ז"ל אבל במילי דגם כי יעשה הנכרי בשביל הישראל שלא מדעתו דישראל אין עיקר מעשיו בטלים דהמעשה עשוי ועומד לפנינו לא אמרו רבנן בהו דיש שליחות לגוי לחומר' כיון דאין כאן שליחות דבכה"ג נכרי אדעתא דנפשי' הוא דקא עביד ולאו שליחותיה דישר' עביד כדברירנ' לעיל מתורתו של הראב"ד ז"ל וככל מאי. דברירנא לעיל אלא שמדברי האחרונים ז"ל מוכח דלא מחלקי האי חילוקא דכתיבנא והנראה לע"ד כתבתי ותו לא מידי:

צ

אין שליחות לגוי. אפילו למ"ד דלחומר' יש שליחות לגוי הא ודאי דע"כ לא אמרי' דיש שליחות לגוי מדרבנן לחומרא אלא במידי דאית ביה איסור דאורייתא כגון התם גבי רבית וכדמוכח לישנא דגמ' דמינה מוכחי התוס' להך שיטתא דקאמר בשלמא סיפא לחומרא. אבל בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין ספק דלא אחמור רבנן דא"כ הו"ל גזירה לגזירה וכדאמרינן בכמה דוכתי ומינייהו בריש ביצה ובר"פ כל הבשר גבי המעלה את השו' כו' ואינו נראה כלל לומר דרש"י כי אמרה להא דיש שלי' לגוי לחומרא אפי' באיסורין דרבנן אמרה. כ"כ הרב מהר"ד פארדו ז"ל בספרו הנחמד שו"ת מכתם לדוד חי"ד סי' י"ד דס"ט ע"ד. ולפענ"ד יותר נראה לו' דרש"י ודעימיה דאמור להאי מילתא דלחומרא יש שליחות לגוי גם באיסור דרבנן אמרוהו ולאו גזירה לגזירה הוה אלא כולה חדא גזירה הוה הכא דאי לא קיימא הא לא קיימא הא. דהא כל עיקר טעמא דהאי חומרא דאחמור רבנן ואמרו דיש שלי' לגוי הוה משום דכ"ע ידעי דשש"א כמותו ולאו כ"ע ידעי להאי דרשה דאתם גם אתם דממעט רחמנא גוי משלי' וכל הרואה אומר דישר' מישראל הוא דלוקח רבית משום דשש"א כמותו וכמ"ש הריב"ש ז"ל בטעמא דהך חומרא כתבנו דבריו לעיל בריש סימן פ"ח יע"ש. וכיון שכן באיסור דרבנן נמי אי ע"י גוי שרי יאמרו דגם ע"י ישראל שרי כיון דהגוי שלוחו של הישראל הוא וכעשאו הישראל עצמו דזה ידוע לכל דשש"א כמותו ודרשא דאתם גם אתם לא ידעי לה כ"ע ונמצא דכי נאמר דבאיסור דרבנן שרי ע"י גוי מתעקר ומתבטל להאי איסורא דרבנן ולאו גזירה לגזירה הוה כההיא דריש ביצה ור"פ כל הבשר דמייתי מנייהו הרד"פ ז"ל אלא הכא כולה חדא גזירה היא דאי לא קיימא הא לא קיימא הא כאמור. באופן דנלע"ד יותר דגם באיסורין דרבנן אמור רבנן רש"י ור"ח ודעמייהו דלחומרא יש שליחות לגוי וכן מוכח נמי מדברי הגהו' מיימו' בשם הר"ש ב"ר ברוך שכתבנו דבריו לעיל בסי' הקודם שכתב דאסור ליתן מעות לנכרי בע"ש שיקנה לו

למחר ביום השוק משום דיש שליחות לגוי לחומרא וכו' יע"ש מה שכתבנו על דבריו. כנלע"ד ותו לא מידי.

צא

אין שליחות לגוי. הני מילי עכו"ם לישראל או איפכא אבל גוי לגוי עושה שליח ויש שליחות לגוי מגוי חבירו. כ"כ הגאון משאת בנימין ז"ל בתשו' סי' צ"ז דהכי מוכח מהש"ס דפ' איזהו נשך דאמרי' מה אתם בני ברית אף שלוחכ' בני ברית משמע דנכרי שפיר מצי משוי שליח נכרי חבירו דהא תרוייהו לאו בני ברית נינהו והוי שלוחכם דומיא דאתם יע"ש בדברי הרב ז"ל הנז'. וכ"כ הרב מהרש"ך בפשיטו' בח"א סי' קי"ד דגוי בגוי יש שליחות יע"ש. והרב מג"א ז"ל בסי' תמ"ח סק"ד הבי' לדברי הרב משאת בנימין ז"ל הנז' וכתב ע"ד וצ"ע דבירוש' רפ"ו דדמאי איתא דאין נכרי עושה שליח לנכרי חבירו ע"ש וכ"מ פשטא דתלמודא רפ"ב דקדושין א"ד ז"ל יע"ש. גם הרב מ"ל ז"ל פ"ב דה' שלוחין הלכה א' כתב ע"ד הר"ב מ"ב ז"ל הנז' דבירוש' פ"ק דתרומות הלכה א' תמצא שדין זה ליתא אלא שאין הגוי בתורת שליחות כלל וכן ברפ"ו דדמאי א"ד זל י"עש. ועיין להרב מהר"י אלגאזי זל בס' ארעא דרבנן סי' דיצא לישע הרב משאת בנימין ז"ל דאיברא דהכי אתמר בש"ס ירושלמי אמנם נראה דהש"ס דילן חולק דאמרו כזה בורר מנין שאין טוענין למסית מנחש דהול"ל דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ומדנקט תלמודא טעמא דאין שלד"ע ואם גוי בגוי נמי אין שליחות תיפוק לי דאין שליחו' לגוי ומדקאמר הש"ס טעם אין שלד"ע ש"מ דהכי סבר הש"ס דגוי בגוי יש שליחות. ועיין להרב מהר"י אזולאי זל בס' עין זוכר סי' נ"ד דדחה דברי הרב מהרי אלגאזי זל באמת הבנין ויפה אמר חנ"ן מהרי אזולאי ז"ל כאשר יראה הרואה.

והנה הרא"ש זל ברפ"ק דבכורות בענין קניית הבהמה לגוי כדי להפטר מבכורה כתב דהמחוור באופן ההקנאה לגוי היא שיקבל פרוטה מן הנכרי ויקנה לו מקום שהבהמה עומדת שם ויקנה לו אוזן הבהמה י"עש וכתבו הטור והש"ע בי"ד סי' ש"ך. והשתא איכא לאקשויי טובא על הרא"ש ז"ל בהאי תקנתא דיליה דהא איהו גופיה פסק בפ"ק דמציעא דף י' כהרי"ף ז"ל דחצר קונה מרין שליחות לא מדין יד י"עש. ולפ"ז גר דלית ליה שליחות דקי"ל אין שליחות לגוי גם קנין חצר לית ליה לגוי כיון דקנין חצר אינו אלא מרין שליחות ואין שליחות לגוי וא"כ מאי אהני תקנה זו דתקן מר הרא"ש ז"ל להקנות להגוי המקום שבו הבהמה דסוף סוף אין המקום קונה לו הבהמה להגוי מדין חצר מה"ט דחצרו אינו קונה אלא מדין שליחות ואין שליחות לג וי. וכדי ליישב דברי הרא"ש ל ע"כ לומר דפשיטא ליה להרא"ש כסברת הר"ב משאת בנימין ז"ל ומהרש"ך

ז"ל הנ' דגוי בגוי יש שליחות ובכן שפיר תקן להאי תקנתא דלהקנות לו להגוי המקום שהבהמה בו דהו"ל חצרו של הנכרי שלוחו כשליח גוי לגוי דיש שליחות מגוי לגוי. אלא דכבר ראיתי להגאון בעל ברכת הזבח ז"ל בתשובה אחת והיא ל'ו נדפסה בשו"ת נחלת שבעה ס"סי ל' דהפליג לתמוה בזה על האי תקנתא דהרא"ש ז"ל שכתב וז"ל ואגב לא אוכל להמלט להודיע למעל' מה שחדשתי בדין זה בימי חורפי והצעתי דברי לפני רבותנו והסכימו עמי והוא זה דהתוס' והרא"ש והטור וש"ע דכתבו דהמחוור שבכולם דיקבל פרוטה מן הכותי ויקנה לו מקום שהבהמה עומדת לשם וכו' וכן אנו נוהגים לענין מכירת חמץ שמקנין לו בכסף ובשטר החדר מה שבתוכו החמץ והמקום קונה לו החמץ וכמ"ש הב"ח בטא"ח. ותמיה לי מילתא דהא דחצר קונה הבהמה או החמץ הוא מדין שליחות דאי משום יד היה צריך הכותי להיות עומד בסמוכין לו דמה יד בסמוכה וכו' כדאיתא בפ"ק דב"מ וא"כ כיון דמדין שליחות קני החצר ואנן קי"ל דאין שליחות לכותי א"כ תקנה זו לא ידענא דמנ"ל למימר דחצירו קונה לו לכותי ודוחק לומר דכותי לכותי יש שליחות וכמ"ש בשו"ת מ"ב סי' צ"ז וחצרו של כותי הוי כשליח הכותי דערבך ערבא צריך דדינו של הרב הנ"ל צ"ע למעש' ולא הו"ל לכל הפוסקים לכתוב כן בפשיטות ובהדיא מצאתי שכתב בשו"ת מהר"מ מינץ סי' ה' וז"ל אע"ג שליחות לגוי ה"מ כותי לישראל או ישראל לכותי אבל כותי לכותי אפשר דהוי שליח וכו' הרי שכתב בלשון אפשר כאלו מסתפק ולמה לא בירר מדברי הראשונים והאחרונים הנ"ל בפשיטות דקנה אלא ש"מ דלא ברירא ליה מילתא. ומצאתי ברי"ו חלק אדם וחוה נתיב ך' ח"ב שכתב וז"ל ולצאת ידי שניהם יקבל מהכותי מעות בשביל אוזן הבהמה פרוטה וימשוך הבהמה או יקנה להכותי המקום שהבהמה עומדת שם ויקנה לו אגביו אוזן הבהמה עם העובר עכ"ל. ואמרתי טבא חדא פלפלא וכו' דלכולהו אית להו פרכא ולדידיה לית ליה פירכא כלל דמבואר שלא מדין חצר קני ליה אלא מתורת מטלטלין אגב קרקע דקנה הקרקע והמטלטלין ולא מתורת חצר וכה"ג משני פ"ק דב"מ ד' י"א ע"ב ר"ג מטלטלי אג"ק וכו' הקנה לו ע"ש ברש"י והיה יכול לקנות מטלטלים אפי' אינם צבורין בתוכו אלא שלא להטריח וכו' ע"ש. ולפ"ז גם במכירת חמץ יש לנו להזהר למכור להכותי החדר שהחמץ בתוכו וליקח פרוט' ומקנה חדר וחמץ אגבה ולא שנותן בתורת חצר וקלסו רבותי את דברי וכך אני מור' לבא בפסח לשאול אותי ומקום הניחו רבותי להתגדר בו א"ד הגאון בעל ברכת הזבח ז"ל י"עש. הנה שהגאון ז"ל תמה על האי תקנת' דהרא"ש ז"ל מהא דחצר מדין שליחות ואין שליחות לגוי ומינה דאין לו נמי קנין חצר ולא ניחא ליה למימר דגוי בגוי יש שליחות וכדכתב הר"ב מ"ב ז"ל דערבך ערבא צריך ככתוב בדברי קדשו.

ויש להרגיש על הגאון ז"ל דלא ניחא ליה דברי הרב מ"ב משום דערבך ערבא צריך. והו"ל למימר דעדיפא מינה דבהדיא בא מפורש בש"ס ירוש' ריש פ"ו דדמאי ופ"ק דתרומות דגם גוי בגוי אין שליחות דלא כדברי הר"ב מ"ב ז"ל.

אך את זה מצאתי להרב מהריט"א ז"ל בספרו הבהיר הלכות יו"ט ד"ל ע"ג דהביא לדברי הגאון בעל ברכת הזבח ז"ל הנז' וכתב דמה שלמד מדברי רי"ו ז"ל דלאו מדין חצר הוא אלא מדין אגב מלבד דהדבר קשה דאי מדין אגב הוא למה נקטו הרא"ש ור"י והטור שיקנה לו מקום שהבהמה בו הא קי"ל דצבורין לא בעינן והיה אפשר אפי' מקנה לו אי זו מקום אחר ואגבו יקנה הבהמה דלענין אגב לא בעינן צבורין בתוכו יתר ע"כ דהא קי"ל דקנין אגב אינו אלא מדרבנן וכמ"ש התוס' בפ"ק דב"ק די"ב וכ"כ הרא"ש ז"ל שם וע"ש וא"כ איך בקנין אגב דרבנן מפקיעינן קדוש' בכור התינח למ"ד דקנין דרבנן מהני לאיסור דאורייתא מטעם הפקר ב"ד הפקר אלא למ"ד דקנין דרבנן לא מהני לאיסור דאוריית' מאי איכ' למימר ור"יו הוא מכת הסוברים דלא מהני דהא כתב דהמקדש בחוב של אחרים במעמד שלשתן דאינה מקודשת אלא מדרבנן וא"כ איך בקנין אגב דרבנן יועיל להפקיע איסור קדושת בכור דמה"ת. וע"כ לומר דמדין חצר קאמר ומ"ש ר"י ויקנה לו אגביו לאו דוקא האי לישנא דאגב דמצינו לשון אגב שאינו קנין אגב כדאמרי' פ' הזהב דמ"ו וליקני ליה אגב סודר יע"ש הרי דנקט אגב סודר אף דמן הראוי היה לומר וליקני ליה בקנין סודר ונקט אגב סודר ופירושו הוא דאגב דקונה המוכר הסודר מקנה ליה ללוקח הפירות וכמו כן הכא נקט לשון אגב והכונה דאגב דקונה הגוי המקום קונה הבהמה מדין חצר ולשון אגב לשון מושאל הוא לכן נלע"ד דהעיק' דהרא"ש ורי"ו והטור ס"ל דיש קנין חצר לגוי וה"ט משום דס"ל כספר המ"ב דגוי בגוי יש שליחות וכיון דעושה שליח לגוי שכמותו גם קנין חצר יש לו מדין שליחו' כמו שצדד הר' בתשו' הנז'. ואע"ג דבירוש' פ"ק דתרומות נראה דאפי' גוי בגוי אין שליחות כמ"ש הרמ"ל פ"ב דה' שלוחין הלכה א' יע"ש. מ"מ נראה דבש"ס דילן לא ס"ל הכי דהא בפרק השוכר את הפועל דע"א ע"ב מתבאר דכליו שלגוי קונה לו יע"ש ובפ"ק דב"מ מתבאר מתוך דברי הראשונים דכליו של אדם קונים לו הוא מדין חצר ואם איתא דאין שליחות לגוי כלל אפי' בגוי חבריה א"כ אף קנין חצר וכליו אין לו וכבר עמדתי ע"ז בס' תוספת דרבנן באות מ' משיכה יע"ש. והן עתה חשבתי דרכי דנוכל לומר דאדרבה מתוך סוגיא זו יש ללמוד דעכ"פ גוי בגוי יש שליחות דלא כהירוש' ומש"ה יש לו קנין חצר וקנין כליו. באופן דנלע"ד דמ"ש הרא"ש דמקנה לו מקום שהבהמה שם הוא מדין חצר וכן נרא' מתשו' התה"ד סי' ע"ד שלא מצא תקון בפרה שהיא ברשות הגוי במקום רחוק וא"א לקנות מקום הבהמה כי

אם ע"י קנין חליפין. ואם איתא יקח פרוטה מן הגוי ויקנה לו איזה מקום משלו ואגב יקנה לו הפרה בכל מקום שהיא מדין אגב עכ"ד מהריט"א ז"ל יע"ש. והנה מאי דדחי מר דברי הגאון בעל בה"ז ז"ל דלמד מדברי רי"ו ז"ל דלאו מדין חצר קאמרי רבנן הרא"ש ורי"ו והטור ז"ל לתקנתייהו אלא מדין קנין אגב דא"כ למה נקטו הרא"ש והטור ורי"ו שיקנה לו המקום שהבהמה בו והא לא בעינן צבורין. אי מהא לא מדחו דברי הגאון ז"ל דאה"נ דה"ה דאפשר שיקנה לו מקום אחר ויקנה אגבן הבהמה בכל מקום שהיא דלא בעינן צבורין. לא דכיון דיכול הוא להקנות לו אותו המקום שהבמ' בו שהוא שלו למה לו להקנו' לו מקום אחר. ואה"נ דאי הבהמה היא במקום שאינו שלו של הישראל בעל הפרה מקנה לו מקום משלו ומקנה לו אגבו הבהמה במקום שהיא. אלא משום דמסתמא בהמתו של אדם היא במקומו ורשותו לכן נקטו הרא"ש ורי"ו והטור תקנתייהו בהכי שיקנה לו. המקום שהבהמה בו. גם מאי דכתב דקי"ל דקנין אגב מדרבנן כמ"ש התוס' בב"ק די"ב והרא"ש ז"ל שם. אי מהא נמי לא מדחו דברי הגאון ז"ל הנז' די"ל דאה"נ דהרא"ש והטור ז"ל הכי ס"ל דקני דרבנן מועיל לאיסור דאורייתא כהני רבוואתא דס"ל הכי. ורי"ו ז"ל דס"ל דאין קנין דרבנן מועיל לאיסור דאורייתא י"ל דאיהו ס"ל דקנין אגב נמי דאורייתא הוא דכמה רבוואת' הכי ס"ל וכמו שכ' הרב מהריט"א ז"ל גופיה בס' קהלת יעקב אות הא' סי' ל"ב בענין אגב יעש"ב. ומה גם שדברי רי"ו ז"ל הכי מוכחי דמדין קנין אגב קאמר כדקאמר הגאון ז"ל ומה שכתב הרב מהריט"א דואגבו דנקט רי"ו הוא לשון מושאל והוא כמו אגב סודר דהש"ס הוא דוחק באופן דשפיר י"ל דהרא"ש והטור ורי"ו ז"ל לאו מדין חצר קאמרי אלא מדין אגב וכדכתב הגאון ז"ל.

האמנם מאי דמייתי הרב ז"ל מהש"ס דע"ז דע"א ע"ב דמתבאר שם דכליו של גוי קונין לו אע"ג דקנין כלי' מדין חצר הוא כדמבוא' בפ"ק דב"מ מתוך דברי הראשונים ז"ל. נראה לפום ריהטא ראיה מפורשת דיש שליחות לגוי מגוי להש"ס דילן. דהכי איתא התם בש"ס דע"ז א"ל רב להנהו סבויתא כי כייליתו חמרא לנכרים שקלו זוזי מינייהו והדר כיילן להו כו' דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יי"ן ברשותייכו קא הוי וכי שקליתו דמי יי"ן קא שקליתו כו' ופרכינן ותיקני ליה כליו שמע מינה כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח לא לעולם אימא לך קנה לוקח והב"ע כגון דאיכא עכבת יין אפומא דכוזנתא דקמא קמא אינסיך כו' יע"ש והנה דפריך הש"ס לרב דתיקני ליה להנכרי כליו כו' אלמא דיש לו לגוי קנין חצר וכלים. וכיון דקי"ל דחצר מדין שלי' הוא איך יש לו לגוי קנין חצר כיון דקי"ל דאין שלי' לגוי. וע"כ לומ' דהש"ס דילן פליג אש"ס ירוש' דס"ל להש"ס דילן

דגוי מגוי יש שלי' כדאמר מר הרב מהריט"א ז"ל כנז"ל והיא לפום ריהטא ראיה גמורה לסברת הרב משאת בנימין ז"ל.

איברא דהיה מקום לדחות ולומר דהנה התם בפ"ק דב"מ ד"י איכא תרי לישני וללישנא קמא פליגי ר"י ור"ל אי ילפינן קטן מקטנה מר סבר ילפינן קטן מקטנה כלו' וחצר דגברא נמי משום יד אתרבאי ומ"ס לא ילפינן קטן מקטנה יע"ש. ולפי האי לישנא לר"י חצר דגברא נמי משום יד אתרבאי. וא"כ י"ל דהאי מקשן דפריך הכא בש"ס דע"ז ותיקני ליה כליו ס"ל כהאי לישנ' קמא דפ"ק דב"מ דחצר דגברא נמי לר"י משום יד אתרבאי וכיון דמשום יד אתרבאי גם נכרי כיון דאית ליה יד אית ליה חצר וקנין כליו דהוא נמי מדין חצר ולהכי פריך ותיקני ליה כליו והש"ס שני ליה שפי' אף לפי סברתו. אמנם לפי מאי דמסיק התם בב"מ ללישנא בתרא דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ולכ"ע חצר דגברא משום שלי' אתרבאי ופסקו הכי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש י"ל דגוי אין לו קנין חצר ולא קנין כליו כיון דאין שלי' לגוי. באופן דאי מהש"ס דע"ז הנז' דפריך ותיקני לו כליו דמייתי הרב מהריט"א ז"ל יש לדחות כאמור.

האמנם דא עקא כי הנה הטור זל בי"וד סי' קל"ב פסקו להאי מילתא שכתב וז"ל ואם פסק דמי היין ומדדו לתוך כליו כו' ואפי' לכליו של נכרי כו' יש בו עכבת יין בשוליו והכלי עומד בחצרו של נכרי מותר שמיד כשהגיע לאויר הכלי קנאו כו' ואם הכלי בחצרו של מוכ' לא קנה ואסו' אא"כ יאמ' לו יקנה לך כליך כו' יע"ש. אשר מפור' יוצא מדברי הטור דיש קנין חצר וכליו לנכרי. וכן פסק מרן ז"ל בש"ע יו"ד שם ועיין עוד שם בב"י לקמן מ"ש בשם ארחות חיים בשם המאור ז"ל.

ואנכי הרואה כי עיקרא דהאי מלתא דכליו של אדם קונין לו מדין יד נמי הוה. ואמינא לה ממ"ש הרמב"ם ריש פ"ד מה' מכירה וז"ל כליו של אדם כל מקום שיש רשות להניחו קנה לו וכיון שנכנסו המטלטלין בתוך הכלי אין אחד מהן יכול לחזור בו והרי זה כמי שהגביהן או כמי שהונחו בתוך ביתו כו' עכ"ל ז"ל יע"ש. הנה שכתב דהרי זה כמי שהגביהן או כמי שהונחו בתוך ביתו. אשר מבואר יוצא מדבריו דקנין כליו ש"א לאו מדין חצר בלבד הוה אלא מדין יד נמי הוה דכי נכנסו המטלטלין לתוך כליו כנכנסו ובאו לידו והגביהן. דקנין כלים עדיף מקנין חצירו דהרי הרמב"ם איהו ס"ל דחצר לאו משום יד אתרבאי אלא מדין שליחות כמפורש בדבריו פי"ז מה' גזילה ה"י ופ' כ"ט מה' מכירה ה"י יע"ש ובמ"ש ה"ה שם על השגת הראב"ד בה' י"א ואפ"ה כתב דקנין כליו הוה כאלו הגביהן כו' והיינו משום דקנין כליו עדיף מדין חצר דחצר אינו אלא מדין שליחות ולא מדין יד אבל קנין כליו מדין יד נמי אתרבאי דכליו כידו הוו דכי נכנסו המטלטלין

בכליו כנכנסו ובאו לידו והגביהן חשיבי. ולפ"ז ליכא שום ראיה כלל מהא דפריך בע"ז ותקני כליו כו' ומדברי הטור חיו"ד סי' קל"ב דגוי בגוי יש שליחות. ומהתימא על הרב מהריט"א שלא זכר ש"ר מדברי הרמב"ם דריש פ"ד דה' מכירה בדין קנין כליו שכתבנו ועמ"ש באות החי"ת בענין חצרו ש"א קונה לו ובאות הכ"ף בענין כליו ש"א קונין לו כו'. ותו לא מידי:

צב

אין שליח לדבר עבירה. האי כללא דאין שלד"ע איתא בפ"ב דקידו' דמ"ב ע"ב דילפינן ליה מקראי דבמעילה יש שליח לד"ע מג"ש דחטא חטא מתרומה. וכן נמי גבי טביחה לענין תשלומי ד' וה' גלי קרא דיש שליח לד"ע דכתיב או לרבות אם טבח ע"י שליח והו"ל מעילה וטביחה שני כתובין הבאין כאחד דיש שליח וכל שני כתובים כאחד אין מלמדין ולמ"ד שני כתובים הבאין כאחד מלמדין יליף דבכל התורה אין של"דע משחוטי חוץ דכתיב הוא ולא שלוחו. והיינו לב"ש דדרשי קרא דע"כ דבר פשע דגבי שליחות יד לחייב על המחשבה כמעשה. אבל לב"ה דדרשי האי קרא לרבות שליחות יד ע"י שליח הו"ל מעילה וטביחה ושליחות יד שלשה כתובים ושלשה כתובים הבאין כאחד לכ"ע אין מלמדין והוא ההוא דשחוטי חוץ לא דרשינן. כן מפורש יוצא מסוגיא דקדושין הנז' יע"ש.

והנה הגאון מהר"שא זל בקידושין שם עלה הא דאמרי' התם גלי רחמנא בשחוטי חוץ וכו'. הקשה הא אי לא גלי נמי רחמנא בשחוטי חוץ לית לן למילף ממעילה וטביחה דיש שליח לדבר עבירה מדאצטריך למכתב בגירושין וקדשים דיש שלי' דאי איכא למילף ממעילה וטביחה לא לכתוב רחמנא בקדשים וגרושין ונילף להו נמי ממעי וטביחה במכ"ש. ויש ליישב דסד"א הסברא בהיפך זה דליכא למילף גירושין וקדשים דלאו דבר עבירה ממעילה וטביחה דהוי דבר עבירה וקנס ליה רחמנא דהוי שלוחו כמותו לחייב המשלח א"ד ז"ל יע"ש. וראיתי להגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"הע ריש סי' ע"ה שכתב על האי תירוצא דתריץ הגאון מהרש"א דהו"א הסברא בהיפך כו' וז"ל אני תמה תינח בטביחה דלא שייך לחייב השליח שהוא לא גנב וא"כ שפי' י"ל דקניס רחמנא למשלח אבל במעילה הא דחייב המשלח לא מטעם שליחו' הוא שהרי אפי' שלח ביד חש"ו חייב דלא גרע ממעטן אלא עיקר קושית הגמ' שלא יפטו השליח וכיון שהשליח יהיה חייב ממילא יפטר המשלח וא"כ איך שייך לו' קנס ומ"ט קנסיה רחמנ' למשלח ולא לשליח ומלבד שגוף סברת המהרש"א דוחק לומ' טעמא דרחמנא משום קנס א"ד יע"ש.

ולפענ"ד אחר המחי' רבה אין תמיהתו על הגאון מהרש"א תמיה' כלל. דאדרבה מפני מה שגבי מעיל' לאו משום שליחות הוא דהא אפי שלח ביד חש"ו חייב הוה אמינא להאי סברא דאמ' מר הגאון מהרש"א ז"ל דאינו אלא קנסא דקניס רחמנ' להמשל' וטעמא רבה איכא למקנסיה להמשלח ולא להשליח משום דאע"ג דליכא שליחות מ"מ המשלח איהו הו"ל להזהורי נפשיה טפי שלא לטעות בהקד' שבידו כיון דאיהו קדמה ליה הידיע' דאיכא קדש אצלו וכ"ש להכשיל לאח' שימעו' בקדש. משא"כ השלי' דהוא שוגג גמו' וקרו' לאנוס טפי משוגג שהוא אין לו ידיעה כלל מהקדש ועוד בה שהבעל הבית הוא אמ' ליה שיעשה כן ועליה דידיה דהבע"הב קא סמיך כי מסתמא חולין הוא ולא קדש. ולהכי אי לאו דגלי רחמנ' בקדשי' וגירושין דשלוחו של אדם כמותו. לא הוה ילפינן ממעילה במכ"ש. דהוה אמינא דהא דחייבה רחמנא להמשלח לאו משום דשש"א כמותו דהא לאו משום שליחו' הוא דהא אפי' שלח ביד חש"ו דלאו בני שליחות נינהו נמי חייב. אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא להמשלח דהו"ל לאזדהורי. וה"נ גבי טביחה קנסי' רחמנא להמשלח משום דאיהו גנב. ואע"ג שכתבו התוס' ז"ל במעילה דכ"א ע"א דאף דבמעילה חייב אף היכא דלא שייך שלי' כגון ע"י חש"ו מ"מ אי הוי אמרי' אין שלד"ע הוי גרע טפי והביא דבריהם הגאון מהר"ח לנדא ז"ל שם לקמן ד"ה ואף שבמעילה המעשה קיים כו' ע"ש. היינו השתא הכא מאחר דגלי לן גבי גירושין וקדשי' דשש"א כמותו וילפינן נמי מעילה מתרומ' ע"כ לנו למי' כדכתבו התוס' ז"ל. אמנם אי לא הוה גלי רחמנא גבי גירושין וקדשים ללמדנו דשש"א כמותו שפיר הוה ס"ד טפי למימר דכיון דגבי מעילה לאו משום שש"א כמותו דהא אפי' ע"י חש"ו חייב אין זה אלא משום דקנסיה רחמנא להבע"הב מטעמא דכתיבנא. באופן דלפענ"ד אין בתמיהתו של הגאון מהר"יח ז"ל על תירוצו של הגאון מהרש"א ז"ל כלום. וכן נמי מאי דכתב שגוף סברת המהרש"א דוחק לו' טעמא דרחמנא משום קנס. לאו כלום הוא לפענ"ד דכיון דאפשר מיהא למטעי ולאסיק אדעתין האי סברא. כתב רחמנא גבי גירושין וקדשים נמי ללמדנו למוד מפורש דשש"א כמותו וכדאשכחן בכה"ג בדוכתי טובא דטריח רחמנא למכתב בפי אע"ג דהוה מצינן למילף מדוכתי אחריתי כי היכי דלא נטעי כל שיש מקום לטעות וכמ"ש בספרי הכללים ועיין בספרי הקטן שורש ישי כללי הי"ג מדות ורבויין ומעוטין ושאר כל הדרשות שהתו' נדרש' בהן כי שם ביתו דהאי. כללא יע"ש בס"ד:

צג

אין שליח לדבר עבירה. טעמא דהאי כללא אמרינן התם בפ"ב דקידושין דמ"ב בתחי' האי סוגיא דאין שלד"ע. משום דאמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין

יע"ש. וכן נמי למאי דאמרי' התם דמשו' דה"ל מעיל' וטביחה ב"כ הבאים כאחד ואין מלמדין. מבואר יוצא מדברי רש"י ז"ל שם דמהאי סברא דדברי הרב וכו' הוה. דעל מאי דפרכינן התם ולמ"ד ב' כתובים הבאים כא' אין מלמדין הני ההוא ההוא מאי דריש בהו פירש"י ז"ל ד"ה ולמ"ד אין מלמדין ח"ל ולית לן למילף ממעיל' וטביחה דיש שלד"ע ומסבר' אין שליח דאית לן למימ' דיש לו לשמוע דברי הרב והני ההוא מאי דריש בהו ע"כ יע"ש. הנה שפי' דלמ"ד ב"כ הבאים כאחד אין מלמדין היינו דלית לן למילף ממעילה וטביחה דיש שליח לד"ע ואמרינן מסברא דאין שלד"ע דיש לו לשמוע דברי הרב. ומיהו נראה דרש"י ז"ל לטעמי' אזיל דס"ל דהא דב"כ הבאים כאחד אין מלמדין לאו למימר' דאין מלמדין שיהא הדין נמי בעלמא כהב"כ ואדרבה הוו הני ב' כתובין כמו מיעוטא דממעטי לבעלמא שלא יהא הדין כן. אלא הכונה היא דב"כ הבאים כאחד אין ללמוד מהם לבעלמא שיהא הדין כך אבל מיעוטא נמי לא הוו למעט דבעלמא אין הדין כך אלא דצריך עוד למילף ממקום אחר שלא יהיה בעלמא הדין כך. זהו דעת רש"י ז"ל בפירושא דמדה זו דב' כתובין הבאין כא' אין מלמדין וכמ"ש הרב הגדול מהריב"ל ז"ל בח"א דכ"ח ע"א לה דפי' רש"י ז"ל בקידו' בסוגיא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג דגמרינן לה מבנין אב דנשים פטורות דזהו סברת רש"י ז"ל יע"ש. וכ"כ הגאון ר"ש ז"ל בס' כריתות בלשון למודים חלק ה' ריש שער א' דכן משמע מפי' רש"י סוף פ' ב"ש בזבחי' דמ"ו גבי משום דהוי תה"ד ועגלה ערופה ב"כ הבאים כא'. דב"כ הבאים כא' אין מלמדין היינו דמוקמינן להו אדינייהו ולא ילפינן מב' כתובים אבל אינו רצ"ל דילפינן להפך יע"ש. ולכן פירש"י נמי הכא בהא דאמרי' גבי אין שליח לד"ע דהו"ל מעילה וטביחה ב"כ ואין מלמדין דהיינו דלית לן למילף מהני ב"כ לבעלמ' נמי דיש שליח לד"ע וכיון דלית לן למילף מהני ב"כ דיש שליח קם דינא משום האי סברא אלימתא דדברי הרב וכו' דבכל התו' כולה אין שלד"ע לבר מהני דגלי בהו קרא דיש שלד"ע נמי כמעילה וטביחה. ובהכי ניחא מאי דפי' עוד רש"י ז"ל בב"ק דנ"א ע"א ד"ה אין שלד"ע וז"ל אין שלד"ע להתחייב שולחו אלא שליח מיחייב וסברא הוא דאמרי' ליה דברי הר' וכו' ע"ש. דקשה לכאורה איך פי' דהאי דאין שלד"ע מסברא בלחוד היא. הא בפ"ב דקידו' נפקא לן האי כללא משום דהו"ל ב"כ או ג' הבאים כאחד ואין מלמדין אך לפי האמור ניחא דרש"י ז"ל לשיטתיה אזיל בפי' דהמדה הזו דב"כ הבאין כאחד וכאמור. ועיין עוד בדברי רש"י בב"מ ד"ח ע"א ד"ה פטור וכו'. האמנם התוס' ז"ל פליגי על רש"י ז"ל בפירושא דהמד' הזו דשני כתובין וס"ל דשני כתובין הבאין כאחד דאין מלמדין הכוונה דהוו כמו מיעוטא דממעטי לבעלמא

וכמו שכתוב בתוס' ז"ל פ"ק דקידו' דל"ה ע"א סד"ה אלא למ"ד תפילין וכו' יע"ש ובמ"ש מהריב"ל ז"ל שם.

כי ע"פ הבא"ר נוראות נפלאתי על הרב מהר"ש אלנאזי ז"ל בספרו הנחמד גופי הלכות אות השי"ן סי' תקכ"ה דצ"א ע"א שהביא להני מילי דרש"י ז"ל דפ"ב דקידו' ד"ה ולמ"ד אין מלמדין ולית לן למילף וכו' עד ומסברא אין שליח וכתב וז"ל קשה דאמאי איצטריך למימ' מטעמא דסברא אין שלד"ע הא אפי' לא הוה הך סברא הא כתבו התוס' לעיל בקידו' דל"ה ד"ה אלא למ"ד וכו' וז"ל דכיון דאין מלמדין הוי כמו מיעוט' דוקא הני חייבו' אבל אחריני לא ואמאי איצטריך למרכב לקושי' אתרי ריכשי. ועוד דכי מעיינת אשכחן דנותן טעם לפגם דאי איכא הך טעמ' דסבר' א"כ מהך סבר' גופיה לא הו ב"כ הבאים כא' דאיצטריכו תרוייהו דאי לא כתב אלא חד כיון דהסבר' הוא להיפך הו"א דוק' היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי אוקמיה אסברא שכ"כ הכריתות בבירור דהיכא דצריך לגופיה אמרי' היכא דגלי גלי א"ד הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל יע"ש. שהניח בקושיא. והוא פלא דאיך לא השגיח הר ז"ל בעינא פקיחא שם בפ"ק דקידושין דל"ה דרש"י ז"ל פליג על התוס' בהא דשני כתובים הבאים כא' אין מלמדין ואיהו ס"ל דהא דאין מלמדין היינו דליכא למילף מהני שני כתובים לבעלמא שיהא הדין כך אבל להיפך נמי לא ילפינן מב' כתובין דלאו מיעוטא נינהו ומשו"ה הוא דפי' שם רש"י זל דהא דנשים פטורות ילפינן לה מבנין אב וכמ"ש הרב הגדול מהריב"ל כנז'. וגם בס' הכריתות כתב שכן משמע מדברי רש"י דזבחים. וכן מוכח להדיא מדברי רש"י ז"ל דפ"ב דקידושין שפי' ולמ"ד אין מלמדין ולית לן למילף ממעילה וטביחה דיש שלי' כו' הנה שדקדק בלישניה למימר ולית לן למילף ממעילה וטביחה דיש שליח ולא קאמר וילפינן ממעילה וטביחה דאין שלד"ע. וא"כ מאי מקשה הרב ז"ל על דברי רש"י ז"ל אלו והכי אמר מר דרש"י ארכביה אתרי ריכשי דהא ודאי ליתא כי דברי רש"י ז"ל ברורין לעיני כל רואה דלאו תרי ריכשי הוא אלא כולא חדא דמשו' דמב' כתובין לית לן למילף דיש שלי' אוקמינן אסברא דאין שליח דלטעמיה אזיל דס"ל הכי בפי' המדה הלזו דב"כ הבאין כא' אין מלמדין ודלא כהתוס' ז"ל ועיין מ"ש הרב מהרש"א ז"ל גופיה בספרו יבין שמועה דס"ו ע"ד כלל קנ"ה דפליגי רש"י והתוס' ז"ל בזה והביא דברי הכריתות יע"ש. ואיך הכא בספרו גופי הלכות נעלם מעיני קדשו דבר זה. גם מאי דכתב עוד הרב ז"ל דכי מעיינת אשכחן דנותן טעם לפגם דאי איכא הך טעמא דסברא א"כ מהך סברא גופה לא הוי שני כתובים הבאים כאחד וכו' עד הו"א דוקא היכא דגלי גלי והיכא דלא גלי אוקמיה אסברא שכ"כ הכריתות בבירור דהיכא דצריך לגופיה אמרי' היכא דגלי גלי. אחר המחילה רבה הם דברים תמוהים

מאד ולא ידענא מאי קאמר דהא כל שני כתובים הבאים כא' הכי הוו דכל חד צריך הוא לגופיה אלא דשקולים הם והיה יכול ללמו' חד מחבריה בבנין אב ומשום דטרח וכתב קרא במקום אחר ללא צורך כיון דהיה יכול ללמדו מהאח' בבנין אב וליכא שום פירכא הו"ל ב"כ הבאים כאחד ואין מלמדין. דדוקא כי לא הוה מצי יליף חד מחבריה בבנין אב משום איזו פירכא דאיכא למיפרך על הבנין אב הוא דלא הוו שני כתובים כיון דאיצטריך למכתב גם באידך. וא"כ ה"נ בהא דאין שלד"ע נהי דיש סברא זו דדברי הרב דאין שליח היינו אי לא אשכחן דגלי רחמנא במקום אחר הפך סברא זו. אבל אי גלי קרא בחד דוכתא דיש שליח אפי' לד"ע היפך סברא זו ילפינן ממיל' שאר מילי מהאי דגלי ביה קרא דלא נימא להאי סברא כלל דכיון דגלי רחמנא במקום אחד היפך סברא זו מינה נמי לכל מקום. אך אי כתב עוד רחמנא במקום אחר היפך סברא זו כהני דמעילה וטביחה פשיטא דהוו שני כתובים הבאים כאחד. ובבירור כתב הכריתות ז"ל בלשון למודים ח"ה שער א' סי' ב' דכל פסוק שצריך לגופו נילוף מיניה ושאינו צריך לגופו לגילוי בעלמא וכן כל שיטת עליה ביבמו' בפ"ק ד"ה א"ד ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלו אתה למד למוד מפורש כל בתר איפכא דכתב מהר"ש אלגאזי ז"ל בשמו דכ"כ הכריתות בבירור דהיכא דצריך לגופיה אמרינן היכא דגלי גלי. וליתא אלא כל בתר איפכא איתא בהכריתות דכל פסוק הצריך לגופו הוא דנילוף מיניה כנז'. סוף דבר שדברי הרב מהר"ר שלמה אלגאזי ז"ל נפלאו ממני וצל"ע.

המורם מן האמור דאי האי כללא דאין שליח לד"ע נפקא לן מקרא או אינו רק מהאי סברא דדברי הרב בלחוד תליא בפלוגתא דרש"י והתוס' ז"ל בפירושא דהמדה הזו דשני כתובים הבאין כאחד אין מלמדין דלדעת רש"י זל דהכוונה הוא דלית לן למילף מהשני כתובי' לבעלמ' שיהא הדין כן כדין הני ב' כתובים אבל ההיפך נמי לא ילפינן מינייהו. לית לן שום ילפותא מקרא להאי כללא דאין שלד"ע אלא מהאי סברא דדברי הרב וכו' הוא דאמרינן דאין שלד"ע. אמנם לדעת התוס' ז"ל דשני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין היינו דהוו כמיעוטא. הו"ל האי כללא דאין שלד"ע מילפותא דקרא.

והנה הרי"ף והרא"ש ז"ל בפ"ב דקידושין לא הביאו כלל להאי דאמרינן בהך סוגיא דאין שלד"ע משום דהו"ל מעילה וטביחה ב"כ הבאים כאחד ואין מלמדין או דהוו שלשה כתובים לב"ה דק"ל כוותיהו בדרשא דעל כל דבר פשע דגבי שליחות יד. אלא כתבו ז"ל ולדבר עבירה לא אמרי' שש"א כמותו דקי"ל אין שלד"ע דאמרי' דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ע"כ יע"ש. הנה שכתבו דמהאי סברא דדברי הרב וכו' הוה ולא הזכירו כלל מהא דהוו מעילה ושליחות יד וטביח' ג' כתובים הבאים כאחד ואין

מלמדין. ואיכא לאקשויי עלייהו לפום ריהטא דאמאי כתבו דמהאי סברא דדברי הרב כו' הוא דקי"ל דאין שלד"ע ולא כתבו דילפינן לה נמי מקרא דשני כתובים או ג' הבאין כאחד ואין מלמדין. כי על כן אפשר לי ללמו' מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל אלו דס"ל כדעת רש"י ז"ל בפי' המדה הלזו דב"כ הבאין כאחד אין מלמדין דלפי זה לית לן שום ילפותא מקרא אלא מסברא זו דדברי הרב בלחוד הוא דאמרי' אין שלד"ע ומאי דאמרי' בש"ס דהו"ל מעילה וטביחה ב"כ הבאין כאחד ואין מלמדין היינו לומר דלהכי לית לן למילף מהם דיש שלד"ע וכדפי' רש"י ז"ל שם. ולהכי שפיר עבדי הרי"ף והרא"ש דכתבו דהא דאין שלד"ע מהאי סברא דדברי הרב וכו' הוא דקי"ל הכי. ועיין לקמן בסי' שאח"ז:

צד

אין שליח לדבר עבירה. כתב הר"ב ש"ך ז"ל בח"מ שמ"ח סק"ו דהא דאמרי' בש"ס טעמא דאין שלד"ע משום דברי הרב וכו' היינו מעיקרא דס"ד דמסברא קי"ל אין שלד"ע. אבל לבתר דמסיק משום דהוי מעילה ושליחות יד או טביחה ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וא"כ אפילו בלא טעמא דדברי הרב וכו' שפיר ילפינן מדאיצטריך רחמנא למכתב ב' כתובים דיש שלד"ע ש"מ דבעלמא אין שלד"ע וגזירת הכתוב הוא וכה"ג איתא טובא בתלמוד דב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אפי' ליכא טעמא בהכי בעלמא ע"כ יע"ש. והנה דברי הרב ז"ל אלו לא נתנו ליאמר אלא לפי סברת התוס' דסברי דב' כתובין הבאים כאחד אין מלמדין היינו דהב' כתובי' הבאי' כא' הו"ל כמיעוטא ואיכא למימר שפיר דהא דאין שלד"ע למאי דמסיק דמעילה וטביחה הו"ל ב' כתובין כו' גזרת הכתוב הוא ולא משגחינן תו בהאי טעמא וסברא דדברי הרב כו'. אבל לדעת רש"י ז"ל דב' כתובין לאו מיעוט' הוו ואין מלמדין הכוונה דלית לן למילף מינייהו שיהא בעלמא. נמי הדין כך כמו בהני ב' כתובין. ליתנהו להני מילי דהרב ש"ך ז"ל אלא גם למאי דמסיק דאי שלד"ע משום דהו"ל מעילה וטביחה ב' כתובין כ לא הוה הא דאין שלד"ע אלא משום האי סברא דדברי הרב וכו' וכמ"ש רש"י ז"ל בפי' שם כפ"ב דקידו' ד"ה ולמ"ד אין מלמדין וכבר כתבנו מזה לעיל בסי' הקודם.

ולפום ריהטא היה נלע"ד להוכיח כדברי הר"ב ש"ך ז"ל דלמאי דמסיק דהו"ל מעילה וטביחה ב' כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין ולפי דעת התוס' ז"ל דב' כתובין הו"ל כמיעוטא. לא משגחינן תו בהאי סברא דדברי הרב כו' אלא אמרי' דגזרת הכתוב הוא. ואמינא לה ממאי דפריך התם הש"ס עלה דאמרי' דלמ"ד שני כתובין הבאים כא' מלמדין יליף דאין שלד"ע משחוטי חוץ. ופריך הש"ס אדיליף משחוטי חוץ נילף מהני. ומשני הדר כתב רחמנא ונכרת האיש ההוא כו'. והשתא קש' מאי פריך הש"ס אדיליף משחוטי

חח נילף מהני הא איכא טעמ' רבה למילף משחוטי חוץ דאין שלד"ע ולא למילף מהני דיש שליח. משום דאיכא נמי האי סבר' אלימ' דדברי הרב וכו' ומש"ה מסתבר טפי למילף משחוטי חוץ דאין שלד"ע מלמילף מהני היפך הסבר' דיש שליח ומאי פריך. וכן נמי אמאי איצטריך הש"ס לשנויי שנויא אחרינא דהוה משום דכתיב ההוא אחרינא ולא משני כדאמרן דסברא היא דדברי הרב כו'. ועוד דלמה לי דכתב רחמנא ההוא תניינא לגלויי דנילף משחוטי חוץ דאין שליח ולא נילף ממעילה וטביח' דיש שליח. כיון דאיכא להאי טעמ' וסברא דדברי הרב וסברא זו היא תחייב למילף משחוטי חוץ דאין שליח ולא מהני דיש שליח גם בלאו יתורא דההוא יתירה. אלא מוכח דכי אמרינן להאי טעמא וסברא דדברי הרב וכו' היינו כי לא ילפינן לה להא דאין שלד"ע מקרא. אמנם אי ילפינן ליה מקר' לא משגחי' תו בהאי טעמא וסברא דברי הרב כו' כלל אלא אמרי' דגזירת הכתוב הוא ולהכי למ"ד דב"כ הבאים כאחד מלמדין ושפיר איכא למילף ממעילה וטביחה דיש שליח וקאמר דהאי מ"ד ילף דאין שלד"ע משחוטי חוץ. פריך הש"ס שפיר דכיון דמקרא הוא דקא ילף להא דאין שלד"ע תו לא משגחינן בהאי טעמא וסברא זו דדברי הרב כו' אלא אמרינן דגזירת הכתוב הוא. וא"כ ה"נ לית לן למשגח בסבר' דדברי הרב וכו' למילף מפני סבר' זו משחוטי חוץ דאין שליח ולא מהני ב' כתובים דיש שליח כיון דבין הכי ובין הכי ע"כ אתה אומר דגזירת הכתוב הוא ומאי חזית למילף משחוטי חוץ דאין שליח נילף מהני דיש שליח. ואיצטריך שפיר הש"ס לשנויי הדר כתב רחמנא ההוא אחרינא. וא"כ מינה נמי למ"ד שני כתובין הבאים כא' אין מלמדין לפי דברי התוס' דהו"ל כמיעוטא. כיון דמקרא ילפינן לה דאין שליח הדר הו"ל האי מילתא דאין שלד"ע גזירת הכתוב ולא משגחינן תו בהאי טעמ' דדברי הרב כו' וכדברי הרב ש"ך ז"ל.

אך את זה ראיתי בחי' קידו' לחד מקמאי שהרגיש על הא דפריך הש"ס אדיליף משחוטי חוץ נילף מהני כדאקשינן וז"ל וכי תימא משחוטי עדיף לן למילף דסברא היא דאין שלד"ע כדאמרי' בריש שמעתין דדברי הרב כו' דכיון דאשכחן במעי' וטביחה ומכירה דיש שליח לד"ע אע"ג דאשכחן בשחוטי חוץ דאין שליח אין לנו לשקול הדבר בשקול דעתנו ולומר דטפי מסתברא דיש שליח. ועוד כיון דס"ל ב"כ הבאין כאחד מלמדין עדיף לן למילף ממעילה וטביחה ומכיר' דהו"ל תרי א"ד ז"ל יע"ש. הנה שתירץ לקושיא זו שני תירוצים. אלא דלפע"ד תירוצו הראשון דאין לשקול הדבר בשקול דעתנו ולומ' דטפי מסתברא דאין שליח. הוא דחוק מאוד וכמעט דא"א לאומרו כלל כי הא ודאי דכל דאיכ' סברא אלימתא אית לן טפי למילף מקרא דהוא מסכים עם הסברא מלמילף מד מדוכתא

אחרינ' היפך הסבר'. דהא סברא עדיף מקרא וכדאמרי' בעלמא סברא היא קרא למה לי וא"כ כ"ש היכא דאיכא נמי קרא עם הסברא דאית לן למילף מהאי קרא דאתיא עם הסברא ולא מאידך קרא דהוא היפך הסברא. אכן אידך תירוצא דכיון דס"ל שני כתובין מלמדין עדיף לן למילף ממעילה וטביחה דהוו להו תרי נראה דתירוץ נכון הוא. ועיין להרב מהר"ש אלגאזי ז"ל בס' יבין שמועה כלל קנ"ז דכ"ח ע"א שאף איהו ז"ל הרגיש בקושיא זו וכתב דשמא כך היא המדה דמ"ד שני כתובים הבאים כא' מלמדי' ס"ל דאע"ג דאיכא כתוב אחד למילף בהיפך טפי ילפינן מהב' מלמדין יע"ש. וא"כ אזלא לן הוכחה זו דכתיבנא להוכיח מכח קושיא זו כדברי הר"ב ש"ך ז"ל:

שבתי אני וראיתי דיש להוכיח לאידך גיסא דאף למאי דמסקי' דילפינן לה ממעילה וטביחה דהו"ל ב"כ הבאים כאחד ואין מלמדין אפי' לפי דעת התוס' ז"ל. אכתי האי סברא דדברי הר כו' קיימת אדוכתה ומשגחינן בה ואמרינן דמה"ט דדברי הרב כו' הוא דכתבה רחמנא שני כתובין הבאים כאחד למעט לבעלמא דאין שלד"ע דלא כהרב ש"ך. והוא מהא דאמרינן בב"ק דנ"ו השוכר עידי שקר פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ופרכינן פשיטא ומשנינן מהו דתימא לימא דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ובידי שמים נמי לא ליחייב קמ"ל יע"ש. והשתא אם איתא לדברי הר"ב ש"ך דלמאי דמסיק הש"ס בפ"ב דקידו' דילפינן לה משני כתובין הבאין כא' לא משגחינן בטעמא וסברא זו דדברי הרב כלל. איך קאמר הש"ס בב"ק דהאי תנא דברייתא דקתני השוכר עידי שקר כו' להכי הוא דאיצטריך למתני לה דמהו דתימא לימא דברי הרב וכו' ובידי שמים נמי לא ליחייב. הא כיון דהא דאין שלד"ע מקרא ילפינן לה לא משגחינן בהאי טעמא דדברי הרב כלל כי היכא דנימא בידי שמים נמי לא ליחייב. ולמאי טריח האי תנא למתני שוכר עידי שקר. אלא מוכח למאי דילפי' להא דאין שלד"ע מקר' אשגוחי משגחינן בהאי טעמא וסברא דדברי הרב וכו' דגם הקרא משום ה"ט דדברי הרב כו' הוא דהוה דלא כמ"ש הרב ש"ך ז"ל. ודוחק לומר דהיא גופה אתא תנא לאשמועינן דכיון דילפינן לה מקרא לית לן למשגח בה"ט דדברי הרב וכו'. והיינו דקאמר קמ"ל כלומ' דקמ"ל דכיון דילפינן לה מקרא לא משגחינן בהאי טעמא. ובעיקר הא דאם השליח שוגג אי אמרינן ביה אין שלד"ע דביה קמשתעי הני מילי הרב ש"ך ז"ל עיין מה שאכתוב לקמן סי' בס"ד:

צה

אין שליח לדבר עבירה. כי אמרי' אין שלד"ע היכא דשליח בר חיובא הוא. אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא יש שלד"ע והמשלח חייב והיינו לרבינא. אבל לרב סמא

כי אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבע"כ מותיב בה חייב משלחו. כדאיתא בפ"ק דב"מ ד"י ע"ב דפריך התם הש"ס לר"ל דאמר דחצר משום שליחות איתרבאי ומי איכא למ"ד הכי והתניא אם המצא תמצא הגנבה בידו אין לי אלא בידו חצרו כו' מניין ת"ל בידו. ואי חצר משום שליחות אתרבאי א"כ מצינו שלד"ע וק"ל אין שלד"ע. אמר רבינא היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשליח בר חיובא הוא אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא חייב שולחו. רב סמא אמר היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבע"כ מותי' ביה מחייב שולחו. ואמרי' מאי בינייהו א"ב כהן דאמ' לישראל צא וקדש לי אשה גרוש' אי נמי איש דא"ל לאשה אקפי לי קטן ללישנא דאמ' היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו ה"נ שליח לאו בר חיובא הוא ומחייב שולחו. וללישנא דאמר אי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מחייב שולחו ה"נ אי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מחייב שולחו יע"ש.

והנה הרא"ש ז"ל שם כתב בשם הרמ"ה דהלכת' כרב סמא דכיון דאמר קמיה דרבינא משמיה דרב אויא ושתק רבינא וקבלה הדר ביה ממאי דהוה אמר איהו וקבל מה שאמר משמיה דרב אויא. הילכך לא משכחת שלד"ע אלא בחצר ע"כ. וכ"כ הרב הנמוק"י ז"ל שם בשם הרמ"ה והר"ן ז"ל יע"ש. אבל מהר"ם ב"ב ז"ל בתשו' ק"ג סי' תנ"ה כתב נ"ל דהלכתא כרבינא דהוא בתרא' וכ"ש רבינא שהיה תלמיד חבר דרב אשי דסוף הוראה נינהו והלכתא כוותייהו ע"כ יע"ש. ואיכא למידק במאי דכתב מהר"ם ז"ל בתחילה טעמא דהלכתא כרבינא דבתראה הוא. והא רב סמא נמי בתרא' הוא כרבינא דקמיה דרבינא הוא דאמר לה רב סמא. ותו דהא הו"ל רב סמא ורב איויא תרי לגבי רבינא דהא כיון דאמרה ר"ס משמיה דרב איויא נר' דגם ר"ס כרב איויא ס"ל. וא"כ יש לפסוק כרב סמא ורב איויא דהוו תרי לגבי רבינא וגם ר"ס בתראה הוא. דגדולה מזו איתא בפ"ק דנדה ד"י ע"ב עלה דאיפליגו התם חזקיה ור' יוחנן שאמר משום ר"ש בן יהוצדק דהלכה כר' יוחנן משום דהו"ל חזקיה יחיד במקום שנים יע"ש. הרי אתה למד דר"י ור"ש בן יהוצדק הוו שנים לגבי חזקיה ולהכי הלכתא כר"י אע"ג דחזקיה רבו דר' יוחנן ובעלמא אין הלכה כר"י לגבי חזקיה דרביה הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב. וא"כ כ"ש הכא דרב סמא נמי בתראה הוא כרבינא ואף איהו משמיה דרב איויא אמרה דהו"ל רבינא יחיד לגבי ר"ס ורב איויא כההיא דחזקיה לגבי ר"י ור"ש בן יהוצדק דליכא למפסק הלכתא כרבינ' מה"ט דבתראה הוא אלא כרב סמא דהוא נמי בתראה והוא עם רב איויא דהו"ל רבים. ואיך כתב מהר"ם ז"ל דהלכתא כרבינא מטעמ' דבתרא' הוא. וכמו כן איכא למידק נמי על הרא"ש בשם הרמ"ה וכן הנמוק"י ז"ל דכתבו טעמא למיפסק כרב סמא

משום דכיון דאמר קמיה דרבינא משמיה דרב אויא ושתק קבלה והדר ביה ממאי דהוה אמר איהו וקבל מה שאמר משמיה דרב אויא. והשתא למה להו למהדר בתר האי טעמא דחיקא למפסק כרב סמא הא אף אי רבינא לא קבלה ולא הדר ממאי דאמר איהו. איכא טעמא רבה למפסק כרב סמא ולא כרבינא משום דגם ר"ס בתראה הוא דכיון דאמרה משמיה דרב אויא מסתמא איהו נמי הכי ס"ל והו"ל רבינא יחיד לגבי ב' וכמ"ש בר"י ור"ש בן יהוצדק לגבי חזקיה כאמו'. ונרא' דס"ל להרא"ש והנמוק"י בשם הרמ"ה ז"ל דאע"ג דרב סמא אמרה משם רב אויא אינו מוכרח מזה דאיהו נמי הכי ס"ל אלא דאמר קמיה. דרבינא דשמיע ליה לרב אויא דאמר הכי אבל איהו לדידיה אפשר דלא ס"ל כרב אויא. וכיון שכן ליכא למימר דהלכה כרב סמא משום רב אויא מה"ט דהו"ל רבינא יחיד לגבי שנים דמאן לימא לן דרב סמא הכי ס"ל כרב אויא. ולהכי כתבו ז"ל טעמא אחרינא למיפסק כרב אויא אף אי רב סמא לאו משום דס"ל כרב אויא אמרה והוא משום דכיון דשתק רבינא קבלה והדר ביה מהאי דאיהו אמר. והכי נמי ס"ל להר"מ ב"ב זל דאינו מוכרח דר"ס נמי כרב אויא ס"ל וכיון שכן ליכא אלא רב אויא ולגבי רב אויא אית לן למיפסק כרבינא מטעמא דרבינא בתראה הוא לגבי רב אויא וזה ברור.

והנה הגאון מוהר"יח לנדא זל בספרו הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"ה ס"סי ע"ה כתב להוכיח דהלכה כרב סמא וזל והנה בגוף הדבר אי הלכה כרבינא או כרב סמא כבר הרחיב הש"ך בראיות ברורות בסי' קפ"ב בח"מ דהלכה כר"ס. ואני מוסיף דע"כ גם רבא סובר כרב סמא דאל"כ מושכוני נפשיה רבא אליבא דשמאי הזקן למה הא חידוש זה דלא אמרינן זה נהנה וזה מתחייב יכול לומר אליבא דהלכתא וכגון טמא שאמר לטהור אכול קדשי' שהוא ממש דומיא דאיש שאמר לאשה אקפי לי קטן מ"מ כיון שאיש צוה אותה ובשליחותיה דאיש היא מקפא חייב האיש לרבינא. וא"כ טמא שאמר לטהור אכול קדש אף שהטהור אוכל בהיתר מ"מ כיון שבשליחותו של הטמא אוכל היה ראוי להטמא להתחייב אלא שפטור מטעם לא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ול"ל לרבא לומר חידוש דין זה דוקא לשמאי. אלא ודאי שעיקר כר"ס ובלא"ה פטור המשלח משום דאין של"דע כיון דאי בעי עביד. אמנם לפי מ"ש הפ"י דלא שייך זה נהנה וזה מתחייב כי אם היכא דנהנה מתחייב נסתר הוכחה זו א"ד זל. ובסי' פ"א והיא תשובה להגאון צבי הירש זל באות י"א השיב על הוכחתו של הגאון מהרי"ח לנדא זל הנז' דאף אי רבא ס"ל כרב סמא אינו ראיה דהלכה כך דרבינא בתראה הוי יע"ש. ועל זה חזר הגאון מהרי"ח ז"ל שם סי' פ"ב אות י"ד והשיבו וז"ל ומ"ש מעל' שאף דס"ל לרבא כר"ס אעפ"כ אין הכרע דהלכה כך דרבינא בתרא' הוי. אני תמה וכי רבינא יותר בתרא מר"ס הרי שניהם היו

ואנא אמינא שאם רבא כר"ס ס"ל הו"ל רבינא יחיד במקום שנים וכמ"ש במס' נדה ד"י ע"ב בפלוגתא דחזקיה ור"י שאם ר' יוחנן אמר משום ר"ש בן יהוצדק הו"ל חזקיה יחיד במקום שנים. אף שלפי כללי הש"ס הלכה כחזקיה נגד ר"י דהוא רביה דר"י מ"מ היכא דהוא יחיד במקום שנים הלכה כמותו וכן בנדון דרבינא א"ד ז"ל יע"ש.

ולע"נד דברי הגאון מהרי"ח זל תמוהים טובא דהא רב סמא איהו אמרה קמיה דרבינא משם רב אויא וכדמייתו לה הר"אש והנמוק"י ז"ל. וא"כ מאי האי דקא מתמיה מר על דברי הגאון צבי הרש ז"ל וכי רבינא יותר בתרא מרב סמא וכו' נהי דרב סמא נמי בתראה הוא מ"מ רב אויא לאו בתראה הוא ורב סמא לאו סברא דידיה קאמר אלא משמיה דרב אויא ואפשר דר"ס לאו משום דאיהו נמי ס"ל כרב אויא אמרה וכמו שכן מוכח מדברי הרא"ש והנמוק"י ז"ל מדאצטריכו למימר טעמא דהלכה כרב סמא משום רב אויא דמדשתק רבינא קבלה והדר ביה ממאי דהוה אמר איהו וכן נמי מפורש יוצא מדברי מהר"מ ב"ב זל עד שמפני כך פסק כרבינא מה"ט דהוא בתראה וכדברי הגאון צבי הירש ז"ל. והיותר קשה על הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל דכתב דר"ס נמי בתראה הוא ואנא אמינ' שאם רבא כר"ס ס"ל הו"ל רבינא יחי' במקו שנים וכמ"ש במס' נדה דל בפלוגתא דחזקיה ור"י וכו'. והשתא לפי מאי דקא מתמיה על הגאון המשיבו וקא מר וכי רבינא יותר בתרא מר"ס מבואר דפשיט' ליה למר דכיון דר"ס אמרה משמיה דרב אויא איהו נמי כרב אויא ס"ל. והנה כי כן הא תו למה ליה למיהדר אחר הוכחה ולהביא מן הרחוק מדברי רבא דגם רבא הכי ס"ל כי היכי דליהוי רבינא יחיד במקום שנים לגבי ר"ס ורבא וכדקאמר ואנא אמינא שאם רבא כר"ס ס"ל הו"ל רבינא יחיד במקום שנים. הא גם אי לא אשכחן לרבא דיסבור כר"ס. הו"ל רבינא יחיד במקום שנים דהם ר"ס ורב אויא כיון דלפי דבריו גם ר"ס כרב אויא ס"ל. באופן דקשה לי על הגאון מהרי"ח לנדא זל ממ"נ. דאי ממאי דאמרה ר"ס משמיה דרב אויא אינו מוכרח שגם ר"ס יסבור כרב אויא. א"כ מאי האי דקא מתמיה מר וכי רבינא יותר בתרא מר"ס. ואי משום דאמרה ר"ס משמיה דרב אויא הוא מוכרח דאף ר"ס הכי ס"ל לדעת הגאון ז"ל דלהכי הוא תמה וכי רבינא יותר בתרא מר"ס. א"כ הרי ממקומו מוכיח דהו"ל רבינא יחיד במקום שנים לגבי ר"ס ורב אויא ואמאי הרחיק נדוד להביא מרבא. ונראה דהגאון זל נקיט כלישנא דאיתא בש"ס דקמן דליתא להני מילי דכתבו הרא"ש והנמוק"י ז"ל דאמרה ר"ס קמיה דרבינא משם רב אויא אלא הכי איתא קמן ר"ס אמר וכו' ולהכי הוא דתמה ואמר וכי רבינא יותר בתרא מר"ס ואיצטריך נמי להוכיח דרבא ס"ל כר"ס כי היכי דליהוי רבינא יחיד במקום שנים. ואכתי

תמה אני על הגאון מהרי"ח ז"ל איך לא השגיח בעינא פקיחא בהרא"ש והנמוק"י ז"ל דגרסינן בש"ס רב סמא אמר קמיה דרבינא משמיה דרב אויא.

והרב ש"ך ז"ל בח"מ ריש סי' קפ"ב האריך לדחות פסקו של מור"ם ז"ל שם דפסק כרבינא. וכתב להוכיח גם מדברי הרי"ף ז"ל דפוסק כר"ס ממ"ש בר"פ האיש מקדש דקי"ל אין שלד"ע ואם איתא שפסק כרבינא הו"ל לאתויי דהיכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע אלא פסק כר"ס ולא אשכחן אלא בחצר ולא הוצרך להביא חצר דלא נ"מ אלא לענין כפל וכפל אינו נוהג. ועוד דחצר פשיטא כיון דבע"כ מותיב בגוויה מיחייב שולחו לא הוצרך לכותבו א"ד זל יע"ש. והנה מאי דאמר מר הש"ך ז"ל דלא הוצרך הרי"ף להביא חצר דלא נ"מ אלא לענין כפל וכפל אינו נוהג. לפענ"ד אחר המחי"ר אין דבריו מחוורין בזה. חדא דהא נ"מ נמי לענין חיוב אונסין דאם נאנסה שם בהחצר. דאי הוה אמרינן גם בחצר דאין שלד"ע לא נתחייב בעל החצר כשמת' הבהמה באונס שם בהחצר כיון דלא נקנה לו הגניבה לבעל החצר מה"ט דאין שלד"ע. אבל אי חצר הוה שליח אפי' לד"ע הרי קנתה לו חצרו להגניב' להתחייב באונסיה. ועוד דגם לענין כפל אע"ג דאינו נוהג משום דקנסא הוא ואין גובין קנסות בבבל מ"מ נ"מ לענין אם תפס דלכן הביא הרי"ף זל בפ' מרובה כל דיני כפל ותשלומי ד' וה' יע"ש ועיין בלבוש ריש סי' ש"ן. והו"ל להביא נמי הא דחצר גם לענין כפל כאשר הביא שאר כל דיני כפל וד' וה' משום נפקותא זו. גם מ"ש עוד דחצר פשיטא כיון דבע"כ מותיב בגוויה מיחיי' שולחו לא הוצרך לכותבו. הם דברים תמוהים לענ"ד דא"כ איך פריך הש"ס התם בפ"ק דב"מ על ר"ל מחצר דא"כ מצינו שלד"ע וקי"ל אין שלד"ע כיון דהא פשיטא כיון דבע"כ מותיב בגוויה מיחייב השולח עד שמפני שפשיטא הוא כ"כ לא הוצרך הרי"ף לכותבו כדאמר מר הש"ך ז"ל. אלא מדפריך הש"ס מוכח דלאו מילתא דפשיטא היא כ"כ למי' דמה"ט דבע"כ מותיב בגוויה מיחייב שולחו. וא"כ כ"ש דהו"ל להרי"ף ז"ל להביא חצר לאשמועינן דהיכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד הוא דאמרינן אין שלד"ע אבל חצר דבע"כ עביד מיחייב שולחו. ואי משום דממאי דלא מייתי הרי"ף למאי דאמר רבינא דאי שליח לאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו הורה בזה הרי"ף דפוסק כרב סמא וכמ"ש הר"ב ש"ך ז"ל בתחילה ולכן לא הוצרך תו להביא הא דחצר דהשתא הוא פשיטא כיון דבע"כ עביד. לדידי בכל כה"ג דלא בא מפורש להדיא בדבריו דהיכא דאי בעי עביד איבעי לא עביד הוא דאין שלד"ע. אלא שמפני שלא הביא להאי חילוק' דרבינ' אנו באים לדון כך בדעתו של הרי"ף ז"ל. לא נתן ליאמר שחצר פשיטא כיון דבע"כ מותיב בגוויה ולא הוצרך לכותבו כדאומר הרב ש"ך ז"ל דאדרבה איכא למימר נמי לאידך גיסא דממאי דלא הביא הרי"ף להאי סברא

דר"ס דהיכא אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד ולא הביא נמי לדין דחצר כלל מוכח דסובר כרבינא. באופן דהני מילי דהרב ש"ך ז"ל בישוב האי דלא מייתי הרי"ף ז"ל הא דחצר לפענ"ד אינם מחוורין כלל.

האמנם לדידי חזי לי דהאי דינא דחצר הרי הוא כמבואר להדיא בדברי הרי"ף ז"ל בפ"ק דב"מ דשם פסק דחצר דגברא משו' שליחו' אתרבאי שכתב שם וז"ל אבל קטן אין לו חצר ואין לו ד' אמות דחצר דקטנה משום ידה אתרבאי דכתיב וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ותניא אין לי לא ידה גגה חצירה וקרפיפה מנין ת"ל ונתן מכל מקו' וכו' אבל חצר דגברא משום שליחות אתרבאי וקטן הואיל ואין לו שליחות אין לו חצר ואין לו ד' אמות דלא ילפינן קטן מקטנה ע"כ יע"ש. הנה שכתב דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי ולא ילפינן קטן מקטנה. וכוונתו מבוארת בהני מילי למימר דחצר משום שליחות אתרבאי מקרא דאם המצא תמצא הגנבה בידו וכדאיתא התם ולא ילפינן קטן מקטנה משום דממונא מאיסורא לא ילפינן. וכמו שכ"כ רש"י ז"ל שם עלה דא דאמרי' בש"ס ואי בעי' אימא בקטנה כ"ע לא פליגי דילפינן מציאה מגט הכא בקטן פליגי מ"ס ילפינן קטן מקטנה ומ"ס לא ילפינן קטן מקטנה ופרש"י ז"ל ד"ה ומ"ס לא ילפינן ממונ' מאיסורא וגבי ממונא חצר מאם המצא תמצא אתרבאי ואיכא למימר דשליחות הוא ומשום דאין שלד"ע איצטריך למכתב התם ע"כ יע"ש. והיא גופה כוונת הרי"ף ז"ל במ"ש אבל חצר דגברא משום שליחות אתרבאי כלומר מקרא דאם המצא תמצא בידו הגנבה ולכן לא ילפינן קטן מקטנה דממונא מאיסורא לא ילפינן וזה פשוט ובדור בכוונת דברי הרי"ף ז"ל. וא"כ הרי אתה למד מהני מילי דהרי"ף דכתב דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי כו' דחצר הוה שליח דגברא אפי' לד"ע דהרי הא דחצר דגברא דאתרבאי משום שליחות הוה מהאי רבויא דאם המצא תמצא הגנבה בידו וכדתניא בברייתא דמייתי לה הש"ס ומשום דאין שלד"ע הוא דאיצטריך למכתביה התם וכדפירש"י ז"ל כנז'. ותמהני טובא על הרב ש"ך ז"ל דכתב דהרי"ף ז"ל לא כתב דין דחצר והוצרך לידחק בטעמו שלא כתבו כנז'. ואיך לא השגיח מר בעינא פקיחא בהני מילי דכתב הרי"ף ז"ל שם בפ"ק דב"מ דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי ולא ילפינן קטן מקטנה. אשר בדבריו אלו להורות נתן דין דחצר דהוה שליח. אפילו לדבר עבירה וכאמור.

גם בעיקר הוכחתו שהוכיח הר"ב ש"ך מדברי הרי"ף ז"ל דפוסק כר"ס ודלא כרבינ' ממאי דכתב בריש פ"ב דקידושין דקי"ל אין שלד"ע ואם איתא שפסק כרבינא הו"ל לאתויי דהיכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע כו'. נראה דלאו הוכחה היא כלל. דהרי כתב שם הרי"ף ז"ל מילתא בטעמא משום. דדברי הרב וכו' יע"ש. וא"כ י"ל שפיר דפוס' כרבינא

וכיון דאמר בה ה"ט דדברי הרב ממילא משמע דדוקא היכא דהשליח בר חיובא הוא אין שלד"ע דשייך ביה לה"ט דדברי הרב וכו' אבל היכא דלאו בר חיובא הוא דליכא למימר ביה לה"ט דדברי הרב. וכו' יש שליח. ולהכי לא הוצרך לאתויי היכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע דהרי הוא כמבואר ממאי דאמר לה"ט דדברי הרב וכו' כי מכח האי סברא וטעמא דדברי הרב וכו' הוא דאמר רבינא לחלק להאי חילוקא דבר חיובא כמו שפי' רש"י ז"ל שם דברי רבינא יע"ש. ותו דאדרבה יש מקום להוכיח מדברי הרי"ף ז"ל אלו לאידך גיסא דהוא פוסק כרבינ' ולא כר"ס ממאי דסתים וכתב דבעביר' אין שליח ואמר בה טעמא משום דדברי כו'. ואם איתא דדעתו ז"ל לפסוק כר"ס ודלא כרבינא. כיון דאמר מר להאי מילתא דאין שלד"ע בהאי טעמא דדברי הרב וכו' הו"ל לאתויי לישנא דר"ס דהיכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד נמי אין שלד"ע דשליח לאו בר חיובא הוא דזהו עיק' הטעם דאין שלד"ע לר"ס. דכל כי האי הא ודאי דצריכא לפרושי לן בהדיא אחר דאיהו אמר לטעמא דדברי הרב וכו' אשר בזה הוא נותן מקום לטעות למימ' דזהו עיק' הטע' דאין שלד"ע משום דברי הרב ומינה דהיכא דלאו בר חיובא הוא דליכא ביה לה"ט יש שלד"ע וכרבינא. ואיך קאמ' הרי"ף ז"ל בסתם דאין שלד"ע משום דדברי הרב וכו'. אלא מוכח דקושט' הכי הוה לדעתו ז"ל לפסוק כרבינא ודלא כר"ס ולהכי הוא דסתים וקתני דאין שלד"ע ואמ' לה"ט דדברי הרב כו' ללמדנו דזהו עיק' הטעם דהאי כללא דאין שלד"ע ומינה ממילא דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא דליכא ביה להאי טעמא דדברי הרב יש שליח לדב' עבירה וכאמור. וכזה מצאתי ראיתי בתשו' נודע ביהודה מה"ק חא"הע סימן ע"ח והיא תשובה להגאון מה"רץ ז"ל שדחה דברי הר"ב ש"ך ז"ל בזה והעלה דהרי"ף פסק כרבינא מדכת' לה"ט דדברי הרב וכו' יע"ש באורך.

אמנם הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל המחבר דהאי ספרא טבא הנז' שם בסי' פ' דחה דברי הגאון מהר"ץ ז"ל הנז' וכתב דממאי דהשמיט הרי"ף ז"ל כל פלוגתא דר"ס ורבינא וכלל' כייל במסכ' שין דאין שלד"ע מכלל דבשום גוונא אין שלד"ע בר מחצר משום דבע"כ עביד ואין לנו כיוצא בו ולכך לא הוצרך הרי"ף להביאו וכמ"ש הש"ך ז"ל יע"ש ובריש סי' פ"ב חזר עוד הגאון מהרי"ח לנדא זל לחזק דבריו שבסי' פ' וז"ל ומה שכתבתי בדעת הרי"ף מינה לא אזוע ובלי ספק שכן דעת הרי"ף וכל ההוכחות שכתבתי בקונטריס הראשון הכל שריר וקיים ועיקר טעמא דידי לאו משום שכתב הרי"ף טעמא דדברי הרב וכו' אלא טעמא דידי מדלא חילק הרי"ף שום חילוק בשליחות לד"ע מכלל דכללא כייל שבשום דבר אין שלד"ע וכפי מה שפי' גם הש"ך בסי' קפ"ב דעת הרי"ף. ויפה הוכחתי שאיך יוכל להיות שסמך הרי"ף שמסברא נדע שאם אינו בר חיובא לא שייך דברי הרב

וכו' שהרי עכ"פ יש לפניו איסור לפני עור שהוא בר חיובא בו והתוס' הוא שחידשו חידוש זה שזה לא מיקרי בר חיובא ואמאי לא ביאר לנו הרי"ף דבר זה שהוא חידוש גדול. ומ"ש מעלתו שהרי גם רבינא לא ביאר דבר זה. אני תמה רבינא אף שלא ביאר סברא זו בטעמ' מ"מ ביאר הדין שהיכא שאין שליח בר חיובא יש שלד"ע אבל הרי"ף סתם לגמרי ולא ביאר לא הדין ולא הטעם. ומה אאריך בדברים הפשוטים לדעתי שדעת הרי"ף כמ"ש הש"ך ולית בזה ספיקא שהרי"ף יסתום ויאמר אין שלד"ע ויסבור בו חלוקים ויעלימם ולא ידכירם הס כי לא להזכיר אין זה דרכו של הרי"ף עכ"ד ז"ל יע"ש:

ולענ"ד אחרי המחי"ר מכבוד רבנותיה דמר אמינא דטפי. איכא למשמע מדברי הרי"ף זל דכתב דאין שלד"ע מה"ט דדברי הרב וכו' דס"ל לפסוק כרבינא ולא כר"ס. דהנה כל עיקרי דהני חילוקי דמחלקו רבנן רבינא ור"ס בהא דאין שלד"ע למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לא למדוהו אלא ממאי דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה דמזה למדנו דיש חילוק בהאי כללא דאין שלד"ע. וכמ"ש רש"י זל שם בפ"ק דב"מ. די"א ד"ה ומ"ס לא ילפינן ממונא מאיסורא וגבי ממונא חצר מאם המצא תמצא אתרבאי ואיכא למי' דשליחות הוא ומשום דאין שלד"ע איצטריך למכתביה התם ע"כ. וכוונתו לומ' דאע"ג דחצ' דהוי שליח ידעינן ליה מקרא דושלח אפ"ה איצטריך למכתב עוד רבוי דחצ' דהוה שליח התם גבי גניבה משום דאין שלד"ע ולהכי כתביה רחמנא התם גבי גניבה למימרא דיש חלוק בהא דאין שלד"ע וחצ' הוה שליח אפילו לד"ע ועיין שם בנמוק"י וכ"כ התוס' בב"ק דס"ה ע"א ד"ה אין לי וכו' כדברי רש"י ז"ל הנז'. וכ"כ הרמב"ן ז"ל הביאו הר"ב בס' אסיפת זקנים פ"ק דב"מ עלה דפי' רש"י שם ד"ה ת"ל ונתן בידה מדלא כתיב ובידה יתנהו וכו' וכתב הרמב"ן ז"ל ופי' רש"י ז"ל דהכא ע"כ משום ידה אתרבאי דאי משום שליחות הא כתיב ושלחה מלמד שהאשה עושה שליח כו' ופי' נכון הוא. וא"ת והרי גבי גניבה רבי רחמנא חצר משום שליחו אע"ג דידעינן שליחות מעלמא. לאו קושיא היא דהא דאמרי' אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא א"נ דע"כ עביד מיחייב שולחו אפי' בד"ע מריבוייא דרבי רחמנא חצר הוא דנפקא לן אבל שלא לד"ע לא איצטריך לריבוייא וכו' יע"ש. וכ"כ עוד שם בס' א"ז בשם גיליון עלה הא דפי' רש"י בד"ה ומ"ס לא ילפינן כו'. הנה דמשום דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה הוא דנפקא לן לחלק בהא דאין שלד"ע להני. חילוקי דחלקו רבינא ור"ס. אבל אי לאו האי ריבוייא דחצ' גבי גניבה לא הוה מצינן לחלק מסברא שום חילוק כלל אלא הוה אמרינן דבכל גווני אין שלד"ע ואפי' בשליח דלאו בר חיובא הוא ואפי' דבע"כ עביד. ומעתה צריכין אנו למודע"י במאי פליגי רבינ' ור"ס דרבינא סוב' דהחילוק שלמדנו האי רבוייא

דחצ' דגבי גניבה הוא בין בר חיובא לאינו בר חיובא ור"ס סוב' דההחילוק הוא בין אי בעי עביד אי בעי לא עביד להיכא דבע"כ עביד.

ונלע"ד דרבינא ס"ל דכיון דאיכא להאי סבר' אלימתא דדברי הרב כו' ואיכא למימ' דהיינו טעמא דהאי כללא דאין שלד"ע אית לן למימ' דהא אתא לאשמועינן רבוייא דחצ' גבי גניב' למימר' דזהו עיק' הטעם דאין שלד"ע משום האי סברא דדברי הרב וכו' והיכא דשייך לה"ט הוא דאין שלד"ע והיינו היכא דהשליח בר חיובא הוא אבל היכא דלאו בר חיובא הוא דלא שייך לה"ט וסברא זו דדברי הרב וכו' יש שליח. ואי לאו דרבי רחמנא חצר גבי גניבה אנן בדידן לא הוה מצינן למימ' מדעתינו דזהו עיק' הטעם דהאי כללא דאין שלד"ע ולחלק מכח סברא זו בין בר חיובא לאינו בר חיובא. דהו"א דמאח' דאפי' שלא לד"ע אי לאו משום דגלי לן רח' גבי קדשים וגירושין ותרו' דשש"א כמו' לא הוה שליחו' כלל. השתא הכא דגלי לן בהני דשש"א כמו' אית לן למי' דדוקא דומיא דגירושין וקדשי' ותרומה דליכ' שום דבר עבירה כלל בהאי שליחות בשום צד הוא דהוי שלוחו כמותו אבל היכא דאיכא דבר עבירה באיזה אופן שיהיה ואף בשאין השליח בר חיובא אינו שליח להיות שלוחו כמותו. להכי רבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה ללמדנו דהא דאין שלד"ע אינו אלא מה"ט וסבר' זו דדברי הרב וכו' והיכ' דשלי' ב"ח הוא דאיכ' לה"ט וסברא זו דדברי הר' וכו' הוא דאין שלד"ע אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא דליכא למימ' ביה לה"ט יש שליח. זהו סברת רבינא דכיון דאיכא להאי סברא אלימתא דדברי הרב וכו' נהי דאי לאו דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה לא הוה מצינן למימ' מדעתנו דזהו עיק' הטעם דהאי כלל' דאין שלד"ע כיון דעיק' הא דשש"א כמותו לא ידעינן ליה לא ממה דגילה לן רחמנא גבי קדשים וגירושין ותרומה וא"כ איכא למימ' דאין שש"א כמותו אלא דומיא דהנך דליכא שום דבר עביר' בשום צד כלל. השתא הכא דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה ללמדנו דיש חילוק בהאי כללא דאין שלד"ע אית לן למימ' דהאי רבוייא הא אתא ללמדנו דהאי כללא דאין שלד"ע לא הוה משום דכל דיש שם עביר' לא הוה דומיא דקדשי' וגירושין ותרומה. אלא עיק' הטעם דאין שלד"ע הוה משום סבר' זו דדברי הרב וכו' והיכא דשליח בר חיובא הוא דאין שלד"ע אבל חצ' דלאו בר חיובא הוא להכי מיחייב שולחו. ור"ס ס"ל דכיון דגילה רחמנא דיש חילוק בהא דאין שלד"ע בחצ' ויש בחצ' עוד טעמא אחרינא והוא זה דבע"כ מותיב ביה לית לן לאפוקי מהאי כללא דאין שלד"ע אלא חצר ודדמי ליה דלאו בר חיובא הוא ובע"כ עביד. אבל היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אף דלאו בר חיובא הוא אין שלד"ע דכדי שיהא שלד"ע בעינן דיהיה לגמרי דומיא דחצר דלהכי הוא דכתב רחמנא

למוד זה בחצר ולא בדוכתא אחרינא למימר' דלא הוה עיקר הטעם דאין שלד"ע משום האי סברא דדברי הרב כו' אלא עיקר הטעם הוה משום דאי בעי עביד אי בעי לא עביד וליכא שליח לד"ע אלא היכא דבע"כ עביד דומיא דחצר. זהו טעמייהו דרבינא ור"ס למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לפענ"ד.

ולפי זה הנה מאי דמייתי הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל להכריח הכרח גמור דהרי"ף ז"ל פסק כר"ס מדלא חלק שום חילוק בשלד"ע מכלל דכללא כליל שבשום דבר אין שלד"ע וכו' עד ולית ביה ספיקא שהר"ף יסתום ויאמר אין שלד"ע ויסבור בו חילוקים ויעלימם הס כי לא להזכיר אין זה דרכו של הרי"ף. לדידי אחר המחילה רבה דאין דבריו מוכרחים בזה כלל ושפיר איכא למשמע מדברי הרי"ף מדלא מייתי להאי חלוקא דרב סמא ולא עוד אלא כתב דטעמא דאין שלד"ע הוה משום האי סברא דדברי הרב וכו'. דס"ל כרבינא דאמר הכי דלהכי הוא דכתב רחמנא רבוי בחצר דהוי שליח בגניבה למימרא דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא יש שלד"ע דעיקר טעמא דאין שלד"ע הוה משום האי סברא דדברי הרב וכו' וכאמור. דהרי הרי"ף ז"ל במאי דכתב בפ"ק דב"מ דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי ולא ילפינן קטן מקטנה דכוונתו בזה למאי דרבי רחמנא חצר גבי גניבה מאם המצא תמצא הגנבה בידו דתניא אין לי אלא ידו גגו חצרו מניין ת"ל בידו דהיינו משום שליחות וכדאית' התם בש"ס. הנה הורה לנו הרי"ף ז"ל בזה לדעת דחצר הוה שליח לד"ע וכדכתיבנא לעיל ומינה דיש חילוק בהאי כללא דאין שלד"ע ולאו בכל גוונא אין שלד"ע. וכיון שכן אם איתא דהרי"ף ז"ל דעתו כר"ס דהחילוק הוא היכא דאי בעי עביד כו' לחצר דבע"כ עביד. איך כתב התם בפ"ב דקידושין דטעמא דאין שלד"ע הוה משום דדברי הרב וכו'. ולא לטעמא דרב סמא דאי בעי עביד וכו' הא ה"ט דדברי הרב כו' לרבינא הוא דהוה דאיהו הוא דס"ל דהא אשמועינן ריבוייא דחצר דגבי גנבה וכדבירנא. אלא מדכתב הרי"ף ז"ל דהטעם הוא משום דברי הרב וכו' והעלים לטעמיה דר"ס דאי בעי עביד כו' ולא הזכירו כלל מוכח טפי דפוסק כרבינא דזהו החילוק דשמעינן מהאי רבוייא דחצר דמשום שליחות אתרבאי גבי גניבה דעיקר הטעם הוה משום דברי הרב וכו' ודוקא היכא דשליח בר חיובא הוא אין שלד"ע אבל חצר דלאו בר חיובא הוא להכי הוה שליח אפי' לד"ע. ובהכי הרי לא סתם הרי ז"ל וכללא כייל דבשום דבר אין שלד"ע כדאמר מר הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל. אלא הנה הוא כמפורש יוצא מדבריו דיש חלוק בהאי כללא דאין שלד"ע והוא ממאי דפסק בפ"ק דב"מ דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי ולא ילפינן קטן מקטנ' בהא הורה לדעת דיש חלוק. ובמאי דכתב בפ"ב דקידושין דאין שלד"ע מה"ט דדברי הרב כו' להורות נתן דזהו עיקר הטעם ומינה

דהחילוק הוא בין היכא דשליח בר חיובא להיכא דלאו בר חיובא הוא דזהו החלוק דנפקא לן מהא דרבי רחמנ' חצר משו' שליחו' גבי גניבה וכרבינא כאמור ומדובר.
ומאי דכתב הגאון מהרי"ח ז"ל שאיך יכול להיות שסמך הרי"ף שמסברא נדע שאם אינו בר חיובא לא שייך דברי הרב וכו' שהרי עכ"פ יש לפניו איסור לפני עור שהוא בר חיובא בו והתוס' הוא שחדשו חידוש זה שזה לא מיקרי בר חיוב' ואמאי לא ביאר לנו הרי"ף דבר זה שהוא חידוש גדול. לדידי אין מזה הכרח גמור דהרי"ף ס"ל כר"ס ולא כרבינא די"ל דאה"נ דלהרי"ף זל לא שמיע ליה כלומר לא ס"ל כהאי חידושא דחדשו התוס' ז"ל דמשום לפני עור לא מיקרי בר חייבא. לא איהו ס"ל דכיון דמ"מ עובר השליח משום לפני עור ושייך בו לה"ט דדברי הרב וכו' משום איסור דלפני עור בר חיובא מיקרי ואין שלד"ע. והא דאמרי' בש"ס מאי בינייהו א"ב כהן דא"ל לישראל קדש לי אשה גרושה וכו' אשר מזה הולידו התוס' זל להאי חידושא דאף שהישראל עובר משום לפני עור לאו בר חיובא מיקרי. ס"ל להרי"ף ז"ל דאתיא הך סוגיא כרבא דהלכתא כוותיה דאמר לא בעל אינו לוקה. וכיון שהקידושין תלוין בבעילה לא עבר ישראל השליח בהקידושין אפילו משום לפני עור כיון דאיסורא דהני קידושין תלוין ועומדין עד שיבעול המשלח ולהכי מיקרי השליח לאו בר חיובא וכ"כ הריטב"א ז"ל בחי' שם הביאו הרב בס' א"ז שם וז"ל וא"ת והאיכא משום לפני עור ואפשר לומר דהאי סוגיא כרבא דהלכתא כוותיה דאמר לא בעל אינו לוקה וכיון שהקידושין תלוין בבעילה לא חשיב בר חיובא משום לפני עור עכ"ד זל יע"ש. וא"כ איכא למימר שפיר דהכי ס"ל להרי"ף ז"ל ולהכי סתים ואמר דאין שלד"ע מה"ט דדברי הרב וכו' כי במאי דאמר להאי טעמא להורות נתן דהיכא דשייך לה"ט דדברי הרב והיינו היכא דהשלי' בר חיובא ואפי' משום לפני עור הוא דאין שלד"ע אבל היכא דלאו בר חיובא דאפי' באיסור דלפני עור לא עבר השליח באופן דליכא למימר ליה דברי הרב וכו' כגון כהן דא"ל לישראל צא וקדש לי אשה גרוש' לרבא דקי"ל כוותי' דלא בעל אינו לוקה דלא עבר ישראל השליח אפי' משום לפני עור. או כגון איש דא"ל לאשה אקפי לי קטן דאין האשה עושה שום איסור כלל וכמו שכן הוא דעת הרי"ף ז"ל דאשה מותרת לכתחל' להקיף את הקטן כמ"ש מר"ן ז"ל בב"י יו"ד סי' קפ"א שכן הוא דעת הרי"ף זל יע"ש וא"כ לא שייך בהני ה"ט דדברי הרב וכו' הוה שליח ומיחייב שולחו. באופן דלפע"נד כל מאי דאמר מר הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל להכריח דהרי"ף פסק כר"ס ושאין בזה ספק אחר המחי"ר דאין דבריו מוכרחין כלל. ואדרבה טפי איכא למשמע מדברי הרי"ף דפסק כרבינא וכאמור.

ונראה לי דגם התוס' זל ס"ל דהעיקר כרבינא דהחלוק הוא בין היכא דהשליח בר חיובא להיכא דלאו בר חיובא הוא. ואמינא לה ממ"ש התוס' ז"ל בב"ק ריש דס"ה ד"ה אין לי אלא בידו וכו' וז"ל פי' שגנבו בידו גגו חצרו כלומר שהכישה במקל וכו' ונכנסה לגגו וכו' ואצטריך לרבויא חצר לאשמועינן דחצר קונה אף לחובתו דלא תימא כשליח דמיא ואין שלד"ע קמ"ל דקונה כדמפרש בפ"ק דב"מ דיש שלד"ע היכא דשליח לאו בר חיובא הוא כן מוכח התם כדפרי' עכ"ד זל יע"ש. הנה שכתבו דהא אשמועינן רבוייא דחצר דגבי גניבה דהיכא שליח לאו בר חיובא יש שלד"ע והיינו כרבינא דמפר' הכי התם בפ"ק דב"מ ומדנקטי להאי פירושא ולא הזכירו נמי לאידך פירושא דמפרש התם ר"ס דהוה משום דבחצר בע"כ מותיב ביה. מוכח דס"ל דכהאי פירושא דרבינא דמשום דחצר לאו בר חיובא הוא קי"ל ודלא כפירושא דר"ס.

ודע דיש להקשו' מדברי התוס' אלו עמ"ש מהרש"א בפ"ק דב"מ די"א על מאי דפי' רש"י ז"ל שם ד"ה ומר סבר לא ילפי' ממונ' מאיסו' וכו' ומשום דאין שלד"ע איצטריך למכתביה התם ע"כ וכתב הגאון מהרש"א ז"ל דהתוס' ימאנו בזה וכו' יע"ש דבריו. ואילו בדברי התוס' דב"ק הנז' מפורש להדיא דס"ל כמו שפי' רש"י ז"ל. ועיין מה שכתבתי בזה באות החי"ת בענין חצר משום שליחות אתרבאי ותו לא מידי:

צו

אין שליח לדבר עבירה. אפילו למ"ד דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא יש שלד"ע. היינו דוקא כה"ג דכהן שא"ל לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דהישראל אינו מוזהר על איסור גרושה. אבל כהן שא"ל לכהן שיקדש לו אשה גרושה מיקרי האי כהן השליח בר חיובא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב. דדוקא ישראל אע"ג דהוא עובר משום לפני עור כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מיקרי בר חיובא. כ"כ התוס' ז"ל בפ"ק דב"מ ד"י ע"ב ד"ה דאמר לישראל קדש לי אשה גרושה. אבל הריטב"א ז"ל בחי' לפ"ק דב"מ הנדפס בסוף שו"ת ושיטת מהר"מ גלאנטי זל כתב דהוא הדין נמי כהן שאמר לכהן צא וקדש לי אשה גרושה יש שלד"ע ומיחייב שולחו לרבינא דלגבי השלי' ליכא איסור טפי בכהן מישראל דכהן אינו מוזהר אלא שלא יקדש לעצמו דלא יקח כתיב אבל לא שלא להיות שליח לכהן אחר ואי משום לפני עור בישראל נמי הוא יע"ש והביאו הרב מ"ל ז"ל פ"ה מה' מלוה הלכה י"ד דנ"ו סע"ב. וכ"כ הרמב"ן ז"ל בחי' לפ"ק דב"מ הביא דבריו הר"ב בס' א"ז שם וזל וה"ה דהו"ל למימ' כהן דא"ל לכהן אחר דהא ליכא עליה אזהרה בקידושין דאחר דלא יקח כתיב ואי משום לפני עור בישראל נמי אית ביה משום לפני עור אלא אלימא מילתא הוא ואפי' ישראל דלעצמו שריא ולאו ב

בר חיובא הוא כלל איכא דאמרי פטור השולח אי נמי אורחא דמילתא נקט דיש' שכיחי טפי יע"ש. ולפום ריהטא נראה כסברת הרמב"ן והריטב"א ז"ל דה"ה נמי כהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה דלאו בר חיובא מיקרי ומיחייב שולחו. דהא כל עיקר טעמא דהמ"ד הכי הוה משום דהיכא דשליח בר חיובא הוא אמרינן ליה דברי הרב וכו' ולהכי אין שלד"ע משא"כ היכא דלאו בר חיובא הוא וכו' יע"ש. וא"כ בכהן שא"ל לכהן נמי כי מוזהר הוא שלא לקדשה לעצמו מאי הוי הא השתא מיהא דלא מקדשה לעצמו ולא עביד איהו איסור לנפשיה לאו בר חיובא מיקרי כיון דלא שייך למימ' ליה דברי הרב וכו' בהאי איסורא דלא יקח גרושה. ואיכא לתמוה על התוס' זל שכתבו דכהן שא"ל לכהן מיקרי שליח בר חיובא הואיל ואי מקדשה לעצמו חייב. והא לא שייך למימ' ליה דברי הרב וכו'.

וראיתי להר"ב ס' אסיפת זקנים לב"מ שם עלה הא דאמרינן היכא אמרינן אין שלד"ע היכא דשליח בר חיובא הוא שהביא בשם תוס' שאנץ ז"ל שכתבו וז"ל בין ה"ט בין טעמא היכא דאי בעי עביד משום דילפינן דומיא דשחוטי חוץ וכו' ודבר תימה הוא בסברה זו דבשביל שהשליח בר חיובא הוא כגון כהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה מיפטר משלח ואם היה השליח ישראל היה המשלח חייב ומאי נפקא לן מינה אם הוא ישראל או כהן וי"ל דכהן הוא מוזהר על גרושה ראוי ליזהר יותר מישראל וכשהשליח כהן סבר המשלח שלא ישמע לו השליח לקדש כדאמר בקידושין דברי הרב וכו' ומיהו גם דהשליח ישראל נמי הו"ל למימר דאינו נעשה שליח לקדש מטעם זה דשייך בו דברי הרב וכו' דאיהו נמי עבר על לפני עור אלא לא קאי ההוא טעמא בקידושין במסקנא דהתם דלא צריכא כלל ומ"מ יש ללמוד קצת דומיא בעינן דהנהו כדפרי' וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא להו להתוס' שאנץ דבכהן שאמר לכהן מיקרי בר חיובא ותמהו בסברא זו דאמאי בכהן שאמר לכהן דהוא בר חיובא מיפטר משלחו ובכהן שאמר לישראל המשלח חייב דמאי נפקא לן מינה אם הוא ישראל או כהן. וכוונתם בזה דכיון דגם בכהן שאמר לכהן אין כהן השליח עושה איסור לנפשיה דאינו מקדשה לעצמו אמאי מקרי בר חיובא טפי מישראל. ותירצו דכהן הוא מוזהר מיהא על גרושה ולהכי ראוי לו ליזהר יותר מישראל וכשהשליח כהן סבר המשלח שלא ישמע לו השליח לקדש כדאמ' בקידושין דברי הרב וכו'. ונלע"ד ביאור דבריהם בזה דכיון דאמרינן בקידושין דטעמא דאין שלד"ע חוה משום דברי הרב כו' כלומ' דמשום הכי הוא דמיפט' המשלח דיש לו טענה למימ' סבור הייתי שלא ישמע לי. א"כ גם בכהן שאמ' לכהן לקדש לו אשה גרושה אע"ג דלא שייך ביה ממש לה"ט דדברי הרב כו' שהרי אינו מקדשה לעצמו ולא עביד

איהו איסורא לנפשיה כשמקדש' להמשלח. מ"מ כיון דכהן מוזה' הוא על הגרושה ראוי לו ליזה' יותר באיסוריה מישראל שלא לקדשה גם לכהן אחר ומשום הכי כשהשליח כהן כיון דגם הוא מוזה' על איסו' זה ואי מקדשה לעצמו מיחייב ויש לו להזה' מפני כן שלא לקדש גרושה אף לכהן אחר סבר המשלח שלא ישמע לו דמשום האי זהירותא דיש לו להכהן השליח ליזהר באיסו' זה שלא להתעסק בו אפי' לאח' שייך קצת למימ' גביה נמי להאי טעמא דדברי הרב וכו' כלומ' דכיון דגם אתה מוזה' על איסו' זה דאי מקדשה לעצמך מיחייבת ויש לך מפני כן ליזה' באיסו' זה שלא להתעסק בו אפי' לאחריני לא היה לך לשמוע דברי התלמיד אלא דברי הרב שאמ' לך שלא תקח גרושה ומינה שעליך ליזה' בו שלא להתעסק בו כלל אפי' לקדשה לכהן אחר ומפני כן סבו' המשלח שלא ישמע לו זהו הנראה בכוונת דברי התוס' שאנץ ז"ל. אלא דמ"ש עוד בסיו' דבריהם ומיהו גם דשהשליח ישראל נמי הול"ל דאינו עושה שליח לקדש מטעם זה דשייך בו דברי הרב וכו' דאיהו נמי עבר משום לפני עור כו' אלא לא קאי ההוא טעמא בקידושין במסקנא דהתם דלא צריכא כלל ומ"מ יש ללמוד קצת דומיא בעינן דהנהו כדפרי' לכאורה אין להם מובן. דאי משום דלא קאי התם ה"ט דדברי הרב וכו' במסקנ' ולהכי אע"ג דהישראל עובר מיהת משום לפני עור ושייך בו דברי הרב וכו' לאו בר חיובא מיקרי ומיחייב שולחו. א"כ בכהן שאמ' לכהן נמי לית לן למחשבי' שליח בר חיובא משום האי זהירותא בעלמא דצריך הוא להזה' יותר כיון דגם הוא מוזה' על לא יקח כאמור לעיל. דמי עדיף האי זהירותא מאיסו' דלפני עור. ודוחק לומ' דכהן שאני דאית ביה תרתי חדא דגם הוא מוזה' ויש לו ליזהר. ועוד דעוב' משום לפני עור. משא"כ שליח ישראל דלית ביה אלא חדא דהוא איסו' דלפני עור.

איברא דשם בא"ז לקמן עלה דאמרי' דאמר לישראל כתב. וז"ל כתוב בתוס' אבל ישראל אע"ג דעוב' משום לפני עור פי' א"כ היה לנו לומ' דברי הרב שומעין מ"מ כיון שאם היה עושה דבר זה לעצמו לא מיחייב אז מתחייב שולחו כי הוא בטוב שליח לאחר בדבר שהיה עושה בטוב לעצמו ולעולם מתחייב שולחו. אא"כ איכא תרתי שאם היה עושהו לעצמו היה איסור ושייך ביה דברי הרב שומעין גיליון ע"כ יע"ש. הנה שהגיליון כתב בביאור כוונת דברי התוס' ז"ל להאי חילוקא דבין היכא דאיכא חדא להיכא דאיכא תרתי ואף שהוא לא דרך בדרך הזה שדרכו בו תוס' שאנץ ז"ל דהם אמרו כי גם בכהן שייך לומ' לה"ט דדברי הרב כו' מפני שכיון שגם הוא מוזה' יש לו להזהר יותר. אלא איהו דאמר טעמא אחרינא והוא דכל שאם עושה לעצמו עושה איסו' דשייך בו דברי הרב כלומ' ועוד דשייך בו נמי לה"ט דדברי הרב וכו' משום. דעובר על לפני עור. מ"מ לפי

מאי דכתבו תוס' שאנץ ז"ל מילתא בטעמא דגם בכהן שייך לה"ט דדברי הרב משום דהוא צריך ליזהר יותר כיון דגם איהו מוזהר. כ"ש דאיכא למימ' להאי חילוקא לדעתם דבין ישראל דלית ביה אלא חדא לכהן דאית ביה תרתי.

האמנם כי דייקינן פורתא נראה דהוא קשה ליאמ' בכונת בדברי תוס'. מה"ט גופיה דכתבו דטעמא דשליח כהן מיקרי בר חיובא משום דיש לו ליזה' יותר. דא"כ דמשום הכי הוה דמפני דשייך בו לטעמא דדברי הרב וכו' א"כ מה לי ישראל ומה לי כהן ציון דעכ"פ גם בישר שייך לה"ט דברי הרב' משום איסו' דלפני עור דמה לי אי שייך בו דברי הרב משום מדא איסורא או משום תרתי כיון דכל עיק' הסברא למיפטר להמשלח אינו אלא משום דהוא סבור שלא ישמע לו לעבו' ע"ד הרב כו'. ואי איכא למימ' להאי חילוקא דבין חדא לתרתי אינו אלא לפי מאי דכתב הגיליון בטעמא דשליח ישראל דלא מיקרי בר חיובא אף דעוב' משום לפני עור דהוא משום דכיון דאם היה עושהו לעצמו היה עושה בטוב ולא מיחייב אז מתחייב שולחו כי הוא בטוב שליח לאחר בדבר שהיה עושה בטוב לעצמו משא"כ שליח כהן שאם יעשה לעצמו יעש' איסו' ולא יעשה טוב להכי אינו בטוב שליח גם לאחר דלפ"ז אין הדבר תלוי בהאי טעמא דדברי הרב וכו' אלא באם כשלעצמו עושהו בטוב דכלשכשעוש' לעצמו לא מתחייב לא משגחינן בטעמא דדברי הרב וכו' אלא דהיכא דאם עושהו לעצמו לא יעשה בטוב אזי כי איכא נמי לה"ט דדברי הרב חשיב ה"ט לאיצטרופי להאי טעמא אחרינא דכשעושהו לעצמו עושה איסור לעשותו מפני צרוף הני תרתי שליח בר חיובא. להכי שפיר קאמר הגיליון ז"ל לפי דרכו לחלק בין חדא לתרתי. משא"כ לפי דרכם של התוס' שאנץ ז"ל דאינהו עבדי עיק' לה"ט דדברי הרב וכו' ולא לשום טעמא אחרינא ואמרו דגם בשליח כהן שייך בו לה"ט דדברי הרב וכו' כנז' דא"כ לא אתי שפיר לחלק כל כי האי חילוקא דבין חדא לתרתי כיון דעכ"פ גם בישראל שייך לה"ט דדברי הרב כו' משום האי איסורא דלפני עור וכאמור.

ותו דעיקר דברי הגיליון ז"ל דכתב בכוונת דברי התוס' ז"ל להאי טעמא דכי עושה בטוב לעצמו הוא בטוב שליח לאחר אף דאיכא לאיסורא דלפני עור. לפענ"ד אין דבריו מחווירין כלל דמה טעם הוא זה שמפני שכשהוא עושה בטוב לעצמו הוא בטוב שליח לאחר וכשאינו עושה בטוב לעצמו אינו בטוב שליח לאחר. כי מה יתן ומה יוסיף דבר זה שהוא עושה בטוב לעצמו או אינו עושה בטוב למיפטריה להמשלח מפני כך או לחייבו. ואי איכא לחייבו או לפוטרו אינו אלא מה"ט דדברי הרב וכו' דמפני טעם זה הרי יש לו להמשלח טענ' זו למימ' דסבו' הוא שלא יניח דברי הרב וישמע דברי התלמיד אמנם כי ליכא האי טעמא דדברי הרב מיחייב. באופן דאין לנו לעשות עיק' אלא לה"ט דדברי

הרב כו' בלחוד אבל להאי טעמא דאמ' מר דהוא בטוב שליח לאחר בדבר שהוא עושה בטוב לעצמו לחייבו למשלח מפני כך. ואף שיש שם לטעמא דדברי הרב לפוטרו. לא מסתב' כלל. ואף גם זאת דבתלמודא קאמר לטעמא דאין שלד"ע משום דברי הרב וכו' וא"כ מוכח דטעם זה הוא העיקר בזה.

אשר על כן נלע"ד בביאור דברי תוס' שאנץ ז"ל הנז' דהכד קאמרי דאי הוה קאי ה"ט דדברי הרב התם בקידו' למסקנא דעיקר הטעם דהא דאין שלד"ע לא הוה אלא משום האי סברא:

דדברי הרב כו'. גם כהן דא"ל לישראל קדש לו אשה הוה מיקרי בר חיובא ומיפטר משלחו משום ה"ט דדברי הרב כיון דעובר הישראל מיהא משום לפני עור ושייך בו למימ' דברי הרב ואף שבגוף האיסו' שנעשה עליה שליח לאו בר חיובא הוא דהא לדידיה ליכא איסור לקדש גרושה לנפשיה. מ"מ הא שייך מיהא גביה לה"ט דדברי הרב משום איסורא דלפני עור וכיון דשייך בו למימ' דברי הרב ועיקר הטע' דאין שלד"ע הוה משום הכי כל דשייך בו למימ' דברי הרב כו' יהיה מאיזה צד שיהיה או מצד העבודה עצמ' שעליה נעשה שליח או מצד האיסו' דלפני עור דנפיק מהעבירה ההיא. מיקרי שפיר בר חיובא ומיפטר המשלח כיון דהרי בא טעון דסבור שלא ישמע לו דדברי הרב וכו'. אלא כיון דהתם בקידו' מסקינן דהא דאין שלד"ע הוה משום דהו"ל מעיל' וטביחה ב"כ הבאים כאחד ואין מלמדין ולמ"ד מלמדין דריש ההוא ההוא דגבי שחוטי חוץ. דלפ"ז תו לא צריכנא למימ' דהוה הא דאין שלד"ע מה"ט דדברי הרב כו' ולכן לא נקטינן תו לה"ט דדברי הרב לטעם כעיקר למימר' מכחו דכל דשייך בו ה"ט דדברי הרב כו' ואף דהוה משום איסור' דלפני עור מיקרי בר חיובא ואין שלד"ע. אלא אמרי' לה"ט דדברי הרב למיפט' למשלחו היכא דהוא שייך מצד העבירה זו עצמה שעליה נעשה שליח דומיא דהני קראי דילפינן התם בקידושין מינייהו להאי כללא דאין שלד"ע כמעי' וטביחה ושחוטי חוץ דהוה שליח בר חיובא באותה העביר' עצמה שעליה נעשה שליח. אבל כל דלא הוה להאי טעמא דדברי הרב משום אותה העבירה עצמה אף דשייך ליה משום איסורא אחרינא דנפיק מינה והוא לפני עור. לא משנחינן ביה בה"ט דדברי הרב וכו' דמשום האי איסורא דלפני עור למפטריה ביה למשלח כיון דלא הוה דומיא דהני קראי דמנייהו ילפינן התם להא דאין שלד"ע דהוו מילי דאיסורי דשייך בהו דברי הרב כו' ומצד העבירה עצמ' שעליה נעשה שליח. ולהכי בכהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה לא מקרי שליח בר חיובא אע"ג דשייך בו ה"ט דדברי הרב משום איסורא דלפני עור כיון דלא שייך בו ה"ט מצד העבירה עצמה דמוזהר בה משלחו דהוא איסו' דלא

יקח גרושה ולא הוה דומיא דמעילה וטביחה ושחוטי חוץ. אבל כהן שאמר לכהן כיון דגם הוא מוזהר שלא יקח גרושה ואי מקדשה לעצמו מיחייב ויש לו לשליח כהן להזהר טפי באיסו' זה דקידושי גרושה שלא להתעסק ביה בהאי איסורא אפי' לקדשה לכהן אחר. שייך קצת גביה לה"ט דדברי הרב כו' משום האי זהירותא יתירתא דעליו ליזהר ביה בהאי איסורא וחשיב נמי דברי הרב מצד אותה העבירה עצמה שמוזהר בו המשלח ויש לו דמיון במקצת מפני כך להני מילי דהני קראי דילפינן להא דאין שלד"ע מינייהו. כנלע"ד ברור בכונ' דברי תוס' שאנץ ז"ל והרי הוא כמבוא' בדברי קדשם לעיני המעיין והמדקדק היטב בדבריהם ז"ל.

והנה הר"ב ז"ל בס' א"ז ד"ה להך לישנא כו' כתב בשם תלמידי הר"ף ז"ל ז"ל וא"ת והא טעמא דאין שלד"ע הוה משום דדברי הרב כו' והכא לא שייך למימ' הכי דהא לא עבר דברי הרב דלאו בר חיובא הוא דאינו מוזהר וי"ל דמ"מ שייך לומר דברי הרב דעבר על לפני עור כו' וא"ת מאי קאמר להאי לישנא כל היכא דלאו בר חיובא הוא מחייב שולחן הא מ"מ שייך דברי הרב דקעבר אלפני עור. י"ל דהאי לישנא סבר דבעי שיהא עובר דברי הרב מן העבירה עצמה וה"ט דבמס' קידושין ילפינן דאין שלד"ע משחוטי חוץ או מטביחה ומכירה והתם הוא עובר דברי הרב מן העבירה עצמה והאי לישנא סובר דבעינן ממש דומיא דהנך. ואידך לישנא סובר דכיון דדמו להנך דשייך ביה דברי הרב אלפני עור סגי ליה בהכי. וא"ת כיון דמאן דבעי בר חיובא היינו משום דבעינן דומיא דהתם א"כ אפי' כהן שאמ' לכהן נמי לא דמי להתם דהכא לא עבר השליח משום אותה העבירה דלא יקח כיון דלא קדשה לעצמו אבל התם עבר עבירה עצמה דשחוטי חוץ. י"ל דכל זה אינו רק משום דאין שלד"ע אבל אם יש שליח הוי כיד המשלח תלמידי הר"ף עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שגם תלמידי הר"פ ז"ל כתבו דטעמא דמ"ד דבעי בר חיובא הוה משום דילפינן לה משחוטי חוץ או מטביחה ומעילה ולהכי בעי דיהא בר חיובא לאות העבירה עצמה דומיא ממש לשחוטי חוץ וטביחה ומעילה. אלא דהוקשה להם דא"כ כהן שאמ' לכהן נמי לא הוי דומיא דהני. ותירצו דכל זה אינו רק משום דאין שלד"ע אבל אם יש שלי' הוי כיד המשלח ותירוצם בא סתום וחתום באין מבין מאי קאמרי. והנראה לכאורה שכונת דבריה' אלו דכיון דאם יש שליח והו"ל שלוחו כמותו וידו כיד משלחו הרי הוה חשיב כמקדשה כהן השליח לעצמו ולהכי חשיב כבר חיובא מן אותה העבירה עצמה והוה דומיא דמעיל' וטביח' ושחוטי חוץ זהו הנראה בכוונת דבריהם ז"ל. אלא שאם זהו כוונת דבריהם הם תמוהים בזה דאף דקי"ל דשלוחו ש"א כמותו וידו כיד המשלח היינו לענין שחשיב כעשאו משלחו עצמו בידו ומתחייב כעשאו הוא עצמו. אבל לענין שיהא

חשיב מה שמקדש' השליח לכהן משלחו כמקדשה לעצמו ליחשב מפני כך בר חיובא מן העבירה עצמה אין לזה טעם וסברא כלל ועיין בנודע ביהודה מה"ב חא"ה סי' קי"ב סוף אות ט' וז"ל ומעולם לא שמענו שש"א כמותו רק לענין שיתחייב המשלח על מעש' השליח אבל שיתחיי' השליח כשומ' מטעם שמשלחו שומר זה דבר זר ולא מצינו כזה א"ד ז"ל יע"ש. סוף דבר שלא זכיתי להבין כונתם של תלמידי הר"ף ז"ל בהאי תירוצא דידהו ודברי צל"ת:

ולעיקר הקושיא דק"ל כבר כתבנו דברי תוס' שאנץ ז"ל דכתבו דכיון דשליח כהן גם הוא מוזהר ואי מקדשה לעצמו מיחייב יש לו להזהר יות' בהאי איסור' שלא להתעסק בו אפי' לקדש' לכהן אחר ומשום האי זהירותא יתירתא דאית ביה שיך ביה נמי קצת למימ' ליה לה"ט דדברי הרב וקצת דמות יערוך להני מילי דהני קראי דילפינן מינייהו להאי כללא דאין שלד"ע דהוה בהו ה"ט דדברי הרב מצד העבירה עצמה וככל מאי דכתיבנא וברירנא דבריהם לעיל.

ונלע"ד דהיא גופה כוונת התוס' שלנו ככל מאי דכתבו התוס' שאנץ ז"ל. במאי דכתבו דכהן מקרי ב"ח הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל אע"ג דעוב' משום לפני עור כשמקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב לא מיקרי ב"ח. וכוונתם דכהן מקרי ב"ח הואיל ואי מקדשה לעצמו חייב כלומ' ולהכי יש לו להזה' יות' שלא להיו' לו שום עסק באיסו' זה דקידושי גרושה אפי' לקדשה לאחר ושייך בו קצת משום האי זהירותא יתירתא לטעמא דדברי הרב כו' והו"ל נמי דומה מפני כ להני מילי דהני קראי דילפי' מינייהו הא דאין שלד"ע, אבל ישראל אע"ג דעובר משום לפני עור וכו כשמקדשה לכהן כלומ' ושייך בו נמי לה"ט דדברי הרב וכו' לא מיקרי מפני כך בר חיובא כיון דאי מקדשה לעצמו לא מיחייב כלומ' דכי אזלינן בתר ה"ט דדברי הרב וכו' למפטריה להמשל' היינו כי שייך הא דדברי הרב מצד העביר' עצמה דומיא דמעיל' וטביחה ושחוטי חוץ אבל כשאינו מן העבי' עצמה כשליח ישראל דאיסורו הוא לפני עור ולא הוה דברי הרב דיליה דומיא דטביחה ומעילה ושחושטי חוץ ואפי' דמיון במקצת לא הוה כיון דלית ליה להזה' בהאי איסור' דקידושי גרושה שלא לקדשה לכהן כיון דלדידי' גרושה שריא ואי מקדשה לעצמו לא מיחייב ולהכי לא מקרי שליח ישראל בר חיובא וככל מאי דכתבו תוס' שאנץ ז"ל. וזהו כוונת התוס' דידן לפענ"ד.

אמנם הרמב"ן והריטב"א ז"ל ס"ל דבעינן שיהא בר חיובא ושייך בו לה"ט דדברי הרב וכו'. מהעבירה עצמה דומה בדומה ממש לטביחה ומעילה ושחוטי חוץ דהתם עביד השליח להאי איסורא לנפשיה נמי. אבל כהן שאמ' לו לכהן שיקדש לו אשה גרושה

דכי מקדשה להכהן משלחו לא עביד איהו איסו' דלא יקח. לא מיקרי בר חיובא. להכי כתבו ז"ל דה"ה נמי כהן שאמר לכהן לאו שליח בר חיובא מיקרי. דאינהו לא שמיע להו כלומ' לא ס"ל למחשב לשליח כהן בר חיובא דומיא דטביחה ומעי' דשחוטי חוץ משום הא דיש לו להזהר טפי כיון דגם הוא כהן ואי מקדשה לעצמו מיחייב כדסברי התוס' ז"ל זה ברור. ועיין בשו"ת נודע ביהודה מה"ק חלק אה"ע סי' ע"ח שהאריך בדברי התוס' ז"ל יע"ש מאות א' ואילך. ועיין עוד שם סי' פ' מאות א' עד אות י"ד.

כלל היוצא מן האמו' דלדעת התוס' ז"ל כל שהשליח גם הוא מוזהר בהאי איסור' כי עביד ליה לנפשיה. אף דכי עביד ליה בשביל אחר לא עביד איהו איסורא לנפשיה אלא להמשלח. מיקרי בר חיובא ומיפטר משלחו מטעם דברי הרב וכו' דסבור הוא שלא ישמע לו כיון דגם הוא מוזהר על האי איסורא ויש לו להזהר בו שלא לעשותו גם וחר. והו"ל דומה במקצ' למעילה וטביחה ושחוטי חוץ דהוה בר חיובא מן העבירה עצמה שנעשה עליה שליח אבל משום איסור לפני עור לא מיקרי בר חיובא כיון דלא הוה דומיא דמעילה וטביחה ושחוטי חוץ. וכן הוא דעת תוס' שאנץ ותלמידי הר"פ ז"ל. אבל לדעת הרמב"ן והריטב"א ז"ל לא מיקרי בר חיובא אלא כי עביד השליח איסו' זה בשליחותו גם לעצמו דומיא ממש למעילה וטביחה ושחוטי חוץ. אבל כי לא עביד השליח איסו' ההוא לנפשיה רק למשלחו כגון כהן דאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה אע"ג דאיהו נמי מוזהר באיסו' גרושה ואי מקדשה לעצמו חייב. כיון דלא לעצמו מקדש' אלא לאחר ולא עביד איסו' דלא יקח לעצמו לאו בר חיובא מיקרי ומיחייב שולחו. ותו לא מידי. ועיין עוד לקמן בסי' שאח"ז:

צז

אין שליח לדבר עבירה. כבר כתבנו לעיל בסי' הקודם סברת התוס' ז"ל דדוקא כהן שאמ' לישראל קדש לי אשה גרוש' מיקרי שלי' בר חיובא כיון דישראל אינו מוזה' על איסו' גרושה ואי מקדשה לעצמו לא מיחייב. אבל כהן שאמר לכהן צא וקדש לי אשה גרושה כיון דהוא נמי מוזה' ואי מקדשה לעצמו מיחייב מיקרי שליח בר חיובא.

ונסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ה מה' מלוה הלכה י"ד דנ"ו ע"א בהאי סברא דהתוס'. אי דוקא בכה"ג דכהן שאמר לכהן הוא דכתבו התוס' דמיקרי בר חיובא כיון דאם מקדשה לעצמו חייב. אבל במי שלוה בעצמו מעות ברבית ושלח הרבית ע"י שליח. בהא לא מיקרי השליח בר חיוב' שהרי אם היה נותן הרבית השליח מעצמו ליכא שום איסו' כיון דאיהו לא לוה והרי זה דומה לכהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה. או דילמא ע"כ לא אמר רבינא אלא גבי כהן שאמ' לישראל צא וקדש לי גרושה דישראל אינו מוזהר

בזה האיסו' בשום צד. אבל גבי רבית כיון שהוא מוזה' בזה האיסו' אף שעכשיו הוא לא לוה כיון שאילו לוה היה מוזה' מיקרי ב"ח ואין שלד"ע. וכי לא מיקרי בר חיובא אינו אלא בכה"ג דכהן שאמ' לישראל כו' דישראל אינו מוזהר בזה האיסו' בשום צד את"ד ז"ל יע"ש דהכי מפורש יוצא מדבריו דמספקא ליה האי מילתא ואין ולא ורפי' בידיה.

האמנם הרב מחנה אפרים ז"ל בהלכות שלוחין סי' ח' נרא' דפשיטא ליה דדוקא בכה"ג דכהן שאמ' לכהן צא וקדש לי אשה גרושה הוא דס"ל להתוס' דמיקרי בר חיובא. אבל בכה"ג דהרב מ"ל ז"ל דלוה ברבית בעצמו ושלח הרבית ע"י שליח כיון דאיהו לא לוה אע"ג דגם הוא מוזהר ואלו הוא לוה היה מוזה'. לא מיקרי שליח בר חיובא ויש שלד"ע כיון דעכשיו הוא לא לוה וכהצד הראשון שצדד הרב מ"ל ז"ל. שכתב על ראובן שנשבע שלא לקדש את לאה ואח"כ עשה שליח לשמעון וקדשה לו. דשמעון השליח לאו בר חיובא הוא ולדעת הפוסקים כרבינא דכל היכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע הרי זו מקודשת. אבל לדעת הפוסקים כרב סמא דגם באינו בר חיובא אין שלד"ע כיון דאי בעי עביד אי בעי לא עביד ה"נ בנ"ד אין שלד"ע ואינה מקודשת וכמ"ש התוס' ז"ל דכל היכא דאמרינן אין שלד"ע אינה מקודשת את"ד ז"ל. הנה שכתב הרב מח"א ז"ל בפשיטות דמי שנשבע שלא לקדש אשה פלוני' וקדשה ע"י שליח לא מיקרי השליח ב"ח כיון דלדידיה שריא אשה זו ואע"ג דאף הוא מוזהר ועומד הוא על איסו' דלא יחל דברו ואילו היה הוא נשבע שלא לקדשה לאשה זו לעצמו היה אסור לו לקדשה לעצמו נמי. והשתא איכא לתמוה טובא לכאורה על הרב ז"ל איך כתב הכי בפשיטות גמור דלרבינא ודפסקו כותיה הרי זו מקודשת משום דהו"ל שליח לאו בר חיובא ויש שלד"ע. והרי כתבו התוס' ז"ל בפירוש דדוקא כהן שאמר לישראל כו' מיקרי שליח בר חיובא כיון דאין הישראל מוזהר כלל על איסו' גרושה ואי מקדשה לעצמו לא מיחייב. אבל כהן שאמר לכהן כיון דגם הוא מוזה' על איסור גרושה ואי מקדשה לעצמו מיחייב השתא נמי דלא מקדשה לעצמו מיקרי שליח ב"ח. דלפ"ז גם בנדון הרב ז"ל כיון דגם השליח מוזהר על איסו' בל יחל ואילו היה גם הוא מושבע שלא לקדש לעצמו אשה זו הוה אסו' לקדשה לו מיקרו שליח בר חיובא לפי דברי התוס' דכהן שאמר לכהן כו' מיקרי בר חיובא דנראה דנדון הרב ז"ל נמי הוה דכוותא דכהן שאמר לכהן. ואיך העלים הרב ז"ל עיני קדשו מדברי התוס' ז"ל הנז' וכתב בפשיטות גמור דבנ"ד שליח לאו ב"ח מקרי ויש שלד"ע ומקודשת לרבינא. וכדי ליישב דברי הרב ז"ל ע"כ לומר דפשיטא ליה כהצד הראשון של הרב מ"ל ז"ל דדוקא בכה"ג דכהן שאמר לכהן כו' דהוא עכשיו מוזהר ועומד שלא לקדשה לגרושה זו לעצמו מיקרי שליח ב"ח אע"ג דלא לעצמו מקדשה אלא לאחר. אבל בנשבע

שלא לקדש אשה פלו' וקדשה ע"י שליח אע"ג דגם השליח מוזהר על לאו דלא יחל דברו ואילו היה גם הוא מושבע שלא לקדשה לאשה זו לעצמו היה אסור לקדשה לעצמו. כיון דהשתא הכא איהו לא נשבע ואי בעי לקדשה לעצמו מקדשה דאין דבר שיעכבנו מעתה לקדשה לעצמו. לא מיקרי שליח ב"ח ויש שלד"ע. ומינה נמי לנדון הרב מ"ל זל במי שלוה ברבית בעצמו ושלח הרבית על ידי שליח דלא מיקרי שליח ב"ח גם לדעת התוס' זל כיון דהשת' איהו לא לוה ואי נותן הרבית מעצמו נמי לא עביד איסורא.

ולפום ריהטא נראה להוכיח כהצד השני שצדד הרב מ"ל ז"ל דגם בכה"ג דלוה מעצמו ברבית ושלח הרבית ע"י שליח וכן בנשבע שלא לקדש אשה פלו' וקדשה ע"י שליח דנדון הרב מח"א זל מיקרי שליח ב"ח. דאי לא תימא הכי אלא כהצד הראשון שצדד הרמ"ל וכדפשיטא ליה להרב מח"א ז"ל דבכה"ג לאו ב"ח מיקרי כיון שעכשיו איהו לא לוה וכן איהו לא נשבע. א"כ ל"ל דכתב רחמנא או ותחת גבי טביחה ומכירה לרבות השליח דאם טבח או מכר ע"י שליח נמי מיחייב הגנב המשלח בד' וה' למימ' דבטביחה ומכירה יש שלד"ע כדאיתא בפ"ה דקידושין דמ"ג ע"א ובב"ק דע"א ע"א וע"ט ע"א הא שליח זה כי טובח או מוכר כיון דאיהו לא גנבה לא עביד עבירה זו דגנב וטבח שבעבורה מיחייב שולחו בד' וה' והו"ל דומיא ללוה בעצמו ברבית ושלח הרבית ע"י שליח דכתב הרב מ"ל ז"ל דלא מיקרי ב"ח. כיון דאיהו לא לוה. דגנב ונתן לשליח וטבחו הוה נמי דכוותה:

וא"כ בלאו קרא דאו ותחת נמי דינא הבי הוה דיש שלד"ע ומיחייב הגנב שולחו בד' וה' למ"ד דבעי שליח ב"ח ובכה"ג הא לאו ב"ח הוא ובכל התו' כולה נמי דינא הכי הוה דמיחייב שולחו. אלא מוכח דאע"ג דבטביח' ומכירה דעביד השליח בשביל הגנב משלחו לא עביד איהו לעבירה זו דהגנב מתחייב בעבורה להאי חיובא דד' וה' דהא השלי' איהו לא גנב אלא משלחו הוא שגנב ואיהו אינו אלא טובח. מיקרי שלי' ב"ח כיון שהוא נמי מוזהר בחיוב זה דד' וה' אילו היה הוא גונב נמי דאף דעכשיו איהו לא גנב כיון שאילו גנב נמי היה מחוייב בהאי חיובא מיקרי שלי' ב"ח וכמ"ש הרב מ"ל זל בהצד השני בלשון אפשר. ויש לתמוה על הרב מ"ל זל דאיהו מספקא ליה האי מילתא וכ"ש דקשה טובא על הרב מח"א זל דפשיטא ליה דבכה"ג לא מיקרי ב"ח. והלא מהא דכתב רחמנא רבויא גבי טביחה ומכירה לחייב הגנב כשטבח או מכר ע"י שלי' למימר דבטביח' יש שלד"ע. מבואר יוצא דגם בכה"ג מיקרי שלי' ב"ח וכאמור.

אשר לפי זה אני תמה מאוד על הרמב"ן והריטב"א זל דסברי רבנן דה"ה בכהן שאמר לכהן צא וקדש לי אשה גרושה דלא מיקרי שלי' ב"ח. דלא כסברת התוס' כתבתי דברי הרמב"ן והריטב"א זל לעיל בריש סי' הקודם יע"ש. והוא תימא דהא ממאי דאיצטריך

רחמנא למכתב רבוייא גבי טביחה ומכירה לרבות טבי' או מכירה ע"י שלי' למימרא דבטביחה ומכירה יש שלד"ע מבואר יוצא דאף שהשלי' אינו מוזהר בטביח' זו להתחייב עלה ד' וה' דהרי הוא לא גנבה אפ"ה כיון דגם השליח מוזהר מיהא על חיוב זה דד' וה' אילו גנבה איהו נמי. מיקרי השתא נמי אף דאיהו לא גנבה שליח ב"ח בטבי' זו וא"כ כ"ש לכהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה דכהן השלי' הנה הוא מוזהר ועומד גם עכשיו שלא לקדש גרושה לעצמו ואילו מקדשה לעצמו מיחייב דמיקרי שלי' ב"ח אף דאינו מקדשה אלא לאחר. ואיך כתבו הרמב"ן והריט' דכה ן שאמר לכהן לא מיקרי שלי' בר חיובא.

איברא דמצאתי ראיתי להחי' קידושין קדמון אשר בשם שיטה לא נודע שמו יכונה שכתב שם בפ"ב דקידו' דמ"ג ע"א עלה דאמרי' התם מה מכירה ע"י אחר אף טבי' ע"י אחר חייב וז"ל מה מכירה ע"י אחר איכא דמפרשי מוכר ולוקח. וליתא דהתם איהו גופיה מיהא קא מזבין ובמכירה גופה אי מזבין ע"י אחר מנ"ל דחייב עליה ד' וה'. ואיכא דמפרשי מה מכירה ע"י אחר דאורחא דמכירה ע"י סרסור. ולא נהירא. וי"ל דבמכירה ודאי ע"י שליח נמי מחייב דליכא למימר בשליח אין שלד"ע ע משום דדברי הרב וכו' דשליח מאי קעביד הרי כבד נגנבה הבהמה. אבל בטביחה הא קא מפסיד ממון חבירו בידים ובהא הו"א דאין שלד"ע אי לאו דילפינן ממכירה. וכי תימא במכירה נמי עבירה קא עביד שלי' דע"י יאוש ושנוי רשות קני ליה לוקח וקא פסיד לה בעל הבהמה. ס"ל כמ"ד דבלא יאוש נמי אע"ג דלא קני ליה לוקח מיחייב הגנב בד' וה' מפני שנשתרש בחט' ואישתכח דשלי' אפי' אי מזבין לה במזיד בשליחו' הגנב לא עביד שום עבירה והכי משמע דס"ל לרבא גופיה בפ' מרוב' דע"א עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שדח' מר הר"ב החידושין זל להאית דמפרשי להא דמה מכירה ע"י אחר דרצ"ל מוכר ולוקח והוא פירו' רש"י ז"ל דפריש לה הכי שם. ובעל החידושין נדחה קרי לה להאי פרושא והכי אמר מר עלה דליתא דהתם איהו גופיה מיהא קא מזבין ובמכירה גופה אי מזבין לה ע"י אחר מנ"ל דחייב עליה ד' וה' וגם על האי פירושא דמייתי בשם אית דמפרשי דאורח' דמכירה ע"י סרסור. כתב דלא נהירא. וכתב איהו ז"ל לפרש דהכי קאמר מה מכיר' ע"י אחר חייב כלו' דודאי דהכי הוה במכי' דע"י שליח נמי מחייב דליכא למי' בשליח אין שלד"ע משום דדברי הרב וכו' דשליח מאי קעביד הרי כבר נגנב הבהמה. אבל בטביח' הרי קא מפסיד ממון חבירו בידים ובהא הו"א דאין שלד"ע אי לאו דילפינן ממכירה:

ולפי זה הרי נמצא אתה למד מדברי הרב החידושין זל ופירושו הנז' למוד מפורש דכל כה"ג דנדון הרב מ"ל זל שלוה בעצמו ברבית ושלח הרבית ע"י שליח. א"נ כנדון הרב

מח"א ז"ל בנשבע שלא לקדש אשה פלונית וקדש' ע"י שליח. דשליח לאו בר חיובא מיקרי אע"ג דבעיק' האי איסורא דרבית וכן בלאו דלא יחל גם השליח מוזהר בהו ואם הוא לוה ברבית עביד איסורא וכן אם הוא היה מושבע שלא לקדש אשה זו היה אסור לו לקדשה לעצמו נמי. אפ"ה כיון דהשתא מיהא איהו לא לוה או לא נשבע לאו ב"ח מיקרי. דהו"ל דומיא ממש לגנב הוא עצמו ומכרה ע"י שליח שכתב הרב החידושין ז"ל דלאו בר חיובא מיקרי דליכא למימר בשליח אין שלד"ע משום דדברי הרב. וכו' דשליח מאי קא עביד הרי כבר נגנבה הבהמה. הרי דאע"ג. דגם השליח מוזהר מיהא על האי איסורא וחיובא דד' וה' כשהוא יגנוב וימכור. אפ"ה קאמ' מר הר' החידו 'ז"ל דליכא למימ' בשליח אין שלד"ע משום דדברי הרב כו' דשליח מאי קא עביד הרי כבר נגנב' הבהמה. ומינה נמי לנדון הרב מ"ל בלוה בעצמו ברבית ושלח הרבית ע"י שליח.. וכן לנדון הרב מח"א ז"ל בנשבע שלא לקדש אשה פלוני' ומקדשה ע"ר שליח דהוו נמי דכוותיה דמכיר' ע"י שליח דלא מיקרי שליח ב"ח וכמו שצדד בתחילה ובראשונ' הרמ"ל ז"ל והכי פשיטא ליה להרב מח"א ז"ל וטביחה ע"י שליח דמיקרי בר חיובא היינו משום דעביד השליח נמי איסורא בטביחה זו דהוא ע"י טביחה זו מזיק ממון חבירו בידים ולהכי הו"א דאין שלד"ע כיון דשליח בר חיובא הוא מה"ט דמפסיד ממון חבירו בידים ולהכי איצטריך רחמנא למכתב רבוי' גבי טביח' לרבות השליח למימרא דבטביח' יש שלד"ע. ולא קשיא על הרב מ"ל והר"ב מח"א וגם על הרמב"ן והריטב"א ז"ל מאי דהוינן עלייהו מהא דאיצטריך רחמנא לרבות טביחה על ידי שליח.

ברם לדידי תמיה' לי טובא על הר"ב החידושין ז"ל בעיק' מאי דכתב על האית דמפרשי מוכר ולוקח דליתא דהתם איהו גופיה מיהא קא מזבין ובמכיר' גופה אי מזבין ע"י אחר מנ"ל דחייב עליה ד' וה' ובחר לו מפני כך דרך לעצמו ופירש איהו פירשא אחרינא הנז'. והוא תימא לפענ"ד על הרב ז"ל דהא כהאי פירושא דהאית דמפרשי שהוא פי' רש"י ז"ל דהיינו מוכר ולוקח. הכי מפורש יוצא להדיא מהש"ס דב"ק דע"ט ע"א דפירושו הכי הוה. דגרסי' התם ת"ר גנב ונתן לאחר ומכ' וכו' ואמרי עלה מאי קמ"ל אשמועי' רישא גנב ונתן לאח' וטבח דיש שלד"ע אע"ג דבכל התו' כולה אין שלד"ע הכא יש שלד"ע מאי טעמא וטבחו ומכרו מה מכירה דלא אפשר דלאו ע"י אחר אף טביח' ע"י אחר מיחייב יע"ש. הרי לך בא מפורש להאי מילתא דמה מכיר' ע"י אחר להדיא בש"ס דהכוונ' הוא מה מכיר' דלא אפש' דלאו ע"י אחר והיינו דלא אפשר להיות מכיר' אלא ע"י אחר דהוא מוכר ולוקח והיינו כהאי פירוש דהאית דמפרשי קמא דכתב הר"ב החי' ז"ל דהוא פי' רש"י ז"ל. ואיך כתב הר"ב החי' עלה וליתא ונדח' קרא לה ובחר לו פירוש לעצמו והלא

בא מפורש בש"ס להדיא ממאי דקאמר בב"ק מה מכיר' דלא אפשר דלאו על ידי אחר דהוא משום דאי אפשר למכירה בלתי מוכר ולוקח וכפי' רש"י זל. וכמו כן אני תמה גם על האית דמפרשי אחרינא דמייתי הרב החידו' ז"ל דמפרשי לה דאורחא דמכירה ע"י סרסור. ואילו ממאי דקאמר הש"ס התם בב"ק דע"ט מה מכירה דלא אפשר דלאו ע"י אחר מבואר יוצא דלאו הכי הוא אלא פירושו הוא דלא אפשר למכירה בלא מוכר ולוקח.

ומאי דדחי מר הרב החידו' זל להאי פירושא דמוכר ולוקח דהתם איהו גופיה מיהא קא מזבין ובמכירה גופה אי מזבין ע"י אחר מנ"ל דחייב עליה ד' וה'. לאו דחייה היא כלל דמאי דאמרי' מה מכירה ע"י אחר אף טבי' ע"י אחר. הכוונ' היא דמה מכיר' דאי אפשר אלא ע"י אחר דהוא לוקח אף טביח' נמי יש לך למצוא אמר והיכא משכחת לה בטביח' ע"י אחר אינו לא ע"י שליח ועיין בתוס' בב"ק סוף ד"ה. נתנו לו לבכורת בנו וכו' ובמ"ש בביאור דבריהם בש"מ לב"ק שם דקל"ו ע"א מן הספר ד"ה נתנו לו לבכורת בנו וכו' בשם תוספי הרא"ש ז"ל יע"ש. וכיון דילפינן טביח' ע"י אחר דחייב משום דכתיב וטבחו או מכרו דלפי הלמוד הזה למדנו דטביחה ע"י שליח חייב דבהכי הרי מצינו טביחה ע"י אחר דוגמא דמכירה דאי אפשר דלא ע"י אחר דהוא הלוקח. הדר יליף נמי ממילא מכירה מטביחה דאף במוכר ע"י שליח חייב וזה פשוט וברור. באופן דהאי פירוש' דהאיכ' דמפרשי קמא הוא הפי' העיק' וכמו שכן בא מפור' להדיא בש"ס דב"ק ודלא כפירוש האית דמפרשי תניינא דמייתי הרב החי' ז"ל וגם דלא כמו שכתב לפרש איהו ז"ל מדנפשיה. ונפלאתי מאוד על הרב החי' ז"ל וכן על האית דמפרשי תניינא דמייתי איך אשתמיט מינייהו מלכי הש"ס דב"ק הנז' כי שם באר"ה כהאי פירושא דהאית דמפרשי קמא דהיינו מוכר ולוקח ומאי דדחי מר הרב החי' להאי פי' לאו דחיה היא כלל כאמור ומדובר. סוף דבר שדברי הרב החי' ז"ל והאית דמפרשי דאורחא דמכיר' ע"י סרסו' נפלאו ממני וצל"ע רב.

תו איכא לאקשויי על האי פירוש' דפי' מר הר"ב החי' ז"ל דבמכיר' ודאי ע"י שליח מיחייב דליכא למימר בשליח אין שלד"ע משום דדברי הרב וכו' דשליח מאי קעביד הרי כבר נגנבה הבהמה כו' דהתינח לרבינא דאמר בפ"ק דב"מ היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשליח בר חיובא הוא אבל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו. שפיר הוה הא דאמר מר דבמכיר' ודאי ע"י שליח מתחייב דליכ' למימר ביה אין שלד"ע משום דדברי הרב כו' דלאו בר חיובא הוא דמאי קעביד. אבל לר"ס דקאמר התם דאף היכא דשליח לאו בר חיובא הוא כגון כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן נמי אין שלד"ע ולא מיחייב שולחן משום דכל היכא

דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מיחייב שולחו דאין שלד"ע. א"כ ה"נ בגנב ואומר לשלוחו למוכרו כיון דהשליח אי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שלד"ע. וא"כ לר"ס אכתי קשה להאי קושיא דהקשה מר הרב החי' ז"ל דבמכירה גופה מנ"ל דמחייב ע"י שליח. ועל כרחין דלר"ס מאי דאמרי' מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר לא הוה פרושו כדפריש לה מר הרב החידושין ז"ל. ואם כן איך ניחא ליה להרב ז"ל האי פירוש' דיליה. ומיהו לזה יש לדחות ולומ' דאין ה"נ דלרב סמא לא דריש להא דטביח' ע"י שליח כדדריש רבא דרבא ס"ל כרבינא ולהכי דריש לה שפי' מוטבחו או מכרו מה מכירה ע"י אחר וכו' וכדפי' לה הרב ז"ל. אבל ר"ס נפקא ליה הא דמכירה וטביח' ע"י שליח כדדריש ר' ישמעאל או לרבות השליח א"נ כאידך מ"ד דדריש לה מתחת לרבות השליח דמהני רבויי ילפינן למכירה נמי דאפי' ע"י שליח חייב דאי לא"ה גם במכירה לא מיחייב שולחו משום דאי בעי עביד אי בעי לא עביד ואין שלד"ע.

האמנם אכתי איכא לאקשויי טובא על האי פירושא דהרב החי' ז"ל דקאמר דבטביחה הא קא מפסיד ממון חבירו בידים ובהא הו"א דאין שלד"ע אי לאו דילפינן ממכיר'. וקשה דהא אפי' לרבינא דקאמ' דהיכא דהשלי' בר חיובא אין שלד"ע מוכח התם בפ"ק דב"מ ממאי דאמרי' התם מאי בינייהו א"ב כהן דאמר לישראל וכו' ללישנא דאמר היכא דשליח לאו ב"ח הוא מיחייב שולחו ה"נ שלי' לאו ב"ח הוא כו'. דלא מיקרי שלי' ב"ח אלא כי הוה ב"ח דאותו האיסו' והחיוב עצמו של המשלח. אבל היכא דלא הוה שלי' ב"ח דאותו האיסור והחיוב עצמו דמוזהר בו המשלח אף דגם השלי' עביד מיהא איסור' לנפשיה לא מיקרי שלי' בר חיובא משום האי איסור' דעביד השלי' אע"ג דשייך בו למימ' דברי הרב כו' מצד האי איסורא דעביד השליח. דכל דלאו בר חיובא הוא דאותה העבירה' עצמ' דהוה בר חיובא משלחו לא משגחינן בשום איסור וחיוב אחר שיעשה השלי' לעצמו בשליחותו. דהא כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה. גרושה אע"ג דאין הישראל מוזהר על איסור גרוש' מ"מ הא עביד מיהא הישראל איסור' כי מקדשה לכהן משלחו דעובר משום. לפני עור כו' ואפי' הכי קאמר הש"ס דלרבינא שלי' לאו בר חיובא מיקרי וכמ"ש התוס' ז"ל שם דאף דהישראל עובר משום לפני עור לאו ב"ח מיקרי וכ"כ נמי הרמב"ן והריטב"א ז"ל והיינו משום דבעינן שיהא השליח בר חיובא מאותה העבירה עצמה וכמו שכתבנו באורך בזה לעיל בסי' הקודם וכיון שכן כי טובח ע"י שלי' אע"ג דגם השלי' עושה עביר' והיא שהוא בטביח' זו מפסיד ממון חבירו בידים. מ"מ לא מיקרי שלי' ב"ח מפני איסור זה דיהא דינו דאין שלד"ע כיון דלא עביד להאי איסור' גופיה דעוב' המשלח ומתחייב בעבורו חיוב זה דד' וה' דהוא גנב וטבח ומשום

דנשתרש בחטא כדאיתא בב"ק דס"ח ע"א דמה"ט הוא דחייב' תורה לגנב וטבח בד' וה' יע"ש. וכיון דהמשל' איהו גנב והשלי' לא גנב אלא טבח ולא עביד השלי' להאי איסור' דהוא שנשתרש בחטא אשר בעבורו בא עיקר חיוב זה דד' וה' ולאו בר חיובא הוא השלי' בחיוב זה דד' וה' בטביח' זו. אע"ג דעכ"פ איהו נמי איסורא עביד והוא זה דקא מפסיד בטביח' זו ממון חבירו בידים מ"מ כיון דלאו בר חיובא הוא בטביח' זו להאי חיובא גופיה דהוה ב"ח בו משלחו. לא משגחינן בהאי איסורא דעביד השלי' לנפשי' בטביח' זו ושלי' לאו ב"ח מיקרי ומיחייב שולחו לרבינ' דהו"ל דומיא דכהן דאמר לו לישראל לקדש לו אשה גרושה דלא מיקרי שליח ב"ח לרבינא ומיחייב הכהן שולחו אע"ג דגם הישראל השלי' עובר מיהא משום לפני עור וכו' וכאמור. ועל כרחין לומר דהיינו טעמ' דמיקרי בטביחה שלי' בר חיובא משום דגם השלי' מוזהר בחיוב זה דתשלומי ד' וה' אם הוא גנב וטבח דכיון דגם איהו מוזהר בהאי חיובא ואילו איהו גנב וטבח מיחייב בד' וה' השתא נמי דמשלחו גנבו ואיהו לא גנב אלא טבח לבהמה זו שכבר נגנבה. מיקרי שלי' ב"ח ואין שלד"ע ולהכי איצטריך רחמנא למכתב וטבחו ומכרו דמה מכירה ע"י אחר וכו' למימרא דבטביח' יש שלד"ע. וא"כ גם במכירה אף דהשלי' לא גנב מיקרי שלי' בר חיובא מה"ט דאילו גנב ואין שלד"ע. דלא כמ"ש הרב החי' ז"ל לפרש להאי ילפותא דרבא דמה מכירה ע"י אחר כו' דבמכירה ודאי שלי' נמי מיחייב דליכא למימר בשלי' אין שלד"ע משום דדברי הרב וכו' דשלי' מאי קעביד כו' אבל בטביחה הא קא מפסיד ממון חבירו בידים ובהא הו"א דאין שלד"ע כו'. דזה אי אפשר לומר כלל אפי' לרבינא דבעי שלי' בר חיובא משום דבעי שיהא ב"ח מן אותו החיוב עצמו דמיחיב המשלח וע"כ דטעמ' דהוה שלי' ב"ח גבי מכירה וכן בטביחה הוא משום דגם השלי' מוזהר על חיוב זה דד' וה' אילו איהו גנב נמי וכאמור ומדובר.

איברא דעל הר"ב החי' ז"ל לאו קושיא היא הא דאקשינן דאיכ' למימר דאיהו ז"ל לא שמיע ליה כלומ' לא ס"ל להאי סברא דסברי רבנן התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל בההיא דכהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרוש' דאף שישראל השלי' עובר משום לפני עור כו' לא מיקרי שלי' ב"ח. אלא איהו לדידיה ס"ל דכל שהשלי' עביד איסורא בשליחותו מאיזו צד שיהא ואף דלא הוה בר חיוב' מן אותה העבירה עצמה אלא דעביד איסורא לנפשיה דלפני עור מיקרי שלי' בר חיובא כיון דשייך גביה לומר דברי הרב וכו'. והא דכהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרוש' דקרי ליה הש"ס התם שלי' ב"ח. יסבור הרב ז"ל כהאי סבר' דכתב הריטב"א ז"ל שם הביא דבריו הר"ב בס' א"ז דהך סוגיא אתיא אליבא דרבא דאמר בעל לוקה אף על הקידושין לא בעל אינו לוקה על הקידושין

וכיון שהקידו' תלויין בבעילה לא חשיב בר חיובא משום לפני עור יע"ש ובמה שכתבתי לעיל בסימן צ"ה לדעת הרי"ף ז"ל. או דס"ל כאידך תירוצא דכתב שם הריטב"א ז"ל דמיירי כשהכהן עצמו היה יכול לקדשה לעצמו דלא קאי בתרי עברי דנהרא וכו' יע"ש. ולהכי שפיר כתב הרב החי' ז"ל דבטביחה מיקרי ב"ח משום דהוא קא מפסיד ממון חבירו בידים.

האמנם לפי דעת התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל דסברי דהתם גבי כהן דאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה קא עבר הישראל משום לפני עור. אלא דאפ"ה לא מיקרי שליח ב"ח משו' דבעי' שלי' ב"ח מן אותה העביר' עצמה דמיחייב בה משלחו. אי אפשר למימר דבטביחה ע"י אחר מיקרי השליח בר חיובא מה"ט דאמר הרב החי' ז"ל דגם השליח עביד איסורא דקא מפסיד ממון חבירו בידים. כיון דלא הוה בר חיובא מאותו החיוב עצמו דמחייב בו משלחו. ועל כרחין לומר לדעת התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל דטעמא דטביחה ע"י שליח דמיקרי שלי' ב"ח והו"א דאין שלד"ע בטביחה אי לאו דגלי רחמנא גבי טביחה במאי דכתב וטבחו ומכרו דמה מכירה ע"י אחר כו' למימר' דגבי טביחה יש שלד"ע. אינו אלא משום דגם הוא מוזהר בהאי חיובא דד' וה' אם הוא גנב וטבח והכי נמי במכירה שלי' בר חיובא מיקרי מה"ט וכדכתיב' לעיל.

והנה כי כן על כרחיך אתה למד לפי דעת התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל. מהא דאיצטריך רחמנא למיכתב רבוי גבי טביחה ומכיר' דגם בטבח או מכר ע"י שליח מיחייב הגנב שולחו בד' וה' למימרא דאע"ג דבכל התורה כולה אין שלד"ע גבי טביחה ומכירה יש שלד"ע. דכל דשלי' מוזהר גם הוא בהאי איסורא וחיובא אילו הוה עביד איהו כדעביד משלחו אף דעכשיו במאי דעביד השליח כשליחו' לא עביד להאי איסור' וחיובא גופיה מיקרי שלי' כ"ח כיון דאילו הוה עביד למאי דעבי' משלחו היה מתחייב כה"ג דמכירה או טביחה ע"י שלי' מיקרי ב"ח אע"ג דאיהו לא גנב והיינו משו' דאילו גנב נמי מתחייב כד' וה' וכאמור. ומינה ללוה בעצמו ברבית ושלח הרב"י ע"י שליח דנדון הרב מ"ל ז"ל מיקרי שליח ב"ח אע"ג דהשתא הכא לא עביד השלי' איסורא דרבית דומיא דמכירה ע"י שליח או טביחה. וכן נמי בנשבע שלא לקדש אשה פלונית וקידשה ע"י שליח דנדון הרב מח"א ז"ל דמיקרי שלי' ב"ח לפי דעת התוס' ז"ל. והדרה תמיהתנו על הרב מ"ל ז"ל שצדד לומר דלא מיקרי בנ"ד ששולח הרבית ע"י שליח בר חיובא. וכ"ש דקשה על הרב מח"א ז"ל דפשיטא ליה הכי דלאו ב"ח מיקרי וכמו כן תגדל התימא על הרמב"ן והריטב"א ז"ל דסברי רבנן דאפי' כהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה דלא מיקרי כהן השליח ב"ת כיון דאיהו לא עביד איסורא במאי דמקדשה לאחר. דא"כ למה לי דכתב רחמנא רבוי

גבי טביחה ומכירה לרבות השליח. כיון דלדידהו נמי בעי' דיהא השליח ב"ח מן אותו החיוב עצמו דמיחייב בו המשל' אבל כל דלאו ב"ח הוא מאותו האיסור והחיוב עצמו לא משגחינן בשום איסור וחיוב אחר שיהא על השליח במעשה שליחותו ועל כרחין דמשום דגם הוא מוזהר על אותו האיסור והחיוב ההוא מיקרי שליח ב"ח וכ"ש לכהן דאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה דכהן השלי' מוזהר ועומד הוא השתא הכא נמי שלא לקדשה לגרושה זו לעצמו דמיקרי שליח ב"ח. ואיך כתבו הרמב"ן והריטב"א ז"ל דלא מיקרי כהן השלי' בר חיובא.

האמנם שבתי אני וראיתי דאדרב' יש לי להוכי' מההיא דטביחה ומכירה כל בתר איפכא דבכל כה"ג דנדון הרב מ"ל ז"ל גבי רבית ונדון הר"ב מח"א ז"ל גבי נשבע שלא לקדש אשה פלונית ומקדשה ע"י שליח. לא מיקרי שליח בר חיובא מה"ט דגם הוא מוזהר בעיקר האי איסורא כיון דהשתא הכא מיהא לא עביד השליח איסורא דבתר השתא דעביד השלי' שליחותי' אזלינן למיקרי ליה שליח בר חיובא ולא בתר מאי דגם הוא מוזהר בו בהאי איסורא וכמו שצדד הרב מ"ל ז"ל בראשונה וכדפשיטא ליה נמי להרב מח"א ז"ל. ואמינא לה מהא דגרסי' בב"ק דע"א ב' והתניא גנב וטבח בשב' וכו' משלם ד' וה' דר"מ וחכמי' פוטרין אמרי בר מיניה דההיא דהא אתמר עלה כו' משמי' דר"י בטובח ע"י אחר. ופריך הש"ס עלה וכי זה חוטא וזה מתחייב אמר רבא שאני הכא דאמר קרא וטבחו או מכרו מה מכירה ע"י אחר כו' דבי רבי ישמעאל תנא או לרבות השלי' כו' ופי' רש"י ז"ל וכי זה חוטא וכי שלי' חוטא ושולח מתחייב בד' וה' והא קי"ל דאין שלד"ע ע"כ יע"ש. והכי אמרי' נמי בכתובות דל"ג ע"ב ופירש"י שם וכי שלי' חוטא ושולח מתחייב קנס דד' וה' והא קי"ל בקידושין אין שלד"ע יע"ש. הנה דפריך הש"ס וקאמר וכי זה חוטא וזה מתחיי' כלומר והא קי"ל דאין שלד"ע. והשתא אם איתא דלענין שיהא השלי' ב"ח למימר ביה דאינו שלד"ע בעינן שיהא בר חיובא ועובר לאותה העבירה עצמה שעובר ומתחיי' בה משלחו. אבל אם השלי' אינו עושה בשליחותו אותה העבירה. עצמה אף שעושה מיהא גם הוא איסור וחיוב אחר בשליחותו. כהא דטביחה ע"י שליח דהשליח לא גנב לבהמה זו ולא עביד איהו בטביחה זו להאי איסורא וחיובא דמתחייב בה משלחו אלא דאיהו עביד איסורא אחרינא לנפשיה דהוא מפסיד בטביחה זו ממון חבירו בידים. לא מיקרי שליח בר חיובא בהכי למפטרי' להמשלח מטעם אין שלד"ע. אלא לאו ב"ח מיקרי ויש שלד"ע וטעמא דמיקרי ב"ח גבי טביחה וכן במכירה הוה משום דגם הוא מוזהר על עיקר איסור וחיוב זה דד' וה' דאילו איהו גנב וטבח מיחייב. א"כ כי פריך התם הש"ס מהא דקי"ל אין שלד"ע איך פריך וכי זה חוטא וזה מתחייב. והלא השליח דטבח

איהו לא גנבה וא"כ כי טובח בשליחות הגנב לאו חוטא השליח חשיב למפטריה להגנב משלחו מחיוב ד' וה' מה"ט דשליח חוטא ואין שלד"ע. אלא דמשום דגם איהו מוזהר על עיקר חיוב זה דתשלומי ד' וה' אם איהו גנב וטבח היא דאית למחשביה להשליח ב"ח מפני כך ואין שלד"ע. וא"כ הכי הו"ל להש"ס למיפרך וע"י אחר מי מיחייב והא קי"ל אין שלד"ע והוה אתי שפיר דאף דאין השליח חוטא חטא זה דבו מתחייב המשלח. מ"מ שליח ב"ח מיקרי מטעמא דגם הוא מוזהר על עיקר חיוב זה דתשלומי ד' וה' אם הוא גנב וטבח. משא"כ בשביל חטאו זה של השליח דהוא חוטא בשליחותו דטביחה זו דהוא מפסיד ממון חבירו דלא מיקרי מפני חטאו זה ב"ח למימר ביה אין שלד"ע. ואיך קאמר הש"ס וכי זה חוטא וזה מתחייב. אשר מזה מבואר יוצא דמפני מה שהשלי' חוטא בטביחה זו דהוא מפסיד ממון חברו בידים בטביחה זו הוא דמיקרי ב"ח ואין שלד"ע. אלא מדקאמר הש"ס הכי מוכח להדיא דקושטא הכי הוה דמשום האי איסורא דעביד השליח לגרמיה דהוא מפסיד ממון חבירו בידים בטבי' זו הוא דמיקרי שלי' ב"ח ודינא הוה דליפטור הגנב משלחו מטעמא דאין שלד"ע. הא או לאו האי איסורא דקא עביד השלי' לגרמיה בטבי' זו שפיר הוה חייב משלחו ולא הוה אמרינן ביה אין שלד"ע אע"ג דמ"מ הרי גם השלי' מוזהר מיהא בהאי חיובא דתשלומי ד' וה' דאילו איהו גנב וטבח מתחייב בתשלומי ד' וה' לא מיקרי מפני כך שלי' ב"ח למימר ביה אין שלד"ע דכדי שיהא שלי' ב"ח לענין זה דאין שלד"ע בעינן שיהא חוטא השלי' במעשה שליחותו. ולהכי היינו דפריך וכי שלי' חוטא ומשלח מתחייב והא כיון דשליח חוטא בטבי' זו דהוא מפסיד ממון חבירו בידים הו"ל שלד"ע וקי"ל אין שלד"ע. וא"כ הרי מוכח להדיא מהך סוגיא כל בתר איפכא מהא דהוה בעינן להוכיח לעיל. דמפני מה שגם השלי' מוזהר על עיקר הדבר ההוא מיקרי שלי' ב"ח מפני כך וכהצד הראשון שצדד הרב מ"ל ז"ל בנ"ד גבי שולח הרבית ע"י שליח דלא מיקרי שלי' ב"ח. וכדפשיטא ליה נמי. להר"ב מח"א זל בנ"ד בנשבע שלא לקדש אשה פלוני' וקדשה ע"י שלי'. וכן נמי אתי שפיר מאי דכתבו הרמב"ן והריטב"א זל דכהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה דלא מיקרי כהן השלי' ב"ח כיון דלא מקדשה לעצמו ולא עביד איהו איסורא. דהכי מוכח מהך סוגיא דב"ק הנז'. ואפילו לדעת התוס' זל דס"ל דכהן שאמר לכהן מיקרי כהן השלי' ב"ח כיון דגם הוא מוזהר ואם מקדשה לעצמו מיחייב. היינו משום דס"ל להתוס' דבכה"ג דגם כהן השליח מוזהר ועומד הוא גם הוא עכשיו שלא לקדש לעצמו אשה זו דהיא גרושה. חוטא השלי' מיקרי במה שמקדשה לאחר נמי משום דכיון דגם הוא מוזהר ועומד עכשיו שלא לקדש לעצמו גרושה. יש לו ליזהר יותר שלא להתעסק בקידו' אשה גרושה אף לאחר

ומפני האי זהירותא יתירתא דאית ביה בשליח כהן חוטא מתקרי ושייך ביה נמי למימר דברי הרב וכו' וכמו שכ"כ תוס' שאנץ ז"ל כתבנו וביארנו דבריהם לעיל בסי' הקודם ושם כתבנו נמי שכן הוא נמי דעת התוס' שלנו יעש"ב.

אלא דלפי מה שנתבאר מהך סוגיא דב"ק הנז' מהא דפריך הש"ס הכי וכי זה חוטא וזה מתחייב. איכא לאקשויי טובא לפע"ד על מאי דמפור' יוצא מדברי התוס' דפ"ק דב"מ והרמב"ן והריטב"א ז"ל שם דכל דלא הוי השליח ב"ח מן אותה העביר' עצמה שמשלחו בר חיובא בה אע"ג דגם השליח עביד מיהא איסור' אחרינא לנפשיה ושייך ביה למימ' דברי הרב כו' לא מיקרי שליח בר חיובא משום האי איסורא אחרינא דלגרמיה הוא דעביד השליח כה"ג דכהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה דכתבו התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל דאע"ג דעבר השלי' משו' לפני עור לא מיקרי מפני איסור זה שליח ב"ח. והיינו משום דלא הוה איסור זה אותו האיסו' עצמו דמשלחו. ואילו ממאי דקאמר הש"ס התם בב"ק גבי טביחה ע"י שליח וכי זה חוטא וזה מתחייב מבואר יוצא דלא בעינן שיהא השלי' בר חיובא מן החיו עצמו שמתחיי' בו השליח. אלא כל שגם השליח חוטא הוא בשליחותו אף שאין חטאו מן החטא דמשלחו. מיקרי שלי' ב"ח ואין שלד"ע כיון דשלי' הוא חוטא וזה חוטא וזה מתחייב לא אמרינן מה"ט דאין שלד"ע. דהא בטובח ע"י שליח אין חטאו של השלי' בטביחה זו מן החטא עצמו שחוט' ומתחייב בו הגנב משלחו בהאי חיובא דתשלומי ד' וה' דהא השליח לא גנב. ואיך קאמר הש"ס עלה וכי זה חוט' וזה מתחיי' ועל כרחין דמשו' מאי שחוטא השלי' חטאו הלזה דהוא מפסי' בטביח' זו ממון חבירו בידים וכמ"ש הר"ב החי' קידושין קדמון שכתבנו דבריו לעיל לפי פירושו להא דאמר רבא מה מכירה ע"י אחר כו' והכי ודאי מוכח להדיא מהש"ס דב"ק הנז' ממאי דקאמר וכי שליח חוטא וזה מתחייב. וא"כ בכהן שאמר לישראל נמי אי עביד השלי' איסורא דלפני עור במאי דמקדשה להכהן משלחו. בר חיובא מיקרי דשייך גביה למימר וכי שליח חוטא וזה מתחייב. דומיא דטביחה ע"י שלי' דמשום מאי דעביד השלי' איסורא לנפשיה דהוא מפסיד ממון חבירו בידים מיקרי שלי' ב"ח דזה חוטא וזה מתחייב לא אמרי' דאין שלד"ע. ועל כרחין לומ' דמאי דאמר הש"ס התם בפ"ק דב"מ דבכהן שאמ' לישראל לקדש לו אשה גרוש' לא מקרי שלי' ב"ח. היינו משום דמיירי בדלא עביד השלי' שום איסור כלל ואפי' איסור' דלפני עור לא עביד ישראל השלי' אי משום דהאי סוגיא אתיא כרבא דאמר לא בעל אינו לוקה וכיון דהקידושין תלויין עד שיבעול לא עבר השלי' משום לפני עור וכמ"ש הר"ב ז"ל בס' א"ז שם בב"מ בשם הריטב"א. או דמיירי בשיכול הכהן עצמו לקדש' דלא קאי בתרי עברי דנהר' כאידך

תירוצ' דהר"ב בשם הריטב"א ז"ל שם וכדכתיבנ' לעיל בישוב דברי הר"ב החי' קידושין קדמון ז"ל. ואיך כתבו התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל בפ"ק דב"מ דכהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה עובר הישראל משו' לפני עור מיה' ואפ"ה לא מקרי מפני האי איסור' דלפני עור שלי' בר חיובא. ומה יענו שפתי קדשם להא דקאמר הש"ס בב"ק עלה דטובח ע"י שלי' וכי זה חוטא וזה מהחייב אשר מזה מבואר יוצא דכל דהשלי' חוטא הוא בשליחותו יהיה איזי חטא שיהיה ואף שאינו מן אותו החטא שחוטא בו משלחו מיקרי שלי' ב"ח כאמור ומדובר.

אשר על כן נלע"ד דס"ל להתוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל דהתם גבי טביח' האי איסור' דעביד השלי' בטביחה זו מן אותו האיסור והחיוב שהמשלח חוטא ומתחייב בו הוא חשיב דהרי המשל' נמי אם הוא בעצמו טובח עיקר טעמא דחייבתו תור' לשל' תשלומי ד' וה' בטביחתו. הוה מפני מפני שבטביח' זו נשתר' בחטא כדתניא התם בב"ק דס"ח ע"א ואמ' עלה רבא התם מאי נשתרש בחטא ששנה בחט' יע"ש. ומאי דקרי להטביח' שנה בחטא נרא' משו' דבטביח' הנה הוא חוזר וחוטא שנית לחטאו הראשון דהוא חטא דגניבה. דעד השתא אף שכבר גנבה מרשות הבעלים אכתי ברשות דמארי קאי הבהמה דהא בעי לאהדוריה לבעלים. וכי הדר טבחה הנה הוא בהאי טביחה חוזר וגונבה שנית דאפקה בטביחה זו מרשות הבעלים לגמרי דהא לא מצי תו לאהדורה לבעלים כעין שגנבו וכדאיתא התם בב"ק דס"ה ע"א יע"ש בפירש"י ז"ל ד"ה תברה כו'. ולהכי קרי ליה שפיר לכי טובח' שהוא שנה בחט' וחייבתו רחמנ' על השנו"ת חטאו דגניבה תשלומי ד' וה' וא"כ כי גנב ונתן לאחר לטבוח הנה השלי' בטביחה זו איהו דעביד לאיסור זה דגנבה דהוא מפקה לה לבהמה בטביחה זו מרשות הבעלים לגמרי דהוא השנות החטא של משלחו אם היה הוא עצמו טובחה נמי ונמצא דחטא של השליח הוה מן אותו החטא עצמו עצמו דהמשל' ומינו הוא דהיינו חטא של גניבה וגם הוא חלק מחטאו של משל' ולכן הגם שהשליח לא מתחייב חיוב תשלומי ד' וה' בטבי' זו כאשר היה מתחייב משלחו אם היה טובחו נמי הוא עצמו כיון שהשליח לא גנבה בתחילה ובראשונ' מבית הבעלים. מ"מ כיון דעביד איהו נמי בטבי' זו להאי איסורא דגניבה והיא חלק מחטאו של הגנב הראשון משלחו שבעבורו בא עיקר חיובו דהמשל' בתשלומי ד' וה' דהיא על השנו"ת חטאו דגניב' והטביח' היא עיקר גמר מעשה איסור גניבתו של המשל' להתחייב על חטאו דד' וה' מיקרי שפיר השלי' ב"ח בהאי איסורא דגניבה דעביד בטביחה זו דהוא חוזר ושונה חטאו של גניבה של משלחו. כיון דגם השלי' חוטא הוא בטביחה זו חטא זה עצמו של איסור גניבה. אלא שלגבי משלחו הוה טביחה זו חטא של גניבה שנוי דשנה

בחטאו של איסור גניבה פעם ב' ולגבי השלי' איסור גניבה פעם אחת היא. אמנם הוא מן אותו החטא עצמו וממינו של חטאו דהמשל' והוא חלק ממנו. ולהכי שפיר מיקרי שלי' בר חיובא דההיא עבירה עצמה דמשלחו כיון דבין המשל' ובין השלי' תרוייהו עבדי האי איסור' דגניבה אלא שלהמשל' הוה איסור זה כפול אצלו בטביחה זו ולהשלי' אינו חטא כפול. ושפיר קאמר עלה הש"ס התם בב"ק וכי שלי' חוטא ושולחו מתחייב. משא"כ בהאי איסורא דלפני עור דעבר הישראל כי מקדש אשה גרושה לכהן משלחו דאין לאיסור זה שום ענין כלל להאי איסור' דמוזהר עליה הכהן משלחו בקידושיה דלא מינה ולא מקצתה דההעבירה דמשלחו הוא אלא הוא איסורא אחרינא לגמרי מאי דעביד השלי' במאי דמקדשה להכהן משלחו דהשלי' עביד איסור דלפני עור דהוא איסור כולל דכל איסורין ומשלחו איסורו הוא איסור קדושה דכהן דמוזהר על גרושה בלאו דלא יקח. ולהכי כתבו התוס' והרמב"ן והריט' ז"ל שפיר דלא מיקרי ישראל השלי' בר חיובא משום האי איסורא דלפני עור כיון שאם מקדשה לעצמו לא עביד להאי איסורא דלא יקח דהוא האיסור שמוזהר בו משלחו. כנלע"ד פשוט וברור בדעת התוס' והרמב"ן והריטב"א ז"ל. **כי** על פי הבא'ר תמהני טובא על הגאון המפורסם מהרי"ח לנדא ז"ל שראיתי בספרו הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה שכתב דמי שעושה שליח לגרש אשתו בעל כרחה דאיכא חרגמ"ה שלא לגרש בע"כ מיקרי השלי' בר חיוב' כיון דשייך בשלי' נמי איסור זה דחרגמ"ה שלא יגרש את אשתו בע"כ. והוכיח כן מההיא דטביחה ע"י שלי' דאי ס"ד דבעינן שיהא ב"ח לאותו דבר עצמו שנעש' עליו עתה שלי' א"כ היכי מקשו בגמ' בטבי' ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב וכי השלי' ב"ח הוא לגבי אותו השור ד' וה' והרי הוא לא גנב וא"כ לרבינא לא מקשה מידי וכו' ועוד דלרבינא קרא ל"ל בטבי' או לרבות השליח אלא ודאי דזה מקרי בר חיובא שאף שעל טביחה דשור שגנב חבירו אינו חייב ד' וה' מ"מ אם הוא יגנוב שור ויטבחנו חייב מקרי בר חיובא א"ד ז"ל יע"ש. ודבריו תמוהים לפענ"ד דהא אדרבה ממקו' שבא להוכיח הוכחתו הלזו והיא ממאי דפריך הש"ס בב"ק גבי טובח ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב. משם מוכח כל בתר איפכא דבעי' שיהא השליח ב"ח לאותו דבר עצמו שנעשה עליו עתה שליח. דבכן אתי שפיר הא דקאמר הש"ס להאי פירכא דיליה בהאי לישנא דוכי זה חוטא וזה מתחייב והיינו דהשליח בטביחה זו חוטא הוא חטא זה עצמו שבו מתחייב משלחו בד' וה' דהיינו חטא דאיסור גניבה וחשיב ב"ח דאותה העבירה עצמה שמוזהר בה משלחו דהיינו חטא דאיסור גניבה. דאי כדברי הגאון ז"ל לא שייך למיפרך להאי פירכא דפריך הש"ס עלה מהא דקי"ל אין שלד"ע כה"ג דפריך לה הש"ס דקאמר וכי שליח חוטא ושולחו מיחייב.

כיון דהשתא הכא הרי שליח לא חטא שא שהוא מוזהר בחיוב זה אם היה חוטא. ובכן לא יתכן כלל מפני מה שמוזהר בו אם היה חוטא למיקרי ליה עתה בטביחה זו חוטא ולמימרא וכי שליח חוטא וזה מתחיי' ואף גם זאת דתמיה קמתמי' וכי זה חוטא וכו'. אלא מדקא פריך הש"ס הכי מוכח להדיא דמשום מה שחוטא השלי' עכשיו בטבי' זו הוא דמיקרי שלי' ב"ח ואין שלד"ע והיינו משום דאיהו השתא הכא חוטא חטא זה עצמו דמוזהר בו משלחו דהוא איסור גניבה וככל מאי דכתיבנא ובירנא לעיל בישוב דעת התוספות והרמב"ן והריטב"א ז"ל והוא ברור.

איברא דהגאון ז"ל הנז' שם לעיל מזה תמה מאוד על מ"ש הרב מ"ל ז"ל פ"ב דה' רוצח להוכיח דגם באיסור דרבנן אמרינן אין שלד"ע והדר הוקשה לו להרב מ"ל לפ"ז מהא דאמרי' בפ"ק דב"מ איכא בינייהו איש שאמר לאשה אקפי ליקטן ואי אמרת דאף באיסורין דרבנן אמרינן דברי הרב וכו' א"כ אף למ"ד כל היכא דלאו ב"ח מיחייב שולחו הכא משלח לא מיחייב דאף דנשים אינן באזהרת לא תקיפו מ"מ איסורא דרבנן איכא ואפי' מקפת את הקטן וכו' יע"ש. וע"ז כתב הגאון מהרי"ח לנדא זל שם ועוד אני חמה על המ"ל בזה דהרי ע"כ לא מספקא ליה למהרימ"ט אלא אי באיסור דרבנן אמרינן אין שלד"ע כיון דמה"ת חשיב שלי'. אבל אי אסור מן התורה אין כאן ספיקא וא"כ איך הקשו שם בגמ' אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי וכו' והדבר תמוה וכי הוה ס"ד שאשה ועבד מותרים לגנוב והלא ודאי אף שהוא סבור דלאו בני חיובא מיקרו מ"מ אסורים לגנוב מן התורה ועוברין על ל"ת דלא תגנוב דכל מצות ל"ת נשים חייבות וא"כ למה לא נימא אין שלד"ע. אלא ודאי דלהאי מ"ד ב"ח לא אמרינן אין שלד"ע כי אם כשהשלי' ב"ח לאותו דבר כמוהו אבל כשאינו ב"ח לאותו דבר עצמו שהיה המשלח חייב לא משגחינן בשום איסור שיש כאן ואדרבה לדעת המקשה שאשה אינה בת תשלומין כלל א"כ היא חייבת מלקות על הגניבה דלא הוה ניתק לעשה דהשבה ואעפ"כ כיון שאין עליה אותו חיוב שיש על המשל' דהיינו חיוב תשלומין לא מיקרי ב"ח אבל בחרגמ"ה השלי' ב"ח לאותו הדבר שהמשל' ב"ח א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהוכח הוכיח הגאון זל מהא דפריך הש"ס התם בפ"ק דב"מ אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי וכו' דלמ"ד דלענין אין שלד"ע בעינן שיהא שלי' ב"ח. לא אמרינן אין שלד"ע כי אם כשהשלי' ב"ח לאותו דבר כמוהו דהיינו בין בהאיסור ובין בחיוב התשלומין דאיכא באותו האיסור. אבל כשאינו ב"ח לאותו דבר עצמו שהיה המשל' חייב דהיינו חיוב התשלומין אע"ג דבגוף האיסור גם הוא ב"ח בו לא משגחינן בהאיסור שיש שם ולאו כ"ח מיקרי כיון

שאינו ב"ח דתשלומין נמי כמשלחו כה"ג דאיסור גניבה דפריך המקשה מאשה ועבד דלאו ב"ח דתשלומין נינהו ואע"ג דבגוף איסור' דגני' גם אשה ועבד מוזהרין.
האמנם לפענ"ד עיקר הוכחתו הלזו מהא דפריך הש"ס בב"מ מאשה ועבד לאו הוכחה היא כלל וכמו שאכתוב לקמן בסי' שאח"ז בפירוש כוונת הש"ס בזה יעש"ב בס"ד. ואף גם זאת כי מהך סוגיא דב"ק דפריך הכי עלה דטבי' ע"י שלי' וכי זה חוטא וזה מתחייב דע"כ דהוה משום דחשיב מה שחוטא עתה השלי' בטבי' זו ב"ח ואין שלד"ע וכדברירנא לעי' לפי דברי התוס' והרמב"ן ז"ל בההיא דכהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה דאף דקעבר הישראל משום לפני עור לא מיקרי ב"ח מפני כך. וא"כ הרי מוכח לפ"ז מהך סוגיא דב"ק דלא בעינן שיהא השלי' ב"ח לאותו הדבר כהמשל' עצמו כמוהו בדומים ממש בין בהאיסור ובין בחיוב התשלומין. אלא כל דהוא ב"ח בעיקר האיסור אף דבחיוב התשלמין לא מיחיב השלי' מיקרי ב"ח דהא בהא דטוב' ע"י אחר אין השלי' ב"ח בטבי' זו בתשלומי ד' וה' כהמשל' דהא השלי' איהו לא גנבה בתחילה ובראשונה. ואפ"ה מיקרי ב"ח דקאמר עליה הש"ס וכי זה חוטא וזה מתחייב דמזה מוכח דמפני מה שחוטא השלי' עתה בטבי' זו דינא הוה דליפטר הגנב הראשון משלחו מתשלומי ד' וה' כאמור ומדובר. באופן שדברי הגאון מהרי"ח זל בהוכחותיו שתים אלה אינם אלא מן המתמיהין לפענ"ד כי לא זו בלבד דאין להוכיח כהאי סברא דאמר מר מהאי סוגיא דב"ק דגבי טבי' ע"י אחר דפריך הש"ס וכי זה חוטא וזה מתחייב כדמוכיח מינה הגאון ז"ל. לא אדרבה ממאי דפריך הכי וקאמר וכי זה חוטא וזה מתחייב מוכח כל בתר איפכא דבעינן שיהא ב"ח עכשיו בטבי' זו דיתקרי חוטא דעביד עתה איסורא. אבל אי לא הוה מהאי טעמא דהשלי' חוטא שפיר הוה שלי' ומיחייב שולחו ולא הוה אמרינן אין שלד"ע אע"ג דמ"מ גם השלי' מוזהר מיהא בהאי חיובא אם הוא גנב וטבח וככל האמור לעיל. ואף אם ירצה הדוחה לדחות הוכחתינו זו. מ"מ להוכיח מזה לאידך גיסא כדמוכיח מינה הגאון זל הא ודאי ליתא כלל דא"כ איך קאמר הכי וכי שלי' חוטא ושולחו מיחייב כיון דאין השלי' חוטא עתה בטבי' זו. אלא מדקאמר הש"ס הכי מוכח ודאי דמפני מה שחוטא השלי' בטבי' זו הוא דפריך מהא דקי"ל אין שלד"ע. ועוד דודאי מוכח נמי איפכא ממה דמקשה מהא דאין שלד"ע וכי זה חוטא וכו' דאי לאו משום חטאו זה דחוטא השלי' בטבי' זו שפיר מתחייב משלחו ולא הוה אמרינן אין שלד"ע אע"ג דגם השלי' מוזהר מיהא בעיקר האי איסורא דחיובא דתשלומי ד' וה' דמפני כך לא מיקרי ב"ח וכדכתיבנא.
גם מ"ש עוד הגאון הנז' שם וסס"י ע"ט להוכי' כדברי התוס' דכהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה מיקרי שלי' ב"ח דאף למאי דילפנן להא דאין שלד"ע משום דהו"ל

מעילה וטבי' ושליחות יד ג' כתובין הבאים כאחד דלכ"ע אין מלמדין דלא כמ"ש הגאון מהר"ר צבי הירש זל שם בס' ע"ח דלפי מאי דילפינן לה מג' כתובין הבאים כאחד ואין מלמדין בכהן שאמר לכהן וכו' לא מיקרי שליח בר חיובא: משום דלפי ילפותא זו דשלשה כתובין הבאים כאחד וכו' בעינן שיעשה השלי' עתה העבירה בפועל דשייך בו למימר לטעמ' דדברי הרב כו'. ולזה כתב הגאון מהרי"ח ז"ל בסי' ע"ט להשיב על דברי הגאון מהר"ץ ז"ל הנז' והוכיח מכח הא דילפינן מעילה מתרומה דיש שלד"ע במעיל' ומהא דקי"ל דיש מעילה בקונמו' דע"כ דאף דלא עביד השליח עתה שום איסור כיון דגם הוא מוזה' בהאי איסור' וב"ח הוא לענין זה מיקרי שלד"ע וכן כהן שקדש גרושה לכהן יע"ש הוכחתו בזה שאין דבריו מוכרחין כלל כאשר יראה הרואה והוא פשוט אין צורך לאריכות לזה ועיין מה שכתבתי לקמן סי' ק"ב בענין אי גם בקנמות דיש מעילה יש שלד"ע כמעיל' דקדשים. וכבר כתבנו דמהך סוגיא דב"ק דפריך וכי זה חוטא וזה מתחייב הכי מוכח דלענין שיהא שלי' בר חיוב' בעי' שיחט' עתה בשליחותו חטא דמן אותה העביר' עצמה דהמשלח. וכהן שאמר לכהן דכתבו התוס' ז"ל דמיקרי ב"ח היינו משום דגם כהן השלי' חוטא במקצת יתקרי כי מקדש' אפילו לאחר דמאחר דלדידיה נמי אסיר ליה לקדש' לעצמו יש לו ליזהר שלא להתעסק בקידושי אשה גרושה אפי' לאחר ומשו' האי זהירותא יתירתא שייך בו נמי קצת לה"ט דדברי הרב וכו' ומן אותה העבירה עצמו דמוזהר בו משלחו תחשב לו והו"ל דומה במקצת להני ג' כתובים הבאים כא' דילפינן מינייהו להאי כללא דאין שלד"ע וככל מאי דכתיבנ' וברירנא לעיל בסי' הקודם יע"ש. ודלא כמ"ש הגאון מהר"ץ ז"ל הנז' דלמאי דילפי' מג' כתובין הבאים כא' ליתא להאי סברא דהתוס'. דהא ודאי ליתא אלא דהתוס' ז"ל אמרי לה להאי סברא דכהן שאמר לכהן מיקרי שלי' בר חיובא אפי' לפי מאי דילפינן לה מג' כתובין הבאי' כא'. ולא מה"ט דאמ' מר הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל משום דכיון דגם הוא מוזהר בענין זה אף שעתה אינו עושה שום עבירה כלל מיקרי בר חיובא. דהא נמי ליתא דכדי שיהא שלי' ב"ח ואין שלד"ע בעינן שיחטא השליח עתה בשליחותו דשייך ביה למימר לה"ט דדברי הרב כו'. אלא טעמא הוה משום דגם בכהן שאמר לכהן וכו' חשיב שחוטא השלי' גם הוא בשליחותו כדבר האמור. וכן מבואר יוצא מדברי מהר"מ בר ברוך ז"ל בתשו' ק"ג סי' תצ"ה דכל דלאו בר חיובא הוא בשליחותו בחיובא דהמשל' אף שבגוף הדבר אף הוא מוזהר אם היה הוא כהמשל' לאו ב"ח מיקרי כיון דהשתא מיהא בהאי דעביד למשלחו לאו ב"ח הוא וכהצד הראשון שצדד הרב מ"ל וכדפשיטא ליה להרב מח"א ז"ל. ואכתוב דברי המהר"מ ב"ב ז"ל לקמן בסי' שאח"ז יע"ש ובמה שכתבתי על דבריו שם.

כללא דהאי מילתא אמינא דלרבינא דבעי שלי' בר חיובא. בעינן שיהא שלי' בר חיובא עתה בשליחותו ולאותה העבירה עצמה שהמשל' הוא בר חיובא בה. וכי הוה מילתא דכי יעשה לדבר זה עתה לעצמו יעשה איסור' כהמשל' בס"ג דכהן דאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה. מיקרי נמי בר חיובא לדעת התוס' מפני שכיון שדבר זה לעת עתה שהוא מתעסק בו בשביל משלחו לדידיה נמי אסיר. יש לו להשלי' ליזהר באיסוריה שלא להתעסק בו כלל אפי' לאחרינא ולהכי כחוטא גם הוא עתה בהתעסקו' בקידו' גרוש' זו חשי' ושייך למימר ביה מפני כך דברי הרב כו' וחשיב נמי חוטא מאותה העבירה עצמה שמוזהר בה משלחו. אמנם היכא דעכשיו אינו דבר שיש בו איסור להשלי' ואם יעשה הדבר הזה לעצמו עתה בעת ובעונה ההיא דהוא עסוק לעשותו בשביל משלחו לא עביד שום איסור דלדידיה שרי ליה האי מילתא כההיא דנדון הר"ב מח"א ז"ל דראובן נשבע שלא לקדש אשה פלו' וקדשה ע"י שלי' כיון דהשלי' איהו אינו מושבע שלא לקדש אשה זו לעצמו ואם ירצה עתה לקדשה לעצמו רשאי דאין לו דבר שיעכבנו מעתה מלקדשה לעצמו. לעצמו. גם להאי זהירותא יתירתא דשלא להתעסק כלל בקידושי אשה זו אפי' לאחר ליכא למימר ביה כדשייך למימר גבי כהן דמקדש אשה גרושה לכהן אחר דהתם עתה בעת שהוא עסוק לקדשה לאחר הוא מוזהר שלא לקדשה לעצמו נמי וחתיכה דאיסורא הויא קידושי אשה זו עליה לעת עתה נמי להכי שפיר יש לו להזהר שלא להתעסק בקידושי' כלל גם בשבי אחר וכי עסיק לקדשה לאחר חוטא גם הוא מיקרי לדעת התוס'. משא"כ במי שנשבע שלא לקדש אשה פלו' ומקדשה ע"י שלי' דלהשלי' שרי ליה לקדשה לנפשיה לעת עתה דלית ביה אפי' להאי זהירותא. לא מיקרי שלי' בר חיובא אפי' לדעת התוס' ז"ל הנז' גבי כהן שאמר לכהן כו' דאע"ג דגם השלי' מוזהר מיהא גם הוא על עיקר האי איסורא דלא יחל דברו. כיון דהשתא הכא בעת עסקו בדבר זה בשביל משלחו איהו לא עביד שום איסורא כלל דאפי' זהירותא יתירתא ליכא למימ' ביה באופן דלא שייך בו כלל למימר לטעמא דדברי הרב כו'. לא מקרי שליח בר חיובא מפני מה שגם הוא מוזהר בעיקר הענין כיון דהשתא הכא מיהא איהו לא עביד שום איסורא מאותו האיסור שמשלחו מוזהר בו. וכדפשיטא ליה להרב מח"א ז"ל בנדון דידיה כדכתיבנא לדעתו לעיל. וכן נמי הוה בנדון הרב מ"ל במי שלוה בעצמו ברבית ושלח הרבי' ע"י שלי' דלא מיקרי שליח בר חיובא מהאי טעמ' וכמו שצדד הרב מ"ל ז"ל בתחלה ודלא כהצד השני שצדד שם. גם דלא כהגאון מהרי"ח לנדא ז"ל דפשיטא ליה כל בתר איפכא דגם בכה"ג מיקרי שלי' ב"ח דליתא. גם הרב מהר"י ן' ג' וייא ז"ל בס' טל אורות בשו"ת חא"ה סי' א' כתב בפשיטות גמור דנשבע שלא לקדש אשה פלו' וקידשה ע"י שלי' דמיקרי שלי'

ב"ח לפי דעת התוס' ז"ל דכהן שאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה מיקרי שלי' ב"ח דהא נמי דכוותה כיון שגם השלי' מוזהר על איסור בל יחל יע"ש. ואחר המחילה דהא ליתא אלא בכה"ג לא מיקרי שלי' בר חיובא כיון דלא עביד עתה השלי' בהתעסקו בקידושי אשה זו לחבירו שום איסורא כלל וכהן דאמר לכהן לקדש לו אשה גרושה שאני כאמור ומדובר. כנלע"ד ותו לא מידי:

צח

אין שליח לדבר עבירה. נסתפקתי בהא דאין שלי' לד"ע היכא דשלי' בר חיוב' והשלי' חייב. היכא דהמשל' בר חיוב תשלומין בהאי איסורא וכי עביד לה ע"י שלי' נהי דלענין איסורא גם השלי' ב"ח הוה דאיהו נמי איסורא עביד מ"מ לענין חיוב תשלומין להניזק לאו בר חיוב' הוה השלי' בתשלומין מדינא דאף דאית ליה לשלי' נכסי לאתשלומי ניזק מיני' לא מצי ניזק לאשתועי דינא בהדיה ולאשתלומי דמי נזקו מיניה דמדינא פטו' הוא השלי' בתשלומין בדבר זה מאיזו טעם שיש בו בדבר ההוא דלא מיחייב השלי' בתשלומין. אי חייב המשל' לשלומי ליה לניזק דמי נזקו ולא מיפטר מהניזק מהאי טעמא דאין שלד"ע. דאפשר דה"ט דאין שלד"ע לא מהני לחייבו להשלי' בתשלומין ולא למשל' אלא כי הוה השלי' ב"ח דתשלומין דמצי הניזק לאשתלומי מיניה דהשלי' דמי נזקו ואינו מפסיד וכיון דמצי הניזק לאשתלומי מיניה דהשליח. לא מיחיי' המשל' בתשלומין ולא מצי הניזק לאשתועי דינא גביה דהמשל' דבא טעון ומיפטר נפשיה מיניה דהניזק בהאי טענה דדברי הרב וכו' והיה לו שלא לעשות. ונפקא מינה שאף שלא יהא לו נכסי להשלי' לאשתלומי הניזק מיני' לא מיחייב המשל' לשלומי לניזק כיון דשלי' בר חיובא בתשלומין הוא מדינא אלא דהשתא מיהא לית ליה לשלומי וכיון דאפשר שיבואו לו נכסים בכל עת לאו מפסיד הניזק חשיב ולא מיחייב המשל' לשלומי אבל למפטריה להמשל' מלשלומי להניזק דמי נזקו אף היכא דהשלי' לאו ב"ח דתשלומין הוא מדינא ואפי' בדאית ליה נכסי דלא מצי הניזק כלל לאשתועי דינא בהדיה. לא אמרינן אין שלד"ע למיפטריה להמשל' נמי מלשלומי ויפסיד הניזק דמי נזקו. דאין שלד"ע לחייב השלי' לשלם ומיפטר המשל' ממילא כיון דמשתלם הניזק מהשליח אמרינן. אבל אין שלד"ע למיפטרי' להמשלח גם היכא דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא מדינ' ויפסיד ניזק דמי נזקו לא אמרי'. או דילמ' גם בכה"ג מיפטר משל' משו' אין שלד"ע.

ולפום ריהטא נרא' דבכה"ג לא מיפט' המשל' ואמינ' לה ממאי דפריך הש"ס פ"ק דב"מ על' דאמר רבינא כי אמרי' אין שלד"ע היכא דשלי' ב"ח אצל בחצר דלאו ב"ח הוא מיחייב שולחו. ופריך הש"ס אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו בני חיובא נינהו

ה"נ דמיחייב שולחן. ומשנינן אמרת אשה ועבד בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי דתנן נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבים לשלם יע"ש. ופירש"י ז"ל ב"ח הוא שאף הוא מוזהר על הדבר התם פטור השולח דאמרינן ליה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ולא היה לו לעשות ע"כ. ועל מאי דפריך הש"ס מאומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו ב"ח נינהו וכו' פירש"י דלאו בני חיובא הוא לשלם כדתנן הם שחבלו באחרים פטורין ע"כ יע"ש. ואיכא לאקשויי טובא לפום ריהטא בהך סוגיא דמאי האי דפריך הש"ס על רבינא דבעי שלי' ב"ח אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו בני חיובא נינהו ה"נ דמיחייב שולחן. הא כל עיקר טעמא דהיכא דשלי' ב"ח הוא אין שלד"ע ולא מיחייב שולחו הוה משום דכיון דאף הוא מוזהר על הדבר אמרינן ליה דברי הרב וכו' והיה לו שלא לעשותו דמה"ט הוא דמיפטר שולחו היכא דשלי' ב"ח הוא וכדפרש"י ז"ל עלה דאמר רבינא להאי מילתא דהיכ' דבר חיובא הוא אין שלד"ע כנז'. וכיון שכן אשה ועבד נמי נהי דפטורין מלשלם וכדתנן והם שחבלו באחרים פטורין מ"מ באיסו' דלא תגנוב גם אשה ועבד בני חיובא נינהו דהרי גם הם מוזהרין על לאו דלא תגנוב דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתור' ועבד דינו כאשה לכל מילי. וא"כ הרי גם אינהו בני חיובא נינהו ואמרי' להו דברי הרב וכו' והיה להם שלא לשמוע להתלמיד ולגנוב ואין שלד"ע ומיפטר שולחן. ואיך קאמר הש"ס אלא מעת' אשה ועבד דלאו בני. חיובא נינהו מיחייב שולחן. והיותר קשה:

על מאי דשני לה הש"ס להאי פירכ' אמרת אשה ועבד בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי דתנן נתגרש' האש' וכו'. אשר מוכח גם מהאי שנוייא דאי לא הוו חייבין בתשלומין מדינא לעולם ואפי' בדהוו להו לשלומי לאו בני חיובא הוו מיקרו והיה שולחן מיחייב. והוא תימא הא עכ"פ אף הם מוזהרין על לאו דלא תגנוב מיהא וא"כ בני חיובא נינהו ואמרינן להו דברי הרב כו' דהוא עיקר הטעם דבר חיובא ואין שלד"ע. ואמאי הוצרך הש"ס למי' דבני חיובא משום דמדינא בני חיובא דתשלומין נמי נינהו.

תו קשיא טובא על המקש' דפריך להאי פירכא אלא מעתה האומר לאש' ועבד צאו וגנבו לי דלאו בני חיובא נינהו וכו'. דמאי הוה ס"ד דהמקש' דפריך הכי. ואטו לא ידע דהא דעבד ואשה דפטורין מלשלם לאו משום דלאו בני חיוב בתשלומין נינהו לא משום דהשתא לית להו לשלומי דאי לאו משום הכי מהיכי תיתי פיטור דידהו מתשלומין כיון דגם הם מוזהרין ועומדים באזהר' זו דלא תגנוב ובעשה דוהשיב את הגזילה ופשיטא דמדינא אף אשה ועבד בני חיובא בתשלומין נינהו. ועל כרחין דמאי דפטורין הוה משום דהשתא לית להו לשלומי ומאי פריך וקאמר דאשה ועבד בני חיובא נינהו וכו'. ועוד

דהא כל עיקר חיליה דהמקשה דפריך להאי פירכא דיליה הוה מהא דתנן והם שחבלו באחרים פטורין וכדפירש"י ז"ל עלה כנז'. והרי מסיים התם בהאי מתני' אבל משלמין לאחר זמן נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם. וא"כ הרי בא מפורש להדיא בהך מתניתין גופא דמדינא בני חיובא בתשלומין נינהו אלא דמשום דהשתא לית להו לשלומי הוא דפטורין וכדמשני לה הש"ס ומייתי להאי סיומא דמתני' דתנן נתגרשה האשה וכו'. ואעיקרא מאי סבר המקשה דפריך הכי וקאמר אלא מעתה אשה ועבד דלאו בני חיובא נינהו כו' וכי לא ראה מה שלפניו בסיומא דהך מתני' דהם שחבלו באחרים פטורין דקתני אבל משלמין לאחר זמן כו' אשר מזה מפורש יוצא דמדינא בני חיובא נינהו לשלם ומאי דפטורין הוה משום דהשתא לית להו לשלומי אתמהא.

איברא דחזיתיה להר"ב ש"ך ז"ל בח"מ סי' רצ"ב סק"ד שכתב להוכיח דהא דאין שלד"ע ושולח פטור דפשיט' דאע"ג דאין לו להשלי' לשלם פטור המשלח אפי' הוה ידעינן בבירו' גמור שלא יהא לו לשלם. דאם לא כן אדפריך הש"ס אלא מעתה האומר לאשה ועבד כו' הו"ל לאקשויי אלא מעתה אין לו לשלם. אלא דבכה"ג אפי' להמקשן פטור כיון דאילו הו"ל השתא היה חייב לשלם אלא דפריך מאשה ועבד דהוי ס"ד כיון דאילו הו"ל השת' היו פטורין לאו בני חיובא נינהו א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב בפשיטות גמור דהמקשה דפריך מאשה ועבד הוה ס"ד דפטורין אפי' אילו הו"ל השתא ולהכי לאו בני חיובא נינהו. האמנם לפענ"ד דברי הש"ך ז"ל בזה תמוהים מאוד דאיך אפשר ליחס כלל כל כי האי ס"ד להמקשה דהוה ס"ד דאש' ועב' דפטורין הוה מדינא ואפי' בדהוו להו השתא נכסי לשלומי הא כיון דגם הם מוזהרין ועומדין על לאו דלא תגנוב ועל העשה דהשבה איך אפשר כלל דתסיק אדעתיה דהמקשה למסבר דפטורין מלשלם אפי' בדהוה להו השתא נכסי דידהו לשלומי דמהיכי תיתי להו פיטור תשלומין מדינא כי היכי דלא לחייבו לשלם אפי' בדאית להו השתא לשלומי. ומה גם דבהאי מתני' גופה שלפניו דוהם שחבלו באחרים פטורין דמינה פריך המקש' להאי קושיא כדפרש"י ז"ל כנז' קא מסיימה בה אבל משלמין לאחר זמן נתגרשה האשה כו' חייבין לשלם אשר מזה מפורש יוצא דמדינא בני חיובא בתשלומין נינהו ומאי דפטורין הוה משום דהשתא מיהא לית להו לשלומי ומינה דאי הוו להו השתא וכגון דנתנו להם נכסי ע"מ שלא יהא לרבו של העבד או לבעל האשה רשות בהן דפשיטא דחייבין לשלם מיד השתא נמי. ואיך ניחא קמיה דמר הגאון ש"ך ז"ל למימ' דהמקש' הוה ס"ד דאפי' אי הוו להו השתא נכסי הוו נמי פטורין. שזה מה שאין הפה יכולה לדבר כלל ליחס כל כי האי סברא בהס"ד דהמקשה. באופן שדברי הש"ך ז"ל נפלאו ממני בזה וצל"ת.

ואנכי חזו"ן הרביתי להגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הנחמד נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה שכתב להוכי' מהא דפריך הש"ס אלא מעתה וכו' דלהאי מ"ד בר חיובא לא אמרינן אין שלד"ע כי אם כשהשליח בר חיובא לאותו דבר כהמשלח עצמו אבל כשאינו בר חיוב' לאותו הדבר עצמו שהיה המשלח חייב לא משגחינן בשום איסור שיש שם דאם לא כן איך הקשו שם בגמ' אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי כו' והדבר תמוה וכי הוה ס"ד שאשה ועבד מותרים לגנוב והלא ודאי אף שהוא סבור דלאו ב"ח מיקרו מ"מ אסורים לגנוב מן התורה ועוברים על לאו דלא תגנוב דכל מצות ל"ת נשים חייבות וא"כ למה לא נימא אין שלד"ע אלא ודאי דלהאי מ"ד בר חיובא לא אמרי' אין שלד"ע כי אם כשהשלי' ב"ח לאותו דבר כמוהו אבל כשאינו ב"ח לאותו דבר עצמו שהיה המשלח חייב לא משגחינן בשום איסור שיש כאן ואדרבה לדעת המקשה שאשה אינה בת תשלומין כלל א"כ היא חייבת מלקות על הגנבה דלא הוה ניתק לעשה דהשבה ואעפ"כ כיון שאין עליה אותו החיוב שיש על המשלח דהיינו חיוב תשלומין לא מיקרי בר חיובא א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד אחר המחילה רבה דאין דבריו מחוורין בזה כלל. דהא כל עיקר טעמא דבר חיובא דקאמר רבינא הוה משום שאף הוא מוזהר על הדבר ואמרינן ליה דברי הרב וכו' והיה לו שלא לעשות ולהכי המשל' פטו' וכמו שפירש"י ז"ל דמה"ט הוא דקאמר רבינא דהיכא דשלי' ב"ח אין שלד"ע. וכיון שכן דכל עיקר טעמא דבר חיובא דמיפטר המשל' הוה משום טענה זו דאמרי' ליה דברי הרב וכו' והיה לו שלא לעשות. א"כ אשה ועבד נמי אף דלאו בני חיובא נינהו כהמשלח לענין חיוב התשלומין מ"מ כיון דלענין האיסור אשר בעבורו ניתן ליאמר לה"ט דדברי הרב כו' גם אשה ועבד מוזהרין כהמשל'. בני חיובא מיקרו לענין אין שלד"ע ומיפטר המשלח. ומאי פריך הש"ס א אלא מעתה כו' כיון דרבינא דקאמר להאי סבר' דבר חיובא כל עיקר דהאי סברא אינה אלא משום דאיכא לה"ט דדברי הרב כו' ולא משו' חיוב התשלומין וה"ט דדברי הרב שייך גם באשה ועבד דאף הם מוזהרין על הדבר לענין עיקר האיסור דלא תגנוב כהמשל'. ואני תמה על הגאון מהרי"ח ז"ל דניחא ליה למר למימ' מכח הא דפריך הש"ס אלא מעתה וכו' דלמ"ד בר חיובא בעינן שיהא בר חיובא כמוהו בדומים אבל כשאינו בר חיובא כהמשל' עצמו כה"ג דאומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי לפי מאי דהוה ס"ד דהמקשה דלאו בני חיובא בתשלומין נינהו. לא משגחינן בשום איסור שיש כאן. והוא תימא דהא להדיא פירש"י ז"ל דטעמא דרבינא דקאמר ב"ח הוה משום דאף הוא מוזהר על הדבר ומיפטר המשל' בהאי טענה דדברי הרב כו'. אשר לפ"ז מבוא' יוצא דכל דאף הוא מוזהר על הדבר

בגוף האיסור דשייך למימר ביה דברי הרב וכו' מיפטר המשלח. גם מ"ש הגאון ואדרבה לדעת המקשה שאשה אינה בת תשלומין כלל א"כ היא חייבת מלקות על הנבה דלא הוה ניתק לעשה דהשבה כו'. הם דברים תמוהי' דאיך אפשר ליחס כל כי האי סברא בדעת המקשה שאשה אינה בת תשלומין כלל לעולם עד שנאמר דלדעת המקשה אשה שגנבה חייבת מלקות משום דאינה חייבת בתשלומין ולא הוה לאו דגנבה לדידה ניתק לעשה דהשבה. דמאחר דמוזהרת על לא תגנוב מהיכא תיתי למימר כלל דאינה חייבת בתשלומין ומה גם דלהדיא מבואר בסיומא דהך מתניתין דוהם שחבלו באחרים פטורין אשר מכחה פריך המקשה להאי פירכא דיליה דמדינא גם אשה ועבד חייבין בתשלומין אלא דהשתא לית להו לשלומי וכי לא ראה המקשה לסיומא דהך מתני'. ועל כרחין דאף דהאש' בת תשלומין היא מדינא לכשיש לה אפ"ה קרי להו המקשה לאו בני חיובא. באופן שדברי הגאון מהרי"ח ז"ל אינם אלא דברי תימא בכל מאי דכתב בזה.

אשר על כן נלע"ד דעל כרחין לומר דכונת הך סוגיא הכי הוה דכי פריך הש"ס מחצר א"כ מצינו שלד"ע וקי"ל אין שלד"ע ותריץ לה רבינא היכא אמרינן אין שלד"ע היכא דשלי' בר חיובא הוא אבל בחצר דלאו ב"ח הוא מיחייב שולחו. כוונת רבינא בהני מילי דבר חיובא למימר דכי אמרי' אין שלד"ע היינו לחייב השלי' וכיון דמיחייב השלי' ממיל דמיפטר המשל' אבל לא אמרינן נמי אין שלד"ע למיפטר המשלח אף היכא דגם השלי' לא מיחייב בתשלומין ויפסיד הניזק ולא ישתלם נזקו כלל לא מהשלי' ולא מהמשל'. דהיכא אמרי' אין שלד"ע ופטור המשל' היינו היכא דשלי' בר חיובא הוא כלומר בר חיובא בתשלומין הוא דכיון דהשלי' ב"ח תשלומין. הוא דאהני הא דאין שלד"ע לשלא ישתלם הניזק מהמשל' שא דינו עם השלי' ומיניה דשלי' משתלם. משום דכיון דגם השלי' מוזהר על הדבר הגם שיטעון השלי' כנגדו דהניזק וכה יאמר שבשליחותו של המשל' עשה זאת והוא ישלם. לא מצי שלי' למיפט' נפשיה בטענ' זו משום דהמשלח בא טעון כנגדו בטענה אלימתא והיא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין והיה לך שלא לעשות כדפרש"י ז"ל כלומר דכיון דלא היה לך לשמוע להתלמיד ולעשות סבור הייתי שלא תשמע לי לעשו' וכיון שאתה לא שמעת דברי הרב ועשית מעשה בידים עליך לשלם לניזק מה שהזקת לו לא עלי. וכיון דאיכא להמשל' לטענ' אלימתא הלזו דדברי הרב שלא לפוטרו להשלי'. דינא הוה לפטו' המשלח דלא עביד מעשה בידים ולחייב השלי' ודינו דהניזק עם השלי' שהוא ישלם מה שהזיק. אבל היכא דהשלי' לאו בר חיובא הוא כלומר דלאו ב"ח בתשלומין הוא דלא מצי ניזק להשתלם נזקו מהשלי' בטענה זו דדברי הרב כחצר דלאו בר תשלומין הוא ואי לא יתחייב המשל' מפסיד הניזק לא אמרינן

אין שלד"ע לפטור להמשלח ויפסיד הניזק אלא כיון דבשליחותו מיהא עשה השלי' ההיזק דיינינן ליה דין דשש"א כמותו ומחייבינן להמשל' לשלומי לניזק דמי נזקו דכל היכא דשלי' לאו ב"ח דתשלומין הוא דלא מצי ניזק לאשתועי דינא בהדיה ולאשתלומי מיניה בהאי טענה דדברי הרב כו' לא מיפטר המש' מלשלם להניזק מה"ט דאין שלד"ע דכדי שיפסי' הניזק דמי נזקו שלא ישתל' לא מהמשל' ולא מהשלי' לא אמרי' אין שלד"ע. ומינה נמי לשול' שלי' אדם חי לגנוב לו והלך השלי' וגנב. אי משכח' לה שלא יהא השלי' חייב בתשלומין להגנב אף דעל עיקר האיסור דלא תגנוב גם השלי' מוזהר ושייך להאי טענה דדברי הרב כו'. לא מיפטר המשלח בטענה זו מהניזק מלשלם לו דמי נזקו כיון דאפי' שיש שם טענה זו דדברי הרב בו' לא מיחייב השלי' בתשלומין ולא מצי הניזק לאשתלומי דמי נזקו מהשליח. דטענה זו דדברי הרב מהניא להמשלח לחייבו להשליח שהוא ישלם וכיון שמתחייב השליח לשלם מיפטר המשל' ממילא. אבל כשטענה זו לא מהניא לחייבו להשליח. נשאר החייוב דתשלומין על המשלח דכלפי הניזק דבא טעון נגדו דהמשלח ששלח לגנוב בהמתו ועליו לשלמה לו. לא מהניא ליה להמשלח טענה זו דדברי הרב כו' ואין שלד"ע למיפטר נפשיה מהניזק ויפסיד הניזק אלא היכא דהשליח ב"ח דתשלומין הוא דמהני ליה להמשלח טענה זו לחייב בה להשלי' דלא מצי שלי' למיפטר נפשיה בטענה דבשליחותו הוא שעשה. וכיון דמתחייב השלי' ממילא נפטר המשלח ודינו דהניזק עם השליח. זהו כונת רבינא והיינו דקאמר היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשלי' בר חיובא הוא ולא קאמר היכא דשלי' בר אזהרה הוא אבל חצר דלאו בר אזהרה כו'. דאין מה שגם השלי' מוזהר על עיקר האיסו' דגניבה פוטרו להמשל' בטענה. זו דדברי הרב כו' מלשלם לניזק אלא מה שגם הוא מוזה' וב"ח דתשלומין נמי הוא על אזהר' זו הוא דמיפטר המשלח מלשלם כיון דבטענ' זו הוא מחייב להשליח לשלם לניזק ומיפטר המשלח ממילא מהניזק דהוא משתלם מהשליח ולא מצי ניזק למתבעיה להמשלח אלא דיניה גביה השליח וכאמור.

והשתא פריך הש"ס שפיר לא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו בני חיובא נינהו ה"נ דשולחן מיחייב. כלומר דא"כ דלא אמרינן אין שלד"ע לפטור המשלח אלא היכא דהשלי' ב"ח בתשלומין הוא דכיון דמצי ניזק לאשתלומי מהשלי' דינא הוה לחייב להשלי' מה"ט דאין שלד"ע דלא מצי שלי' למיפטר נפשיה מלשלומי בטענה דבשליחותו של המשל' עשה ועל המשלח לשלם משום. דאמרינן ליה להאי טענה אלימתא דדברי הרב וכו' והיה לך שלא לעשות ומתחייב בהכי השלי' ומיפטר ממילא המשל' כיון דהרי משתלם הניזק מהשליח. אבל היכא דהשלי' לאו בר תשלומין הוא דלא מצי הניזק

לאשתלומי מהשלי' הגם דאיכא להאי טענה אלימתא דדברי הרב וכו' לא מיפטר משלחו בהכי מלשלומי להניזק וחייב המשל' לשלם להניזק דלהפסיד להניזק שלא ישתלם לא מהשלי' ולא מהמשל' לא אמרינן אין שלד"ע. א"כ האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו ב"ח בתשלומין נינהו משום דלית להו נכסי לשלומי לניזק דנמצא מפסיד הניזק דמי נזקו אי לא משתלם מהמשלח דשמא לא תתגרש האשה לעולם ולא ישתחרר העבד לעולם ולא יוכל הניזק לאשתלומי מהשלי' ה"נ דשולחן מיחייב לשלומי. דהא להפסיד להניזק לא אמרינן אין שלד"ע למפטריה להמשלח. והני נמי נהי דאם תתגרש האשה וישתחרר העבד ויהיו להם נכסים חייבים לשלם מה שגנבו כבר כשהיו תחת בעליהן. מ"מ כיון דהשתא הכא לא נתגרשה ולא נשתחרר ולית להו נכסי ומאן לימא לן שיבואו לידי גירושין ושחרור ויהיו להם נכסים להיותם ב"ח לשלם להניזק דשמא לא תתגרש וישתחרר לעולם ולהכי סובר המקשה דלאו ב"ח בתשלומין מיקרו ומפסיד הניזק חשיב ויש לחייב שולחן לשלם להניזק. זהו ס"ד דהמקשה. ודחי לה הש"ס אמרת הני ב"ח בתשלומין נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי דתנן נתגרשה האשה נשתחרר העבד חייבין לשלם. כלומר דהני כיון דמדינא ב"ח בתשלומין נינהו ופיטור דידהו אינו רק משום דהשתא מיהא לית להר לשלומי ואפשר להיות דיהיה להם היום או מחר נכסים וישתלם הניזק מהם דהא לאחר שתתגרש חייבת מיד שיהיו לה נכסי לשלם ואפשר שתתגרש נמי היום או מחר. בני חיובא בתשלומין השתא נמי מיקרו שלא לחייב המשלח לשלם איהו להניזק דבכה"ג לא חשיב דמפסיד הניזק בי היכי דליחייב המשל' לשלומי להניזק כיון דאפשר להיות שישתלם הניזק מהשלי' היום או מחר ולא יפסיד. דדוקא היכא דודאי יפסיד הניזק ולא יוכל לבא לידי תשלומין מהשלי' דומיא דחצר דלאו בר תשלומין הוא כלל. הוא דלא מיפטר המשל' מלשלומי כיון דשלי' לאו ב"ח לעולם בתשלומין הוא ויפסיד ודאי הניזק. אבל באשה ועבד דהם ב"ח בתשלומין נינהו אלא דהשתא מיהא לית להו לשלומי וכי נתגרשה ויש לה נכסי מיד היא חייבת לשלם ואפשר נמי שתתגרש היום או מחר ויהיו לה מיד נכסי וישתלם הניזק. ב"ח בתשלומין השתא נמי חשיבי למפטריה להמשל' ולא מצי הניזק למתבעיה להמשל'. והיינו דקאמר הש"ס דתנן נתגרשה האשה וכו' כלומר דכיון דתנן נתגרשה האשה חייבת לשלם ואפשר נמי שתתגרש היום או מחר ויהיו לה מיד נכסי וישתלם הניזק לאו מפסיד הניזק חשיב לחייבו להמשל' לשלם. וניחא השתא דהמקשה אף דהוא ראה וידע להאי סיומא דמסיימה המשנה נתגרשה האשה וכו' אפ"ה פריך מינה וקאמר דאשה ועבד לאו ב"ח נינהו משום דהמקשה הוה ס"ד דכיון דאפשר להיות שלא יהיו להם נכסים לעולם שלא

יבואו לידי גירושין ושחרור לעולם לאו ב"ח מיקרו ומפסיד הניזק חשיב ויש לחייבו להמשל' לפי האי תירוצא דרבינא. והתרצן שני ליה דאדרבה לאידך גיסא כיון דאפשר שתתגרש נמי היום ומחר ויהיו לה נכסי וישתלם הניזק מיד כשיהיו להם נכסי ב"ח מיקרו ולאו מפסיד הניזק חשיב וליכא לחיובי להמשל' לשלם לניזק לא מיפטר המשל' מהניזק מה"ט דאין שלד"ע. זהו הנראה לפום ריהטא מוכר' בכוונת הך סוגיא.

הגם הלום ראיתי להר"ב בס' אסיפת זקנים בהך סוגיא עלה הא דפריך הש"ס אלא מעתה האומר לאשה ועבד וכו' שכתב בשם רבו ז"ל וקס"ד דאפשר שלא תתגרש האשה ולא ישתחרר העבד לא מיקרו בני חיובא לפטור את המשל'. ומשני כיון דאפשר שתבא לכלל חיוב מיפטר שולחו. והשתא ניחא דאפי' ידע למתני' פריך שפיר א"ד זל יע"ש. והנה הרב זל קצר לנו את הרחב בזה. אמנם מהני מילי דאמר מר בקיצור מוכח דפירושא דהאי סוגיא הכי הוה ככל מאי דכתיבנא ובירנא בתוספ' ביאור והוא לפום ריהטא מוכרח מהסוגיא גופא דע"כ דהכי הוה כוונת הש"ס בהאי לישנא דרבינא דקאמר מר היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשלי' ב"ח הוא אבל בחצר דלאו בר חיובא שולחו מיחייב ככל האמור ומדובר.

ואם כן הרי אתה נמצא למד מהך סוגיא להאי לישנא דאמר רבינא דהיכא דשלי' ב"ח הוא אין שלד"ע אבל היכא דשלי' ב"ח הוא מיחייב שולחו. כדכתיבנא בריש אמי'ר דכי אמרינן אין שלד"ע ולא מיחייב שולחו בתשלומין בדבר איסור דאיתביה חיוב תשלומין כגניבה וכיוצא בו לא השלי' חייב לשלם. היינו משום דהשלי' הוא ב"ח מדינא בתשלומין כגניב' דאף הוא מוזהר שלא לגנוב ואם גונב חייב לשלם. דכיון דהשלי' ב"ח בתשלומין הוא בדבר זה ויכול הניזק לאשתלומי מהשלי' ואינו מפסיד. להכי דינא הוה דלישתלם הניזק מהשלי' דהוא עשה ההיזק בידים דלא מצי השלי' למיפטר נפשיה מלשלם ולחייב להמשל' בטענה שליחותו של משלח הוא שעשה ועל משלחו לשלם. משום דהמשל' בא טעון כנגדו בטענה אלימת' שמחייבתו להשלי' לשלם ומיפטר המשל' ממילא והיא טענה דאומרים לו להשלי' דברי הרב וכו' והיה לך שלא לשמוע ושלא לעשות ואין שלד"ע וחייב אתה לשלם ודיניה דניזק גביה דהשלי' להשתלם מיניה. אבל היכא דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא מדינא בהאי מילתא דאיסורא כהמשל' ולא מצינן לחייבו להשלי' לשלם הוא לבעלים בטענה זו דדברי הרב וכו' דאין השלי' בר חיוב תשלומין כלל בדבר זה אף שעשאו מעצמו. לא מיפטר המשל' מלשלם איהו להניזק משום האי טענה דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע דה"ט דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע לא מהני למיפטרי' למשל' אלא כי יתחייב ביה בס"ט השלי' לשלם דכיון דמתחייב השלי' לשלם מה"ט מיפטר

המשל' ממילא. אבל למיפטריה להמשלח מלשלומי להניזק אף היכא דגם השלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא דלאו בר חיוב תשלומין הוא השלי' בדבר זה ולא מיחייב לשלם משום טענה זו דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע ויפסיד הניזק לא אמרינן אין שלד"ע. דאין שלד"ע לחייבו להשלי' לשלם ומיפטר המשל' ממילא אמרינן. אבל אין שלד"ע למיפטר גם להמשל' אף היכא דהשלי' נמי לא מיחייב לשלם מדינא בדבר זה ויפסיד הניזק דמי נזקו דלא משתלם לא מהשלי' ולא מהמשלח לא אמרי' אלא דבכה"ג משלח חייב לשלם להניזק ולא מיפטר מיניה דניזק משום ה"ט דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע. ומיהו היינו דוקא אי משכחת לא מילתא דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא מדינא בהאי מילתא ולאו משום דלית ליה להשלי' נכסי לשלומי מינייהו. דאפי' בדאי' ליה לשלומי לא מיחייב מדינא לשלם. בהא הוא דלא מיפטר המשלח לשלם להניזק. אבל היכא דהשלי' מדינא ב"ח בתשלומין הוא לא דלית ליה נכסי לשלומי מינייהו. כה"ג דאיסור גניבה וכיוצא בו דהשלי' נמי מדינא ב"ח תשלומין הוא. מיפטר המשל' מהניזק מה"ט דדברי הרב וכו' אפי' דהשלי' לית ליה נכסי לשלומי. דכיון דמדינא השלי' כ"ח תשלומין הוא והשתא מיהא לית ליה לשלם וכי יהיו לו נכסים מחוייב מיד לשלומי ליה להניזק ואפשר להיות שיהיו לו היום או מחר נכסים וישתלם הניזק מהשלי'. השתא נמי בר חיובא בתשלומין מיקרי ולאו מפסיד הניזק חשיב לחייבו להמשל' לשלם להניזק. אלא המשל' מיפטר מלשלם מה"ט דדברי הרב וכו' ואין שליח לד"ע. וכמפורש יוצא מהש"ס מההיא דפריך אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי וכו' ומשני אשה ועבד בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי וכו' ולהכי לא מחייב שולחן משום אין שלד"ע כן נראה לפום ריהטא מוכרח מהאי סוגיא דפ"ק דב"מ הנז' ככל האמור ומדובר:

והנה מהר"מ בר ברוך זל בתשו' ק"ג סי' תצ"ג כתב וזל וששאלת על ראובן שאמר אה אשחוק עבור שום דבר אתן זקוק להקדש ונתן לאחר לשחוק עבורו. בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ויש לחקו' אם בלשון ב"א שכל האומר כך רצ"ל לא הוא ולא אחר עבורו או לאו ואם לא יוכל להתברר בלשון בני אדם ילך אחר לשון תורה בכל מקום שש"א במותו וכיון דצחק בשבילו כאילו צחק הוא בעצמו וניהי דאין שלד"ע הא מסיק פ"ק דב"מ ה"מ היכא דשליח בר חיובא הוא אבל כגון כהן דא"ל לישראל קדש לי אשה גרושה מיחייב שולחו דניהי נמי דשלי' עבר משום לפני עור לא תתן מכשול כיון דלאו בר חיובא דההיא עבירה גופה שלא לקדש לעצמו אשה גרושה לא קרינן ביה ב"ח ומיחייב שולחו. ואע"ג דר"ס קמיה דרבינא משמיה דר"ח בר אוייא אמר ה"מ היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מיחייב שולחו. נ"ל דהלכתא כרבינא דהוא בתראה וכ"ש רבינא

שהיה תלמיד חבר של רב אשי דסוף הוראה נינהו והלכתא כוותייהו. אמנם לפי שהוא אסמכתא דכל דאי אסמכתא היא כבר נשאלתי על זה לגדול אחד מצרפת שהיה רוצה לומר ניהי דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט הוי פירוש כמסי' המועלת להדיוט בקנין ובב"ד חשוב וה"נ הוה פי' דבר. ש"מ ככו"מ דמו כמסיר' המועלת וכן מצאתי בתשו' רב נטרונאי בר הילאי דאסמכתא קניא במילי דצדקה וכן דננו כמה פעמים במעשים שבאו לפנינו ושלום מאיר ב"ר ברוך זלה"ה עכ"ד ז"ל יע"ש.

ולכאורה דברי מהר"מ ז"ל במ"ש וניהי דאין לד"ע וכו' תמוהים לענ"ד. דמאי שייאטיה דאין שלד"ע הכא בנדון דידיה כיון דראובן זה לא אסר על עצמו גוף השחוק בנדר או שבועה ק שחייב עצמו לתת זקוק להקדש כשישחוק. וכיון שכן אי בעי לצחוק לא עביד שום עבירה רק שמחוייב ליתן הזקוק לצדקה כששחק כאשר חייב עצמו וא"כ לא שייך כלל בזה להאי דאין שלד"ע כי נתן לאחר לשחוק בעבורו דהא ליכא הכא בשחוק זה ליתא דאיסורא כלל לא על המשלח ולא על השלי' כי גם אם ישחוק המשלח בעצמו לא עביד איסור' ורשאי הוא לכתחיל' לשחוק אלא שעליו ליתן הזקוק לצדקה כמו שחייב עצמו לתת זקוק להקדש אם ישחוק ומאי האי דקאמר מהר"מ ז"ל בזה וניהי דאין שלד"ע הא מסיק בפ"ק דב"מ ה"מ היכא דשליח ב"ח הוא כו'. ואי משום איסור דגוף השחוק דאסיר משום משחק בקוביא דעבירה הוא לשחק בקוביא או משום דאסמכתא הוא ואסמכתא לא קניא או משום שאינו עסוק בישובו של עולם וכדתנן בסנהדרין דכ"ד ע"ב ואלו הם הפסולין לעדות כו' והמשחק בקוביא כו' יע"ש בש"ס ובהפוסקים ז"ל. וא"כ שפיר שייך בגוף השחוק הא דאין שלד"ע והיינו דכתב מהר"מ ז"ל ונהי דאין שלד"ע כו'. א"כ כ"ש שקשה על מ"ש הא מסיק בפ"ק דב"מ ה"מ היכא דשלי' ב"ח הוא כו'. והא בהאי איסורא דמשחק בקוביא הוה שלי' ב"ח בו כהמשלח דכשם שהמשל' אסיר לשחוק בקוביא ה"נ אסיר לו לשלי' לשחוק בקוביא ולא הוה כגון כהן דאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה דלאו ב"ח הוה דמייתי מינה מהר"מ ז"ל דישראל ודאי לאו ב"ח הוא דאינו מוזהר על לא יקח גרושה. אבל איסור זה דמשחק בקובייא דמיירי ביה מהר"מ ז"ל מוזהר בו כל אדם השלי' והמשל'. ואיך קרי ליה מהר"מ ז"ל שליח לאו ב"ח הוא ומיחייב שולחו. הא כיון דגם להשלי' אסור האי איסורא גופה דעל המשל' דהוא איסורא דמשחק בקוביא היינו שלי' ב"ח דקאמר רבינא.

אמנם לפי מאי דכתיבנ' ובירנא מהך סוגיא דפ"ק דב"מ אתו דברי הר"מ ז"ל שפיר דבמילתא דאיסורא דאיתביה חיוב תשלומין אי עביד ליה המשלח בעצמו ואי עביד לה ע"י שליח לענין האיסור גם השלי' מוזהר בו והוא ב"ח בהאי איסור' כהמשל' אבל לענין

חיו' תשלומין שיש על המשל' בהאי איסור' ליכא בשלי' חיוב זה דתשלומין דהשלי' מדינא לאו בר חיוב תשלומין הוא בהאי איסור' רק איסור' גרידא הוא דעביד לא קרינן ביה שלי' ב"ח למימר ביה אין לד"ע למיפטר להמשלח נמי מלשלם לזה שלו נוגעי' התשלומין אע"ג דשייך ביה האי טענה דדברי הרב וכו' משום גוף האיסור דגם השלי' עביד להאי איסורא מיהא. אלא שלי' לאו ב"ח קרינן ביה ומיחייב המשלח לשלם דאין שלד"ע למיפטריה להמשל' מלשלם להניזק אף היכא דגם השלי' לאו ב"ח תשלומין הוא ויפסיד הניזק לא אמרינן ושפיר כתב מהר"מ בנ"ד דראובן שחייב עצמו בזקוק להקדש אם ישחוק ונתן לאחר לשחוק בעבורו דחייב ראובן לשלם הזקוק להקדש מדין שש"א כמותו וכאילו שחק הוא עצמו דמי דנהי דאין שלד"ע כלומר והכא הרי הוה שלד"ע משום איסור השחוק דמשחק בקוביא. הרי מסיק בפ"ק דב"מ ה"מ היכא דשליח ב"ח הוא כו' כלומ' והכא כיון דראובן בר חיוב בתשלומין הוא בהאי איסורא משום חיובו שחייב עצמו לשלם זקוק להקדש אם ישחוק. והשליח אף דבהאיסור של השחוק איהו נמי ב"ח הוא אבל בחיוב התשלומין הזה של הזקוק להקדש אם ישחוק שחייב עצמו משלחו לאו ב"ח הוא דהא איהו לא חייב עצמו בשום תשלומין להקדש אם ישחוק ונמצא דאם לא ישלם ראובן המשלח שהוא חייב עצמו לשלם זקוק מפסיד ההקדש הזקוק ההוא שחייב עצמו ראובן אם ישחוק. ובכה"ג דאיכא חיוב תשלומין על המשלח ועל השלי' ליכא חיוב תשלומין. לאו בר חיובא קרינן ביה וחייב שולחו לשלם מה שחייב הוא באיסור זה בתשלומין דהיכא דאיכא איסורא וחיוב תשלומין על המשלח ואי עביד לה השלי' להאי איסורא לא מיחייב השלי' מדינא בתשלומין בהאי איסורא לא קרינן ביה שלי' ב"ח מצד חיובו דהאיסור למיפטריה למשל' נמי מלשלם ויפסיד זה שאיליו מגיעין התשלומין לא קרינן ביה שליח לאו ב"ח משום פיטור התשלומין דהוא לאו ב"ח בתשלומין ומיחייב שולחו לשלם מה שהוא חייב בתשלומין בהאי איסורא. כן נראה לפום ריהטא מוכרח בכוונת דברי מהר"מ ב"ב ז"ל.

ברם הא קשיא לי טובא לפי כל האמור. מהא דאמרינן בב"ק דע"א גבי חיוב ד' וה' בטובח ע"י אחר דפריך עלה הש"ס וכי זה חוטא וזה מתחייב ופי' רש"י וכי שליח חוטא ושולחו מיחייב בד' וה' והא קי"ל אין שלד"ע ומשני אמר רבא שאני הכא דכתיב וטבחו ומכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דבי ר"י תנא או לרבות השלו' כו' יע"ש. הנה דאיצטריך רחמנא למכתב רבוי גבי טביחה ומכיר' לרבות טובח ע"י שלי' דחייב גנב המשלח בתשלומי ד' וה' למימרא דאע"ג דהשלי' חוטא ובעלמא בכל התורה כולה קי"ל דזה חוטא וזה מתחייב לא אמרינן דאין שלד"ע הכא גבי טביח' יש שדל"ע ומיחייב

שולחו בד' וה'. והשתא לפי מאי דמוכח מהך סוגיא דפ"ק דב"מ דכל היכא דהמשלח ב"ח בתשלומין והשליח לאו ב"ח בתשלומין הוא מדינא בהאי איסורא. לא אמרינן ביה זה חוטא וזה מתחייב אלא לאו ב"ח קרינן ביה מפני שהוא לאו בר חיוב בתשלומין הוא ולא מיפטר שולחו מלשלם להניזק מה"ט דאין שלד"ע שא שולחו מיחייב לשלם. מאי פריך הש"ס התם בב"ק עלה דטביח' ע"י שלי' וכי שלי' חוטא ושולחו מיחייב בד' וה' כלום' והא קי"ל אין שלד"ע. הא בטוב' ע"י שלי' הרי השלי' לאו בר חיוב בתשלומי ד' וה' מדינא הוא דהא איהו לא גנבה. ונמצא דהו"ל שליחו' לד"ע בדבר שמשלחו ב"ח הוא לענין האיסור ולענין חיוב תשלומין על האי איסורא. והשלי' נהי דלענין האיסור גם השליח ב"ח הוה בטביח' זו דאיהו נמי עביד איסורא דגניב' בטביח' זו עיין מה שכתבתי לעיל בסי' הקודם אבל לענין התשלומין דד' וה' השלי' לאו ב"ח להאי תשלומין הוא בטביח' זו. ובכל כה"ג שלי' לאו ב"ח קרינן ביה ושולחו מיחייב ל בינא דבעי שליח ב"ח וכדכתיבנ' להוכיח מהסוגיא דפ"ק דב"מ וכדמוכח נמי מדברי מהר"מ ב"ב ז"ל בתשובה ככל האמור לעיל ושפיר אמרי' התם גבי טביחה ע"י אחר דשולחו מיחייב בד' וה' ומאי פריך הש"ס עלה וכי זה חוטא וזה מתחייב כלומר והא קי"ל אין שלד"ע. הא בכה"ג לא אמרי' אין שלד"ע למיפטריה להמשל' נמי מלשלם ויפסיד הניזק. ודוחק לומר דהש"ס דפריך הכי התם בב"ק ס"ל כלישנא דרב סמא דס"ל התם בפ"ק דב"מ דאף היכא דשלי' לאו בר חיובא הוא אין שלד"ע ומיפטר המשל' דכל דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מיחייב שולחו. ועוד דלרבינא ל"ל דכתב רחמנא רבויי' דאו ותחת לרבות טביח' ע"י שלי' דמיחייב שולחו בד' וה' למימרא דאע"ג דבכל התור' כולה קי"ל אין שלד"ע גבי טביח' יש שלד"ע ומיחייב שולחו בד' וה' כיון דבכה"ג דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא גם בעלמא בכל התורה כולה לא אמרי' אין שלד"ע למיפטר המשל' נמי מלשלם ויפסיד הניזק. אלא מוכרח דגם בכה"ג דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא כיון דהוא ב"ח בגוף האיסור שלי' ב"ח קרינן ביה לרבינא למיפטריה להמשל' נמי מלשלם משו' דאמרי' דברי הרב כו' ואין שלד"ע. וזה דלא כהא דמוכח מהך סוגיא דפ"ק דב"מ דבכל כה"ג דשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוה. לאו ב"ח קרינן ביה ומיחייב שולחו ככל מאי דברירנא לעיל. וכן נמי דלא כהא דכתב בפשיטות מהר"מ ז"ל בתשו' דבכה"ג לא אמרינן אין שלד"ע למיפטר מתשלומין אלא שלי' לאו ב"ח קרינן ביה ומיחייב המשלח לשלם כדכתיבנא בכוונת דבריו לעיל-:

והנלע"ד בתירוצא דהאי קושיא. דהנה כתבנו מילתא בטעמא דכל כה"ג דהשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא לאו ב"ח קרינן ביה ולא מיפטר המשל' מלשלם להניזק. משום דשיפסיד

הניזק דמי נזקו לא אמרינן אין שלד"ע למיפטריה להמשלח. וכיון שכן י"ל דכי אמרי' הכי היינו לענין תשלומי הקרן דבהקרן הוא דחשבינן דמפסי' הניזק ולא מיפטר המשל' מלשלם משום אין שלד"ע היכא דהשליח לאו ב"ח בתשלומי הקרן מה"ט דמפסיד הניזק. אמנם כי משתלם הניזק כל קרן נזקו. משום תשלומי ד' וה' דהוא קנסא דקנסתו תורה להגנב לשלומי לניזק יותר על קרנו. לא חשבינן ליה דמפסיד הניזק לחייבו להמשלח לשלומי היכא דשלי' לאו בר חיובא הוא בתשלומי ד' וה' אלא מהאי קנסא דד' וה' שפיר הוה מיפטר המשלח מטעמא דאין שלד"ע כיון דקרנא מיהא משתלם מהשלי' מה"ט דאין שלד"ע. ולהכי פריך התם שפיר בב"ק עלה דטובח ע"י אחר דמיחייב המשלח בד' וה' וכי זה חוטא וזה מתחייב כלומר דניהי דהיכא דשלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא לא מיפטר המשל' מה"ט דאין שלד"ע דשלי' לאו בר חיובא קרינן ביה ומיחייב שולחו. היינו משום דלמפטריה להמשלח היכא דמפסיד הניזק מה שהוזק דגם השלי' לאו ב"ח בתשלומין הוא לא אמרי' דשלי' ב"ח מקרי ואין שלד"ע אלא בתר בר חיובא דתשלומין אזלינן ולאו בר חיוב' קרינן ביה ומיחייב שולחו לשלם לניזק. וכיון דמשו' הפסד הניזק הוא דלא אמרי' בכה"ג אין שלד"ע. אין זה אלא היכא דלא הוה שלי' בר חיובא דתשלומין להקרן דניזק. אבל היכא דהוה שלי' בר חיוב' לשלם לניזק מה שהוזק. אף שלענין תוספת שקנסתו תור' לשלם קנס דד' וה' מפני שנשתרש בחטא לא הוה שליח בר חיובא לשלם כיון דאיהו לא גנב לאו מפסיד הניזק חשיב לחייבו להמשלח לשלם להניזק גם הקנס דד' וה'. אלא לענין האי דתשלומי ד' וה' דהוא קנסא אזלינן בתר גוף העביר שבעבור' קנסתו תורה לשלם האי קנסא ושלי' ב"ח קרינן ביה מצד העבירה דגם השלי' עביד עבירה דגנבה ומיפטר המשל' מלשלם לניזק קנס דד' וה' בטענה דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע דכי זה חוטא חטא שעבורו קנסה תורה לקנס דד' וה' ושולחו מתחייב. ומשני רבא שאני הכא דכתיב וטבחו או מכרו וכו' דבי ר"י תנא או לרבות השלי'. דרבי רחמנא גבי טביחה ע"י שלי' דיש שלד"ע] ומיחייב שולחו לשלם קנסא דד' וה'. וסעד וסמך לזה מהא דפי' רש"י ז"ל בכתובות דל"ג ע"ב דאיתא נמי התם להך סוגיא גופה דב"ק הנז' ופירש"י עלה דפריך וכי זה חוטא וזה מתחייב וז"ל וכי שלי' חוטא ושול' מתחייב קנס דד' וה' והא קי"ל בקידושין אין שלד"ע ע"כ יע"ש. הנה שפירש ז"ל דהש"ס פריך וכי שלי' חוטא ושולח מתחייב קנס דד' וה' והשתא למה ליה לרש"י ז"ל לפרש דבר זה דהוא קנס ומי לא ידע בזה דד' וה' קנס הוא. אך למאי דכתיבנא אתי שפיר דכל עיקר האי פירכא דהש"ס דוכי זה חוטא וזה מתחייב והא קי"ל אין שלד"ע. אינה רק משום דהוא קנס' ולאו מפסיד הניזק חשיב ושפיר מיפטר המשל' מלשלם קנסא דד' וה' בטענ' זו דדברי הרב כו' ואין

שלד"ע מה שאין כן אי הוה קרנא דמה שהוזק הניזק דהוה מפסיד הניזק דלא מיפטר המשלח מה"ט דוכי זה חוטא וזה מתחייב אי גם השלי' לא הוה ב"ח בתשלומי קרנא דהניזק וכאמור. ומיהו אפי' בתשלומי קנסא דמיפטר המשלח אפי' היכא דגם השליח לאו בר חיובא הוא לשלם לקנס זה. היינו היכא דהשלי' הוא חוט' מיהא דב"ח בהאיסו' מיהא הוה דאיכא להמשלח להאי טענה אלימתא דדברי הרב כו' ומיפטר בהכי מלשלם הקנס להניזק. אמנם היכא דשליח לאו ב"ח הוא כלל אף בגוף האיסור דאינו מוזהר על האי איסורא כלל דלית ליה להמשלח להאי טענה דדברי הרב כו' מיחייב המשלח לשלם גם קנסא להניזק. ולהכי כי פריך הש"ס התם בפ"ק דב"מ מחצ' דאתרבאי משום שליחות משני רבינא שפיר היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשלי' ב"ח הוא כלומר ב"ח בתשלומין ובאיסורא אבל בחצר דלאו בר חיובא הוא כלל דאפי בגוף האיסור לאו ב"ח הוא ולא שייך גביה לטעמ' דדברי הרב למיפטרי להמשלח מקנסא דכפל מיהא. להכי מיחייב בעל החצר שולחו לשלם הכפל נמי אף דהוא קנסא. ופריך הש"ס אלא מעתה דמשום ה"ט דב"ח הוא דאין שלד"ע ומיפטר המשלח מלשלומי א"כ היכא דיפסיד הניזק דמי נזקו כגון דהשלי' ב"ח בהאיסור הוא ולא בתשלומין אפי' קרן נזקו ליכא למיפטריה להמשל' מהניזק מלשלומי ליה מה שהוזק דלמה יפסיד הניזק לא בכה"ג שלי' לאו ב"ח מיקרי כיון דלאו ב"ח דתשלומי הנזק הוא ומיחייב שולחו. א"כ האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי דלאו ב"ח בתשלומין אפי' הקרן ה"נ דשולחן מיחייב לשלומי להניזק קרן מה שהוזק מיהא. ומשני אמרת הני בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי ולאו מפסיד הניזק קרן דמי נזקו חשיב כיון דלכשיהיו להם חייבין לשלם ואפשר שתתגרש היום וישתחרר היום או מחר ויהיה להם וישתלם הניזק קרן דמי נזקו וגם הכפל ולאו מפסיד הניזק חשיב למיקרי ליה לאו ב"ח ולחייב שולחו לשלם הקרן להניזק. כנלע"ד בישוב האי דאקשינן. וניחא נמי דברי מהר"מ ב"ב ז"ל דחשיב בנ"ד מאי דלא הוה השלי' ב"ח בתשלומי הזקוק להההקדש. שליח לאו ב"ח הוא ומיחויב ראובן שולחו לשלם הזקוק שחייב עצמו ליתן להההקדש כשישחוק. דבכה"ג מפסיד ההקדש קרנו חשיב ולא דמי לתשלומי ד' וה' כמובן.

כלל היוצא מן כל האמור. דלרבינא דבעי שלי' בר חיובא אבל היכא דשליח לאו ב"ח הוא שולחו מיחייב אי הוה מילתא דאיסורא דאית ביה חיוב תשלומין על המשלח ולאו חיוב תשלומי דקנסא הוא יותר על החיוב אלא חיוב גוף התשלומין. והשליח הוא בר חיובא בהאי איסורא בהמשל' אבל לאו בר חיובא בתשלומין הוא על האי איסורא כהמשלח. כגון האי גוונא דנדון מהר"מ בר ברוך ז"ל הנז' לעיל. שליח לאו בר חיובא קרינן ביה

וחייב משלחו לשלם מה שהוא חייב עצמו בדבר זה. דבכי האי גוונא בתר בר חיובא דהתשלומין אזלינן ולא בתר בר חיובא דהאיסור. כיון דמפסיד הניזק וכל דמפסיד הניזק קרן דמי נזקו לא מיפטר המשלח מלשלם להניזק משום אין שלד"ע. כנלע"ד לפום ריהטא ככל מאי דכתיבנא להוכיח מהסוגיא דפ"ק דב"מ. וכן מוכח נמי מדברי מהר"מ ב"ב ז"ל בתשו' לפי מאי דכתיבנ' בישוב דברי קדשו דנראה מוכרח בכוונתו כאמור לעיל. אלא דמ"מ אין אני כדאי להחליט בדבר זה ועדין צריך להתיישב בזה לדינא. ותו לא מידי.

צט

אין שליח לדבר עבירה. אפילו לרבינא דאמר דהיכא דשליח לאו בר חיובא הוא מחייב שולחו דלא כר"ס דאמר דאף בשלי' דלאו ב"ח הוא כל היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא מיחייב שולחו. אי הוה מילתא דהשלי' בשליחותו עביד שאדם אחר עביד להאי איסורא ע"י השליח בה"ג דאיש שאמר לאש' אקפי לי גדול דגדול הניקף עביד להאי איסורא. גם רבינא מודה דלא מיחייב שולחו דכיון דהגדול הניזק אסיר ובר חיובא הוא ואי בעי לא עביד להניח עצמו שתקיפו האשה. לאו שליחותיה דהאיש משלחה עבדה האי איתתא אלא שליחותיה דניקף. כ"כ הרמב"ן והר"ן ז"ל עלה הא דאמרי' התם בפ"ק דב"מ מאי בינייהו א"ב כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן וכו' וכתבו הרמב"ן. והר"ן ז"ל הביא דבריהם הר"ב בס' א"ז שם דהא דקאמר א"נ איש דאמ' לאשה אקפי לי קטן משום דגדול כיון דניקף אסור ובר חיובא הוא ואי אפשר לזה להקיף שלא מדעתו לא מיחיי' שולחן לכ"ע דכיון דאי בעי גדול לא עביד לאו שליחותיה דמשל' עביד אלא שליחותיה דניקף עכ"ד ז"ל י"ש. אמנם רש"י ז"ל שם פי' דהא דנקט קטן משום דסתמא גדול לא שביק לאקופי נפשיה י"ש. וכ"כ התוס' ז"ל שם ד"ה אקפי לי קטן דה"ה דהוה מצי למימר אקפי לי גדול אלא שבגדול לא יניח עצמו להקיף כו' י"ש. אשר מבואר יוצא מדברי רש"י והתוס' דלרבינא גם בכה"ג דהגדו' עביד להאי איסורא והוא בר חיובא ואי בעי לא עבי' אפ"ה מיחייב שולחה כיון דהאש' המקפת להגדול בשליחותו דמשלחה שליחותיה דמשלחה עבדה ולא שליחותיה דהגדול הניקף ומיחייב שולחה. דלא כמ"ש הרמב"ן והר"ן ז"ל. גם הרמב"ן ז"ל בתחילה כתב כדברי רש"י והתוס' זל דמשום דמסת' הגדול לא שביק דלאו ברשיעי עסקינן. ושוב כתב לאידך סברא הנז"ל בלשון ואיכא למימר וכו'. אבל הר"ן זל כתב בפשיטות גמור דבכה"ג גם לרבינא לא מיחייב שולחה.

ולכאורה איכא לאקשויי על האי סברא דהרמב"ן והר"ן זל מהא דקאמר הש"ס א"ב כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה ללישנא דאמר היכא דשלי' לאו ב"ח הוא

מיחייב שולחו ה"נ שלי' לאו ב"ח הוא ומיחייב שולחו. והשתא אם איתא להאי סברא דהרמב"ן והר"ן זל. הא בכהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה הוה נמי דכוותה דאיש שאמר לאשה אקפי לי גדול דכתבו ז"ל דכיון דהגדול עביד איסורא וב"ח הוא ואי בעי לא עביד לא מיחייב שולחה. וה"נ הוה כהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה דאף דישראל השלי' לאו ב"ח הוא. מ"מ הרי האשה הגרושה שהוא מקדשה להכהן משלחו איהי עבדה להאי איסורא דלא יקח ובת חיוב' היא באיסור זה דכשם דכהן מוזהר על איסור קיחה דגרושה ה"נ מוזהרה האשה גרושה שלא להתקדש כהן דלעונשין האיש והאש' שוין וכמ"ש הרמב"ם זל פי"ז מה' א"ב וכיון דאי בעיא האשה לא עבדה לא מיחייב שולחה אפי' לרבינא ואיך קאמר הש"ס דאיכא בינייהו כהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרו'. ונראה דלאו קושיא היא כלל דשאני ההיא דאיש שאמר לאשה אקפי לי גדול דכי מקיפה ליה להגדול אף דהאשה לאו שליחותיה דהאיש משלחה עביד מה שעשתה עשוי והאיסור נעשה דהרי הקיפה להגדול ועשה הגדול איסור ויש למימר שפיר להאי סברא דאמרי רבנן הרמב"ן והר"ן דכיון דהגדול עושה איסור וב"ח הוא ואי בעי לא עביד הרי השלי' לאו שליחותיה דמשלחו עביד לא שליחותי' דהגדול כיון דכי הוא ניקף עביד איסורא עכ"פ. משא"כ בכהן שאמר לישראל לקדש לו אשה גרושה דעיקר מעשה הקידושין תלויין בדעתו ושליחותו של הכהן משלחו דאי ישראל השלי' מקדש' בלא שליחותו דכהן המשלח אף שיעשה מעשה הקידושין שליחותה דהאש' גרוש'. לא עביד ולא מידי ואין שם קידושין כלל וליכא שום איסור בהני קידושין דמקדש' השלי' להכהן כיון דלאו שליחותיה דהכהן עביד. וא"כ לא שייך כלל למימר בזה דכיון דאשה נמי ב"ח היא ואסיר לה להתקדש לכהן ולכן אי בעיא לא עבדה ולאו שליחותי' דכהן המשל' עביד אלא שליחותה דאש' גרוש' המתקדשת עביד. דא"כ ליכא שום מעשה קידושין כלל וכדי שיהיו שם קידושין ע"כ שהוא שליחותי' דכהן משלחו עביד ולא שליחות' דהאש' המתקדשת. ולכן קאמ' שפיר דאיכא בינייהו כהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרוש' וזה פשוט:

קן

אין שליח לדבר עבירה. יש להסתפק באומר לעבדו הכנעני לעשות לו דבר עביר'. אי אמרינן ביה הא דאין שלד"ע. דאפשר דבעבדו הכנעני כיון שהוא כבוש תחת רבו בעל כרחו העבד השלי' עביד חשיב וכחצר דמי דאפי' לרב סמא חצר כיון דבע"כ עביד יש שלי'. או דילמא שאני חצר מעבד דעבד אף שהוא כפוף תחת רבו יכול הוא להשתמט ממנו שלא לעשות צווי רבו בזה מה"ט דדברי הרב כו'.

ונלע"ד דגם בשולח עבדו הכנעני אין שלד"ע. ואמינא לה מהא דגרסי' בב"ק דנ"א ע"א בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי בדשוו שלי' כו' אין שלד"ע יע"ש. והשתא אם איתא דבעבדו הכנעני כיון שהוא כבוש תחתיו לא אמרינן אין שלד"ע ומיחייב רבו שולחו. א"כ הא משכחת לה שפיר בור של שותפין דליחייבו בכה"ג דהוו להו להני תרי שותפי עבד כנעני בשותפות וצווהו שניהם גם יחד לעבדם הכנעני ושוו ליה שלי' לכרות דליכא ביה למימר אין שלד"ע. אלא מוכח להדיא דגם בעבד כנעני לרבו אינו שלד"ע.

וחזיתיה להרב מהריט"א ז"ל בספרו הבהיר הלכות יו"ט דקי"ג ע"ג שהביא בשם הר"ב בש"מ למסכת בכורות כ"י שכתב בשם תוס' חיצוניות עלה דפריך הש"ס התם בבכורות דכ"ח לימא תנן כר"מ וז"ל תימא לר"י דע"כ אתיא כר"מ דדאין דינא דגרמי דקתני ונשחט על פיו ה"ז יקבר וישלם מביתו לפי שגרם להפסיד לו. ואור"י דנשח' על פיו היינו שצוה לעבדיו ולבני ביתו לשוחטו דהוי כמו שוחטו בידים עכ"ל התוס' חצוניות. וכתב ע"ד הרב מהריט"א ז"ל והיותר תימא במה ש שתירצו דנשחט על פיו היינו שצוה לעבדיו ולבני ביתו לשוחטו דהו"ל כמו שוחטו בידים כיון דקי"ל אין שלד"ע ולענין מזיק ע"י שליח נמי פטור כדאמרי' פ' האיש מקדש דמ"ב הא דתנן השולח את הבערה ביד חש"ו פטור כו' שלח ביד פקח פקח חייב ואמאי נימא שש"א כמותו. ומשני שאני התם דאין שלד"ע. ואין לומר דאם צוה לעבדו או לאשתו שכפופים לעשות צוויו שאני דבפ"ק דב"מ ד"י ע"ב גבי חצר אמר רבינא היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דשליח ב"ח וכו' ופריך אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לו ה"נ דמיחייב שולחן ומשני אשה ועבד בני חיובא נינהו והשתא מיהא לית להו לשלומי. ר"ס אמר כי אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד וכו' לאפוקי חצר דבע"כ מותיב. ופסקו הפוסקים כר"ס וכמ"ש הרא"ש שם וכ"כ הנ"י בשם הרא"ה והר"ן יע"ש. וא"כ י"ל דהמצוה לעבדו ולאשתו כיון שכפופין לעשות צוויו המשלח חייב כיון דלגבי דידהו לא שייך לומר אי בעי עביד וכו' דבע"כ עושי' צוויו. דהא ליתא דלא שייך זה אלא בחצר דאין בו דעת ובע"כ עביד אבל בעבד ואשה אף דכפופים מ"מ יכולים להשתמט ממנו שלא לעשו' צוויו מטעם דברי הרב כו'. ויש להביא ראיה לזה דהא אמרי' התם מאי בינייהו ומשני א"ב כהן דאמר לישראל כו' ואם איתא אמאי לא אמרינן נמי דא"ב אומר לעבדו או לאשתו צאו גנבו לי דלרבינ' כיון דבני חיובא נינהו לא מיחייב שולחן ולר"ס כיון דבע"כ עבדי מיחייב שולחן. ועוד יש לדקדק כן מההיא דאמרי' פ' האיש מקדש גבי שליחות יד דיש שלד"ע אמרו ב"ש לב"ה א"כ על כל דבר פשע ל"ל שיכול אין לי אלא הוא אמר לעבדו ולשלוחו מניין ת"ל ע"כ דבר פשע ע"כ ואם איתא דיש סברא לומר דבעבדו דכפוף לו יש שלד"ע משא"כ בשליח

אחר לדעתיה דר"ס. א"כ מנ"ל לב"ה ללמוד מקרא דע"כ דבר פשע דיש שלד"ע אפילו בשליח הא י"ל דלא חדית לן קרא אלא בעבדו דכפוף לו ולא שייך לומר אי בעי עביד ואי בעי לא עביד דאע"ג דר"ס מסברא קאמר לה מ"מ י"ל דהיינו דוקא גבי חצר דאי אפשר לאשתמוטי כלל אבל גבי עבדו דבן דעת הוא ויכול לאשתמוטי מיני' סד"א דאין שלד"ע לזה איצטריך קרא ללמד דכל שהוא עבדו כחצרו דמי ויש שלד"ע אבל בשלי' אחר שאינו עבדו מנ"ל. ועו' דאם איתא דעבדו הוא כדין חצרו למה נקטי ב"ה בכלל דרשתם דקרא דעל כל דבר פשע אמר לעבדו ולשלוחו הא עבדו לא איצטריך רבוייא דקרא כיון דבחצרו הוא ולא איצטריך קרא כי אם לשלי' שאינו עבדו. ומדנקטי ב"ה עבדו ושלוחו ש"מ דשניהם שוים ודין אחד להם. וכן מתבאר מדברי הרמב"ם פ"ב מה' רוצח דין א' שכתב וז"ל אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו חייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד הרי שכתב דע"י עבדיו נמי אין שלד"ע עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב להוכיח גם הרב ז"ל בראיות מהש"ס אחת ושתים ושלש ואת רב'ע מדברי הרמב"ם ז"ל דגם בשולח עבדו אין שלד"ע.

האמנם לדידי אחרי המחיל' רבה כל ראיותיו לאו ראיות נינהו. דהנה מאי דמייתי בראשונה ממאי דלא אמרו בפ"ק דב"מ דאיכא בינייהו האומר לאשתו ולעבדו צאו וגנבו לי דלרבינ' כיון דבר חיובא נינהו לא מיחייב שולחן וכו'. הא ודאי לא שמיה מתיא כלל דאיכא למימ' דכל דבע"כ עביד גם לרבינא שולחן מי חייב אף דהוא ב"ח ור"ס הוא דפליג אסברא דרבינא דאמר דכל דלאו ב"ח מיחייב שולחן אפי' בדלא עביד בע"כ. אבל במאי דקאמר רב סמא דהיכא דבע"כ עבי' מיחייב שולחו. אי גם בעבדו ואשתו כיון דבע"כ עבדי מיחייב שולחן לר"ס אע"ג דבני חיובא נינהו ה"נ לרבינא דינא הכי הוה. ולהכי לא קאמר הש"ס דהא איכא בינייהו וזה פשוט. גם מאי דמייתי ראיה שנית מהא דפ"ב דקידושין גבי שליחות יד דיש שלד"ע דקאמרי ב"ה בדרשתם דקרא דעל כ"ד פשע אין לי אלא הוא אמר לעבדו ולשלוחו מנין כו'. הא נמי לאו ראיה היא דהא ריבה רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה לרבינ' להכי כתב רחמנ' להאי רבוייא דחצר לאשמועינן דהיכא דשלי' לאו ב"ח יש שלי' לד"ע ולר"ס לאשמועי' היכא דבע"כ עביד יש שלד"ע וכמו שכתב רש"י ז"ל שם די"א ריש ע"א ד"ה ומר סבר לא ילפינן ממונא מאיסורא כו' והתוס' בב"ק דס"ה ע"א ד"ה אין לי והנ"י בפ"ק דב"מ שם והרמב"ן ז"ל הביא דבריו הר"ב בס' א"ז שם וכתבתי דבריהם לעיל בסי' צ"ה יע"ש. וכיון שכן ליכא למימר דהאי רבוייא דעל כ"ד פשע דגבי שליחות יד אתא לרבוייא עבדו משום דבע"כ עביד כדכת' הר' מהריט"א ז"ל דא"כ ל"ל רבוי דחצר משום שליחו' גבי גניבה למימרא דחצר דבע"כ עביד

יש שלד"ע. הא רבי רחמנא עבדו דהוה שלד"ע מה"ט דע"כ עביד מדכתיב על כל דבר פשע ואע"ג דעבדו מצי לאשתמוטי מיניה וכ"ש לחצר דלאו בר דעת הוא דודאי בע"כ עביד דהוה שלד"ע. אלא מדריבה רחמנא חצר משום שליחות ע"כ דרבוי דרבי קרא דעל כ"ד פשע לאו לרבוייא עבדו הוא דאתא ומשום דהוא כפוף ובע"כ עביד דא"כ רבוייא דחצר דמשום שליחות גבי גניבה ל"ל. ועל כרחך דרבוי דעל כ"ד פשע דגבי שליחות יד לרבות שליח דעלמא אתא למימרא דגבי שליחות יד יש שלד"ע ושפיר י"ל דעבדו הכנעני הוא כחצר והוא בכלל האי רבוייא דרבי רחמנא בחצר דהוה שליח אפי' לד"ע משום דבע"כ עביד חשיב. ולהכי שפיר אמרו ב"ה דעל כ"ד פשע ריבה שליח ומאי דנקטי ב"ה בדרשתם אומר לעבדו ולשלוחו י"ל דעבדו העברי הוא דקאמרי דלאו בע"כ עביד חשיב דאין עבד עברי כפוף לרבו כעבד כנעני והוא ככל שליח דעלמא ואורחא דמילתא נקטי ב"ה עבדו נמי דמסתמא שאומר לעבדו שהוא אצלו עבד לשמשו לשלוח יד. באופן דהא נמי לאו ראיה היא.

גם מאי דמייתי הרב מהריט"א ראייתו האחרונה ממ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ב דה' רוצח. אחר המחילה רבה דבריו תמוהים בראייתו הלזו דהרי הרמב"ם ז"ל שם בהלכות רוצח לאו מה"ט דאין שלד"ע אמרה להאי מילתא אלא מייתי לה מדרשה דקרא דשופך דם האדם דמו ישפך שכ"כ שם כל ההורג חבירו בידו כגון שהכהו בסייף כו' הואיל והרגו מ"מ הוא בעצמו ה"ז נהרג בב"ד אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד ומניין שכן הוא הדין שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך זה ההורג בעצמו שלא ע"י שלי' וכו' מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חבירו ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינם מסור לשמים עכ"ל הרמב"ם ז"ל יע"ש. הנה דהא דהשוכר הורג להרוג את חבירו או שלח עבדיו דאינו חייב מיתת ב"ד אלא חייב בידי שמים מייתי לה מקרא דשופך דם האדם באדם דמו ישפך דכשהוא באדם דהיינו האדם הוא בעצמו בידו הוא דדמו ישפך במיתת ב"ד לאפוקי הורג ע"י שליח. וא"כ מאי מייתי הרב מהריט"א ז"ל מדברי הרמב"ם ז"ל אלו דגם בעבדו אין שלד"ע. סוף דבר שראייתו זו מדברי הרמב"ם ז"ל נמי לאו ראיה היא כלל. ומה שיש להעי'ר על עיקר דברי הרמב"ם ז"ל דה' רוצח הנז' עיין לקמן סימן ק"ז מה שכתבתי שם בס"ד. באופן דכל הני ראיות דמייתי הרב. מהריט"א ז"ל דגם בעבדו אין שלד"ע. אחר המחילה רבה דלאו ראיות נינהו כלל לפענ"ד. אמנם מאי דכתיבנא אנן להוכיח דגם בעבדו אין שלד"ע

מהסוגיא דב"ק דנ"א בההיא דבור שלשני שותפין דפריך הש"ס בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי דשוו שליח אין שלד"ע וכו' כאמור לעיל נראה שהיא ראיה נכונה. ולעיקר הקושיא דהקשה הרב מהריט"א ז"ל על דברי התוס' חצוניות ז"ל עיין מ"ש לקמן סי' ק"ט.

כלל היוצא מהאמור דגם בעבדו ואשתו דהם כפופים לבעליהם לא חשיב דבע"כ עבדי ושייך בהו נמי הא דאין שלד"ע. ותו לא מידי. ועיין בסמוך ובסי' שאחריו. וכ"כ בפשיטות הרדב"ז בחדשות ח"ב סס"י תש"א דאף באשתו אין שלד"ע. יע"ש והוא פשוט וברור.

קא

אין שליח לדבר עבירה. הא דאין שלד"ע היינו בשליח דלאו שכיר הוא אבל אם שכיר הוא בא בשכרו דשכרו משלחו לעשו' דבר עבירה. לא שייך גביה למימר אין שלד"ע דפועל ידו כיד בעל הבית וכעשאו בעה"ב עצמו בידו הוה. ומה"ט נמי אפוטרופוס של עניים כיון דיד אפוטרופוס כיד העניים לא שייך גביה לומר אין שלד"ע. כ"כ הר"ב מח"א ז"ל סוף הלכות שותפין דנ"ח ע"ב שכתב שם על שותפין שהתנו שגם גניבה שיגנבו יהא בשותפות והגביה שותף אחד הגניבה לדעתו ולדע' חבירו קנה חבירי דכיון דקי"ל דשותפין שכירים זה לזה וכפועל דמי כל שהגביה השותף כאילו הגביה הוא עצמו דמי דקי"ל יד פועל כיד בעה"ב כדאמרי' פ"ק דב"מ והתם לאו מדין זכיה הוי דקאמר שם דאפי' למ"ד המגביה מציא' לחבירו לא קנה חבירו פועל שאני דידו כיד בעה"ב וכאלו הגביה בעה"ב דמי. ומה"ט כתב ר"ח דאפוטרופוס של יתומים שתפס בשביל יתומים מועיל ואפי' במקום שחב לאחרים משום דידו כיד היתומים ובמקו' אחר הארכתי בזה והבאתי ראיה לזה מהא דאמרי' פ"ק דקידושין גבי קנין אגב דאיבעיא לן שדה לאחר ומטלטלין לאחר מהו ומייתי מעובדא דר"ג דא"ל לרע"ק ומ"ע נתון לרע"ק כדי שיזכה לעניי' ומקומו מושכר לו ודחי שאני רע"ק דכי יד עניים דמי כיון דגבאי הוא. וע"פ הדברים האלו איכא לישובי דינו של הריב"ש ז"ל שכתב דכל שבא הרבית ליד האפוטרופוס זכו בו עניים ואעפ"י שאין שלד"ע מ"מ אפוטרופו' שאני דידו כיד העניים וכ"כ המרדכי בפ"ק דבתרא גבי מעמד שלשתן יע"ש א"ד ז"ל יע"ש. אשר מפורש יוצא מדברי הרב ז"ל דבשכיר לא אמרי' אין שלד"ע וכן בשותפין זה לזה משום דשותפין נעשו שכירים זה לזה וכפועל דמי ופועל ידו כיד בעה"ב דמי. וכן נמי באפוטרופוס לעניים לא שייך גביה הא דאין שלד"ע.

ולענ"ד דבריו נפלאו ממני בזה דהא אמרינן בב"ק דנ"א ע"א בור של שותפין היכא משכחת לה אי דשוו שליח תרווייהו ואמרו ליה זיל כרי לן ואזל כרה להו אין שלד"ע

וכו' יע"ש. ואם איתא להאי סברא דחדית לן מר הרב מח"א ז"ל דבשכיר וכן בשותפין דכשכירים זל"ז הם לא אמרי' אין שלד"ע משום דשכיר כפועל הוא ופועל ידו כיד בעה"ב וכעשאו בעה"ב עצמו דמי. הא משכחת לה שפיר בור של שותפין ע"י שליח ולא שייך בו הא דאין שלד"ע וכגון דהשותפין שוו תרווייהו שליח בשכר שיכרה להם הבור ושכיר ידו כיד בעה"ב. ותו דרש"י ז"ל שם דנ"ג ע"א ד"ה נפל לפניו מקול הכריה כתב וז"ל וכשאין הכורה בעל הבור עסקינן אלא שהוא שכירו וכגון שהיתה בור כרויה ועומדת קודם לכן דאי האי כרייה הוה כורה חייב דאין שלד"ע דאסור לקלקל רה"ר ע"כ יע"ש. הנה לך מפורש יוצא להדיא מדברי רש"י ז"ל אלו דגם בשכיר ופועל אין שלד"ע דלא כמ"ש הרב ז"ל. ומאי דמייתי מהא דאמרינן פ"ק דב"מ גבי המגביה מציאה לחבירו דשאני פועל דידו כיד בעה"ב. לא שמיה מתיא כלל דהתם לאו משום דכי הגביה הפועל הרי הוא כהגביה הבעה"ב ממש כדסבר הרב ז"ל. אלא התם טעמא אחרינא הוא וכמו שכבר כתבתי בזה לעיל סימן פ"א יע"ש באורך.

ועוד אני תמה מאוד על הרב מח"א ז"ל מהא דאמרינן בב"ק דנ"ו דהשוכר עידי שקר פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים ופרכינן פשיט' ומשנינן מהו דתימא לימא דברי הרב ודברי התלמי' דברי מי שומעין ובד"ש נמי לא ליחייב קמ"ל. והשתא הכא כיון דבשוכר עידי שקר מיירי הא פועל ידו כיד בעה"ב דמי ולא שייך למימר ביה אין שלד"ע ובדיני אדם נמי מיחייב לדברי הרב מח"א ז"ל. ואיך קאמר הש"ס כל בתר איפכא מהו דתימ' דברי הרב כו' ובדיני שמום נמי לא ליחייב ועיין בתשו' הרשב"א ז"ל סס"י תקס"א. אלא מבואר דליתא להאי סבר' דאמר מר הרב מח"א ז"ל לחלק בין שלי' סתם לשכיר ועיין שם בתוס' ז"ל ד"ה אלא לחבריה שכתבו דאין נראה לומר דנקט שוכר לאשמועינן דאפי' שוכר פטור מדיני אדם שאין זה שום חידוש יע"ש. הנה שאפי' למיסק אדעתא כל כי האי סבר' ליכא למימר כי אין זה שום חידוש ומילתא דפשיט' הוא דשכיר כשליח דעלמא הוה.

ונוראות נפלאתי כזאת על הר' מהר"י אלגאזי ז"ל בס' ארעא דרבנן אות האל"ף סימן ב' שכתב וז"ל ובירושלמי דפאה פ"ב אמתני' דקצרוה עכו"ם ה"ז פטורה משום דקצירך אמר רחמנ' ולא קצי' עכו"ם אמרי' התם שאם קצרוה פועלים גוים ה"ז חייבת. ש"מ דאע"ג דאין שליחות לגוי ואינו נעשה שליח לישראל מ"מ פועל שאני דידו כיד בעה"ב וכאילו עשאו הוא עצמו חשיב. ומכאן יש לדקדק על מהרימ"ט ז"ל שכתב גבי בלק דאיהו לא עביד כלום דאין שלד"ע. דאי כל עצמו של הרב דלא נקיט ליה מטעם אין שליחות לגוי יתכן לומר שהוא משום דס"ל דשאני הכא דבלעם דשכיר הוא לבלק כתיב ואשר שכר וכו'

ושכיר ידו כיד בעה"ב. וא"כ שליח נמי הוי והיכי כתב ואין שלד"ע הא שכיר לאו מדין שליחות הוי אלא כיד המשלח עצמו וכדמשמע מדברי הירושלמי. וראיתי להריטב"א בפ' האיש מקדש אהא דאין שלד"ע ואמרי' דמשלח חייב בדיני שמים כתב שם דדוקא שוכר דעביד מעשה חייב בידי שמים אבל בדבורא לא מיחייב ואני תמה דבשוכר הוי כאילו איהו גופיה עביד וחייב אף בדיני אדם דיד שכיר כיד השוכר עצמו א"ד ז"ל יע"ש. והוא פלא איך אשתמיט מיניה דמר הך סוגיא דב"ק דנ"א גבי בור של שני שותפין ודברי רש"י ז"ל שם דנ"ג שכתבנו לעיל אשר מבואר יוצא מהך סוגיא ומפורש נמי בדברי רש"י כנז' דבשכיר נמי אין שלד"ע וכן נמי בא מבואר באידך סוגיא דב"ק דנ"ו גבי שוכר עידי שקר וכאמור.

ומאי דמייתי מר מהירושלמי. לא שמיה מתיא כלל דהתם לא בעי שליחות ולא שייך כלל התם למימר אין שליחות לגוי וקצרוה פועלי' דנקט הירוש' הדבר פשוט וברור דפועלים לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט וכמו שכן מפורש יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל הלכות מתנות עניים ובפירו' המשנה למס' דמאי עלה הא דקצרוה גוים וככל מאי דכתיבנא לעיל סס"י פ"א יע"ש. והיות' תמוה אצלי על הרב ז"ל דאיהו גופיה מייתי שם לעיל מזה בסמוך דברי הרשב"א ז"ל שהביאם הרב"י ביו"ד סימן ק"ך לענין טבילת כלים דלא בעי שליחות ויכול לטבול כלים ע"י גוי דהא אם טבלן ישראל שלא מדעת הבעלים עלתה להן טבילה וכל היכא דלא בעי שליחות אפי' טבילת גוי למה לא תעלה יע"ש. דלפ"ז גם בקצירת תבואת שדהו דישראל דלא בעי שליחות דהא אם קצר ישראל שדה ישראל חבירו שלא מדעתו קרינן ביה שפיר קצירך והו"ל קצירת שדה דומיא דטבילת כלים. וא"כ ע"כ דהא דקאמר בש"ס ירושלמי קצרוה פועלים גוים לאו דוק' פועלי' אלא דאורחא דמילת' דקצירת שדות הוה ע"י פועלי' ואיך כתב בתר הכי להוכיח מהירוש' הלזה דבפועל גוי יש שליחות ויצא טעו"ן מכחו על הרב מהרימ"ט והריטב"א ז"ל. סוף דבר שדברי הר"ב מח"א והרב מהר"י אלגאזי ז"ל בהאי סברא דאמרי דבשכיר לא אמרי' אין שלד"ע משום דשכיר ידו כיד בעה"ב אחר המחילה רבה שדבריהם תמוהים מאוד בזה וליתא כלל להאי סברא אלא גם בשכיר אין שלד"ע. ואפילו בעבדו הכנעני דידו כיד רבו כבר כתבנו להוכיח לעיל בסימן הקודם דלא הוה שליח לרבו לד"ע משום דאין שלד"ע יעש"ב.

כלל היוצא מהאמור דהא דאין שלד"ע הוה גם בשלי' הבא בשכרו אף שידו כיד בעה"ב וכן נמי בשותפין דהוה כשכירים זל"ז דהא דשכיר ופועל ידו כיד בעה"ב לאו למימרא שיהא מה שעוש' השכיר הפועל כעשאו הבה"ב בעצמו. ומינה נמי לאפוטרופוס של

העניים דידו כיד העניים אפ"ה שייך גביה הא דאין שלד"ע ודלא כמ"ש הרב מח"א כנלע"ד ברור. ותו לא מידי.

קב

אין שליח לדבר עבירה. היינו היכא דלא אנסו המשלח שיעשה שליחותו. אבל אם המשלח אנס את השלי' והפחידו בדברים מיחייב שולחו. כ"כ הרב מהר"מ די בוטון ז"ל הביאו הרב כנה"ג ז"ל בח"מ סי' קפ"ב הגהת הטור אות כ"ב. וספר הרב מהר"מ די בוטון ז"ל כעת אינו מצוי אתי לעיין בו למען דעת מנין לו להרב ז"ל חילוק זה. ומה שנראה הוא שהרב ז"ל דקדק כן ממאי דקאמר רב סמא פ"ק דב"מ ד"י ע"ב היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבע"כ מותיב ביה מיחייב שולחו. וסובר הרב מהר"מ די בוטון ז"ל דמינה להיכא דהמשלח אנס השלי' והפחידו בדברי' דליכא למימר אי בעי עבידאי בעי לא עביד דבע"כ מצד האונס והפחד שאונסו משלחו ומפחידו בדברי' הוא עביד וכחצ' דבע"כ עביד דמי דמיחייב שולחו. זהו הנראה בטעמו של הרב ז"ל.

האמנם לדידי חזי לי לפענ"ד דגם באנס המשלח להשליח והפחידו בדברים לא מיחייב שולחו אלא שלי' חייב דאין שלד"ע אף בכה"ג דלא כהרב מהר"מ די בוטון ז"ל דדוקא חצר דאינו בן דעת ולא עביד מידי והמשלח איהו דמותיב ביה ולא שייך בשום צד לומר בחצר דאי בעי לא עביד הוא דמיחייב בעל החצר שולחו. אבל אדם דהוא בן דעת ואיהו עביד להמעשה ואי בעי לא עביד אפי' שאנסו משלחו והפחידו. אי בעי עביד אי בעי לא עביד קרינן ביה ואין שלד"ע. וכן מוכח נמי מדברי הרא"ש ז"ל שם שכתב דהלכה כרב סמא הילכך לא משכחת שלי' לד"ע אלא בחצר ע"כ יע"ש. הנה שכתב הרא"ש דלהאי לישנא דר"ס דקאמ' היכא אמרי' אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אבל חצר דבע"כ מותיב ביה מיחייב שולחו. לא משכחת לה שליח לד"ע אלא בחצר. ואם איתא דגם באדם אם אנס אותו משלחו והפחידו בדברי' שולחו מיחייב כמו בחצר וכדכתב הרב מהר"מ די בוטון ז"ל איך קאמר הרא"ש ז"ל דלא משכחת לה שלד"ע אלא בחצר. אלא מבואר דקושטא הכי הוה דדוקא בחצר דבע"כ עביד דלא שייך ביה למימר אי בעי לא עביד בשום צד הוא דהוה שלי' אפי' לד"ע אבל אדם דהוא בר דעת ובעל בחירה ושייך גביה למימר אי בעי לא עביד בשגם המשלח אנסו והפחידו בדברים לא הוה דומיא דחצר ולא מיחייב שולחו.

איברא דלפי מ"ש התוס' ז"ל שם בפ"ק דב"מ ד"ה אי בעי לא עביד דהיכא דשלי' שוגג דלא ידע שהוא דבר עבירה הו"ל כחצר דבע"כ מותיב ביה יע"ש. היה נראה לפום ריהטא

דה"ה כשהשלי' אנוס דאנסו המשלח והפחידו בדברי' דכחצר דבע"כ מותיב ביה הוה. דהא לפי דברי התוס' לאו דוקא חצר דלא כהרא"ש ז"ל דכתב דלא משכחת לה לרב סמא שלד"ע אלא בחצר. אלא דגם באדם משכחת שלד"ע כבחצר וכגון דהאדם השלי' הוא שוגג דלא ידע שהיא דבר עבירה דכיון שאין השלי' יודע שהוא דבר איסור הו"ל כחצר דבע"כ מותיב ביה. וא"כ י"ל שפיר דה"ה נמי כשהשלי' אנוס דהמשלח אנס אותו והפחידו בדברים דהוה כחצר דבע"כ מותיב ביה. ואפשר דכל חיליה דמר הרב מהר"מ די בוטון ז"ל בהאי סברא דיליה הוה מכח האי סברא דהתוס' הנז'.

האמנם לפענ"ד נראה דאפי' לפי דעת התוס' ז"ל דכשהשליח שוגג דלא ידע שהוא ד"ע דהו"ל כחצר דבע"כ מותיב ביה. בכה"ג דהמשלח אנס את השלי' והפחידו בדברים לאו כחצר הוה ואין שלד"ע. דדוקא בשהשליח שוגג דלא ידע שהוא ד"ע הוא דסברי רבנן התוס' דהו"ל כחצ' דבע"כ מותיב ביה. והיינו משום דכיון דאין השליח יודע מן האיסו' וסבור דהוא דבר התר ודאי שיעש' שליחותו וכיון שהמשלח יודע שהשליח ודאי שיעשה שליחותו מפני שסבור הוא דדבר היתר הוא. שפיר הו"ל בחצר דבע"כ מותיב ביה ולא שייך בכה"ג למימ' דה בעי עביד ואי בעי לא עביד דאף דאי בעי לא עביד מ"מ כיון דדבר היתר הוא אמאי לא יעביד כי היכי דנימא ביה דאי בעי לא עביד ולכן הא ודאי דעביד כיון דסבור שהוא דבר היתר. וחשיב שפיר מפני חסרון ידיעתו דהשליח מהאיסור שבו דבע"כ עביד. וכן מבואר יוצא מדברי התוס' ז"ל בפ' מרובה דע"א ע"א ד"ה נתנו לבכורת בנו וכו שכתבו שם נמי להאי סברא דידהו בתוספת ביאור קצת וז"ל וי"ל דמיירי שלא ידע השליח דאתא לידיה באיסורא אלא סבור שהיה שלו ובין ללישנא דמשום דהשליח ב"ח ודברי הרב וכו' ובין ללישנא דאי בעי עביד אי בעי לא עבי' אין שייך לכאן דהתם אין ידוע שהשליח יעביר. אבל כאן יודע הוא שיקח מאחר שהוא סבור שהוא שלו א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכל עיקר הטעם דכי לא ידע השליח שיש איסור בדבר דיש שלד"ע אפי' לרב סמא. הוה משום דה"ט דר"ס דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לא נאמ' אלא היכא שאין ידוע שהשליח יעביר דאפשר שלא יעשה והיינו כשהשליח יודע שיש שם איסור דכיון דהוא יודע שיש שם איסור אפשר שמשו' האיסור יפרוש ולא יעביד בהא הוא די"ל אי בעי לא עביד. אבל כשאין השליח יודע שיש שם איסור למה יש לו לפרו' ולימנע מלעשותו ולכן בודאי הוא שיעשהו כיון דאין לו ידיעה שהוא ד"ע וסבור שהיתר הוא ולא קרינן ביה בכה"ג אי בעי לא עביד אלא ודאי עביד וכחצר דבע"כ מותיב ביה הוה. וא"כ בכה"ג דהשליח יודע שהוא ד"ע אף שמשלחו אנס אותו והפחידו בדברים. שפיר שייך ביה למימר דאין ידוע שהשליח יעביד דאפשר דמשום שהוא ד"ע אף שאנס

אותו המשלח והפחידו בדברים לא ישגיח באונסו ולא יעביד וקרינן ביה נמי שפיר אי בעי עביד אי בעי לא יעביד כיון דיודע הוא שהוא דבר עבירה ואפשר שלא יעביד ואין שלד"ע ולא הוה כחצר דלא שייך ביה כלל למימר אי בעי לא עביד ובע"כ מותיב ביה. באופן דגם לפי דברי התוס' ז"ל דכשהשליח שוגג דלא ידע שהוא דבר עבירה דהו"ל כחצר דבע"כ מותיב ביה ומיחייב שולחו. היכא דהשליח יודע שהוא ד"ע אפילו שהוא אנוס דהמשלח אנס אותו והפחידו בדברים לאו כחצר דבע"כ עביד חשיב. אלא אי בעי עביד ואי בעי לא עביד קרינן ביה ואין שלד"ע. ודלא כמ"ש הרב מהר"מ די בוטון ז"ל. וכבר כתבתי דספר הרב מהר"מ די בוטון ז"ל אינו מצוי אתי לדעת סמוכות שלו בהאי סברא דחדית לן מר. ואנן בעניותין הכי חזי לן דגם בכה"ג אין שלד"ע כדבר האמור.

וראיתי להרב שער המלך זל פ"ה מה' מלוה ד"מ ע"א שהביא לדברי הר"מ די בוטון ז"ל הנז' וכתב דמההיא דפרק הפר' דנ"א דפריך הש"ס בור של שני שותפין היכא משכח' לה אי בדשוו תרוייהו שליח ואמרו ליה זיל כרי לן אין שלד"ע כו' נראה דאפי' בשאנס את השליח אין שלד"ע דאל"כ אמאי לא מוקי לה כשאנסוהו ושוינהו שליח א"ד ז"ל יע"ש. ועיין במאי דכתיבנא אנן בעניתין לעיל סי' ק'. ומיהו הא דמייתי מינה הרב שעה"מ ז"ל לאנס את השליח והפחידו בדברים אפשר לדחות קצת דאה"נ דהוה מצי הש"ס לאוקומי הכי אלא דכדלא שכיח הוא שיאנסוהו ולהכי משני דעדיפא מינה. האמנם מאי דכתיבנא אנן להוכיח מדברי הרא"ש ז"ל נרא' דהוכחה גמורה היא ועיין בש"ך ח"מ סי' קפ"ב סק"א וגם מדברי התוס' ז"ל מוכח הכי וככל האמו' לעיל. וזה ברור. ועיין לקמן בסי' שאח"ז.

כלל היוצא מן האמור דגם באנס המשלח את השליח והפחידו בדברים ועשה שליחותו לד"ע מפחדו מאונסו שאנסו משלחו אי בעי עביד ואי בעי לא עביד השליח קרינן ביה ולאו דומיא דחצר הוא ולא מיחייב שולחו דאין שלד"ע ודלא כהרב מהר"מ די בוטון בזה. ותו לא מידי:

קג

אין שליח לדבר עבירה. היינו דוקא היכא דהשליח ידע שיש שם עביר'. אבל כשאין השליח יודע שהוא דבר עבירה ושוגג הוא. יש שליח לד"ע בין לרבינא ובין לרב סמא. דלרבינא דבעי ב"ח משום דדברי הרב כו' כי הוה השליח שוגג לא שייך גביה למימר לה"ט דדברי הרב וכו'. ואפילו לרב סמא דאמ' היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד וכו' ה"נ כיון דהמשלח יודע הוא שהשליח אין לו ידיעה מן העבירה ויודע הוא שיעשה שליחותו כיון שהוא סבור שהוא מותר כחצר דבע"כ מותיב ביה חשיב ומיחייב שולחו. כ"כ התוס' ז"ל בפ"ק דב"מ ד"י ע"ב ד"ה אי בעי עביד וכו' ובב"ק פ' מרובה דע"ט ע"א

ד"ה נתנו לבכורות בנו כו דהקשו שם עלה דתנן התם נותנו לבכורות בנו כו' היה מושכו והוציאו מרשות הבעלים חייב פירוש חייב הגנב במשיכת השומר דזהו הפירוש העיקר כמו שהכריחו שם התוס' ז"ל. והקשו על זה דאמאי חייב הגנב המשלח הא קי"ל אין שלד"ע. ותירצו לזה דמיירי שלא ידע השליח דאתא לידיה באיסורא אלא סבור שהיה שלו ובין ללישנא דמשום דהשליח ב"ח ודברי הרב וכו' ובין ללישנא דאי בעי עביד. אי בעי לא עביד אין שייך לכאן דהתם אין ידוע שהשליח יעביר אבל כאן יודע הוא שיקח מאחר שהוא סבור שהוא שלו א"ד ז"ל יע"ש. אבל הרב הנמוק"י ז"ל שם בפרק מרובה כתב דהאחרונים ז"ל דחו דברי התוספות הנז' מהא דאמרינן פ"ק דב"מ גבי חצר דלאו בר ידיעה הוא אי ס"ד חצר משום שליחות אתרבאי א"כ מצינו שלד"ע. ומאי קאמ' שאני חצר שהוא כמו שאינו יודע בדבר ויש שליח. ובפ"ב דקידושין נמי אמרינן דדוד לא נענש על שהרגו לאוריה לפי שיואב הרגו ואין. שלד"ע ואע"פ שיואב לא היה יודע בדבר והיה סבור שהיה חייב מיתה אלו דברי הנמוקי יוסף ז"ל בשם האחרונים ז"ל יע"ש.

והנה הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בח"א סי' קי"ו תמה על הנמוק"י בשם האחרונים ז"ל הנז' וז"ל לא ידענא מאי קשיא להו דהא רבינא מתרץ לטעמיה דבעינן שלי' ב"ח ור"ס מתרץ לטעמיה משום דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לאפוקי חצר דבע"כ מותיב ביה. ומהני טעמי למדו התוס' דכל היכא דאין השלי' יודע לדבר דמיא לחצר ומעיקרא דלא ידע תלמודא הנך טעמי הוא דפריך מחצר אבל לפי המסקנא חצר וכל דדמי ליה מיקרי שפיר שליחות. א"ד ז"ל יע"ש. וכן תמה הגאון רש"ל זל בס' ישש"ש לב"ק פ' מרובה סי' ל"ג יע"ש.

האמנם הגאון ש"ך זל בח"מ סי' שמ"ח סק"ו חזק בריחי הנמוק"י ז"ל בדחייתו לס' התוס' והרחיב הביאור והכי אמר דקושיית הנמוק"י בשם האחרונים ז"ל מהא דפריך תלמודא בפ"ק דב"מ מחצר היא באופן זה דע"כ דמאי שהוציאו כן מהמשנ' דפ' מרובה כפי פי' רש"י אין פי' המשנה כן דא"כ ל"ל לתלמודא להקשות בפ"ק דב"מ אר"ל דאמר חצר משום שליחות אתרבאי משמע דלר"י לק"מ והא בלא"ה תיקשי כן אמתניתין דמרובה אפי' בלא בריית דהמצא תמצא תיקשי בפשיטות הא אין שלד"ע. וא"כ כמו שמוכרח לתרץ המשנה יתורץ דברי ר"ל. אלא ודאי אין פי' המשנה דמרובה דהמשל' חייב במשיכת השלי' אלא כמו שפירשו שאר רוב המפרשים ז"ל או כמ"ש הנ"י. וא"כ כיון שלא נזכר דין זה במשנה ובשום מקום בש"ס מנ"ל לחייב המשל' א"ד הר"ב ש"ך זל יע"ש. והיא לפום ריהטא קושיא חזקה על דברי התוס' ז"ל. וכמו כן קשה על התוס' דפ"ק דב"מ ד"ה אי בעי עביד שהקשו לפי' רש"י מהאי מתניתין דפ' מרובה הנז' מלישנא דר"ס דאי בעי

עביד וכו' ותירצו כהאי תירוצא דתירצו שם בפ' מרובה יע"ש. ואמאי לא הקשו קושייתם על המקשה דפריך לר"ל ולא מהני להמקשן האי תירוצא שתירצו ללישנא דר"ס כבר הוקשה לו להרב לחם אבירים ז"ל בחי' לב"מ ע"ד התו' זל דשם קושיא זו.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל פ"ז מה' מעי' הלכה ב' שהביא לדברי הש"ך וגם קושי' הרב לחם אבירים ז"ל הנז' וכתב וז"ל ולענ"ד נראה ליישב דלס"ד דמקשה ל"ק להו מידי משום דמה שהוצרכו התוס' לזה היינו לפום מאי דמסיק תלמודא התם בפ' מרובה דהיה מושכו ויוצא דקתני במתני' אשומר קאי ומשום דתקנו משיכה בשומרים דהשתא ע"כ חייב דקתני מתני' אגנב קאי דנתחייב הגנב במשיכת השומר וא"כ ע"כ צ"ל דה"ט משום דכיון שאינו יודע שהוא גנוב הו"ל כחצר דאסקינן התם בפ"ק דב"מ דיש שלד"ע. אמנם לאמימר דקאמר התם דהיה מושכו אגנב קאי ותנא גנב שגנב מבית בעלים ותנא גנב שגנב מבית שומר. ל"ק להו מידי כמובן. וא"כ איכא למימר דלס"ד דהמקשה דהתם דפריך לר"ל ולא ק"ל לדידיה ממתני' דנתנו לבכורת בנו משום דס"ל בפירושא דמתניתין כאמימר דהיה מושכו אגנב קאי וכ"כ התוס' שם בד"ה תיקנו משיכה בשומרים דר"ה דקאמר בפ' השואל דביקע בו קנאו לא ביקע בו לא קנאו ס"ל כאמימר דהיה מושכו אגנב קאי ולא חיישׁ אפירכא דבסמוך מה לי גנב שגנב מבית בעלים וכו' יע"ש. אמנם לתירוצא דר"ס שפיר ק"ל משום דס"ל דכתירוצא דר"ס קי"ל כמ"ש הנמוק"י והר"ן והרא"ש שם יע"ש וא"כ היינו דק"ל לפום מאי דמסקינן התם דתיקנו משיכה בשומרים והיה מושכו דמתני' אשומר קאי כנ"ל נכון א"ד זל יעויין שם.

ולענ"ד אחר המחי"ר דאין ישובו נכון. דהן עוד היום קשה על התו' קושי' הנמוק"י באופן זה דאיברא דהתם הכי אמר אמימר דהיה מושכו וכו' אגנב קאי. אמנם אמרה דרך דחייה בעלמא למימרא דלמפשט מהך מתני' דתיקנו משיכ' בשומרים כדפשיט מינה רב יימר אינו מוכרח כ"כ דשמא יש לדחות דאגנב קאי. אבל הא ודאי דהוא רחוק לומר הכי בפי' דמתני' דמפשטא דמתניתין מוכח ודאי דהיה מושכו קאי אשומר דאי אגנב קאי הא תנא לה רישא וצריכין אנו לדחוקי נפשין את כל הדחק הלזה ולמימר דתנא גנב שגנב מבית בעלים וכו' דהוא רב הדחק וכדקאמר התם רב אשי לאמימר לא תדחייה מה לי גנב שגנבו מבית שומר מה לי גנב שגנבו מבית בעלים ומסיק אלא ש"מ ממתני' דתיקנו משיכה בשומרים. אלא דמשום דלרב הונא אשכחן ליה בהדיא דס"ל דלא תיקנו משיכה בשומרים ותיקשי ליה הך מתני' כתבו התוס' דלר"ה ע"כ לומר דמוקי להך מתני' דקאי אגנב וכדהוה בעי לדחוייה אמימר. וכיון שכן דלמ"ד דלא תיקנו משיכה בשומרים הוא דמוכרחים אנו על כרחינו לידחק בפירושא דהך מתני' ולאפקועה ממשמעותה

לגמרי ולפרש דאגנב קאי דאי אפשר לנו ליישבה באופן אחר אמנם למ"ד תיקנו משיכה בשומרים מתוקמא שפיר מתניתין כפשטה. דאי משום מאי דקו"ל דאין שלד"ע יש לומר דבלא ידע השלי' שיש עבירה יש שליח כמ"ש התוס' והוא חילוק פשוט. א"כ מאי כל החרדה הזאת אשר חרד המקשה שם בפ"ק דב"מ על ר"ל דאמר חצר משום שליחות אתרבאי ותמוה קא מתמיה עליה דמי איכא מ"ד חצר משום שליחות אתרבאי והתניא וכו' כיון דיש לחלק בפשיטות בין ידע שלי' ללא ידע והוא שוגג וחצר כלא ידע מהדבר הוא. ואי משום דלא אשכחן שום תנא לא בשום משנה ולא בשום ברייתא דחילק כל האי חילוקא בהאי כללא דאין שלד"ע בין ידע השלי' ללא ידע ומנ"ל לחלק מדעתינו חילוק זה. והיינו דק"ל על ר"ל דמנ"ל לחלק כן מדעתו ולמי' דחצר משום שליחות אתרבאי. הא י"ל שפיר דר"ל ס"ל דתיקנו משיכה בשומרים ומכח הך מתני' דפ' מרובה הנז' דמפרש לה כפשטה דאשומר קאי דלא שמיע ליה כלומר לא ס"ל לאפקועי מתני' מפשטה לגמרי ולפרשה כדפירשה אמימר דאגנב קאי ולסבול את כל הדחק הזה דדחי' ומוקי לה אמימר דתנא גנב שגנב מבית בעלי' ותנא גנב שגנב מבית שומר וכדדחי' נפשיה נמי ר"ה. דזה הוא ודאי דוחק גדול דמה לי גנב מבית שומר מה לי גנב מבית בעלים וכדקאמ' רב אשי לאמימר לא תדחייה וכו'. ולהכי סובר ר"ל דפירושא דמתני' ע"כ דקאי אשומר. ואי משום דקי"ל אין שלד"ע ס"ל לתנא דמתני' דבדלא ידע השלי' יש שלד"ע. והנה כי כן הרי למד ר"ל להאי חילוקא מהך מתני' דלדידיה הוא למוד מפורש מהך מתני' דיש חילוק זה בהאי כללא דאין שלד"ע. ולהכי אתיא שפיר לדידיה הך ברייתא דהמצא תמצא אף דחצר משום שליחות אתרבאי. ומה לו כי יזעק המקשה על ר"ל והכי אמר ומי איכא מ"ד וכו' מאחר דפשטה דהך מתני' דפ' מרובה ודאי הכי מוכחה להדיא דאשומר קאי. ומינה דע"כ דהאי משנה ס"ל דיש חילוק בהא דאין שלד"ע בין ידע השלי' ללא ידע וכי לא ראה או לא ידע המקשה לתרוצי לנפשיה דר"ל הכי ס"ל בפי' דהך מתני' דפ' מרובה כיון דודאי פשטא דמתני' הכי מוכחא וככל האמור. לא מדפריך המקשה לר"ל בכל כי האי לישנא דתמיהא ומי איכא למ"ד וכו' מוכח דגם אם נאמר דמתני' כפשטה דאשומר קאי וכדמסיק התם רב אשי. אין פי' המשנה כדפי' רש"י ז"ל בפי' שני דחייב הגנב במשיכת השומר. אלא כדפירשו לה שאר המפרשים הרמב"ם ודעימיה דחייב השומר או כדפי' הנ"י בשם הרא"ה ז"ל שם. וליכא תו שום רמז ראיה מהך מתני' דיש לחלק בהאי כללא דאין שלד"ע בין ידע השלי' מהעבירה או לא ידע ולא עוד אלא דאם הפי' הוא דחייב השומר וכדעת הרמב"ם יש ראיה מהך מתני' דאין לחלק חילוק הנז'. והיינו דק"ל על ר"ל ומי איכא מ"ד דחצר משום שלי' אתרבאי והתניא וכו' והא קי"ל דאין שלד"ע כלומר בכל

גווני ואף בלא ידע השלי' דמנ"ל לר"ל לחלק בין ידע ללא ידע כיון דלא אשכחן בשום משנה ובריייתא להאי חילוקא. זהו קושייתו של המקשה וא"כ הרי מוכח מהאי דמקשה תלמודא לר"ל הכי דאין פירוש המשנה דפ' מרובה דחייב הגנב במשיכת השומר כדפי' רש"י ז"ל דאי הוה פי' דמתני' הכי לא היה כח להמקשה לאקשויי על ר"ל ולמימר ומי איכא למ"ד חצר וכו' וכאמור. זהו כוונת הנ"י זל בדחייתו פי' רש"י זל ושפיר דחי.

ותו דכיון דפשטה דהך מתני' דפ' מרובה מוכחה להדיא דלאו אגנב קאי דלא כאמימר ור"ה אלא אשומר קאי וכדמסיק רב אשי התם. ועל הראשו' אנו מצטערים דהוא רב הונא דאשכחן ליה בפירוש דס"ל דלא תיקנו משיכה בשומרים וצריך הוא ע"כ לידחק את כל הדחק הזה בפי' דמתני'. ניקום אנן ונאמר דגם תלמודא דפ"ק דב"מ דפריך אר"ל הכי ס"ל כר"ה הגם דלא אשכחן לתלמודא בפי' דס"ל הכי דלא תיקנו משיכה בשומרים אנן נימא דהכי ס"ל הא ודאי לא מסתבר כלל דפשיטא דאית לן למימר טפי דס"ל לתלמודא דתיקנו משיכה בשומרים ואתיא מתני' שפיר כפשטה דקאי אשומר אלא דלא הוה פירו' כדפי' רש"י זל דפטור וחייב אגנב קאי ולהכי לא ק"ל אהך מתני' אלא אר"ל. ותו דאם מאי דלא הקשו התו' התם בב"מ קושייתם על המקשה כדקשיא להו ללישנ' דר"ס דאי בעי עביד כו'. הוה משום דלהמקשה י"ל דס"ל כאמימר וכר"ה דקאי אגנב. א"כ גם אר"ס ליכא לאקשויי מידי די"ל דאיהו נמי ס"ל כר"ה. ואי משום דהכא הלכתא כר"ס בהא דחילק בהאי כללא דאין שלד"ע בין אי בעי עביד וכו' לחצר דבע"כ מותיב דהכי קי"ל כרב סמא בזה וכמ"ש הרב שער המלך ז"ל. הא ליתא דמה בכך אי הכא קי"ל כר"ס אפ"ה י"ל דבהא דמשיכה אי תיקנו בשומרים ר"ס כר"ה ס"ל דאטו הא בהא תליא. ועוד דמדברי התו' זל בב"ק דס"ה ע"א ד"ה אין לי מוכח דס"ל דהלכה כרבינא דבעי שלי' ב"ח יע"ש וכדכתיבנא לעיל בסס"י צ"ה באופן דאין ישובו של הרב שער המלך זל נכון ומחוור כלל לפענ"ד.

ואשר אני אחזה לי בישוב הני תיובתי דעל רש"י והתוס' זל הוא. דהנה יש להוסיף עוד לאקשויי טובא לכאורה על האי סברא דהתוס' ז"ל הנז' ורש"י ז"ל דקאי כוותייהו בזה דאיהו ז"ל התם בפ' מרובה כתב על האי פי' בהא דנתנו לבכורות בנו וכו' דהוא הפירוש העיקר וא"כ ע"כ דגם איהו זל הכי ס"ל בתירוץ קושיא זו דהקשו התוס' על האי פירושא כמו שתירצו התוס' זל לחלק בין ידע השלי' ללא ידע. וקשה טובא דהרי רש"י ז"ל בפ"ק דב"מ שם די"א ע"א ד"ה ומר סבר לא ילפינן וכו' כתב דגבי ממונא חצר מאם המצא תמצא אתרבאי ואיכ' למי' דשליחות הוא ומשום דאין שלי' לד"ע איצטריך למכתב התם ע"כ יע"ש. הנה דרש"י ז"ל גופיה פי' דאי אמרינן דחצר משום שליחות מאי דאצטריך

רחמ' למכתביה לרבוי זה דחצר משום שליחות גבי גניבה הוא לאשמועינן דאפי' לד"ע הוה חצר שלי'. וכ"כ התוס' זל בב"ק דס"ה ע"א ד"ה אין לי אלא בידו וכו' כדברי רש"י זל הנז' יע"ש. ואם איתא להאי חילוק' דחלקו התוס' ורש"י זל בהא דאין שלי' לד"ע בין ידע השלי' ללא ידע. למאי איצטריך רחמנא לרבויי חצר משום שליחות גבי גניבה למי' דאע"ג דאין שלד"ע חצר הוה שלי' אפי' לד"ע כמו שכתבו הם ז"ל גופייהו דלהכי הוא דאצטריך רבוי דחצר גבי גניבה. הא אין לך לא ידע מחצר והרי בלא ידע השלי' גם בעלמ' בכל התורה כולה הוה שלי' אפי' לד"ע דדוקא בידע השלי' הוא דאין שלד"ע ולמה לי רבוייא דחצר גבי גניבה משום שליחות.

איברא דכבר כתבנו לעי' בשם הרב הגדול מהרימ"ט והגאון רש"ל דכתבו דהתוס' ז"ל דכתבו להאי סברא דידהו לחלק בין ידע השליח ללא ידע הוא לפי מאי דמשני התם רבינא ומחלק בין היכא דשלי' ב"ח להיכא דלאו ב"ח ולר"ס החלוק הוא בין היכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד לאפוקי חצר דבע"כ עביד. ומהני טעמי הוא דלמדו התוס' ז"ל לחלק להאי חילוקא דידהו דבין ידע השלי' ללא ידע דכי לא ידע דמיא לחצר. דלפ"ז לא קשיא נמי האי קושיא דאקשינן. משום דהא גופיה הוא דאתא האי ריבוייא דחצר דמשום שליחות גבי גניבה לאשמועינן דיש חילוק בהאי כללא דאין שלד"ע בין ב"ח לאינו ב"ח לרבינא. או בין אי בעי עביד אי בעי לא עביד להיכא דבע"כ עביד לרב סמא וכמ"ש הרמב"ן אל בחי' לפ"ק דב"מ הביאו הר"ב בס' א"ז שם וכתבנו דבריו לעי' סי' צ"ה דלהכי הוא דאתא הך רבוייא דחצר משום שליחות גבי גניבה יע"ש. וא"כ תו ליכא לאקשוי על מאי דכתבו התוס' זל לחלק בין ידע השלי' ללא ידע דל"ל ריבוייא דחצר גבי גניבה הא אין לך לא ידע מחצר. דהיא גופה אתא האי ריבוייא לאשמועינן דאיכא לחלק בין ידע ללא ידע דאילו מסברא בלחוד בלאו האי ריבוייא דחצ' גבי גניבה לא הוה מצינן לחלק בהאי כללא דאין שלד"ע שום חילוק כלל לא להני חילוקי דרבינא ור"ס ולא להאי חילוקא דחלקו התוס' בין ידע ללא ידע. שא דהשתא הכא דכתב רחמנא להאי רבוייא דחצר משום שליחות גבי גניבה הוא דנפקא לן לחלק להני חילוקי דרבנן הנז':

האמנם כדדייקינן שפיר בהורמנותייהו דרבנן הרב מהרימ"ט והגאון רש"ל זל אמינ' דע"כ דהאי חילוקא דחלקו רבנן התוס' ז"ל בין ידע השלי' ללא ידע. לאו מכח הני טעמי דרבינא ור"ס הוא דנפקא להו לחלק חילוקם דבין ידע ללא ידע ומהני טעמי הוא דלמדו התוס' לחלק בהכי כדסברי רבנן הרב מהרימ"ט והגאון רש"ל ז"ל. דאחר המחילה רבה מכבוד רבנותם דהא ליתא לפענ"ד דאם כן דמשום דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גניבה הוא דנפקא לן נמי להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע אבל אי לאו האי ריבוייא דחצר

מסברא לא הוה מצינן לחלק לכל כי האי חילוקא דבין ידע השליח ללא ידע. איך קאמר הש"ס התם בפ"ק דב"מ בתחילה דר"י ור"ל פליגי בהא דר"י ס"ל חצר משום יד אתרבאי וכן נמי קא' התם סתמא דתלמודא לבסוף לחד תירוצא בריש די"א דבקטנה כ"ע לא פליגי דמשום יד אתרבאי כי פליגי בקטן מ"ס כלומר ר"י סבר ילפין קטן מקטנה ומ"ס לא ילפינן כו'. והשתא איך אפשר לומר כלל דר"י ס"ל דגם חצר דגברא משום יד אתרבאי. דא"כ דלר"י לא רבי רחמנא חצר גבי גניבה משו' שליחות אלא משום יד הוא דאתרבאי דילפינן קטן מקטנה דהוא משום יד. לא מצינן תו לחלק שום חלוק בהאי כללא דאין שלד"ע דהא מסברא בלאו גלויא דקרא לא מצינן לחלק שום חלוק כנז' ותיקשי ליה א"כ לר"י הך מתני' דפ' מרובה דנתנו לבכורות בנו וכו' דפירוש' היא לפי דעת רש"י והתוס' ז"ל דנתנו הגנב לבכורת בנו וחייב הגנב במשיכת השומר. מהא דקי"ל דאין שלד"ע. דלר"י לא יתכן לתרץ להאי תירוצא דתירצו התוס' ולחלק יצאו בין ידע השליח ללא ידע. דהאי חלוקא שחלקו התוס' לא נתן ליאמר אלא לר"ל דס"ל דחצר דגברא משום שליחות אתרבאי. דלפ"ז הרי נפקא לן לחלק להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע מהאי רבוייא דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גנבה כנז'. אבל לר"י דס"ל דחצר דגברא נמי משום יד אתרבאי לית לן גילוי בקרא לחלק כל כי האי חילוקא ובכל גוונא אין שלד"ע. וקשיא לדידיה הך מתני' דנתנו לבכורות בנו וכו' דאמאי חייב הגנב הא קי"ל אין שלד"ע וכ"ש דר"י הוא דאמ' הלכה כסתם משנה. אלא ע"כ צריך אתה לומר דגם לר"י חצר דגברא משום שליחות אתרבאי ונפקא לן מהא דרבי רחמנא חצר משום שליחות גבי גנבה דיש לחלק בהאי כללא דאין שלד"ע בין ידע ללא ידע ואתיא שפיר הך מתניתין דפ' מרובה דנתנו לבכורות בנו וכדתירצו לה התוס' ז"ל. ואיך קאמר סתמא דש"ס בתחילה וגם לבסוף לפום חד תירוצא דר"י ס"ל דחצר דגברא נמי משום יד אתרבאי. והיותר קשה על התוס' דהוקשה להם התם בפ"ק דב"מ ד"י ד"ה אי בעי עביד הך מתני' דפ' מרובה ותירצו דיש לחלק בין ידע ללא ידע. ואמאי לא הוקשה להם על מאי דקאמר התם הש"ס בתחילה וכן לבסוף לחד אי בעי' אימא דלר"י חצר דגברא נמי משום יד אתרבאי מהך מתני' דפרק מרובה דלפ"ז ליכא למימר להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע כיון דליכא גילוי דקרא לחלק שום חילוק בהא דאין שלד"ע וכאמור. אלא מוכרח דהאי חילוקא דבין ידע השלי' ללא ידע דחדתי לן התוס' ז"ל נתן ליאמר מסברא בלחוד בלא שום גילוי דקרא דמסברא יש לחלק חילוק זה ואין צורך שום גילוי דקרא לזה. ולכן אף דיסבור ר"י דחצר דגברא נמי. משום יד אתרבאי לא קשיא לדידיה נמי הך מתני' דפ' מרובה דלדידיה נמי מחלקינן בהאי כללא דאין שלד"ע בין היכא דידע השליח ללא ידע וכדתירצו לה התוס'

דהאי תירוצא דהתוס' נאמר גם לפי האי אי בעית אימא דהש"ס התם דר"י ס"ל דחצר דגברא נמי משום יד אתרבאי. באופן דהאי חילוקא דחלקו התוס' ז"ל בין ידע השלי' ללא ידע ע"כ דמסבר' בלחוד הוא דיש לחלק להאי חילוקא ואף דחצר לאו משום שליחות אתרבאי ולא הוה מצינן למימר להני חילוקי דרב סמא ורבינא דהא הני חילוקי דרבינא. ור"ס על כרחין דמשום דחצר משום שליחות אתרבאי דגלי לן רחמנא לחלק בהכי הוא דמחלקי רבינ' ור"ס להני חילוקי. מ"מ להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע אמרינן ליה שפיר מסברא דילן ולא צריך גילוייא דקר' לחלוק זה. ודלא כהר' מהרימ"ט והגאון רש"ל דכתבו דמהני חילוקי דחילקו רבינא ור"ס הוא דלמדו התוס' לחלק להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע.

ומאי דאקשינן לעי' על האי חילוקא דהתוס' ז"ל דבין ידע השלי' ללא ידע דא"כ רבויי' דחצר דמשום שליחות גבי גניבה למימרא דאף דאין שלד"ע חצר הוה שליח אפי' לד"ע כמ"ש רש"י והתוס' דלהכי הוא דרבי חצ' גבי גניב' ל"ל. הא אין לך לא ידע יותר מחצ' הנה לפי מאי דחדתי רבינ' ור"ס להני חילוקי למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. לא קשיא מידי דאה"נ דמשום חצר גופיה למימרא דהוה שליח אפי' לד"ע לא איצטריך כיון דכלא ידע בדבר הוא. ומאי דכתב רחמנא רבוי דחצר אם אינו ענין לגופיה דהא לא ידע הוא ופשיטא דהוה שליח תנהו ענין לידע ולמימרא דגם בידע דקי"ל בעלמא דאין שלד"ע אתא האי רבוייא לאשמועינן לרבינא לחלק בין שליח ב"ח לאינו ב"ח ולרב סמא בין היכא דאי בעי עביד כו' להיכא דבע"כ עביד דומיא דחצר.

ומעתה ע"פ הבא"ר הנה מקום אתי לעלות בישוב הני תיובתי דאותבי רבנן הנ"י בשם האחרונים ז"ל על האי חילוקא דחילקו התוס' זל בין ידע השליח ללא ידע מהא דפריך תלמוד' בפ"ק דקידושין מחצר כנז"ל. וכן נמי מאי דמותיב מר הר"ב לחם אבירים ז"ל ע"ד התוס' דפ"ק דב"מ דהקשו ללישנא דרב סמא מהך מתני' דפ' מרובה ולא הקשו על המקשה. ולפי מאי דכתיבנא להכריח דע"כ דהאי חילוקא דבין ידע השליח ללא ידע מסברא ידעינן לה ולא צריך קרא להכי. ניחא דהנה המקשן הא ודאי דאף הוא ראה וידע להאי חילוקא דבין ידע השליח ללא ידע ושמסברא ידעינן לה להאי חילוקא ולא צריך גילוי דקרא לחלוק זה וזה מוכרח מעצמו מהא גופה דקאמר הש"ס התם דר"י ור"ל בהא פליגי דלר"י חצר משום יד אתרבאי ולר"ל חצר משום שליחו' אתרבאי. דלפ"ז ע"כ דמסברא אית לן לחלק בהא דאין שלד"ע בין ידע השליח ללא ידע דאי לאו הכי תיקשי ליה לר"י מתני' דפ' מרובה הנז' לא ע"כ דיש לחלק מסברא בין ידע ללא ידע ואין צריך גילוי קרא לזה ולכן אף דס"ל לר"י דחצר משום יד אתרבאי לא קשיא הך מתני' דפ'

מרובה וככל האמור לעיל. ולהכי היינו דק"ל שפי' להמקש' ומי איכא למ"ד חצ' משו' שליחו' אתרבאי והתניא אם המצ'תמצא אין לי כו' ואי חצ' משו' שליחו' אתרבאי א"כ מצינו שלד"ע וקי"ל אין שלד"ע. כלומ' דאיך אפש' לומ' דחצר משו' שליחו' אתרבאי דא"כ ל"ל דכתב רחמנא רבוייא דחצר גבי גניבה משום שליחות. ואי משו' דאין שלד"ע ולהכי הוא דאיצטריך רחמנא למכתב רבוי דחצר גבי גניבה למימר' דחצר הוה שלי' אפי' לד"ע וכדכתבו רש"י והתוס' ז"ל. הא ניחא לפי מאי דמשני רבינא ור"ס לחלק בין בר חיובא לאינו ב"ח או בין אי בעי עביד וכו' לחצר דבע"כ עביד. אמנם המקשה דלא אסיק אדעתיה לחלק לכל כי הני חילוקי ק"ל דלמאי איצטריך רבוייא דחצר הא סברא היא לחלק בין היכא דידע השליח ללא ידע כנז' ואין לך לא ידע מחצר ופשיטא דהוה שלי' אפי' לד"ע דבכל התורה כולה נמי הכי הוה דהיכא דלא ידע יש שליח. וע"כ לומר דלהכי הוא דאתא למימ' דאפי' בידע יש שלד"ע דהא לגופיה לא איצטריך כי דלא ידע הוא ואם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל התורה כולה ובידע נמי יש שלד"ע ואנן קי"ל בכל התורה אין שלד"ע בידע וא"כ לא אפשר לומר דרבוי דחצר אתא למיגמר לבעלמא דגם בידע יש שלד"ע וא"כ למאי אתא כיון דלגופיה למימ' דחצר הוה שלי' אפי' לד"ע אף דקי"ל בעלמא אין שלד"ע לא איצטרי' דהא חצר לא ידע הוא ואין צריך לרבויי להא דפשיט' הוא דהוה שלי' דאפי' בעלמ' ידעינן להאי סברא דהיכא דלא ידע יש שלד"ע. וא"כ ע"כ לומר דמשום יד הוא דאתרבאי ולא משום שליחות. זהו קושייתו דהמקשה. ומשני ליה רבינא לעולם דחצר משו' שלי' אתרבאי. ומאי דאיצטריך רחמנא לרבויי חצר משום שליחות גבי גניבה הוא ללמדנו להאי חילוקא דבין ב"ח לאינו ב"ח דגם בידע השלי' דאין שלד"ע היינו דוקא כי הוה שלי' ב"ח אבל היכא דלאו ב"ח הוא כגון חצר דלאו ב"ח הוא יש שלד"ע דאם אינו ענין לגופו דהא חצר לא ידע הוא ופשיטא דהוה שלד"ע תנהו ענין להיכא דידע השלי'. ורב סמא אמר דלאו האי חילוקא דב"ח הוא דאתא רבוייא דחצר ללמדנו דאין לחלק כן אלא להאי חילוקא דבין אי בעי עביד כו' להיכא דבע"כ עביד דומיא דחצר. ומשו' דממאי דקאמר רבינא דהיכא דשליח ב"ח אין שלד"ע היה נראה לכאורה דהעיקר תלוי בב"ח דכל דהשלי' ב"ח אף דלא ידע אין שלד"ע וכ"ש לפי מאי דקאמ' ר"ס דהיכא דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שלד"ע לאפוקי חצר דבע"כ עביד דנראה לכאורה דהעיקר תלוי באי בעי עביד ואם כן נראה דאף בלא ידע השליח אין שלד"ע כיון דאי בעי לא עביד. וזה כל בתר איפכא ממאי דאמרינן מסברא דכל דלא ידע אפי' דהוא ב"ח וגם אי בעי לא עביד יש שלד"ע. לזה כתבו התוס' דאין הני חלוקי דרבינא ור"ס סתרי להאי חילוקא דלא ידע השליח דאמרינן מסברא דהוה שליח

אף בלא גלוי קרא. דבלא ידע בכללו נמי איתנהו להני טעמי דרבינא ור"ס ובין לרבינא דבעי ב"ח משום דדברי הרב כו' בלא ידע נמי אף דהוא ב"ח מ"מ הא לא שייך ביה לה"ט דדברי הרב כו' ובין לר"ס דאי בעי לא עביד כו' כי לא ידע נמי הו"ל כחצר דבע"כ עביד. וכיון שכן שפיר אמרינן מסברא בלא ידע דהוה שליח אף בלא גילוי דקרא דכי איצטריך גילוי דקרא היינו ללמדנו דגם בידע יש שלי' היכא דלאו ב"ח הוא לרבינא או היכא דבע"כ עביד. אבל בלא ידע השליח שהוא ד"ע כיון דאין לו ידיעה מהעבירה כלל וסבור שדבר התר הוא פשיטא דהוה שליח דכשליח לדבר היתר חשיב כיון דהשליח לא ידע שהוא ד"ע ולהיתרא הוא מתכוין. כנלע"ד נכון בישוב האי תיובתא דאותיב הנמוק"י בשם האחרונים ז"ל. וניחא נמי הא דהוקש' להם להתוס' ז"ל שם בפ"ק דב"מ מהך מתני' דפ' מרובה ללישנא דרב סמא. ולא הקשו על המקשה כקושיית הרב לחם אבירים ז"ל. משום דלהמקשה ליכא לאקשויי מידי דאף הוא ידע להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע ואדרבה מכח האי חילוקא דהוא מסברא ואין צורך גילוי דקרא לזה הוא דמיוסד עיקר קושייתו וכאמור. אבל למאי דקאמר ר"ס לחלק בין איבעי לא עביד לחצר דבע"כ עביד דמשמע לכאורה מזה דכל דאי בעי לא עביד אין שלד"ע וא"כ זה סותר להאי סברא דאמרינן לחלק בין ידע ללא ידע אף דאי בעי לא עביד ותיקשי ליה הך מתני' דפ' מרובה דמינה מוכח להדיא דכל דלא ידע יש שלד"ע אף דאי בעי לא עביד ותירצו דכי לא ידע נמי הו"ל כחצר דבע"כ עביד וכדכתיבנא.

ולפי מאי דכתיבנא ניחא נמי מאי דהקש' עוד הר"ב ש"ך ז"ל שם בתחילה על האי סברא דהתוס' וז"ל דמ"ש התוס' דכיון דלא ידע הוי כמו חצר דבין למ"ד דהיכא דלאו ב"ח הוא חייב ובין למ"ד דבע"כ מותיב ביה חייב אינו נראה דלישנא דלאו ב"ח משמע דגברא לאו ב"ח הוא. וכן לישנ' דאי בעי צא עביד משמע שהשליח בידו לעשות או לא והכא נמי ביד השליח לעשות או לא דאל"כ הו"ל למימר כי אמרי' אין שלד"ע במזיד אבל בשוגג לא א"ד ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא ובירנא אין מקום כלל להאי קושיא דהרב ש"ך ז"ל כמובן. כנלע"ד.

ולמאי דהקשה עוד הנמוק"י בשם האחרוני' ז"ל על סברת רש"י והתוס' ז"ל הנז' מהסוגיא דפ"ב דקידושין שלא נענש דוד על הריגת אוריה לפי שיואב הרגו ואין שלד"ע. ואעפ"י שיואב לא היה יודע בדבר וסבור שכדין הרגו. הא נמי לאו קושיא היא וכאשר השיב עליה הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל שם שלא מפני כן היה רשאי יואב להרגו שהרי אמרה תורה ע"פ שנים עדים ואפי' משה ואהרן לא חזו כ"ש ע"י כתב שכתב לו דוד דמפיהם בעינן ולא מפי כתבם. ועוד אפי' בשני עדים לא היה רשאי להורגו אלא א"כ העידו שנגמר

דינו בב"ד כדאמרינן ספ"ק דמכות דאז אין סותרין את דינו ואע"ג דמורד במלכות היה היה צריך לדונו שהרי אמרו בפ' במה בהמה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין דאפילו מורד במלכות צריך לדונו אם נקרא מורד כדכתבו התוס' בכמה דוכתי. ותדע דיואב פושע הוה דבס"פ נגמר הדין דרשו צדיקי' וטובים ממנו טובים שהיו דורשין אכין ורקין שלא לעבור ע"ד תורה אפילו לבטל גזרת המלך והוא לא דרש צדיקים שהם בפה ולא עשו והוא באגרת עשה. הרי שלא היה רשאי יואב להרוג את אוריה אפילו במקום גזרת המלך ולהכי הוה ס"ל לשמאי ללישנ' קמא דיש שלד"ע א"ד הרב מהרימ"ט ז"ל יע"ש. ועמ"ש הגאון רש"ל ז"ל בס' ישי"ש פ' מרובה סי' ל"ג. ועיין מ"ש לקמן בסי' שאח"ז.

קד

אין שליח לדבר עבירה. נסתפקתי בהאי סברא דהתוס' ז"ל דהיכא דלא ידע השליח שהוא דבר עבירה יש שליח. אם היינו דוקא בשהשליח סבור דהוא מילתא דהיתרא ולית ביה שום איסור כלל לעולם כה"ג דנתנו לבכורות בנו דהגנב אמר שהוא שלו והשליח כך סבור דהוא שלו ונמצא דאין בדבר ההוא דבר איסור כלל. אמנם היכא שיש בדבר ההוא דבר עבירה וידע השליח מהעבירה אלא דהוא סבור דלדידיה מותר לו בהאי עובדא דבר זה ואף דלאחריני אסיר וכן נמי גם לדידיה דבר איסור הוא בעלמ' אלא דהשת' הכא בהאי עובדא דעביד למשלחו לא אסיר ליה לדידיה. ומן הדין לדידיה השתא הכא נמי אסיר ליה דבר זה אלא שהוא טעה בחשבונו וסבור דלדידיה שרי. וכיון דהדבר הוא מילתא דאיסורא דידיע ליה להשלי' אף שהוא שוגג בזה שהוא סבור דלדידיה השתא הכא שרי ליה ולאו דבר עבירה הוא לדידיה. לא חשיב שוגג בכה"ג למימר דהוה שליח ומיחייב שולחו. דמאחר דיודע מיהא שדבר עבירה הוא הגם דהוא סבור דלדידיה הותרה עבירה זו בהאי עובדא מאיזו טעם וסברא דנראה לו להשליח שלדידיה היתרא הוא. לא הו"ל למיסמך אסברא דיליה למעבד לה להאי עובדא ועליו לחקור ולדרוש בלמודים הדק היטב לעמוד על בוריו שלדבר אם כן הוא הדבר כאשר הוא סבור דלדידיה שרי ליה בהאי עובדא איסור זה. ולא לעשות דבר שיש בו ד"ע לכולי עלמא וגם לדידיה איסורא הוא בעלמא אף לפי דמיונו דהשתא הכא בהאי עובדא לדידיה שרי. דדוקא בכה"ג דההיא דפ' מרובה דנתנו לבכורות בנו דהגנב אמר לו שהוא שלו הוא דחשיב שוגג משום דכיון דהמשלח אומר דשלו הוא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ולא רמי עליה דשלי' לחקור ולדרוש אם הוא של משלחו דחזק' היא דשלו הוא כאשר אמר דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובהא הוא דסברי התוס' ז"ל דחשיב שוגג גמור והוה שליח. אבל בכה"ג דהאי מילתא יש בו דבר איסורא וידע לה שליח אלא שהוא טעה וסבור דבהאי מילתא

שרי ליה לדידיה האי איסורא לאו שוגג דלא ידע שהוא דבר עבירה חשיב דעליו לחקור ולדרוש בלמודים מפי ספרים וסופרים הדק היטב לדעת אם כן הוא הדבר כאשר הוא סבור ולא לעשות מעשה בדבר שיש בו דבר עבירה על סמך דעתו וסברתו דהוא בהאי עובדא שרי ליה איסור זה וכיון דהוא עביד גם להאי עובדא על סמך דעתו וסברתו ולא נתן אל לצו לדרוש ולחקור בלימודים הדק היטב להעמיד הדבר על בוריו לאו שוגג דלא ידע מהעבירה חשיב אלא פושע הוה וכידע שהוא ד"ע ועביד ליה דמי ואין שלד"ע. או דלמא גם בכה"ג שוגג ולא ידע מהאיסור חשיב והוה שליח ומיחייב שולחו לפי סברת התוס' ז"ל דלענין הא דאין שלד"ע בעינן שיהא השליח מזיד גמור דיודע שהוא דבר עבירה השתא הכא האי עובדא ואסיר ליה לעשותו והוא עושהו. אבל כל שהוא סבור דשרי ליה האי איסורא בהאי עובדא אף דבעלמא דבר עביר' היא ואסיר. לא ידע שהוא דבר עבירה חשיב ויש שלד"ע. דאף דלא היה לו למהר לעשותו ע"פ סברתו וסמיכ' דעתו אלא היה לו לחקור ולדרוש הדק היטב לעמו' על בוריו של ההיתר. מ"מ השת' הכא נמי דלא חקר ודרש בלימודים כיון דאיהו מיהא מה שעושהו הוה מפני סברתו דסבור דבהאי עובדא הותר לו איסור זה ודבר היתרא הוא עביד. לא ידע השליח שהוא ד"ע קרינן ביה והוי שליח ומיחייב שולחו לפי דעת התוס' ז"ל דבלא ידע יש שלד"ע.

ולפום ריהט' נראה. דבכה"ג לאו לא ידע השלי' מהעבירה חשיב אלא כמזיד דידע שהוא דבר עבירה ועביד לה קרינן ביה ואין שלד"ע אפי' להאי סברא דהתוס' וכהצד הראשון שצדדנו בזה. ואמינא לה מכח מאי דאיכא לאקשויי על האי סברא דהתוס' ז"ל מהא דאמרי' פ' נגמר הדין דמ"ט בההיא דיואב שהרגו לאוריה אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו שהם דרשו אכין ורקין והוא לא דרש ופירש"י שהרג את אוריה במצותו יע"ש. הרי לך שיואב לאו פושע הוה אלא שוגג שהיה סבור דלא דרשינן אכין ורקין והיה חייב לשמו' דבר המלך ואפי' לעבור על דברי תורה. וכ"כ התוס' שם בד"ה מ"ט קטלתיה לעמשא משום דהיה חושבו מורד במלכו' דלא דריש אכין ורקין והו"ל שוגג יע"ש. וא"כ איכא לאקשויי מאי פריך התם בפ"ב דקידושין גבי פלוגת' דשמאי הזקן באומר לשלוחו להרוג את הנפש דלשמאי חייב שולחו ולת"ק פטור וקאמר דטעמא דשמאי מדכתיב ואותו הרגת בחרב בני עמון ופריך ואידך והוצרך לשנויי הרי לך כחרב בני עמון. ואמאי לא משני דההיא דאוריה שאני משום דהשליח דהוא יואב שוגג היה וסבור שחייב הוא לשמוע דבר המלך אפי' לעבור על ד"ת דלפי דברי התוס' בכה"ג יש שלד"ע. והא גופה קשיא לשמאי הזקן דמאי מייתי לחייב המשלח מהאי קרא דואותו הרגת בחרב בני עמון. ואיברא דכתב הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל דיואב פושע חשיב משום

דלא היה לו להרגו לאוריה ע"פ אגרת ששלח לו דוד וגם שהיה לו לדונו וכדכתיבנא דבריו לעי' בסס"י הקודם. מ"מ ממאי דקאמ' הש"ס דיואב מה שהרגו לאוריה שלא דרש אכין ורקין מוכת דשוגג הוה כיון דהוא סבור דכדין הוא עושה והיתר' עביד ולא עוד אלא שחייב הוא לשמוע מצות המלך:

אך אי אמרי דכה"ג דיודע הוא השליח שהוא ד"ע אלא שטוע' בדין וסוב' דלדידיה בהאי עובד' לאו עביר' היא ידע שליח שהוא ד"ע חשי' דפושע הוה. ניחא דבהאי איסורא דשפיכות דמים יודע יואב דאיסורא היא אלא שסבור דשפיכו' דם אוריה הותר אצלו מפני שצוה. לו המלך דוד להרגו וחייב הוא לשמוע דבר המלך ולאו לא ידע שהוא ד"ע ושוגג מיקרי לענין זה דאין שלד"ע אלא פושע ומזיד חשיב כיון שגוף המעשה דבר איסו' הוא ולא היה לו לעשותו ע"פ דמיונו שדמה דחייב לשמוע דבר המלך אפילו שהוא דבר שעובר על דברי תורה אלא היה לו לדרוש ולחקור ולשמוע בלמודים הדק היטב להעמיד הדבר על בוריו אם כך הוא כאשר הוא סבור דגם לעבו' ע"ד תורה חייב לשמוע מצות המלך ולעשו'צוויו. דאף דלענין שיתחייב יואב מיתת ב"ד על הריגתו את אוריה לא מיחייב מפני כן הגם דפושע הוא משום דמ"מ הורג במזיד ממש להתחייב עליו לא הוה אלא שוגג חשיב כיון דהיה סבו' שכדין עשה דלא דריש אכין ורקין. מ"מ לענין הא דאין שלד"ע דכי לא ידע השליח שהוא ד"ע הוי שליח ושולחו מיחייב. לא חשבינן ליה שוגג דלא ידע שהוא ד"ע בכה"ג אלא פושע ומזיד חשיב להאי מילתא ולא מיחייב שולחו. דגם בכה"ג איכא למימר דברי הרב וכו' כלומר דהמשלח יכול לומ' סבו' הייתי שהשליח לא ימהר לעשותו הגם שהוא סבור דשרי ליה איסור זה דכיון שהוא יודע מיהא שגוף מעשה זו דבר עבירה הוא עליו לחקור ולדרוש הדק היטב אם כן הוא כמו שהוא סבור דאפי' לעבור ע"ד תורה חייב לשמוע מצות המלך וסברתי שכה יעשה ויודע לו טעותו ולא יעשה וקרען ביה נמי מפני כך אי בעי עביד אי בעי לא עביד ולאו בע"כ עביד הוה כן נראה לפום ריהטא.

איברא דראיתי להרב שער המלך זל פ"ז דה' מעי' דנ"ד סע"ב וע"ג דמייתי לדברי הרב הגדו' מהרימ"ט ול במ"ש ליישב קושיית הנ"י מהסוגיא דפ"ב דקידושין. והוקשה לו קושיא זו דאקשינן מהא דאמרינן דיואב לא דריש אכין ורקין כדאקשינן וכתב שכן הקשה הרב זרע אברהם ז"ל ח' י"ד סי' ב'. וכתב איהו זל דאחר העיון נראה דל"ק דע"כ לא כתבו התוס' ז"ל דכל דהשלי' אינו יודע שיש איסור בדבר אמרי' יש שלד"ע אלא דוקא כשהמשל' יודע שהשלי' אינו יודע שיש איסור בדבר כגון ההיא דנתנו לבכורת בנו וכמו שדקדקו התוספות בלשון שכתבו אבל כאן יודע הוא שיקח מאחר שהוא סבור שהוא

שלו ומשו"ה אמרי' דבהא יש שלד"ע כיון דכל עיקר טעמא דאמרי' אין שלד"ע הוא משום דסבור המשל' שלא יעשה כיון שיש איסור בדבר ודברי הרב שומעין. משא"כ הכא גבי דוד אע"ג דלפי האמת דיואב שוגג היה וסבור שמחוייב לשמוע דברו אפי לעבור ע"ד תורה מ"מ דוד הע"ה לא היה יודע שיואב אינו דורש אכין ורקין וסבור היה שדורש אכין ורקין ולא ישמע לדבריו וא"כ ה"נ שייך טעמא דאין שלד"ע ומשו"ה פריך בגמ' שפיר ואידך והוצרך לשנויי ויי מה חרב בני עמון וכו' והיינו דמייתי שמאי הזקן ראיה מקרא דואותו הרגת א"ד ז"ל יע"ש. והוא לפום ריהטא ישוב נכון. והנה כי כן תו ליכא לאוכוחי מהכא דבכה"ג דיואב ידע מהעבירה ופושע חשיב ואין שלד"ע כדכתי' לעי' להוכיח כן.

האמנם לדידי קשה לי דא"כ דדוד לא היה יודע דיואב ל"ד אכין ורקין מיעוטין מאי סבור דוד בשליחות הזה ששירטט וכתב לו ליואב שיהרוג את אוריה. הא כיון דיואב דריש אכין ורקין ויודע דלעבור ע"ד תורה אין לשמוע למצות המלך ודאי שיואב לא ישמע לו לדוד בצוויו הזה שמצוה לו להרוג את אוריה שלא כדין תורה. ועל מה סמך דוד שיעשה יואב מצותו בזה ששלח לו לעשותו והא ודאי ליכא למימ' דחשב דוד שאף שיואב דורש אכין ורקין ישמע לצוויו ויעשה מצותו הגם שהיא לעבור ע"ד תורה. דמי. חשיד יואב בעיני דהע"ה כ"כ שיעבור ע"ד תורה בשביל מצות המלך אף שיודע שאין לעבור ע"ד תורה בשביל מצות המלך זה ודאי לא ניתן ליאמר כלל וא"כ מאי סבר דוד בשליחותו זה ליואב כיון דודאי יואב לא ישמע לו בזה להרוג את אוריה שלא כדין. וע"כ לומר דדוד סבור שיואב לא ידרוש אכין ורקין ועל זה סמך לשולחו להרוג את אוריה שלא ידרוש אכין ורקק ויחיש מהר לעשות צוויו בזה הגם שיראה לו ליואב דאין אוריה חייב מיתה משום דחייב הוא יואב לעשות גזרת המלך אף שהיא לעבור ע"ד תורה כי לא ידרוש אכין ורקין. וא"כ לא אתי שפיר האי תירוצ' דתריץ מר הר' שע"המ דדוד לא היה יודע שיואב לא דריש אכין ורקין כנז'. דהא ע"כ דכך היה סבור הוד שיואב לא ידרוש אכין ורקין דע"ז סמך שיואב יעש' גזרתו וכאמור.

והנה כי כן צריכין אנו לומר בישוב הקושיא הנז' לעיל ע"ד התוס' כדכתיבנא אנן בעניו' דבכל כה"ג דעובדא דיואב בהריגת אוריה אף דהיה משום דל"ד אכין ורקין. לא חשיב שוגג דלא ידע שהוא ד"ע לענין הא דאין שלד"ע אלא פושע וכמזיד הוי יואב וכידע שהוא ד"ע ועשהו חשיב כיון שיודע דההריגה עבירה אלא שהוא טועה בדמיונו דחייב לשמוע למצות המלך אף שהיא לעבור ע"ד תורה והיה לו לחקור ולדרוש בלמודים לברר הדבר אם כן הוא כאשר הוא סובר ולא למהר מעשיו בדבר זה וכדכתיבנא לעיל. ולכן הגם שדוד עיקר סמיכתו על יואב שיעשה צוויו בזה היה שסבור שיואב לא ידרוש אכין ורקין

היינו שסבור שאף שמ"מ אין לו ליואב למהר מעשיו בזה על סמך סברתו כי יש לו לחקור בדבר. מ"מ שלח לו דוד דבר זה על הספק דשמא יואב לא יתן אל לבו לחקור על הדבר ויחיש הר לקיים גזרתו וימית את אוריה כי זה הוא מבקש ומיהו כיון שעל יואב מוטל לחקור ולדרוש היטב בזה. מוצל אותו צדיק דוד המלך מחיובו בהאי טענה דדברי הרב וכו' דסבור הוא שיחקור וידרוש הדק היטב אם כן הוא הדבר ולא יעשה שליחותו בזה כיון דיודע יואב מיהא שההריגה שלא כדין דבר עבירה היא ופושע הוה יואב וידע שהוא ד"ע חשיב ואין שלד"ע. באופן דאפשר להוכיח מזה דבכה"ג ידע שהוא ד"ע חשיב ואין שלד"ע וכהצד הראשון שצדדנו. ומיהו עדיין יש לדחות הוכחה זו כי יש לקיים תירוצו של הרב שער המלך זל ומאי דאקשינן לעיל על תירוצו יש ליישב עיין לקמן סי' ק"ז.

והנה הרד"ק זל כתב על האי קרא דואותו הרגת בחרב בני עמון וז"ל ואע"ג דקי"ל בכל התורה כולה אין שלד"ע והשליח חייב והמשלח פטור הכא שאני דהיה מלך ואין עוברין על מצותו של מלך הילכך כתיב ואותו הרגת כאילו הוא הרגו ואע"פ שאין ראוי לאדם לשמוע מצות המלך בזה וכיוצא דכתיב כל איש יכול אפי' לעבור ע"ד תורה ת"ל רק עכ"ז כיון שאין כל אדם נזהר בזה ויודע לדרוש אכין ורקין מיעוטין לפיכך העונש על המלך עכ"ד ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלו אתה למד דכה"ג דיואב חשיב שוגג דלא ידע שהוא ד"ע ומיחייב שולחו וכהצד הב' שצדדנו. שהרי כתב שלכן כתיב ואותו הרגת כאילו הוא הרגו משום שלא כל אדם יודע לדרוש אכין ורקין מיעוטין ולפיכך העונש על המלך. אלא שעיקר דברי הרד"ק זל תמוהים טובא וכאשר תמה עליו הרב שער המלך זל שם דא"כ מאי ראיה מייתי שמאי הזקן מקרא זה דואותו הרגת ומאי פריך הש"ס ואידך שאני התם דהיה מלך וכמ"ש הוא ז"ל. ותו דאף לפי דברי הרד"ק זל היינו משום דהוא מלך וחייב הוא לשמוע מצות המלך וכמ"ש זל. ולהכי אהני ה"ט דלא דריש אכין ורקין להיות העונש על המלך משום דבכל כה"ג דהוא סבור דחייב הוא ממצות התורה לשמוע דבר המלך אף שהיא לעבור ע"ד תודה הגם דמ"מ היה לו לחקור ולדרוש הדק היטב לא מיפטר המשלח מהעונש מפני כך מטעמא דאין שלד"ע כיון דמצות שמיעה לדבר המלך היא שמביאתו לידי מהירות לעשות גזרתו ולכן דינא הוה שיהא העונש על המלך דהוה ליה לאסוקי אדעתי' שקרוב לודאי שיחיש מהר לעשות מאמרו. אמנם בהדיוט ששולח שליח לעשות דבר איסור והשלי' יודע שגוף הדבר איסורא הוא אלא שסבור שבזה שהוא נעשה שלי' הותר האי איסורא לגביה. י"ל דאפי' לסברת התוספות בכה"ג פושע הוה וידע שדבר עבירה חשיב ואין שלד"ע כיון שיודע מיהא שגוף המעשה ההוא

ד"ע ה א לא שטועה בדין וסבור דהשתא הכא בהאי מילת' היתר מעשה איסור זה והיה לו לחקור ולדרוש בלמודי הדק היטב קודם אם כן הוא כמו שהוא סובר דבהאי מילתא דהוא עושה למשלחו הותר איסור זה וכמו שצדד' בראשו'. סוף דבר דאכתי הדבר הזה שקול אצלי ולא מצא' כעת גילוי להכרי' וצרי' לי תלמוד ועמ"ש סי' ק"ז.

קה

אין שליח לדבר עבירה. אפילו לשמאי הזקן דאמר בפ"ב דקידושין דהאומ' לשלוחו צא והרוג את הנפש משלחו חייב ולפי מאי דקאמר הש"ס בתחילה ולפי האי בעית אימא בתרא שם דמשלחו חייב בדיני אדם קאמר. לאו למימרא דחייב משלחו מיתת ב"ד ממש ככל הורג נפש בידו. דהא אי אפש' לדונו ולחייבו מיתת ב"ד משום דהתרא' ספק הוא שמא השליח לא יהרגנו. אלא מאי שולחו חייב דכונסין אותי לכפה כדין הורג במזיד בעדים בלא התראה. כ"כ הרב החי' קידושין קדמון שם בשם רבו ז"ל יע"ש.

כי על פי זה אזלה לה הראיה ברורה שכתב הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה דאפי' בלא ידע השלי' שהיא עבירה אין שלד"ע שלא כסברת התוס' וז"ל שם ונראה לי ראיה ברורה שאין חילוק בין השלי' ידע שהיא עבירה ובין לא ידע שהרי שם בקידושין ס"ל לשמאי הזקן דאומ' לשלוחו צא והרוג את הנפ' ששולחיו חייב והיינו חייב מיתת ב"ד דלילשנ' דאי בעית אימא הוא דאמרי' מאי חייב בדיני שמים. וא"כ כיון שחייב מיתת ב"ד קאמ' איך אפשר לדונו והא התראת ספק היא שמא לא ישמע לו השליח ואפי' בחבר שא"צ התראה מ"מ הוא עצמו ג"כ אינו יודע שבודאי ישמע לו השליח וצריך לומר דשם קאי דומיא דדוד ויואב שבודאי ישמע יואב לצווי המלך דאל"כ מחשב מורד במלכות. וא"כ מכלל דלא ידע השליח שהוא ד"ע דאל"כ אכתי הוי התראת ספק שמא לא ישמע לו ואינו מחוייב לקיים גזרת המלך בזה דדרשינן אכין ורקין. אלא ודאי דמיירי בלא ידע השליח ובזה מחייב שמאי הזקן מכלל דחכמים פטרי אפי' לא ידע השלי' שהוא ד"ע כיון שעכ"פ אינו דומיא דחצר דבע"כ מותיב ביה משא"כ אדם אי בעי לא עביד אף שיהיה מורד במלכות ובודאי יעשה מ"מ אי בעי לא עביד וכן מיקרי ב"ח אף שהוא שוגג א"ד ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתבנו בשם הר"ב החי' קידושין קדמון בשם רבו ז"ל בתירוץ עיקר האי קושיא דאיך מחייבי שמאי מיתה בידי אדם למשלח הא התראת ספק הוא. דלאו חייב מיתת ב"ד ממש קאמר אלא מאי שולחו חייב דכונסין אותו לכפה כדין הורג במזיד בעדים בלא התראה. אזלה לה ממילא להראיה הלזו דהגאון מהרי"ח ז"ל. גם מאי דמייתי ת התם לעיל מזה ראיה דאין לחלק בין ידע ללא ידע מההיא דאמ' רבא התם בקידושין את"ל סבר שמאי שני כתובים

מלמדין כו' מודה באומ' לשלוחו צא ואכול חלב ובעול את הערוה שהוא חייב ושולחו פטור שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב והשתא משכוני נפשין אדשמאי ל"ל והא אין הלכה כמותו והרי דרך מרווח לפניו לומר חידוש זה אליבא דהלכתא באומ' אכול חלב זה| והיו סבורין שהוא שומן דבזה לא שייך אין שלד"ע כיון דלא ידע שהיא עבירה ואכל שהאוכל חייב חטאת ושולחו פטור שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. אלא ודאי דאפי' בלא ידע שהיא עבירה ג"כ אין שלד"ע א"ד ז"ל יע"ש. ולזה נמי יש לדחות דאה"נ דהוה מצי רבא למימר הכי אלא דנקט אליבא דשמאי למימרא דאפי' בשהשולח מזיד לא מיחייב השולח אלא השליח חייב משום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ומתחייב השליח אפי' לשמאי.

אך מאי דכתב עוד הגאון ז"ל הנז' שם סי' פ' אות ך' וז"ל ועכ"פ נלע"ד ראיה מדברי רבא דלדידן אין שלד"ע אפי' בשוגג דבאומר אכול חלב מה חיוב שייך על השליח דאמר שהשליח חייב הלא אין כאן מיתת ב"ד ואי מזיד מה יתחייב ואם מלקות א"כ למה נקט חלב ועייל נפשיה במחלוקת התנאים אם חייבי כריתו' ישנו בכלל מלקות מ' הו"ל למימר צא ואכול נבילה וטריפה וכדומ' דלכ"ע יש בו מלקו' ולמה נקט חייבי כריתות. ועוד איך אפשר בלא"ה לחייב המשלח מלקות והרי התראת ספק הוא שמא לא ישמע לו השליח וכו'. אלא ודאי דבשוגג איירי בין בשליח בין במשלח ולענין קרבן ולהכי נקט איסורי כריתות. ומדאמר רבא את"ל קסבר שמאי ב"כ מלמדין מכלל דלמ"ד אין מלמדין בלא"ה אין שלד"ע אפי' שוגג א"ד ז"ל יע"ש. הנה ראייתו הלזו נראה לפום ריהטא ראיה נכונה.

האמנם כד דייקינן שפיר נלע"ד דגם ראיה זו יש לדחות לפי מאי דכתיבנא לעיל בשם הר"ב החי' קדושין קדמון בשם רבו ז"ל דחייב שולחו דקאמר שמאי היינו שכונסין אותו לכפה כהורג במזיד בעדים בלא התראה. ולהכי נקט רבא נמי להאי מילת' אליבא דשמאי משום דבעי רבא לאשמועי' ענין חיוב זה גופיה דכניסת כפה דבו מיירי שמאי ולמימרא דמשכחת לה לשמאי שהשליח יהיה חייב חיוב זה דכונסין אותו לכפה. וכגון שהשליח אכל כבר חלב פעם אחת ושתים בעדים והתראה ולקה דדינא הוה דאם אכל פעם שלישית והתרו בו דכונסין אותו לכפה כדאיתא בסנהדרין ד"פא ע"ב וקאמר רבא דמשכחת לה אליבא דשמאי נמי שהשלי' יתחייב חיוב זה דכונסין אותו לכפה בשלקה השליח על איסו' זה דאכילת חלב או על בעילת ערוה דחייבי כריתו' ושנה ולקה ופעם שלישית לא אכל החלב השלי' מדעת עצמו אלא בשליחות חבירו שאמר לו צא ואכול חלב והתרו בו בהשליח שלא יאכלנו חייב השליח חיוב זה דכונסין אותו לכפה דאפי'

לשמאי דס"ל דיש שלד"ע גבי הורג את הנפש ע"י שליח וחייב המשלח חיוב זה דכניסת כיפה. בחיוב זה דכניסת כפה דאכילת חלב שאמר לו חבירו צא ואכול את החלב והתרו בו בהשליח והיא אכילת חלב פעם שלישית אצל השליח לא קאמר שמאי בזה לפטור השליח מחיוב זה דכניס' כפה הגם שאכילה זו אצל השליח אכילת חלב פעם שלישית שכבר לקה ושנה עליו מטעמא דיש שלד"ע וכאכלו לאכילה זו המשלח ולא השליח ולא חשיב אכילתו דהשלי' להחלב הזה בשליחות חברו אכילת חלב פעם ג'. אלא בכה"ג גם לשמאי אין שלד"ע כיון שהשליח נהנה באכילתו וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' וחשיבה אכילת חלב זה אכילה שלישית אצל השליח כאכלו מעצמו בלא שליחותו של משלחו ומתחייב השליח חיוב זה דכונסין אותו לכפה. ולהכי הוא דנקט רבא להני איסורי דאכילת חלב ובעילת ערוה דהם חייבי כריתות משום דכל עיקרו דרבא לא אתא אלא לאשמועי' חיוב זה דכונסין אותו לכפ' דמיירי ביה שמאי ומשום דאליב' דשמאי הוא דשייך לאשמועי' להאי חיובא דכונסין אותו לכפה דאיהו דאמר דהאומ' לשלוחו צא והרוג את הנפש שולחו חייב דע"כ דחייב שולחו דקא מר היינו חיוב זה דכונסין אותו להמשלח לכפה דאילו חייוב מיתת ב"ד ממש א"א משום דכל לגבי דמשלח התראת ספק היא וכנז' לעיל דלהכי הוא נקט רבא למילתיה אליבא דשמאי לאשמועינן דשייך שיתחייב חיוב זה דכונסין אותו לכפה השליח לשמאי נמי. משום הכי הוצרך למינקט להני חיובי דאכילת חלב ובעילת הערוה דהן חייבי כריתות דבהני הוא דשייך להאי חיובא דכונסין אותו לכפה משא"כ באיסור נבלה וטרפה ושאר איסורי לאוין דלאו חייבי כריתות נינהו דלא שייך בהו כלל להאי חיובא דכניסת כפה דלא שייך חיוב זה אלא בחייבי כריתות וחייבי מיתת בית דין וכדאיתא בסנהדרין שם כנלע"ד:

קו

אין שליח לדבר עבירה. אפשר דעד כאן לא קאמרי רש"י והתוס' דהיכא דלא ידע השליח שהוא שלי' לדבר עבירה דחייב המשל' היינו דוקא היכא דידעינן בודאי שהשלוח לא ידע אבל מספיקא לא מחייבי' ליה להמשל'. כ"כ הרב הגדו' מהריב"ל ז"ל בתשו' ח"ג סס"י ל"ז.

ונלע"ד לפום ריהטא להביא ראיה להאי סברא דחדית לן מר הרב מהריב"ל ז"ל בדע' רש"י והתוס' ז"ל דבלא ידע השלי' חייב המשלח דדוק' היכא דידעינן בודאי שהשלי' לא ידע אבל כל דאיכ' לספוקי ולמי' דשמא ידע השלי' לא מחייבי' להמשל' מספיקא. מהא דפרכינן בב"ק דנ"א ע"א עלה דבור של שני שותפין דהיכא משכחת לה בור של שותפין אי דשוו תרווייהו שלי' ואמרו ליה זיל כרי לן הא אין שלד"ע יע"ש. והשתא

איכא לאקשויי לפום ריהטא לפי דעת רש"י והתוס' זל דכל שהשלי' שוגג דלא ידע שהוא ד"ע מיחייב שולחו דא"כ מאי פריך הש"ס בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי דשוו שלי' אין שלד"ע. הא משכחת לה שפיר ע"י שלי' וכגון דשוו שליח לאחד דלא ידע שהוא ר"ה וסבור דרה"י הוא וליכא ד"ע א"נ דהאי שלי' סבור דליכא איסורא בקלקו' רה"ר. וכבר ראיתי להגאון בעל טורי אבן זל בחי' לפ"ק דחגיגה לד"י סד"ה וכי זה חוטא שהביא ראיה מסוגיא זו דגם בשגגת השלי' נמי אין שלד"ע וזל. ועוד נ"ל להביא ראיה דאפי' בשגגת השליח נמי אין שלד"ע לחייב שולחו מהא דבפ"ה דב"ק דנ"א דחיק הגמ' לאשכוחי בור. של שני שותפין וקאמר היכא משכחת לה אי דשוו שליח תרווייהו וא"ל זיל כרי לן אין שלד"ע וכו' והשתא ל"ל לדחוקי בכה"ג הא משכח' לה שפיר בדשוו שלי' ואי משום דאין שלד"ע משכחת לה בשגגת שלי' כגון שלא ידע שהוא רה"ר כסבור שהוא רשותו א"נ כסבור שהיא בענין שרשאי לחפור את הבור בגווני דליכא עבירה כדאמרינן התם בהאי פירקא דאיכא גווני דשרי לחפור בור א"נ דטעי ולא ידע שאסור לחפור בור ברה"ר. אלא ע"כ ש"מ דאפי' היכא שהשלי' שוגג נמי אמרינן אין שלד"ע א"ד זל יע"ש. גם בתשו' הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל מה"ק חא"ה סי' ע"ח אות י"ג הקשה ע"ס רש"י והתוס' ז"ל מהך סוגיא בב"ק ומ"ש ליישב אין דבריו מחוורין כלל והיא תשו' להגאון מהר"ר צבי הירש זל. והגאון מהרי"ח ז"ל שם בסי' פ' אות י"ז דחה תירוצו ואסיק דמכאן ראיה דאין לחלק כלל בשום מקום בין מזיד לשוגג ותרוייהו שוין יע"ש.

האמנם אי אמרי' דדוקא היכא דידעי' בודאי שהשליח לא ידע שהוא דבר עבירה הוא דסברי התוספות זל דחייב המשלח אבל היכא דאיכא לספוקי ולמימר דאפשר דידע השליח דהוא ד"ע לא מיחייב השליח וכדכתב הרב הגדו' מהריב"ל ז"ל כנז'. ליכא שום ראיה כלל מהך סוגיא דב"ק הנז' שלא כסברת התוס'. דכי כתבו התוס' להאי סברא דהיכא דלא ידע השליח שהוא ד"ע שולחו. מיחייב היינו דוקא בכה"ג דפ' מרובה דנתנו לבכורות בנו כו' דודאי אין השליח יודע שאינו שלו אלא סבו' שהוא שלו דשייך שם לומ' דאין בו ספק דהשלי' אינו יודע שהוא ד"ע וכן בכל כיוצ' בזה דאין שם מקו' להסתפק ולתלות שהשליח אפשר שיודע שהוא ד"ע. אבל בההיא דבור של שני שותפין ברה"ר לא משכחת לה שנדע בודאי שהשליח אינו יודע דהוא רה"ר דמנין לנו לדעת שהשליח אינו יודע שהוא רה"ר דאי משום דהני שותפין אמרו ליה שהוא רה"י והוא בעבור כן עושה שליחותן מאן לימא לן דלא ידע איניש האי שלוחא בנפשיה דרה"ר הוא ולא כאשר אומרים לו הני שותפין והוא עוש' עצמו כאינו יודע דכיון דהוא רה"ר ורבים עוברים בו אפשר להיות שנודע לו להשליח דרה"ר הוא ואפ"ה מרצונו עושה שליחות הני שותפי

הגם שיודע שהוא רה"ר וכן נמי אפשר שהוא יודע דאסור לקלקל רה"ר ושזה הוא מהני גווני דרה"ר דאסו' לקלקלו ועוש' עצמו כאינו יודע. באופן דבההי' דכריית בור ברה"ר ע"י שליח לא משכחת לה לדעת ידיעה ודאית שהשליח אינו יודע דהוא ד"ע דלעול' יש מקום לספוקי בשלי' שמא הוא יודע שהוא ד"ע. ואין לחייבו להמשלח לעולם התם מה"ט דלא ידע השלי' כיון דא"א לנו לברורי למען דעת בבירו' דהשלו' לא ידע שהוא רה"ר ושהוא ד"ע ומשום דאיכא ספיקא אין לחייבו להמשל' אלא אמרינן שמא ידע ואין שלד"ע. ולהכי קאמר התם הש"ס שפיר אי דשוו תרוייהו שלי' וכו' אין שלד"ע כלומר דהא לא משכחת לה לדעת שבודאי לא ידע השליח דלעולם יש לספוקי בהשליח שמא ידע כי מי יוכל לידע מחשבתו וידיעתו דהאי שליח אם ידע או לא ולכן דינא הוה לעולם בהא דכריי' בור ברה"ר דהתם דאין שלד"ע דלא משכחת לה האי חילוקא דלא ידע השליח שהוא דבר עבירה התם כנלע"ד.

ועוד נלע"ד להוכיח גם מדברי התוס' גופייהו דכל דיש מקום ספק לתלות שאפש' שהשלי' ידע שהוא ד"ע דינא הוה דלא מיחייב המשל' משום אין שלד"ע. שהרי התוס' ז"ל שם בפ' מרובה דע"ט ד"ה נתנו לבכורות בנו וכו' דחילקו להאי חילוק' דבין ידע השליח ללא ידע. הם אמרו טעמא דמילתא דבין ללישנא דרבינא דטעמא דאין שלד"ע משום דשליח ב"ח ודברי הרב וכו' ובין ללישנא דר"ס דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שייך לכאן דהתם אין ידוע שהשלי' יעביד אבל כאן יודע הוא שיקח מאחר שהוא סבור שהוא שלו עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה דכל עיקר טעמא דלא שייך התם לא לטעמא דרבינ' דב"ח ודברי הרב וכו' ולא לטעמא דר"ס דאי בעי עביד הוה משום דהתם בההיא דנתנו לבכורות בנו יודע המשלח שודאי יקח שהשלי' סבור שהוא שלו ולהכי לא מצי מיפטר נפשיה המשלח בטענה דסבור הייתי שלא יעשה דדברי הרב כו' שהרי שם יודע הוא שהשלי' סבור שהוא שלו וליכא שום ספק שיקח. וכן נמי חשיב מפני כך דבע"כ עביד והו"ל כחצר דלא שייך ביה למימר אי בעי לא עביד משום דכיון דהשליח סבור שהוא שלו. למה ימנע מליקח וודאי שיקח. וכיון שהמשלח יודע שודאי יקח כי אין לו דבר שימנענו מלוקח בע"כ מותיב ביה קרינן ביה. וכיון שכן דטעמא הכי הוה דבעלמא אין ידוע שהשלי' יעביד אבל בההיא דנתנו לבכורות בנו יודע הוא שודאי יקח ולכן לא שייך ביה לא לטעמא דרבינא דב"ח ודברי הרב וכו' ולא לטעמא דר"ס דאי בעי לא עביד לא בע"כ מותיב ביה חשיב. א"כ ע"כ דדוקא בכה"ג דהתם דיודע המשלח בודאי שהשליח סבור שהוא שלו ובודאי שיקח. אבל היכא דיש מקום לספק בהשליח אם ידע שהוא ד"ע או לא ידע. אכתי מיפטר שפיר המשלח. מה"ט דאין שלד"ע דהא בכה"ג הרי. אין

ידוע להמשלח שבודאי יעביד השליח דאפשר שהשליח יודע שיש שם ד"ע ולא יעביד דדברי הרב וכו' ואי בעי לא עביד קרינן ביה דהא לא שייך לומר בזה דיודע המשלח שודאי יעביד ובע"כ מותיב ביה חשיב דהמשלח סבור דאפשר שהוא יודע שהוא ד"ע ולא יעביד. באופן דמדברי התוס' ז"ל גופייהו מהני מילי דכתבו. בטעמא דהיכא. דלא ידע השליח המשלח חייב מוכח להדיא דדוקא בידעינן בודאי שהשלי' אינו יודע שהוא ד"ע מיחייב המשלח אבל היכא דיש לתלו' דאפש' שידע השלי' שהוא ד"ע. לא מיחיי' המשל' משום דהיכא די"ל דאפשר שידע אין ידוע הוא שהשלי' יעבי' ושייך ביה להני טעמי דרבינא ורב סמא ואין שליח לדבר עבירה.

כי ע"פ הבא"ר אני תמ' על הרב הגדו' מהריב"ל ז"ל דכתב להאי סברא דהיכא דיש לספק אם ידע השליח או. לא ידע לא מיחייב המשלח בדרך אפשר. ושמשום דאין לחייבו למשלח מספק. ואיך לא השגיח בעינא פקיחא דיליה בהני מילי דכתבו התוס'. ז"ל שם בפ' מרובה בטעמא דהאי מילתא דאמרי לחלק בין ידע ללא ידע אשר מדבריהם יפה נלמד דקושטא הכי הוה דדוקא היכא דיודע המשלח בודאי שהשלי' אינו יודע שהוא ד"ע הוא דמשל' מיחייב אבל היכא דיש מקום לספוקי בהשליח ולמימ' דאפשר שידע לא מיחייב המשלח ולא משום ה"ט דאמר מר הרב מהריב"ל ז"ל דמספיקא אין לחייבו למשלח אלא דמדינא ממש בכה"ג אין המשלח מתחיי' משום אין שלד"ע דבכה"ג שהשולח יכול לתלות שאפשר שיודע השליח שהוא ד"ע סבור הוא שמא לא יעביד דאפשר שיודע שהוא דבר עבירה ולא יעביד וכאמור.

כלל היוצא מן האמור דעד כאן לא אמרו רש"י ותוס' זל להאי חילוקא דבין ידע ללא ידע שא בכה"ג דההיא דנתנו לבכורות בנו וכו' דיודע המשל' שבודאי השלי' אינו יודע שהוא ד"ע דסבור הוא שהוא שלו. משום דיודע הוא המשל' שבודאי יקח שהרי בודאי אינו יודע השלי' שהוא ד"ע ואין לו דבר שימנענו להשלי' מלמעבד שליחותיה. ולא שייך ביה להני טעמי דאמרי רבינא ור"ס בהא דאין שלד"ע. אבל היכא דאין המשל' יכול לידע בודאי שהשליח לא ידע שהוא ד"ע דאפשר שידע השליח. לא מיחייב המשל' מדינא משום אין שלד"ע דבכה"ג הרי אין ידוע לו להמשל' אם השלי' יעביד דאפשר שידע שהוא ד"ע ולא יעביד דדברי הרב וכו' ולא קרינן ביה נמי דבע"כ מותיב ביה ודינא הוה דאין שלד"ע ולא מיחייב המשלח. ודלא כהרב. הגדו' מהריב"ל זל דכתב להאי סברא בדרך אפשר ומשום דמספיקא לא מחייבינן להמשל'. אלא קושטא הכי הוה ומדינא גמירא דאין שליח לד"ע לא מיחייב המשל' בכהאי גוונא. כן נראה לעניות דעתי ברור. ותו לא מידי:

קז

אין שליח לדבר עבירה. עד כאן לא נחלקו הפוסקים היכא דלא ץ ידע השליח והוא שוגג אם יש שלד"ע לא בטביח' וגניב' וכיוצא בהן שהמעשה נעשה ואי אפשר למהדר עובד' שהרי שור שחוט לפניך. וכן צא והרוג את הנפש הרי הרוג לפניך. וכן מועיל בהקדש שכבר נהנה מן ההקדש או הוציאו לחולין והקדש אפי' בשוגג מתחלל ואדרבה דוקא בשוגג ואין הפלפול אם יש שלד"ע אלא מי נתחייב השליח או המשלח ואדרבה שם גרע לשליח אם יבוטל השליחות שאז יהיה הוא העובר עבירה אף שמתחרט על גוף המעשה מ"מ כיון שאי אפשר להחזיר הדבר שכבר נעשה א"כ ניחא ליה שיתקיים השליחות ויהיה המשלח עובר. אבל היכא דאפשר למהדר עובדא כגון שליחות דגט בדבר עבירה כמו לגרש אשה בע"כ ע"י שליח דאיכא איסו' דחרגמ"ה שאם השליחות בטל אין כאן גט כלל וכאלו לא היה כלל ולא נעשה שום עבירה. בזו אמרינן דהוי שליחו' בטעות דלא ניחא ליה דיתעביד עביר' ע"י אם יקויים שליחותו ולכ"ע אין שלד"ע. כ"כ הגאון מהרי"ח לנדא זל בספרו הנחמד נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה וסי' ע"ט. וחזר עוד לבאר להאי סברא דיליה בתוספת ביאור שם סי' פ' אות כ"ו דעד כאן לא נחלקו אי אמרינן בשוגג אין שלד"ע. אלא במה דאי אפשר למהדר עובדא ואז לא הוה שליחות בטעות דודאי אמדינן דעתיה דהשלי' דהכל עשה בטעות הן גוף המעשה והן השליחות ואלמלא ידע מתחילה לא היה עושה המעשה ולא היה נעשה שליח. אבל על גוף המעשה אי אפשר למהדר עובדא וכבר נעשה המעשה. ומעתה אנו אומרים כך דרך משל בשליחות יד אלמלא ידע לא היה שולח יד כלל. אבל למשל אי הוה ידוע ליה שיארע לו שליחות יד בשגגה או באונס אז יותר הוה ניחא ליה שהמכשלה הזאת שתארע על ידו לא יהיה מצדו רק בשליחות המשלח כדי שעיקר המכשול על המשלח יחול ולא עליו. נמצא שהמעשה ודאי עשה בטעות אבל השליחו' לא עשה בטעות. אבל בשליחו' דגט בביטול השליחות ממילא בטל המעשה ואין כאן עבירה כלל נמצא אף אם הוה קים ליה שיארע מכשול זה על ידו בשגגה או באונס יותר ניחא ליה שיעשה מעשה לא בשליחות המשלח ואז ממילא יבוטל גוף המעשה ולא יהיה עבירה כלל. נמצא שגם השליחות היה בטעות וזה ברור מאוד א"ד הגאון מהרי"ח לנדא יע"ש. ונראין דבריו נכוני' כטעמם ונחוכים למבין. ולפי דברי הגאון ז"ל נפקא מינה למי שנשבע שלא לקדש אשה פלונית וקדשה ע"י שלי' והשליח לא ידע שמשלחו מושבע שלא לקדש אשה זו. לכולי עלמא אין שלד"ע ואין קידושי השלי' קידושין לפי לישנא דרב סמא דקאמר דאף בשליח לאו ב"ח כל היכ' דאי בעי עביד אי בעי לא עביד אין שלד"ע. דהא מקדש אשה ע"י שלי' שהמשלח מושבע

עליה שלא לקדשה והשליח לא ידע שמשלחו מושבע הוה נמי דכוותיה דשליחות דגט דבביטול השליחו' ממילא בטל המעשה ואין כאן עבירה דהא אין כאן קידושין.
האמנם הרב מחנה אפרים ז"ל בהלכו' שלוחין סימן ט' כתב דראובן שנשבע שלא לקדש את לאה ואח"כ עשה שליח לשמעון וקידשה דכיון שהשלי' לא היה יודע שהמקדש מושבע הוא שלא לקדשה כה"ג לא אמרי' אין שלד"ע התוס' בקידושין דכל היכא דשליח לא ידע יש שלד"ע דלא שייך לטעם דברי הרב כו' א"ד ז"ל יע"ש בסוף הסי'. הנה שכתב ז"ל בפשיטות דגם בכה"ג דנ"ד דהוה בשליחות דקדושין למי שנשבע שלא לקדש אשה פלוני' ומקדשה ע"י שליח סברי התוס' דכי לא ידע השליח דהמשל' מושבע הוא שלא לקדשה לא אמרי אין שלד"ע וה"ז מקודשת וכ"כ ג"כ הרב מהר"י ן' ג' וייא ז"ל בס' טל אורות בשו"ת חא"ה סי' א' כדברי הרב מח"א ז"ל דהוה נמי נדון דידיה במי שנשבע שלא לקדש אשה פלונית וקידשה ע"י שלי' ולא ידע השלי' שהמקד' מושבע הוא שלא לקדשה דלדעת התוס' דבלא ידע השליח יש שלד"ע ה"ז מקודשת גמורה וכן העלה שם להלכה דה"ז מקודשת גמורה וכדעת התוס' דבלא ידע יש שלד"ע יע"ש. וזה שלא כהאי סברא דאסבר לן הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל דהתוס' לא אמרו דבלא ידע יש שלד"ע אלא בדבר דא"א למהדר עובדא שהמעשה א"א להתבטל אבל בדבר שבבטול השליחו' בטל המעשה וכאלו לא הוה שום מעשה כלל כגון שליחות דגט. גם להתוס' אפי' בלא ידע השליח אין שלד"ע משום דהו"ל שליחות בטעות. דלפ"ז בנדון הרב מח"א והרב מהר"י ן ג'וייא ז"ל בנשבע שלא לקדש אשה פלונית ומקדשה ע"י שליח והשלי' לא ידע דהמשלח מושבע שלא לקדשה. גם להתוס' ודקיימי בשיטתייהו אין שלד"ע ואינה מקודשת כיון שבבטול השליחות בטל המעשה ואין שם קידושין וליכא עבירה. וכבר כתבנו שדברי הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל נראין נכונים בטעמם בזה. ותו לא מידי:

קח

אין שליח לדבר עבירה. אפי' לדעת הנ"י בשם האחרונים דחלקו על התוס' וסברי דגם בלא ידע השלי' מן האיסור אין שלד"ע. עד כאן לא נחלקו לא לענין פיטור המשל' אבל השליח פטור לכ"ע דשיהא השלי' חייב אין לזה טעם כלל וכן מבואר להדיא בישש"ס פ' מרובה סי' ל"ג דלכ"ע השליח פטור בשלא ידע ע"ש. ודלא כמ"ש בד"מ וסמ"ע דהנ"י כתב בפ' מרובה דהשלי' חייב דאין שלד"ע אפי' במקום שאין השליח יודע אם עשה איסור. דליתא דלא כתב הנ"י רק דמ"מ המשל' פטור אבל שיהא השלי' חייב אין לזה טעם כלל. כ"כ הרב ש"ך ז"ל בח"מ סי' שמ"ח בריש סק"ו. וז"ל הגאון רש"ל בפ' מרובה ויש פנים אחרי' בהאי סוגיא שפיטור וחיוב על הכהן המושכו קאי שפטור מנזק הבהמה

אם מתה כ"ז שלא הוציאה מרשות בעליה אבל הוציאה מרשות בעלים וכו' או הגביהו ומת חייב בנזק הבהמ' ואף בכפל. ומסתמ' איירי שידו' להם שגנוב הוא דאי לא"ה הוי אונס לגבייהו ואפי' מנזק פטורים א א"ד ז"ל יע"ש.

והנה מדברי ה"ה ז"ל ספ"ב ד"ה גניבה מבוא' יוצא כדברי הגאון רש"ל והש"ך זל שכתב שם עמ"ש הרמב"ם ז"ל הלכה י"ז נתנו שם בבית בעלי' לבכורות בנו או לבע"ח או לש"ח וכו' והיה מושכו זה שניתן לו ומת פטור השומר הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים ומת חייב השומר או הבע"ח שניתן לו מפני שעדיין לא הוציאו הגנב מרשו' הבעלי' ע"כ. וכתב ע"ז ה"ה וז"ל הגביהו או שהוציאו מרשות הבעלים וכו' נראה שדברי רבינו ז"ל ודאי הם כשידעו השומר או הבע"ח שהוא גנבו ואע"ג שגונב מאחר הגנב פטור מכפל וכו' כיון שגנב לא קנהו עדיין הרי אלו כגונבין מרשות הבעלים כו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב דנראה דהרמב"ם ודאי מיירי כשידעו השומר או הבע"ח וכו'. ונראה שכוונתו לומ' דלהכי היא דהשומר מיחייב לשלם משום שהוא יודע שהוא אינו שלו אלא שגנבו. אבל אי השומר אינו יודע שגנבו אלא כסבור דשלו הוא אין לחייב השומר נמי לשלם. גם הריטב"א ז"ל בחידושיו לפרק קמא דבבא מציעא לד"י הביאו הר"ב בספר אסיפת קנים שם כתב להדיא דהשליח נמי פטור כשלא ידע וז"ל מצינו שליח לד"ע וקי"ל אין שלד"ע פי' ומהא שמעינן דכי אמרי' התם וטבחו או מכרו לרבות השליח דה"ד לענין תשלומי ד' וה' דטביחה ומכירה אבל לא לענין תשלומי כפל דגניבה והכי משמע בב"ק ומכאן דקדק ר"י דכי אמרי' אין שלד"ע לחייב השולח משום דברי הרב וכו' שלא חלק הכתוב בין שהשליח שוגג או מזיד שאל"כ מה שייך למיפרך מחצר כלל וכבר כתבתיה במס' קידושין בס"ד הילכך אם השליח מזיד השלי' חייב והשולח פטור ואם השלי' שוגג שניהם פטורין א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הריטב"א ז"ל כדברי הנ"י דגם בלא ידע אין שלד"ע ושניהם פטורין המשלח והשליח כשלא ידע השליח מהאיסור והיינו כמו שכתבו הגאון רש"ל והש"ך:

איברא דנראה לפום ריהט' דשפיר כתבו הד"מ והסמ"ע ז"ל דאם אמר לשלוחו קח לי שור מבי פלוני שהוא שלי ונמצא אח"כ שלא היה של אלא לגנבו נתכוון שכתב הנ"י בפ' מרובה דהשליח חייב באחריות השור במשיכתו דאין שלד"ע אפי' במקום שאין השליח יודע אם עשה איסור. דע"כ דהכי הוה לפי מ"ש הנ"י דגם בלא ידע השליח שהוא איסור דאין שלד"ע דמיחייב השליח באחריו' הבהמ' מיהא להבעלים מדין מזיק דלענין נזיקין הלכה רווחת דאדם שמזיק ממון חבירו אפילו בשוגג או באונס דחייב לשלם דאדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד בין באונס בין ברצון וכדתנן בב"ק ס"פ כיצד

הרגל ובכמה דוכתי וא"כ אף שלא ידע השליח שלגנבו מתכוון ושוגג הוא וכאנוס נמי הוה וכמ"ש הגאון רש"ל ז"ל. ניהי דלענין לחייבו להשליח מדין גנב לשלם את הכפל נמי אין לחייבו מה"ט דהוא לא ידע ולא נתכוון לאיסור גניבה אלא להתירא דסבור שהשור הוא של משלחו ולאו גנב הוה השליח. מ"מ לענין שיתחייב השליח במשיכתו להשו' מבית הבעלים באחריות השור ולשלם נזקו אם הוזק השור נראה דמיחייב מדין מזיק אף שהוא שוגג במשיכתו דסבור שה שהוא של משלחו דלענין חיוב בנזק השור אדם מועד לעולם וכו'. וגם ה"ה ז"ל דכתב דהרמב"ם ז"ל מיירי ודאי שידעו השומר והבע"ח היינו משום דהרמב"ם מחייב להשומר מדין גנב ולשלם את הכפל נמי דלענין דלחייבו מדין גנב לשלם את הכפל נמי ודאי דאין לחייבו כשלא ידע כיון דהוא שוגג אבל לענין שיתחייב השומר או הבע"ח במשיכתו באחריות השור לשלם נזק השור לבעליו כשהוזק השור ע"י פשיעתו של השומר או הבע"ח גם ה"ה מודה דגם בלא ידע חייב השומר או הבע"ח. וכן נמי מ"ש הריטב"א דאם השליח שוגג שניה' פטורין היינו מדין גנב ואינו חייב לשל' את הכפל דבהכי מיירי התם הריטב"א ז"ל לעיל מיניה אבל לענין חיוב באחריות השור ולשל' להניזק דמי נזקו אם הוזק בפשיעתו דהשלי' יש לחייבו להשליח אף שהיה שוגג במשיכתו מבית הבעלים דסבור שהוא של משלחו כמו שאמר לו. דמדין מזיק מיהא חייב אף השוגג. והיינו דכתבו הדרכי משה והסמ"ע דהנמוקי יוסף ז"ל כתב דחייב השליח באחריות השור משום דגם בלא ידע אין שליח לדבר עבירה וכוונתו דכיון דכתב הנמוקי יוסף ז"ל דגם בלא ידע אין שליח לגבר עבירה. א"כ ממילא אתה למד דלהנמוקי יוסף ז"ל חייב השליח באחריות השור מיהא לשלם נזק השור לבעליו. דמשום מה שהוא שוגג במשיכתו דסבור שהוא שלו לא מיפטר מאחריות השור מיהא. ולכן יש לתמוה על הר"ב ש"ך ז"ל דכתב ע"ד הד"מ והסמ"ע דליתא דלא כתב הנ"י רק דמ"מ המשלח פטור אבל שיהא השליח חייב אין לזה טעם כלל. והא לענין לחייבו להשליח באחריות השור דבו מיירו הד"מ והסמ"ע ז"ל טעמא רבה איכא לחייבו אף שהוא שוגג במשיכתו דסבור שהוא של המשלח וכאמור. וכן נמי קשה על הגאון רש"ל ז"ל דכתב דבלא ידע פטור השליח אפי' מנזק הבהמה דהוי אונס לגביה. דהא בנזק השור ליכא למיפטריה להשליח מהאי טעמא דהוי אונס לגביה וכאמור:

האמנם כד דייקינן פורתא נרא' דשפיר קאמרי הגאונים רש"ל והש"ך ז"ל דגם מנזק הבהמה פטור השליח כשלא ידע דלגנבו נתכוון משלחו דהו"ל אנוס. דאע"ג דקי"ל בענין נזקין דאדם מועד לעולם ואפי' כשהוא אנוס. היינו דוקא באונס שאינו גדול כ"כ אבל באונס גדול פטור וכמ"ש התוס' והרא"ש ז"ל בריש פרק המניח וז"ל הרא"ש שם ואע"ג

דאדם מועד באונס גדול כזה פטור אדם ושנים ישנים במטה נמי פוטר הירוש' הראשון בנזק השני וכן בפרק אלו נערות דל"ד אמרינן הניח להן אביהן פרה שאולה וטבחוה משלמין דמי בשר בזול דהיינו לפי הנאתן אבל דמי בשר כולו לא. משום דאנוסי' הוו שלא היה להו לידע שאינה של אביהם וכו' יע"ש. הנה שהביאו ראיה דבאונס גדול אדם פטור מההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה דלא משלמי דמי כולה משום דאנוסים הוו דלא הוה להו לידע שאינה של אביהם. וא"כ מינה נמי לאומר לשלוחו קח לו שור מבית פלוני שהוא שלו והלך השלי' ולקחו משם דסבו' שהוא שלו. אנוס גדו' הוי שלא היה לו לידע שאינו של משלחו כמו שאמ' לו דומיא דההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה וכו'. והיינו דכתב הגאון רש"ל ז"ל דלפי פי' הנ"י להך מתניתין דנתנו לבכורות בנו וכו' הגביהו חייבין הכהן או הבע"ח או השומר וכו' דמיירי בידעו שהוא גנוב דאי בלא ידעו פטורין אפי' מנזק הבהמה דאונס הוא לגבייהו. כלומר דבכה"ג שהם לא ידעו שאינו שלו אונס גדול הוה לגבייהו דלא הו"ל לידע שאינו שלו והו"ל כההיא דהניח להם אביהן פרה שאולה וטבחוה וכו' ויפה כתב הר"ב ש"ך ז"ל דליחייב השליח אין לו טעם. וזה פשוט וברור בטעמייהו דהגאונים רש"ל והש"ך ז"ל דפטרי להשליח כשלא ידע אפי' מנזק הבהמה אף לדעת הנ"י ז"ל דגם בלא ידע אין שליח לדבר עבירה.

ברם לדידי חזי לי לפענ"ד בהורמנותייהו דרבנן הגאונים רש"ל והש"ך דבכה"ג דהשור הוא בבית בעליו ואמר לו המשלח למשלחו שילך ויקחנו משם ולהוציאו מבית הבעלים באומרו שהוא שלו והלך השליח ועשה שליחותו וסבור שהוא של משלחו. לאו אונס גדול חשיב למיפטריה להשליח מנזקו דלא הוה דומיא דההיא דהניח להם אביהן פרה שאולה וטבחוה וכו' דשאני התם דהיתה הבהמה ברשות אביהם וחזקה שכל מה שברשותו שלאדם שהוא שלו ולהכי שפיר י"ל שם דאונס גדול הוה לגבי בניו דכיון דהניח להם אביהם בהמה זו בביתו וברשותו עם שאר נכסיו לא הוו להו לידע שאינה שלו אלא של אחרים היתה שאולה לו. אבל הבהיתה בהמה ברשותו של ראובן ואמר שמעון ללוי שילך ויקח הבהמה ויוציאנה מרשות ראובן כי היא שלו והלך לוי השליח ועשה שליחותו של שמעון ולקח הבהמה והוציאה מרשותו של ראובן כיון דהבהמה היתה ברשות ראובן הגם ששמעון משלחו אמר לו ללוי השליח שהיא שלו. לאו אונס גדול מיקרי אלא שוגג משום דסבור שכדברי משלחו כן הוא. אבל לא הוה ליה לידע ללוי השלי' שאינה שלו להיות חשיב אנוס אונס גדול ליכא למימר בהא דכיון שהבהמ' היתה ברשות ראובן היה לו לידע ללוי דשמ' של ראובן היא כיון שהיא ברשותו ושמ'

שמעון משלחו לגונבה מבי' ראובן מתכוון. ותיתי לן למחשביה להשליח שוגג כיון שלא ידע שאינה של משלחו הגם שהבהמה הרי היא ברשות ראובן וקרוב הדבר שהיא של ראובן כיון שה שהיא ברשותו. מ"מ מאחר ששמעון המשלחו אמ"ל שהו' שלו והוא סמך על דבריו וסבור שכדבריו כן הוא שהיא שלו שוגג הוה. אבל למיחשביה נמי לאונס גדול מפני כך כההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וכו' ליכא למימר דההיא דהניח להם אביהם ברשותו שאני וכאמור.

וראיתי להרב מחנה אפרים בה' נזקי ממון סי' ו' שהביא להא דכתבו התוס' בפ' המניח דבאונס גמור גם אדם חייב מההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וכו'. וכתב איברא דהיה נראה לכאורה דהרשב"א חולק על זה שכתב בת"ה דקל"ח גבי גוי דנסכיה לחמרא דישראל שרי למשקל מיניה דמי חמרא שכתבו המפרשים דוקא בדנסכיה בכונה הא אם היה סבור שהוא של עצמו ונסכיה אסו' דהא בישראל בכענין זה פטור וכדאמרי' המטמ' והמדמע והמנסך פטור עכ"ל אלמא דאפי' כסבור שהוא שלו ונסכו אינו פטור אלא משום דהוי היזק שאינו ניכר דהכי קי"ל וכו' ומה שהביאו התוס' ראיה מההיא דטבחוה איכא לאפלוגי ונרדף ששבר את הכלי' יוכיח דהוי אנוס ואין לך אונס גדול מזה ואפ"ה חייב לשלם א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אחר המחילה רבה דאי אפשר לומר דהרשב"א חולק על התוס' בזה דלהדיא כתב הרשב"א בחי' בריש פ' המניח כדברי התוס' דבאונס גמור חייב והביא ראיה מההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה זכו' וככל מ"ש התוס' יע"ש. ומאי דכתב הרשב"א ז"ל בת"ה דגוי דנסכיה לחמרא דישראל כסבור שהוא שלו אסור משום דהוא פטור מטעמא דהיזק שאינו ניכר דבעי להוכיח מיניה דהרשב"א חולק על התוס' דהא אפי' כסבור שהוא שלו ונסכו אינו פוטרו הרשב"א אלא משום היזק שאינו ניכר. אחר המחילה רבה דלא שמיה מתיא כלל דדוקא בכה"ג דהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה הוא דכתבו התוס' דחשיב אונס גמור משום דהתם איכא טעמא רבה דהא לא הו"ל למידע וכמ"ש הרא"ש ז"ל שם. והיינו דכיון דהפרה הניח להם אביהם ברשותו מסתמא שהיא שלו ולא הוה ליה למידע שאינה שלו ולהכי הוי שפיר אונס גדול לגבייהו. אמנם בכה"ג דגוי דנסכיה לחמרא דישראל כסבור שהוא שלו שייך למימר דהו"ל למידע שאינו שלו ולאו אונס הוא לא שוגג. ולהכי קאמר הרשב"א הטע' משום היזק שאינו ניכר למימ' דאף שיהיה באופ' דה"ל למידע פטור וזה ברור.

ומאחר עלו"ת מהני מילי דהרשב"א זל דבס' ת"ה גבי גוי דנסכיה לחמרא דישראל כסבור שהוא שלו דלאו אונס גמור חשיב מאי דכסבו' שהוא שלו משום דבכה"ג הו"ל למידע

ולא הוה דומי' דההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה וכו' וכאמור. א"כ בכה"ג דאומר לשלוחו שילך ויקח לו שור שהוא בביתו של פלוני שהוא שלו דנמי לאו דומיא דההיא דהניח להם אביהם פרה שאולה וכו' דהא ה"נ כיון שהשור הוא בביתו וברשותו של אחר ליכא למימר דלא הו"ל למידע אלא הו"ל למידע הוה טפי מההיא דגוי דנסכיה לחמרא דישראל כסבור שהו' שלו. דהכא דהשור הוא בביתו ורשותו של אחר יש מקום לחוש שהוא של אותו שהוא בביתו וברשותו והו"ל להשלי' למידע מפני כך אלא שמפני שמשלחו אמר לו שהוא שלו ועל דבורו זה סמך השלי' ועשה שליחו' שוגג הוא דהוה אבל אנוס גמור ליכא למיחשביה מפני כך. ולא עוד אלא דגם אפי' אונס שאינו גמור לא הוה רק שוגג כיון שהשור הוא ברשות אחרים דזה מורה שהוא של אותו שהוא שם ברשותו. ושפי' כתב הד"מ והסמ"ע ז"ל דלהנ"י דאפי' בלא ידע השלי' שהוא עושה איסור אין שלד"ע דמיחייב השלי' באחריותו של שור דאם הוזק השור לאחר שהוציאו מבית בעליו מיחייב השלי' לשלם נזקו הגם שהוא שוגג במשיכתו משם דכסבור שהוא של משלחו. ועמ"ש בתשו' נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ח אות י"ג וסי' פ' אות י"ו וסי' פ"א אות יו"ד וסי' פ"ב אות י"ב. ועיין מ"ש הרב מחנה אפרים זל ה' גזילֿ סי' ז' ד' ה' ע"ד ד"ה אבל נראה כמ"ש הבכ"מ וכו' ועיין מ"ש הרב מהר"י אזולאי ז"ל בס' יעיר אוזן מערכ' הא' סי' נ"ו ד"י ע"ג ורישׁ ע"ד יע"ש דמה שתמה על הד"מ מדברי ה"ה הנה לפי מאי דכתי' לא ק"מ דה"ה מיירי לענין לחייבו מדין גנב וכאמור לעיל.

קט

אין שליח לדבר עבירה. ומה"ט האומ' לשלוחו צא והרוג את הנפש והלך השלי' והרגו השלי' חייב והמשלח פטור. כדאיתא בפ' האיש מקדש דמ"ג.

והנה הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' רוצח דין א' ב' כתב כל ההורג חבירו בידו כגון שהכהו בסייף או באבן וכו' הואיל והרגו מ"מ הוא בעצמו ה"ז נהרג בב"ד. אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכו' כ"א מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד. ומניין שכן הוא הדין שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך זה ההורג בעצמו שלא ע"י שלי' וכו' מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חבירו ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינו מסור לשמים עכ"ד ז"ל יע"ש. אשר מוכח מדבריו דהא דההורג נפש ע"י שלי' דאינו חייב המשל' מיתת ב"ד מפיק לה מקר' דשופך דם האדם באדם דהכונ' הוה דדוקא שופך דם אדם באדם כלומ' באדם בעצמו בידו ולא על ידי שליח הוא דדמו ישפך לאפוקי הורג ע"י שליח.

ואיכא לאקשויי טובא לפום ריהטא דלמה ליה להרמב"ם זל למילף להאי דינא דהורג ע"י שליח מהאי קרא ותיפוק ליה משום דהו"ל שלי' לד"ע וקי"ל דאין שלד"ע ועוד דהכי איתא להדי' בש"ס דפ"ב דקידושין דהאומר לחבירו צא והרוג את הנפש משלחו פטור דאין שלד"ע. ולשמאי דמחייב להמשל' אמרינן התם דס"ל דיש שלד"ע דס"ל ב' כתובין הבאים כא' מלמדין והוא ההוא דשחוטי חוץ לא דריש יע"ש. וא"כ איך כתב הרמב"ם דההורג ע"י שלי' אינו חייב מיתת ב"ד הוה מהאי קרא דשופ' דם האדם באדם זה ההורג בעצמו שלא ע"י שלי'. והיותר קשה הוא על מרן הכ"מ ז"ל שכתב ע"ד הרמב"ם ז"ל אלו ומ"ש אבל השוכר הורג להרוג את חבירו וכו' בפ' האיש מקדש האומר לשלוחו צא הרוג את הנפש הוא חייב ושולחו פטור ואע"פ דמסיים בה שמאי הזקן אומר שולחו חייב פסק כת"ק ועוד דבחד לישנא אמרי' דמאי חייב בדיני שמים ודינא רבא ודינא זוטא א"ב עכ"ד זל יע"ש. וק"ט דהא הרמב"ם ז"ל קאמר טעמו ונימוקו עמו ממקרא זה דשופך דם האדם באדם דמהכא הוא דנפיק ליה להאי דינא דהורג על ידי שליח. והאי דרשא דדריש הרמב"ם ז"ל איתא במדרש רבה פ' נח על מקרא זה יע"ש. ויש לישב:

קי

אין שליח לדבר עבירה. קטן שאין לו יד כלל כגון שאין מבחין בין צרור לאגוז הוי כחצר לחייב שולחו דהא לא שייך למימר ביה אי בעי לא עביד. כ"כ הרב הנמוק"י ז"ל פ"ק דב"מ עלה דאמר ר"ס היכא אמרי אין שלד"ע היכא דאי בעי עביד וכו' אבל חצר דבע"כ עביד מיחייב שולחו יע"ש. וכוונת הנ"י ז"ל לומר דגדול שאמר לקטן שאין לו יד כלל כלומר דלאו בן דעת הוא כלל שיזיק. חייב הגדול משלחו לשלם להניזק דמי נזקו משום דכיון דקטן ואין בו דעת כלל הוא ודאי שיעש' מה שאומר לו וברי היזיקא הוה וכאלו עשאו הגדול משלחו בעצמו חשיב וחייב הוא לשלם להניזק. וכן מבואר יוצא נמי מדברי הריטב"א ז"ל בחי' פ"ק דב"מ שם עלה דאמר רבינא דהיכא דשלי' לאו ב"ח הוא דשולחו מיחייב וכתב הריטב"א ז"ל לתרץ מאי דקשה ע"ז מהא דתנן השולח את הבערה ביד חש"ו פטור ואמאי פטור הא חש"ו לאו ב"ח נינהו ולזה כתב הריטב"א ז"ל דהתם שאני שלא אמר להזיק אלא שנתן בעירה ברשותם ובענין דלא מצו מזקי אלא בצבתא דחרש שאין השולח עושה לא גרמא בעלמ' א"ד ז"ל יע"ש. אשר מבואר יוצא מדברי הריטב"א ז"ל אלו דגדול שאמר לו לחש"ו להזיק ודאי לאו גרמא היא אלא בריא היזיקא הוה וחייב הגדול לשלם להניזק אבל התוס' זל שם כתבו דההיא דשולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן דפטור משום דלאו בני שליחות נינהו יע"ש.

והנה בהא דכתב הנ"י זל דבקטן שאין בו דעת כלל הו"ל כחצר וחייב הגדול משלחו. איכא למימר דגם התוספות יודו בזה. ומאי דתירצו דההיא דהשולח את הבערה ביד חש"ו פטור הוה משום דלאו בני שליחות נינהו. היינו משום דמשמ' להו דב יד חש"ו שיש בהן דעת קצת מיירי וכיון דיש בהם הבחנה לאו בריא היזיקא הוה דאפשר שיבחינו ולא יעשו.

האמנם ראיתי להרב ש"ך ז"ל בח"מ סי' קפ"ב ססק"א שהביא לדברי הנ"י זל הנז' וכתב ע"ד וז"ל לא נהירא לי כלל דנהי דאינו בר דעת מ"מ הא קי"ל דאין שליחות לקטן ולא דמי לחצר דהוא רשותו והוי שלוחו משא"כ קטן. ותדע דהא פשיטא דקטן שאין לו יד כלל לא גרע משוטה ותנן השולח את הבערה ביד חש"ו פטור שלח ביד פקח הפקח חייב ומפרש בש"ס דקידושין פ"ב הטע' דהפק' חייב משום דאין שלד"ע וא"כ אמאי ברישא גבי שוטה פטור. אי משום דלית ליה שליחות א"כ הוא הדין בקטן שאין לו יד כלל. וכ"כ התוס' והאגודה בפ"ק דב"מ להדיא חש"ו פטור משום דלאו בני שליחות נינהו ולא אשכחן דר"ס פליג עליה דרבינא בהא. ועוד דקטן דתני במתני' משמע כל קטן בין יש לו יד בין אין לו יד ואפ"ה פטור וכן עיקר א"ד ז"ל יע"ש. והנה מאי דהקשה דנהי דאינו בר דעת מ"מ הא קי"ל דאין שליחו' לקטן. כבר כתבנו כוונת הנ"י ז"ל דהוה משום דבקטן שאינו בר דעת בריא היזיקא הוה. ומאי דכתב דלא גרע משוטה. הא נמי י"ל דשוטה דמתני' מיירי שיש בו דעת להבחין בין צרור לאגוז ולא בשוטה לגמרי וכן נמי מ"ש דכ"כ התוס' והאגודה דחש"ו פטור משום דלאו בני שליחו' נינהו י"ל דמשום דמשמע להו דמיירי מתני' בבני דעת אבל בקטן גמור יודו להנ"י משום דהו"ל בריא היזיק' וכבר כתבנו דברי הריטב"א ז"ל שכתב דטעמ' דחש"ו דפטור משום שלא אמר לו להזיק כו'. גם מ"ש הרב ש"ך ז"ל דקטן דתני במתני' משמע כל קטן בין יש לו יד בין אין לו יד כו'. נראה דאין זה מוכרח כל כך. די"ל שפיר דמתני' מיירי דוקא בחש"ו דבני דעת במקצת נינהו ומשום דלאו בני שליחות נינהו אבל בקטן דלאו בר דעת כלל הוא חייב מטעמ' אחרינא משום דינא דג דגרמי דברי היזקא ובהא לא מיירי מתני'. באופן די"ל דגם התוס' והאגודה לא פליגי על הנ"י ז"ל בזה. וכן מוכח נמי מדברי מהר"מ ב"ב ז"ל בתשו' ק"ק סי' רי"ד דכל דבריא היזקא אפי' שאמר לעשותו למי שהוא לאו בר שליחות כלל כגון גוי דקי"ל דאין שליחות לגוי חייב לשלם מה שהזיק הגוי שלוחו בשליחותו מדינא דגרמי. שכתב שם וז"ל קרובני בעיני שיש להחמיר עליו יותר משל ישראל האומר לשלוחו ישראל צא והרוג את הנפש דאע"ג דדברי הרב וכו' מיחייב מיהת בדיני שמים בדינא רבה למר ובדינא זוטא למר וה"מ התם דקרוב לודאי שלא יעשה דדברי הרב וכו'

אבל ע"י עכ"ום נ"ל דבריא היזקא והו"ל כשולח את הבערה ביד חש"ו ומסר להו גווזא וסילתא דחייב אפי' בידי אדם כאילו עבד איהו גופיה בידים כו' יע"ש. הרי דאפי' בשולח לגוי שיזיק דלאו בר שליחות הוא ואפי' לחומרא ס"ל להר"מ דאין שליחות לגוי וכמ"ש בשמו לעיל סי' פ' יע"ש כיון דבריא היזיקא דהשליח ודאי יעש' כעשאו ישראל משלחו בידים דמי וחייב המשלח לשלם מדינא דגרמי ז"ל ומינה נמי לאומר לקטן שאינו בר דעת כלל ובודאי שיזיק לחבירו כאשר אמר לו ובריא היזקא הוה וחייב הגדול משלחו וכן ראיתי אחרי כן להרב מח"א ז"ל ה' נזקי ממון סי' ז' שהעלה דמי שאמר לקטן שאינו בר דעת שישבר כליו של חבירו דהוי בריא היזקא דכיון שאין לו דעת ודאי ישבור והוי בריא היזקא חייב המשלח וסיים שכן נראה מדברי הנ"י בסוגיין דמציעא יעש"ב.

קיא

אין שליח לדבר עבירה. נסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ד מה' מלוה ולוה ה' י"ד ד"ן ע"ד באומר לשלוחו שילוה מעותיו ברבית והשליח עשה שליחותו. אם חייב המשל' להחזי' הרבי' להלוה. דאפשר דגבי גזל בכל כי האי גוונא מוציאין ממנו. ואפי' אם תמצא לומר דגבי גזל אפי' אם אמר לו לגזול והלך וגזל ונתן למשל' ואכל שאינו חייב לשלם מ"מ גבי רבית שאמר לו שילוה מעותיו ברבית ובממוניה עבד שלי' איסורא הו"ל כאלו המשל' הלוה ופשיטא שחייב להחזיר ולא דמי כלל לגוזל ומניח לפניהם שפטורים לשלם א"ד ז"ל יע"ש. אשר מפו' יוצא מדבריו דגבי אומר לשלוחו לגזול לו והלך השלי' וגזל ונתן לו ואכלו המשל' נמי לא ברירא ליה אם חייב המשל' לשלם הגזילה להנגזל אם לאו ואין ולא ורפיא בידיה ובדרך אם תמצ' לומר אמר מר דאת"ל דבגזל פטור המשלח וכו'.

ולפע"ד תמיה לי לפום ריהטא טובא על מאי דמספקא ליה באומר לחבירו שיגזול לו והלך וגזל ונתן לו ואכלו אם חייב המשלח לשלם כו' הא קי"ל הלכה רווחת דאין שליח לד"ע והשליח כי גוזל לאו שליחותיה דהמשלח עביד אלא כעושה מעצמו הוא. וכיון שכן הרי הוא כגוז' מרעתו ומאכיל לאחר דר"ח דריש פ' הגוזל ומאכיל וכמו שהדין הוא בגוזל מדע'עצמו והאכילו לאחר ה"נ הוא באומר לשלוחו לגזול לו והלך וגזל לו ונתן לו ואכלו כיון דקי"ל דאין שלד"ע וכאמור.

וחזיתיה להרב שורשי הים ז"ל ח"ב דק"ף ע"ב שהקש' על האי ספיקא דהרב מ"ל באומר לשלוחו לגזול וגזל ונתן לו ואכל ח"ל אך במה שנסתפק הרב גבי גזל אם מוציאין מיד המשלח או לאו קשה טובא דאמאי לא מפשט פשיטא לי דפטו' כיון דקי"ל דאין שלד"ע כל היכא דשלי' ב"ח לרבינא ואי בעי עביד ואי בעי לא עביד לר"ס דמטעם זה אמרו בגמ' שם בפ"ק דב"מ ד"י ע"ב אלא מעתה האומר לאש' ועבד צאו וגנבו ליה"נ דמיחייב

שולחן כו'. הרי מבואר להדיא דגבי גזל נמי פטו' להחזיר המשלח וכעת צ"י א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה מאי דמותיב מר מהא דאומר לחבירו צא וגנוב לי וקאמר דהרי מבואר בהדיא דגבי גזל נמי פטור המשלח. לא דק מרב הא דהרב מ"ל ספיקו בגזל הוה בשהשליח גזל ונתן לו ואכלו אם חייב המשלח לשלם כיון דהרי הוא אכל את הגזיל' ובאומר לחבירו לגנוב לו והלך השליח וגנב לו ונתן לו ואכל המשלח הדבר פשוט דהמשלח חייב לשלם דלא גרע מגונב אחר הגנב דהגנב השני חייב לשל' הגניבה. ומאי דאמרי' התם בפ"ק דב"מ דהמשלח פטור ע"כ דהיינו בשלא אה הגנב' לידי המשלח אלא דמתה או נגנב' הבהמ' בזמן שהיתה תחת יד השליח קודם שהספיק השליח ליתנה למשלחו ועל חיוב זה דאחריות הדבר הגנוב הוא דקאמ' דאין שלד"ע ולא קנאה המשלח במשיכתו של השליח מרשות הבעלים לענין שיתחייב המשלח מיד באחריות הגניב' אבל בבאה הגניבה ליד המשלח מהשליח מיד הו"ל המשל' גנב שני וחייב הוא באחריו' ואם אכלה הוא חייב לשלם וכ"כ בתשו' מהר"מ מלובלין ז"ל ד"פ ע"א יע"ש והוא פשוט וברור. וא"כ אי אתית לאתויי ראיה מהך דצא וגנוב לי דבפ"ק דב"מ להאי ספיקא דהרב מ"ל ז"ל דמיירי באומר לשלוחו צא וגזול לי והלך וגזל ונתן לו ואכל' המשלח. הוה הראיה לחיוב דחייב המשלח לשלם כמו שכן הדין התם גבי גניב' בכה"ג דהמשלח חייב וכאמור ולא לפטור להמשלח מה"ט דאין שלד"ע כדאמ' מר הר"ב שורשי הים ז"ל. באופן דמאי דמייתי מר הרב מהר"י מאיו דמבואר בהדיא בפ"ק דב"מ דגבי גזל נמי פטור אחר המח"ר דלא דק בזה כלל. ואי קשיא על האי ספיקא דהרב מ"ל ז"ל דגבי גזל הוא מאי דאקשינן דכיון דקי"ל דאין שלד"ע הרי השליח כי גזלו כגזל מדעתו והו"ל גוזל ומאכיל דר"ח דרצה מזה גובה ורצה מזה גובה אם הוא קודם יאוש ועיין שם בתוס' ד"ה גזל ולא נתייאשו כו ובמ"ש ה"ה פ"ה מה' גזילה בשם קצת מפרשים ובמ"ש הרז"ה ז"ל שם ועיין להרב מח"א ז"ל הלכות גזילה סי' ו' ז' יע"ש. סוף דבר דהאי ספיקא דהרב מ"ל ז"ל דלגבי גזל הוא תמוה לפום ריהטא.

קיב

אין שליח לדבר עבירה. עד כאן לא אמרינן אין שליח לדבר עבירה אלא היכא שהמשלח אינו עושה האיסור כגון כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה שעיק' האיסור הוא הדבור שאומר השליח הרי את מקודשת ובזה לא עשה המשלח שום איסור שהרי הוא לא קדשה. וכן איש שאמר לאשה אקפי לי קטן דבמעש' האיסור אין לו שום שייכות למשלח. אבל היכא דהאיסור עושה המשלח כגון גבי רבית ע"י שליח שהאיסור בעצמו עושה המשלח פשיטא שאסור ואפי' שאינו שולח לו הרבית אלא שאומר לשליח תן

לו ואני אתן לך כיון שמתחייב לפרוע לו הרי זה כאלו זה הרבית שנותן השליח הוא מנכסי המשלח. וראיה לדין זה מדאמרינן בר"פ המדיר המדיר את אשתו מליהנות לו עד שלשים יום יעמיד פרנס ומקשינן ופרנס לאו שליחותיה קא עביד ומאי מקשה אימא אין שלד"ע. וליכא למימר שקושית הגמ' אינה אלא לרבינא דסבר דכל היכא דשליח לאו בר חיובא יש שליח לד"ע אבל לרב סמא לא מוקמינן למתני' באומר כל הזן אינו מפסיד שהרי כל הפוסקים אוקמוה למתני' באומר כל הזן אינו מפסיד ואפי' הפוסקים כרב סמא ועוד דמשנה ערוכה שנינו המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל החנוני וכו' דמשמע דלומ' שיתן לו והוא יפרע אסור ולא שייך בזה אין שלד"ע כיון שכבר נהנה מנכסיו ואפי' ששולח לגוי דלאו בר שליחו' הוא שיתן לו אסור שהרי נהנה מנכסיו הכא נמי גבי רבית הוה דכוותה והתימא מהחושבים שלדע' רש"י רבית ע"י שלי' שרי משו' דאין שלי' לד"ע איך לא הוקשה להם ממודר הנאה דאין הפרש בין זה לזה כלל אלא ודאי כדכתיבנא דאפי' לדעת רש"י רבית ע"י שליח אסור משום דלא שייך בזה אין שליח לד"ע. כך כתב הרב מ"ל ז"ל פרק ה' מהלכות מלוה ולוה דנ"ו ע"א.

והנה במ"ש הרב ז"ל בראייתו מהא דריש פ' המדיר וליכא למימר שקושית הגמ' אינה אלא לרבינא דסבר כל היכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע וכו'. ראיתי להרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב באות האל"ף סי' ה' ד"ב ריש ע"ד שכתב ע"ד הרב מ"ל ז"ל אלו וז"ל ותמהני דלפי מ"ש הוא לעיל מזה דבשאר איסורין דהוא מוזהר בהם מקרי בר חיובא כיון שאילו היה הוא עושה היה מוזהר. מה יושיעני זה דפריך אליבא דרבינא הא אפי' לרבינא כל דאיתיה באיסור זה בעלמא אף דהשתא אינו מוזהר בר חיובא מיקרי א"ד ז"ל יע"ש שהניח דברי הרב מ"ל בתימא.

ולדידי אחר המחיל' רבה תימה לי על תמיהתו דאיברא דכ"כ הרב ז"ל לעיל היינו בדרך אפשר וכמ"ש ז"ל ועוד דאפשר לומר דע"כ לא קאמר רבינא אלא גבי כהן שאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דישראל אינו מוזהר בזה האיסור בשום צד כו'. ולעיל שם צדד הרב ז"ל דבכה"ג לאו בר חיובא מקרי שכ"כ בתחילה דטעמא דאיסורא דשליחו' הרבי ע"י שליח משום דע"כ לא אמרי' אין שלד"ע אלא היכא דשליח בר חיובא כו' וא"כ בשלמא היכא שלוה ע"י שליח שייך לומר אין שלד"ע כיון שאלו היה לוה לעצמו היה עושה איסור ה"ז דומה לכהן שאמר לכהן צא וקדש לי אשה גרושה כו' אבל היכא שלוה בעצמו ושלח הרבית ע"י שליח בהא לא מקרי השליח בר חיובא שהרי אם היה נותן הרבית מעצמו ליכא איסור' ה"ז דומה לכהן שאומר לישראל וכו' יע"ש. הנה שהרב ז"ל ספוקי מספקא ליה אם בכה"ג שעתה אין השליח עושה איסור אלא שאף הוא מוזהר

על האיסו' ההוא ואילו היה עושה כמשלח היה מוזהר. מקרי בר חיובא או לא ואין ולא ורפיא בידיה. ולכן שפיר כתב הרב ז"ל כאשר בא להוכיח מהא דריש פרק המדיר דפריך ופרנס לאו שליחותיה קא עביד ומאי מקשה כו' ליכא למימר שקושית הגמ' אינה אלא לרבינא דסבר דכל היכא דלאו בר חיובא יש שלד"ע כו'. כלומר דליכא למימר בישוב קושיא זו דקושטא הוה כהצד הראשון שצדד הרב לעיל דגם בכה"ג לאו בר חיובא מקרי כיון דעתה אין השליח מוזהר ולהכי הוא דפריך הש"ס התם ופרנס לאו שליחותיה קא עביד והיינו אליבא דרבינא דס"ל דהיכא דשליח לאו בר חיובא יש שלד"ע דפשיטא ליה להש"ס כהצד הראשון שצדד שם הרב בראשונה ודלא כהצד השני דצדד בלשון אפשר. שהרי כל הפוסקים אוקמוה למתני' באומר כל הון וכו'זהו פשוט וברור בכונת דברי סרב מ"לז"ל ודברי הרב מהר"י אלגאזי ז"ל שתמה על דבדיו. אינו אלא מן המתמיהין.

וחרב ט" ז"ל בי"ד סי' ק"ס סקי"א גם איהו ז"ל הקשה על האי סברא דשרי לשלוח הרבית ע"י שליח מטעמא דאין שלד"ע. דמאי שנא ממודר הנאה מחבירו דאמרי' בסי' רכ"א סעיף ח' דאסור ליתן לו ע"י שלוחו ולא אמרי' אין שלד"ע. וכתב אלא הדבר ברור הוא דהא דאמרי' אין שלד"ע לא מהני אלא לפוטרו מחיוב כרת כגון בשחוטי בשחוטי'חיץ בהאיש מקדש או ממלקות בפ"ק דב"מ לענין מקיף אבל מ"מ איסור יש שהוא עושה איסור ונתקיימה מחשבתו ע"י השליח פשיט שזה אסור א"ד יע"ש- ואין דבריו מחוורין דאע"ג דאפי' למאי דקי"ל דאין שלד"ע מ"מ חייב מיהא המשלח בידי שמים. היינו היכא דהשליח בשליחותו עביד איסורא דא"א למיהדר עובדא דהאיסור נעשה מ"מ אף שאינו שליח וכיון דמ"מ המשלח איהו דגרם שהאיסור נעשה ע"י שליח להכי גם השליח עבידאיסור' חשיב לענין שיהא חייב בי"ש. אבל בשולח הרבית ע"י שלי' כיון דאין שלד"ע נמצא דהרבית שנותן השליח כנותן מעצמו וליכא רבית כלל ואין שם איסור כלל במעשה השליח. וכן במי' בההיא דמודר הנאה אי הוה אמרי' התם נמי דאין שלד"ע חו"ל זה שסותן להמודר כנותן מעצמו ולא נהנה המודר מהודר כי היכי דיהא שם איסורא נמצא דליכא במעשה השליח שום איסור כלל כי האיסור תלוי אם הוא שלוחו של הנודר אבל אם אינו שלוחו ליכא איסורא. וכיון דלא עביד איסורא כלל לא שייך שיהא המשלח חשיב שעשה איסור משום שנתקיימה מחשבתו ע"י השליח כיון דהשתא מיהא דאמרינן דאין שלד"ע ולאו שלוחו הוא אלא כעשה השלי' הדבר מעצמו אין שם איסור כלל במעש' השלי'. באופן דאין דברי הרב ס"ז ז"ל מחוורין כלל בזה ועיין להרב שער המלך ז"ל פ"ה מהלכות מלוה סוף הלכה י"ד.

קיג

אין שליח לדבר עבירה. לא שייך לומר אין שליח לדבר עבירה אלא כשגוף הדבר הוה חתיכה דאיסורא כגרושה לכהן דהאשה גופה אסורה להכהן מצר עצמה מפני שהיא גרושה ורחמנא אמר גרושה לא יקח. אבל בדבר שאין גופו אסור אלא איסורא הוא דרביע עליה דהמשלח. כגון מי שנשבע שלא לקדש אשה פלוני' דאין האשה גופה אסורה למקדש אלא איסורא הוא דרביע עליה שלא לקדשה מחמת שבועתו שנשבע אבל הקידושין עצמן אינם עבירה. לאו שליח לד"ע מקרי ולא שייך בהא לומר אין שליח לד"ע. וכיוצא בזה מחלק בירוש' בדין הקורע בשבת דלא יצא ידי קריעה ואותיב ליה ממצה גזולה דהוייא מצוה הבאה בעבירה ואינו יוצא בה. ומשני תמן גופה עבירה ברם הכא איהו הוא דקעבר. כ"כ הרב מחנה אפרים ז"ל בהלכות שלוחין סס"י ט'.

והנה הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב אות האלף סס"י ה' הביא דברי הרב מח"א ז"ל הנז' וכתב דמהר"ם בתשו' ק"ג סי' תצ"ה הביא דבריו הר"ב מוצל מאש דת סי' ל"ה נראה דחולק על זה שכתב על מי שנדר או נשבע שלא לשחוק אינו יכול ליתן לחבירו לשחוק בעדו דמצינו בכל מקום שש"א כמותו. והשיב דשלוחו מיקרי וכאילו שחק הוא בעצמו הו"ל אף דקי"ל אין שליח לד"ע כבר מסקינן בפ"ק דב"מ דה"מ היכא דשליח בר חיובא וכו' ואף דרב סמא קאמר התם ה"מ היכא דאי בעי עביד נ"ל דהלכתא כרבינא. ואם כמ"ש הר"ב מח"א ז"ל הרי אף אם נאמר דהלכתא כר"ס אפ"ה זה אסור ליתן לאחרי לצחוק בעבורו והוי שלוחו דכיון דאין השחוק גופיה איסור אינו נכלל בכלל אי שלד"ע. מוכרח דלמהר"ם ז"ל דאין לחלק א"ד ז"ל יע"ש. וספר מוצל מאש דת אינו מצוי אתי לדעת איה מקום כבודה דהאי תשובה דמהר"ם שהביאה הרב ז"ל.

אמנם אנכי הרוא' כי בכל תשובותיו של מהר"מ ז"ל לא ראיתי כל כי האי סימנא דמייתי בשמיה הרב מוצל מאש ז"ל דמיירי על מי שנשבע או נדר שלא לשחוק דבתשו' ק"ג סי' תצ"ג לא מיירי בנשבע או נדר שלא לצחוק. אלא מיירי בראובן שאמר אם אשחוק עבור שום דבר אתן זקוק להקדש ונתן לאחר לשחוק בעבורו יע"ש והבאתי דבריו לעיל סי' צ"ח ושם כתבנו לברר כוונתו של מהר"מ דעל כרחין דכוונתו בהני מילי דכתב ונהי דאין שלד"ע כו' היינו משום איסור גוף השחוק דאסור משום משחק בקוביא יע"ש באורך והם דברים מוכרחים וברורים. גם בתשו' ק"ק סי' רצ"ג כתוב להאי תשובה גופה בקיצור יע"ש באופן דמאי דכתב בס' מוצל מאש בשם תשו' מהר"מ ק"ג סי' תצ"ג ליתנהו להני מילי כלל בתשו' מהר"מ ז"ל לא בסי' הנז' ולא בכל תשובותיו בין בק"ג בין בק"ק אלא מיירי בראובן שאמ' אם אשחוק עבור שום דבר אתן זקוק להקדש וכוונת דבריו הם

ברורים כדכתיבנא לעיל בסי' הנז'. והנה כי כן לא אשכחן למהר"מ שיחלוק על האי שברא דאמ' מר הר"ב מח"א לחלק בהאי כללא דאין שלד"ע בין היכא דגוף הדבר הוה איסורא להיכא שאין גוף הדבר אסור אלא דאיסור גברא הוא דאיסורא הוא דרביע עליה דהמשל' מפני שבועתו ושהוא אסר על עצמו הדבר ההוא בשבועה. והיינו דהר"ב מח"א ז"ל וגופיה שם בסי' הנז' לעיל מזה רמז להאי תשובה דמהר"מ ק"ק סי' רצ"ג דפסק כרבינא. הנה דעיני קדשו שפיר חזו לתשו' מהר"מ הנז' דהיא היא התשו' שבק"ג סי' תצ"ג ועם כל זה כתב בתר הכי לחלק להאי חילוקא דיליה שבין שאר איסורים לאיסור שבועה. והיינו משום דמהר"מ ז"ל שם מיירי מאיסור השחוק עצמו דאי לא"ה לא שייך בנדונו של מהר"מ ז"ל להאי מילתא דאין שלד"ע כלל וככל מאי דכתיבנא וברירנא לעיל סימן הנז' דברי מהר"מ ז"ל וזה ברור.

וראיתי בתשו' נודע ביהודה להגאון מהרי"ח לנדא ז"ל במה"ק חאה"ע סס"י ע"ו והיא תשובה להגאון מהר"י הלוי איש הורוויץ שכתב דלא שייך אין שלד"ע בחרם רגמ"ה ודימה זה למ"ש התוס' ז"ל בתמורה ד"ו לענין כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכתבו התוס' דאם נשבע שלא לגרש אינו בכלל זה לפי שאינו דומה לאונס כיון שאין האיסור כמו לא יוכל בעלה לשלחה אלא שהוא בדה האיסו' בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני ע"כ. וה"ה לענין הא דאין שלד"ע אין זה לא בלאו גמור שבתור' ולא באיסו' חרם שבדה רגמ"ה ז"ל א"ד ז"ל. והשיב הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל שם בתשובתו הרמת'ה סימן ע"ז ד"ה ומה שהביא מחותני הגאון מחמש נשים וכו' על הני מילי וז"ל אני אומר אין דמיונו עולה יפה בשלמא דמה דעביד לא מהני זה חידוש ואין לך בו אלא חידושו ואמרינן דוקא דומיא דאונס אבל אין שליח לד"ע אדרבה עיקר שליחות חידוש הוא ואי לאו דילפינן מתרומה וגירושין מהי תיתי לומר שלוחו ש"א כמותו וא"כ בעינן דומיא דתרומה וגירושין שאין שם ד"ע כלל. ואף שדבר זה סברא טובה מצד עצמותה ועל הסות' להביא ראיה. מ"מ ליתר שאת אביא ראיה מפורשת שהרי שם בקידושין בסוגיא דאין שלד"ע מקשה עשה שליחותו בעה"ב מעל ואמאי נימא אין שלד"ע. ומאי קושיא והלא מהד"ע יש כאן שמעל בהקדש והרי הוא בדה האיסו' במה שהקדישו ואם לא הקדישו מות' להנו' ומה בין הקדיש דב' ובין נשבע שלא ליהנות מדבר. אלא ודאי שגם בזה שייך אין שלד"ע עכ"ד מהרי"ח לנדא ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד בהורמנותיה דמר ניהו רבה הגאון מהרי"ח לנדא אמינא דאין ראייתו הלזו ראיה מפורשת לאוסר על עצמו דבר בשבועה דאכתי מצינן למימר שפיר דבנשבע על דבר אחד שלא ליהנות ממנו. לא שייך ביה הא דאין שליח לד"ע דכי אמרינן אין שליח לד"ע

היינו דוקא שיש בדבר ההוא איסור הגוף כגרושה לכהן דגוף הקידו' אסורין לכהן דגוף האשה חתיכה דאיסור' הוא להכהן. וכן נמי הקפ' הראש גוף ההקפ' אסור וכן נמי מעיל' בהקדש גוף ההקדש אסור דאיסור חפצא ולא איסור גברא. אבל באוסר על עצמו דבר בשבוע' דלא חל שום איסור בגוף הדבר ההוא אלא איסור גברא הוא דעליו רביע איסורא שלא לעשותו מפני שבועתו דכי עושה הדבר ההוא איהו דעביד עבירה דעבר על לא יחל דברו. שפיר איכא למימר דלא שייך ביה אין שלד"ע כיון דבגוף מעשה דבר ההוא דעושה השליח ליכא איסורא בגופיה אלא דאיסור גברא דלא יחל דברו דרביע על המשלח הוא דאיכא. באופן דראייתו זו ממעילה אינה ראיה מוכרחת ושפיר יש לחלק בין איסור שבועה דלאו איסור חפצא לא איסור גברא לאיסור מעילה דהקדש דאיסור חפצא הוא. אך מאי דכתב בתחילה דהסברא נותנת שלא לחלק באיסורין בהא דאין שלד"ע משום דכיון דעיקר הא דשש"א כמותו חידוש הוא ואי לאו דילפינן שליחות מתרומה וגירושין לא הוה אמרינן שש"א כמותו וא"כ בעינן דומיא דתרומה וגירושין שאין שם ד"ע כלל. נראה לפום ריהטא סברא חזקה. ולהכי ליכא לאתויי כמי ראיה מהא דאמרינן בירוש' גבי דין הקורע בשבת דמייתי הרב מח"א ז"ל. דהכא לענין הא דאין שלד"ע ליכא לחלק כהאי חילוקא דחלק בש"ס ירוש' לענין מצוה הבא בעביר' כיון דעכ"פ לא הוה דומיא דתרומ' וגירושין דמינייהו ילפינן עיקר השליחות וכדאסבר לן הגאון מהרי"ח לנדא כנז'. ועוד יש לחלק בין הא דמצוה הבאה בעביר' להא דאין שלד"ע כשנדקדק בין הא דאמרו גבי אין שלד"ע ולא אמרו אין שליחות בעביר' להא דמצוה הבאה בעבירה ולא אמרו מצוה הבאה בדבר עבירה כי בזה הנה החילוק מבואר כמובן.

כללא דמילתא דגם באיסור שבועה שייך האי כללא דאין שלד"ע אע"ג דלאו איסור חפצא הוא אלא איסור גברא מהאי סברא דאמר מר הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל. ודלא כהרב מח"א ז"ל. ותו לא מידי.

קיד

אין שליח לדבר עבירה. בשליח גוי לד"ע אי אמרי' ביה אין שלד"ע. נראה מדברי מרן ז"ל בב"י יו"ד סי' ק"ס דגם בשליח גוי אין שלד"ע למ"ד יש שליחות לגוי לחומרא שכתב וז"ל כתב המרדכי בשם רש"י דשרי לישראל למימר לישראל חבריה לך ולוה לי מעות מפלוני ישראל וגם מביא לו הרבית דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מיד לוה למלוה כו' ואי משום שש"א כמותו הא קי"ל דאין שלד"ע להתחייב שולחו כו' וכתב עלה מרן שאין דעת שום אחד מהפוסקים כן כדמשמע מדין ישראל הלוה ברבית ע"י נכרי ונכרי הלוה ע"י ישראל המפורשים בסי' קס"ט א"ד ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלו מבואר יוצא דפשיטא

ליה למרן ז"ל דכי היכי דבשליח ישראל אין שלד"ע ה"נ בשליח גוי להני פוסקים דפסקו בסי' קס"ט דיש שליחות לגוי לחומרא דלד"ע אין שליחות לגוי כלל. ולהכי כתב ע"ד המרדכי שאין דעת שום אחד מהפוסקים כן כדמשמע מדין ישראל הלוה ברבית ע"י נכרי ונכרי הלוה ע"י ישראל המפורשים בסימן קס"ט כלומר דפסקו דאסור משום דיש שליחות לגוי לחומרא ואע"ג דהוה שליחות לד"ע ואין שלד"ע. ומור"ם ז"ל בד"מ החזיק בהאי סברא דהמרדכי ודחה דברי מרן הב"י הנז' דמההיא דישראל הלוה ברבית על ידי גוי שכתב רש"י ז"ל דיש שליחות לחומרא לק"מ דהתם לא שייך לומר אין שלד"ע הואיל ואין הגוי עובר בשליחותו כי אין איסור לבני נח ברבית אבל אם ישראל שלח לישראל חבירו שרי הואיל ואין שלד"ע א"ד מור"ם ז"ל בד"מ יע"ש וכן העלה הש"ך ז"ל שם ס"ק כ"ב כדברי הד"מ ז"ל כוותיה וכטעמיה דמההיא דסי' קס"ט אין ראיה דהרי אמרי' בפ"ק דב"מ דכל שאין השליח ב"ח יש שלד"ע וכן פסק המרדכי שם יע"ש. והנה הגם שהד"מ ז"ל דחה דברי מרן ז"ל מ"מ מבואר יוצא מדבריו ז"ל דבד"ע שגם בני נח מוזהרין עליו אין הגוי שליח לאותו איסור משום דאין שלד"ע אלא דמשום דברבית אין בן נח מוזהר עליו הוא דהוה שליח.

והרב מ"ל ז"ל פ"ה מהל' מלוה ולוה דנ"ו ע"ב כת' דבגוי שייך לומר אין שלד"ע אליבא דכ"ע ואפי' לרב סמא דע"כ לא קאמר ר"ס אלא גבי כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דאע"ג דשליח לאו ב"ח הוא הרי הם יודעים שמשלחם הוזהר בזה וסבור המשלח שלא יעשה משום דדברי הרב שומעים אבל גבי גוי לא שייך ה"ט שהרי אינו יודע שהישראל עוש' איסור ולא שייך ביה דברי הרב כו'. וגדולה מזו כתבו התוס' בפ' מרוב' דע"ט דהיכא דשליח הוא שוגג יש שלד"ע אליבא דכ"ע ואף לסברת החולקים על התוס' וס"ל דאפי' היכא שהשליח הוא שוגג אמרי' אין שלד"ע מודו הכא גבי גוי דשאני שוגג דשייך ביה דברי הרב כו' אבל גבי גוי לא שייך ביה דברי הרב וה"ז דומה לחצר דבע"כ מותיב ביה ולא אמרינן אין שלד"ע ומש"ה אי אמרי' דיש שליחות לגוי לחומר' אסור לומ' לגוי צא ולוה לי מעות ברבי' מישראל דלא שייך בזה אין שלד"ע א"ד ז"ל יע"ש. וגם מדברי הרב מ"ל ז"ל מוכח דבדבר איסור שגם בני נח מוזהרין עליו גם בגוי אין שלד"ע שהרי הרב זל כתב הטעם דבגוי לכ"ע לא שייך לומר אין שלד"ע ואפי' לר"ס משום דגבי גוי לא שייך ה"ט שהרי אינו יודע שהישראל עושה איסור ולא שייך ביה דברי הרב וכו'. וא"כ בישראל שעושה שליח לגוי לד"ע שבן נח מוזהר עליו הרי הגוי יודע שדבר איסור הוא להישראל משלחו וגם לדידיה אסו' למיעבד לה להאי מילתא ושייך ביה נמי לה"ט דדברי הרב בין לרבינא דבעי ב"ח ה"נ הרי הגוי השלי' נמי

ב"ח הוא ובין לר"ס דהוה משום אי בעי עביד אי בעי לא עביד ה"נ שייך להאי טעמא. ונפקא מינה לפ"ז דאם אומר ישראל לגוי צא והרוג את הנפש מישראל והלך הגוי ועשה שליחותו והרגו דלא מיחייב הישראל המשל' כהרגו איהו בידים דאין שלד"ע וכדאיתא בפ' האיש מקדש דמ"ג דהאומר לשלוחו צא והרוג את הנפש שולחו פטור והשליח חייב משום דאין שלד"ע ולשמאי הזקן שולחו חייב ואמרי' התם דפליגי בחיוב בידי אדם לת"ק שולחו פטור משום דאין שלד"ע ולשמאי הזקן ס"ל דיש שלד"ע. ולחד אי בעית אימא אמרי' דלכ"ע אין שלד"ע ודינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו דלת"ק לא חשיב כהרגו בידים אפי' לעונש בידי שמים דאינו אלא גורם וחייב עונש בי"ש בדינא זוטא. ולשמאי הזקן חייב עונש בי"ש בדינא רבה כהורגו בידים יע"ש. וכיון דבני נח מצווין הם על שפיכות דמים ואסור לבן נח להרוג את הנפש וחמיר איסורו מישראל דנהרג אפי' בלא התראה ואפי' בשוגג. הרי שייך ביה לה"ט דדברי הרב כו' ולת"ק דשמאי ישראל שולחו פטור מדיני אדם והגוי השליח חייב מטעמא דאין שלד"ע. ולשמאי הזקן ישראל שולחו חייב דס"ל דיש שלד"ע. ולפי האי אי בעית אימא דדינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו הכא נמי הכי הוה.

כי ע"פי הבא'ר ניחא לי מאי דקשיא ליה להגאון רש"ל ז"ל ביש"ש דב"ק פ' הגוזל בתרא סי' ן' על מ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ז סי' א' והביאו הטור בח"מ סי' שפ"ח וז"ל ילמדנו רבינו מה לעשות באיש שנתפרסם שהוא מלשין ביחידי מישראל ובקהל לא"ה וכו' עד וכ"ש אם צוו להורגו דיפה עשו ואע"פ שכתב ר"ח דאין הורגין אותו בידים וכו' זה שאומר לגוי להורגו היינו כמו הורדה לבור שאינו מעשה וכן ראיתי בתשו' דמוסר אף שלא בשעת מעשה מותר לשכור עליו נכרי להורג וכו' וכ"כ עוד הרא"ש ז"ל שם סי' ג' יע"ש. ותמה עליו הגאון רש"ל ז"ל דכיון דקי"ל שש"א כמותו הו"ל כאלו הוא עצמו הרגו בידים וגבי גוי אין שייך לומר אין שלד"ע ואף שאין שליחות לגוי היינו לקולא אבל לחומרא יש שליחות והוי כאילו הרגו ממש א"ד ז"ל יע"ש. גם הרב שער המלך ז"ל פ"ה מה' מלוה דל"ט ע"ב הביא לדברי מרן הב"י ודברי הד"מ והש"ך ודברי הרב מ"ל ז"ל הנז' וכתב ליישב גם דברי מרן הב"י ז"ל דס"ל דבגוי אין שייך לומר אין שלד"ע. וכתב שם ע"ג וז"ל ודע שזה שכתבנו דבגוי יש שלד"ע לכ"ע נראה דקשה לכאורה ממ"ש הרא"ש בתשו' כלל י"ז כי' א' והביאו הטור ח"מ סי' שפ"ח וז"ל ילמדנו רבינו כו' שאינו מעשה וכו' וכ"כ בסי' ג' יע"ש והשתא קשה דכיון דקי"ל שש"א כמותו הו"ל כאילו הוא עצמו הרגו בידים וגבי גוי אין שייך לומר אין שלד"ע וכתב שכן ראה למהרש"ל ז"ל ביש"ש שתמה עליו כן וכתב עוד שאף שאין שליחות לגוי היינו לקולא אבל לחומרא יש שליחו' יע"ש. האמנם

הא ודאי ל"ק מידי דהרא"ש ז"ל לטעמיה אזיל דס"ל כדעת ר"ת דאין שליחו' לגוי אפי' לחומרא וכמ"ש הטור ז"ל סי' קס"ט וכך היא מסקנת הרא"ש ז"ל ומהתימא על רש"ל ז"ל איך אישתמיט מיניה דברי הטור אלו דבריו ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד מאי דאמר מר הרב שע"המ ז"ל דהא ודאי ל"ק מידי דהרא"ש ז"ל לטעמיה אזיל דס"ל כדעת ר"ת דאין שליחות אפי' לחומרא ותמה על הגאון רש"ל איך אישתמיט מיניה דברי הטור. אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר דשפיר קשיא ליה להגאון רש"ל ז"ל על הרא"ש ז"ל שהרי הרא"ש ז"ל בתשובה זו כתב ואף על פי שכתב ר"ח דאין הורגין אותו בידים וכו' זה שאומר לגוי היינו כמו הורדה לבור כו' הנה דמיהדר הרא"ש ז"ל למימר לדינו הלזה דלהורגו ע"י גוי שרי דאפי' רבינו חננאל יסבור כן אף שהוא סובר דאין הורגין אותו בידים כו'. והשתא אכתי מאי הועיל בזה הרא"ש ז"ל לדעת ר"ח ז"ל סוף סוף לר"ח אסיר להורגו ע"י גוי משום דר"ח הא ס"ל דיש שליחות לגוי לחומרא וכמ"ש התוס' ז"ל בפ' א"נ דע"א ע"ב דר"ח ס"ל כרש"י דיש שליחו' לגוי לחומר יע"ש. והיינו דק"ל להגאון רש"ל ז"ל דאף דהרא"ש ז"ל איהו פליג בהא דאין שליחות לגוי על ר"ח וסובר דאפי לחומרא אין שליחות לגוי וכמ"ש הטור בי"ד סי' קס"ט דלא נעלם מעיני קדשו של מוהרש"ל ז"ל דברי הטור הנז'. מ"מ הכא דבעי הרא"ש למימר דגם לדעת ר"ח שרי להורגו ע"י גוי הוא תמוה דלר"ח הא ודאי דאסיר משום דשש"א כמותו ואין שלד"ע לא שייך גבי גוי שאף שאין שליחות לגוי הא לר"ח היינו דוקא לקולא אבל לחומרא יש שליחות והוי כאלו הרגו ממש. זהו כונת רש"ל ז"ל בתמיהתו על הרא"ש ז"ל ושפיר הוא מתמיה בזה על הרא"ש ז"ל.

אמנם לפי מאי דמבואר יוצא מדברי הד"מ ז"ל דבד"ע דגם בני נח מוזהרין עליו גם בגוי שייך אין שלד"ע. והכי נמי מוכח מדברי הרב מ"ל ז"ל לפי מאי דאמר מר טעמו ונימוקו דבגוי לא שייך לה"ט כו'. דלפ"ז נפקא מינה דישראל שאמר לגוי צא והרוג את הנפש מישראל דישראל משלחו פטור דלא הוה כהרגו ישראל בעצמו בידים דאין שלד"ע כיון דבשפיכות דמים גם בן נח מו הד עליו ושייך להני טעמי דרבינא ורב סמא כאמור לעיל. ניחא מאי דכתב הרא"ש ז"ל דאפי' לרבינו חננאל דכתב דאין הורגין אותו בידים מותר לה דגו ע"י גוי. ולא קשיא מאי דהקשה עליו הגאון רש"ל ז"ל דבגוי לא שייך אין שלד"ע. דכיון דבאיסור זה דשפיכות דמים גם בן נח אסיר ביה שייך גם בגוי באיסור זה אין שלד"ע דשייך גם בגוי בזה לה"ט דדברי הרב שומעין ושייכי לטעמייהו דרבינא ודרב סמא.

ולפי זה אזיל ליה נמי מאי דכתב עוד שם הרב שער המלך ז"ל וז"ל וע"פ האסור אפשר ליישב מה שתמה מרן הב"י ז"ל על הטור וז"ל ולא ידעתי מנ"ל לרבי' דסוב' הרא"ש הכי

שהרי בפסקים כתב ב' הסברות ולא הכריע ובתשו' כלל כ"א סי' י"א כתב דמי יעלה להכריע לקולא כר"ת אף כי דאין משם ראיה דס"ל כדעת רש"י ז"ל דהתם לגדור מילתא נתכוון מ"מ מנ"ל שהרא"ש הכריח כר"ת ע"יש. אמנם כפי מ"ש נראה דמה שהכריחו להטור ז"ל לומר שדעת הרא"ש כדעת ר"ת הוא מכח תשו' שהביא הוא בעצמו בח"מ הי' שפ"ח שנראה בהדיא דס"ל דאמרינן אין שליחו' לגוי אפי' לקולא ומש"ה לא חשיב ליה כאלו הרגו בידים כדכתיבנא וע"כ צ"ל דמ"ש בכלל ק"ח הוא לגדור מילתא בעלמא כמ"ש מרן ז"ל כנ"ל א"ד ז"ל יע"ש. ולמאי דכתיבנא אין ישובו זה נכון דלענין האי איסורא דשפיכות דמים כיון דגם ב"נ אסיר ביה שייך ביה בגוי נמי אין שלד"ע ולהכי אף אי יש שליחות לגוי לחומרא כתב הרא"ש ז"ל דע"י גוי לא חשיב כאילו הרגו בידים. והיינו דכתב הרא"ש ז"ל דאע"פ שכתב ר"ח דאין הורגין אותו בידים וכו' זה שאומר לגוי להורגו היינו כמו הורדה לבור שאינו מעש' כו'. אע"ג דר"ח ז"ל איהו דסובר דיש שליחות לגוי לחומרא וכאמור. וא"כ ליכא שום רמז ראיה כלל מדברי הרא"ש ז"ל אלו דס"ל דאפי' לחומרא אין שליחות לגוי.

איברא דהרשב"ץ בח"א סי' קנ"ו והביאה מרן ז"ל בב"י ח"מ סס"י שפ"ח כתב דלא מיפטר משלח מטעמא דאין שלד"ע אלא בישראל אבל אם הוחזק במסור ובאנס לאו ישראל הוא וכמ"ש הרמב"ם בה' עדות המוסרים הם פחותים מהנכרים וכיון שכן אין למשל' טענ' לפטור משום דדברי הרב וכו' שזה מפורס' הוא שאינו שומע דברי הרב יע"ש. הנה דגם בישראל כל שהוא מוחזק בד"ע כגון מוסר לא שייך ביה אין שלד"ע כיון שהוא מוחזק שאינו שומע דברי הרב יכו'. ולפ"ז בגוי נמי כיון דהוא מוחזק דאינו שומע דברי הרב בהריגת נפש ישראל דאין הגוים מרחמין על ישראל כשנופל בידו אע"ג דהוא מוזהר על שפיכות דמים לא שייך למימר ביה אין שלד"ע גם בהאי איסורא דשפיכות דמים אף שגם בני נח מוזהרין על האי איסורא. וא"כ שפיר תמה הגאון רש"ל ז"ל על הרא"ש ז"ל דכתב דלהרוג למוסר ע"י גוי שרי דלא הוה כהרגו בידים דהא לא שייך גבי גוי אין שלד"ע כלומר דגם בשפיכות דמים שגם בני נח מוזהרין עליו הרי הגוים מוחזקים דלא שמעי דברי הרב בהריגת נפש אדם מישראל. וכן מוכח מדברי הגאון רש"ל ז"ל בתמיהתו על הרא"ש ז"ל שכתב וז"ל ולא נ"ל דבריו בזה כי האומר לגוי להרגו הוי כאילו בעצמו הרג וגבי גוי אין שייך אין שלד"ע ואף שאין שליחות לגוי לקולא אבל לחומרא הוי כאילו הורגו ממש ולא מצינו היתר בתלמוד אלא להורידו לבור שימות ומ"מ אינה הריגה ממש שאולי בתוך הבור יחזור בתשובה ויקבל עליו ברברי' נכוחים וראיות גמירות שלא יעשה עוד לעולם ובודאי כה"ג מעלין אותו וכל השומעין יושיענו. אבל למוסרו בידי גוים

להורגו אין מרחמין עליו והוי כאילו הרגו בודאי א"ד יע"ש. הנה שכתב אבל למוסרו בידי גוים להורגו ודאי אין מרחמין עליו. והיינו משום דגוי מוחזק הוא שאינו מרחם על בר ישראל ואינו שומע דברי הרב בהריגת נפש ישראל.

האמנם כד דייקינן שפיר אי משום הא דסתם גוי אינו שומע דברי הרב בהריגת נפש מישראל והו"ל דומיא למ"ש הרשב"ץ במוחזק ומפורסם למוסר. ליכא לאקשויי על הרא"ש ז"ל. דהא בעיקר האי סברא דחדית לן מר הרשב"ץ ז"ל דבמי שהוא מוחזק ומפורסם דאינו שומע דברי הרב באיסור זה לא שייך ביה אין שלד"ע. הרי מוכח להדיא מדברי הרא"ש ז"ל פ"ק דב"מ דלא שמיע ליה כלומר לא ס"ל כל כי האי סברא דאמר מר הרשב"ץ זל. שהרי כתב הרא"ש ז"ל שם דהלכתא כר"ס והילכך לא משכחת לה שלד"ע אלא חצר יע"ש. ואם איתא דגם מי שמוחזק ומפורסם שאינו שומע דברי הרב בהאי איסורא כגון מוסר לא אמרי' ביה אין שלד"ע וכמ"ש הרשב"ץ ז"ל. איך כתב הרא"ש דלר"ס לא משכחת לה שלד"ע אלא חצר הא משכחת לה בגברי נמי וכגון שהוא מוחזק שאינו שומע דברי הרב כהאי איסורא דלא מיפטר המשל' מטעמא דאין שלד"ע משום דלא שייך ביה לה"ט דדברי הרב וכו' אלא מוכח להדיא דפשיטא ליה להרא"ש זל דגם במוחזק ומפורס' שלא לשמוע דברי הרב בהאי איסו' כגון מי שהוא מוחזק ומפורסם למסור שייך גביה אין שלד"ע. וכ"כ הר"ב ש"ך ז"ל בח"מ סי' שפ"ח ס"ק ס"ז לדחות דברי הרשב"ץ זל מדברי הרא"ש י"ל דפ"ק דב"מ הנז' וכתב דלא מיבעיא לר"ס דהיכא דאי בעי לא עביד אין שלד"ע דגם במוחזק אין שלד"ע כין דאי בעי לא עביד אלא גם לרבינא דאמר דהיכא דשלי' ב"ח הוא אין שלד"ע ה"נ במוחזק דמה בכך שהוא מוחזק במוסר ס"ס ב"ח הוא יע"ש. וא"כ מינה נמי לגוי באיסור זה דשפיכות דמים דהוא נמי ב"ח בהאי איסורא ואי בעי לא עביד מה בכך שסת' גוי מוחזק שלא לרחם על נפש ישראל. ס"ס כיון דהוא שלי' ב"ח בהאי איסורא ואי בעי לא עביד גם בגוי איתיה להא דאין שלד"ע בהאי איסורא דש"ד ושפיר כתב הרא"ש ז"ל בהאי תשו' דיפה עושה ההורג למוס' ע"י גוי דלא חשיב כהורגו בעצמו בידים והיינו משום דבהאי איסורא גם בשלי' גוי אין שלד"ע כיון דהוא נמי בר חיובא באיסור זה דשפיכות דמים ואי בעי לא עביד.

אך את זה ראיתי להר"מ ב"ב זל בתשו' ק"ק סי' רי"ד ואיתא נמי להאי תשובה בתשובות מיימוניות דשייכי לה' נזיקין סי' י"ד שכתב על א' שרצה לתפוס חבירו ולהכריחו למשפט ומתוך שלא רצ ה להניח לתפוס עצמו הכהו והרגו השופט. והשיב ע"ז מהר"ם ז"ל קרובני בעיני שיש להחמיר עליו יותר משל ישראל האומר לשלוחו ישראל צא והרוג את הנפש דאע"ג דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין מיחייב מיהא בדיני שמים

בדינא רבה למר ובדינא זוטא למר והני מילי התם דקרוב לודאי שלא יעשה דדברי הרב וכו' אבל ע"י גוים נראה לי דבריא היזיקא והו"ל כשול' את הבער' ביד חש"ו ומסר להו גווזא וסילתא דחייב אפי' בידי אדם כאלו עבד איהו גופיה בידים כי הערלים שמחים לאיד כאשר יגילו בחלקם שלל כשיש להם לילך על יהודי ומי הרשהו לתפוס את בעלי ריביו בידי גוים אפילו לפי דבריו שלא רצה אלא להכריחם למשפט והא אפי' למשכנו אינו רשאי וכו' עד והשתא בנדון זה נראה בעיני שטעון כפרה כמו רוצח גמור שהרג בידו דמי לכבש עליו לתוך המים או לתוך האור וכאלו דכפתי' לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא וקטליה בכח ראשון דגיריה דיליה הוא וכו' א"ד מהר"מ ב"ב זל יע"ש. הנה שכתב להדיא מהר"מ ז"ל דאפי' למאי דאמרי' בפ' האיש מקדש דהאומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דאע"ג דדברי הרב ובו' מיחייב מיהא בדיני שמים בדינא רבה למר ובדינא זוטא למר וה"מ התם דהוה השלי' ישראל דקרוב לודאי שלא יעשה דדברי הרב וכו' אבל ע"י גוי בריא היזיקא הוא וחייב אפי' בידי אדם כאילו עבד איהו גופיה בידים משום דהגוים שמחים לאיד כאשר יגילו בחלקם שלל כשיש להם לילך על יהודי וכהרג בידו דמי דהו"ל ככבש עליו לתוך המים או לתוך האור וכו'. אשר מדבריו אתה למד למוד מפורש דבגוי אף באיסור דגם בני נח מוזהרין עלין כש"ד דנדון דידיה דשייך גם בהורג ע"י גוי לה"ט דדברי הרב וכו' כיון דגם הגוי ב"ח הוא בהאי איסו' ואי בעי עביד ואי בעי לא עביד אפ"ה דן מהר"מ דהו"ל כהרג והישראל משלחו גופי' בידים ואמר דשאני ההיא דישראל שאמר לשלוחו ישראל צא והרוג את הנפש דקרוב לודאי שלא יעשה דדברי הרב וכו' אבל ע"י גויים בריא היזיקא הוא כי הגוים שמחים לאיד וכו'. והיינו משום דמאחר דגויים מוחזקים הב שאין שומעין דברי הרב בהריגת נפש מישראל כי אדרבה הם שמחים לאיד כאשר יש להם לילך על יהודי ודאי שהגוי יעשה ויהרוג את היהודי ולהכי לא מיפטר ישראל משלחו מה"ט דדברי הרב וכו' כיון שזה הגוי מוחזק ומפורס' שאינו שומע דברי הרב בזה ובודאי שיע' ולהכי הו"ל כהרגו ויש' משל' בידי'. ומינה נמי לשליח ישראל מוחזק ומפורס' דאינו שומע דברי הרב כגון מוסר דלא שייך ביה אין שלד"ע וכדברי הרשב"ץ ז"ל דאין נראה לחלק בזה בין ישראל מוחזק למסור וכיוצא בו לגוי באיסורא דאיהו נמי ב"ח בו כגון שפיכות דמים דגם בני נח מוזהרין בו כיון דבאיסור זה גם בני נח בני חיובא נינהו ביה כישראל ושייך בגוי נמי לה"ט דדברי הרב וכו' כבישראל.

האמנם בעיקר דברי הר"מ ב"ב ז"ל הנז' קשיא לי טובא דהנה הוא נסת"ר מחמת'ו שהרי כתב הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ז סי' ג' וששאלתם אדם שמוחזק במסירות אם הוא מותר

להעיד עליו ויביא עדותו למשפט בדיניהם או אם מותר להשכיר גוי להרגו דע כיון שהוא מוחזק במסירות מותר כי כך שמעתי מרבינו מאיר ז"ל אחר שעשה המוסר מסירה אין להרגו בידים אבל ע"י גוי כיון שהוא מוחזק במסירות מותר עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הרא"ש בשם ר"מ ז"ל דמוסר אחר שעשה המסירה אין להרגו בידים אבל ע"י גוי מותר. אשר מפורש יוצא מזה דר"מ ז"ל נמי ס"ל דלהרוג ישראל ע"י גוי לא הוה כהרגו הישראל משלחו בידים שהרי אסר להרוג את המוסר אחר מעשה בידים והתיר הריגתו ע"י גוי דע"י גוי לא הוה הריגה בידים. וזה סותר למ"ש הר"מ ז"ל גופיה בתשובה הנז"ל דישראל השולח את הגוי להרוג ישראל הו"ל כהרגו ישראל משלחו בידים משום דע"י גוי בריא היזיקא דודאי יעשה. דלפ"ז כיון דמוסר אחר מעשה אוסר הר"מ להרגו בידים ה"ה נמי דע"י גוי אסיר משום דע"י גוי נמי הורג בידים חשיב. ואיך קאמר הר"מ דע"י גוי מותר להרגו למוסר דלא הוה כהרגו ישראל בידים וכעת דברי הר"מ ז"ל נראין סתרי אהדדי וצריך לי עיון.

והנה במאי דמבואר יוצא מדברי מרן ז"ל בב"י יו"ד סי' ק"ס דגם בשלי' אמרי' אין שלד"ע. ראיתי להרב שער המלך ז"ל פ"ה מה' מלוה דל"ט ריש ע"ג שכתב ע"ד מרן ז"ל ומן התימא על הרב"י ז"ל דבח"מ סי' שפ"ח הביא תשו' הרשב"ץ ז"ל דלא אמרינן אין שלד"ע אלא בישראל ולא בגוי בלי חולק וא"כ מאי ק"ל הכא לדעת רש"י ז"ל. האמנם אחר העיון נראה שדברי מרן ז"ל נכונים בטעמם דאין כוונת קושיתו לומר דאמאי לא אמרינן התם דאין שלד"ע כמו שהבינו ז"ל דהא ודאי פשיטא דבגוי יש שלד"ע. אלא כוונתו להקשות ממאי דאמרינן התם דיש שליחות לגוי לחומרא ובודאי דה"ט דכיון דכ"ע ידעי דשש"א כמותו ולאו כ"ע ידעי דרשת מה אתם בני ברית אמור רבנן דלחומרא יש שליחות משום דמאן דחזי סבר דישראל מישראל שקיל רבית כיון דגוי נעשה שליח לישראל כמ"ש הריב"ש בתשו' סי' רע"ז ובשלמא אם נאמר דרבית ע"י שליח ישראל אסור ניחא שפיר דגזרו בשליח גוי גזירה דילמא אתי להלות ע"י שליח ישראל. אמנם אם רבית ע"י שליח ישראל מותר מטעמא דאין שלד"ע אמאי גזרו רבנן כיון דלא אתי לידי איסורא כלל ואם נאמר דהתם ה"ט דכיון לאו כ"ע ידעי דרשת דמה אתם ב"ב מאן דחזי סבר דרבית מיד לוה למלוה נמי שרי כיון דהגוי נעשה שלוחו של ישראל ושלוחו כמותו. א"כ מה"ט נמי נימא הכא דאסור דלאו כ"ע ידעי דינא דאין שלד"ע ואדרבה בהא איכא למגזר טפי כיון דלחד תירוצא אמרי' בגמ' דאיכא מ"ד דיש שלד"ע וגם במעילה וטביחה ומכירה יש שלד"ע ודאי דאתו למטעי טפי מההיא דשליחות לגוי דהלכתא פסיקתא היא בכל התורה כולה כן נראה לי נכון כוונת דבריו א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד אחרי המחילה רבה דאין זה נכון למימר בכונת דברי מרן ז"ל:
דהא ודאי דטעמא דהאי גזירה דאמור רבנן דיש שליחות לגוי לחומרא הוה משום דכ"ע ידעי דששי"א כמותו ולאו כ"ע ידעי דרשת דמה אתם בני ברית ומאן דחזי סבר דרבית מיד לוה למלוה נמי שרי כיון דהגוי נעשה שלוחו של ישראל ושלוחו כמותו. ואין מקום בזה לאקשויי דא"כ מה"ט נמי נימא הכא דאסור דלאו כ"ע ידעי דינא דאין שלד"ע ואדרבה בהא איכא למיגזר טפי וכו' כדאמר מר הרב שער המלך ז"ל. דהא ליתא דהא דאין שלד"ע כ"ע ידעי ליה דסברא היא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין. והאי דאיכא מ"ד לחד תירוצא דיש שלד"ע היינו משום דס"ל להאי מ"ד דטביחה ומכירה ומעילה הו"ל ב' כתובין הבאים כאחד ושני כתובין מלמדין דיש שלד"ע כדאיתא התם בגמ' בפ' האיש מקדש דאי לאו משום הני שני כתובין דמלמדין מסברא אמרי' דאין שלד"ע אלא דמשום דאיכא הני קראי הוא דסבר האי מ"ד דיש שלד"ע. וכיון שכן דמהאי סברא אלימתא דדברי הרב כו' אין שלד"ע והיא סברא דסברי לה כ"ע. ליכא למיגזר ולמימר דכ"ע ידעי דששי"א כמותו ולאו כ"ע ידעי דאין שלד"ע דמהיכא תיתי לן למימר דלאו כ"ע ידעי דאין שלד"ע מאחר דהסברא היא אלימתא דאין שלד"ע. ואי משום דאיכא מ"ד דיש שלד"ע כיון דהסברא היא דאין שלד"ע ליכא למיחש להא. וכן נמי משום הא דבמעילה וטביחה יש שלד"ע ליכא למיגזר דהא אדרבה מאן דידע דבהני יש שלד"ע מינה נמי ידעי דבכל התורה כולה אין שלד"ע דבהני דוקא הוא דגלי קרא דיש שלד"ע ולהכי לא ראו חז"ל למיחש בהא ולמיגזר משא"כ בהא דשליחות לגוי דליכא שום סברא למימר דאע"ג דששי"א כמותו בגוי אין שליחות אלא אדרבה הסברא נוטה טפי למימר כיון דששי"א כמותו מה לי ישראל ומה לי גוי כיון דשלוחו הוא ואיכא שפיר למיגזר בהא דמאן דחזי סבר דמיד לוה למלוה נמי שרי וזה ברור. באופן דאין זה מחוור כלל למימר בכוונת קושית מרן ז"ל כדאמר מר הרב שער המלך ז"ל. אלא קושטא הכי הוה דמרן משמע ליה דגם בגוי אמרי' אין שלד"ע וכמו שהבינו דבריו הד"מ והש"ך ז"ל.

קטו

אין שליח לדבר עבירה. היינו בישראל אבל בבני נח דינא הוה דגוי ששלח לגוי חבירו לד"ע דהוה שליח וחייב הגוי משלחו דבבני נח דינא הוה דיש שלד"ע. כ"כ הרב מהר"ש יפה ז"ל בב"ר פ' ל"ד סי' י"ט על מאי דאיתא התם במדרש מיד איש אחיו זה השוכר את אחרים להרוג את חבירו א"ר חנינא כולהון בה' בני נח בעד אחד בדיין א' וכו' ע"י שליח שנאמר שופך דם האדם באדם ע"כ וכתב עלה הרב מהר"ש יפה ז"ל ע"י שליח שהרג חבירו ע"י אחר דבדיני ישראל המשלח פטור דאין שלד"ע רק שדינו מסור לשמים

אבל בב"נ יש שלד"ע והורגים אותו ב"ד עכ"ד ז"ל יע"ש. והרב מהר"י רוזאניס ז"ל בספרו הנחמד פרשת דרכים ד"ו הקשה על זה מהא דאמרינן בסנהדרין מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני מאי הו"ל למימר דברי הרב כו' הרי דאיירי בב"נ ואפ"ה אמרי' דברי הרב וכו' ולפי המדרש הנז' מה היה מועיל לנחש טענה זו הרי טענה זולא מהניא בב"נ כיון דהמשלח נהרג בב"ד. וכתב הרב לתרץ לזה שני תירוצים הא' דדוקא גבי שפיכות דמים הוא דב"נ מיחייב שולחו דגלי ביה קרא שופך דם האדם באדם אבל בשאר איסורין לא והביא סמיכות להאי תירוצא מההיא דפ"ב דקידושין האומר צא והרוג את הנפש דאמר שמאי הזקן דמיחייב שולחו ואמרי' לחד תירוצא דגם שמאי הזקן אית ליה דאין שלד"ע רק בשפיכות דמים ס"ל דהמשלח חייב משום דגלי ביה קרא דואותו הרגת בחרב בני עמון. ועוד תירץ דכל דהשליח נהנה מן העבירה ולא המשלח כל כה"ג אפי' למאן דס"ל יש שלד"ע לא מיחייב המשלח וכדרבא שם בפ"ב דקידו' והסתו של נחש היה בדבר אכילה שהשליח נהנה את"ד הרב ז"ל יע"ש.

ונלע"ד לפום ריהטא להביא סמך להתירוץ הב' שתי' הרב ז"ל ממאי דקאמר רבא התם בפ"ב בקידושין את"ל סבר שמאי ש"כ הבאין כא' מלמדין והוא ההוא לא דריש מודה באומר לשלוחו צא ובעול את הערוה ואכול את החלב שהוא חייב ושולחו פטור שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. ואיכא לאקשויי טובא דלמאי נפקא מינה אתא רבא ללמדנו להאי מילתא אליבא דשמאי הא לית הלכתא כוותיה אנן קי"ל דאין שלד"ע אף דאין השליח נהנה ומושכוני נפשיה אדשמאי ל"ל. בשלמא אי הוה נפקא מינה לדידן נמי הוה ניחא דאשמועי' רבא להאי מילתא אליבא דשמאי משום דנ"מ גם לדידן. אמנם השתא הכא דלדידן לאי משכחת לה שלד"ע דבכל התורה כולה אין שלד"ע אף באין השליח נהנה למה ליה לרבא למימר לה להאי מילתא אליבא דשמאי כיון דלית הלכת' כוותיה. אך לפי מאי דאיתא במ"ר דבב"נ יש שלד"ע דדוקא בדיני ישראל קי"ל דאין שלד"ע וההיא דאמרי' מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני כו' מאי הו"ל למימר דברי הרב וכו' הוה משום דהיסתו של נחש הוה בדבר אכילה שהשליח נהנה וכתירוצו השני של הר"ב מהר"י רוזאניס ז"ל. אתי שפיר הא דאשמועי' רבא אליבא דשמאי דסבר יש שלד"ע דמודה באומר לשלוחו צא ואכול חלב או בעול את הערוה דהשליח חייב דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב דנפקא מינה נמי לדידן לדין ב"נ דלכ"ע יש שלד"ע בב"נ דאם אמר בן נח לחבירו צא ואכול אבר מן החי או בעול את הערוה דהא ב"נ מצווה על אבר מן החי ועל גילוי עריות. דחייב הב"נ השליח ולא המשלח אע"ג דבב"נ יש שלד"ע משום דזה נהנה וזה מתחייב:

והנה הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"כ חח"מ סימן ק' כתב להוכיח דמיקרי פרצת גדר ואפי' על המחשבה מההיא דאמרינן והלא הם פרצו הגדר תחילה שנאמר וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור הרי דקרי ליה פרצת גדר על המחשבה ששכר את בלעם אע"ג דלא עביד מעשה ולא אהנו מעשיו ועוד אפי' אהנו מעשיו שהיה בלעם מקלל איהו לא עביד כלום ואין שלד"ע א"ד ז"ל יע"ש. אשר מבואר יוצא מדבריו ז"ל דגם בב"נ גוי בגוי אין שלד"ע כדין ישראל. ולדידיה צ"ל בתירוץ המדרש דדריש מקרא דשופך דם האדם באדם דבב"נ אפי' ב"נ שהרג ע"י חבירו חייב הב"נ משלחו. דשאני שפיכות דמים דגלי ביה קרא אבל בשאר איסורין גם בב"נ אין שלד"ע כמו בדיני ישראל וכתירוצא קמא דהר"ב מ"ל ז"ל.

איברא דראיתי להרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו הבהיר קהלת יעקב בתוס' דרבנן אות האל"ף סי' ה' ד"ג ע"א דאייתי לדברי מהר"ש יפה ז"ל ודברי הרב מהר"י רוזאניס ז"ל בתירוצא קמא וגם הביא דברי הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל הנז' וכתב ועם כל זה דברי רבינו מהרימ"ט תמוהים דהא אין לך שפיכות דמים גדול מזה להמית את כל עדת בני ישראל א"ד ז"ל יע"ש. אמנם לדידי אחר המחילה רבה אין תמיהתו הלזו על רבינו מהרימ"ט ז"ל תמיהא כלל. דאע"ג דבב"נ יש שלד"ע בשפיכות דמים וכדגלי קרא לאו מטעם שליחות מדין שש"א כמותו וחשיב כהרגו המשלח עצמו דודאי דלאו שלוחו הוה מה"ט דאין שלד"ע גם בב"נ. אלא משום דאע"ג דמדינא אין שלד"ע מטעמא דדברי הרב וכו' ולהכי לא חשיב שלוחו כמותו ליחשב כהרגו משלחו בעצמו בידיו אלא כעשה השליח מעצמו הוה ולא הוה משלחו רק גורם ובדין ישראל אין הגורם לשפוך דם חבירו מיחייב דלא מיחייב בדין ישראל אלא ההורג בידים ממש אבל בגורם לחבירו שיהרג ואפי' שעשה מעשה בידים בגרמתו כגון שכפה עליו את הגיגית או שפרע עליו את המעזיבה או שהשיך עליו את הנחש או את הכלב אע"ג דרוצח הוא וחייב בידי שמים מ"מ לא מיחייב מיתת ב"ד וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ג מה' רוצח הלכה ט' יע"ש. ולהכי גם בהרגו ע"י שליח לא מיחייב משום דאין שלד"ע ולא הוה אלא גורם שיהרג חבירו ואין גורם שיהרג חבירו מיחייב מיתת ב"ד. אבל בב"נ גילה קרא דשופך דם האדם באדם דגם בהורג ע"י שליח אע"ג דהוה שלד"ע וליכא למימר ביה שלוחו של אדם כמותו ליחשב כהרגו בידים וליכא רק גרמא במשלח דהוא גרם במה ששלח לבן נח חבירו שיהרוג לחבירו חייב משלחו מיתת ב"ד כהרגו המשל' בעצמו בידים דכי היכא דגילה האי קרא דב"נ מיחייב אפי' בעד אחד ובדיין א' וכו' ה"נ גילה קרא דגם בגורם לחבירו שיהרג כגון שאמר לחבירו שיהרגנו והרגו דחייב המשל' מיתת ב"ד. ולאו משום דיש שלד"ע ושלוחו כמותו הוה

בדיני ב"נ דגם בב"נ אין שלד"ע אלא דב"נ חייבתו רחמנ' מיתת ב"ד אפי' בהורג ע"י שלי' משום גורם וכאלו יש שלד"ע ושש"א כמותו. וכיון שכן דאין עיקר חיובו דב"נ ההורג ע"י שלי' לא משום גורם דהיינו. הא דגילה קרא דשופך דם האדם באדם דב"נ נהרג בש"ד אפי' בלא הרגו בידים לא שגרם שחבירו יהרג ולכן גם באומר ב"נ לחבירו צא והרוג את הנפש חייב משלחו. ליכא לחייבו אפי' בשפי' דמים אלא בגורם שחבירו יהרג ע"י חבירו בידים. אבל באו' לחבירו שיגרום מיתה לפ' ע"י דבור פיו בקללה שיקללנו וכעובדא דבלק דאמר לבלעם שיקלל לישראל וימותו. אין לחייב להמשל' דהא כקללם בלק עצמו לא חשיב משום דאין שלד"ע ואי משום גורם בכה"ג לאו גורם הוה אלא גורם דגורם דבלעם השלי' גופיה כיון דלא עביד מעשה בידים רק בדבר שפתיו ימית ע"י קללתו גורם הוה בלעם שע"י קללתו גורם שימותו. ובכה"ג דהוה המשל' גורם דגורם גם בדיני ב"נ לא מיחייב המשל' דקרא דשופך דם האדם באדם גילה לחייב המשל' בש"ד כשהוא גורם שיהרג חבירו ע"י שלוחו בידים ולא כשהוא אומר לשלוחו שיגרום מיתה לחבירו. ולהכי שפיר קאמר מר רבינו מהרימ"ט ז"ל דקרי ליה פרצת גדר אע"ג דלא עביד מעש' ולא אהנו מעשיו ועוד אהנו מעשיו שהיה בלעם מקלל איהו לא עביד כלום ואין שלד"ע. כלו' דאפי' אי הוה בלע' מקלל ליכ' לחייבו לבלק ולמיחשבי' דאיהו פרץ גדר כין דאיהו לא עביד כלום רק בלע' ובלעם גופיה בקללתו לא עביד מעשה אלא גורם הוה ולא חשיב בלק אפי' גורם במה שהוא שלחו לבלעם לקלל דליכא למי' דבלעם שלוחו הוא ושש"א כמותו והו"ל כמקללם בלק בעצמו והוא הגורם דאין שלד"ע ולא חשיב בלעם שלוחו להיות כמותו וא"כ אפי' גורם לא הוה בלק אלא גורם דגורם ולא עביד כלום חשיב.

באופן דלדעת הרב מהרימ"ט ז"ל גם בב"נ איתיה להאי כללא דאין שלד"ע וב"נ ששולח את חבירו למיעבד דבר איסור דנהיגי בב"נ השלי' חייב ומשלחו פטור מטעמא דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע. מלבד האי איסורא דש"ד דגילה ביה קרא דשופך דם האדם באדם דבב"נ חייב שולחו. ולאו משום דש שלד"ע ומדין שש"א כמותו הוא דמיחייב שולחו דהו"ל כהרגו המשל' גופיה בידים דקושטא קאי דאיכא גם בש"ד לה"ט דדברי הרב וכו' וכסבור משלחו שלא ישמע לו ומטעם זה לאו שלוחו הוה אלא השלי' הוה כעושה מעצמו כיון דהיה לו לשמוע דברי הרב ולא דברי התלמיד אלא דגילה קרא גבי שפיכות דמים בב"נ דגם בהורג ע"י אחר אע"ג דאין שלד"ע ולגבי שאר איסורין. לא מיחייב המשל' משו' דלד"ע לאו שלוחו הוא ולא חשי' כעשאו המשל' בעצמו רק שהוא גרם שיעשה השלי' חבירו האיסור. בהאי איסורא דש"ד מיחייב משלחו משום גורם דהוא גרם הריגת חבירו דאע"ג דלאו שלוחו חש ב להיות שלוחו כמותו מ"מ כיון דגורם מיהא הוה חייבתו

רחמנא בשפיכות דמים משום גורם כאילו יש שלד"ע דחשיב כהרגו בידים דהחמיר רחמ' בהאי איסורא דש"ד בב"נ לחייב שולחו משום גורם כמו בהורג בידים.

איברא דאיכא לאקשויי על הר' הג' מהרימ"ט זל דזו מנ"ל למימר הכי בפשיטות גמור דגם בב"נ אין שלד"ע עד שבא להוכי' מכחו דגם במחשב' מיקרי פריצת גדר. אחר דאית' במד' על האי קרא דשופך דם האדם באדם דב"נ אפי' בהרג ע"י שלי' חייב אשר מזה מוכח דבדיני ב"נ ליתיה להאי כללא דאין שלד"ע. ואע"ג דאיכא למידחי ולמי' דשאני ש"ד דגילה ביה קרא ככל האמו' לעיל. מ"מ מנ"ל למי' הכי דדוקא בש"ד הוא דאפי' ע"י שלי' דגילה ביה קרא. ואי משום הא דאיתא בש"ס דילן מנ"ל דאין טוענין למסית מנחש הקדמו' וכו' מאי הו"ל למי' דברי הרב וכו' והכי איתא נמי במדרש פ' בראשית פ' כ' סי' ג' אשר מזה מבואר דגם ב"נ מיפטר בטענה זו דדברי הרב וכו' וכדהק' הר"ב מ"ל זל בס' פרשת דרכים. הא איכא למימ' דהתם הוה משום טעמא דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן כדאמר רבא בפ"ב דקידושין לשמאי דס"ל דבכל התו' כולה יש שלד"ע וכמו שתי' הר"ב מ"ל זל בתירוצו השני. וכיון דקושטא הכי הוא דההיא דנחש הוה זה נהנה דחוה נהנה לית לן למי' דהא דדריש במד' במקרא דשופך דם האדם וכו' אפילו ע"י שלי' הוה דוקא בש"ד דביה גילה קרא מכח ההי' דאמרינן התם גבי טענת הנחש דהו"ל למימר דברי הרב וכו' דהתם הרי איכא לה"ט דזה נהנה וכו'. וא"כ מנ"ל להרב הגדול מהרימ"ט זל דגם בב"נ אין שלד"ע.

ותו דלפע"ד עיקר האי תירוצא דתריץ הרב מ"ל ז"ל בראשונה דשאני שפיכות דמים דגילה ביה קרא אחר המחילה רבה דלא ניתן ליאמר כלל. דהא התם במדרש איתא הכי אמר ר"ח כולהו בהלכות ב"נ בעד אחד בדיין אחד בלא עדים ובלא התראה ע"י שליח ע"י עוברים. בעד אחד שופך דם האדם באדם אחד דמו ישפך בלא עדים ובלא התראה שופך דם האדם דמו ישפך. ע"י שליח שופך דם האדם ע"י אדם דמו ישפך. ע"י עוברים שופך דם האדם ע"כ יע"ש. הנה דקאמר ר"ח כולה בהלכות ב"נ כלומר כל המקרא הזה דשופך דם האדם אתא ללמדנו בהלכות ב"נ כלומר להלכות דנהיגי בב"נ דהיינו שבע מצות דידהו דמיחייבו בהו אפי' בעד אחד ובדיין אחד ובלא עדים ובלא התראה וע"י שליח וע"י עוברים. וא"כ מבואר יוצא מדברי האי מדרשא דכל הני מילי דדריש מהאי קרא דשופך דם האדם וגו' הוה לכל הלכות בני נח לא להאי דינא דשפיכות דמים בלחוד דבכל השבע מצות דמוזהרין בהו ב"נ מיחייבו עליהן אפילו בעד אחד ובדיין א וכו' ואפי' ע"י שליח. ועוד דומיא דכל הני מילי דדריש מהאי קרא בעד אחד ובדיין א' בלא עדים ובלא התראה דהני מילי הוו לכל השבע מצות ולא בש"ד בלחוד וכמו שפסק הרמב"ם

ז"ל ס"פ ט' מה' מלכים. וא"כ הכי נמי הא דע"י שליח דהוה בכל השבע מצות דאי הא"י דע"י שליח הוה דוקא בש"ד דביה גילה קרא. א"כ גם הא דבעד אחד ובדיין אחד וכו' נימא הכי דדוקא בש"ד הוא דהכי הוה דביה גילה קרא דהא כל הני מילי דריש להו מהאי קרא דשופך דם האדם וגו' דמשתעי בשפיכות דמים ואלו הני מילי הוו בכל שאר המצות נמי. והיינו משום דאע"ג דהאי קרא מיירי באיסורא דש"ד ילפינן מיניה דה"ה לכל שאר השבע מצות דנהיגי בב"נ ולא אמרי' דשאני שפיכות דמים דגלי ביה קרא. וא"כ מבואר להדיא דכולהו הני מילי דדריש ר"ח במדרשא מהאי קרא דשופך דם האדם וע"י שליח בכללן דבכל האיסורין דנהיגי בב"נ דינא הכי הוה דמתחייב ב"נ כשעובר על איזו איסור מהאיסורין דנהיגי ביה אפי' בעד אחד ובדיין אחד כו' ואפי' ע"י שליח. ודלא כהאי תירוצא קמא דאמר מר הר"ב מ"ל ז"ל דש"ד שאני דגילה ביה קרא. ואני תמה על הרב מ"ל ז"ל איך אעיקרא ניחא קמיה דמר למימר בישובא דהאי מדרשא רבה דדוקא בשפיכות דמים דגלי ביה קרא. אחר דמפורש יוצא מהמדרש ההוא דלכל האיסורין דנהיגי בבן נח קאמר הכי וכאמור.

והנה כי כן הרי אתה למד למוד מפורש מהאי מדרשא רבה הנז' דבדיני בני נח ליתיה להאי כללא דאין שליח לד"ע כלל דלא כהרב הגדול מהרימ"ט ז"ל דפשיטא ליה דגם בב"נ אין שלד"ע. ולמאי דקשיא לפי האי מדרשא מההיא דאין טוענין למסית מנחש הקדמוני וכו' ע"כ לומר כהאי תירוצא בתרא דתריץ לה הר"ב מ"ל ז"ל במאי דאמר רבא בפ"ב דקידושין דהיכא דנהנה השליח אפי' לשמאי לא מיחייב שולחו אלא השליח חייב דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. וכבר כתבנו סמך להאי תירוצא ממאי דאמר רבא להאי מילתא אליבא דשמאי דלית הלכתא כוותיה כאמור לעיל.

האמנם כד דייקינן שפיר נלע"ד בהורמנותיה דמר הר"ב מ"ל ז"ל דגם האי תירוצא דתריץ מר דמשום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' אינו מחוור כלל דהא קאמר רבא דהיכא דהשליח נהנה לא מיחייב שולחו אלא השליח חייב משום דלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. ומדקאמר להאי מילתא משום דלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב מבואר דלאו משום דאיכא להאי טענה דדברי הרב וכו' הוא דמיפטר המשלח ומיחייב השלי' משום ה"ט דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. דהאי טענה דדברי הרב וכו' אינה מעלה ולא מוריד כלל לשמאי אלא דגם אי לא הוה שייך להאי טענ' דדברי הרב כו' דלא הו"ל להמשלח לטענה זו אפ"ה מיפטר המשלח מדינא משום דהשליח נהנה דדינא הכי הוה דמי שנהנה הוא מתחייב דלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. ואילו הש"ס קאמר דהנחש הוה מצי מיפטר נפשיה מחמת טענה דאי הוה

טעין דברי הרב וכו' היה יוצא זכאי בדינו מפני טענתו הלזו. וא"כ מבואר מזה דמחמת טענה זו דדברי הרב וכו' הוא דהוה מיפטר ולא מדינא דזה נהנה כו' דה"ט דזה נהנה וכו' דינא דגרמי'ה הוא ולא מפני שום טענה דאית ליה למשלח למיטען.

והנה הגם דדברי רבא הכי מוכחין להדיא דה"ט דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן דינא דגרמי'ה הוא ולאו משום צרוף דהאי טענה דדברי הרב וכו' וכדכתיבנא ואין צורך לראיה אחרת מבחוץ לוה. מ"מ אמינא להביא ראיה נמי מדברי התוס' ז"ל שם ד"ה שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב וז"ל וא"ת והא איכא מעילה שאם אמר הגזבר לשליח אכול ככר זה של הקדש והשליח לא ידע שהוא של הקדש דחייב המשלח ואמאי זה נהנה וזה מתחייב הוא יע"ש. והשתא אם איתא דמאי דקאמר רבא דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' היינו משום דאיכא נמי להאי טענה דדברי הרב כו' להמשלח אבל היכא דלא מצי המשלח למיטען להאי טענה דדברי הרב מיחייב שולחו אפי' בשהשליח נהנה. מאי מקשו התוס' לרבא דהא איכא מעילה שאם הגזבר אמר לשליח אכול ככר זה של הקדש והשליח לא ידע שהוא של הקדש לא שייך להאי טענה דדברי הרב וכו' וכמ"ש התוס' עצמם שם לעיל בסמוך דמ"ב ע"ב ד"ה אמאי מעל וכו' יע"ש. ובכה"ג דלא שייך להאי טענה דדברי הרב וכו' לא אמר רבא זה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. לא מבואר דהאי דינא דרבא דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן הוא דינא דגרמי'ה בלתי צרוף שום טענה דאית ליה להמשל' למיטען דאף בדלית ליה להמשל' להאי טענה דדברי הרב ולא שום טענה אחרת. מיפטר היכא דשלי' נהנה משום דלא מצינו בכל התו' כולה זה נהנה וזה מתחייב ולהכי קשיא להו להתוס' שפיר. באופן דהדב' פשוט וברור דהיכא דהשלי' נהנה לא מיחייב המשל' אלא השליח חייב אף בדלית ליה להמשלח לה"ט דדברי הרב וכו' והנה כי כן לא ניתן ליאמר כלל גם להאי תירוצ' בתרא דאמר מר הר"ב מ"ל ז"ל וכאמור. סוף דבר דהני תרי תירוצי דתריץ להו הר"ב מ"ל ז"ל לקושייתו אחר המחילה רבה דלאו תירוצי נינהו ולא ניתנו ליאמר כלל לפענ"ד.

כי ע"פ הבא"ר לדידי ק"ל טובא בגופה דהך סוגיא דסנהדרין פ' זה בורר דכ"ט הנז' דילפי' דאין טוענין למסית מנחש הקדמוני וכו' מאי הו"ל למימר דברי הרב וכו'. והלא גם בלאו האי טענה דדברי הרב וכו' מדינא לא מיחייב הנחש משום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן וכדאמר רבא בפ' ב' דקידושין שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב וא"כ אף שהנחש לא בא טעון טענה זו דדברי הרב וכו' ואנן לא טענינן ליה. אכתי איך חייבו הקב"ה להנחש כיון דמדינא לא מיחייב כלל מה"ט דזה נהנה וכו' וכדאמר רבא

שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב אשר מפני כן ליכא לחייובי למשל' אף שלא יהיה לו שום טענה כלל כדברירנא לעיל:

תו ק"ל מהא דאמרינן בב"ק דע"א ע"א ובכתו' דל"ג ע"ב עלה דתנן התם גנב וטבח ביוה"ך וכו' חייב בד' וה' דהא מני ר"מ היא דאמר לוקה ומשלם אי ר"מ אפי' טבח בשבת נמי וכ"ת לוקה ומשלם אית ליה מת ומשלם לית ליה והתניא גנב וטבח בשבת וכו' משלם ד' וה' דר"מ וחכמים פוטרין אמרי בר מיניה דההיא דהא אתמר עלה אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן וכו' בטובח ע"י אחר וכי זה חוטא וזה מתחייב אמר רבא שאני הכא דאמר קרא וטבחו ומכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר דבי ר"י תנא או לרבות את השלי' דבי חזקיה תנא תחת לרבות השלי'. מתקיף לה מר זוטרא מי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מיחייב ועביד שלי' ומיחייב. א"ל רב אשי התם לאו משום דלא מיחייב הוא אלא דקים ליה בדרבה מינה וכו' יע"ש. הנה לך מפורש יוצא מהך סוגיא דאף היכא דאמרי' דיש שלד"ע כגון בטביחה דגילה קרא דיש שלד"ע לא מיחייב הגנב המשל' במעשה השלי' אלא משום דהמשל' גופיה ב"ח הוא בהאי מילתא דאי עביד ליה איהו גופיה מיחייב הילכך כי עביד לה ע"י שלי' נמי מיחייב כיון דיש שלד"ע והו"ל שש"א כמותו וכעביד לה המשל' גופיה חשיב ולהכי מיחייב שולחו. אבל במילתא דהמשל' גופיה לאו ב"ח הוא ביה ואי עביד ליה איהו גופיה לא מיחייב. כי עביד לה ע"י שליח נמי אף דיש שלד"ע לא מיחייב המשל' משום דליכא מידי דאילו עביד איהו גופיה לא מיחייב ועביד שלי' ומיחייב וכדקאמר מר זוטרא מי איכא מידי וכו'. וא"כ הכא בהאי עובדא דהנחש הקדמוני שהסית אה חוה לאכול מעץ הדעת הא הנחש דהוא המשל' טעון הנחש להאי טענה דדברי הרב וכו' ואנן לא טענה דדברי הרב וכו' למיטען כלל ויש שלד"ע. מיחייב ועביד ליה על ידי שליח ומיחייב וכדאמר דאמרה הנחש השיאני ואוכל וז"ל השיאני הטעני טעותה אכלה. והקשה הראם זל שם על זה מהך גבי שלד"ע שיודע באיסורו של דבר ועובר בו באיסורו של דבר שהרי הנחש הטעה אותה כמו שהרי בפ"ב דקידושין גבי שליח שלא עשה שליחותו דשוגג הוא לא שייך ביה דברי הרב וכו'. ותירץ לא מיחייב אילו אכל איהו גופיה מעץ הדעת שהרי לא הוזהר הנחש בהאי איסורא וא"כ אף דלא בא טענינן ליה. אעיקרא איך שייך לחייבו להנחש כלל אף אם נאמר דחוה שלוח' היא דלא הוה התם להאי כיון דאי עביד ליה להאי מילתא הנחש גופיה לא מיחייב דמי איכא מידי דאילו עביד ליה איהו לא מר זוטרא.

אשר על כן נלע"ד בישובה דהאי סוגיא דפ' זה בורר דהנה רש"י ז"ל בפי' החומש פ' בראשית פי' להפסוק דתשובתה של חוה להקב"ה כמו אל ישיא אתכם חזקיהו ע"כ.

אשר מזה מבואר דע"י ההסתה שהסיתה הנחש הטעה לחוה ומפני סוגיא דפ' ז"ב דאמרי' מכאן שאין טוענין למסית דהו"ל למימר דברי הרב וכו' והא לא אמרו זה אלא כדמשמע מלישנא דדברי הרב וכו' וכדאיתא בקדושין פ' האיש מקדש. אבל הכא שהאשה לא ירעה שאמרו הנחש השיאני שפירושו הטעני והמוטעה כשוגג לכל דבריו לא שייך בזה דברי הרב וכו' תדע מעל פריך הגמ' נימא אין שלד"ע והקשו התוס' והא ע"כ בשוגג קא מיירי דאי במזיד ליכא מעילה וכיון שהנחש לא הטעה את האשה אלא לענין זה שאמר לה שהשם לא הזהיר אתכם אלא מחמת קנאתו שיודע הוא שבאכילתו תהיו יוצרי עולמות כו' אבל לעולם יודעת היתה שהשם הזהיר על זה ולא היה לה לעבור על דבר השם דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין א"ד ז"ל יע"ש. דבר הנלמד מדברי רש"י והרא"ם ז"ל דהנחש בהסותיו את חוה הביא' לידי טעות ושגג'. אלא שמ"מ נתחייבה חוה משום דלא חשיבה מפני כך מוטעה ושוגגה ממש אלא קרובה למזידה הוה מטעמא דכתב הרא"ם ז"ל.

ומעתה לדידי חזי לי דכל עיקר חיובו שנתחייב הנחש הוה משום מאי דהסית והשיא לחוה עד שהטעה. דאילו משום דינא דיש שלד"ע בדיני ב"נ ליכא לחייבו להנחש משום הני תרי טעמי דאמרן לעיל חדא דהא בהאי עובדא דהנחש הו"ל זה נהנה דחוה שלוחו של הנחש היא שנהנה באכילתה וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' כדאמר רבא בפ' האיש מקדש כנז'. ועוד טעמא אחרינא דהרי הנחש המשלח אי עביד איהו גופיה להאי מילתא דאכילה מעץ הדעת לא מיחייב דלא הוזהר הנחש על אכילתו וכל דאי עביד לה איהו לא מיחייב כי עביד שליח נמי לא מיחייב דליכא מידי דאי עביד ליה איהו לא מיחייב ואי עביד שליח מיחייב וכדאמר מר זוטרא בב"ק ובכתובות כנז'. ומיהו הני תרי טעמי לא מהנו למפטריה למשלח אלא היכא דלא הסית המשלח והשיאו להשליח עד שהטעו ובא לכלל טעות מפני הסותיו של המשלח. אלא דהמשלח שלחו להשליח בלתי שום הסת ולא השיאו והטעו כלל באופן שלא טעה השליח מצד שהשיאו והטעו המשלח אלא דהשליח מעצמו אף שהוא יודע שאינו רשאי לעשות דבר זה נתרצה מדעתו לשמוע למשלחו ולעשות הדבר האסור שאמר לו משלחו לעשותו. בכה"ג הוא דמיפטר המשלח מהני טעמי דזה נהנה כו' או דאי עביד להאי מילתא המשלח גופיה לא מיחייב אע"ג דיש שליח לד"ע. אמנם היכא דהמשלח הסית להשליח והשיאו עד שהביאו לכלל טעות להשליח ועשה להאי איסורא להסיתו והשיאו המשלח לעשותו לא מיפטר משלחו המסית אע"ג דהוה במילתא שהשליח נהנה וגם דהוה מילתא דהמשלח אי עביד ליה איהו לא מיחייב. דבכה"ג לאו מטעמא דיש שלד"ע ושלוחו כמותו הוא דמיחייב כי היכא

דליפט' מדינא מהני תרי טעמי הנז'. אלא חיובו דהמשלח כשהוא מסית ומשיא להשליח עד שהביאו לכלל טעו' הוה משום מה שהסיתו והשיאו עד שהטעו להשליח ועשה השליח להאיסור ההוא מפני הטעות שהטעו המסית ועל הסיתו והשיאתו שהסיתו והשיאו הוא דמיחייב משום מסית. ולהכי לא שייך כלל למפטריה להמשלח המסית והמשיאו להשליח מהני תרי טעמי הנז'. אלא משום דלא הוה הטעות שהטעה המסית והמשיא להשליח טעות גמור כה"ג דהנחש שהסית והשיא את חוה לאכול מהעץ הדעת בדברי הבאי דמשום קנאתו שיודע הוא שבאכילתו תהיו יוצרי עולמות דעכ"פ חוה לעולם יודעת היתה שהשם הזהיר על זה ולא היה לה לעבור על דברי השם להכי מיפטר המסית והמשי' אם בא טעון טענה זו דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין מהאי חיובא דמיחייב משום מסית דהאי טענה אע"ג דהיכ' דלא הוה חיובו משום מסית אלא משום שעשה האיסור בשליחותו של המשלח בלתי שהסיתו והשיאו והטעו לא מהני ליה האי טענה דדברי הרב כו' למיפט' אלא דיש שלד"ע בב"נ הגם דאיכא להמשלח לטענה זו. מ"מ לענין חיוב משום מסית דלא הוה חיובו משום שליחות מהני להמסית האי טענה דדברי הרב כו' למיפט' מחיובו משום מסית דמאחר דהיה לו להניס' לשמוע דברי הרב שהרי יודע הוא שרבונו צוהו שלא לעשותו לאו מוטעה מהמסית הוה כי היכי דליחייב המסית משום שהטעו ומפיק נפשיה המסית בהאי טענה דדברי הרב מדין מסית וקאי אדין דמשלח דמאחר דבטענה זו דדברי הרב הוא מורה שלא הטעהו להשליח בהסתיו כיון שהיה לו לשמוע דברי הרב הדר הו"ל כמשלח בעלמא. וכי מפיק נפשיה הנחש בהאי טענה דדברי הרב מחיובו מדין מסית וקאי אדין דשליחות בעלמא. מיפטר נמי ממילא גם מדין חיובו משום שהוא שלוחו דיש שלד"ע בב"נ מדינ' מהני טעמי דרבא ומר זוטר' דאיתנהו לתרוייהו בשליחותיה דהנחש לחוה דהוה זה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' וגם הוה מילתא דאי עביד לה הנחש המשלח גופיה לא מיחייב. אלא דכיון דמ"מ הנחש הסיתה והשיאה נהי דלענין שלא לחייבו מדין מסית מהניא ליה לטענה זו דדברי הרב היינו אי טען הוא אבל אנן לא טענינן ליה לטענה זו כשהוא לא טען לאפקועי מחיובו משום מסית. אלא דנין אותו דין מסית כל כמה דהוא לא בא טעון טענה זו דדברי הרב כו'. וילפי' מהא דלא פטר הקב"ה להנחש משום האי טענ' דדברי הרב דמהני האי טענה לאפקועי' מחיובו מדין מסית ויהא קאי אדין חיובו מדין שליחו' דיש שלד"ע בב"נ ומיפטר נמי ממילא גם מחיוב זה מדינא משום דאית ביה בהנחש להני תרי טעמי דרבא ודמר זוטרא דפטרי להמשלח אף היכא דיש שלד"ע. ש"מ דאין טוענין למסית. אבל אי הוה טענינן למסית הוה מיפטר המסית בדיני ישראל משום האי

טענה דדברי הרב וכו' בין מדין מסית ובין מדין שליחות אף בדליכא להני טעמי דרבא דזה נהנה וכו' ודמר זוטרא דאי איהו עביד לא מיחייב וכו' דליכא בה להני טעמי משום דבדיני ישראל מהני טענה זו דדברי הרב למפטרי' גם מדין שליחו' דקי"ל בדיני ישראל דאין שלד"ע. אלא דממה שלא טען הקב"ה בעד הנחש למיפטריה בהאי טענה דדברי הרב וכו' מחיובו מדין מסית ויפטר ממילא מדינא בעובדא דיליה דאיתנהו להני טעמי דרבא ומ"ז ילפינן דאין טוענין למסית למפטריה מחיובו דהוא משום מסית. זהו כוונת הש"ס דסנהדרין הנז'.

דבר הנלמד מן האמור דב"נ ששולח לחבירו לעשו' דבר איסור מהאיסורין דנהיגי בב"נ אבל לא הסיתו המשלח והשיאו להשליח עד שהטעו ומפני הסיתו שהשיאו בא לכלל טעו' והלך ועשה את האיסור. אלא שאמר לו לעשות לו דבר זה ועשאו בלי שהסיתו והשיאו והטעו. חייב המשלח אע"ג דיש לו להמשלח להאי טענה דדברי הרב וכו דבב"נ לא מהני ליה להמשלח טענה זו דדברי הרב וכו' למיפטר נפשיה ויש שלד"ע בב"נ כיון דאיהו גרם שחבירו עשה האיסור שבשליחותו עשה חבירו להאיסור. והיינו בדבר איסור דלאו דהנאת הגוף הוא דלא נהנה השליח הנאת הגוף מהאיסור. אבל אם הוא איסו' דאיסורו משום הנאת הגוף כגון איסור אבר מן החי וגילוי עריות ואמר ב"נ לחבירו צא ואכול אבר מן החי או בעול את הערוה. פטור המשלח מדינא משום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. ואם ב"נ הסית את חבירו שיאכל אבר מן החי או שיבא על הערוה והשיאו עד שבא חבירו לכלל טעות ואכל אבר מן החי או בא על הערוה חייב גם המשלח מדין מסית דכיון דהסיתו והשיאו עד שמפני מה שהסיתו והשיאו הטעו ואכל או בא על הערוה אף שהניסת הוא נהנה מהאיסור לא מיפטר המשלח המסית מה"ט דזה נהנה וכו' אלא חייב גם המשלח המסית משום מסית דדוקא היכא דשלחו לאכול האיסור ולא הסיתו והשיאו הוא דלא מיחייב המשלח כיון שהשליח נהנה. אבל היכא דהסיתו והשיאו עד שטע' חבירו והלך ואכל האיסור חייב גם המשלח מדין מסית. אלא שכיון שהגם שהמשלח הסיתו והשיאו מ"מ הרי השליח הניסת לאו מוטעה ממש חשיב דכשוגג הוא. דהא יודע הוא שהשם צוה לו שלא להנות מאיסור זה וכיון שכן לא היה לו להטות אוזן ולשמוע דברי משלחו המסיתו והמשיאו לעבור על דבר השם. הילכך אי טעין המשלח המסית לטענה זו דדברי הרב וכו' מהניא ליה האי טענה לאפקועי נפשיה מדין חיובו דמשום מסית וקאי אדין דמשלח דלאו מסית וכיון דנפיק בהאי טענה מדין מסית וקאי אדין דמשלח אע"ג דלמיפטר נפשיה בהאי טענה דדברי הרב גם מדין חיוב משלח לא מהני ליה טענה זו דדברי הרב כו' משום שהוא שלחו מיהת וגרם בזה שחבירו

עשה האיסור ולכן יש שלד"ע בב"נ וחייב המשלח. מ"מ מיפטר הוא ממילא מדינא מטעמא דהשליח נהנה וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. אבל אי לא טעין המסית להאי טענה דדברי הרב כו' למיפט' נפשיה מחיוב מדין מסית אנן לא טענינן ליה ומחייבין ליה מדין מסית דמדין מסית אף שהניסת נהנה מיחייב המסית נמי. והיינו ההיא דנחש הקדמוני דחייבו הקב"ה מדין מסית אע"פ דהו"ל למיטען דברי הרב וכו' והוה נפיק בטענה זו מדין מסית ומיפטר ממילא נמי מדין דיש שלד"ע בב"נ מדינא משום הני תרי טעמי דרבא פ"ב דקידושין דזה נהנה וכו' ודמר זוטרא בב"ק דליכא מידי דאי עביד לה איהו לא מיחייב כו' דתרוייהו הני טעמי איתנהו בהאי עובדא דהנחש. אלא דהנחש לא טען הכי וכיון דאיהו לא טען הקב"ה לא טען ליה וחייבו מדין מסית. ומינה ילפינן דאין טוענין למסית ככל האמור המדובר.

ולפ"ז לא קשיא מהאי סוגיא להא דמבואר במדרשא רבה דבב"נ יש שלד"ע ואם שלח לחבירו לעשות איסור מהאיסורין דנהיגי בב"ן חייב המשלח משום דגרם שיעשה חבירו איסור זה שבשליחותו הלך ועשה האיסו' ולא מהני ליה להב"נ המשלח האי טענה דדברי הרב וכו' למיפט' נפשיה דדוקא היכא דהב"נ שלחו לחבירו לעשות האיסור ולא הסיתו והשיאו עד שטעה השליח אחריו והלך ועשה האיסור ההוא. הוא דלא מיפטר המשלח בהאי טענה דדברי הרב כו' משום דסוף סוף איהו גרם במה שאמר לו או שכרו לעשות האיסור ההוא שחבירו יעשהו וגילה רחמנא בב"נ דאף באומר לחבירו שיעשה האיסור כיון שהוא גרם שחבירו יעשנו מיחייב אף דלא הוה אלא גורם דהחמיר רחמנא על ב"נ לחייבו אף משום גורם. והיינו באיסורין דלא נהנה בהו השליח אבל אם אמר לו שיאכל אבר מן החי או שיבא על הערוה לא מיחייב המשלח משום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. אבל בההיא דסנהדרין מיירי במסית דמשיאו לחבירו ומטעו שיעשה חבירו איסור דבהא חייב משום מסית ואף שהוא באיסו' שחבירו הניסת נהנ' מיחייב דכיון שהוא הסיתו והשיאו שיאכל איסו' וע"י שהסיתו והשיאו טעה אחריו ואכל האיסור לאו משום גורם מיחייב המסית כי היכי דליפטר מטעמ' דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. אלא חיובו הוה חיוב אחר נוסף על איסור דגורם והוא משום מסית שהסיתו והשיאו עד שהביאו לכלל טעו' ולא מיפטר מחיובו זה דמשום מסית נמי מה"ט דזה נהנה וכו'. אלא דכיון דחיובו הנוסף הזה דמשום מסית הוה מפני שע"י מה שהסיתו והשיאו בא הניס' לכלל טעות זה לעבור על דבר השם. מהניא ליה שפיר להמסית למיפטר נפשיה מחיובו הנוסף הזה דמשום מסית שהסיתו והשיאו ובא לכלל טעות. בהאי טענה דדברי הרב וכו' כלומר הגם שהוא הסיתו והשיאו כיון שיודע הוא הניסת מיהא שהשם צווהו

שלא לעשות לא היה לו להניח דברי הרב כו' שאמר לו שלא לעשות ולשמוע דברי התלמיד המסיתו. דלענין חיוב זה הנוסף דהוה משום מסית ומשיאו מיפטר שפיר בהאי טענה דדברי הרב וכו' והדר וקאי אדין דמשלח דעלמא דחיובו בב"נ משום גורם שיעשה האיסור ע"י חבירו וכי הוה האיסור דהשליח נהנה מיפטר המשלח מחיוב זה דמשום גורם נמי מדינא דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. ומיהו אע"ג דלענין למיפטר מחיובו הנוסף דהוא משום מסית מהניא ליה האי טענה דדברי הרב וכו' היינו דוקא אי טען המסית איהו הכי אבל אי לא טעין אנן לא טענינן ליה להאי טענה למיפטריה מחיובו הנוסף דמשו' מסית דמיחייב משום כך אף באיסור דהניסת נהנה. אלא מחייבינן ליה להמסית אף שהניסת איהו דנהנה מהאיסור דין חיובו משום מסית דהוה אף בדבר איסור שהניס' נהנה. והיינו דחייב הקב"ה להנחש הקדמוני אף שהאשה היא שנהנה באכילתה את האיסור משום חיובו הנוסף דהוא משום מסית דחייב אף בשהניס' נהנה. ואע"ג שהיה יכול הנחש למיפטר נפשיה מחיוב הנוסף הזה דמשום מסית ומשיא בטענה זו דדברי הרב כו' דלענין חיוב הנוסף הזה דמשו' מסית מהניא שפיר גם בב"נ האי טענה דדברי הרב וכו' וממילא לא היה מיחייב מדין יש שלד"ע בב"נ משום גורם. כיון דהאשה נהנה וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ואפ"ה חייבה הקב"ה ולא טען ליה הקב"ה להנחש לטענה זו לזכותו. שמע מינה דאין טוענין למסית. כנלע"ד. ועיין במה שכתבתי לקמן בסימן שאח"ז בשם הרמ"ה ז"ל בחי' לסנהדרין עלה דהך סוגיא דמנין שאין טוענין למסית וכו' ובמה שכתבתי על דברי קדשו יעש"ב.

כללא דמילתא דבדיני בני נח ליתי' להאי כלל' דאין שלד"ע אלא ב"נ השולח לחבירו שיעשה איסור מהאיסורין דנהיגי בב"נ חייב הב"נ שמשלחו מום דגרם שנעשה אותו האיסו' ע"י חבירו ולהכי לא מהני ליה לב"נ האי טענה דדברי הרב כו' למיפטר מטעמא דאין שלד"ע. דסוף סוף איהו בשליחותו ששלחו גרם שהאיסור נעשה ע"י חבירו והחמיר רחמנא על ב"נ באיסורייהו לחייבו אף ע"י שליח משום גורם וכדמפורש יוצא מהמדרש רבה פרשת נח דדריש לה מקרא דשופך דם האדם וכו'. ומיהו היינו דוקא באיסור דלא נהנה השלי' מהאיסו' הנאת הגוף. אבל באיסור דאכילת אבר מן החי או גילוי עריות גם ב"נ שאמר לחבירו צא ואכול אבר מן החי או בעול את הערוה לא מיחייב המשלח אף שהוא גרס משום דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי' שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב כדאמר רבא בפ"ב דקידושין. ודלא כהרב הגדול מהרימ"ט ז"ל דפשיטא ליה דגם בב"נ איתיה להאי כללא דאין שלד"ע וכן דלא כהר' תה"ד סס"י רצ"ט דכת' דאפשר דגם גוי בגוי אין שלד"ע וכ"ש דאמרי' בעלמא דאין שליחות לגוי יע"ש.

דליתא אלא דבכ"ן גם ע"י חבירו מיחייב המשלח משום דגרם שיעשה האיסור על ידי חבירו וכדאיתא בב"ר דגם על ידי שליח מיחייב המשלח. כן נראה לעניות דעתי. ותו לא מידי:

קטז

אין שליח לדבר עבירה. היינו היכא דהמשלח בא וטוען להאי טענ' דדברי הרב וכו' אבל אם הוא לא טען אנן לא טענינ' ליה ומחייבינן ליה להמשל'. כ"כ הרמ"ה זל בחי' לסנהדרין הנדפס מחדש פ' זה בורר לדכ"ט ע"א עלה הא דאמרי' התם ואין טוענין למסית מנ"ל וכו' וז"ל ואין טוענין למסית את חבירו לעבוד ע"ז דכתיב כי יסיתך וגו' וכתיב בתריה לא תחוס עינך ולא תחמול ולא תכסה עליו אלא אם טען מעצמו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. ואמרינן תו מנין שאין טוענין למסית מנחש שהסית את האשה למרוד במקום ולעבור על דבריו וחייבו הקב"ה על כך ואע"פ שהיה לו לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין וכי מפני דברי היה להם להניח דברי המקו' וכיון שלא טען לעצמו לא טען לו הקב"ה. ואם תשאל טעמא דלא טען הוא הכי הא טעין הכי טענתיה טענתא והרי מסית דקרא אע"ג דלא ציית ליה ניסת ולא נעבדה עבירה על פיו חייב כדתנן אמר לשנים והן עדיו מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו וכ"ש היכא דציית ליה דלא מצי טעין דברי הרב וכו'. שאני מסית דע"ז דחמיר ורחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו כי קאמרינן הכא במסית דעלמא דומיא דנחש דמיירינן ביה. ושמעי' מינה דמסית דכל התורה כולה לבד מע"ז לא מיפטר שא היכא דטעין אבל אי לא טעין לא טענ' ליה ושמעינן מינה דהא דקי"ל בעלמא דאין שלד"ע דוקא היכא דטעין משל' דברי הרב וכו' אבל היכא דלא טעין מיחייב. וקשיא לי דהא בכמה דוכאתא דקא מקשי אמאי והא אין שלד"ע ולא קא משני הכא במאי עסקינן דלא טעין דאלמא דלא שנא הכי ולא שנא הכי לא מיחייב משל' וצ"ע עכ"ד הרמ"ה ז"ל יעוין שם.

הנה שכתב הרמ"ה זל דהא דילפינן מנחש הקדמוני שאין טוענין למסית היינו למסי' דשאר כל האיסורים שבתורה דלאו דע"ז דומיא דהאי איסורא דהנחש דבשאר כל האיסורין אי לא טען המסית להאי טענה דדברי הרב לא טענ' ליה אבל אם טען מיפטר בטענה זו דאילו במסי' דע"ז אפי' אי טעין המסית לטענה זו לא מיפט' דע"ז חמיר ורחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו. ולפ"ז כתב דמהא דילפינן מנחש הקדמו' דאין טוענין למסית דשאר עבירות שבתורה ואם טען הוא מיפטר. ש"מ דהא דקי"ל בעלמא דאין שלד"ע היינו דוקא היכא דטען משלח להאי טענ' דדברי הרב וכו' אבל היכא דלא טעין מיחייב אלא דקשיא ליה לפ"ז דבכמה דוכתי פריך הש"ס אמאי והא אין שלד"ע ולא קא

משני הב"ע דלא טעין דאלמא דל"ש הכי ול"ש הכי לא מיחייב משל' והעלה לקושיא זו בצ"ע.

והנה מדברי רבינו הגדול הרמ"ה ז"ל אלו אתה למד למוד מפורש דהנחש אי הוה טעין להאי טענה דדברי הרב דהוה מיפטר היינו מטע דאין שלד"ע. אלא דאיהו לא טען והקב"ה לא טען ליה וילפינן מינה לכל מסית דשאר עבירות שבתור' דהיינו לכל משל' ששולח חבירו לד"ע דקי"ל דאין שלד"ע ופטור המשל' בהאי טענה דדברי הרב וכו' דהיינו דוקא אי טען המשל' לטענה זו דדברי הרב וכו' הוא דאין שלד"ע ומיפטר המשל'. אבל אי המשל' לא בא טעון טענה זו אנן לא טענינן ליה ויש שלד"ע ומיחייב המשל' דומיא דנחש. דהאי דקאמר הש"ס מנין שאין טוענין למסית מנחש. הקדמוני היינו למשל' דבעלמא דקי"ל דאין שלד"ע משום דדברי הרבו כו' קרי ליה הש"ס מסית. והכריחו להרמ"ה ז"ל למימר הכי בכוונת הש"ס משום האי קושיא דהוקשה לו טעמא דלא טעין הכי הא אי טעין הכי טענתיה טענה והרי מסית דקרא אע"ג דלא ציית ליה ניסת כו'. ולתשו' שאלה זו כתב לפרש דכי אמרי' הכא מניין שאין טוענין למסי' היינו למסית דאלמא דומיא דנחש דמיירי' ביה דהוא בשא' עבירו' שבתורה ולא במסית דע"ז. והיכא אשכחן מסית דשאר איסורי תורה לחייבו כי היכא שישראל הש"ס עליה מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני. אין מסית זה אלא משל' דקי"ל בכל התורה כולה דפטור המשל' מה"ט דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע דלמשל' קרי ליה הש"ס מסית וקאמר דמניין דהאי טענה דמיפטר בה המשל' דדברי הרב וכו' ואין שלד"ע דלא אמרינן הכי דאין שלד"ע דדברי הרב וכו' לא כי טעין המשל' הכי אבל אי לא טעין הכי אנן לא טענינן ליה ואמרינן דיש שלד"ע ומיחייב המשל'. מנחש הקדמוני דלא טען ליה הקב"ה וחייבו זהו כוונת דברי הרמ"ה ז"ל כמבואר בדברי קדשו. וא"כ הרי לך מפורש יוצא מדבריו זל דהנחש אי הוה טעין הכי הוה מיפטר משום הא דקי"ל בכל התו' כולה דאין שלד"ע.

ואנכי עפר תחת כפות רגלי קדשו של גדול אדונינו רבינו הרמ"ה זל תמיה לי על דברי קדשו דאיך אעיקר' איפשר למי' הכי בכוונת הש"ס בהא דאמר מניין שאין טוענין למסי' מנח' הקדמוני וכו' כדפתר לה איהו ז"ל דהיינו למסית דשאר עבירו' שבכל התו' כולה דקי"ל דאין שלד"ע משום האי טענה דאית ליה להמשל' דדברי הרב וכו' וע"ז הוא דשאיל תלמודא מניין דאין טוענין להמשלח להאי טענה דדברי הרב כו' ולמיפטריה משום אין שלד"ע אלא דוקא אי טעין המשל' ה"ט הוא דקי"ל אין שלד"ע אבל אי איהו לא טעין הכי דאנן לא טענינן ליה ויש שלד"ע ומיחייב המשלח ומשיב דילפינן לה מנחש הקדמוני וכו'. והא בההי' דנחש ע"כ דלא אמרינן ביה אין שלד"ע ד דבדיני ב"נ ליתיה להאי כללא

דאין שלד"ע. דאי גם בב"נ איתיה להאי דאין שלד"ע ומיפטר המשל' מה"ט דדברי הרב וכו'. א"כ בעובדא דהנחש עם חוה דהוה במידי דאיסור אכילה. אף דהנחש לא בא טעון לה"ט דדברי הרב וכו' ואנן לא טענינן ליה ליכא למיחייביה להנחש משום דלא טען הוא. דהא אפי' אם יש שלד"ע ומיחייב המשל' היכא דהשלי' נהנה לא מיחייב המשל' דמדינא פטור המשל' אף בלאו ה"ט דדברי הרב וכו' משום דהשלי' נהנה מהאיסור וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן וכדאמר רבא בפ' האיש מקדש דמ"ג דאפי' לשמאי הזקן דסב' דבכל התו' כולה יש שלד"ע ולא משגחי' בה"ט דדברי הרב למיפטר המשל'. מודה שמאי באומר לחבירו צא ואכול חלב או בעול אח הערוה דהשלי' חייב והמשל' פטור שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב יע"ש. וא"כ כ"ש למאי דקי"ל דאין שלד"ע כי לא טען הנחש הכי ואנן לא טענינן ליה אמאי חייבו הקב"ה מדין יש שלד"ע כיון שהוא לא טען דברי הרב הא מדינא לא מיחייב הנח אף שלא יהיה לו כלל לה"ט דדברי הרב וכו' משום דהשלי' דהיא האשה נהנה וזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן. ועוד דאפי' היכא דיש שלד"ע כי לא הוה המשל' ב"ח בהאי איסורא דשלח השלי' לעשותו דאי עביד ליה המשל' גופיה לא מיחייב כי עביד שליח לעשות דבר האיסור ההוא לא מיחייב המשל' וכדאמר מר זוטרא בב"ק דע"א ע"א גבי הא דקי"ל בטביחה ומכיר' דיש שלד"ע דמי איכא מידי דאי עביד איהו לא מיחייב ואי עביד שלי' מיחייב יע"ש. וא"כ ה"נ בהאי עובדא דהנחש דאיהו לאו ב"ח הוא באיסור אכילה מעץ הדעת אף דלא הו"ל להנחש שום טענ' למיטען כלל ליכא למיחייביה מדין יש שלד"ע דליכ' מידי דאי איהו עביד ליה לא מיחייב ואי עביד ע"י שלי' מיחייב. ואמאי חייביה הקב"ה מדין יש שלד"ע משום דלא טען הנחש לטענ' דדברי הרב וכו' למי' ביה אין שלד"ע משום ה"ט ואנן לא טענינן ליה. סוף סוף לא מיחייב הנחש מדינא בלתי צורך לשום טענה כלל משום הני תרי טעמי דרבא דזה נהנה וכו' ודמר זוטרא דליכא מידי דאי עביד איהו לא מיחייב וכו'. אלא מדחייביה הקב"ה להנחש ע"כ דלאו מה"ט דלא טעין הנחש לה"ט דדברי הרב וכו' למימר ביה אין שלד"ע דאי משום הא אעיקר' ליכ' לחייבו כלל אף דלא טען. אלא מאיזו טעם וחיוב אחר חייבו הקב"ה וא"כ מאי מייתי מנחש להא דקי"ל דאין שלד"ע משום טענה דדברי הרב וכו' דהוה דוקא אי טען המשלח הכי אבל אי לא טען הכי המשל' אנן לא טענינן ליה מנחש הקדמוני דחייבו הקב"ה ולא פטרו מה"ט דדברי הרב וכו'. ועיין מה שכתבתי לעיל בסי' הקודם באורך. ולעיק' מאי דקשיא ליה להרמ"ה ז"ל טעמא דלא טעין הכי הא אי טעין הכי טענתי' טענה והרי מסית דקרא אע"ג דלא ציית ליה ניסת ולא נעבדה העבירו' על פיו חייב כו'. אשר מכח קושיא זו פירש לה רבי' הרמ"ה במסית דשאר

עבירות שבתור' דומיא דנחש הנה התוספו' ל תירצו לקושיא זו דנחש לא נתחיי' אלא מפני שבאה התקלה ע"י אבל הוא לא נצטווה שלא להסית. אבל מסית דקרא מוזהר הוא שלא להסית ולהכי מיחייב אף שיטעון טענה זו יע"ש וכ"כ נמי הר"ן ז"ל בחי' לסנהד' שם. סוף דבר שדב' רבינו הרמ"ה ז"ל נפלאו ממני וצל"ע רב. ותו לא מידי:

קיז

אין שליח לדבר עבירה. הא דאין שלד"ע והשליח חייב ולא המשלח היינו כשאין שום הנאה למשלח במה שעושה השליח אבל כשהוא נהנה במעשה השליח ולא השליח הוא חייב כדאמרינן בפרק האיש מקדש שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב וכמו כן אם נהנה המשלח ולא השליח הוא מיחייב ולא השליח. כ"כ הרב המבי"ט ז"ל בח"ג סימן נ"ז דקכ"ו על ענין אחד שתפסוהו מן המלכות בשביל אחיו שיצא ערב בשביל ראובן שהיה עוסק במלאכת המלך והיה חייב כו"ך להמלכות ולהציל את עצמו אמר אחר ששמו כשם לוי הוא שעוסק במלאכת המלך וצוה לאיש יהודי משרתו שילך עם משרת המלך ויראה אותו והראו וניצל הוא ואחיו ואותו ששמו כשם אחיו פרע למלך סך כו"כ שלא כדין. ועתה רוצה לחייב לזה שאמר למשרת המלך שהוא היה חייב למלך וזה רוצה להיפטר באומרו שאותו השליח שהראה אותו הוא חייב דאין שלד"ע אף כי אמרתי לו שילך. ועל זה כתב הרב המבי"ט ז"ל דאין בטענתו ממש דאע"פ דאין שלד"ע והשליח חייב ולא המשלח היינו כשאין שום הנאה למשלח במה שעושה השליח אבל כשהוא נהנה במעש' השליח ולא השליח הוא חייב כדאמרי' בפ' הא"מ שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב וכמו כן אם נהנה משלח ולא השליח הוא מיחייב ולא השליח יע"ש.

ולפענ"ד דברי הרב המבי"ט ז"ל תמוהים דהאי דאמר רבא בפ' האיש מקדש דמודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול חלב ובעול את הערוה דשליח חייב שלא מצינו בכל התור' כולה זה נהנה וזה מתחייב היינו בשגוף השליח נהנה מהאיסור כאכילת חלב ובעילת הערוה דהשליח נהנה הנאת הגוף מהאיסור. אבל בכה"ג דנדון הרב ז"ל דהנאת המשלח לאו הנאת הגוף מהאיסור שעש' משלחו אלא הנאת ממון דבמה שהרא' שלוחו למשרת המלך את האחר לא נהנה משלחו ממעשה זה של שלוחו הנאת הגוף רק הצלה מהפסד ממון בהא לא אמר רבא דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרי'. ותו דבב"ק דנ"א ע"א עלא דתנן התם בור של שני שותפין כו' פרכינן בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי דשוו שליח ואמרו ליה זיל כרי לן אין שלד"ע. והשתא לפי דברי הרב המבי"ט ז"ל מאי פריך הא הני שותפי דעבדו שליח לכרות להם הבור ברה"ר מסתמא יש להם ריוח והנאה

מכריית הבור ההוא וכל דהמשלח נהנה ממעשה השליח ולא השליח משלח חייב וא"כ משכח' לה שפיר בור של שני שותפין ע"י שליח וכשהשותפין יש להם ריוח והנאת ממון מכריית הבור ההוא דשלחו לזה לכרות להם. אלא מוכח דגם בשהמשלח נהנה ממעש' השליח כל דלא הוה הנאת הגוף לא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן.

ועוד דבעיקר האי מילתא דאמר הרב המבי"ט דהיכא דנהנה המשלח ממעשה השליח חייב משלח ואמר ליה בדדמי להא דאמר רבא בפ' הא"מ לשמאי דהיכא דהשליח נהנה מודה שמאי דהשליח חייב שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. דכמו כן אם נהנה המשלח ממעש' השליח הוא מתחייב. לפענ"ד אין נראה דמיון זה שדמה הרב. דכי אמר רבא שלא מצינו בכל התורה כולה ז"נ וזה מתחייב היינו דוקא כשהשלי' שהוא עושה מעשה האיסור וגם נהנ' ממנו דאיכא גבי דשליח תרתי דהוא חוטא והוא נהנ' מהחטא וזה חוטא וזה מתחייב נמי לא אמרינן אלא דלשמאי אמרינן זה חוטא וזה מתחייב משום דהוא סבור שני כתובין הבאין כאחד מלמדין ויש שלד"ע וקאמר רבא דהיכא דשליח נהנה מעשייתו האיסור דאיכא תרתי דהשלי' הוא שחוטא וגם דהוא נהנה מהחטא מודה שמאי דחייב השלי' שלא מצינו בכל התור' כולה שז"נ נמי מעשייתו האיסור וזה מתחייב. אבל היכא דהשלי' עוש' האיסור והמשלח נהנה ממעש' השלי' כיון דהשלי' מיהא איהו הוא דעביד מעש' בידים להאיסו' והמשל' לא עשה מעש' בידים בהאיסור אף שמגיע לו הנאה ממעש' השלי' כיון דלדידן אמרינן דברי הרב כו' ועיקר מעש' האיסור עביד ליה השליח. לא מיחייב המשל' אף שהגיע לו הנא' ממעש' השלי'.

באופן דעיק' האי מילתא דפשיט' ליה למר הרב המבי"ט ז"ל דכי היכא דלשמאי דסבר דיש שלד"ע והמשל' חייב כי נהנה השליח לא מיחייב שולחו אלא השלי' חייב משו' דז"נ וזה מתחייב לא אמרי'. הכי נמי לדידן דקי"ל דאין שלד"ע והשלי' חייב ושולחו פטור היכא דנהנ' משל' ממעש' השלי' דחייב משל' ולא שלי'. לפענ"ד אין דבר זה פשוט כל כך. אלא נר' יותר דאף בשנהנ' משלח ממעש' השלי' לא מיחייב משל' למאי דקי"ל אין שלד"ע והיכא דהשלי' נהנ' ואליב' דשמאי דקאמר רבא דהשלי' חייב שלא מצינו ז"נ כו' שאני וכאמור.

ועוד אני אומר דיש להכרי' דבר זה דדוקא בנהנה השלי' ואליבא דשמאי הוא דקאמ' רבא דז"נ וזה ומתחיי' לא אמרינן אבל בנהנ' משלח ממעש' השלי' לדידן דקי"ל דאין שלד"ע ומשלח פטו'. פטור המשלח אף שהוא נהנה ואמינא לה ממאי דחדית לן רבא להאי חידושא דז"נ כו' אליבא דשמאי ואף גם זאת הוצרך למימר את"ל סבר שמאי כו'. והלא דרך מרווח לפניו לאשמועי' להאי מילתא אליבא דהלכתא דקי"ל דאין שלד"ע דאי

נהנה משל' ממעש' שלי' דמשל' חייב שלא מצינו בכל התור' כולה ז"נ וכו' דבהכי הוה אשמועינן רבותא טפי דאף שהמשלח לא עשה האיסור בידים אלא השליח עשה מעשה האיסור וזה חוטא וזה מתחייב לא אמרינן אפ"ה כיון שההנאה ממעש' השלי' להאיסור מגיע למשלח והוא נהנה מהאיסור הוא מתחייב ולא השלי'. וכ"ש בנהנ' השלי' ממעשיו דהאיסור אליבא דשמאי דאיכא גבי שלי' תרתי דהוא חטא וה והוא נהנה דמיחייב הוא ולא משלחו. ואמאי הוצרך רבא לידחק בכמ' דוחקי' את"ל סבר שמאי ב"כ מלמדין ואם יסבור הוא ההוא לא דריש כדי לאשמועי' להאי חידושא דז"נ כו' אליבא דשמאי. אלא מוכח דהאי חידושא דז"נ כו' לא אמרינן לא נתן ליאמר אלא גבי השלי' דהוא עוש' האיסור דאם הוא איסור שנהנה השלי' ממנו כשעושאו דיש' לחייבו להשלי' ולא למשל' מה"ט דז"נ כו' אבל בנהנה משלח ממעשה השליח ליכא למיפט' לשלי' ולחייבו למשל' מה"ט דמשל' נהנה ח"נ וזה מתחייב לא אמרינן. כיון שהשליח איהו דעביד האיסור בידים והמשל' לאו מידי עביד ומי שעשה מעשה בעשיית האיסו' הוא דמיחייב אף שהוא לא נהנה ולא למשל' דלא עשה מעשה אף שלו הגיע ההנאה מהאיסור. ולא שייך למימר להאי חידוש' דז"נ וזה מתחייב וכו' אלא אי אמרינן דיש שלד"ע והשליח פטור ושולחו מיחייב דהיכא דהשלי' נהנה חייב השלי' ולא משלח. ולהכי איצטריך רבא לאשמועי' להאי חידוש' אליבא דשמאי את"ל שיסבו' שמאי יש שלד"ע וכ וכו'. סוף דבר דלפענ"ד בהורמנותי' דמר הרב המבי"ט אמינא דלא צדק מר בהאי סברא דסבר מר למימר דגם למאי דקי"ל דאין שלד"ע ושליח חייב ומשלח פטור דהיכא דנהנה משלח ממעש' השליח דחייב משלח ולא השליח שלא מצינו בכל התורה כולה ז"נ וכו' וכדאמ' רבא בפ' האיש מקדש וכו'. אלא לדידי חזי לי דדוק' בנהנ' השלי' ואליבא דשמאי דסבר דיש שלד"ע הוא דאתמ' להאי חידושא דרבא דזה נהנה וכו' וחייב שליח ולא משלח. ומינה נמי לדידן במילי דקי"ל בהו דיש שלד"ע ושליח פטור ומשלח חייב דאי משכחת לה בחד מהני מילי שהשליח נהנה מהאיסור הנאת הגוף דחייב השלי' ולא משלח מה"ט רבה דאמר רבא שלא מצינו בכל התורה כולה ז"נ וכו'. אמנם בכל התורה כול' לדידן דקי"ל דאין שלד"ע ושליח חייב ומשלח פטור. דינא הכי הוה אף שההנאה ממעשה האיסור דעבי' שליח מגיע למשלח דהוא נהנה ממעשה השליח ואפי' הנאת הגוף מיחייב השליח ולא המשל' משום דהשליח איהו מיהא דעביד מעשה האיסור והוא החוטא וזה חוטא וזה מתחייב לא אמרי'.

כלל היוצא מן האמור דהאי כללא דאין שלד"ע ושליח חייב ומשלח פטור הוה אפי' שיהא שלד"ע שמשלח איהו דנהנה ממעשה השליח ולא השליח ואפי' שתהא האי

הנאה דמטי ליה למשלח ממעשה השליח הנאת הגוף לעולם השלי' חייב ומשל' פטור דזה חוטא וזה מתחייב לא אמרינן וכ"ש אם לא הוה הנאת הגוף אלא הנאת ממון דמרוי' משל או ניצול מהפסד ממון ממעשה השלי' דלא מיחיי' משל' אלא השלי' חייב. ודלא כהרב הגדול המבי"ט ז"ל דפשיטא ליה דגם בדמטי ליה הנאה למשלח ואפי' של ממון דמשל' חייב ולא השליח מה"ט דאמר רבא בנהנה שלי' למ"ד יש שלד"ע דהשלי' חייב שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב. דהא ליתא דההיא דרבא הוה דוקא בנהנה הנאת הגוף לא הנאת ממון ואף גם זאת דוקא בנהנ' שלי' למ"ד יש שלד"ע אבל למאי דקי"ל אין שלד"ע בכל גוונא השלי' חייב ומשלח פטור אפילו בדמטי ליה למשלח הנאת הגוף ממעשה השליח דזה חוטא וזה מתחייב לא אמרינן כן נראה לעניות דעתי. ותו לא מידי.

קיח

אין שליח לדבר עבירה. אע"ג דקי"ל דאין שלד"ע והמשל' פטור היינו בידי אדם אבל בידי שמים חייב המשל'. וכדאיתא בפ"ב דקידושין עלה ההיא דאיפליגי ת"ק ושמאי הזקן באומר לשלוחו צא והרוג את הנפש השליח חייב ושולחו פטור שמאי הזקן אומר משום חגי הנביא המשל' חייב ואמרי' לחד תירוצא דלכ"ע אין שלד"ע ופטור המשל' מידי אדם וחייב בידי שמים ודינא רבא ודינא זוטא איכא בינייהו דלת"ק חייב בי"ש בדינא זוטא דלא מיענש כוליה האי כהורג עצמו אלא כגורם. ולשמאי מיחייב בדינא רבא בעונש גדול יע"ש.

והנה הרמב"ם ז"ל ריש פ"ב מה' רוצח כתב וזל אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה וכן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת ב"ד. ומניין שכן הוא הדין שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך זה ההורג בעצמו שלא ע"י שלי' את דמכם לנפשותכם אדרוש זה ההורג עצמו מיד כל חיה אדרשנו זה המוסר חבירו לפני חיה לטורפו מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חבירו ובפירוש נאמר בשלשתן דרישה הרי דינם מסור לשמים עכ"ד זל. ונראה לפום ריהטא מדברי הרמב"ם ז"ל דהורג ע"י שלי' חייב מיתה לשמים בדינא רבא וכשמאי הזקן. שכתב כל א' מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים דמהא דכתב דשופך דמים הוא ועון הריגה בידו מוכח דחיובו בי"ש הוה כהורג בעצמו דבהכי שפיר הוה עון הריגה בידו משא"כ לת"ק דשמאי דלא הוה עון הריגה בידו אלא שנענש בי"ש בדינא זוטא כגורם. וכן מוכח ממ"ש אח"כ וכל אלו

הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב"ד וכו' הנה שקורא כל אלו דכתב לעי' דחייבין מיתה לשמים רצחנים.

והר"ב כ"מ זל כת' ע"ד הרמב"ם ז"ל ומ"ש אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו בפ' האיש מקדש האומר לשלוחו צא והרוג את הנפש הוא חייב ושולחו פטור ואע"פ דמסיים בה שמאי הזקן אומר שולחו חייב פסק כת"ק ועוד דבחד לישנא אמרינן דמאי חייב בדיני שמים ודינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו א"ד ז"ל יע"ש. וראיתי להר"ב עצמות יוסף ז"ל בפ' האיש מקדש עלה דהך פלוגתא דת"ק ושמאי הזקן שכתב וז"ל והרמב"ם בפ"ב דה' רוצח פסק דהמשלח חייב מיתה לשמים ולא חילק בין דינא רבה לדינא זוטא ואפשר דס"ל דהלכה כרבנן ואפי' לאיבעית אימא צ"ל כן וצ"ע בדברי הרב מהרי"ק במ"ש בפי' הרמב"ם וק"ל א"ד ז"ל יע"ש. ונראה שכונת הר"ב עצמות יוסף במ"ש שצ"ע בדברי הרב מהרי"ק וכו' דממ"ש הרב מהרי"ק ועוד דבחד לישנא אמרי' דמאי חייב בדיני שמים מוכח דכוונתו לומר דלפי האי לישנא דמאי חייב בדיני שמים י"ל דפסק כשמאי הזקן ולזה כתב הר"ב ע"י ז"ל דצ"ע בדברי מהרי"ק ז"ל אלו דהא גם לפי האי לישנא צ"ל דפסק כת"ק דחייב בדינא זוטא מדלא חילק בין דינא רבה לדינא זוטא וכמו שכ"כ הרב ע"י דמדלא חילק צ"ל דפסק כרבנן. וא"כ מאי הועיל הרב כ"מ ז"ל במ"ש ועוד כו' למימרא דלפי האי לישנא י"ל דפסק כשמאי כיון דגם להאי לישנא צ"ל דפסק כת"ק מדלא חילק זהו כוונת הרב ע"י ז"ל.

ולפענ"ד אחהמ"ר מכבוד רבנותיה דמר הגם שיהא כוונת הרב כ"מ במאי דכתב ועוד וכו' כדסבו' מר הרב ע"י דרצ"ל דלפי האיבעית אימא פסק כשמאי. לא קשיא כלל מאי דקשיא למר על הרב כ"מ דהרמב"ם לא חילק בין דינא רבה לדינא זוטא. חדא דמדברי הרמב"ם ז"ל דכתב כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריג' בידו וכן ממאי דכתב אח"כ וכל אלו הרצחנים וכו' מוכח דחייב מיתה לשמים בדינא רבה קאמר. ועוד דאדרבה ממאי דלא חילק בין דינא רבה לדינא זוטא טפי איכא למשמע דחייב מיתה לשמים דקאמר היינו דינא רב' דאי הוה בדינא זוטא הו"ל לפרש. ועוד דלע"ד מאי דכתב מרן הכ"מ ז"ל ועוד וכו' אין כוונתו בדבריו אלו לומר דהרמב"ם לפי האי לישנא פסק כשמאי. אלא כוונתו לענ"ד לומר דלפי האי לישנא לכ"ע אין שלד"ע והשליח חייב מיתת ב"ד ולא המשלח ואם כן הו"ל פסקו של הרמב"ם בהא דהורג ע"י שליח דהשליח חייב מיתת בית דין ולא המשלח אליבא דכ"ע. ובמאי דאיפליגו ת"ק ושמאי בחיוב בי"ש אי הוה כדינא רבה או בדינא זוטא איך פסק הרמב"ם ז"ל להא לא נחית מרן הכ"מ ז"ל משום דמשמע

ליה דכיון דחיוב דדין שמים הוא לא נפקא מינה לדידן מידי אם יהא עונש שמים בדינא רבה או בדינא זוטא ואין לדקדק בזה בענין פסק הלכה אי כת"ק או כשמאי.

ומ"מ לדידי חזי לי דהרמב"ם ז"ל דקאמ' דחייב מיתה לשמים היינו דינא רבה וכדמוכח מדברי הרמב"ם ז"ל כדכתיבנא לעיל. וכן נלע"ד עוד ממאי דסיים הרמב"ם ז"ל וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת ב"ד. דלכאורה האי סיומא דואין בהן מיתת ב"ד הוא שפת יתר דאחר שכתב כל ההורג חבירו בידו כו' ה"ז נהרג בב"ד אבל השוכר הורג להרוג את חבירו וכו' כל א' מאלו שופך דמים הוא ועון הריג' בידו וחייב מיתה לשמים. מזה הנה הוא מפורש דאין בהן מיתת ב"ד ולמאי איכפל תנא הרמב"ם לסיים בה ואין בהן מיתת ב"ד. אלא נלע"ד דבהאי סיומא אתא למימר לן דכל א' מאלו רוצח גמור הוה בדיני שמים וחייב מיתה לשמים כהורג בעצמו. ואין בין רוצח זה לרוצח בידו ממש אלא זה שאין בו מיתת ב"ד אבל חייב מית לשמים דבי"ש דינו כרוצח גמור בידו. באופן דלע"ד נר"ל מדברי הרמב"ם ז"ל דפסק שחייב בידי שמים בדינא רבה.

איברא דאיכא לאקשויי על הרמב"ם דשבק לת"ק ופסק כשמאי הזקן לפי האי לישנא דדינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו. ולעולם קי"ל הלכה כת"ק דהו"ל רבים. ואמאי פסק כאן הרמב"ם ז"ל כשמאי דלא כת"ק. וליכא למימר דמשום דשמאי הזקן אמר לה משום חגי הנביא להכי פסק כשמאי הזקן דמטי ליה משום חגי הנביא כי נביא הוא. דאי משום הא לית ליה למישבק לכללין דהלכה כת"ק דכל שהוא סותר את הכלל אין משגיחין בנביא. וכיון דהכא ת"ק פליג וקי"ל דהלכה כת"ק לית לן למישבק להאי כללא ולמיפסק כשמאי מפני שאמרו משום חגי הנביא.

וראיתי בתשו' הרב זרע אברהם ז"ל ח"ב חח"מ סי' י"ב והיא תשובה להרב ידידיה הכהן ז"ל שהביא שם בדקט"ו ע"ד דברי הרמב"ם דפ"ב דה' רוצח ודברי הרב כ"מ ז"ל הנז' והקשה על מ"ש הכ"מ ועוד דבחד לישנא כו' דמה תיקן בזה והלא לפי דבריו אלה קשה אמאי לא חילק רבינו בין דינא רבה לדינא זוטא דאי פסק כת"ק הול"ל דחייב בדיני זוטא. וכתב שכבר ראה להרב ע"י שכוון להקשות בדברי מרן ז"ל כמ"ש איהו. וכתב הוא ליישב דברי הרב כ"מ וז"ל ואפשר לי לומר כוונת מרן ז"ל שכיון לומר דה"ט דפסק כת"ק דאמר משלח פטור והיינו בדיני אדם אבל בד"ש חייב משום דלאיבעית אימא דאמרי דינא רבה וד"ז א"ב הרי לשמאי הזקן ס"ל דבד"ש חייב בדינא רבה והיינו כסברת הת"ק לאוקמתא קמייתא ומש"ה פסק רבינו ז"ל דחייב מיתה לשמים והיינו לדעתו ז"ל דינא רבה. אמנם מ"ש הרב ע"י ז"ל דפסק כרבנן אפי' לאיבעית אימא לא הבינותי מכמה טעמי חדא דאי פסק כרבנן דס"ל דחייב ד"ז אמאי לא פירש כן הרמב"ם ותו דמ"ט פסק

כא"א ולא פסק כאוקמתא קמייתא. ולקושיא ראשונה אפש' לומר דס"ל דחייב מיתה הוי דינא זוטא וצ"ע א"ד יע"ש. והרב מהר"א יצחקי ז"ל בעל המחבר דהאי ספרא טבא זרע אברהם השיב שם בסי' י"ג על כל דברי הרב מהר"י הכהן ז"ל הנז' וכתב שם בדקכ"כ ע"א ע"ד הרב מהר"י הכהן הנז' וז"ל עוד כתבת וצריכין אנו למודעי במ"ש מרן בכ"מ דפסק כת"ק ועוד דבחד לישנא אמרי' דמאי חייב בד"ש וכו' וקשה וכו' עד דאי פסק כת"ק הו"ל למימר דחייב בדינא זוטא עכ"ל ובאמת לק"מ דכיון דלהך לישנא מעולם לא חייב שמאי הזקן אלא בד"ש פסק כשמאי הזקן שאמר משום חגי הנביא דבשלמא לאוקמת' קמייתא נדחין דברי שמאי משום. שהוא היפך כלל המסור בידינו דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין והלכה רווחת היא בכמה דוכתי בש"ס כנודע. אבל להך לישנא דלא חייב אלא בד"ש כוותיה מסתבר' ובפרט דמטי בה משום חגי הנביא כיון שאינו סותר שום הלכה פסוקה בידינו דקי"ל הלכה כבתראי וכיון שכן הכי נקטינן. ומ"ש ואפשר לי לומר כוונת מרן ז"ל וכו' יע"ש דודאי דברי שמאי נדחין כיון שהם הפך הכלל המסור בידינו דאין מלמדין וכדכתיבית. וכבר עלה בדעתי לומר דלא חייב רבינו אלא בדינא זוטא מדקדוק לשונו שכתב ועון הריגה בידו שודאי לישנא יתירא הוא דמאחר ששופך דמים הוא מאי ועון הריג' ונראה דגרע טפי משופך דמים שכתב אלא דמילי מילי קתני שופך דמים זה ההורג עצמו ועון הריגה בידו קאי לאומר לעבדו וחייב מיתה לשמים זה המפתה את חבירו ודרשא בעלמא היא תדרש א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד מאי דאמר הרב מהר"א יצחקי ז"ל לבסוף דלא חייב רבינו אלא בדינא זוטא ואמר לה מר מדקדוק לשונו שכתב ועון הריג' בידו שודאי לישנא יתיר' היא כו'. לדידי אחר המחיל' רבה אדרבה מהאי לישנא יתירא ועון הריגה בידו מוכח דאתא למימר דגדול עונו בשמים כהורג בידו והיינו מאי דקאמר ועון הריגה בידו ולא קאמר ועון שפיכת דמים בידו כמ"ש קודם ושופך ד מים הוא דממאמרו דהוא שופך דמים אכתי ליכא למישמ' שיחשב לו לעון כהורג בידו לא דאיכא למימ' דהרי זה שופך דמים ע"י אחר דלא הוה רק גורם ועון שופך דמים ע"י אחר בידו דקיל גם בדיני שמים להכי חזר ופירש דעון הריגה בידו למימרא דאע"ג דהוה שופך דמים ע"י אחר ולא בידו לא תימא דגם בעונש שמים לא יחשב לו עונו אלא כגורם שפיכו' דמים ולא כהורג בידו אלא בד"ש גדול עונו דדינו בי"ש לענשו על עון הריגה ממש בידים והיינו דקאמ' ועון הריגה בידו. וגם מאי דכתב הרב ז"ל דמילי מילי קתני אינו מחוור כלל ומה גם דכולהו נפקו מחד לישנא דדרישה וכמ"ש הרמב"ם ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינם

מסור לשמים. וא"כ מוכח דדרישה אחת בד"ש לכולהו זה כמו זה. באופן דלדידי חזי לי מדקדוק דברי הרמב"ם ז"ל דפסק שחייב מיתה לשמים דהיינו דינא רבה.

גם מאי דכתב מר דלהך לישנא דלא חייב אלא בד"ש כוותיה מסתברא ובפרט דמטי בה משום חגי הנביא כיון שאינו סותר שום הלכ' פסוקה בידינו דקי"ל הלכה כבתראי וכיון שכן ודאי הכי נקטינן. אחר המחיל' רבה דגם בזה לא דבר נכונ'. דאי מסברא אדרבה טפי מסתברא כת"ק כיון דקי"ל דאין שלד"ע משום דדברי הרב וכו' דמה"ט דדברי הרב וכו' מסתברא טפי למיפטריה לגמרי ואפילו מעונש שמים דדינא זוטא וכ"ש דלא ליחייביה אפי' בי"ש אלא בדינא זוטא. ותדע שהרי בב"ק דנ"ט ע"א תניא ד' דברים העושה אותם פטור מדינו אדם וחייב בדיני שמים וכו' והשוכר עידי שקר ומוקי לה הש"ס בשוכר עידי שקר לאחרים ופרכינן פשיטא ומשנינן מהו דתימא דברי הרב וכו' ובד"ש נמי לא ליחייב קמ"ל יע"ש. הנה דמסברא כיון דאיכא לה"ט דדברי הרב וכו' אפי' בד"ש לא מיחייב עד שמפני כך הוצר' תנא למיתני שוכ' עדי שקר לאשמועי' דבד"ש מיהא מיחייב. וכיון שכן דמסברא הו"א דמה"ט דדברי הרב לא ליחייב אפילו בד"ש כלל. א"כ בהאי פלוגתא דת"ק ושמאי הזקן באומ' לחבירו צא והרוג את הנפש לפי האי איבעית אימא דלכ"ע אין שלד"ע דדברי הרב וכו' ומאי חייב בד"ש ודינא רבה וד"ז א"ב. מסתברא כת"ק דלא מיחייב אפי' בד"ש רק בד"ז ולא בדינא רבה משום האי טענתא אלימתא דדברי הרב כו' דגם כלפי שמיא מהניא ליה. גם מאי דאמר מר ובפרט דמטי בה משום חגי הנביא כיון שאינו סותר שום הלכה פסוקה בידינו דקי"ל הלכה כבתראי וכו'. לא מחוור כלל דהא גם האי כללא דהלכה כת"ק כלל דהלכה פסוק' הוא בידינו כמו דהוה נמי האי כללא דהלכה כבתראי בידינו. וא"כ אין לנו לסתור לכללין שבידינו דהלכה כת"ק דרבים חשיב ולמיפסק כשמאי מה"ט דמטי בה משום חגי הנביא דלענין פסקי הלכו' אין הנביא ו' מוסיף תת כח למישבק מכחו לכללין שבכל פסקי הלכות דקי"ל דהלכה כת"ק. סוף דבר שדברי הרב מהר"א יצחקי ז"ל, בזה אינם מחווירין לי כלל:

ואשר אני אחזה לי דהרמב"ם ז"ל פסק דחייב בדינא רבה וכדכתיבנא לעיל. ואע"ג דלחד לישנא אפליגו בה ת"ק ושמאי הזקן ולת"ק לא מחייב בד"ש אלא בדינא זוטא. משמע ליה להרמב"ם ז"ל דהא דלת"ק לא מיחייב רק בד"ז. היינו לפי האי לישנא דהאיבעית אימא דלכ"ע אין שלד"ע וחייב דקאמר שמאי היינו בי"ש דלפ"ז ע"כ לומר דדינא רבה ודינא זוטא איכא בינייהו ומאי פטור דת"ק מדינא רבה. אמנם לפי מאי דקאמר הש"ס בתחילה דבדיני אדם פליגי דשמאי סבר דיש שלד"ע והוא ההוא לא דריש. מסתברא לן למימר דכיון דלב"ש יש שלד"ע ובדיני אדם נמי מיחייב משלח. דלת"ק מיחייב בי"ש

בדינא רבה מיהא. והנה רבא קאמר התם בתר הכי את"ל סבר שמאי יש שלד"ע וב"כ מלמדין וכו' דמדקאמר רבא הכי ס"ל כתירוצ' קמא דהש"ס דב"ש ס"ל יש שלד"ע ולא כהאיבעית אימא דדינא רבה ודינא זוטא א"ב. וכיון שכן דב"ש ס"ל דיש שלד"ע מינה דלת"ק חייב בי"ש בדינ' רבה מיהא כנז' ולהכי פסק שפיר הרמב"ם ז"ל דעון הריג' בידו וחייב מיתה בי"ש בדינא רבה והיינו כת"ק כנלע"ד. ותו לא מידי:

קיט

אין שליח לדבר עבירה. אפילו חיוב בידי שמים לא מיחיי' משלח אלא דוקא בשוכר השליח שיעשה שליחותו להד"ע. אבל בלא שכרו אלא שעשאו שליח באמירה בעלמא לא מיחייב משלח אפי' בידי שמים דסבור שלא ישמע לו. כ"כ התוס' ז"ל בב"ק דנ"ו ע"א ד"ה אלא לחבריה עלה הא דתניא התם אמר ר"י ד' דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חברו כו כו' והשוכר עידי שקר להעיד וכו' ופרכינן והשוכר עידי שקר ה"ד אילימא לנפשי' ממונ' בעי לשלומי ובדיני אדם נמי ניחייב אלא לחבריה. וכתבו התוס' ד"ה אלא לחבריה כגון שאין לחבריה מה לשלם או שהלך למד"ה או כגון שאין אנו יודעים שהם עידי שקר ודוקא שוכר אבל אומר פטו' מדיני שמים דסבור שלא ישמע לו דאין נראה לומר דנקט שוכר לאשמועינן דאפי שוכר פטור מדיני אדם שאין זה שום חידוש ולקמן לא עביד צריכותא אלא מדיני שמים ועוד דבפרקין תנן השולח את הבערה ביד חש"ו פטור מדיני אדם וחייב בד"ש שלח ביד פקח הפקח חייב משמע דשולח פטור אף מדיני שמים א"ד ז"ל יע"ש.

והנה הגאון ש"ך בח"מ סי' ל"ב סק"ג הקשה על דברי התוס' ז"ל הנז' מהא דאמרי' פ' האיש מקדש דמ"ג דאף דאין שלד"ע מיחייב בדיני שמים דמתמה התם בפשיטות מכלל דת"ק סבר אפי' בד"ש נמי פטור ומשני דינא רבה ודינא זוטא א"ב ופירש"י עונש גדול ועונש קטן. ואפשר ליישב דבריהם בדוחק אבל מ"מ נ"ל עיקר דלעולם חייב בד"ש היכא דגורם היזק לחבירו אפי' לא שכרן והא דקתני השולח את הבערה ביד פקח הפקח חייב ולא קתני דהשולח חייב בד"ש היינו כיון דפקח משלם תו לא שייך דיצא שמים על המשלח וכ"כ הריטב"א בפרק האיש מקדש וז"ל שלח ביד פקח פקח חייב פי' והשולח פטור לגמרי ואפי' בד"ש כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפקח משא"כ בשוכר עידי שקר שפטור מדיני אדם וחייב בד"ש דלא אשתל' ניזק מנזקיה וכן אתה אומר בכל אותם שבריש פ' הכונס עכ"ל:

והא דקתני השוכר אורחא דמילתא נקט דאם אינו שוכר מסתמא אין שומעין לו דתרי לא עבדי דחטאי אם אין להם הנאה א"ד הר"ב ש"ך ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד מאי דק"ל על התוס' מהא דאמרי' בפ' האיש מקדש דאף דאין שלד"ע מיחייב בדיני שמים. לאו קושיא היא כלל דלענין עונש בי"ש על שגרם שהשליח עשה דבר איסו' כההיא דאומר לחבירו צא והרוג את הנפש דפ' האיש מקדש וכיוצא בו פשיטא דחייב עונש בדיני שמים אף בלא שכרו להשליח אלא שאמר לו כיון דס"ס בשליחותו ששלחו לעשותו להאיסור גרם שהשליח עשה האיסור ועונו ישא בדיני שמים על גרמא זו. אמנם לענין חיוב תשלומי ממון על שגרם הזק לחבירו כההיא דשוכר עידי שקר דפ' הכונס דחיוב תשלומין בי"ש הוה משום דגרם המשלח היזק ממון לחבירו ע"י שאמר להעדי' שיעידו שקר. בהא כתבו שפיר התוס' דאע"ג דלענין עונש בי"ש על גרם עיקר האיסור דעדות שקר עונו ישא גם המשלח בדיני שמים מפני שגרם שהעדים עשו איסורא דעדות שקר ואפי שלא שכרן. מ"מ לענין שיהא חייב בדיני שמים לשלם המשל' תשלומי הנזק שהזיקו העדים להניזק בעדותם של אלו מה"ט שהוא גרם שהעדי' הפסידו להניזק. לא מיחייב באמירה בעלמא שאמר להעדים שיעידו קר דלענין חיוב תשלומי ממון על גרם נזק לחבירו אפי' בדיני שמים לא מיחייב אלא בדמסתמ' השליח יעשה שליחותו וילך ויזיק לחבירו דבהכי שפיר משלח גורם הנזק חשיב וחייב בדיני שמים בתשלומין אע"ג דבדיני אדם פטור משום דהו"ל גרמא בנזקין וגרמ' בנזקין פטור בדיני אדם. אבל היכא דאיכא למימר דהשליח קרוב הוא שלא ישמע לו ולא יעשה שליחותו להזיק לחבירו לא חשיב משל' גורם גמור דנזק חבירו אפי' בדיני שמים לענין שיתחייב לשלם לחבירו מה שהוזק ע"י השליח אלא דעונש בידי שמים עליו על גוף האיסור שעשה השליח על פיו אבל חיוב תשלומין לא מיחייב אפי' בדיני שמים. ולהכי כתבו התוס' שפיר דההיא דהשוכר עידי שקר דקתני בברייתא דחייב בדינ' שמי' דהיינו דחייב בדיני שמים בתשלומין דהוה דוקא בשוכר דבהכי חשיב שפיר המשלח גורם גמור דנזק חבירו להתחייב בדיני שמים בתשלומין נמי מלבד העונש שעליו בשמים על גרם העבירה שגרם שעשו העדים על ידו שהעידו שקר. משום דכיון ששכרן קרוב שיתפתו העדים מפני חמוד ממון של שכרן ויעשו שליחותו. ולכן גורם נזק גמור חשיב גם לענין חיוב תשלומין בדיני שמים. אמנם כי לא שכרן אלא שאמר להם באמירה בעלמא שיעידו שקר לחבירו לאו גורם גמור הוה אפי' בדיני שמי' לענין חיוב תשלומין משום דסבור דמסתמא העדים לא ישמעו לו לעבור עה"ת ולהעיד שקר בלתי שום הנאה דחזקה דאין אדם חוטא ולא לו. ולהכי לאו גורם היזק לחבירו חשיב אפי' בדיני שמים לחייב בתשלומין אע"ג דלענין עונש בי"ש על גוף האיסור שיעשו העדים על פיו חייב גם באמירה בעלמא כיון דסוף סוף הוא היה שורש פורה. וגו' באמירתו שיתעוררו העדים לעשות האיסור. מ"מ לענין

חיוב תשלומי הנזק להניזק לא מיחייב אפי' בדיני שמים באמירה בעלמא כיון דליכא למימר שקרוב הדבר שהשליח יעשה שליחותו וילך ויזיק לחבירו אלא אדרבי' קרוב יותר שלא ישמע לו השליח זהו הנלע"ד ברור בכונת דברי התוס' ולא קשיא כלל ע"ד קושי' הר"ב ש"ך ז"ל מהא דאמרי' בפ' הא"מ דאע"ג דאין שלד"ע חייב בי"ש דחיוב עונש בי"ש דפ' הא"מ לחוד וחיוב תשלומין בדי"ש לחוד כאמור ומדובר.

ולפי האמור הנה מאי דכת' שם בהג"ה בש"ך וז"ל ולענ"ד לכאורה נראה ראיה לדברי התוס' מהא דאמרי' בסנהדרין פ' ז"ב דכ"ט ע"א מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דאמ' ר' שמלאי הרבה טענו' היה לו לנחש לטעון ולא טעין ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא מאי הו"ל למימר דברי הרב וכו' וטעם דאמרי' אין שלד"ע הוא נמי משום אותה טענה דדברי הרב וכו' ואי תימא דבדיני שמים חייב הא התם דיני שמים הוה וא"כ לא הוה מועיל הטענה דדברי הרב נגד הקב"ה משום דד"ש הוי ואע"ג דאיתא במדרש רבה שדנו אותו בסנהדרין של ע"א מ"מ דין שמים הוא אלא ודאי אין שלד"ע אפילו בד"ש ויש לדחות בדוחק ע"כ דברי המגיה דהש"ך יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא לבאר כונת דברי התוספו' ז"ל אין מקום לראייתו לדברי התוס'. דהא ודאי דאע"ג דאין שלד"ע מ"מ בי"ש חייב וכדמפור' יוצא מהש"ס דפ' הא"מ וכמ"ש הש"ך ז"ל ובהא לא מצו התוס' לחלוק ומאי דכתבו התוס' ז"ל דדוקא שוכר אבל באומר אפילו בדיני שמים לא מיחייב היינו לענין חיוב תשלומין וככל מאי דכתיבנא וברירנ' דבריהם לעיל וא"כ הא דפ' ז"ב דמנין שאין טוענין למסי' מנחש הקדמוני קשה עלה מהך סוגיא דפ' האיש מקד' כי מהסוגיא דפ' הא"מ מפורש יוצא דאע"ג דאין שלד"ע חייב המשלח בי"ש.

וראיתי להרב מ"ל ז"ל פ"ב מהל' רוצח עלה דכתב הרמב"ם ז"ל אבל השוכר הורג להרוג את חבירו או ששלח עבדיו והרגוהו כו' עד וכל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים כו' שכתב וז"ל הריטב"א ז"ל כתב דדוקא שוכר דעביד מעשה חייב בדיני שמים אבל בדיבורא לא מיחייב. ואפשר שלזה כיון רבי' במ"ש או ששלח עבדיו והרגוהו דדוקא עבדיו שהם שכורים לו. ובזה ניחא לי ההיא דאמרינן בסנהדרין דאין טוענין למסית וילפינן לה מנחש דאי טען לו השי"ת הו"מ לומר דברי הרב וכו' ולפי פשטן של דברי' קשה דמה היה מועיל לו טענה זו הא בדיני שמים דנו אותו. אלא ודאי דאף בדי"ש היה פטור משום דלא היה התם אלא דבורא בעלמ' א"ד ע"ש.

והנה לפי מ"ש הרב בשם הריטב"א ז"ל מילת' בטעמא דדוקא שוכר דעביד מעשה חייב וכו' מוכח דעיקר הטעם דבשוכר חייב ובאומר לא מיחייב הוה משום דכדי שיהא חייב בדיני שמי' בעינן שיעשה המשלח מעשה והיינו שהוא שוכרו להשליח דבמה ששכרו

הרי עביד מעשה ומשום דעבי' מעשה הוא דמיחייב בדיני שמים על מעשיו. אבל בלא שכרו אלא בדיבורא בלחוד שלחו כיון דלא עביד משלח שום מעש' כלל רק האי דבורא בעלמ' דאמר למשלח שיעשה האיסור לא מיחייב אפי' בדיני שמים כן מוכח להדיא מהני מילי דהריטב"א ז"ל. ולפ"ז נרא' דדוק' בשכרו עתה לשלי' זה שיעשה לד"ע זו דעבי' מעשה דהשכירות לד"ע זו הוא דשייך לומר דחייב בדי"ש משום דעביד מעשה דהא עביד משלח מעשה כדי שתעשה הד"ע ע"י שלוחו. אמנם במי ששולח עבדו שהוא שכור לו כבר לכל עבודותיו ועת' שולחו לד"ע כיון דלא שכרו בתחילה ובראשונה בשביל שיעשה הד"ע זו לא שייך למיחשביה במה שהוא עבדו דעבי' מעשה בשליחותו זה ששלחו עתה להדבר עביר' משום מה שהוא שכו' לו מכבר כיון דבעת ששכרו לאו להאי מילתא דאיסורא שכרו אלא לשמשו כעבר המשמש לרבו והשתא הכא הוא דאומר לו לעבדו שיעשה לו הדבר עבירה. וליכא השתא הכא בשליחותו זו דלד"ע רק דבורא בעלמא.

והנה כי כן לא כיון יפה הרב מ"ל ז"ל במ"ש ע"ד הריטב"א ז"ל הנז' ואפשר שלזה כיון רבינו במ"ש או ששלח עבדיו והרגוהו דדוקא עבדיו שהם שכורים לו ע"כ. דהרי הריטב"א ז"ל עיקר טעמו ונימוקו עמו דדוקא שוכר דעבי' מעש' דלפ"ז הוי דוקא בשוכרו עתה להשליח להדבר עביר' דבהכי הוה שפיר חיובו בדיני שמים משום דעביד מעשה בשולחו להשליח להד"ע אבל בשולח עבדו לד"ע דלא עביד השתא הכא שום מעשה בשולחו לעבדו להד"ע לא מיחייב אפי' בדיני שמים וא"כ אדרבה מדברי הרמב"ם דכתב או ששלח עבדיו מוכח דלא ס"ל כהריטב"א דדוקא שוכר דעביד מעש' אלא אפי' בדיבור' בעלמ' נמי מיחייב בדיני שמים דשולח עבדו לד"ע ליכא למיחשבי' דעביד מעשה בשולחו להד"ע אלא דבורא בעלמ' הוה כאמור. ומאי דכת' הרמב"ם אבל השוכר הורג וכו' או ששלח עבדיו י"ל דאורחא דמילתא נקט דהני נשמעין אליו ועבדי שליחותו אף להרוג ולשפוך דם נקי משא"כ באומר לשלוחו שאינו עבדו ובחנם דלא שכיח שישמע לו לשפוך דם חבירו.

גם עיקר האי סברא דכתב הרב מ"ל ז"ל בשם הריטב"א ז"ל דדוקא שוכר דעביד מעשה חייב בדיני שמים. לא נמצא כזה בדברי הריטב"א ז"ל והרב המגיה שם במ"ל ציין ע"ד המ"ל בשם הריטב"א הנז' א"ה בפ' האיש מקדש ע"כ. ואחד הרוא' שם דברי הריטב"א בפ' האיש מקדש ישר יחזה דלא כתב כן הריטב"א אלא אדרבה מבואר יוצא שם מדבריו דלא שמיע ליה כלום 'לא ס"ל כלל לחלק כל כי האי חלוק' דבין שוכר דעביד מעשה לאומר אמיר' בעלמא וז"ל הריטב"א ז"ל שלח ביד פקח הפק' חייב פי' והשולח פטור לגמרי ואפילו מדיני שמים כיון שכבר נשתלם הניזק מן הפקח משא"כ בשוכר עידי

שקר שפטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים דלא אשתלם ניזק מניזקיה וכן אתה אומ' בכל אות' שבריש פ' הכונס עכ"ל ז"ל יע"ש. אשר מדבריו אלו אתה למד למוד מפורש דלא ס"ל כלל לחלק בהאי חיובא דבדיני שמים בין שוכר לאומר דבורא בעלמא וכבר כתבנו לעי' דברי הש"ך שהביא להני מילי דהריטב"א ולמד מדבריו דחולק על התוס' דפ' הכונס שכתבו לחלק להאי חילוקא דבין שוכר לאומר. ואף גם זאת כתבנו דגם התוס' לא אמרו לחלק בין שוכר לאומר אלא לענין חיוב תשלומין אבל לענין חיוב עונש בידי שמים על גוף האיסור שעשה השליח על פי צוויו גם התוס' ז"ל מודו דחייב עונש בי"ש אפי' בלא שכרו אלא שלחו בדבורא בעלמא. ובכן אכתי לא מתרצה האי קושיא דהוקש' לו להרב מ"ל ז"ל מההיא דסנהדרין דמנין שאין טוענין למסית וכו' אף לדברי התוס' ז"ל דאשכחן להו דמחלקי להאי חילוקא דבין שוכר לאומ' כדכתיבנא לעיל על דברי המגיה דבס' הר"ב ש"ך דמייתי ראיה להאי חילוקא דהתוס' ז"ל מהאי סוגיא דסנהדרין ככל האמור לעיל.

ועוד אני אומר דאף אי יהיבנא ליה להרב מ"ל כל דיליה דאיכא הכי בדברי הריטב"א ז"ל באיזה מקום שכתב כן דדוקא שוכר דעבי' מעש' חייב בד"ש אבל בדבורא לא. מ"מ לא מתיישב בהא לקושיא דיליה מההיא דסנהדרין. משום דבעובדא דהנחש איכא מעשה רבה טפי משוכר שהרי הנחש דחפה לחוה עד שנגעה ועל ידי מעשה זה שדחפה ונגעה בעץ הדעת באה לידי אכילה וכמו שדרשו ז"ל על מאמר הנחש לחוה לא תמותון דחפה עד שנגעה אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה וכמ"ש רש"י ז"ל בפי' החומש יע"ש. ואין לך מעשה גדול מזה לחייב בה בדיני שמים. והרב המגיה מוהר"י כולי ז"ל שם כתב ע"ד הרמ"ל ז"ל הנז' א"ה עיין ש"ך ח"מ סי' ל"ב סק"ג ור"ס קפ"ב ואני שמעתי בבית מדרשו של שם הוא הרב הכולל כמהר"ר חיים קמחי נר"ו שהרב המחבר היה מיישב קושיא זו בהא דאמרי' בפ' האיש מקדש דמ"ג דבאומ' לשלוחו צא בעול את הערוה ואכול את החל לכ"ע הוא חייב ושולחיו פטור שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ה"נ דכוותא ועמ"ש הרב המחבר בס' דרשותיו בדרך האתרים ד"ו ע"ב א"ד הרב מהר"י כולי ז"ל בהגהה יע"ש.

ולענ"ד גם האי תירוצ' דאמר מר מפי השמוע' מהרב הר"ח קמחי בשם הרב מ"ל ז"ל לקושייתו הנז' לאו תירוצא הוא כלל דאיברא דהכי אמ' רבא התם דאפי' לשמאי דסבר יש שלד"ע וקסבר ב"כ מלמדין מודה באומר לשלוחו צא ובעול את הערוה או אכול את החלב דהשליח חייב ושולחו פטור דלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב היינו לענין חיוב בדיני אדם. אבל בי"ש י"ל דחייב משלח אף דהשליח נהנה כיון דהוא

פיתה את השליח שיהנה מן האיסור וחייב בידי שמים משו' גורם. וא"כ אכתי קושיית הרמ"ל במקומה עומדת דמנ"ל ללמוד מנחש הקדמוני דאין טוענין למסית אף בענין חיוב בידי אדם ממה שלא טען הקב"ה לנחש דברי הרב וכו' הא הנחש בדיני שמים דנו אותו וא"כ איכא למימר דלהכי הוא דלא טען לו הקב"ה משום דבדיני שמים מיהא לעולם חייב ואף שיש לו טענה זו ואפי' דהוה נמי לה"ט דזה נהנה כו' דה"ט לא מהני למפטריה אלא מחיוב דבידי אדם. ולענין חיוב דבידי אדם אפי' בדבר דלא נהנה שליח מיפטר בהאי טענה דדברי הר' כו' ואפי שלא טען הוא ואין ללמו' כלל מהנח' דאין טוענין למסי' בחיו' דבדי' אדם.

ואשר אני אחזה לי בישוב הך קושי' דהר מ"ל והרב המגיה דבש"ך מהך סוגי' דסנהד'. דמאי דקאמ' הש"ס ומפני מה לא טען לו הקב"ה לפי שלא טען הוא אין הכונ' דהיה מועי' לו והוה מיפטר דנ"ל דכוונת הש"ס הכי הוה דמפני מה לא טען לו הקב"ה טענה זו אף שלא היה מועיל לו מ"מ היה לו להקב"ה לטעון לו טענה זו ולסתור אותה ולחייבו להודיעו שבדין הוא חייב ואל יחשוב שהוא פטור מן הדין. ומשני לפי שלא טען הוא כלומר דאי הוה הוא טעין טענ' זו אז הוה השי"ת משיבו וסות' טענתו ולחייבו אבל כשהוא לא טעין לא טענינן ליה כדי סתור טענתו. וא"כ מכאן שאין טוענין למסית כלל אפי' טענה שתועיל לו להפטר בה מן הדין דאי טוענין למסית טענה שתועיל לו. גם טענה שלא תועיל לו מדינא יש לטעון לו ולהשיב עליה ולסתור אותה ולחייבו כדי להודיעו שאין בטענתו שהיה לו לטעון כלום וכדין חייבוהו כנלע"ד ועיין במד"ר בבראשי' פ' כ' סי' ג' ובמ"ש הר' יפ"ת שם דקל"ז סע"ד.

והנה במאי דכתבו התוס' ז"ל בפ' הכונס לחלק בחיוב בד"ש בין שוכר לאומר ומ"ש ע"ד הרב הר"ב ש"ך ז"ל ככתוב לעיל ראיתי להרא"ש ז"ל בתוספותיו למס' קדושין לדמ"ב ע"ב שכתב כדברי הש"ך וז"ל תוספי הרא"ש ז"ל שלח ביד פקח הפקח חייב מדלא קאמ' משלח חייב בד"ש כמו בריש' מכלל דמשלח פטור לגמרי אע"ג דבריש הכונס קאמר דהשוכר עידי שקר להעיד לחבירו חייב בד"ש היינו משום דאיכא שכירות אבל היכא דליכא שכירות אפי' בד"ש לא מיחייב דאינו סבור שישמע לו ומיהו לקמן בשמעתין אמרי' דהאומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דמשל' חייב בד"ש לכל הפחו' בדינא זוטא. ומסתבר דבממון נמי יש עונ' של ממון והא דנקט התם שוכר עידי שקר מצינא למימר דבלא שוכר נמי מיחייב והא דנקט שוכר לאשמועינן דאפי שוכר לא מיחייב בדיני אדם והא דלא תנא הכא חייב בד"ש גבי משלח משום דתנא הפקח חייב לשלם ואם אין לו מה לשלם אפשר דמשלח חייב בדיני שמים עכ"ד ז"ל. הרי שכתב בתחיל' לחלק בין

שוכר לאומר כדברי התוס' דפ' הכונס ושוב דחאו מכח הא דאמרי' באומר לשלוחו צא והרוג את הנפש דחייב בד"ש לפחות בדינא זוטא ונייד מפני כן ממ"ש בתחילה וכת' דאין לחלק בין שוכר לאומר וההיא דשולח את הבערה דהפקח חייב ומשלחו פטור לגמרי הוה משום דהרי משתל' ניזק ניזק מהפקח והיינו ככל מאי דכתב הרב ש"ך ז"ל. אלא דמ"ש הרא"ש ז"ל דמאי דקתני התם שוכר עידי שקר לאשמועי' דאפי' בשוכר לא מיחייב בדיני אדם הוא קשה דלענין חיוב בדיני אדם אין זה חידו' ובש"ס שם דפריך פשיטא לא עביד צריכותא אלא מדיני שמים וכמ"ש התוס' שם ומן התימ' על הרא"ש ז"ל איך ניחא ליה למימר דמשום חידושא דבדיני אדם נקט שוכר כיון דבש"ס שם פריך פשיטא ומשני מ"ד דברי הרב כו' ובדיני שמים נמי. לא ליחייב אשר מזה ודאי מוכח להדיא דלדיני אדם לא הוה שוכר שום חידוש כלל וכמ"ש התוס' ז"ל. ועיין בתשו' חוות יאיר סי' ושו"ת זרע אברהם ח"ב חח"מ סי' י"ב דקט"ו ע"ד וסי' י"ג דף קכ"א ע"ד שיש להשיב על דבריהם ואין להאריך.

קכ

אין שליח לדבר עבירה. נסתפק הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"א סי' קט"ו אי אמרי' גם באיסורא דרבנן אין שלד"ע כיון דמן התורה חשיב שליח. או דילמא אפי' במילי דרבנן דבר עבירה מקריא ושייך ביה דברי הר' ודברי התלמיד דברי מי שומעין דכל מילי דרבנן אלאו דלא תסור אסמכינהו כדאמרי' בעלמא ואמרי' האי דעבר אדרבנן שרי למקרי ליה עבריינא ובר נדוי הוא כדשמתיה רבינא להההוא גברא דהוה משתמש באילן בפ' הדר וכן אמרי' בפ' אלו מגלחין ואין כאן מקום להאריך א"ד ז"ל יע"ש.

והרב מ"ל ז"ל פ"ב מה' רוצח הבי' להאי ספיקא דהרב מוהרימ"ט ז"ל וכתב עלה וז"ל ואני תמה על הרב ז"ל מההיא דאמרי' בפרק הפרה דנ"ג נימא כורה גרם ליה ופי' רש"י כגון שהית' כרויה ועומדת קודם לכן דאי הוא כרייה הוה כורה חייב דאין שלד"ע דאסור לקלקל ברה"ר ע"כ. ואיסור זה דמקלקל בר"ה פשיטא דהוי מדרבנן ואפ"ה אמרי' אין שלד"ע. גם באותו פרק דנ"א אמרי' בור של שני שותפין היכא משכחת לה אי דשוו שליח אין שלד"ע. ועבירה זו היא מה שפרש"י בדנ"ג דהיינו דאסור לקלקל רה"ר. שוב הוקשה לי בההיא דאמרי' בפ"ק דב"מ ד"י א"ב כהן כו' א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן כו' ואי אמרת דאף באיסורין דרבנן אמרינן דברי הרב כו' א"כ אף למ"ד דכל היכא דשליח לאו בר חיובא הוא מיחייב שולחו הכא משלח לא מיחייב דאף דנשים אינן באזהרת לא תקיפו מ"מ איסורא דרבנן איכא ואפי' מקפת את הקטן וכדאיתא בנזיר וכ"פ רבינו בסוף ה' ע"ז. וא"כ כיון דשייך גבה דברי הרב כו' מיפטר משלח. ודוחק הוא

בעיני לומר דסוגיא זו אתיא אליב' דרב הונא דאית ליה דגבי אשה אפי' איסורא דרבנן ליכא וכדאיתא בנזיר מאחר דלית הלכת' כוותיה. עוד עלה בדעתי לומר דשאני הכא דהמשלח מוזהר מן התורה ומש"ה חשיב שליח לאו בר חיובא אף שמוזהר מדרבנן. ולא נתיישב בעיני תירוץ זה וכעת הדבר צריך תלמוד א"ד ז"ל יע"ש.

והנה מאי דתמה הרב מ"ל על האי ספיקא דרבינו מהרימ"ט ז"ל מההיא דפ' הפרה והכי אמר מר דמקלקל בר"ה פשיט' דהוי מדרבנן. תם אנכי ולא אדע מנ"ל להרב ז"ל להאי מילתא דפשיטא ליה דמקלקל בר"ה בכריית בור דלא אסיר אלא מדרבנן עד שמכח זה תמה על דברי מהרימ"ט ז"ל. ועוד דאדרבה מוכח דאיסור קלקול בר"ה איסור דאורייתא הוא כיון דכרייתו בר"ה תקל' היא דרבים עוברים בו ויפול שמה ודאי שור או חמור או אדם. ובב"ק ד"ן ריש ע"א קאמר ר' ישמעאל מאי בעל הבור בעל התקלה יע"ש. והיינו דהוא עשאו באיסור בשעת שכרהו דעשה התקלה וגדולה מזו כתב הגאון רש"ל בס' יש"ש דב"ק פ"י סי' כ"ג דאפי' גרמא בנזקין דקי"ל דפטור דאפ"ה אסור מדאורייי' דהוא בכלל עשה דואהבת לרעך כמוך יע"ש. כ"ש לכרות בור בר"ה דהיא תקלה גדולה וודאית להזיק ממון חבירו כי קרוב לודאי שיפול שמה שור או חמור ולא עוד אלא דאיכא נמי תקלה להמית שם אד שיפול שם וימות פשיטא דתקלה כזו אסור לעשותו דבר תורה. באופן דמאי דכתב הרב מ"ל דקלקול רה"ר בכריית בור פשיטא דלא אסיר אלא מדרבנן אחר המחילה רבה דליתא אלא הדבר פשוט דאיסורו דבר תורה.

ולע"ד נראה להביא ראיה דבאיסור דרבנן יש שלד"ע ממ"ש הריטב"א ז"ל בחי' לפ"ק דב"מ לד"י הביאו הר"ב בס' א"ז שם עלה דאמרי התם מאי בינייהו א"ב כהן דאמר לישראל צא וקדש לי אשה גרוש' ללישנ' דב"ח ה"נ לאו ב"ח הוא ושולחו מיחייב כו' וכתב עלה הריטב"א ז"ל וא"ת והא איכא משום לפני עור ואפשר לומר דהאי סוגיא כרבא כו' עי"ל דמיירי כשכהן עצמו היה יכול לקדשה לעצמו דבכי הא ליכא משום לפני עור כדאיתא בפ"ק דע"ז עכ"ד ז"ל יע"ש. והשתא אם איתא דגם באיסור דרבנן אין שלד"ע משום דגם באיסור דרבנן שייך למימר ליה דברי הרב וכו' מאי האי דתריץ יתיב הריטב"א לקושייתו דהא עובר על לפני עור דמיירי בשכהן עצמו היה יכול לקדשה דבכי הא ליכא משום לפני עור כדאיתא בפ"ק דע"ז. הא מאי דאיתא בפ"ק דע"ז דבכה"ג ליכא משום לפני עור. היינו דליכא איסורא דלפני עור דאורייתא אבל איסורא דרבנן מיהא איכא אף בדלא קאי בתרי עברי דנהרא. וא"כ אכתי ב"ח הוה מה"ט דדברי הרב וכו' משום איסורא דרבנן דעביד ישראל השליח כשמקדשה לו. אלא ע"כ דפשיטא ליה להריטב"א ז"ל דבאיסו' דרבנן לא אמרי' דברי הרב וכו'. ומיהו לפי מ"ש הרב מ"ל ז"ל

לדחות מאי דמייתי מהא דאומר לאשה אקפי לי קטן דהיכא דשולח מוזהר מן התורה והשליח אין עליו לא איסור דרבנן שאני. מדחי נמי הא דמייתינן מדברי הריטב"א ז"ל. **וראיתי** להגאון מהרי"ח לנדא בספרו הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"ה סימן ע"ה שכתב וז"ל הדין פשוט בעיני שגם באיסור דרבנן שייך אין שלד"ע וככל ההוכחות הברורות שהוכיח המשנה למלך בפ"ב מה' רוצח ומה דהוה ק"ל לבעל מ"ל מאיש שאמר לאשה אקפי לי קטן והרי אשה אסירה להקיף הקטן מדרבנן ודחיקא ליה מילתא להבעל מ"ל לומר דסוגיא זו אתיא כר"ה כיון דלית הלכתא כר"ה רק נקטינן דאשה אסורה להקיף קטן מדרבנן. אני אומ' פה קדוש יאמר דבר זה ומתחלה אוכיח ראיה ברורה מדברי התוס' ז"ל שגם באיסור דרבנן אמרינן אין שלד"ע שהרי התוס' ז"ל כתבו שם בב"מ ד"י ע"ב בד"ה דאמר לישראל וכו' שכתבו אבל ישראל אף שעובר משום לפני עור מ"מ כיון דאי מקדש' לעצמו לא מיחייב לא מיקרי בר חיובא. והנה לפני עור לכ"ע היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא לית ביה איסור דאורייתא רק מדרבנן וא"כ מה קשיא להו מלפני עור. אלא ודאי דגם באיסור דרבנן מיקרי ד"ע רק עיקר הסברא כאן שלעצמו אם מקדשה ליכא חיוב לא מיקרי ב"ח. והנה באשה המקפת לקטן רוב הפוסקים ס"ל דמותרת להקיפו לכתחילה והם הרי"ף והרא"ש כמו שהביא הב"י בשמם בסי' קפ"א וכן ס' המצות וא"כ שפיר לדידהו מאי דאמרי' איש שאמר לאשה וכו' ואפי' להרמב"ם שסובר שאסורה מדרבנן והסכים לדבריו הראב"ד מ"מ אין זה דוחק אם נוקי הך אוקמתא אליב' דר"ה. אלא שאין אנו צריכין לזה אפי' לדידהו דהא דלדידהו אשה אסורה להקיף קטן נלע"ד הטעם שאף הניקף עובר אלא שקטן אוכל נבילות וכו' אף שאין מצווין להפרישו מ"מ זה הוא כמאכילו בידים ולכך קברתינהו חובה לבנים. וא"כ עיקר האיסור מדרבנן שבאשה לדעת הרמב"ם הוא משום מכשול הקטן והוי לפני עור וא"כ כיון שהאשה עצמה לאו בר חיובא היא אם מקפת לעצמה רק שכאן היא ב"ח משום לפני עור לא מיקרי ב"ח דומיא דכהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרוש' דאף שעובר משו' לפני עור לא מיקרי ב"ח. ועוד אני תמה על המ"ל בזה דהרי ע"כ לא מספקא ליה למהרימ"ט ז"ל אלא אי באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע כיון דמן התורה חשיב שליח אבל אי אסור מן התורה אין כאן ספיקא וא"כ איך הקשו שם בגמ' אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי והדבר תמוה וכי הוה ס"ד שאשה ועבד מותרי' לגנוב וא"כ למה לא נאמר אין שלד"ע אלא ודאי דלהאי מ"ד בר חיובא לא אמרי' אין שלד"ע כי אם כשהשליח ב"ח לאותו דבר כמו המשלח כגון כהן שאמר לכהן שהשליח ב"ח לאותו דבר כמוהו אב כשאינו ב"ח לאותו דבר עצמו שהיה המשלח חייב לא משגחינן בשום איסור שיש שם כו' וכיון

שאין עליה אותו חיוב שיש על המשלח דהיינו חיוב תשלומין לא מיקרי ב"ח וכו' א"ד ז"ל יע"ש.

והנה מאי דתמ' הגאון על הר"ב מ"ל בתמיהתו הב' דהרי ע"כ לא מספקא ליה למהרימ"ט אלא אי באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע כיון דמן התורה חשיב שליח אבל אי אסור מן התורה אין כאן ספיקא. אחר המחיל' רבה דאין בתמיהתו זו כלום דהא טעמא דאין שלד"ע אפי' באיסור דאורייתא אינו אלא משום דאיכא להה"ט דדברי הרב כו' וא"כ היכא דהשלי' לא עביד רק איסור' דרבנן אף שלהמשלח איסורא דאורייתא הוא אי משום איסורא דרבנן דעביד השליח ליכא למימר ליה להשליח דברי הרב וכו' שפיר הוה שליח דבר תורה אף שלהמשלח איסור דאורייתא הוא וכל עיקר ספיקו של מהרימ"ט ז"ל אי באיסור דרבנן אמרינן אין שלד"ע הוה משום דאפשר דכיון דהשלי' לא עביד רק איסור דרבנן ליתיה גביה להה"ט דדברי הרב וכו' כיון דמדאורייתא לא עביד שלא כדברי הרב או דילמא כיון דגם באיסור דרבנן איכא משום לאו דלא תסור דכולהו מילי אסמכינהו אלאו דלא תסור שייך שפיר גם באיסור דרבנן להה"ט דדברי הרב זהו עיקר צדדי דהאי ספיק' דמהרימ"ט ז"ל וכאשר בא מפורש בדבריו ז"ל. וא"כ ה"ה נמי כשלהמשלח הוה איסור דאורייתא ולשליח ליכא אלא איסורא דרבנן כה"ג דאיש שאמר לאשה אקפי לי קטן איתיה להאי ספיקא דמהרימ"ט ז"ל דאפשי' דליכא למימר בכה"ג להשליח דברי הרב כו' כיון דלא עבר שליח אדאורייתא דמשום איסור דרבנן לא אמרי' דברי הרב כו'. ולכן שפיר מייתי הרב מ"ל ז"ל מהא דאמרי' בש"ס כגון איש דאמר לאשה אקפי לי קטן. ומאי דמייתי הגאון ז"ל מהא דאמרינן בפ"ק דב"מ אלא מעתה האומר לאשה ועבד צאו וגנבו לי כו' להוכיח דלמ"ד בר חיובא לא אמרי' אין שלד"ע אלא כשהשליח ב"ח לאותו הדבר כמוהו אבל כשאינו ב"ח לאותו דבר עצמו שהיה המשלח חייב לא משגחינן בשום איסור שיש כאן. אי מהא נמי לא שמיה מתיא דלענין חיוב תשלומין להניזק מה שהוזק שאני וכמו שכבר כתבנו בזה באורך על דברי הגאון ז"ל אלו לעיל סי' צ"ח ושם כתבנו לבאר כונת הך סוגיא יע"ש.

גם מאי דכתב הגאון ז"ל דטעמא דאשה אסור' להקיף את הקטן הוה משו' שאף הניקף עובר והו"ל קטן אוכל נבילות דאין מצווין להפרישו אבל זה הוא כמאכילו בידים כו' וא"כ עיקר האיסו' מדרבנן שבאשה לדעת הרמב"ם הוא משום מכשול הקטן והוה לפני עור וא"כ כיון שהאשה עצמה לאו ב"ח היא אי מקפת לעצמה רק שכאן היא בת חיוב' משום לפני עור לא מיקרי ב"ח דומיא דכהן שאמר לישראל וכו' דאף שעובר משום לפני עור לא מיקרי ב"ח. לפענ"ד דבריו אלו תמוהים טובא דמה ענין איסור דלפני עור

לקטן אוכל נבילות דאסיר להאכילו בידים וכי האיסור דלהאכילו נבילות לקטן בידים משום מכשול הקטן הוא ומשום איסור דלפני עור דעובר המאכילו משום לפני עור הוא דאסור להאכיל נבילות לקטן בידים. הא ודאי ליתא דהא הקטן אינו מצווה כלל שלא לאכול נבילות דלאו בר דעת הוא דלהכי אין ב"ד מצווין להפרישו. וכיון שכן לא שייך כלל למימר דכי מאכילו גדול בידים הוא מכשילו לקטן ועובר הגדול המאכילו משום לפני עור דהא הקטן באכילתו לא נכשל באיסו' ולא שייך כלל למימ' שהגדו' המאכילו איסו' דאיסורו משו' מכשול הקטן הוא ועבר על לפני עור דקטן אין למו מכשול. אלא איסור דלהאכיל לקטן איסור בידים הוא מקרא דלא תאכלום קרי ביה לא תאכילם להזהיר גדולים על הקטנים וכדאיתא ביבמות פ' חרש דקי"ד ואיך כתב הגאון ז"ל דאיסור דהאשה להקיף את הקטן הוה משום דקטן אוכל נבילו' אין ב"ד מצווין להפרישו אבל זה הוא כמאכילו בידים ואסור משום לפני עור דמכשול הקטן דמה ענין דלפני עור לאיסור זה דלהאכיל לקטן איסור בידים. ועוד דאי טעמא דאיסורא דאשה בהקפת הקטן הוא משום דמאכילתו איסו' בידים דאין מאכילין איסור לקטן בידים. א"כ מדאורייתא אסור לאשה להקיף את הקטן מה"ט דמאכילתו איסור בידי' דהא האי איסורא דלהאכיל לקטן איסור בידים דאורייתא הוא דמקרא ילפינן לה דכתיב לא תאכלום קרי ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים. ואילו הרמב"ם וכן הראב"ד ז"ל קאמרי דאסור מדרבנן לאשה להקיף את הקטן. וא"כ ע"כ דהאי איסורא לאו משום הא דהיא מאכילתו איסור לקטן בידים ואסור להאכיל לקטן איסור בידים. אלא דאף דמן התורה אשה שריא להקיף לאיש אפילו לגדול משום דאינה בבל תקיפו וכל שאינו בבל תקיפו אינו בבל תקיף אפ"ה אסרו חכמים לאשה להקיף לגדול משום איסור הקפה עצמה כאילו היא מצווה שלא להקיף לאיש ואפילו לקטן כמו שמצווה האיש שלא להקיף לאיש ואפי לקטן. וטעם איסור זה דאסרו רבנן לאשה להקיף לאיש ואפילו לקטן נראה לע"ד דהוא משום גזירה דחשו חז"ל דלאו כ"ע ידעי להני דרשות דלא תקיפו אחד המקיף ואחד הניקף ולא לדרשא דכל שישנו בבל תשחית ישנו בבל תקיף כו' ואי חזו דאשה שריא להקיף את האיש סברי דה"ה לאיש דשרי להקיף לאיש אחר וכן נמי אי שרינן לה לאשה להקיף את הקטן מאן דחזי סבור דה"ה לאיש דשרי ליה להקיף את הקטן להכי גזרו חכמים ואסרו גם לאשה להקיף את האיש ואפי' את הקטן גזירה אשה אטו איש. כנלע"ד ברור בטעמא דהאי איסורא דאשה להקיף לאיש אפילו לקטן לדעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל באופן דמאי דאמר מר הגאון מהרי"ח ז"ל לדחות דברי הרב מ"ל דמייתי מהא דאמרינן

בש"ס איש דאמר לאשה אקפי לי קטן כו'. אחר המחילה רבה דלא צדק בכל מאי דכתב בזה על דברי הרב משנה למלך ז"ל.

האמנם לענ"ד נראה דכמו שכתב הר"ב מ"ל ז"ל לישבה באחרונ' דמשום דהמשלח עבר אדאורייתא והשליח אדרבנן לא מיקרי שליח ב"ח. כן הוא העיקר ואין זה דוק' כדסבור הרב מ"ל ז"ל. והוא מהא דכתבו התוס' ז"ל בהא דכהן שאמר לישראל וכו' דאע"ג דישראל עובר על לפני עור מיקרי ב"ח מפני איסור זה דכוותיה דהגאון מהרי"ח לנדא ז"ל ולא מטעמיה. דכוונת התוס' ז"ל בהא דכתבו דמשום דעבר הישראל משום לפני עור לא מיקרי ב"ח. הוא משום דבעינן שיהא השלי' ב"ח מן אותו האיסור עצמו שהמשלח מוזהר בו כמוהו בדומים דומיא דמעילה וטביחה ושליחות יד ושחוטי חוץ דמינייהו ילפינן להאי כללא דאין שלד"ע דכולהו הוו שליח ב"ח מן האיסור עצמו שהמשלח מוזהר בו וכמ"ש הר"ב בס' א"ז פ"ק דב"מ בשם תוס' שאנץ והרי"ף ז"ל וכתבתי בדריהם לעיל סי' צ"ו יע"ש וכ"כ מהר"מ ב"ב בתשו' ק"ג סי' תצ"ג דה"ט דלא מיקרי שליח ב"ח אע"ג דעובר על לפני עור משום דלאו ב"ח הוא דההיא עבירה גופה דשלא לקדש לעצמו אשה גרושה יע"ש וכתבתי גם דבריו ז"ל לעיל סי' צ"ח. וכיון שכן דבעינן דיהא שליח ב"ח מן אותה העבירה גופה שהמשלח מוזהר בו כמוהו בדומים דומיא דמעילה וטביחה ושליחות יד ושחוטי חוץ א"כ היכא דמשלח מוזהר על הדבר מדאוריי' והשלו' אינו מוזהר על האי איסור דבר תורה לא מדרבנן. הרי לא הוה השליח ב"ח מן אותו האיסור עצמו דהמשלח ב"ח בו ד"ת והשליח לאו ב"ח בו וד"ת לא מדרבנן ואיסורו דשליח בו משו' לאו דלא תסו' דכולהו מילי דרבנן אסמכינהו אלאו דלא תסור ולא הוה דומיא דמעילה וטביחה ושליחות יד ושחוטי חוץ ולא מיקרי שליח ב"ח. ולכן שפיר קאמר הש"ס דאיש דאמר לאשה אקפי לי קטן דלא מיקרי האשה שליח בר חיובא אף דאסיר לה מדרבנן להקיף לקטן וזה ברור.

ומאי דכתב הגאון מהרי"ח דהדין פשוט בעיני קדשו שגם באיסו' דרבנן שייך אין שלד"ע וככל ההוכחות הברורות שהוכיח המ"ל בפ"ב מה' רוצח. אחר המחילה רבה דאין הוכחותיו שהוכי' הרב מ"ל ז"ל ברורות דעיקר הוכחותיו הם במה שהניח במונח פשוט דאיסור קלקול רה"ר בכריית בור עשרה בולא הוי אלא מדרבנן. ואין זה ברור דאדרב' נרא' דאיסורו דאורייתא וכדכתיבנא לעיל. ועיין מ"ש שם סימן ע"א סוף אות ט"ז הגאון צבי הירש ז"ל.

גם מאי דמייתי הגאון מהרי"ח ז"ל להוכיח ראיה ברורה מדברי התוס' ז"ל שכתבו בב"מ ד"י ד"ה דאמר לישראל כו' אבל ישראל אף שעוב' משום לפני עור מ"מ כיון דאי מקדשה

לעצמו וכו' והרי לפני עור לכ"ע היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא לית ביה איסור דאורייתא רק מדרבנן וא"כ מאי ק"ל מלפני עור. אלא ודאי דגם באיסור דרבנן מיקרי ד"ע רק עיקר הסברא כאן כיון שלעצמו אם מקדש' ליכא חיוב לא מיקרי ב"ח. הא נמי לאו הוכח' ברורה היא דיש לדחות ולומר דמשום דפשיטא להו להתוס' האי מילתא דבעי' שיהא שליח ב"ח מן אותה העבירה עצמה שמשל' מוזהר בו ומשו' דבעי' דומיא דמעילה וטביחו' שליחו' יד ושחוטי חוץ דהוו הכי משו"ה כתבי דישראל אף שעובר משום לפני עור כלומר דאפילו שיהא באופן דהכהן לא היה יכול לקדשה בעצמו אלא ע"י שליח דעובר ישראל השליח משום לפני עור דבר תורה לא מיקרי שליח ב"ח. ולאו משום קושיא דקשיא להו איך קאמר הש"ס דכהן שאמ' לישראל צא וקדש לי אשה גרושה דלא מיקרי שליח ב"ח והא עובר הישראל על לפני עור והו"ל שליח ב"ח משום האי איסור' ומכח קושיא זו הוא דהוכרחו לחדש דבר זה דמשו' איסורא דלפני עור לא מיקרי ב"ח. דלהאי קושיא י"ל דמיירי בדלא קאי בתרי עברי דנהר' דליכא לפני עור דבר תורה לא דבלאו הכי נמי משמע להו להתוס' ז"ל האי סברא דבעינן שיהא ב"ח מן אותה העבירה עצמה שהמשלח מוזהר עליה דבהכי הוה דומיא דהני מילי דמינייהו ילפי' להאי כללא דאין שלד"ע דכיון דמינייהו ילפינן בעינן דומיא דהנך. ולהכי כתבו דאף שעובר הישראל משום לפני עור כלומ' דאף שיהא שם לפני עור דבר תורה נמי לא מיקרי שליח ב"ח משום האי איסורא כיון דלאו בר חיובא הוא מן אותה העבירה עצמ' שמוזהר בה המשלח דקושטא הכי הוה דבעינן דומיא דהני מילי דמינייהו ילפינן להא דאין שלד"ע. באופן דגם הוכחתו זו שכתב להוכיח הגאון מהרי"ח ז"ל מדברי התוס' ז"ל אלו והכי אמר מר דהיא ראיה ברורה. לענ"ד אחר המחילה רבה דלאו ברורה היא דיש לדחות שפיר כדכתיבנא.

ולענ"ד נראה לפום ריהטא להביא ראיה דגם באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע מהא דתנן בשבת פרק שואל דק"ן ע"א לא ישכור אדם פועלים בשדה ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים ופי' רש"י ז"ל ולא יאמר לחבירו כו' בגמ' פריך פשיטא כיון דהוא אסו' חבירו נמי אסור דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור לא תתן מכשול ע"כ יע"ש. והנה איסור שכירות פועלים לאו איסור דאורייתא הוא אלא דרבנן. ואם איתא דבאיסור דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע כיון דמדאוריי' הוה שליח א"כ כי אומר אדם לחבירו שישכור לו פועלים הרי חבירו שלוחו ושליחותיה קא עבי' ושש"א כמותו והו"ל כשכר הוא הפועלי' בשבת ואין איסור האומר לחבירו לשכור לו פועלים בשבת משום דגם חבירו אסור ועובר השולחו משום לפני עור אלא איסורו הוא משום דחבירו שלוחו הוא

ושליחותיה קא עביד ושש"א כמותו וכשכרן משלחו בעצמו הוה. ואיך כתב רש"י ז"ל דמאי דפריך הש"ס פשיטא מ"ש הוא מ"ש חבירו הכונ' הוא דהא ישראל הוא והשולחו עובר משום לפני עור. הא אין איסורו משום לפני עור אלא משום דשליחותיה קעביד ושש"א כמותו וכשכרן משלחו בעצמו בשבת. אלא מוכח דגם באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע ולהכי שפיר כתב רש"י ז"ל דאיסור אמירתו לחבירו לשכור לו פועלים בשבת הוה משום דהא ישראל הוא ואסיר לדידיה נמי ועובר השולחו משו' לפני עור. ומיהו יש לדחות קצת לזה דרש"י ז"ל שם כתב לא ישכור אדם פועלים דכתי' ממצוא חפצך ע"כ. הרי דאיסורו מדברי קבלה הוא משום ממצוא חפצך וא"כ י"ל דאיסור דדברי קבלה שאני דכדברי תור' חשיב.

האמנם נלע"ד להוכיח דגם באיסו' דרבנן אין שלד"ע ממ"ש התוס' ז"ל בבכורות דכ"ח ע"ב ד"ה לימא תנן סתמא כר"מ כו' תימא דלא דייק הכא מרישא דמי שאינו מומחה ורואה את הבכור ונשחט על פיו ה"ז יקבר וישלם מביתו דההיא ממ"נ כר"מ אתיא דאין דינא דגרמי דלא מתוקמא בנשא ונתן ביד דהא נשחט על פיו קתני וכו' א"ד ז"ל יע"ש שהניחו בתימא ובב"ק ד"ק ע"א ד"ה טיהר את הטמא נדחקו לתרץ דנשחט על פיו לאו דוקא אלא דשחטו הוא עצמו יע"ש. ואם איתא דבאיסו' דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע מאי ק"ל בבכורו' מהא דקתני ונשחט על פיו ואמאי הוצרכו להדחק בב"ק את כל הדחק הלזה ולומר דנשחט על פיו לאו דוק' הא האי דמי שאינו מומח' אינו רואה את המומין ואם נשחט על פיו אסור אינו אלא מדרבנן וא"כ י"ל דנשחט על פיו דקתני היינו שהוא צוה לשלוחו לשוחטו ושש"א כמותו והו"ל כנשא ונתן ביד. אלא מוכח דאף באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע ולהכי אף באמר לשלוחו לשוחטו לא חשיב כשחטו הוא בעצמו ליחשב כנש' ונתן ביד דאין שלוחו כמותו דאין שלד"ע ולכן ק"ל להתוס' שפיר והוצרכו לידחד' בב"ק ולמימר דנשחט על פיו לאו דוקא אלא דהוא בעצמו שחטו.

איברא דראיתי בש"מ לבכורות הנדפס מחדש ונקרא בשם מזבח כפרה שכתב בשם תוס' חיצוניות ז"ל שם בבכורות על קושית התוס' הנז' וז"ל ור"י תריץ לעיל דנשחט על פיו היינו שצוה לעבדיו ולבני ביתו לשוחטו דהוי כמו שחטו בידים תוס' חיצוניות ע"כ יע"ש. הנה שר"י בעל התוס' ז"ל כך תי' דנשחט על פיו היינו ע"י שליח שאמר לעבדו או לבני ביתו לשוחטו דהוי כשחטו בידים. ואיכא לאקשויי על האי תירוצא דר"י ז"ל דהא קי"ל אין שלד"ע וא"כ גם בהוא צווה לעבדו או לבני ביתו לשוחטו איך הוה כשחטו הוא בידים. וצ"ל דר"י בעל התוס' ז"ל ס"ל דבאיסור דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע כיון דמן התורה הוה שליח. ולפ"ז למדנו דהאי ספיקא דהרב מהרימ"ט ז"ל במחלוקת היא

שנוייה בין התוס' דידן דבכורות וב"ק ובין תוס' חיצוניות בשם ר"י ז"ל בבכורות שם דלדעת התוס' דידן גם באיסור דרבנן אמרינן אין שלד"ע ולדעת התוס' חיצוניות בשם ר"י ז"ל באיסו' דרבנן לא אמרינן אין שלד"ע.

האמנם ראיתי להרב מהריט"א ז"ל בס' הבהיר הלכות יו"ט דקי"ג ע"ג שהביא לדברי התוס' חיצוניות בשם ר"י הנז' והקשה על דבריהם מהא דקי"ל דאין שלד"ע וכתב דלק"מ די"ל דהכא מיירי דשחט העבד או אחד מבני ביתו בשוגג שלא ידעו שהיו שום איסור בשחיטה זאת דהם סברו דהמצוה לשחוט הוא מומח' וכבר נודע מ"ש התוס' בפ' מרובה דע"ט ע"א בד"ה נתנו לבכורות בנו וכו' דכל שהשליח שוגג דלא ידע באיסור יש שלד"ע יע"ש וזה פשוט והתוס' דידן שהניחו בתימא קושיא זו דאמאי לא דייק מרישא צ"ל דהתוס' דהכא ס"ל דלא כסברת התוס' דפ' מרובה אלא כסבר' הסוברים דאפילו אם השליח שוגג אין שלד"ע את"ד הרב מהריט"א ז"ל יע"ש. ולפ"ז גם התוס' חיצוניו' בשם ר"י ז"ל ס"ל דגם באיסור דרבנן אין שלד"ע אלא דהכא מיירי בששליח שוגג וכמ"ש הרב מהריט"א ז"ל. אלא דעיקר דברי הרב מהריט"א ז"ל בזה שכתב דתוס' דידן התם בבכורות ס"ל כהסוברי' דגם בשליח שוגג אין שלד"ע אינם מחוורים לי ומה גם שגם בב"ק נדחקו לומר דנשחט על פיו לאו דוקא אף על גב דשם בב"ק גופה לעיל הם עצמם כתבו דבשהשליח שוגג יש שלד"ע. ולכן ע"כ לומר דכיון דמתניתין סתמא קתני נשחט על פיו יקבר וישלם מביתו מוכח דכל שנשחט על פיו בין ששליח שוגג דלא ידע דאינו מומחה בין ידע שאינו מומחה ואסיר דינא הכי הוה דיקבר וישלם מביתו ולכן לא ניחא להו לתוס' דידן לתרץ דמיירי בשוחטו ע"י שליח וכגון ששליח שוגג אלא הניחוהו שם בבכורו' בתימ' ובב"ק נדחקו לומר דנשחט על פיו לאו דוקא. והא ודאי דמסתמיות דמתני' הכי מוכח דלעולם בכל גוונא הדין כך דכל דנשחט על פיו יקבר וישלם מביתו. והנה כי כן אמינ' דגם תוס' חיצוניות דכתבו בשם ר"י לתרץ לקושי' זו דנשחט על פיו היינו שהוא צוה לעבדו או לא' מבני ביתו לאו דמיירי בשעבדו שוגג אלא דס"ל דבאיסור דרבנן לא אמרינן אין שלד"ע כיון דמן התורה הוה שליח וכדכתיבנא. ועל כל פנים מדברי התוס' דידן דבכורות דהניחו בתימא ובב"ק נמי נדחקו בה למימר דנשחט על פיו לאו דוקא מוכח ודאי דס"ל דגם באיסו' דרבנן אמרי' אין שלד"ע. אלא דהתוס' חיצוניות בשם ר"י שם בבכורות אפשר לומר דס"ל דבאיסור דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע וכאמור.

ונלע"ד להביא עוד ראיה דגם באיסו' דרבנן אמרי' אין שלד"ע ממ"ש הר"מ ב"ב ז"ל בתשו' ק"ג סימן תצ"ג וז"ל וששאלת על ראובן שאמר אם אשחוק עבור שום דבר אתן זקוק להקדש ונתן לאחר לשחוק עבורו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ויש לחקור אם בלשון

ב"א שכל האומר כך רצ"ל לא הוא ולא אחר עבורו או לאו ואם לא יוכל להתברר בלשון בני אדם ילך אחר לשון תורה בכל מקום שש"א כמותו וכיון דשחק בשבילו כאילו צחק הוא בעצמו ונהי דאין שלד"ע הא מסיק בפ"ק דב"מ ה"מ היכא דשליח ב"ח הוא אבל כגון כהן דא"ל לישראל וכו' יע"ש ובק"ק סי' רצ"ג. ולכאורה דברי מהר"מ ז"ל אין להם מובן כלל בהני מילי דכת' ונהי דאין שלד"ע כו' דמאי שיאטיה דאין שלד"ע הכא בנדון דידיה כיון דראובן זה לא אסר על עצמו גוף השחוק בשום נדר או שבועה או איסר או קונם רק שחייב עצמו לתת זקוק להקדש כשישחוק וכיון שכן אי בעי לצחוק לא עביד שום עבירה רק שמחוייב ליתן הזקו' להקדש כששחק כמו שחייב עצמו וא"כ לא שייך כלל בזה להאי כללא דאין שלד"ע. אמנם כונת מהר"מ ז"ל הוא מבואר דהוא על איסור גוף השחוק גופי' דאסו' לשחוק בקוביא או משום דהו"ל אסמכתא ואסמכתא לא קניא או משום דאינו עסוק בישובו של עולם וכדאיתא בסנהדרין פ' זה בורר דכ"א על מתני' דאלו הפסולין לעדות המשחק בקוביא יע"ש וכמו שכבר כתבנו לעיל סימן צ"ו דצ"ח ע"ג לבאר דברי מהר"מ ב"ב ז"ל אלו יעש"ב. והנה האי איסורא דמשחק בקוביא לא הוה אלא מדרבנן דאפי' למ"ד דאיסורו משום גזל אינו אלא איסור גזל מדרבנן. וא"כ אכתי איכא לאקשויי על מהר"מ ב"כ ז"ל דמאי האי דכתב ונהי דאין שלד"ע הא מסיק בפ"ק דב"מ ה"מ היכא דשליח ב"ח וכו' הא הכא בנדון דידיה ליכא אלא האי איסורא דמשחק בקוביא דלא הוה אלא מדרבנן ובאיסור דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע. אלא מוכרח דפשיטא ליה למהר"מ זל דגם באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע.

כלל היוצא מן האמור דגם באיסור דרבנן אמרי' אין שלד"ע והיינו משו' דגם באיסו' דרבנן כיון דכולהו מילי אסמכינהו רבנן אלאו דלא תסור שייך שפיר כהו לה"ט דדברי הרב כו' כבאיסור דאורייתא וכהצד השני שצדד הרב הגדו' מהרימ"ט. ומיהו היכא דלמשלח הוה איסורא דאוריית' ולהשליח אינו רק איסורא דרבנן כה"ג דאיש שאמר לאשה אקפי לי קטן לפי דעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל דגם אשה אסירה מדרבנן להקיף את הקטן. למ"ד דבעי' שליח ב"ח למימר ביה אין שלד"ע לא מיקרי שליח ב"ח משום האי איסורא דרבנן דעליה דשליח משום דלמ"ד דבעי' שליח ב"ח בעי' שיהא שליח ב"ח מן אותו האיסור עצמו שהמשלח מוזהר עליו דבעינן דומיא דמעילה וטביח' ושחוטי חוץ דמינייהו ילפי להא דאין שלד"ע דהני הוי שליח ב"ח מן אותה העבירה עצמה דהמשלח ב"ח בה. אבל בכה"ג דהמשלח מוזהר בו דבר תורה והשליח אינו מוזהר בו אלא מדרבנן לאו ב"ח מן אותה העבירה שהמשל' מוזהר בו היה דמשל' הוא ב"ח בעיקר האי איסורא דכר תורה

והשליח איסורו מדרבנן מאסמכתא דלא תסור ולא הוה דומיא דמעילה וטביח' ושחוטי חוץ. כנלע"ד. ותו לא מידי:

קכא

אין שליח לדבר עבירה. ברבית דרבנן כגון שהוא דרך מקח וממכר אסיר לעשותו ע"י שליח אפילו לדעת רש"י ז"ל דמתיר רבית ע"י שליח מטעמא דאין שלד"ע דאפשר דע"כ לא אמרינן אין שלד"ע אלא באיסור' דאורייתא אבל באיסורא דרבנן יש שליח ומהרי"ט נסתפק בזה ולא הכריח. כ"כ הרב מ"ל ז"ל פ"ה מה' מלוה דנ"ו ריש ע"ג. ולפי מאי דכתיבנא לעיל למפשט להאי ספיקא דמהרימ"ט ז"ל והוכחנו דגם באיסור דרבנן אין שלד"ע. דינא יתיב דגם ברבית דרבנן שרי על ידי שליח לפי סברת רש"י ז"ל.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל שם בה' מלות דל"ט ע"ד שכתב ע"ד הרב מ"ל ז"ל הנז' וז"ל ולענ"ד נראה דאפילו אם נאמ' דבאיסורא דרבנן יש שלד"ע נראה דלדעת רש"י ז"ל רבית דרבנן שרי לעשותו ע"י שליח דכיון דמאי דאסרו חכמים דרך מו"מ היינו משום גזירה שמא יבא לידי איסור דאורייתא כמ"ש רבינו פ"ו מה' אלו איכא למימר דדוקא ברבית הבאה מיד לוה למלוה גזרו דילמא אתי לידי איסורא דאורייתא אבל ברבית ע"י שליח דלא אתי לידי איסורא דאורייתא לא גזרו כנ"ל פשוט א"ד ז"ל יע"ש. ולעניות דעתי אין זה פשוט אי הוה אמרי' דבאיסור דרבנן יש שלד"ע משום דכיון דכ"ע ידעי דשש"א כמותו אי שרינן ליה רבית דרבנן ע"י שליח מאן דחזי סבור דמיד לוה למלוה נמי שרי דמה לי הוא מה לי שלוחו כיון דשש"א כמותו וכדאמרו מטעם זה דיש שליחות לגוי לחומרא וכדכתב הריב"ש ז"ל בתשו' סי' רע"ז. וה"ה נמי הכא אי שרינן רבית דרבנן ע"י שליח דאתי מפני כך לידי איסור דאורייתא דע"י כך אתו למישרי רבית דאורייתא נמי אפילו מיד לוה ליד מלוה כיון דזה ידוע דשש"א כמותו והוה בכלל גזירה זו דרבית דרבנן דרך מו"מ גם ע"י שליח כיון דבאיסור דרבנן לא אמרי' אין שלד"ע אלא שש"א כמותו ולאו גזירה לגזירה חשיב הכא. באופן דשפיר קאמר הרב מ"ל ז"ל דאי באיסור דרבנן יש שלד"ע אסיר רבית דרבנן ע"י שליח אסי' לדעת רש"י ז"ל. אלא דכבר אנן בעניותין כתבנו לעיל בסימן הקודם להכריח דגם באיסור דרבנן אין שלד"ע דלפ"ז דינא הוה דלפי דעת רש"י דשרי רבית ע"י שליח משום אין שלד"ע דה"ה נמי רבית דרבנן דשרי לדידיה ע"י שליח מה"ט דאין שלד"ע כן נראה לע"ד. ותו לא מידי:

קכב

אין שליח לדבר עבירה. בכל התו' כולה אין שלד"ע חוץ משליחות יד ומעילה וטביחה ומכירה דיש שלד"ע דבהני ג' גילה קרא בכל חד מנייהו דיש שלד"ע והמשל' חייב.

בשליחו' יד כתיב על כל דבר פשע לרבות אם אמר לעבדו או לשלוחו שישלח יד דהוא מיחיי' ולא השלי'. ומעילה ילפינן חטא חטא מתרומה. וטביח' ומכיר' מדכתיב וטבחו או מכרו מה מכירה ע"י אחר אף טביחה ע"י אחר א"נ דכתיב או לרבות השליח ולתנ' דבי חזקיה מתחת לרבות השליח. וכדאי' בפ' האיש מקדש דמ"ב ע"ב ודמ"ג ע"א. והרמב"ם ז"ל כפי' המשנה רפ"ו דמעילה כתב השלי' שעשה שליחותו בעה"ב מעל וכו' אע"פ שעיקר בידינו אין שלד"ע אבל במעילה אם שגג בעה"ב וצוה להשלי' להטפל בנכסי ההקד' ונטפל השלי' כמו שצוה והוא לא ידע ג"כ ולא שינה שום דבר מכל מה שנצטוו' הרי בעל הבית מעל הואיל והוא צוהו סמך זה למה שנאמר ואשמה הנפש ההיא רומז אל מי ששגג תחל' ודמה שזה חולין וצוה להטפל בו עכ"ל ז"ל וכ"כ הרע"ב ז"ל שם דבמעילה יש שלד"ע ילפי' לה מהאי קרא דכתי' ואשמה הנפש ההיא מי ששגג תחילה יע"ש. והוא תימא דבש"ס פ' הא"מ וכן בחגיגה ד"י אמרי' דהא דבמעילה יש שלד"ע נפקא לן מג"ש דחטא חטא מתרומה וכבר עמד מתמיה בזה על הר"מ והרע"ב ז"ל הר"ב תוי"ט זל במס' מעי' שם יע"ש.

ותו איכא לאקשויי על הרמב"ם והרע"ב ז"ל דבספרי פ' נשא דרשי' להאי קרא דואשמה הנפש ההיא מניין לגוזל את הגר ונשבע לו והלך להבי' את הכסף ואת האשם ולא הספיק להביא עד שמת שהיורשים פטורים ת"ל ואשמה הנפש ההיא ע"כ יע"ש. הנה דדרשי' לה להאי דיוקא דההיא דהאי קרא למילתא אחריתא. כי ע"כ נ"ל דהרמב"ם ז"ל דכתב סמך זה וכו' לאו למימרא דעיקר הילפותא דבמעי' יש שלד"ע הוה מהאי קרא דזו לא נעל' מעיני קדשו דמג"ש דחטא חטא מתרומה הוא דילפי' לה א דכוונתו לומר דעל דרך אסמכתא יש סמך מהאי קרא ברמז מדיוקא דההיא והיינו דכת' סמך זה למה שנאמר ואשמה הנפש ההיא רומז ל מי ששגג תחי' וכו' דהיינו סמך בעלמא ע"ד אסמכתא לא ילפות' גמור' וכבר ידוע דרכו של הרמב"ם ז"ל אפי' בחיבו' הגדו' שמביא לפעמים ילפות' מקרא ובש"ס ילפינן לה מקרא אחרינא. וה"נ הכא נראה לו להביא סמך להאי מילתא מהכתוב דגבי מעי' גופה מהא דכתי' הנפש ההיא. וידוע ג"כ שהרע"ב ז"ל דרכו ברוב המקומות לפרש המשנה ע"ד פי' הרמב"ם ולכן כתב גם הוא פה כדברי הרמב"ם ז"ל בפירו' המש' דמהאי קרא דואשמה הנפש ההיא יש שלד"ע במעילה. והיינו ע"ד אסמכתא בעלמא לא ילפותא גמורה דעיקר הילפותא היא מהג"ש דחטא חטא מתרומה וכדאי' בש"ס בפ' האיש מקדש ובחגי' ועיין שם במ' מעי' די"ח ע"ב. ועיין לקמן בסי' שאח"ז:

קכג

אין שליח לדבר עבירה. אפי' במעי' דיש שלד"ע ואם אמר לשלי' תן לאורחין חתיכת של בשר קדש ואמר השלי' לאורחין טלו שתים שתים מדעתי שניהם מעלו נטלו האורחי' שלש שלש אף האורחין מעלו מפני שכל א' מהם עשה שליחות חבירו והוסיף מדעתו נמצא חבירו חייב לפי שנעשו דבריו ולא נעקרה השליחות והוא חייב על זה שהוסיף מדעתו וכדאי' במעי' דף ך' כתב הרמ' זל פ"ז מה' מעי' הלכה ב' בד"א כשהיו החתיכות מקדשי בדק הבית אבל אם היו בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה ובכל התורה כולה אין שלד"ע אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר ע"כ יע"ש.

והנה הרב עצמות יוסף זל בפ' הא"מ והרב הגדול מהרימ"ט זל בחי' על הרי"ף שם תמהו על הרמב"ם זל שהרי בטביחה ומכי' ושליחו' יד נמי קי"ל דיש שלד"ע וא"כ איך כתב דבכל התו' כולה אין שלד"ע לבד ממעי' יע"ש. והרב מהרימ"ט ז"ל כתב לתרץ דמשמע ליה להרמב"ם דשליחות יד לאו מדין שליחות הוא אלא מדין פשיע' שחייב הכתו' את השומר בין שפשע הוא בעצמו בפקדון בין שאמ' לאחרים לפי ששמירתו עליו והא דלא חשיב טביחה ע"י אחר משמע ליה דטביחה נמי לאו מדין שליחו' הוא דאפי' טבחו ע"י קטן דלאו בר שליחות הוא מיחייב דומיא דמכי' דלא קפיד קרא אלא אמה שנהנה ממנו בין מן הבשר בין מן הדמים והא דחשיב ליה בגמ' ב' כתובים היינו דלישתוק מיניה ונילף ממעי' דמיחייב מדין שליחו' בעלמא זהו תוכן דבריו זל יעויין שם.

ולפום ריהטא דברי רבינו מהרימ"ט ז"ל תמוהי' טובא דהא מעילה נמי הוה הכי דאפי' שלח ביד חש"ו אם עשו שליחו' בעה"ב מעל וכדתנן להדיא פ"ו דמעילה ופרכינן עלה והא לאו בני שלי נינהו ומשני ר"א עשאום כמעטן של זתים יע"ש. וא"כ מאי פריך הש"ס התם בפ' הא"מ והרי מעי' כו' הא התם שאני דאפי' ע"י חש"ו דלאו בני שלי' נינהו נמי מיחייב. אלא ע"כ צ"ל דס"ל להש"ס דכיון דאין שלד ע מטעמא דדברי הרב וכו' חשיב כעושה מאליו בלא דעת בעה"ב משא"כ בחש"ו דאע"ג דלאו בני שליחו' נינהו כיון דלא שייך בהו טע' דאין שלד"ע כמ"ש התוס' פ"ק דב"מ ואדעתא דבע' הבית קעבדי דניחא ליה בהכי משו"ה חייב המשל' וא"כ הדרא הקושיא על הרמב"ם לדוכתה דאמאי לא חשיב טביחה בהדי מעי' ואי משום דטבי' איתי' אפי' ע"י קטן דלאו בר שליחו' הוא מעי' נמי דכוות' וחשיב לה. וכבר ראיתי להר"ב שער המלך ז"ל פ"ז מה' מעי' דנ"ה ע"ג שהק' על מהרימ"ט ז"ל כדבר האמור. והיא תמיהא רבתי על מהרימ"ט ז"ל איך לא זכר שר

להאי משנה ערוכה דפ"ו דמעילה דתני להדיא שלח ביד חש"ו אם עשו שליחותו בעל הבית מעל.

ועוד קשיא לי בעיק' מאי דכתב הרב מהרימ"ט ז"ל דבטביח' נמי לאו מטעם שליחו' הוא דאפי' טבחו ע"י קטן דלאו בר שליחות הוא מיחייב דומיא דמכירה דלא קפיד קרא אלא אמה שנהנה ממנו בין מן הבשר בין מן הדמים. וזה קשה טובא דהדבר ברור דלאו אמה שנהנה ממנו מן הבשר או מן הדמים קפיד קרא לחייבו בהאי חיוב קנסא דד' וה' לא על גוף מעשה הטביחה והמכי' הוא דקפיד קרא דהוא שונה בחטאו דע"י הטביח' או המכירה חוזר ושונה חטאו דמפסיד ממון חבירו וכדאי' בב"ק פ' מרובה דס"ח אמר ר' עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח או מכר משלם ד' וה' מפני שנשתר' בחט' ואמר רבא מה נשתרש בחטא מפני ששנה בחטא יע"ש. והיינו שבטביחה זו חוזר ושונה חטאו דהפסד ממון חבירו דכל כמה דלא שחטו הבהמ' היכא דקיימ' ברשות בעלים קיימ' ובעי לאהדורי ליה בעינה וכי הדר שחט לה הרי הפסי' לבעלים דלא הדרא בעינא וכדאיתא שם בב"ק דס"ה אמר רבה האי מאן דגזיל חביתא דחמרא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ד' זוזא תברה או שתיא משלם ד' וה' ופרש"י תברה בידים או שתיא משלם ד' וה' ובהמפקי' מפר' טעמא דכל כמה דאיתא בעינא ברשותא דמרה קיימא דהא בעי לאהדורי הילכך ברשותא דמרה הוקרה וההיא שעתא דתברה או שתיא הוא דקא גזיל ליה אבל איתבר ממילא אמאי מיחייבת ליה אההיא שעתא דגזילה וההיא שעתא זוזא הוה שויא וגבי טביחה ומכירה הוי כי תברה או שתיא ע"כ יע"ש. הרי דבטביחה חשיב במה שטובח כי תברה והיינו משום דבמעשה הטביחה הוא מפסיד ממון חבירו ולהכי הוא דחשיב נשתרש בחטא דהוא ששנה בחטא. וכיון שכן כל שהוא טובח אף שאינו נהנה כלל מן הבשר ולא על דעת דליהנות ממנה מן הבשר או מן הדמי' הוא טובח אלא לזורקו לים וכיוצא מיחייב בד' וה' משום דעל גוף מעשה הטביחה הוא דקפיד קרא דהוא מפסיד מיד בטביחה זו ממון חבירו ולא על הנאתו שהוא נהנה מן הבשר הוא דחייבתו תורה בחיוב תשלומין זה דד' וה' דאף כשטובח שלא ע"ד דליהנות מן הבשר או מן הדמים והוא באופן שאינו בא ליהנות כלל ממנה מיחייב בד' וה' דעל גוף מעשה הטביחה הוא דקפיד רחמנא לחייבו עליה תשלומי קנס זה דד' וה' וזה ברור. וא"כ כי טובח ע"י אחר דגילה קרא דמיחייב הגנב בד' וה' אע"ג דהוא לא עשה מעשה זה של הטביחה אשר עליה בא חיוב זה דתשלומי ד' וה' ע"כ דהוה משום דבהא גילה רחמנא דיש שלד"ע ושלוחו של אדם כמותו והוה ליה כטבחו הגנב בעצמו ומינה דאם טובח

ע"י חש"ו דלאו בני שליחות נינהו וליכא למימר בהו שלוחו של אדם כמותו י"ל דלא מיחייב הגנב בד' וה'. באופן דדברי הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל תמוהים גם בזה לפענ"ד. **והנה** הרב שער המלך זל שם כתב ליישב דברי הרמב"ם זל והיה בהניח דס"ל להרמב"ם זל דבמעילה אמרינן זה נהנה וזה מתחייב והיינו דכתב ובכל התורה כולה אין שלד"ע לבד במעילה דאשלפניו קאי שכתב לא מעל אלא האוכל דמיירי במידי דהנאה ואהא כתב דבכל התורה אין שלד"ע במידי דהנאה משום דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב אלא דוקא במעילה א"ד ז"ל יע"ש שכתב דהוא נכון. ולדידי מלבד שהוא דחוק בסדר לשון דברי הרמב"ם זל עוד אני אומר דקשה הדבר לומר שיהא דעת הרמב"ם ז"ל דבמעילה אמרינן זה נהנה וזה מתחייב כיון דילפינן עיקר שליחות במעילה מג"ש דחטא חטא מתרומה ובתרומה השליח התורם אינו נהנה וכמו שאכתוב לקמן בסי' שאח"ז בשם תוספי הרא"ש ואע"ג דהרמב"ם זל כתב בפי' המשנה פ"ו דמעי' דסמך זה דבמעילה יש שלד"ע ממאמ' הכתו' וחטא' הנפש ההיא מי ששגג תחלה וא"כ י"ל דמהאי קרא ילפי' דאף בנהנה השליח דחייב השולח וכמ"ש הרב שער המלך ז"ל ליישב בהכי קושית הרב תוי"ט ז"ל פ"ו דמעי' על הא דכתב הרמב"ם בפירוש המשנה דמהאי קרא הוא דנפקא לן דבמעילה יש שלד"ע דהא בש"ס אמרי' דמג"ש דחטא חטא מתרומ' הוא דנפקא לן. ואמר מר הרב שער המלך ז"ל דתרתי קראי צריכי דאי מג"ש הו"א דוקא במעילה הבאה ע"י הוצאה אבל במעי' הבאה ע"י אכילה או הנאה לא כמ"ש התוס' להכי איצטריך אידך קרא. לדידי אין דבריו אלו מחוורין. דהא אי אתינן למילף מהאי קרא דהנפש ההיא ודייקינן מההיא דמי ששגג תחיל' הרי מהאי דיוקא נפקא לן גם כל דבר ואף מעילה הבאה ע"י הנאה או אכילה דהא הנפש ההיא רומז לחייב את מי ששגג תחילה דבהא תליא עיקר החיוב במי שהוא שגג תחילה ומינה דגם בדבר שהוא בא ע"י אכילה והנאה דחייב כיון שהוא שגג תחילה. וא"כ כיון דמהאי קרא נפקא לן כל מין מעיל' בין דע"י הוצאה בין דע"י הנאה או אכילה דמי ששגג תחילה הוא מיחייב. למה לי הג"ש דחטא חטא מתרומה דמייתי מיניה הש"ס דיש שלד"ע במעיל'. אלא מוכח דלית לן שום ילפותא מהאי קרא דוחטא הנפש ההיא להאי מילתא דיש שלד"ע במעילה רק מהאי ג"ש דחטא חטא מתרומה הוא דילפי' דבמעי יש שלד"ע. ומאי דכתב הרמב"ם זל בפי' המשנה סמך זה מדכתיב וחטאה הנפש ההיא ע"כ דלאו ילפותא גמורה קאמר דעיקר האי מילתא לא נפק' לן אלא מהג"ש דחטא חטא מתרומה כדאי' בש"ס אלא דסמך בעלמא קא מסמיך ליה הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה על האי קרא ע"ד אסמכתא בעלמא וכדכתיבנא לעיל בסי' הקודם על תמיהת הר"ב תוי"ט ז"ל הנז'. באופן דזה קשה לומר דבמעי' יש שלד"ע אפי'

בדהשלי' נהנה כיון דילפי' עיקר שליחו' במעילה מתרומה ובתרומה הרי לא נהנה שליח התורם ועי' עו' במ"ש לקמן סי קכ"ד.

והגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הנכבד נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה גם הוא ז"ל הוקשה לו דברי הרמב"ם ז"ל הנז' כקושית הרב ע"י והרב מהרימ"ט ז"ל וכתב ליישב וז"ל ואומר אני דמאי דקי"ל אין שלד"ע כולל שתים חדא לפטור המשלח ואידך לבטל המעשה שאין המעשה קיים כלל. ובמעיל' דיש שלד"ע היינו שניהם יחדיו לחייב המשלח וגם שיהא המעשה קיים כאלו עשאו בעצמו דהנה הבעה"ב שאמר לשלוחו תן חתיכה לאורחים ועשה שליחותו בלי שינוי וצוה לאורחים ליטול אחת והם קיימו דבריו ונטלו א' ואכלו לא מעלו רק בעל הבית והטעם שלא מעלו האורחים באכילתן היינו שאין מועל אחר מועל שכיון שמעל בעה"ב כבר יצא לחולין ואם היינו אומרים דהא דאמרי' במעיל' יש שלד"ע היינו לחייב המש' אבל שלא לקיים המעש' וכאן קיום המעשה הוא שיוצא לחולין ואם לא היה המעשה קיים א"כ לא היה יוצא לחולין א"כ אף אם היה כאן שלד"ע מועיל לחייב המשל' מ"מ היו כולם מועלים דלא נפיק לחולין. אבל באמת ילפי' מעי' מתרומ' וכשם שבתרו' מועיל שליחו' לקיום המעש' ה"נ במעי' ולכך לא מעל רק הבעה"ב. ובטביחה דאמרי' יש שלד"ע היינו לחייב המשל' אבל לא שייך שם קיום המעשה שהרי שור שחוט לפניך וכי צריך שליחות להכשר שחיטה. וכן בשליחות יד ג"כ דיש שלד"ע היינו לחייב המשל' אבל לא שייך קיום המעש' והרמב"ם בא כאן ליתן טעם על כל הנזכר בשני הבבות דהיינו בבבא ראשונה לקיים שליחותו שלא מעל רק בעה"ב וכאן בעולה שלא מעל אלא האחרון ולכן קאמר שבכל התורה אין שלד"ע לא לחייב המשל' ולא לקיים המעשה רק במעילה לבדה שיש שניהם יחדיו וזה טעם על בבא ראשונ' ושפי' קאמ' רק במעי' שבזה האופן דאמרינן שלד"ע לקיים המעשה ליכא רק במעילה ואין ענין לטביח' ושלי' יד לזה. ושוב התנה שלא יתערב עמה איסור אחר ולכן בעולה שיש כאן איסור אחר אין שליח כלל לא לחייב המשל' ולכן הראשונים פטורים ולא לקיום המעשה להוציא לחולין לכן האוכל חייב לבדו א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי גם האי תירוצא דתריץ מר קשה דא"כ איך קאמר הש"ס דהו"ל מעי' וטביחה ב"כ הבאין כא' הא איצטריך למכתב גבי מעילה דיש שלד"ע למימרא דאף דיש שם שניהם יחד לחייב המשל' ולקיום המעשה יש שלד"ע. ומיהו לזה י"ל דלישתוק מטביחה ונילף ממעי' דאפי' שיש במעי' גם קיום מעשה יש שלד"ע ומדכתב גם בטביחה דיש שלד"ע הו"ל ב' כתובים. ומ"מ אין תירוצו נכון דכיון דגבי טביחה ושליחות יד לא שייך קיום מעשה ובמעי' שייך לא אתי שפיר למימר מפני מה שבטבי' ושלי' יד לא

שייך גם קיום מעשה דבכל התו' כולה אין שלד"ע דהכוונה דאף בטבי' ושלי' יד אין שלד"ע לענין קיום מעשה לבד ממעי' דיש שלד"ע גם לענין קיום המעשה. כיון דבטביח' ושליחות יד אעיקר' לא שייך כלל הא דקיום מעשה.

אשר על כן נלע"ד דמאי דכתב הרמב"ם ז"ל ובכל התורה כולה אין שלד"ע אלא במעי' בלבד שלא יתערב עמה איסור אחר אין כוונתו דבכל התורה כולה ממש רק במעילה בלבד דאין למידין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהו חוץ. וכה"ג איתא נמי בש"ס בב"ק דע"ט ע"א מאי קמ"ל אשמועי' רישא גנב ונתן לאחר וטבח דיש שלד"ע אע"ג דבכל התורה כולה אין שלד"ע הכא יש שלד"ע מ"ט וטבחו ומכרו וכו' הרי דקאמר דבכל התורה כולה אין שלד"ע אע"ג דאיכא נמי מעי' ושליחו' יד דיש שלד"ע בהו. אלא משום דהכא מיירי בטביחה קאמר דככל התור' כולה אין שלד"ע ובטביחה יש שלד"ע ואין למידין מן הכללות. וה"נ י"ל בדברי הרמב"ם ז"ל דמשום דמיירי הכא בהא דמעי' דיש שלד"ע קאמר דבכל התורה כולה יש שלד"ע אלא במעי' בלבד ולאו דוקא במעי' בלבד דאיכא נמי טביחה ושליחו' יד שפסקם כל א' במקומו הראוי לו. ואף גם זאת דהכא בא ליתן טעם באמר לאורחים שיאכלו בשר עולה דלא מעל לא האוכל שהרי הוא חייב דאיסור אחר יתר על המעי' כלומר דמשו"ה אזלינן בתר האיסור אחר דלאו איסור מעילה הוא דדינו בו דאין שלד"ע כשאר כל האיסורים שבתורה דאין שלד"ע ולא אזלינן בתר האיסור דמעיל' דאגיד ביה ולומר דיש שלד"ע משום האי איסורא דמעילה דיש שלד"ע בו וליחייב משל'. ולזה צריך טעם אמאי נזיל בתר האיסור האחר דאכילת בשר עולה ולמימר דאין שלד"ע גם לענין האיסור דמעיל' ולא נזיל בתר איסור מעי' שבו ויש שלד"ע וליחייב משלח בחיוב המעי'. לזה כתב דה"ט דאזלינן בתר איסור האחר ואין שלד"ע ולא בתר איסור המעילה דיש שלד"ע משום דבכל התורה כולה יש שלד"ע לא במעילה לבדה דגלי בה קרא וכיון שחידוש הוא שחידשה תורה במעילה אין לך בו לא חידושו והוא כשהוא איסור מעי' בלחוד שלא יתערב בו איסור אחר אבל כשיתערב בו איסור אחר כיון דאיסור האחר הוא מן הרוב שאין שלד"ע דהא בכל התו' כולה אין שלד"ע בטל איסור זה דמעיל' דהוא מן המיעוט דהני מילי דיש בהו שלד"ע לגבי האי איסור' אחרינ' דאגיד ביה דהוא מן הרוב ואזלי' בתריה דהאי איסורא אחרינא דאין שליח לדבר עבירה ולא מיחייב שולחו גם משום איסור מעילה זהו כוונת הרמב"ם ז"ל כן נלע"ד ותו לא מידי.

קכד

אין שליח לדבר עבירה. נסתפקו התוס' ז"ל בפ' האיש מקדש דף מ"ג ע"א ד"ה שלא מצינו בכל התורה כולה זה נהנה וזה מתחייב בשם ר"י ז"ל באומר לשלי' הושט ידך לכד של שמן ותהנה מן הסיכה או שב על עורות של הקדש או התחמם בגיזי עולה והשלי' לא ידע דהם של הקדש דהשתא לא עשאו שלי' אלא מן ההנא' אם יתחייב המשל' כדאמרי' גבי מעילה. או דילמא זה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן ע"כ יעויין שם שהניחוהו בספק.

ולפום ריהטא האי ספיקא דר"י בעל התוס' ז"ל תמוה דמאי מספקא ליה הא ממאי דקאמר רבא את"ל סבר שמאי ב' כתובין הבאים כא' מלמדין וכו' מודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול את החלב או בעול את הערוה דשלי' חייב ושולחו פטור שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ וז"מ מבואר דהכי נמי הוה לדידן דקי"ל בכל התו' כולה אין שלד"ע ובמעי' וטביחה יש שלד"ע דהיינו דוקא במידי דלא נהנה השלי' אבל בנהנה השלי' לא מעל משל' אלא השלי' מה"ט דז"נ וזה מתחייב לא אמרינן דאי במעילה דלדידן נמי יש שלד"ע הוה בכל גוונא ואפי' בעשאו שלי' מן ההנאה כהני גווני דכתבו התוס' ז"ל א"כ הרי מצינו בתור' ז"נ וזה מתחייב דהא במעילה דגלי ביה קרא דיש שלד"ע ומשלח מעל הוה אפי' בשלי' נהנה. וא"כ ה"נ לשמאי דס"ל ב' כתובין הבאים כא' מלמדין ובכל התו' יש שלד"ע י"ל דבכל גוונא יש שלד"ע בכל התור' ואף שהשלי' נהנה כדאשכחן במעיל' דהכי הוה ואיך קאמר רבא דמודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול את החלב וכו' דשלי' חייב ושולחו פטור שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ זה מתחייב. ועוד דהא שמאי דסבר דבכל התורה יש שלד"ע ממעיל' וטביח' הוא דיליף לה דקסבר ב' כתובים הבאין כא' מלמדין וכדקאמר נמי רבא את"ל סבר שמאי ב"כ הבאין כא' מלמדין וכו' וכיון דממעילה הוא דיליף שמאי לכל התורה כולה דיש שלד"ע אם איתא דבמעילה בכל גוונא יש שליח ומעל המשל' ואפי' בלא עשאו שליח רק מן ההנאה כהני גווני דכתבו התוס' ז"ל א"כ מינה נמי לכל התור' כולה לשמאי דיש שלד"ע דבכל גוונא יש שלד"ע ואפי' בנהנה שליח דומיא דמעילה דהא ממעי' הוא דיליף דיש שלד"ע בכל התורה ומינה דמה במעי' בכל גוונא יש שליח ואפי' בנהנה שליח אף בכל התורה כן. ואיך קאמר רבא את"ל סבר שמאי ב"כ הבאין כא' מלמדין וכו' מודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול את החלב וכו' דשלי' חייב שלא מצינו בכל התור' כולה ז"נ וזה מתחייב. הא כיון דסבר ב"כ הבאין כא' מלמדין וממעילה הוא דיליף לה להאי סברא דיש שלד"ע בכל התורה ע"כ דבכל גוונא סבר יש שלד"ע בכל התור' ואפי' בנהנה שליח דומיא דמעילה. אלא מוכרח דגם במעי' לא אמרינן זה נהנה וזה מתחייב ולהכי קאמר רבא שפיר את"ל קסבר שמאי ב'

כתובין הבאין כא' מלמדין וכו' מודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול את החלב וכו' שלא מצינו בכל התור' כולה ז"נ וזה מתחייב דגם במעי' הוי דוקא בלא נהנה שליח יש שלד"ע ומשלח מעל ולא השלי' אבל בנהנה שלי' לא מעל משלח שא השלי' דז"נ וזה מתחייב לא אמרי'. וא"כ מאי מספקא ליה לר"י בעל התוס' ז"ל אי אמרי' במעילה זה נהנה וזה מתחייב.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל פ"ז מה' מעי' דנ"ה סע"ב שכתב וז"ל ובמ"ש עוד מסופק היה ר"י באומר לשליח הושיט ידך לכד של שמן וכו' אם יתחייב השליח כדאמרינן גבי מעילה או"ד ז"נ וזה מתחייב לא אמרינן. נראה דמספקא ליה מילתא אי מאי דאמרי' בגמ' שלא מצינו בכל התורה ז"נ וזה מתחייב כללא כייל ואפי' במעילה או"ד אין למידין מן הכללות ובמעילה אמרי' שפיר ז"נ וזה מתחייב. ונראה דמס"ל דכיון דיליף חטא חטא מתרומה איכא למימר דבכל גוונא יש שליח שלא מצינו בתרומה מקום לומר בו אין שליחו' ועיין בס' ידי אליהו דקי"ח ע"ב ובס' משאת משה חי"ד סי' ד' א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אחר המחילה רבה אין דבריו מחוורין כלל חדא דהא ע"כ דהא דאמ' רבא דלא מצינו בכל התורה כולה ז"נ וזה מתחייב כללא כייל ואפי' במעי' דאי במעיל' אמרי' ז"נ וזה מתחייב ומשום דילפי' ליה מג"ש דחטא חטא מתרומה א"כ הרי מצינו בתו' דז"נ וזה מתחייב ושפי' י"ל דלשמאי דסבר דבכל התו' כולה יש שלד"ע דאף בששליח נהנה מיחייב משל' כמו שמצינו במעילה דז"נ וזה מתחייב. ורבא כל חיליה למימר הכי אליבא דשמאי אינו לא משום דלא מצינו בבל התו' כולה ז"נ וזה מתחייב דמוכח דאי הוה אשכחן בשום דוכת' בתו' ז"נ וזה מתחייב הוה אמרי' דה"ה לשמאי בכל התו' כולה יש שלד"ע ומשל' חייב אף בששלי' נהנה. וא"כ ע"כ דגם במעי' לא אמרי' ז"נ וזה מתחייב. ועוד דהא אי סבר שמאי דיש שלד"ע בכל התורה כולה היינו משום דיליף לה מהני ב"כ דבמעילה ובטביח' דגלי בהו רחמנא דיש שלד"ע דקסבר ב"כ הבאים כא' מלמדין וכדקאמר רבא את"ל סבר שמאי ב"כ הבאין כא' מלמדין וכו'. וכיון דעיקר האי סברא דשמאי ממעי' וטביחה הוא דיליף לה א"כ אם איתא דבמעיל' כיון דילפינן לה בג"ש דחטא חטא מתרו' בכל גוונא יש שלד"ע ואפי' כשהשלי' נהנה. מינה ממילא דלשמאי דיליף ממעי' דיש שלד"ע בכל התו' כולה כמו במעי' דאפי' בשנהנה השלי' יש שלד"ע בכל התורה כולה דומיא דמעילה דמינה יליף לכל התורה כולה דיש שלד"ע ואיך קאמר רבא את"ל סבר שמאי ב"כ הבאין כא' מלמדין וכו' מודה שמאי כאומר לשלוחו צא ואכול חלב וכו' דשלי' חייב ושולחו פטור שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ וכו'. הא במעי' דמינה יליף שמאי דיש שלד"ע בכל התו' כולה אמרי' זה נהנה וזה מתחייב.

ותו דאם איתא דבמעי' לא אמרי' זה נהנה וזה מתחייב משום דילפי' לה מתרו' ובתרומה לא מצינו מקום לומר בו אין שליחו' כדאמ' מר הרב שער המלך ז"ל. א"כ איך קאמר הש"ס דהו"ל מעי' וטביח' ב"כ הבאין כא' דלמר מלמדין ולמר אין מלמדין הא איצטריך רחמנא הג"ש דמעיל' מחטא חטא מתרומה ללמדנו מג"ש זו דבמעי' בכל גוונא יש שלי' ואפי' בששליח נהנה ובדבר דלא עשאו שליח אלא מן ההנאה כהני גווני דכתבו תוס' בשם ר"י ז"ל דומיא דתרומ'. משא"כ אי לא הוה כתב רחמנ' רק גבי טביחה והוה ילפינן מטביחה שאר איסורין שבתור' ומעיל' בכללן. דלא הוה אמרי' אפי' במעי דיש שלד"ע אלא בדבר דלא נהנה שליח אבל היכא דשליח נהנה שלי' מעל ולא המשל' דו"נ וזה מתחייב לא אמרי' ולהכי איצטריך גבי מעי' ג"ש דחטא חטא מתרומ' ללמדנו דבמעי' יש שליח בכל גוונא דומיא דתרומה. ואי כתב רחמנא ג"ש דמעילה ולא כתב קרא גבי טביחה נמי והוה ילפי' כל התורה כולה וטביח' בכלל ממעילה. הוה אמינא דבכל התורה כולה יש שלד"ע ואפי' בשלי' נהנה דומיא דמעי' דילפא מתרומה. להכי כתב רחמנא קרא יתירא גבי טביח' ללמדנו מכח האי יתורא דלא נילף כל התורה ממעי' דיש שלד"ע אפי' בנהנה שלי' אלא דילפינן מטביח' לכל התור' דיש שלד"ע והיינו בלא נהנה שליח דומיא דטביחה דאין השלי' נהנה אבל היכא דשלי' נהנה שלי' חייב ולא המשל' דז"נ וז"מ לא אמרינן. וא"כ אין כאן כ"כ הבאין כאחד. אלא מוכרח דגם מעי' דילפינן לה מתרומה הוה דוקא באין השלי' נהנה דומיא דשליחו' דתרו' דאין השלי' התורם נהנה בשליחותו מהכרי. אבל היכא דשליח נהנה שלי' מעל ולא משל' דז"נ וזה מתחייב לא אמרי' ולכן הו"ל שפיר מעיל' וטביח' ב"כ הבאין כאחד. וגם עיקר דברי הרב שער המלך ז"ל בהני מילי דכת' דכיון דמעיל' יליף חטא חטא מתרו' איכא למימ' דבכל גוונא יש שליח במעי' ואפי' במידי דהנאה דומיא דתרו' דבכל גוונא יש שלי' שלא מצינו בתרו' מקום לומר בו אין שליחות. הם דברים תמוהים טובא לפענ"ד. דאדרבה כיון דמעיל' יליף מתרומ' אית לן למימר דוקא דומיא דתרומה דאין בשליחותה דתרומה הנאה לשלי' ומשום הכי הוא דלא מצינו בתרומה מקום לומר אין שליח אבל היכא דשלי' נהנה דשייך ביה למימר ז"נ וזה מתחייב לא אמרי' כדשייך למימ' גבי מעיל' אין שליח. וכ"כ הרא"ש בתוספותיו לקדושין שם בפ' האיש מקדש בפשיטות וז"ל ואם אמר הגזבר לשליח לישב על מצעות של הקדש או לירד לתוך מים של הקדש לרחוץ בהם מעל השליח אע"ג דעשה שליחותו דלא מרבינן שליחות במעילה אלא כעין שליחות דתרומה שאין לתורם שום הנאה אבל היכא דנהנה השלי' כה"ג לא נתרבה שליחות עכ"ד ז"ל. הנה שכתב להכריח דבנהנה שליח לא מעל משל' אלא שליח מעל משום מאי דילפינן לה למעי' מתרומה דלהכי

בעינן דומיא דשליחו' דתרומ' שאין לתורם שום הנאה. באופן שדברי הרב שער המלך ז"ל תמוהים בזה. ומה שסיים הרב ז"ל לעיין בס' ידי אליהו ושו"ת משאת משה. לעת עתה אין ספרי קדש אלו מצויים אצלי לעיין דברי' מה אמור רבנן בזה. סוף דבר דהאי ספיקא דתו' כשם ר"י ז"ל הוא תמוה דנראה שאין מקום לספק בזה דגם במעי' ז"נ וז"מ לא אמרי' וכדכתי' להכריח מהש"ס.

והנלע"ד בכוונת ר"י ז"ל בהאי ספיקא דיליה אם במעי' אפי' בנהנה שלי' מיחייב משלח דהנה במס' מעי' ריש פ' הנהנה מן ההקדש שו"פ וכו' די"ח אמרי' ת"ר נפש אחד היחיד ואחד הנשיא ואחד המשיח כי תמעול מעל אין מעל אלא שנוי וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו ומעל' בו מעל ואומר וימעלו באלהי אבותיהם ויזנו אחר הבעלים יכול פגם ולא נהנה או נהנה ולא פגם ובמחובר לקרקע ובשלי' שעשה שליחותו ת"ל וחטא' נאמר חטא בתרומה ונאמר חטא במעילה מה חטא האמור בתרומה פגם ונהנה ומי שפגם נהנ' ובדבר שפוגם בו נהנה ופגימתו והנאתו כאחד ובתלוש מן הקרקע ובשלי' שעשה שליחותו וכו' וכתבו שם התו' ז"ל ד"ה אין מעיל' אלא שינוי פי' מקדש לחול על מרשות לרשות מרשות קדש לרשות חול ומייתי ראיה מסוטה שהיא עושה שינוי שמנחת בעלה ועוסקת ומדבקת בדבר שהוא חולין וגנאי לה ע"כ. ובד"ה ואומר וימעלו בני ישראל וכו' באמצע הדבור כתבו וז"ל וא"ת כיון דמעי' דסוטה אינה קרויה שינוי רשות א"כ מאי קאמר בבריתא אין מעי' אלא שינוי וכן הוא אומר איש איש כי תשטה אשתו ומעלה וכו' וי"ל דעיקר סמוך אמעיל' דע"א דמייתי לבסוף וכו' א"נ ניהי דשינוי רשות ליכא בסוטה כדפרי' שאינה יוצאה מרשות הבעל בכך מ"מ איכא שינוי קצת והכי קאמר בברייתא אין מעילה אלא שינוי פי' דשני פנים האחד שינוי דהנאה כמו נהנה מן ההקדש אפי' בלא שינוי רשות כגון גיזבר ובלא פגימה דמ"מ הוי שינוי כיון שהקדש כל הנאותיו אסורות להדיוט וכן מצינו מעי' כיוצא בה גבי סוטה דכתיב כי תשטה אשתו וגו' כדפי' ועוד יש שינוי אחר בלא שום הנאה כגון שינוי מרשות לרשות שמוציא מרשות הקדש להכניס לרשות הדיוט כגון מכירה ונתינה וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. ונמצא אתה למד מהא דתניא בבריתא אין מעילה אלא שינוי וכן הוא אומר איש איש וכו' דטעם איסו' דמעי' הוא משום שינוי דמשנה ההקדש לחול ובין מעילה דע"י הנאה ובין מעילה דהוצאה משום שינוי הוא דמעל דגם במעי' דהנא' שינוי הוא דבמה שנהנ' מן ההקד' הוא משנהו מקדש להדיוט דכיון שהקד' כל הנאותיו אסורו' להדיוט שינוי מקדש להדיו' הוא כשנהנ' מן ההקדש וכדפי' התו' ז"ל.

ולפי זה איכא למימר דהיינו דמספקא ליה לר"י ז"ל אי במעילה יש שליח אפי' בנהנ' שליח דאיברא דאמר רבא דמודה שמאי באומר לשלוחו צא ואכול חלב או בעול את הערוה דשליח חייב ולא המשל' שלא מצינו בכל התירה כולה ז"נ וז"מ היינו בכה"ג דאיסור אכילת חלב או בעילת הערוה דכל עיקר איסורייהו אינו אלא הנאתו מהם דאסרה תורה הנאת אכילתו מחלב או הנאתו מביאת הערוה דלא קפיד רחמנא על הפסד החלב כשיהנה ממנו אלא עיקר האיסור הוא בשביל הנאת אכילה מהחלב דקפיד רחמנא שלא יהנה גרונו מחלב ולא יהנה גופו מן הערוה. וכיון שעיקר איסורייהו אינו לא שלא יאכל ויהנה גרונו מן החלב או שלא יהנה גופו מן הערוה. להכי שפיר מיחייב השליח ולא המשל' בהני אפי' לשמאי דסבר דיש שלד"ע בכל התורה כולה מה"ט רבה דקאמר רבא דז"נ וז"מ לא אמרינן. והיינו משום דכיון דהאיסור אינו אלא בשביל הנאת אכילתו מהחלב או הנאת גופו מהערוה א"כ דינא הכי הוה דמי שגרונו נהנה מן החלב או גופו מן הערוה הוא יתחייב ולא המשל' אף שהוא שלחו כיון דסוף סוף הרי גרונו דנשל' לא נהנה מן החלב או גופו מן הערוה אלא השלי' הוא שנהנה גרונו וגופו ומי שנהנ' הוא דמתחיי' כיון דעיקר האיסו' הוא הנאת גרונו מהחלב או גופו מן הערוה דז"נ וז"מ לא אמרי' וכן בכל כיוצא בזה מהאיסורין דעיקרן משום הנאת גרונו או גופו. אמנם באיסור הנאה דמעילה דהקדש כיון שמה שקפיד רחמנא על איסור הנאה מן הקדש הוה משום שינוי ההקד' מקדש לחול וכדתני' בברייתא אין מעי' אלא שינוי כנז' לעיל. אפשר דיש שליח במעילה אפי' בלא עשאו שליח אלא מן ההנאה כגון שאמר לשלוחו הושיט ידך לכד של שמן וכו' מעל המשל' ולא השליח אע"ג דהשלי' נהנה משום דאין עיקר חיוב המעילה משום שנהנה גופו מן ההקדש אלא משום שע"י ההנאה שהוא נהנה שינה את הקדש דאפקיה מקדש להדיוט וכיון שחיובו משום שינוי הוא אף שנהנ' גופו מן ההקדש לא הוה ז"נ וז"מ אלא זה נהנה ושינה את הקדש בהנאתו וזה מתחייב על השנו'ת הקדש מקדש להדיוט ע"י שלוחו. או דילמא כיון דמ"מ עיקר השינוי דע"י הנאה בעבור ההנאה שנהנה גופו מן הקדש הוה ואי לאו ההנאה שנהנה גופו ממנו לא היה שם שינוי ולא היה שם מעילה כעיקר חיוב המעילה בשביל הנאת גופו מן הקדש הוה ולא משום שינוי גוף ההקדש דומיא דאיסור הנאת אכילה מהחלב או איסור הנאת גופו מן הערוה ואמרינן גם במעילה דז"נ וז"מ הוה וז"נ וז"מ לא אמרינן כנלע"ד בכוונת האי ספיקא דמספקא ליה לר"י בעל התוס' ז"ל. ולא קשיא תו מידי מאי דהוינן עליה דר"י ז"ל מדברי רבא דאמר דמודה שמאי וכו שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ וכו'.

וראיתי להגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בס' הנחמד נודע ביהודה מה"ק חא"ה סי' ע"ה שכתב על האי ספיקא דהתוס' בשם ר"י ז"ל הנז' וז"ל נ"ל פשוט מאי דמספקא ליה לר"י שם בתוס' בד"ה שלא מצינו וכו' באומר לחבירו הושט ידך לכד שמן וכו' אם יתחייב המשל' כדאמרי' גבי מעילה או"ד ז"נ ח"מ לא אמרינן. על כרחין שבזה חייב המשלח דאל"כ למה נדחק רבא בחידוש זה אליבא דשמאי והו"ל למימר חידוש זה אליבא דהלכתא במעילה. זה טע' נלע"ד מתרי טעמי חדא דבמעי' ליכא למיפט' מטעם שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ וז"מ שהרי גם זה חוטא וזה מתחייב לא מצינו בכל התו' ואפ"ה במעי' רחמנא רביה מג"ש דתרומה וכל ענייני מעילה מהני ע"י שליח אפי' מעי' שע"י הנאה. ועוד שע"כ לא מצינו ז"נ וכו' אלא מתורת שליחות שכיון שהוא נהנה להנאת עצמו עושה ולא הוי שליח אבל במעי' לא מטעם שמחשב שלוחו מתחייב שהרי אפי' ע"י חש"ו מתחייב כיון שאיתעביד שליחותיה והעיקר רק שיתעביד שליחותי' ואפי' ממילא דומיא דמעיין ודומיא דקוף שמביא שם במסכת מעילה דכ"א עכ"ד ז"ל יע"ש:

ולענ"ד אחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר דהאי מילת' דפשיט' ליה דבמעי' אמרי' ז"נ וז"מ ומשל' מעל ממאי דנדחק רבא בחי' זה אליבא דשמאי ולא אמרו להאי חידושא אליבא דהלכתא במעילה. לאו מילתא היא ולא שמיה מתיא וכן נמי הני תרי טעמי דאמר מר להאי סברא דיליה לאו טעמי נינהו כלל דמאי דאמר מר בטעמו הא' דמעיל' ליכא למיפטרי' מטעם שלא מצינו בכל התו' כולה ז"נ וז"מ שהרי גם זה חוטא וזה מתחיי' לא מצינו בכל התורה ואפ"ה במעילה רחמנא רביה מג"ש דתרומה וכל ענייני מעילה מהנייא ע"י שליח אף מעילה שע"י הנאה. אחר המחילה רבה דאין זה בנותן טעם כלל דזה חוטא וזה מתחייב מצינו בתור' דהא גם בטביחה גילה קרא דיש שלד"ע וכן נמי מצינו בשליחות יד דרביה קרא דיש שלד"ע. משא"כ ז"נ וזה מתחייב דלא מצינו בשום מקום בתורה. ועוד דכיון דרביה קרא במעילה מג"ש דתרומה לית לן למימר דכל ענייני מעילה מהניא ע"י שליח אף דע"י הנאה אלא אדרבה אית לן למימר דכי רביה קרא מג"ש דתרומה היינו דומיא דתרומה דאין להתורם שום הנאה וכמו שכ"כ הרא"ש ז"ל כנז'. גם מ"ש הגאון ז"ל שע"כ לא מצינו ז"נ כו' אלא מתורת שליחות שכיון שהוא נהנה להנאת עצמו הוא עושה ולא הוי שליח אבל במעילה לא מטע' שמחשב שלוחו מתחייב שהרי אפי' ע"י חש"ו כו'. הא נמי ליתא דהדבר ברור דטעמא דז"נ וזה מתחייב לא אמרי' לא הוה כדאמר מר שכיון שהוא נהנה להנאת עצמו הוא עושה ולא הוי שליח. אלא הטעם הוא דכיון דעיקר איסור זה דאכילת חלב הוא ההנאה שנהנה האוכל ממנו וה"נ הוה איסור בעילת הערוה. להכי אף אי יש שלד"ע ושליחותיה דהמשלח הוא עושה באכילתו

מהחלב ליכא לחייב להמשל' מטעמא דשש"א כמותו כיון דעיקר חיוב איסור זה הוה משום הנאת גרונו מהחלב והרי המשלח לא נהנה גרונו אלא השליח הוא שנהנה גרונו ולא שייך בכה"ג למימר דכנהנה גרונו דהמשלח מהאיסור הוה מטעמא דשש"א כמותו כיון דקושטא הוה דלא נהנה גרונו דמשלח אלא השליח הוא שנהנה וא"כ שליח שנהנה גרונו מהאיסור הוא מתחייב לא המשלח דז"נ וז"מ לא אמרינן. וא"כ מה"ט גם במעילה יש למימר הכי דכיון דהשליח נהנה מן הקדש ולא המשלח שלי' מתחייב ולא המשלח דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן.

והנה התוס' בפ"ו דמעילה דכ"א ד"ה נתנו ע"ג הקוף כו' הקשו וא"ת אדרבה נילף שליחות דמעילה משליחות דתרומה דגבי תרומה בעינן שליחו' בר דעת דהא כל עיקר שליחו' דמעיל' מתרומה הוא דיליף וי"ל כיון דמעילה בהוצא' ושינוי רשות הוא דהוי והכא הוי שינוי רשות ע"י שליחות בר דעת לכך מסתבר ליה לדמויי להנך דמייתי דאין קפידא בבר דעת וגבי מידי דהנאה לא מהני שליחות במקום שהמעילה באה ע"י הנאה כדאמר בפ"ב דקידושין שלא מצינו בכל התורה כולה ז"נ "וזמ ומ"מ איצטריך למילף שליחו' מתרו' דלא תימא דאין שלד"ע ע"כ יע"ש. ולכאורה צריך לדעת מאי הוקשה. להם במאי דכתבו וגבי מידי דהנא' לא מהני שליחו' כו'. אמנם כונתם מבוארת דלפי מה שכתבו דלהכי א"צ שליח בר דעת במעילה משום דמעילה בהוצא' ושינוי רשות הוא דהוי כו'. אכתי קשה תינח מעיל' דע"י הוצאה דמהני שליח דלאו בר דעת מה"ט אבל מעיל' דע"י הנאה אמאי מהני ע"י שליח דלאו בר דעת לזה כתבו דמעילה דע"י הנאה אעיקרא לא מהני בה שליחות כלל דזה נהנה כו' ונקוט מיהא מדברי התוס' ז"ל מילתא בטעמא דאין קפידא בשליחות בר דעת גבי מעילה. כי לפי דבריהם אין מקום כלל להאי טעמא דאמר הגאון מהרי"ח ז"ל למימר גבי מעילה ז"נ וז"מ כמובן. באופן דהני תרי טעמי דאמ' מר לאו טעמי נינהו כלל.

ומאי דמייתי מהא דאמר רבא להאי חידושא אליבא דשמאי ולא אמרו אליבא דהלכתא ובמעילה. הא לא שמיה מתיא כלל די"ל דבמעילה הוא פשוט ואין צריך הדבר לאומרו דכיון דמעילה יליף חטא חטא מתרומ' ובתרומה אין להשלי' התורם שום הנאה פשיטא דליכא לרבויי שליחות במעילה מתרומה אלא דומיא דתרומה. דהא בכל התורה כולה אין שלד"ע אלא דבמעילה רביה קרא מג"ש דתרומה דיש שלד"ע אין לנו לרבויי אלא דומיא דתרומ' וכמו שכתב הרא"ש ז"ל. לא לשמאי דס"ל דבכל התור' כולה יש שלד"ע דסבר ב' כתובין הבאים כא' מלמדין. הוה אפשר לומר דכיון דגילה קרא דיש שלד"ע בכל התורה כולה דבכל גוונא יש שלד"ע ואף בנהנה שליח להכי אתא רבא ללמדנו דאף

לשמאי דסבר יש שלד"ע בכל התורה ז"נ וז"מ לא אמרי'. ועוד די"ל דאשמועי' רבא להאי חידושא אליבא דשמאי דמינה נפקא לן לדידן בהני מילי דקי"ל בהו דיש שלד"ע כגון במעילה דז"נ וז"מ לא אמרי' דאפי' לשמאי דסבר שבכל התורה יש שלד"ע היכא דשליח נהנה אין שלד"ע דז"נ וז"מ לא אמרי'. ומינה נמי לדידן במכ"ש דבכל התורה אין שלד"ע אלא במעילה וטביחה ושליחות יד דהוה דוקא בשלא נהנה שליח אבל בששליח נהנה כגון במעי' כשעשאו שליח מן ההנאה כהני גווני דהתוס' בשם ר"י שליח מתחייב דז"נ וז"מ לא אמרי'. סוף דבר דמאי דכתב הגאון ז"ל על ספיקו של התוס' בשם ר"י ז"ל דנרא' לו פשוט דבמעילה אמרינן זה נהנה וזה מתחייב ולעולם משלח מעל. אחר המחילה רבה דלא צדק כלל בזה. ובעיקר ספיקו של ר"י ז"ל כבר כתבתי דברי הרא"ש ז"ל בתוס' שכתב בפשיטו' דגם במעיל' לא אמרי' ז"נ ח"מ וכ"כ התוס' ז"ל במעילה די"ח ע"א ד"ה אכילתו ואכילת חבירו ובדכ"א ד"ה נתנו על הקוף כתבתי דבריהם לעיל. וכ"כ בפסקי תוס' בפ' האיש מקדש יע"ש.

כלל היוצא מן האמור דזה נהנה וזה מתחייב לא אמרינן בשום איסור ואפי' במעיל' ולא מצינו בכל התור' כולה זה נהנה וזה מתחייב. ודלא כהגאון מהרי"ח לנדא ז"ל דפשיטא ליה דבמעילה גם בנהנה שליח מעל המשלח דאמרינן ז"נ וז"מ במעילה. דליתא אלא דגם במעיל' ז"נ וזה מתחייב לא אמרינן. כנלע"ד ותו לא מידי:

קכה

אין שליח לדבר עבירה. אפילו במעילה דקי"ל דיש שלד"ע. היינו דוקא היכא דא"ל משלח בפירו' להשלי' שישתמש בההקדש. אבל אי לא אמר לו משלח בפירוש רק דניחא ליה לבעה"ב בהא דעביד השליח. לא מעל אלא השלי' שהוציאו להההקדש לחולין ולא הבעה"ב. דכיון שחידוש הוא שחידשה תורה במעילה אין לך בו אלא חידושו דוקא בשעשאו שליח בפי' וא"ל להוציאן אבל שיעשה שליח מאיליו לחייבו אין לנו. כ"כ הרב כ"מ בשם מהר"י קורקוס ז"ל פ"ז דה' מעילה הלכה גו' על מ"ש הרמב"ם ז"ל המפקיד מעות אצל בעה"ב ונשתמש בהן והוצי' בעה"ב מעל שהרי אין לו רשות להשתמש בהן ובעל הפקדון לא הרשוהו. הפקידן אצל שולחני או חנוני ולא היו חתומין ולא קשורין קשר משונה. הואיל ויש לו רשות מן הדין להשתמש בהן אם הוציאו שניהן פטורין בעל הפקדון פטור שהרי לא אמר לו להשתמש בהן והחנוני פטור מפני שאינן קשורין קשר משונה ולא חתומין וכאילו השתמש ברשות ע"כ. והקשה מהר"י קורקוס ז"ל על מ"ש הרמב"ם בהפקידן אצל חנוני שניהן פטורין מהא דתניא בפ' המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורים לא ישתמש בהן לפיכך אם הוציא לא מעל הגזבר. מותרים ישתמש בהן

לפיכך אם הוציא מעל הגזבר ויש לתמוה על רבינו שכתב שניהם פטורים הפך ברייתא זו וליכא מאן דפליג עלה. ותירץ שרבינו דחה ברייתא זו מהדין שכתב בפ"ו שאם קנה חפץ ונתן מעות הקדש ולא משך לא מעל והא התם עדיף ממפקיד ומותר הוא להוציאם ואע"פ כן לא מעל עד שימשוך כי אז נהנה בהם או בדבר שא"צ משיכה וכ"ש בזה שכיון שאין אנו מחייבי' אותו עד שיוציא והוציא דוקא לר"ן דהלכתא כוותיה שאינו חייב באונסין א"כ אתה בא לחייבו מטעם שלי' לא מטעם נתינתו לו בידו וכיון שחידו' הוא שחידש' תור' במעילה אין לך בו אלא חידושו ולכך דוקא בשעשאו שלי' בפי' וא"ל להוציאן אבל שיעשה שליח מאליו לחייבו אין לנו א"ד ז"ל יע"ש. ועיין ברש"י פ"ו דמעילה דכ"א ע"ב עלה דתנן התם ואם הפקידן אצלו מותרין ישתמש בהן לפיכך אם הוציא לא מעל שפי' לא מעל השולחני אלא המפקי' והיינו כהא דתניא התם כפי' המפקיד:

קכו

אין שליח לדבר עבירה. נסתפקתי למאי דקי"ל דבמעילה יש שלד"ע מג"ש דחטא חטא מתרומה. אם גם בקונמות דקי"ל דיש מעילה בקונמות דינא הכי הוה דיש שלד"ע במעיל' דקונמות כבמעיל' דהקדש. דמאחר דילפי' מעי' דהקדש בג"ש דחטא חטא מתרומ' דיש שליח לד"ע ה"ה נמי למעי' דקונמות דהוה בכלל מעילה דהקדש דילפה מתרומה או"ד כיון דבכל התו' כולה קי"ל דאין שלד"ע רק במעי' וטביחה דגלי בהו קרא אפשר דאית לן למימר דכיון דחידוש הוא שחידשה תורה במעי' אין בו אלא חידושו דוקא מעי' דהקדש ממש הוא דילפא מג"ש זו דחטא חטא מתרומה לענין זה דיש שלד"ע אבל מעי' דקונמו' לאו בכלל ילפותא זו ודינה ככל שאר איסורין שבתורה דאין שליח לדבר עבירה.

ולפום ריהטא נראה דכיון דקי"ל דיש מעילה בקונמות והוא משום דכי אוסר על עצמו דבר בקונם הרי הוא כהקדש לגביה ולהכי יש בו משום מעילה. א"כ כי ילפינן מעילה דהקדש מתרומ' לעניין שליחו' הוה מעי' דקונמו' נמי בכלל האי ילפותא דהא קונמות נמי איסורו משום הקדש הוא דלהכי הוא דיש בהו מעי' כבהקדש. וכן מבואר יוצא מדברי הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בס' הבהיר נודע ביהודה מה"ק חא"ה סס"י ע"ט וסי' פ' סוף אות כ"ו דגם בקונמות יש שלד"ע כדין מעילה דהקדש גמור יע"ש.

האמנם כי דייקינן פורתא לדידי חזי לי דבקונ' אין שלד"ע כבשאר איסורי תורה. ואמינא לה מהא דכתב הרמב"ם ז"ל פ"ז דה' מעילה הלכה ב' בד"א בשהיו החתיכות מקדשי בדק הבית אבל אם היו בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה ובכל התורה כולה אין שלד"ע אלא במעי' לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר עכ"ד ז"ל יע"ש ובהראב"ד ז"ל שאף הוא ז"ל השב"ח השבי"ח

להאי סברא דהרמב"ם ז"ל. הנה דלא אמרינן דבמעילה יש שלד"ע אלא כשאין שם רק איסור מעי' בלחוד שלא יתערב עמה איסור אחר אבל כשיתערב עמה איסור אחר כה"ג דאוכל מבשר עולה דאגיד בהדה דמעי' איסור אחר דאכילת בשר עולה גם באיסור דמעי' דאגיד בהדי איסור האחר אין שלד"ע. ולפ"ז במעי' דקונמות אין שלד"ע מה"ט דאגיד ביה באיסור דמעי' איסור אחר והוא איסור דלא יחל דברו והו"ל מעילה דקונמות כמעי' דאכילת בשר עולה ואין שלד"ע במעי' דקונמות נמי כמו במעי' דאכילה מבשר עולה משום דדוקא במעילה לבדה שאינו מתערב עמה איסור אחר הוא דיש שלד"ע אבל כל שיתער' עמה איסור אחר גם באיסו' המעי' אין שלד"ע ומעילה דקונמות היא לעולם אגידה באיסור אחר דלא יחל דברו וא"כ בקונמות אין שלי' לד"ע כבשאר איסורי תורה. כנלע"ד לפום ריהטא ותו לא מידי:

קכז

אין שליח לדבר עבירה. אפי' בטביח' דיש שלד"ע היינו בדאין שם אלא איסור דטביח' אבל כשיש שם בשליחותו איסור אחר מלבד האיסור דטביחה וכגון שעשאו שליח לטבוח בשבת. גם בטביחה אין שלד"ע. כ"כ הרב מ"ל זל פ"ג מה' גניבה הלכה ו' על מ"ש שם הרמב"ם ז"ל עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת הרי הגנב חייב וכו'. דמדקדוק דברי הרמב"ם לו נראה לו דדוקא כשעשאו שליח עתה שישחוט לו והלך השלי' ושחט בשבת אז הוא דחייב הגנב בד' וה'. אבל אם עשאו שליח שישחוט לו בשבת והלך השליח ושחט בשבת פטור הגנב מתשלומי ד' וה'. וטעמא משום דמה שמתחייב הגנב בשחיטת השליח חידוש הוא שחידשה תורה דהא בכל התורה כולה קי"ל אין שלי' לד"ע אלא דשאני טביחה ומכיר' דגלי קרא דאיתיה ע"י שליח וכיון דחידוש הוא אין לנו אלא היכא שלא נצטרף איסור אחר בשליחות זה דלא עשאו שליח כי אם על הטביחה אבל היכא דעשאו שליח שישחוט בשבת דמלבד איסור הטביח' איכא איסור שבת ולגבי איסור שבת פשיטא דאין שלד"ע ה"נ לעניין הטבי' לא נעשה שלוחו. וראיה לזה ממ"ש רבינו בפ"ז מה' מעילה וז"ל בד"א בשהיו החתיכות מקדשי ב"ה אבל אם היו בשר עולה וכו' שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה ובכל התורה כולה אין שלי' לד"ע אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר עכ"ל והראב"ד ז"ל שבחו לטעם זה. הרי לך מבואר מה שכתבנו דכל שנצטרף איסור אחר אמרי' אין שלד"ע. ודוקא כשעשאו שליח גם על האיסור אחר כגון שעשאו שליח שישחוט בשבת וכגון האומר לשלוחו שיתן בשר עולה לאורחים אבל האומר לשלוחו שישחוט והלך השליח ושחט בשבת חייב המשלח שהרי שליחותו לא היה אלא באיסור אחד דהיינו הטביחה ואם השליח

עשה איסור אחר דהיינו ששחט בשבת אין זה מעלה ומוריד כלל שהרי בעיקר השליחות לא נצטרף עמו איסור אחר וזה פשוט בעיני. וראיתי להריב"ה ז"ל בטח"מ סי' ש"ן סי"ז שכתב עשה שליח לשחוט לו בשבת והשליח שחט בשבת כתב הרמב"ם שהוא חייב כו'. והנראה שדעתו שדברי רבינו ז"ל אינם מדוקדקים ולדידי דברי רבינו הם בתכלית הדקדוק והראיה שכתבנו מדברי רבינו בהלכות מעילה היא ראיה נכונה אלו דבריו ז"ל יעויין שם.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל שם בה' גניבה ד"ו ע"ד שכתב דמאי דמייתי ראיה הרב מ"ל ממ"ש הרמב"ם פ"ז מה' מעילה דאם היה בשר עולה וכיוצא בו לא מעל אלא האוכל בלבד יש לדחות דלא דמי דהתם שאני דכיון דהוא בשר עולה אין בידו לעשות שליח לעניין מעילה בלבד כיון דתרוייהו אגידי ביה והא בלא הא לא איפשר והילכך כי גלי קרא דיש שלד"ע דוקא באיסור מעי' בלבד משא"כ בבשר עולה דאיכא ביה קדושת מזבח נמצא כשהוא עושה אותו שליח למעיל' הרי הוא עושה אותו לאיסור קדושת מזבח. אמנם הכא אף ע"ג דעשאו שלי' לשחוט לו בשבת כיון דבידו לעשותו שליח לעניין טביחה בלבד השתא נמי נהי דבמה שעשאו שלי' שישחוט לו בשבת אין שליחותו שליחות דאין שלד"ע מ"מ לעניין שליחות טביחה שליחותיה קא עביד ומיחייב גנב. ובפי' המשנה כתב רבינו וז"ל אמנם יתחייב בד' וה' כשיתן לזולתו שישחוט לו ביוה"ך וכו' הנה מבואר דס"ל דאפי' עשאו שליח לשחוט לו ביוה"כ מיחייב גנב וזה נראה שהכריחו להטור שכן כתב בדעת רבינו כנז' לעיל אלו דבריו ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד שפיר מייתי הרב מ"ל ז"ל ראיה מדברי הרמב"ם ז"ל דפ"ז דהלכות מעילה. ומאי דדחי מר הרב שער המלך ז"ל ראייתו אחר המחילה דלאו דחיה היא כלל. דהנה עיקר האי סברא דאסבר לן רבינו הרמב"ם ז"ל שם דאם היה בשר עולה וכיוצא בולא מעל אלא האוכל בלבד ואמר בה טעמא שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעי' ובכל התו' כולה אין שלד"ע אלא במעי' לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר. לכאורה האי סברא וטעמא דיליה צריכא טעמא דמאחר דגילה קרא מג"ש דחטא חטא מתרו' דיש שלד"ע במעילה כי יתערב עמה איסור אחר יתר על המעילה מאי הוי הא כל איסור חיובו בפני עצמו הוא איסור אכילת העולה חיובו לחוד וחיוב המעילה שבו לחוד ואמאי לא ידון כל איסור שבו דינא לנפשיה ויהא דינו דאיסו' אכילת בשר העולה דאין שלד"ע כדין שאר האיסורין ודינא דאיסור המעיל' שבו דיש שלד"ע כדין כל חיוב מעילה דגלי בה קרא דיש שלד"ע ומה יתן ומה יוסיף זה שמעורב בה באיסור דהמעיל' איסור אחר יתר על המעילה שלא יהא בחיוב מעילה זו שלד"ע כדינו דאיסור מעילה. ואי משום דכיון דבכל

התורה אין שליח אלא דגילה קרא במעילה דיש שלד"ע וכיון דחידוש הוא שחידשה תורה במעי' אין לך בו אלא חידושו דוקא בשהוא איסור מעילה בלחוד בלא עירוב איסור אחר עמה. אין זה מוכרח כלל דבשלמא אי הוה טעמא לחלק ולמימר דכי מעורב בה איסור אחר יהא דין איסור מעילה שבו כדין האיסור דאגיד עמה. הוה אתי שפיר למימר הכי דכיון דחידוש הוא וכו'. אמנם כי ליכא טעמא וסברא לחלק ולמימר דכי אגידה בה בהמעי' איסור אחר שיהא דין איסור המעילה כדין האיסור האחר דאגיד בה. לא שייך כלל למימר להאי טעמא דכיון דחידוש הוא וכו'. וא"כ למודע"י אנו צריכים טעמא מאי דהאי חילוקא דכשמעורב עם המעילה איסור אחר שישתנה דינה דהמעילה ויהא דינה כהאיסור האחר דאגיד בה.

והנלע"ד בטעמא דהאי מילתא. דהנה הא דאמרינן דאין שלד"ע הוה משום האי סברא דדברי הרב וכו' דמשו"ה כל שהוא לד"ע השליח לאו שליחותיה דמשלח הוא דקא עביד אלא אדעתא דנפשיה עביד ולאו שלוחו הוא להיות שש"א כמותו אמנם אי גם לד"ע יש שלי' הרי שלי' שליחותיה דמשל' הוא דקעביד ושש"א כמותו. והנה כי כן כי הוה שליח לדבר איסור אשר במעשה אחד דעביד שליח להאי איסורא אית ביה למימר דאין שלד"ע ולאו שלוחותיה קעביד ואית ביה למימר דהוה שפיר שליח ושש"א כמותו אף שהיא לד"ע. ע"כ אי אתה אומ' אלא א' משניהם אלו או דיש שלי' להאי עובד' דאיסור דעביד שליח ושש"א כמותו ונעשה למעשה זה דעביד שליח המשלח בעצמו. או דאינו שליח משום דאין שלד"ע ולא הוה שש"א כמותו בהאי עובדא דעביד השליח. אבל למימר ביה בחדא עובדא דעביד השליח בשליחותו דהמשלח דיהא שליח מצד זה ושש"א כמותו בהאי ולצד האחר לאו שליח הוא ליכא למימר דהו"ל שני הפכיים בנושא אחד שאי אפשר להיות כלל דהא איהו עביד ליה שליח שיעשה המעשה ההיא ואין שם רק מעשה אחת וכי עושהו השליח להמעש' ההוא אי שליחותי' דמשלח הוא דקעביד ושש"א כמותו על כרחין דהוה מעשה זה דעביד השליח כעשאו משלח בעצמו וא"כ לא שייך למימר שאם יש במעשה ההוא שני איסורין שיהא שליח לאיסור אחד ומיחייב משלח מטעמו דשש"א כמותו וכעשאו המשלח בעצמו. ולהאיסור האחר שיש בהמעשה ההוא אינו שליח דלאו שליחותיה דמשלח הוא דעביד לא לדעת עצמו הוא דקעביד כיון דמעשה אחד הוא והרי אמרנו שהוא שליח במעשה זה ושש"א כמותו וכעשאו המשלח עצמו ואיך עכשיו נאמר שלהאיסור אחר לאו שליח הוא אלא אדעתה דנפשיה הוא דעביד במעשה ההוא עצמו. וא"כ בעשאו שליח שיאכל בשר עולה ואכל דיש שם מעשה אחת דאכילה ושני איסורין איסור אכילה מבשר העולה. ואיסור מעילה דמעל

בבשר קדש. לא שייך לומר כלל שלא יהא שליח לאיסור דאכילה מבשר עולה משום דאין שלד"ע ולאו שליחותיה דהמשלח הוא דקא עביד במעשה אכילתו אלא לדעת עצמו הוא עושה ואוכל ויהא שליח להאיסור האחר דמעילה שבה בהך מעשה דאכילה עצמה משום דיש שלד"ע במעילה ושליחותיה דמשלח הוא דעביד במעשה אכילתו ולא לדעת עצמו הוא עושה ואוכל. אלא אי אמרי' דלא הוה שליח במעשה אכילתו דבשר עולה משו' איסור אכיל' מבשר העולה דאין שלד"ע ממיל' נמי לא הוה שלי' לאיסור המעי' שבו כיון דהאי איסורא אגיד במעש' אכילתו מבשר עולה דלא הוה שלי' בה משו' האיסור דאכילה מבשר עולה דאין שלד"ע בו. ואי אמרי' דהוה שלי' באכילתו משום האיסו' דמעי' שבו דקי"ל דיש שלד"ע במעילה א"כ גם לאיסור האחר דאכילתו מבשר העולה שליח הוה. וכתב הרמב"ם ז"ל דבעשאו שליח לאכול מבשר עולה לא הוה שליח מטעמא דבאיסור אכילה מבשר העולה שבו אין שלד"ע דבתר דידיה דהאי איסורא דאכילה מבשר העולה אזלינן ואין שלד"ע וכיון דלא הוה שליח במעשה אכילתו משום האי איסורא דאין שלד"ע בו ממילא נמי דלא שייך למימר שיהא שליח לאיסור המעילה שבו משום הא דקי"ל בעלמא דבמעי' יש שלד"ע כיון דכבר אמרנו. דאינו שליח במעשה אכילה זו מצד איסור האחר שבו ולכן אינו חייב המשלח כלל בשום איסור שבו אף באיסור דמעילה אלא האוכל בלבד הוא דחייב. אלא שצריך טעם אמאי אזלינן בתר איסור דאכילה מבשר עולה ואמרינן דלא הוה שליח מצד איסור זה דאין שלד"ע וממילא נמי דלא הוה שליח גם לאיסור המעילה שבו כנז'. ולא אזלינן בתר איסור המעילה שבו דיש שלד"ע והוה נמי ממילא שליח אף לאיסור דאכילה מבשר העולה שבו. דמאי אולמי דהאי איסורא דאכילה מבשר העולה למיזל בתריה ומגרר גריר בתריה לאיסור מעילה שבו. מאיסור דמעילה נימא איפכא דאזלינן בתר האי איסורא דמעילה דיש שלד"ע וגריר בתריה נמי להאיסור האחר דאכילה מבשר עולה דאגיד ביה. ולזה כתב הרמב"ם ז"ל טעמא רבה דאית לן למיזל בתר האי איסורא דאכיל' מבשר העולה ולמימר בעבורו דלא הוה שליח במעש' אכילתו משום דאין שלד"ע וממילא נמי דלא הוה שליח לאיסור דמעילה שבו כנז'. והוא משום דבכל התורה כולה קי"ל דאין שלד"ע אלא במעילה לבדה שלא יתערב עמה איסור אחר. כלומר דמאחר דבכל האיסורין שבתורה קי"ל דלאו שליחותיה דמשלח הוא דעביד אלא אדעתא דנפשיה עביד דאין שלד"ע אלא במעילה לבדה הוא דגילה קרא דהוה שליח. א"כ אית לן למימר דדוקא כי הוה איסור דמעילה בלחוד בלתי עירוב איסור אחר עמה הוא דהוה שליח אבל שיהא שליח במעילה גם כשמעורב בה איסור אחר דבהאי איסור האחר אינו שליח ויגדל כח המעילה לבטל גם דין דאין שלד"ע דיש בהאי

איסורא אחרינ' ויגרריה אבתריה להיות שליח לא אמרי'. אלא אדרבה איסור זה האחר שהוא בא מן הרוב האיסורין שבתו' דדינייהו דאינו שליח בהו גדול כחו למיגרר אבתרי' לאיסור מעילה דאגיד ביה דהוא מן המיעוט ולכן באיסור אכילה דבשר העולה אזלינן בתר איסור דאכילת בשר העולה דהוא מן הרוב דאינו שליח משום דאין שלד"ע וממילא נמי דאינו שליח גם לאיסור מעילה שבו כיון דבמעשה אכילה זו לאו שליח הוא מפני איסור האחר דדינו דאין שלד"ע כשאר רוב האיסורין שבתורה זהו פשוט וברור בכונת דברי הרמב"ם ז"ל וטעמו.

והנה כי כן מינה אתה למד למוד מפור' לטובח ע"י שליח בשבת דהיינו שעשאו שליח לטבוח בשבת דדינא הכי הוה כמו בעושה שליח לאכול מבשר עולה דמאחר דאינו שליח למעשה הטבי' בשבת מפני איסור טביחה בשבת דהוא מן הרוב דהאיסורין שבתורה שאינו שליח בהם משום דקי"ל בכל התור' דאין שלד"ע ממילא נמי דאינו שליח כלל במעש' טביחה זו גם לחיוב הטביחה בד' וה' דהא אי אפשר לומר במעשה טביח' זו עצמ' דלענין איסור טביחה בשבת לאו שלי' הוא ולענין טבי' דחיוב ד' וה' הוה שלי' כיון דעשאו שליח למעשה אחד דטביחה וכיון דאינו שליח בה משום איסור שבת ממילא לא הוה שליח כלל במעשה טביחתו זו גם לענין חיוב ד' וה' וכדכתיבנ' לעיל. וא"כ אין מקום לדחיית השעה"מ לראיית המ"ל מהא דכתב בה' מעילה. דשפיר מייתי הרב מ"ל ז"ל מדברי הרמב"ם דה' מעילה וכאמור כנלע"ד. ותו לא מידי:

קכח

אין שליח לדבר עבירה. אפילו בשלי' יד דגילה קרא ביה דיש שלד"ע ומיחייב שולחו. היינו דוקא בשאין לו להשליח לשלם מחייב משלחו לשלם. אבל אי אית ליה להשלי' לשלם לא מיחייב המשלח אלא השלי' חייב לשלם מטעמא דאין שלד"ע. כ"כ הסמ"ע בריש סי' רצ'ב סק"ד לפי מאי דכת' שם הר"ב ש"ך סק"ד בשם הגאון אביו ז"ל לבאר כוונת דברי הסמ"ע ז"ל בזה דכיון דקי"ל בכל התורה כולה דאין שלד"ע אלא דבשליחות יד גילה קרא דיש שלד"ע אית לן למימר דכי גילה קרא דעל דבר פשע דמשלחו חייב היינו בדלית ליה להשליח לשלם דבעלמא אפילו בדלית ליה לשליח לשלם פטור משל' הכא בשליחות יד חייב המשלח כי לית ליה לשלי' לשלם אבל בדאית ליה לשליח לשלם גם בשליחות יד שליח חייב לשלם ולא משלח מה"ט דאין שלד"ע יע"ש דברי הש"ך בשם הגאון אביו ז"ל באורך בביאו' כונת דברי הסמ"ע. ואף שכ' הש"ך ע"ד הגאון אביו דהוא רחו' לומר בכונת דברי הסמ"ע מ"מ כתב דלדינ' כן נרא' עיקר דדוקא דאין לו לשלי' לשלם. ולדידי א"א למימר בכוונ' הסמ"ע מ"ש הגאון אביו דהש"ך דבדריש' סעי' ו' כת'

וז"ל ונרא' דהשלי' אינו יודע שהוא פקדון או שאינו ב"ח כמ"ש לעי' ר"ס קפ"ב דש"כ הא קי"ל אשלד"ע ודוח' לומ' דשאני הכא דרבי קרא מדכתיב עכ"ד פשע דאל"כ קרא למה לי דהא ל דקמ"ל דהמשל' חייב ומוציאין ממון מידו אע"ג דלא עביד מעשה ולעול' דוקא בדלא ידע שליח וכמו בעלמ' עכ"ד ז"ל יע"ש הרי לך מפורש יוצא מדבריו אלו דמיירי להפוסקים דס"ל בעלמא בלא ידע יש שלד"ע דה"נ גבי שליחות יד היינו דגילה קרא דגם הכא בלא ידע יש שלד"ע כמו בעלמא ומשום דהוה אמינא דבשליחו' יד אפי' בלא ידע שלי' לא מיחייב משלח משום דלא עביד מעשה ואין מוציאין ממון מידו להכי אתי קרא דעל כל דבר פשע למימרא דאפ"ה חייב משל' בלא ידע שלי' כמו בעלמא וכמו שסיים הרב ז"ל ולעולם דוקא בדלא ידע שלי' וכמו בעלמא. ודלא כמ"ש הגאון אביו של הש"ך ז"ל בכוונת דבריו שבסמ"ע דכונתו דלהפוסקים דבעלמא בלא ידע שליח אין שלד"ע הכא גבי שליחו' יד גילה קרא דבלא ידע יש שלד"ע וכו' דלהדיא מפורש בדברי הסמ"ע בדוכתי' בדרישה דלהפוסקים דבעלמא בלא ידע שלי' יש שלד"ע גילה קרא גבי שליחו' יד נמי דהכי הוה דבלא ידע שלי' יש שלד"ע כמו בעלמא. באופן דדברי הסמ"ע ז"ל תמוהים טובא כאשר תמה עליו הרב תוי"ט ז"ל וכל מה שהאריך הגאון אביו של הש"ך ז"ל ליישב דבריו ולפר' כוונתו לא ניתנו ליאמר כי בדרישה בא מפורש בדבריו שלא כמו שכתב הגאון ז"ל בכוונת דבריו ז"ל וכאמור ומדובר. ותו לא מידי:

קכט

אין איסור חל על איסור. היינו דוקא שאין האיסור השני חל עליו כל זמן שהאיסור הראשון עומד עליו אבל אי איסור ראשון פקע מניה חייל כמבואר פד"א איסור אחות אשה מתלא תלי וקאי אי פקע מניה איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל ועיין מה שכתבו התוספות פרק גיד הנשה דף צ' ע"א ד"ה קדשים וכו'.

ונסתפק הרב שער המלך ז"ל בה' איסו' ביאה פי"ז דין ח' דקכ"ד ע"ד בנשבע שלא יאכל פירות אלו וכיוצא והיו פירות אלו של הקדש או של נטע רבעי דקי"ל דאין שבועה חלה משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא. לכשיפד' אותם מיד גזבר מי אמרי' דחלה שבוע' עליה דכיון דטעמא דאין שבועה חלה לקיים את המצו' הוא משום דאין איסו' חל על איסור א"כ כי פקע מניה איסור הקדש אתי איסור שבועה וחייל וכההיא דאחות אשה דפ' ד"א או"ד שאני התם דלכי פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל משום דשמה עליה שהרי אחות אשה מקרי אלא דאיסו' אשת אח היה מעכבתו שלא תחול והילכך כי פקע מניה חייל. אמנם גבי שבועה דחלות האיסור הוא על שהוציא שבוע' מפיו ובשעה שנשבע לא מצאה מנוח לחול משום איסור הקדש דקדים אפי' כי

פקע מיניה לא חייל דבאותה שעה לא נשבע ובשע' שנשבע אין כאן חלות. וכתב דמצא להתוס' בפ' בתרא דנדרים דק"ו ע"ב שהקשו אמתני' דהתם דקתני נטולה אני מן היהודים מפר חלקו ותהא נטולה מן היהודים וז"ל ותהא נטולה מן היהודים לכשתתגרש ותנשא לאחר ואין לתמוה איך חל נדרה על תשמיש היהודים בעודה אשת איש הא אין איסור חל על איסור וי"ל דהוה איסור כולל דמגו דחל אתשמיש דבעל שהוא היתר חל נמי על האחרים יע"ש. הנה נתבאר מדברי התוס' ספיקא דידן דהאומר שבועה שלא אוכל פירות לו של הקדש וכו' אין שבועה חלה עליו אפי' לאחר שפדאן דאי לאו"ה ק"ט דמאי קושיא היא הא אע"ג דבעודה א"א אין הנדר חל משום דאין איסור חע"א אפ"ה לכשתתגרש ופקע מיניה איסור א"א אתי איסור נדר וחייל וכההיא דפ' ד"א. משמע ודאי דסבירא ליה דשנייא התם משום דשמה עליה משא"כ בנדרים את"ד הרב שער המלך ז"ל יע"ש. **ולענ"ד** מאי דפשיט ליה הרב לספיק' דיליה מדברי התוס' דסוף נדרים הנז' אחר המחי"ר דלא שמיה מתייא דהתו' ז"ל ס"ל דטעמא דמשנה א' דלא יפר הוא משום דכיון דלה מצי להפר מה שאסרה על נפשה תשמיש כל היהודים אף חלקו אין יכול להפר ולפ"ז עכ"ל דחל נדרה על תשמיש היהודים בעודה א"א דאי בעודה א"א אכתי לא חל אמאי למשנה א' לא מצי הבעל להפר לה אי משום איסור כל היהודים דלא מצי מפר הא לא חל עתה וא"צ הפרה אלא ע"כ דחל נדרה על תשמיש היהודים מיד בעודה א"א ולהכי מקשים שפיר דאיך חל נדרה על היהודי' בעודה א"א. וכן ראיתי להרב המאירי ז"ל בחידו' לנדרי' שכתב וז"ל נטולה אני מן היהודי' רצ"ל שהדירה עצמה מהנאת תשמיש כל היהודי' שבעו' ואף הבעל בכלל והיו סבורי' במשנה א' שלא יהא הבעל יכול להפר חלקו אחר שאינו יכול להפר את כולו שהרי הנאת תשמי' שאר היהו' אינו מדברי' שבינו לבינה ולא מנדרי עינוי ונמצאת אסורה אף בתשמיש שלו ומתוך כך יוציא ויתן כתובה ואע"פ שהיא נתנה אצבע בין שיניה פירשו גדולי הרבנים במס' יבמות שמאחר שמסרה עצמה בכל תשמיש היהודי' ודאי מתוך צער תשמי' הוא והרי היא כאנו' ושמא תאמר היאך חל הנדר על תשמיש האחרים בעודה א"א והרי כבר אסור' ועומד' בכך ואין איסור חל ע"א. מ"מ הרי הוא איסור כולל ומתוך שחל נדרה על תשמי 'הבעל אף הוא חל על תשמי' האחרי' זהו דין משנה א' עכ"ל ז"ל יע"ש. והיא היא כוונת התוס' ז"ל וכדכתי'. באופן דאין מקום לפשוט האי ספיקא מדברי התוס' ז"ל.

האמנם לדידי חזי לי דאין כאן מקום ספק והרי הוא כמבואר בהדיא בדברי הר"ן ז"ל בפ"ב דנדרים די"ז ע"א על מתני' דיש נדר בתוך נדר וז"ל וכי אמר הריני נזיר הריני נזיר דחייב שתי נזירות ומונה לו יום וכו' וחוזר ומונה לו יום וכו' וקרי ליה להאי גוונא נדר

בתוך נדר לפי שהנזירות שנייה היא חלה בתוך זמן הראשונה אלא שאי אפשר לו שימנה אותה עד שימנה את הראשונה דאם איתא דלא חיילא בשעת נדרו היאך תחול לאחר מכן והרי אינו נודר באותו זמן וכיון דלא חיילא השת' לא חיילא נמי בתר זמנא. אלא ודאי מהשת' הוא דחיילא ומש"ה קתני יש נדר בתוך נדר עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הר"ן ז"ל בהדיא דכל דלא מצי חייל בשעת נדרו לא חייל נמי בתר זמנא משום דאינו נודד באותו זמן. ומינה נמי למאי דנסתפק הרב שער המלך ז"ל לא חלה השבועה אחר שיפדה את ההקדש כיון דלא מצי חייל בשעת שבועתו. ומן התימא על הרב ז"ל איך אשתמי' מיני' דברי הר"ן ז"ל הללו. וכן מוכח מדברי רש"י ז"ל פ"ג דשבועות דכ"ז ע"ב דפרכי' עלה דתנן התם שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב לא אחת ופרכינן הא תו למה לי שבועה שלישית ל"ל וכו' הא קמ"ל וכו' דלהכי נקט למניינא דאשמועי' חיובא הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטל' ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה וכו' לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו שהרי פותח לו בחרטה והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע וכו' יע"ש. הרי בהדיא דדוקא משום דחכם עוקר הנדר מעיקרו דהוה כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע הא לא"ה הו"ל לבטל' דלא חלה אח"ך. ומהתימה על הרב שער המלך ז"ל דכתב שם בצדדי הספק הנז' וכן נמי לא דמי להא דאמרי' בפ"א דשבועות שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל וכו' דשאני התם דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו נמצא למפרע משעה שהוציא השבו' מפיו מצאה מקו' לנוח משא"כ בנדון דידן א"ד ז"ל. ומאח' דקעסיק מר בהאי סוגיא דשבועות הנז' תו מאי מספקא ליה עד שהוצרך להביא לנו עצות מרחוק מה שמצא להתוס' בפ' בתרא דנדרים הא מדברי רש"י ז"ל בשבועות שם כנז' ממ"ש טעמא דחלות שבועה השניה מפני שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ע"י חרטה והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע מבואר יוצא דאי לא חלה למפרע הו"ל שבועה שניה לבטל' ואי חיילה לאחר זמן אמאי הויא לבטלה. ואף שמדברי רש"י ז"ל אלו יש לדחות קצת אמנם מדברי הר"ן ז"ל דפ"ב דנדרים הנז' דכתיבנא אנן בעניותין מבואר יוצא בהדיא דלא חלה השבועה כלל אפי אחר שפדאן וכדכתיבנא. ועיין עוד בנדרים דפ"ה ע"ב בהר"ן שם דמבואר עוד שם בדבריו דכל דלא חל בעת שבועתו לא חל אח"ך יע"ש בסוגיא ובהר"ן שם ובדפ"ו ע"ב ד"ה ועוד שמא יגרשנה קאמר ועיין עוד שם ד"ל ע"א בהר"ן סד"ה ואשה נמי וכו' ועיין עוד שם דכ"ט ע"ב בהר"ן ותו לא מידי:

קל

אין איסור חל על איסור. כי אמרינן דאין איסור חל על איסור היינו דוקא לחייבו שתים כגון אחותו אלמנה לחייבו משום אלמנה ומשום אחותו. אבל אם התרו בו משום אלמנה ולא משום אחותו או שהיה שוגג באחותו ומזיד באלמנ' פשיטא דחייב דמשום שהיא אחותו לא גרעה מאלמנ' דעלמא. כ"כ הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בחי' לקידושין פ' עשרה יוחסין עלה דאמרינן התם אלמנה ונעשית גרושה וכו'. ודבריו תמוהים מאוד דהא פי' רש"י בחולין דקי"ד ע"א ד"ה ומר וז"ל ומ"ד אינו לוקה אאכילה דאם לא התרו בו משום חלב אלא משום בשר בחלב אינו לוקה דלא אתי איסור בשר בחלב וחייל אחלב ע"כ יע"ש. אשר מפורש יוצא מדברי רש"י ז"ל שלא כדברי הרימ"ט ז"ל. ואחר כן ראיתי להרב שער המלך פי"ז מה' איסורי ביאה הלכה ח' דקכ"ה שדחה דברי מהרימ"ט ז"ל מדברי רש"י אלו וגם מדברי התוס'. ד' אחין ד"ה חמותו כו' ומדברי הריטב"א בחי' ליבמות יע"ש. ועיין עוד שם להרב שער המלך שהאריך הרחיב בהאי כללא דאין איסור חל על איסור:

קלא

אין איסור חל על איסור. היינו דוקא לענין חיוב דלא מיחייב תרי מלקיות או תרי חטאות על התרי איסורי אבל לענין איסורא גרידא תרי איסורא מיהא איכא. כן בא מפורש בסוגיא דיבמות פ' ד' אחין דל"ב דגרסינן התם ת"ר בא עליה חייב עליה משום אשת אח ומשום אחות אשה דברי ר' יוסי ר"ש אומר אינו חייב אלא משום אשת אח בלבד וכו' ופרכי' וסבר ר' יוסי איסור חל על איסור והא תניא עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נדון בחמורה רבי יוסי אומר נדון בזיקה הראשונה הבא על חמותו ונעשית א"א נדון בחמותו א"א ונעשית חמותו נידון בא"א וכו' אלא אמר רבא מעלה אני עליו כאילו עשה שתים ואינו חייב אלא אחת וכן כי אתא רבין אמר ר"י מעלה אני עליו כאילו עשה שתים ואינו חייב אלא אחת מאי נפקא מינה לקוברו בין רשעים גמורים וכו' ופירש"י ז"ל אלא אמר רבא לעולם לית ליה לר' יוסי איסור חל על איסור והא דקאמר לעיל חייב עלה משום אשת אח ומשום אחות אשה לאו בשוגג לחייבו שתי חטאות אלא במזיד וליעשו' רשע גמור ולקוברו בין רשעים גמורים שהרשע נקבר אצל רשעים דתנן בסנהדרין ב' קברות היו מתוקנין לב"ד א' לנהרגין והנחנקין וא' לנסקלין ולנשרפין והכא נמי אע"ג דהאי לאו מחיובי ב"ד הוא הואיל ועבד תרתי קברינן ליה גבי נסקלין ונשרפין ע"כ ועיין שם בתוס' ד"ה בין רשעים גמורים שכתבו דר"ש סובר דאע"פ שיש בעבירה זו ב' איסורים כיון דלא מיחייב אלא חדא אין קוברין אותו אצל רשעי' גמורין יע"ש ועיין עוד שם בכל הסוגיא

עד גמירא. הנה לך מפורש להדיא בסוגיא זו דדוקא לענין חיוב מלקיות או חטאות הוא דאין איסור חל על איסור אבל לענין איסורא תרי איסורא מיהא עביד. ועיין בחי' המאירי ז"ל שם.

כי על פי זה אני תמה על הרב לשון למודים זל ה' בשר בחלב סי' יו"ד דהקשה בשם מהר"מ רוביו ז"ל על מ"ש התוס' בע"ז פ' אין מעמידין גבי גבינות הגוים דאסורין משום דמעמידין אותם בעור קיבת נבילה. דכשמולחין הקיבה בעור' יש לאוסר' משום בשר בחלב וכו' והקשה הרב הנז' על דבריהם אלו דהיכי חייל איסור בשר בחלב אאיסור נבילה הא קי"ל דאין אחע"א א"ד ז"ל יע"ש. אשר מבואר יוצא מדברי הרבנים הרב לשון למודים והרב מהר"מ רוביו ז"ל המקשה דפשיטא להו דאין איסור חע"א כלל ואפי' איסור בעלמא ליכא אלא חד איסורא. דבהכי מקשה שפיר על התוס' דאי לא"ה אין מקום כלל לקושיא זו על התוס' דהא התו' ז"ל לענין איסו' בעלמא מיירו דאיכא איסור משום בשר בחלב נמי אבל לענין חיוב אה"נ דלא מיחייב אלא אחדא איסו' משום דאין איסור חע"א ומאי קשיא להו להרבנים הנז'. אלא ע"כ דפשיטא להו דאין אחע"א כלל ואפי' לענין איסור גרידא. והוא תימא רבתי עלייהו איך אשתמיט מינייהו הך סוגיא דיבמות פ' ד' אחין דבא מפורש לשם דדוקא לענין חיוב ב' מלקיות או שתי חטאות על התרי איסורין הוא דלא מיחייב מה"ט דאין אחע"א. אבל לענין איסור תרי איסורי עביד וא"כ שפיר כתבו התו' ז"ל דכשמולחין הקיבה בעור' יש לאוסרה משום בשר בחלב נמי דלענין איסו' מיהא איסור חל על איסור ותרי איסורי איכא וזה ברור. ותו לא מידי:

קלב

אין שבועה חלה על שבועה. היינו דוקא לענין חיוב קרבן ומלקות שאם עבר על שבועתו אינו חייב אלא אחת משא"כ בנדר דיש נדר בתוך נדר לחייבו ב' אמנם לאיסורא ולשאלת חכם חיילה שבועה על שבועה נמי. כ"כ הרב הגדו' מהרלנ"ח ז"ל בתשו' סי' ק"מ יע"ש שדקד' דבר זה מלשון הרמב"ם ז"ל. ולדידי דבר זה יפה נלמד מהך סוגיא דיבמות פ' ד' אחין דל"ב דשם בא מפורש דהא דקי"ל דאין איסור חע"א היינו דוקא לענין חיוב מלקות או קרבן אבל לענין איסור חע"א וכדכתיבנא להך סוגיא לעיל בסי' הקודם. ומינה נמי להא דאין שבועה חלה על שבועה דהכי הוה שהרי טעמ' דאין שבועה חלה על שבוע' משום האי כללא דאין אחע"א הוא כידוע. ומן התימא על הרב מהרלנ"ח ז"ל שהוצרך ללמד דבר זה מדקדו' לשון הרמב"ם ז"ל ולא זכר שר להך סוגיא דיבמות כי ממנה תורה שלימה יוצאה דלענין איסורא איסור חל על איסור וא"כ חלה שבועה על שבועה לענין איסורא. ותו לא מידי:

קלג

אין מבטלין איסור לכתחילה. אי הא דאין מבטלין איסור לכתחילה דאורית' או אינו לא מדרבנן. הוא פלוגתא דרבוות' קמאי הראב"ד והתוס' ז"ל הביא דבריהם הר"ן ז"ל פ' גיד הנשה והרשב"א ז"ל בחי' שם עלה דאמרינן התם דע"ח אמר ר"א אמר ריב"ל משום בר קפרא כל איסורין שבתורה בששים אמר לפניו ר' שמואל בר יצחק וכו' כל איסורין שבתורה במאה. ושניהם לא למדוה אלא מזרוע בשלה דכתיב ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל ותניא בשלה אין בשלה אלא שלימה וכו' ופרכינן ומי גמרינן מינה והתניא זהו היתר הבא מכלל איסור זהו למעוטי מאי לאו למעוטי כל איסורין שבתורה. ופריק אביי ל"צ אלא לר"י דאמר מין במינו לא בטיל הכא בטיל ופרכי' וליגמור מינה ופרקינן גלי רחמנא ולקח מדם הפר ומדם השעיר ופרכינן ומאי חזית דגמרת מהיאך ליגמור מהאי ופרקינן חידוש הוא ומחידוש לא גמרינן ע"כ ופרש"י ז"ל חידוש הוא דלכתחילה הותר לבטל האיסור ע"כ. והקשו הר"ן והרשב"א ז"ל דא"כ מעיקרא לישני הכי דלימא זהו היתר הבא מכלל האיסור שמבטלין אותו לכתחילה בידים ובעלמא אין מבטלין. ותירצו בשם התוס' דמדאורייתא מבטלין ודאמרינן אין מבטלין מדרבנן. והא דאמרי' הכא חידוש הוא הכי קאמר חידוש הוא שחידשה תורה לבטלו משא"כ בעלמא שאע"פי שמותר לבטלו גנאי הוא לבטלו וכ"ש שאין מצוה לבטלו וכאן אפי' מצוה יש בו. וא"ת אכתי לימא זהו שמצוה לבטלו למעוטי שאר איסורין שאין מצוה לבטלן. הא ליתא דאם איתא פשיטא דמהיכא תיתי שיהא מצוה לבטל שאר איסורין לכתחילה שהוצרך תנא לאשמועינן דאין מצוה. והראב"ד ז"ל כתב דאסור מדאורייתי' לבטל איסור לכתחי' ומהכא יליף לה מדקרי. לזרוע בשלה חידוש. וא"ת הדרא קושיא לדוכתי' לימא זהו למעוטי שאר איסורין דהכא מבטלין ובעלמא אין מבטלין. י"ל דלשון זהו היתר הבא מכלל איסור קדייק דזהו הבא מכלל איסור לשעבר משמע זהו שבא לפנינו שנתבשל בתוכו איסור ומתירין אותו משא"כ בשאר ההיתרין הבאין לפנינו שנתבשל בתוכן איסור שאין מתירין אותו אלו ת"ד הר"ן והרשב"א ז"ל יע"ש.

והנה דברי התוס' ז"ל שהביאו הר"ן והרשב"א ז"ל נראה חלוקים על התוס' שלפנינו דהנה בתוס' שלפנינו שם ד"ה לאו למעוטי וכו' כתבו וז"ל וא"ת מאי קושיא דילמ' היינו דוקא לענין שאין מבטלין איסור לכתחילה והכא שרי וי"ל דלשון זהו היתר הבא מכלל איסור משמע מכלל דבר האסור באכיל' א"ד ז"ל יע"ש. הרי שהתו' ז"ל תירצו לקושיא זו כאשר תירצו הר"ן והרשב"א ז"ל לדעת הראב"ד ז"ל. נמצא דהתוס' שלפנינו והראב"ד ז"ל בחדא שיטא קיימי דהא דאין מבטלין איסור לכתחי' הוא מדאורייתי' דלא כסבר' התו'

שהביאו הר"ן והרשב"א ז"ל. איברא דראיתי להר"ב כנה"ג ז"ל ביו"ד סי' צ"ט בהגב"י אות ך' שכתב שהר"ן והרשב"א ז"ל דכתבו הכי בשם התוס' ו"ל הוא ממ"ש התוס' שלפנינו וי"ל שלשון זה היתר הבא מכלל איסור משמע מכלל דבר האסור באכיל' ומפרשי' כוונתם דה"ק משמע מכלל דבר האסור לאכילה מדאורייתא דאין מבטלין אי"ל אבל כיון דהוי דרבנן לא הוי מכלל דבר האסו' לאכיל' דמדאוריית' אף בשאר איסורין מותר באכיל' דמבטלין אי"ל. ובכן תמה על הר"ן והרשב"א ז"ל דמי שנו להו להתוס' לומר וי"ל דאין מבטלין אי"ל הוי דרבנן ולהכי לא מצי לתרוצי דהיינו דווקא לענין שאין מבטלין אי"ל. ולולי שראיתי דעת אריותא אילין להבין כן בדברי התוס' וכו' היתי אומר דאף לדברי התוס' אין מבטלין אי"ל הוא מדאורייתא וכוונת תירוצם לומר דבשלמא אם בא למעוטי דזהו היתר הבא מכלל איסור שאר איסורין שבתו' שאינן מתבטלין ניחא דהכי קאמר זהו היתר הבא מכלל דבר האסור באכילה אבל אם בא למעוטי בשאר איסורין אין מבטלין אי"ל לא הוי היתר הבא מכלל דבר האסור לאכילה דאף בשאר איסורין מותר באכילה דכיון דכבר נתבטל וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ואחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר לא זו היא שעלתה על דעתם דעת קדושים הר"ן והרשב"א ז"ל לפרש דברי התוס' שלפנינו דסבי"ל דאין מבטלין אי"ל מדרבנן דהא אינהו גופייהו תירצו כתירוץ דתוס' שלפנינו לדעת הראב"ד ז"ל וכיון שכן הא ודאי דהכי נמי כוונת התוס' כמ"ש הם ז"ל לדעת הראב"ד ז"ל. אמנם דברי התוס' ז"ל שהביאו תוס' אחריני נינהו דרבותינו בעלי התוס' ז"ל רבים הם ובמקומות רבים מצאנו ראינו להר"ן והרשב"א שמביאים בשם התוס' חלוקים ממ"ש בתוס' שלפנינו וזה פשוט. ועיין לקמן בסמוך:

קלד

אין מבטלין איסור לכתחילה. הר"ב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' צ"ט סק"ח הביא סיוע להסוברים דהא דאין מבטלין אי"ל אינו אלא מדרבנן. מהא דתנן במס' תרומות מגורה שפינה ממנה תרומה אין מחייבין אותו להיות יושב ומלקט אחת אחת אלא מכבד כדרכו ונותן לתוכה חולין וכן חבית של שמן של תרומה שנשפכה וכו' ונהי נמי דבכה"ג ודאי לא אסיר מן התורה לבטולי כיון שאין כונתו לבטל האיסור ליהנות ממנו וכו' מ"מ אם איתא דבטול האיסורין אסור מן התורה מדרבנן מיהא היכי מקילינן כולי האי אלא משמע דהוי מדרבנן ומשו"ה הקלו בביטול האיסורין ולא אטריחוהו רבנן במידי דאין דרכן של בני אדם ללקט ולטפח א"ד ז"ל יע"ש. ואחרי המחי' רבה מכבוד רבנותיה דהר"ב פר"ח דלא שמיה מתיא כלל ולא זכר שר מ"ש הרמב"ן ז"ל בחי' לבתרא פ' המוכר את הספינה דפ"ז על הך מתני' דתרומות דקל הוא שהקילו חכמים בדבר מפני שאי אפשר

להטריח על הצבור יותר מדי א"ד ז"ל יע"ש. וכיון דהוה טורח צבור יותר מדי אף אי הא דאין מבטלין איסור לכתחי' מדאורייתא הכא דאינו מתכוין לבטל לא ראו חכמים להחמיר משום דאי אפשר וכו'. ותו דהרי כתב הרשב"א ז"ל במשמרת הבית דקכ"ח ריש ע"ב דשאני תרומ' דאפי' בעינה הקילו בה להתירה ולבטלה לכתחילה במה שאין דרך להקפיד בעלים בחולייהם ודוקא כל שאין בה בנותן טעם וכמ"ש במגורה שפינה ממנה תרו ורוצה ליתן בה חולין שא"צ להיות יושב ומלקט אבל בשאר איסורין גמורין כנבילה וכו' יע"ש. הרי דשאני תרומה דלא חמיר איסוריה ככל שאר איסורין גמורין דעלמא כנבלה וכיוצא וה"ט דהקילו בה גבי מגורה שפינה וכמ"ש הרשב"א ז"ל וא"כ ליכא מהך מתני' שום סיוע לסברת מ"ד דמדרבנן אין מבטלין אי"ל ממה שהקילו בה דשאני תרומה דאינה איסור גמור לכל כשאר איסורין ומשו"ה כיון דאינו מתכוון לבטל האיסור לא ראו חכמים להחמיר בה במה שאין ך דרך להקפיד:

קלה

אין מבטלין איסור לכתחילה. נסתפקתי לדעת הסוברים דמדאורייתא מותר לבטל איסור לכתחילה אם היינו דוקא במבטל איסור בהיתר ע"י עירוב שמערבו ברוב היתר ונאכל ע"י תערובת כהא דזרוע בשלה דמערב טעמו באיל וכן סאה תרומ' של חיטין שמער' בשל חולין דלעולם יאכל מעורב עם ההיתר ולא נאכל האיסור בפני עצמו דכיון דהאיסור מעורב ברוב היתר כמאן דליתיה לאיסורא כלל. אבל יבש ביבש חד בתרי וכן בעלי חיים דביטולו משום כל דפריש מרובא פריש כיון דכל אחד ניתר לאוכלו בפני עצמו בלא תערובת דהיתר אין לבטלו בידים לכתחי' ולסמוך אספיקא דכל דפריש. דמ"מ כל חד וחד בפ"ע מידי ספיקא לא נפיק וחד דאיסו' ודאי קאכיל ניהי דאם נתערב מעצמו התורה התירה לנו ספק זה כדכתיב אחרי רבים להטות אבל לעשות ספק זה בידים ולסמוך אכל דפריש ולאכול איסור בעינא שלא ע"י תערובות לא התירה תורה. או"ד כיון דהתי' תורה ספק זה משום כל דפרי' ונהפך האיסו' להיתר כמאי דלא הוה התם איסור כלל ואף לכתחי' מותר לבטלו מדאורייתא.

ולפום ריהטא נראה דבכה"ג לכ"ע אין לבטל לכתחילה מדאורייתא ומסתייען מלתא ממ"ש הרא"ש ז"ל הובאו דבריו בשיטה מקובצת למציעא פ"ק ד"ך ע"ד מן הספר ליישב מה שהקשו התוס' שם עלה דאמרי' התם קפץ אחד מן המנויים לתוכו פטור מן המעשר דאמאי נכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש ולזה תירץ הרא"ש ז"ל שם דהא דכל דפריש מרובא פריש לאו ודאי הוא ומידי ספיקא לא נפקא רק שהתו' התירה לנו ספק זה דאם נתערב בטל ונהפך להתירא אבל לענין מעשר כיון דעכ"פ ספק הוא לאו

מעשר ודאי הוא והתורה אמרה מעשר ודאי ולא מעשר ספק את"ד ז"ל יע"ש. הרי בהדיא דהך דביטול איסור דבע"ח ברובא דהיתרא משום דכל דפריש מרובא פריש מידי ספיקא לא נפקא ואף אי נתבטל לאו כהיתר ודאי הוא אלא ספק עד שבעבור זה גבי מעשר מיפט' משום דמעשר ודאי אמר רחמנא ולא מעשר ספק אלא שלענין ביטול התירה לנו התורה ספק זה ונהפך להיתר אחר שנתבטל וכיון שכן נראה ודאי דלערבו בידים ולבטלו ולימא כל דפריש אין זו סברא כלל לומר דמותר מן התור' לגרום ספק זה שהתיר' תורה בידים וכ"ש דחד ודאי דאיסור' קא אכיל. דניהי דאם נתבטל מאליו התירה לנו התורה ספק זה אבל לעשות ספק זה בידים לא התיר' תורה. משא"כ בשאר ביטול איסורין דלח בלח או אפי' יבש ביבש כגון חיטים בחיטים דלעולם נאכל האיסו' ע"י תערוב' דהיתר' בהא י"ל שפיר סברת המ"ד דמותר לבטלו לכתחילה מן התורה כיון דלא אכיל איסורא בעינה אלא על ידי תערובת.

ונלע"ד להביא ראיה לזה דבכה"ג לכ"ע אין מבטלין אי"ל מדאורייתא מהא דאית בחולין דק"מ ע"א אלא אמר ר"ן ב"י למעוטי צפורי עיר הנדחת למאי אי לשלוח לא אמרה תורה שלח לתקלה ופרש"י דהתקלה היא שילכדנה איזה אדם לאחר זמן יע"ש. והא ודאי דאם שלחוה ליכא איסו' משום דאזלינן בתר רובא וכי ילכדנה אחר לאחר זמן מותרת לו משום דכל דפריש מרובא פריש ואפי' הכי אמרי' דלשלוח לא איצטריך קרא למעט דלא אמרה תורה שלח לתקלה. והיינו ע"כ משום דאסור לבטל איסור לכתחילה בידים וכ"כ הרב מ"ל ז"ל סוף הלכות מעיל' על סוגיא זו דהוה משום איסו' ביטול איסור לכתחי' יע"ש. והשתא קשה דמה יענו שפתי צדיקים הסוברים דמדאורייתא מותר לבטל אי"ל לסוגיא דחולין הנז' דאמרי' דלא אמרה תורה שלח לתקלה דמבואר דאין מבטלין אי"ל מדאורייתא וכבר ראיתי להרב שער המלך ז"ל פט"ו מה' מאכלו' אסורות דין כ"ה שהקשה מסוגיא הנז' לסבר' התוס' ז"ל ותמה על הרב מ"ל ז"ל שכתב כן בפשיטו' ולא זכר שר להקשות לדעת התוס' ז"ל דסבי"ל דהא דאין מבטלין אי"ל הוי מדרבנן וכתב ליישב בדוחק לדע' התוס' דתלמודא ה"ק לא אמרה תורה שלח לתקלה דשמא כשמשלחה יבא אחר ויקחיה מיד בעוד שלא נתערבה עדין בשאר צפורים יע"ש. ואחרי המחילה רבה דאין זה מן הישוב כלל אפי' על צד הדחק דכי נשלח לאויר העולם מיד הותר לכל מי שילכדנו משום דכל דפריש כו' דכיון דלא ידעי לה מה לי אם נתערב' באחרים או לא הא כי נשלחה לאויר העולם זו היא עירובה בשאר צפורים דעלמא ומאי תקלה איכא אי לאו משום דמבטל איסור בידים לכתחי'. גם בקידושין דנ"ו ע"ב אמר רבא לא אמרה תורה שלח לתקלה ופרש"י דהוא למכשול עון שבני אדם ילכדנו אחר זמן ויאכלנו יע"ש. ובפ'

שילוח הקן ד"ק אמרינן נמי בשילוח הקן דאינה אסורה משום לא תאכל כ תועבה דלא אמרה תורה שלח לתקלה יע"ש. מכל הני דוכתי מבואר יוצא דהתקלה הויא דמבטל איסו' בידים לכתחי'. גם יש ללמוד מכל הני דוכתי דאין מבטלין אי"ל מדאורייתא אפי' באינו מתכוון לבטל האיסור כדי ליהנות. שהרי בכל הני אין כוונתו לבטל אלא לקיים מצות שילוח ואפ"ה לא אמרה תורה שלח לתקלה. ובכן קשה אפי' למ"ד דאין מבטלין אי"ל מדאורייתא הא באין מתכוון לבטל לכ"ע שרי לבטל לכתחי' וכמ"ש הר"ן פ' אין מעמידין ומוכיח כן מגיעולי כלי מדיין. והריב"ש ז"ל בתשו' סי' שמ"ט דמה יענו לכל הני דוכתי דאמרי' דלא אמרה תורה שלח לתקלה ממנו נקח דאין מבטלין אי"ל מדאורי' אפי' באין מתכוון לבטל כדי ליהנות מהאיסור אלא אדרב' כוונתו לשמים לקיים מצות שילוח. ומן התימ' על הרב מ"ל ז"ל דלא זכר שר להקשות מסוגיא הנז' להר"ן ז"ל ודקיימי בשיטתיה דכי אינו מתכוון לבטל שרי ויגדל התימא על הרב שער המלך ז"ל דהקשה דוקא לסברת התוס' ואיהו גופיה מייתי התם סברת הר"ן ז"ל הנזכרת ולא ערער עליה כלום מסוגיא הנזכרת.

וראיתי להרב כרתי ופלתי סי' ק' בפלתי סוף ס"ק א' דאף איהו ז"ל עמד משתומם מכל הני דוכתי דאתאמרא בש"ס לא אמרה תורה שלח לתקלה בין לסברת מ"ד דאין מבטלין אי"ל אינו אלא מדרבנן ובין למ"ד דאורייתא ומשום דבכל הני דוכתי הוה אינו מתכוון לבטל ונדחק ליישב. ואיהו גופיה העיד בעצמו שהוא דוחק ולבסוף כתב ויותר נראה דאף דאיסור נתבטל בהיתר מ"מ שם איסור לא זז ועדיין טמון והראיה דשיל"מ דאמרי' עד שתאכלנה באיסור וכו' ש"מ דעוד איסו' טמון דאם לא כן מה שייך תאכלנה באיסו' וא"כ לתקל' דעכ"פ יאכל איסור א"ד ז"ל יע"ש. ואחרי המחילה רבה לא הבנתי דבריו ז"ל וכוונתו בדברים אלו דנראה דכיון בזה לישב לדעת הסוברים דמדרבנן הוא דאסו' וכן אם אינו מתכוון לבטל דשרי לכ"ע. ואין זה ישוב אלא אדרבה חיזוק גדול הוא להגדיל התימא דכיון דעכ"פ האיסור טמון עד שבעבור זאת לא אמרה תורה שלח לתקלה כ"ש דאין לנו לערב ולבטל איסור בידים כדי לאכול איסור טמון ואיך התירה התורה לבטלו בידים אף כי אינו מתכוון לבטל כל שהוא בא לאוכלו והנה איסורו טמון. אלא מוכרח דכל שנתבטל נהפך להית' לגמרי וכמאן דליתי' לאיסו' כלל ומשו"ה כי אינו מתכוון לבטל שרי דכי נתבטל כי קא אכיל היתר גמור אכיל. והא דאמרי' בדבר שיל"מ עד שיאכלנו באיסור וכו' רבנן הם דאמרי הכי עד שתאכלנו באיסו' שנתבט' אף שנהפך להיתר גמור כיון דיש לו מתירין טוב להחמיר מדרבנן וזה פשוט. באופן דכל הני דוכתי דאמרי' לא אמרה תודה שלח לתקלה הוו תיובתא לכ"ע. ועיין להרב מהר"י חזן ז"ל בס'

חק"ל ריו"ד ח"א סי' נ"ה ד ע"א וע"ד שגם איהו ז"ל נדחק ליישב הא דשל' לתקל' ואין בדבריו ז"ל כדי ישוב כלל כאשר עיני המעיין תחזנה מישרים.

אמנם לפי האמור לעיל ומסתייען מדברי הרא"ש ז"ל הנז' דהא דכל דפריש מרוב' ריש מידי ספיקא לא נפקא אתיא שפיר כל הני דוכתי דאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה דע"כ לא אמרי' דמדאורייתא מותר לבטל אי"ל לדעת התוס' וכן כי אינו מתכוון לבטל האיסו' דשרי לכ"ע היינו בביטול איסור דנאכל ע"י תערובת:

כענין גיעולי כלי מדיין דמינייהו הוכיחו דכי אינו מתכון לבטל שרי דהא לא אתי למיכל איסור בעיניה אבל איסור יבש ביבש וכן בע"ח דהוה ביטולם משום כל דפריש מרובא פריש דע"כ אוכל חד דאיסור' בעיניה בכה"ג לכ"ע אסור לעשותו בידים מה"ת אף באינו מתכוון לבטל ולהכי אמרי' שפיר התם לא אמרה תורה שלח לתקלה כיון דאוכל איסור בעיניה שלא ע"י תערוב' דניהי דהתורה התירה לנו ספק זה אחר שנתערב היינו משום דכיון דאנן בדידן לא ידעי' הי ניהו דאיסורא אף דכלפי שמייא גליא דאיסור' אכיל התירה התורה כאילו נהפך להיתר אבל לגרום דבר זה בידים ודאי דאסיר ותקלה גדולה היא שבא לאכול דבר איסור בעיניה אף דאיהו לא ידע ליה דאיסורא הוא ומשו"ה מותר לו מ"מ כיון דכלפי שמייא גליא דאיסורא אכיל תקלה היא ומשו"ה לא אמרה תורה שלח לתקלה.

ובהכי ניחא לי מאי דהוה ק"ל טובא בהני דוכתי דאמרי' לא אמרה תורה שלח לתקלה ופרש"י ז"ל דהתקלה היא דהוא למכשול עון שיבא אדם לצודן אח"ז ולאכלן והם אסורין באכילה יע"ש בפרש"י בחולין דק"מ ובקדו' דנ"ו ע"ב. והוא תימא דהא אפי' למ"ד אין מאי"ל מדאורייתא אסור אם עבר ובטלו בידים לכתחל' מותר לאוכלו מדאורייי' ואפי' לדידיה שרי לאוכלו מה"ת רק רבנן קנסו להמבטל וכמ"ש כל הפוסקים. וא"כ כי משלח מאי תקלה איכא לבני אדם אחרי שילכדנו אח"ז ויאכלנה הא אפי' אי ילכדנו אחר בתר השלוח מותר מה"ת לאוכלו דכי נתבטל נהפך להתירא ואין בשילוח זה אלא במה דקא עביד איסור לבטלו לכתחל' ולא תקלה לאחרים והכי הול"ל לא אמרה תורה שלח באיסורא ומדקאמר שלח לתקלה מוכח דהוא לבני אדם אחרים אשר יצודוהו אח"ז וכמ"ש רש"י ז"ל וכיון דלאחר השילו' מיד נתבטל מאי תקלה איכא לאחרים הא זה כלל גדול בתורה דאזלינן בתר רובא כדכתיב אחרי רבים להטות והיתיר' קא אכיל האדם אשר ילכדנו אח"ז. ומה מאוד אני תמה על הרב מ"ל ז"ל והרב שער המלך ז"ל ושאר האחרונים שעמדו מסוגיא דשלח לתקלה על האי עניינא דאין מאי"ל ולא נרגש שום חד מנייהו מלכי בעיקרא דש"ס דאמר ל"א תורה שלח לתקלה דמאי תקלה לאחרים איכא

הכא אחר שילוחיה. אמנם עפ"י האמור ומדובר לעיל אתי שפיר דכיון דהא דכל דפריש מרובא פריש מידי ספיק' לא נפיק עד שבשביל כן גבי מעשר פטור אם קפץ אחד מן המנויים לתוכו משום דמעשר ודאי אמר רחמנא ולא מעשר ספק וכמ"ש לעיל בשם הרא"ש ז"ל הא ודאי כי משל' הצפור הויא תקל' והיה למכשול עון דניהי דאחר שילוח נתבט' ומותר לאוכלו לכתחל' היינו משום דכיון דאיהו דקא אכיל ליה לית ליה ידיעה בתחלה דאיסורא הוא התירה תורה ספק זה אבל כיון דמ"מ מידי ספיקא לא נפיק וכלפי שמיא גליא דאיסורא קא אכיל בעיניה אין לך תקלה גדולה מזו שבאתה תקלה זו ע"י שאוכל דבר איסור שהותר מחמת חסרון ידיעתו של נאכל שהרי מה שהותר לו לאוכלו הוא מפני שאמרה תורה אחרי רבים להטות וכל חד דאתי לידיה אמרי' דאין זה הצפור האסור ואיסורא ברובא איתיה וכלפי שמייא גליא דהאי ניהו דאתי לידיה דאיסורא הוא והרי זה האוכלו נכשול נכשל וברור. באופן דמכל זה נראה דביבש ביבש ובבע"ח דביטולו משום כל דפריש מרוב' פריש ובא לאוכלו איסור בעיני' לכ"ע אסור לבטלו לכתחל' בידים ועד כאן לא אמרו תוס' ז"ל ודקיימי בשיטתייהו דמדאורייתא מותר לבטל אי"ל אלא בדבר דלא אתי למיכליה אלא ע"י תערובת דהיתירא וכמ"ש לא שלא מצאתי בשום חד מהמחברים קמאי ובתראי דחלקו בכך. ואל תשיבני ממ"ש הרשב"א ופסקו מרן ז"ל בש"ע יו"ד סי' ק"ט סעיף א' דיבש ביבש דחד בתרי בטיל לא שרי ליה לאוכלו אלא חד חד אבל ב' בב"א לא ויהיב טעמא למילתא משום דכי אכיל חד חד כל אחד ואחד אנו אומרים זו דהיתירא ואף האחרון מותר משום דאמרי' דזה שנאכל היה דאיסורא וזה ד דהיתירא משא"כ כי אוכלם בב"א ומטעם זה כתב דאסור לבשלם בכ"א בקדירה משום דנמצא מערב האיסור בהיתר ונותן טעם ומתפשט האיסור בכל ההיתר יע"ש. הרי דכתב היפך סבר' דילן מהקצה לקצה. הא ליתא דודאי מדרבנן דאסרו מין במינו. בנותן טעם משום מין בשאינו מינו מש"ה טפי יש לאסור כי אוכלו ע"י תערובת אבל יבש ביבש דנאכל כל חד וחד כיון דליכא טעמא אוקמוה אדאורייתא וכמ"ש הרשב"א ז"ל. אבל מדאוריי' דמין במינו חד בתרי בטיל משום דליכא טעמא אדרבא הסברא כל בתר איפכא וזה פשוט. ועיין מ"ש הרא"ה ז"ל בב"ה דק"ז ע"כ ועיין מ"ש הרשב"א ז"ל במשמרת הבית דף קכ"ח ע"ב.

ואחר עבור כמה שנים בא לידי ספר נודע ביהודה מהדורא בתרא חיו"ד סי' מ"ה נדפס מחדש שכתב שם וז"ל אני אומר דבר חדש בדין לבטל איסור לכתחלה הרי הרשב"א והר"ן שכתבו בשם התוס' שמן התורה מותר לבטל איסור לכתחל' לישב סוגיא דזרוע בשלה שהזרוע עצמה לא נתבטלה כלל ונשארה באיסור' לזר והיא נתנה לכהן אחר

בישו' רק הטעם דמפיק מהזרוע ונבלע בשאר האיל הוא אבל יבש ביבש לבטל האיסור והוא נשאר בעין והוא בעולם ובאיסורו עומד שאם יבא אליהו ויאמר שזה היא החתיכה האסורה הרי הוא עומד באיסורו הקדום אלא כל זמן שאין מכירין אותו גזירת הכתוב אחרי רבים להטות ועכ"פ האיסור הוא בעין ויכול לחזור לאיסורו בזה לכ"ע לדעתי לא התירה התורה לבטלו לכתחלה ואיך אפשר שדבר שאפי' אחר ביטול אם יוכר יהיה אסור. לבטלו עתה והרי עתה הוא מכירו אבל טעם הנבלע בזה כשנתבטל אין כאן טעם איסור כלל וכיון שנתבטל אין כאן טעם כל ובפרט בזרוע בשלה שהיה בו ששים או מאה לכל מר כדאית ליה דבזה אין אנו צריכין להתירו מטעם אחרי רבים להטות רק כיון שיש כאן ששים אין כאן טעם כלל ולא נשאר שום איסור. בזה ס"ל להתוס' שמותר לבטלו לכתחלה מן התו' זהו הנלע"ד ובזה ניחא מה דאמרו שלהי חולין בצפורי עיר הנדחת לא אמרה תורה שלח לתקלה ועיין בשער המלך ז"ל פרק ט"ו מהלכות מ"א הלכה כ"ה עכ"ל יע"ש. הנה שהגאון מהרי"ח ז"ל קדמני לחדש האי סברא דאמרן דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין אי"ל דבר תורה וסיים דבהכי ניחא מ"ש בשלהי חולין בציפורי עיר הנדח' לא אמרה תורה שלח לתקל'. אלא שבעי' טעמו שכתב הגאון לחידוש דין זה יש להשיב כמובן. ואנן בעניותין הרחבנו הביאו' בזה בטע' רויח' וכתבנו סיוע לסבר' זו מדברי הרא"ש כמש"ל.

האמנם השתא הכא אנכי הרואה דיש להוכיח מדברי הרשב"א ז"ל במשמרת הבית דלמ"ד אין מאי"ל אינו אלא מדרבנן ה"ה ביבש ביבש ליכא איסור דבר תורה לבטלו לכתחלה שכתב שם דק"ט ע"ב על מ"ש שם הרא"ה ז"ל בבדק הבית להשיג על דבריו בתורת הבית שם בענין נותן טעם לפגם מותר דכתב הרשב"א דפגם זה שאמרו לא שפוגם לגמרי עד שאינו נאכל מחמת פגם זה אלא אפי' פוגם קצת. שהרי קדירה שאינה בת יומא אינה אוסרת. וא"ת והלא נותן טעם לפגם מנבלה גמרי' לה והתם נבלה הראויה לגר שמה נבלה לא קשיא דהתם להתירה בפ"ע והילכך עד דמיפגמה לגמרי מאכילת גר אסירא אבל איסור תערובת שהולכין בו אחר נתינת טעמו כיון שנותן טעם לפגם כל שהוא פוגם בתערובתו מותר דלא חשיב נתינת טעם כיון שהוא פגום ע"כ דברי הרשב"א ז"ל בת"ה. וכתב על דבריו אלו הרא"ה ז"ל בבד"ה ואינו נכון כלל דא"כ לפי דבריו פליטת קדירה זו שאינה בת יומא הוא שאינה אוסרת משום דנתינת טעם שלה אינו לשבח אבל מ"מ הבלע עצמו במות שהוא עד שלא נפלט איסור תורה הוא שהרי הבלע עצמה לא נפגם מכדי אכילת גר. וכיון שכן ראוי היה שיהא אסור לבשל בה לבטלו עכשיו מחמת תערובתו דבר תורה אם תמצא לומר דאסור לבטל אי"ל דאורייתא וכן בדין שלא יהא

מותר דבר תורה לבטל לכתחל' חתיכ' נבלה בב' חתיכות היתר מין במינו ואנן בכל דוכתא קי"ל דקדירה שאינה בת יומא מותרת דבר תורה א"ד הרא"ה ז"ל. וכתב על דבריו הרשב"א במשמרתו שם וז"ל ומה שחשב לקושיא דכיון שהבלע שבקדרה מצד עצמו ראוי לגר א"כ איך התירה תורה קדירה שאינה בת יומא לכתחל' דמ"ש ממער' חתיכ' נבלה בתוך שתים של היתר דאסו' לבטל אי"ל אפי' מדאו' אין בדבריו כלום חדא דמנ"ל דמדאוריי' אין מאי"ל דילמא מדאוריי' משרא שרי אלא מדרבנן בלבד הוא דאסור ופשטא דשמעתא דזרוע בשלה דבפרק גיד הנשה הכי דייקא וכן הסכימו רבותינו חכמי הצרפתי' ז"ל. ולא עוד לא אפי' מי שדוחק אותה הלכה ומסיק מינה דאסור לבטל אי"ל מדאוריי'. היינו לבטל איסור בעינו כעין זרוע שמבשל עם האיל דאפשר לבשל זה בפ"ע וזה בפ"ע וחדשה בה תורה לבשלם יחד דאין בשלה לא שלימה אבל בלע שבקדרה אי אפשר ולפיכך מותר כיון שפוגם תערובת ואי אתה אוכלו לעולם אלא בפגמו ובתערובת א"ד הרשב"א ז"ל יע"ש. אשר מוכח מדברי הרשב"א ז"ל אלו דלהסוברים דהא דאין מאי"ל לאו דאורייתא אלא מדרבנן הוא הדין נמי דלערב חתיכת נבלה בב' חתיכות דהוא יבש ביבש לא אסיר דבר תורה אלא מדרבנן. וכן מוכח נמי מדברי הרא"ה ז"ל. ויש לדחות קצת ועדיין צל"ת:

קלו

אין מבטלין איסור לכתחלה. לא מבעיא לערב איסור בעין ברוב היתר דאסור אלא אפי' נפל איסור לתוך היתר שאין בו שיעור לבטלו אין מוסיפין עליו היתר כדי לבטלו וכדאית' במ' תרומו' משנה וכ"פ כל הפו' ז"ל.

ויש להסתפק למ"ד אין מבטלין איסו' לכתחלה מדאוריי' אם היינו דוקא לערב איסו' בעין ברוב היתר ולבטלו הוא דאסור מדאוריי' אבל בנפל איסור בתוך היתר מין בשאינו מינו דאין בו שיעור לבטלו מדאוריי' דליכא ששים שרי מדאוריי' להוסיף עליו היתר ולבטלו ומדרבנן הוא דאסור להוסיף עליו. או"ד כיון דכי נפל לתוך היתר לא בטי' מדאוריי' משום דליכא שיעור בהיתר לבטלו אף דהשתא אין האיסור בעין אסור מדאורייתא להוסיף עליו ולבטלו למאן דאמר אין מבטלין איסור לכתחלה מדאוריי' הוא.

ולכאורה נראה דבכה"ג דאין האיסור בעין לכ"ע מדאורייתא שרי להוסיף עליו היתר ולבטלו כיון דעיקרא דהא דאין מבטלין אי"ל דהוי דאורייתא למ"ד יליף לה ממאי דאמרינן גבי זרוע בשלה דחידוש הוא א"כ איכא למימר דלא אסיר מדאורייתא אלא כעין זרוע בשלה דוקא דמערב איסור בעין לכתחלה ברוב היתר וכן נרא' לכאורה מדברי הרשב"א במשמר' הבית דק"ט ע"ב שכת' שם על מה שהקשה עליו הרא"ה ז"ל בבד"ה

דקדרה שאינה בת יומא איך מותר לבשל בה הא הו"ל מבטל אי"ל דאסור מדאורייתא וע"ז השיב ע"ד הרשב"א ז"ל וכתב דאין בדבריו כלום חדא דמנ"ל דמדאוריי' אין מאי"ל וכו' ולא עוד אלא אפי' מי שדוחק אותה הלכה ומסיק מינה דאסור לבטל איסור מדאוריי' היינו לבטל איסור בעינו כעין זרוע בשלה שמבשל עם האיל דאפשר לבשל זה בפ"ע וזה בפ"ע וכו' כתבנו דבריו לעיל באורך בסי' הקודם יע"ש. הנה שכתב ז"ל דהיינו דוקא לבטל איסור בעינו כעין זרוע בשלה הוא דהוה מדאורייתא משא"כ בלע שבקדרה דאינו בעין. וא"כ אוף ה"נ באיסו' שנתער' ואין בו שיעור לבטלו כיון דאין האיסור בעין כעין זרוע בשלה שרי מדאורייתא להוסיף עליו מן ההיתר כדי שיעור ולבטלו.

האמנם אנכי הרואה כי ע"כ דמאי דכתב הרשב"א ז"ל ברישׁ דבריו היינו לבטל איסור בעין כעין זרוע וכו' לאו דוקא דבעינן כעין זרוע בשלה ממש ולאפוקי באם אינו בעין ממש כעין נדון דידן דשרי לבטלו ולהוסיף עליו מדאוריי' שהרי בסיום דבריו כתב אבל בלע שבקדרה א"א ולפיכך מותר כיון שפוגם תערובתו ואי אתה אוכלו לעולם אלא בפגמו ובתערובת. הרי דדוקא בבלע שבקדרה משום שפוגם תערובתו הוא דשרי מדאוריי' לבטלו לכתחלה אבל באיסור שאינו פוגם תערובתו אף שאינו בעין כעין בלע שבקדרה אסור מדאוריי' לבטלו לכתחלה וכל שכן באיסור שנפל להיתר ואין בתערובתו דהיתר שיעור לבטלו דאיכא הכא טעמו וממשו של איסור דאסור מדאורייתא להוסיף עליו ולבטלו. וכן נראה מדברי הראב"ד ז"ל גבי הא דר"א דפ' הנזקין באגוזי פרך שנתפצעו הביא דבריו הרשב"א ז"ל בחידושיו פ' גיד הנשה ד"ק ד"ה שאני חתיכה וכו' וז"ל וכתב הראב"ד ז"ל דדוק' כשנתע' מעצמן או שנתערבה בשוגג הוי איסורא דרבנן כדאמרי' דמדאורייתא חד בתרי ביטל מאחר שנתערבה שם בשוגג או מאליו ונמצא כשהוא פוצע לבסוף אינו עובר ע"ד תורה דאינו מבטל דבר תורה אלא איסור דרבנן אבל מערב לכתחלה ואפי' משהו כדי להתירן עובר על דברי תורה וכמ"ש למעל' דילפי' לה מזרוע בשלה דקרינן לה חידוש משום דמבטלין אותו לכתחל' אלמא שאין מבטלין אי"ל דאוריי' הוא עכ"ל הרשב"א ז"ל שם יע"ש. הנה שכתב הראב"ד ז"ל דמשו"ה גבי הא דאגוזי פרך לא הוי הא דפצען אלא מדרבנן משום דכבר נתבטל מדאוריי' חד בתרי. וא"כ הרי מוכח להדיא מדבריו דכי נתערב דלא בטיל מדאורייתא כי מוסיף עליו ומבטלו עובר אדאוריי' דהרי הוא מבטל איסור תורה.

האמנם ראיתי להרב מהרד"ף ז"ל בס' מזמור לדוד סי' צ"ט דע"ו ע"א מן הספר דפשיטא ליה דכל שאין האיסור בעין רק נפל להיתר מין בשאינו מינו ואין בו ששים דאע"ג דלא בטיל מדאורייתא שרי לכ"ע להוסיף עליו לכתחל' מדאוריי' יע"ש. ולדידי אחרי המחי'

רבה דהא ליתא ומה שהאריך עוד שם הרב הנז' דע"ג ע"ב ודע"ד ע"א בזה יש להשיב על דבריו ובפרט במה שהוכיח מסוגיא דנזיר ממאי דנפיק לר"ע דטעם כעקר דאורייתא מגיעולי גוים והשתא אם איתא דאע"ג דאין האיסור בעיניה אלא טעמא בלוע בדבר אחר אפ"ה איכא ביה איסור דאוריי' לבטלו היכי בעי תלמודא לאוכוחי מינה דטעם כעקר דאוריי' דילמא לעולם אימא לך טעם כעקר שרי מה"ת וכלי מדין נמי אם עבר ובשל בהן אפי' הם בני יומן משרא שרי התבשיל והא דהצריך הכתוב הכשר היינו לפי שאין מבטלין אי"ל ולכך הוה אסיר לן לערב היתר כדי לבטלו ולאוכלו והצריכן הכתוב להגעילן כדי להוציא האיסו' הבלוע ולהשליכו דהשת' אינו מבטל האיסור אלא ודאי צ"ל דכל כה"ג שאין האיסו' בעין לא שייך ביה אין מבטלין אי"ל מן התורה והשתא שפיר מוכיח תלמודא מדמצרכינן הכתוב הגעלה ש"מ טעם כעקר דאורייתא א"ד ז"ל יע"ש. והם דברים תמוהים ולא ידענא מאי קאמר מר דהא אי אמרת דטעם כעקר לאו דאורייתא רק דרבנן אבל מדאורייתא משרא שרי תו לא צריכנא לבטלו כדי להתירו באכיל' דהא אף בלא ביטול כיון דליכא אלא טעמא שרי מדאורי'. ולמאי הוצרך התור' הגעלה לכלי מדין כי היכי דלא ליתו לאכו' טעם הבלוע בהן הא טעמ' הבלוע בהן היתיר' הוא באופן דלא ידענ' מאי קאמר מר. גם מ"ש שם בסוף דבריו דמצא להדיא כדבריו בדברי הרשב"א ז"ל במשמרת הבית שכתב ולא עוד אלא אפי' מי שדוחק אותה הלכה ומסיק מינה דאסור לבטל איסו' מדאוריי' היינו לבט' איסור בעינו כעין זרוע וכו' הרי בהדיא כמ"ש וחדאי נפשאי שכיונתי למדור האמת א"ד הרב ז"ל שם יע"ש אחרי המחי"ר אדרבא מדברי הרשב"א ז"ל הנזכר' מוכח כל בתר איפכא דאף בשאין האיסו' בעין כל שאינו פוגם לתערובתו אסו' מדאוריי' לבטלו למ"ד אין מאי"ל מדא ריי' וכן מוכח נמי להדיא מדברי הרשב"א בחידו' לחולין פ' ג"ה בשם הראב"ד ז"ל וכמ"ש לעיל. באופן דבהא סלקינן דכל שלא נתבטל מדאורייתא כגון מין בשאינו מינו שנתער' ואין בו ששים והוא בנותן טעם דלא בטיל מדאוריי' בפחו' מס' אסור להוסיף עליו היתר כדי לבטלו מדאוריי' למ"ד אין מבטלין אי"ל הוה מדאורייתא. כנלע"ד ותו לא מידי.

קלז

אין מבטלין איסור לכתחלה. אפילו למ"ד דמדאורייתא אין מבטלין אי"ל היינו כי מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות מהאיסור אבל באינו מתכוין לבטל. האיסור כי הא דגיעולי כלי נכרים דאין כונתו אלא להכשיר הכלי שרי כ"כ הר"ן ז"ל פרק אין מעמידין גבי קנקנים של נכרים.

ונסתפקתי בסברת הר"ן ז"ל הלזו אם היינו דוקא בכהאי גוונ' דגיעולי כלים דמעשיו מוכיחין על כוונתו דלא חפץ באיסור' שהרי אדרבא הוא טריח להגעיל את הכלי כדי שיפלוט האיסור הנבלע בו ולהכי אף כי ממילא הנה הוא מבטל איסור הבלוע ברוב היתר דמי ההגעלה וכי נהנה אח"ך מן המים הרי נהנה מהאיסור שביטלו מ"מ כיון דאיהו לא חפץ באיסורא שרי אבל היכא האין מעשיו מוכיחין דלא ניחא ליה באיסורא אף שאין כוונתו לבטל האיסור משהו הבלוע אלא עיקר כוונתו לתקן בו המאכל אפ"ה אסור דכיון דאין מעשיו מוכיחין על כוונתו דלא חפץ באיסורא לא אזלינן בתר מחשבתו דלא מכוין לבטל האיסו' אלא בתר מעשיו דהרי הוא מבטל אי"ל. או דילמא כל שאין כוונתו לבטל האיסור אף שאין מעשיו מוכיחין על כוונתו שרי כיון דסוף סוף איהו בדידיה אינו מכוין לבטל האיסור.

והנה טרם בואי לפשיטות ספקינו אמרתי לבאר כוונת עיקר דברי הר"ן ז"ל דנראין לכאו' בלתי מובנים דהנה הר"ן ז"ל כתב סברא הנז' על מאי דאיבעיא לן התם בקנקנים של גוים מהו לתת לתוכן שכר וז"ל ומהא שמעינן שהמים של מילוי ועירוי מותרים בשתיה והקשה הרשב"א ז"ל א"כ מצינו שמבטלין אי"ל שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין והמים והכלים מותרים ותירץ לו הר"י ז"ל שבליעת היין אינן אלא משהו וכיון שאי אפשר לבא לידי נתינת טעם מבטלין אותו לכתחלה וכו' וכ"כ הראב"ד ז"ל באיסור משהו שלו דמהא שמעינן דמבטלין איסור משהו וכו'. ולי גברי רברבי חזינא אבל איני רואה לדינם מכאן ראיה לפי שהכשי' המים של עירוי אינו מטעם שיפליטו את הכלי מהיין שהרי לא מצינו בשו' מקום שהצונן פליט אלא ודאי שאין המים מכשירין אלא מפני שמפיגין היין הנבלע בתוך הכלי ומבטלין טעמו ולא שמערבין אותו עם ההיתר אלא הרי הן כאילו שורפין אותו במקומן ועוד שאפי' תאמר שהן מוציאין אותו ומערב אותו עם ההיתר לא נאסר לבטל אי"ל אלא למי שמתכוין לבטל כדי ליהנות ממנו הא לא"ה לא שאם לא תאמר כן למי שסובר דמאי דאמרינן אין מאי"ל מדאורייתא הוא וכו'. א"כ היאך הכשירה תורה כלי מדין בהגעלה דודאי בבני יומן אמרת כן וכו' ומעתה היאך צותה תורה להגעילן והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתחלה במים שהוא מגעיל אותן אלא ודאי לא אמרו אין מבטלין אי"ל אלא במתכוין לערב איסור בהיתר כדי ליהנות ממנו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור שרי ולפיכך אין להביא ראיה מכאן וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. ולכאור' דברי הר"ן אינם מובנים וצריכין ביאור חדא דמאי ראיה מייתי מגיעולי כלי מדיין דהנה איהו ז"ל עיקרו לא בא אלא ליתן טעמא דהיתירא דמים של עירוי משום שאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות ממנו ומייתי לה מכלי

מדין ומנ"ל דמי ההגעלה דכלי מדין נתנו לשתיה כי היכי דנכריח מיניה דכל שאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות ממנו שרי דילמא מי ההגעלה סתמייהו לאו לשתיה נתנו לא נשפכים והולכין לאיבוד ומשו"ה אין כאן מבטל איסור. ותו דאפי' אי מי ההגעלה נמי לשתיה חזו ולא אזלו לאבוד. משום הכשר הכלי וכדי שלא יבא לידי איסור מבטל אי"ל אסרתן התורה למי ההגעלה דהשת' ליכא משום מבטל אי"ל. ואי משום שמכשיר הכלי נקרא מבטל איסור הא ודאי ליתא דאינו אלא סוחט האיסור ומפרידו מן הכלי ומשליכו וכמ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' סי' משא"כ במים של ערוי או שכר דהרי הוא נהנה מן המים ומן השכר ולכן שפיר מייתו הני גברי רברבי ראיה לדינם. ותו איכא למידק בדברי הר"ן ז"ל דבסיום דבריו כתב אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור וכו' אשר נראה מדבריו דמי הגעלת כלי מדין לא ניתנו ליהנות מהם שהרי כתב ואינו נהנה מן האיסו' וכו' וזה תימא דלפי מאי דבעי להוכיח מהגעלת כלי מדיין ע"כ דמי ההגעלה מותרים וליהנות ניתנו וכי שתי להו הרי הוא נהנה מהאיסור. תו איכא למידק במ"ש בהוכחתו מכלי מדין בזה הלשון היאך הכשירה תורה כלי מדין וכו' ומה הלשון אומרת היאך הכשיר' תור' דלשון זה צודק על אחר ההגעלה איך הוכשרו ע"י הגעלה וזה תימא דאפי' למ"ד אין מאי"ל מדאורייתא הוא בדיעבד בטל ומבוטל ומותר ולא הו"ל לומר אלא היאך צותה תורה וכמ"ש אח"ך ומעתה היאך צותה תורה וכו' ותו דאמאי איכפל תנא הדבר במילות שונות איך הכשיר' תורה וכו' והדר תני לה ומעתה היאך צותה תורה להגעילן וכו'.

אמנם נראה דכוונתו מבוארת ומוכיח שפיר מהא דגיעולי כלי מדיין דע"כ כל שאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות שרי ואפי' דע"כ הוא נהנה מן האיסור שרי דכאילו אינו נהנה מן האיסור הוה משום דבכה"ג הו"ל הנאה הבאה לו בעל כרחו דלאו הנאה היא כדאמרי' בעלמא הנאה הבאה לו לאדם בע"כ לאו הנאה היא והוא ממה שהכשירה התורה כלי מדיין בהגעלה ואיך הכשירה תורה בהגעלה והרי המים פלטי לאיסור ומער' במים וחוזרין המים ואוסרין את הכלי שהרי הכלי חוזר ובולע מן המים הנאסר ע"י תערובת האיסו' שנתערב וע"כ לומר דמשו"ה הכשירה התורה ע"י הגעלה משום דמיירי ביש במים שיעור לבטל האיסו' הנפלט מהכלי ולהכי כי חזר הכלי ובולע מן המים היתירא בולע שכבר נתבטל האיסו' במים ונמצא לפ"ז דא"א להכשי' הכלי ע"י ההגעלה אלא ע"י מה שמבטל האיסור ברוב המים ומעתה היאך צותה תורה להגעילן כלומר כיון דעיקר ההכשר בהגעלה ע"כ דלא הוה לא ע"י מה שמבטל האיסור הבלוע במים איך צותה תורה לבטל אי"ל שהרי ע"כ הכלי בולע מהמים שמעורב בו האיסור וא"כ מה יתן

ומה יוסיף במה שישפוך המים של ההגעלה הא עכ"פ הרי הוא נהנה מן האיסור במה שחזר ובלע הכלי. אלא על כרחינו לומר דכיון דאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות ממנו אלא מתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור כלומר כיון דהוא אין כונתו אלא להכשיר הכלי אף דע"כ הנה הוא נהנה מן האיסור על ידי מה שחוזר הכלי ובלע ממי ההגעלה אינו נהנה מן האיסור מקרי משום דהו"ל הנאה הבאה לו לאדם בע"כ דלאו הנאה היא שרי כנלע"ד כוונת הר"ן ז"ל ועלה כהוגן כל מה שדקדקנו בדבריו וממילא נפיק לפי הוכחתו הלזו דהמים של ההגעלה וכן מי ערוי מותרין דאע"ג דע"כ הוא נהנה מן האיסור כיון שאינו מתכוין כדי ליהנות אלא להכשיר הכלי הו"ל כאינו נהנה משום דהו"ל הנאה הבאה לו בעל כרחו דלאו הנאה היא ככל האמור ומדובר. ולכן שפיר קאמר מר דאין לגברי רברבי ז"ל הנז' שום ראיה לדינם מהא דקנקנים של נכרים.

כי ע"פ הבא"ר תמהני על הרב כנה"ג ז"ל שכתב ביו"ד סי' קכ"א הגה' הטור אות י"א וז"ל מגעילין ומטבילין וכו' נ"ב ואין זה נקרא מבטל האיסור לכתחלה דדוקא לאכול האיסור ע"י ביטול אז אין מבטלין אבל גבי כלים אין עושין שום דבר מהמים דנפלט האיסור שבהן הר"ן פרק א"מ גבי בעיא דמהו ליתן מים או שכר בכלים אסורין מיין נסך וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהרב ז"ל הבין בכונת הר"ן ז"ל דטעמו משום דאינו נהנה מהמים כלל אלא שופכין אותן לאיבוד וכ"כ עוד בסי' צ"ט הגה"ט אות י"א יע"ש. ונראה דמה שהביאו לזה הוא ממ"ש הר"ן ז"ל בסוף דבריו אבל במתכוין להכשיר הכלי ואינו נהנה מן האיסור וכו' והבין הרב ז"ל דכוונתו דאינו נהנה מן האיסור היינו לפי שאין עושה שום דבר מהמים. ואחרי המחי' רבה מכבוד רבנותיה דמר אין דבריו ז"ל אלו אלא דברי תימא דאיך לא השגיח הרב ז"ל דעיקרו לא בא הר"ן ז"ל בדברים אלו אלא ליתן טעם להיתר מי עירוי לשתיה משום דאינו מתכוין לבטל האיסור וממילא דע"כ דמי ההגעלה נמי מותרים לשתות וטעם ההיתר משום דאינו מתכוין לבטל. ומ"ש הר"ן ז"ל בס"ד ואינו נהנה מן האיסור על כרחין כוונתו כדכתיבנא אנן בעניותין וזה ברור ודברי הר"ב כנסת הגדולה ז"ל לשש צריכין עיון.

וע"פ מאי דכתיבנא אנן בעניותין בכוונת הר"ן ז"ל מקום אתנו להבין מ"ש הריב"ש ז"ל בתשו' סי' שמ"ט דמה שמשימין חלב בין נסר לנסר בקנקנים של עץ בסדקים כדי שלא ינטף היין אין בכך כלום לפי שטבע היין שמתרחק מן החלב ואפי' נגיעה אין כאן ועוד דהיין הנוגע בחלב כבר הוא מתערב עם היין האחר ואין זה כמבטל האיסור לכתחלה כיון שאין כונתו לבטלו וליהנות מהאיסור אלא כוונתו לתקן הכלי ולהדביק סדקיו וראיה לזה מכלי מדיין שאמרה תורה להגעילן ובודאי בבני יומן דבר הכתוב למאן דסבי"ל נותן טעם

לפגם מותר וא"כ למאן דאית ליה דאין מאי"ל הוא איסו' דאוריי' מה הועילה ההגעלה והלא אפי' היה במים שיעור לבטל פליטת הכלי עדין המים אסורין וחוזרין ואוסרין הכלי הנגעל ואין כאן הכשר אלא שאין זה נחשב מבטל אי"ל כיון שאין כוונתו אלא להכשי' הכלי א"ד ז"ל יע"ש. ותהי עליו הר"ב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' ס"ד סקכ"ו דהא מלתא דפשיטא היא דאף מאן דאית ליה דהא דאין מאי"ל הוא איסור' דאורייתא מ"מ מודה מיהא שאם עבר ובטלו מדאוריי' בטיל ואפי' במזיד וא"כ מנין הרגלים לומר שהמים אסורין אף שיש בהן ששים נגד האיסור וחוזרין ואוסרין הכלי הנגעל ע"כ ת"ד הרב פר"ח ז"ל יע"ש שהאריך הרחיב בתמיהא זו. והיא לכאורה תמיהא אלימתא ע"ד הריב"ש ז"ל לפי מרוצת לשונו ז"ל. ואשר אני אחזה לי דכונת הריב"ש ז"ל בדברים אלו הוא כמ"ש בכונת דברי הר"ן ז"ל וטובים השנים אמרו דבר אחד ועיקר כונתו בזה להכריח שלא תאמר דטעם היתר הגעלת כלי מדין הוא משום דליכא התם שום בטול איסור לכתחלה כלל משום דהמים לשפיכה קיימי ולא חזו ליהנות מהם ואמטול הכי אמרה תורה להגעיל כלי מדין ולא חששה להא דמבטל אי"ל שהרי אינו נהנה מהמים כלל ואין זה אלא כסוחט האיסור ומפרידו מן ההיתר ומשליכו להאיסור לזה ביאר ובא הריב"ש ז"ל ותלמודו בידו להורות נתן דע"כ אי אפשר להגעלה בלי שיבטל אי"ל וכן הוא שיעור כוונת לשונו הזהב מה הועיל' ההגעל' כלומר בלי שיבטל אי"ל אי אפשר שתועיל ההגעלה שהרי אפי' היה במים שיעור לבטל פליטת הכלי אי לאו משום דבטלו במים ע"י רובם עדין המים אסורין וחוזרין ואוסרין הכלי הנגעל כלומר שהכלי חוזר ובולע מן המים ואין כאן הכשר ונמצא דעיקר הכשר הכלי לא אתיא לא ע"י מה שיש במים שיעור לבטל פליטת הכלי דהשתא כי חוזר ובולע היתירא בולע ומעתה איך צותה תורה להגעילן כיון שע"כ א"א להגעלה בלא ביטול איסור לכתחלה אלא ע"כ שאין זה נקרא מבטל אי"ל כיון שאין כוונתו אלא להכשיר הכלי כן נלע"ד בכוונת דברי הריב"ש ז"ל אלא שקיצר וסמך על המבין.

ומעתה אשובה אראה מאי דעתיה דהרן ז"ל באינו מתכוין לבטל האיסו' כדי ליהנו' אבל אין מעשיו מוכיחין על כוונתו דאין רצונו באיסו' כאשר חקרנו אי שרי או לא דהנה לפי מה שהוכיח סברתו הנז' מהגעלת כלי מדיין אין לנו להתיר אלא בכגון דא דגיעולי כלים דעינינו הרואות את מעשיו דאין חפצו ורצונו באיסור ואדרבא הרי כל עסקו הוא להפריד האיסור מהכלי דלכן הוא מגעיל ולהכי אף דע"כ ממילא הוא מאי"ל ונהנה מהאיסור שרי דלאו הנאה היא כלל משום דהו"ל הנאה הבאה לו בע"כ משא"כ במבשל בכלי שבלוע בו איסור משהו אף דאיהו בדידיה אין כוונתו אלא לתקן המאכל מ"מ כיון דעכ"פ ע"י תיקונו המאכל מבטל אי"ל ונהנה ממנו מאן לימא לן דלא ניחא ליה באיסור'.

הא ודאי דבכה"ג אין בידינו להתיר מהגעלת כלי מדין דהתם מעשיו מוכחין דלא ניחא ליה באיסורא וכן יש להוכיח ממ"ש הר"ן ז"ל פ' כל שעה אההיא דפרכינן התם עלה דאמרי' כלי חרס ישברו לישהינהו אחר הפסח וליעביד בהו שלא במינן. והקשה ע"ז הר"ן ז"ל שם דהא אין מבטלין אי"ל יע"ש מה שתי' והשתא קשה. טובא דמאי קשיא ליה להר"ן ז"ל התם הא כי מבשל בהן אין כוונתו לבטל האיסור כדי ליהנות אלא כדי לתקן בו המאכל ובכל כה"ג דאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות הא אמר מר ניהו גופיה בפ' אין מעמידין דשרי. וכבר ראיתי להרב שער המלך ז"ל פט"ו מה' מאכלות אסורות דין כ"ה דרמי ומקשי דברי הר"ן ז"ל דהני תרי דוכתי הנז' אהדדי והניח דברי הר"ן ז"ל בצ"ע יע"ש. אמנם לפי מאי דכתיב' אנן בעניותין נראה דלק"מ דע"כ לא כתב הר"ן ז"ל בפ' אין מעמידין האי סברא דכל שאינו מתכוין לבטל כדי ליהנו' שרי אלא דוקא בכה"ג דגיעולי כל מדין דמעשיו מוכיחין דלא ניחא ליה באיסורא משא"כ בהא דכלי חרס דפ' כל שעה דבעי להתיר לבשל בהן לכתחלה די"ל דניחא ליה באיסורא ולהכי לא אזלי' בתר כוונתו דלא ברירא לן אי ניחא ליה בהנאתו מהאיסור.

ובהכי ניחא נמי מ"ש עוד הר"ן ז"ל בתשובו' סי' נ"ז דנשאל אם מותר לטחון כאחת החטים המבוקעות עם אותן שאינן מבוקעות אם יש לחוש לזה מפני שאין מבטלין אי"ל או נקל בזה לפי שמה שאמרו שאין מאי"ל אינו אלא מדרבנן בעלמא והשיב ע"ז הר"ן ז"ל וז"ל הוי יודע שהראב"ד ז"ל סובר דאין מבטלין אי"ל מדאוריי' הוא וכו' ומ"מ אפי' לדבריו במבטלו בעודו היתר לא שמענו שיהא אסור כל שנתבטל בזמן היתירו וכו' עד אבל למעש' לא מלאני לבי להקל בכך אלא בררו אותן והסירו אותן המבוקעות מהן והשאר מותר א"ד ז"ל יע"ש. וחזר וכתבו שם סי' נ"ט יע"ש. ולכאורה קשה עליו דלמה ליה כוליה האי הא אינו מתכוין לבטל כדי ליהנות אלא לטחון הוא מתכוין ובכה"ג שרי וכ"כ בהדיא הטור ז"ל בא"ח סי' תמ"ח על הא דחטים מבוקעות דשרי משום שאינו מתכוין לבטל אלא לטחון יע"ש. וכיון דהר"ן ז"ל איהו גופיה הוכיח סברא זו בראיה ברורה מהגעלת כלי מדין אמאי לא כתב טעם זה בחטים מבוקעות ולא עוד אלא שלא מלאו לבו להקל והצריך ברירה. אמנם לפי האמור ניחא דהר"ן ז"ל סבי"ל דכיון דהאי סברא דאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות אין בידינו להתיר אלא ממה שמצינו שצותה תור' להגעי' כלי מדין אין לט כח להתיר מטעם זה אלא כיוצא בכענין הגעלת כלי מדין כאמור.

אמנם מדברי הריב"ש ז"ל בהא דמשימין חלב בין נסר לנסר לקנקנים שכתב' לעיל מוכח דאף שאין מעשיו מוכיחין על כוונתו דאין רצונו ליהנות מהאיסור כל דאיהו בדידי' אינו מתכוין לבטל אלא כדי לתקן הכלי שרי שהרי בנ"ד שמשים חלב בין נסר לנסר אין

במעשיו אלו שום הוכח' דלא ניחא ליה באישורו של חלב שמתערב ביין ואעפ"כ אתי עלה מטעמא דאינו מתכוין לבטל כדי ליהנות ומוכח ליה מכלי מדין.

איברא דנראה לכאורה להוכיח דגם הר"ן ז"ל ע"כ דסבי"ל דאף בכה"ג שאין מעשיו מוכיחין על כוונתו דלא ניחא ליה באיסור' כל שאינו מתכוין לבטל כדי ליהנו' מהאיסו' אלא לתת בקנקני' שכר או מים שרי שהרי הר"ן ז"ל עיקרו לא בא בסבר' זו אלא לדחות ראיית הני גברי רברבי דמייתו לדינם מהא דשרי' לתת לתוך קנקנים של יין נסך מים או שכר ומעתה הדרא קושית הרב שער המלך ז"ל ממ"ש בפ' כל שעה הנז"ל לדוכתא וכמו כן קשה ממ"ש בתשו' כנז'.

האמנם כי דייקינן פורתא נראה דשפיר י"ל בדעת הר"ן ז"ל כדכתי' דכל שמעשיו מוכיחין דלא ניחא ליה באיסור' בכה"ג דגיעולי כלי מדין דוקא הוא דשרי והא דקנקנים של נכרים דיין נסך דישראל נותן לתוכן מים או שכר נמי הוי כגוונא דגיעולי כלי מדין דכיון דבנתינת מים או שכר מבטל לטעמא דחמרא הנה במה שאינו רוצה לתת לתוכן יין מיד אלא נותן לתוכן קודם מים או שכר דהוא כדי שהמים או השכר יבטלו לטעם יין הבלוע בו. הרי בזה מוכיחין מעשיו שפיר דלא ניחא ליה באיסור' דאי הוה ניחא ליה באיסור' אמאי נותן לתוכן בתחל' מים או שכר כדי ליתן אח"ך בהן יין ואינו נותן מיד בתוכן יין אלא מוכח מנתינתו לתוכן מים או שכר קודם דלא ניחא ליה באיסור' ולהכי הוא נותן מים או שכר כדי שיב שיבטלו לטעמא דחמרא ויוכשר הכלי להיות ראוי ליתן לתוכו חמרא ומאחר שבשביל שהנכרי נתן לתוכן יין הוא נותן לתוכן מים או שכר בתחלה ולא יין מוכיחין מעשיו שפיר על כונתו דאין כונתו לבטל האיסור כדי ליהנות אלא כדי להכשיר הכלי דומיא דגיעולי כלי מדין ולהכי המים או השכר מותרין דאינו נהנה מי האיסו' מיקרי כיון דאיהו לא ניחא ליה באיסורא והו"ל הנאה הבאה לו בע"כ דלאו הנאה היא והכי מוכיחין דברי הר"ן ז"ל בריש דבריו שכתב בשם הרשב"א בהאי לישנא א"כ מצינו וכו' שהרי נותנין מים או שכר בכלי זה כדי לבטל טעם היין והמים והכלים מותרין וכו' הרי לך בהדיא דמה שנותן מים או שכר בהכלי עיקרו הוא כדי לבטל טעם היין ולהכשיר הכלי וא"כ הרי זה דומה ממש לגיעולי כלי מדין דמייתי מינה הר"ן ז"ל כנלע"ד ברור בדעת הר"ן ז"ל ונמצאו דבריו עולין כהוגן ולק"מ כמדובר לעיל.

ולפי האמור ומדובר בטעם ההיתר דנתינת שכר או מים בקנקני יין נסך משום דהוה דומיא דגיעולי כלי מדין כנז' ממילא מוצל הוא הר"ן ז"ל ממה שהקשה עליו הר"ב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' קכ"ב סק"ג וז"ל גם מה שתירץ עוד שאין כאן מבטל אי"ל אינו מספיק למאי דשרינן ליתן בו שכר לכתחלה בידים ואף שאינו מתכוין להכשיר את הכלי אינו בדין

להתיר א"ד ז"ל יע"ש. ולמאי דכתיבנא לק"מ דנתינת שכר נמי עיקרו כדי להכשי' הכלי הוא וכמו שמוכח מדברי הרשב"א כדכתי' והרי זה דומה ממש לגיעו' כלי מדין וברור. **המורם** מכל האמור דלע"ד ע"כ לא קאמר הר"ן ז"ל דכל שאינו מתכוין לבטל האיסור כדי ליהנות ממנו שרי לבטל לכתחל' אלא דוקא בשמעשיו מוכיחין על כוונתו דלא ניחא ליה באיסורו ואדרבה הנה הוא חוזר להרחיק האיסור מאליו כהא דגיעולי כלי. מדין אבל לבשל לכתחלה בקדרה הבלוע בו איסור משהו אע"ג דאין כוונתו לבטל האיסור כדי ליהנות ממנו אלא עיקר כוונתו לתקן בו המאכל אסור. אמנם לפי מ"ש הריב"ש ז"ל בהא דנותן חלב בין נסר לנסר בקנקנים מבואר דדעתו ז"ל דאף בכה"ג שרי וכן מוכח נמי מדברי הטור בא"ח סי' תמ"ח גבי חיטים מבוקעין שכתבתי לעיל. והנה מור"ם ז"ל בהגה ביו"ד סי' קכ"ח ס' א' פסק להך דינא דהריב"ש ז"ל דנותנים יין בכלים שנסריהם מדובקים בחלב ויהיב שם טעמא דשריותא משום שטבע היין לברוח מן החלב והחלב נקרש וכו' ואינו נוגע כלל ביין יע"ש והיינו כמ"ש הריב"ש ז"ל בתחלה. ולכאורה איכא למידק על מור"ם ז"ל דהא הריב"ש ז"ל מסיק בטעמא אחרינא משום דבטל ברוב היין ואינו מבטל אי"ל משום דאינו מתכוון. וכו' ואמאי מור"ם ז"ל לא בחר בהאי טעמא ונייד מיניה וכתב טעם הא'. ואפשר דמשו"ה לא נראה לו טעמו השני משום דק"ל על טעם השני דלא הוה דומיא דגיעולי כלים וסבי"ל דע"כ לא אמרי' דכל שאינו מתכוין לבטל שרי אלא דוקא בכה"ג דגיעולי כלי מדין וכמ"ש בעניותין לדעת הר"ן ז"ל ומשו"ה ע"כ ליכא טעמא דשריותא להני דנהיגי לתת יין בקנקנים הנז' אלא האי טעמא קמא דיהיב הריב"ש ז"ל כנ"ל ועמ"ש הר"ב פר"ח בא"ח סי' תנ"ג ועמ"ש הרדב"ז ז"ל בחדשו' ח"א סי' מ"ז ועיין בתשובות מהריט"ץ סי' פ"א:

קלח

אין מבטלין איסור לכתחלה. אפילו באינו מתכוין לבטל את האיסו' כדי ליהנות מן האיסור דשרי. לדעתי לא הקילו בזה לערב לכתחלה אפי' בדבר שאין כוונתו לבטל רק אם כבר נתערב אלא שעדיין לא נתבטל והוא עושה איזה דבר ועי"ז מתבטל. בזה אזלינן בתר הכוונה שאם הכוונה לבטל אסור ואם הכוונה לדבר אחר מותר כמו בחטים שיש בהן חטים מבוקעים שמותר לטחון לעשות קמח. אבל אסור לערב חטים מבוקעים בידים כדי לטוחנן. ואף שאין מזה ראיה דהרי קודם שנתערב יכול לטחון כ"א בפני עצמו וא"כ אם מערב ודאי שכוונתו לבטל. מ"מ בשום מקום לא מצינו היתר רק בדבר שכבר נתערב וראיה גדולה לדבר הוא ממ"ש הרשב"א והובא בש"ע יו"ד סי' צ"ט סעי' י"ד וסי' קכ"ב ס"ה דאיסור מועט שנבלע בכלי שאין דרכו להשתמש בו בדבר מועט וכו'

ה"ז מותר להשתמש בו וכו' גם בזה חולקים הרא"ה והטור כמבואר באחרונים שם אבל בכלי שדרכו לפעמים להשתמש דבר מועט כמו קערה וכיוצא אסור להשתמש בה שאין מבטלין אי"ל אפי' איסור מועט אפי' איסור הבלוע כמבואר שם בש"ע בסי' קכ"ב זה הטעם מפורש שאין מבטלין אי"ל. ולכאור' יפלא הלא אין כוונתו לבטל רק לבשל בקדר' או לאכול בקערה וכיון שאין בו כוונה לבטל מותר אלא ודאי שדוקא בדבר שכבר נתערב התירו אם אין כוונתו לבטל אבל לערב מתחלה אף שאין כונתו לערב רק להשתמש בכלי אסור. כן כתב הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בס' הנחמד נודע ביהודה מה"ק חי"ד סי' כ"ו יע"ש בהגהה וכ"כ עוד במהדורא תניינא חי"ד סי' נ"ו ושלדעתו ז"ל זהו טעמו של הצ"צ הביאו המג"א בסי' תמ"ז ס"ק מ"ה ביין לבן שהוכהה מראיתו שאסור ליתן תוכו חלב בהמה או חלב חטה אפי פחות מששים דמבטל איסור לכתחל' יע"ש והרי שם אין כונתו שיתן טעם רק לתקן המראה. אלא ודאי דלערב בידים גם זה אסור א"ד ז"ל יע"ש. ולעיל שם סי' מ"ו השיב הגאון הנז' לתלמידו הרב מהר"ד קצע ז"ל על מה שכתב לו דמשמעות גדולי הראשונים לא כן הוא והביא דברי הריב"ש שהביא הפר"ח ביו"ד סי' ס"ד ס"ק כ"ו על אותן שמשימין חלב בין נסר לנסר וכו'. והשיבו הגאון מהרי"ח ז"ל וז"ל והנה במה שכתבת גדולי הראשונים אני תמה אני הוכחתי שם בחבורי מדברי הרשב"א והרא"ה והטור ואיך אתה קורא הריב"ש נגדם גדולי הראשונים וגם עיקר דברי הריב"ש אינם סותרים את הכלל שלי דדברי הריב"ש הם על דרך זה שזה פשוט אצלו דכבוש ודאי לא שייך ביה אלא שהונקא לומר שאפי' נגיעה בעלמא שנחוש מתוך שהחלב רך בטבע אפי' בנגיעה בעלמא אוסר טפה הנוגעת גם כן אין כאן ושוב אמר שאפי' נימא שנוגע קצת מ"מ כיון שעכ"פ אינו נכבש א"כ אינו אוסר רק קצת טפה הנוגעת וטפה זו מתערבת ביין ובטילה והוא אינו מכוון לזה וכו' ועירוב זה של הטפה ביין הוא אינו מערב בידים רק מתערבת ממילא וכמו כן גיעולי גרם המים בולעים קצת והוא אינו משתמש אח"ך במים ועיקר החשש ששוב הכלי בולע מהמים וזה אינו עושה הוא בידים רק הכלי בולע אח"ך מעצמו נמצא שהוא אינו מערב בידים שום דבר. ומה שהבאת מדברי הב"י ביו"ד ססי' קל"ח שאין מחוייבין ללקט החרצנים אלא מכבד ודיו ג"כ אינה ראיה ששם אינו רואה בעיניו ואינו מחוייב לחפש אחר הכיבוד א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי יש להשיב על האי כללא דחדית לן מר הגאון ז"ל מדברי הר"ן ז"ל דע"ז פ' אין מעמידין דכת' טעמא דשרי ליתן מים או שכר בקנקנים של גוים והיין והמי' של העירוי מותרי' מהאי טעמ' דאינו מתכוין לבטל האיסור יע"ש וכתבנו דברי הר"ן ז"ל לעיל בסי' הקודם יע"ש. הרי שמתיר הר"ן ז"ל לתת שכר בקנקני נכרים לכתחלה מה"ט דאינו מתכוון לבטל האיסור

ואף שבנתינתו את השכר לקנקן נכרי הנה הוא מערב בידים ועיין מה שכתבתי בסי' הקודם בדע' הר"ן ז"ל ותו לא מידי:

קלט

אין מבטלין איסור לכתחלה. אפילו באינו מתכוון לבטל דשרי היינו בדאי אפשר בלאו הכי אבל בדאפשר בלא ביטול איסור אסור לבטל האיסור. כ"כ הרב ט"ז ז"ל ביו"ד סי' קל"א ס"ק. ומדברי הטור ז"ל בא"ח סי' תמ"ח בחטים שיש בהם מבוקעות שכתב שא"צ לברור המבוקעו' אלא טוחנן ומבטלן ואין בזה משום מבטל איסור לכתחלה דהוא אינו מתכוין לבטל אלא לטחון יע"ש. מבואר יוצא דאף בדאפשר בלאו הכי שרי כל שאינו מתכוון לבטל שהרי בהא דחטי' מבוקעו' אפשר לברור החטים ואפ"ה כתב דא"צ לברור לא טוחנן ומבטלן מהאי טעמא דאינו מתכוון לבטל אלא לטחון:

קמ

אין מבטלין איסור לכתחלה. ה"מ להרבות בהיתר כדי לבטל האיסור אבל כשאינו מרבה בהיתר אלא משנה האיסו' ממה שהיה שפיר דמי כ"כ הר'ב תוי"ט פ"ה דמ' תרומות עלה דתנן התם תאנים שחורות ולבנות וכו' יעויין שם.

ולכאורה נראה לע"ד להביא ראיה לזה מהא דפרכי' בריש פ' התערובת עלה דתנן התם כל הזבחי' שנתער' בהן מחטאות המתות או שור הנסקל אפי' א' בריבוא כולן ימותו ואמרינן בגמ' טעמ' משום דבע"ח חשיבי ולא בטילי ופרכי' ונכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש יע"ש. וקשה לכאורה דמאי פריך הא כיון דקביעי נאסרו כולן וכי יכבשינהו ניתרין משום כל דפריש ואיך שרי' דיכבשינהו בידים כי היכי דיהיו ניתרים והא הו"ל מבטל איסור בידים לכתחלה ואנן קי"ל הלכה רווחת דאין מבטלין אי"ל. אמנם לפי מ"ש הר"ב תוי"ט דכל דאינו אלא משנה האיסור מכמות שהיה אין כאן משום מבטל איסור ניחא דכי נכבשינהו דניידי אינו אלא משנה האיסור מכמות שהיה דקודם היו קבועים והשתא קא פרשי ובטלי להו לקביעותייהו.

איברא דראיתי להר"ב פר"ח ז"ל ביו"ד סי' ק"י סס"ק כ"ח דהקשה עמ"ש הגאון בה"ג דאותו ואת בנו שנשחטה האם או הבת היום ונתערבה באחרים וצריך לשחוט מהם היום כיצד יעשה ליכבשינהו דניידי ממקום קביעותן ויקח מהן חד חד וישחוט דכל דפריש וכו' ושניים הנותרים אסור לשוחטם היום ע"כ והקשה הרפ"ח ז"ל דכיון דלגבי או"ב ליכא למיגזר שמא יקח מן הקבוע ב' האחרוני' אמאי אסורין ליעקרינהו לכולהו ולבדרינהו וכולן מותרין וכמו כן קשה על הש"ס דזבחי' דלס"ד דש"ס דמקשה ליכבשינהו דניידי אמאי לא פריך עדיפא מינה דלבדרינהו לכולהו דמהני אף להתיר את

כולן ותירץ הרב ז"ל דלבדורינהו בידים הוי מבטל איסור לכתחלה דבשלמא נכבשינהו דניידי הרי נשאר האיסור לבסוף משום דאיסורא ברובא איתיה ואין כאן מבטל איסור אבל במפזר שניתרין כולן הרי ע"כ מתבטל האיסור ג"כ א"ד ז"ל יע"ש. ולפ"ז לא זו בלבד דליכא ראיה מהך סוגיא דזבחים הנז' להאי סברא דחדית לן הר"ב תוי"ט ז"ל אלא אדרבה יש להוכיח מינה היפך סברא זו דהא ה"נ כי בדרינהו לכולהו אינו מוסיף בהיתר אלא משנה האיסו' מכמות שהיה דתחלה הוה קבוע והשתא ניידי ובכה"ג הא אמר מר דאין בכזה משו' מבטל אי"ל. וא"כ הדרא הקושיא לדוכתא על הש"ס לפי הס"ד דלא שמיע ליה הא דגזירה שמא יקח מן הקבוע אמאי לא פריך עדיפא מינה ליעקרינהו וליבדרינהו לכולהו דמהני אף להתיר את כולן אלא ע"כ לומר דמשום דאין מבטלין איסור אף בכה"ג דאינו אלא משנה האיסור מכמות שהיה. ומיהו נלע"ד דעל הר"ב תוי"ט ז"ל אין מזה השגה כלל די"ל שפיר דמאי דפריך הש"ס ונכבשינהו דניידי ה"נ קאמר דנכבשינהו דניידי כולהו ויותרו כולן ונימא כל דפריש וכו' וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בת"ה דק"ב ודק"ך ע"ב דמאי דקאמר ונכבשינהו וכו' פירושו דמפזרן וכן מוכח מדברי השאלתות הביא לשונו הרשב"א ז"ל שם באופן דאין מן הש"ס הנז' סתירה להאי סברא דהר' בתוי"ט ז"ל. ואי קשיא הוא על הרב פר"ח ז"ל דלפי דעתו וסברתו בפרו' דהאי דפריך ונכבשינהו וכו' לאו להתיר כולן קאמר משום דלהתיר כולן הו"ל מבטל אי"ל הנה הוא נסת'ר מחמת'ו דבא"ח סי' תנ"א איהו גופיה הביא סברא זו של הר"ב תוי"ט ז"ל ומבואר יוצא מדבריו ז"ל שם דגם הוא שר המסכי'ם עם הרב תוי"ט ז"ל בסברא הנז' ואיך השתא הכא כתב היפך סברא זו.

גם בעיקר דברי הרפ"ח ז"ל הנז' דלחלק יצא בין נכבשינהו דניידי למפזרן להתיר את כולן והכי אמר מר דבנכבשינהו כיון דהאיסור נשאר לבסוף אין כאן מבטל איסור. לע"ד איכא למשדי ביה נרגא דכיון דכי נתערב בהו בע"ח דאיסורא מיד נאסרו כולן א"כ כי נכבשינהו דניידי וניתרין כל הני דפרשי אף דהאחרוני' נשארו באיסורן היינו משום דלא נשאר להם רובא כי היכי דנימא עלייהו כל דפריש וכו' ולאו משום דאיסורא ודאי בהני ב' אחרונים נינהו אלא מספיק' וכמו כן איכא ספיקא בכל חד וחד מהני דפרשי אלא דהתור' התירתן משום דכל דפריש מרובא פריש וכיון דכל זמן היותן יחד כולן במקום קביעותן כולן כאחד שוין לאיסורא א"כ כי נכבשינהו דניידי להתיר לכל הני דפרשי אין לך מבטל איסור בידים גדול מזה ומה יושיענו הני ב' האחרונים שנשארין לבסוף להתיר איסורן דכל הני דפרשי בידים לכתחלה כיון דסוף סוף הא יש לומר ודאי דאולי האי דפריש דאיסורא הוא אלא. דהתורה התירה לנו האי ספיקא משום כל דפריש אבל לעשותו.

בידים לכתחלה נראה ודאי דהוי מבטל אי"ל. ותו. דלפי דברי הרפ"ח ז"ל וחלוקו הנז' גם במאי דקי"ל בפ' התערובת דע"ד דטבעת של ע"ז שנתערב במאה טבעות ונפל א' מהם לים הגדול הותרו כולן. דאמרי' הך דנפל היינו דאיסורא ופסקו כן הפוסקים ז"ל והשתא הכא הרי כי מפיל אחד מהטבעות בידים לים הגדול ה"נ הנה האיסור חלף הלך לו דאמרינן הך דנפל דאיסו' הוא כי היכי דאמרי' גבי נכבשינהו דניידי דכולן מותרין משום דכל דפריש וכו' ותלינן דהאיסור הוא בהני שנים האחרונים שנשארו לבסוף ואמר מר דמשו"ה מותר למכבשינהו בידים ואין בו משום מבטל איסור לכתחלה א"כ לפ"ז גם בטבעו' כי מפיל א' לים הגדול אין בזה משום מבטל אי"ל כיון דכי מפיל א' לים אנו אומרין דההיא דנפל דאיסור' דמה לי דמכבשינהו דניידי דאנו תולין שאיסו' נשאר לבסוף ומה לי מפיל טבעת לים הגדול דאנו תולין דכל הני דנשארו היתירא נינהו ודאיסורא היא ההיא דנפל לים הגדול. ואילו הפוסקים כולם כא' כתבו גבי הך דינא דטבעות דדוקא כי נפל מעצמו או הפילו בשוגג אבל לאבד טבעת א' בידים אסור משום מבטל אי"ל וכמ"ש בטור יו"ד סי' ק' ובת"ה להרשב"א ז"ל ד ע"ב יע"ש. וע"כ היינו טעמא כדאמרן דכיון דבהיותן כולן יחד הטבעות נאסרו כולן א"כ כי מפיל הוא בידים אחת מהנה לים הגדו' אע"ג דכי מטיל א' הנה אנו תולין דהאי דנפל דאיסו' הוא אעפ"כ הו"ל מבטל אי"ל כיון דע"י מעשיו מותרין כל הני טבעות הנשארין. ובכן הדרא קושיין לדוכתא מהא דפ' התערו' דקאמרי' ונכבשינהו דניידי וכו' והא הו"ל מבטל אי"ל.

אשר על כן נלע"ד דמאי דאמרי' בפ' התערו' ונכבשינהו דניידי ולא חשו משום מבטל אי"ל היינו טעמא משום דבכה"ג דאינו עושה שום מעשה בגוף התערובת דאינו מוסיף בהיתר ולא פוחת ממנו רק משנה התערובת ממה שהיה כי היכי דליבטיל לקביעותיה וכי בטיל ליה לקביעותיה ממילא בטיל על ידי רובא דאיתיה קמן דכל דפריש וכו' כל כה"ג אין בו משום מבטל אי"ל דאינו אלא מתקן הרוב שיועיל ביטולו שהרי רובא איתא קמן אלא שע"י שהוא קבוע איתרע ליה לרובא והנה הוא כמחצה על מחצה וכי ניידי הנה הרוב. חזר וניעור לבטל האיסור ובכן כי נכבשינהו כי היכי דניידי דאינו אלא משנה האיסור ממה שהיה כי היכי דרובו אשר בקרבו יבטלו שפיר דמי משא"כ בהא דטבעות דהנה הוא משליך א' לים הגדול דנמצא עיקר ביטולו לאו משום רובא הוה שהרי הרוב אינו מועיל שם לבטל כיון דע"ז אוסר כולן. וכי משליך לים הגדו' הותרו משום מה שאנו תולין דההיא דנפל דאיסורא הוא בכל כה"ג לאו משנה האיסור לבד הוא ולעורר את. הרוב רק הו"ל במאי דמשליכו כמוסיף בהיתר והו"ל מבטל איסור לכתחלה.

איברא דזה הוא שק"ט מהא דפ' הנזקין דנ"ד ע"ב דאמרינן באגוזי פרך דערלה שנתערב במאתים ונתפצעו בשוגג מותר אבל במזיד אסור ולר"י אפי' בשוגג אסור משום דקניס שוגג אטו מזיד נקוט מיהא דבמזיד לכ"ע אסור משום מבטל אי"ל הרי דאפי' שאינו מרבה בהיתר רק משנה האיסור ממה שהיה דתחל' היו שלמים ומשום הכי לא בטלי מפני חשיבותן וע"י שפצען דבטל חשיבותן בטלי ואפ"ה אסור משום דהו"ל מבטל אי"ל וזה סותר למ"ש הר'ב תוי"ט ז"ל דכל שאינו מרבה בהיתר רק משנה האיסור ממה שהיה אין בו משום מאי"ל וכן קשה דמ"ש מהא דפ' התערובת דאמרי' דנכבשינהו דניידי וכו'. **ונראה** לע"ד דיש לחלק דהנה הר"ב תוי"ט ז"ל כתב האי סברא אמאי דתנן התם תאנים שחורות מעלות את הלבנות ולבנות מעלות אש השחורות פי' תאנה לבנה של תרומה שנפלה. לק' של חולין חמשים לבנות וחמשי' שחורו' מצטרפין השחורות עם הלבנות לבטלה ופי' הרע"ב ז"ל משום. שאם היה רוצה היה דורסן ומערב הכל יחד וע"ז כתב הר'ב תוי"ט ז"ל וק"ל דבפ' דלקמן וכו' פירש הרב משום דאין מבטלין אי"ל ומצאתי בפירוש שהזכרתי וז"ל ואף כי אין מבטלין אי"ל ה"מ להרבות בהיתר כדי לבטל את האיסור אבל בכה"ג שאינו מרבה בהית' אבל משנה האיסו' ממה שהיה ומפרידן כאשר היה מקדם כדי לערבן יחד בכה"ג נ"ל דשרי. לבטל לכתחלה ור"א אוסר עכ"ד הרב תוי"ט ז"ל יע"ש. והנה התם לאו האיסור הוא שגרם שלא יבטל ברובו רק הרוב להיותן חמשים שחורות והם ניכרין נמצא דהם היתר ואינן בספק דמוע כלל כי היכי דיצטרפו עם החמשי' הלבנות דהם ספק דמוע דאין ההיתר מצטרף עם האיסו' להעלות את האיסו' וכמ"ש שם הרא"ש בפירושו והר"ש שם ועיין בתוס'. זבחים דע"ג ע"א ד"ה ר"מ יע"ש. והנה כי כן כי דורס ומערב השחורות עם הלבנות כי היכי דלא מינכרי ויעשו הכל ספק דמוע אינו עושה שום מעשה בגוף האיסור שהרי אין האיסור גורם שלא יבטל רק ההית' להיותו ניכר בפני עצמו וכיון שכן דאינו עושה אלא לתקן את הרוב כדי שיועיל צרופו בכה"ג הוא דכתב הרב תוי"ט ז"ל דכיון דאינו אלא משנה האיסו' ממה שהיה שרי לבטל לכתחלה אבל היכא דהאיסור. שנפל להיתר הוא הגורם שלא יבטל הרוב כי הא. דאגוזי פרך דמשום חשיבותן אפי' באלף לא בטיל ואיהו עושה מעשה בגוף האיסור לפצעו כדי לבטל חשיבותיה כדי שיבטל בהרוב בכה"ג ודאי דהוה מבטל אי"ל ואסור. והשתא ניחא נמי הא דפרק התערובת דאמרי' ונכבשינהו וכו' משום דהתם נמי. אינו עושה שום מעשה בגוף האיסור כדי שיבטל חשיבותיה רק משנה הקביעות כי היכי דלא תיהוי הרוב כמחצה על מחצה כדכתי' לעיל.

האמנם זהו שקשה לי על הר'ב תוי"ט ז"ל דבעיקר דבריו שכתב עלה דתאנים שחורות וכו' דאינו מרבה באיסור רק משנה האיסור ממה שהיה נראה דברים תמוהים שהרי בההיא דתאנים הו"ל מרבה בהיתר שהרי כי אינו מערבן הנה התאנה של תרומה אם היא לבנה נמצא כי נפלה לתוך מאה לבנות ושחורות אינה אוסרת אלא הלבנות אבל השחורות כיון דניכרות הם מותרין וכי דורסן עם הלבנות אז נוספות עם ההית' דלבנות כדי לבטל את התאנה של תרומה ואין מוסיף בהיתר בידים גדול מזה שהרי כי אינו דורסן אף כי הוו מעורבין הלבנות עם השחורות כיון דהשתורו' ניכרו' הנה הם כמאן דליתנהו ואיהו ע"י דריסתו אותן ומערבן כדי שיהיו כולן ספק דמוע אז נוספות על החמשים הלבנות ומבטלי להתרומה באופן דאף דהאי סברא דאסבר לן הרב תוי"ט ולחלק יצא בין מוסיף בהיתיר למשנה האיסור מכמות שהיה היא סברא נכונה וכמ"ש אנן בעניו' מהא דפ' התערוב' דאמרי' ונכבשינהו וכו' מ"מ גבי הא דהתאנים שחורות מעלין את הלבנות אשר עלה אמר מר האי סברא לא יכון דרכו דרך הקדש הנזכר. כי התם הו"ל כמוסיף בהית' ממש ע"י שינויו כנז'.

והנה הרשב"א ו"ל בתשו' סי' תס"ג כתב וז"ל ץ עוד נשמר מר מהא דאמרי' בפ"ה של מס' תרומות סאה תרומה שנפלה למאה וטחנן ופחתו כשם שפחתו חולין כך פחתה התרומה נפלה לפחות ממא' וטחנן והותירו וכו' ואם ידוע שהחטין של חולין יפות משל תרומה מותר וכו' עד ואע"פ שטחנן מזיד נקרא שוגג לענין בטול דלא נתכוון לבטל אלא לטחון וכו' תשו' ראיתי דבריך טובים וכו' אלא שעוד יש לי בזה שלפי שהחמירו בתרומה ואסרו עד מאה וסמכוהו אקרא הקילו בו במקום שלא להחמיר עליה כל כך וכו' וגם כאן הקילו לבטל כשטחנן ורואין כאילו של חולין היו מרובין בשעת נפילה או כמי שנפלו חולין בשוגג לאחר מכאן וכו' וכמו שהקילו ר' יהושע ור"א בתאנים שחורו' ולבנו' שהשחורות מעלות את הלבנות והלבנות מעלות את השחורות לר' יהושע ומשום שאם רצה טוחן ומתיר כדמפרש בירושלמי ובנדרסה ע"פ החבית ר"א אומר רואין אותן כאילו הן פרודות והתחתונו' מעלות את העליונות עכ"ר ז"ל יע"ש. הרי שהרשב"א ז"ל כתב טעמא דהך מתני' דתאנים שחורו' וכו' משום דבתרו' שהחמירו בה מצד א' הקילו בה מצדדים אחרים ומן התימא על הר'ב תוי"ט ז"ל דלא זכר שר דברי הרשב"א ז"ל אלו. שוב ראיתי להרב בעל נחפה בכסף בנמוקיו על הרא"ם שעל הסמ"ג ז"ל דקס"ו ע"ד שהביא לנו בשם ספר דגול מרבבה שכתב על האי סברא דהר'ב תוי"ט דהיא תמוה מסוגי' הנזקים דנ"ד ושכן תמה הרב חר"י נבון ז"ל. ובעל ס' דגול מרבבה הנז' תירץ שדברי הרב תוי"ט ז"ל הם דוקא בתרומ' דהקי' בה רבנן וכתב על תירוצו הר"ב נחפה בכסף ז"ל דהוא נכון

ושכן מצא להרשב"א ז"ל בתשו' סי' תס"ג וכו' וקם דינא שאף במשנה ומרסק האיסור שייך מבטל אי"ל ודוקא באינו מתכוין שרי א"ד הר"ב נחפה בכסף ז"ל יע"ש. וכבר אנן בעניותין כתבנו לישב סברא זו של הר"ב תוי"ט ז"ל מהא דפ' הנזקין דכי משנה גוף האיסור כדי לבטל חשיבותי' כי ההיא דאגוזי פרך דפ' הנזקין הנז' דגוף האיסו' הוא הגורם דאין רוב מועיל לבטלו אז הו"ל מבטל אי"ל וע"כ לא אמר הר"ב תוי"ט ז"ל האי סברא אלא כשאין האיסו' גורם שלא יתבטל ברוב רק הרוב מבטלו אלא שהרוב מקולקל ואיהו משנה הרוב לתקנו בכה"ג מבטלין לכתחלה וכמו שהוכחנו אנן בעניותין מש"ס דפ' התערוב' דאמרי' ונכבשינהו דניידי וכו' כנז'. ומ"ש הרב הנז' בשם ס' דגול מרבבה הנז' בישוב דברי הר"ב תוי"ט ז"ל דהם דוקא בתרומה דהקילו בה וכתב הרב נחפה בכסף ז"ל דהוא נכון ושכן מצא בדברי הרשב"א ז"ל בתשו'. כל ישר הולך בדברי תוי"ט ז"ל יראה וישפוט דלאו בתרומה לחוד הוא דחדית לן הרב ז"ל האי סברא דיליה רק בעיקר האי דינא דאין מבטלין אי"ל בכל מקום הכי הוה דדוקא להרבות בהיתר וכו' וכן הרב כנה"ג ז"ל ביו"ד סי' צ"ט הגה"ט הביא לנו האי סברא דהר"ב תוי"ט זל בכלל כל שאר חלוקי דינים אשר תביא לנו שם יעויין שם.

ומאי דמייתי מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' הנז' אחר ההתבוננות קצת נראה דלא שמיה א מתיא דמ"ש שם הרשב"א ז"ל עלה דר"י בתאנים שחורות מעלות את הלבנות דהוי משום דבתרומה הקילו לאו אמאי דהתירו לו לדורסן ולערבן לכתחלה רק למאי דבטל השתא אף באינן דרוסין ומעורבין משום אי בעי דורסן וכדאמרי' בירושלמי לזה קאמר הרשב"א ז"ל דמשו"ה חשבינן להו כאילו כבר דרוסין ומעורבין מעת נפילת התאנה של תרומה ובטלה מיד בעת נפילה אף דחמשי' לבנו' או שחורו' ניכרו' משום אי בעי השתא דורסן ומערבן משום דבתרומה הקילו אמנם אכתי אנו צריכין להאי סברא דאסבר לן מר הר"ב תוי"ט ז"ל משום דאכתי קשה דהן לו היה דבתרומה הקילו למיחשב דבר שלא נעשה כאלו כבר נעשה וחשיב שאינו מעורב כמעורב היינו אם היה הדבר בידו לעשות אמנם הכא כיון דאין בידו השתא לדורסן ולערבן משום דאין מבטלין אי"ל איך חשיב כאילו הם מעורבין וע"כ צריכין אנו לחלוקו של הרב תוי"ט ז"ל דהכא כי בעי לדורסן ולערבן השתא שרי לכתחלה כיון דאינו אלא משנה האיסור ממה שהיה ולהכי אף כי השתא הכא אינן דרוסין ומעורבין כיון דראויות הן לדרוס ועירוב השתא כמעורב חשבינן ליה גבי תרומה דהקילו בה וזה נראה ברור בכוונת הרשב"א ז"ל כאשר יראה הרואה שם כל דבריו דכל עיקרו שם להוכיח דמה שנעשה עכשיו חשיב כאילו כך היה מעיקרא דאמרי' גבי תרומה אינו אלא דוקא בתרומה שהקילו בה ועיין עוד בתוס' בזבחים דע"ב

ע"א ד"ה ר"מ אומר וכו' שכתבו באה"ד משום דתרומת תאנים דרבנן דמטעם זה הקילו בה לומר שהתחתונו' מעלות את. העליונות ואע"פ שלא נתערבו בכל העיגול וכו'. יע"ש. ובד"ה והתחתונות וכו' כנלע"ד בכוונת. הרשב"א ז"ל. ותו לא מידי:

קמא

אין מבטלין איסור לכתחלה. לא אמרו אין מבטלין אי"ל אלא כל שיש איסור מצד עצמו ונתערב בהיתר שאין לך להוסי' על ההיתר שיבטל האיסור שבתוכו אבל כגון שעטנז שנתערב לו צמר ופשתן מביא מין אחר ומערבו עמהם ומבטל א' מהם ואין בזה משום מבטל איסו' דכאן אין האיסור אלא החבור אוסרה דוקא ושפיר יש לנו רשות לבטל החבור ע"י שהמין השלישי יבטלו כ"כ הט"ז בי"ד ססי' רצ"ט ליישב קושית הרב הדריש' ז"ל שם עמ"ש הטור דמי שנתערב לו צמר ופשתן מביא מין אחר ומערבו עמהם ומבטלו. מהא דקי"ל דאין מבטלין אי"ל יע"ש. ולדידי צ"ע על האי חלוק' דהט"ז ז"ל מהא דאי' בירושלמי ריש פ"ב דכלאים אמאי דתנן התם נתערב א' מכ"ד ימעט וכו' ופריך עלה הש"ס ירוש' מהא דקי"ל דאין מבטלין אי"ל יע"ש ובפי' הרא"ש ז"ל שם והלא כלאי זרעים נמי אין האיסור אלא החבור בזריעה אוסרן דומיא דכלאי בגדים ומאי פריך הש"ס התם מהא דאין מאי"ל אלא מבואר דגם בכה"ג דאין בו איסור מצד עצמו בשום מין מהב' מינים רק החבור הוא דאוסרן אית ביה משום אין מבטלין אי"ל דלא כהט"ז ז"ל. גם על מאי דתריץ הדריש' ז"ל גופיה לקושייתו לא מחוור מכח הש"ס ירוש' הנז'.

ואשר אני אחזה לי בישובא דהאי מלתא דלא אתמר להאי כללא דאין מבטלין אי"ל אלא כגון איסור והיתר שנתערבו דמוסיף מאותו המין עצמו דהיתרא ומבטל האיסור דסוף סוף אין כאן אלא השני מינים מין דאיסורא ומין דהיתרא רק שהמין דהיתרא רבה על המין דאיסורא בהא הוא דאתמ' להאי כללא דאין מאי"ל וה"נ הוה ההיא דכלאי זרעים דפ"ב דכלאים דתנן נתערב א' מכ"ד ימעט וכו' ולכן פריך שפיר הש"ס דירוש' עלה דהא אין מבטלין אי"ל. אמנם בכה"ג דכלאי בגדים דהני ב' מינים דצמר ופשתן אין ביטול המין האחד ברובא דמין האחר האוסר חיבורו דאף שירבה על המין האחר דהיינו על הפשתן שיהא רבה על הצמר או אפכא לא בטיל אלא דמביא מין שלישי אחר מבחוץ שאין חבור מין זה אוסר לשום א' מהני ב' מינים ונמצא שאינו מוסיף בגוף הא' מהני ב' המינים ממין דחבורן אוסרן אלא שהמין האחר הג' הוא שמבטל בצרוף הא' מהני ב' מינים בהא ליכא משום מבטל איסור לכתחלה כן נראה לע"ד ודוק כי קצרתי ותו לא מידי:

קמב

אין מבטלין איסור לכתחלה. באיסו' דרבנן איכא פלוגתא דרבוותא להרשב"א ז"ל בתורת הבית דקכ"ב באיסורין דרבנן שאין להם עיקר בדאורייתא כתרומת חו"ל ובישולי גוים וגבינות הגוים שרי לערבן ולבטלן לכתחלה כדאמרי' בעצי מוקצה דבדרבנן מבטלין לכתחלה. ולדעת הרמב"ן ז"ל גם באיסורין דרבנן שאין להם עיקר בדאורייתא אין מבטלין לכתחל' ובתרומ' ח"ל דוקא הקילו מטעם שכתב הרא"ה ז"ל שם בבד"ה שאין איסורו שוה בכל יע"ש בדברי הרשב"א ז"ל ועיין מה שהקשה הרב כנה"ג ז"ל ביו"ד סי' צ"ט הגה' ב"י אות ל"ז ע"ד הרשב"א בשם הרמב"ן ז"ל אלו ממ"ש הרשב"א במשמרת הבית בשם הרמב"ן יע"ש דלק"מ כאשר עיני המעיין תחזנה משרים בדברי הרשב"א במשמרת הבית שם. ובס' המלחמות בפסחים פ' א"ע כתב הרמב"ן ז"ל דאף בתרומת וחלת ח"ל לא התירו לערב לכתחלה ולבטלו אלא שאם נתערב בכמותה או בפחות ממנה הוא שהתירו להרבו' עליה ולבטלה והביא הר"ן ז"ל שם דברי הרמב"ן ז"ל אלו יע"ש. והרא"ש ז"ל כתב דאף להוסיף בהיתר כדי להרבות ולבטל אפי' באיסור שאין לו עיקר בדאוריי' אסיר ובעצי מוקצה דוקא התירו מטעמא דמקלא קלי לאיסורא אבל בשאר איסורי' כגבינות הגוים וכיוצא לא התירו וכן הוא דעת הרא"ה ז"ל בבד"ה דקכ"ב ע"ב. ולענין הלכה מרן ז"ל בש"ע י"ד סי' צ"ט סתם וכתב דכל איסורין דרבנן בין אותן שיש להם עיקר בדאורייתא בין אותם שאין להם עיקר בדאורייתא אסור לבטל לכתחלה בידים בתוך רוב של היתר אבל אם נפלה תחל' לתוך היתר שרי להרבו' ולהוסיף עד שיעור ששים כדי לבטלו ברוב יע"ש. ועיין מה שכתב הרדב"ז ז"ל בחדשות חלק שני סימן תשכ"ב:

קמג

אין מבטלין איסור לכתחלה. עבר ובטלו במזיד אסיר ליה להמבטל עצמו ליהנות ממנו אבל לאחריני שרי. ואם בטלו במזיד בשביל אחר אסור גם לאותו האחר שבטלו בשבילו. ואם בשוגג בטלו שרי גם לדידיה וכמ"ש הפוסקי' ז"ל כל זה בי"ד סי' צ"ט. וכתב הגאון רש"ל ז"ל פ' גיד הנשה סי' דאם בטל איסור בשביל חברו דאסיר גם לזה האחר שנתבטל בשבילו היינו דוקא בשזה האחר יודע שמבטלו בשבילו וניחא ליה. אבל אם מבטל איסור של חברו שלא מדעת חברו שרי ליה לזה שנתבטל בשבילו דהוה ליה זה האחר שבשבילו נתבטל שוגג. והרב פר"ח ז"ל כי"ד סי' צ"ט הביא דברי רש"ל ז"ל אלו וחלק עליו יע"ש ועיין בתשו' הריב"ש ז"ל סי' תצ"ח שדמה נדונו למבטל איסור לכתחלה והביא דברי הרשב"א בהא דאסור גם למי שנתבט' בשבילו וכתב וכאן הרי הוא כנתבטל בשביל כל הקהל למי שירצה לקנות ואע"פ שלא נעשה בשביל אדם מיוחד אלא על

הסתם בשביל מי שירצה לקנות הרי הוא כמי שנעשה בשבילם ביחוד כדאמרי' גבי הבא בשביל ישראל זה מותר בשביל ישראל אחר דאם בא בשביל למכור גם לישראלים שירצו לקנות מהם הרי כאלו בא בשביל ישראל וכו' יע"ש. אשר מדברי הריב"ש ז"ל אלו יש ללמוד דלא כהגאון רש"ל ז"ל כמובן:

קמד

אין מבטלין איסור לכתחלה. הא דעבר ובטלו בשוגג דמותר. הוא הדין בטועה בדין וסבור שמותר לבטל אי"ל דדינו כשוגג כ"כ התוס' בבכורות והביא דבריהם הרב פר"ח ז"ל בי"ד סי' צ"ט. והרב מ"ל ז"ל פט"ו מה' מאכלות אסורות דין כ"ה כתב דממ"ש הרמב"ם פ"ה מה' תרומות הלכה ח' גבי אין תורמין מן הטמא על הטהור וכו' ואם ידע ושגג שמותר לתרום מן הטמא על הטהור ה"ז כמזיד ע"כ נראה סותר למ"ש התוס' וצ"ע א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי צ"ע על זה ממ"ש הרמב"ם ז"ל גופיה פ' י"ב מה שבועות הלכה ט' וז"ל השומע הזכרת ה' מפי חברו לשוא או שנשבע לפניו לשקר וכו' ה"ז חייב לנדותו וכו' במד"א כשהיה הנשבע הזה וכו' מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדותו ואני אומר שאסור לנדותו לא ענש הכתוב שוגג אלא מזהירו ומתרה בו שלא יחזור עכ"ל ז"ל יע"ש. הנה לך מפו' בדברי הרמב"ם אלו דטועה וסבור דליכא איסורא שוגג הוה והיינו כדברי התוס' דבכורות גבי מבטל אי"ל. וההיא דהלכות תרומות דמייתי הרב מ"ל זל יש לחלק ואין כאן מקומו להאריך בזה וכתוב אצלי בעניינא דאומר מותר במ"א באורך:

קמה

אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. היינו שלא ע"י מעשה אבל ע"י מעשה אפי' מעשה זוטא אדם אוסר דבר שאינו שלו כן הסכימו רוב הפוסקים ז"ל דאדם אוסר דבר שא"ש אפי' ע"י מעשה זוטא וכ"ש ע"י מעשה רבה. ויש מרבוואתא דסבי"ל דאין אדם אדש"ש כלל אפי' ע"י מעשה רבה.

ויש לחקור למ"ד אדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה אם הוא אוסר מדאורייתא או דלמא מדאורייתא לכ"ע א"א אוסר דבר שא"ש ואפי' ע"י מעשה ורבנן הוא דאמרו דאדם אוסר ע"י מעשה. ואת"ל דהוא מדאורייתא אם היינו דוקא ע"י מעש' רבה אבל על ידי מעשה זוטא אינו אוסר אלא מדרבנן.

ולכאורה נראה להוכיח דאף ע"י מעשה אין אדם אוסר דבר ש"ש מדאוריי' אלא מדרבנן מהא דגרסי' בע"ז פ' ר"י דנ"ד ע"א דאמרי' עלה דר"ה דאמר היתה בהמת חברו רבוצה בפני ע"ז כיון ששחט בה סי' א' אסרה מנ"ל דאסרה כו' מכלים דאחז דכתיב ואת כל

הכלים כו' ואמר מר הכנו שגנזום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם והא אין אדם אוסר דבר שא"ש אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו ה"נ כיון שעשה בה מעש' אסרה ופרש"י איתסרו להו גזרו עליהם חזקיה וסיעתו איסו' עולם אף להדיוט דקתני גנזום ולא אמרי' ליפרקו וליפקו לחולין ע"כ יע"ש. הרי שפי' דאיסור כלים דאחז רבנן הוא דגזרו לאוסרם וכן פרש"י ז"ל שם לעיל דנ"ב ע"ב על מאי דאיבעיא לן התם כלים ששמשו בהן בבית חוניו מהו שישתמשו בהן בבה"מ ופשיט לה דאסורים וכו' ופרכי' כל הכלים אשר הזניח המלך אחז במלכותו במעלו היכנו והקדשנו מאי לאו היכנו דאטבלינהו הקדשנו דאקדושינהו ומשני היכנו שגנזנום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם ופרש"י והקדשנום דאקדשינהו שחזרו ומשחום בשמן המשחה אלמא כיון דמדאורייתא לא מיתסרי דהא הקדש נינהו ואין אדם אוסר דבר שא"ש אינהו נמי לא גזרו עלייהו הואי' ולאו בני דעה נינהו שהחזרתי כו' שהקדשנו אחרים תחתיהן אבל הנך קנסוהו רבנן וגנזום ע"כ יע"ש. וכיון דכלים דאחז לא נאסרו אלא מדרבנן ואנן ילפי' מנייהו דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה שמע מינה דהא דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה אינו אלא מדרבנן. וכן מבואר יוצא מדברי התוס' ז"ל שם ד"ה ברוך דכלי' דאחז מדאורייי' מותרים משום דאין אדם אוסר דבר שא"ש יע"ש. וכן מוכח מדבריהם בפ' השוחט ד"מ ד"ה הא כו' יע"ש וכן מבוא' יוצא בהדיא מהש"ס בע"ז שם דכלי אחז אינו אלא מדרבנן דאי מדאוריית' נאסרו ומשום דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה מדאורייי' איך פשיט התם מכלים דאחז למיסר לכלים דבית חוניו הא שאני כלים דאחז דנעבד בהו מעשה לע"ז דאסורים מן התורה משא"כ כלים דבית חוניו אליבא דמ"ד דלאו בית ע"ז היא דהא אליבא דהאי מ"ד קבעי התם מדאורייי' לא אסירי ומנ"ל למיסרינהו מדרבנן אלא ע"כ דכלים דאחז נמי מדאורייי' משרא שרו ורבנן הוא דאסרום ולהכי שפיר פשיט לה לכלים דבית חוניו למסרינהו מדרבנן כי היכי דגזרו רבנן ואסרו כלים דאחז וזה ברור. וא"כ עכ"ל דהא דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה אינו אלא דרבנן ככלים דאחז דהא מנייהו ילפי' לה.

האמנם מדברי הרשב"א ז"ל במשמרת הבית ד"י ע"ב ודי"א ע"א מבואר יוצא דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה מדאורייי' יע"ש וכן מבואר יוצא מדברי הרא"ה בבדק הבית שם דלמ"ד ע"י מעשה אדם אוסר מדאורייתא הוא וכן כתב הרשב"א ז"ל בהדיא כמשמרת הבית דקל"ח ע"א וז"ל וכבר כתבתי עליו מגלה טעותו הגמורה בכל וראיות ברורות שהלכה כמ"ד שאדם אוסר דבר שא"ש דבר תורה וכו' יע"ש. וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל הביא דבריו הר"ן ז"ל פ' ר' ישמעאל עלה דתנן ע"ז שהניחוה עובדיה וז"ל גרסי' תו בגמ'

כי אתא עולא אר"י אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו לא אסרה וכו' ומוכיחין לה מכלים דאחז והא אין אדם אוסר דבר שא"ש כלומר ואפי' תימא דלגבוה מאיסי אמאי לל פרקינהו לאשתמושי בהן הדיוט אלא כיון דעבד בהו מעשה איתסרו להו וכו' וסובר הרמב"ן ז"ל דכל כה"ג בביטול בעלמא סגי וכו' והוזקקו לומר כן מדאמרי' בגמ' אמר ר"י אמר ר"י אמר רב ישראל שזקף לבנה וכו' ומקשי' עלה מאי ראיה דילמא ע"י מעשה. ותי' הרמב"ן ז"ל דאפ"ה בביטול בעלמא סגי ועיקר קושיא ליתא די"ל דרב יהודה סבי"ל כמ"ד אין אדם אוסר דבר שא"ש ועוד וכו' יע"ש. והשת' אם איתא דהא דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה אינו אלא מדרבנן מאי מקשה עלה דאמר ר"י אמר רב ישראל שזקפה לבנה וכו' דילמא ע"י מעשה דהא התם מייתי מקרא דכתיב ואשריהם תשרפון באש יע"ש ואי משום מה שאסרום הגוים ע"י מעשיהם זה אינו אלא מדרבנן ואתי קרא לדרבנן אלא מוכח דהא דאדם אוסר ע"י מעש' מדאורייתא היא לדעת הרמב"ן ז"ל וכן נראה דעת הר"ן ז"ל מדלא דחי לה לראיי' הרמב"ן ז"ל בהכי.

והנה הרב מחנה אפרים ז"ל בנמוקיו על לשונו' הרי"ף והר"ן ז"ל דף ד' ע"ג כתב ע"ד הר"ן דע"ז הנז' וז"ל נ"ב לא הבנתי זה דהא דאדם אוסר דבר שא"ש היינו מדרבנן אב. מן התור' ליכא איסורא א"ד ז"ל יע"ש. ואחרי המחיל' רבה מכבוד רבנותי' דמר דלא זכר שר דברי הרשב"א ז"ל דבמשמר' הבית הנז' דבא מפורש להדיא בדבריו דמן התורה אדם אוסר דבר שא"ש. והכי נמי הוה דעת הרמב"ן ז"ל וכאמור וזה ברור.

איברא דק"ט על סברתם הלזו דהוי מדאורייי' מהא דפ' ר"י דגמרי' לה להא דאדם אוסר ע"י מעשה מכלים דאחז דמוכח דאינו אוסר אלא מדרבנן. ועיין בס' יד אהרן דקנ"ו סע"ב בשם הר'ב הכהן ז"ל דכתב דלדעת רש"י ז"ל אדם אוסר ע"י מעשה מדרבנן ולדעת הרמב"ן ז"ל מדאורייתא אוסר וכתב דלדע' הרמב"ן ז"ל צריכין אנו לטרוח ולידחק בפי' ההלכה ולישבה לפי"ד יע"ש שלא כתב שום ישוב לדעת הרמב"ן ז"ל.

ואשר אני אחזה לי לפום ריהטא בישוב דעת הרמב"ן ז"ל דע"כ לא סבי"ל להרמב"ן ז"ל דע"י מעשה אדם אוסר מדאורייתא אלא ע"י מעשה רבה אבל ע"י מעשה זוטא כי הא דרב הונא דשחט בה סימן אחד וכן בניסך לה יין בין קרניה אף איהו ז"ל אזיל ומודה דאינו אלא מדרבנן דהוה דומיא דכלים דאחז דלא עבד מעשה רבה רק שמוש בעלמא דאינו אלא מעשה זוטא וכמ"ש התוס' ז"ל בפ' השוחט שם דמעשה דכלים דאחז לאו מעשה רבה הוה אלא מעשה זוטא יע"ש. ולהכי מקשה הרמב"ן ז"ל שפיר עלה דמייתי עלה דרב יהודה דישראל שזקף לבנה וכו' מתחלה של א"י וכו' דדילמא ע"י מעשה רצ"ל מעשה רבה דאוסר מדינא דאורייי' ולזה תירץ דאפ"ה בבטול בעלמ' סגי ואתיא ממילא

לדינא דרבנן כי האי דרב הונא וניסך יין בין קרניה דהוו מעשה זוטא ואוסר מדרבנן בביטול בעלמא סגי באופן דשפיר י"ל בדעת הרמב"ן ז"ל דבמעשה זוטא אזיל ומודה דאינו אוסר אלא מדרבנן וכדעת רש"י ז"ל.

ובהכי ניחא לי מאי דהוה קשה לי טובא על הרמב"ן ז"ל מהא דפרכי' בזבחים דקי"ד ע"א עלה דתנן התם ריש פ' פרת חטאת הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד וכו' שהקריבן בחוץ פטור שנאמר לפני משכן ה' וכל שאין ראוי לבא לפני משכן ה' אין חייבין עליו ופרכי' והא נמי תיפוק לי מפתח אוהל מועד בשלמא רובע ונרבע משכח' לה דאקדשי' מעיקרא והדר רבעו אלא מוקצה ונעבד אין אדם אוסר דבר שא"ש ומשני' בקדשים קלים ואליבא דר"י הגלילי וכו' יע"ש. והשתא אם איתא לסברת הרמב"ם ז"ל דע"י מעשה אדם אוסר דשא"ש מדאורייי' מאי פריך הא שפיר משכח' לה מוקצה ונעבד ע"י מעשה ולהכי אצטריך קרא דלפני משכן ה' להיכי דהוקצה ונעבד לבתר דאקדשינהו ע"י מעשה. אלא מוכח דמדאורייתא לעולם אין אדם אוסר דשא"ש אפי' ע"י מעשה ולהכי ע"כ לא משכחת לה אלא בקדשים קלים וכדר"י הגלילי. אמנם לפי האמור דאף לדעת הרמב"ן ז"ל היינו דוקא במעשה רבה אבל במעשה זוטא אף איהו ז"ל אזיל ומודה דאינו אלא מדרבנן ניחא דהא התם במוקצה ונעבד מחיים לא משכחת לה אלא מעשה זוטא כגון דניסך לה יין בין קרניה וכדאמרי' בפ' ר"י עלה דתניא איזהו נעבד וכו' דמוקי' לה בעבד בה מעשה כגון שנסך לה לה יין בין קרניה יע"ש והיינו משום דלא משכחת לה מעשה בנעבד מחיים אלא בכה"ג וכל כי האי גוונא אינה אלא מעשה זוטא וכדמוכח התם דמייתי' עלה דר' הונא דשחט בה סימן א' וכיון דלא משכחת לה בנעבד מחיים אלא מעשה זוטא להכי פריך התם שפיר אלא מוקצה ונעבד אין אדם אוסר דבר שא"ש מדאורייתא אפי' בניסך לה יין בין קרניה משום דאינו אלא מעשה זוטא כן יש ליישב דעת הרמב"ן ז"ל. ברם הרשב"א בתורת הבית שם מוכח דסבי"ל דאף במעשה זוטא אוסר מדאורייתא יע"ש. ולדידיה ודאי קשה טובא דמה יענה להא דפרק פרת חטאת הנזכרת.

וראיתי להרב שער המלך ז"ל פ"ח מה' לולב דין א' דצ"ג ע"ב דמייתי האי פלוגת' דהרמב"ן ורש"י והתוס' ז"ל ותמה על סברת רש"י והתוס' ז"ל דסברי דהא דאדם אוסר דבר שא"ש ע"י מעשה אינו אלא מדרבנן מהא דגרסי' בפ' מרובה דע"א ע"א אמרי מאן חכמים ר"ש היא דאמ' שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אמרי בשלמא ע"ז ושור הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא וכו' ופרש"י ז"ל וז"ל בשלמא ע"ז ושור הנסקל איסורי הנאה נינהו דאמרי' במס' ע"ז אע"פ שאמרו המשתחוה לבהמת חברו וכו' עשה בה מעשה אסרה וכ"כ התוס' ז"ל בד"ה בשלמא יע"ש והשתא לפי שיטת' ז"ל דמדאורייי' אין אדם

אוסר דבר שא"ש אפי' ע"י מעשה אם כן היכי הוה ניחא ליה לתלמודא בע"ז גופה דהוה ליה שחיטה שאינה ראויה ומשו"ה פטרי רבנן מתשלומי ד' וה' הא כיון דמדאורייתא הו"ל שחיטה הראויה כי גזרו עליה לא גזרו אלא להחמיר לא להקל מעליו למיפטרי מד' וה' וכדפריך בתר הכי למ"ד מעשה שבת דרבנן אמאי פטרי רבנן מד' וה' ומשני דכי פטרי רבנן אשארה אע"ז ושור הנסקל והשתא נמי תקשי ליה דאמאי פטרי רבנן אע"ז כיון דמדאורייי' הויא שחיטה הראויה לדעת רש"י והתוס' ז"ל דומיא דמעשה שבת ממש יע"ש שהניח בצ"ע. והא ודאי דהיא קושיא אלימתא על רש"י והתוס' ז"ל ולמודעי אנו צריכים מה יענו שפתי צדיקים רש"י והתו' זל להאי סוגיא דפ' מרובה הנז'.

כי על כן אפשר לומר דע"כ לא קאמרי התוס' ורש"י ז"ל דאף ע"י מעשה אין אדם אוסר אלא מדרבן אלא במעשה זוטא כה"ג דר"ה דשחט בה סימן א' וניסך לה יין בין קרניה וכלים דאחז אבל ע"י מעשה רבה דגמר השחיטה אף אינהו אזלי ומודו דאוסר מדאורייתא והנה בהא דאמרי' בע"ז אעפ"י שאמרו המשתחוה לבהמ' חברו וכו' עשה בה מעשה אסרה דמייתו רש"י והתוס' ז"ל בפ' מרובה אמרינן עלה בפרק השוחט ד"מ ע"ב דאי לאו הא דר"ה דאמר אפילו שחט בו סי' אחד אמינא מאי מעשה מעשה רבה יע"ש ולהכי מייתו רש"י ז"ל הא דעשה בה מעשה ולא מייתי הא דאמר ר"ה שחט בה סי' א' משום דע"כ הך סוגיא דפ' מרובה לא איירי אלא במעשה רבה דאוסר מדאורייתא משא"כ במעשה זוטא כי הא דר"ה לא אסיר אלא מדרבנן והשתא תו. לק"מ על סברת רש"י והתוס' ז"ל מהך סוגיא דפרק מרובה דהתם מיירי במעשה רבה וע"כ לא קאמרי ז"ל דע"י מעשה אינו אוס' אלא מדרבנן אלא במעשה זוטא. והא דפרכי' התם בתר הכי לר"מ דמחייב שוחט לע"ז בד' וה' דהא כי שחיט ביה פורתא אסרה ולאו דמריה קטבח יע"ש דמבואר דאפי' שחט בה פורתא דהיינו אפי' סי' א' אסרה מדאורייתא אע"ג דלא הוה אלא מעשה זוטא היינו משום דשמעי' ליה לר"מ גבי מסכך גפנו על תבואתו של חברו דאדם אוסר דבר שא"ש אפי' דלא עביד שום מעשה כלל בתבואתו של חברו רק עיקר מעשהו בגפנו כדאי' בפ' הערל ד ע"ב ע"ש בתוס' ד"ה אין אדם אוסר וכו' יע"ש ועדין צריך להתיישב בזה. ועיין ברש"י תמורה דף כ"ט ע"א ד"ה אימא תשתרי וכו' דמוכח להדיא מדבריו דהא דאדם אוסר דבר שא"ש אינו אלא מדרבנן דמדאורייתא אין אדם אוסר יע"ש ובתוס' ד"ה איצטריך וכו' ועיין שם בהסוגיא ודוק היטב. ותו לא מידי:

קמו

אין מתירין את הנדר עד שיחול:

כתב הרב מהר"מ בן חביב ז"ל בתשו' הובאה בשו"ת גינת וורדים חי"ד כלל ב' סי' ב' דהא דאין מתירין את הנדר עד שיחול אינו אלא חומרא דרבנן דמן התורה מתירין קודם שיחול יע"ש. והרב גנת וורדים ז"ל כתב עלה דלא מסתבר. גם הרב מהר"מ ישראל ז"ל בשו"ת משאת משה ח"ב חי"ד סי' ו' כתב דלא מסתבר דא"כ לא היו מחמירין כ"כ לומר דאם התירוהו אינו מותר יע"ש. והא ודאי לא מכרעא להכריח דהוה מדאורייי' דשפיר י"ל דאינו אלא מדרבנן ונראה בעיניהם להחמיר בזה כדי להעמיד דבריהם דאף אם התירוהו אינו מותר.

האמנם לדידי חזי לי להוכיח דהוה דאורייתא ודלא כהרב מהר"מ ן' חביב ז"ל מהא דכתב רש"י ז"ל בנדרים ד"צ ע"א עלה הא דאמרינן התם אבל בשאלה דברי הכל אין חכם מתיר כלום אא"כ חל הנדר דכתיב לא יחל דברו ופרש"י ז"ל אבל בנדרים שצריך שאלה לחכם דברי הכל אינו מתיר אא"כ חל הנדר כדכתיב לא יחל דברו דמשמע כל זמן שאין שם מעשה בנוי אלא דבור בעלמא שעדין לא חל הנדר לא יחל החכם והאי דדרשי' מיניה הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו בזמן שחל הנדר קאמר ע"כ יע"ש. והשת' אם איתא דהא דאין מתירין את הנדר עד שיחול אינו מדאורייתא והאי קרא דלא יחל דברו דדריש מיני' להאי מלתא דאין מאירין עד שיחול לאו דרשה גמורה היא אלא אסמכתא בעלמ' דאין הא דאין מתירין עד שיחול אלא מדרבנן. מחי קשיא ליה לרש"י ז"ל מהא דדרשי' מהאי קרא דלא יחל דברו דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו וכתב ליישבו דהכי קאמר אבל אחרים מוחלים לו בזמן שחל הנדר. הא האי דרשא דדרשי' דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו הוה דרש' גמור' מדאורי' והרי מדאורייי' הכי הוה דמתירין אף קודם שיחול וא"כ מאי דדרשי' מהאי קרא דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין הוה אף קודם שיחול קאמר דמדאורייי' הכי הוה דאפי' קודם שיחול מתירין ומאי דדרשי' מהאי קרא דלא יחל דברו לדרשא זו דאין מתירין עד שיחול לאו דרשא גמורה היא אלא אסמכתא בעלמ' הוה ואמאי כתב רש"י ז"ל דהא דדרשי' מיניה הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין לו היינו בזמן שחל הנדר קאמר. אלא מוכח דגם האי דדרשינן מהאי קרא דלא יחל דברו דאין מתירין את הנדר עד שיחול דרשא גמורה מדאורייי' הוה דמדאורייי' אין מתירין את הנדר עד שיחול ולהכי איצטרך שפי' רש"י זל לפרושי דלפ"ז הא דדרשי' נמי מהאי קרא דהוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלין היינו בזמן שחל הנדר קאמר. וכן מוכח נמי מדברי הר"ן שם שכתב וז"ל דכתי' לא יחל דברו לא יעקור חלות דברו ודייקי' הא אחרים עוקרין למא אין חכם מתיר אלא א"כ חל הנדר ע"כ. וממאי דכתב ודייקי' כו' אלמא אין חכם מתיר וכו' מוכח דדרשה גמורה ודיוק גמור הוא לא אסמכתא בעלמא.

וכן יש להוכיח ממ"ש עוד שם הר"ן ז"ל ע"ב דהכי פסקי רבוואתא כוותיה דרב פפי לחומר' יע"ש. ואם איתא דאין הא דאין מתירין את הנדר עד שיחול אלא חומרא דרבנן הו"ל לרבוואת' למיפסק לקולא דמתירין לא לחומרא דהא קי"ל דבדרבנן אזלי' לקולא. אלא מוכח דהוא דבר תורה ולכן שפיר כתב הר"ן דה"ט דרבוואתא דפסקו כר"פ משום דהוה לחומ' וכדקי"ל בכל ספיק' דאוריי' דהוה לחומר'. כנ"ל ותו לא מידי:

קמז

אין פותחין בנולד. ומסתברא דמי שנשבע לעשות דבר איסור מן התורה דשבוע' חלה עליו כגון שאמר שבוע' שאוכל פחות מכזית דנבלה דקי"ל דשבועה חלה על חצי שיעור ודינא הוה שיאכל החצי זית דנבלה ולא יעבור. על שבועתו. ואם אפשר ע"י פתח וחרטה מתירין לו ופותחין לו פתח. בכה"ג פותחין לו בנולד דאע"ג דקי"ל אין פותחין בנולד הכא פותחין בנולד ומתירין לו שבועתו כדי שלא יעבור על איסור תורה דאכילת חצי שיעור דנבלה. כן כתב הרדב"ז ז"ל בחדשות חלק שני בלשונות הרמב"ם סי' תס"ו דף ס"ו ריש ע"ב:

קמח

אין פותחין בנולד. דוקא בנולד שאינו מצוי ותדיר אין פותחין אבל בנולד המצוי פותחין ומה"ט פותחין לאד' בעניו משום דשכיח. וטעמא דמלתא כיון דהוי מילתא דשכיח ואילו היה נמצא בשעת הנדר לא היה נודר רואין אותו כאילו היה בתוך הנדר ולא ידע אותו הנודר ונמצא שהוא כנדרי טעו' ואם בא בדרך חרטה אין לדקדק בו שהרי נעקר הנדר מעיקרו. כ"כ קצת מפרשים ז"ל והביא דבריהם הרדב"ז ז"ל שם סי' קס"ז דס"ז ע"ב וכתב איהו לדקדק כן מדברי הרמב"ם ז"ל. אבל מר"ן ז"ל בכסף משנה פ"ו מה' שבועות כתב דדעת הרמב"ם ז"ל דאין לחלק בין מצוי לאינו מצוי:

קמט

אין פותחין בנולד. לא אמרי' אין פותחין בנולד אלא כשמתחרט מהנולד ואילך אבל מתחרט מעיקרא פותחין לו בכל נולד שהרי נעקר הנדר מעיקרו וכן יש ללמוד מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב הואיל ועדיין לא ניחם וכו' דוק מינה הא ניחם על שבועתו עקר אותה מעיקרא ופותחין לו אפי' בנולד ומתירין לו. הרדב"ז ז"ל שם ועיין מ"ש מרן ז"ל בכ"מ בפ"ו מה' שבועות ע"ד הרמב"ם ז"ל אלו:

קנ

אין דוחין נפש מפני נפש. מה"ט אמרו ז"ל שכן הדין באומר גוי לישראל תן לי כלי זיינך ואהרוג את ישראל ואם לאו אהרוג אותך והנכרי אינו יכול ליטלו שלא מדעתו שאין לו

ליתנו כדי לפדות נפשו. וכתב הרדב"ז ז"ל על זה בישנו' סי' צ"ב ואני אומר שאין הדברים אמורים אלא בזמן שאי אפשר לו לנכרי להורגו אלא בכלי זיין אבל אם יכול להורגו באבן או באגרוף אין זה חייב למסור עצמו דבלא"ה מצי למקטליה ודבר זה צריך לעיין א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד מסתבר' לי דגם ביכו' להורגו באבן או באגרוף אין הישראל יכול ליתן לו כלי זיינו להנכרי כדי שיהרגנו בכלי זיין משום דבכלי זיין ודאי יהרגנו שאין הישראל יכול להציל עצמו נגד הכלי זיין משא"כ כשאין ביד הגוי כלי זיין אע"ג דיכול להורגו באבן או באגרוף מ"מ אינו ודאי שיהרגנו באבן או באגרוף דאפשר שישתמט הישראל ויציל עצמו מהכאת הנכרי שלא ימות. באופן דע"י כלי זיין ודאי שימי' משא"כ בשאין כלי זיין ביד הנכרי דאפשר שיציל עצמו הישראל ולא ימות ע"י הכאת הגוי אותו באבן או באגרוף. ואפשר דמפני כך סיים הרדב"ז ז"ל דהדבר צריך עיון:

קנא

אין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. היינו לעניין דיני העבד לצאת בשש ובסימנים או להתירו בשפחה. אבל מ"מ קנוי הוא קנין הגוף לענין שעבוד ולהצריכו גט או לקנות עצמו בכסף ולא סגי במחיל'. כ"כ הריטב"א ז"ל בחי' ליבמות דמ"ו עלה דחזי מר הני דבי ר"פ וכו' והביא דבריו הרב הנמוק"י ז"ל פ' החולץ שם. וכתב מר"ן ז"ל בב"י יו"ד סי' רס"ז דהרמ"ה ז"ל חולק על סברא זו יע"ש ואיכא לאקשויי טובא לפום ריהטא על האי סברא דהריטב"א ז"ל מהא דאמרי' בגיטין דס"ה מתיב רב איויא מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ובתו הגדולים לעבד ולשפחתו העבריים הא לכם מעות הללו ופדו בהם מעשר שני זה וכו' האי שפחה היכי דמי אי דאתיא ב' שערות מאי בעיא גבי אלא לאו דלא אתיא שתי' שערות ומשני הב"ע במעשר בזה"ז דרבנן ופרכינ' ואמה בזה"ז מי איכא והתניא אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וכו' יע"ש. ואם איתא להאי סבר' דהריטב"א ז"ל דהא דאמרי' דאין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג היינו דוקא לענין דיני העבד לצאת בשש וכו' אבל מ"מ קנוי הוא קנין הגוף לענין שעבוד ולהצריכו גט או לקנות עצמו בכסף. מאי פריך הש"ס ואמה העבריה בזה"ז מי איכא והתניא אין ע"ע נוהג וכו' הא גם בזה"ז נוהג דין ע"ע לענין זה דהוא קנוי לו קנין הגוף וכי תניא ההיא דאין ע"ע נוהג אינו אלא לענין דיני העבד לצאת בשש ולהתירו בשפחה וא"כ שפיר יש לומר דהך ברייתא דמערימין על המעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ובתו הגדולים לעבדו ושפחתו העבריים דמיירי בזה"ז וכדמשני הש"ס ומאי פריך ואמה בזה"ז מי איכא וכו'. אלא מוכח דאין ע"ע נוהג בזה"ז כלל אף לענין שיהא גופו קנוי להצריכו גט או לקנות עצמו בכסף ולהכי כיון דקתני תנא דברייתא לעבד ושפחתו העבריים ע"כ דמיירי בזמן

שהיובל נוהג דאיכא עבד עברי משא"כ בזמן הזה דליכא שם זה דעבדו' ושפחו' בעברי ועבריה כלל רק פוע' או שכיר מתקרי לא עבד עברי ותו לא מידי:

קנב

אין פוסקין צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבויים. הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"ב חח"מ סס"י ס"א כתב על זה וז"ל ויש לשאול כיון דכל מידי דנטירותא רמי עלייהו דיתמי צדקה נמי מילת' דנטירות' היא שהיא השומרת אותנו מן האומות כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא עושו אהדדי כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא. וכי תימא ליתבו בני העיר דיין בכך מי לא עסקינן שכבר נתנו בני העיר מה שראוי לתת להם. ועוד כיון דהך מלתא מידי דנטירותא היא ראוי לסייע בהדייהו הואיל ושייכי בגווה. וי"ל דהא דכתיב והיה מעשה הצדקה שלום היינו דאם אינם עושים צדקה יהיה ענשם בכך ח"ו שלא יהיה שלום במלכו' ובאים או"ה ונוטלי' אותו בזרוע והכי משמע מהא דאמרי' זכה הלא פרס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים מביא בית. וכיון שכן יתמי דלאו בר חייבא ולאו בני מעבד מצוה נינהו לא מענשי אהך עשה הילכך לא הוי נטירותא לגבייהו א"ד ז"ל יע"ש. ולפום ריהטא תמיהא לי על עיקר שאלתו דשאיל מר כיון דכל מידי דנטירותא רמי עלייהו דיתמי צדקה מילתא דנטירות' היא וכו' כי הא דאמר רבא לבני מחוזא עושו אהדדי וכו'. הא מאי דקאמר רבא לבני מחוזא היינו שיעשו הם אחרים שיעשו הצדק' ודריש לה ממאי דכתי' והיה מעש' הצדק' שלום מעשה דייקא דהיינ ושמעש' את אחרים ומאי דמעש' אחרים הוא דהוה נטירותא משום דגדול המעשה יותר מן העושה וכדאמרי' התם בפ"ק דב"ב ד"ט ע"ב אמר ר"א גדול המעש' יותר מן העושה שנאמ' והיה מעשה הצדקה שלום ועלה קאמר התם דא"ל רבא לבני מחוזא במטותא מנייכו עושו בהדדי וכו' ע"ש. וא"כ מוכח מדברי רבא אלו דמצות עשית הצדקה גופה לא מנטרא משלום מלכות אלא המעש' שהוא מעשה ג"כ לאחרים שיעשו צדקה הוא דהוה נטירותא דהוא גדול מן העושה גופיה משום דטורח כמו שפי' רש"י ז"ל שם מעשה הצדקה טורח המעשי' את חבריהם מדלא כתיב והיה הצדקה שלום ע"כ. וא"כ אין כאן מקום כלל לשאלתו על הא דאין פוסקין צדקה על היתומים מהא דכל מידי דנטירותא רמי עלייהו דיתמי דגוף מצות נתינת הצדקה לאו מידי דנטירותא הוי אלא מה שטורח ומעשה את אחרים הוא דהוה נטירו' ולכן אין לפסוק צדקה על היתומים. ויגדל התימא על מה שתירץ הרב ז"ל דהא דכתיב והיה מעשה הצדקה שלום היינו דאם אינם נותנים צדקה יהיה עונשם בכך ח"ו וכו' והוא תימא דהא דריש ר"א להאי קרא על מעשה את

אחרים ממאי דכתיב מעשה הצדקה ולא כתיב והיה הצדקה שלום סוף דבר שדברי הרב מהרימ"ט ז"ל אלו תמוהים טובא לפענ"ד:

קנג

אין אונס בערוה שאין קשוי לא לדעת. כתב הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"א סס"י כ"א דיתכן דאם לא התרו בו בתחי' ביאה אע"פ שהתרו בו בסופה לא מחייב משום דאנוס הוא דיצרא אלבישיה כדאמרי' בפרק נערה גבי ויש לך אחרת ואעפ"י שלא נתפסה מותרת ואיזו זו שתחלתה באונס וסופה ברצון וכו' מ"ט יצרא אלבישה א"ד ז"ל ע"ש. ולענ"ד צ"ע על דבריו מהסוגיא דמס' שבועו' די"ז ע"ב גבי הבא על הנדה ע"ש ובמ"ש התוס' שם ד"ה ואי בת"ח וכו' ודוק היטב. ומצאתי להרדב"ז ז"ל בחדשות ח"ב בלשונות הרמב"ם סס"י קס"א שכתב אם הדבקוהו גוים על הערוה ונתעורר הטבע מפני קירוב הבשר ונתקשה ועשה מעשה קרוב אני לומר שהוא פטור ממיתת ב"ד דאנוס הוא יע"ש. הנה שגם הרדב"ז ז"ל כתב גדולה מזו דאמר מר הרב מהרימ"ט ז"ל שאף שלא התחיל הביאה כלל רק שע"י קירוב הבשר נתעורר הטבע ונתקשה ועשה מעשה אנוס הוה וכבר כתבתי שצ"ע ע"ז מהש"ס דשבועות והתוספו' דשם ועמ"ש התוס' יבמות דנ"ו ע"ב ד"ה אין אונס בערוה ובחי' הריטב"א שם ובסיום דברי הרדב"ז שם ודוק.

קנד

אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשי' בלבד. אפי' בשנה מעובר' כיון שהגיע ששה חדשים אחר י"ב שנה הויא בוגרת כ"כ הרב מג"א ז"ל סי. תקע"א ס"ק והביא ראיה לזה מלשון תורת חטאת כלל ע"ג יע"ש. ובס' לוית חן בפ' מטות דע"ב ע"א הביא ראיה מפורשת לזה מתלמו' ערוך דמ' כתובו' דל"ט דפריך שם דאעיבר' כשהיא נערה היכא משכחת לה והאמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים ובשית ירחי מי קא ילדה. ואם איתא דבשנה מעוברת יהבינן לה לששה חדשים של נערות גם חדש העיבור א"כ מצינו פשוט שבעה חדשים בין נערות לבגרות בשנה מעוברת. אלא ע"כ אין בין נערות לבגרות אלא ששה חדשים בלבד אפי' בשנה מעוברת יע"ש. והיא ראיה נכונה:

קנה

אין בית דין נזקקין לפחות משוה פרוטה. היינו דוקא כשתובעו דבר של תשלומין אבל כשתבעו דבר שהוא בעין אפי' על פחות משוה פרוטה נזקקין. כ"כ הריטב"א בחידושיו והביאו הרב בס' אז" לב"מ פרק הזהב.

והנה האי מלתא דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה נפקא לן מקרא דכתיב גבי שבוע' הפקדון לאשמה בה פרט לפחות משו"פ וכדאיתא בירושלמי ריש פ' שבועת הדיינין

דגרסינן התם כי יתן איש אל רעהו כסף וגו' אם ללמד שאין בית דין נזקקין לפחות משו"פ כבר כתוב לאשמה בה פרט לפחות משו"פ מכאן שיש כאן יותר מכסף וכמה היא שתי מעין וכו' יע"ש. וכונת הירושלמי מבואר דלמה לי דכתב רחמנא כסף דמה בא ללמדנו אם בא ללמדנו שאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ ולהכי כתב רחמנא כסף למעט פחות משו"פ דלאו כסף הוא. הא כבר למדנו זה דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ מדכתב לאשמה בה ודרשינן לה פרט לפחות משו"פ דלאו אשמה וחוב מיקרי ולאו כפירה היא וכיון שכן אין ב"ד נזקקין לה. אלא צ"ל דכסף דקרא הא אתא לאשמועי' שיש בטענה יותר ממעה כסף והן שתי מעין. והשתא דילפי' להאי מילתא דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ מהא דכתיב לאשמה בה פרט לפחות משו"פ דלאו חוב מיקרי ולאו כפירה היא כי היכי דליזקקו ליה הב"ד משמע דאין לחלק לכל כי האי חלוקא דאמר מר רבינו הריטב"א ז"ל בהא דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ בין תבעו דבר של תשלומין לתבעו דבר שהוא בעין. כיון דקרא קאמר לאשמה בה ודרשי' פרט לפחות משו"פ דלפ"ז גם בתבעו דבר שהוא בעיין פחות משו"פ אין ב"ד נזקקין כיון דלאו בר אשם הוא דלאו חוב הוא ואין כאן כפירה. והנה האי דרשה דלאשמה בה פרט לפחות משו"פ איתא בתורת כהנים סוף ויקרא לענין התובע חבירו בפחות משו"פ וכפר ונשבע דפטור משבועת הפקדון דכתיב לאשמה בה פרט לפחות משו"פ יע"ש ופסקו הרמב"ם ז"ל פ"ז מה' שבועות הלכה י"ו יע"ש. ומן התימה על הרב כ"מ ז"ל שם שלא הזכיר להתור' כהני' הנז' יע"ש. והשת' התובע לחברו דבר שהוא בעין פחות משו"פ וכפר לו בו בטענתו ונשבע הנאמר שיהא חייב להביא אשם. הא ודאי ליתא כיון דסוף סוף אין כאן רק כפירת פחות משו"פ דלאו ממון הוא ולאו כפירה מיקרי ובכלל המיעוט דקרא דלאשמה בה הוה כל שהכפיר' בדבר שהוא ממון דהיינו שו"פ פרט לדבר שאין בו שו"פ דלאו ממון הוא. וכיון דמהאי דרשא דלאשמ' בה פרט לפחות משו"פ הוא דנפקא לן הא דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ כדאי' בש"ס ירושלמי כנז' ממילא מוכח דגם לתובעו דבר שהוא בעין כיון דלאו ממון הוא ואם כפר בו לאו כפירה חשיבה אי ב"ד נזקקין לה. ולכן אני תמה על הריטב"א ל דכתב לחלק חלוקו הנז' דלפי האמור בש"ס ירושלמי דמהאי דרשא דלאשמה בה פרט לפחות משו"פ הוא דנפקא לן האי מילתא דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה נראה דאין מקום לחלק כן. סוף דבר דהאי חלוקא דהריטבא ז"ל צל"ת.

קנו

אין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ. היינו לתחלת דין אבל אם הוזקקו הב"ד בתחלת דין לשו"פ גומרין אפי' לפחות משו"פ. דתחלת דין בעי' שו"פ גמר דין לא בעי פרוטה. הכי

מסקינן פרק הזהב דנ"ה ע"ב למילתיה דרב קטינא יע"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ך מהלכות סנהדרין הי"א. אבל הרא"ש ז"ל פסק דאפי' הוזקקו ב"ד לשו"פ בתחלה אין גומרין לפחות משו"פ. וכן פסק הטור ז"ל בח"מ סי' ו' וריו"ו נתיב ג' ח"ב ומר"ן ז"ל בש"ע ח"מ שם פסק כהרמב"ם ז"ל דגומרין דינו לפחות משוה פרוטה.

והנה הרב מהר"מ בן חביב ז"ל בתשו' כ"י סי' נ"ז כתב דאם התובע חוזר ותובע פחות משו"פ מילתא דפשיטא היא דנזקקין לו דכיון דהם יושבין בדין עדיין הו"ל כאלו תבע תביעה זו דפחות משו"פ בראשונה והויא תביעה דפרוטה ומחצה ובהא ודאי לא פליג לוי דתני ישיבת הדיינין בשו"פ דכיון דתובע חזר ותבע מצטרפת תביעה זו עם ראשונה וגומרין דינו ואפי' הרא"ש דפסק דאין גומרין בפחות משו"פ מודה בזה דגומרין דמצטרפת תביעה דפחות משו"פ עם תביעה ראשונה ולא נחלקו אלא כשתביעת פחות משו"פ הוא מהנתבע אח"ד ז"ל והביא דבריו הרב חיד"א ז"ל בברכ"י ח"מ ר"ס ו' יע"ש. ולפענ"ד ליתא להאי פשיטות' דפשיט' להרב ז"ל ואמינא לה ממ"ש הרא"ש ז"ל בב"ק פרק הגוזל קמא סי' כ"ה עלה ההוא דבעי רבא גזל ב' אגודות בפרוטה והחזיר אחת מהן מהו מי אמרינן השתא ליכא גזילה גבי או"ד הא לא הדר גזיל' למארי' ומסיק אע"ג דגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן. וכתב הרא"ש וז"ל פי' הרמ"ה ז"ל אע"ג דגזילה אין כאן ואין ב"ד כופין אותו להחזיר כיון דאין בו שו"פ והא ודאי אם לא החזיר אחת מדעתו אלא בצווי ב"ד כופין אותו להחזיר את השניה כההיא דתניא הוזקקו ב"ד לשו"פ גומרין אף בפחות משו"פ. אלא השתא דהחזי' אחת מדעתו גזילה אין כאן דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ מצות השבה אין כאן ומעצמו חייב להחזיר לקיים מצות השבה ואין ב"ד נזקקין לכופו וכו' ע"כ יע"ש. אשר מבואר יוצא מדברי הרא"ש בשם הרמ"ה ז"ל גדולה מזו דאפי' בנזקקו הבית די בתחלת דין לשני האגודות דשוו פרוטה והחזיר הא ע"י צווי הב"ד דוקא לרב קטינא דאמר הכי דגומרין דינו לחצי פרוטה הוא דהכא נמי גומרין הב"ד דינו להחזיר גם האגודה השניה הגם דלית בה שו"פ אבל ללוי דגם גמר דין אין ב"ד גומרין בפחות משו"פ אין הב"ד נזקקין לכופו להחזיר גם האגודה השניה. ומהאי טעמא השמיט הטור ז"ל בח"מ סי' ש"ס להאי פירושא קמא דהרמ"ה ז"ל וכמ"ש הרב ב"ח ז"ל בסי' ש"ס שם. וא"כ כ"ש לנדון הרב מהר"מ ן' חביב ז"ל דבתחלת דין לא תבעו אלא שו"פ ואח"ך בגמר דין חזר התובע ותבע פחות משו"פ דאין הב"ד נזקקין לתביעתו השניה דפחות משו"פ אלא לרב קטינא דאמר דב"ד גומרין דינו לפחות משו"פ אבל ללוי דגם גמר דין אין ב"ד גומרין פחות משו"פ ולהרא"ש והטור דפסקו הכי אין הב"ד נזקקין לגמור דינו דתביעת התובע שנית תביעה דפחות משו"פ ודלא כהרב מהר"מ ן' חביב ז"ל

כנלע"ד. ועיין מ"ש הרב ברכ"י ז"ל בשם מהר"מ ן' חביב זל שם אות ב' על דברי ספר דורש משפט. ותו לא מידי:

קנז

אין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ. אם נזקקו הב"ד בתחלת דין לשו"פ ובגמר דין נזקקו לפחות משו"פ. לדעת הרמב"ם א"ל דפסק כרב קטינא דגמר דין אף לפחות משו"פ. משביעין הב"ד אותו אף שאין שם תביעה דגמר אלא פחות משו"פ דשבועה חיילה אפי' על פחות משו"פ כמו שהוכיח הרשב"א ז"ל בחי' לגיטין לדל"ה ולהפוסקי' דפסקו כרב קטינא דנזקקין לפחות משוה פרוטה בגמר דין ה"ה בשבועה דאם כפר בפחות משו"פ ועד אחד מכחישו מחייב שבועה ואי ליכא עד אחד מחייב שבוע' היסת אמנם כיון דהי' פלוגת' דרבוואתא בהא דרב קטינא מצי למימר קים לי אף לשבועה כמ"ש הכנה"ג בכללי הקים לי אות ע"ד כ"כ הרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בתשו' כ"י והביאו הרב חיד"א ז"ל בברכ"י ח"מ סי' ו' אות ה'. והרב מהר"מ חגי'ז ז"ל בס' הלק"ט ח"א סי' י"ט מבואר יוצא מדבריו ז"ל דאפי' בנזקקו הב"ד לתחלת דין לפחות משו"פ משביעין אותו משום דישיבת הדיינין אחשביה ממון יע"ש. ועיין להרב חיד"א ז"ל בברכ"י שם שהוכי' מדברי מר"ן ז"ל בב"י דאין הב"ד משביעין אותו על פחות משו"פ אף שתחלת הדין שנזקקו הב"ד הוה לשו"פ ודלא כהר"מ ן' חביב ז"ל:

קנח

אין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ. היינו דוקא בתביעת ממון אבל בתביעת כלים נזקקין אף לפחות משו"פ. כ"כ הר"ן ז"ל פ' שבועת הדיינין לדעת הגאונים והרמב"ם ז"ל דכלים דכתיב גבי מודה במקצת היינו אפי' עשרה מחטין בפרוטה וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' שם דכל כלי כיון שהוא חשוב למלאכתו חשוב הוא כפרוטה ויותר מפרוט' ויושבין עליו הדיינין יע"ש. אבל הרמב"ן ז"ל ס"ל דכלים צריך שיהיו שוין שתי פרוטות והביאו מר"ן ז"ל בב"י ח"מ סי' פ"ח. ועמ"ש בזה הרב חיד"א בברכ"י ס"י ו' אות ב' באורך:

קנט

אין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ. הא לא נאמר אלא כשהב"ד יורדין על הנכסים וכל שהוא פחות משו"פ אין נזקקין לכך. אבל כל שהוא עיקר ההוצאה בדיינים. לאו למיחת אנכסי הוא כרבית פחות משו"פ אלא לכופו לקיים מצות וחי אחיך עמך כיון שהכפיה היא על קיום המצוה כך היא בכל שהוא כמו בממון רב. כ"כ הרב גידולי תרומ' דרכ"א ע"כ. ויש להביא ראיה לדבריו מדברי הרא"ש ז"ל בשם הרמ"ה פרק הגוזל קמא סי' כ"ב עלה ההיא דבעי רבא גזל ב' אגודות בפרוט' והחזיר לו אחת מהן דמסיק אע"ג דגזילה אין

כאן מצות השבה אין כאן. וכתב הרא"ש ז"ל בשם הרמ"ה זל שני פירושי' בהא דאע"ג דגזילה אין כאן מצות השבה אין כאן ופירושו השני הוא אע"ג שגזילה אין כאן ואין ב"ד נזקקין לכופו בתורת ממון. מצות השבה אין כאן ומכין אותו עד שתצא נפשו לקיים מצות השבה ע"כ יע"ש וכן כתב הטור בח"מ סי' כהאי פירושא תינייא דהרמ"ה ז"ל ז"ל יע"ש הנה לך מפורש יוצא מדברי הרמ"ה ז"ל אלו דאע"ג דאין ב"ד נזקקין לפחות משו"פ היינו לענין לכופו בתורת ממון כלומר דאין הב"ד יורדין על הנכסים. אבל בשהממון אית ביה קיום מצוה כההי' דמצות השבה ב"ד נזקקין אפי' לפחו' משו"פ לכופו בשוטים ומכין אותו עד שתצא נפשו כדי שיקיים המצוה דהשבה דרמיא עליה ומינה נמי לרבית דרמיא עליה מצוה דוחי אחיך עמך נזקקין הבית דין אפילו על פחות משוה פרוטה ומוציאין מידו ע"י כפיה והכאה עד שתצא נפשו. כדי שיקיים מצוה דוחי אחיך עמך דרמיא עליה. ועמ"ש הש"ך בי"ד סי קס"א ס"ק דברבית פחות משו"פ אף בשהדיינים נחקרים אין מוציאין אותו יע"ש. ועיין ברכ"י ח"מ סי' ו' אומ' ד'. ועיין בס' חק"ל ח"ב מחי"ד סי' ט"ו ותו לא מידי:

קס

אין אדם משים עצמו רשע. נסתפקתי באיש שהעיד על עצמו שעבר עבירה ביום פלוני ויש עדים שראו באיש ההוא בו ביום דברים שהם רגלים לדבר שעשה האיש ההוא עבירה ההיא שאומר שעשאה כגון שאמר שבא על אשה פלונית ביום ההוא שהיא ערוה עליו והעדים העידו שראו אותו ביום הנז' שנהג דברי פריצות והתול וצחוק עם האשה הנז' כדרך המנאפים והלכו להם שניהם יחד האיש והאשה ולא ידעו להיכן הלכו אם בכה"ג נאמן האיש שאמ' שזנה עמה ביום ההוא ולהשים עצמו רשע גמור כיון דלפי העדאת העדים שראוהו ביום ההוא עם האשה הנז' איכא רגלים לדבריו. וכי אמרי' אין אדם מע"ר היינו דוקא בכה"ג דפלוני רבעני לרצוני דליכא רגלים לדבר כלל אלא על פיו אנו חיים אמנם בדאיכא רגליים לדבר ע"פ העדאת עדים כנז' אדם משים עצמו רשע. או דילמ' כיון דעיק' העביר' שע"י נעשה רשע ופסו' מפיו אנו חיין אמרי' אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע.

ולפום ריהטא יש להוכיח דבכהאי גוונא דאיכא רגלים לדבר אדם משים עצמו רשע מהא דאמרי' בפ' בתרא דנדרים דצ"א אמר ר"פ בדיק לן רבא אשת כהן שנאנסה יש לה כתובה או אין לה כתובה וכו' ואמרי' ליה מתני' היא האומרת טמאה אני לך יש להכתובה במאי עסקינן אילימא באשת ישראל אי ברצון כלום יש לה כתובה וכו' ע"ש. ואיכא לאקשויי טובא דבלא"ה היכי מצינן למוקמי מתני' באשת ישראל וברצון והא בכה"ג אינה נאמנת

דקי"ל הלכה רווחת דאין אדם מע"ר ואיך קתני האומרת טמאה אני לך יוצאה וכו'. אמנם אי אמרי' דבדאיכא רגלים לדבר כה"ג דאמרן נאמן לשווייה נפשיה רשיעא דכל דאיכא רגלים לדבר לא איתמר ביה האי כללא דאין אדם מע"ר. ניחא דשפיר מצינן למוקמי למתניתין באשת ישראל וברצון וכגון דאיכא רגלים לדבריה כה"ג דאמרן ולהכי הוצרך הש"ס להכריח דע"כ לא מיירי מתני' באשת ישראל וברצון ממאי דקתני דיש לה כתובה דברצון כלום יש. לה כתובה.

כי על פי האמור הנה מקום אתי ליישב מאי דקשיא ליה להרב משפט צדק ז"ל ח"א סי' ס"ז על מ"ש הר"ן ז"ל בפ' המדיר גבי ההיא דעוברת על דת יהודית וז"ל והא דלא אוקמא בהיא מודית כתב הראב"ד משום דאינה נאמנת דאין אדם מע"ר ולא נהירא דלהפסיד כתובתה ודאי דנאמנת וכו' ותמה הר' משפט צדק ז"ל על הר"ן ז"ל שהרי באומר' טמאה אני לך ברצון דמשוה נפשה רשיעה ואפ"ה אמרי' בנדרים במאי עסקינן אילימא באשת ישראל וברצון כלום יש לה כתובה ולדעת הראב"ד ז"ל איפכא הו"ל להקשות דכיון דאין אדם מע"ר אינה נאמנת ואמאי קתני דיוצאת ונוטלת כתובה ומהיותר תימה שהרמב"ם ז"ל פסק דבאומרת טמאה אני ברצון אינה נאמנת וכו' א"ד ז"ל יע"ש. אך לפי מאי דכתי' הנה מאי דתמיהא ליה על הראב"ד ז"ל מסוגיא דנדרים לאו תמיהא היא כלל דהתם לאוכוחי ממאי דקתני האומרת טמאה אני לך יוצאה וכו' דלא מיירי באשת ישראל וברצון מכח האי כלל' דאין אדם מע"ר לאו הוכחה מוכרח' היא דשפי' מצינן לאוקומי למתני' באשת ישראל וברצון ואי משום הא דאין אדם משים ע"ר יש לומר דמיירי בדאיכ' רגלים לדבריה דבכה"ג אדם מע"ר כאמור.

איברא דנראה דאין ליישב דברי הראב"ד ז"ל ץ בהכי דהא הראב"ד ב"ד ז"ל ממאי דקשיא ליה בההיא דעוברת על דת יהודית אמאי לא מוקי לה במודית ושני לה משום דאין אדם מע"ר מוכח דאיהו ז"ל לא שמיע ליה כלומר לא ס"ל לחלק בהאי כללא דאין אדם מע"ר כהאי חלוקא דבעי' למימר אנן בעניותין בין היכא דליכא רגלים לדבריו להיכא דאיכא רגלים לדבריו. דאי ס"ל להראב"ד ז"ל דיש לחלק כן. א"כ לא משני הראב"ד ז"ל מידי לקושייתו דאכתי קשה אמאי לא מוקי לה בהיא מודית ובדאיכ' רגלים לדבר דבכה"ג לא אמרי' אין אדם מע"ר. אלא מוכח דס"ל להראב"ד ז"ל דאין לחלק להאי חילוקא דאמרן. והדרא תמיהת הרב מ"צ ז"ל על דראב"ד ז"ל לדוכתא. ולפי דרכינו למדנו מדברי הראב"ד ז"ל הנז' דאין לחלק בהאי כללא דאין אדם מע"ר לכל כי האי חילוקא דאמרן. אלא דאכתי י"ל דאיתיה להאי חילוקא ומאי דלא הוקשה לו להראב"ד ז"ל דלוקמי בהיא מודית ובדאיכא רגלים לדבר הוא משום דבכה"ג לא שכיח כל כך שימצא לה רגלים

ושנויא דחיקא הוה לשנוייא הכי ולכן לא משני הש"ס התם הכי. אמנם שהיא מודית שכיח טפי ולכן שפיר הוה מצי לאוקומי בהיא מודית ושני לה הראב"ד ז"ל שפיר משום דאין אדם משים עצמו רשע. ועיין בתשו' מהר"מ מלובלין סי' פ"א דיש ללמוד מדבריו דאף בכה"ג. דאיכא רגלים לדבר א"א מע"ר:

קסא

אין אדם משים עצמו רשע. היינו כשבא לפסול עצמו הוא דאינו נאמן אבל כשמתכוון לטובה שבא לעשות תשובה ואינו רוצה לעשות עוד איסור כגון באומר אכלתי חלב במזיד נאמן דהוא כוונתו לעשות תשובה ולטובה מתכוון שאינו רוצה להביא חולין בעזרה. כ"כ התוס' ז"ל פ"ק ד"במ ד"ג ע"ב ד"ה ומה אם ירצה לומר מזיד הייתי וכו'. והנה לפי דברי התוס' ז"ל אלו מאי דכתיבנא לעיל בסי' הקודם להוכיח מהסוגיא דפרק בתרא דנדרים. דבדאיכא רגלים לדבר אדם מע"ר יע"ש לאו הוכחה היא. דבאומרת טמאה אני לך ליכא למימר אין אדם משים ע"ר דיש לומר דהיא לטובה נתכוונה לעשות תשובה ואינה רוצה להיות באיסור כל ימיה כיון דאסורה לבעל ולבועל לפי דבריה ומשו"ה ודאי דאין לנו לומר שלא תהא נאמנת ושתבעל בעילת איסור לפי דבריה. וראיתי להרב שער המלך ז"ל פ"ט מה' אישות דמ"ח סע"ד שכתב ליישב בהכי קושיית הרב משפט צדק ע"ד הראב"ד ז"ל בההיא דעוברת על דת יהודית שכתבנו דבריו לעיל בסי' הקודם וז"ל דלפי מ"ש התוס' ז"ל גם באומרת טמאה אני לך לא שייך למימר אין אדם מע"ר משום דלטובה נתכוונה לעשות תשובה ושלא לבעול בעילת איסור משא"כ בעוברת על דת יהודית דליכא למימר לטובה נתכוונה דאיסורא דעבדא עבדא ומשו"ה ס"ל להראב"ד דאין אדם מע"ר ולא אפסידה כתובתה א"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אחר המח"ר דאין בזה כדי ישוב לקושיית הרב מ"ץ על הראב"ד ז"ל דהא גם בההיא דעוברת על דת יהודית נמי משכחת לה שהיא מודית ומתכוונת בהודאתה לטובה ולעשות תשובה וכגון שהניחה לפניו לאכול ואמרה שהוא מעושר ואכל ושוב פעם שנית או שלישית שבא לאכול עוד מאותו המאכל עצמו שנשאר ואמרה לו שלא יוסיף לאכול מאכל ההוא שאינו מעושר ושמה שאמרה לו קודם שהוא מעושר שקר ענתה בו דבכה"ג ודאי לפי דברי התוס' נאמנת ולא שייך למימ' אין אדם מע"ר כיון שיש לנו לומר דלטובה קא מכוונה ולשוב מרשעתה ואינה רוצה שיוסיף הבעל וישנה חטאו באכיל' דבר שאינו מעושר על ידיה ועוברת על לפני עור. וא"כ אכתי איכא לאקשויי קושיית הראב"ד ז"ל דלוקמי בהכי ולא שייך תירוצו של הראב"ד ז"ל. אלא ע"כ לומר דהראב"ד ז"ל לא שמיע ליה כלומ' לא ס"ל להאי סברא דחדתי לן התוס' ז"ל אלא איהו ס"ל דאף בכה"ג דאיכא למימר דלעשות תשובה ולטובה

קא מיכוונה אינה נאמנת דאין אדם מע"ר ולהכי ניח' ליה ליישב קושייתו בהא דאין אדם מע"ר. ועל התוס' ז"ל ליכא לאקשויי דלפי דבריהם וסברת' אמאי לא מוקמי ההיא דעוברת על דת יהודית בהיא מודה ובכה"ג דכתיבנא דליכא למימר דאין אדם מע"ר לפי דבריהם. די"ל דלדעת התוס' ז"ל ה"ה דהוה מצי למוקמי בהכי אלא דלא שכיח שהיא תודה וכמ"ש הר"ן ז"ל שם לתרץ כן קושיי' הראב"ד ז"ל. אמנם הראב"ד ז"ל דלא ס"ל לתרץ כן דהא איהו קא קשיא ליה אמאי לא מוקמי בהיא מודה אלמא משמ' ליה דשכיח הוא שהיא תודה. וא"כ כ"ש דשכיחא הודאתה בכה"ג שלא יוסיף בעלה לאכול איסור על ידה ולטובה קא מיכוונה. וא"כ לא משני הראב"ד ז"ל מידי לקושייתו דהן עוד היום קשה דלוקמי בהיא מודית ובכה"ג דאיכא למימר דלעשות תשובה ולטוב' קא מיכוונה דלא שייך למימ' אין אדם מע"ר. אלא מוכח דהראב"ד ז"ל לא ס"ל כסברת התוס' בזה:

קסב

אין אדם משים עצמו רשע. האי כללא מוסכם הוא לכולהו תנאי ואמוראי וליכא מאן דפליג בהאי סברא דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו למשוי נפשיה רשיע' והא דפליג רב יוסף בפ"ק דסנהדרין גבי פלוני רבעני לרצוני וכו' ואמר דרשע הוא. היינו משום דבא לחייב בעדותו זו לאחריני ומשו"ה הוא דקאמר רב יוסף דרשע הוא דס"ל דלא פלגינן דיבוריה. אמנם היכא דלא שייך להא דפלגינן דבורא ובא להשים עצמו רשע דליכא חיובא לאחרינא. גם לרב יוסף אית ליה להאי סברא דאין אדם משים עצמו רשע משום האי סברא דאדם קרוב אצל עצמו. וכן נמי הא דאשכחן לרבי יהודה ביבמות פרק החולץ דמ"ז ע"א בההיא דאתא לקמיה ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי וא"ל ר"י נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך יעש"י התם נמי לאו משום דס"ל לר' יהודה דאדם משים עצמו רשע ולכן א"ל דנאמן הוא לפסול את עצמו. דלאו מטעם עדות נאמן דאדם ק קרוב אצל עצמו ואין אדם מע"ר גם לרבי יהודה. אלא הא דפסיל ליה ר' והודה היינו לאוסרו בבת ישראל דשוויה נפשיה חתיכה דאיסור'. כן מבואר יוצא מדברי התוס' ז"ל ביבמות דכ"ה ע"ב ד"ה לימא רב יוסף דאמר כר' יהודה וכו' שכתבו וז"ל תימא דהכא לר"י ליה פלגינן דבורא ובפ' החולץ אמרי' ההוא דאתא לקמי ה דר"י ואמר נתגיירתי ביני בין עצמי א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נחמן וכו' אלמא פלגינן דבורא ומיהו י"ל דהתם לאו מטע' עדות נאמן דקא אדם קרוב אצל עצמו וכו' אלא הא דפסלינן ליה היינו לאוסרו בבת ישראל דשוויה אנפשיה חתיכא דאיסורא וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה לך מבואר יוצא מדבריהם ז"ל דפשיטא להו להתוס' דליכא מאן דמצי פליג אהאי סברא דאמר רבא דאדם קרוב אצל עצמו ואינו משים ע"ר. וכן מבואר

יוצא מדברי הריטב"א בחידושיו ליבמו' דמ"ז עלה ההי' דנתגיירתי כו' ובתוספי הרא"ש שם. ועמ"ש מהרש"א ע"ד התוס' דיבמו' באורך.

כי על כן אני תמה מאוד על הגאון מהר"ר יהונתן ז"ל שכתב בספרו הבהיר אורים ותומים בסי' פ"ב בכללי המיגו ס"ק ק"ד דקושיא זו שהקשו התוס' בפ"ק דב"מ על מאי דאמרי' דיכול לומר מזיד הייתי דהא אין אדם מע"ר ונכנסו לחלק דרוצה לעשות תשובה וכו' הוא הכל לפי מאי דקי"ל כרבא בסנהדרין דפלוני רבעני לרצוני אינו נאמן משום דאין אדם מע"ר וכמ"ש התוס' להדיא במציעא דף ג' ע"ב אבל לרב יוסף דס"ל אדם מע"ר וכו' בלא"ה לק"מ ופשיטא דנאמן לומר מזיד הייתי וא"צ לטעם דנתכוון מבלי להביא חולין בעזרה. ובגלל כן לא הבנתי מ"ש מהרש"א בתוס' ריש מכו' דהקשו במעידי' אנו בפ' וכו' ותמה מהרש"א הא אין אדם מע"ר וכו' ולפי מ"ש לק"מ דהתינח לרבא לרב יוסף מאי איכא למימר דגם רב יוסף ע"כ ס"ל משנה וקשיא ליה הך משנה דהא נאמן לומר מזיד הייתי ולדידיה הא מצי שוייה נפשיה רשע ונאמן א"ד ז"ל יע"ש. ותמהני טובא על דברי הגאון ז"ל אלו איך לא שלטו עיני קדשו בדברי התוס' דיבמות דכ"ה דבא מבואר בדבריהם דגם רב יוסף ס"ל להאי כללא דאין אדם מע"ר מהאי סברא דאדם קרוב אצל עצמו ומאי דפליג התם רב יוסף גבי פלוני רבעני לרצוני וסובר דנאמן והו"ל רשע היינו משום דס"ל דלא פלגינן דיבורא ומשו"ה ס"ל דאף דכשמעיד על עצמו בלבד אינו נאמן לפסול עצמו ולמשוייה נפשיה רשיעא מ"מ כי מעיד על עצמו ובא בעדותו זו לחייב לאחר כיון דלא פלגינן דבורא לגבי חיובא דהאחר מיקרי רשע ופסול. וא"כ גבי ב' אומרים לו אכלת חלב אם הוא אומר מזיד הייתי גם לרב יוסף אינו נאמן משום דאדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מע"ר. וצריך לחלק גם לדידיה להאי חלוקא דהתוס' דפ"ק דב"מ דרוצה לעשות תשובה ולכן שפיר תמה מהרש"א זל על דברי התוס' דריש מכות וזה ברור. ועיין מ"ש מהרש"א ע"ד דיבמות דכ"ה הנז' באורך ועיין בתשו' נודע ביהודה ח"א בא"ה סי' ע"ב באופן שדברי ה' אורים ותומים הנז' נפלאו ממני:

קסג

אין אדם משים עצמו רשע. הא דאין אדם נפסל ע"פ עצמו לא מסבר בעלמא אמרו פן אלא מדינא כדאי' התם רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם מע"ר ופירש רש"י כלומר ע"י עדות עצמו אינו נעשה רשע שהרי התורה פסלה קרוב לעדות. וכיון דמה"ת הוא נפסל ע"פ עצמו משום קורבה אין לחלק. בשום אופן. כך כתב הגאון מהר"מ מלובלין ז"ל בתשובו' סימן פ"א. ולפום ריהטא יש להשיב על דברי הר"מ מלובלין ז"ל אלו מדברי התוס' דפ"ק דב"מ שכתבנו דבריה' לעיל בסי' קס"א שכתבו לחלק בהאי כללא דהיכא

דאינו בא לפסול את עצמו אלא שכוונתו לטובה ומכוין לעשות תשובה אדם משים ע"ר שלא כדברי הגאון הנז' דכתב דאין לחלק בשום אופן ועיין עוד לקמן בסמוך:

קסד

אין אדם משים עצמו רשע הא דאין אדם מע"ר הוא לענין עדות בלחוד דהתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע. אבל במי שהודה על עצמו שעבר עבירה לא משמע מהכא שאין עונשין אותו דהא פ"ק דכתובות אמרי' ההוא דאתא לקמיה דר"ן אמר פ"פ מצאתי א"ל מברכתא חביטא ליה אסבוהו כופרי כו' והראיה ממ"ש פ' בתרא דנדרי' ג' נשים יוצאו'ונוטלו' כתובתן וכו' טמאה אני כו' חזרו לומר שלא תהא נותנת עיניה וכו' אלמא מעיק' דינא נאמנ' היא לומר שהיא אסורה על בעלה ושזנתה ברצונה כ"כ הרשב"ש בסי' תקל"א וכ"כ בסי' תקל"ב דלענין עונש עונשין אותו ע"פ הודאת פיו והביא ראיה מדברי הרמב"ם פי"ח מה' סנה דרין שכתב שאין ב"ד ממיתין ומלקין בהודאת פיו מטעמא דשמא נטרפה דעתו והוא מן המחכים למות וכו' וסיים גזירת הכתוב הוא ומדלא יהיב טעמא משום אין אדם מע"ר דהיא הלכה רווחת שמעינן דההיא לענין עדות דוקא יע"ש. אבל הרדב"ז ז"ל בתשו' סי' תר"ז כתב והוי יודע דאע"ג דקי"ל אין אדם מע"ר וזה שהעיד עדות שקר אין להאמינו הני מילי לענין עונש מלקות אבל לענין ממון הודאת בע"ד כמאה עדים וכיון שהודה שחתם שקר חייב לשלם מדינא דגרמי עכ"ד ז"ל יע"ש הרי שכתב הרב"ז ז"ל בפשיטות הפך דברי הר"ש בן הרשב"ץ ז"ל דהא דאין אדם מע"ר לענין עונש מלקות נמי אתמר דאין עונשין אותו מלקות על פי הודאתו. ומאי דמייתי הרשב"ש בסי' תקל"ח ראיה מהא דפ"ק דכתובות יש לדחות דההיא משום גדר הוה ולא מדינא דמדינא אין אדם נענש על פי הודאת פיו. גם הראיה הגדולה שהביא שם ממה ששנינו סוף נדרי' חזרו לומ' שלא תהא נותנת עיניה וכו' אלמא מעיקר דינא נאמנת היא לומר שהיא אסורה על בעלה ושזנת' ברצונה. לאו ראיה היא לפי מ"ש התוס' פ"ק דב"מ גבי אמרו לו אכלת חלב בשוגג דכל שהוא מתכוון לטוב' שלא להביא חולין לעזרה נאמן. וא"כ הכי נמי בההיא דהאומר' טמאה אני לך ברצונה לטובה היא מתכוונת שלא תבעל לבעלה באיסור. ועוד דמשום דשויה נפשה חתיכה דאיסורא הוא דנאסרה על בעלה וכמו שכתבו התוס' ביבמות דכ"ה ע"ב סד"ה לימא רב יוסף וכו' גבי אומר נתגיירתי ביני לבין עצמי יע"ש. אמנם מאי דמייתי הרב ז"ל בסי' תקל"ב ראיה מדברי הרמב"ם ז"ל סוף פי"ח מסנהדרין דכתב דהא דאין ב"ד ממיתין ומלקין בהודאת פיו גזרת הכתוב הוא ויהיב טעמא שמא נטרפה דעתו וכו' נראה. לפום ריהטא ראיה נכונה. ויש לקקשות על הרדב"ז ל ז"ל שכתב דהא דאין אדם מע"ר לענין עונש מלקות אתמר.

ברם את זה ראיתי שדברי הרדב"ז ז"ל באו מפורשים בדברי רש"י ז"ל ביבמות דכ"ה ע"ב ד"ה ואין אדם משים וז"ל ואין אדם משים את עדותו עדות אצל עצמו ליעשות רשע והא דקי"ל הודאת פיו כקי' עדים דמי ה"מ לממונא אבל לקנסא ולעונש מלקות וליפסל לא עכ"ל ז"ל יע"ש. הרי לך מפורש בדברי רש"י ז"ל דהא דאין אדם מע"ר לענין עונש מלקות ועונש קנס נמי אתמר דאין עונשין אותו ע"פ הודאת פיו לא קנסא ולא עונש מלקות מטעמא דאין אדם משים עצמו וכדברי הרדב"ז ז"ל. ותמהני טובא על הר"ש בן הרשב"ץ ז"ל שכתב בפשיטו' גמור דלענין עונש מלקו' לא אתמר הא דאין אדם מע"ר ולא עוד אלא שכתב בסי' תקמ"ד דמי שיודע שרשי ההלכות לא יסתפק בדבר שלשון אין אדם מע"ר אין עיקרו אלא על העדות לפי שנאמר בו אל תשת רשע עד וכו'. והוא תימא איך נעלם מעיני קדשו דברי רש"י ז"ל דיבמות הנז' דכתב בפירוש דלענין עונש קנסא ומלקות נמי אתמר הא דאין אדם מע"ר והנה הרב חיד"א ז"ל בברכ"י ח"מ סי' ל"ג אות לג' הביא דברי הרשב"ש ז"ל וגם דברי הרדב"ז והביא מדברי ריו"ו חלק אדם סוף נתיב י"ח בשם תשוב' הגאונים כדברי הרדב"ז. והביא עוד מדברי הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"א סי' ו' ומתשו' הרא"ם ח"א סי' ע"א יע"ש באורך. ותמה אני גם על הרב חיד"א ז"ל שלא הביא מדברי רש"י דיבמות שכתבנו:

קסה

אין אדם משים עצמו רשע. היכא דבא למיפטר נפשיה מממונ' אדם מע"ר. כ"כ בהגהו' אשי' פ"ט דב"ק סי' י"ח בשם א"ז בשם רבי' שאומ' כן דלמפט' נפשי' מממונא אדם מע"ר. כמו הכא שאומר ששינה וקנה לעצמו ומשוי נפשיה גזלן. וכת' שאביו ז"ל חולק בזה ואומ' דאין אמע"ר כלל ע"ש. ועיין מ"ש מהר"י אלגאזי בס' א"ד אות האלף סי' י"ז דט"ו ע"ג ד"ה ואיכא למידק בהך כללא וכו' דנרא' דאשתמיט מיניה דמר להני מילי דרבנן הגהו' אשירי בשם מא"ז ז"ל הנז'.

קסו

אין אדם משי' עצמו רשע. נסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ד מהלכו' מלוה ולוה סוף דין ז' בעידי רבית דכשרים משום דלא משמע להו איסורא אי אינהו מודו דיש בהן ידיעה בתחלה דאיכא איסורא וחתמו מי נימא דלא מהימני דאין אדם משים עצמו רשע. או דילמא דדוקא היכא שהוא מהוה האיסור אינו נאמן אבל היכא דאיסורא בעיני' ולא מפיהם אנו חיין אלא דאנן תלינן לאכשרינהו דילמא לא ידעי באיסורא מהימני לומר דאיסור' ידעי ליה ע"ש דלא אפשיט ליה למר האי פסיקא דיליה.

והרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' הנח' א"ד אות האלף סס"י י"ז תמה על הרב מ"ל ז"ל דמאי מספקא ליה שהרי גבי אמרו לו אכלת חלב שהוא לא היה מהוה האיסור והעדים היו תולין לומר שאכל בשוגג ואמרינן דמצי למימר מזיד הייתי ואעפ"כ קשיא להו להתוס' בריש פ"ק דב"מ ובכריתות דהא אין אדם מע"ר אשר מבואר דקים להו להתוס' דאפי' בדהוא אינו מהוה האיסור אפ"ה איכא משום אין אדם מע"ר א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד אחרי המחי"ר דליכא למפשט מדברי התוס' הנז' לספיקו של הרב מ"ל ז"ל כהאי פשיטותא דפשיט ליה למר. דהנה לכאורה איכא לאקשויי גבי שנים אמרו לו אכלת חלב בשוגג דאיך אעיקרא מצו סהדי לאסהודי כל כי האי סהדותא דאכל חלב בשוגג ולא במזיד דמנא ידעי דלאו מזיד הוא אלא שוגג. בשלמא כי מסהדי דאכל במזיד שפיר יכולין לדעת ע"י התראה שהתרו כי שלא יאכל דחלב הוא ואיהו אכלו אבל שוגג מנא ידעי וכי תימא כיון דאמר איהו לא אכלתי ואינהו ידעי דאכל ודאי שוגג הוא. הא ודאי ליתא דא"כ עיקר ידיעתם ע"פ טענתו שאמר לא אכלתי ולא ע"פ עדותן. וכבר הביא לנו הרבצ"א ז"ל בס' א"ז פ"ק ד"במ די"ב ע"א מן הספ' בשם רבו ז"ל שנתקשה בזה. ותריץ יתיב לה דמיירי בדחזו סהדי דאיהו הוה מהדר למיכל היתרא כגון שתי חתיכות א' של חלב וא' של שומן ושאל איזו מהן של שומן כדי שאוכל אותו ומיד לקח של חלב ואכלו דודאי שוגג הוא יע"ש ולפ"ז נמצא דכשהעדי' מעידים דאכל החלב בשוגג דהוה ע"כ בכה"ג דיש רגלים גמורי' דשוגג הוא כדפתר לה הרבצ"א בשם רבו ז"ל כי אומר איהו דמזיד היה הרי איהו הוא דמהוה האיסור שהרי לפי העדאת העדים שוגג היה ולאו איסורא עבד ואיהו אכחושי קא מכחיש להו לסהדי דלפי הרגלים שראו בו להורות נתן דשוגג הוה לא מזיד וא"כ בכה"ג הרי איהו דקא מהוה האיסור חשיב ובהא ודאי אין אדם משים עצמו רשע ומשום הכי מקשו התוס' ז"ל שם בפ"ק דב"מ ובכריתות שפיר מהא דאין אדם מע"ר והוצרכו לתרץ דלטובה מתכוין וכו'. אמנם בכה"ג דנסתפק הרב מ"ל ז"ל דחזינן איסורא אלא דאיכא למתלי דהוא שוגג דלא ידע דאסור אבל אנן לא חזינן ליה מילתא דיהו רגלים דודאי דאיהו שוגג דסבור דליכא איסור' ולא מצינן למידע שום ידיעה כל דהוא שוגג ואולי הוא מזיד דידע דאסיר. שפיר איכ' למימר בכה"ג דאם הוא אמר דהוא מזיד דידע דאסיר ועביד ליה דהוא נאמן דבכה"ג לאו איהו הוא דמהות האיסור חשיב במאי דאיהו טעין דמזיד הוא כיון דליכא עדים דמצו להעיד דשוגג הוא ואיהו מכחיש להו כההיא דאמרו לו אכלת חלב כנז"ל. ושפיר מספקא ליה להרב מ"ל ז"ל. אלא דממ"ש התוס' ז"ל בריש מכות ד"ב ע"א ד"ה מעידין אנו באיש פלוני שחייב גלות בתירוצם האחרון מוכח דהא דאמרו לו אכלת חלב בשוגג לא מיירי בראו בו רגלים

לדבר כלל ובעיקר דבריהם שם תמהו עליהם מהרש"א והרב פר"ח ז"ל שם. והארכתי בזה במקום אחר. והרב דברי אמת ז"ל ד"ל סע"א פשיט לה לספיקו של הרב מ"ל ז"ל מדברי הר"ן והרשב"א פרק הנשבעין שהקשה הרשב"א שבועת העדות היכא משכחת לה דמאן מוכח דעבר עליה במזיד אפי' איכא עדים דהתרו ביה דילמא אישתלי ולאו מזיד הוא ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד אין אדם מע"ר והעלה בצ"ע והר"ן תירץ דכל שהיה עדות קרוב כל כך כו' יע"ש הנה מבוא' דדעת הרשב"א והר"ן ז"ל דאף בכה"ג דהוא אינו מהוה האיסור אינו נאמן לומר מזיד הייתי משום אין אדם מע"ר א"ד יע"ש. והיא לפום ריהטא ראיה נכונה:

קסט

אין אדם משים עצמו רשע. לא מיקרי משים ע"ר אלא המרשיע את עצמו ואומר כן עשיתי אבל כשאחרים מרשיעין אותו והוא שותק אין זה מרשיע את עצמו. כ"כ הרב כנה"ג בח"מ סי' שמ"ח אות י"ב בשם תשו' הרשב"א ז"ל כ"י. וראיתי להרב מהר"י אלגאזי ז"ל בספרו הבהיר קהלת יעקב אות האלף סי' ל"ז דף ע"ג שהביא להני מילי דהרב כנה"ג בשם תשובות רשב"א כ"י הנז' וסיים עלה וכן נראה דעת התוס' בריש פ"ק דמכות ד"ה מעידין א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה דלא דק כלל בזה דמדברי התו' דריש מכות לא נראה כן כלל דהתוס' ז"ל שם הקשו עלה דתנן התם מעידין אנו באיש פ' שחייב גלות דהיאך הם יכולין לחייבו גלות בעדותן והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב בפ"ק דב"מ וי"ל דמיירי כשיש בו רגלים לדבר שנשמט הברזל מקתו ואיכא למימר דלא נתכוון אבל קשה מהא דתנן פרק אלו הן הגולין דשונא אינו גולה לאו כה"ג דומיא דאוהב גולה ואמאי אינו גולה כיון דראו דהוו רגלים לדבר וי"ל דשאני שונא וכו' ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר והשתא ניחא משונא ומ"מ אוהב גולה כשאמרו לו העדים בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ דבריו ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו בלא אכלתי חלב אבל כיון דשתק כהודאה דמי עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתבו התוס' ז"ל כל בתר איפכא דאילו אומר הוא לא הרגתיו שוגג אלא מזיד הוא נאמן דמזיד היה אע"ג דמשוי נפשיה רשיעא דהרג במזיד. אבל אם העדים אמרו שהרג בשוגג והוא שתק גולה דשתיקתו כהודאה דמיא כלומר דשתיקתו כהודאה שבשוגג הרג. וא"כ איך כתב הרב מהר"י אלגאזי ז"ל דנראה מדברי התוס' אלו כדברי הכנה"ג בשם תשו' הרשב"א כ"י דהיכא דאיהו אינו מרשיע את עצמו אלא אחרים מרשיעין אותו והוא שותק הו"ל רשע דהא מאי דכתבו התו' דכיון דשתק כהודא' דמיא היינו לאידך גיסא דהעדים אינם מרשיעין אותו בעדותן אלא אדרבה מצדיקין אותו שאומרים דשוגג היה ולא רשע הוא

ואיהו דשתיק הודאה היא דשוגג היה. ועל עיקר דברי התוס' שכתבו דאם אומר הוא דמזיד היה נאמן ואינו גולה כבר תמהו הגאון מהרש"א שם והרב פר"ח במים חיים דאיך הוא נאמן לומר מזיד היה הא אי אדם משים עצמו רשע ועיין מ"ש הרב מהרי"א ל בספרו ארעא דרבנן אות האלף סי' י"ז לישב דברי התוס' בזה.

והנה בעיקר האי סברא דהרב כנה"ג בשם תשו' רשב"א ז"ל איכא לאקשויי לפום ריהטא ממ"ש הרשב"א ז"ל גופיה בשבועות פרק כל הנשבעין הביא דבריו הר"ן ז"ל שם על מתני' דשכנגדו חשוד על השבועה וז"ל הקשה הרשב"א ז"ל שבועת העדות מאן מוכח דעבר עליה במזיד אפי' איכא עדים קרובים למלוה או ללוה דמתרו ביה דילמא איתשילי ולאו מזיד הוא ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד אין אדם מע"ר והעלה בצ"ע יע"ש. והשתא לפי מאי דכתב איהו ז"ל גופיה בתשו' כ"י הנז' דלא מיקרי משים עצמו רשע אלא המרשיע את עצמו ואומר כן עשיתי אבל כשאחרים מרשיעין אותו והוא שותק אין זה מרשיע את עצמו. מאי מקשה שבועת העדות היכא משכחת לה מאן מוכח דעבר עליה במזיד וכו' הא משכחת לה שפיר בשאחרי' מרשיעין אותו ואומרים לו איך נשבעת לשקר ואתה יש לך ידיעה בעדות זו והוא שותק דבכהאי גוונא אין הוא מרשיע את עצמו ורשע וחשוד על השבועה הוא.

ואחר החפוש מצאתי להאי תשו' כ"י דהרשב"א ז"ל שהביא הרב כנה"ג והיא בשו"ת הרשב"א ח"ג שנדפס מחדש סי' ק"י שאמר הרשב"א ז"ל דבריו אלו על מה שרצה השואל להכריח דגנב בעדים אינו נאמן לומר החזרתי דאם תמצא לומר דמהימנינן ליה היאך גנב מתחייב בכפל לעולם שהרי כל גנב מרשיע את עצמו הוא שארי יכול לומר החזרתי ולפטור עצמו. ועל זה השיבו הרשב"א זל שם בסוף התשובה גם מה שקראת מרשיע את עצמו כשהוא שותק ואינו טוען שגנב ושלם זה אינו קרוי מרשיע את עצמו אלא במרשיע ואומר כן עשיתי אבל כשאחרים מרשיעין אותו והוא שותק אין זה מרשיע את עצמו אלא ב"ד מרשיעין אותו על פי עדים ואין אנו צריכין להודאתו וזה ברור א"ד ז"ל יע"ש. הנה שדברי הרשבא ז"ל נאמרו על שגנב בעדים והעידו בב"ד לפניו שגנב ואיהו שחק ולא טען שהחזיר הגנבה דאין שתיקתו זו ששתק ולא טען החזרתי חשיב מרשיע את עצמו אלא העדים הם שהרשיעו אותו והב"ד הם שמרשיעין אותו על פי עדות העדים שהרי במה שהעידו העדים שגנב אין צריך להודאתו שיודה גם הוא שגנב כדי שיתחייב כי היכי שיחשב שתיקתו מרשיע את עצמו מטעמא דשתיקה כהודאה ולכן מה שלא טען שהחזיר הגנבה לא חשיב שהוא מרשיע את עצמו להפטר. אמנם היכא דע"י עדות העדים לא מצו ב"ד לחייבו משום דאפשר שהוא שוגג והעדי' אינם יכולין להעיד עדות ברורה

דהוא מזיד כה"ג דשבועת העדו' דאף שהעדי' מעידים שנשבע לשקר אפשר דאישתילי ונמצא דצריכין אנו להודאתו דמזיד היה וכי יטעון כן אין להאמינו מטעמא דמרשיע את עצמו. וא"כ כי שתיק גמי כשהעדי' מרשיעין אותו כי אמרי דשתיקתו כהודאה הו"ל איהו מרשיע את עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ולכן מקשה שפיר הרשב"א התם היכא משכחת לה שבועת העדות אי וכו' וזה ברור. ותו לא מידי:

קע

אין אדם משים עצמו רשע. עד כאן לא אמרינן אין אדם משים עצמו רשע אלא במקום שאין אנו יודעין דבר רעו לא שום רעותא כההיא דמודה שהאכילתו שאינו מעושר אבל כשיש ריעותא לפנינו כגון פנויה או ארוסה שעיברה דאע"ג דקי"ל דבאומרת לכשר נבעלתי נאמנת כשאין הארוס מכחישה או שאין הארוס לפנינו אפילו הכי כשאומרת שנבעלה לפסול לה או שאומרת לא ידענא הולד ספק ממזר הוי כמ"ש כל הפוסקים ולא אמרי' דאין אדם משים עצמו רשע ואינה נאמנת לומר שנבעלה לאחר שאינו כשר אף דהתם בארוס איכא נמי קצת איסורא וכן בפנויה לכתחילה איכא נמי. קצת איסורא וא"כ תרצה לומר מדבע"כ עבדה איסורא זוטא נאמנת נמי לומר דעבדא איסורא רבה. כ"כ הגאון חכם צבי ז"ל בתשו' סי' ג' ד"ד ע"א וקרא שם להחכם הפוסק בדורו דסבי"ל דגם בכה"ג דעבדא איסורא זוטא אינה נאמנת לומר דעבדא איסורא רבא מטעמא דאין אדם מע"ר טועה טעות גדול.

ולענ"ד דברי הרב צבי ז"ל תמוהים בעיני ואנכי לא ידעתי איך כתב דברים אלו בפשיטות וקרא להחכם הפוסק דסבי"ל דגם בכה"ג דעבדה איסורא זוטא אינה נאמנת לומר דעבדה איסורא רבא משום דאין אדם מע"ר טועה טעות גדול וזה תימא דהא אדרבא ממקום שהביא הרב ז"ל ראיה לדבריו דבכה"ג נאמן מוכח כדברי החכם הפוסק דאף בכה"ג אינו נאמן שהרי גבי פנויה או ארוסה שנתעבר' אף שאומרת דלאחר ופסול נבעלה אינה נאמנת ואינו אלא ספק ממזר ואם איתא דהיא נאמנת אמאי לא הוי ודאי ממזר ומ"ש מחיה דקי"ל דנאמנת חיה לומר דבן זה ממזר והוה ממזר ודאי וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ' ט"ז מה' איסורי ביאה דין ל"ב ושאר כל הפוסקים ז"ל -אלא ע"כ דהיא אינה נאמנת והיינו משום דאין אדם מע"ר וכן כתב הרב המגיד ז"ל בהדיא בפ' ט"ז מה' א"ב דין י"א על הא דפנויה שנתעברה וכו' וז"ל ואע"פ שחיה נאמנת כל שלא קרא עליה ערער וכו' שאני הכא שאין אדם משים עצמו רשע יע"ש. הנה שכתב ה"ה ז"ל בהדיא דאף בפנויה שנתעברה ואמרה לפסול נבעל' דאינה נאמנת משום דאין אדם משים עצמו רשע והיינו כסברת החכם הפוסק. סוף דבר שדברי הרב חכם צבי ז"ל צל"ע:

קעא

אין הולכין. בממון אחר הרוב. נסתפק הרב קרית מלך רב ז"ל בח"ב בשו"ת סי' י"ב דע"ו ע"ב אם הא דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב הוה מדינה דאורייתא או דילמא מדאוריי' גם בממון אזלינן בתר רובא ורבנן הוא דאמרו דלא נזיל בממון אחר הרוב. ולמד מדברי התוס' דמציעא ד"ך ע"א ד"ה איסורא וכו' דמדרבנן הוא ממ"ש וז"ל וי"ל דמ"מ באיסור א"א החמירו דמים שאין להם סוף לא תנשא לכתחלה וכו' ואם איתא דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוא מן התו' אין מקום לתירוצם דסוף סוף בממון החומרא הוא מן התו' ובמשל"ס הוא מדרבנן. הן אמת שצריך להבין מה ראו חכמים על ככה להחמיר גבי ממון לגבי תובע ולהקל גבי הנתבע מאחר שדין תורה הוא עם התובע ואפשר דמשום ליתא דגזל החמירו בשב וא"ת. אך קשה שאין מקום לקושייתם שהרי גבי סימנין שאינן מובהקין החמירו באיסור והקילו בממון כמבואר שם די"ח סע"ב אשר נמצא דפעמים עושין כן ופעמים עושים כן כאשר ישר בעיניהם. אמנם מדברי התוס' בקמא דכ"ז ד"ה קמ"ל נראה דסבי"ל דהוי מן התו' שכתבו ז"ל אבל גבי ממון דאיכא מיעוט וחזקה לא אזלינן בתר רובא וכו' כלומר דהוה פלגא ופלגא עכ"ד הרב קמ"ר ז"ל יע"ש. ותם אנכי ולא אדע אמאי הוצרך להוכיח מדברי התוס' דקמא הנז' דסבי"ל דהוי מן התודה ממ"ש בסוף הדבור אבל. גבי ממון וכו' הא ממה שהקשו שם דאמאי לא ילפי' מק"ו דנפשות דאזלינן בתר רובא וכו' יע"ש. מזה מבואר בהדיא דסבי"ל דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוה מן התור' דאי מדרבנן הוה מאי מקשו דאמאי לא ילפי' מק"ו דדיני נפשות הא מן התורה גם בממון דינא הכי הוה ומדרבנן הוא דאין הולכין בממון אחר הרוב. וכן מבואר יוצא עוד מדברי התוספות בסנהדרין דף ג' ע"ב דבור המתחיל דיני ממונות יע"ש. **ולדידי** הדבר מפורש יוצא דהוה דבר תורה מהסוגי' דקמא ריש פ' שור שנגח דמ"ו דתנן שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה אם משנגחה ילדה משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד וכו' ואמרינן עלה בש"ס אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה. ל"ל למימר זה כלל גדול בדין איצטריך וכו' דאפי' ניזק אמר בריא ומזיק אומר שמא המוציא מחבירו עליו הראיה. א"נ לכי הא דאתמר המוכר שור לחברו ונמצא נגחן רב אמר ה"ז מקח טעות ושמואל אמר יכול לומר לו לשחיטה מכרתיו לך וכו' רב אמר ה"ז מקח טעות זיל בתר רובא ורובא דאינשי לרדיא הוא דזבני ושמואל אמר יכול שיאמ' לו לשחיט' מכרתיו לך ולא אזלי' בתר רובא כי אזלי' בתר רובא באיסורא אבל בממונא לא אזלי' בתר רובא אלא המוציא מחברו עליו

הראיה תניא נמי הכי שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצדה וכו' אמר ר' שמואל בר נחמני מנין להמוציא מחברו עליו הראיה שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם יגיש ראיה אליהם מתק להרב אשי הא ל"ל קרא סבר' הוא דכאיב ליה כאיב' אזיל לבי אסיא וכו' יע"ש. הנה לך מפורש דטעמא דהאי מילתא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוה משום דזה כלל גדול בדין דהמוציא מחברו עליו. הראיה. וכלל זה דהמוציא מחברו ע"ה דאורייתא הוא אי בעית אימא קרא כדדריש לה ר"ש בר נחמני מקרא דמי בעל דברים יגש אליהם ואי בע"א סברא דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא כדאמר רב אשי. וא"כ הרי אתה למד ממילא דהאי מילת' דאין הולכין בממון אחר הרוב הוה דינא דאורייתא. ומאי דבעי הרב קמ"ר ז"ל ללמוד מדברי התוס' דב"מ ד"ך ע"ב ד"ה איסורא וכו' דהוה מדרבנן אחר המחילה רבה דאין למודו זה למוד כלל דכוונת התוס' היא פשוטה לפניה דכונתם להקשות דמאי קאמר ליה איסורא מממונא לא ילפי' הא גבי ממונא דבר תורה. לא אזלי' בתר רובא ובאיסור' אזלי' בתר רובא וא"כ כיון דאפי' בממונא הכא לא חששו למיעוט אע"ג דבעלמא גבי ממונא חיישי למיעוט ולא אזלי' בתר רובא כ"ש דלית לן למיחש למיעוט זה באיסורא. ולזה תירצו דמ"מ הרי אשכחן באיסור א"א דחששו מדרבנן למיעוט כעין זה שהרי החמירו דמים שאין להם סוף לא תנשא לכתחלה ולכן ה"נ יש לחוש ולהחמיר חמיר מדרבנן משום חומרא דא"א אע"ג דלגבי ממונא לא חששו למיעוט כזה לא מדאורייתא ולא מדרבנן וליכא למילף איסורא דאשת איש מממונא שלא לחוש למיעוט זה לחומר' מדרבנן באיסור' דא"א נמי וזה ברור:

קעב

אין הולכין בממון אחר הרוב. הא דאין הולכין בממון אחר הרוב היינו בסתם רובא אבל ברובא דשכיח טפי כגון הא דרוב נשים ולד מעליא ילדן הולכין אחר רוב זה להוציא ממון אפי' למ"ד אין הולכין בממון אחר הרוב כדאיתא שלהי פ"ק דכתובות אם רוב ישראל למאי הלכתא להחזיר לו אבדה ופירש"י רבותא הוי שמוציאין מיד הישראל הזוכה בו כ"כ המרדכי בהגהו' פ' אלמנה ניזונת יע"ש. כי על פי דברי המרדכי ז"ל אלו יש ליישב מאי דקשיתיה להרב שער המלך ז"ל פ"ט מה' טומאת מת דס"ח סע"ג דאיך אמרה תורה ופדויו מבן חדש אפדה הא קי"ל בכור שנטרף תוך ל' יום אין פודין אותו וא"כ ניחוש שמא טרפה הוא ואע"ג דרובא לאו טריפות נינהו הא פדיון הבן ממונא הוא ואין הולכין בממון אחר הרוב יע"ש שהצריך עיון. אמנם ע"פ דברי המרדכי הנז' דברובא דשכיח כהא דרוב נשים ולד מעליא ילדן הולכין אחר רוב זה להוציא ממון ניחא כמובן. אלא דנראה שהתוס' בשלהי פ"ק דכתובות בהא דאם רוב ישרא' דמייתי מינה המרדכי

לא ס"ל להאי סברא דהמרדכי. וכ"נ מדברי כל הראשונים שהביא הר"ב בש"מ לכתובו' שם יע"ש דבריהם. ועמ"ש בישוב קושית הרב שעה"מ ז"ל הנז' באו' הב' סי' בענין בכור שנטרף יע"ש.

קעג

אין הולכין בממון אחר הרוב. היינו ברובא דעלמא. אבל אי איכא רובא והוא דבר של פרסום. גילוי מילתא בעלמא הוא ואזלינן בתריה דהאי רובא. כן כתב הר"ן ז"ל בכתובות עלה דתנן התם פ' האשה נאמן גדול להעיד מה שראה בקטנו זכור אני באשה פ' שיצאה בהנומא וכו' ואמרינן עלה בש"ס מאי טעמא כיון דרוב נשים בתולות נושאות גלויי מילתא בעלמא הוא. וכתב הר"ן עלה ואע"ג דקי"ל דאין הולכין בממון אחר הרוב. כיון דאיכא רובא והוא דבר פרסום גלוי מילת' בעלמ' הוא. ועיין בתשו' הרדב"ז ז"ל בישנות סס"י ע':

קעד

אין הולכין בממון אחר הרוב. היינו דוקא בממון דישראל דאית ליה חזקה דממונא ואמרי' אוקי ממונא בחזק' מאריה. אבל בממון דגוי לכ"ע אזלי' בממון אחר הרוב משום דגוי לית ליה חזקה דממונ' דנימא אוקי ממו' בחזקת מאריה. כן כתב בש"מ לכתובות סוף פרק קמא דף ע"ח סוף ע"ג בשם הרשב"א והרא"ה ז"ל והרא"ש והרמב"ן ז"ל:

קעה

אין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו. כגון מה שאירש מאבא מכור לך מה שתעלה מצודתי מן הים נתון לך. שדה זו לכשאקחנה קנויה לך וכן כל כיוצא בזה לא קנה כדאי' פ"ק דב"מ דט"ז ע"ב ופסקו הרמב"ם ז"ל פ' כ"ב מה' מכירה הלכה ה'.

ונסתפק הרב מהריט"ץ ז"ל סי' פ"ט בראובן שהשכיר ביתו לזמן שנה אחת אם יכול להשכירה לאחר בתוך הזמן ולומר לו הרי ביתי שכורה לך אחר שישלים השוכר שכירותו משום דהוי דבר שאינו ברשותו. והעלה דיכול להשכירו יע"ש. והביא דבריו הרב מ"ל ז"ל פ"ו מה' שכירות הלכה ט' וכתב ולדידי הדבר פשוט ולא ניתן ליכתב וראיה מהירושלמי הביאו הטור ריש סי' שי"ב ע"ש דקאמ' דהמקח קיים ובפ' אע"פי דנ"ט אמרי' האומ' שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנו ממך תקדוש דקדשה ועיין פמ"א ח"א סי' אב"ג ודוק אלו דבריו ז"ל יעויין שם.

והנה מאי דמייתי הרב מ"ל ז"ל מהא דפרק אעפ"י משדה שמשכנתי לך לכשאפדנו ממך תקדוש. נרא' לפום ריהט' ראיה לסתור דמשמע דוקא באמר לכשאפדנה ממך תקדוש הוא דקדשה אבל כל זמן שהיא ממושכנת אינה יכול להקדישה. האמנם הדבר מפורש

יוצא מסוגיא דפ' א"נ דע"ג ע"ב דגרסי' התם רב מרי בר רחל משכן ליה ההוא נכרי ביתא הדר זבנא לרבא נטר תריסר ירחי שתא שקל אגר ביתא אמטי ליה לרבא א"ל האי דלא אמטאי למר אגר ביתא עד האידנא דסתם משכנתא שתא אי בעי נכרי לסלקי לא הוה מצי לסלק לי השתא לשקול מר אגר ביתא וכו' יע"ש. הנה לך מבואר יוצא להדיא מהך סוגיא דיכול אדם למכור ביתו. המושכר לי ביד אחר ועיין שה בתוס' ד"ה השתא נשקול מר וכו'. ותמהני על הרב מהריט"ץ ז"ל דפשט לה מדיוקא דלישנא דהרמב"ם ז"ל ואיך לא זכר שר להאי סוגיא וכמו כן יש לתמוה על הרב מ"ל ז"ל דמייתי מהירוש' שפסק הטור ר"ס שי"ב ואמאי לא מייתי מש"ס דילן מסוגיא דפ' איזהו נשך הנז' ופסקו ג"כ הטור ז"ל שם בסי' הנז'. אלא דצריך להתיישב כמ"ש התוס' שם דמוכח מדבריהם דאינו יכול למכור רק מה שהוא יתר על השכירות יע"ש. ועיין להרב נחפה בכסף דקל"ח ע"ב עד סוף התשו' שהאריך הרחיב בזה ויש להשיב על קצת מדבריו ואין להאריך:

קעו

אמירה לגוי שבות. כתב הסמ"ג ז"ל בלאוין ע"ה תניא במכו' כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה הנכרי מלאכתך משמע מכאן שאסור לישראל להניח לנכרי לעשות מלאכתו בין ביו"ט בין בשבת מדאורייתא אבל אם מסר לו הישראל מע"ש מותר. ובלבד בביתו של נכרי כאשר ביארנו בה' שבת. אמנם י"ל שהיא אסמכתא בעלמא שאם היתה מן התורה לא היו חכמים מתירין לעשותה אף בביתו של נכרי ואף מסרה מע"ש. ולשון לא יעשה הכתוב בתור' מוכח קצת שהיא דרשה גמורה עכ"ד הסמ"ג ז"ל יע"ש. הנה דכתב הסמ"ג. ז"ל דהאי מילתא דאמירה לגר אפשר דאורייתא הוא דהכי מוכח קצת לשון לא יעשה הכתוב בתורה וכ"כ הר"א ממיץ בס' יראים בפשיטו' בעמוד זמנים מצוה קי"ג אחר הביאו שם לברייתא דהמכילת' הנז' למדנו מכאן שאסו' להניח לגוי לעשות מלאכתו בין בשבת בין ביו"ט מדאורייתא וכו' עד למדנו שאסור מן התורה שיעשה הגוי לצורך ישראל יעויין שם.

האמנם הרמב"ן זל בפי' על התור' פ' בא כתב על האי קרא דכל מלאכה לא יעשה בו דהך דרשה דדרשי בו במכילתא אסמכת' בעלמא היא ואיסור אמירה לגוי אפי' במלאכת ישראל בביתו של ישראל אינו אלא שבות. והילך לשונו ז"ל פי' רש"י ז"ל אפי' ע"י אחרים ולא הבנתי זה שאם האחרים האלו ישראל הם עצמן מוזהרין עליה ואין אני מוזהר במלאכתו שלא תעשה על ידו אלא שאם מטעה אותו באיסור מוזהר עליה משום ולפני עור בין במלאכתו בין במלאכת העושה עצמו ואם אחרים האלו גוים אין אנו מוזהרים על מלאכת הגוי כלל לא ביו"ט ולא ביום שבת אלא שיש בה שבו' מדבריה' עם האמירה

שלנו כמ"ש אמירה לגוי שבות וזה דבר מבואר בגמ'. אכל מצאתי במכילת' כל מלאכ' לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך אתה אומר ל"ת אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה גוי מלאכתך או לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתו תלמוד לומר ששת ימים תעשה מלאכה הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה גוי מלאכתו דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך והרי דברים ק"ו ומה שבת החמורה אין אתה מוזהר על מלאכת הגוי כמלאכתיך וכו' ע"כ בברייתא זו ובודאי היא אסמכתא בעלמא שבאו לאסור מדבריהם. אמירה במלאכ' שלנו וסמכו אותו למקרא הזה אבל במלאכ' הגוי בשלו מותר ולפי דרכנו למדנו שלא גזרו אמי' לגוי אלא בשלנו אבל בשלו אומר לגוי ועושה וכך פי' רש"י בגמ' בב"מ ושם במכילתא עוד אין לי אלא דברים שהם משום מלאכה דברים שהם משום שבות מניין ת"ל ושמרתם היום הזה להביא דברים שהם משום שבות ובריתו' כאלה מטעות ואין ראוי לכות' כפשוטן שגם זה נראה שהיא אסמכת' בעלמ' ויש לי בזה פי' נכון עכ"ד ז"ל יע"ש.

וראיתי להגאון הרא"ם ז"ל שם בפ' בא שהבי' דברי הרמב"ן ז"ל אלו וכתב דלא ידע זו מניין לו שהוא אסמכתא ואם מפני שהדין הוא כך שהאמיר' לגוי שיעשה מלאכתנו אינו אלא מדרבנן דילמא אין זה אלא אליבא דר' יונתן דפליג עליה דר' יאשיה וקי"ל כוותיה אבל לר' יאשיה אסור מן התורה והכי מוכחא מילתא טפי דאי ס"ד דר' יאשיה לא אמר זה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מאי האי דפליג עליה ר' יונתן וקאמר אינו צריך והלא דברים ק"ו ומה אם שבת חמירה וכו' והלא בשבת נמי אנו מוזהרין בו מדרבנן. ועוד אפי' אם ת"ל שדברי ר' יאשיה אינן אלא מדרבנן דרך אסמכתא בעלמא למה אין ראוי לכתוב כמו הברייתות האלו כפשוטן והלא אם ילקחו כפשוטן ויחשוב איסורין של אלו מדאורייי' מעלייותא היא ולא גריעות' ולא נפיק מינה חורבה עכ"ד ז"ל יע"ש..

ולע"ד אחר המחי"ר מכבוד רבנותי' דמר הרא"ם תמהני עליו אמאי לא ידע זו מניין לו שהוא אסמכתא וכתב דילמא אין זה אלא אליבא דר"י דפליג אר' יאשיה וקי"ל כוותיה אבל לר' יאשיה אסור מן התורה והכי מוכחא מילתא טפי דאי ס"ד דר' יאשיה לא אמר זה אלא מדרבנן וכו' מאי האי דפליג עליה ר' יונתן וקאמר אינו צריך וכו'. ואין דבריו אלה אלא מן המתמיהין. דהא לפי לשון המכילתא שהביא הרמב"ן ז"ל מבוא' יוצא להדיא דבהאי דרשא דלא יעשה לאסור אמיר' לגוי במלאכתנו ליכא שום פלוגתא בין ר' יאשיה ור' יונתן אלא טובים השנים סבי"ל להאי דרשה רק במאי דאמר ר' יאשיה אתה אומר ל"ת אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה גוי מלאכתך או ל"ת אתה ולא יעשה חבירך ולא

יעשה גוי מלאכתו ת"ל ששת ימים תעשה מלאכה הא ל"ת אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה גוי מלאכתו דברי ר' יאשיה פי' דר' יאשיה בא להכריח דע"כ האי לא יעשה לא אתי לאסור אמירה לגוי אלא במלאכתנו אבל אמירה לגוי במלאכתו שרי ומכריח לה דע"כ דלא בא לאסור אמירה לגוי גם במלאכתו דהא כתיב ששת ימים תעשה מלאכה הא ל"ת אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה גוי מלאכתו הרי דאשכחן קרא אחרינא דמתיר אמירה לגוי במלאכתו. וא"כ ע"כ דהאי קרא דלא יעשה לא בא לאסור אמירה לגוי אלא במלאכתנו. ועל ההכרח הזה שהבי' ר' יאשיה להכרי' דאמירה לגוי במלאכתו מותר ממאי דכתיב ששת ימים וגו' א"ל ר' יונתן דאינו צריך ללימוד זה להתיר האמירה לגוי במלאכתו מדכתיב ששת ימים והלא כבר נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך והרי דברים ק"ו ומה שבת החמור' אין אתה מוזהר על מלאכת הגוי כמלאכתיך וכו'. הרי הותר האמי' לגוי במלאכתו כבר בידינו מק"ו דשבת ואין צורך עוד ללמוד התירו מקרא דששת ימים דמייתי מינה ר' יאשיה. ולפי זה הרי הוא מפורש להדיא בהמכיל' דכל עיקר הפלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן אינו לא בהדרשה דלהתיר האמירה לגוי במלאכתו של גוו ומשמעות דורשין איכא בינייהו דלר' יאשיה נפקא ליה היתר זה מקרא דששת ימים תעשה מלאכה ולר' יונתן אין צורך ללימוד זה כי זה בידינו הוא להתירו מק"ו דשבת. אמנם בעיקר הדרשה דאיסור האמירה לגוי במלאכתנו מקרא דלא יעשה בין רבי יאשיה ובין ר' יונתן דרשי ליה להאי דרש' דלא יעשה לאסור אמירה לגוי במלאכתנו וכמו שסיים הרמב"ן ז"ל ובודאי אסמכת' בעלמ' היא שבאו לאסור אמיר' לגוי מדבריהם במלאכה שלנו וסמכו אותו למקרא הזה אבל במלאכת הגוי בשלו מותר ולפי דרכנו למדנו שלא גזרו אמירה לגוי אלא בשלנו אבל בשלו אומר לגוי ועושה וכו' הרי לך מפורש בדברי הרמב"ן ז"ל דאיהו מפרש להברייתא דהמכיל' שהביא כדכתי' דהיינו בין ר' יאשיה ובין ר' יונתן טובים השנים באו לאסור מהאי קרא דלא יעשה האמירה לגוי במלאכתנו ולהתיר האמירה לגוי בשלו ואין ביניהם שום פלוגתא בעיקר הדין לא באיסור האמירה במלאכתנו לא בהתר האמיר' במלאכתו של גוי אלא דמשמעות דורשין בלבד בעלמ' איכא בינייהו בלמו' ההתר דאמירה לגוי במלאכתו של גוי דמר נפקא ליה היתרו מקרא דששת ימים תעשה מלאכה ולמר אין צורך ללימוד זה דיליף היתירו מק"ו דשבת. וכיון שכן דבין לר' יאשיה ובין לר' יונתן האי קרא דלא יעשה אתי לאסור האמירה לגוי במלאכה שלנו על כרחין לומר דאין דרשתם הלזו אלא אסמכתא בעלמא משום דאנן קי"ל דאין איסור האמירה לגוי במלאכתנו אלא שבות בעלמא ואילו הכא בברייתא זו דמכילתא בין ר' יאשיה ובין ר' יונתן סבי"ל דהאי רא דלא יעשה אתא לאסור האמורה

לגוי במלאכתנו ולכן שפיר כתב הרמב"ן ז"ל דע"כ דאינו אלא אסמכת' בעלמא. ובודאי דלפי לשון זה של המכילתא שהביאו הרמב"ן ז"ל הרי מפורש יוצא דליכא בין ר' יאשיה ור' יונתן שום פלוגתא בעיקר הדין בין בדין איסור האמירה לגוי במלאכתנו ובין בדין היתר האמירה לגוי במלאכה שלו וכאמור. ועיין להרב הנמוק"י ז"ל בב"מ פ' השוכר את הפועלי' עלה ההי' דאיבעייא לן התם באמר לגוי חסום פרתי ודוש בה דמבואר מדבריו דגם איהו ז"ל גריס בלשון המכילתא כאשר כתבה הרמב"ן ז"ל שכתב שם וז"ל ולא דמי להאי דתניא במכילתא דבמלאכ' הכותי ליכא משום אמיר לכותי דשאני התם וכו' יע"ש. סוף דבר דתם אנכי ולא אדע מאי קא משיג הרא"ם על הרמב"ן ז"ל אחר דהרמב"ן ז"ל אייתי ברייתא דמכילת' בידיה וכפי האי לישנא דהמכילתא שהביא מפורש יוצא דבין לר' יאשיה ובין לר' יונתן אסור אמיר' לגוי במלאכתינו מהאי קרא דכל מלאכה לא יעשה וכאמור.

איברא דראיתי לרבינו ישעיה הראשון ז"ל בתשו' כ"י סי' ק"ב הביאה לנו הרב חיד"א ז"ל בכרכ"י שכתב וז"ל מה שכתבת אלי מדתניא במכילתא לא יעשה בהם לא תעש' אתה ולא יעשה חבירך ולא יעשה הגוי אלמא מן התורה אסורה האמירה לגוי. למה לא ראית סיפא דההיא מכילתא דמסיק דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך. ומפני שראיתי ברייתא זו משובשת בספרים הוזקקתי לכתוב גרסתה ופירושה כפי מה שנ"ל ה"ג כל מלאכה לא יעשה בהם ל"ת אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה גוי מלאכתך פירו' דהאי לא יעש' לא בא לאסו' מלאכ' גוי אלא שלא יניח חברו לעשות מלאכתו שלא יאמר אם הוא רוצה לעבור אין אני זקוק לו בא להזהיר על כך אבל לעול' מלאכ' הגוי מותר' ת"ל ששת ימים תעש' מלאכ' הא ל"ת אתה ולא יעשה חבירך ולא יעש' גוי מלאכתך דברי ר' יאשיה פי' למדנו ל"ת דיו"ט מתעש' ששת ימים מה תעשה ששת ימים לא חלקת בו אלא בין הוא בין ע"י חבירו בין ע"י גוי מותר אף ל"ת דיו"ט לא תחלק בו אלא בין הוא בין ע"י חבירו בין ע"י. גוי אסור ר' יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר זכור את יום השבת ששת ימים וכו' והלא דברים ק"ו ומה שבת החמורה אין אתה מוזהר על מלאכ' הגוי יו"ט הקל דין הוא שלא תהא מוזהר על מלאכת הגוי פי' לא הוצרך הכתוב לכתוב לא יעשה לאסור מלאכת גוי שהרי בשבת החמורה כתיב ל"ת וכו' וגרך וכו' דוקא אבל גוי מותר כ"ש יו"ט הקל והא דכתיב כל מלאכה לא יעשה לא הוצרך לכך אלא אורחיה דקרא הוא לאשתעויי הכי א"נ בא להזהירו על חברו שאם רוצה לעבו' ואינו שומע לו שלא יניחנו לעשו' במלאכתו נמצא שר' יאשיה ור' יונתן חלקו בדבר זה וכל סוגיא דתלמודין כר' יונתן אתיא עכ"ד רבינו ישעיה ז"ל בתשו' הרמת'ה. וכתב על דבריו

הרב חיד"א ז"ל שם וז"ל וגם הרא"ם השיג על הרמב"ן דר' יונתן פליג ומשמע דלר' יאשיה הוי דאורייתא וקי"ל כר' יונתן ודבריו הם כדברי רבינו ישעיה הנז' א"ד ז"ל ע"ש. ולפע"ד אכתי לא נתיישבו לי דברי הרא"ם בזה מאי דאקשינן עליה אנן בעניותין דהא איהו ז"ל אדברי הרמב"ן ז"ל קאי ועליו בא להשיג וכתב כדברי' האלה שכתב וכיון דהרמב"ן ז"ל אתא ואייתי מתניתא בידיה לישנא דהברייתא דמכילתא הנז' דלא כגרסא זו שכתב רבינו ישעיה ולפי הגרסא שכתבה הרמב"ן ז"ל מבואר יוצא דליכא שום פלוגתא בעיקר הדין בין ר' יאשיה ורבי יונתן מה לו להרא"ם ז"ל לזעוק על הרמב"ן ז"ל ולמי' בכל כי האי לישנא דלא ידע זו מניין לו וכו' דילמא אין זה אלא אליבא דר' יונתן דפליג עליה דר' יאשיה וכו' והכי מוכח' וכו' ואיך לא השגיחו עיני קדשו של הרא"ם ז"ל בלשון המכילתא שכתב' הרמב"ן ז"ל אשר לפי הגי' הלזו שכתבה הרמב"ן ז"ל ליכא שום פלוגתא בין רבי יאשי' ור' יונתן וכן ההוכח' שמוכיח הרא"ם והכי אמר מר והכי מוכחא מילתא טפי וכו' אין לה מקום כלל סוף דבר שדברי הרא"ם ז"ל אלו והשגתו על הרמב"ן זל נפלאו ממני וצל"ע.

תו קשיא לי טובא בין על הרא"ם בין על רבינו ישעיה ז"ל דמפרש דר' יונתן לאפלוגי אר' יאשיה אתא והלא מלישנא דר' יונתן דקאמ' אינו צריך מבואר יוצא דאינו חולק על עיקר הדין אלא על הדרש' דיליף מינה ר' יאשיה לדינו אתי ר' יונתן למימ' דאינו צריך להלמוד הזה. דהאי דינא יפה נלמד מק"ו דשבת ולפי דברי רבי' ישעיה והרא"ם ז"ל דסברי דר' יונתן לאפלגוי על ר' יאשיה בעיקר הדין אתא מאי הלשון אומרת ר' יונתן אומר אינו צריך והכי הו"ל לר' יונתן לומר אינו כן לא אינו צריך. ואף שר' ישעיה פירש דברי ר' יונתן אלו דהכי קאמר לא הוצרך לכך וכו' לפענ"ד אין פי' זה מחוור כלל דבכל מקום דאיתא בבריית' כל כי האי לישנא דהכא פירושו הוא דאעיק' הדין לא פליג רק בהדרשא אשר ממנה למד הת"ק דינו אתי האי תנא למימ' דאינו צריך ללימוד זה כי יש בידינו למוד מפורש ומשמעות דורשין בעלמא איכא בינייהו. והכא לפי פי' ר' ישעיה והרא"ם ז"ל הוה פי' דאינו צריך דקאמר ר' יונתן כל בתר איפכא דה"פ אינו צריך כלומר לא הוצרך לכך משום דמק"ו הוה הדין איפכא והוא פי' תמוה וקשה מאוד כי לא אשכחן בשום דוכתא דנאמר כי האי לישנא שיהיה פירושו הכי. ואביא לך כמה ברייתות דבמכילתא דאיתא כהאי לישנא ובכול' פירושו דלא בא לאפלוגי על עיקר הדין אלא אדרבא בא לומר דאין לנו צורך בהלמוד הזה שלמד ממנו האי דינא הת"ק כי דין זה יפה נלמד מק"ו ואין צורך קרא. עיין פ' בא סוף פרשה ו' דכמה תנאי אמרי לשון זה דאינו צריך ובכלל' גם ר' יונתן אומר אינו צריך ומה וכו'. עוד שם פ' ח' ר' יונתן אומר אינו צריך הרי כבר

נאמר כל מלאכ' לא יעשה בהם שריפה מעין מלאכה היא וכו'. עוד שם פ"ט קודם הך ברייתא דידן דפליגי התם רבי יאשיה ור' יונתן בענין איסור מלאכה בחולו ש"מ תניא התם דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך אם יו"ט הראשון והאחרון וכו'. עוד שם כ' י"ו לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל וכו' דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך ומה וכו' הא מה ת"ל לא יאכל וכו'. עוד שם ריש פ' משפטים כי תקנה ע"ע להביא הגר דברי ר"י ר"א אומר אינו צריך אם ישראל עובד הגוי לא יעבוד וכו'. עוד שם ריש פ' ב' שש שנים יעבוד להביא את הנרצע ר"י אומר אינו צריך ומה העובד שש וכו'. עוד שם ריש פ' ו' ר' יאשיה אומר והמית איש או אשה וכו' רבי יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר וכו'. עוד שם פ' יו"ד ר"י אומר אינו צריך ומה עגלה ערופה שאינה מטמאה וכו'. עוד שם פ' ך' כן תעש' לכרמ' לזיתיך וכו' אף כל שהוא גדל על מי שביעית הרי הן כפירות שביעית דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר אינו צריך והלא כבר נאמר ויתרם תאכל וכו' להביא פירות שביעית שיצאו למ"ש הרי הן כשביעית. עוד שם סוף פ' ך' ר' עקיבא אומר אינו צריך אם גיד הנשה שאין בו בל תבשל וכו'. הנה רמזתי לך כל המקומו' שנשנה במכילת' לשון זה דאינו צריך ובכללם רוב לשון זה בפי ר' יונתן לגבי ר' יאשיה וכולם פירו' מבואר דאזיל ומודה בעיקר הדין לת"ק ואדרבה בא לומר שאפי' קרא זה דמייתי מיניה הת"ק אין לנו צורך בו כי יפה נלמד מק"ו או מקרא אחר יותר מפו' ומשמעות דורשין איכא בינייהו. וכהנה רבות תמצא בספרא וספרי מלא מזה דאמרי רבנן הני תנאי לשון זה דאינו צריך ועל הרוב תמצא לשון זה בפי רבי יונתן וא"כ גם הכא בברייתא דיליך דקאמר ר' יונתן לשון זה אינו צריך ודאי דפי' הכי הוה דאין צורך למקרא זה ללמוד ממנו דין זה לפי שדין זה יפה נלמד מק"ו ואין כאן מחלוקת בין ר' יאשיה ור' יונתן בעיקר הדין לא במשמעו' דורשין איכא בינייהו.

גם מ"ש רבינו ישעיה ז"ל לפרש דברי ר' יונתן דאמר אינו צריך והלא ככר נאמר וכו' פירו' לא הוצרך הכתוב לכתוב לא יעשה לאסור מלאכת הגוי שהרי בשבת החמורה כתיב ל"ת וכו' וגרך וכו' דוקא אבל גוי מותר כ"ש יו"ט הקל והאי דכתיב כל מלאכה לא יעשה לא הוצרך לכך אלא אורחא דקרא לאשתשועי הכי. דבריו אלו קשים לפע"ד דהא במכי' שם פ' י"ו תניא לא יאכל חמץ לעשות את המאכיל כאוכל דברי ר' יאשיה ר"י אומר אינו צריך ומה וכו' הא מה ת"ל לא יאכל וכו' ר"י הגלילי אומר לא יאכל וכו' יע"ש. הרי דנדחקו כל הנו תנאי ליישב כל כי האי לישנא דכתיב לא יאכל ולא אישתמיט חד מהני תנאי לומר דאורחא דקרא לאשתעויי בהכי וא"כ ה"נ דכתיב לא יעשה ובדאי דזה קשה לאומרו דר' יונתן יחלוק על כל הני תנאי ויסבו' דאורחי' דקר' לאשו הכי. ויש

עוד כמה גמגומים על גירסת ר' ישעיה ז"ל במכילתא ופירושו הנז' כאשר יראה הרואה ואין להאריך.

אך מה שהשיג עוד הרא"ם ז"ל על מ"ש הרמב"ן ז"ל דברייתות כאלו מטעות אין לכותבן כפשוטן וכו' דלמ' אין לכותבן והלא אם ילקחו כפשוטן ויחשוב איסורן מדאוריי' מעליותא היא ולא גריעו' ולא נפיק מינה חורבה. נראה לכאורה דיפה השיגו. דודאי נראה לכאורה כי מעליותא היא ולא גריעו' באשר ילקחו כפשוטן ויחשוב איסורן מדאורייתא כי יהיה זהיר באיסורן טפי מפני חומרא דידיה דאיסורו דאורייתא..

וראיתי להרב חיד"א ז"ל בברכ"י סי' רמ"ד שכתב דשמע שהקשה הרב כמהר"י ן' פורנה ז"ל על דברי הרא"ם ז"ל אלו דהרי פסק הרמב"ם ז"ל ספ"ב דממרי' דהאומ' בשר עוף בחלב מן התורה עבר על בל תוסיף ואיך כתב הרא"ם דלא נפיק מינה חורבה. ופריק לה הרב כמהר"ר משה הכהן אשכנזי דשאני התם דאי בשר עוף מן התורה לקי ואי מדברי סופרים מכות מרדות אבל באמירה לגוי אין הפרש דעקימת שפתים לא הויא מעשה עכ"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אין ישוב הרב מהר"מ הכהן אשכנזי ז"ל מספיק. דכיון דבמה שיורה המור' דאיסור אמירה לגוי אסור מדאורייתא ודאי שהוא מוסיף מצוה אחת על מצוות התו' כמו באומ' דבשר עוף בחלב איסו' דבר תורה מה לי אם יהיה חיוב מלקות כהאיסו' ההוא שמוסיף או לא יהיה בו חייב מלקות סוף סוף איסו' דבל תוסיף מיהא קא עביד בהוראתו הלזו דקאמ' דאיסו' אמירה לגוי דבר תורה הוא דהרי הוא הוסיף בהוראתו הלזו שהורה דאיסו' אמירה לגוי במלאכה בשבת אסרתו תורה ועובר הוא על בל תוסיף ולכן שפי' כתב הרמב"ן ז"ל דברייתות כאלו מטעות אין לכותבן כפשוטן דנפיק מינה חורבה שיטעה המורה להורות בו ויאמר כי הוא איסו' תורה מה שאינו אמת ונמצ' עובר בהורא' זו על בל תוסיף.

האמנם עיקר קושית הרב מהרי ן' פורנה ז"ל לאו קושיא היא כלל לפענ"ד. דהכא כיון דמה שיאמר דאיסור אמירה לגוי במלאכ' בשבת ד"ת הוא לאו איהו מדיליה מוסיף לה אלא שכך הוא מבין פשט הברייתא דדרשו הכי רז"ל מהמקר' דאיסו' אמירה לגוי דבר תורה היא אינו עובר מפני כן על בל תוסיף כלל. דעד כאן לא שייך בל תוסיף אלא כשבא לחדש מצוה מדעתו יתר על מ"ש בתו' או על מה שקבלו בקבלה מפי השמוע' דאיהו ידע דמפי השמועה אין מצוה זו מן התורה והוא בא לחדשה מעתה ולהוסיפה ולכוללה בכלל מה שכתוב בתורה היפך המקובל לנו מפי השמועה. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל להדיא בהקדמתו לספר היד וז"ל שם בסוף מנין המצוות ועל מה הזהירה התור' לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו שלא יהא נביא רשאי לחדש דבר ולומר שהקב"ה צוה במצוה זו להוסיפה

על מצוות התור' או לחסר מאלו התרי"ג מצוות וכו' יע"ש. וכ"כ הרא"מ ז"ל בפי' על הסמ"ג ריש ה' מגילה ח"ל איסור בל תוסיף לא שייך אלא כשהמחדש המצוה אומר שהשם צוה להוסיף אותה על מצוות התורה יע"ש. ולפ"ז הנה מ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ב דה' ממרים וז"ל מהו זה שהזהירה תורה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו שלא להוסיף על ד"ת ולא לגרוע מהם ולקבוע הדבר לעולם שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב בין בתורה שבע"פ כיצד הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' מפי השמוע' למדו וכו' אבל בשר עוף מותר בחלב מן התורה אם יבא ב"ד ויתיר בשר חיה בחלב הרי זה גורע ואם יאסור כשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף וכו' עכ"ל ז"ל יע"ש. כוונתו כשהב"ד רוצים לחדש מצוה זו מדעתם וכוונתם להוסיף על תודה שבע"פ היפך המקובל לנו ומפי השמועה. האמנ' בכה"ג דמפני שפשוטן של הברייתי' מורין דאיסור תורה הוא איהו דמורה ובא לומר דאיסור האמירה לגוי בשבת מן התורה הוא לא שייך כלל לומר ביה דקעבר על בל תוסיף דהא איהו אינו ומחדש שום דבר על דברי הקבל' לא דמשמע ליה מכח פשוטן של הברייתות שכך היתה הקבלה מפי השמועה מעיקרא שאיסור זה דבר תורה אסור ונמצא שהוא אינו בא להוסיף שום דבר מחודש לא על תורה שבכתב ולא על תורה שבע"פ. ועיין בשה"ג בר"ה פ"ג בשם ריא"ז דהמוסיף על המצוה אינו עובר על בל תוסיף אלא כשמכוין להוסיף על המצוהו ולפיכך אנו יושבין בסוכה ביום ח' וכו' אע"פ שי"ל שמא חול הוא והרי הוא מוסיף על המצוה דאינו מתכוין להוסיף שאינו עושה כן אלא משום ספק אינו. עובר על בל תוסיף ע"כ יע"ש. מכל זה אתה תחזה דכל כי ה"ג לכתוב הברייתות שמטעות לפי פשוטן שיולקחו להמעיין בהם כפשוטן ויחשוב איסורן מדאורייתא לא שייך כלל איסור דבל תוסיף כיון שאינו מכוין כלל לחדש ולהוסיף מצוה על המצוהו אלא הוא חושב כי כך היתה הקבלה לחז"ל מפי השמועה מעיקרא דהוא איסור תורה וככל האמור. ובכן שפיר כתב הרא"ם ז"ל דמעליותא היא ולא גריעות' ולא נפיק מינה חורבה וזה פשוט וברור לפי עניות דעתי.

אך אי קשיא על הרא"ם ז"ל הא ודאי קשיא לפי ענ"ד דאיך כתב דמעליותא היא ולא גריעו' ולא נפיק מינה חורבה הא ודאי נפיק ונפיק מינה חורבה שיטעו הב"ד להורות במקדש שאין להם שופר ביום ר"ה לתקוע בו ויכולין לעשותו ע"י גוי דאיסור אמירה לגוי אסור מן התורה ולא יעשו השופר אפי' ע"י גוי ויבטלו מצות עשה דתקיעת שופר במקדש משא"כ אי אמירה לגוי לא אסירה רק משום שבות דודאי דבמקדש אומרים לגוי ביו"ט שיעשה השופר דאע"ג דבגבולין ובשאר כל מקום כשאין שופר ביום ר"ה אסור לומר לגוי לעשותו אע"ג דאמירה לגוי שבות וכמ"ש הטור סי' תקפ"ו והש"ע שם היינו

דוקא בשאר כל מקומות אבל במקדש ודאי דאם אין להם שופר אומרים לגוי לעשותו כדי לקיים בו מצות תקיעת שופר כיון דאיסור אמירה לגוי אפי' במלאכתו של ישראל. אינו אלא שבות וקי"ל דאין שבות במקדש וכדקי"ל משום הכי דיו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אע"ג ד בשאר מקו' אין תוקעין משום גזירה דשמא יעבירנו וכו' משום דאין שבות במקדש וכמ"ש רש"י ז"ל בריש פ' יו"ט של ר"ה דף כ"ט ע"ב ד"ה גזירה שמא יטלנו וכו' יע"ש. וכן נמי יבואו לבטל מצות לולב במקדש כשלא יהיה להם ביו"ט אלא מחובר מפני זה שיטעו מכח פשוטן של הני ברייתות דאמירה לגוי אסירה דבר תורה. וא"כ הרי גריעותא היא דנפיק מינה חורבה לבא ע"י אלו הברייתות המטעות לידי ביטול מצות עשה ושפיר כתב הרמב"ן ז"ל דברייתו' כאלו מטעות אין לכותבן כפשוטן:

קעז

אמירה לגוי שבות. נסתפקתי לפי סברת הסמ"ג והר"א ממיץ ז"ל דהאי דרשה דדרשי' בברייתא דמכילתא מקרא דכל מלאכה לא יעשה לאסור אמירה לגוי לעשות מלאכתו של ישראל בשבת הויא דרשה גמור' מדאוריי' אם גם באיסור תחומין דחוץ לי"ג פרסאות אסיר דבר תורה האמירה לגוי שיצא חוץ לי"ג פרסאות בשבת לצורכו של הישראל לדעת הגאונים והרי"ף והרמב"ם ז"ל דסברי דאיסור תחומין די"ג פרסאות דאורייתא הוא בלאו דאל יצא איש ממקומו וכן הוא ג"כ דעת הסמ"ג בלאוין ס"ו. דכי היכא דבמלאכות דשבת אסירה האמירה לגוי דבר תורה ה"נ אסירה האמירה לגוי דבר תורה באיסור לאו זה דתחומין די"ג פרסאות. או דילמא דוקא אמירה לגוי לעשות דבר של מלאכה לצורכו דישראל הוא דאסור דבר תורה. אבל באיסור זה דתחומין דלאו משום עשיית מלאכה הוא דאסירי דהא. לאו מלאכה היא ולאו אל לא תעשה מלאכה הוה איסורייהו דתחומין אלא איסור דידהו כתביה רחמנא בפני עצמו בלאו דאל יצא. לא אסיר בהו האמירה לגוי לצורך הישראל דבר תורה.

ונראה לפום ריהטא דבאיסור זה דתחומין לא אסיר בהו אמירה לגוי לצורך הישראל מדאורייתא. דהא עיקרא דהאי איסורא דאמירה לגוי נפקא לן מקרא דכל מלאכה לא יעשה בהם כדאיתא במכילתא כאמור לעיל בסי' הקודם. וכיון דמהאי קרא דלא יעשה כל מלאכה הוא דנפקא לן האי איסורא הא לית לן למיסר אמירה לגוי אלא באיסורי דמשום עשיית מלאכה נינהו דהא קרא לא יעשה כל מלאכה קאמר. אבל באיסור דלאו איסור מלאכ' הוא כהאי איסור' דתחומין מנ"ל לאסו' בהו גם האמירה לגוי דבר תורה.

ונראה לענ"ד עוד להכריח דבר זה דבאיסור דתחומין לכ"ע לא אסירה ביה האמי' לגוי לצורך הישראל מדאורייתא. והוא ממאי דכתב הר"א ממיץ ז"ל ליישב לפי סברתו הלזו דאמיר' לגוי אסירה דבר תורה מאי דקשיא לזה ממאי דאמרינן בש"ס דאמירה לגוי שבות וז"ל הא דאמרי' דאמירה לגוי שבות כשאינה מלאכת ישראל כגון שאומרים לכותי עשה האש שלך לצרכי אבל להוציא קדרות של ישראל מן הגחלים דישראל אסור מדאורייתא עכ"ד ז"ל יע"ש. אשר מפורש יוצא מדברי הרא"מ ז"ל דכי אסירה האמירה לגוי לצורך הישראל מדאוריי' היינו דוקא דהגוי עושה המלאכה בשל הישראל ולצורך הישראל כה"ג דאומר לו להוציא הקדרות של הישראל מן הגחלים של הישראל דאיכ' תרתי דהמלאכ' שעוש' הגוי היא בשל הישראל ועוד שהוא עושה אותה המלאכה לצורכו דהישראל. אבל אם המלאכ' דעוש' הגוי לאו בדשל ישראל היא אלא בדשל הגוי עצמו כגון שאומר להגוי עשה האש שלך לצרכי כיון דמעש' המלאכה לאו בדשל ישראל היא אלא בשל הגוי אף ע"ג דלצורכו דהישראל הוא עושה אותה המלאכה לא אסיר אמירה בכה"ג מדאורייתא אלא משום שבו' דרבנן ועל אמירה דבכה"ג הוא דאתמר בכל דוכתא בש"ס דהיא שבות.

והנה הרב מנחת כהן ז"ל על משמרתו משמר' השבת ריש שער הראשון דק"א ע"ב הבי' לדברי הסמ"ג דצדד לומר דאיסור אמירה לגוי דאורייתא הוא ושכן מוכח פשט הכתוב וכתב על דבריו וז"ל ואני אומר דודאי אין זה פשט המקרא ומה שדרשו במכילתא היא אסמכתא בעלמא שהרי פשוט בכל התלמוד שאמירה לגוי שיעש' לנו מלאכה בשבת אינה אסורה אלא משום שבות וכמו שאמרו בהדיא בגטין פ' א' ד"ח ובפ' מרובה דפ"א ובפרק הדר עם הנכרי דס"ח ובמקומות אחרים. ובפרק השוכר את הפועלים ד"ץ אמרו בהדיא כי אמרינן אמירה לגוי שבות ה"מ לעניין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש ע"כ הרי שאפי' בעניין שבת החמורה אין אמירה לגוי אסירה אלא מדבריהם א"ד ז"ל יע"ש. ואחרי המחי' רבה דאשתמיט מיניה דמר דברי הר"א ממיץ ז"ל בס' יריאים הנז' דגם איהו ז"ל מבעלי הסברא הזו דאיסור אמירה לגוי דאורייתא הוא וכתב ליישב הא דאמרי' בש"ס דאמירה לגוי אינו אלא שבות דהיינו כשהמלאכה אינה בדשל ישראל כנז' ועל דרך זה מתיישבים כל הני דוכתי דמותיב מינייהו מר הרב מנחת כהן ז"ל. וכן נמי הא דמותיב מהא דאיבעיא לן בב"מ פ' השוכר את הפועלים מהו שיאמר הישראל לנכרי חסום פרתי ודוש בה. מיתרצא שפיר בהכי דהתם נמי מיירי באומר לו ודוש בה דישה שלך וכמו שכן פירשוה שם רש"י והתוס' יע"ש. דבכה"ג הו"ל כאומר לגוי עשה אש שלך כיון דהדישה היא של הגוי דהגם דהפרה

היא של הישראל כיון דעיקר האיסור דהחסימה הוה בהדישה והרי אין הדישה של הישראל אלא של הנכרי. ובכה"ג גם בשבת לא אסיר אמירה לגוי אלא משום שבות לכ"ע דכדי שיהא אסיר ד"ת בעינן שתיים כנז'. משו"ה קאמר התם שפיר מי אמרי' אמירה לנכרי שבות ה"מ לעניין שבת דאיסור סקילה כלומר באמירה לנכרי בשבת בכה"ג דאינה מלאכתו דהישראל דומיא דחסום פרתי ודוש בה דקא מבעייא לן דמיירי בדישה של הנכרי וזה ברור.

ומאחר עלות מדברי הרא"מ ז"ל דכי אמרי' דאמירה לגוי אסירה דבר תורה היינו דוקא בדאיכא תרתי דהמלאכה היא בדשל הישראל והיא לצורך הישרא' כגון שאומ' לנכרי שיוציא הקדרו' של הישראל מן הגחלים של הישראל לצרכו דהישראל אבל כשאין המלאכה בדשל ישראל אלא בדהנכרי כגון שאומר לו עשה אש שלך לצרכי לא אסיר האמירה אלא משום שבות דרבנן. הנה לפ"ז ממילא מוכח דבאיסור תחומין די"ג פרסאות אם אומר ישראל להגוי שיצא בשבת חוץ לתחום די"ג פרסאות לצרכו של הישראל. לא שייך לגמר כלל שיהא איסו' אמירתו זו להגוי דאורייתא כיון דבמה שהגוי הולך ויוצא חוץ לתחום דהוא גוף האיסור לאו בדשל הישראל הוא הולך דהליכתו ויציאתו דהנכרי ברגליו לאו בדשל הישראל הוה דברשותו של כל אדם הוא הולך ויוצא הילכך אף שלצרכו דהישראל הוא הולך ויוצא חוץ לתחי' די"ג פרסאות בשבת מ"מ עיקר ההליכה והיציאה דהוא גוף האיסור לאו בדישראל היא והו"ל כאומר לו לנכרי עשה אש שלך לצרכי דלא אסיר אמירתו זו דאורייתא אלא איסורו משום שבות דרבנן אע"ג דלצרכו דהישראל הוא עושה האש כיון דעיק' מעשה האיסור דעושה הגוי דהיינו איסור הבערת האש בדשל גוי הוא ולא בדשל ישראל. ואמירה לגוי שיצא חוץ לתחום די"ג פרסאות לצרכו דהישראל נמי הוה דכוותה דהרי עיקר האיסור דהוא הליכתו ויציא' דהנכרי חוץ להי"ג פרסאות לאו בדשל הישראל הוה ולכן אף דלצרכו דישראל היא יציאתו דהגוי לא אסירה אמירתו דישר' בזה אלא משום שבות דרבנן. כנלע"ד. ותו לא מידי:

קעח

אמירה לגוי שבות. נסתפק הגאון בעל חות יאיר ז"ל סס"י מ"ו באומר לגוי ומצוה לו שיאמר לגוי אחר לעשות מלאכה בשבת אי אסיר בכה"ג משום אמירה לגוי די"ל דהא דאסרו אפי' שבות דשבות היינו בששבות אחד מצד האמירה והשני מצד המלאכה אזי לא רצו לחלק בשבות דאמירה בין זיל אחים לי או זיל אייתי לי משא"כ אם אומר לגוי ומצוה לו לאמר לגוי אחר לעשות מלאכה אפי' דאורייתא מאן לימא לן דאסור וכ"ש אם הוא מלאכה. דשבות די"ל דבכה"ג ודאי לא גזרו רבנן אפי' שלא במקום מצוה ובכה"ג

שרי' ביין נסך כח כחו וכן הטבל דתנן דבדבר שאין זרעו כלה גידולי גידוליו אסורין מ"מ גידולי גידוליו מותרין וכן בנדרים ספ"ז דנדרים את"ד הגאון ז"ל שם. ובסי' מ"ט והיא תשובה שהשיבו הגאון בעל עבודת הגרשוני ז"ל פשיט לה מר להאי ספיקא לאיסורא וחיליה דיליה מהא דתנן בשבת פ' שואל דק"ן ע"א לא ישכור פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחברו לשכור לו פועלים ע"כ ובגמ' אמרי' פשיטא מה לי הוא מה לי חברו אמר ר"פ חברו נכרי מתקיף לה רב אשי אמירה לגוי שבות וכו' והפוסקים דייקי מכאן שאסור לאדם לומר לנכרי שישכור לו פועלים והנה נלע"ד מ"ש לא ישכור פועלים בשבת רצ"ל לא יאמר לפועלים ולשאול אותם אם ירצו להשתכר אע"פ שלא הזכיר להם סכום מעות דהא איתא עוד התם משדכין על התינוקות ליארס בשבת ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות דאמר קרא ממצא חפצך ודבר דבר חפציך אסיר חפצי שמים מותרים ע"כ וכתב הטור בסי' ש"ו בשם מהר"מ מרוטונבורק וז"ל ודוקא לדבר אליו אם רוצה להשתכר אבל לשוכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור עכ"ל וכן דעת הרמב"ן ושאר גדולים עיין בב"י וכן פסק בש"ע. א"כ משמע שדבר הרשות אסור לומר לפועלים אם ירצו להשתכר אע"פ שלא שכרן ולא הזכיר להם סכום מעות. וכיון שפירוש דמתני' מ"ש לא ישכור פועלים רצ"ל שלא יאמר להם אם רוצים להשתכר ממילא מ"ש ולא יאמר לחברו היינו נכרי לשכור לו פועלים רצ"ל נמי שלא יאמר לנכרי שיאמר לנכרי אחר אם רוצה להשתכ' ממילא נשמע שאסור לומר לנכרי. שיאמר לנכרי אחר לעשות לו מלאכה והוא מה שרצינו בלי פקפוק ולענ"ד שאין לראיה זו שום פירכא גם מצד הסברא הוא אסור למ"ד שלחומרא יש שליחות לנכרי א"ד פשיטותו של הגאון בעל עבודת הגרשוני ז"ל יע"ש. ובסי' נ"ג חזר הגאון בעל חות יאיר ידו שנית לחזק דבריו הראשונים ודחה לראיה זו דהגאון בע' עבודת הגרשוני מההיא דלא יאמר לחברו לשכור לו פועלי' באמת הבנין דאמירה לגוי לעשות דבר שהוא משום שבות לא קא מבעיא ליה שזה מחלוקת ישינה בין הפוסקים כמבוא' בסי' ש"ז וזו היא ממש סוגיא הנ"ל דאחר דשכי' פועלים לו יהי בלא פיסוק דמים אסו' מקרא דממצא חפצך וגו' מעתה מ"ש לא יאמר אדם לחברו גוי לשכור לו פועלים הוי באומ' לגוי לעשות לו דבר שהוא משום שבות וכו' וכ"ש לדעת רבינו הוה מצי הש"ס לומר דקמ"ל לאסו' אמי' לאמי' בעלמא דודאי קיל טפי אחר דאין בו מעשה כלל אלא ע"כ אין כאן רק אמי' אחת ומה שהגוי שוכר פועלים אינו עניין לאמי' מגוי לגוי רק אסו' גמור וכו' משא"כ אמי' לגוי לאמו' לגוי אחר אכתי לא איפשיטא אפי' אם הגוי השני עושה מלאכה דאורייי' בשבת וכ"ש אם אינו רק שבות וכ"ש אם אומר לגוי

שיאמ' לגוי או לישראל הדר אצלו שיעשה מלאכה פלונית למחר. ואף כי מ"ש לחלק אינו רק סברת הכרס מכל מקום הדבר מוכח ומוכרח לחלק ביניהם את"ד ז"ל יע"ש.
ולפענ"ד הגם שראייתו של הגאון בעל עבוד' הגרשוני מההיא דלא יאמ' לחבירו לשכו' לו פועלים לאו ראיה היא כלל וכאשר יפה השיב עליה הגאון בע' חות יאיר ז"ל. מ"מ לענין דינא נראה עיקר כהגאון בע' עבודת הגרשוני ז"ל דגם אמי' דאמי' לנכרי בשבת אסירא משום שבות. ואמינא לה ממ"ש התוס' בע"ז דמ"ה ע"ב ד"ה שאני ר"ג דאחרים עשו לו וז"ל הק' הר"ר אלחנן דלכאו' משמע שצוה ר"ג לגוי לעשות והא אמירה לגוי שבות ואפי' בדבר שאינה של שבת כדאמרי' בפ' השוכר את הפועלים וכו'. וי"ל דמצוה שאני ע"כ יע"ש. וכן הקשו ותירצו בר"ה דכ"ד ע"ב ד"ה שאני ר"ג וכו' יע"ש. והנה מ"ש דלכאורה משמע שצוה ר"ג לגוי לעשות כוונתם לאפוקי מפירושו של הרא"ש ז"ל שם בע"ז שפי' שאני ר"ג דאחרים עשו לו כלומ' קנאן מן הנכרי עשוי יע"ש. ולפי פי' זה אין מקום קושית הר"ר אלחנן מהא דאמירה לגוי שבות לכן הקדים הר"ר לחנן ואמר דלכאו' משמע שצוה ר"ג לגוי לעשות כלומ' לא שקנאו עשוי מהגוי כדפירש הרא"ש מדקאמ' שאני ר"ג דאחרים עשו לו דמתיבת לו משמע שבשבילו עשה הגוי והיינו שר"ג צוה להגוי לעשות וא"כ קשה מהא דקי"ל אמירה לגוי שבות והוצרכו לתרץ דמצוה שאני. והשתא אם איתא דאמירה לאמירה לגוי שרי מאי קשיא להו עד שהוצרכו לחדש מכח קושיא זו דמצוה שאני הא י"ל דר"ג אמר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות דבהכי ליכא איסורא משום אמירה לגוי שבות ולעולם דאמירה לגוי לעשו' אסור אפי' במקום מצוה והיינו דקאמר שאני ר"ג דאחרים עשו לו פירוש שאמר לגוי שיצוה לגוי אחר לעשות לו אלא מוכח דאמירה לגוי שבות לעול' אפי' לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות לו דאין לחלק ולכן הוצרכו לחדש גבי שאר איסורים דקי"ל דאמירה לגוי שבות דבמקו' מצוה שאני אע"ג דגבי שבת אפי' במקום מצוה אסיר אמירה לגוי מכח הא דר"ג. וכן יש להוכיח ג"כ מדברי הרא"ש ז"ל הנז' שנדחק לפרש הא דאמרי' שאני ר"ג דאחרים עשו לו דקנאן מן הגוי עשוי. ונראה ודאי שקושייתו של הר"ר אלחנן ז"ל הנז' היא שדחקתו לפרש כן. ואם איתא דאמי' לאמירה שריא מאי דוחקיה לפרש כן הא קושית הר"ר אלחנן שפיר מיתרצא בהכי דמיירי שר"ג אמר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות. אלא מוכח דגם אמירה גוי שיאמר לגוי אחר אסור משום שבות כנ"ל. עוד. נ"ל להביא ראיה ממה שהקשה בהגה' מרדכי בשבת פרק שלישי והביאו הרב מג"א ז"ל סימן ש"ז ס"ק כ"ט וז"ל ויש לשאול דבפ' הפועלים מסקינן דאפילו בשאר איסורין איכא איסור אמי' לכותי ובפ' גיד הנש' תנן שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו אלמא מותר לומר לכותי אכול גיד

הנשה ומעשים בכל יום שאנו מאכילין וכו' יע"ש. והשתא אם איתא דאמירה דאמירה לא אסירא מאי מקשה מהא דתנן שולח אדם ירך הא י"ל דמיירי בשולח לגוי ע"י גוי דהויא אמי' לגוי זה שלוחו שיאמר להגוי אחר ששולחו לו שיאכלנו אלא מוכח דגם אמירה דאמירה שבות ועוד יש להבי' ראיה מהא דעירובין דס"ח ע"א ניחם ליה אגב אימיה יע"ש. והשתא אם איתא דאמירה דאמירה שריא כי לא צריכה נמי וכי לא היה שם שני נכרים מצויין בעיר ועיין שם בתוס' ד"ה לשבות דלית ביה מעשה וכו'. כנלע"ד ותו לא מידי:

קעט

אמירה לגוי שבות. אפי' לומר לגוי בערב שבת שיעשה לו מלאכה בשבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכ' אלא לאחר השבת אסור משום אמירה לגוי שבות. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ריש פ"ו מה' שבת וכ"כ שאר הפוסקים ז"ל.

והנה מר"ן ז"ל בב"י סי' רמ"ד הביא מ"ש בהגהו' מרדכי בשם הר"מ שפסק על אודות היהודים שקונים המכסים ומשכירים להם נכרי לקבל מכס בשבת נראה דבקבולת מותר דב"ה מתירין עם השמש ליתן עורות לעבדן אע"ג דמלאכה דאורייתא היא אבל בשכירות אסור וכו' ואת"ל שיש לחלק בין הנך שאין הישראל קובע מלאכתו לנכרי לעשות רק בשבת ובנדון זה קובע לו ליטול המכס בשבת מ"מ נראה להביא ראיה להתיר מדתניא פ' מי שהחשיך דמשום פסידא שרו ליה רבנן דאי לא שרו ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר ה"נ ל"ש וכ"ש להציל מידם דאי לא שרו ליה יפסיד כל חובו וכו' עכ"ל. וכתב ע"ד הרב"י ז"ל ואיכא למידק למה ליה להר"מ לאהדורי אפרק מי שהחשיך למיפרק מאי דקשיא ליה דבהנך אין ישראל קובע לו מלאכתו בשבת ובנדון זה קובע לו ליטול מכס בשבת לימא דשאני הכא שאין בקבלת המכס איסור דאורייתא. י"ל דסתם מקבלי מכס צריכין לכתוב והא איכא מלאכה דאורייתא. ועי"ל דלא שאני לן באמי' לגוי שלא במקום מצוה בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן א"ד ז"ל יע"ש. ואיכא לאקשויי טובא על רבינו הב"י ז"ל דאעיקרא איך עלה על דעתו דעת עליון למיסבר דאמיר' לגוי לא אסירה אלא במלאכה דאורייתא אבל במלאכת דרבנן שריא עד שמפני כך הוקשה לו על הר"מ ז"ל ל"ל לאהדורי אפ' מי שהחשיך למיפרק מאי דקשיא ליה וכו' והוצרך לתרץ בתחלה דסתם מקבלי מכס צריכין לכתוב וכו' ושוב כתב דעי"ל דל"ש לן באמי' לגוי שלא במקום מצוה בין מלאכה דאוריי' למלאכה דרבנן. והלא דבר זה דלא שאני לן באמירה לנכרי בין מלאכה דאוריי' למלאכה דרבנן בא מפורש להדיא בש"ס בכמה דוכתי וכן פסקו הרמב"ם ז"ל פ"ו מה' שבת ושאר כל הפוסקים ז"ל דאמירה לנכרי אסירא אף במלאכה

דרבנן אם לא במקום מצוה או מקצת חולי דאז שריא אמירה לגוי במלאכה דרבנן. וא"כ מר"ן הב"י דקארי ליה מאי קארי ליה ואעיקרא מאי סבר לאקשויי על הר"מ ז"ל. וכבר דאיתי להר' הגדול מהר"א ששון ז"ל בתשו' סי' קנ"ו שהוקשה לו כן בדברי מר"ן הב"י ז"ל הנז' וכתב ליישב דבריו דעד כאן לא הוצרכו הפוסקי' חולי או מצוה אלא כשבשבת אומר לנכרי לעשותה אבל אם אומר לנכרי בימי החול לעשותו בשבת אז שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן דמותר במלאכה דרבנן אפי' לצורך בעלמא זהו סברת מר"ן הב"י ז"ל בקושייתו ובתירוצו הראשון. ושוב חדש לנו מר"ן בתירוצו השני דגם באמירה לנכרי קודם השבת לא שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן זת"ד הרב מהר"א ששון ז"ל יע"ש.

דבר הנלמד מדברי מר"ן הב"י ז"ל הנז' ולפי מאי דכתב בכוונת דבריו הרב מהר"א ששון ז"ל. אי גם באמירה לנכרי קודם השבת לעשות לו מלאכה בשבת לא שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן תלוי בהני תרי תירוצי דתריץ יתיב מר"ן הב"י ז"ל קושייתו על הר"מ ז"ל הנז' דלפי קושייתו ותירוצו הראשון באמיר' דקודם השבת שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכת דרבנן דבמלאכה דרבנן שרי אמי' לנכרי קודם השבת אפי' לצורך בעלמ' אבל בתירוצו השני חדית לן מר"ן ז"ל דגם באמירה דקודם השבת לא שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן.

אמנם הרב מ"ל ז"ל פ"ו מה' שבת דחה דברי מהר"א ששון ז"ל הנז' והכי אמר. מר דלא נתיישבו בזה דברי מרן הב"י דסי' רמ"ד הנז' דאף דמדברי הרמב"ם ז"ל ליכא הוכחה לזה מ"מ מדברי שאר הפוסקי' משמע דאית להו דאפי' בדאיכ' תרתי לטיבותא דהיינו קודם השבת ואיסור שבות אסור דהרי הרא"ש ז"ל בפ' הפועלים הביא בשם רבינו סעדיה דאסור לומר לגוי מע"ש הילך מעות וקנה לי כך וכך וכן הר"ש בר ברוך והסמ"ג אסרו בפירוש אפילו בדאיכא תרתי לטיבותא ומדברי הטור סי' ש"ז נמי משמע הכי שכתב אסור לשכור לו פועלים ולא לומר לגוי לשכור לו פועלים ואסור לומר לו אפי' קודם השבת לעשותו בשבת ע"כ ובודאי דלא מיירי ששוכר פועלים שיבנו לו בשבת שהרי דינים אלו כבר ביאר אותם הטור בריש הלכו' שבת אלא ודאי דלא מיירי אלא שהוא שוכר אותם שיבנו לו בחול ואפ"ה אסור ואע"פ ששכירו' פועלים אינו אסור אלא משום שבות ואומר לו קודם השבת יע"ש. והא ודאי דכן מבואר יוצא מדברי כל הני פוסקים שהביאם הרב מ"ל ז"ל דאפילו בדאיכא תרתי לטיבותא דהיינו קודם השבת ואיסור שבות אסור.

איברא איכא לאקשויי טובא לפענ"ד לפום ריהטא על האי סברא דהני פוסקים ז"ל דגם בדאיכא תרתי לטיבותא כההיא דאומר לגוי קודם השבת לשכור לו פועלים בשבת אסירי מהא דתנן בשבת דק"ן ע"א לא ישכור אדם פועלי בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים ופרכינן עלה בש"ס מ"ש הוא ומ"ש חבירו אמר ר"פ חבר נכרי מתקיף לה רב אשי אמירה לנכרי שבות אלא אמר רב אשי אפילו תימא חבירו ישראל הא קמ"ל וכו' ופירש"י אמירה לנכרי שבות וכבר סתמה רבי למתני' נכרי שבא לכבות וכו' הא קמ"ל משנה יתירה בהדיא הוא דלא לימא ליה וכו' יע"ש. והשתא אם איתא לסברת הני. קמאי דאפילו במלאכה דרבנן אסור אמירה לגוי ואפילו מע"ש. מאי פריך רב אשי על האי שנוייא דרב פפא אמירה לגוי שבות כלומר היא משנה שאינה צריכה דכבר סתמה רבי למתני' לעיל נכרי שבא לכבות ונייד מפני כן מכל וכל מלאוקמה בחבר גוי ונדחק לשנויי שנוייא דחיקא דתני רבי להך משנה יתירה לאשמועי' מדוקיה דידה בהדיא הוא דלא לימא וכו'. והא שפיר מתוקמ' בחבר גוי וכדשני לה ר"פ והא קמ"ל דאפילו קודם השבת. לא יאמר לחבר נכרי לשכור לו פועלים בשבת דאילו מהך משנה דסתמה רבי לעיל דנכרי שבא לכבות כו' אע"ג דכבוי לר"ש נמי לא הוי אלא מלאכה דרבנן לא שמעינן דאמירה לגוי שבות אלא באומר לגוי בשבת עצמו אבל לומר לגוי קודם שבת לעשות לו מלאכה דרבנן דאיכא תרתי לטיבות' אכתי לא ידענ' אי אסיר להכי תני הכא משנה יתירה דולא יאמר לחבירו לשכור לו פועלים וקמ"ל דאפילו קודם שכת לא יאמר לנכרי לשכור לו פועלים בשבת ועיין מה שהקשו שם התוס' ד"ה מה לי הוא כו' ועדיף טפי לאוקומי מתני' בחבר נכרי ובאמירה דקודם שבת מהאי שנוייא דשני רב אשי. אלא מדנייד רב אשי מהאי שנוייא דרב פפא ודחיק נפשיה לאוקמא בחבר ישראל והא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים אבל אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב ומתני' מני כר"י כן קרחה דודאי דהוי שנוייא דחיקא גם דמתני' מני ר"י בן קרחה ולא קא משני בחבר נכרי כדשני לה ר"פ ובאמירה דקודם שבת כדאמרן דעדיף טפי וגם דאתיא מתניתין בכ"ע מוכח דבכה"ג כיון דאיכא תרתי לטיבותא דהוה האמירה קודם שבת והמלאכה דרבנן שריא האמירה לגוי ומשו"ה לא אשכח רב אשי לשנויי אלא בחב' ישראל והא קמ"ל וכו' ומתני' מני ר"י ן' קרחה היא כדשני לה וא"כ קשה על הני קמאי איך כתבו דאפי' בדאיכ' תרתי לטיבותא דהוה קודם השבת ומלאכה דרבנן אסורה. ויש לישב ודוק. ועיין לקמן בסמוך:

קפ

אמירה לגוי שבות. מה' שאסר הרמב"ם אפי' בשבות ואפי' קודם השבת הוי דוקא כשהמלאכה שעוש' הגוי בשבת אדעתא דישר' קעביד ולא אדעתא דנפשיה ומשו"ה אף שיאמר לו קודם השבת ואינו אסור אלא משום שבות אסור. וכן נמי דברי רבינו סעדיא ור"ש בר ברוך והסמ"ג והטו' בהכי קמיירו שהגוי עוש' המלאכ' בשבת אדעת' דישרא' אבל בנדון דמהר"מ שהיה הדבר בקבולת דודאי דגוי אדעתא דנפשיה קעביד ודמי להההיא דנותנין כלים לכובס ועורות לעבדן ואפ"ה רצה מהר"מ לחלק בקבלנות בין כשהישראל קובע מלאכתו בשבת ובין כשאינו קובע מלאכתו בשבת. ולזה הקשה מרן דאף דנימ' דיש חילוק בקבלנו' היינו דוקא במלאכה דאורייי' אבל במלאכ' דרבנן ובקבלנו' אף שיהיה קובע מלאכתו בשבת שרי. ולפ"ז נמצא דתירוצו השני של מרן ז"ל שכתב דאף בקבלנות אין הפרש בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן הוי חדוש גמור. כ"כ הרב מ"ל ז"ל פ"ו פ"ו מה' אישות בישוב כונת דברי מרן הב"י ז"ל דסי' רמ"ד ע"ד הגהות מרדכי בשם מהר"מ ז"ל בההי' פסקא דאודות היהודי' שקונים המכסים ומשכירים להם נכרי לקבל המכס וכו' וכתבנו דברי מרן הב"י ז"ל לעי' בסי' הקודם ונמצא אתה למד מדברי הרב מ"ל ז"ל בכונת דהאי מרן הב"י ז"ל דאמי' לנכרי מקודם השבת שיעשה לו מלאכה דרבנן בשבת ובקבלנות אי שרי. הנה לפי קושית מרן הב"י ע"ד הר"מ ז"ל ותירוצו הראשון יותר קרוב בעיני קדשו של מרן ז"ל דשרי. אלא דבתי' השני חדש לנו מרן ז"ל די"ל דגם בכה"ג ל"ש לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן וכתב הרב מ"ל ז"ל דזה הוא חדוש גמור.

ולפענ"ד גם דבר זה לאו חדוש גמו' הוא דהרי הוא מפו' יוצא מדברי ס' התרומה ז"ל בה' שבת סי' רכ"ב שכתב וז"ל ולומ' לעבדו בע"ש למחר בשבת תעשה האש או הלילה תכבה הנר או אם כבתה א' מהנרות תדליקנה דבר שאם עושה מאליו מותר ואין גופו נהנ' מיד בדבר דב"ה מתירין עם השמש היינו שהגוי עושה המלאכה מאליו אבל אינן מתירין לומר לו לעשותו בשבת ושייך ביה אמי' לגוי אפי' א"ל מע"ש עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי שאפי' לומר לעבדו מע"ש שיכבה הנר בשבת כתב ס' התרומה דאסו' משום אמי' לגוי שבות. אע"ג דעבדו הוה כמו קצץ כמ"ש שם ס' התרומה בתר הכי לענין הא דתנן נכרי שהדליק את הנר וכו' יע"ש. וכ"כ עוד בסי' רנ"ב וכ"כ הסמ"ג דעבדו ושפחתו הוו כקצץ. וגם כבוי הנר אין איסו' אלא מדרבנן לר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור ופסק כן בס' התרומה שם סי' רנ"ד יע"ש. ונמצא שדבר זה דאסו' אמי' לגוי קודם השבת לעשות לו מלאכה בשבת ואפי' במלאכה דרבנן ובקבולת וקובע לו מלאכתו בשב' כבר בא דינו

מבוא' בדברי ס' התרומה ז"ל. ומאי מקשה הרב"י ז"ל על הר"מ עד שבתירוצו השני חדש דעי"ל דלא שאני לן באמי' לגוי בין מלאכה דאוריי' למלאכה דרבנן. גם בהגהו' מימוני' פ"ו כתבו כדברי ס' התרו' הנז' דאסו' לומר לעבדו או לשפחתו ע"ש שתכבה הנר בשבת. ועיין מ"ש הרב"י ז"ל בסי' רמ"ה בשם הסמ"ק והמרדכי דפ"ק דשבת לענין ליתן מעות לנכרי ע"ש לקנות לו או בגדים למכור לו דלפי מ"ש שם הרב"י ז"ל דהמרדכי כתב דברי הסמ"ק בשם הסמ"ג וסיים ובלבד שלא יאמר לו למכור בשבת מבואר גם מדברי הסמ"ק דאפי' באיסור דרבנן ובקצץ אסורה האמירה לגוי קודם השבת יע"ש. באופן דגם האי. מילתא דאמר מר הרב מ"ל ז"ל דחדוש גמור חדש לנו מרן ז"ל בתירוצו השני דאפי' באמירה מקודם השבת ובקבולת וקובע לו מלאכתו בשבת לא שאני לן בין מלאכה דאורייתא למלאכה דרבנן. אחר המחי"ר דהא נמי לאו חדוש הוא והדבר פשוט והרי הוא מפורש יוצא מדברי ס' התרומה והגהו' מימו' והמרדכי בשם הסמ"ק לפי מ"ש הב"י בסי' רמ"ה וכאמור ומדובר כנ"ל ותו לא מידי:

קפא

אמירה לגוי שבות. אפי' במלאכה דרבנן אמירה לגוי שבות ובמקום מצוה איפליגו בה קמאי לדעת בעל העיטור שריא אמיר' לגוי אפילו במלאכה דאורייתא במקום מצוה ולדעת הרמב"ם ז"ל ודעימיה לא שרי אמירה לגוי במלאכה דאורייתא אפי' במקום מצוה אבל אמירה לגוי לעשות לא מלאכה דרבנן דהוה שבות דשבות שרי במקום מצוה וכמ"ש בפ"ו מ"ה שבת דין י"ב:

ולדעת התוס' והרמב"ן והרשב"א והרא"ש והטור ז"ל אפי' במלאכה דרבנן לא הותר לגוי אפי' במקום מצוה זולת מצות מילה דשרי גבה אמירה לגוי במלאכה דרבנן משום דמילה גופה דחיא שבת. והסכימו האחרונים בהאי פלוגתא למינקט עיקר כסברת הרמב"ם ז"ל ודעימיה דשרי אמירה לגוי במלאכה דרבנן במקום מצוה מכל המצות דסברא זו היא סברא מציעתא ולמינקט מילתא מיצעתא עדיף.

ויש להסתפק להאי סברא דהרמב"ם ודעימיה דשרי אמירה לגוי בשבת במלאכ' דרבנן במקום מצוה. אם היינו דוקא כשהמצוה נעשית בו ביום. אבל אם המצוה צריך שתעשה אחר השבת. לא שרי לן אמירה לגוי לעשות מלאכה בשבת בשביל קיום מצוה דאחר השבת. או דילמא כל שהוא בשביל קיום מצוה אף שקיומה אינה בו ביום שבת עצמו אלא אחר השבת שרי אמירה לגוי לעשות מלאכה דרבנן בשבת בשביל קיום מצוה לאחר השב' כיון דאם לא תעש' מלאכ' זו דרבנן ע"י הגוי בשבת יבא לידי ביטול מצוה זו העתידה לבא אחר השבת.

ונראה לענ"ד להוכיח לפום ריהטא דגם בשביל קיום מצוה לאחר השבת שרי אמירה לגוי לעשות מלאכה דרבנן בשבת. ממאי דפסק הש"ע סי' ש"ז סעיף ה' וז"ל דבר שאינה מלאכה ואינו אסור לעשות בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לגוי לעשות בשבת והוא שיהיה שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעה מצוה וכו' יע"ש. והשתא אם איתא דאפי' לדבר מצוה לא הותר אמירה לגוי במלאכה דרבנן אלא כשקיומה של המצוה היא בו ביום שבת עצמו אבל בשביל קיום מצוה דלאחר שבת לא הותר אמירה לגוי א"כ איך כתב מרן ז"ל בש"ע כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלו' באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה הא לדידן כי חל ר"ה ביום שבת אין תוקעין משום גזירה דרבה וליכא קיום מצוה דשופר בו ביום אלא למחר שהוא יום שני של ר"ה. אלמא מוכח להדיא אדברי מרן ז"ל אלו דשריא אמירה לגוי בשבת במלאכה רבנן בשביל קיום מצוה הגם שקיומה של המצוה אינה בו ביום שבת עצמו אלא למחר ולכן כתב דאומר לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר כדי שיוכל לקיים בו מצות תקיעה למחר דהוא יום שני של ר"ה והיינו שחושש הישראל שאם לא יביא השופר מהאילן היום בשבת יגנב השופר או יאבד מהאילן ולא ימצא שופר למחר לקיים מצות תקיעת שופר מותר לו לומר לגוי בשבת לעלות באילן להביא לו השופר כדי שיהיה מוכן ומצוי לו. שופר לקיים בו מצות תקיעת שופר למחר. ואין לדחות ולומר דהרמב"ם ז"ל מיירי לזמן שהיה בה"מ קיים שהיו תוקעין בשבת או אפי' אחר החורבן ובמקומות שהיו שם ב"ד קבוע וסמוך בא"י שתוקעין שם בשבת וכמ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' שופר דין ח' ט' יע"ש. דא"כ לא הו"ל להרמב"ם ז"ל לכתוב בסתם כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר וכו' כיון דברוב המקומות אין תוקעין בשבת ובזמן הזה ליכא שום מקום שתוקעין בשבת ואפי' בזמנו של הרמב"ם ז"ל נראה מדבריו שם בה שופר' שלא היה שום מקום שתוקעין בשבת שהרי כתב שם דין ו' וז"ל יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום וכו' יע"ש הרי שכתב דאין תוקעין בשופר בכל מקום. והיינו לזמנו דבר שלא היה בכל מקום ב"ד קבוע יסמוך בא"י ולכן אין תוקעין בכל מקום. ואף אם נאמר שמ"ש אין תוקעין בבל מקום רצונו לומר שאין תוקעין בכל מקום אלא במקצת מקומות. והיינו דלא כתב אין תוקעין בשום מקום. מ"מ רוב המקומות ודאי אין תוקעין בשבת וכיון שרוב המקומות של עולם לא שייכא תקיעה בשבת אם איתא דדוקא כשקיום המצוה היא היום בשבת עצמו הותר אצלה אמירה לגוי לעשות מלאכה דרבנן אבל כשקיום המצוה לאחר השבת לא הותר שבות דאמירה לגוי בשבת

במלאכה דרבנן לא הו"ל למינקט הכיצד דאומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר בסתם דנותן בסתמיות דבריו אלא מקום רחב לטעות דאף שקיום המצוה שהיה לאחר השבת כרוב המקומות שאין תוקעין ביום אלא למחר מתיר הר"מ במז"ל לומר לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר. אלא מדנקט הרמב"ם ז"ל המציאות הזה דאומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר בסתם מוכח ודאי דקושטא הכי הוה דאפי' שקיום המצוה א"א שתהיה היום בשבת משום גזירה דרבה וקיומה למחר ביום ראשון דהוא יו"ט שני של ר"ה מותר לומר לגוי בשבת לעלות באילן להביא לו השופר אם מתפחד שיגנב או יאבד השופר. וכיוצא בו באופן שאם לו יביאנו היום בשבת לא יהיה לו שופר למחר לקיים בו מצות תקיעת שופר וכן מוכח מדברי מרן ז"ל בשולחנו הטהור סי' ש' סעיף ה' שכתב כדברי הרמב"ם אלו וז"ל דבר שאיני מלאכה וכו' כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה וכו' יע"ש. והל' בזמן הזה לא משכחת לה שום מקום שתוקעין בשבת ואיך העלה מרן ז"ל על שולחנו דברים אלו דאומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר. אלא מוכח להדיא דגם בשביל קיום מצוה דלאחר השבת מותר לומ' לגוי בשבת לעשות לו דבר שהוא משום שבות והדבר ברור דמר"ן ז"ל למד דבר זה מסתמיות דברי הרמב"ם ז"ל דסתם וכתב כיצד אומר ישראל לגוי בשביל לעלות באילן להביא שופר וכו' מוכח דאפי' בדא"א לקיום מצות שופר היום בשבת כרוב המקומות שאין תוקעין בשבת משום גזירה דרבה מתיר הרמב"ם אמירה לגוי בשבת לעלות באילן להביא לו שופר כדי לקיים בו מצות תקיעת שופר למחר ביו"ט של ר"ה וכדכתיבנא לעיל דודאי דהכי מוכח מדברי הרמב"ם ז"ל. ולכן העלהו מרן ז"ל על שולחנו הטהור.

אך את זה מצאתי להרשב"ץ ז"ל בח"ב סימן קצ" שכתב וז"ל ומה שאמרת שהרמב"ם ז"ל כתב ששבות של אמירה לגוי דוחה שבת במקום מצוה. אמו שכ"כ ז"ל בפ"ו מה' שבת אבל אין הכל מודים לא בזו אלא במילה שניתנה שבת לידחות אצלה אבל בשאר מצות לא. ואף לדבריו ז"ל זהו כשהמצוה אנו יכולים לקיימה היום אלא שהשופר הוא חוץ לתחום כגון בי"ט שחל להיות בתוך השבת. אבל אם אין המצוה יכולה להתקיים היום מפני טעם אחר כגון זה גזירה שמד וכו' לא הותרה שבות של אמירה שהרי אין כאן חיוב מצוה משום גזירה עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתב ז"ל דאפי' לדברי הרמב"ם ז"ל זהו כשהמצוה אנו יכולים לקיימ' היום כו' כגון ביו"ט שחל להיות בתוך השבת כו' ועם שדבריו באו סתומים קצת מ"מ מוכחין דבריו דרצ"י דעד כאן לא התיר הרמב"ם אמירה לגוי במקום מצוה אלא כשהמצוה יכולה להתקיים היום כגון ביו"ט של ר"ה שחל באחד

מימי החול אבל בחל ביום שבת שאין אנו יכולים לקיימה היום ביום השבת עצמה משום גזירה דרבה לא הותר' שבות של אמיר' לגוי בשביל קיומה של מצוה למחר כיון שאין המצוה יכולה להתקיים היום ביום שבת עצמו כן מוכח שזהו כונתו בדבריו אלו. לפענ"ד אם זו היא כונתו דבריו תמוהים טובא דהא הרמב"ם ז"ל כתב להדיא כיצד אומר ישראל לגוי בשבת לעלות באילן להביא לו שופר. הרי דנקט דבריו בחל י"ט של ר"ה בשבת לא ביו"ט שחל בתוך השבת כמו שכתב הרב ז"ל. וכיון דסתים וכתב הכי מוכח להדיא אפי' לרוב המקומות של העולם שאין תוקעין בשבת משום גזירה דרבה הותרה לדעתו שבות של אמירה לגוי בשבת לעלות באילן להביא שופר הגם שאין המצוה מתקיימת היום משום גזירה דרבה כדי לקיימה למחר ביו"ט שני.

אחר ימים בא לידי שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא וראיתי לו שם בא"ח סי' מ"ד שכתב ז"ל עוד דעד כאן לא אמרי' דשבות דשבות במקום מצוה מותר אלא מצוה הצריכ' לבו ביום אבל למצוה א"צ לבו ביום רק למחר לא התירו היום שבות דשבות כמו שאמרו לענין שבות במקדש דשבות קרובה התירו שבות רחוק' לא התירו ועיין בפסחים דמ"ז ע"א ד"ה שבות קרוב' של יו"ט עצמו או של אותו שבת עצמו לע"ד ה"ט דרבה במס' ביצה ד"ף ע"ב דאינו זורק הדם בשביל להקטי' האמורין לערב דסובר שזה שבות רחוקה כו' עכ"ד ז"ל יע"ש. ותמהני טובא על הגאון ז"ל איך לא השגיח כי מדברי הרמב"ם ז"ל וכן מדברי הש"ע מוכח להדיא דשבות דשבו' במקום מצוה מותר אפי' לצורך מצוה דלמחר וכאמור.

כלל היוצא מן האמור דשבות דשבות במקום מצוה דשרי הוה אף לומר לגוי בשבת לעשות ו מלאכה דרבנן לצורך מצוה דקיומה ליום מחר אחר שבת. ודלא כמ"ש הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל וזה ברור ותו לא מידי:

קפב

אמירה לגוי שבות. אי בשאר כל איסורין נמי אמירה לגוי שבות כמו באיסורי דשבת איבעיא לן בב"מ פרק הפועלים ד"ץ באמר ישראל לנכרי חסום פרתי ודוש בה אי אסור משום אמירה לגוי שבות כשם שאסור גבי שבת או דילמ' דוקא גבי שבת דחמיר דאיסור סקילה זרו אמירה לגוי אבל בשאר איסורין דלא הוו רק איסורי לאוין לא גזרו לאסור אמירה לגוי יע"ש. נחלקו הפוסקים בפסק הלכה דבעיא זו. הרא"ש ז"ל שם כתב דאיפשטא הבעיא לאיסור. ויש שכתבו דהבעיא לא איפשטא ואזלינן לחומרא ואסיר' אמיר' לגוי בשאר איסורין נמי כמו באיסורי שבת.

והנה הסמ"ג ז"ל בלאווין קצ"ד כתב וז"ל אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה היא בעיא ולא איפשיטא הילכך אסור ואינו לוקה א"ד ז"ל יע"ש. והרב מ"ל ז"ל פי"ג מה' שכירות הלכה ג' הביא לדברי הסמ"ג ז"ל אלו וכתב והם דברים תמוהים בעיני דלדידיה דלא איפשיטא אמאי אסור הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא דעיקר איסור שבות דרבנן היא וכו' ועוד קשה מ"ש לא איפשיטא בעיין הילכך אסור ואינו לוקה דמהיכא תיסק אדעתין מלקות באיסור שבות דאפילו נפשטה הבעיא אינו אלא איסור דרבנן וצ"ע עכ"ד יע"ש:

וראיתי להרב שער המלך ז"ל פי"ג מהלכות שכירות דל"א ע"ד שהביא דברי הסמ"ג ומה שתמה ע"ד הרמ"ל בתמיהתו הראשונה דלדידיה דלא איפשיטא הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכתב ע"ד ועיין בסמ"ג לאוין ע"ה הביאו מרן הב"י א"ח סי' רמ"ד שנראה שדעתו נוטה דאיסור אמירה לגוי הוי ד"ת וכ"כ הרב מ"ך והרב דת ודין סי' א' שזהו דעת הסמ"ג עכ"ד ז"ל יע"ש. וכוונתו מבוארת בזה לומר דלא קשיא כלל קושיית הרב מ"ל ז"ל הנז' דהסמ"ג ז"ל לשיטתיה אזיל דסבי"ל דאיסור אמירה לגוי ד"ת ולכן כתב כאן דכיון דלא איפשיטא הילכך אסור ואינו לוקה דלדידיה הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא. ולפע"ד אחר המחילה רבה אין זה מן הישוב כלל ואינם אלא דברי תימא. דהא בש"ס קאמר בצדדי הבעיא מי אמרי' כי אמרי' אמירה לגוי שבות לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא ל"ש. אשר מדברי הש"ס אלו דקאמר כי אמרי' אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה וכו' מבואר יוצא להדיא דאיסור אמירה לגוי אפי' גבי שבת אינו אלא שבות דרבנן. והשתא תיקשי ליה להסמ"ג ז"ל דסבי"ל דאיסור אמירה לגוי הוי ד"ת דמה יענו שפתי קדשו להך סוגיא דסתמא דתלמודא דקאמר הכא להדיא דאין איסור אמירה לגוי בשבת אלא שבות דרבנן בעלמא ומוכרח אתה לומר דלהסמ"ג ז"ל מאי דקאמר הכא כי אמרי' אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה היינו בכגון שאומ' להנכרי שיעשה האש שלו לצורכו של הישראל דהוי עיקר המלאכה בדשל נכרי ובכה"ג לא הוי איסור האמירה לגוי אלא שבות וכמו שכתב הר"א ממיץ ז"ל כתבנו דבריו לעיל ובכה"ג דאמירה לגוי מיירי הכא ולכן קאמר כי אמרי' אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה. וכיון שכן ממילא מבואר דמאי דקא מבעיא לן מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה כו' היינו לאסור איסור האמירה לגוי לחסום פרתו של הישראל מדרבנן משום אמירה לגוי שבות קמבעי' לן והיינו באומר לגוי חסום פרתי ודוש בה דישה שלך אם תימצא לומר דלדעת הסמ"ג גם באיסור זה דחסימה איסור אמיר' לגוי בחסום פרתי ודוש בה דישה שלי דאורייתא כדסבו' הר' שע"ה והיינו דקאמ' בצדדי הבעי' מי אמרי' כי אמרי' אמיר' לגוי שבות ה"מ

לענין שבת דאיסור סקילה וכאמור ולכן שפיר תמה המ"ל על הסמ"ג דכתב אמר לגר חסום פרתי ודוש בה היא בעיא דלא איפשיט' הילכך אסור ואינו לוקה דאע"ג דהסמ"ג ז"ל סבי"ל דאיסור אמירה לגוי ד"ת היא היינו בשהמלאכה היא בדשל ישראל לצורך הישראל אבל הכא הויא הבעיא באופן דאין בו איסור אמירה אלא משום שבות דרבנן וכדקאמר להדיא בצדדי הבעיא אי אמרי' כי אמרי אמירה לגוי שבות ה"מ לענין שבת דאיסור סקילה וכאמור. וכיון שכן כי לא איפשיטא הו"ל ספק דרבנן ולקולא.

ותו דלענ"ד דאפילו לדעת הסמ"ג ודעימיה דסבי"ל דיש אמירה לגוי דהיא אסירה ד"ת היינו דוקא לענין שבת ויו"ט דכתב רחמנא גבי יו"ט לא יעשה בציר"י. וכמ"ש הסמ"ג ז"ל שם דלכן משמע קצת דדרשה גמורה משום לשון לא יעשה דכתב רחמנא הכי משמע. הרי דאי לאו דכתיב לא יעשה בציר"י אע"ג דכתיב לא תעשה מלאכה אפ"ה לא הוה אסיר אמירה לגוי אפי' במלאכתו של ישראל מן התורה. וא"כ גבי איסור חסימה דכתיב לא תחסום לא שייך לאסור אמירה לגוי מדאוריית' בשום אופן ואפי' בשהפרה והדישה הם של הישראל. באופן דאין כאן מקום כלל לישובו של הרב שער המלך ז"ל. ואין דבריו אלא מן המתמיהין לפענ"ד.

קפג

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. לא אמרו אמירה לגבוה כמסירה להדיוט לענין לכל דיניו שיהיה כמסור ממש ביד הגזבר. אלא לענין קנייה בלבד אמרו ולומר דבהדיוט לא קנה עד שימשוך או עד שיחזיק ההקדש קונה באמירה בעלמא. וכענין שאמרו בש"מ דדברי. שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו שאינו כמסור עכשיו אלא קונה כאלו מסרם בקנין בעלמא. ותדע לך עוד דאמירה לגבוה אינה כמסירה ממש ליד הגזבר דהא קי"ל כב"ה דאמרי דיש שאלה להקדש. ואי המקדיש כמוסר ליד הגזבר שוב אינו יכול לישאל עליה וטעמא רבה יש אלא שאין זה מקומו אלא ודאי מדיש שאלה להקדש ש"מ שלא אמרו כמסירה ממש אלא לענין קניה בלבד להיות האמירה גומרת בהקדש כמו שגומרת המסירה או המשיכה בהדיוט. ותדע לך עוד מדאמר גבי מתני' דאמירה לגבוה וכו' כיצד בית זה הקדש שור זה הקדש אפילו הוא בסוף העולם קנה ובהדיוט לא קנה עד שימשוך כ"כ הרשב"א בתשו' הביאה הרבצ"א בתשו' סי' ט"ו ד"ן ע"ב. וכ"כ בחי' לגיטין לד"ח ע"ב ד"ה הא דאמר ר"ן. גם מהרלב"ח סי' ד' ביאר דאע"ג דאמירי' לגבוה כמ"ל לאו כמסירה ממש כאלו מטת ליד גזבר ע"ש. וכ"כ כתשו' הרמ"ע מפאנו ז"ל סי' ס"ו וז"ל ומה שאמרת גבי קדושת דמים דכיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט כאלו מטא ליד גזבר דמיא הא ודאי ליתא וכבר ביארו ן' חביב. ועוד בפרק מרובה אהא דתנן גנב והקדיש ואח"כ

טבח משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' מקשינן מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לגבוה ומשנינן התם מעיקרא תורא דראובן ובן והשתא תורא דשמעון. הכא מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן. אלמא איסור' בעלמ' הוא דרביע עליה כי איתשיל פקע איסוריה. ודעדיפא מינה משמע נן מהתם דאפילו היכא דלא מצי מיתשיל כגון שמכרו לשמים ע"י תמורה או שמסרו לגזבר אי לבדק הבית אקדישיה פטור מתשלומי ד' וה' מההוא טעמא דהשתא נמי תורא דראובן מקרי עד שיקר' או עד שימכרהו גזבר א"ד הרמ"ע ז"ל יע"ש. הנה שהוסי' הרמ"ע ז"ל להוכיח בראיה דלאו כמסירה ממש ליד הגזבר חשיב רק איסורא בעלמא הוא דרביע עליה מהא דפ' מרובה לגבי חיוב תשלומי ד' וה' דאמרי' דלאו כמכור להדיוט חשיב דשאני מכירה להדיוט דמעקרא תורא דראובן והשתא תורא דשמעון. משא"כ מכירה דע"י הקדש דמעקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן. והיא לכאור' ראיה גמור' דלאו כמסירה ממש ליד הגזבר חשיב ויש להעיר על הרשב"א ז"ל שלא הביא ראיה זו. אלא דכד דייקינן שפיר נראה דאין להביא ראיה מההיא דפרק מרובה דלאו כמסירה ממש ליד הגזבר חשיב. שהרי אפילו בהקדיש ומסרו ליד הגזבר נמי לאו כמכירה הוה מה"ט דמעיקר' תורא דראובן והשתא תורא דראובן וכמו שכתב הרמ"ע ז"ל ועיין שם בש"ס ירוש' דבא מפורש כן דאף בשבא ליד הגזבר לאו מכירה הוה. וא"כ אכתי יש לומר שפיר דאמירה לגוי כמסירה ממש ליד הגזבר הוה ואפ"ה לאו כמכירה להדיוט הוה מה"ט דמעיקרא תורא דראובן והשתא נמי תורא דראובן. כשם שאף שמסרה ממש ליד הגזבר דהכי הוה דלאו כמכיר' הוה מהאי טעמא. ועיין מה שכתבתי לקמן באות הה"א בענין הקדש כמכירה. ותו לא מידי:

קפד

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. וחשיבא אמירה לגבוה מעשה לענין דבעינן להקדש על תנאי תנאי קודם למעשה וכל שאר דקדוקי תנאי' דאי גרע חד מנייהו המעשה קיים והתנאי בטל דומיא דמסי' להדיוט. הרמ"ע מפאנו סי' ס"ד. ועיין להרשב"א ז"ל בחי' לנדרים לדף כ"ט ע"ב עלה דאמרי' התם אפי' למ"ד חוזרת הכא שאני דאמירתו לגבו' כמסי' להדיוט וכו' שכתב שם בתחל' דכיון דאלימא אמירה בהקדש להיות כמסירה להדיוט אלימא נמי למהוי כמעשה לענין דלא אתי דבור ומבטל מעשה. ושוב כתב דאפשר דהקדש כאשה יע"ש ובהר"ן ז"ל בנדרים שם:

קפה

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. כיון דאמיר' לגבו' כמסירה להדיוט הרי ההקדש מוחזק. כך מ"כ לא'. קדוש מדבר בצדקה. והר"א ן' יעיש נחלק עליו וכתב שאינו כמוחזק

ממש. כ"כ הרב שיירי כנה"ג ליו"ד סי' רנ"ח הגה' הטור אות ך'. ולפי מ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' להוכיח בראיות דלאו כמסירה ממש הוה אלא לענין קניה בלבד אמרו כתבנו דבריו לעי' סי' קע"ב יראה דאין ההקדש כמוחזק ממש וכסבר' הר"א ן' יעיש ז"ל:

קפו

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. היינו כמסי' דוקא אבל לא בכתיבה ומסירה. הילכך ראובן המקדיש שטר חוב שהיה לו על שמעון לא הוי הקדש דנהי דאמירה לגבוה הוי כמסירה להדיוט מ"מ כתיבה ומסירה בעינן וליכא כתיבה. כן כתב הרדב"ז ז"ל בחדשות ח"א סימן ת"ג. ולדידי תמיהא לי על הרדב"ז ז"ל דמנ"ל הא כ"כ בפשיטות דכי אמרו דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט הוה כמסי' בלבד ולא ככתי' ומסי' עד שיצא לדון מפני כך דגבי שט"ח לא קני ההקדש באמיר' בלחוד כההדיוט. ואי משום דקאמרי' כמסי' להדיוט ולא אמרו ככתיבה ומסירה להדיוט אי מהא ליכא למשמע מידי דא"כ אף אנו נדוק מינה דהוה כמסירה דוקא ולא כקנין חזקה ונ"מ דהמקדיש בית באמירה לא קנה ההקדש כיון דליכא אלא אמירה דאינה רק כמסיר' להדיוט והיינו לענין קנין מטלטלין אבל בקרקע דבעי חזקה לא קני ההקדש באמירה. ואילו בש"ס דקדושין עלה דהך מתני' דאמירתו לגבוה וכו' אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כיצד האומר בית זה הקדש וכו' יע"ש. הרי לך מפורש דהא דאמרינן אמירה לגבוה כמסי' לאו דוקא כמסירה אלא דה"ה דהוה כקנין כסף או חזקה בקרקע דהדיוט ומאי דנקט כמסירה להדיוט חדא מהקנינים נקט דהיינו קנין דמטלטלין וה"ה נמי לקנייני שאר דברים כקרקעות דהוה האמירה להדיוט בהם כהקנין דעושה בפועל ההדיוט וא"כ ה"ה נמי לענין קנין שטרות דבעו כתיבה ומסירה דהוה אמירתו לגבוה בשטרו ככתי' ומסירה. וכ"כ להדיא הריטב"א ז"ל בחי' לקידושין שם וז"ל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכן הדין בהקדש לעניים בזה"ז והאי כמסירתו להדיוט דקאמר לאו מסירה ממש דא"כ דברים שאין נקנין במסירה להדיוט א"נ קרקעות לא זכי בהו גבוה באמירה והא ליתא דהאומר בית זה הקדש קנה כדאי' בגמ' בפי' דמתני'. אלא מסירתו פירושו בהקנאתו כל חד וחד בהקנאה דיליה ובשטרות הוי ככתיבה ומסירה ובקרקע כחזקה. הילכך האומר שטר זה וכל שעבודו יהא לעניים זכו לגמרי והוא דקאמר וכל שעבודו דנהי דהקנאה דהדיוט לא בעי אמירה דהקדש בעי מפי מורי נרו א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הריטב"א ז"ל בפירוש דאמירה לגבו' הוה ככתיבה ומסירה גבי שטרות. והגם דבעיקר הדין אי גבי שטרות קונה ההקדש הרשב"א חולק בתשו' היינו מטעמא אחרינא דאין גופו ממון וכמ"ש גם הרדב"ז ז"ל בתשו' הנז' טעם זה. מ"מ במ"ש הרדב"ז בטעמו הראשון דלא הוה

אמירה לגבוה אלא כמסירה ולא ככתיבה ומסירה דבריו תמוהי' הם דהא ודאי דחשיבה ככתו' נמי אי הוה שייך שיוכל להקדיש שטר חוב. וכמ"ש הריטב"א ז"ל והוא ברור:

קפז

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. היינו דוק' בהקדש למזבח או לב"ה אבל בהקדש עניים לא אמרי' אמיר' לגבוה כמסירתו להדיוט שאינם אלא כמקבלי מתנה ויכול לחזור בו וראיה מההיא דפ' שור שנגח ד' וה' דאמר רב יוסף אנן יד עניי אנן דאלמא אין הקדשו כלום אלא א"כ הקנה בא' מדרכי הקניות. כן כתב הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סי' תקס"ג. אבל שאר כל הפוסקי' ס"ל דאין חלוק בין הקדש עניים להקדש מזבח או לב"ה בזה דאף בהקדש עניים אתמר להא דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכמ"ש הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בתשו' סי' י"ט דמ"ט יע"ש באורך. וכ"כ הרדב"ז ז"ל בתשו' ח"א סי' קל"ד וקע"ג דכל הגאו' קמאי ובתראי חולקין בזה על הרשב"א ז"ל וכ"כ עוד בתשו' החדשות ח"ב סי' תת"ב דיחיד הוא הרשב"א בסברא זו יע"ש.

ותמהני על הרב מ"ל ז"ל שראיתי אליו פ"ה מהלכות מלוה דנ"א ע"ד שכתב דמי שהקדיש מעות אלו לעניים כל שלא יצאו מרשותו עדיין לא זכו בהם עניים שאין אדם יכול לזכות בשלו לאחרים ואע"ג דמחייב ליתן לעניים היינו משום בפיך זו צדקה אבל באלו המעות לא זכו בהם עניים וממון דידיה מיקרי יע"ש. והוא תימא דהא גם בהקדש עניים אמרי' אמירתו לגבוה כמסיר' להדיוט דמי וא"כ הרי זכו העניים בממון זה שהקדישן לעניים. ואף שהרשב"א ז"ל כתב דבהקדש עניים לא אמרי' אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. הא שאר כל הפוסקים חולקין על הרשב"א בזה. ואיך כתב איהו ז"ל מדנפשיה בפשיטות דנראה שבהקדיש מעות אלו לעניים לא זכו בהם עניים משום שא אדם יכול לזכות בשלו לאחרים. ואף שהרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"א סימן ט"ל כתב שגם הרי"ף והרא"ש ז"ל ס"ל כהרשב"א. הרי הרבצ"א בתשו' ביאר דהרי"ף והרא"ש ושאר הפוסקים ז"ל לא ס"ל כהרשב"א וכ"כ הרדב"ז ז"ל בישינות כנז'. שוב ראיתי להרב מחנה אפרים ז"ל הלכות צדקה סי' ב' שהאריך בפרט זה. ועיין עוד להרב בני יעקב ז"ל דפ"א פ"ב פ"ג באורך ובשו"ת סמא דחיי חלק י"ד סי' ועיין בתשו' בית יהודה חלק יורה דעה סימן ו':

קפח

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. נסתפ' הרב מחנה אפרים ז"ל בה' צדקה סס"י ו' במי שנדר לעני מתנה וקודם שהספיק ליתנה לו העשיר העני אם חייב עכשיו ליתנה לו. מי אמרי' משעת אמירה כבר זכה בו העני ואותה שעה עני היה. או"ד זה לא נדר אלא כדי לעשות מצוה בממונו שתהא צדקתו עומדת לעד ועכשיו כיון שהעשיר העני אין

כאן צדקה יע"ש שהניחו בספק. ומדברי הרשב"א בתשו' ח"ד הנדפס מחדש סי' נ"ה יש לפשוט האי ספיקא וכעת אין שו"ת הרשב"א ח"ד מצוי אתי. ועיין מ"ש המרדכי בפ"ק דב"ב וז"ל גרסי' בירוש' פ' כל הגט המלוה מעות לעני והעשיר אין מפרישין עליהם וכו' וזכה העני במה שבידו וכו' עד שכל אם זיכה לעני אחד ושוב ידע שהעשיר ויתר וזכה העני במה שבידו עכ"ל ז"ל והביא מרן הב"י בי"ד סי' רנ"ז וכתב דכ"כ בעל התרומה שער ס"ה והוא בבעל התרומו' שער ס"ה ריש ח"ג יע"ש. אשר מדבריהם אלו יש ללמוד דדוקא מפני שכבר זיכה לעני ובאו לידו הוא דזכה העני במה שבידו ואף שאח"ך העשיר אבל באומר באמירה בעלמא דבר זה לפלוני עני וקודם שנמסרו לידו העשיר אינו חייב ליתנו לו. כן נראה מדבריהם ותו לא מידי.

קפט

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. אמיר' לת"ח שאינו נצרך לאו כמסירתו להדיוט שכנה"ג לי"ד סי' רנ"ח בהגה' הטור אות י"ב בשם הר' ן' יעיש בתשובותיו כתיבת יד:

קצ

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט דמי. אפי' גמר בלבו ליתן צדק' חייב כאלו הוציא בפיו דכתי' כל נדיב לב עולות. כן הוא דעת המרדכי בפ"ק דב"ב. אבל הרא"ש ז"ל בתשו' כלל י"ג חולק בזה וכתב דאע"ג דכתיב כל נדיב לב עולות הא אמרי' חולין מקדשים לא ילפינן והאידנא כל הקדש שלנו חולין הוא שאין עתה הקדש לב"ה ואינו אלא צדקה הילכך צריך להוציא בשפתיו יע"ש והביא להאי פלוגתא דהרא"ש והמרדכי ז"ל מרן הב"י בי"ד סי' רנ"ח וכתב הרדב"ז ז"ל בישנו' סס"י קל"ד ח"ל ואפי' אם גמר בלבו ולא הוציא בשפתיו אני רגיל לפסוק כמאן דס"ל דחייב ליתן וקרא כתיב כל נדיב לב עולות ומ"מ מודה אני שאין כופין אותן על ככה עכ"ד ז"ל יע"ש. ומרן ז"ל בש"ע ח"מ סי' רי"ב סעיף ח' הביא בתחלה די"א דחייב לקיימו ושוב כתב וי"א דאיני חייב וכבר ידוע דבכה"ג דעתו דמרן כהי"א בתרא אבל מור"ם ז"ל בהגה שם כתב דהעיקר כהי"א קמא וכ"כ מורם בי"ד סי' רנ"ח סעיף י"ג דהעיקר כסברא ראשונה. ותו לא מידי:

קצא

אסור לאדם לעשות שותפות עם הגוי. כתב הר"ן ז"ל ספ"ק דע"ז דאפי' איסור דרבנן ליכא אלא ממדת חסידות יע"ש וכ"כ עוד בחידו' לסנהדרין דס"ו יע"ש.

ולפום ריהטא קשה על דברי הר"ן ז"ל מסוגיא דבכו' ד"ב ע"ב דשם מוכח דהוא אסור גמור דומיא דאיסור מכירת בהמה גסה לגוי דאי איסורא דשותפות אינו אלא מנהג חסידות מאי מקשה התם ולטעמיך המשתתף וכו' דלא קתני ה"נ דרשאי והא אמר אבוה דשמואל

וכו' ומאי קושיא דילמא ה"ט דלא קתני אינו רשאי גבי שותף גוי משום דבאיסורא דאינו אלא ממנהג חסידות לא קמיירי אבל בהנותן בקבלה דאם איתא דאסור משום גזירה דחלוף מכירה דהוה איסור גמור מגזירה דרבנן הו"ל למתני אינו רשאי. וע"ש בתוס' ד"ה שמא יתחייב וכו' דמוכח ג"כ מדבריהם דסבי"ל דאינו לא מנהג חסידות יע"ש. והוא קשה דהא בהך סוגיא גופה דבה קיימי התוס' שם מוכח דאיסור גמור מדרבנן הוא וכאמור. וצריך לומר דס"ל להר"ן והתוס' ז"ל דהכי פריך ולטעמיך דממאי דקתני והמקבל ולא קתני אע"פ שאינו רשאי מוכח דליכא שום איסורא כלל אלא דמותר לכתחלה. א"כ המשתתף דקתני ה"נ נידוק מינה דשרי לכתחלה וליכא שום נדנוד איסורא אפי' ממדת חסידות דאי איכא איסורא אפי' ממדת חסידות איך קתני המשתתף דמוכח ץ דמותר גמור הוא לכתחלה:

ואחר זמן רב מצאתי להרב מהר"י עייאש ז"ל בתשו' בס' בית יהוד' חי"ד סס"י ה' שהבי' לדברי הר"ן דספ"ק דע"ז הנז' וכתב וז"ל וסברא זו פליאה ממני לא יכולתי להולמה דסוגיא דסנהדרין מוכחא דאיכא איסורא ממש דהא מפקינן מקרא דלא ישמע שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ואמרי' בתר הכי דהא מסייעא לאבוה דשמואל וכו' ואפילו את"ל דקרא אסמכתא בעלמא כר"ת מ"מ איסור דרבנן ממש איכא. וע"ק דהא בריש בכורות קתני והמשתתף ופריך ולטעמיך והמשתתף דקתני הכא נמי דרשאי א"ד ז"ל יע"ש שהעלה דברי הר"ן ז"ל בצ"ע. ולדידי מאי דקשיא ליה בראשונה והכי אמר מר דסוגיא דסנהדרין מוכחא דאיכא איסורא ממש דהא מפקינן מקרא דלא ישמע שלא יגרום לאחרים וכו' אחר המחי"ר דהא לאו קושיא היא כלל דהאי קרא אסמכתא בעלמא הוא ואיסור גמור מדרבנן איכא לגרום לו שידרו בשמו דהיינו לעשות לכתחלה דבר שודאי יבא ע"י כך לידור בשמו. אבל לאסור מפני כך שלא להשתתף עם הגוי דאין במה שמשתתף עם הגוי ודאי שיבא הגוי לכפור לו ויצטרך לישבע לו כי היכי דיהא איסור להשתתף עם הגוי מה"ט דהוא גורם במה שמשתתף עמו שידור הגוי בשמו. דאפשר שלא יכפור לו הגוי כלל ולא יבא לידי שבועה ואף גם זאת שישתדל הישראל שלא יוכל לבא הגוי לידי כפירה ויצטרך לישבע באופן דאין במה שהישראל משתתף עם הנכרי משום גרם שידור הנכרי בשמו רק חששה בעלמא דשמא יכפור לו הנכרי ויצטרך הישראל להשביעו ונמצא דהו"ל ספק שמא יבא לידי גרם שהנכרי ידור בשמו וכיון דגרם ודאי שהנכרי ידור בשמו לא אסיר רק מדרבנן. א"כ אין לאסור אפי' להשתתף עמו כיון דליכא אלא חשש דשמא יבא לידי גרם שידור הנכרי בשמו אלא דמ"מ כיון דלמיחש מיהא איכא דשמא יבא ע"י מה שמתעסק עם הנכרי בעסק שותפות לידי גרם שידור

הנכרי בשמו קצת איסורא ממנהג חסידות איכא והיינו דאבוה דשמואל דאמר דאסור לעשות שותפות עם הגוי. ומאי דקאמר התם בסנהדרין מסייעא ליה לאבוה דשמואל וכו' הכי קאמר דמהא דאמרי' הכא דאסור גמור הוא מדרבנן לגרום לאחרים שידרו בשמו סיעתא לאבוה דשמואל דאסר להשתתף עם הנכרי ממדת חסידות משום שמא יבא לגרום שידור בשמו דאלמא פשיטא ליה לשמואל דלגרום ודאי לנכרי שידור בשמו אסור גמור מדרבנן הוא והכי אמרי' הכא דאסור לגרום לנכרי שידור בשמו ואסמכינן להאי איסורא אקרא והא מסייע ליה לאבוה דשמואל. באופן דמאי דמקשה הרב מהר"י עייאש ע"ד הר"ן ז"ל מסוגיא דסנהדרין. אחר המחי"ר דלאו קושיא היא כלל וכאמור ועיין מ"ש הרב הנמוק"י ז"ל בסנהדרין שם ודוק וזה ברור. אך מאי דקשיא ליה עוד מסוגיא דבכורות שפיר קשיא ליה וכדהוינן עליה דהר"ן ז"ל גם אנן בעניותין מסוגיא דבכורות. וצ"ל בתירוץ קושיא זו כדכתי' לעי'. כנלע"ד ותו ל"מ:

קצב

איסור כהונה. מחמרינן ביה טפי כדאיתא ביבמות פ' האשה רבה דף איסור כהונה שאני וכו' יע"ש. וכתב הרב תה"ד בפסקים וכתבים סי' רכ"ב דדוק' באיסור כהונה שלגבי ישראל שרי כדפי' התם שאיירי כה"ג דאתו תרי ואמרו לא מת באותה שעה שנשאה זה ואח"ך מת ונמצא אסורה לו משום זונה כה"ג אמרי' איסור כהונה שאני שכיון דלישראל שרי ודוקא לכהן קדשתו תורה לאסור לו הקפידה תורה לקדשו כדי לברר קדושתו ולהחמיר על המצוות שנצטוו לו יותר מלישראל. אבל מלתא שלישראל נמי הוי איסור לא שייך התם וקדשתו ולכך קאמר ולכהן שאני משמע דוקא איסור דליתא אלא בכהונה יע"ש שהתיר מהאי טעמא אשת כהן שאומרת טמאה אני לך דלא כמאן דהוה בעי למימ' דמשום דאשת כהן היא נחמיר בה טפי יע"ש דבריו. והנה חלוק זה דחלק הרב ז"ל נראה לפום ריהטא חלוק נכון ומילי דסברא רבתי נינהו.

האמנם לפענ"ד נראה דאיכא לאקשויי על האי חילוקא דמר מהא דאי' בסנה דרין דף ן' ובת כהן כי תחל לזנות לזנות למה לי אי לאו לזנות הוה אמינא אפי' חלול שבת קמ"ל לזנות ופרכי' דיכול אפי' חללה שבת בת סקילה היא אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפה חמורה סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני דרבי בהו מצוות יתירות תידון בשריפה קמ"ל יע"ש. והשתא אם איתא להאי סברא דהרב תה"ד ז"ל דכל מילתא דלישראל נמי הוה איסור לא שייך להחמיר ביה טפי גבי הני כהני דלא שייך התם וקדשתו היאך הוה ס"ד התם למי' להחמיר בבת כהן בדינה בחלול שבת משום דאחמיר בהו רחמנ' במצוות יתירות עד דלהכי איצטריך רחמנ' למכתב קרא דלזנות הא

כיון דאיסור זה דחלול שבת כהנים וישראל שוים הן באיסורו בכל כה"ג הא אמר מר הרב תה"ד דלא שייך לאחמורי בכהני טפי מבישראל. אלא מוכח דשייך ושייך לאחמורי בכהני טפי אף באיסור דשוין בו כהני וישראל משום מאי דאחמיר בהו רחמנ' בכהני דרבי בהו מצוות יתירות ולהכי אצטריך קרא דלזנות דלא נחמיר בדינא דבת כהן לדונה על חלול שבת במיתה. היותר חמורה. ומיהו לזה יש ליישב קצת.

אך ק"ל מהא דאמרי' במס' תמורה דף ד' ע"ב גבי לאו שניתק לעשה דאין לוקין עליו ופריך הש"ס התם והרי אונס דחד לאו וחד עשה ולא אתי חד עשה ועקר חד לאו דתניא אונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה ואם כהן הוא לוקה ואינו מחזיר ומשני כהנים קאמרת כהנים טעמא אחרינא הוא דרבי רחמנ' קדושה יתירה. ופי' רש"י ז"ל ה"ג שאני כהנים דטעמא אחרי' נינהו דרבי בהו קרא קדושה דכתיב אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא וכיון דחמור קדושתייהו החמיר עלייהו טפי מישראל דלילקי אפי' אלאו שניתק לעשה אע"ג דישראל לא לקי ע"כ יע"ש. הנה שאף במילתא שלישראל נמי אסור וקעבר בלאו הניתק לעשה דלא יוכל לשלחה אפ"ה מחמרינן עליה דכהן בהאי איסו' טפי מישראל דאילו הישראל מילקי לא לקי משום לאו הנית' לעשה והכהן כיון דרבי בהו קרא קדושה יתירה מילקי נמי לקי ודלא כהאי סברא דחדית לן מר הרב תה"ד ז"ל. איברא דהתוס' ז"ל שם ד"ה כהנים וכו' הביאו להני מילי דרש"י ז"ל וכתבו ולא נהירא וכתבו בשם ר"י פירוש אחר יע"ש:

אלא שלא גילו לנו טעמם אמאי לא נהיר להו דברי רש"י ז"ל. ואולי נאמר דהתוס' ז"ל סבי"ל להאי סבר' דכתב הרב תה"ד ז"ל ולהכי לא נהיר להו פי' רש"י דהוי שלא כסברא זו. והנה א"כ הוא נמצא דהאי סבר' דהרב תה"ד של כת הקוד' היא ומחלוקת ישנה היא בין הרים גדולי' רש"י והתו' ז"ל הנז'. ויש לתמו' על הרב תה"ד ז"ל דז"ל שכי' דברי קש"י והתוס' ז"ל בזה:

קצג

איסורי הנאה. הא ודאי אין לומר דבעי' שיהנה משיעור שו"פ כדין המועיל בהקדש דבעי' שיהנה שו"פ דזה פשוט דבאיסורי הנאה לא בעי' הנאת שו"פ וכמו שמתבאר מדברי התוס' בחולין דק"ך ע"א עלה דפריך התם גבי חמץ המחהו וגמעו ענוש כרת דאמאי אכילה כתיבה והקשו התוס' דתיפוק ליה משום הנאה דהא נהנה בגמיעה וחמץ אסור בהנאה הוא ותירצו דעל ההנאה ליכא ענוש כרת יע"ש ואם איתא דבאיסור הנאה בעי' שו"פ מאי קושיא הא י"ל דמאי דפריך הש"ס והא אכיל' כתיבה ביה ואיך קתני סתם דענוש כרת ומסתמא מיירי אפי' לא היה אלא כזית פחות משו"פ דבהכי לא שייך לחייבו

משום הנאה כי אם משום אכיל' אלא עכ"ל דשיעור שו"פ לא בעינן. כ"כ הרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב בתוספת דרבנן דל"ח סע"ב וריש ע"ג יע"ש. ואני מצאתי בחי' הרב המאירי ז"ל לנדרי לדל"ב ע"ב דכ"ו סע"ד מן הספר שכתב וז"ל וצריך שתדע שהנאה זו שאסו' במודר הנאה פירושה אף בפחו' משו"פ ויש מפקפקים בשאר איסורי הנאה אם איסור הנאתם אף בפחות משו"פ אם לאו ולא הוכרעה בידם עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב הרב המאירי ז"ל דיש מסתפקים באיסורי הנאה אי בעי' שיהנה שו"פ או אפי' פחות משו"פ אסיר ולא הוכרעה בידם. וזה דלא כהרב מהריט"א ז"ל דכתב דהוא פשוט דלא בעי' באיסורי הנאה שיהנה שו"פ. ומאי דמייתי לה הרב מדברי התוס' דחולין לא שמה מתיא כלל. די"ל דכוונת התוספות בקושייתם הכי הוה דמאי פריך והא אכיל' כתיבה הא י"ל דהא דתניא גבי חמץ המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת היינו משום דנהנה דחמץ אסור בהנאה ומיירי בדנהנה שו"פ ומאי פריך אלא חמץ אכילה כתיב ביה כיון די"ל דתנא משום הנאה הוא דמחייב ובדנהנה בשו"פ כדין איסורי הנאה דהוה בשו"פ דאף דתנא סתמא קאמ' אין מזה שום הכרח דאפי' בנהנה מפחות משו"פ קאמר התנא דחייב כרת כי היכי דליפרוך עלה הא אכיל' כתיב ביה די"ל שפיר דמשו' איסו' הנאה הוא דמחייב התנא המחהו וכשהוא נהנה משו"פ כדין חיוב הנהנה מאיסורי הנאה. באופן דאין מדברי התוס' אלו שום הכרח כלל לפענ"ד דיסברו בפשיטות דבאיסורי הנאה לא בעינן שו"פ ותו ל"מ:

קצד

אוכל נפש ביו"ט דמותר. נסתפק הרב מהר"י אלפאנדארי ז"ל בס' מוצל מאש ח"ב סי' י"ב במבשל ביו"ט ואכל אכילה גסה אי איכא איסור' או לא וכתב דמההוא דפרק אלו עוברין שאמרו הואיל ומקלעי ליה אורחים משמע דלא שמה אכילה דאם איתא דהויא אכילה הו"ל למימר הואיל ובעי' אוכל אכילה גסה א"ד ז"ל יעויין שם.

ולדידי פשיטא לי מלתא דכי היכי דלגבי איסורין כיון דכתיב בהו לשון אכילה אם אכל אכילה גסה פטור משום דאכילה גסה לא שמה אכילה ודרשי' כי יאכל פרט למזיק. ה"נ הכא גבי אוכל נפש דהתירו בא מדכתיב אך אשר יאכל לכל נפש אסור לו לבשל כדי לאוכלו אכיל' גסה משום דאשר יאכל כתיב ואכילה גסה לא שמה אכילה. וראיה גמורה לזה ממ"ש הרוקח ז"ל דלאו דוקא אכילה הותרה ביו"ט אלא ה"ה כל הנאות מדכתיב אשר יאכל ואחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע כמ"ש פ' כל שעה יע"ש. הרי דהאי אשר יאכל דכתיב גבי אוכל נפש הויא דומיא דכל לשון אכילה דכתיב גבי שאר איסורין דכשם דלענין איסו' מאכל דכתיב בהו אכילה גם הנאה במשמע אוף ה"נ

דכתיב אשר יאכל הכי הוה ואם כן האוכל אכילה גסה כי היכי דאכילה דאיסורין כל שהיא אפי' גסה לאו שמה אכילה ולא אסיר משום דכתי' אכילה פרט למזיק ה"נ אך אשר יאכל לכל נפש דכתיב גבי אוכל נפש דיו"ט ממעטינן פרט למזיק וזה פשוט. ותו לא מידי:

קצה

אנוס רחמנא פטריה. האי מילתא נפקא לן מקרא דולנערה לא תעשה דבר כדאיתא כנדרים דכ"ו ע"א ובב"ק דף ע"ב ובע"ז דנ"ד ע"א וכתב הריב"ש ז"ל בתשו' סי' שכ"ז על מי שרצה לפטור עצמו משבועתו מפני אונס ממון וז"ל ובעל הדין הרוצה לפטור עצמו מחמת אונס ממון נשאל לו מאין יצא לו היתר זה ואם יאמר מולנערה לא תעשה דבר נאמר לו שאין בדבריו ממש שאין אנו למידין משם למי שעוב' מחמ' פחד ואפי' פחד מיתה שהרי הענין בנער' המאורסה אינו כן אדרבה אם היה בידה להנצל מן העבירה כשתמסור עצמה למיתה תהרג ואל תעבור ומהתם ילפי' לגילוי עריות משום דאתקש לרוצח אלא דהתם אנוסה היא לגמרי שאי אפשר לה להנצל מהעבירה בשום ענין דקרקע עולם היא וכל אונס שהוא כיוצא בו שאי אפש' לאדם לקיים המצו' בשום פנים מחמת אותו אונס ואפי' אם ירצה למסור עצמו למיתה אנו למידין משם שהוא פטור לא במי שיכול לקיים המצוה ועובר עליה מחמת פחד מיתה שיגיע לו ממנה אם יקיימה שזה פקוח נפש הוא ואנן לא ילפי' פקוח נפש מהת' עכ"ד ז"ל יע"ש.

ונסתפקתי בכוונת דברי הריב"ש ז"ל אלו אם כוונתו דאין ללמוד כלל אונס אפי' דפחד מיתה מולנערה לא תעשה דבר מה"ט דכתב דשאני התם דאנוסה היא לגמרי שאף אם היתה מוסרת עצמה למיתה לא היתה נצלת. או"ד דודאי דילפי' גם שאר אונס דמיתה מהתם דאם עבר ולא מסר עצמו למיתה דפטור. אלא דלענין לעבור לכתחל' על המצות מפני אונס דפחד מיתה הוא דכתב הריב"ש ז"ל דאין ללמוד מולנערה לא תעשה דבר והיינו משום דאיהו מיירי התם בבעל דין שרצה לעבו' לכתחי' על שבועתו מפני אונס ממון לזה כתב הריב"ש ז"ל נשאל אותו מאין יצא לו התר זה כלומר דהיינו להתיר לכתח' לעבור על המצוה מחמת אונס דפחד ממון ואם יאמר דיצא לו התר זה מולנערה לא תעשה דבר נאמר לו שאין בדבריו ממש שאין אנו למידין משם למי שעובר מחמ' פחד ואפי' פחד מיתה כלומר דמולנער' לא תעשה דבר אין אנו למידין התר לעבו' לכתח' על עביר' דאורי' אפי' מפני פחד מית' דענין נער' המאורס' דפטורה ואפי' לכתחל' מותר לה לעבור וכדדרשי' מאין בה חטא משפט מות ה"ט משום דאף כי אם היתה מוסר' עצמה למית' לא היתה ניצול ומשו"ה פטורה מכל וכל ומותר לה לכתחי' לעבור דאנוסה

גמורה היא. משא"כ במי שאם ימסור עצמו למיתה ינצל ודאי מן העבירה ניהי דלענין אם בדיעבד לא מסר עצמו ועבר על המצוה דפטור שפיר יש ללמוד מולנערה ל"ת דבר דפטור דאנוס רחמנא פטריה. אבל שיהיה מותר לו גם לכתח' לעבור על המצוה מחמת אונס ודאי דליכא למילף מולנערה ל"ת דבר דשאני נערה המאורס' דאף אם היתה מוסר' עצמה למיתה לא היתה ניצלת זה אפשר לומר שהיא כוונת הריב"ש ז"ל.

ונלע"ד ברור דכוונת הריב"ש ז"ל כדכתיבנא בהצד השני. ובהכי ניחא מאי דראיתי להרב מ"ל ז"ל בפ"ה מה' יסודי התורה דאייתי להני מילי דהריב"ש ז"ל הנז' והשיג עליו ממ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ך מה' סנהדרין דין ב' וז"ל כל מי שעבר עבירה שחייבין עליה מיתת ב"ד באונס אין ממיתין אותו וכו' שנאמר ולנערה ל"ת דבר זו אזהרה לב"ד שלא יענשו את האנוס והביא הריב"ש דברי רבינו הללו בתשו' סי' ד' וסי' י"א ע"כ דברי הרב מ"ל ז"ל יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא בהצד השני בכוונ' דברי הריב"ש ז"ל אין מדברי הרמב"ם ז"ל דה' סנהדרין הנז' שום השג' על דבריו. דלענין אם עבר בדיעבד אדם עבירה מחמת אונס מיתה דפטו' ממיתת ב"ד גם להריב"ש ז"ל ילפי' לה שפיר מולנערה ל"ת דבר וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ולכן הביא דבריו לעי' בסי' ד' וסי' י"א דמיירי התם לענין בעבר בדיעבד. אלא שלענין להתיר לכתח' לעבור על עבירה דאורייתא מפני אונס דפחד מיתה וכאשר רצה הבעל דין דנדון דידיה לעבור לכתח' על שבועתו מפני אונס ממון הוא דכתב דאין למדין היתר לכתחי' מולנערה ל"ת דבר. ובהכי לא קשיא נמי מאי דהקשה הרב חיד"א ז"ל בחיים שאל ח"ב סי' מ"ב ע"ד הריב"ש ז"ל הנז' מסוגיא דע"ז דנ"ד יע"ש. ולפי מאי דבריר' כוונת דברי הריב"ש ז"ל לא פריך הרב ולא מידי מסוג' דע"ז כנלע"ד ברור:

קצו

אבק רבית. אי שקיל מלוה א"ר שלא מלעתו של לוה גזל הוא בידו כ"כ הרשב"א בתשו' הביאה מרן ז"ל יו"ד סי' קס"ד. וכתב מהרימ"ט בתשו' ח"ב בי"וד סי' מ' ד"מ ע"ד הטעם דבאבק רבית לא מפיק מלוה אע"פ שמדעתו נתחייב משום דכיון דאיסור' דרבית רביע עליה כאריה ואין המלוה רשאי ליהנות ממנו מן הדין זכה הלוה במה שבידו מדין הפקר כמ"ש פ' בתרא דנדרים קונם כהנים ולוים נהנין לי יטלו ע"כ ולמד משם הרשב"א דאדם שאסר נכסיו על עצמו כל הקודם בהם זכה בהן אף כאן לוה גופיה קודם בשלו הוא ואפילו אם מת מלוה ונפלו הנכסים לפני בניו דליכא איסורא גבייהו מ"מ מההיא שעתא קמייתא הופקע חוב זה וזכה בו הלוה דומיא דאוסר נכסיו ע"ע שאם. מת מותרים הם לבניו אלא שקדמה זכותו של זוכה ושוב לא פקע עכ"ד ז"ל יע"ש. ומלבד דהדמיון אינו דמיון להא דאוסר נכסיו ע"ע בנדר דהוי איסור חפצא עוד קשה מהא רפ"ק דקדו' ד"ו

המקדש בהרוחת זמן דפריך האי הרוחת רבית היכי דמי וכו' ועוד היינו מלוה יע"ש ואם איתא דכיון דאיסורא רביע עליה הלוה קודם וזוכה מדין הפקר אעיקרא במאי מקדשה כיון דאיהי קודם וזוכה בשלו בזוז החמשי מדין הפקר:

קצז

אל ישנה אדם מפני המחלוקת. אפשר לומר שלא אמרו כן אל ישנה אלא. על ההולך ממקום למקום ואפילו שאין דעתו להשתקע שם מ"מ בני העיר שהולך זה לשם מחדש מקפידים שנוהג הפך מנהגם אבל בן עיר שרוצ' להחמי' על עצמו אין מקפידים בני עירו במה שרואים אותו מחמיר על עצמו בדברים שהם מקילים. וקצת נראה כן מן הלשו' שאמרו ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין. ולא אמרו מקום שעושים אל ישנה אדם מבני העיר כ"כ מהרשד"ם ז"ל חי"ד ססי' קצ"ג. ולענ"ד מאי דכתב דקצת משמע כן מן הלשון וכו' אחר המחי"ר דליכא למשמע כלל הכי מהאי דיוקא דלישנא דדייק מר ממה שאמרו ההולך ממקום שעושין למקום שאין. עושין ולא אמרו מקום שעושין אל ישנה אדם מבני. העיר. די"ל דלרבות' נקט האי לישנ' דההולך ממקו' שעושין למקום שאין עושין דאע"ג דהוא אינו מאותו המקום שאין עושין אלא ממקו' שעושין וכבני מקומו הוא עושה אף שהוא במקום שאין עושין דבתר מנהג מקומו אזיל ואין בו משום משנ' כיון דבמקומו כך עושין וכן הוא עושה במקומו. אפ"ה אל ישנה. ממנהג המקום שהוא שם עתה שאין עושין מפני המחלוקת. כ"ש דאין לו לבן עיר לשנות ממנהג אנשי עירו אפי' להחמיר על עצמו בדבר שמנהג בני עירו להקל. באופן דהאי דיוקא דדייק מר לאו דיוקא הוא כלל. ויותר הדעת נוטה דכ"ש שאל ישנה בן עיר ממנהג אנשי עירו מפני המחלוקת כנלע"ד ץ ותו לא מידי:

קצח

אומן קונה בשבח כלי או אינו קונה איפליגו בה תנאי. ודעת הרי"ף ז"ל דהלכתא כמ"ד אין אומן קונה בש"כ. ויש שפסקו הלכה כמ"ד אומן קונה בשבח כלי.

ונסתפק הרב מהר"א ישראל ז"ל בספרו הבהיר קול אליהו ח"א בח"מ סי' ל"ח דף ק"ד אם הא דאומן קונה בשבח צלי הוא מדאורייתא. או דלימא מדאורייתא לכ"ע אין אומן קונה כי פליגי בדרבנן. והכריח דאינו אלא מדרבנן ממ"ש הרשב"א ז"ל בחי' הובאו דבריו בש"מ פרק הגוזל שכתב דדעתו של אומן לקנות בו כנגד שכרו משמע דאמדינן דעתיה של אומן שחפץ הוא לקנות בו כנגד שכרו. והכריח עוד מכח הסברא הנותנת דאינו אלא מדרבנן. ועוד דהכי עדיף טפי למימר דלא לאפושי פלוגתא דלמר קונה בש"ך מן התור' ולמר לא קנה כלל אפילו מדרבנן וניחא טפי למימר דלמר קנה מדרבנן ולמר לא קנה

מדרבנן ואין לדקדק דהוי מן התורה מדאמרי' בפרק הגוזל דלמ"ד אומן קונה בש"ך קבלן אינו עובר משום בל תלין. דמשמע דקונה מן התורה דאי מדרבנן אבו מה"ת עובר איך עוקרין חכמים דבר מן התורה בדבר שהוא בלאו. הא ל"ק דלעולם מדרבנן הוא דקני והא נמי מיקרי שוא"ת ויש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשוא"ת וכמ"ש הר"ן ז"ל בפ"ב דנדרים גבי קונם שאיני משמשך הרי זה בבל יחל יע"ש. ונפקא מינה אי אמרי' דלא קנה אלא מדרבנן דכיון דאשכחן במקדש במלוה במעמד שלשתן דקי"ל דמקודשת כתבו מקצת פוסקים דאינו אלא מדרבנן כיון דמ"ג מדרבנן הוא כמ"ש מר"ן ז"ל בב"י סי' כח משם רי"ו ז"ל. דכוותה הכא למ"ד אומן קונה בש"ך ומקודשת משמע ודאי דאינה מקודשת אלא מדרבנן עכ"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה דהא ליתא דהדבר ברור דלמ"ד דאומן קונה בשבח כלי היינו דמאורייתא הוא דקונה וטעמא דאורייתא הוה משום האי אומדנא דכתב הרשב"א ז"ל וכן מוכח ממאי דקאמר ר"מ בבריית' דשירים ונזמים כיון שעשאן מקודשת דמשמע דמקודשת גמורה קאמר וא"צ קדושין אחרים. ועיין מ"ש הש"ך בח"מ סי' ש"ו סק"ג בישוב סתירת הרא"ש ז"ל מדידיה אדידיה דגבי ממון פסק דאין אומן קונה בש"כ וגבי קדושין פסק דמקודשת יע"ש ועין מ"ש בספרי הקטן ישא ברכה דנ"ג יע"ש באורך:

קצט

אסמכתא לא קניא יש לחקור אי הא דאסמכתא לא קניא הוא מדאורייתא או דילמא מדאורייי' אסמכתא נמי קניא ורבנן הוא דאמרי דלא קניא. ונראה דהוא דאורייתא מהא דאמרי' פ' זה בורר דכ"ג ע"א עלה דתנן ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא וכו' וכתבו שם התוס' ד"ה ואלו הן הפסולין וז"ל י"ג עבדים משום דסבי"ל דקא חשיב הכא פסולי דרבנן ודאוריי' ולא נהירא משום דלא חשיב במתני' רק פסולי דרבנן דהא גזלנין לא קתני וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו משחק בקוביא אפי' למ"ד אסמכתא היא דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פיסול דאוריי' יע"ש. אשר מבואר יוצא בהדיא מדברי התוס' ז"ל אלו דהא דאסמכתא לא קניא מדאורייתא הוא ולהכי הוצרכו לומר דמשחק בקוביא דאינו פסול אלא מדרבנן אע"ג דאסמכתא לא קניא כיון שאינו סבור לעשות איסור וכו' וכן יש להוכיח מסוגיא דהתם דמסיק ההיא ר"י משום ר"ט היא דתניא וכו' אין אחד מהם נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה ומבואר שם בדברי רש"י ותוס' דטעמא דר"ט משום אסמכתא וכן כתב רש"י בעירובין דפ"ב ע"א ד"ה ההוא ברייתא משם ר"ט היא דאמר אסמכת' לא קניא יע"ש. ואם איתא דמדאורייתא אסמכתא קניא איך קאמר ר"ט גבי נזירות מה"ט דאסמכתא דאין אחד מהם

נזיר כיון דמדאורייתא אסמכתא קניא אלא מוכח דהך מלתא דאסמכתא דלא קניא מדינא דאורייתא הוה.

כי על פי הבא'ר אני תמה על הרב ב"ח ז"ל שכתב בח"מ סי' ר"ו בתירוצו השני למאי דהוקשה לו על דברי הטור ז"ל שם דכל דין אסמכתא דלא קני' אינו אלא מדרבנן אבל דאורי' ודאי אסמכתא קניא כי היכי דערב משתעבד דאוריי' בלשון אסמכתא יע"ש. והוא תימא דהא מדברי התוס' דסנהדרין מבואר יוצא דמדאוריית' אסמכתא לא קניא וכן מוכח נמי מהש"ס שם דאמרי' דההיא דאסמכתא לא קניא ר"י בשם ר"ט הוא וכדכתיבנא. והנה הרב מהרי"א ז"ל בס' ארעא דרבנן אות האלף סי' הביא לדברי הרב ב"ח ז"ל הנז' וסיים עלה וז"ל וכן מצאתי בפירוש בדברי רש"י ז"ל פ' כל הנשבעין דמ"ו ע"א ד"ה משחק בקוביא א"ד ז"ל יע"ש. וכוונתי למ"ש רש"י שם בפרק כל הנשבעין משחק בקוביא גזל מדרבנן הוא דאמרי' אסמכתא לא קניא אבל מדאוריי' לאו גזלן הוא עכ"ל ז"ל יע"ש וסובר הרב מהרי"א ז"ל דכוונת רש"י ז"ל בדבריו אלו דהוא גזלן מדרבנן דאמרי' אסמכתא לא קניא היינו דאסמכת' לא קניא מדרבנן ולכן הוא גזלן דרבנן אבל מדאוריי' לאו גזלן הוא כלומ' אבל מדאוריי' אסמכת' קניא ולאו גזלן הוא זהו כוונ' רש"י ז"ל לדעת הרב מהרי"א ז"ל ודין גרמא ליה למימר שכדברי הרב ב"ח ז"ל כן מצא בפי' בדברי רש"י ז"ל פ' כל הנשבעין. ולדידי אחר המחי"ר דלא דק בזה כלל דאין זה כוונת רש"י בפ' כל הנשבעין דמשום דאסמכת' מדאורייתא קניא הוא דמשחק בקוביא אינו אלא גזלן דרבנן ולא גזלן דאורייתא. אלא דאף דאסמכ' לא קניא מדאוריי' לא הו"ל משח' בקובי' אלא גזלן דרבנן לא גזלן דאוריי' דגזלן דאוריית' הוא בגוזל וחוטף כעין ויגזול את החנית אבל בכה"ג דמשחק בקובי' דלא הוה כעין ויגזול את החנית ואף גם זאת דאין כוונתו לגזול דאיהו סבור דאינו עושה שום איסו' גזל לאו גזלן מדאורייתא יקרא וכמו שכ"כ התוס' ז"ל בסנהדרין דה"ט דמשחק בקוביא אינו פסול אלא מדרבנן כנז"ל. באופן דאין מדברי רש"י בפ' כל הנשבעין שום הכרח כלל דהא דאסמכ' לא קניא היינו מדרבנן ודלא כהרב מהרי"א ז"ל שכתב שמצא כן לרש"י בפירוש. ואף גם זאת דממאי דכתב רש"י ז"ל שם בסנהדרין דהא דר"י משום ר"ט דאמר דאינו נזיר דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה הוה טעמו משו' דה"ל אסמכ' וס"ל לר"י דאסמכתא לא קניא מוכח דס"ל לרש"י ז"ל דלמ"ד דאסמכתא לא קניא הוא מדאורייתא.

האמנם את זה מצאתי להמרדכי ריש פ' שור שנגח ד' וה' שכתב וז"ל ומצאתי עוד בשם רבינו שמואל מקנון דאסמכתא קניא לגבי הקדש וצדקה שהרי אסמכתא קונה מן התורה כדאמרי' מנין לערב מן התורה דכתיב אנכי אערבנו והיינו אסמכ' עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי

שכתב בפי' המרדכי בשם הר"ש מקנון דאסמכתא מדאורייתא קניא וראיה מערב ככל מאי דכתב הרב ב"ח ז"ל וכ"כ עוד בהגהו' המרדכי בסנהדרין פ' זה בורר. אלא דאיכא לאקשויי לפום ריהטא על דברי הר"ש מקנון מהא דאמרי' בש"ס בכמה דוכתי דהא דאסמכתא לא קניא ר"י בשם ר"ט היא דאמר אין אחד מהם נזיר שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. אשר מזה מוכח דהא דאסמכתא לא קניא הוה דאורייתא. ויש ליישב עיין במ"ש הראשונים ז"ל בהאי ענינא דאסמכתא לא קנייא ודוק היטב. ועיין מה שכתבתי עוד בענין אסמכ' בספר השני מספרי הק' הזה באות הכ'ף בענין כל דאי אסמכתא היא:

ר

אתרוג בימי החג. בעינן שיהא ראוי לאכילה דכתיב לכם ודרשינן לכם הראוי לכם לאכילה ולכן אין יוצאין באתרוג של ערלה כדאיתא בפרק לולב הגזול. וכתב הר"ן ז"ל שם עלה הא דתנן התם דאתרוג של דמאי ב"ה אומרים דהוא כשר בשם הרמב"ן דבשל טבל גמור קרינן ביה לכם כיון דיכול לסלק הכהן והלוי באתרוג דעלמא שיפריש על זה. והר"ן ז"ל חלק עליו וכתב דטבל כיון דאסור ביה עד שיפריש עליו ממקו' אחר כשהוא נוטלו לצאת בו אי אפשר לומר דלהוי דידיה יע"ש. והריטב"א ז"ל בחי' שם הביא דברי הרמב"ן ז"ל ומוכח להדיא מדבריו דס"ל כהרמב"ן דאתרוג של טבל גמור יוצאין בו יע"ש: **והנה** הר"ב אשכנזי ז"ל בתשו' סי' ב' די"ו ע"א כתב וז"ל כמה וכמה מנהגים ראינו על מצוות הארץ אשר בודאי מעצמם באו המנהגים ההם ע"י טועים ולא שהנהגום וותיקים כך וכבר טעמי כל אלו ידועי' כי כל דבר שיש בו טורח וחסרון כיס צריך זירוז והנה נזכיר קצת מאותם המנהגים המנהג הראשון הוא פה צפת זה כמה ימים ושנים נהגו ששנים או ג' יהודים יש להם מקח קבוע עם הגוים בעלי אתרוגים כו"כ בסלע בכל שנה ושנה ואותם היהודי' נכנסים בפרדס ובוררים להם הטובי' וחותכים אותם בידיהם ומביאים אותם לבתיהם והרי אותם האתרוגים טבל גמור הם ואין יוצאין בהן לכ"ע ודבר זה ברור במס' סוכה שאומרת שם וז"ל דכ"ע לא פליגי דבעי' היתר אכילה שנאמר כם וכו' והנה עד זה כ' שנים לא היה איש שישים על לבו הרי אלו האתרוגים נתמרחו ע"י ישראל א"כ היאך יוצאין בהם בטבלם ואף גם זאת כי כל אחד ואחד היה אוכל אתרוגו אחר המועד בטבלו א"ד ז"ל יע"ש. ונוראות נפלאתי על הרב ז"ל ועל עוצם בקיאותו איך כתב דאין יוצאין באתרוג של טבל לכ"ע ושדבר זה ברור במס' סוכה שאומר' שם וז"ל דכ"ע לא פליגי דבעי' היתר אכילה שנאמ' לכם וכו' ואיך לא זכר שר דהרמב"ן ז"ל כתב להדיא דיוצאין בשל טבל דקרינן ביה שפיר לכם הראוי לכם לאכילה והביא דבריו הר"ן ז"ל

ואף שהר"ן ז"ל חלק עליו מ"מ מי לנו גדול מהרמב"ן ז"ל ואיך כתב דהוא פסול לכוליה עלמא ושדבר זה ברור במסכת סוכה וכו' ועיין לקמן בסמוך:

רא

אתרוג של דמאי. אע"ג דבעינן לכם הראוי לכם לאכי' אתרוג של דמאי כשר ויוצאין בו דהואיל ואי בעי מפקיר נכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי ראוי לכם לאכילה קרינן ביה. כדאיתא בסוכה פרק לולב הגזול דף ל"ה ע"ב.

והנה הרב מהרשד"ם ז"ל בחי"ד סי' קצ"ב בתוך התשו' כתב וז"ל על ענין האתרוג יש לי לומר שאין בו גמגום כלל כיון שמצינו שהרמב"ן ז"ל מכשיר לצאת י"ח באתרוג אפי' הוא טבל גמור מן התורה כמ"ש הר"ן משמו וכו' והביא ראיה לדבריו ואע"פ שהר"ן ז"ל דחה ראייתו מכל מקום כדאי הוא הרמב"ן ז"ל לסמוך עליו בדבר גדול מזה וכ"ש על פי דרכנו שאמרנו שאין טבל בזמן הזה אלא מדרבנן ואתרוג דמאי יוצאין בו לדעת ב"ה דהלכה כוותייהו כן פסקו כל הפוסקים. עוד אני אומר לרווחא דמלתא שאפי' היה בזמן הזה טבל מן התורה היו יוצאין בו ידי חובה כיון שהיהודי כשחותך האתרוג מן האילן אינו חותכו לאוכלו אלא לצאת בו י"ח מצוה ואני לומד זה ממ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ב מה' מעשר וז"ל אינו חייב להפריש מן התו' אלא הגומר פירותיו לאכלן והביא ראיה מן הפסוק יע"ש א"כ זכינו לדין דכיון שזה אינו גומר לאכול אלא למצוה יכול לצאת בו איברא שאם אוכלין אותו בלא עישור טועים א"ד ז"ל יע"ש.

ולע"ד דברי הרשד"ם ז"ל תמוהים במ"ש וכ"ש ע"פ דרכנו שאין טבל בזמן הזה אלא מדרבנן ואתרוג דמאי יוצאין בו וכו' דמה ענין טבל מדרבנן לדמאי הא בדמאי דיוצאין בו אמרי' להדיא בש"ס פ' לולב הגזול דף ל"ה ע"ב משום דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה יע"ש. וא"כ בטבל דרבנן דליכא האי טעמא מוכח דאין יוצאין בו ומאי מייתי הרב ז"ל מדמאי שיהיו יוצאין באתרוג של טבל בזמן הזה דהואי טבל גמור מדרבנן. ומכח זה ג"כ אזיל ליה מ"ש עוד לרווחא דמילתא שאפי' היה בזה"ז טבל מה"ת היו יוצאין בו י"ח כיון שהיהודי כשחותך האתרוג וכו' דהא נראה מדברי הרמב"ם דמדרבנן מיהא חייב. ועוד הא בעי' ראוי לאכילה ואם במה שחותכו למצוה הוה לא גמרו לאכילה דלכן סיים הרב שאם אוכלים אותו בלא עישור טועים. אם כן איך יכול לצאת בו להר"ן דחולק כיון דאין מותר לאוכלו:

מערכת אות הבי"ת

רב

ברכת הנהנין. ילפינן חיוב ברכה על הנאת אכיל' תחלה וסוף ריש פרק כיצד מברכין מקראי והדר אמרינן דברכה דלבסוף אתיא מקרא וברכה שלפניו אתיא מק"ו כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כ"ש ודחי' להאי ק"ו ומסקינן אלא סברא הוא וכתבו הפוסקים ז"ל דברכה שלפניו אינו אלא מדרבנן דאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה. ועיין שם בתוס' ד"ה אלא סברא הוא דאסור לאדם שיהנה וכו' יע"ש ובחי' הרשב"א ז"ל שם.

וראיתי להגאון פני יהושע ז"ל בחי' לברכות ריש פ' כיצד מברכין עלה דמסקינן התם אלא סברא הוא דאסור לו לאדם ליהנות וכו' שכתב וז"ל משמע מלשון כל הפוסקים דלפום הך מסקנא דהכא כל ברכות הנהנין הן מדרבנן לבר מברכת המזון לחוד ולרשב"א ברכת ז' מינין דלאחרי' נמי מדאורייתא אבל בשאר ברכות מודה. ולענ"ד לכאורה יש לתמוה דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאתיא מסברא הוי דאורייתא ואדרבא מקשה הש"ס הא למה לי קרא סברא הוא ובאמת מלשון התוס' אין. הכרע דאפשר דמ"ש וקרא דנסיב לעיל היינו אסמכתא בעלמא אפשר דנתכוונו לזה הענין בעצמו דכיון דסברא הוא תו לא אצטריך קרא. מיהו נלע"ד דאפי' את"ל דסברא זו הוי נמי מדאורייתא אפ"ה אתי שפיר הא דקי"ל דספק ברכות להקל משום דלא שייך להחמיר דכיון דאסו' לברך ברכה שאינה צריכה משו"ה ממילא אזלא לה הך סברא ומה"ט גופה נמי אתי שפיר דבעל קרי על המזון אינו מברך לפניו דכיון דלא מחייב אלא מסברא והוא מונע עצמו משום כבוד השם אינו שייך הך סברא ועוד דעל המזון מברך מיהא לאחריו א"כ אינו נהנה מהעה"ז בלא ברכה כנ"ל ועדין צריך עיון עד כאן דבריו ז"ל יעויין שם.

והנה מ"ש הגאון ז"ל דבאמת מלשון התוספות אין הכרע וכו' אחר המחי"ר נראה דלא זכר שר דברי התוס' דסוכה דכ"ו ע"ב ד"ה ולא בירך אחריה כי שם בא מבואר בדבריה' דלא הויא ברכה דלפניו רק מדרבנן. ומ"ש הגאון ז"ל ליישב לפי דרכו דלפי מאי דמסי' אלא סבר' הוא דהויא דאוריי' להא דבעל קרי. תמהני על הגאון ז"ל דמה יענה ביום שידובר בו הא דתניא לעיל די"ו ע"א הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית קורין ק"ש ומתפללין ואוכלין פתן ואין מברכין לפניה אבל מברכין לאחריה שתים וכו' יע"ש. אשר מבואר להדיא בבריתא זו דברכה דלפניו לאו דאוריי' דהא הכא ליכא לשנויי כדמשני הגאון ז"ל להך דבעל קרי וכבר התוס' ז"ל בסוכה שם הביאו ראיה מהך ברייתא

דהפועלים דאין מברכין לפני אכילת פתן יע"ש. סוף דבר דמאי דבעי הגאון ז"ל למימר דלפום מאי דמסקי' דסברא היא הוה ברכה שלפני המזון דאוריי' לא ניתן ליאמר כלל.
גם עיקר תמיהתו דתמיה ליה על הפוסקי' דפסקו דברכה ראשונה דרבנן היא מהא דמסיק לא סברא היא דלפי זה נראה דברכה דלפניו נמי דאוריי' דהכי משמע בכל הש"ס דמידי דאתיא מסברא הוי דאוריית' וכו' לענ"ד אחרי המחי"ר אין כאן תימ' כלל דכיון דהאי סברא הויא משום מאי דאסו' ליהנות מן העה"ז בלא ברכ' וכדקאמ' הש"ס לה"ט ממיל' מבוא' דאין חיוב ברכה זו רק מדרבנן שהרי טעם האיסור דליהנו' מהעה"ז מייתי כתר הכי בריית' דתניא משום דהו"ל כנהנ' מן ההקד' והאי איסור' הדבר פשוט דלא הוי רק איסור דרבנן דלאו הקדש ממש הוי העה"ז שיהיה אסור ליהנות מן העה"ז מדאורייתא וקרא דמייתי בש"ס מדכתיב לה' הארץ ומלואה אסמכתא בעלמא היא כלומר כיון דלה' הארץ ומלואה הו"ל העה"ז כהקדש אבל לא שיהיה הקדש ממש מדאוריי' וא"כ אדרבה ממאי דמסקי' דחיוב ברכה דלפניו סברא היא דאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה מוכח דאין חיוב ברכה דלפניו רק מדרבנן ודלא כהגאון פני יהושע ז"ל כן נראה לפי עניות דעתי:

רג

ברכת הנהנין. ברכה שלפניה אין לה שיעור דאפי' אכל שהוא חייב לברך אבל ברכה דלאחר ההנא' יש לה שיעור בכזית אבל אם אכל ונהנה פחות מכזית אינו מברך ברבה אחרונה כדאי' בש"ס ובפוסקי' ז"ל.
והנה הרב כ"מ ז"ל ספ"ג דהלכו' ברכות כתב וז"ל והא דאמרי' בפחו' מכשיעו' מברך לפניו ולא לאחריו אע"ג דבריש כיצד מברכין ילפינן ברכה לפניו מק"ו מברכה דאחריו וא"כ כיון דאינו מברך לבסוף לא היה ליה לברך בתחלה כבר כתבתי בריש הלכות אלו דלאו ק"ו גמור הוא אלא מדרבנן הוא שצריך לברך לפניו כדי שלא יהנה מן העה"ז בלא ברכה כ"כ התוס' והרא"ש ז"ל. ואכתי קשיא לי מה ראו חכמים להחמיר בברכה שלפניו שהיא מדרבנן יותר מברכה אחרונה שהיא מדאורייתא. ונ"ל שלכך אמרו דבתחלה יברך אפי' אכל שהוא שמא ימלך ויאכל כשיעור ונמצא שהיה צריך ברכה לפניו ואין בידו לתקן אבל לאחריו אוקמוה אדינא שאם אכל כשיעור יברך ואם לא לא יברך א"ד ז"ל יעויין שם.
ולפענ"ד דברי הרב כ"מ ז"ל תמוהים דמאי קא קשיא ליה אחר שהביא דברי התוס' והרא"ש ז"ל בתחלה שכתבו דלאו ק"ו גמור הוא אלא מדרבנן הוא שצריך לברך לפניו כדי שלא יהנה מהעה"ז בלא ברכה. הרי דאמור רבנן בטעמא דמדרבנן הוא שצריך לברך

לפניו כדי שלא יהנה מן העה"ז בלא ברכה וכוונתם מבוארת דמה"ט דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה ליכא לאפלוגי בין אכל כשיעור לאכל פחות מכשיעור דאף בפחות מכשיעור הרי נהנה וכיון שנהנה חייב לברך משום דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה מה שאין כן בברכה שלאחריו דלא הוה חיובה משום הנאה שנהנה אלא משום שביעה כדכתיב ואכלת ושבעת וברכת דהיינו אכילה שיש בה שביעה הילכך בעינן שיעור שביעה שהיא בכביצה לר' יהודה ואפי' לר"מ דפליג עליה וסבר דבשיעור כזית חייב בברכה לאחריו הרי אמרי' בברכות דמ"ט ע"ב טעמו משום דכתיב ואכלת וסתם אכילה בכזית יע"ש הרי דחיוב ברכה שלאחריו לכ"ע לאו משום שנהנה אלא משום אכילה גמורה ואין אכילה פחות מכזית ומשו"ה בפחות מכשיעור אינו מברך אחריו. אמנם בחיוב ברכה דלפניו דלא הוי רק משום הנאה שנהנה דאסור ליהנות מהעה"ז בלא ברכה א"כ כי אכיל אפי' כל שהוא הרי נהנה וחייב לברך. וכ"כ רש"י ז"ל במס' סוכה דכ"ו ע"ב עלה דתנן התם וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה וכו' ולא בירך אחריו ופרש"י ז"ל ולא בעי ברכת המזון לאחריו דדריש כר"י ואכלת ושבעת וברכת אכילה שיש בה שביעה והיינו כביצה אבל לפניו בכל דהוא בעי ברכה שהרי נהנה ואסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה יע"ש. וז"ל התוס' ז"ל שם ד"ה ולא בירך אחריו באמצע הדבור ודוקא לענין ברכה שלאחריה אבל לפניו מברך אפילו אפחות מכזית ככל דבר דלפניו לא בעי' שיעור דאסו' ליהנות מעה"ז בלא ברכה וכו' ואע"ג דבריש כיצד מברכין נפקא לן ברכה בתחלה בק"ו מבסוף כשהוא שבע מברך וכו' מ"מ לא שייך למימר דיו ובמשהו מברך בתחלה אע"ג דלא מברך בסוף דאותו ק"ו אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דברכה לפניו לאו דאורייתא א"ד ז"ל יע"ש. וכ"כ הרא"ש ז"ל פ' כיצד מברכין דל"ח ע"ב עלה דאר"ח בר אבא אני ראיתי את ר' יוחנן שאכל זית מלוח וכו' וז"ל אבל ברכה ראשונה. אפי' כל דהוא מברך דאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה וכן פרש"י בסוכה פרק הישן וכו' אע"ג דלעיל בריש פרקין נפקא לן ברכה לכתחלה ק"ו מלבסוף כשהוא שבע מברך וכו' מ"מ לא אמרי' דיו שלא יברך דמה לבסוף שכן נהנה כבר כדאמר לעי' וכו' י יע"ש. ואחר שכתבו רש"י והתוס' 'והרא"ש ז"ל טעמא לחלק בין ברכה אחרונה לברכה ראשונה דמשו"ה בברכה ראשונה אפי' בכל שהוא משו' דאסור ליהנות מן העה"ז בלא ברכה הא תו מאי מקשה הרב כ"מ ז"ל הא החלוק מבואר כאמור. וכי תימא דהא ניחא בברכת המזון דג' ברכות וכן ברכת מעין ג' דשאר ז' המינין דחיוב ברכה אחרונה דידהו מקרא דואכלת ושבעת וברכת נפקא שפיר י"ל האי חלוקא דשאני ברכה אחרונה דחיובה משום אכילה שיש בה שביעה למר כדאית ליה או משום כדי אכיל' מדכתיב ואכלת וסתם אכילה

בכזית למר כדאי' ליה. אמנם בשאר מילי לבר מז' המינין דלא נאמר בהו אכילה כלל ואפ"ה אמרו רבנן לברך אחריהן. והני נראה דלאו משום אכיל' מברכין אחריהן אלא משום הנאה שנהנה מהעה"ז ועם כל זאת לא חייבו חז"ל עליהן ברכה אחרונה רק באכל שיעור כזית אבל בפחות מכזית אינו מברך ברכה אחרונה. הא ליתא דגם ברכה אחרונה דשאר מינין נמי משום אכילה תקנו חז"ל ולאו משום הנאה לחוד דתקנוה חז"ל כעין דאורייתא דכשם דברכ' אחרונ' דלחם דז' המינין בעי שיעור אכילה ה"נ שאר מינין תקנו לברך אחר אכילתן בכדי אכילה. אמנם ברכה דלפני האכיל' לא תיקנוה חז"ל אלא מהאי סברא דאסור ליהנו' מהע"ז בלא ברכה והילכך גם בפחות מכשיעור חייב לברך שהרי נהנה. וכ"כ התוס' ז"ל בברכות דל"ט ע"א ד"ה בציר לאו שיעור' שכתבו שם והר"י היה אומר בבורא נפשות כיון דלאו ברכה חשובה היא אפי' בבציר משיעורא מברכינן בורא נפשות רבות ולא נראה דכיון דבורא נפשות תקנוה כנגד על הגפן כי היכי דעל הגפן בעי שיעורא בבורא נפשות נמי בעי שיעורא א"ד ז"ל יע"ש. הרי דברכת בורא נפשות תקנוה כנגד על הגפן וכיון שכן שפיר בעי שיעור אכילה דהויא בכזית כיון דהאי תקנתא דברכה דבורא נפשות דכל שאר המינין נתקנה כנגד ברכת מעין שלש דז' המינין דנפקא מקרא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ועיין מ"ש הרא"ש ז"ל שם. באופן דקושיית הרב כ"מ ז"ל לא קשיא כלל ומן התימה על הרב ז"ל איך הוקשה לו קושיא זו אחר שתשובתו בצד מהטעם שכתבו התוס' והרא"ש ז"ל שהביא דברהם בתחלה כאמור.

גם במה שכתב בישוב קושייתו הנז' שלכך אמרו שבתחלה יברך אף אכל שהוא שמא ימלך וכו' הנה מדברי התוס' ורש"י והרא"ש ז"ל הנז' מבואר יוצא דלאו משום חששא דשמא ימלך הוא דאמרו שיברך אף אכל שהוא אלא מדינא חייב לברך אכל שהוא ממ"ש הטעם משום דאסור ליהנות וכו' והרי נהנה וכמ"ש רש"י ז"ל. וכן מבואר יוצא ממה שהקשו ז"ל מהא דנפקא לן ברכה לפניו מק"ו מברכ' שלאחריו כשהוא שבע וכו' ואם איתא דמדינ' גם ברכה שלפניה אין לברך אלא אשיעור כזית ולא אפחות רק משום חששא דשמא ימלך הוא דאמרו לברך אף אכל שהוא מאי קא קשיא להו ממאי דילפי' לה לברכה דבתחלה מק"ו דברכה דלאחריו הא מאי דילפי' ברכה דלפניו ק"ו הוא עיקר דינא דחיוב ברכה לפניו ועיקר דינא דחיוב ברכה שלפניו נמי לא מחייב אלא בכשיעור כדין ברכה שלאחריו ומ"ש ז"ל לברך בתחלה אפילו אכל שהוא לאו מדינא הוא אלא משום חששא דשמא ימלך וכו' כמ"ש הרב כ"מ ז"ל ומאי קא קשיא להו אלא מבואר דסבי"ל ז"ל דברכה שלפניו דחייב אפילו אכל שהוא לאו משום חששא דשמא ימלך אלא מעיקר דינא חיוב ברכה דלפניו הוה אפי' אכל שהוא משום דאסור ליהנות מן העה"ז

בלא ברכה ובכל שהוא נמי הרי נהנה וכמ"ש ז"ל בתחלה מלתא בטעמא דה"ט דחייב ברכה לפניו אף אכל שהוא משום דאסור ליהנו' וכו' ולכן הוקשה להם שפיר מהא דנפק' לן חיוב ברכה לפניו מק"ו דלאחריו סוף דבר שדברי הר"ב כ"מ ז"ל צל"ע:

רד

ברכת המזון לאחריו מצות עשה מן התורה. וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ריש פ"א דה' ברכות וז"ל מ"ע מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמ' ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך ואינו חייב מן התורה אלא אם שבע שנאמר ואכלת ושבעת וברכת ומדברי סופרים אכל אפילו כזית מברך אחריו עכ"ד ז"ל יע"ש. והראב"ד ז"ל שם פ"ה דין י"ד כתב דקי"ל דאפילו כזית וכביצה דאורייתא היא יע"ש וכ"כ המרדכי בשם הרא"ם ז"ל בפ' ג' שאכלו דכזית וכביצה הוי דאורייתא ומאי דאמרו הם דקדקו על עצמן עד כזית וכביצה היינו דקדקו לפרש בלשון הכתוב שהוא כזית וכביצה יע"ש. ויש שסוברים דכביצה מדאורייתא אבל על כזית אין חיובו אלא מדרבנן. ודעת רשי ז"ל כדעת הרמב"ם ז"ל דמאורייתא ליכא חיוב בהמ"ז אלא באכל כדי שביעה גמורה וכזית וביצה אינו רק מדרבנן וכן הוא דעת התוס' והרא"ש ובה"ג ז"ל פרק ג' שאכלו והטור ז"ל וכן פסק מר"ן ז"ל בש"ע א"ח סי' קפ"ו ס"ב יע"ש.

ונסתפקתי לפי דעת הסוברים דאין חיוב בהמ"ז מן התורה אלא באוכל כדי שביעה גמורה אבל בלא אכל אלא כשיעור ביצה אף דאית ביה בכביצה משום יתובא דעתי' ואתחלתא דשביע' איכא לא מחייב בברהמ"ז עליה אלא מדרבנן דמאוריית' לא מיחיב אלא באכל ושבע שביעה גמורה. אם אכל מפת שיעור ביצה דאית ביה אתחלתא דשביעה מיהא ואכל עמו דברים אחרים וע"י האכילתו עם הפת דברים אחרים בא עד קצ"ו דשביעה גמורה. אי חייב בכה"ג בבהמ"ז מדאורייתא לכ"ע מי אמרי' דעד כאן לא סברי רבנן דאף על פת דכביצה לא מיחייב בבהמ"ז דבר תורה. אלא בלא אכל רק הפת דכביצה בלחוד דעדין לא שבע שביעה גמורה ורחמנא אמר ואכלת ושבעת וברכת דהיינו שישבע שביעה גמורה. וזה הרי עדין לא שבע שביעה גמורה. אבל כי אכל עם הפת דברים אחרים עד דשבע מן הפת דכביצה בצרוף הדברים אחרים שביעה גמורה. אע"ג דבהפת בפני עצמו לית ביה שיעור דכדי שביעה גמורה מ"מ כיון דאית ביה התחלת שביעה חשיב הוא ומצטרפי עמו השאר מאכלים שאכל עמו ושבע שביעה גמורה להתחייב על אכילתו זו בהמ"ז דבר תורה כאלו אכל כל שביעתו מפת. דכיון דאכל ושבע מפת דכביצה בצרוף שאר מאכלים עמו קרינן ביה שפיר ואכלת ושבעת וברכת. או דילמא כיון דלא אכל מהפת בפני עצמו כדי שיעור שביעה גמורה אף

שאכל ממנו כשיעור ביצה דאית ביה אתחלתא דשביעה ואכל עמו דברים אחרים ושבע בצרופם שביעה גמורה לא קרינן ביה ואכלת ושבעת וברכת ולא מיחייב בבה"מ דבר תורה אלא מדרבנן כדין אכל פת לבדו שיעור כביצה דלא מיחייב בבהמ"ז אלא מדרבנן דכדי שיתחייב בבהמ"ז מדאורייתא בעינן שיאכל מפת שיהיה בו בפני עצמו כדי שביעה גמורה:

ולכאורה נראה כהצד השני דכל דלא אכל ושבע מהפת בפני עצמו רק אכל מהפת פחות מכדי שביע' גמור' אף שבצרוף הדברים אחרים שאכל עם הפת דכביצה שבע שביעה גמורה לא מחייב מדאורייתא לברך אחריו ברכת המזון דלא קרינן ביה ואכלת ושבעת וברכת דהא ואכלת ושבעת וברכת אפת בלבד נאמר כדכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וארץ הפסיק הענין כדאי' בש"ס וכתיב בתריה ואכלת ושבעת וברכת. וא"כ ה"ק קרא ואכלת ושבעת כלומר שביעה גמורה מן הלחם וברכת הא אם לא היתה כל שביעתו מן הלחם אלא ע"י צירוף שאר מאכלים שאכל עם הלחם הוא דגמר שביעתו לא קרינן ביה ואכלת ושבעת וברכת.

האמנם רואה אנכי דיש להוכיח לע"ד דכל דאכל פת כשיעו' ביצה או יותר ואכל עמו שאר מיני מאכל ושבע שביעה גמורה דאע"ג דבהפת שאכל ליכא שיעור דכדי שביעה גמורה ואילו היה אוכלו לבדו לא היה שבע ממנו שביעה גמורה ומאי דשבע שביעה גמור' הוא בצירוף השאר מיני מאכל שאכל עמו קרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת וחייב בבהמ"ז לכ"ע מדאורייי' דלא בעי' שיהיה כל השיעור דכדי שביע' במושלם מהפת אלא כל דאכל מהפת אפי' פחו' מכדי שביע' גמורה כיון דאית ביה מיהא שיעו' דהתחל' שביעת מעיו והשלים השיעור דכדי שביעה גמורה בשאר מיני מאכל קרי' ביה שפיר ואכלת ושבעת וברכת וחייב לברך עליו בהמ"ז דבר תורה. ואמינא לה מהא דכתב הגאון בה"ג ז"ל דקטן דמוציא את הגדו' בבהמ"ז היינו דוקא בדאכל הגדול כזית או כביצה דכוותיה אבל אם אכל ושבע לא מפיק יע"ש בדברי בה"ג פ' ג' שאכלו. והנה רש"י ז"ל פ' ג' שאכלו ד מ"ח ע"א עלה דההיא עובד' דינאי מלכא ומלכתא כריכו ריפתא בהדי הדדי א"ל לדביתהו מאן יהיב לן גברא דמברך לן אייתוהו לשמעון בן שטח וכו' יהבו ליה כסא אחרינא ובריך א"ר אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר ר"י שמעון ן' שטח דעבד לגרמי' הוא דעבד דהכי א"ר חייא בר אבא אר"י לעולם אינו מוציא את הרבים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן. וכתב שם רש"י ז"ל ד"ה עד שיאכל כזית דגן וכו' דברי הגאון בה"ג ז"ל הנז' וכתב על דבריו וז"ל ואי אפשר להעמידה דהא ינאי וחביריו אכלו ושבעו ואפקינהו שמעון ן' שטח ואע"ג דלגרמי' הוא דעבד טעמא

משום דלא אכל כזית דגן הא אכל כזית דגן הכי נמי יע"ש. גם התוס' ז"ל שם ד"ה עד שיאכל כזית דגן וכו' כתבו ע"ד בה"ג ז"ל ולא היא דהא סמכי' אעובדא דינאי וחביריו והם אכלו כדי שביע' ואפ"ה קא חזי' דקא פטר להו שמעון ן' שטח. וכן הקשו הרא"ש והרשב"א ז"ל שם יע"ש דכולם דחו דברי הגאון בה"ג ז"ל מכח הך עובד' דינאי וחביריו. והנה הדבר פשוט וברור דינאי מלכא וחביריו לא אכלו ושבעו מפת לבד דמסתמא אכלו בסעודתן גם שאר מיני מאכלי' רבים כדרך המלכים שמרבים בסעודתם במיני תבשילין מינים ממינים שונים וכיון שכן ממילא דבהפת שאכלו לא היה בו לבדו שיעורא דכדי שביע' גמור' דהא אכלו גם כן שאר מיני מאכלי' רבים ושבעו. וכיון דאכלו גם שאר מיני מאכלים עם הפת מסתמ' דלא היתה שביעתן שביע' גמור'מ הפ' אלא בצירוף השאר מאכלים שאכלו עמו אמנם מהפ' בפ"ע לא היה בו כדי שביעה דאילו היו אוכלין להפת לבדו לא היה מספיק להם כל כי האי שיעורא דאכלו השתא בצירוף שאר מיני מאכלים רבים לשבוע ממנו לבד והיה צריך להם לאכול יותר מפת עד כדי שובעם. והנה הסמ"ג ז"ל בעשין כ"ז כתב וז"ל הילכך מוציא אפי' מי שאכל שיעור מדאורייתא וכן משמע מעובדא דינאי מלכא בפרק ג' שאכלו דמסתמא אכלו בשולחן המלך כדי שביעה ולכ"ע אם אכל שמעון ן' שטח כזית דגן היה מוציאן וכו' יע"ש הרי דעיקר מאי דמשמע מעובדא דינאי מלכא היינו משום דכיון דשולחן המלך היה מסתמא שאכלו בשולחן המלך כדי שביעה ומהאי טעמא גופה יש לומר דמסתמ' לא אכלו בשולחן המלך פת לבד אלא אכלו ושבעו ודאי גם משא' מיני מאכלים רבים כדרך שולחנות של מלכים. והשת' אם איתא דכל דליכא שיעורא דכדי שביעה גמורה בפת בפני עצמו אע"ג דאכל עמו שאר מיני מאכל ושבע שביע' גמורה לא קרינן ביה תאכל בה לחם ואכל' ושבע' וברכת דבר תור' מאי כל החרד' הזאת אשר חרדו קמאי רש"י והתו' והרא"ש והרשב"א על דברי הגאון בה"ג מהך עובד' דינאי וחביריו וכול' פה אחד דחו דבריו מכח האי דינאי וחביריו אכלו ושבעו ואפ"ה פטר להו שמעון בן שטח ורש"י ז"ל הכי אמר על דברי בה"ג ז"ל ואי אפשר להעמידה דהא ינאי וחביריו אכלו ושבעו וכו' ומאי קושיא הא אע"ג דינאי וחביריו אכלו ושבעו שפיר מתוקמא מילתי' דהגאון בה"ג ז"ל דינאי וחביריו נמי אע"ג דאכלו ושבעו לא הוו חייבין בבהמ"ז מדאורייי' משום דמאי דשבעו שביעה גמורה הוה בצירוף שאר מיני מאכלים רבים שאכלו בסעודתן כדרך המלכים אבל מפת בפ"ע לא היה בו כדי שיעורא דאורייתא דהוה בכדי שביע' גמור' ואילו הוו אכלי פת לבדו לא היה מספיק להם לכדי שובען כל כי האי שיעורא דפת דאכלו בצירוף שאר מיני מאכלים רבים בסעודתן והילכך שפיר פטר ליהו שמעון בן שטח אי הוה אכיל אפילו כזית דגן.

ומה כחם דכל הני קמאי לדחות דברי הגאון בה"ג שדבריו דברי קבלה באמת הבנין מהך עובדא דינאי וחביריו דפטור להם שמעון ן' שטח אחר דסתמא דמילתא כי אכלו ושבעו ינאי וחביריו לא הויא שביעתן מפת לבד אלא הדבר פשוט וברור מעצמו שהיתה שביעתן מצד רבוי שאר מיני מאכלים רבים דאכלו עם הפת בסעודתן כדרך המלכים כאמור. אלא מבואר יוצא להדיא מכל דברי הני קמאי דדחו דברי הגאון בה"ג ז"ל מכח הך עובדא דינאי מלכא וחביריו דפטר ליהו שמעון בן שטח דפשיטא ליהו מלתא טובא דכל דאכל פת ושבע אע"ג דאכל עמו שאר מיני מאכל והיינו דאהניא ליה דשבע שביעה גמורה ע"י צרוף השאר מוני מאכל דהם השלימו השיעור דכדי שביעה גמורה דפת ואילו היה אוכל הפת לבדו לא היה מספיק לו לשובעו כל כי האי שיעורא דפת דאכל עם שאר מיני מאכל אפ"ה השתא הכא דאכל עמו שאר מיני מאכל ושבע מצטרפי השאר מיני מאכל שאכל בסעודתו עם הפת להשלים השיעור דכדי שביעה גמורה דהפת וקרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת דבר תורה. ולכן שפיר דחו דברי הגאון בה"ג ז"ל מכח הך עובדא דינאי וחביריו דאכלו ושבעו ופטר להם שמעון בן שטח דכיון דאכלו פת ושבעו אע"ג דמה ששבעו שביעה גמורה מסתמא הוה בצרוף שאר מיני מאכלים רבים שאכלו בסעודתן עם הפת אפ"ה קרינן בהו בינאי וחביריו תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת מדאורייתא ואיך פטר להם שמעון ן' שטח אע"ג דלא אכל רק כזית דגן דלא מחייב רק מדרבנן זה נלע"ד להוכיח מדברי כל הני קמאי רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל ממאי דדחו דברי הגאון בה"ג ז"ל באמת הבנין מכח הך עובדא דינאי וחביריו דאכלו ושבעו ופטר להם שמעון ן' שטח. וזו ראיה גמורה לפום ריהטא דכל הני קמאי רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל פשיטא ליהו דכל דאכל מפת ושבע אע"ג דאכל עמו שאר דברי' ושבע שביעה גמורה ואילו היה אוכל הפת לבדו לא היה שבע שביעה גמור' ולא הוה מחייב לברך עליו בהמ"ז מדאורייתא. השתא הכא דאכל עמו שאר מיני מאכל והם השלימו השיעור דכדי שביעה גמורה קרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת דבר תורה דמה שאכל משאר מיני מאכל מצטרפי עם הפת שאכל ומשלימים השיעור דכדי שביעה דהפת כאילו אכל כל השיעור דכדי שביעה מהפת לבדו.

אמנם הגאון בה"ג י"ל דחולק בזה וס"ל דכל דלא אכל מפת בפני עצמו כל השיעור דכדי שביעה גמורה במושלם אע"ג דאכל עמו שאר דברים ושבע לא מחייב בבהמ"ז מדאורייתא דכיון דמהפת שמצדו הוא אתי לידי חיוב' דבהמ"ז לא אכל כל השיעור דכדי שביעה במושלם ואילו היה אוכלו להאי שיעורא דפת לבדו לא הוה מחייב לברך עליו בהמ"ז דבר תורה כיון דלא הוה ביה כשיעור דכדי שביעה השתא נמי דאכל עמו

שאר דברים עד דשבע שביע' גמור' לא קרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת דבר תורה דלא מצטרפי שאר מיני מאכל דאין עליהם ברכה דבר תורה לעולם אפילו אכל ושבע מהם שביעה גמור' להשלים שיעורא דכדי שביעה גמורה דהפת וכדכתיבנא לעיל דהכי משמע לפום ריהטא ואפשר דהכי סבי"ל לקושטא דמלתא להגאון בה"ג ז"ל. ובהכי הנה מוצל אותו צדיק מההשגה הגדול' ההיא שהשיגו עליו רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל. ודחו דבריו מהך עובדא דינאי וחביריו לאכלו ושבעו ופטר ליהו שמעון ן' שטח כנז"ל. דאיהו ז"ל סבי"ל דכל דלא אכל מהפת לבדו שיעור דכדי שביעה גמור' במושלם אלא אכל עמו שאר דברים והשלימו השיעו' דשביע' לא מחייב בבהמ"ז דבל תור' והילכך ניחא לדידיה האי עובדא דינאי וחביריו. דאכלו ושבעו ופטר להם שמעון ן' שטח והיינו משו' דינאי וחביריו מסתמא היתה שביעתן מהפת בצרוף שאר מיני מאכלים רבים שאכלו בסעודתם כדרך המלכים אמנם בהפת בפני עצמו שאכלו לא היה בו מסתמא שיעור שלם דכדי שביעה גמורה ולכן גם ינאי וחביריו לא באו לידי חיוב בהמ"ז מדאוריית' אלא מדרבנן ושפיר פטר אותם שמעון בן שטח אע"ג דלא אכל רק שיעור' דרבנן כן י"ל דהוא דעת הגאון בה"ג ז"ל. ולכאור' נראה מוכרח דהכי ס"ל כי היכי דלא תיקשי ליה מהך עובדא דינאי וחביריו וכאשר השיג"ו את ידם ידי קדשם של הני קמאי על דבריו באמת הבנין מכח הך עובדא. ומה יענו שפתי צדיק להך עובדא דינאי וחביריו הנז' אם לא שתאמר דאיהו ס"ל כאמור ובהכי ניחא לדידיה הך עובדא דינאי וחביריו וכדכתיבנא.

ואם כנים אנחנו הנה זאת תורת העולה מן האמור דהאי ספיקא דידן מחלוק' ישנה היא ביני רבוואתא קמאי הגאון בה"ג ורש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל דלדעת בה"ג ז"ל כל דלא אכל כדי שביעה גמורה במושלם מן הפת בפני עצמו אע"ג דהשלים השיעור בשאר מיני מאכל לא קרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת דבר תורה לא מחייב בבהמ"ז מדאורייתא עד דאכל מפת לבדו שיעורא דכדי שביעה במושלם דאין שאר מיני מאכל מצטרפים עם הפת דפחות מכדי שיעורא דשביעה להשלים שיעור' דידיה דהוא בכדי שביעה גמורה. אמנם לדעת רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל כל דאכל מפת כביצה אע"ג דאכל עמו שאר דברים ושבע דאין בהפת לבדו שיעור דכדי שביע' מצטרפי השאר דברים שאכל עם הפת להשלי' השיעו' דכדי שביעה גמורה דפת וקרינן ביה מדאורייתא תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת:

אך את זה ראיתי להרב כ"מ פ"ה מה' ברכות דין י"ד דאייתי לן בידיה תשוב' א' שהשיב הרמב"ם לחכמי לוניל ששאלוהו על שפסק שם כסברת הגאון בה"ג ז"ל הנז' יורנו

מורנו והלא הלכה רווחת היא שלהוציא את הרבים י"ח אין מוציא עד שיאכל כזית דגן ואיהו דרבנן ומוציא ינאי וחביריו שאכלו כדי שבען ולגרמי' הוא דעביד שמעון ן' שטח שהוציאו באחד מן השבעה עכ"ל. ולזה השיב הרמב"ם ז"ל תשובה תימא גדול יש בדבריכם והלא דבר זה בפירו' הוא בפרק מי שמתו א"ל רבינא לרבא נשים חייבו' בבהמ"ז דאורייתא או דרבנן וכו' וזה אין בו ספק והך דאמר עד שיאכל כזית דגן לאפוקי מי שאכל שאר אוכלין וזה ענין אחר הוא אם זה שאכל כזית דגן מוציא מי שאכל כל שובעו או אם אינו מוציא אלא מי שנתחייב מדרבנן כמו שנתבאר בפרק מי שמתו אותם הדברים ברורים ובנויים על עקרי הברכות עכ"ל ז"ל. ופירש דבריו הרב כ"מ ז"ל תימא גדול יש בדבריכם כלומר איך אתם מכחישין דברי דבן ואשה ועבד לא מפקי אלא למי שאכל שיעורא דרבנן והלא דבר זה בפירוש הוא בפ' מי שמתו וכו' כלומר ואין לדחות דבר מפורש בלא מחלוקת מפני דבר אחד שיוכל להתפרש בלא מחלוק' כי זה שאמר להוציא אחרים עד שיאכל כזית דגן שהבאתם ראיה ממנה לאו למימרא דבכזית דגן מצי מפיק למי שאכל כל שובעו אלא לאפוקי שאר אוכלין אתמר דהכי איתא פרק ג' שאכלו ינאי מלכא וכו' אתא שמעון ן' שטח וכו' אר"י שב"ש לגרמיה הוא דעבד דלעולם אינו מוציא את הרבים י"ח עד שיאכל כזית דגן ופרש"י לגרמיה הוא דעבד אין אדם מודה לו עכ"ל והדבר ברור דהתם מפני שלא אכל דגן ובא להוציא אחרים בשתיית כוס יין הוא שאמרו לגרמיה הוא דעבד ולא נחת השתא ללמדנו כמה שיעור הדבר שצריך שיאכל כדי להוציא את הרבים י"ח ומה שהזכירו כזית היינו לומר שמי שאכל כזית דגן אפשר שיוציא אחרים י"ח אם לא אכלו כדי שובען אבל מי שלא אכל דגן אע"פ שאכל שאר אוכלין א"א להוציא אחרים אע"פ שהם לא אכלו כדי שובעם וז"ש זה ענין אחר הוא כלומר וכו' עכ"ד הר"ב כ"מ ז"ל יע"ש. הרי דהרמב"ם ז"ל דקאי בשיטת הגאון בעל ה"ג ז"ל נדחק ליישב הך עובדא דשמעון ן' שטח דהך דאמרו עד שיאכל כזית דגן היינו לאפוקי שאר אוכלין ומשום דשב"ש הוציא את ינאי וחבריו בכוס של יין. ולא כתב לדחות קושיית חכמי לוניל בפשיטות דגם ינאי וחבריו מסתמא לא אכלו מפת שיעור שלם דכדי שביעה גמורה דהא ודאי דאכלו בסעודתם שאר מיני מאכלים רבים ונמצא דכי שבעו לא הוה כל שובען מפת לבד אל בצרוף שאר המאכלים שאכלו בסעודת' ואילו היו אוכלי' הפת לבדו לא היה בו כדי שובען ככל האמור לעיל. מבואר מזה דגם הרמב"ם ז"ל אע"ג דס"ל כסברת בה"ג אפ"ה בהא אזיל ומודה דכל דאכל פת ושבע אע"ג דהרבה לאכול עם הפת משאר מיני מאכלים והיינו דאהניא ליה דשבע שביעה גמורה אבל בהפת בפני עצמו ליכא שיעור שלם דכדי שביע' גמורה אפ"ה השתא הכא דאכל

עמו שאר מיני מאכלי' ושבע מצטרפי השאר מיני מאכל עם הפת דפחות מכדי שיעור להשלים שיעורו דפת דכדי שביעה גמורה וחייב בבהמ"ז מדאורייתא ולכך הוצרך ליישב הך קושיא שהקשו עליו מהך עובדא דשב"ש כדרך שכתב ז"ל. וכיון שכן י"ל דגם הגאון בה"ג ז"ל יודה בזה דכל דאכל פת ושבע ממנו בצרוף שאר מיני מאכל דחייב בבהמ"ז דבר תורה ולמאי דהקשו עליו רש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל מהך עובדא דשב"ש איהו לדידיה ניחא ליה נמי בהך פירושא דפיר' הרמב"ם ז"ל. וכ"כ להדיא הרב כ"מ ז"ל שם וז"ל ודע שכתבו רש"י והתוס' בפ' ג' שאכלו שדעת בה"ג כדע' רבינו ודחו דבריו משום דהא ינאי וחבריו אכלו כדי שבען ואפקינהו שב"ש וכו' עכ"ל ובמ"ש רבינו בתשובה זו נתיישבה דחיה זו א"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתב הרב ז"ל ליישב דחייה זו שדחו הני קמאי לדברי הגאון בה"ג ז"ל בהא דכתב הרמב"ם ז"ל בתשובה:

ולפי האמור הנה האי ספיקא דידן שפיר נפשט מן כל האמור אליבא דכ"ע בין לרש"י והתוס' והרא"ש והרשב"א ז"ל דדחו דברי הגאון בה"ג והרמב"ם ז"ל מהך עובדא דינאי וחבריו ובין לבה"ג והרמב"ם ז"ל כל דאכל פת כביצ' דאית ביה אתחלת' דשביעת מעיו ואכל עמו שאר מיני מאכלו' רבים ושבע מהפת בצרוף שאר מיני מאכלי' שאכל עם הפת אע"ג דבהפת לבדו ליכא שיעורא דכדי שביעה במושלם ואילו היה אוכלו לבדו לא היה שבע ממנו ולא הוה מחייב לברך עליו בהמ"ז מדאורייתא אפ"ה השתא הכא דאכל עמו שאר מיני מאכל ובא עד קיצ"ו דכדי שביעה מצטרפי שאר המאכלי' עם הפת להשלי' השיעו' דכדי שביעה מלחם קרינן ביה מדאורייתא תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת כנלע"ד ועיין לקמן בסמוך:

רז

ברכת המזון. יש להסתפק לדעת הסוברים דליכא חיוב בהמ"ז מדאוריית' אלא באכל כדי שביעה גמורה במי שאכל מפת רק כזית ואכל עמו שאר מאכלי' המשביעי' ושבע שביעה גמור'. אי חייב בכה"ג בבהמ"ז דבר תורה לכ"ע כיון דחלק מאכילתו הוה מהכזית דפת שאכל בצרוף המאכלים אחרים. או דילמא כיון דאין בשיעור כזית דפת רק הנאת גרון בלבד אבל הנאת מעיו ליכא כלל בשיעור כזית. הרי שביעתו תחלתה וסופה אינה מהפת כלל אלא כולה היא מהמאכלים אחרים שאכל מהם וכדלא אכל מפת כלום חשיב לענין בהמ"ז ולא מיחייב בבהמ"ז אלא מדרבנן. דאע"ג דבאכל מפת שיעור ביצה או יותר ואכל עמו מאכלים אחרים ושבע שביעה גמורה י"ל דחייב בבהמ"ז דבר תורה לכ"ע וכדכתי' להוכיח כן לעיל בסי' הקודם. היינו משום דבשיעור זה דכביצה אית ביה מיהא התחלה דשביעת מיעיו ולהכי שפיר חשיב לאצטרופי עמו מה שאכל וגמר כל שביעתו

ממאכלים אחרים. אמנם בלא אכל מפת רק כזית דאין בשיעור כזית רק הנאה ושביעת גרון אבל שביעת מיעיו ליכא כלל דאפי' אתחלתא דשביעה ליכא. לא חשיב לאצטרופי בהדיה מה שאכל משאר מאכלי' המשביעין ושבע מכחם שביעת מעיו למיחיי' בבהמ"ז דבר תורה.

והנה הרב מהר"י חג"יז ז"ל בספר הלק"ט בח"ב סי' רכ"ז נסתפק כהאי ספיקא וכתב דמחייב בבהמ"ז דבר תורה וז"ל מי שאכל כזית דגן ושבע משאר מאכלים אי מחייב מדאורייתא. והיה נראה דכיון דפת פוטר כל מידי דמיזן שהכל בא בשבילו וקבעי עליה אנשי אם אכל ושבע אפי' משאר דברים הוי דאורייתא א"ד ז"ל יע"ש:

האמנם לפענ"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב הלק"ט ז"ל. אנא דאמרי דכל דלא אכל מפת רק כזית דלא מיחייב מדאורייתא אע"ג דאכל ושבע שביעה גמורה ממאכלים אחרים דכיון שאין באכילתו מהפת רק כזית אפילו התחלה דשביע' כלל נמצא דכי שבע ע"י מה שהרבה לאכול ממאכלים אחרים הוייא כל שביעתו מתחילה ועד סוף רק ממאכלים אחרים ואכילתו שאכל מהפת שיעור כזית כלא חשיב כיון דליכא בשיעור כזית שום התחלה דשביעת מיעיו כלל ורחמנ' אמר ואכלת ושבעת וברכת וקאי על הלחם וכל שאר מידי דמיזן דלאו לחם נינהו לא חייבה רחמנ' לברך עליהן בהמ"ז אפילו אם אכל ושבע הרבה וזה שאכל מן הפת רק כזית ושבע כריסו משאר מיני מאכלים איך תחשב לו שביעתו זו דהויא מפת לחייב בהמ"ז מדאורייתא ואיהו לא שבע מפת כלל וכלל דלא אכל מפת רק כזית ואין בשיעור כזית רק שביעת גרון וכל שביעתו דהיינו שביעת מיעיו שעליה חייבה רחמנא בהמ"ז לא היתה מתחלה ועד סוף רק משאר מיני מאכלים ומ"ש הרב ז"ל טעמו ונמוקו משום דפת פוטר כל מידי דמין מזון שהכל בא בשבילו וקבעי עליה אינשי וכו'. אחר המחילה רבה אין זה בנותן טעם כלל לחייב מדאורייתא אפילו בלא אכל רק כזית מפת ושבע ממאכלים אחרים. דניהי דקושטא הכי הוה דפת פוטר כל מידי דמיזן שהכל בא בשבילו וקבעי עליה אינשי היינו משום דכיון דעיקר קביעות דידיה הוי על הפת הילכך חשיבי כל שאר מיני מאכלים שאוכל בסעודתו טפלים להפת מצד חשיבותיה דהפת דעליו הוא קובע עיקר סעודתו והו"ל הפת עיקר ושאר כל מידי דמיזן טפלים והילכך בברכתו שברך על הפת פוטר כל שאר מידי דמיזן מדין ברך על העיקר פוטר את הטפילה וכמ"ש הרא"ש פרק כיצד מברכין סי' כ"ט עלה הא דשאלו את בן זומא מפני מה אמרו בדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה אין טעונין ברכה לא לפניה' ולא לאחריהם א"ל הואיל ופת פוטרין וכו' יע"ש. אמנם לענין עיקר חיובא בבהמ"ז דתלי בשביעה דלחם וכדכתיב תאכל בה לחם ואכלת

ושבעת וברכת כי לא אכל מהפת רק כזית דאין בכדי אכילה כזו שום שביעה כלל לא מינה ולא מקצתה ומה ששבע הוא ממאכלי' אחרים איך יתכן לומ' דמפני מה שפת פוטר כל מידי דמיזן שהכל בא בשבילו וקבעי אינשי עליה יחשב כאלו היתה שביעתן מהפת ויהיה חייב לכרך עליו בהמ"ז מדאוריית' אטו מפני מה דקבעי אינשי עליה יחשב מה שאינו ישנו הא עכ"פ קושטא קאי דאיהו לא אכל מהפת רק כדי שביעת גרון דהיינו כזית וכל שביעת מיעיו מתחלה ועד סוף לא היתה לו רק משאר מיני מאכלים ורחמנא אמר האכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת וזה לא שבע רק משאר מיני מאכל ולא מן הלחם ואיך נאמר מפני מה דהפת פוטר כל מידי דמיזן דהכי נמי חשיב כאילו היתה שביעתו מהפת ולא משאר מיני מאכלם יש מאין אתמהה הא ודאי לא ניתן ליאמ' כלל. באופן דבדלא אכל מפת רק כזית ושבע ממאכלים אחרים נלע"ד פשוט וברור דלא מחייב בבהמ"ז מדאורייתא דלא קרינן ביה תאכל בה לחם ואכלת ושבעת ודלא כהרב הלק"ט ז"ל דנטה דעתו דחייב מדאורייתא דהא ליתא. ונפקא מינה דבלא אכל מפת אלא כזית ושבע ממאכלים אחרים וספק לו אם ברך בהמ"ז דאינו חוזר ומברך כנלע"ד:

רח

ברכת מעין שלש. כל שהוא מה' מיני דגן ועשאו תבשיל בתחל' מברך עליו במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין ג' על המחיה ועל הכלכלה וכו' וכן כל שהוא מז' המינין בתחלה מברך עליו בפה"ע ולבסוף ברכה אחת מעין ג' על העץ ועל פרי העץ וכו' כדאיתא פרק כיצד מברכין דמ"ד ע"א. ומי שנסתפק לו אם כירך ברכת מעין ג' או אם לא בירך אם צריך לברך מספק. דבר זה איפליגו בה רבוות' קמאי לדעת הגאון בעל ה"ג ז"ל צריך לחזור ולברך דס"ל דגם ברכת מעין ג' דעל ז' המינין מדאורייתא היא כבהמ"ז דעל הלחם וכיון דגם ברכה דז' המינין דאורייתא היא צריך לברכה מספק כדקי"ל בבהמ"ז דצריך לברך מספק וכן דעת הרשב"א והרא"ש והטור בא"ח סי' ר"ח. ולדעת הרמב"ם ז"ל אין ברכת מעין ג' דז' המינין אלא מדרבנן אבל מדאורייתא ליכא שום חיוב ברכה אחר ז' המינין והילכך אין מברכין ברכת מעין ג' מספק וכ"כ הסמ"ג ז"ל בעשין כ"ז יע"ש.

ונסתפקתי לדעת הגאון בה"ג ז"ל ודעימיה דס"ל דגם ברכת מעין ג' דכל ז' המינין מדאורייתא היא. אם הברכה דמעין שלש גופה נמי חיובא דאורייתא היא דומיא דג' ברכות דלחם דכל הג' ברכות מדאורייתא נינהו דבקרא דואכלת ושבעת וברכת וגו' ג' ברכות רמיזי ה"נ ברכה דמעין ג' דז' המנין חיובא דאורייתא הוא לברך מעין ג' או דילמא עיקר חיובא דאוריית' גבי ז' המינין אינו רק לברך אחריהן ברכה אחת אף דלאו מעין ג' דלא מדכיר בה לא הארץ ולא ירושלי' רק המין שאכל סגי והא דמברכינן עלייהו מעין

ג' מדרבנן הוא דרצו לתקן ברכה דידהו מעין ג' כעין בהמ"ז דעל הלחם דחיובא דידיה הוי ג' ברכות דבר תורה.

ונלע"ד דמדאורייתא ליכא חיוב לברך אחר ז' המינין אלא ברכה אחת לחוד ולא מעין ג' וחכמים הוא שתקנוה לברך מעין ג'. ואמינא לה ממאי דבעינן למימר על כרחין לפי סברא זו דגם ז' המינין חייבין בברכה דבר תורה דהא דאמרי' דארץ הפסיק הענין היינו כדי לחלק בין ברכת ז' המינין לברכת הפת למימר דמאי דרמיזי ג' ברכות בקרא דוברכת לא קאי אלא אלחם דוקא וכמ"ש הרשב"א ז"ל בחי' שם ליישב מאי דהוקשה לו בהך סוג יא דאמרי' דארץ הפסיק הענין דא"כ ברכת מעין ג' ושאר ו' המינין מנ"ל ותי' דמדאכרינהו רחמנא הכא להני וכתב בתרייהו ואכלת ושבעת ש"מ שאף הן טעונין ברכ' ואי לאו דאתא תאכל בה לחם ואפסקיה הוה מברכינן עליה ג' ברכות ממש כר"ג השתא דאדכרי' ואפסקיה לענייני' בלחם שמעי' דלא מברכינן ברכה גמורה אלא אלחם בלחוד ואשארא מברכינן מעין ברכת הלחם דהיינו מעין ג' וכו' יע"ש. הרי דלפי סברא זו דכל ז' המינין חייבין בברכה דבר תורה על כרחין לומר דהא דהפסיק ארץ הענין הוא לחלק בין ברכה לברכה. והשתא אם איתא דחיוב זה דלברך הברכה מעין ג' נמי מדאורייתא הוא איכא לאקשויי דזו מנא לן הא כיון דארץ הפסיק הענין ולחלק יצא בין ברכה לברכה נראה דהכי הוה ההפסק דוברכת קאי אכולהו ומאי דסיים הכתוב על הארץ הטובה וגו' אשר בסיום זה רמיזי ג' ברכות לא קאי אלא אלחם וא"כ לפ"ז נראה דעל שאר שבעת המינין ליכא חיוב לברך עליהן אלא ברכה אחת בלחוד דהא לא קאי עלייהו אלא וברכת דהיינו עיקר החיוב דלברך והיינו ברכה אחת ומנ"ל לחייב לברך הברכה בנוסח זה דמעין ג' דממ"נ אי קאי כל המקרא דוברכת על הארץ הטובה וגו' אכולהו א"כ אכולהו יש לברך ג' ברבות ממש ואי לא קאי סיומא דקרא דרמיזי ביה הג' ברכות אלא אלחם דוקא א"כ אשאר כל ז' המינין אפילו מעין ג' מנ"ל אדרבא לפ"ז משמע דעל ז' המינין ברכה אחת דלאו מעין ג' סגי. אלא נראה דודאי מדאוריית' ליכא חיוב לברך אשאר כל ז' המינין אלא ברכה אחת לחוד וחכמים הוא דתקנוה לברך מעין ג'.

איברא דמדברי הרשב"א ז"ל הנז' משמע דגם לברך הברכה מעין ג' חיובא דאוריית' הוא ולא מדרבנן ממ"ש ואי לאו דאתא תאכל בה לאם ואפסקיה הוה מברכינן עליה ג' ברכות ממש כר"ג השתא דאדכרינהו ואפסקיה לענייני' בלחם שמעי' דלא מברכינן ברכה גמורה אלא אלחם בלחו' ואשארא מברכינן מעין ברכת הלחם דהיינו מעין ג' הרי שכתב ואשארא מברכי' מעין ברכת הלחם דהיינו מעין ג' דמשמע דרצ"ל דהיינו מדאורייתא מברכינן מעין ברכת הלחם דהיינו מעין ג' אלא דאיכא לאקשויי על הרשב"א

דלפי זה דארץ הפסיק הענין לחלק בין ברכת שאר מינין לברכת הלחם למימר דלא מברכינן ו' ברכות אלא אלחם בלחודי' א"כ אשאר מינין לברך אפי' מעין ג' מנא לן אי ממאי דאדכרינהו לכל הני הכא זה יספיק לן לחייב על כולן לברך אמנם שיהיה החיוב לברך ברכתן מעין ג' כעין ברכת הלחם זו מנ"ל. אדרבא כיון דארץ הפסיק ענייני' למימרא דלא מברכינן ג' ברכות אלא אלחם בלחוד יש במשמע דאשארא אפילו מעין ג' לא בעו אלא ברכה אחת סגי וכאמור לעיל. ויש ליישב קצת דכיון דאדכרינהו להני בהדי לחם וכלל עיקר חיוב הברכ' דכולהו בהדי הלחם כדכתיב וברכת דקאי אכולהו שמעינן דגם אשארא צריך לברך הברכ' כעין ברכת הלחם דהיינו מעין ג'. ומיהו יש לדחות האי דיוקא דדייקינן מדברי הרשב"א דמאי דכתב ואשארא מברכינן מעין ברכת הלחם היינו דרבנן תקנו לברך אשארא מעין ברכת הלחם.

והנה תלמידי רבינו יונה ז"ל כתבו ס"פ כיצד מברכין עלה דהך מתני' דאכל תאנים וענבים וכו' וז"ל ונראה למורי הרב נר"ו דברכת מעין ג' אינה אלא מדרבנן ומביא ראיה מדאמרינן שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא דתמרי מיזן זייני ואם איתא דברכה אחת מעין ג' היא מן התורה היאך היה אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא אלא ודאי אינה אלא מדרבנן לפיכך אם אמר במקום' ברכת הזן כיון שהזכיר ברכת המזון יצא ויש שהיו דוחין ואומרים כי מה שאמר שיצא רצ"ל שאצ"ל על העץ ועפה"ע שהיא כנגד הברכה הראשונה וכיון שאמר ברכת הזן יצא מזה אבל צריך לומר ועל את טובה ורחבה ואילך מפני שצריך לומר מעין שני ברכו ואין זה מתקבל דלשון יצא לגמרי משמע עכ"ד ז"ל יע"ש. ולכאורה נראה דרבינו יונה הביא ראיה דברכת מין ג' דז' המינין אינה אלא דרבנן כלומר דאילו מדאורייתא ליכא חיוב ברכה על ז' המינין אלא אלחם בלחוד ולאפוקי מסברת הגאון בה"ג ודעימיה דס"ל דכל ז' המינין חייבין בברכה דבר תורה דעל כולן נאמר וברכת ורבינו יונה נרא' לו דאין ברכת ז' המינין אלא מדרבנן ומביא ראיה מדאמרינן שאם בירך על התמרים ברכת הזן יצא וכו'. וכ"כ בשלטי הגיבו' שם וז"ל כתב רבינו יונה דברכה מעין ג' הוה מדרבנן והטור כתב דהיא מדאורייתא ונ"מ היכא דמספקא ליה אם אמרה או לאו לרבינו יונה אינו חוזר ולהטור חוזר עכ"ד ז"ל יע"ש הרי דהבין בפשיטות דברי רבינו יונה ז"ל דכונתו על עיקר חיוב הברכה דז' המינין דאין ז' המינין חייבין בברכה אלא מדרבנן. וכן מבואר יוצא מדברי הרב פר"ח ז"ל בלקוטיו לא"ח סי' ר"ט דהבין כן בכונת רבינו יונה ז"ל אלו יע"ש. וכן מפורש יוצא מדברי הרב תם בן יחיא ז"ל בחידושי אנשי שם אשר סביב הרי"ף בריש פרק כיצד מברכין שכתב שם עמ"ש שם תר"י ח"ל קדש הלולים לה' מלמד שטעון ברכה לפניו ולאחריו וכו' כלומר

מדקאמר הלולים דמשמע ב' הלולים שמעינן דצריך ב' ברכות ואין זה אלא אסמכתא דודאי מן התורה אפילו ז' המינין שטעונין ברכה לאחריהם מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת אינם טעונים ברכם לפניהם אלא מדרבנן ע"כ וע"ז כתב בחי' אנשי שם וז"ל לאו דוקא כל הז' מינין שאין לנו מן התורה אלא על הלחם וכ"כ המפרש הזה עצמו למטה בשלהי פרקין בשם הרב רבינו יונה ז"ל עכ"ד יע"ש. הרי דפשיטא ליה בכונת רבינו יונה ז"ל הנז' דרצ"ל דאין ברכת ז' המינין חיובא דאורייתא אלא מדרבנן עד שמכח כן כי היכי דלא יהיו דברי תר"י סתרא"י כתב דמ"ש תר"י דודאי מן התורה אפילו ז' המינין שטעונין ברכה לאחריהם מן התורה וכו' לאו דוקא ז' המינין שאין לנו מן התור' אלא על הלחם וכו' כנז'. והשתא איכא לאקשויי בדברי רבינו יונה ז"ל דמאי ראיה מייתי לענין דאין ז' המינין חייבין בברכה אלא מדרבנן מהא דאמרי' דאם בירך על תמרי ברכת הזן יצא דאם איתא דהוא מן התורה היאך היה אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא אלא ודאי וכו'. ומאי ראיה היא זו דלעולם אימא לך דחיוב הברכה דכל ז' המינין נמי דאוריית' היא דעל כולם נאמר וברכת. אלא דאין חיוב ברכתן לברכה מעין ג' דבר תורה דמדאוריית' בברכה אחת דלאו מעין ג' סגי בז' המינין וחכמים הן שתקנו לברכה מעין ג' כעין ברכת הלחם והילכך כיון דמדאורייתא ליכא חיובא אלא לברך אחריהן וברכה אחת סגי משו"ה קאמרי' שפיר דבדיעבד אם בירך על תמרי ברכת הזן במקום ברכת מעין ג' דיצא והיינו משום דמעיקר דינא דאורייתא ליכא חיובא לברך אחר ז' המינין אלא ברכה אחת לחודה והא דמברכינן לה מעין ג' תקנתא דרבנן היא והילכך בדיעבד אם בירך על תמרים ברכת הזן לחוד כיון דמדאורייתא אף לכתחלה סגי ליה בברכה אחת שפיר יצא בדיעבד אף אע"ג דמדרבנן צריך לברך ברכתן מעין ג'. אלא מוכח מדברי רבינו יונה ז"ל הללו ממאי דמייתי ראיה זו דפשיטא ליה מלתא דאי אמרינן דכל ז' המינין חייבין בברכה מן התורה חיוב ברכתן מדאורייתא הוא לברכה דוקא מעין ג' כעין ברכת הלחם ולא סגי דבר תורה בברכה אחת דלאו מעין ג' ולכן מייתי שפיר ראיה דאין חיובא דברכה על ז' המינין אלא מדרבנן מהא דאמרינן דאם בירך על תמרי ברכת הזן לחוד יצא דאם איתא דחיוב הברכה על ז' המינין הוי חיובא דאורייתא ממילא חיובה הוא לברכה מעין ג' דבר תורה וא"כ היאך הוא אומר שאם אמר במקומה ברכת הזן יצא וכו':

איברא דהיא גופה קשיא לי על רבינו יונה ך ז"ל דמנא ליה דבר זה דאי אמרינן דכל ז' המינין חייבין בברכה דבר תורה בהכרח שתהא חיוב הברכה מדאורייתא לברכה מעין ג' עד שמכח זה בא טעון בראיה מהא דאמרי' דאם בירך על תמרי ברכת הזן יצא דאין חיוב דבר תורה לברך אחר ז' המינין. דאע"ג דעל הלחם יסבור בהכרח דג' ברכות דידיה חיובא

דאורייתא וכמ"ש התוס' בברכו' די"ו ע"ב וכן הוא דעת הרשב"א והרמב"ן ז"ל ודלא כמ"ש הרב בכ"מ פ' מ"ה ברכות דין ובב"י סי' קצ"א וכמו שכבר הארכנו בפרט זה במקום אחר. מ"מ בברכת ז' המינין אף אי חיוב ברכתן דבר תורה אין לנו הכרח כלל לומר דחיוב ברכתן דבר תורה היא לברכה מעין ג'. ואדרבא יש להכריח דאין חיוב ברכתן מן התורה אלא ברכה אחת דלאו מעין ג' וכדכתיבנא לעיל. ואע"ג דכתבנו דמדברי הרשב"א ז"ל בחי' משמע דס"ל דחייב הברכה לברכה מעין שלש דאורייתא ושם נאמר טעמו ונמוקו משום דאדכרינהו לכל הני הכא בהדי לחם וכלל חיוב ברכת כולם בצווי אחד דואכלת ושבעת וברכת נראה לו להרשב"א ז"ל דיהיה חיוב מדאורייתא לברך הברכה דכל ז' המינין כעין ברכת הלחם דהיינו מעין שלש כנז"ל מ"מ הדבר ברור דאין זה מוכרח כל כך עד שמכחו נבא להכריח בראיה מהא דאמרי' דאם ברך על תמרי ברכת הזן יצא דאין ז' המינין חייבין בברכ' אלא מדרבנן כאשר הוכ"ח הוכיח רבינו יונה דיד הדוחה נטויה בזרוע שתים לדחות בנקל ראייתו הלזו כי אמור יאמר בפה מלא דאין ראיה זו ראיה כלל דמקו' יש בראש לומר דאף דחיוב ברכת ז' המינין דבר תורה אין חיוב דבר תורה לברכה מעין ג' אלא ברכה אחת דלאו מעין ג' חייבא רחמנא ורבנן הוא דתקנו לברך הברכה מעין ג' ובכן אזלא ליה לראייתו הנז' וכאמור. וא"כ איך מוכיח רבינו יונה ז"ל לראייתו הנז' דאין חיוב הברכה על ז' המינין אלא מדרבנן מכח מאי דמשמע ליה דאי אמרי' דחיוב ברכת ז' המינין דאורייתא גם לברך הברכה מעין ג' חיובא דאורייתא היא. ועל כי האי גוונא נ ליאמר ערבך ערבא צריך דהיא גופה מנ"ל כנז':

תו קשה לי טובא ממ"ש תר"י ז"ל לעיל פרק כיצד מברכין עלה דהך דקמחא דחיטי רבי יהודה אומר בפה"א וכו' אחר שהאריך שם בפרק הנז' כתב בסוף דבריו וז"ל ועדין יש לנו לדעת כשאוכל השבלים שחרכן או הקמח שלהן עצמו מה יברך לבסוף י"א שכמו שמברך על העץ ועל פה"ע ג"כ מברך על האדמ' ועל פרי האדמ' וזה אינו נראה שלא מצינו שהוזכר נוסח זה בתלמוד בשום מקום והיאך נאמר אנחנו נוסח מעצמנו ואם נאמר שלא נברך לא יתכן שהחטה מז' המינין היא וז' המינין צריכים ברכה לאחריהם מן התורה והיאך יפטר עצמו מחיוב התורה ור"מ כתב שמברך לבסוף בנ"ר ולפנינו נאריך ביאור מזה בס"ד עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי לך מפורש להדיא בדברי תר"י אלו דס"ל בפשיטות דכל ז' המינין חייבין בברכה מן התורה. וזה ודאי היפך מ"ש ז"ל בסוף פרקין בשם רבם רבינו יונה דאין ז' המינין חייבין בברכה אלא מדרבנן והביא ראיה וקיימו הר"י שם ראייתו. ונמצאו דברי תר"י סתרי אהדדי:

גם מהני מילי דכתבו הכא תר"י ז"ל בפירוש בפה מלא דז' המינין חייבין בברכה מן התורה עד שמכח זה חקרו לדעת איך לברך אחר אכילת חיטים שחרכן או קמחן כנז' אתה למד למוד מפורש דגם מה שכתבו ז"ל לעיל מזה בתחלת הפרק דודאי מן התורה אפילו ז' המינין שטעונין ברכה לאחריהם מן התורה דכתיב ואכלת ושבעת וברכת וכו' כונת דברים כפשטן דכל ז' המינין טעונין ברכה לאחריהם מן התורה ודלא כמ"ש על דבריהם הרב תם ן' יחייא ז"ל בחי' אנשי שם דלאו דוקא כל הז' המינין שאין לנו מן התורה אלא על הלחם וכ"כ המפרש הזה עצמו למטה בשלהי פרקין בשם הרב רבינו יונה וכדכתיבנא דבריו לעיל. דאחר המחילה רבה דבריו אלו אינם אלא מן המתמיהין דהרי בתר הכי עלה דהך סוגיא דקמחא דחיטי כתבו בפירוש דכל ז' המינין חייבין בברכה מן התורה ומינה דגם מ"ש לעיל בריש הפרק אפילו ז' המינין שטעונין ברכה לאחריהם מן התורה כל ז' המינין קאמרי. באופן דדברי תר"י ז"ל נראה לפום ריהט' דסתרא"י ש נינהו.

תו איכא לאקשויי טובא על הרא"ש ז"ל דאיהו ז"ל ס"ל דכל ז' המינין חייבן בברכה מן התורה וכמ"ש פרק כיצד מברכין עלה דהך עובדא דר' יוחנן דאכל זיתא וכו' וכ"כ עוד פרק ג' שאכלו סס"י כ"א ואילו בפ"ק דברכות די"ב סי' י"ד הביא מ"ש תר"י שם בשם רבני צרפת דאפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד בין על היין בין על התמרים יצא ואע"פ שאין בה אלא מעין הזן בלבד ובברכת על העץ יש בה מעין ג' אפ"ה יצא כיון שמטעם שאין מזון אנו אומרים שיצא אפילו לא אמר אלא ברכת הזן יצא יע"ש. ומדהביא סברת רבני צרפת ז"ל הלזו ושתוקי משתיק לה ש"מ דאיהו שר המס'כים לסברא זו וכן מוכח ממ"ש שם הרא"ש ז"ל ע"ד רבני צרפת ז"ל וכן נראה אם סיים הברכה ברוך אתה ה' אמ"ה הזן את הכל דאי אפשר לברך אחריו אלא ברכה אחת אבל אם אמר כל נוסח הברכה עד ברוך אתה ה' הזן ולא חתם יתחיל ועל שהנחלת לאבותנו וכו' הרי מבואר מדבריו אלו דאם סיים ברכת הזן כולה הוא שר המסכים עם רבני צרפת ז"ל דיצא וכ"כ ריב"ה ז"ל בקצור פסקי הרא"ש דהרא"ש הסכים בזה לסבר' רבני צרפת יע"ש. והשתא קשה טובא על הרא"ש ז"ל דא"כ דס"ל דמאי דאמרי' דאם אמר על תמרי ברכת הזן יצא היינו אפילו בלא אמר אלא ברכת הזן בלחוד יצא מינה ממילי' הוכ"ח תוכי"ח גדולה הוכחה דאין חיוב הברכה דכל ז' המינין אלא מדרבנן וכאשר כן הוכיח מזה רבינו יונה ז"ל. ואיך א"כ כתב הרא"ש בפרק כיצד מברכין ופ' ג' שאכלו בפשיטות גמור דברכת מעין ג' היא חיובא דאורייתא ומה יענו שפתי צדיק לראיית רבינו יונה ז"ל הנז'.

וראיתי להר"ב תוי"ט ז"ל בספר מעדני מלך פ"ק דברכות על הא דכתב שם הרא"ש ז"ל בשם רבני צרפת דאפילו אמר ברכת הזן לחוד על תמרי דיצא. שהרגיש בזה על דברי

הרא"ש ז"ל וכתב ליישב וז"ל הרב הנז' שם אפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד יצא דהכי משמע לישנא דיצא דלגמרי יצא וא"צ שיברך ברכות האחרות וכ"כ תר"י ז"ל בס"פ כיצד מברכין אלא שכתבו דמשו"ה צ"ל שהברכות דמעין ג' אינה אלא מדרבנן דאי מדאורייתא היאך נפטר באחת ולא אמר מעין השנים האחרות. וק"ל מזה דרבינו כתב בהדיא בפ' ג' שאכלו סי' כ"א שהיא מדאורייתא. אבל יש לתרץ כמו שכתב ב"י סי' קצ"א דהרמב"ם ס"ל דמנין ברכות אינה מן התורה אבל התוס' לא ס"ל הכי כדאיתא לקמן פ"ב די"ו בד"ה וחותם וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. והנה מ"ש הרב ז"ל לתרץ ע"פ מ"ש הרב"י סי' קצ"א לדעת הרמב"ם דמנין ברכות אינה מן התורה. כוונתו רצויה לומר דהכי יסבור גם הרא"ש ז"ל כהרמב"ם דאין מנין הברכות חיובא דאורייתא אלא מדאורייתא בברכה אחת דהיינו ברכ' הזן סגי ורבנן הוא דתקנו לברך עוד שתי ברכות דהם ברכת הארץ וברכת ירושלים והילכך שפיר הסכימה דעתו הכא לסברת רבני צרפת דאם אמר ברכת הזן לחוד על תמרי דיצא אע"ג דאיהו ס"ל דכל ז' המינין חייבין בברכה מן התורה והיינו משום דס"ל דכיון דברכת ג' ברכות דלחם אין מניינם מן התורה מינה ממילא נמי דברכת מעין ג' דשאר ז' המינין נמי אינן אלא מדרבנן דמדאורייתא בברכה אחת דהיינו בברכת על העץ ועל פה"ע דהיא מעין ברכת הזן דלחם סגי והילכך בבירך על תמרי ברכת הזן במקום ברכת מעין ג' יצא כיון דבירך כדין תורה. אלא דאחר כן כתב דהתוס' לא סבי"ל הכי אלא סבי"ל דמנין הברכות מן התורה וא"כ לדבריהם אי ברכת ז' המינין מן התורה כי בירך על תמרי ברכת הזן לבד לא יצא ואי יצא ע"כ לומר דברכת כל ז' המינין אינו אלא מדרבנן: **ולפע"ד** אחרי המחילה רבה דאין לתירוצו שרצה לתרץ בעד הרא"ש ע"פ מ"ש הרב"י ז"ל דהרמב"ם ס"ל דאין מנין הברכות מן התורה מקום כלל. חדא דעיקר דברי הרב ב"י כמ"ש דהרמב"ם ס"ל דאין מנין הברכות מן התורה קשים וככל מ"ש ע"ד הרב מהר"ש סיון בתשוב' בני שמואל סי' וכאשר הארכנו גם אנן בעניותין בזה במקום אחר. ועוד דאפילו אי יהיבנא ליה להרב"י ז"ל כל דיליה דהכי ס"ל להרמב"ם ז"ל. מ"מ בדעת הרא"ש ז"ל לא ניתן ליאמר סברא זו כלל דיסבור גם הוא כסברת הרמב"ם ז"ל דבהדיא מפורש יוצא מדברי הרא"ש פרק ג' שאכלו דס"ל דכל הג' ברכות דברהמ"ז מדאורייתא הן עיין שם סי' י"ב וסי' כ"ב במ"ש עלה דאמרינן התם אר"ן משה תקן להם ברכת הזן וכו' דוד ושלמה תיקנו בונה ירושלים דוד תקן על ישראל עמך ושלמה תקן וכו' שכתב וז"ל ולא בעי למימר שלא ברכו אותה ברכה עד דוד ושלמה דהא לקמן דרשינן כולהו מקרא אלא דוד ושלמה תיקנו המטבע לפי מה שנתוסף טובה לישראל עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה מפורש יוצא מדברי הרא"ש ז"ל דס"ל דכל הג' ברכות דבהמ"ז הן מדאורייתא. וכן מפורש יוצא מדברי

הטור בנו ז"ל בסי' קפ"ז ממ"ש ע"ד אחיו רבינו יחיאל ז"ל יע"ש וממ"ש עוד שם סי קפ"ח וכן מפורש יוצא עוד ממ"ש בסי' ר"ח על מ"ש הרמב"ם דיש שאין אומרים בברכת מעין ג' כי אתה ה' טוב ומטיב שלא תקנו אלא מעין ג' וע"ז כתב הטור ז"ל ומיהו ישנו בכל הנוסחאות וקורין אותה מעין ג' אע"פ שתקנו מעין ד' שאין קורין אותה אלא על שם ג' שהם דאורייתא וכו' יע"ש. מכל זה מבואר דס"ל דכל הג' ברכות דבהמ"ז הן דאוריית' ומינה דהכי נמי הוי דעת אביו הרא"ש ז"ל מדלא הזכירו. ועוד דכבר כתבנו דכן מבואר יוצא מדברי הרא"ש ו"ל גופיה כפ' ג' שאכלו דהכי ס"ל דכל הג' ברכות הן מן התורה.

אשר על כן מכח כל הני פרכי דפרכינן על עיקר דברי רבינו יונה וראייתו וכן על תר"י מיניה וביה וכן על הרא"ש ז"ל ככל הנז'. נלע"ד ברור דמ"ש תר"י ונרא' למורי הרב נר"ו דברכ' מעין ג' אינה אלא מדרבנן וכו' אין כוונתו לומר דעיקר חיוב הברכה דעל ז' המינין נראה לרבינו יונה דאינה אלא מדרבנן דבהא ודאי ס"ל דחיוב הברכ' על כל ז' המינין היא מדאורייתא וכמ"ש תר"י בפשיטו' לעיל בריש הפרק בהני תרי דוכתי דכתבנו דבריהם לעיל אלא הכא כוונת תר"י בשם רבם רבינו יונה דנראה לו דברכת מעין ג' אינה אלא מדרבנן כלומר דמאי דמברכינן הברכה דז' המינין מעין ג' אינה אלא מדרבנן דאילו מדאורייתא ליכא חיובא לברך הברכה דז' המינין מעין ג' דאע"ג דעל הלחם הג' ברכות חיובא דאורייתא נינהו. על ז' המינין לא חייבא רחמנא אלא לברך והיינו ברכה אחת ולא בעי' שתהיה מעין ג' ומאי דמברכינן לה מעין ג' אינה אלא מדרבנן דתקנו לברך גם ברכת שאר כל ז' המינין מעין ג' כעין ג' דחייבה רחמנא על הלחם ומייתי שפיר ראיה אלימתא לזה מהא דאמרי' ראם בירך על תמרי ברכת הזן יצא ואם איתא וכו'. ובהכי אתו שפיר דברי הרא"ש ז"ל ואין צורך למ"ש הרב מעדני מלך ז"ל ליישב דבריו ע"פ מ"ש הרב"י דס"ל להרמב"ם דאין מנין הברכות מן התורה אלא דגבי ברכת המזון ודאי דס"ל להרא"ש ז"ל דכל הג' ברכות הן מן התורה וכדכתיבנא לעיל. אבל ברכת מעין ג' דשאר ז' המינין ס"ל דאין המעין ג' מן התורה וכדכתיבנא בכוונת רבינו יונה ז"ל כנלע"ד ברור בכונת דברי רבינו יונה ודלא כהרב שה"ג והרפ"ח והרב חי' אנשי השם וכן הרב מעדני מלך ז"ל דהבינו דברי רבינו יונה ז"ל שכוונתו על עיקר חיוב הברכה דז' המינין דאינה אלא מדרבנן דהא ליתא אלא כוונתו כדכתיבנא. כנלע"ד. ותו לא מידי:

רט

ברכה שאינה צריכה. בש"ס דברכות דף ל"ג אמרינן דכל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא. וכתבו התוס' ז"ל בר"ה דל"ג דאיסור ברכ' שא"צ אינו לא מדרבנן והא דאמרי' דעובר משום ל"ת היינו מדרבנן דאסמכוהו אלאו דלא תשא וכ"נ שם דעת הר"ן

ז"ל וכן הוא דעת הרא"ש ז"ל בפ"ק דקדושין. אכל מדברי הרמב"ם ז"ל סוף הלכות שבועות הלכה ט' מוכח דס"ל דעובר ממש בלאו דלא תשא דבר תור' שכתב וז"ל השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שבירך ברכה שא"צ שהוא עובר משום נושא שם. שמים לשוא כמו שביארנו בהלכות ברכות ה"ז חייב לנדותו ואם לא נדוהו הוא בעצמו יהא בנדוי וכו' במד"א בשהיה הנשבע או המברך לבטלה מזיד אבל אם היה שוגג ולא ידע שזה אסור אינו חייב לנדותו וכו' ע"כ יע"ש. הרי דכתב דהשומע מפי חבירו שבירך לפניו ברכ' שא"צ חייב לנדותו ומדחייב לנדותו מוכח דאיסור ברכה שא"צ דאורייתא הוא. וכן ראיתי להרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בס' תוספת יוה"ך לדף פ' ע"ב בסוף פסקו דברכה אחרונ' על הקאוו"י שכ' וז"ל והכי אמרי' פ' אין עומדין כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא וכ"כ הרמב"ם פ"א דה' ברכות דין ט"ו ובסוף הלכו' שבועו' כתב דהשומע שנשבע חבירו לשקר או שבירך ברכ' שא"צ שהוא עובר משום נושא ש"ש לשוא ה"ז חייב לנדותו יע"ש ומשמע לי מכל זה דאיסור ברכה שא"צ הוי דאורייתא א"ד ז"ל יע"ש. הרי דמשמע ליה להרב ז"ל מהני מילי דכתב הרמב"ם סוף הלכו' שבועו' דהשומע מחבירו שבירך ברכה שא"צ חייב לנדותו דאיסו' ברכה שא"צ דאורייתא הוא. ונראה דמשמע ליה הכי ממאי דכתב הרמב"ם דהשומע חייב לנדותו דאי לא הוה איסור ברכה שא"צ אלא מדרבנן לא הוה מחייב להשומע לנדותו. ומיהו אי מהא נלע"ד דלאו משמעות מוכרח הוה די"ל דאין איסורו אלא מדרבנן ואפ"ה חייב השומע לנדותו כדאשכחן שמנדין למי שעובר על איסורא דרבנן. האמנם לדידי משמע לי הכי מסיום דברי הרמב"ם ז"ל שסיים שם ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי. ומדבריו אלו ודאי מוכח דאיסור ברכה שא"צ הוה דאורייתא דומיא דמזכיר השם לבטלה או הנשבע לשקר. דאי אין איסור ברכה שא"צ אלא מדרבנן. קשה טובא על הרמב"ם ז"ל דזו מנ"ל דגם השומע מפי המברך אם הוא לא נדהו להמברך איהו בנדוי. הא בש"ס דנדרים דף ז' ע"ב דמשם מקור דינו זה לא אתמר התם רק השומע הזכרת השם מפי חבירו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו וכו' יע"ש וא"כ מנ"ל להרמב"ם למימר דגם בשומע מחבירו שמברך לפניו ברכה שא"צ שאם לא נדהו השומע הוא עצמו בנדוי דילמא דוקא השומע הזכרת השם בלא ברכה מפי חבירו דעובר מדאוריית' הוא דחייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי אבל השומע מפי המברך ברכה שא"צ דאין איסורו אלא מדרבנן נהי דלענין שיהא חייב השומע לנדותו גם בברכה שא"צ חייב לנדותו כדין העובר באיסורא דרבנן דהוא חייב נדוי. אכל שיהא הוא בעצמו בנדוי אם לא נדהו מניין לו להרמב"ם ז"ל. אלא מוכרח דס"ל להרמב"ם ז"ל דגם המברך ברכה שא"צ עובר משום נושא ש"ש

לשוא דבר תורה כהמזכיר את השם לבטלה בלא ברכה. ולכן כתב שפיר דגם השומע מפי חבירו שמברך ברכה שא"צ דחייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא וכו' דומיא דהשומע הזכרת השם או שבועה לשקר מפי חבירו דכולהו חדא איסורא הוו דמזכיר את השם לבטלה ועובר על לאו דלא תשא דבר תורה.

והנה הרב פר"ח ז"ל בא"ח ס"ס ס"ו הביא ראיה דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן מהא דגרסי' פ' הרואה אהא דתנן בנה בית חדש וקנה כלים חדשי מברך שהחיינו דאמרי' עלה בגמר' בלישנא בתרא אמר ר"ה ל"ש אלא שלא קנה וחזר קנה אבל קנה וחזר וקנה א"צ לברך ור"י אמר אפילו קנה וחזר וקנה צריך לברך מכלל דביש לו וקנה דברי הכל צריך לברך מתיבי בנה בית חדש ואין לו כיוצא בו קנה כלים חדשים ואין לו כיוצא בהם צריך לברך יש. לו כיוצא בהם א"צ לברך דר"מ ר"א בין כך ובין כך צריך לברך בשלמא ר"ה כר"י אלא ר"י כמאן וכו' ומשני אמר לך ר"י ה"ה דלר"י קנה וחזר וקנ' נמי צ"ל והא דקמפלגי ביש לו וקנ' להודיעך כחו דר"מ דאפי' קנה ויש לו א"צ לברך וכ"ש קנה וחזר וקנה דא"צ לברך ופרכינן וליפליגי בקנה וחזר וקנה דא"צ לברך להודיעך כוחו דר"י ומשנינן כחא דהיתירא עדיף ליה הנה לך בהדייא דטפי ניחא ליה לתנא לאשמועינן כחא דר"מ דלא דמצריך לברך מלאשמועי' כחא דר"י דהלכתא כוותיה דמצריך לברך משום דהוי לחומרא ומכאן ראיה דהא דאמרינן עובר משוש לא תשא היינו מדרבנן כדאמרי' בספ"ק דברכות הקורא לאברהם אברם עובר בעשה ובלאו וכן בפ"ק דיומא השח שיחת חולין עובר בעשה וכיוצא טובא דאם איתא דהוי מדאורייתא א"כ טפי רבותא הו"ל לאשמועינן התנא כחא דר' יהודה. אלא ודאי אסמכתא בעלמא היא א"ד ז"ל יע"ש שכתב שהיא ראיה מכרעת:

ולפע"ד אחר המחילה רבה דלאו ראיה מכרעת היא ולא שמיה מתיא כלל. דהא עיקר פלוגתייהו דר"מ ור"י בקנה בית חדש או כלי חדשים הוה בעיקר חיוב הברכה דשהחיינו אם חייב הוא לברך או אינו חייב וכדקאמרי צריך לברך וא"צ לברך ולענין אי חייב הוא לברך או אינו חייב ודאי דהו"ל ר"מ דקאמר דאינו חייב לברך כחא דהיתירא דהרי הוא פוטרו מלברך ור"י הוה כחא דאיסורא דהרי הוא מחייבו לברך וא"כ לא שייך כלל לומר בהאי פלוגתא דר"מ ור"י דעיקר פלוגתייהו הוה בחיוב הברכה דהו"ל לאשמועינן טפי רבותא התנא כחא דר"י כיון דלא איפליגו כלל בדבר שיש בו חיוב ברכת ואם יכול לברך או לא כי היכי דליהוי ר"י דקאמר דיכול לברך כחא דהיתירא. דהא עיקר פלוגתייהו הוה בעיקר חיוב הברכה אי חייב לברך או לא מיחיי' לברך דבצד זה דאם אעיקרא יש שם חיוב ברכה בדבר ההוא אם לאו פשיטא דהו"ל ר"מ הפוטר אותו דבר מברכה ואמר דא"צ

לברך כחא דהיתירא ור"י דמחייבו לברך ואמר דצריך לברך כחא דאיסור' ולכן שפיר קאמר הש"ס דהתנא אשמועי' כחא דר"מ דהוא כחא דהתירא דלאשמועי' כחא דהתירא דר"י דיכול לברך לא שייך כלל למימר כיון דלא איפליגו השתא הכא בהאי מלתא דאי בעי לברך אם יכול לברך או אינו יכול דעיקר פלוגתייהו דשמיע ליה להתנא דאיפליגו בה ר"מ ור"י לא הוה אלא אי חייב לברך או אינו חייב ולכן אשמועי' בפלוגתייהו כחא דר"מ דהוה ודאי כחא דהתיר' במאי דאיפליגו ביה וזה פשוט וברור. באופן דראיית הרב פ"ח ז"ל הלזו לאו ראיה היא כלל לפענ"ד.

האמנם לדידי חזי לי לפום ריהטא להכריח דהא דאמרי' דהמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא דאין זה אלא אסמכתא מדרבנן. והוא מכח מאי דאיכ' לאקשויי טובא על עיקר' דהאי מימרא דאמור רבנן ר"י ור"ל כל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא. דמ"ט עובר המברך ברכה. שא"צ על לאו זה דלא תשא דמאי שאייטיה דלאו דלא תשא הכא גבי מברך ברכה שא"צ ואי משום דמזכיר בה השם לבטלה הא איסור הזכרת השם בלא שבועה לא הוי איסורו מאזהרת לאו זה דלא תשא אלא איסורו איסור עשה דאת ה' אלהיך תירא כדאיתא בריש תמורה ד"ד ע"א ובסנהדרין דף נ"ו יע"ש והיינו משום דלאו דלא תשא אינו אלא בנושא שם ה' בשבועה לשוא או לשקר. אבל הזכרת השם לבטלה בלתי שבועה לשוא או לשקר אינו עובר בלאו זה דלא תשא אלא אזהרתיה אזהרת עשה דאת ה' אלהיך תירא. וא"כ המברך ברכה שא"צ דאין כל איסורו רק מפני שמזכיר את השם בברכתו לבטלה לאו משום לאו דלא תשא הוא אלא משום האי עשה דאת ה' אלהיך תירא דהוא אזהרת עשה להמזכיר את השם לבטלה. ואיך קאמרי רבנן ר"י ור"ל דכל המברך ברכה שא"צ עובר משום ל"ת דמה ענין לאו דלא תשא למברך ברכה שא"צ דאין עיקר איסורו רק באו' שמזכיר אה ה' לבטלה והו"ל למימר דכל המברך ברכה שא"צ עובר בעשה דאת ה' אלהיך תירא דזה הוא איסור הזכרת השם לבטלה בלא בשבוע' לשוא או לשקר. אמנם אי אמרינן דהאי איסורא דברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן ומאי דקאמרי ר"י ור"ל דעובר בלא תשא אינו אלא אסמכתא בעלמא. לא קשיא מאי דאסמכוה אלאו זה דלא תשא דכיון דלאסמכת' בעלמא הוא דאסמכוה והיינו כדי ליתן חומר לאיסורם זה שאסרו לברך ברכה שא"צ וכמו שכתבו התוס' ז"ל בכמה דוכתי דאיסור דרבנן דאית ליה אסמכתא מקרא חמיר טפי דלהכי סמכי ליה רבנן אקרא כדי ליתן חומר לאיסורם. וכיון דאיסור שה דהזכרת השם חמיר טובא וראו חז"ל להחמיר בו ולאסור מפני כן אפי ברכה שא"צ וכדי שיהא חמיר יותר איסור זה דברכה שא"צ ולחזוק דבריהם בעיני העם נראה להם לאסמכיניה אלאו זה דלא תשא אף דלא שייך ביה איסור

לאו זה כי היכי דיהא חמיר איסור זה דרבנן דברכה שא"צ בעיני העם וימנעו ממנו משום דאיסור לאו זה דלא תשא חמירי להו לאנשי טובא דנזדעזע העולם בשעה שנאמר דבור זה דלא תשא מפי השם י"ת בהר סיני:

כי על פי האמור תמיהא לי על הרב מג"א ז"ל שכתב בסי' רט"ו ס"ק ו' עלה דפסק שם מרן ז"ל בש"ע כל המברך ברכה שא"צ ה"ז נושא שם שמים לשוא והרי הוא כנשבע לשוא וכו' וז"ל כנשבע לשוא דאמרי' דעובר משום לא תשא וגו' מ"מ אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא תוס' סוף ר"ה והרא"ש פ"ק דקדושין. ודעת הרמב"ם שהוא דאוריית' וכן הוא בתמורה דף ד' פשטא דתלמודא והתוס' מפרשים דמיירי בלא ברכה ולדבריהם אם מברך מספק אינו עובר משום לא תשא א"ד המג"א ז"ל יע"ש. הנה שכתב דבתמורה הכי משמע פשטא דתלמודא כדעת הרמב"ם דהוא דאורייתא וכוונתו דממאי דאמרי' התם דאיסור מדאוריית' להזכיר שם ה' לבטלה מינה נמי למברך ברכה שא"צ דהרי הוא מזכיר בה שם ה' לבטלה דאסיר מדאוריית'. אלא שהתוס' לשיטתייהו מפרשי להההיא דתמורה דמזכיר את ה' בלא ברכה אבל כשמברך ברכה שא"צ כיון דהזכרתו את ה' בברכה הוה לאו הזכרת ה' לבטלה הוה מדאורייתא אלא דאסיר מדרבנן. ולדידי תמיהא לי על הרב מג"א ז"ל איך כתב דמפשט' דתלמודא דריש תמורה מוכח כדעת הרמב"ם דהוא דאוריית' דהא אדרבה ממאי דאמרינן התם בתמורה דהזכרת שם ה' לבטלה אזהרתיה אזהרת עשה דאת ה' אלהיך תירא. ור"י ור"ל. דאמרי תרוייהו בברכות דכל המברך ברכה שא"צ עובר בלא תשא על כרחין דאין איסור דברכה שא"צ אלא מדרבנן ומאי דאמרי משום לא תשא אינו אלא אסמכת' בעלמא. דאי עובר ממש בלא תשא דבר תורה קאמרי ר"י ור"ל וכדעת הרמב"ם וכפשטא דתלמודא דריש תמורה איך קאמרי דעובר משום לאו זה דלא תשא דמאי שאייטיה דלא תשא הכא גבי ברכה שא"צ הא מאי דאסרי' בתלמודא דריש תמורה הזכרת שם ה' לבטלה לאו מאיסורי לאו דלא תשא הוא אלא מעשה דאת ה' אלהיך תירא והו"ל לר"י ור"ל למימ' דהמברך ברכה שא"צ עובר בעשה דאת ה' אלהיך תירא וכדאיתא בתלמודא דתמורה. אלא ממאי דאמרי' התם בתמור' דהזכר' השם לבטלה אזהרתיה אזהרת עשה דאת ה' אלהיך תירא. ור"י ור"ל קאמרי' בברכות דהמברך ברכה שא"צ עובר בלאו דלא תשא ולא קאמרי דעובר בעשה דאת ה' אלהיך תירא כדאית' בש"ס דתמורה גבי הזכרת השם לבטלה מוכח דהאי איסורא דהזכר' השם לבטלה מעשה דאת ה' אלהיך תירא דאתמר בש"ס דריש תמור' אינו אלא במזכיר את השם לבטלה בלא ברכה וכדמפרשי ליה התוס' אבל בברכה ליכא משום איסור עשה דאת ה אלהיך תיר'. אלא דמדרבנן אסיר וראו חכמים למיסמך לאיסור

זה דברכה שא"צ אלאו דלא תשא וכדכתיבנא לעיל. באופן דאדרבא ממאי דאמרי' בש"ס דתמורה דאיסור הזכרת השם לבטלה הוה איסור עשה דאת ה' אלהיך תירא ובברכה שא"צ אמרי ר"י ור"ל דעובר משום לא תשא מוכח דאין איסור ברכה שא"צ אלא מדרבנן ומאי דאמור רבנן דעובר משום לא תשא אסמכתא בעלמא הוא. ואיך כתב הרב מג"א דפשטא דתלמוד' דריש תמורה הוא כדעת הרמב"ם דהמברך ברכ' שא"צ עובר משום לא תשא ממש דאורייתא:

איברא דאנכי הרואה דבעיקר דברי הרמב"ם דסוף הלכות שבועות איכא לאקשויי טובא לפום ריהטא דהנה בדין ט' כתב השומע הזכרת השם מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שבירך ברכה שא"צ שהוא עובר משום לא תשא במו שביארנו בה' ברכות ה"ז חייב לנדותו וכו'. ובדין י"א כתב וז"ל ולא שבועה לשוא בלבד היא שאסורה אלא אפי להזכיר שם מן השמות המיוחדין לבטלה אסור ואע"פ שלא נשבע שהרי הכתוב מצוה ואומר ליראה את ה' הנכבד והנורא ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה וכו'. והשתא איכא לאקשויי טובא דהא ממ"ש בתחלה בדין ט"ו דהשומע הזכרת ה' מפי חבירו לשוא או שנשבע לפניו לשקר או שבירך ברכה שאינה צריכ' וכו' כבר ביאר לנו ביאו' רח"ב במ"ש דהשומע הזכרת ה' לשוא דחייב לנדותו דאפי' הזכרת שם ה' בלתי שבועה אסור ואמאי חזר וכתב בדין י"א ולא שבועה בלבד היא שאסורה וכו' ואם נאמר דמ"ש בדין ט' השומע הזכרת שם ה' מפי חבירו לשוא רצ"ל בשבועה לשוא. אכתי כבר בא מבואר במ"ש דגם המברך ברכה שא"צ עובר משו' נושא ש"ש לשוא דלא שבועה לשוא לבד היא שאסורה אלא אפי' להזכי' שם מן השמות המיוחדין לבטלה אסור ואע"פ שלא נשבע. שהרי מברך ברכה שא"צ לא שייך כלל לאוסרו משום שבועה לשוא דאין כאן שבועה ואין איסור ברכה שא"צ רק משום שהזכיר את שם השם לבטלה וא"כ הא תו למה לי' הא דחזר וכתב בדין י"א ולא שבועה בלבד היא שאסורה וכו'. ותו קשה טובא דממ"ש בדין ט' דברכה שא"צ עובר משום לא תשא מבואר יוצא דאיסור הזכרת השם לבטלה בלא שבועה נמי איסורו מלאו דלא תשא דהא ברכה שא"צ אין שום טעם לחייבו משום שבועה לשוא דמה שבועה שייכא בברכה וע"כ דאין איסור דברכה שא"צ אלא משום מה שמזכיר שם מן השמות המיוחדין בהברכה לבטלה וא"כ הרי מבואר יוצא מדבריו דבדין זה דכתב דמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא דגם איסור מזכיר שם מן השמות המיוחדין שלא בשבועה הוא מלאו דלא תשא. ואיך כתב בדין י"א דאיסור הזכרת השם לבטלה הוה מקרא דליראה את השם הנכבד והנורא דבכלל יראתו שלא יזכירו לבטל' וזה דלא

כמ"ש לעיל כריט' דאיסור הזכרת ש"ש לבטלה אף שלא נשבע הוה נמי משום איסור לאו דלא תשא.

אשר על כן נלע"ד להכריח מדברי הרמב"ם ז"ל אלו דגם איהו ז"ל הכי ס"ל דהא דאמור רבנן דהמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא היינו מדרבנן ואסמכוה אלאו דלא תשא לחזוק דבריהם באיסור זה ומאי דכתב ז"ל דהמברך ברכה שא"צ שהוא עובר משום נושא שם ה' לשוא רצ"ל דהוא עובר מדרבנן וכיון דאין איסור זה דמברך ברכה שא"צ אלא מדרבנן עדין לא למדונו הרמב"ם ז"ל במ"ש דהמברך ברכה שאינה צריכה חייב השומעו לנדותו משום דעובר משום נושא שם ה' לשוא. דלא שבוע' לשוא בלבד היא שאסורה אלא אפי' להזכיר שם מהשמות המיוחדין לבטלה אסור מדאורייתא די"ל דגם הזכרת השם לבטלה אין איסורו אלא מדרבנן דומיא דברכה שא"צ. לכן חזר וכתב בדין י"א דגם הזכרת השם לבטלה כלומר בלא ברכה אסור מן התורה מקרא דליראה את השם הנכבד והנורא. והא דכתב בדין ט' להשוות מברך ברכה שא"צ לנשבע לשוא או לשקר לענין שהשומע חייב לנדותו ואם לא נדהו יהא הוא עצמו בנדוי. אשר מדבריו אלו נראה לכאורה דברכה שא"צ עובר משום נושא שם ה' לשוא דבר תורה דאי אינו אלא מדרבנן מנ"ל להרמב"ם דחייב השומעו לנדותו ואם לא נדהו יהא הוא עצמו בנדוי. וכדכתיבנ' לעיל בריש אמי'ר להוכיח כן מדברי הרמב"ם ז"ל אלו דדעתו דמברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא מדאורייתא. נלע"ד דהרמב"ם ז"ל למד דבר זה ממאי דראו חכמים להחמי' באיסור זה דברכה שא"צ עד שנראה להם לאסמכיה אאיסור לאו דלא תשא אע"ג דלא שייך כלל לאו זה דלא תשא בברכה שא"צ דאין לאוסרו אלא משום הזכרת ש"ש לבטלה דאיסורו איסור עשה דאת ה' אלהיך תירא כדאיתא בש"ס ריש תמורה או מקרא דליראה את ה' הנכבד כדכתב הרמב"ם ז"ל והיינו דכדי לחזק חזוק גמור לדבריהם בהאי איסורא ראו חז"ל לאסמכיה לאיסור דברכה שא"צ אלאו זה דלא תשא כדי שיהא חמור בעיני העם איסור זה כאיסור דאורייתא דלאו זה דלא תשא ולא יקילו ביה. וכיון שכן ממילא נמי מה"ט דשלא יקילו בו יש ליתן לאיסור ברכה שא"צ כל דין איסור לאו דלא תשא דאורייתא לענין שהשומע מפי חבירו שמברך ברכה שא"צ דחייב לנדותו ואם לא נדהו יהא הוא עצמו בנדוי דאי לאו הכי אלא שהשומע מפי חבירו ברכה שא"צ אם לא נדהו השומע אין הוא עצמו בנדוי כדין השומע הזכרת ש"ש בשבועה לשוא או לשקר. הרי מזה מוכח דקיל איסור ברכה שא"צ ויבאו להקל באיסור וה ונמצא שלא הועיל חז"ל כלום במאי דאסמכוהו אלאו דלא תשא. אלא מוכרח דחז"ל החמירו באיסור זה דברכה שא"צ כעין איסור לאו זה דלא תשא דאורייתא ממש לכל דבריו דגם באיסור

זה דברכה שא"צ השומע מפיו חייב לנדותו ואם לא נדהו יהא עצמו בנדוי כדין הנשבע לשוא או לשקר דבהכי דבריהם חזקים מוצקים וקיימי'. כנלע"ד למימר בכוונת דברי הרמב"ם ז"ל. ולפ"ז מ"ש הרמב"ם ז"ל בתשו' הנקראים בשם פאר הדור סי' ק"ה דאיסור ברכות שא"צ איסור דאורייתא צ"ל דלאו איסור דאוריית' ממש קאמר אלא כוונתו דחז"ל עשאוהו כאיסור דאורייתא.

וראיתי להרב זרע אמת ח"א סי' א' שגם הוא ז"ל האריך להוכיח דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל דאיסו' ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן וכתב לפר' דברי הרמב"ם דבתשו' הנז' דלאו איסו' דאוריית' ממש קאמר וכדכתיבנא. אלא שעיקר הוכחתו הוה ממאי דשרי להזכיר את ש"ש בשבחו ולא גרע ברכה משבח וכ"כ ג"כ הגאון פני יהושע ז"ל בחי' לברכו' לדל"ג להוכיח דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרבנן ממאי דהתירו להזכיר ש"ש בדברי שבחים ותחנות וכתב דזה ברור יע"ש.

ולפענ"ד אי מהא לאו הוכחה היא דר"ל דברכה כיון שחז"ל תקנוה לברך בעתה במקום חיובה כי מברכה שלא בעתה ובמקומ' אין זה מברך לשבח אלא כמתלוצץ וכמ"ש בשבת דקי"ח ע"ב הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף ופרש"י ז"ל דנביאים תיקנו לומר בפרקי' לשבח והודייה וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ ע"כ. מה"ט נמי י"ל דאסור מדאורייתא לברך ברכה שא"צ כיון דאינו מברכה בעתה ובמקומ' שתקנוה חז"ל לברכה. ומה מאוד אני תמה על הרב זרע אמת ז"ל דאיהו גופיה כתב שם טעמא דאיסור ברכה שא"צ דהוה דוגמא להא דאמרי' בשבת דהקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף יע"ש. דלפ"ז י"ל שפיר דאיסור ברכה שא"צ דאוריית' הוי מה"ט דאינה מברכה בעתה ובמקומ' שתקנוה חז"ל ולאו שבח יחשב לו ברכתו אלא הוא כמחרף דהו"ל כמתלוצץ. ואיך מוכיח הרב ז"ל דאין איסורו אלא מדרבנן משום דהרי הברכה שבח הוא. ושטעם שאסרו חז"ל לברך ברכה שא"צ הוא פשוט דהם תקנו הברכות והם אמרו שלא לאמרם שלא לצורך כי היכי דתיהוי היכרא כשאומר אותם משום תקנת חכמים דוגמא לדבר מ"ש פ"י דשבת דקי"ח ע"ב הקורא הלל בכל יום וכו' וה"נ דכוותה וכו' א"ד ז"ל יע"ש. והוא תימא דהא מה"ט גופיה דאמרו בשבת דהקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף והיינו משום דכל שאומר השבח שלא בעתה ה"ז כמתלוצץ ולאו שבח יחשב. י"ל שפיר דמשו"ה אסורה ברכה שא"צ דבר תורה דלחשוב הברכה לשבח לא חשבינן לה כיון דאינה בעתה. ובמקומה שתקנוה חז"ל ואזלא ליה להרב ז"ל כל עיקר הוכחתו ותלמוד אשר ממנו ללמד יצא דלכ"ע אין איסור ברכ' שא"צ אלא מדרבנן. וכן נמי אין מקום למה שתמה שם על הרב מג"א ז"ל מכח זה דהברכה שבח

היא. באופן דכל עיקר הוכחתו דכתב להוכיח שם הרב ז"ל דגם להרמב"ם ז"ל אין איסור ברכה שא"צ אלא מדרבנן לאו הוכחה היא כלל לפענ"ד. ואי איכא להכריח דגם הרמב"ם ז"ל יסבור דאין איסורו אלא מדרבנן. אינו אלא על דרך שכתבנו אנן בעניותין להוכיח מדבריו וכן מעיקר דברי הש"ס ככל האמור ומדובר לעיל. אלא שדברי הרמב"ם ז"ל בתשובותיו ס' ק"ה דכתב דאיסור דאורייתא הוא לא משמע הכי זולתי אם נדחוק לפרש דבריו דלאו איסור דאורייתא ממש קאמר וכדכתיבנא וכמ"ש ג"כ הרב זרע אמת ז"ל. ועיין להריב"ש ז"ל בתשו' ססי' שפ"ד שכתב וז"ל ואע"פ שכתב הרא"ה דברכה שא"צ מדרבנן ואסמכוה אקרא מ"מ רמיזא באורייתא יע"ש. וא"כ י"ל שפיר דלכוונה זו הוא דכתב הרמב"ם בתשו' דברכה שא"צ אסור מדאורייתא כלומר דרמיזא איסוריה באוריית' כן נראה לי. ותו לא מידי.

רי

ברכה שאינה צריכה. הא דברכה שא"צ לא אסירה אלא מדרבנן ולא עבר המברך ברכה שא"צ על לאו דלא תשא ממש דבר תורה. היינו כשמברך הברכה בעת ובזמן דשייכא מיהא לברכה זו אלא דלדידיה לא צריכה ליה לברכה זו שכבר בירך ויצא י"ח ממנה וכיוצא. אבל המברך ברכה דלא שייכה לברכה זו כלל לזמן ההוא כגון שבירך ברכת המבדיל ביום אחד מימי החול דודאי הו"ל מזכיר ש"ש לבטלה ממש. בכה"ג נראה דעובר משום לא תשא ממש מן התורה כיון שאין מקום כלל להזכרת השם בהבדלה כי האי. כ"כ הגאון פני יהושע ז"ל בחי' לברכות לדל"ג סוף ד"ה תני רב אחא.

ולפענ"ד אחר המחי"ר דאין סברתו הלזו מחוורת כלל. דהא כי אמרי' דברכה שא"צ דעובר עליה משום לא תשא דאינו אלא מדרבנן אע"ג דהרי הוא מזכיר שם שמים שלא לצורך. היינו משום דכיון דבברכה הוא דמזכיר שם ה' הרי היא כשבח שיכול אדם להזכיר שם ה' כדי לשבחו. וכמו שכ"כ הגאון ז"ל הנז' שם לעיל מזה להכריח דאין איסור דברכה שא"צ אלא מדרבנן מהא דלא אסרי להזכיר השם. בדברי שבחים ותחנונים יע"ש. וכיון שכן דכל עיקר טעמא דהיתרא דברכה שא"צ דבר תורה ואין בה משום הזכר' ש"ש לבטלה מדאורייתא הוה משום דכיון דבברכה הוא דמזכיר שם השם כמזכירו בדברי שבחים הוה דלא אסיר. א"כ מה"ט אין לחלק כלל להאי חלוקא דאמר מר דהיכא דמברך ברכה שא"צ שאינה שייכה בזמן ההוא כגון שמברך ברכת המבדיל בהזכרת ש"ש בימי החול דכיון דאין מקום כלל להזכרת השם בהבדלה כי האי עובר משום לא תשא ממש דבר תורה. דהא גם כי מברך ברכת הבדלה בימי החול נמי כיון דהזכרתו את שם ה'

בברכה היא תו לא הויא הזכרת ש"ש לבטלה כיון דבברכה הוא מזכיר את ש"ש דהו"ל כמזכירו בדברי שבח ולא שייך לומר שיעבור משום לא תשא דבר תורה.

ותו דאם איתא להאי סברא דהגאון ז"ל לחלק להאי חלוקא באיסור דברכה שא"צ. איך כתבו התוס' בר"ה דל"ג והר"ן שם והרא"ש בפ"ק דקדושין להתיר לנשים לברך על מ"ע שהז"ג אף שהן אינן חייבות בהו וכתבו דמשום איסור דברכה שא"צ דעובר משום לא תשא ליכא בהני נשי משום דהא דאמרי דברכה שא"צ עובר משום לא תשא אין איסורו אלא מדרבנן והילכך הני נשי שמתכוונו' לברכה ליכא בהו משום לא תשא יע"ש דבריהם ז"ל. והשתא אף אם הא דאמרי' דברכה שא"צ אין איסורו אלא מדרב' לאו בכל גוונא דברכה שא"צ יש לומר כן דאין איסורו אלא מדרבנן אלא דוקא כשמברך הברכה במקום ובזמן דשייכא מיהא אותה ברכה אלא דאיהו לדידיה לא צריכה ליה השתא הכא לברכה זו אבל כשמברך ברכה דלא שייכא כלל בזמן ההוא כה"ג דברכת ההבדלה בימי החול עובר משום לא תשא ממש דבר תורה וכמ"ש הגאון הנז'. וא"כ נשים במ"ע שהז"ג דלא מחייבי בהו י"ל דעוברות משם לא תשא דבר תורה כיון דלגבי דידהו לא שייכא ברכות אלו דמ"ע שהז"ג והו"ל כמברכות ברכת המבדיל בימי החול. ותדע שהרי מה"ט לא עברי הני נשי בבל תוסיף בהני מ"ע משום דכיון דאינהו לא מחייבו בהו הו"ל לדידהו כשלא בזמנו דליכא משום בל תוסיף וכמ"ש התוס' זל בעירובין דצ"ו ע"א ד"ה מיכל בת שאול דמשום דשמעינן ליה לרבא בפ' ראוהו ב"ד דכ"ח דלעבור שלא בזמנו בעי כוונה ולגבי אשה דלא מחייב' בהו הוה כשלא בזמנו וכו' יע"ש. הרי דמ"ע שה"ג לגבי נשי כיון דלא מחייבו בהו כשלא בזמנו הוה ולכן לא עברי עלייהו בבל תוסיף כי לא מיכוונ'. וא"כ מינה נמי לענין ברכה כי מברכי הני נשי על הני מ"ע הו"ל כמברך ברכה שא"צ דהבדלה בימי החול דלאו זמנה היא ועוברת על לא תשא דבר תורה לפי דעת הגאון פני יהושע ז"ל. ואיך כתבו התוס' והרא"ש ז"ל בפשיטות דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג ולא עברי משום לא תשא לפי דאין איסור ברכה שא"צ אלא מדרבנן. הא גבי נשי במ"ע שהז"ג כשלא בזמנו הוה וא"כ י"ל דכמברכי ברכת הבדלה בימי החול הוה דאיכא משום איסור לא תשא ממש דבר תורה. אלא מדכתבו התוס' והר"ן והרא"ש כן בפשיטו' מוכח דלא שמיע להו כלומ' לא ס"ל לחלק כל כי האי חילוקא דאמר מר הגאון פנ"י ז"ל לחלק באיסור ברכה שא"צ דלדידהו ס"ל דכל ברכה שא"צ ואף שהיא שלא בזמנה של אותה המצוה כה"ג דברכת הבדלה בימי החול לא אסיר אלא מדרבנן כיון דבברכה הוא מזכיר את השם ולאו לבטלה חשיב דבר תורה. ולכן כתבו שפיר דנשים בברכתן על מ"ע שהז"ג לא עברי על לא תשא דברכה שא"צ. ואפילו ירצה הדוחה לדחות האי

דכתיבנא להוכיח מדברי התוס' והר"ן והרא"ש ז"ל הנז' מה שאינו. מ"מ דברי הגאון פני יהושע ז"ל וסברתו הנז' מצד עצמה לא מחוורא לפע"ד כדכתיבנא בריש אמי"ר. סוף דבר דלפי מאי דכתבו הראשונים ז"ל דאיסור ברכה שא"צ אינו אלא מדרב' גם במברך ברכה שא"צ שלא בזמנה כגון ברכת הבדלה בימי החול לא עבר על לא תשא ממש דבר תורה כיון דבברכה מיהא הזכיר את שם ה' דהו"ל כמזכיר ש"ש בדברי שבח. ולא אסיר אלא מדרבנן. ודלא כהגאון פנ"י ז"ל דס"ל דבכה"ג עובר משום לא תשא ממש דאורייתא. דליתא לפע"ד. ותו לא מידי.

ריא

ברכה שאינה צריכה. לאו דוקא ברכה שאינה צריכה לו כלל והיא ברכה לבטלה ממש היא דאסורה. אלא אפי' כ כשאין אותה הברכה לבטלה בעת ברכתו רק שהיה יכול ליפטר מברכה זו ואיהו גרם להביא עצמו בדבר לידי חיוב ברכה. ברכה שאינה צריכה מיקרייא ואסור. כדאיתא ביומא פרק בא לו דף ע' עלה הא דתנן התם ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה וכו' ואמאי נגלול ונקרי אמר ר"ה לפי שאין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור. ונייתי אחרינא ונקרי ר"ה בר"י משום פגמו של ראשון ור"ל אמר משום ברכה שא"צ ופרש"י ברכה שא"צ שיהא צריך לחזור ולברך לע"ש. הרי שאע"ג שאם יביאו ס"ת ויחזור ויברך לאו ברכה לבטלה היא דחייב הוא לברך על השני אפ"ה לא התירו לו להביא ס"ת אחר משום ברכה שא"צ. ולמדו מזה התוס' והרא"ש פרק כסוי הדם לאסור איסר לשוחט שלא יפסיק אפי' בדבור בין שחיטת עוף לעוף אחר כדי שלא יצטרך לחזור ולברך על שחיטת העוף האחר מפני הפסקתו דהו"ל גורם ברכה שא"צ דאסיר יע"ש ובשאר הפוסקים ז"ל.

ונראה לפום ריהטא דאע"ג דאפי' לגרום ברכה שא"צ אסור מ"מ לא חמיר איסורי' לעבור עליה משום לא תשא דאורייתא או מדרבנן. דדוקא בברכה שא"צ לגמרי דאינו חייב בה כלל בעת שהוא מברכה כגון שכבר יצא י"ח מברכה ההיא או מהמצוה ההיא שמברך עליה הוא דאמרי ר"י ור"ל בפרק אין עומדין דעובר עליה משום לא תשא. אמנם הגורם ברכה שא"צ כגון ההיא דפ' בא לא דבמה שיביא ס"ת אחר לקרות בו גורם שיצטרך לחזור ולברך. או כגון המפסיק בדבור בין שחיטת עוף לעוף. אע"ג דגם זה אסיר משום גורם ברכה שא"צ מ"מ כיון דכי חוזר הוא ומברך על הס"ת השני שהביא או על שחיטת עוף השני בחיוב הוא מברכה דמדינ' חייב הוא לברך שנית לא שייך למימר בה דהוא נושא ש"ש לשוא בברכתו הלזו ולא אמרו ר"י ור"ל בברכה שא"צ כזו דעובר עליה משום לא תשא וכ"כ הרב מהר"ש הלוי ז"ל אב"ד דאזמיר בתשו' כ"י הביאה הרב מהר"א אלפאנדרי

ז"ל בס' מרכבת המשנה פי"ב דה' תפלה. ותמה מאוד מכח זה על מ"ש מהרשד"ם ז"ל בתשו' חא"ח סי' א' לערער על המנהג המברכי' ברכת השחר דהרי יכולים לפטור עצמם בשמיעה לשומעם מאחר שיברכם ויענו אחריו אמן ויוצאים י"ח וכתב מהרשד"ם בעירעורו על הנוהגים לברך דהם מכניסים עצמם בברכה שא"צ שכתב הרמב"ם בה' ברכות פ"א דכל המברך ברכה שא"צ עובר משום נושא ש"ש לשוא. וכתב הרב מהר"ש הלוי ז"ל ע"ד מהרשד"ם אלו שדבריו שגבו ממנו דהלא אין דמיון ברכות השחר לברכה שא"צ שכתב הרמב"ם ז"ל אלא בשיתוף השם לבד שברכה שא"צ שכתב הרמב"ם היינו שאינו מחוייב באותה הברכה כלל שכבר יצא י"ח וכו' אבל בברכת השחר שמתכוין שלא לצאת בברכת חבירו הן לו יהי דאיסורא עבד מ"מ לא בשביל זה יפטר מלברך ואפי' לפי דעתו צריך לחזור ולברך וכו' יע"ש. והא ודאי דכן נראה דבגורם ברכה שא"צ אע"ג דאסור מ"מ לא חמיר איסוריה לעבור עליו בלא תשא כהמברך ברכה שא"צ כלל ויפה תמה הרב מהר"ש הלוי ז"ל על מהרשד"ם ז"ל בזה וכ"כ הר' חיד"א ז"ל בברכ"י א"ח סי' מ"ו אות ו' יע"ש.

האמנם את זה מצאתי להרב המאירי ז"ל בחי' למס' סוטה סוף פ' אלו נא נאמרין רמ"א ע"ב שכתב וז"ל מי שברך בצבור על קריאת התורה וקורא ונמצא חסרה או יתירה או פסול אחר בספר והביאו ספר אחר צריך הוא לחזור ולברך ואין זה ברכה שא"צ אחר שהבאת ס"ת הוצרכה לו על כל פנים ומ"מ כל שאפשר לו לקרות בראשון אין מביאין אחר אפי' לפרשה אחרת הואיל ואפשר לקראה בראשון ע"י גלילה בכדי שלא יפסוק התורגמן שכל שמביא אחר לפרשה אחרת מ"מ צריך לברך ואחר שהראשון ראוי לקרות פרשה זו בו נמצא מביא עצמו לברכה שא"צ וכל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתב הרב המאירי ז"ל בפירוש דהקורא בס"ת אחד ומביא ס"ת אחר לקרות בו פרשה אחרת דגורם ברכה שא"צ וכל המברך ברכה שא"צ עובר משום לא תשא. אלמא דגם בגורם ברכה שא"צ כה"ג דקורא בס"ת ומביא ס"ת אחר דעכ"פ כי מביא ס"ת האחר צריך הוא לברך אפ"ה כתב ז"ל דהו"ל ברכה שא"צ דעוברין עליה משום לא תשא. אלא דהיא גופה קשיא על הרב המאירי ז"ל דמה ענין ברכה שא"צ דעובר משום לא תשא דאמרינן בברכות דמיירי התם במברך ברכה שאינה צריכה לגמרי דלא צריך הוא לברכה כלל בעת שהוא מברכה. לגורם ברכה שא"צ כהאי דמביא ס"ת אחר דעכ"פ צריך הוא לברך.

ריב

בזוי מצוה. אבוהון דכולהו כסוי הדם דכתיב ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו. כדאיתא בשבת דכ"ב ע"א ומוכח דאיסור זה דבזוי מצוה איסור דאוריית' הוא ודרשא גמורה היא הא דדרשינן לה מושפך וכסה. וכ"כ הגאון אריה ליב בספרו הנחמד שאגת אריה בדיני תפילין סי' מ' דל"ט ע"ב. ומיהו מדברי התוס' ז"ל דשבת שם ד"ה סוכ' תניא ממ"ש ומאי קושיא דילמא עצי סוכה לא מהני ביה תנאי דמקרא נפקא כדדריש התם מניין לעצי סוכה שאסורין כל ז' ת"ל חג הסוכות ז' ימים וגומ' ודרשה גמורה הוא וכו' אבל נוי סוכה דלא אסירי לא משום בזוי מצוה מהני בהו תנאי וכו' יע"ש. משמע לכאורה דאיסור בזוי מצוה לאו דאוריית' היא ודרשא דושפך וכסה לאו דרשה גמורה היא. ויש לדחות ולחלק בין בזוי דגוף המצוה לבזוי דנוי המצוה וליכא תו למשמע מדברי התוס' אלו דליהוי איסור בזוי מצוה דאוריית'. וכן משמע מדברי רש"י ז"ל שם בשבת ד"ה דם דאיסור דאורייתא וילפות' גמור' היא הא דילפינן מקרא דושפך וכסה.

איברא דאיכא לאקשויי לפ"ז דכיון דילפינן מקרא דושפך וכסה דבזוי מצוה אסיר. למה לי קרא דחג הסוכות לה' לאסור להשתמש מעצי סוכה כל ז' דומה חג לה' קדש אף עצי סוכה קדש תיפוק לי דאסור להסתפק מעצי סוכה כל ז' משום בזוי מצוה דאסיר מדאוריית'. והנה התוס' ז"ל בשבת שם ד"ה ואבוהון דכולהו דם הקשו דאמאי לא קאמר אבוהון דכולהו עצי סוכה דנפקי מקרא כדאמר בריש המביא דביצה ד"ל. ותירצו בשם ר"י דמשום דמעצי סוכה לא הוה ילפי' דשאני סוכה דבמסתפק מהן איכא ביטול מצוה אבל בנוי סוכה ובהרצאת מעות לאור נר חנוכה ליכא ביטול מצוה עכ"ד ז"ל יע"ש. וא"כ כ"ש דקשה קושיין דל"ל קרא דגבי עצי סוכה תיפוק לי משום דאיכא בזוי מצוה כי מסתפק מעצי הסוכה ולא עוד אלא דמבטלן ממצותן דאיכא בזוי טפי. אשר מכח זה היה נראה להוכיח דאיסור בזוי מצוה לאו דאורייתא היא וקרא דושפך וכסה לאו דרשה גמור' היא והאי קרא איצטריך לאידך דרשה דדרשינן מיניה בחולין דפ"ו מי ששפך הוא יכסה. ולכן שפיר איצטריך רחמנ' למכתב חג לה' גבי עצי סוכה לאוסרן מדין עצי הקדש כדדרשינן מה חג לה' קדש וכו'. ויש ליישב:

ריג

בית הכנסת עושין אותה בית המדרש. אבל אין עושין בית המדרש בית הכנסת שקדושת בית המדרש חמורה מקדושת בית הכנסת. כדאיתא במגילה פרק בני העיר דף כ"ו סע"ב:

ונסתפק הרב מג"א ז"ל ריש סי' קנ"ג אם מותר לעשות מבית הכנסת בה"מ ליחיד בביתו. דהא בית המדרש דיחיד בביתו אין לו קדושה כל כך כמו שפסק מרן בש"ע סי' קנ"א סעיף ב' בשם י"א. או דילמא גם בית המדרש ליחיד בביתו מותר לעשות מבית הכנסת. וכתב דמהא דפסק בש"ע סי' פ' סעיף י"ח דבית המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת וכו' ובהגהה שם די"א דאפי' בלא עשרה עדיף להתפלל בבה"מ הקבוע לו וכו' מוכח דשרי לעשות מבית הכנסת בה"מ אפי' ליחיד בביתו זת"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אחר המחילה רבה דמאי דמייתי מר כחא דהיתרא מהא דסי' צ' לא שמיה מתיא כלל דהתם מאי דשרינן ליה ליחיד להתפלל בבית מדרשו הקבוע לו בביתו ואפילו ביחיד למ"ד. לאו משום דאפי' בה"מ דיחיד בביתו קדוש יותר מבית הכנסת. בלא התם טעמא אחרינא הוא משום דמיירי ביחיד שתורתו אומנותו ומשום בטול מלמודו בעת יציאתו מבית מדרשו ללכת לבית הכנסת בעת שצריך למכניף עשרה לבית מדרשו ומשום שלא יבטל כלל מקביעות למודו בבית מדרשו דהוא קבוע על למודו שם תמיד בלא בטול כלל הוא שהתירו לו להתפלל בבית מדרשו. אבל לענין לעשות מבית הכנסת בית המדרש ליחיד בביתו יש לומר דאסיר כיון דאין קדושת בית המדרש של יחיד בביתו חמור כל כך כמבואר בש"ע סי' קנ"א סעיף י"ב וכן מוכח טפי מדברי הש"ע שם שכתב וי"א שמה ששנינו בקדוש' בתי מדרשו' רא"ל של רבים דומיא דבה"כ אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו אין לו קדוש' כל כך ע"כ וממ"ש שמה ששנינו בקדוש' בתי מדרשות מוכח דכל מה שנשנה בש"ס בקדושת בתי מדרשות רצ"ל של רבים. ובכל מה ששנינו הוה נמי הא דבית הכנסת עושין אותו בית המדרש דרצ"ל בית המדרש של רבים.. ועוד דבהא דבית הכנסת עושין אותו בית המדרש מוכח כן להדיא מהש"ס דבבית המדרש של רבים מיירי דהכי איתא התם בפ' בני העיר אמר רב פפי משמיה דרב מבי כנישתא לבי רבנן שרי מבי רבנן לבי כנישתא אסיר. הרי דנקיט להבית המדרש הלזה בשמא דבי רבנן דהיינו של רבים דהם רבנן. וכן מוכח עוד ממאי דאית' התם בתר הכי דרש בר קפרא מאי דכתי' וישרף את בית ה' וגו' ואת כל בית גדול וגו' ואת בית גד ר"י ורישב"ל חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וכו הנה דטעמא דבית המדרש שהוא יותר קדוש מבית הכנסת הוא לפי שמגדלין בו תורה מוכח מזה דהיינו שיש בו למוד תורה לרבים רבנן ותלמידהון דבהכי הוה בית שמגדלין בו תורה. ומשו"ה הוא דאמר ריב"ל לעיל דבה"כ מותר לעשותו בה"מ דהוא דריש בית גדול שמגדלין בו תורה וכמו שפי' רש"י ז"ל שם ד"ה מותר לעשות בה"מ וכו' יע"ש ובדברי התוס' ד"ה כוותיה

דר"פ באופן דלפענ"ד נראה דבה"מ של יחיד לא שרי לעשותו מבית הכנסת ודלא כהרב מג"א ז"ל כנ"ל. ותו לא מידי:

ריד

בדיקת חמץ. לדעת רש"י ז"ל ריש פ"ק דפסחי' טעמא דבדיקת חמץ כדי שלא יעבור על בל יראה ובל ימצא. אבל התוס' ז"ל הקשו על פירש"י ז"ל כיון דצריך ביטול כדאמר בג מ' ד"ו הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בבטול בעלמא סגי אמאי הצריכו חז"ל בדיקה כלל ולכן כתבו בשם ר"י ז"ל דאע"ג דסגי בבטול בעלמא החמירו חז"ל לבדוק חמץ ולבערו שלא יבא לאכלו יע"ש בריש פסחים:

והנה הרב לשון למודים ז"ל בא"ח דפ"ד ע"ז הקשה על דברי התוס' ז"ל דגם לשיטתנו קשה דהא אינהו סברי לקמן דף ד' דהשבתה הבערה היא למה הצריכה התורה בדיקה וביעור כיון דבבטול סגי. ותירץ דלהכי הצריכה התורה ביעור שלא יבא לאכלו את"ד ז"ל יע"ש. ולפענ"ד אחרי המחי"ר תירוצו תמוה דהא התוס' כתבו בבירור דהחמירו חז"ל לבדוק ולבערו אשר מדבריהם אלו מפורש יוצא דמדאוריית' כל שביטל סגי ולא מחייב לבערו משום שלא יבא לאכלו דרחמנא לא חש כלל להאי חששא דשלא יבא לאכלו רק חז"ל הוא דהחמירו לחוש להאי חששא דשמא יבא לאכלו והצריכו גם בדיקה וביעור אף שביטל.

האמנם עיקר מאי דקשיתיה להרב ז"ל ע"ד התוס' ז"ל. אחר המחילה רבה דאין כאן מקום לקושייתו כלל דהא דס"ל להתוס' דהשבתה הבערה היא היינו לאחר זמן איסורו דלא מהני תו ביטול וכאשר מבואר יוצא מדבריהם ז"ל ד"ד באותו הדבור דמייתי הרב ז"ל לאקשויי עלייהו שכתבו שם וז"ל ועוד דתשביתו אמרי' לקמן מאך חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר איסור לא מהני ביטול עכ"ד ז"ל יע"ש. ולפ"ז תו לא קשיא כלל לדידהו ממאי דס"ל. דהשבתה הבערה היא למה הצריכה התורה בדיקה וביעור כיון דבביטול בעלמא סגי. כדקשיא ליה להרב ז"ל. דאין הכי נמי כי מבטל ליה קודם זמן איסורו ודאי דסגי בהכי דבר תורה ולא צריך תו לבדיקה וביעור כלל. אלא שאם לא ביטל קודם זמן איסורו דהביטול מהני אז ואחר איסורו תו לא מהני ביטול אז אמרה תורה תשביתו דהיינו הבערה כיון דלא ביטלו קודם ועכשיו הוא כבר זמן איסורו ולא מהני ביטול. אבל לרש"י ז"ל דפי' עלה דמתני' דקתני אור לי"ד בודקין דהוה קודם זמן איסורו דטעם הבדיקה הוא שלא יעבור בב"י וב"י ובש"ס אמרו דהבודק צריך שיבטל וכיון דע"כ מיירי בביטל ומדאוריית' בביטול סגי לא צריך תו לבדיקה וביעור. לכן הקשו שפיר לפירש"י דכיון דהאי בדיקה ע"כ במבטלו נמי איירי כדקאמר הש"צ דהבודק צריך

לבטל וסגי בביטול בלחוד דבר תורה אמאי הצריכו חז"ל בדיקה וביעור כדי שלא יעבור בב"י הא כיון דביטלו תו לא עבר עליו בב"י וזה פשוט וברור בכוונת דברי התוס' ז"ל ותם אנכי ולא אדע מאי קשיא ליה להרב הנז' על דבריה' ממ"ש בד"ד דהשבת' הבערה היא. אחר דשם ביארו באר היטב דהא דהשבתה הבערה היא היינו לאחר זמן איסורו דלא מצי תו לבטלו. סוף דבר שדברי הרב ז"ל נפלאו ממני בזה. ותו לא מידי:

רטו

בדיקת חמץ. הרב בית דוד ז"ל בתשו' א"ח סי' קמ"ו הקשה דכיון דמן התורה בביטול סגי וחכמים גזרו לבערו שמא יבא לאוכלו למה גזרו עוד לבדוק הא הוי גזירה לגזירה וכ"ש מ"ש שלא יתחיל בשום מלאכה ולמוד שמא ימשך וישכח מלבדוק דהוו שלשה גזירות שמא ישכח ושמא יש חמץ ושמא יאכלנו יע"ש. והרב מהרח"א בכ"ר דוד ז"ל בפירושו על ההגדה הנדפס בסוף ספר אשדות הפסגה די"ז ע"ד הביא לקושיית הרב ב"ד ז"ל הלזו וכתב דנעלם ממנו דברי התוס' במנחות דס"ז ד"ה כדי דגבי חמץ החמירו כודאי של תורה יע"ש א"ד ז"ל יע"ש. ואני אומר דגם מעיני קדשו של הרב מהרח"א ז"ל נעלם מ"ש התוס' בנדה דט"ו ע"ב ד"ה בהמתו דשם הקשו גם כן להך קושיא שהקשו במנחו' שם ותירצו בשם ר"י דמודי שלא בטלו דהוי ודאי דאורייתא ועוד אור"י וכו' יע"ש הרי. דר"י בעל התוס' ז"ל לא שמיע ליה כלומר לא ס"ל להאי סברא דכתבו התוס' במנחות דבחמץ החמירו כודאי של תורה. וא"כ לסברת התוס' בשם ר"י דמס' נדה ודאי דקשיא להאי קושיא דקשיא ליה להרב ב"ד ז"ל.

האמנם לדידי חזי לי דאעיקרא אין כאן מקום לקושיית הרב ב"ד ז"ל. דכוליה חדא גזירה הוא דמה שהצריכו חז"ל לבדוק לאו גזיר' דשמא ימצא חמץ בפסח ויבא לאוכלו. אלא משום דודאי הוא שימצא שם חמץ דכיון דמשתמש שם בביתו כל השנה בחמץ חזקה גמורה היא שיש שם חמץ ודאי וא"כ בודאי שימצא שם חמץ בתוך הפסח כשלא יבדוק לבערו קודם הפסח ולאו משום חששה בעלמא דשמא ימצא שם חמץ הוא דגזרו. חז"ל וכן נמי הא דיבא לאוכלו קרוב לודאי הוה משום דכיון דרגיל בו כל השנה לא בדיל מיניה וקרוב שיבא לידי שכחה שהוא פסח שאסור בו ויאכלו וכן נמי הא דאסרו במלאכה ולמוד קודם הבדיקה הוה נמי קרוב לודאי שעל ידי עסקו במלאכה או בלמוד איידי דטריד בעסקו במלאכה או בגרסיה והבדיקה אינה רק פעם בשנה ישכח ודאי מלבדוק ולכן הו"ל כל הני כולהו חדא גזירה דחזקה שיש שם חמץ ואם לא יבדוק לבערו קודם הפסח ודאי שימצא שה חמץ וכאשר ימצאנו יש לחוש לחששה שהיא קרובה שיבא לאכלו כיון דרגיל בו כל השנה ולא בדיל מיניה וכמ"ש התוס' בריש פסחים דמה"ט

הצריכו חז"ל בדיקה בחמץ יותר משאר איסורי הנאה כערלה וכלאי הכרם ובשר בחלב. ואם יתעסק במלאכה או בלמוד קרוב לעת הבדיקה איידי דטריד ודאי שישכח מהבדיקה ולא יבדוק וכשלא יבדוק ודאי שימצא שם חמץ בתוך הפסח ויש לחוש שיבא לאכלו כשימצאנו. באופן דאין כאן גזירה לגזירה אלא כולהו חדא גזירה דשלא יבא לאכלו היא. כנלע"ד פשוט וברור. ותו לא מידי.

רטז

ביטול חמץ. לדעת רש"י ז"ל ריש פסחים ד"ד ע"ב ד"ה בביטול בעלמא וכו' הא דביטול מהני דאוריית' לחמץ נפקא לן מדכתב רחמנא תשביתו ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה. אבל התוס' ז"ל דחו שם פי' רש"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול וכתבו בשם ר"י ז"ל דה"ט דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי משום דמאחר דביטלו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדקאמר אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. וכ"כ הר"ן ז"ל שם בתוספת ביאו"ר דניהי דמאי דהוי ברשותיה דאיניש לא מצי מפקיר ליה כה"ג דהוא מפקירו בלב חמץ שאני לפי שאינו ברשותו של אדם אלא שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ומשו"ה בגילוי דעתא בעלמא דלא ניחא ליה דליהוי ליה זכותא בגוויה כלל סגי ומהני אפי' לחמץ ידוע יע"ש.

והנה הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הנחמד צל"ח לפסחים הקשה לפירש"י דביטול נפקא לן מתשביתו א"כ הרי מפורש בקרא דאפי' בחמץ דידיה כי מבטלו בלבו תו לא קא עבר אבל יראה וב"י ולפ"ז למה לי דכתב רחמנא לא יראה לך למעוטי של החרים ושל גבוה דהשתא ומה בשלו אחר שבטלו שוב אינו שלו ואינו עובר עליו של אחרים ושל גבוה מבעיא דאינו עובר יע"ש מה שתירץ.

ולפענ"ד אעיקרא קושייתו ליתא כלל דלפי פי' רש"י ז"ל לא הוי הטעם משום דכי מבטלו אינו שלו אלא משום דהוא מבטלו ומחשיבו לעפר בעלמא דלא חשיב תו לכלום וכמ"ש מהריק"ו ז"ל בשורש קמ"ב דהקשה שם לדעת התוס' דבטול מדין הפקר מהא דקי"ל דהפק' בעי שלשה וכתב אבל לדברי רש"י והרמב"ם דכתבו דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי דהיינו מתשביתו ל"ק כלל דלדידהו אינו מטעם הפקר אלא שעושהו כעפרא בעלמא כדמשמע לשון השבתה והוי דומיא דההיא דתבן ובטלו בפ"ק דסוכה ובפ' חלון בעירובין וזה ודאי מהני ואפילו ביחיד א"ד ז"ל יע"ש. ולפ"ז אי לאו דכתב רחמנא לך למעוטי של אחרים ושל גבוה. מהא דכתב רחמנא תשביתו למימר דמהני ביטול לשלא יעבור בב"י הוה אמינא דדוקא במבטל חמצו הוא דאינו עובר משום דהרי בטלו ועשאו כעפרא בעלמא אבל בחמץ של אחרים דלא עשאו הוא כעפרא וחמץ הוא בעיניו כי רואהו הוא

עובר עליו בב"י וב"י. להכי כתב רחמנא לך למעוטי לשל אחרים דאף שלא ביטלו הוא ולא עשאו כעפרא אפ"ה אינו עובר עליו בב"י וב"י לפי שאינו שלו. כנלע"ד. ותו לא מידי.

ריז

בטול איסור ברובא. דבר תורה חד בתרי בטל. וכתב המרדכי ז"ל בחולין פרק הזרוע בשם רבינו משולם ז"ל דליכא למימר בטול ברוב אלא בדבר שהיה נכר בפני עצמו תחלה ואח"כ נתערב. אבל בדבר שתחלת ביאתו לעולם מעורב כגון הא דאיתא בב"ק פ"ב שכבת זרע של זב מטמא במשא לפי שא"א בלא צחצוחי רוק. ליכא למימר דבטיל והא דתנן פרק המפלת שיליא בבית טמא ור"ש מטהר ומסיק טעמא דר"ש משום ביטול ברוב שנמחק ונימוח הוולד ונתבטל ברוב. התם נמי הוולד היה ניכר קודם שנימוח א"ד ז"ל יע"ש.

והנה הרב מ"ל ז"ל פ"א מ"ה מטמאי משכב ומושב הביא להאי סברא דהמרדכי בשם רבינו משולם ז"ל הנז' וכתב דיש סעד לחלוק זה מההיא דאיבעיא לן בפרק בהמה המקשה עלה ס"ט מהו לגמוע את חלבו וכו' ולכאורה קשה דאף דנימא דיש לחלק בין חלב זה לחלב דעלמא אכתי לישתרי מטעם ביטול דאף דאבר זה מסייע בהויית החלב מ"מ פשיטא שהחלב מתהווה מרמ"ח אברים והו"ל כחלב טריפה שנתערבה בכשרה דבטל ורבינו בפ"ה ממ"א כשהביא דין זה כתב דאסור לשתותו מספק הואיל והוא בא מכלל האיברים ויש בה אבר אחד אסור וה"ז כחלב טריפה שנתערבה בחלב טהורה ע"כ. ואתמהה דממקום שבאת מה התם מהני ליה בטול הכא נמי ליהני ליה בטול. אלא ודאי דשאני התם שתחלת ביאתו לעולם היה מעורב ומשו"ה לא מהני ביטול. שוב ראיתי לחכמי אשכנז שכתבו דאם היה ששים בבהמה בבשר וגידין ועצמות כנגד האבר האסור כל החלב מותר מטעם תערובת שנתבטל בס' עכ"ד. ואני תמה ע"ד דאי שייך בזה בטול הרי יצא חלב זה מחשש איסור תורה דהא פשיטא דאיכא רובא דהיתרא וא"כ אין כאן כי אם איסור דרבנן דבעי' ס' וכיון דהויא בעיא דלא איפשיטא הו"ל למיזל לקולא כדין כל ספיקא דרבנן דאזלינן לקולא וכמ"ש הראשונים ז"ל דאם נתערב מין במינו ונשפך בענין שאין יכולין לעמוד עליו לשערו אם נודע שהוא רובו היתר מותר. אלא ודאי דהכא לא שייך בטול וכסברת רבינו משולם. וראיתי למעכ"ת הוא הרב מהר"י אלפאנדרי שרצה להליץ בעד חכמי אשכנז וכתב דשאני הכא דחלב של האבר מתחלה בעודה בתוך האבר לא היתה מעורבת עם שאר כל החלב שבגוף כיון שיש לה מקו' מיוחד בלתי תערובת ונסתייע לחלוק זה ממ"ש התוס' בפ"ב ובחי' עלה דשחט ואח"כ חתך וכמו שיע"ש. והנה כפי חלוק זה הליץ מעכ"ת בעד חכמי אשכנז והגדיל התימא על כל הפוסקים ז"ל

שפסקו בעיא זו לחומרא והיה להם לפסוק לקולא כיון שכבר נתבטל ברוב וכמו שכתבנו למעל'. ויותר נראה לי שהראשונים ז"ל לא שמיע להו חלוק זה וס"ל דלא שייך בטול בחלב זה כיון שתחלת ביאתו הוה מעורב והתוס' בפ"ב דזבחים קושטא דמילתא קא אמרי דאפי' נתערב דם כשר עם דם פסול אינו בטל ברוב משום דגזרינן גזירה במקדש א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהעלה הרב מ"ל ז"ל להסכים כל הפוסקים להאי סברא דרבינו משולם ז"ל. ודחיק נפשיה ליישב גם דברי התוס' דפ"ב דזבחים דמייתי מינייהו סיעתא הרב מהר"י אלפאנדרי ז"ל לדבריו.

ולענ"ד עיקר קושי' הרב מ"ל ז"ל אשר מכחה ללמד יצא דהכי סבי"ל לכל הפוסקים ז"ל נר' דל"ק דהא כללא הוא דכל שהספק נפל בדאורייתא אע"ג דבתר הכי מתגלגל הדבר להיות איסור דרבנן ע"י תערובת לא מקרי ספיקא דרבנן וכמ"ש הש"ך בי"ד סי' ק"י והפר"ח שם והסכים בזה גם הרב מ"ל ז"ל גופיה בה' בכורות פ"ד יע"ש. וא"כ משו"ה הכא שפיר עבדו הפוסקים ז"ל דפסקו להחמיר והיה טעמם דכיון דההלב של האבר מתחלה בעודה בתוך האבר קודם שנתערב נאסר משום ספיקא דאורייתא כי יתגלגל אח"כ בשעת יציאתו לעולם שנתערב עם חלב שאר האברים דרך יציאתו הו"ל ספק תורה שנתגלגל להיות איסורא דרבנן דקי"ל דלא. מקרי ספיקא דרבנן. שוב ראיתי להרב שער המלך ז"ל בה' מקואות בקונ' הספיקות ד"פ ע"ג שהביא דברי הרב מ"ל ז"ל הנז' והרגיש עליה מהא דספק תורה שנתגלגל וכו' וכתב דכל שבאו הב' ספיקות ביחד כ"ע מודו דשרינן והילכך הכא דכיון דכשיוצא החלב לאויר העולם חלו בו ב' הספיקות יחד אע"ג דבעודו החלב בתוך האבר הוי ספק דאוריית' מ"מ כל זמן שלא יצא החלב לאויר העולם לא חלו בו ידים להיות הדבר בספק דבעודו בתוך האבר אין כאן שם חלב כלל וכשמתהווה החלב לצאת לאויר העולם הוא שבא הדבר לכלל ספק ובאותה שעה הרי חלו בו שתי הספיקות כאחת א"ד ז"ל יע"ש. ולע"ד אחרי המחילה רבה אין דבריו מוכרחין כלל דאע"ג דודאי כל שחלו ב' הספיקו בב"א לכ"ע חשיב ספיקא דרבנן היינו כגון ביצת ספק נבילה וכההיא דתבשיל שנמצאו בו חיטים שאינן מבוקעות תמיד שנאסר התרנגולת או החטים מכח ספיקא דאוריית' הותרה הביצה והתבשיל מכח ספיקא דרבנן וכמ"ש הרב שער המלך ז"ל שם לעיל. אמנם הכא כיון דההלב של האבר שנסתפקו בו בש"ס מתחל' כי נאסר מפני ספק לחודיה קאי בלי תערובת אע"ג דאינו לפנינו שהרי הוא מכונס במקומו ולא חלו בו ידים מ"מ שם חלב עליו בכל מקום שהוא ואסור הוא אלא שמתערב אחר פרישתו מהאבר דרך יציאתו עם רוב החלב דהיתרא שפיר הוי ספק תורה שנתגלגל דלא חשיב ספיקא דרבנן אע"ג דבשעת יציאתו לאויר

העולם יבא בב' הס' בב"א אנן בתר עיקר מקום עקירתו אזלינן דהוא האבר אשר בו נתהווה דבאיסור נתהווה מספיקא דמה לנו בזה שלא חלו בו הידים אטו חלות הידים הן האוסרין אותו הלא ממילא הוא נאסר במקומו בכל מקום שהוא ושם חלב אסור עליו בכל מקום שהוא דומיא דשליא שהביא המרדכי ז"ל דחל עליו שם טומא' קודם שיצא לאויר העול' וכמ"ש הר"ב מ"ל ז"ל שם לעיל. ובכן אף אנן נימא הכי לענין ספק שנתגלגל דחל עליו שם חלב אסור במקומו.

איברא דהרב ש"ך ביו"ד סי' י"ד סקי"ב הביא דברי הרב"ח ז"ל שכתב דאם היה ס' בבמהמה בבשר וגידין כנגד האבר האסור כל החלב מותר מטעם בטול בס' וכתב הש"ך ז"ל ע"ד ואני תמה מי הגיד להם נביא ותזה שמא מאבר קטן החלב מתגדל הרבה יותר מאבר אחר גדול ולעולם אינו בטל והכי משמע פשטא דש"ס ופוסקי' אח"כ מצאתי שכתב הדרישה סברא זו מיהו י"ל דלא יהא אלא ספק אם יש ס' כיון דהוי מין במינו דבטל מה"ת ברוב אלא מדרבנן צריך ס' הו"ל ספק דרבנן ולקול' וכדאי' לקמן ס' צ"ח ס"ב והכי אמרינן נמי לקמן סי' פ"א ס"ק ח' ע"ש א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהרב ז"ל בהסכמה עלה דלא יהא אלא ספק אם יש ס' הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא. וקשה דהא איהו ז"ל גופיה בסי' ק"י סמך שתי ידיו על האי כללא דכל ספק תורה שנתגלגל וכו לא חשיב ספיקא דרבנן ואיך הכא כתב בפשיטות דהו"ל ספק דרבנן ולקולא וצ"ל לדעתו כחלוק הרב שער המלך ז"ל הנז'. וכבר כתבתי דאין חלוק זה דהרב שער המלך ז"ל מחוור. וגם עיקר דברי הש"ך ז"ל הם דברים תמוהים מצד עצמם דא"כ מאי קא מבעיא לן בש"ס הא לא נ"מ מידי דהן לו יהא דחלב האבר הנז' אסור בודאי כיון דמדאוריית' מין במינו חד בתרי בטל וס' אינו אלא מדרבנן וכל חלב היוצא מבהמה זו יש להסתפק אי איכא ס דחלב כשר הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא.

והנה מה שנסתייע הרב מהר"י אלפנדרי ז"ל מדברי התוס' דזבחים והרב מ"ל ז"ל נדחק לומר דקושטא דמילתא קאמרי וכו' כנז' לפום ריהטא. נלע"ד דליכא שום סיוע כלל מדברי התוס' ז"ל דהנה התם בזבחים דכ"ה הכי גרסי' אמר ר' אמי אמר ר"א הוא בפנים ורגליה בחוץ חתך ואח"כ שחט כשיר' שחט ואח"כ חתך פסולה ופרש"י ז"ל חתך רגליה ואח"כ שחט כשרה שלא נתערב דם פסול יוצא עם דם שבמזרק שנתקבל בו הדם וכו' שחט ואח"כ חתך פסולה שמשנשחטה נפסל דם הרגלים ביוצא וכל דמי הבהמה יונקים זה מזה ועולה ויוצא דרך בית שחיטה ונתערב בדם המזרק ופסלו ע"כ. וכתבו שם התוס' שחט ואח"כ חתך פסולה דדם פסול אינו בטל ברוב כדמוכח פרק התערובת דגזרי' גזירה במקדש ע"כד ז"ל. ויש לפרש דבריהם ז"ל דהוקשה להם דמדאקמר סתם שחט

ואח"כ חתך פסולה משמע דאפילו דחתך אחר שקבל כבר רוב הדם שבבהמה במזרק והיה הנשאר מדמה מעט באופן שהדם הכשר שקבל במזרק אחר השחיטה קודם שחתך רבה על הדם שיצא אח"כ מהבהמה אחר שחתך אפ"ה פסולה ולא אמרינן דבטל ברוב הדם שקבל במזרק קודם שחתך ולזה כתבו משום דדם פסול אינו בטל ברוב אבל אה"נ דמודים התוס' דדם הרגלים בדם שאר כל האברים. קודם שיצא לאויר העולם אינו בטל וכדעת ר' משולם ז"ל:

ולולי דמסתפינא הוה אמינא דאדרבה מהך סוגיא ומדברי התוס' ז"ל הנז' יש להביא ראיה לסברת ר"מ ז"ל והיה בהניח הנחה סוברת דכיון דטעמא דדם פסול אינו בטל ברוב משום גזירה הוה א"כ בכה"ג דדם הרגל בטל ברוב דם שאר האברי' קודם שיוצא לאויר העולם מנ"ל דגזרי' גזירה במקדש דע"כ לא איפליגו בדע"ח ע"ב אי גזרי' גזיר' במקד' אלא בנתערב דם כשר בדם פיסולין שדם הפסול הוא בעין אמנם בכה"ג דכל שהוא בתוך האברים אין שם דם פסול עליו וכי יוצא לאויר העול' ליתא להדם הפסול שהרי נתבטל דרך יציאתו לא שייך למגזר אטו דם פסול בעין שנתערב עם דם כשר וע"ש בדף ע"ט ע"ב בש"ס ורש"י ותוס' ז"ל יע"ש. וא"כ מנ"ל דבכה"ג נמי גזרינן גזירה במקדש. אמנם אי אמרי' כסברת ר' משולם ז"ל ניחא דהשתא כיון דדם הרגל אינו בטל ברוב דם שאר האברים נמצא דבשעת יציאתו לאויר העולם כל דם היוצא אחר שנחתך דם פסול בעין הוא שמתערב עם דם הכשר שקבל כבר במזרק ופוסל דם שבמזרק אפילו שהדם שבמזרק רבה עליו משום דגזרי' גזירה במקדש וכמ"ש התוס' ז"ל:

ריח

בטול איסור ברוב. הא דמדאורייתא חד בתרי בטל היינו דוקא בנתערב ואין האיסור נכר בהתערובת. אבל כל שהאיסור נכר אינו בטל לעולם אפי' חד בכמה רובא וכמו שכתב מרן ז"ל בש"ע י"וד ריש סימן ק"ט.

והנה בריש פ"ב דכלאים תנן כל סאה שיש בו רובע ממין אחר ימעט ר"י אומר יבור בין ממין אחד בין משני מינין. וכתב הרע"ב ז"ל ימעט אותו מין אחר המעור' בו עד שיפחת מרובע ויתבטל בתוך הסאה ומותר לזרוע ולא מיתסר משום זורע כלאים. וכתב ע"ד הר"ב תוי"ט ז"ל דדבר תורה חד בתרי בטל אלא דחכמים אסרו מפני מראית העין והם אמרו דפחות מרובע לסאה מתבטל כך פירש בריש מסכת שקלים. ותמיהא לי מילתא דלא שייך בטול ברוב אלא כשאין נכרין דבנכרין אין שייך לומר בטול וכ"פ בש"ע י"ד ר"ס ק"ט ובת"ח ר"ס ל"ט ובשני מיני תבואה הרי נכרין וכ"ש בתבואה וקוטנית דבמתני' דלקמן. ונ"ל דקים להו לרבנן שהתורה לא אסרה אלא כשרוצה לזרוע כלאים אבל כשאינו רוצה

לא אסרתו התורה אלא שחכמים אסרו מפני מראית העין ונתנו שיעור לדבר גם פטרו בממעט מקצתן שהם אמרו והם אמרו וכן משמע בירוש' מה אנן קיימן אם במתכוון לזרע וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ואין דבריו מחוורין וכמו שכתב בס' קול הרמ"ז ז"ל שם על דבריו ע"ש באורך ובס' שושנים לדוד שם.

אמנם כבר אמר ביה טעמא רבה דמסתברא הרשב"א בתשו' ח"א סי' רנ"ט אמאי בטל וז"ל והטעם בזה מסתברא משום דלא אפשר דאי אפשר שלא יצא בשדה פרידה אחת ממין אחר ותאסור את הכל או שיברור ביד כל זרע אשר יזרע ולא נתנ' תור' למלאכי השר' והילכ' כל שנתער' בטל ומותר לזרוע לכתחילה ואינו אסור משום זורע כלאים ולפיכך דוקא בשנתער' אבל לכתחילה אפילו חטה אחת אסור וכדגרסינן בירוש' על ההיא מתני' דכל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט וכו' אבל כלאי בגדים אין מין אחר מתערב בו אלא במקרה לעתים רחוקות שיתער' חוט של פשתן בבגד צמר ולפיכך לא ניתן להתבטל א"ד ז"ל יע"ש. ותמהני טובא על הרב תוי"ט ושאר האחרונים ז"ל דחקרו למצא טעם למה בטל ולא זכרו שרים דברי הרשב"א ז"ל דהוא בנותן טעם לזה. וכאמור:

ריט

בריה לא בטילה ברובא. והיינו כשהיא שלימה אבל אם נתרסקה לא חשיבה תו בריה והאוכלה אינה לוקה עליה משום בריה ואם נתערבה בהיתר בטילה ברוב כשאר איסורין כמבואר בפוסקים ז"ל.

ונסתפק הרב מהר"מ ישראל ז"ל בספרו הבהיר משאת משה ח"ג בי"ד סי' ג' למאי דקי"ל בענין בריה דלא בטל' ובעינן דתהוי שלימה דאם נתרסקה אינה לוקה. במי שאכל פרי שיש בו תולע' ולעסו יפה יפה עד שנתרסק התולעת ואח"כ בלעו מי מיפטר ממלקות כיון דיצא מכלל בריה. או דילמא הא קמתהני ובא בפיו דבר טמא ולילקי. ורצה בתחילה הרב ז"ל למיפשט לספיקיה הנז' מהסוגיא דס"פ גיד הנשה דק"ג דגרסי' התם בעא מיניה ר"ל מר"י אבר שחלקו מבחוץ מהו א"ל פטור. מבפנים מאי א"ל חייב. כי אתא רבין אמר חלקו מבחוץ פטור מבפנים ר"י אמר חייב ור"ל אמר פטור ר"י אמר חייב הרי נהנה גרונו בכזית ור"ל אמר פטור אכילה במעיו בעינן וליכא. אלא לר"ל היכי משכח' לה דחייב אמ' רב כהנא בגרומת' זעירתא וע"ש: בפרש"י ז"ל ושמעת מינה דהך סוגיא דלעיסה לא חשיבה אכילה דאם לא כן מאי קמיבעיא ליה מהו הא פשיטא דכיון דלעסו אע"ג דבלעו בשתים עלתה לו דהרי פיו נהנה מכזית ומה ענה אותו ר"י דחייב אמטול גרונו תיפוק לי דנהנה פיו. אלא ע"כ דליתא וכן יש להוכיח עוד ממאי דאמרי' התם כזית שאמרו בשל בין השינים כ"ע לא פליגי דאינו מצטרף כי פליגי בין החניכיים וקי"ל

דבין החניכיים מצטרף וכ"כ הרמב"ם פט"ו מה' מ"א. אלמא מפורש יוצא לנ"ד דלעיסה לא חשיבה אכילה והרי מיבטל מקמיה דמטי ליהנות גרונו ממנו. ושוב דחה ראייתו הלזו דאע"ג דנראה לפום ריהטא בריאות וטובות עדיין יש מקום לדחות דלדעת התוס' חילקו מבפנים לאו דחלקו לשנים שלא יבלענו כאחת אלא דחלקו הבשר מעל העצמות לענין שיבטל ממנו שם בריה דקי"ל דחייב אלמא חילקו מבפנים כדרך לעיסה לא יצילנו מכף האיסור. ה"נ לדאתן עלה אע"ג דלישנא דר"י דיהיב טעמא למילתא משום דהרי נהנה גרונו לא דייק כולי האי לדעת התוס' ז"ל דמשום דהכי אורחי' דלעיסה מבעי ליה לדעתם. גם ההיא דבין השינים לא מכרעא כולי האי דאיכא למימר דמאי דאינו מצטרף הוא משום דנכנס בין הדביקים ואינו משלים לאפוקי חניכיים דחכו ממתקים. ואיך שיהיה עדין הדבר שקול עד אמצא מקו' מכריע לאחד מן הצדדים איה"ב. ובתר הכי מסיק הרב ז"ל בראיה למפשט ליה לספיקי' דמילקי לקי. מדברי התוס' דמכות די"ו דאמרי' התם גבי ריסק ט' נמלין והביא אחד חי והשלימן לכזית לוקה שש חמש משום בריה וחד משום כזית נבילה וקאמר רבא משום ר"י אפילו שנים והוא ור"י אמר ר"י אפי' חד והוא ולא פליגי הא ברברבי. והא בזוטרי. וכתבו התוס' דכיון דנחתינן להכי לימא דבחד נמי ילקי שש משום בריה ומשום כזית וניחא להו משום דשמא לא שכיח דבחדא איכא כזית נקטיה למלתא בחד והוא. דשמעינן מדברי קדשם דאי הוה שכיח בנמלה כזית א"נ בשאר שרצים דשכיחי דאית בהו כזית מאן דאכליה בעיניה לקי שש חמש משום בריה וחד וכו'. והשתא אם איתא דכי מתרסקא אפומיה ע"י לעיסה חשיב רסוק ופוטרו מן המלקות היכי משכחת לה דלילקי חמש משום בריה מעולם הא מכי נתרסק עודנו בין שיניו נימוח ואין כאן בריה בעדנא דבלעיה. אלא ע"כ דליתא דהנאת פיו וגרונו כחדא שריין דתחלת קלקולו מתחיל בפה ובית הבליעה גומר וזה ברור ופשוט. והא דדייקינן להאי מדברי התוס' ולא מעיקר דברי הש"ס משום דאיכא למדחי קצת דבט' והוא וה"ה בשנים והוא למר כדאית ליה איכא למימר דהנמלה הבאה להשלים השיעור איירי בפחות פחות מחרדל דבעודו בכפו יבלענו והיינו דלקי משום דאכל בריה כברייתה. אכן למ"ש התוס' דבחדא דאיכא כזית נמי לקי כי התם א"א לצמצם ולומר דברברבי דאית בהו כזית ועוד איירי בדבלע להו בלוע אלא בדאכיל להו כי אורחייהו ואפ"ה לקי משום בריה א"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד נראה דכל שלעסה להבריה בפיו עד שנתרסקה טרם בואה לבית הבליעה ובלעה כשהיא מרוסק לא לקי משום בריה. ואמינא לה מהא דתנן פ"א דתרומות משנה וכולם שהיתה תרומה בתוך פיהם ר"א אומר יבלעו ור"י אומר יפלוטו וגרסי' עלה בש"ס

ירוש' מאי פליגין בעבד ואשה אבל בשאר ר"א מודה אמר ר"ש בר יצחק מתני' אמרה כן או נודע שהוא טבל או מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ומעשר והקדש שלא נפדו ולית ר"א פליג מ"ט דר"א משום דהתחיל בהיתר תני רבי נתן אומר לא שהיה ר"א אומר משו' דהתחיל בהיתר אלא שהיה ר"א אומר הלעוס כבלוע. אף בשבת כן אף בפסח כן אף ביה"ך כן אף בנזיר כן אף בנבלה וטריפה ובשקצים וברמסים כן יע"ש והביאו הר"ש ז"ל שם. אשר מפורש יוצא מהך פלוגתא דר"א ור"י וממאי דאתמ' עלה בש"ס ירוש' דהאי מילתא אי הוי הלעיסה כבלוע לענין חיובא דאכילת איסורין ואכילת שקצים ורמסין דהיינו בריה לפי מאי דתנא עלה רבי נתן בהא איפליגו ר"א ור"י דלר"א הלעוס כבלוע ומיד שלעסו בפיו נתחייב כאלו בלעו. ולר"י אין הלעוס כבלוע. ואף גם זאת היינו דוקא לפי מאי דתני רבי נתן אבל לפי מאי דקאמר התם בש"ס הירוש' מקמי הכי דטעמא דר"א משום דהתחיל בהיתר ודייק הכי מהמשנה והביאו הר"ש שם. וכתב דהמשנה פליגא אהא דתנא ר"ן יע"ש. מבואר דלפי סברת תנא דמתני' לכ"ע הלעיסה לאו כבלוע היא. וא"כ מינה ממילא לאיסור בריה דלא חשיבה בריה אלא כשהיא שלימה כברייתה. כי נותנה לתוך פיו ולועסה עד שנתרסקה טרם בואה לבית הבליעה וכי בא לבולעה הרי היא כבר מרוסקת ובטלה מתורת בריה בעודנה בפיו קודם הבליעה לא שייך שילקה עליה משום בריה כשבולעה אחר הלעיסה ביון דעיקר האכילה שעליה בא לו חיוב המלקות היא הבליעה ממש לא הלעיסה והלעיסה לאו כבלוע הוא והרי טרם שבא לבולעה נתרסקה ע"י הלעיסה ובטלה מתורה בריה. ועל כרחין דלא חייבה רחמנא מלקות על אכילת בריה משום בריה אלא כשהוא בולעה שלימה כמו שהיא בלתי לעיסה. ויש לתמוה טובא על הרב משאת משה ז"ל שעלה ונסתפק בזה ולא עוד אלא דאסיק דאף בלעסה בפיו ונתרסקה ובלעה בשהיא מרוסקת לקי ומייתי לה מדברי התוס' דמכות הנז'. והוא תימא רבתי על עוצם בקיאותו איך לא זכר שר להאי פלוגתא דר"א ור"י בפ"ח דתרומות דוכולם שהיתה התרומה בתוך פיהם וכו' ומאי דאתמר עלה בש"ס ירוש' והביאו הר"ש ז"ל אשר מבואר יוצא משם דלעוס לא הוה כבלוע בכל איסורין ומינה ממילא דלא שייך חיוב מלקו' על איסור בריה אלא כשבלעה והיא שלימה כברייתי' בלתי לעיסה כלל וכאמור.

ומאי דמייתי הרב ז"ל מדברי התוס' דמכות. לענ"ד לא שמיה מתיא כלל דהתוס' ז"ל ה"נ קאמרי דהוה מצי למימר בא' שיש בו כזית דחייב שש ה' משום בריה וא' משום. נבילה והיינו כשבלעו כולו שלם כברייתו בלתי לעיסה דאיכ' באכילתו כזו משום בריה וחייב נמי משום נבילה כיון דבריה מתה היא וכמו שכתבו התוס' שם ד"ה ריסק ובחולין דף

כ"ו ע"ב ד"ה ואחד חי דאחד חי דקאמר היינו שלם יע"ש. באופן דאין ראייתו מדברי התוס' דפ' אלו הן הלוקין ראייה כלל לפענ"ד.

איברא דגם מאי דכתיבנא אנן בעניותין להוכיח מהך פלוגתא דר"א ור"י בפ"ח דתרומות וממאי דאתמר עלה בש"ס ירוש' דכל שלעסה להבריה בפיו ובלעה אחר לעיסה דהיא מרוסקת לא לקי עליה משום בריה ודלא כסברת הרב מ"מ ז"ל. נראה דיש לדחות ולומר בהאי פלוגתא דר"א ור"י דתרומה דאפי' לר"י דפליג אר"א וס"ל דהלעיסה חינה כבליעה לפי הברייתא דתנא ר"ן וכן נמי לפי סברת תכא דידן דמתני' דלכ"ע הלעוס אינו כבלוע. היינו דאינו כבלוע גמור ממש כאילו כבר בלעו ממש ונגמרה כל מעשה האכילה. אבל תחלת אכילה מיהא הויא הלעיסה והבליעה ממש הבא אחר הלעיסה היא גומרת סוף מעשה האכילה. ולכן כיון שהלעיסה היא התחלה דאכילה ובליעה מיהת ל שפיר דילקה משום בריה אף שבלעו אחר לעיסה דהויא מרוסקת כשבלעה בבית הבליעה ממש. משום דכיון דכי לעסה דחשיבה הלעיסה החלה הבליעה היתה הבריה שלמה כברייתא בתוך פיו מצטרפת חלק האכילה זו דהלעיסה עם הבליעה ממש לתוך בית בליעתו הגם שהבליעה ממש בבית בליעתו היתה אחר שכבר נתרסקה ע"י הלעיסה הן בעודנה תוך פיו טרם בואה לבית הבליעה וכאילו כל גמר אכילתו ובליעתו היתה כשהיא שלימה כברייתא ומילקי לקי. וכן מבואר יוצא מדברי הרב מ"מ ז"ל בפשיטותו מדברי התוס' דמכות דהלעיסה תחלת האכילה היא ובית הבליעה גומרה ולהכי מילקי לקי.

האמנם כד דייקינן שפיר לפענ"ד עיקר האי סברא דיליה דסבור הרב מ"מ ז"ל ד בפשיטות גמור דאי אמרי' דהלעיסה תחלת אכילה היא ובית הבליעה גומר דלקי. לאו סברא מוכרחת היא כלל דאף דנימא הכי דהלעיסה אתחלתא דאכילה היא מ"מ כיון דלאו אכילה גמורה עד שיבלענו דרך בית הבליעה נראה דלא לקי משום בריה בכה"ג דכדי שיתחייב מלקות בעינן שתהא כל אכילתו תחלת' וסופה בריה שלימה כברייתא. אבל כשהיתה רק תחלת אכילתו בריה שלימ' כברייתא וטרם בואו לידי גמר האכילה כבר נתרסקה הבריה ובטלה מתורת בריה ע"י הלעיסה דהוא רק אתחלתא דאכילה ובלעה דרך בית הבליעה כשהיא מרוסקת. הרי לא אכל אכילה גמורה ושלימה מתחלה ועד סוף בריה שלימה כברייתי' דניהי דלענין איסורא בעלמא י"ל שפיר. דאיכא משום תחלת האכילה דהיא הלעיסה שהיתה אז בריה שלימה ואיסור אכילת בריה איכא מ"מ חיוב מלקות משום בריה לא מיחייב בהכי. וכן נלע"ד להוכיח מהסוגיא דפרק אלו נערות ד"ל ע"ב דאמרי' התם בזר שאכל תרומה לאביי פטור מתשלומין משו' דקים ליה בדרבה מיניה ולרבא חייב. ופרכינן ולאביי פטור והא"ר חסדא מודה רבי נחוניה ן' הקנה בגונב

חלבו של חבירו ואכלו שהוא חייב שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב אלמא דמעידנא דאגבהה קניא מתחייב בנפשו לא הוה עד דאכיל ליה. ומשני הבמ"ע כגון שתחב לו חבירו לתוך פיו. ופרכינן סוף סוף כיון דלעסיה קנייה מתחייב בנפשו לא הוה עד דבלעה ומשנינן כגון שתחב לו בבית הבליעה יע"ש. הרי דפרכינן לאביי להאי אוקמתא דבתחב לו לתוך פיו כיון דלעסה קנייה מתחייב בנפשו לא הוה עד דבלעה. והשתא אם איתא דכיון דהלעיסה הויא תחלת האכילה ובית הבליעה גומר מצטרפי תחלת האכילה דהיא הלעיסה עם גמר האכילה דהיא הבליעה ממש וכחדא אכילה הויא תחלת' וסופה לענין להתחייב עליה מלקות אשר מפני כך חייב האוכל בריה מלקות משום בריה אף שלעסה בפיו ונתרסק' קודם שבלעה דרך בית הבליעה משום דהנאת פיו וגרונו כחדא שריין דתחל' קלקולו מתחיל בפה ובית הבליעה גומר כאשר העלה הרב' משאת משה ז"ל מדברי התוס' דפ' אלו הן הלוקין. כנז' מאי פריך הש"ס בפ' אלו נערות אאביי להך אוקמתא דתחבו לתוך פיו סוף סוף כיון דלעסי' קניא מתחייב בנפשו לא הוי עד דבלעה. הא מהלעיסה כבר התחיל הקלקול דחייב עליה מיתה ובית הבליעה הוא הגומר דהנאת פיו וגרונו כחדא שריין ונמצא דבכה"ג חיוב המיתה והתשלומין בהדי הדדי אתיו ושפיר. איכא למימר דפטור מתשלומין כשתחב לו חבירו לתוך פיו. אלא מדפריך הש"ס הכי ואיצטריך לאוקמי בשתחב לו בבית הבליעה מוכח להדיא דכל דחייבתו תורה חיוב מיתה על אכילת איסור לא חל עליו החיוב עד גמר האכילה דהיינו כשבלעו דרך בית הבליעה וכל כמה דלא בא האיסור לבית הבליע' הגם שהוא בפיו ולעסו נמי לא חל החיוב דמיתה עליה. ולכן כי תחב לו חבירו לתוך פיו כי לעסו חל עליו חיוב התשלומין משום דכי לעסו קנייה וחיוב המיתה לא חלה כלל עד דבלעו ופריך הש"ס שפיר ואיצטריך לאוקמי בתחב לו חבירו בבית הבליעה.. ומינה נמי לענין חיוב מלקות כי האי דאכילת בריה לא חל חיוב המלקות עד דבלעו דמה לי חיוב מיתה דאכילת זר את התרומה ומה לי חיוב מלקו' דאכילת בריה. וכיון דאין חיוב המלקות על אכילת בריה אלא כי הויא הבריה שלימה כברייתה ואין חיוב המלקות חל עד עיקר גמר האכילה דהיינו כשבלעו ממש דרך בית הבליעה הנה כי לעסה להבריה בעודנה בתוך פיו טרם בואה לבית הבליעה נמצא דכי בלעה שאז חייל חיוב המלקות הנה היא מרוסקת ובטלה מתורת בריה וכי בולעה לאו בריה קא בלע להתחייב עליה מלקו' משום בריה. ומה דמייתי הרב ז"ל מדברי התוס' דפ' אלו הן הלוקין כבר כתבנו דלא שמיה מתיא כלל כנז"ל. באופן דאין פשיטותו דפשיט לה מר הרב ז"ל לספיקו מדברי התוס' דמכו' דלקי בכה"ג מוכרח כלל. ועדין הדבר שקול ולא עוד אלא ששיקולה מכרעת יותר

לאידך גיסא דכל דלא בלעה דרך בית הבליעה. והיא שלימה כברייתה לא לקי וכדמוכח מהך סוגיא דפרק אלו נערות גבי זר שאכל תרומה וכדכתיבנא.

אך את זה מצאתי בש"ס ירושלמי דנזיר פ"ו עלה דמתני' דריש פרק שלשה מינין אסורין בנזיר וכו' דגרסינן התם רב"י אמר לחברייא הוו ידעין דאיתפלגון ר"י ור"ל אבר מן החי שחלקו ואכלו דברי הכל פטור מה פליגין בשחלקו בפיו ואכלו ר"י עבד פיו כלפני' ר"ל עבד פיו כלחוץ אמרין ליה את מה אמר אמר לון אנא אמרי לכון הרי עולם פליגין ואתון אמרין אכין אין כיני אפי' חלקו בחוץ ואכלו יהא חייב למה דרך אכילה היא. נמלה שחלקה בפיו ואכלה הפלוגתא דר"י ור"ל ע"כ יע"ש. הרי לך מפורש בש"ס ירושלמי דהאי דנמלה דהיינו בריה שחלקה בפיו ואח"כ בלעה כשהיא מחולקת היא פלוגתא דר"י ור"ל דלר"י חייב מלקות משום בריה אף שחלקה בפיו קודם שבלעה וכי בלעה היתה מחולקת ומרוסקת משום דכן הוא דרך. אכילה ללעוס קודם הבליעה ולכן חייב עליה מלקות משום בריה הגם שלעסה ואח"כ בלעה. ולר"ל פטור דס"ל דבעינן שתהא בריה שלימה כברייתא כבית הבליעה. וידוע דהלכה כר' יוחנן לגבי ר"ל. וא"כ הרי למדנו למוד מפורש מש"ס ערוך דירוש' דכל שבא הבריה לתוך פיו אף שלעסה ואח"כ בלעה כשהיא מרוסקת חייב מלקות משום אכילת בריה לפי שכן דרך אכילה ללעוס ואח"כ לבלוע. ונוראות נפלאתי על הרב משאת משה ז"ל שנסתפק בזה ורצה למיפשט בתחלת המחשבה מהסוגי' דס"פ גיד הנשה דלעיסה לא חשיב' אכילה דאל"כ וכו' ודחאו מכח פי' התוס' דשם. ושוב פשיט לה לאידך גיסא דלקי מדברי התוס' דמכו' ככל הכתוב בדברי קדשו. ואיך לא זכר שר שהדבר בא מפורש בש"ס ערוך בירוש' דריש פ"ו דנזיר דהאי מילתא היא בפלוגתא דר"י ור"ל הנז' ולר"י דקי"ל כוותיה חייב משום דהיא דרך אכילה:

ריט

בהמה של עיר הנדחת אסורה בהנאה ולשריפה קיימה. וכתבו התוס' בחולין דק"מ ע"א ד"ה למעוטי צפורי עיר הנדחת וצ"ע בבהמת עיר הנדח' אם עבר והקדיש' והקריבה אם הוא קרבן כשר כיון דלשריפה קיימה. וביאר דבריהם הגאון מהרש"א ז"ל שם דכוונתם בהקדישה קודם שנעשה עיר הנדחת דלא חל עליה איסורא דעיר הנדחת כדאמרינן פ' חלק שללה ולא של הקדש ולאחר שנעשית עיר הנדחת ודאי לכתחלה דאסיר להקדישה ולהקריב' משום דמאיס כדאמרינן בסוף פרק כסוי הדם גבי שופר של ע"ז. אכל הא ק"ל בעבר והקדישה והקריבה. שיהיה קרבן כשר כיון דלשריפ' קיימה וכתותי מיכתת שיעוריה כדאמרי' ס"פ כסוי הדם דלא יצא בשופר של ע"ז דישראל מה"ט א"ד ז"ל יע"ש.

ולפום ריהטא יש לתמוה דמה שייך כתותי' מכתת שעוריה הכא גבי קרבן אטו קרבן שיעורא בעי. ומצאתי להרב שער המלך ז"ל פ' מהלכו' גירושין דפ"ג ע"ד שכתב וז"ל ועיין בתוס' חולין דק"מ ע"א ד"ה למעוטי שנרא' מדבריה' דס"ל דהלכה כר"ש דכל העומד לישרף כשרוף דמי דאי לא כן נראה דלא קשה מידי שהרי בהמת קדשים הוי דבר שאין צריך בו שיעור ע"ש ודוק א"ר ז"ל יע"ש. הנה שהרב שעה"מ הוכיח מכח זה דלא שייך בקרבן ה"ט דכתותי מיכתת שיעוריה משום דבהמת קדשים הוי דבר שא"צ בו שיעור דע"כ דהתוס' דחולין הנז' דכתבו דבהמת עיר הנדחת אינה כשירה לקרבן משו' דלשריפה קיימה דס"ל דהלכה כר"ש דכל העומ' לישרף כשרוף דמי. וקשה טובא על הגאון מהרש"א ז"ל דכתב בכוונת דברי התוס' דטעמייהו משום דכתותי מיכתת שיעוריה וכדאמרי' גבי שופר של ע"ז דישראל דפסול מה"ט. ויש להעיר על הרב שער המלך ז"ל דלא הזכיר לדברי. הגאון מהרש"א ז"ל שכתב שלא כדבריו בזה.

האמנם כד דייקינן שפיר נלע"ד דמאי דפשיטא ליה להרב שער המלך ז"ל דבהמת קדשים הוי. דבר שא"צ שיעור ולא שייך גבה ה"ט דכתותי מכתת שעורי' ליתא כלל דהדבר ברור דגם בהמת קדשים לקרבן שיעורה בעי דהיינו שיעורה שתהא בהמ' בריאה ושלמ' באבריה בלתי שום חסרון דאפי' בעל מום פסול. והנה כי כן שייך שפיר גם בבהמת קדשים לפוסלה מה"ט דכתותי מיכתת שעוריה דכיון דכתותי מכתתה לאו בהמה שלימה הראויה לקרבן היא דהא כתותה היא בחייה ולית כאן בהמה שלימה ותמימה מחיים ושפיר כתב הגאון מהרש"א ז"ל בכוונת דברי התוס' דחולין דכוונתם מה"ט דכתותי מיכתת שעוריה כדאמרינן גבי שופר של ע"ז. ודלא כהרב שער המלך ז"ל דמוכיח מדברי התוס' אלו דס"ל כר"ש דכל העומ' לישרף כשרוף דמי. כנלע"ד ותו לא מידי.

רכ

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. אפילו כשלשון תורה חולק על לשון בני אדם הולכין אחר לשון בני אדם ואפי' לקולא וכדאיתא בערכין די"ט דאוריית' קיבורת כולה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

והנה הרב מ"ל פ"ד דה' שבועות הלכה א' ד"ה ודע וכו' הוקש' לו מכח זה אמאי דאיפליגו רע"ק ורבנן ר"פ ג' דמס' שבועות שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דר"ע א"ל לרע"ק היכן מצינו באוכל כל שהיא שהוא חייב שזה חייב ע"כ. והקשה הרב ז"ל במחלוקת זה דלא ימנע אם בלשון בני אדם אכילה היא בכל שהוא מ"ט דרבנן והלא בנדרים ושבועות אין אנו הולכים אלא אחר לשון בני אד ואם בלשון בני אדם סתם

אכילה אינה אלא בכזית מ"ט דרע"ק דאמר דאף אם אכל כ"ש חייב. ולומר דפליגי אם בלשון בני אדם אכילה היא בכזית או בב"ש. דבר זה לא ניתן ליאמר כלל. והנראה מדברי רש"י במתני' ובגמרא דכ"א הוא דלשון בני אדם אכילה היא בכ"ש ומשו"ה מחייב רע"ק אלא דרבנן אזלי בתר אכילה של תורה שאינה אלא בכזית. וקשה דאיך יתכן דרבנן ס"ל דאזלנן בתר לשון תורה. והנראה אצלי דהכא טעמייהו דרבנן לאו משום דאזלינן בתר לשון תורה.. אלא משום דמסתמא זה לא אסר על עצמו אלא בשיעור איסורי תורה ולא יותר מאיסורי תורה א"ד ז"ל יע"ש.

ולדידי הוא דבר פשוט מאיליו והרי הוא כמבואר בדברי רש"י ז"ל שם בסוגיא דף כ"א ע"ב דטעמייהו דרבנן לאו משום דס"ל דאזלינן בתר לשון תורה אלא דס"ל דאין דעתו של אדם לאסור על עצמו אלא שיעור אכילה דבכזית לא אכל שהוא. שכתב רש"י ז"ל שם ד"ה קמ"ל דפטרי דקסברי אין דעתו אלא על שיעור אכילה ע"כ הרי שפירש"י ז"ל טעמייהו דרבנן דקסברי אין דעתו אלא על שיעור אכילה ולא פי' דקסברי הולכין אחר לשון תורה מזה מבואר דטעמייהו דרבנן משום אומדנא דמסתמא לא אסר על עצמו אלא בכזית דהוא שיעור אכילה דאורייתא והיינו דקאמר רש"י. דקסברי אין דעתו וכו' דהיינו דאומדינן דעתיה דאיניש דלזה נתכוון ולא לכ"ש. וכן כתב עוד רש"י ז"ל שם ד"ה אי אתה מוצא וכו' וז"ל ואליבא דרבנן דמתני' דאמרי דסתם אין דעתו לכל שהוא וכו' יע"ש. וכן מוכח נמי מהש"ס דקאמר ועוד תנן שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות וכו' חייב ור"ש פוטר והוינן בה אמאי חייב מושבע ועומד מה"ס הוא רב ושמואל ור"י דאמרי תרוייהו וכו' ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דרע"ק דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא וכו' ומדקאמר ר"ל אי בסתם ואליבא דרע"ק דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא מוכח להדיא דבהא פליגי רע"ק ורבנן דרע"ק ס"ל דנחית אדם לאסור עצמו אפי' בכ"ש ורבנן ס"ל דאין אדם אוסר עצמו בכל שהוא וא"כ הרי מבואר מזה דרע"ק ורבנן פליגי באומדנא דלרע"ק לא אמרינן דעתיה דאינו אוסר עצמו בכל שהוא משום דאדם אוסר עצמו בכל שהוא אבל רבנן. ס"ל דמסתמא אין אדם אוסר עצמו בכל שהוא. ומיהו לאו מה"ט דכתב המ"ל. אלא טעמא הוא משום דכ"ש לא חשיב לכלום בעיני אדם ולאו דעתיה עליה כלל לאוסרו עליו. ונלע"ד להוכיח כן מעיקר דברי רבנן דבמתני' דאמרו לו לרע"ק וכי היכן מצינו באוכל כ"ש חייב שזה חייב ופרכינן עליה בגמ' דכ"א סע"ב והרי מפרש ומשנינן מפרש נמי כבריה דמי ופירש"י ז"ל. מפרש דשבועה כבריה בשאר איסורין דמי בריה טעמא מאי משום דחשיבה מפרש נמי איהו אחשבה דאסרה עליה ע"כ יע"ש. אשר מזה מבואר דכל עיקר טעמייהו דרבנן הוא

דקסברי דכל שהוא לא חשיב הוא לכלום בעיני בני אדם ולא נחית איניש כלל לאוסרו על עצמו ולכן כי אומר שלא אוכל סתם מסתמא דעל שיעור אכילה דבכזית דחשי' הוא דאוסר על עצמו אבל על כל שהוא לא מתכוון כלל לאוסרו כיון דלא חשיב כלל. אבל במפרש כל שהוא. הנה הוא במה שפירש בפירוש שלא אוכל כל שהוא להורות נתן דכל לגביה דידיה כ"ש נמי חשיב הוא ובא לאוסרו על עצמו. ודלא כמ"ש הרב מ"ל ז"ל דטעמא הוא דמסתמא זה לא אסר על עצמו אלא כשיעור איסורי תורה ולא יותר מאיסורי תורה. אלא עיקר הטעם הוא משום דכ"ש לא חשיב הוא כי היכי דיהא נחית אדם לאוסרו עליו והילכך כי אומר שלא אוכל מסתמא לאכילה דכזית דהוא חשוב הוא דהוה דעתיה לאוסרו עליו ולא לכל שהוא דאין כ"ש חשיב בעיניה ולא נחית ליה להיות דעתו במה שאמר שלא אוכל גם אכל שהוא אלא כל שהוא לאו דעתיה עליה כלל כי אומר שלא אוכל. וכן מבואר יוצא מהש"ס ירושלמי ריש פ"ג דשבועות עלה דהך פלוגתא דרע"ק ורבנן דקאמר מאי נפיק מביניהון שבועה שאוכל ככר זה ואכלו חוץ מכל שהוא וכו יע"ש. והרי הוא כמבואר כן נראה לע"ד ותו לא מידי.

רכא

בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. הא דבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם ולא אחר לשון תורה ואפי' דלהלך אחר לשון בני אדם הוא לקולא. היינו דוקא היכא דהאי לישנא דבני אדם הוא לשון כולל לכולי עלמא דכל אינשי דעלמא הכי משתען שלא כלשון תורה. אבל היכא דאיכא מיעוטא דבני אדם דמשתעי בהאי מילת' כלשון תורה כי נדר או נשבע אחד בהאי לישנא בסתם ושכח מאי הוה דעתיה בנדריה חיישי' למיעוטא דמשתען כלשון תורה ולא אזלינן בכה"ג בתר לשון בני אדם דרובא דעלמא אלא בתר לישנא דמיעוט' דקמשתעי בלשון תורה אזלינן. כן למדתי למוד מפור' מדברי הרב הנמוקי יוסף ז"ל בחי' לנדרים לדף ל' עלה הא דאיפליגו התם ר"מ ורבנן בהנודר מן הנולדים דר"מ ס"ל דהולכין אחר לשון בני אדם דאין נולדים אלא העתידין להולד דוקא לא שכבר נולדו ולא אחר לשון תורה דמשמע הכי ומשמע הכי. ורבנן ס"ל דלשון בני. אדם בזה כלשון תורה. וכתב ע"ז הרב הנמוקי וז"ל ותימא היכי פליגי ר"מ ורבנן בנולדים בהכי דר"מ אומר דבלשון ב"א לא הוי כלשון תורה דמשמע הכי ומשמע הכי אלא בלשון ב"א עתידין להולד דוקא הוא. ורבנן אמרי דלשון בני אדם בזה כלשון תורה בין עתידין להולד בין נולדו. ומאי פלוגתא היא זו נחזי אנן היכי משתען אינשי. תירץ הריטב"א ז"ל דאיכא מיעוטא דמשתעי כלשון תורה וזה נדר סתם ושכח מאי הוה דעתיה ר"מ סבר הלך אחר לשון ב"א ולא חיישי' בהא למיעוטא ורבנן סברי אדרבא כיון דלשון תורה הוא חיישינן למיעוט' עכ"ד הרב הנמוקי

ז"ל יע"ש. וידוע דהלכ' כרבנן וא"כ הרי למדנו דבכה"ג דאיכא מיעוטא דמשתעו כלשון תור' וזה נדר ושכח מאי הוה דעתיה חיישינן למיעוטא כיון דלשון תורה הוא ואזלינן בתר לשון תורה ומדכתב הריטב"א ז"ל דרבנן סברי דחיישי' למיעוט' מוכח דהיינו משום דהוה לחומרא חיישי רבנן למיעוט' להחמיר אבל לקולא לכ"ע לא אזלינן בתר המיעוט דמשתעי כלשון תורה אלא בתר לשון בני אדם דרובא דעלמא אזלינן.

והנה בנדרים דנ"ה תנן הנודר מן הדגן אסור בפול המצרי יבש דברי ר"מ וחכ"א אינו אסור אלא בה' המינין. וכתב עלה הר"ן שם וז"ל דכיון דמדגן שעושין ממנו גורן ס"ל לר"מ דדגן מיקרי ע"כ יע"ש אשר מבואר יוצא מדברי הר"ן ז"ל אלו דבהא פליגי ר"מ ורבנן דר"מ ס"ל דכיון דמדגן מיקרי דגן בלשון בני אדם ובנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וחכמים ס"ל דגם בלשון ב"א לא מיקרי דגן אלא ה' המינין. ואיכא לאקשויי טובא הכא הא גופא דקשיא להו להריטב"א והנמוק"י ז"ל עלה דפלוגתא דר"מ ורבנן בהנודר מן הילודים וכו' דאיך אפשר לומר דפליגי ר"מ ורבנן איך הוה הלשון בני אדם נחזי אנן איך משתען אינשי בהאי לישנא דדגן אי קרו לכל מידי דמידגן דגן שלא כלשון תורה או גם בני אדם לא קרו דגן אלא לה' המינין ואיך אפשר לומר דליפליגו ר"מ ורבנן איך הוה הלשון בני אדם בזה. והכא לא יתכן לומר להאי תירוצא דתריץ הנמוק"י בשם הריטב"א ז"ל להיא דהנודר מן הילודים וכו' דהא הכא הוה איפכא דר"מ הוא המחמיר ואוסרו בכל מידי דמדגן ורבנן הם המקילים וסברי דאינו אסור אלא בה' המונין וא"כ אם נאמ' דמיירי בכה"ג דמוקי הריטב"א להיא דהנודר מן הילודים וכו'. א"כ קשיא דרבנן אדרבנן דבהנודר מן הילודים חיישי למיעוטא ואזלי בתר מיעוט לשון ב"א דמשתעי כלשון תורה. והכא גבי הנודר מן הדגן לא חיישי אפילו לרובא דעלמא דמשתען שלא כלשון תורה אלא אזלי בתר מיעוטא דמשתען כלשון תורה אפי' לקולא. דר"מ אדר"מ ליכא קושיא דאיהו בין הכא בין התם אזיל בתר רובא דלשון בני אדם. אבל דרבנן אדרבנן קשיא דהא התם מאי דאסרי הוה משום דחיישי למיעוט דלשון תורה לחומרא וא"כ כ"ש הכא דהוא רובא דעלמא דלא משתען כלשון תורה דיש נחוש לרובא דלשון ב"א ולהחמיר. ואיך אזלי בתר לשון המיעוט דבני אדם אפי' להקל.

וראיתי להריטב"א ז"ל בחי' לנדרים שם עלה דהך מתני' דהנודר מן הדגן שכתב לפרש שני פירושים וז"ל דר"מ קסבר דכיון דעבדי מיניה גורן דגן מיקרי ופול המצרי יבש עבדי מיניה גורן וחכמים אומרים אינו אסור אלא בה' המינין דלא קרו אינשי דגן אלא להאי. אי נמי דמסתמא האי גברא בנדריה ללשון תורה נתכוון א"ד ז"ל יע"ש. הרי שפי' בפירושו קמא דפלוגתייהו דר"מ ורבנן הוה איך משתען אינשי בהאי לישנא דדגן. ופי'

עוד דבאומדנא פליגי. דר"מ ס"ל דלא אמדינן דעתיה דהנודר אלא אזלינן אחר הלשון דבני אדם ורבנן סברי דאמדינן דעתיה דמסתמא ללשון תורה נתכוון. וקשייא לי טובא על הריטב"א ז"ל דהא איהו גופיה לעיל בהאי פלוגתא דר"מ ורבנן בהנודר מן הילודים כתב דלא שייך למימר דליפליגו ר"מ ורבנן באיך הוה הלשון דבני אדם דנחזי אנן איך משתען עד שמפני כך מוקי לה הריטב"א לפלוגתייהו בדאיכא מיעוטא דמשתען בלשון תורה ופליגי או חיישינן בהא למיעוט' כנז'. וא"כ איך כאן בהאי פלוגתא דר"מ ורבנן בהנודר מן הרגן פי' בפירושא קמא דפליגי ר"מ ורבנן איך משתעי אינשי ואפשר דמכח זה הוא דכתב לפרש פירושו השני. גם הנמוק"י ז"ל בחי' לנדרים שם פ' לה כפי' השני דהריטב"א ז"ל ולא פי' בה שום פי' אחר. ומ"מ יש להקשות על הריטב"א ז"ל איך אעיקר' כתב לפרש פירושו הראשון דר"מ ורבנן פליגי בלשון בני. אדם איך משתען כיון דלא נתן ליאמר כלל דליפליגו בהכי וכמ"ש איהי גופיה לעיל בפלוגתייהו בהנודר מן הילודים. ויגדל התימא על הר"ן ז"ל דלא פי' אלא כפי' קמא דהריטב"א ואיך שייך למימ' כלל דליפליגו בהכי נחזי אנן איך משתען אינשי ויש ליישב קצת.

רכב

בית זה. הא דכתב בש"ע י"ד סי' רי"ז קונם לבית זה שאני נכנס בו אסור בו לעולם ואם נפל ובנאה אפילו במקומו וכמדתו הראשונה ומקור דין מהר"ן ר"פ השותפין וכה"ג איתא בח"מ סי' שי"ב המשכיר בית לחבירו וא"ל בית זה אני משכיר לך ונפל הבית אפילו בנאו המשכיר יכול לומר שלא ידור בו ומקור הדין מש"ס פ"פ השואל. נרא' לי דהני דיני' לא נאמרו אלא בנפל וחזר ובנאו בנין חדש בעצים ובאבנים אחרים אז אמרינן דאין זה בית ראשון. אבל אם הוקם מבנין הישן הוה בית זה בית ראשון להני דינים. וראיה לזה מהא דאיתא בסוכה דכ"ז תניא ר"א אומר אין יוצאין מסוכה לסוכה לאכול היום בזו ולמחר בזו ואין עושין סוכה בחולו של מועד וחכ"א יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחש"מ מ"ט דר"א א"ק חג הסוכות תעשה לך ז' ימים עשה סוכה הראויה לשבע' ימים ומודה ר"א שאם נפלה חוזר ובונה אותה בחש"מ פשיטא מהו דתימא האי אחריתא היא ואינה לשבעה קמ"ל וגרסי התוס' קמ"ל כיון דבדידיה קעביד איהי היא לפי שבונה אותה באותם עצים הרי לפניך דאי בונה הנפולה בעצים הישנים שלה היא נחשבת לבנין הראשון שהרי לר"א נחשבת לסוכה. הראשונה והיא סוכה העשויה לז' ימים. וא"כ ה"נ לענין הני דינים שאם נפל הבית וחזר ובנאה מעצים הראשונים הויא בנין הראשון לענין הני דינים. כן כתב הרב לוית חן ז"ל פרשת מטות דף ע"ב סוף ע"א.

ולפע"ד אחר המחילה רבה דהא ליתא כלל אלא דלענין הני דינים אפי' בחזר ובנאו מעצים ואבנים דהבנין הראשון אין זה הבית הראשון אלא ביתא אחרינא הוא דמיד שנפל אזיל ליה ההוא בית וכי חוזר ובנאו אפי' מעצי ואבני הבית הראשון פנים חדשות באו לכאן ולאו אותו הבית הוא ואמינא לה ממאי דפרכינן ס"פ השואל עלה הא דתנן התם המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית היה קטן לא יעשנו גדול וכו' אחד לא יעשנו שנים ופרכינן היכי דמי אי באמר לו בית זה ונפל אזל ליה אי דאמר ליה בית סתם אחד אמאי לא יעשה שתים וכו' אמר ר"ל דא"ל בית שאני משכיר לך מדת ארכו כך וכך וכו' אי הכי מאי למימרא אלא כי אתא רבין אמר ר"ל דא"ל בית כזה וכו' ואכתי מאי למימרא ל"צ דקאי אגודא דנהרא מהו דתימא מאי כזה דקאי אגוד' דנהרא קמ"ל יע"ש והשתא אם איתא דגם לענין הני דינים כי חוזר ובנאו מעצי ואבני הראשון הוא אותו הבית הראשון וחייב המשכיר לחזור ולבנותו לו מאותם העצים והאבנים של. הראשון מאי פריך הש"ס היכי דמי אי דאמר לו בית זה נפל אזיל ליה ונדחק בכמה אוקמתות הא שפיר מתוקמא בא"ל בית זה ומאי דקאמר חייב להעמיד לו בית היינו מאותם העצים והאבנים של הבנין הראשון. אלא מבואר דאף לבנותו מאותן עצים ואבנים של הראשון לא מיחייב והיינו משום דכיון דא"ל בית זה ונפל אזדא ליה כלומר דמזלו גרם וכמו שפי' רש"י ז"ל שם וכיון דמיד שנפל אזדא ליה ואבד זכותו השוכר מה"ט דמזלו גרם גם אם חזר המשכיר ובנאו אפי' באותם עצים ואבנים יכול לומר. לו להשוכר שלא ידור בו. וכן נמי לענין קונם בית זה ונפל דאם חזר ובנאו דמותר בו הוה אפי' בחזר ובנאו באותם עצים ואבנים דמיד שנפל אזלא ליה וכי חזר ובנאו אפי' מאותן העצים ואבנים דראשון בית אחר הוא זה לא בית הראשון. ומאי דמייתי הרב ז"ל הנז' ראיה לדבריו מהא דסוכה דכ"ח ע"ב ושוין שאם נפלה חוזר ובונה אותה בחולו של מועד פשיטא מהו דתימא האי אחריתא היא ואינה לז' קמ"ל וגרסי התוס' קמ"ל כוון דבדידיה קעביד איהי היא לפי שבונה אותה באותם עצים. הרי לפניך דאם בונה הנפולה בעצים הישנים שלה היא נחשבת לבנין הראשון שהרי לר"א נחשבת לסוכה הראשונה והיא סוכה העשויה לז' ימים ע"כ. לדידי אין ראייתו ראיה כלל דדוקא לענין הא דסוכה הראויה לז' לר"א הוא די"ל דכי נפלה וחזר ובנאה מאותם העצים עצמם איהי היא וסוכה הראוי' לו' חשיבה אבל לענין האומר הויה בית זה או בית זה אני משכיר לך כי נפל הבית אף שחוזר ובנאו מעצים ואבנים של הראשון לאו אותו הבית הראשון יחשב להיותו בכלל לשון בית זה דאיירי אינשי קודם שנפל הבית דאין כוונתם אלא בעת שהוא קיים ועומד אלא כשנש' וחוזר ובנאו מעציו ואבניו דמיד שנפל אזלא ליה וכי חוזר ובנאו אף מאותם העצים

ואבנים דראשון פנים חדשות ובית אחר יחשב להני מילי דאמרי אינשי בית זה. וכן מבואר יוצא מדברי הריטב"א ז"ל בחי' לסוכה שם דדוקא לענין הא דסוכה לז' דבעי ר"א הוא דאיכא למימר הכי ולא ילפינן מיניה לשאר מילי כה"ג דאמרי אינשי בית זה שכתב וז"ל גירסת מקצת ספרים מהו דתימ' ניגזור דילמא אתו למעבד סוכה רעועה מעיקרא קמ"ל ולא נהירא וכו' ובספרי דוקאני ובנוסחא דרבנן קשישי ז"ל ה"ג מהו דתימא דאמר ר"א אין עושין סוכה בחש"מ והא אחריתי היא קמ"ל כיון דבדידה עביד לה היא היא פירוש ואין בזה משום. אין עושין סוכה בחולו של מועד וש"מ דדוק' דעביד לא או לרובא מאותן עצים עצמן מיהו לא נפקא לן מידי מיניה דהא לית הלכתא כרבי אליעזר ועושין סוכה בחולו של מועד א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב ז"ל לפי גירס' דוקאני הלזו דלא נפקא לן מידי מיניה. והשתא אם איתא דילפינן מיניה לבעלמא לאומר קונם בית זה שאני נכנס או בית זה אני משכיר לך ונפל הבית וחזר ובנאו מאותם העצים ואבנים עצמן. איך כתב הריטב"א ז"ל דלא נפקא לן מידי מיניה דהא לית הלכתא כר"א וכו' ניהו דלענין הא דעשיית סוכה בחוש"מ לא קי"ל כר"א מ"מ נפקא לן מיניה טובא לענין האומר קונם בית זה או בית זה אני משכיר לך ונפל ובנאו מאותם עצים ואבנים עצמן אלא מבואר דדוקא לענין הא דאין עושין סוכה בחולו של מועד בלבד הוא דאמרי' דכי חוזר ובנאה באותן עצי' עצמן איהי היא ולא ילפינן מינה לבעלמ' לאומר בית זה וכאמור. כן נראה לעניות דעתי ברור. ותו לא מידי.

רכג

בכורים אין קריאתן מעכבת אכילתן. ונסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ג מה' בכורים הלכה ד' באילם אם הקריאה מעכבת דאפשר דדוקא במי שראוי לקרות אין הקריאה מעכבת. אבל במי שאינו ראוי' מעכבת וכר"ז דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת כו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו. ודוגמא לזה אמרינן בפ' מצות חליצה דק"ד דאע"ג דקריא' לא מעכבת אלם ואלמת שחלצו חליצתן פסולה משום דר"ז. ומצינו נמי להאי מלתא דר' זירא גבי קונה שני אילנות בדאיתא בפרק הספינה דפ"א. ואע"ג דאיכא טובא דמביאים ואינם קורים התם שאני דקרא פטרינהו ז משום דאין להם קרקע ולא חל עליהם חיוב קריאה. אבל באלם שחל עליו חיוב קריאה אלא דפומיה כאיב ליה אפשר דקריאה מעכבת דומיא דקונה שני אילנו' א"ד ז"ל וע"ש ולדידי הדב' מפורש יוצא מדברי התוס' ז"ל דחולין פרק כסוי הדם דף פ"ג ע"ב ד"ה אין בילה מעכבת וכו' דבאילם הקריא' מעכב' בבכורים נמי מהאי טעמא דרבי זירא דכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו יעויין שם דבריהם והוא ברור. ותו לא מידי.

רכד

בכור שנטרף בתוך ל' יום אין פודין ח אותו. כדאיתא בב"ק די"א ע"ב יע"ש בפרש"י ובמ"ש התוס' שם. וכתב הר"ב ש"ך ביו"ד סי' סק דבכור שנולד לו ספק טריפות אין פודין אותו עד לאחר י"ב חדש יע"ש.

והנה הרב שער המלך ז"ל בפ"ט מה' טומאת מת דס"ח סע"ג הקש' עלה דאמרינן דבכור שנטרף תוך ל' אין פודין אותו מהא דמהדרינן בפ"ק דחולין די"א להוכיח מנ"ל דאזלינן בתר רובא. ואמאי לא מוכח לה מקרא דכתיב ופדוייו מבן חדש תפדה דאם איתא דלא אזלינן בתר רובא ניחוש שמא טריפה הוא. שבתי וראה דהן עוד היום קשה דהא קי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב ופדיון הבן ממונא הוא וצ"ע א"ד ז"ל יע"ש. ומאי דקשיא ליה להרב ז"ל מהא דקי"ל דאין הולכין בממון אחר ארוב ופדיון הבן ממונא הוא עיין מה שכתבתי על קושייתו הלזו לעיל במערכת האלף סי' אמנם עיקר האי מילתא דאמר מר בפשיטות דפדיון הכן לאו איסורא הוא אלא ממונא. הוא תמוה דהא אמרי' בבכורות דמ"ט ע"ב עלה דאיפליגו רב ושמואל בהפודה כנו תוך ל' יום ונתעכלו המעות דלרב בנו פדוי ולשמואל אין בנו פדוי דאע"ג דקי"ל דכל היכא דפליגי רב ושמואל הילכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני הכא הילכתא כוותיה דשמואל יע"ש הרי לך מפורש יוצא להדיא מן הש"ס דפדיון הבן איסורא הוא לאו ממונא. ואיברא דמדברי הרא"ש ז"ל שם נראה דלא גרים הכי בש"פ מדכתב דהלכתא כרב משום דקי"ל כרב באיסורי יע"ש ובכ"מ פי"א מה' בכורים ובב"י יו"ד סי' מ"מ הרי כתב הרא"ש דקי"ל כרב דבנו פדוי משום דקי"ל כרב באיסורי אלמא דפדיון הבן איסורא הוא ואיך כתב הרב שעה"מ ז"ל בפשיטות דלאו איסורא הוא אלא ממונא והקשה מכח זה אקרא דמבן חרש תפדה דשמא טריפה הוא דקי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב:

רכה

בן נח אסור באשת חבירו דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו ואין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה אחר שנבעלה לבעלה אבל מאורסה או שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת בעל. וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל פ"ט מהלכו' מלכים הלכה ז'.

ויש להסתפק בבן נח שבא על פלגש חבירו למ"ד פלגשים בלא קדושין אם חייב עליה משום אשת חבירו. מי אמרינן דדוקא באשת חבירו דבא עליה בעלה לשם אישות הוא דאסור בה משום אשת חבירו אבל בפלגש חבירו כיון דלא ייחדה ובה עליה לשם אישו' אלא לשם פלגש הוא דייחד' לו ובא עליה לא אסיר בה ב"נ משו' אשת חבירו דקר' קאמ'

ודבק באשתו ודרשינן ולא באשת חבירו אבל לא אמרי' ולא בפלגש חבירו. או דילמא גבי בני נח כל שייחד אשה לעצמו ובא עליה אף שלא יחדה ובא עליה לשם אישות אלא לשם פלגש היינו אישו' דידהו כיון דב"נ אינו קונ' אשה אלא בביאה וכל שבא עליה קנאה ואשתו היא בביאתו ממיל' הגם דאיהו לא נתכוון בביאתו לשם אישות אלא לשם פלגש וקרינן ביה ודבק באשתו ולא באשת חבירו אף שהיא פלגש חבירו ואם בא עליה ב"נ אחר חייב עליה משום אשת חבירו.

ולפום ריהטא נראה דבן נח חייב על פלגש חבירו משום אשת חבירו ואמינא לה מהא דאמרי' בסנהדרין דנ"ח ע"א ר' עקיבא אומר אביו אשת אביו אמו אמו ממש ופרכינן אמו אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חבירו ומשנינן אמו מאנוסתו יע"ש. והשתא אם איתא דפלגש אביו לאו אשת אביו הוה גם גבי ב"נ ולא מיחייב עליה ב"ן משום אשת חבירו אמאי איצטריך לאוקמ' באמו מאנוסתו לוקמיה באמו שהיא פלגשו של אביו דהויא שכיחא טפי מאנוסתו. אלא מוכח דגם פלגש אשת חבירו הוה גבי בני נח וחייב עליה משום אשת חבירו ולכן איצטריך לאוקמא באמו מאנוסתו.

האמנם מדברי רש"י ז"ל פ' ד' מיתות דנ"ז ע"א עלה דבן נח שייחד שפחה לעבדו מבואר יוצא דכל דלא בא עליה לשם אישו' לא מיחייב בן נח אחר הבא עליה משום אשת אית דאמרי' התם כיוצא ביפת תואר מאי היא כי אתא רב דימי אמר ר"א אמר ר"ח בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה ופי' רש"י נהרג עליה משום גזל ואע"פ שאין זו בעולת בעל דאשות אלא דזנות בעלמא כחמורו ובהמתו וכו' יע"ש הנה שפרש"י דנהרג עליה משום גזל ואע"פ שאין זו בעולת בעל דאישות אלא דזנות וכו' אשר מבואר יוצא מדברי רש"י ז"ל אלו דאין ב"נ חייב על אשת חבירו משום אשת איש אלא כשבא עליה בעלה לשום אישות דבהכי הוא דהויא בעולת בעל אבל כשאינו בא עליה לשם אישות אעפ"י שייחדה לעצמו ובא עליה כיון דלאו לשם אישות בא עליה אין בעילותו אלא בעילת זנות ולאו אשת חבירו היא א לחייב הבא עליה משום אשת חבירו. וכן מבואר יוצא מדברי הר"ן ז"ל בחי' שם שכתב וז"ל ב"ן שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג פירש"י ז"ל משום גזל ולא משום אישות. ולפי מה שפירשנו בענין יפת תואר המותרת לישראל הוא מפני שקונ' בה קנין הגוף וגוי אינו בן כבוש ואסור בה נוכל לומר שכיוצא בו דיפת תואר הוא כמו כן העבד של כותי אינו קנוי לו קנין הגוף ויש לעבד אישות בשפחה שייחד לו רבו שאינו ברשות רבו להפקיע אותו כל זמן שירצה ולפיכך נהרג עליה רבו משום אשת איש אלא שמ"מ בלא ייחד אינו כלום שאלו בביאה אינה נעשית אשת איש שהשפחה אין דעתה לנשואין שדרכה בהפקר א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכתב

דה"ט דבעינן גבי עבד ושפחה ייחד לפי שבביאה אין דעתה של השפחה לשם אישות אלא לשם זכות כלומר דבביאה אחת בלחוד בלתי שייחד' לעצמו אין דעתה דהשפחה בביאה זו לשם אישות אלא לשם זנות משא"כ כשמייחדה לו ובא עליה כיון שייחדה לעצמו ובא עליה גם היא מסתמא מתכוני' לשם אישות כמו העבד. וכן כתב עוד שם נ"ח ע"ב עלה דאמרינן מדקרו לה רביתא דפלנייא פי' אבל ביאה אחת אינה עושה אותה אשת איש כדעבדה לבן נח לפי שאין ביאתה לשם אישות ולפיכך צריכא יחוד גמור שתקרא על שמו ע"כ יע"ש. הנה לך מבואר יוצא מדברי הר"ן ז"ל דלא נקראת בעולת בעל להתחייב הב"נ הבא עליה משום אשת איש אלא כשבא עליה בעלה לשום אישות. אבל כשאינו בא עליה לשום אישות לאו אשת איש היא שיתחייב עליה בן נח הבא עליה משום אשת איש דלכן צריכה שפחה יחוד גמור שתקר' על שמו כי בהכי מסתמא ביאת העבד וכן דעת השפחה לשם אישות משא"כ בלא ייחדה דאף שבא עליה ביאה אחת אין דעת העבד וכן השפחה לשם אישות אלא לשם זנות דבהפקרא ניחא ליהו ומינה דאם בן נח ייחד אשה לעצמו לשם פלגש ולא לשם אישות דלאו אשת. איש היא אף שייחד' ובא עליה דיחוד וביאותו הוה לשם פלגש ולא לשם אישות. דכדי שתהא אשת איש לחייב להב"ן הבא עליה משום אשת איש בעינן שיבא עליה בעלה לשם אישות.

איברא דבש"ס ירושלמי פ"ק דקדושין הלכה א' גרסינן הרי למדנו שהאשה נקנית בג' דרכים או בכסף או בשטר או בביאה עד כדון בישראל בגוים רבי אבהו בשם רבי אלעזר כתיב הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל על הבעולות הן חייבין ואינן חייבין על הארוסות מילתיה דר' אלעזר אמרה והוא שנתכוון לקנותה מילתיה דשמואל אמרה אפילו לו נתכוון לקנותה דאמר ר' יונה בשם שמואל זונה עומדת בחלון באו עליה שנים הראשון אינו נהרג והשני נהרג על ידיו וכי נתכוון הראשון לקנותה ע"כ יע"ש. הנה לך מפורש דהאי. מילתא אם צריך הבן נח לכוון בביאתו לשם אישות כדי שתהא אשתו או א"צ לכוון בביאתו לשם אישות אלא כל שבא הב"נ על בת נח אף שלשם זנות נתכוון חייב השני הבא עליה משום אשת חבירו. היא פלוגתא דאמוראי ר' אלעזר ושמואל לר' אלעזר לו הוה אשת חבירו אלא כשבא עליה לשם אישות ולשמואל אפילו שלא בא עליה לשם אישות אלא לשם זנות קנאה בביאתו ואשתו היא לחייב להשני שיבא עליה אח"כ משום אשת חבירו ונרא' לפו' ריהט' דיש לפסו' לדינא כשמואל דבן נח הבא על בת נח אף שלא נתכוון לקנות' בביאתו אלא לשם זנות בעלמא נתכוון קנאה בביאה זו ואשתו הוה לחייב להב"ן אחר שיבא עליה אחרי כן משום אשת חבירו. דהא ר' אלעזר ושמואל נראה דהלכה כשמואל.

האמנם כד דייקינן פורתא נראה דבהא הלכתא כר' אלעזר והוא משום דבש"ס דילן מייתי להא דאמר ר' אלעזר משום ר' חנינא ב"ן שייחד שפחה לעבדו ובא עליה חייב דמדבעי ר"א משום רבי חנינא בב"נ שייחד שפחה לעבדו דוקא ייחד מבוא' דס"ל לר"ח דאין ב"ן חייב משום אשת חבירו אלא כשבא עליה בעלה לשם אישות אבל כשלא בא עליה לשם אישות לא קנאה להיותה אשתו לחיב עליה הב"ן אחר שיבא עליה משום אשת חבירו ולהכי הוא דבעינ' בב"ן שייחד שפחה לעבדו דוקא ייחדה יחוד גמור. דבהכי מסתמא כי בא עליה העבד מתכוונ' שניהם העבד והשפח' בביאתן לשם אישות מה שאין כן בלא ייחדה דאף שבא עליה אינם מתכוונים בביאתן לשם אישות דבהפקרא ניחא ליהו וכמ"ש הר"ן ז"ל כתבנו דבריו לעיל. וכוין דמילתא דר' אלעזר דאמר דצריך ב"נ הבא על בת נח לכוון בביאתו לשם אישות ר"ח קאי כוותיה דאמר לה הכי ר' אלעזר משום ר' חנינא בש"ס דילן פשיטא דהכי קי"ל ודלא כשמואל דבש"ס ירושלמי דפליג אר' אלעזר חדא משום דסברת ר"א היא סברת ר' חנינא דאמר הכי ר"א משמיה דר"ח בש"ס דילן ושמואל ור' חנינא הלכה כר' חנינא. ועוד דהוו ליהו ר' אלעזר ור' חנינא תרי לגבי שמואל. ועוד דבש"ס דילן אמרי' דנ"ח ע"א עלה דתניא על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן גוי בגוי וגוי בישראל אסור וכו' ואמרי' עלה כיוצא ביפת תואר מאי היא כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר"ח בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה. וכיון דסתמא דש"ס דילן קאמר הכי דהכיוצא בו דיפ' תואר דהברייתא הוה הא דרבי אלעזר משום ר"ח פשיטא דהכי קי"ל. באופן דמכל זה מוכרח דהלכתא כר' אלעזר דאמר בש"ס ירושלמי דאין ב"נ קונה בת נח בביאתו אלא א"כ מתכוון בביתו לשם אישות. ואם כן מוכח מזה דב"נ שייחד בת נח לעצמו לשם פלגש ובא עליה אדעתא דהכי ולא נתכוונן בביאתו לשם אישות אלא לשם פלגש לאו אשתו הויא לחייב הבא עליה משום אשת חבירו.

אך אה זה ראיתי להרב מ"ל ז"ל בספרו הנחמד פרשת דרכים דרוש ראשון ריש ד"ב שכתב דבב"נ דלית בהו קדושין אלא בבעילה תליא מלתא דפשיטא היא שאם בא על פלגש אביו שחייב משום אשת אביו ומשום אשת אב. ובדף ד' סע"ג חזר ושנה משנתו זו יותר באורך וז"ל והנה חלוק זה דנשים לפלגשים הוא לדידן דאית לן קדושין א"כ כל שלא קדשה בביאה אף שהיתה אצלו זמן רב לא חשיבה אשתו ונקראת פלגש. אך לבני נח דלית להו קדושין כי אם בבעילה תליא מלתא כיון שלקחה ובא עליה חשיבה אשת איש דלא מצינו בב"נ שיכוון בבעילה לשם קדושין אלא משלקחה לאשה ובא עליה חשיבא אשת איש ומאי דכתב הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים דין ו' בן נח חייב על מפותת

אביו ועל אנוסת אביו הרי אמו מכל מקום דמשמע דוקא משום אמו חייב אבל משום אשת אביו לא הא לא קשיא כלל דדוקא אנוסה או מפותה שלא היתה כוונתו לקחתה לו לאשה אלא במקרה בעלמא בא עליה פשיטא דלא חשיבא א"א משום דבעינן שתהיה כוונתו לקחתה לו לאשה בבעילה זו אבל המייחד לו אשה ובא עליה פשיטא דמשעה שבא עליה חשיבא אשת איש דלא גרע מב"ן שייחד שפחה לעבדו שנהרג עליה משום אשת חבירו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שם וכו' שוב ראיתי מקור דין זה דהרמב"ם בגמ' פ"ז דסנהדרין דנ"ח שהקשו לרע"ק דאמר אמו אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חבירו ותירצו אמו מאנוסתו ע"כ ואפשר דדוקא אנוסתו לא חשיבא אשתו וכו' והכי דייקי דברי הגמ' דלא נקיט אלא אמו מאנוסתו ולא אמו ממפותתו וא"כ יש לתמוה על הרמב"ם דכתב דחייב במפותת אביו משום אמו דתיפוק ליה משום אשת אב. שוב ראיתי שדין זה הוא מחלוקת בירוש' פ"ק דקדושין הלכה א' וכו' ולפ"ז פסק כר' אלעזר ומשו"ה לא חייב במפותה כי אם משום אמו וצריך טעם למה פסק כר"א ולא כשמואל עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא ליה טובא להרב ז"ל דבב"נ כל שייחד אשה לעצמו ובא עליה אף שלא יחדה ובא עליה לשם קנין אישות אלא לשם פלגש אשתו היא וחייב הבא עליה משו' אשת חבירו ואמר בה טעמא דלא גרע מב"ן שייחד שפחה לעבדו. אלא דלחלק יצא בין פלגש למפות' דמפותה דלא בא עליה אלא באקראי דלא הויא אשת איש בביאתו ולהכי כתב הרמב"ם דהבא על מפותת אביו אינו חייב אלא משום אמו ולא כתב דחייב משום אשת אביו דפסק כר' אלעזר דבש"ס ירושלמי ודלא כשמואל ואף לזה סיים עלה דצריך טעם למה פסק כר' אלעזר ולא כשמואל.

ולדידי הדבר פשוט וברור דטעמו דהרמב"ם ז"ל דפסק כר' אלעזר ולא כשמואל הוא משום הא דאמר ר' אלעזר בש"ס דילן בשם רבי חנינא דכיון שייחד שפח' לעבדו ובא עליה חייב כלום' משו' אשת חבירו וכמו שכת' הרמב"ם שם ומדבעי ייחוד גמור מבואר דס"ל לר' תנינא דב"ן שבא על בת ב"ן אינו קונה אותה לאשה אלא א"כ כיוון בביאתו לשם אישות ולפיכך גבי שפחה לעבד כיון דשפחה בהפקרא ניחא לה כל שלא ייחדה ייחוד גמור אף שבא עליה אינו קונה אותה בביאתו לאשה משום דהשפחה לא מיכוונה בביאה אחת לשם אישות וכמ"ש הר"ן ז"ל בחי' כתבנו דבריו לעיל ולכן שפיר פסק הרמב"ם כד"א ודלא כשמואל משום דר' חנינא הכי ס"ל כר' אלעזר ודלא כשמואל ועוד דבש"ס דילן אמרי' דכיוצא בה דיפת תואר דבברייתא הוא הא דאמר ר"א משום ר' חנינא וככל האמור לעיל.

גם במאי דפשיטא ליה מלתא טובא דלגבי בני נח גם הפלגש אשתו היא וחייב הבא עליה משום אשת חבירו ומייתי לה מהא דב"ן שייחד שפחו' לעבדו וכו' ופלגש לא גרע מיחד לו שפחה. לדידי אחר המחילה רבה אין זה פשוט כל כך די"ל דבפלגש הגם שייחדה לשם פלגש מ"מ כיון דלא בא עליה ספל קנין אישות אלא לשם פלגש לאו אשת איש היא בייחל הבא עליה משום אישות. וכן מוכח מדברי רש"י ז"ל פ' ד' מיתות דפי' עלה הא דב"ן שייחד שפחה לעבדו ובא עליה חייב עליה דחייב משום גזל ולא משום אשת חבירו משום דביאתו אינה בעולת בעל דאישות אלא דזנות בעלמא. הרי דאף בייחדה לו ייחוד גמור לאו בעולת בעל דאישות אלא דזנות והיינו ע"כ משום דגם בבני נח בעינן שיתכוון בביאתו לשם קנין אישות אבל כל דלא מכוין לשם קנין אישות אף שייחדה ייחוד גמור ובא עליה לאו בעולת בעל דאישות הוה לחייב הבא עליה משום אשת חבירו אלא ביאה דזנות הוה. וא"כ ה"ה נמי בב"נ שייחד אשה לשם פלגש ובא עליה כיון דלא מכוין בביאתו לקנותה לו לאשה אלא לשם פלגש בא עליה לאו בעולת בעל דאישות הוה אלא דזנות ואין הבא עליה חייב משום אשת חבירו. וא"כ אף לדעת הר"ן וכן הוא דעת הרמב"ם דמפרשי לה להא דב"נ שייחד שפחה לעבדו ובא עליה דחיי' משום אשת חבירו יש לומר דסברי דכיון דייחד' לו יחוד גמור כי בא עליה העבד מסתמא דמכווני בביאתן לשם קנין אישות ולפיכך חייב הבא עליה משום אשת חבירו וכמ"ש הר"ן ז"ל דמשום הכי בעינן שייחדה לו יחוד גמור דבהכי מסתמא גם היא מתכוונה לשם אישות והיינו שם עבד גם הוא מתכוון לקנותה לו לאשה בביאתו. באופן דמאי דפשיטא ליה להרב ז"ל דכב"נ הפלגש היא אשת איש וחייב הבא עליה משום אשת חבירו אינו פשוט.

שוב מצאתי להריב"ש ז"ל בתשו' ס' שסצ"ח שכתב בתוך תשובתו הרמת'ה לגדול אחד בדורו וז"ל ומ"ש שאדם אסור בפלגש חבירו אסור' דבעולת ושירשנו דבר זה מבני נח שאסורה להם ביחוד. אפש' דלבני נח עצמם אין פלגש חבירו אסורה דבעולת בעל יש להם כלומר בעולה לשם אישות ולא בעולה לשם פלגשות וכן לא באשת חבירו אמרו בפלגש חבירו לא אסרו וההיא דב"ן שייחד שפחה לעבדו כשבא עלית העבד לשם אישות ואעפ"כ אינו חייב עד שיתפרסם הדבר דקרו לה רביתא דפלנייא וכן פרש"י ז"ל כשבא עליה העבד אלא שכתב שאינה אלא כביאת זנות ונהרג עליה משום גזל אבל בשאר ב"כ ביאה לשם אישות בעינן ואפשר דחיפה נמי בעינן בהו לפרסום בעלמא או דקרו לה איתתא דפלנייא אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה אין להם ובישראל בישראל נמי ביאה לשם אישות נהרג עליה דהיינו קדושי ביאה ואף אם נאמר שב"נ אסור בפלגש חבירו גם ישראל אסור בפלגש חבירו בלא קדושין ולא מדין היחור אלא מפני איסור קדשה

ואף למיוחד אסורה מפני איסור זה ולא קשיא ההיא דמי איכא מידי דלגוי וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה דהאי מילתא דאי ב"י אסור בפלג' חבירו משום אשת חבירו הוו בה קמאי דגדול אחד בדורו של הריב"ש פשיטא ליה דב"נ אסור בה משום אשת חבירו עד שדן מינה איסור גם לישראל מטעמא דמי איכא מידי וכו' אבל הריב"ש ז"ל כתב דאפשר לב"נ עצמם אין פלגש חבירו אסורה דבעולת בעל יש להם כלומר בעולה לשם פלגשו' וכן ולא באשת חבירו אמרו בפלגש חבירו לא אמרו וההיא דב"נ שייחד שפחה לעבדו כשבא עליה העבד לשם אישות. ונוראו' נפלאתי על הר"ב מ"ל ז"ל ועל עוצם בקיאותו דכתב בפשיטות גמור פעמים דב"נ אסור בפלגש חבירו משום אשת חבירו וחיליה דלא גרע מב"נ שייחד שפחה לעבדו ואיך לא זכר שר לדברי הריב"ש ז"ל הנז':

רכו

בוגרת אנוסה. אין לה קנס לבוגרת משום דכתיב ונתן לאבי הנערה ודרשינן נ גרה ולא בוגרת כדאיתא בכתובות פרק אלו נערות דף ע"א וכן פסקו הפוסקים ז"ל.

ונסתפק הרב מהריט"ץ בתשו' סי' ק"ח דצ"ט ע"ב אם בוגר' האונס חייב לקחתה אע"פ שאין לה קנס. או דילמא כיון דפטרינן ליה מקנס מטעמא דנערה ולא בוגרת א"כ גם לקחתה בע"כ אין לו דקרא כתיב ונתן לאבי הנערה חמשים כסף וגו' היכא דאיכא ן' כסף לו תהיה לאשה היכא דליכא כמו בוגרת אינו מחוייב לקחתה. וכתב שנשאל לזה מבעלי הוראה ובבאמת חפש בסוגיית הגמ' ובפוסקים ולא מצא ומתוך דבור התוס' פרק אלו נערות המתחי' אין לי לא אביה מצאנו שסוברים התוס' שאין לבוגרת גם בושת ופגם מדכתבו וז"ל ואי דאין לה אב או שבגרה אחר כך וכו' מדנקט אחרי כן משמע דבוגרת אין לה עכ"ל. והיה מקום לומר דכמו שנותן בושת ופגם אפי' בבוגרת א"כ ענין ולו תהיה לאשה מטעם בושת ופגם היא שלא תהיה פגומה ולא ישאנה והיא בעולה לכן גזרת הכתוב באונס שישאנה ויחפה על בושתה ולא יוכל לשלחה כל ימיו ואפי' לסברת גדולי המורי' שסוברים דבוגרת גם בושת ופגם אין לה היינו מטעם מחילה כמבואר בדבריהם וא"כ דוקא מה שמחל' הוא בושת ופגם אבל בושת ופגם הנמשך אם לא ישאנה לא מחלה ועדיין הדבר שקול שא"כ גם הן' כסף נחייב אותו אפילו בבוגרת מטעם זה אלא מאי אית לך למימר קרא כתיב נערה ולא בוגרת א"כ לכל מילי דקרא דרשינן הכי ובאמת הדבר צריך הכרע אלו דבריו ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד נראה דבוגרת אנוסה אין האונס מחוייב לקחתה ואמינא לה ממאי דאמרי' בפ' אלו נערות דל"ט ע"ב תניא נמי הכי אע"פ שאמרו המפתה נותן לכשלא יכנוס בושת ופגם נותן מיד ואחר האונס ואחד המפתה בין היא ובין אביה יכולין לעכב בשלמא מפותה

כתיב אם מאן ימאן אביה אין לי אלא אביה היא עצמה מנין ת"ל ימאן מ"מ אלא אונס בשלמא איהי כתיב ולו תהיה מדעתה אלא אביה מנלן אמר אביי שלא יהא חוטא נשכר רבא אמר ק"ו ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד בין היא ובין אביה יכולין לעכב אונס שעבר על דעת אביה ועל דעת עצמה לא כ"ש רבא לא אמר כאביי כיון דקא משלם קנס לאו חוטא נשכר הוא אביי לא אמר כרבא וכו'. והקשו שם התוס' בד"ה אלא אונס וכו' וז"ל וא"ת ואיהי גבי אונס אמאי איצטריך למיכתב נילף לאביי מסברא שאל יהא חוטא נשכר ולרבא מק"ו וי"ל דלו תהיה לאשה אינה מיותר דאיצטריך לעשה וכו' יע"ש והשתא אם איתא דבוגרת אע"פ שאין לה קנס חייב לקחתה ולא קאי קרא דולו תהא לאשה אנערה דרישא דקרא. א"כ מאי מקשים התוס' לרבא דאמר מק"ו דלמה לי קרא דולו תהיה לאש' הא ק"ו הוא. הא הק"ו הוא ומה מפתה שלא עבר אלא על דעת אביה בלבד וכו' אונס שעבר על דעת אביה ועל עצמה לא כ"ש וא"כ לא שייך ק"ו זה רק בנערה שהיא ברשות אביה ולהכי הרי עבר על דעה אביה משא"כ בוגרת דיצאה מרשות עצמה ולא שייך בה דעבר על דעת אביה דבבוגרת לא עבר רק על דעת עצמה. ואם כן איצטריך קרא דולו תהיה לאשה לבוגרת אנוסה דליכא למיסר בה דהיא יכולה לעכב מק"ו דאמר רבא להכי כתב רחמנא ולו תהיה לאשה דגם בוגרת יכולה לעכב ומאי מקשים התוס' לרבא. אלא ע"כ דגם קרא דולו תהיה לאשה לא קאי אלא לנערה דדוקא נערה חייב האונס לקחתה אבל בוגרת אין האונס חייב לקחתה כלל ולכן מקשים התוס' שפיר גם לרבא דמייתי לה מק"ו. ומיהו נראה דיש לדחות דהא אמרי' דטעמ' דרבא דלא אמר כאביי דכדי שלא יהא חוטא נשכר הוא משום דכיון דקא משלם קנס לאו חוטא נשכר הוא. וא"כ בבוגר' דאין לה קנס גם לרבא אית ליה להאי טעמ' דכדי שלא יהא חוטא נשכר. ולפ"ז לא צריך קרא דולו תהיה לאשה אפילו לבוגרת גם לרבא משום דנהי דבבוגרת ליכא האי סברא דהק"ו דקאמ' רבא מ"מ הא איכא להאי סברא דכדי שלא יהא חוטא נשכר בבוגרת אף לרבא כיון דאין לה קנס ולכן קשים תוס' שפיר בין לאביי ובין לרבא דאיהי גבי אונס אמאי איצטריך למכתב וכו'.

והנה מהריק"ו ז"ל בשורש קפ"ט מבואר יוצא דדין אונס ומפותה לענין לקחתה לו גם בבוגרת הוה דינא הכי אף שאין לה קנס שכתב שם דאפי' לדעת ר"י ור"ת דסברי דהנטען על הפנויה מצוה לישאנה כדאשכחן באונס ומפותה דכתיב ול תהיה לאשה היינו דמצוה לקחתה אבל מעולם לא עלה על לב ר"י ור"ת לכוף הנטען לכנוס אלא שמצוה וכו' ולא עוד אלא אפילו בא עליה בודאי כתבו רבינו משה והסמ"ג דאין כופין אותו לכנוס אלא נותן קנס והולך אם היא בת קנס ובהדיא גרסי' בפ' אלו נערות מכדי מגמר גמירי מהדדי

וכו' אמר קרא מהר ימהרנה לו מדעתו הרי לך בהדיא דדוקא מדעתו וגם משנה שלמה היא שם דתנן האונס שותה בעציצו והמפת' אם רוצה להוציא מוציא ולא מצינו חלוק בין מפתה למפתה לומר דהיכא שהוא משלם קנס אם לא יכנוס די לו בכפייה זו והיכא שאינה בת קנס שנכוף אותו לכנוס מאחר שאין עליו עונש אחר ופשיטא דאין סברא כלל לומר כן ועוד דלא לשתמיט בדברי התלמוד והפוס' דלימא בחד דוכתא דיש לחלק בין מפתה למפתה אם איתא דהכי הוא א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהוצרך הרב ז"ל להכריח דאין לחלק בין מפתה דהיא בת קנסא למפות' דלאו בת קנסא לענין לכוף המפותה לכונס' כשאינ' בת קנסא אשר מבואר להדיא מדבריו אלו דלענין דמצוה לכנוס גם במפותה דאינה בת קנס מצוה הוא לישאנה דקרא דמהר ימהרנה לו לאשה גם אדלאו בת קנס הוא. וא"כ מינה נמי לאנוסה לענין לכופו לכנוס משום דכתיב ולו תהיה לאשה דהוה גם בבוגרת דלאו בת קנסא. וכן מבואר יוצא עוד מדבריו ז"ל שם וז"ל דאע"ג דאם נתפתתה זו לא חשיב כמזיק ממש שהרי גדולה היא ומחילתה מחילה מאחר שיצתה מרשות אב מ"מ מאחר דגם בזו ס"ל לר"י דמצי' לכנוס מאחר שפגמ' ולמדה מאונס ומפתה דכתיב בקרא ואם כי בבת קנס איירי קרא אית לן למימר דון מינה ומינה וכו' יע"ש. ועיין עוד בתשו' הרשב"ץ ח"ב סי' רע"ה. אך מדברי הרשב"ש ז"ל סי' נ"א נראה דדוקא בנערה אנוסה הוא דחייב לקחתה ולא יוכל לשלחה אכל בבוגרת אינו חייב לכונסה יע"ש דבריו. ותו לא מידי:

רכז

בעל בנכסי מלוג שהכניסה לו אשתו לוקח הוה מתקנ' אושא דהתקינו דהאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מידי לקוחו' כדאיתא בב"מ דצ"ז ובפ' החובל דפ"ח ובב"ב ד"ן ודקל"ט ובכתובות דמ"ט ודף ע"ח.

והנה הר"ב דרכי נועם ז"ל בחא"ה סי' ס"ו הביא בשם הרד"ך ז"ל שכתב דפירו' נכסי מלוג שלא אכלן הבעל בחייו ומת ונשארו קיימין ובאה האלמנה לגבות כתובתה הני פירות ממון דבעל מיקרו ותו לית לה בם שום זכות וכו' וכתב ע"ד הרב דרכי נועם ז"ל וז"ל ולדעתי שהם דברים פשוטין דודאי פירות נ"מ ממון הבעל יחשב כי כבר זכה בהם בחייו והם שלו מן הדין כי מיום שנקנת לו לאשה זוכה לאכול פירות נ"מ שלה וזוכה בירושתה אם מתה ואין בנים יורשין נ"מ שלה אלא הבעל קודם להם בירושה דנ"מ תדע שנ"מ עצמן אפילו בחייה נקראים קנין כספו שהרי אם היה הבעל כהן מאכיל את עבדי נ"מ תרומה כדרך שמאכיל את עבדי נצ"ב וקנין כספו מיקרו דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו וכו' ולאסוף דבר אלא אם העבדים קנו עבדים אוכלין כולם כתר בתרומה

כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' תרומו' מזה נראה דגוף נ"מ קנויים לו מן הדין דאי לא תימא הכי הא קי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף הוא ואיך מאכיל את עבדי נ"מ תרומה והכתוב צווח ואמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו וכו' אלא ודאי דיש לו לבעל קנין גמור בנ"מ שלה לכן קודם ליירש אותם ואע"ג דאם מת או גרשה נוטלת אותם היינו כמו נדונייתא ונצ"ב שלה שהם של הבעל אלא שאם נתאלמנה או נתגרשה נוטלתן שהם כמו חוב עליו וכך הם נ"מ אלא שאין אחריותן עליו מ"מ בעודה נשואה או מתה נכסי דבעל מיקרו אפילו גוף נ"מ עצמן כ"ש פירות שבאו לידו וכו' א"ר ץ ז"ל יע"ש.

ונוראות נפלאתי על הרב ז"ל הפלא ופלא איך יצאו דברים אלו מפ"ק והכי אמר מר דגוף נ"מ עצמן הם קנויין להבעל אפי' בחייה מן הדין ונקראים קנין כספו ומייתי ראיה לדבריו ממ"ש הרמב"ם ז"ל בה' תרומות דעבדי נ"מ אוכלין בתרומה וכו' ואיך לא ראה הסוגיא בדוכתא ביבמות ריש פרק אלמנה לכ"ג דס"ו אשר ממנה היא מקור דינו של הרמב"ם ז"ל כי שם מבואר להדיא כל בתר איפכא דהרב ז"ל דעבדי נ"מ לא מיקרו קנין כספו דבעל דתנן התם אלמנה לכ"ג גרושה וחליצה לכ"ה הכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צ"ב עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה עבדי צ"ב יאכלו וכו' ופירש"י עבדי נ"מ לא יאכלו לפי שהן שלה והיא חללה וכו' והתוס' ז"ל שם ד"ה אלמנה וכו' כתבו עבדי מלוג לא יאכלו אפילו למ"ד קנין פירות כקנין הגוף דמי לא חשיב קנין כספו כיון שאין הגוף שלו וכו' יע"ש. ובגמ' שם פרכי' ועבדי מלוג לא יאכלו בתרומה אמאי ליהוי כקנייני שקנה קנין דתניא מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה שנאמר וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו ומנין לאשה שקנתה עבדים ועבדיו עבדים שיאכלו בתרומה שנאמר וכהן כר יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל בו קניינו שקנה אוכל ומשני כל האוכל מאכיל כל שאינו אוכל אינו מאכיל וכו' אמר ר"ה קנין אוכל מאכיל שאינו אוכל אינו מאכיל יע"ש ברש"י ותוס'. הרי לך מבואר להדיא כל בתר איפכא דסברת הרב ז"ל דנ"מ לאו קנין כספו דכהן מיקרו ומטעם זה באלמנה לכ"ג אין עבדי מלוג אוכלין ואפי' למ"ד קנין פירות כקנין הגוף וכמ"ש התוס' כנז'. והא דבת ישראל לכהן והכניסה לו עבדי מלוג דאכלי בתרומה לאו משום דידיה דכהן קא אכלי דלאו קנין כספו נינהו דאין לו בהן רק הפירות אלא משום דכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו ודרשינן דקנייניו שקנה קנין אוכל כתרומה ואוכלין מצד האשה שהיא אוכלת יכל האוכל מאכיל וכל שאינו אוכל אינו מאכיל ומש"ה באלמנ' לכ"ה אינו אוכל מפני שהיא חללה ואינה אוכלת הילכך אינה מאכלה והרמב"ם ז"ל שם בה' תרומו' דין י"ח כתב להדיא מילתא בטעמא דבת

ישראל שנשאת לכהן דעבדי מלוג יאכלו וכן עבדי כהן שקנו עבדים ועבדי אשתו שקנו עבדים יאכלו שנאמר כי יקנה נפש קנין כספו אפי' קנין הקנין וקנין הא וכל מאכיל אחרים יע"ש. הרי שהרמב"ם ז"ל כתב להדיא הטעם משום קניינו שקנה קנין האוכל מאכיל ולא משום דנ"מ קנין בספו דכהן מיקרו ואחר סמוך בדין כתב הרמב"ם דין דאלמנה לכ"ג וכו' וכל שאר חייבי לאוין והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צ"ב לא יאכלו אע"פ שהוא חייב במזונותיה ועבדי צאן ברזל יאכלו מפני שהם של בעל יע"ש. הרי לך מבואר יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל גופיה שם דנ"מ לאו קנין בספי דבעל הם ומה"ט באלמנה לכ"ג וכו' לא יאכלו ונצ"ב הוא דיאכלו מפני שהן של בעל ואיך כתב הרב ז"ל כל בתר איפכא סוף דבר שדברי הרב דרכי נועם ז"ל אלו נפלאו ממני.

רכח

בעל בנכסי אשתו אין צריך הרשאה דמיגו דעביד דינא אפירי עביד דינא אארעא. כדאיתא במס' גיטין ס"פ השולח. ונסתפק הרדב"ז ז"ל בישנות סס"י ר"ט בבעל שהולך למד"ה ועושה שליח שאם תמות אשתו בחייו יגבה אותם דודאי לא מצי הבעל למשוי שליח על זה לדידן דקי"ל כר"ל דק"פ לאו כקנין הגוף דמי. אם היו שם מקרקעי דק"ל בעל בנכסי אשתו א"צ הרשאה דמגו דעביד דינא אפירי עביד דינא אארעא. גם לגבי שליח מגו דמשוי שליח אפירי משוי נמי אארעא יע"ש שהניח בספק. ועיין בתשו' מהרימ"ט ז"ל ח"ב חח"מ סי' י"ז שכתב וז"ל ועל מ"ש כת"ר דאפילו אם נאמר דשותף לא בעי הרשאה היינו כשתובע השותף עצמו אבל שירשה אחרים זו לא שמענו דמצי למימר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אסר. רואה אני את דבריך ומ"מ לענין אפוקי מלוה מפקינן דלא מצי למימ' לאו בעל דברי' דידי את דכי היכי דמשתעי דינא בהדי שותף משתעי דינא בהדי מורשה דידיה ויעמידו המעות ביד הב"ד וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ועיין עוד למהרימ"ט ז"ל שם לעיל סי' ט"ז דכתב דשותף כיון דאיהו א"צ הרשאה מהשותף חבירו מטעמ' דמיגו דמשתעי דינא אפלג' דידיה עביד דינא אפלגא השותף חבריה ה"ה אם השותף הרשה לאחר ושם ידו כידו ופיו כפיו הרי הוא כאילו מורשה השנים וכו' וכ"כ עוד שם בסוף התשובה וז"ל ומעתה הואיל ושותף מיקרי בעל דבד לחלק חבירו גם המורשה הבא מכתו כיוצא בו הוא לא מצי למימר לאו בעל דברי' דידי את אלא משתעי דינא בהדיה לכולי ממונא יע"ש. וא"כ מינה נמי לבעל בנכסי אשתו דהוה נמי טעמא דא"צ הרשאה משום מגו דעביד דינא אפירי עביד נמי דינא אגוף הקרקע ובעל דבר מיקרי הבעל בהאי קרקע. דה"ה נמי דאם הבעל עושה שליח גברא בחריקיה והרשהו על הקרקע של נ"מ אשתו דהוה ליה שלוחו כמותו ועביד השליח דינא אקרקע דנ"מ:

רכט

ב"ד חשוב דאמרינן גבי אסמכתא דאי קנו עליה בב"ד חשיב הרי זה קנה. מסופק אני אי איכא בזמן הזה ב"ד חשוב שהרי כתב הרשב"א חשוב להפקי' ממון כגון מומחה לרבים. כ"כ הרדב"ז ז"ל בחדשות ממש ח"ה סי' שני אלפים רמ"א יע"ש בסוף התשובה. והמרדכי ז"ל בפרק איזהו נשך דקמ"ג ע"ד כתב דאסמכתא דקנו ממנו בב"ד חשוב דקניא חשוב שבעיר וכדכתי' אל השופט אשר יהיה בימים ההם ע"כ יע"ש ועיין עוד בתשו' הריב"ש ז"ל סי' שצ"ט:

רל

בי דינא בתר בי דינא לא דייקי. אפי' במילתא דאיכא פלוגתא אמרינן בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ועובדא דר' דוסא ור' יהושע במשנת אם אין מכירין מוכח כן דוק ותשכח. כ"כ הרדב"ז ז"ל בישנות ח"א סי' נ"ז די"ד ע"ב. וזה דלא כמ"ש הרב יד מלאכי ז"ל בכללי הדינים סי' קמ"ד בשם הר"ב בני חיי בא"ח סי' שפ"ז דלא אמרי' בי דינא בתר בי דינא לא דייקי אלא בדבר מוסכם מהכל או במנהג מפורסם יע"ש וספר בני חיי כעת אינו מצוי אצלי לראות סמוכין דידיה. והרי הרדב"ז ז"ל כתב שלא כדבריו דגם בדאיכא פלוגתא אמרינן הכי ושעובדא דר' דוסא יר' יהושע במשנת אם אין מכירין מוכח כן. ומן התימא על הרב יד מלאכי ז"ל שלא זכר שר להני מילי דהרדב"ז ז"ל. וכן נראה לע"ד מדברי הרא"ש ז"ל בס' חזה התנופה הביאו הרב"י ז"ל בח"מ סי' י"ב שכתב ראובן ושמעון שבאו לדין ויצא אחד זכאי ושוב חזר בעל דינו ותבעו בפני ב"ד אחר וכו' אין ב"ד רשאים לשמוע דבריו כלל אחר שכבר יצא זכאי מב"ד הא' יע"ש. ואם איתא דהא דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי לא אתמר אלא בדבר המוסכם מהכל אמאי אין הב"ד השני רשאי' לשמוע דבריו כלל אחד שכבר יצא זכאי מב"ד הראשון. הא אפשר שלפי דברי הבע"ד וטענותיו דינו בפלוגתא הוא וכל שהדין אינו מוסכם לא אתמר להאי כללא דבי דינא בתר בי דינא לא דייקי וא"כ שפיר רשאי הב"ד אחר לשמוע דבריו וטענותיו כי מדבריו ידעי אם דינו מוסכם מהכל או לא. אלא מוכח דלעולם בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ואף בשהדין הוא בפלוגתא וכדברי הרדב"ז ז"ל:

רלא

בי דינא בתר בי דינא לא דייקי. אע"ג דאמרינן בתלמודא לא חיישינן לב"ד טועין וב"ד בתר ב"ד לא דייקי הני מילי בזמניהם אבל האידנא דייקינן ודייקינן שכ"כ רי"ו בשם הרשב"א דהאידנא דלא בקיאי כ"כ הדיינין דייקינן בתר בי דינא ואם בזמנו של הרשב"א ככה כ"ש בזמננו. כ"כ הרדב"ז ז"ל בתשובה הובאה בתשו' החדשות למרן ז"ל הנקראים

בשם אבקת רוכל סי' כ"א. ומרן הב"י ז"ל שם השיג על הרדב"ז ז"ל ביה וז"ל אמר יוסף קארו לא דק דלא אמר כן הרשב"א חלא ברין ההוא שהוא זר אבל בשאר דינים גם בזמן הזה לא דייקי בתר בי דינא וזה פשוט בתשו' הרשב"א שכתבתי בב"י. ומה שטען שהדייני' הם יחידים מאחר שקבלו עליהם שם בב"ד לא דייקי בתרייהו א"ד ז"ל יע"ש. וכבר הביא לכל הני מילי דהרדב"ז ומרן הב"י ז"ל אלו הרב חיד"א ז"ל בס' הבהי' עין זוכר אות הבי"ת סי' כ"ה. ולדידי תמיהא לי טובא על האי תשובה דהרדב"ז ז"ל ממ"ש איהו ז"ל גופיה בתשו' בישנות ח"א סימן נ"ז על ענין שריותא דאתתא לאתנסבא דשרייוה חד ב"ד ואיהו הוה חד מהאי ב"ד והדר קם חכם אחר גדול בדורו וערער על האי שריותא דשרו הרדב"ז ובית דינו וכתב לאוסרה מכמה טעמי והאריך הרדב"ז ז"ל להשיב על דברי חכם האוסר וכתב בכלל דבריו וז"ל והתימא על החכם האוסר היכי קבל סהדות' למידק בתר בי דינא דהא אפי' במילתא דאיכא פלוגתא אמרי' בי דינא בתר בי דינא לא דייקי ועובדא דר' דוסא ור' יהושע במשנת אין מכירין מוכח כן דוק ותשכח א"ד ז"ל יע"ש. הרי שהוא עצמו פשיטא ליה מילתא דגם בזמן הזה בי דינא בתר בי דינא לא דייקי אפי' באיסור חמור דאשת איש עד שתמ' מכח האי כללא על החכם שבדורו איך קבל סהדותא קמידק בתר בי דינא וזה דלא כמ"ש בהאי תשובה אחריתא שהביאה מרן הב"י ז"ל בספר אבקת רוכל חוב:

רלב

בעל חוב קונה משכון. הא דב"ח קונ' משכון היינו דוקא במשכון מטלטלין דנפקא לן מקרא דולך תהיה צדקה אבל במשכון קרקע אין ב"ח קונה משכון. וכמבואר יוצא להדיא מהסוגיא דפרק השולח דל"ז דאמרי' התם אלא מלוה על המשכון מ"ט משום דתפיס ליה אלא אלא מעתה הלוהו ודר בחצרו ה"נ דלא משמט ליה א"ל שאני משכון דקני ליה מדר"י. הרי לך מבואר יוצא מסוגיא זו דדוקא במשכון מטלטלין אמר ר' יצחק דבע"ח קונה משכון ולא במשכון קרקע. וכ"כ בפירו' הרז"ה ז"ל בס' המאור בפסחים פרק כל שעה גבי פלוגתא דאביי ורבא בבע"ח אי למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא הוא גובה דדוקא במטלטלי שייך להא דר"י אבל בקרקע בחזקת בעליה קיימא ואין להמלוה שום קנין בה יע"ש וכ"כ הר"ב התרומות שער מ"ה ח"א סי' יו"ד בשם ב"ה שכתב ואע"ג דמלוה על המשכון אינו משמט התם טעמא משום דבע"ח קונה משכון מדר"י ליכא למילף מיניה קרקעו דהא אינו יכול ליתנם ברשותו ולכך אין לו בהם קנין ומשמט ע"כ ובעל העיטור כתב שביעית משמטתה ש"מ משכנתא סתמא דמצי לסלוקי בזוזי שביעי' משמטת ודוקא משכנתא דארעא דליכ' למימ' קני ליה אבל דמטלטלין לא ע"כ יע"ש.

ונוראות נפלאתי על הרב זרע אמת ח"ב בהלכות רבית סי' ס"ב דס"ג סוף ע"ב וז"ל אפי' את"ל כן הדבר פשוט אצלי דהדין עם משה וזה משום דכיון דס"ס הדבר תלוי במחלוקת בין הרי"ף ודעימיה לר"א ודעימיה אין להוציא מיד המוחזק כמ"ש הגד"ת ז"ל והכא עכ"פ משה חשוב מוחזק כיון דניתן לו מאת יעקב ובנו הבית לאפותקי סתם דהיינו משכונא סתם בשביל חובו ה"ז חשוב מוחזק דהא קי"ל דבע"ח קונה משכון כמ"ש בח"מ סי' ע"ב ע"ש וכ"כ הר"ב גד"ת שם בדף רכ"ה הנ"ל בפרט ט"ו דבהלוהו על המשכון המלוה מוחזק כיון דבע"ח קונה משכון וא"כ אם דר בחצירו באופן דהוה אבק רבית לא מנכינן ליה דהוי כסלוקי דמשכנתא דאפוקי מינה עי"ד וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא ליה להרב זרע אמת דהא דבע"ח קונה משכון גם במשכון קרקע אתמר. וכן כתב עוד שם ריש סי' ס"ט דס"ט ע"א על מ"ש הר"ב העיטור ז"ל הביאו הרב"י בי"ד סי' קע"ב דמשכנת' בחוב שקדם לכ"ע אסור אפי' בנכייתא תשו' דפריטי אין כאן נסכא אין כאן. וכתב הרב זרע אמת ז"ל על דבריו דצ"ע בדברי הר"ב העיטור דמה ענין משכנתא בחוב קדום לדין פריטי אין כאן נסכי אין כאן דבשלמא התם לא היו הפריטי חוב אצל המוכר השפחה בשום קנין ומשו"ה שייך שפיר לומר פריטי אין כאן נסכא אין כאן אבל הכא שיש לו חוב קדום אצלו למה לא יוכל ליתן לו הבית במשכנתא ע"ז החוב הלא קי"ל דבע"ח קונה משכון כמ"ש בח"מ סי' ס"ז סי"ב ובכמה דוכתי. אכן הדבר פשוט אצלי דה"ט דהר"ב העיטור דהוא מכת הסוברים דאין הקרק' נקנ' במלוה וכו' א"ד ז"ל יע"ש. הנה שכ"כ פשו' אצלו דגם במשכון קרק' אחמ' להא דר' יצחק דבע"ח קונה משכון עד שמכח כך הוקשה לו על דברי הר"ב העיטו' ז"ל והוצרך לתרץ קושייתו דטעמו של הר"ב העיטור דהוא מכת הסוברים דאין הקרקע קנה במלוה. וכ"כ עוד שם סי' ע"ז דע"ט סע"ג וז"ל ואין לומר דנ"ד דמי למי שכתב בשטר אתן שדה פלונית לפלוני וכו' דה"נ דכוותה דכתב ראובן לשמעון שאחר עבור ד' שנים יתן לו חלק בשדה זו בשיווי ו' אלפים ליטרין שחייב לו דליתא דאין הנדון דומה לראיה דהכא שאני דעשה ראובן מעכשיו שדהו אפותקי לשמעון בשביל חובו וא"כ מעכשיו הקנה לו שדהו בשטר זה למשכון דקי"ל דבע"ח קונה משכון כמ"ש בפסחים דל"א ובכמה דוכתי ולא מבעיא לדעת רש"י שם והראב"ד בפ"י מה' שכירות דין א' ודעימיה דס"ל דשלא בשעת הלוואתו בע"ח קונה משכון אפי' להתחייב באונסין כו' דלפ"ז הוי קנין גמור אלא אפי' להרי"ף וכו' א"ד ז"ל יע"ש. והוא פלא הפלא ופלא איך החזיקה ידו יה"ק בטעות זה למימר הכי בתלתא דוכתי ולא עוד אלא שיצא לערער מכח טעותו הלזה על רבינו בעל העיטור ז"ל ואיך אשתמיט מיניה דמר הך סוגיא דפרק השולח דמבואר יוצא משם דהאי מלתא דרבי יצחק דבע"ח קונה משכון לא אתמר אלא

במשכון מטלטלין דוקא אבל במשכון קרקע אין בע"ח קונה משכון. וכתבו כן בפירוש הרב בעל המאור והר"ב התרומות בשם ב"ה ובשם בעל העיטור ז"ל כנז'. ומאי דכתב הרב בסי' ס"ב דכ"כ הר"ב גד"ת בדף רכ"ה בפרט ט"ו דבהלוהו על המשכון המלוה מוחזק כיון דבע"ח קונה משכון וכו'. איברא דכ"כ שם הרב גד"ת ז"ל אמנם מיירי שם הרב ז"ל במשכון מטלטלין שבשעת ההלואה משכן אצלו מטלטלין ושוב דר המלוה בחצר הלוה נמי וע"ז כתב הרב ז"ל דכיון דיש משכון בידו על ההלואה כלומר משכון מטלטלין שנתנו לו הלוה וקי"ל דבע"ח קונה משכון הרי הוא מוחזק ואין לנכות וכו' יע"ש.

איברא דראיתי להרב שער המלך ז"ל פ' מה' אישות דכ"ו ע"ב שכתב דמהסוגיא דפרק השולח מבואר דהא דר' יצחק דבע"ח קונה משכון דוקא במטלטלין ולא במשכון קרקע ושכ"כ הש"ך בח"מ סי' רע"ח סק"ו ופשוט והוצרכתי לזה ממה שראיתי להר"ב גד"ת שער מ"ג ח"ב סי' ד' שתמה עמ"ש הר'ב התרומות משם ר"ח ז"ל דפלוגתא דאביי ורבא אי בע"ח למפרע הוא גובה או לא מיירן בדאית ליה לארעא משכנתא בידיה דב"ח עסיקינן דאי ליתא בידיה אביי לא אמר שפי' הקדיש ושפר זבין וכו' וכתב עליו וז"ל תי' זה דר"ח קצרה שכלי מלהשיגו דבגמ' פרכינן מדתנן נכרי שהלוה לישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה לרבא דאמר מכאן ולהבא הוא גובה ומשנינן הב"ע בשהרהינו אצלו ופי' רש"י בשהרהינו אצלו קס"ד השתא משום דב"ח קונה משכון ותימה על עצמך אי אביי ורבא לא איירו אלא היכ' דאיתי' בידו דב"ח אם כן מאי משני בשהרהינו אצלו דהיינו משום דב"ח קונה משכון הא מילתיה דרבא נמי בהכי מיירי יע"ש שהניחו בצ"ע ואחר המחילה לא דק כלל בזה דמלתיה דרבא כיון דאיירי במשכנתא דקרקע מה שייך בזה לומר ב"ח קונה משכון והנראה דאישתמיט מיניה סוגייא דפר' השולח וזה פשוט עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה דהרב שער המלך ז"ל למד דעת מדברי הר"ב גד"ת ממה שתמה בשער מ"ג ח"ב סי' ד' על מ"ש הר"ב התרומות בשם ר"ח ז"ל דלא שאני ליה להר"ב גד"ת בהאי מלתא דאמר ר' יצחק דבע"ח קונה משכון בין משכון מטלטלין למשכון קרקע. ותהי עליה הרב שעה"מ ז"ל מהסוגי' דפ' השולח הנז'.

האמנם כדדייקינן פורתא לדידי חזי לי דעיקר מאי דהבין הרב שער המלך ז"ל בהני מילי דאמר מר הר"ב גד"ת ז"ל בשער מ"ג ח"ב בתמיהתו על דברי ר"ח ז"ל דחשב הר"ב גד"ת דגם במשכון קרקע אתמר להא דר' יצחק דבע"ח קונם משכון. אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר הרב שער המלך ז"ל דהא ליתא כלל ואגב שיתפיה לא דייק מר בכוונת דברי הר"ב גד"ת ז"ל דכוונת הר"ב גד"ת בתמיהתו על תירוצו של ר"ח הכי היא דהנה הר"ב התרומות ז"ל כתב בשם הר"י ברצלוני דאיכא דמתמה היכי יכול מלוה למכור

קרקע הלוה אע"פ שעבר זמנו ולא פרעו בלא שומת ב"ר וא"כ למה הצריכו הב"ד שומא כי לדברינו הרי כל בע"ח שם לעצמו ומוכר. ומתרצי ומוקי לה להאי פלוגתא דאביי ורבא במטלטלי ולא מסתברא דהא כי מעיינת בה שפיר בגמ' ובסוגיא דידה אפי' במקרקעי קא מפלגי וכו'. וכתב הר"ב העיטור בשם ר"ח דפלוגת' דאביי ורבא בדאית לארעא משכנתא בידא דבע"ח עסקינן ואי ליתא בידיה לא אמר רבא השתא הוא דקני ואביי לא אמר שפיר הקדיש ושפיר זבין דהיכא אשכחן דקני ליב בע"ח לנכסי הלוה כי ליתנהו בידיה למגבא ולזבוני בלא תביעת עת ב"ד אלא לאו ש"מ דאיתיה בידיה עכ"ד הר"ב התרומות ז"ל ע"ש. הנה שר"ח ז"ל כתב להכריח דפלוגתא דאביי ורבא היא בדאית לארעא משכנתא בידא דבע"ח דאי ליתא בידיה לא אמר רבא השתא הוא דקני ואביי לא אמר שפיר הקדיש ושפיר זבין דהיכא אשכחן דקנו ליה בע"ח לנכסי הלוה כי ליתנהו בידיה למגבא ולזבוני בלא תביעת ב"ד וכו'. ומהכרח הזה גופיה מוכרח נמי דגם במטלטלין דאיפליגו רבא ואביי דמוכח מהש"ס מהאי פירכ' דפרכינן ממתני' דנכרי שהלוה את ישראל על חמצו דפלוגתא דאביי ורבא הוה גם במטלטלין דמיירי כשהמטלטלין בידיה דהמלוה דאי ליתנהו בידיה היכא אשכחן דקני להו בע"ח למטלטלי דלוה כי ליתנהו בידיה דהבע"ח למגבינהו ולזבוני בלא תביעות ב"ד באופן דלפי דברי ר"ח וההכרח דיליה מבואר דפלוגתייהו דאביי ורבא דהיא בין בקרקעי בין במטלטלי בדאית ליהו להמטלטלין או להקרקע משכון בידיה דהמלוה. והיינו דקשיא ליה להר"ב גד"ת ז"ל לפי האי תירוצא דר"ח ממאי דמשני הש"ס להאי פירכא דפרכינן ממתני' דנכרי שהלוה על חמצו וכו' אא"ב למפרע הוא גובה וכו' דממאי דפריך המקשן הכי מבואר דפלוגתא דאביי ורבא במטלטלי נמי הוה ומיירי ע כרחין בדאית להבע"ח מטלטלין בידיה למשכון דאי ליתנהו בידיה היכא אשכחן דקני להו בע"ח למטלטלי דלוה כי ליתנהו בידיה למגבינהו ולזבונינהו בלא תביעת בע"ד וכמ"ש ר"ח ז"ל להכריח כן בפלוגתייהו בקרקע וכיון דלפי דברי ר"ח ע"כ כוונת המקשן הוה בדאיתנהו להמטלטלין בידי דהמלוה למשכון דהא ע"כ דאביי ורבא בכה"ג איפליגו. א"כ מאי משני הש"ס הב"ע בשהרהינו אצלו כלומר דקס"ד דהו"ל תורת משכון ובע"ח קונה משכון. הא גם אביי ורבא ע"כ בהכי מיירי בין בקרקע בין כמטלטלי דאי לאו הכי לא אמר רבא השתא הוא דקני ואביי לא אמר שפיר הקדיש ושפיר זבין דהיכא אשכחן וכו' זהו כוונת הר"ב גד"ת ז"ל בתמיהתו על התירו' ר"ח והיינו דכתב הרב בתמיהתו ותימא על עצמך אי גם אביי ורבא לא איירי אלא היכא דאית' בידא דבע"ח בתורת משכון דהיכי אשכחן דקני בע"ח נכסי דלוה כי ליתנהו בידיה וכו' כדקאמר ר"ח ז"ל אם כן מאי משני כשהרהינו אצלו דהיינו משום דבע"ח קונה

משכון הא מילתא דרבא נמי מיירי בהכי ע"כ. הרי שהאריך הרב ז"ל בתמיהתו למימ' אי גם אביי ורבא לא איירי אלא היכא דאיתא בידה דבע"ח בתורת משכון דהיכי אשכחן וכו' דאמאי הוצרך לאתויי בתמיהתו ההכרח שכתב ר"ח לדבריו דהיכא אשכחן וכו' ולא הו"ל להרב ז"ל למימר אי גם אביי ורבא לא מיירי אלא היכא דאיתא בידא דבע"ח בתורת משכון א"כ מאי משני וכו'. אמנם כוונתו מבוארת כדכתבינא דכל עיקר תמיהתו על ר"ח ז"ל היא מכח האי דכתב להכריח סברתו דהיכא אשכחן וכו' דמוכח הכרחו הלזה מבואר דלדעת ר"ח במטלטלי נמי לא איירי אביי ורבא אלא היכא דאית' בידיה דהבע"ח. וא"כ יש לתמוה דמאי משני כשהרהינו אצלו דהיינו משום דבע"ח קונה משכון הא רבא נמי איירי בהכי בין במקרקעי בין במטלטלי טלי כנלע"ד פשוט וברור בכוונת דברי הר"ב גד"ת ז"ל ודלא כהרב שער המלך ז"ל דהבין דכוונת הרב ז"ל בתמיהתו ממשכנתא דקרקע דהא ודאי ליתא דזה לא נעלם מעיני קדשו של הרב גד"ת ז"ל דהא דב"עח קונה משכון לא אתמר אלא במשכון מטלטלין דוקא ולא במשכון קרקע. אלא תמיהתו על ר"ח הוה ממטלטלין דאיפליגו בהו נמי אביי ורבא וכאמו'. כנלע"ד ותו לא מידי.

רלג

בעל חוב קונה משכון. וחשיב כשלו לענין קדושין ולענין חמץ בפסח לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כדאית' בפסחים פרק כל שעה ובקדושין פרק האיש מקדש. והיינו דוק' בסתם אבל כשהתנה המלוה עם הלוה על מנת שלא יתחייב בפשיע' לא חשיב כשלו לדברים אלו דכל שהתנה לא אמרינן בע"ח קונה משכון. כ"כ הרב שער המלך ז"ל בה' אישות דכ"ו ע"ב והביא ראיה מדברי ה"ה פ"ג מה' חמץ ומצה ושכן משמע מדברי התוס' פרק שבועת הדיינים דמ"ד ד"ה שומר וכ מצא בלח"מ שבפי' המשניות בפרק כ"ש שכתב וז"ל ישראל שהלוה לגוי על חמצו בכל ענין חייב לבער דישראל מכותי קונה משכון אלא א"כ הקנה בפירו' שלא יתחייב באחריותו. ולדידי אין ראיותיו מדברי ה"ה והתוס' ז"ל מוכרחין ויש להביא ראיה מדברי רבינו אביגדור ז"ל בתשו' הובאה בתשו' הרא"ש כלל ל"ה סי' א' דאף בהתנה שלא יתחייב באחריות וקונה המשכון שכתב וז"ל וא"ת משכון בשעת הלוואתו דקנייה ליה מלוה רק לענין גניבה ואבדה ולא לענין אונסין ואם קדש בו את האשה מקודשת מה בין זה לטבעת שאולה דשואל חייב באונסין ולא מצי מקד' בה. וי"ל דלא דמי דשואל כי אוקמיה רחמנא ברשותיה לענין אונס אבל לענין למקנייה ברשותיה דמארי קאי דלחובתו בלבד קאי ברשותיה להתחייב באונסין מידי דהוה אגזלן אבל לזכות בו להיות שלו להקדישו וליתנו לחבירו במתנה לא קנו ליה כלל. אבל משכון אע"ג דלענין אונס לא קאי ברשותיה מיהו כיין שהלוהו עליו ומסרו לו

על מלוה זו זכו לו מעותיו להיות שלו דדבר תורה מעות קונות אלא שעומד לחזרה וכי יהיה ליה זוזי הדר שקול ליה מיניה א"ד ז"ל יע"ש. דלפי דברי רבינו אביגדור ז"ל אלו בטעם קניית בע"ח המשכון מבואר מאליו דאף בהתנה בפירוש שלא להתחייב בפשיעה מ"מ מעותיו שהלוהו עליו קנו ליה המשכון זה ומיהו בעיקר האי טעמא דקניין הבע"ח המשכון דאמר מר רבינו אביגדור ז"ל לא נראה כן מהש"ס דב"ק וכמו שאכתוב לקמן בסימן שאחר זה ותו לא מידי.

רלד

בעל חוב קונה משכון. אע"ג דבע"ח קונה משכון אין לו בו קנין בגוף המשכון דאין לו אלא שעבוד עליו כיון שיכול לפדותו ולסלקו בדמים ואפי' במשכנו שלא בשעת הלואתו. כ"כ התוס' ז"ל בב"ק דמ"ט ע"ב ד"ה משכנו של ישראל ביד גר וכו' וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו שם וז"ל כיון דמית ליה גר פקע שעבודיה ואפילו משכנו שלא בשעת הלואתו ואע"ג דאמרינן דקניא ליה מדרבי יצחק ה"מ שאינו משמט וא"נ להתחייב באונסין למאן דאית ליה הכין אבל גופו ממש להיות שלו לא דהא מסתלקי בזוזי ושעבוד בלחוד הוא דאית ליה וכשמת הגר הא פקע שעבודיה ע"כ יע"ש. ודברי התוס' והרשב"א ז"ל נראין מוכרחים מהש"ס התם דקאמר משכנו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזיק בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית ליה גר פקע ליה שעבודיה הרי דקאמר דכי מת גר פקע ליה שעבודיה אלמא דלית ליה להבע"ח קנין בגוף המשכון אלא שעבוד בעלמא אית ליה עליה. כי על כן אני תמה על רבינו אביגדור ז"ל שכתבתי דבריו לעיל בסי' הקודם דכתב טעמא דבע"ח קונה משכון משום דבמעות שנתן המלוה ללוה עליו זכו לו להיות שלו דדבר תורה מעות קונות אלא שעומד לחזרה וכי יהיב ליה זוזי הדר שקיל ליה מניה. דא"כ איך קאמר רבה בב"ק דמשכנו של ישראל ביד גר ומת הגר ובא ישראל אחר והחזי' בו מוציאין אותו מידו מ"ט כיון דמית הגר פקע ליה שעבודי'. הא קנין גמו' אית ליה להגר בגו' המשכון דזכו לו מעותיו דדבר תור' מעות קונו' ולא שעבו' בלבד הוא דאית ליה לגר עליו אלא גוף המשכון קנוי לו והוא שלו ושפיר החזיק וזכה בו הישראל האחר שהחזיק בו אחר מיתת הגר. אלא מוכח דליתא להני מילי דאמר מר רבי' אביגדור בטעמ' דבע"ח קונה משכון ודוחק הוא לומ' דרבה פליג אדר' יצחק דאמ' ב"ח קונה משכון ולהכי ס"ל דלי' ליה אלא שעבודא. סוף דבר שדברי רבי' אביג' צל"ת. ותו לא מידי:

מערכת אות הגימ"ל

רלה

גרם כבוי דליקה בשבת מותר נראה דודאי דכל גרם כבוי דשרינן כשהוא בענין שאינו מכוין לכבות אלא הוא עושה שום דבר לחצות בפני הדליקה וע"י כך כא הכבוי כההיא דפריס' עור גדי או מחיצת כלי' מלאי' מים או נתינת כלי רקן תחת הנר וכיוצא באלו שאינו מכווין לכבו' אלא להגין והילכך אי בהאי מעש'שעושה בא ממיל' הכבוי שפי' דמי דלא הוי אלא גרם כבוי בלא מתכוון דאי מתכוון לכך אפי' ע"י גרם אסור כמ"ש הטור. ומיהו בשאינו מכוין לכך אע"ג דהוי פסיק רישיה שרי ע"י גרם שהרי התירו לחצות בכלים מלאי מים אעפ"י שבודאי יתבקעו ויכבו והוי פסיק רישיה מ"מ שרי כיון שאינו לא גרם ואינו מכוין לכך. כ"כ השלטי הגבורים ז"ל פרק כל כתבי.

ולפום ריהטא איכא לאקשויי על הרב ז"ל דאיך כתב דודאי דכל גרם כבוי לא שרי אלא באינו מכוין לכבוי. והא איכ' גרם כבוי דטלית שאחזו אור דשרינן ליה ליתן עליו משקין משום דהו"ל גרם כבוי ושרי אע"ג דבנתינתו המשקין על הטלית מכוין הוא לכבות ועיין למר"ן ז"ל בב"י א"ח ס' של"ד שכתב לדעת הטור ז"ל דנתינת משקין על טלית שאחז בו האור שאני דלא הוי אלא גרם כבוי שהרי אינו עושה מעשה בגוף הדליקה אלא לכשיגיע האש למקום המים לא יוכל לשלוט שם ויכבה מאליו משא"כ כשמתכסה בטלית ופותח הס"ת שמנענע האש עצמו ועי"כ היא נכבית אם היה מתכוין לכך היה אסור וכו'. אך לפי מ"ש הרב ש"הג ז"ל דבכל גרם כבוי לא שרי אלא באינו מתכוין לכבוי קשיא הא דנתינת משקין. ותו קשיא ממ"ש הטור ז"ל בסי' תקי"ד נר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביביו דבר המונע מלשרוף בענין שיכבה כשיגיע שם דגרם כבוי מותר ע"כ הרי דכתב הטור ז"ל בפירוש דגרם כבוי שרי אפי' במכוין לכבוי והוא פסיק רישיה שהרי מפני שהוא חס על הנר שלא ישרף כולו הוא דנותן סביביו הדבר המונעו מלישרף ואפ"ה התירו הטו' לכתחל' מטעמא דגרם כבוי מותר וא"כ הרי לך מבואר מדברי הטור ז"ל אלו דשריותא דגרם כבוי הוא אף במכוין לכבות וגם הוא פסיק רישיה דלא כמ"ש השה"ג דודאי כל גרם כבוי לא שרי אלא בלא מכוין לכבוי. ויש ליישב ועיין מ"ש הר"ן ז"ל סוף פרק כירה בטעמא דשריות' דנתינת משקים על טלית שאחז בו האור ועיין במ"ש מרן ז"ל בב"י שם בסי' תקי"ד ע"ד הטור ז"ל הנז'. ותו לא מידי:

רלו

גרם כבוי. נסתפק הר"ב שה"ג ז"ל בפרק כל כתבי בכל מלאכת שבת הנעשת בלא מתכוון על ידי גרם בפסיק רישיה כי האי דגרם כבוי אי שרי. או דילמא גבי דליקה הקילו יע"ש שהניחו בספק.

ולפענ"ד נראה לפום ריהטא דאין כאן מקום לספק זה דהדבר פשו' דלאו בדליקה בלחוד הוא דהתירו גר' כבוי בלא מתכוין לכבוי ואף שהוא פסיק רישיה. אלא בכל איסורי שבת דינא הכי. הוה דכל הנעשת בלא מתכוין ע"י גרם בפסיק רישיה כי האי דגרם כבוי שרי. והרי הוא כמבואר יוצא. מהסוגיא דשבת פרק כל כתבי עלה דתנן התם ד"ך ע"א ר"ש בן ננס אומר פורסין עור של גדי על גבי שידה תיבה ומגדל שאחז בהן את האור מפני שהוא מחרך ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין רקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר. בכלי חרס חדשים מלאי' מים לפי שאינן יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה ואמרי' עלה שם ע"ב בש"ס למימרא דרבנן סברי גר' כבוי מותר ורבי יוסי סובר גרם כבוי אסור והא איפכא שמעינן להו דתניא עושין מחיצה בכלים ריקנין ובמלאים שאין דרכן להשתבר וכו' חסורי מחסרא והכי קתני וכו' ורמי דרבנן אדרבנן ורמי דר' יוסי אדר' יוסי דתניא הרי שהיה שם כתוב לו על בשרו הרי זה לא ירחוץ ולא יסוך ולא יעמוד במקום הטנופת נזדמנה לו טבילה של מצוה כורך עליו גמי ויורד וטובל ר' יוסי אומר לעולם יורד וטובל כדרכו ובלבד שלא ישפשף. שאני התם דאמר קרא ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לו תעשון כן לה' אלקיכם עשיה הוא דאסיר גרמא שרי. אי הכו הכא נמי כתיב לא תעשה מלאכה עשיה הוא דאסיר גרמא שרי. מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתיא לכבויי. אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן ומה הת' דאדם בהול על ממונו שרי הכא לא כ"ש ותסברא האי גמי ה"ד וכו' יע"ש. הרי לך מפורש דטעמא דר' יוסי דאוסר גרם כבוי דליקה בשבת הוה משום דאדם בהול על ממונו אשר מזה מבואר יוצא דבשאר איסורי שבת דליכא בהו לה"ט דאדם בהול על ממונו גם לר' יוסי גרמא שרי ומשום הכי מתיר גרם מחיקת השם וא"כ לרבנן דשרו גרם כבוי בדליק' דאיכא להא דאדם בהול על ממונו כ"ש דשרו בשאר מלאכות דשבת דליכא להאי חששא דאדם בהול על ממונו וכדפריך הש"ס אי הכי קשיא דרבנן אדרבנן ומה התם דאדם בהול על ממונו שרי הכא לא כ"ש ומסיק הש"ס דפלוגתייהו דרבנן ור' יוסי גבי גרם מחיקת השם הוא לענין לאהדורי אגמי רבנן סברי טבילה בזמנה לאו מצוה ומהדרינן ור' יוסי סבר טבילה בזמנה מצוה ולא מהדרינן. וא"כ הרי מפור' יוצא מסוגיא זו כל בתר איפכא ממאי דסבר מר הרב שה"ג לצדודי דבדליקה דוקא הוא

דהקילו ושרו גרם כבוי דאדרבה בשאר איסורי שבת כיון דליכא למימר בהו להא דאדם בהול כ"ש דשרו רבנן ואפי' ר' יוסי דפליג דוקא בדליקה הוא דפליג משו' דאיכא למימ' בדליקה אדם בהול על ממונו וכו' אבל בשאר מלאכות דשבת דליכא למימר בהו להא דאדם בהול וכו' אפי' ר' יוסי שרי ע"י גרם בלא מתכוין ואפי' שהוא פסיק רישיה ולהכי הוא דשרי גרם מחיקת השם ע"י טבילה וכ"ש לרבנן דשרו גרם כבוי אפי' בדליקה דשרו בשאר מלאכות דשבת ותם אנכי ולא אדע מאי מספקא ליה למר הרב שה"ג ז"ל.

גם מדברי הרא"ש ז"ל פ"ב דביצה מוכח להדיא דהא דהתירו רבנן גרם כבוי לאו בדליקה בלחוד התירו ומשום דבדליקה הקילו אלא בכל מילי דאיסורי שבת ויו"ט כל הנעשה ע"י גרם שרי שכתב שם עלה דאמרינן התם דף ע"א הנותן שמן בנר חייב משו' מבעיר והמסתפק ממנו חייב משו' מכבה וז"ל הא דחשיב ליה מכבה היינו משום דכשממעט השמן ומרחיקו מפי הנר שהוא דולק מיד כהה אור הנר ואין דולק יפה כבתחלה והו"ל מכבה. אין לפרש שממהר כביית הנר כשיכלה השמן. דהיינו גרם כבוי שנחלקו ר' יוסי וחכמים דתנן עושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין רקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאי' מים. שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה וקי"ל כרבנן דגרם כבוי מותר. ומיהו וההיא דשופפרת ע"פ הנר דאסיר דילמא אתי לאסתפוקי מניה ע"כ מפני שממהר כבוי וכו' הילכך נ"ל טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבויו ואף רבנן דר' יוסי מודו בהאי גרם כבוי דחייב דע"כ לא פליגי. התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק אלא עושה דבר חוצה לו הגור' את הכבוי כשתגיע שמה הדליקה אבל הכא השמן והפתילה שניהם גורמי' את הדליק' והממעט מאחד מהם וממהר את הכבוי חייב וכו' א"ד ז"ל יע"ש. והשתא אם איתא דדוקא בדליקה הוא דהתירו רבנן גר' כבוי מטעמ' דבדליקה הקילו מאי מוכיח הרא"ש ז"ל דאין לפרש להא דהמסתפק מן הנר חייב משו' מכבה דהוה משום שממהר כביית הנר דא"כ היינו גרם כבוי שנחלקו בו ר' יוסי וחכמי' דתנן עושין מחיצה בכל הכלים וכו' וקי"ל כרבנן דגר' כבוי מותר הא ר' יוסי ורבנן בדליקה הוא דאפליגו ומשום דבדליקה הקילו הוא דשרו רבנן גרם כבוי הדליקה ע"י עשיית מחיצה בכל הכלים. אבל בכה"ג דהמסתפק מן השמן שבנר אפי' שאינו אלא גר' כבוי גם לרבנן אסור. אלא מוכח להדיא מדברי הרא"ש ז"ל אלו דרבנן דהתירו גרם כבוי לאו בדליקה בלחוד הוא שהתירו אלא דה"ה בגרם כבוי שלא במקום דליקת כהאי גוונא דמסתפק מן השמן שבנר נמי שרו רבנן דכל הנעשה ע"י גרם שרו רבנן. וכבר כתבנו להוכיח כן מהסוגיא דשבת פרק כל כתבי עלה דהך מתני' דעושין מחיצה בכל הכלים דמיתי מינה הרא"ש ז"ל.

איברא דקשיא לי טובא לפום ריהטא על ך מ"ש הרא"ש ז"ל אין לפרש משום שממהר כביית הנר וכו' דהיינו גרם כבוי שנחלקו ר' יוסי ורבנן דתנן וכו' וקי"ל כרבנן דגר' כבוי מותר וכו' אשר מוכח מדבריו אלו דלר' יוסי דאוסר התם גרם כבוי ניחא וי"ל שפיר דהא דהמסתפק ממנו חייב משום מכבה הוה מטעם גרם כבוי דאסור אלא דמשום דקי"ל כרבנן דגרם כבוי שרי הוא דקשיא ליה להרא"ש ובא מכחו להוכיח דאין לפרש משום שממהר כביית הנר וכו'. וק"ל טובא דהא אמרינן התם בש"ס עלה מתני' דדוקא בדליקה הוא דאוסר ר' יוסי גרם כבוי משום דאדם בהול על ממונו ואי שרית ליה אתי לכבויי אבל היכא דלא שייך למימר להא דאדם בהול על ממונו גם לר' יוסי ע"י גרם שרי ומשום הכי מתיר ר' יוסי למי ששם כתוב על בשרו לירד ולטבול כדרכו אף שגורם למחוק את הש'. וא"כ הכא במסתפק מן השמן שבנר דלא הוה מידי דדליקה דיהא שייך למימר ביה לה"ט דאדם בהול על ממונו וכו' גם לר' יוסי שרי גרם כבוי וא"כ אי הוה הפירוש דהמסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה משום גרם כבוי אתיא לה דלא כמאן לא כרבנן ולא כר' יוסי דהא בכה"ג דליכא למימר ביה לה"ט דאדם בהול על ממונו לכ"ע שרי גרם כבוי וליכא מאן דפליג בהא. ואיך כתב הרא"ש ז"ל דאין לפרש משום שממהר וכו' דהיינו גרם כבוי שנחלקו ר' יוסי וחכמים דתנן וכו' וקי"ל כרבנן וכו' הא בגרם כבוי כה"ג לא נחלק ביה אדם מעולם דלכ"ע שרי. וכבר עלה על דעתי ליישב דברי הרא"ש ז"ל אלא שהוא ישוב דחוק מאוד ומפני רוב הדחק לא ראיתי לכותבו כלל סוף דבר שדברי הרא"ש ז"ל צל"ת.

ובחפושי בספרי האחרונים ז"ל מצאתי להרב מחנה אפרי' ז"ל בנימוקיו על הרי"ף ומפרשיו שכתב על האי ספיקא דהר"ב שה"ג הנז' וז"ל לא ידעתי במאי נסתפק דהא נר שאחורי הדל' הוי גורם ואינו מתכוין דאי במתכוין היכי סבור לומ' דאתי כר"ש הא ר"ש לא אמר אלא בשאינו מתכוין ואפי' הכי אסרו מטעמא דפסיק רישיה וגבי דליקה התירו והכי משני גמרא ועיין סביבות פ"ד מיתות בשה"ג א"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא ליה למר הרב מח"א לאידך גיסא דדוקא בדליקה הוא שהתירו גרם כבוי ומייתי לה מהא דנר שאחורי הדלת והכי אמר מר דלא ידע במאי נסתפק דהא נר שאחורי הדלת הוי גורם ואינו מתכוון וכו'.

ולדידי דברי הרב ז"ל נפלאו ממני דהא מהסוגיא דבתר ההיא דנר שאחורי הדלת מבואר יוצא כל בתר איפכא דאפי' בדליקה דאיכא למימר בה טעמא דאיסורא משום דאדם בהול על ממונו וכו' שרו רבנן וכ"ש בשאר איסורי דליכא למימר לה"ט דאדם בהול על ממונו דשרי רבנן ואפי' לר' יוסי שרי ע"י גרם כל היכא דליכא למימר לה"ט דאד' בהול על ממונו

וכו' וכדכתיבנא לעיל. וכן מוכח נמי להדיא מדברי הרא"ש ז"ל דפ"ב דביצה גבי ההיא דהמסתפק מן השמן שבנר חייב משום מכבה דרבנן דשרו גרם כבוי לאו בדליקה בלחוד הוא דשרו לא בכל כבוי אף שהיא שלא במקו' דליקה כההיא דהמסתפק מן השמן שבנר שרו רבנן עד שהכריח מכח כן דהא דהמסתפק מן השמן שבנר אין פירושו מטעם גרם כבוי ככל האמור לעיל. ומאי דמייתי מר הרב ז"ל כחא דאיסורא מההיא דנר שאחורי דלת וקרי ליה הרב גורם. אחר המחילה דלא שמיה מתיא כלל דהתם לכל הפירושים שנאמרו בו לאו גורם כבוי יתקרי אלא כמכבה בידים ממש חשיב כיון דמיד בההיא מעשה שהוא עושה בפתיחתו להדלת נכבה הנר אם ע"י שהרוח מכבהו בפתיחתו מיד לפי פי' רש"י ז"ל או שע"י שבפתיחתו מהר הדל' נוקש על הנר ומכבהו ונמצא שמעשה ידיו בפתיחת הדלת הוא עצמו הכבוי ולא גורם יחשב אלא מכבה בידים הוה וזה ברור. באופן דמאי דפשיטא ליה למר הרב מח"א ז"ל דדוקא בדליקה הוא שהתירו חכמים גרם כבוי. אחר המחילה רבה דליתא. אלא דבכל שהוא ע"י גרם אף שהוא שלא במקום דליקה שרו רבנן וככל מאי דכתיבנא להוכיח במישור מהש"ס ודברי הרא"ש כנלע"ד. ותו לא מידי:

רלז

גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתור' מסקינן בברכות די"ט ע"ב דהיינו ל"ת דרבנן דאסמכוהו דרבנן אלאו דלא תסור ע"ש. וראיתי להרב משפט צדק ח"ב סי' ע"ו שהקשה דלפי מ"ש רש"י שם לקמן בדף ס"ב וא"ת כו' דמת מצוה לא יקרא דוחה לפי שע"ד כן נכתבו בתורה כו' יע"ש א"כ קשה איך קאמר הכא דדוחה לא תסור דאחר דחכמים הם האוסרים מה שאסרו ומתירים משום כבוד הבריות מה שאוסרים א"כ לא יקרא דוחה לא תסור דוגמא דמת מצוה דלא יקרא בו דוחה וצריך ישוב א"ד ז"ל יע"ש. ולע"ד אחר המחילה רבה מכבוד תורתו איני רואה מקום קושיא כלל דגבי מת מצוה שפיר לא יקרא בו דוחה כיון דלעולם שרי לו ליטמא ולא נכתב עליו איסור טומאה כלל משא"כ באיסורין דרבנן כי הנך דחשיב רש"י ז"ל ד"ה כל מילי דרבנן אי לאו משום בית הכסא אסור לטלטל האבן הנז' וכן בנפסק ציציות טליתו בכרמלית אי לא בעי לחזור לביתו במקום שיראוהו באיסורו קאי הילכך כיון דעכ"פ דברים הללו אסרו חכמים עליו בכולל כי איכא כבוד הבריות אין התירו אלא מפני שגדול כבוד הבריות שדוחה האיסור עיין בפרש"י שם בד"ה שב וא"ת ודוק היטב. ותו לא מידי.

רלח

גיד הנשה. כתב הרשב"א ז"ל בתשו' סי' שס"ד דאיסו' גיד הנשה נוהג אף באדם יע"ש. והנה הר"ב מ"ל פ"ח מה' מאכלו' אסורו' הלכה א' כתב דברי הרשב"א לו ע"ד הרמב"ם שם ומשתק שתיק לה ומדכתב דברי הרש"בא ע"ד הרמב"ם מוכח דלדעתו הוו דברי הרשב"א ז"ל הלכה פסוקה אליבא דכ"ע ואף הרמב"ם ז"ל יודה בהאי דינא. אמנם יפה אמר חנ"ן הרב שער המלך ז"ל שם שדין זה תלוי בפלוגתא דלדעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ב מה' אלו הלכה ג' דבשר אדם אסור הוא בעשה נראה ודאי שאין גיד הנשה נוהג באדם דלא גרע מבהמה טמאה דקי"ל כר"ש דאינו נוהג בטמאה משום דבעינן גידו אסור ובשרו מותר וכמו שפסק הרמב"ם שם. והרשב"א ז"ל לא כתב כן אלא משום דאיהו לשטתיה אזיל דס"ל דבשר אדם מותר שלא כדעת הרמב"ם ז"ל א"ד הרב שער המלך ז"ל יע"ש. וכן יש ללמוד מדברי השואל להרשב"א ז"ל שם שכתב בשאלתו בדעת הרמב"ם דאין איסור בשר מן החי ואבר מן החי נוהג באדם יע"ש וא"כ מינה נמי לאיסור גיד הנשה דאינו נוהג באדם. ומיהו אפשר עדין לדחות ולחלק בין אדם לבהמה טמא' דאע"ג דבבהמ' טמא' אין גיד הנשה נוהג מה"ט דאמר ר"ש דבעינן גידו אסור ובשרו מותר אדם שאני דהוא היה עיקר מעשה וכמ"ש הרשב"א בתשו' שם בטעמו האחרון וז"ל ועוד שאף הוא היה עיקר מעשה יע"ש. וא"כ אפשר דמה"ט נוהג איסור גיד הנשה אף באדם אפילו לדעת הרמב"ם דס"ל דבשר אדם אסור דעד כאן לא ממעטינן איסור גיד ממי שבשרו אסור אלא במין בהמה שלא היתה הבהמה סיבת האיסור של גיד הנשה אבל גיד הנשה של אדם שהוא היה עיקר המעשה שבעבורו נאסר גיד הנשה לא משגחינן ביה במה שבשרו אסור להתיר גיד הנשה דידיה אלא נוהג בו איסור גיד הנשה אף שבשרו אסור ואפשר שמפני כך כתב הר"ב מ"ל ז"ל דברי הרמב"ם בסתם כנלע"ד. ותו לא מידי.

רלח

גוי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר. כדמסיק הש"ס ביבמות פרק החולץ דף והלכתא גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר יע"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל פרק ט"ו מה' איסורי ביאה הלכה ג' יע"ש ובה"ה וכן פסקו שאר כל הפוסקים ז"ל.

ויש להסתפק אם הא דקי"ל דהולד כשר היינו לאפוקי שאינו ממזר אבל גוי מיהא הוי עד שיתגייר כגוי דצריך גירות כדי שיהא דינו כישראל או דילמא גוי ועבד הבא על בת ישראל דאמרי' דהולד כשר היינו דהוא ישראל גמור מיום הולדו לכל דבריו ואין צריך גירו' דישראל כש' הוא מבטן אמו דהיא ישראלית.

והנה מדברי התוס' ז"ל בקדושין פרק עשרה יוחסין דע"ה ע"ב ד"ה ור' ישמעאל וכו' מבואר יוצא דהולד כשר דאמרי' היינו לאפוקי דאינו ממזר אבל אכתי גוי הוא עד שיתגייר שהקשו וא"ת אמאי איצטריך למימר דקסבר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הוולד ממזר לימא הולד כשר וכ"ש דאיכא למיחש טפי שלא תנשא לנכרי ושמא י"ל אם הולד כשר א"כ הוא הולך אחר הנכרי כדאמר בסוף פרק דלעיל דס"ז וליכא למיחש לכך אם תנשא לנכרי וכו יע"ש. אשר מדבריהם אלו בהאי תירוצא מבוא' יוצא דהא דאמרי' גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר היינו אם נתגייר או נשתחרר העבד אחר כך ולאפוקי דלא הוה ממזר. וכ"כ בפסקי תוס' שם וז"ל גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר והוי גוי יע"ש. וכן מוכח נמי מדברי רש"י ז"ל שם לעיל דס"ח ע"ב שכתב שם ד"ה לימא קסבר רבינא גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר גרסינן דאתא לאשמועינן דלא שדינן ליה בתר נכרי דנימא נכרי הוא ואם נתגיי' יהא מותר לבא בקהל אלא בתר ישראל שדינן ליה וכו' יע"ש. הרי שכתב להדיא דאי שדינן ליה בתר נכרי והוא כש' לבא בקהל היינו לאח' שיתגייר.

והגאון מהרש"א ז"ל שם בפ' עשרה יוחסין כתב לפרש דברי התוס' דשם דלא כיונו לומר דהולד כשר והוא גוי אלא כוונתם ע"פ מ"ש בסוף פרק דלעיל דעיקר הקפידה דכי יסיר הוא בבן בתך מן הגוי שקרוי בנך אבל בן בנך הבא מן הגויה אינה קרוי בנך והשתא ניחא דאם הולד כשר אין לחוש כ"כ לכי יסיר שהרי הוא בנו שהולך אחריו אבל אם הולד ממזר לא שדינן ליה בתר גוי אלא בתר אמו שדינן ליה וכיון שבעבירה נולד הוי ממזר דהכי קאמרי לעיל ס"פ האומר. אבל דברי רש"י אסיק הגאון ז"ל שם בצ"ע דדבריו סותרי דממ"ש בפרק האומר דס"ח מוכח דס"ל דהולד כשר והוא גוי וצריך גירות כדי שיבא בקהל ובפ' עשרה יוחסין לקמן אהא דפריך גבי עבד ושפחה נתערבו בהן ניתני חדא מבואר יוצא מדברי רש"י דע"כ גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר והוא ישראל גמור וא"צ גירות יע"ש.

וראיתי להר' שע"ה פט"ו מה' אישורי ביא' הלכה ג' שהביא דברי הגאון מהרש"א והוסיף עוד לאקשויי על רש"י דפ' האומר ממ"ש בפרק י' יוחסין ד"ע ע"ב אההיא דאמרי' התם כל דאמר מדבית חשמנאי קאתינא עבדא הוא וז"ל שכל זרעו הרגם הורדוס ועבד היה ומלך תחתיהם כו' ומסתמא לאו בנות ישראל נסיב כו' ובודאי שכוונ' רש"י דק"ל דלו יהי דעבד היה הא קי"ל גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואהא כתב דמסתמא לאו בנות ישראל נסיב וכו'. והשתא כפי מ"ש בפ' האומר לו יהי דהורדוס נסיב מבנות ישראל אכתי הולד עבד ואינו כשר אלא ע"י שישתחרר והכא כיון שאין להם בעלים ידועים מי

המשחרר אותם ולהכי קאמר שמואל דעבדא הוא. גם ממ"ש בפרק החולץ דמ"ה ע"א ד"ה בת מינך וז"ל בת ישראל הבא מן הנכרי כמותך אבל ממזרת ושפחה לא תשא אלמא כשר הוא ע"כ נראה בהדיא דס"ל דהוולד כשר לגמרי דאי ע"י שיתגייר איך כתב דאסור לישא ממזרת הא קי"ל דגר נושא ממזרת. ולכן כתב הרב ז"ל לפרש דברי רש"י דס"פ האומר דמ"ש שם דהולד כשר ע"י שיתגייר לא כ"כ אלא לפום מאי דס"ד התם דכל היכא דשדינן ליה בתר ישראל הולד ממזר משום דכיון דבעבירה נולד הו"ל כמי שאין עליו קדושין דתנן התם דהולד ממזר והילכך כי אמרינן דהולד כשר עכ"ל דשדינן ליה בתר גוי לגמרי ומשו"ה בעינן גירות דאי הוה שדינן ליה בתר ישראל היה הולד ממזר. אמנם למאי דמסיק התם וקאמר ניהי דכשר לא הוי ממזר לא הוי פגום מיהא הוי ופירש"י ז"ל דאע"ג דשדינן ליה בתר ישראל אפ"ה ממזר לא הוי דבעינן דומיא דאשת אב דאין לו עליה קדושין אבל יש לו על אחרי' קדושין לאפוקי נכרי ועבד דלית בהו קדושין כלל יע"ש א"כ איכא למימר ודאי דלא בעינן שיתגייר אלא הוולד כשר לגמרי דשדינן ליה בתר ישראל ואפ"ה אין הולד ממזר וא"כ מ"ש רש"י ז"ל לקמן בשמעתין וכן לעיל בפרקין דלא בעינן גירות כלל היינו לפי המסקנא דפ' האומר ומ"ש רש"י ז"ל דהולד כשר לאו למימר דכשר לגמרי ולא הוי פגום כלל שהרי כיון דשדינן ליה בתר ישראל פגום מיהא הוי כדמסיק התם אלא כשר דקאמר לאפוקי דלא הוי ממזר ולעולם דפגום מיהא הוי זה הנראה באמת בדעת רש"י ז"ל. ומ"מ דברי התוס' דשמעתין יתד הם שלא תמוטו דס"ל לקושטא דמלתא דהולד כשר והוי גוי עד שיתגייר ומה שרצה הר"ב ח"ה לצדד בדבריהם באופן דס"ל דהולד כשר לגמרי אין דבריו מובנים ובר מן דין מדברי התוס' פ"ק דיבמות די"ו ע"ב ד"ה אמוראי ובד"ה נכרי שקדש מבואר בהדיא דס"ל דהולד גוי גמור ממ"ש שב דלר"י דאמר נכרי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר אין חוששין לקדושין הרי דס"ל דהולד. גוי גמור גם הר"ב ח"ה ז"ל שם כ"כ והביא ראיה מדברי התוס' ז"ל דשמעתין היפך מ"ש כאן ע"ש עכ"ד הרב שער המלך ז"ל יע"ש..

ולענ"ד אכתי קשה ממ"ש רש"י ז"ל בסוטה דמ"א ע"ב ד"ה אגריפוס וז"ל כחה של חנופה דאע"ג דאמו מישראל אין ראוי למלכות דעבד היה וזילא מילתא ע"כ יע"ש. הרי שכתב דאגריפוס אע"ג דאמו מישראל עבד היה אלמא מבואר יוצא לה להדיא מדברי רש"י ז"ל אלו דהא דאמרי' דעבד הבא על בת ישראל הולד כשר חיינו דהוא עבד מיהא והוא כשר לאחד שישחרר וא"כ אכתי דברי רש"י ז"ל לא פלטי מסתירה דידיה אדידיה מהני מילי דכתב בסוטה בהא דאגריפוס.

גם דברי התוס' ז"ל סתראי נינהו דממ"ש בפרק עשרה יוחסין וביבמות די"ו מבואר דס"ל דהולד כשר והוא גוי עד שיתגייר. ואלו בב"ק דל"ח ע"ב סד"ה ועל הכותית כתבו לפרש הא דאמר רבא בפ' י' יוחסין עבד ושפחה נתערבו בהם כאשר פירש' רש"י ז"ל שם וא"כ מבואר יוצא מדבריהם דהולד כשר לגמרי ואין צריך גירות וכאשר למד כן הר"ב ח"ה ז"ל מדברי רש"י ז"ל הנז'. גם בנדה דנ"ו ע"ב ד"ה אמוראי נינהו מפורש יוצא מדברי' ז"ל דגוי ועבד הבא על בת ישראל הוולד כשר והוא ישראל גמור שכתבו שם וז"ל וא"ת א"כ מ"מ תיקשי לר' יוחנן דאמר אין מקבלין גרים מן התרמוד אע"ג דסתם מתני' די' יוחסין דע"ה ודפ' אלמנה דס"ח וכמה תנאי ס"ל דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הוולד ממזר מ"מ תקשה ליה ממתני' דסברה דלא באו נכרים על בנות ישראל דאי באו הוי כתמן טמא דבין אם הולד ממזר או כשר ישראל הויא ע"כ יע"ש מה שתירצו. והשתא אם איתא דהולד כשר היינו לאחר שיתגייר אבל כל שלא נתגייר הוא גוי מאי מקשו דאי באו הוי כתמן טמא דבין אם הולד ממזר או כשר ישראל הוי. הא כי אמרינן דהולד כשר לאו למימרא דישראל הוי מבטן אלא לאחר שיתגייר וכל שלא נתגייר גוי הוא ולכן ליכא לאקשויי תו מידי מהך מתני' דנדה לר' יוחנן.

ולפום ריהטא נלע"ד להביא ראיה דהולד כשר דאמרו היינו לאפוקי דלאו ממזר הוא אמנם אכתי הוא גוי וצריך גירות. דאי' בב"מ דע"א ע"א אין הגר נקנה בעבד עברי ושב אל משפחתו בעינן והא ליכא יע"ש. וקשה דבמכילתא סדר משפטים איתא כי תקנה עבד עברי לרבות את הגר יע"ש אלמא דנקנה בעבד עברי. וכי היכי דלא תיקשי לן הני תרתי ברייתות ע"כ אתה אומר דתנא דמכילתא מיירי בגר דאמו מישראל ותנא דברייתא דמייתי הש"ש בב"מ מיירי בגר דאינו כלל מישראל. וכ"כ באסיפת זקנים לב"מ שם שכן כתבו בתוס' חצוניות וכ"כ הריטב"א ז"ל דהך דמכילתא מיירי בגר שאמו מישראל יע"ש. ולפום ריהטא נראין הדברים מוכרחין למימר הכי בכוונת המכילתא דהא האי תנא דמכילתא לא מצי לפלוגי בהא דושב אל משפחתו בעינן וליכא וע"כ דמיירי בגר שאמו מישראל וא"כ הרי אתה למד מהך מכילתא דגוי הבא על בת ישראל דהוולד כשר דאמרי' היינו דהוא גוי וצריך גירות והיינו דקרי ליה תנא דמכילתא גר דאי גוי הבא על בת ישראל דוולד כשר והוא ישראל גמור מבטן איך קרי ליה תנא גר דקאמר לרבות את הגר דמיירי על כרחין באמו מישראל. אלא מוכח דהולד כשר דאמרינן היינו דהוא גוי וצריך גירות להיות דינו כישראל.

תו נראה להביא ראיה מהא דאמרי' בפרק עשרה יוחסין דף ע"ו ע"ב אושפיזכיני' דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוה קא מנצי איהו ורב ביבי מר אמר אנא עבידנא סררותא

דמתא ומר אמר אנא וכו' אתו לקמיה דרב יוסף א"ל תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהא אלא מקרב אחיך א"ל רב אדא בר אהבה ואפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה הילכך רב ביבי דגברא רבה הוא ליעיין במילי דשמיא ומר לעיין במילי דמתא אמר אביי הילכך מאן דמשרי צורבא מרבנן באושפזיכניה לאשרי כרב אדא בר אהבה יע"ש. הנה דקאמר הש"ס אושפזיכניה דרב אהבה גיורא הוה הרי דקרי ליה תלמודא לולד שאמו מישראל ואביו גוי גיורא. ואם איתא דהולד כשר דאמרי' היינו דכשר לגמרי הוא דישראל הוא מבטן אמו ואין צריך גירות איך קרי ליה תלמודא גיורא. אלא מבואר דהולד כשר שאמרו היינו לאפוקי שאינו ממזר אבל הוא גוי עד שיתגייר והאי צורבא מרבנן אוזפייכניה דרב אדא בר אהבה נתגייר ולהכי קרי ליה תלמודא גיורא.

שוב ראיתי דהני ראיות דאמרן לאו ראיות נינהו. די"ל דגר דקאמר תנא דמכילתא היינו גר בן גר ואמו ישראלית דמיקרי איהו נמי גר על שם אביו שהוא גר שנתגייר. וכן נמי אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה דאמר הש"ס דגיורא הוה היינו שהיה בן גר ואמו מישראל וכן מוכח מדברי הרמב"ן ז"ל בחי' ליבמות פרק החולץ דמ"ו ע"ב ד"ה אמו מישראל וכו' ומדברי הרשב"א ז"ל בחי' שם ר"פ מצות חליצה דף ק"ב ד"ה אמר רבא גר דן את גר חבירו יע"ש במאי שהקשה בסוף דבריו על הרי"ף ממאי דקאמר הש"ס בסנהדרין חדא לאתויי גר וכו' אלמא בגר שהורתו שלא בקדושה הוא דאי באמו מישראל האי לאו גר הוא אלא ישראל ואפילו בא עליה גוי וכו' ואי בגר שבא על בת ישראל האי לאו מטפה פסולה אתי וכו' ולעיל שם בסמוך מייתי לה להא דאמרי' בקדושין דאושפזיכניה דר"א בר אהבה גיורא הוה. וא"כ ע"כ דמאי דקאמר דגיורא הוה היינו דהוה כן גר וזה ברור.

שבתי וראיתי דיש להביא ראיה ברורה לענ"ד לאידך גיסא דגוי הבא עב"י דהולד כשר היינו דישראל גמור הוא ואין צריך גירות. מהא דתניא בתורת כהנים פרש' אחרי מות ריש פרש' ח' ישראל אלו ישראל גר אלו גרים הגר לרבות נשי הגרים בתוכם לרבות נשים ועבדים. א"כ למה נאמר איש איש להביא וולד ישראל מן הגוי ומן העבד עד כאן ע"ש בקרבן אהרן דקצ"ג ע"ב ובפסיקתא ובילקוט שם. והשתא איכא לאקשווי הך וולד ישראל הבא מן הגוי ומן העבד דאיצטריך לרבויי מאיש איש דחייב על אכילת דם היכי דמי אי בנתגייר הרי גר הוא והוא בכלל מאי דקאמר גר אלו הגרים ואי בלא נתגייר הא גוי הוא ואיך אפשר לחייב את הגוי על אכילת דם. אלא מוכח להדיא דוולד הבא מגוי ועבד הוולד כשר וישראל הוא מבטן ואין צריך גירות והילכך הצריכה תורה לרבויי

דאע"ג דאביו גוי או עבד דלא הוזהרו על הדם איהו חייב כיון דאמו מישראל וכמ"ש עליה קרבן אהרן ז"ל שם.

רלט

גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. אע"ג דכשר הוא פגום לכהונה מיהא הוה. כן הוא דעת הרא"ש בפ' החולץ והרי"ף שם כתב דהוא ספק. אבל מדברי הרמב"ם שכתב פט"ו מה' א"ב גוי ועב' הבא עב"י הולד כשר מדסתם וכתב דהולד כשר נרא' דס"ל דכשר לגמרי ואפי' לכהונה. וכן נראה מדברי ה"ה ז"ל פי"ג מה' הנז' הלכה י"ג דהקשה שם על מה שפסק הרמב"ם ז"ל מי שהיה נשוי לישראלית או לגיורת ויש לו בנים ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי נאמן לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את הבנים וכו' והקשה עליו ה"ה כיון דקי"ל כותי ועבד הבא עב"י הולד כשר וכו' אפילו יהיה כדבריו הולד כשר הוא יע"ש שנדחק לתרץ. ואם איתא דדעת הרמב"ם ז"ל דאע"ג דהולד כשר מ"מ פגום לכהונה הוא לא מקשה ה"ה ז"ל מידי דהא נ"מ שאינו נאמן לפסול את בניו לפוגמם לכהונה. אלא מבואר דפשיטא ליה להה"ה ז"ל בדעת הרמב"ם דס"ל דהולד כשר לגמרי ואפי' לכהונה והיינו דקשיא ליה על האי פסקא דפס' בפי"ג דנאמן הוא לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את בניו מהא דגוי הבא עב"י הולד כשר והוצרך לידחק בישוב קושיא זו. אמנם הר' מ"ל ז"ל שם בפי"ג דחה תירוץ ה"ה ז"ל וכתב ואפשר שדעת רבינו כמ"ש ה"ה פט"ו דגוי ועבד הבא עב"י דיש מי שכתב דאם ילדה בת פסולה לכהונה וע"ז כתב כאן ואינו נאמן לפסול את הבנים לענין שאם ילדה בת א"ד ז"ל יע"ש. חנה שכת' הרב בדרך אפשר שדעת הרמב"ם דפגום מיהא הוה. ולדידי אי אפשר לאומרו דמסתמיות דברי הרמב"ם בפט"ו דכתב דהולד כשר מוכח דדעתו דהוא כשר לגמרי. וליישב קושיית ה"ה ז"ל על הרמב"ם דפי"ג אפשר לי לומר דנ"מ לענין לפוסלן להבנים לדון דיני נפשות או דיני חליצה דקי"ל דבעי שיהא אביו ואמו מישראל ולענין זה הוא שפסק להא דנאמן הוא לפסול את עצמו ואינו נאמן לפסול את בניו כלומר אלא בניו כשרים ככל שאר ישראל שאביו ואמו מישראל לכל דבר לדון דיני נפשות ודיני חליצה ולא דיינינן לבניו דין גרים שאמם מישראל לפוסלן לדון דיני נפשות ודיני חליצה כנלע"ד ותו לא מידי:

וראיתי להר' שע"ה פ"א מה' מלכים ריש הלכ' ד' שכתב שגם דעת הרמב"ם דהוולד פגום לכהונ' ושגם מדברי ה"ה פט"ו מה' א"ב משמע שלא בא מפורש בדברי הרמב"ם אי ס"ל כהרי"ף דספיק' הוי או כמ"ד דפגום מיה' לכהונ' יע"ש ולע"ד אחר המחי"ר דמסתמיו' דברי הרמב"ם שכתב בה' א"ב דהולד כשר נרא' דס"ל דכשר לגמרי וכ"כ השעה"מ גופיה בפט"ו מה' א"ב דקט"ו ע"ב וז"ל ולענין הלכה הנה מסתמיות דברי רבינו שכתב דגוי

ועבד הבא עב"י הולד כשר נרא' דס"ל דכשר לגמרי ואפילו לכהונה ושלא כדעת הרא"ש ז"ל וכו' יע"ש. גם מ"ש שגם מדברי ה"ה פי"ד מ"ה א"ב משמע דלא בא מפורש וכו'. לדידי נראה לי מדברי ה"ה פי"ג ממאי דקשיא ליה על מאי דפסק הרמב"ם להא דנאמן הוא על עצמו ואינו נאמן לפסול את בניו דפשיטא ליה בדעת הרמב"ם דדעתו דהולד כשר לגמרי ואפי' לכהונה וכדכתיבנא לעיל. ומאי דאיכא תו לאקשויי על דברי הרב שער המלך ז"ל דה' מלכי' אכתבנו לקמן בסימן שאחר זה בס"ד.

רמ

גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר. אפילו לדעת הרי"ף והרא"ש דפגום לכהונה מיהא הוי היינו דוקא וולד נקבה דאם בת היא זו שנולדה מגוי הבא עב"י הרי היא פגומה לכהונה. אבל וולד זכר הוא כשר לגמרי ואפי' לכהונה. שהרי כתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל דאי ברתא היא אסורה לכהונה יע"ש וכ"כ ה"ה ז"ל פט"ו מ"ה א"ב בשם יש מי שכתב דאם ילדה בת פסולה לכהונה. הרי שדקדקו לומר אם ילדה בת הוא דפגומה לכהונה הא אם בן הוא כשר לגמרי הוא ונ"מ שאם בא על ב"י אין הוולד פסול לכהונה. וכ"כ הריטב"א ז"ל שכן אמרו בירושלמי. וכן מוכח להדיא מדברי רש"י ז"ל פרק החולץ דף ד"ה שבנה פגום שכתב דבנה פגום לאו דוקא וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' שם. אבל דעת הרמב"ן ז"ל דבנה נמי פגום דבן וולד זכר או נקבה פגומים הם לכהונה. וכן נראה דעת התוס' ז"ל פרק החולץ דמ"ה ד"ה אמו וכו' יע"ש.

והנה הרב שער המלך ז"ל פ"א מה' מלכים הלכה ד' כתב דלדעת הרמב"ם ז"ל אפי' גוי ועבד הבא עב"י הולד כשר למלכות ואע"ג דתניא בתוספתא אין מעמידין מלך אלא מן המשיאין לכהונה וגוי ועבד הבא עב"י קי"ל דהולד פגום לכהונה כמ"ש הרא"ש בפרק החולץ ואף לדעת הרי"ף ספיק' מיהא הוי י"ל דס"ל להרמב"ם דתלמוד' דידן פליגא אתוספתא מדאכשר רבא לרב מרי מטעמא דאמו מישראל אע"ג דפגום מיהא לכהונה ולא ס"ל לחלק בין מלכות לשאר שררות ובהכי נחה שקטה מה שתמה הר"ב לח"מ ז"ל בפ"ב מה' סנהדרין אמאי השמיט רבינו תוספתא הלזו. ולא ידעתי אדקשיא ליה אמאי השמיט' אמאי לא ק"ל ממה שהכשיר רבינו כל שאמו מישרא ואפי' מגוי ועבד ולומר דס"ל לרבינו דגוי ועבד הבא עב"י הולד כשר לכהונה זה ודאי דוחק שהרי לדעת הרי"ף ספיקא הוי וגם מדברי ה"ה פט"ו מ"ה א"ב משמע שלא בא מפורש בדברי רבינו אי ס"ל כהרי"ף דספיק' הוי או כמ"ד דפגום לכהונה מיהא הוי א"ד ז"ל יע"ש. ולע"ד דברי הרב ז"ל תמוהים טובא דאף אם נאמר דיסבור הרמב"ם כהרי"ף דספיקא מיהא הוי או כהרא"ש דפגום הוי מ"מ הרי מוכח מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל דדוקא אם בת היא הוא

דהיא פגומה אבל וולד זכר אפילו פגום לא הוי וכן נמי מאי דכתב הרב ללמד מדברי ה"ה דפט"ו מה' א"ב בדעת הרמב"ם. הרי ה"ה כתב דיש מי שכתב דאם ילדה בת היא פגומה לכהונה הרי דדייק למימר אם ילדה בת ללמדנו דדוקא בילדה בת הוא דפגומה לכהונה אבל וולד זכר כשר לגמרי וכ"כ הרב שער המלך ז"ל גופיה פט"ו מ"ה א"ב הלכה ג' דקט"ו ע"ג דכן הוא דעת הרי"ף והרא"ש וה"ה בשם יש מי שכתב והריטב"א והרשב"א ז"ל יע"ש. וא"כ לענין מלכות דהוא בזכר שפיר כתב הרמב"ם ז"ל דכשר למלכות דכיון דזכר הוא אפילו פגום לא הוה ומן המשיאין לכהונה הוא ולא הוה שלא כהתוספתא ואין צורך למאי דכתב הרב ז"ל דס"ל להרמב"ם דתלמודא דידן פליגא אתוספתא מדאכשר רבא לרב מרי מטעמא דאמו מישראל דהולד זכר מן המשיאין לכהונה הוא ולהכי שפיר אכשר רבא לרב מרי בר רחל ולא פליג אתוספתא. ושפיר קשיא ליה להר"ב לח"מ אמאי השמיט הרמב"ם להאי תוספתא ולא קשיא ליה ממה שהכשיר הרמב"ם כל שאמו מישראל ואפי' מגוי ועבד וזה פשוט. באופן שדברי הרב שער המלך ז"ל אלו נפלאו ממני. ולקושי' הרב לח"מ ז"ל עמ"ש הרב מהרח"א ז"ל בס' עץ החיים בלקוטיו שבסוף הספר דף ע"ג.

רמא

גר צריך שלשה דמשפט כתיב ביה. כדאית' ביבמות פרק החולץ דמ"ו ע"ב. וכתבו שם התוס' ד"ה משפט כתיב דאפי' למ"ד בסנהדרין ד"ב דבר תורה חד נמי כשר הכא מידן לגזילות וחבלות דבעי' ג' לכ"ע יע"ש. וקשה לי דלעיל שם דמ"ה ע"ב ד"ה מי לא טבלה לנדתה כתבו ותימה דאמר לקמן דגר צריך ג' דמשפט כתיב ביה ואפי' למ"ד בריש סנהדרין דבר תורה חד נמי כשר מ"מ אין דרך נשים להביא איש עמהם בשעת טבילה וכו' יע"ש. אשר מדבריהם אלו מפורש יוצא דלמ"ד גבי דין דחד נמי כשר ה"ה בגר דדבר תורה בחד נמי הוי גר וזה שלא כמ"ש בדמ"ו ויש ליישב והוא פשוט.

והנה הרמב"ם ז"ל פי"ד מה' א"ב פסק דאפי' נתגייר בפני שנים אינו גר וכתב ה"ה ז"ל דהטעם משום דשנים שדנו אין דיניהם דין יע"ש. ולפום ריהט' איכא לאקשויי טובא על הרמב"ם ז"ל דממ"ש טבל בינו לבין עצמו ונתגייר בינו לבין עצמו ואפי' בפני שנים אינו גר מוכח דלא מבעיא בפני אחד דאינו גר אלא אפי' בפני שנים ומדכתב התם דאינו גר נראה דאינו גר כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן. וק"ט דהא איהו פסק בפ"ב מה' סנהדרין דין ט' דדבר תורה אפי' חד שדן דינו דין וא"ר מינה נמי לגר דכשר דבר תורה אפי' בחד ואיך כתב בה' א"ב דאפי' בפני שנים אינו גר דמשמע אפי' מן התורה אינו גר. ומיהו לפי מ"ש התוס' ז"ל דאפי' למ"ד גבי דין דדבר תורה אפי' בחד כשר גבי גר לכ"ע אינו גר

אלא בפני שלשה כגזילות וחבלות ניחא דאיכא למימר דהיינו נמי טעמו דהרמב"ם ז"ל דכתב דאפילו בפני שנים אינו גר. אך ממ"ש ה"ה ז"ל דטעמו משום הא דקי"ל דשנים שדנו אין דיניהם דין משמע דגר ודין שוין הם ודלא כמ"ש התוס'. ולפי דבריו קשיא מאי דאקשינן דא"כ איך סתם וכתב דאינו גר אפי' בפני שנים דמשמע להדיא. דמדאורייתא נמי לאו גר הוא עד שיהיה בפני ג' כיון דאיהו פסק גבי דין דדבר תורה אפי' חד כשר. ויש ליישב קצת. ותו לא מידי.

רמב

גר תושב. זה כותי שקבל עליו שלא יעבוד ע"ז עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא מל ולא טבל ה"ז מקבלין אותו והוא מחסידי אומות העולם ולמה נקרא תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל. כ"כ הרמב"ם ז"ל פי"ד מה' א"ב הלכה ז'. ותמהני טובא על הרב מ"ל ז"ל דאייתי בידיה פ"י מהלכות מלכים הלכה ז' דפ"ז סע"ב דברי הגאון מהרש"א ז"ל דכתב בסנהדרין דנ"ט על מה שהקשו שם התוס' ד"ה והרי פריה ורביה תימא מנ"ל דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב לה בהרי ז' מצות הא אמרי' לעיל קום עשה לא קא חשיב וכו' וכתב ע"ד אלו הגאון מהרש"א ז"ל הא דלא ק"ל הכי לעיל גבי מילה נראה לומר דמשו"ה ל"ק הו גבי מילה הכי משום דבמילה הכי פריך דאי נצטוו ב"נ על המילה א"כ כשידינו תקיפ' עליהם אמאי לא היו כופין אותם למול את עצמ' וגר תושב שהוזכר בתורה דהיינו שקבל עליו ז' מצות היאך אפשר למצוא אותו דהא חייב הב"ד לכוף אותו גם למול עכ"ד ז"ל. וכתב הרב מ"ל ז"ל על דבריו וז"ל ולא ידעתי כוונתו דלעולם בזמן שידינו תקיפא אנו כופין אותם למול וגר תושב שהוזכר בתורה היינו שמל וקבל ז' מצות ולא קאמר ח' מצות עם מילה היינו משום דקום עשה לא קא חשיב. ועוד דמילה חייב למול תכף ומיד וכבר קיים המצוה ושוב אין עליו חיוב עוד ומאי דאמרינן בפרק בתרא דע"ז עלה ס"ד איזהו גר תושב כל שקבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם ב"נ התם חשיב מצות שחייבים עליהם כל יום ויום שלא לעבור עליהם אבל גבי מילה לא שייך קבלה שהרי כיון שמל אין עליו עוד שום חיוב א"ד ז"ל יע"ש. ודבריו תמוהים דהא בא מפורש בדברי הרמב"ם ז"ל פי"ד מה' א"ב דגר תושב הוא שקבל עליו ז' מצות ב"נ ולא מל ולא טבל ומקור דינו הוא מהך ברייתא דע"ז שהזכיר הרב ז"ל וכמ"ש הרב כ"מ בה' א"ב שם וא"כ הרי לך מפורש בדברי הרמב"ם דהא דאמרו בע"ז דגר תושב הוא שקבל עליו ז' מצות ב"נ היינו ז' מצות ב"נ בלבד אבל אינו נמול כלל ואיך כתב הרב ז"ל דהא דאמרינן בע"ז דס"ד דגר תושב הוא כל שקבל עליו ז' מצות שקבלו עליהם ב"נ דהתם חשיב מצות שחייבים עליהם כל יום וכו' אבל גבי מילה לא שייך

קבלה שהרי כיון שמל וכו'. ועוד דבהדיא מוכח שם בע"ז בש"ס דע"ה ע"א דגר תושב הוא ערל דפרכי' התם עלה דרב יהודה דשדר ליה קורבנא לאבידרנא וכו' והאמר רבה בב"ח אמר ר"י גר תושב שעברו עליו י"ב חדש ולא מל הרי הוא כמין שבאומות ומשנינן התם כגון שקבל עליו למול ולא מל יע"ש הרי מפורש להדיא בש"ס שם דגר תושב הוא ערל יע"ש בסוגייא דתלמודא.

אמנם אחרי ההתבונות קצת בדברי הרב מ"ל ז"ל נלע"ד דאין כאן תימה עליו דודאי דלא נעלם מעיני קדשו דלפום קושטא דמילתא אנן בדידן הכי קי"ל דגר תושב הוא ערל כדקאמ' הש"ס התם בסנהדרין והרי מילה שנאמר' לבני נח וכו' אמנם איכא לאקשויי אהאי ש"ס גופי' דזו מנ"ל כל כך בפשיטות דמילה בני נח אינם מצווין עליה כי היכי דליפרך להאי פירכא והרי מילה וכו' דילמא מצווין ב"נ גם על המילה נמי ואה"נ דדינא כי הוה לכוף לב"נ למול כשידינו תקיפ' עליהם דגר תושב האמור בתורה נימא דהוא מהול כדין ב"נ דמצווה על המילה ואי משום הא דתניא בע"ז איזהו גר תושב זה שקבל עליו ז' מצות ב"נ דמדלא קאמר ח' מצות הוא דפשיטא ליה להש"ס דאין ב"נ מצווין על המילה הא י"ל דהתם חשיב מצות שחייבין עליהם כל יום ויום וכו' כמ"ש הר"ב מ"ל ז"ל זהו כוונת הרב ז"ל בקושייתו ע"ד הגאון מהרש"א ז"ל דאין דבריו מחוורין לומר דהש"ס במילה הכי פריך דאי נצטוו ב"נ על המילה א"כ כשידינו תקיפ' אמאי לא היו כופין וכו' דהא ודאי לאו פירכא היא כלל דאעיקרא היא גופה מנ"ל דלא היו כופין נימא דנצטוו ב"נ על המילה ואה"נ דדינא הכי הוה דכופין כשידינו תקיפ' וכן גר תושב מהול הוא. אבל הא ודאי דלפום קושטא דדינא הכי הוה דב"נ אינן מצווין על המילה ואין אנו כופין אותן כשידינו תקיפ' וגר תושב הוא ערל כנלע"ד פשוט וברור בכוונת הרב מ"ל ז"ל.

אך ק"ל טובא על הרב ז"ל דהנה ממאי דנחית מר לתרוצי להאי דת"ר בפרק בתרא דע"ז איזהו גר תושב זה שקבל עליו ז' מצות ב"נ. נראה דאי איכא ברייתא מפורשת דגר תושב הוא ערל שפיר פריך הש"ס התם בסנהדרין והרי מילה וכו'. וליכא לאקשויי דמנ"ל דב"נ אינם מצווין על המילה כי היכי דתיקשי ליה הכי די"ל דהמקשן פשיטא ליה הכי מהך ברייתא מפורשת דקתני דגר תושב הוא ערל ומינה דב"נ אינם מציוין על המילה דאי מצווין א"כ כשידינו תקיפא איך מקבלין גר תושב ואין כופין אותו למול וכדברי הגאון מהרש"א ז"ל. אלא דאנן לא אשכחן שום ברייתא מפורשת בזה זולתי הך ברייתא דע"ז דקתני איזהו גר תושב כל שקבל עליו ז' מצות לזה השיב הרב ז"ל דאי מהך ברייתא חילי' דהמקשן לאו מוכרח הוא דאין זה כמפורש דאיכא למימר דהתנא חשיב מצות שחייבים עליהם רל יום ויום וכו'. זה נראה כונת הרב ז"ל. ולפ"ז ק"ל על הרב ז"ל דהא

אשכחן ברייתא מפורשת במכילתא פ' בא פ' ט"ו תושב ושכיר לא יאכל בו תושב זה גר תושב שכיר זה הגוי וכו' ר"א אומר תושב ושכיר למה נאמר לדון מן הפסח בתרומה לפסול בה הערל וכו' רבי יצחק אומר תושב ושכיר למה נאמר והלא כבר נאמ' כל בן נכר לא יאכל בו. אבל אם היה ערבי מהול וגבעוני כשר שומע אני יוכשר לאכול בפסח ת"ל תושב ושכיר ע"כ והביאו רש"י ז"ל בפי' החומש שם וז"ל תושב זה גר תושב ושכיר זה הגוי ומה ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל לא יאכל בו אלא כגון ערבי מהול וגבעוני מהול והוא תושב ושכיר ע"כ:

אשר מפורש יוצא להדיא מהך ברייתא דהמכילתא דגר תושב הוא ערל וכן מבואר יוצא מהסוגיא דיבמות פרק הערל דף ע"ב ודף ע"א יע"ש מתחלת הסוגיא עד סופ' דמבואר יוצא דלכולהו תנאי תושב הוא ערל ולהכי אצטריכו כל אחד מהני תנאי לתרוצי להאי קרא דתושב ושכיר לא יאכל בו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה יע"ש. וא"כ הרי איכא מפורש הני תנאי דתושב ושכיר לא יאכל בו דגר הוא ערל. ומשם הוא דפשיטא ליה להש"ס בסנהדרין דפריך להאי פירכא דוהרי מילה וכו' וכוונתו דאי ב"נ מצווין על המילה א"כ גר תושב איך הוה ערל ואמאי אין כופין אותו למול וכדברי מהרש"א ז"ל.

שוב ראיתי להרב מהר"מ מאג"אר ז"ל בספרו הבהיר בני משה הלכות עבדים סי' ג' ד"ק ע"א שהביא מתרגום אונקלוס ותרגום יהונתן דפירשו גר תושב דהוא ערל ובספרי פ' אחרי מות פי"א בפ' כל נפש אשר תאכל כל נבילה וכל נפש יכול אף גוי ת"ל גר איגר יכול גר תושב ת"ל האזרח מה אזרח בן ברית אף גר בן ברית וכ"כ הרמב"ן בהדיא בפירוש התורה בפ' יתרו והרשב"א בתשו' סי' קפ"ב וכן מבואר מדברי ה"ה פכ"ט מה' שבת וכן מוכח בפ"ק דע"ז גבי בר שישך דשדר ליה קורבנא ר"י נשיאה ותמה על דברי הרב מ"ל ז"ל דה' מלכים הנז' דהרי מבואר. נגלה הוא דודאי גר תושב הוא ערל ודברי מהרש"א נכונים כראי מוצק יע"ש. ויש להעיר על הרב ז"ל שהביא מדברי ה"ה דפכ"ט מה' שבת ולא הביא מדברי הרמב"ם ז"ל דה' א"ב דכתב בפירוש דגר תושב הוא ערל. גם מאי דמקשה על הרב ז"ל מתרגום אונקלוס ותרגום יהונתן. ומדכרי הרמב"ן והרשב"א וה"ה ומהש"ס דע"ז. אי מהני לאו תימה' היא דכוונת הרב מ"ל כדכתיבנא לעיל. אך מאי דמייתי מהברייתא דספרי שפיר קשיא והיינו על דרך דהוינן עליה אף אנן נמי בעניותין מהני תנאי דהמכילתא ודפרק הערל בהאי קרא דתושב ושכיר לא יאכל בו כנז'.

רמב

גזל בפחות משוה פרוטה. נראה מדברי הרמב"ם ז"ל פ"א מ"ה גזילה הלכה ב' דאיסורי מן התורה ואף בלאו דל תגזול עובר אפי' על פחות משו"פ שכתב שם וז"ל הגוזל פחות

משו"פ אע"פ שעבר אינו בתורת השבה ע"כ דמדכתב אע"פ שעבר משמע דגם על פחות משו"פ עובר בלאו דלא תגזול. וכ"כ הר"ב כנה"ג ז"ל בח"מ סי' שנ"ט בהגהטו' אות א' דהאמת הוא דעובר והוכיח כן מדברי הרמב"ם ז"ל הנז' וכתב עוד דאם אינו עובר בלאו דלא תגזול איסור מהיכן בא אם לא שבלא תגנוב נכלל בין גזל פחות משו"פ בין גוזל שו"פ אלא דבגוזל שו"פ ישנו בתורת השבון ובפחות משו"פ אינו בתורת השבה. אבל לאיסורא דלאו מיהא איכא א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אי מהא לא שמיה מתיא די"ל שפיר דבלאו אינו עובר דאין בכלל לאו דלא תגזול פחות משו"פ ואפ"ה איסורא דאורייתא מיהא איכא אפי' בפחות משו"פ משום צערא בשעתא דגזיל מיניה הפמשו"פ דצערא בשעתי' מיהא אית ליה וכדאמרי' הכי בש"ס דסנהדרין דכ"ו ע"א עלה דתניא התם כיוצא בו בגזל דמאי כיוצא בו בגזל ומשנינן לא נצרכה אלא לפחות משו"פ ופרכינן אי הכי גוי בישראל אסור הא בר מחילה הוא ומשנינן ניהי דבתר הכי מחיל צערא בשעתי' מי לית ליה. ופרש"י ז"ל צערא בשעתא מי לית ליה הילכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא וכו' יע"ש. הרי דכל עיקר איסורא דפחות משו"פ הוה משום האי צערא דאית ליה להנגזל בשעתא וכיון דמצער ליה אפילו בפחות משו"פ סברא היא דאיסורא דאורייתא עבד בעת שגזלו שהוא ציערו לחבירו ואסור לאדם לצער לחבירו. וגם בא מפורש להדיא בדברי רש"י ז"ל דאין הגוזל פמשו"פ בלאו דלא תגזול רק איסורא גרידא הוא דאיכא והטעם דאינו בלאו דל"ת משום דכתי' ל"ת והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא. באופן דמ"ש הכנה"ג להכריח דאפי' על פחות משו"פ עובר על לאו דלא תגזול דאם אינו עובר איסור מהיכן וכו' אחר המחילה רבה דלא שמיה מתיא כלל ותם אנכי ולא תדע איך אשתמיט מיניה דמר האי סוגיא דסנהדרין ופרש"י ז"ל הנז'. אך מ"ש להוכיח מדברי הרמב"ם ז"ל ממ"ש אע"פ שעבר אינו בתורת השבה נראה לפום ריהטא דשפיר מוכח דהא ודאי דמהאי לישנא דאע"פ שעבר וכו' שכתב הרמב"ם ז"ל הכי משמע.

האמנם על עיקר דברי הרמב"ם ז"ל אלו קשה דזו מנ"ל דעובר על לאו דלא תגזול אף אפמשו"פ הא כיון דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה משמע דדוקא מידי דהשבון קרי גזל אבל מידי דלאו בר השבה הוא לאו גזילה מיקרי וכמ"ש רש"י בסנהדרין. ותו דמדקאמר הש"ס התם טעמא דאיסורא דגזל פמשו"פ משום דצער' בשעתא מיהא אית

ליה מוכח דאין פמשו"פ בכלל לאו דל"ת כלל ואין איסור רק משום האי צער' דאית ליה בשעתי'.

כי על כן נלע"ד דגם הרמב"ם ז"ל לא קאמר דאף אפחות משו"פ עובר בלאו דלא תגזול לא דעבר על איסורא דאורייתי' וה"ק אע"פ שעבר כלומר שעבר על איסור דאורייתא בעת הגזילה שהרי ציערו בהאי שעתא דגזל מיניה הפמשו"פ מ"מ לאו בר השבון הוא וכן מוכח ממ"ש הרמב"ם ז"ל לעיל בריש הפרק כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנאמר לא תגזול ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה שאם גזל חייב להחזיר וכו'. הרי שדקדק לכתוב כל הגוזל את חבירו שו"פ עובר בלא תעשה אשר בזה להורות נתן דאין לאו זה אלא בגוזל שו"פ אבל בפחות משו"פ אינו עובר בלאו זה. וכן מוכח עוד ממ"ש ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקו לעשה וכו' דמדכתב דאין לוקין על לאו זה מוכח דלאו זה לאו בר מלקות הוא לעולם מה"ט דהכתוב נתקו לעשה. והשתא אם איתא דאף פחות משו"פ נכלל בלאו זה והגוזל אפי' פמשו"פ עובר בלאו דלא תגזול א"כ הרי שייך מלקות בלאו זה היכא דגזל פחות משו"פ דהא פחות משו"פ לאו בר השבה הוא וכמ"ש הרמב"ם שם הלכה ו' וכיון דפחות משו"פ לאו בר השבון הוא הרי אינו נתק לעשה דוהשיב את הגזילה ומילקי לקי ואיך כתב הרמב"ם דאין לוקין על לאו זה. אלא מוכח דפחות משו"פ אינו בכלל הלאו דלא תגזול כלל אלא דאיסור' גרידא הוא דאיכא אפי' בפחות משו"פ משו' דצערא בשעתא מיהא אית ליה וכדאיתא בש"ס דסנהדרין כנז'. וכן מוכח עוד ממ"ש הרמב"ם ז"ל שם הלכה ב' ואסור לגזול כל שהוא דין תורה וכו' הרי דכתב דאסור וכו' והיינו דאיסורא הוא דאיכא בכל שהוא אבל בלאו דלא תגזול ליכא בכל שהוא וזה ברור לענ"ד וכ"כ בס' החנוך בפ' קדושים מצו' דאין בגזל פמשו"פ לאו אלא איסורא כדין ח"ש בכל האיסורין יע"ש. ודלא כמ"ש הרב כנה"ג דהעלה מדברי הרמב"ם ז"ל מהאי לישנא דכתב אע"פ שעבר וכו' דהאמת דעובר בלאו אפי' על פחות משוה פרוטה. דליתא דעבר דקאמ' הרמב"ם היינו דעבר על איסור דאורייתא וכדכתיבנא כן נלע"ד ברור ותו לא מידי:

רמג

גזל אע"ג דאסור לגזול אפי' כל שהוא מ"מ מצות השבה ליכא בכל שהוא אלא בגזל שוה פרוטה. והטעם לפי שפחות משו"פ סתמא דישראל דמחלי ליה בתר הכי כדאמרינן בסנהדרין דנ"ז ודנ"ט.

ונסתפק הר"ב מחנה אפרים ז"ל בריש הלכות גזילה באם גנב פחות משו"פ ולא נודע לבעלים שנגנב מהם מי נימא דחייב להחזיר דהא כיון דלא ידע עדין לא מחל ואע"ג דלכי

ידע ביה ממל מ"מ השתא מיהא לא ידע ולא מחיל ודמי קצת לאותה שאמרו יאוש שלא מדעת לא הוה יאוש ואע"ג דלכי ידע ודאי מתיאש מ"מ כל כמה דלא ידע באיסורא אתא לידיה. יע"ש שהאריך בפשיטות האי ספיקא ומשמע שדעתו נוטה שם דכל שגנב שו"פ אף שלא ידעו הבעלים או שידעו ולא מחלו מ"מ אינו חייב להחזיר דלא חייבה רחמנא להשיב אלא דבר דמיקרי ממון ופחות משו"פ לאו ממון מיקרי. וכתב שם הרב בנו ז"ל בהגה שכן הוא האמת דכן מורה לשון הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ק מה' גזילה דהגוזל פחות משו"פ אע"פ שעבר אינו בתורת השבה. וכן נראה גם כן מדסתם הרמב"ם ז"ל ואמר אינו בתורת השב' וכו' ואם איתא דאינו חייב להשיב מטעמא דמסתמא ישראל מחלי תינח כשגזל מישראל כשגזל מגוי דלאו בר מחילה הוא מאי איכא למימר ופשטן של דברים משמע דאף כשגזל מגוי הוי דינא הכי תדע דלגבי איסורא כתב בראש הפרק אסור לגזול כל שהוא בין מגוי בין מישראל א"כ אם איתא דלענין השבה יש חלוק לא היה ראוי לסתום הדברים וכו' ועמ"ש התוס' דפ' אלו נערות דף ל' ע"ב ד"ה לא צריכא ודוק א"ד ז"ל יע"ש. ואין כל ראיותיו אלו מוכרחין ועמ"ש עוד הרב מח"א ז"ל שם סוף סי' ב' ועיין להרב מ"ל ז"ל פ"ד מה' מלוה ולוה הלכה א' שכתב דטעמא דפחות משו"פ דלא נתן להשבון לפי דלא קפדי ומחלי וכדאמרי' בש"ס דסנהדרין דרין יע"ש. ועמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פ"ד דמס' מעשר שני משנה ח' במ"ש שם בטעמא דבית הלל זהו לפי שהעיקר אצלנו כי מה שהוא פחות משו"פ אין חוששין לו בכל התורה לא לענין גזל ולא לענין נהנה מן ההקדש ולא לשום דבר מהדברים וכו' יע"ש ודוק היטב. ותו לא מידי:

רמד

גזל הגוי. אי איסור גזל הגוי הוה מן התורה הוא בפלוגתא בפרק הגוזל בתרא דקי"ג. והנה הרמב"ם ז"ל פ"א מה' גזילה הלכה א' כתב כל הגוזל את חבירו שו"פ עובר בל"ת וכו' ובהלכה ב' כתב ואסור לגזול כ"ש דין תורה אפי' כותי עע"ז אסור לגזלו או לעשקו וכו'. וכתב שם מרן הכ"מ ז"ל ודייק רבינו לכתוב אסור לגזלו או לעשקו ולא כתב שעובר עליו בל"ת לומר שאין איסור זה מן התורה א"ד ז"ל יע"ש הנה שביאר מרן ז"ל דעת הרמב"ם דאין איסור גזל הגוי מן התורה. אבל הר"ב ש"ך ז"ל בח"מ סי' שנ"ט סק"ב כתב ע"ד הכ"מ ז"ל הנז' דמדברי הרמב"ם ריש הלכות גניבה וכו' לא משמע כן וכ"כ מהרש"ל פ' הגוזל שמדברי הרמב"ם אלו וסמ"ג משמע, שאסור מן התורה וכו' א"ד ז"ל יע"ש. והיינו ממ"ש הרמב"ם ז"ל ריש הלכו' גניבה כל הגונב ממון משו"פ ולמעלה עובר בל"ת שנאמר לא תגנוב כו' ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון כותי עע"ז ואחד הגוזל

הגדול או הקטן ע"כ. אשר מוכח מלשונו הלזה דגם על גנבת גוי עובר בלא תעשה דבר תורה כבגניבת ישראל.

האמנם הר"ב שער אפרים ז"ל סי' א' דחה דברי הש"ך ורש"ל ז"ל וכתב דלדעת הרמב"ם והטור אין איסור גזל הגוי רק מדרבנן וגם מ"ש בריש ה' גניבה ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון כותי עע"ז אין כוונתו דאיסור גניבת הגוי וגניבת ישראל שוין אלא כוונתו דשוין לענין דאסו' גם לגנוב מגוי אבל לא שיהיה איסורו של גניבת הגוי דבר תורה דאין גניבת הגוי אסור רק מדרבנן והשוה דין הגונב מן הגוי ודין הגונב מישראל לענין שחייב לשלם ומוציאין בדיינים ולא שיהא אסור מן התורה וכמ"ש הכ"מ בריש ה' גזילה והנך קראי דיליף בפרק הגוזל דגזל הגוי אסור אינו אלא אסמכתות את"ד הרב ז"ל יע"ש.

ולענ"ד הדבר מפורש יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ב מ"ה גניבה דגניבת הגוי אסור מן התורה שכתב שם וז"ל הגונב את הכותי או שגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד שנאמר ישלם שנים לרעהו ולא להקדש. לרעהו ולא לכותי ע"כ. הרי דאיצטריך למעט חיוב כפל בגניבת הגוי מקרא דרעהו. וא"כ מבואר להדיא מדברי הרמב"ם ז"ל אלו דאיסור גניבת הגוי דאורייתא הוא. וכן נמי גזל הגוי מבואר יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל שם פ"ז הלכה ח' דאסור מדאורייתא ועובר בלאו נמי שכתב שם אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם עובר עכו"ם אם מדד או שקל בחסר עובר על ל"ת וחייב להחזיר וכו'. הרי שכתב בדין איסור המשקולת דגם המודד או שוקל לגוי בחסר עובר על ל"ת. ואיסור המשקולת משום גזל הוה דמה"ט כתב שם הרמב"ם בפרק הנז' לעיל הלכה ב' דאע"פ שהמודד או השוקל חסר גונב אינו משלם לו תשלומי כפל אלא משלם לו המדה או המשקל וכו'. והיינו משום דהוא גזל בגזל הגוי כלל. מנ"ל להרמב"ם ודעימיה דעובר בגזל הגוי בלאו דלא תגזול נמי. הא מהני קראי דילפי רע"ק ור"ש חסידא גזל הגוי לא שמעינן אלא איסורא גרידא אבל שיעבור על לאו דלא תגזול נמי מנ"ל דאטו הני קראי דאחרי נמכר או ואכלת את כל העמים לאוי נינהו. אלא אי ס"ל להרמב"ם ודעימיה דבגזל הגוי עובר בלאו דלא תגזול נמי כדסובר בדעתם הרב מהריט"א ז"ל. על כרחין לומר דבכלל לאו דלא תגזול הוה נמי גזל הגוי ורעך דכתיב סמו' ליה לא ממעט גוי מהלאו. וא"כ הדרא הקושי' לדוכתה דמאי פריך הש"ס בריש פרק א"נ ל"ל לאו בגזל כו' לא תגנובו ל"ל כו' לאו במשקולת ל"ל.

אשר על כן נלע"ד ליישב דאי ס"ל להרמב"ם דגם בגזל הגוי עובר בלאו היינו משום דפוסק כרע"ק דס"ל הכי וס"ל להרמב"ם דמאי דדריש רע"ק לאיסור גזל הגוי מקרא דאחרי נמכר היינו דהאי קרא דאחרי נמכר גילה על הלאו דלא תגזול דגם גזילת הגוי

בכלל הלאו דלא תימא דרעך דכתיב סמוך ליה ממעט גזל הגוי להכי כתב רחמנא אחרי נמכר לגלויי דלא דרשינן סמוכין הלזה אלא גם גזילת הגוי בכלל הלאו דלא תגזול וכן נמי מאי דדריש ר"ש חסידא מקרא דואכלת את כל העמים היינו דגילה האי קרא דגם גזילת הגוי בכלל הלאו דלא תגזול ולא דרשינן האי רעך דכתיב סמוך ליה למעט גזילת הגוי מהלאו. ומיהו איכא תנאי דס"ל דגזל הגוי מותר ודרשי להו להני קראי דאחרי נמכר ודואכלת את כל העמים לדרשא אחריתי וכמ"ש התוס'. וא"כ לר"ע ור"ש חסידא דדרשי להני קראי לגזל הגוי למימרא דגם גזל הגוי בכלל הלאו דלא תגזול. אה"נ דליכא למיפרך להאי פירכא דפריך הש"ס בריש פרק א"נ ל"ל לאו בגזל וכו' די"ל דאתא לכלול גם גזל הגוי דגם בגזל הגוי עובר בלאו דלא תגזול. אך להני תנאי דס"ל דגזל הגוי מותר קשיא. להכי איצטריך הש"ס לשנוייי התם שנוייא דאתי שפיר אליבא דכ"ע אף להני תנאי דס"ל דגזל הגוי מותר.

אך אי ס"ל להרמב"ם ודעימיה דגזל הגוי אינו עובר בלאו דלא תגזול משום דכתיב רעך סמוך ליה וממע' גוי מכלל הלאו דלא תגזול וליכא בגזל הגוי רק איסורא דאורייתא גרידא מהני קראי דדרשי רע"ק ור"ש חסידא. אבל גניבת הגוי הוה בכלל הלאו דלא תגנובו וכמ"ש הגאון מהרי"א בדעת הרמב"ם. א"כ לפ"ז בגניבת הגוי לכ"ע עובר בלאו וליכא שום תנא דפליג וכי פליגי תנאי ואיכא מ"ד דגזל הגוי מותר היינו דוקא בגזל ומשום דכתיב רעך סמוך ליה דממעט גוי ולא דרשי הני תנאי לקראי דרע"ק ור"ש חסידא לאיסור גזל הגוי. אבל גניבת הגוי כיון דלא תגנובו סתמא כתיב לכ"ע גם גניבת הגוי בכלל וכן לאו דמשקולת. וא"כ קשיא לפ"ז מהך סוגיא דפרק א"נ דפריך לא תגנובו דכתב רחמנא ל"ל וכו' לאו דמשקולת ל"ל. ואמאי לא משני דאתו הני לאוי לכלול גם גניבת הגוי ומשקולת לגוי דבהכי הוה אשמועינן הש"ס רבותא דגם גניבת הגוי בכלל הלאו וכן לאו דמשקולת והנה להא דמשני על פירכא דלא תגנובו ל"ל לא תגנובו אפי' ע"מ למקט וכו'. יש ליישב דהש"ס נקט להני וה"ה לגניבת הגוי. דהא מאי דדרשי' מלא תגנובו כל הני דקאמר הש"ס ע"כ משום דלא תגנובו סתמא כתיב דכולל כל מין גניבה אפי' ע"מ למקט אפי' ע"מ לשלם וכו'. וא"כ מינה נמי אפי' גניבת הגוי מה"ט גופיה דלא תגנובו סתמא כתיב. אך מהא דפריך מלאו דמשקולת ומוקי לה בטומן משקלותיו במלח ולעבור עליו משעת עשיה. קשיא דכיון די"ל דלאו דמשקולת כתביה רחמנא כדי לכלול גם למודד ושוקל בחסר לגוי. מנ"ל למדרש מיניה דטומן משקולותיו במלח עובר על לאו זה משעת עשיה. אלא מוכח דליכא לאוקמיה לאו זה למשקולת בגוי אף דסתמא כתיב. ומינה נמי

ללאו דלא תגנובו דלא הוה בכללו גניבת הגוי אף דכתיב לא תגנובו סתם. באופן שלדברי הגאון מהרי"ח ז"ל בדעת הרמב"ם קשיא הך סוגיא הר"פ א"נ וצ"ת. ותו לא מידי:

רמה

גזל הגוי. אפי' לדעת הסוברים דגזל הגוי אסור מן התורה אפ"ה אינו מחוייב להשיבו מדין תורה ומ"ש הרמב"ם והטור דחייב להשיבו אינו אלא מדרבנן. כ"כ הרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בקונ' יום תרועה ד"ו יע"ש. וכ"כ הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בספרו הבהיר נוד ביהודה ח"א בחי"ד סי' פ"א דאין מצות השבת הגזל נוהג בגזל הגוי במצות עשה דהא בפ' ויקרא במצות השבת הגזל וכחש בעמתו כתיב. ואף שכתב הרמב"ם בריש הלכות גזילה שאם גזלו או עשקו יחזיר אינו בכלל מצות עשה של והשיב את הגזילה ואף שנימא שחייב להחזיר שכתב הרמב"ם היינו מדין תור' מ"מ אף אם מחזיר אינו מקיים מ"ע של והשיב את הגזילה דזהו בישראל נאמר. מ"מ נלע"ד דמה דכתב הרמב"ם דאם גזלו או עשקו חייב להחזיר היינו מדרבנן אבל מדאוריית' אנ"ל שחייב להחזיר. וזה עצמו נלע"ד דעת רמ"א באה"ע ריש סי' כ"א ובחנם השיג עליו הש"ך בח"מ סי' שמ"ח סעיף כ' א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אחרי המחי"ר מכבוד הני תרי אשלי רברבי הרב מהר"מ ן' חביב ז"ל והרב מהר"ח לנדא ז"ל. דלהדיא מפורש יוצא מדברי הרמב"ם ז"ל ריש פ"ב ד"ה גניבה דחייב להחזיר גניבת הגוי דבר תורה שכתב וז"ל הגונב את הכותי או שגנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד שנאמר שנים ישלם לרעהו. לרעהו ולא להקדש. לרעהו ולא לכותי ע"כ. הרי דכתב דישלם שנים לרעהו דכתב רחמנא גבי חיוב כפל הוא למעט גניבת הגוי מתשלומי כפל. וא"כ הרי מבואר להדיא דהקרן מיהא חייב להשיבו לגוי דבר תורה. ומינה נמי להשבת הגזילה. ומיהו לפי מ"ש הרבנים ז"ל הנז' לחלק לדעת הרמב"ם ז"ל בין גזל לגניבה דבגניבה עובר בלאו דלא תגנוב על גניבת הגוי כבגניבת ישראל. אבל בגזל אינו עובר בלאו כתבתי דבריהם לעיל בסי' הקודם. י"ל דה"ה נמי לענין חיוב השבה לגוי יש חלוק בין גזל לגניבה דבגניבה דהוא עובר בלאו דלא תגנוב חייבתו רחמנ' בהשבה נמי כבגניבת ישראל ומיעטה לגנבת הגוי מחייב תשלומי כפל דוקא. אבל בגזל דאינו עובר בלאו דלא תגזול בגזילת הגוי אף דאסור מיהא מדאוריית' אינו בחיוב השבה. אלא דממ"ש הגאון מהרי"ח ז"ל דזהו דעת רמ"א באה"ע ר"ס כ"ח ובחנם השיג עליו הש"ך. נראה דגם בגניבת סובר הגאון להאי סברא דאינו חייב בהשבת הגניבה דגוי דבר תורה. שהרי רמ"א ז"ל כתב דהמקדש בגזילת הגוי או בגניבת הגוי ה"ז מקודשת לפי שאינו חייב להשיב אלא משום חלול ה' יע"ש. הרי שגם בגניבת הגוי כתב דהיא מקודשת

מטעמא דאינו חייב להשיב אלא משום חלול ה'. והוא תימא דבגניבת הגוי מפורש יוצא להדיא מדברי הרמב"ם ז"ל רפ"ב דה' גניבה דחייב להשיבה לגוי דבר תורה וכאמור.

והנה הר"ב שער המלך ז"ל ריש ה' גזילה ד"ח ע"ד הביא להני מילי דאמר מר מהר"מ ן' חביב ז"ל דאפי' למ"ד גזל הגוי אסור מן התורה אפ"ה אינו מחוייב להשיב מדין תורה וכו'. וכתב ע"ד ולדעתי נרא' דחייב להשיבו מדין תורה וראיה ממ"ש רבינו פ"ז מה' אלו דין ז' דהכופר לגוי ונשבע אינו משלם חומש דכתיב וכחש בעמתו והיא תוספת' פ"י כמ"ש ה"ה ז"ל שם. והשתא אם איתא כדעת מהר"מ ן' חביב ז"ל אמאי אצטריך קרא תיפוק לי דאנן בעינן כפירת ממון יצא זה שאפי' יודה הוא פטור מלשלם כמ"ש רבינו פי"א מה' שבועי' גבי כופר בקנס ונשבע שהוא פטור מטעם זה יע"ש א"ד ז"ל יע"ש. ולדידי אפשר לדחות ראייתו הלזו דאע"ג דאנן בעינן כפירת ממון יצא הפטור לשלם אם יודה. אפ"ה אצטריך קרא דוכחש בעמתו למעט גוי אף שאין גזילתו בחיוב השבה משום דהוה אמינא כיון דתביעתו מיהא תביעת ממון הוה אצל ישראל אלא לפי שהוא גוי הוא דנפטר מלשלם לו כפירת ממון חשיב לענין חיוב חומש כיון דאלו היה ישראל היה חייב לשלם כשיודה. להכי כתב רחמנא וכחש בעמתו למעט גוי. אך ממ"ש הרמב"ם ז"ל ריש פ"ב דה' גניבה נראה להדיא דגניבת הגוי אית בה חיוב השבת הקרן דבר תורה וכדכתיבנא.

רמו

גזל הגוי. אפילו שנאמר שלדעת הרמב"ם ז"ל גזל הגוי אית ביה חיוב השבה דבר תורה. נלע"ד טעמא משום דאמר רחמנא לא תעביד ואי עביד לא מהני וא"כ לא קנה הגזל כלל וכל זמן שהוא בידו אם אינו מחזיר גוזל מחדש. אבל אם כבר אכל הגזל ודאי שאינו חייב לשלם ממון אחר ומה דהוה הוה. ובעושק שכתב הרמב"ם ג"כ דמחזיר נלע"ד דהיינו שבא לידו דבר של גוי בפקדון או בשאלה דבא בהיתר ואעפ"כ ברשותא דמארא איתא כ"כ הגאון מהרי"ח לנדא ז"ל בס' נודע ביהודה ח"א חי"ד פ"א.

ולדידי אי אית ליה להרמב"ם ז"ל דגזל הגוי חייב להשיבו דבר תורה. לא הוה טעמו אלא משום דכתי' גבי חיוב כפל דגניבה ישלם שניים לרעהו למעט גניבת הגוי שאינו משלם אלא הקרן ולא משלם כפל וכדכתב הרמב"ם רפ"ב דה' גניבה. וא"כ הרי למדנו מהאי קרא דישלם שנים לרעהו דיש חיוב השבה דגניבת הגוי. ומינה ילפי' נמי לגזלו של גוי או לעושקו דחייב להשיבו וזהו טעמו של הרמב"ם ז"ל במ"ש בה' גזילה דחייב להחזיר גזילו או עשקו. וא"כ אפי' בשכבר אכל הגזל חייב להחזיר לדעתו. כנלע"ד. ותו לא מידי.

רמז

גזל הגוי. אפי' למ"ד דגזל הגוי אסור. היינו גזל דאורייתא אבל גזל דרבנן שרי בגוי. ומה"ט כתב הרמב"ם ז"ל פ"ק מה' גזילה דהמשחק בקוביא עם הגוי אין בו משום איסור גזל אלא משום עסוק בדברים בטלים. וכמ"ש הסמ"ע ז"ל בח"מ סי' ש"ע סק"ד.

רמח

גוי לית ליה חזקת ממון ולא אמרינן גביה אוקי ממונא בחזקת מריה. כן מתבאר מדברי הראשונים הביאום הר"ב בשיטה מקובצת לכתובות ספ"ק דט"ו ע"ב יע"ש. וראיתי להרב מהריט"א ז"ל בס' הלכות יו"ט דל"א ע"ד שכתב דצריך לדעת מאיזה טעם כתבו הראשונים הנז"ל דגוי לית ליה חזקת ממון הא קי"ל דגזלן הגוי אסור ומתבאר מדברי הרמב"ם בפ"א מה' גניבה דין א' ובפרט בפ"ו מה' גנבה דין ח' דגזל הגוי איסורו מה"ת יע"ש בדברי ה"ה וכ"כ הטור בח"מ סי' שמ"ח וא"כ אמאי לא יהיה לו חזק' ממון בישראל כי מכח זה מסיק שם הרב מהריט"א ז"ל דדבר זה אי לית ליה לגוי חזקת ממון בהאי פלוגתא היא שנוייה דכל הני ראשונים ז"ל סבי"ל דגזל הגוי מותר מה"ת ולכן כיון דאמרינן דראה ויתר גוים דהתיר להם את ממונם הרי ממון הגוי כהפקר לישראל הוא ולא שייך לומר לגבי גוי אוקי ממונא בחזקת מאריה קמא כיון דממון הפקר הוא. אבל לדעת הרמב"ם ודעימיה דגזל הגוי אסור מה"ת יש לגוי חזקת ממון. וא"כ דבר זה במחלוקת היא שנוייה אי יש לגוי חזקה או לא את"ד ז"ל יע"ש.

ולפענ"ד אחר המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר אנא דאמרי דהאי מילתא דאמור רבנן הני קמאי דגוי לית ליה חזקת ממון. מצי אתי ככ"ע ואפילו למ"ד גזל הגוי אסור דבר תורה. דהנה הני קמאי אמרו למילתייהו התם עלה דאמרינן על מתני' דמצא תנוק מושלך אם רוב נכרים נכרי אם רוב ישראל ישראל מחצה על מחצה ישראל. ואמרי' עלה מחצה על מחצה ישראל למאי הילכתא אמר ר"ל לנזקין היכי דמי וכו' לא צריכא דנגחיה תורא דידיה לתורא דידן פלגא משלם ואידך פלגא אמר להו אייתו ראיה דלאו ישראל אנא ואתן לכון. וכתב עלה בש"מ שם בשם הרשב"א שכתב וקשיא לן אפי' רוב גוים נמי לימא להו אייתו ראיה דלאו ישראל אנא ושקילו דהא אין הולכין בממון אחר הרו' לאפוקי ממונא מחזקת מאריה. וי"ל דכיון דמספקא לן אי גוי אי ישראל אי רוב גוים כגוי חשבינן ליה וכיון דכגוי חשבינן ליה לית ליה חזקה דממונא דנימא אוקי ממונא בחזקת מארי. אבל בישראל דודאי אית ליה חזקה דממונא לא אזלינן ביה אחר הרוב ע"כ וכ"כ הרא"ה והרא"ש והרמב"ן ז"ל יע"ש. ונראה לענ"ד ברור דטעמא דלית ליה לגוי חזקת ממון דנימא אוקי ממונא בחזקת מארי. משום דכל דאיכא ספיקא אי חייב הוא ליתן לישראל כי

מוציאין מידו לאו גזל יחשב דדוקא לגוזלו ממש לגוי דהיינו ליקח ממונן בחנם מידו הוא דאסור. אבל לחייבו לשלם לישראל מה שהוא ספק שחייב לו לשלם להישראל כמו הפקעת הלואתו דגוי חשבינן לה דשרי ועדיף נמי מהפקעת הלואתו דהפקעת הלואתו עכ"פ לוקח ממון הגוי בחנם. אבל כי איכא ספיקא דהישראל מדינא ממין שלו הוא נוטל מהגוי לא אסרה רחמנ' בכה"ג משום גזל הנוי ומוציאין מידו ולא אמרי' בגוי אוקי ממונא בחזקת מאריה שלא להוציא מידו מה שיש ספק שהוא חייב ליתן להישראל דכיון דאשכחן דהתירה תורה הפקעת הלואתו ואונאתו אית לן למימר דגם בגזל דאסרה תורה בגוי דוקא לגוזלו ממש ליקח ממונו בחנם או לגנבו הוא דאסרה באופן דלפעני"ד האי מילתא דאמור רבנן הרשב"א והרא"ה והרא"ש והרמב"ן ז"ל דגוי לית ליה חזקת ממון דנימא ביה אוקי ממונא בחזקת מאריה. הוא לכ"ע ואפי' למאן דאית ליה דגזל הגוי אסור. ולא כהרב מהריט"א ז"ל כנלע"ד. ותו לא מידי:

רמט

גוי לית ליה חזקת ממון. כתב הרב מהריט"א ז"ל בס' הלכות יו"ט דל"א ע"ד דדוקא בכה"ג דאיכא רובא גו ם דאזלינן בתר רובא דלאו ספק שקול הוא בהא אמור רבנן הראשונים דאין לגוי חזקת ממון. אבל בספק שקול כוין דגם הישראל אינו מוחזק חשיב כממון המוטל בספק ויחלקו יע"ש. ולפי מאי דכתיבנא אנן בעניותין לעיל בסימן הקודם בטעמא דהאי מילתא דאמור רבנן דגוי לית ליה חזקת ממון גם בספק שקול דינא הוה דמוציאין הכל מיד הגוי ונותנין להישראל דכיון דגוי לית ליה חזקת ממון הו"ל האי ישראל בהאי ספיקא דדינא שהגוי חייב ליתן לו כמוחזק. כנלע"ד. ותו לא מידי:

רן

גוי יורש את אביו גוי דבר תורה. אפילו למ"ד גוי יורש את אביו דבר תורה י"ל דוקא גבי קרקע כ"כ מהר"מ בר ברוך ז"ל בתשו' ק"ק סס"י ע"ד. ולכאורה נראה כדבריו כיון דבין למאן דיליף לה מקרא דוחשב עם קונהו ובין למאן דיליף לה מקרא דכי לבני לוט נתתי את ער ירושה כדאית' התם בפ"ק דקדושין די"ז וי"ח. הרי הני תרי קראי בקרקע מיירו וא"כ י"ל דדוקא בקרקע גוי יורש דבר תורה. אמנם מדברי כל הפוסקים ז"ל מוכח דבין במקרקעי בין במטלטלי גוי יורש את אביו דבר תורה. וכן מוכח לפענ"ד מהאי דתנן פ"ו דדמאי ומייתי לה הש"ס התם בקדושין גר וגוי שירשו את אביהם גוי יכול הוא לומר טול אתה ע"ז ואני מעות אתה יין ואני פירות ואם משבאו לרשות הגר אסור ומוכחינן מינה התם בקדושין דירושת גר דרבנן דאי ס"ד דאורייתא כי לא באו לרשותו נמי כי שקיל חליפי ע"ז הוא דשקיל אלא מדרבנן גזירה הוא דעבוד רבנן שמא יחזור לסורו יע"ש.

והשתא אם איתא דהא דגוי יורש את אביו דבר תורה לא אתמר אלא בירושת קרקע ולא במטלטלי א"כ כי באו ליד הגר נמי אמאי אסור הא כיון דאין הגוי יורש את אביו במטלטלין לית ליה לגוי שום זכות כלל לא בהע"ז ולא בהמעות ולא בהיין ולא בפירות כי היכי דליהוי מעות ופירות הבאו ליד הגר חליפי ע"ז וי"ן ואיך קאמר תנא דאם באו לידו אסור. וכן נמי הש"ס דקאמר כי לא באו לידו נמי כי שקיל חליפי ע"ז הוא דשקיל הא אף אי ירושת הגר דאורייתא לאו חליפי ע"ז קא שקיל דהא הגוי אינו יורש את אביו במטלטלי והכל הוא של הגר וכי שקיל המעות והפירות לאו חליפי ע"ז וי"ן קא שקיל אלא הוא נוטל מה שהוא ראוי לו ומניח הע"ז והיי"ן שהם נמי שלו להגוי. אלא מוכח דגוי יור' את אביו דבר תורה בין במקרקעי בין במטלטלי. ותמיהא לי על מהר"מ ב"ב ז"ל איך כתב דאפי' למ"ד גוי יורש את אביו דבר תורה י"ל דוקא גבי קרקע. גם מ"ש אפי' למ"ד וכו' אינו מדוקדק דמשמע דאיכא מאן דפליג בהא דנראה דסברא מוסכמת היא מכולהו תנאי ואמוראי דגוי יורש את אביו דבר תורה ולא איפליגו אמוראי רק בהלימוד מקרא מר יליף לה מוחשב עם קונהו. ומר יליף לה מקרא דלבני לוט נתתי את ער ירושה. סוף דבר שדברי מהר"מ ז"ל צל"ת.

רנא

גרמא בנזיקין פטור. אבל איסורא מיהא איכא. והנה הרב מ"ל פ"ב מהלכות רוצח הלכה ב' כתב דאיסור מקלקל ברשות הרבים פשיטא דהוי מדרבנן יע"ש. אשר מפורש יוצא מדבריו אלו דפשיטא ליה להרב ז"ל דאיסור גרמא בניזקין אינו אלא מדרבנן דהא מקלקל ברה"ר גרמא בניזקין הוה. אבל הגאון רש"ל ז"ל בישו"ש לב"ק פרק י' סי' כ"ה כתב דכל דיני דגרמא בניזקין אע"ג דפטורין מן התור' מ"מ אסורין מן התורה משום ואהבת לרעך כמוך יע"ש.

רנב

גרמא בנזקין פטור. היינו מדיני אדם אבל חייב בידי שמים. וכתב הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל ח"א סי' צ"ה דהא דגרמא בנזקין פטור אבל אסור היינו בשמתכוון להזיק ולהכי בדיני שמים מיהא חייבים אבל בשהוא שוגג דהינו מתכוון להזיק אף בידי שמי' לא מיחיי'. ואע"ג דבנזק אדם לא חלקת בו בין שוגג למזיד ובין מתכוון לשאינו מתכוון. ה"מ במידי דבמזיד חייב מדינא אף בשוגג חייב דאדם מועד לעולם. אבל בדבר דאפי' במזיד פטור מדיני אדם לא מיחיי' ליה בדיני שמים אלא לפי שכוונתו להזיק כי כל לבבות דורש ה' אבל לא ענש על השוגג וכי האי גוונא אמרינן בפרק הנזקין גבי המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור במזיד חייב ומפר' לה ר"י דבר תורה אחד שוגג וא' מזיד

פטור דהזק שאינו נכר ל"ש הזק ומפני מה אמרו מזיד חייב כדי שלא ילך כל אחד ואחד ויטמא טהרותיו של חברו ויאמר פטור אני. הילכך גבי גרמא בנזקין כמי דפטור אבל אסור. בשוגג אפי' בדיני שמים כמי לא מיחייב א"ד ז"ל יע"ש.

ולפום ריהטא נלע"ד דגם בשוגג דלא נתכוון להזיק חייב בידי שמים מטעמ' דאדם מועד לעול' בין שוגג בין מזיד דהוה ליה לאזדהורי שלא לבא לידי גרם הזק לחבירו. ואמינא לה מהא דתניא בב"ק ר"פ הכונס דנ"ה ע"ב דתניא אמר ר' יהושע ד' דברים העושה אותן פטור מדיני אד וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חבירו והכופף קמתו של חבירו בפני הדליק' והשוכ' עידי שקר וכו' ופרכינן עלה והא איכא אחריני ומשנינן אין מיהא איכא טובא והני איצטריכ' ליה מהו דתימא בדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל וכו' הכופף קמתו של חבירו מהו דתימא לימ' מי הוה ידענא דאתיא רוח שאינה מצויה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל. והשתא איכא לאקשויי מאי האי דקאמר מהו דתימא לימא מי הוה ידענא וכו' הא כלפי שמיא גלי אם נתכוון להזיק או דשוגג היה דלא הוה ידע דאתי רוח שאינו מצויה דבוחן לבות ה' ואם שוגג הוא לא מיחייב בידי שמי ואם נתכוון לגרום היזק יענשהו ה'. ומאי קמ"ל בהא ר"י. ועל כרחין לומר דהא קמ"ל דאף שהוא שוגג דקושט' הכי הוה כדקאמ' איהו דלא ידע דאתי רוח שאינו מצויה דמידי דלא סלקא דעתיה הוא וכדפי' רש"י ז"ל שם לעיל ולאו לגרום היזק נתכוון אפ"ה חייב בידי שמים והיינו מטעמ' דאדם מועד לעול' בין שוגג בין מזיד דהו"ל לאזדהורי ולאסוקי אדעתי' שמא יבא רוח שאינה מצויה. וגדולה מזו מבואר יוצא מדברי התוס' ז"ל שם עלה דפרכינן ולרב אשי דאמר נמי טמון אתמר מהו דתימא אנא כסוי כסיתיה נהליה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל. וכתבו התוס' ד"ה כסוי כסיתיה וא"ת גלוי וידוע למקום למה נתכוון אם לטובה אם לרעה. וי"ל דאפילו בנתכוון לטובה שלא ימהר לשרוף ויוכל להציל בעל הבית בתוך כך מ"מ בדיני שמים חייב דאיבעי ליה לאזדהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד בכך ע"כ יע"ש. הרי לך מפורש יוצא מדברי התוס' גדולה מזו דאפילו בנתכוון לטובת חבירו להצילו מההפסד דלא זו בלבד דלא נתכוון להזיקו אלא שגם לטובתו נתכוון דסבו' שיוצל חברו עי"כ מההפסד ואין לך שוגג גדול מזה אשמועי' ר' יהושע דחייב בידי שמים משו' דהו"ל לאזדהורי ואסוקי אדעתיה שמא אדרבה יגרום לו הפסד. כ"ש וק"ו בלא נתכוון לטובת חבירו אף דלא נתכוון ולהזיקו דחייב בידי שמים מה"ט דהו"ל לאזדהורי וכו'. וממאי דהקשו התוס' קושייתם על הא דשנינן אליבא דרב אשי דאמר טמון נמי ולא הקשו על מאי דקאמר הש"ס בתחילה מה"ד לימא לא הוה ידענא אי אתיא רוח שאינה מצויה וכו'. מוכת דהיכי דהוא שוגג בכה"ג דלא נתכוון לא

לטובת חבירו ולא לרעתו שפיר איכא למימר דאפ"ה חייב בידי שמים אף דהוא שוגג מטעמא דאדם מועד לעולם. אמנם בהא דמשנינן אליבא דר"א מהו דתימא אימא אנא כסיתיה. כיון דאי קושט' הכי הוה דלטובה נתכוון להציל את חבירו אף שלא נעשי' מחשבתו לא מסתבר שיתחייב בדיני שמים. להכי ק"ל להתוס' עלה הא גלוי וידוע לפני המקו' למה נתכוון אם לטובה אם לרעה כלומר ואם לטובה נתכוון לא מסתבר דליחייב בי"ש. ותירצו דאף בשוגג כזה דלטובת חבירו נתכוון יש לחייבו בדיני שמים משום דהו"ל לאזדהורי וכו'. באופן דמבואר יוצא מהך סוגיא ודברי התוס' ז"ל דלא זו בלבד דאפי' בשוגג דלא נתכוון להזיק גרמ' בנזקין פטור אבל אסור וחייב בדיני שמים משום דהו"ל לאזדהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יוזק חבירו ע"י מעשיו. אלא אפי' במתכוון נמי לטובת חבירו דסבור שאדרבה שיוצל חבירו מנזק ע"י כך ולא נעשית מחשבתו ובא לו הפסד לחבירו. חייב בדיני שמים מה"ט דהו"ל לאזדהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יבא לו הפסד לחבירו בכך ויש לתמוה מאד על הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל איך כתב בפשיטות גמור דלא אסיר גרמא בנזקין אלא בנתכוון להזיק אבל בשוגג שלא נתכוון להזיקו פטור אפי' בדיני שמים וזה דלא כמבואר מהאי סוגיא ודברי התוס' ז"ל שכתבנו.

והיותר תמוה אצלי מ"ש הרב ז"ל בנדון דידיה וז"ל ומיהו אע"פ שהם לא עשו כהוגן בזה מ"מ אין לחייבם בנזק שנתגלגל על ידיהם במה שעשה האיש ההוא מחמת כעסו דאפי' גרמא אין כאן וגריע טפי מפורץ גדר בפני בהמת חבירו וכופף קומתו של חבירו לפני הדליק' דפרק הכונס דהנך פטורים מדיני אדם אבל בדיני שמים מיהא חייבים שכוונתם להזיק אבל אלו אין כוונתם להזיק אלא לתועלת א"ד ז"ל יע"ש. והוא תימ' דהא הך דהכופף קומתו של חבירו אין כוונתו להזיק כלל דלא ידע דאתי רוח שאינה מצויה ושוגג הוא וכדמוכח מהש"ס כדכתיבנ' לעיל. ולפי שנוייא דשנינן התם אליבא דרב אשי דבטמון נמי הוא מבואר יוצא מהש"ס ודברי התוס' ז"ל שם דאפילו בשמתכוון לתועלת חבירו חייב בדיני שמים. ואיך כתב הרב ז"ל דההיא דהכופף קומתו של חבירו דפ' הכונס דחייב בדיני שמים הוה לפי שכונתו להזיק.

איברא דראיתי בשיטה מקובצת לב"ק שם שכתב בשם הרא"ה ז"ל שפי' להא מדאמרינן מ"ד אנא כסויי כסיתיה ובדיני שמים נמי לא ליחייב קמ"ל וז"ל פי' אע"פ שכוונתו להזיק אין מלאכה זו כדאי להתחייב עליה לשלם ואפי' בדיני שמים קמ"ל ע"כ. הרי דהרא"ה ז"ל פי' לה בנתכוון להזיק דלא כהתוס' ז"ל וכ"כ הר"ב ז"ל בש"מ שם דהתוס' חולקים עליו ומדברי הרב המאירי משמע דס"ל כפי' הרא"ה ז"ל שהק' וז"ל היתה הדליקה מתפשת' ובאה וטמן קמתו של חבירו ונעשית טמון באש ונפטר בעל הדליק' מתשלומיה הרי

יכו' לומ' שלטובה נתכוון שלא יבער האש כ"כ ונמצא שאין כאן כוונה להזיק ופטור מדיני אדם ומ"מ חייב בדיני שמים אם היתה כוונתו להפקיע את התשלומין ע"כ. אבל תלמיד הר"פ ז"ל כתב כפי' התוס' ז"ל דאפי' נתכוון לטובה חייב בד"ש דהו"ל ליזהר שלא יבא הפסד לחבירו בכך דהצלה מועט' נמי לא חשיבא ע"כ דברי הר"ב ש"מ. הנה שלדע' הרא"ה והרב המאירי ז"ל מיירי הך דהזוקף קמת חבירו בנתכוון להזיק אבל בלא נתכוון להזיק פטור אפי' מד"ש וכדברי הרב מהרימ"ט ז"ל. וכ"כ בפירוש הרב המאירי ז"ל שם הביא דבריו הר"ב ז"ל שם לעיל ד"ה המחברים כתבו וכו' וז"ל נפל מקול הכריה והרב' כיוצא באילו שהוא גרמ' ופטור אלא שיש מהם שפטור אף בדיני שמים והוא שאין כוונתו כלל להזיק כי הוא יודע תעלומות לב ע"כ יע"ש. הרי שכתב הרב המאירי ז"ל בפי' דכל שאין כוונתו להזיק פטו' אף מד"ש כי הוא יודע תעלומו' לב וכדברי הרב מהרימ"ט ז"ל. אלא דמ"מ יש לתמוה על הרב מהרימ"ט ז"ל דכתב כן בפשיטו' גמור שלא כדברי התוס' ז"ל עלה דהך סוגייא דהכופף קמתו וכ"כ הרב הנמוק"י ז"ל שם כדברי התוס' יע"ש. ותו לא מידי:

מערכת אות הדל"ת

רנג

דברי תורה אינם מקבלים טומא'. כריב"ב וכדאמרינן בברכות דכ"ב ובחולין דקל"ז אמר ר"ן האידנא נהוג עלמ' כהני תלת סבי כר' אילעאי בראשי' הגז וכו' וכר"י ן' בתירא בדברי תורה וכו'. וכתבו תלמידי רבינו יונה בברכו' שם וז"ל ואהא דתניא ריב"ב שאין ד"ת מקבלין טומאה י"מ דל"ש ק"ש ל"ש קריאה אחרת לכל מילי אמרינן דאין ד"ת מקבלין טומאה. ואין זה נכון דבודאי לא אמרו אלא בק"ש לבד אבל בשאר ד"ת אסור דהא אמרי' כי דבר ה' בזה וכו' זה הקורא ד"ת במבואו' המטונפות והחמירו יותר מבשאר כריתות דבכל שאר כריתות מכפר ובזה אינו מכפר וכו' א"ד ז"ל יע"ש. והרב ב"י ז"ל הא"ח סי' פ"ח האריך לתמוה על דברי תר"י ז"ל אלו. ועמ"ש הב"ח שם להליץ בעד תר"י ועיין להרב יד אהרן שם. ולענ"ד חוץ מכל מאי דתמהו על דבריהם הרב"י והרב יד אהרן ז"ל תמיהא לי טובא על דברי תר"י מהא דאמרינן התם בברכות אמר מר מציע את המשנה ואינו מציע את הגמ' וכו' כתנאי מציע את המשנה ואינו מציע את הגמ' דר"מ ר"י ן' גמליאל אומר משום ר"ח ב"ג זה וזה אסור ואמרי לה זה וזה מותר מ"ד זה וזה אסור כר"י הסנדלר מ"ד זה וזה מות' כר"י ן' בתיר' יע"ש. הרי להדיא דריב"ב דאמר דד"ת אינם מקבלין טומאה לאו בק"ש דוקא אמרה אלא בכל ד"ת דהא מוקמינן למ"ד דזה וזה מות'

דהיינו דבין להציע את המשנ' ובין להציע את הגמ' מותר כר"י ן' בתירה. ומן התימא על הרב ב"י ז"ל שלא השיג על תר"י מסוגיא זו ויגדל התימא על הרב יד אהרן ז"ל דתמה על תר"י מש"ס ירוש' והו"ל לתמוה עליו מסוגיא זו רש"ס דילן כדאמרן.

רנד

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומר' בעל פה. נסתפק הרב מהרח"א ז"ל בספר מקראי קדש דקכ"ד אי הוי האי איסורא דאורייתא או אינו אלא איסורא דרבנן. ופשיט לה דהוא דרבנן מסוגייא דיומא פ' בא לו עלה דתנן ובעשור שבחומש הפקודי' קור' אותה על פה יע"ש שאין פשיטותו מוכרח כלל וכמ"ש ע"ד הרב חיד"א בברכ"י א"ח סי' נ"א. וראיתי להרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל א"ח די"א ריש ע"א שתמה על האי ספיקא דהרב מהרח"א ז"ל מהא דאמרי' דר"י ור"ל דמעייני בספ' דאגדת' ה"ט דדרשו עת לעשות לה' הפרו תורתך. ואי הוה מדבריהם מאי כולי האי והרי ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו בדבר שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו כמ"ש בע"ז דל"ז וע"ש בתוס'. ועוד דהפרו תורתך דהוי מד"ת משמע וכן נראה ממ"ש מוטב תיעקר תורה וכו' והרי כתב הר"מ בס' המצות בשורש ב' שכל י"ג מדות שהתור' נדרשת הם דרבנן זולת כשהוזכר בהם בש"ס דהוי של תורה. וא"כ ה"נ שאמרו בסתם תיעקר תורה וכן הפרו תורתך נראה דהוי מד"ת א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אחר המחילה רבה אשתמיט מיניה דמר מ"ש התוס' במנחו' דף מ' ע"א ד"ה והא אמר ר"ז דעת לעשו' לה' הפרו תורתך בדרבנן נמי שייך הפרה יע"ש. גם שאר דברי. הרב ז"ל במ"ש מהא דב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו' וממאי דאמרו מוטב תיעקר תורה אין בדבריו אלו שום ריח ראיה כלל שיהא ד"ת וכמובן. ועיין בשו"ת הלק"ט ח"א סי' רי"ז דמפור' יוצא מדבריו דפשיט' ליה דהאי איסור' דאורייתא הוא יע"ש. והר"א ממיץ בס' יראים כתב דאינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא ועיין להרב חיד"א בברכ"י שם שכתב להוכיח מש"ס דמגילה דאין איסורו אלא מדרבנן. ואין ראייתו מוכרחת כאשר עיני המעיין תחזנ' משרים. ומדברי רי"ו נתיב ב' ח"ג בשם הרשב"א שאכתוב דבריו לקמן בסי' שאחר זה מוכח דאיסור דאוריית' הוא. ואף גם זאת יש לדחות:

רנה

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומר' בעל פה. אפי' אות אחת אסור בעל פה כן מפורש יוצא מדברי רי"ו נתיב ב' ח"ג בשם הרשב"א ז"ל שכתב וז"ל וששאלת כיון שאסור לקרות בתורה אפי' אות אחת שלא מן הכתב איך ש"ץ קורא ישכבנה והוא כתיב ישגלנה וכן בכל תיבה שיש בה קרי וכתיב שכולם כתובים בתורה כפי המסורת ולא כפי הקרא.

תשובה זו הלל"מ וכמ"ש בנדרים פ' אין בן המודר מקרא סופרים ועטור סופרים כתבין ולא קריין קריין ולא כתבין הלל"מ עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה לך מפורש יוצא מדברי הרשב"א ז"ל אלו דאפי' אות אחת אסור לקרות שלא מן הכתב. אמנם הרמב"ם ז"ל פי"ב מהלכות תפלה כתב בהלכה ח' דאסור לקרות שלא מן הכתב אפי' תיבה אחת אשר מוכח מדבריו דדוקא תיבה אחת אסור אבל אות אחת אין בו משום איסור דדברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בעל פה:

רנו

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה. לא אמרו דברים שבכת' אי אתה רשאי לאומרם בע"פ רק דבור שיכול להאמר כגון ובעשור לחדש אבל תיבה אחת שאין לה משמעות כלל בלבד וצריך לצרף אותו אל דבור שהוא עמו אין בה משום דברי שבכתב. כ"כ הרב כנה"ג א"ח סי' מ"ט בשם מהר"י ליווא בס' תפארת ישראל סי' ס"ו. וכעת אין ספר תפארת ישראל מצוי אתי לראות דברי קדשו. דלכאורה יש להקשות על דבריו מדברי הרמב"ם פי"ב מה' תפלה שכתב בפי' דאפי' תיבה אחת אסור לקרות שלא מן הכתב. וכן ראיתי להר' מהר"י חזן ז"ל בספרו הנחמד חק"ל חא"ח סי' י' דט"ז סע"ג שהביא דברי הרב כנה"ג בשם מהר"י ליווא ז"ל הנז' ותמה עליו מדברי הרמב"ם הנז'. אמנם כד דייקינן שפיר נלע"ד דאין כאן קושייא על דברי הרב מדברי הרמב"ם ז"ל הנז'. דהנה כוונת הרב ז"ל הוא לומר דכל תיבה שיש לה חבור וצרוף עם תיבה אחרת כגון ובעשור לחדש דתיבת ובעשור בלבדה ודאי אין לה שום משמעות כלל כי היא תיבה שקורא תיבה אחרת עמה. אמנם אם היא תיבה שיש לו משמעות בפני עצמה כגון עשרה או עשרים שהיא תיבה שמשמעותה בפני עצמה למספר עשרים או עשרה וכן כל תיבה כיוצא באלו שיש לה משמעות בפני עצמה בלתי צורך לצרוף תיבה אחרת גם הרב מהר"י ליווא ז"ל מודה דאסור לקרות תיבה כזו שלא מן הכתב ועל תיבה כזו הוא שכתב הרמב"ם דאפי' תיבה אחת אסור. כן נראה לע"ד ברור. ותו לא מידי:

רנז

דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל. הני מילי כשהאיסור בעין מתחילה ואח"כ נתערב בהיתר במינו אבל גיגית מלאה ענבים שבועטין בשבת ויש בגיגית יין צלול שיוצא מעט מותר דכל יין היוצא בשבת מן הענבים מתבטל ברוב המשקין של היתר שכבר יצאו ולא דמי לדבר שיש לו מתירין כיון דהני לא נכרו מעולם אלא מעט מעט שיוצא מאתמול ומתערב עם המשקין של היתר שיצאו מאתמול. כ"כ הטור ז"ל בא"ח סי' ש"ך בשם בעה"ת וכ"כ המרדכי. והנה הרב שער המלך ז"ל בה' יו"ט דנ"ט הקשה ע"ד

הבעה"ת והמרדכי הנז' מהא דגרסי' בפ' הנודר מן הירק דנ"ח תניא אר"ש כל דשיל"מ כגון טבל וכו' לא נתנו בו חכמים שיעור וכו' והלא שביעית אין לו מתירין ולא נתנו בו חכמים שיעו' דתנן השביעית אוסרת בכ"ש במינה א"ל אף אני לא אמרתי אלא לביעור אבל לאכילה בנ"ט. ופי' רש"י והר"ן שם שאם תנטל בצל ששית ונטעו בז' והוסיפה כ"ש אותו כ"ש מבטל את העיקר ומחייב בביעור וה"ט משום דהו"ל דבר שיל"מ כיון דבידו לאוכלו קודם הביעור כמבואר שם. וא"כ כפי דעת הבעה"ת קשה דה"נ הרי לא הוכר האיסור אלא מעט שיוצא ומתגדל הוא מתער' עם ההיתר וא"כ היכי אמרינן דדשיל"מ אפי' באלף לא בטיל. וכן קשה ממ"ש התוס' במרובה דס"ט ד"ה כל הנלקט בס"ד וז"ל ועוד דמה שגידל בטלי ברוב ואע"ג דדשיל"מ וכו' מ"מ מדאוריית' בטל עכ"ל. ושמא י"ל דע"כ לא כתב הר' בעה"ת אלא דוקא באיסורא דרבנן אבל באיסורא דאורייתא מודה שהרי המרדכי כתב ע"ז וז"ל ואפילו עצים שנשרו מן הדקל וכו' וא"כ איכא למימ' דהבו דלא להוסיף עלה דע"כ לא שרינן התם בפ"ק דמכילתין מטעמ' דמקלי קלי איסורא אלא באיסור מוקצה דרבנן אבל לא באיסור דאורייתא. אך קשה ממ"ש מור"ם ז"ל בסי' שי"ח ס"ב וז"ל ואם קצץ כלי מן המחוב' לחולה בשבת אפי' היה חולה מבע"י אסור לבריא בשבת משום שגדל והולך בשבת ויש בו משום מוקצ' ע"כ והשתא קשה שהרי מה שגדל בטל ברוב ואי משום דהוי דשיל"מ הא כל שלא הוברר האיסור מתחילה שרי ועיין במג"א סק"ח אם לא שנאמר דגדולים חשיבי כאיסור נכר כיון שתמיד הן גדלין ועומדין ומתרבים על העיקר א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד דהאי כללא דהר"ב התרו' אתמר אף באיסור דאורייי' כמו שמוכח סתמיות דבריו וכן מוכח נמי מדברי מור"ם ז"ל ביו"ד סס"י ק"ב שכתב שם וז"ל כל איסור שלא היה נכר קודם שנתערב הוי בטל אף שהוא דשיל"מ ע"כ יע"ש. הרי דמור"ם ז"ל כללא כליל לן ואמר כל איסור וכו' אשר בדבריו אלו להורות נתן דל"ש ליה בזה בין איסור דאוריית' לאיסור דרבנן ומאי דקשיא ליה להרב שעה"מ ז"ל מהסוגיא דפרק הנודר. לענ"ד לק"מ שהרי כתב הרא"ש ז"ל שם לעיל בפי' הברייתא דקא מבעי התם בצל שעקרו בז' ונטעו בח' ורבו גידוליו על עיקרו והכי קמבעיא ליה גידוליו היתר ועיקרו אסור כיון דרבו גידוליו מעיקרו אותן גידולין היתר מעלין את האיסור או לא. ופי' הרא"ש וז"ל גידוליו היתר ועיקרו איסו' פשיטא לי דגידוליו מותרין אפי' לא רכו כי העיקר אינו יכול לבטל הגידולין כדדרשינן בחולין כתיב המלא' וכתי' הזרע הא כיצד זרוע מעיקרו בהשרש' זרוע ובא הוסיף אין לא הוסיף לא אלמא אע"ג שגדל האיסור מעט מעט לא אמרינן קמא קמא בטיל וה"ה נמי גידולי היתר בעיקר האיסור לא בטלי כי קמבעיא לי אם רבו גידולי

היתר על העיקר אם מבטלין אותו ברוב ואע"ג דעיקר לא מבטל לגדולין היינו משום שגידולין חשיבי שתמיד גדלין והולכין. או"ד כי היכי דלא מבטל העיקר לגדולין ה"נ לא מבטלי גדולין לעיק' ולא דמי לשאר איסורין שמבטלין ברו' משו' דהנך לא מתערבי לגמרי יחד אלא נתוספו גידולין על העיקר עכ"ד יע"ש. ולפ"ז הנה מאי דקשיא ליה להרב שער המלך מהא דאמר ר"ש אף אני לא אמרתי וכו' דהרי התם נמי לא הוכר האיסור וכו' לא קשיא כלל דגידולי איסור אינו בטלין בהיתר דעיקר אלא כל שגדל באיסור עומד באיסורו כדדרשינן בחולין כנז' וכי הוצרך התם לטעמא דדבר שיל"מ הוא כדי שהגדולין יהיו אוסרין גם העיקר וא"כ אין זה ענין כלל להא דהר"ב התרומות ז"ל וגם מה שהקשה על מור"ם ז"ל דסי' שי"ח לא קשיא דשאני גידולין משא' איסורין דגידולין לא מתערבי לגמרי יחד כמ"ש הרא"ש ז"ל כנז'. כנלע"ד ותו לא מידי:

רנח

דמאי פירות עם הארץ הם דמאי וחייבין במעשרות אבל תרומה גדול' א"צ להפרי' מדמאי דגם עמי הארץ זהירי להפריש תרומה גדולה.

ונסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ט מהלכו' מעשר דין א' במוכר סתם ולא אמר שהן מעושרים אם חייב הלוקח להפריש תרומה גדולה דאפשר דע"כ לא אמרי' דלא נחשדו על ת"ג אלא באומר מתוקנים הם אבל במוכר סתם ניהי דלא נחשדו על ת"ג מ"מ אפשר דלא הפריש מהם כלל וסבור שהלוקח יפריש. או דילמא כל שנתן סתם מסתמא הפריש ת"ג דאי לא לא היה נותן לפי שהיה חושש שמא הלוק' יהא סבור שנתקנו ויאכלם בטבלם. ורצה הרב ז"ל להוכיח מדברי הר"ש ז"ל דפ"ב דמכשירין עלה דהמוצא פירות בדרך וכו' דבלוקח סתם צריך להפריש ת"ג. ושוב מסיק בהוכחה מדברי הרמב"ם ז"ל בפירושו שם וממ"ש הרע"ב שם על מתניתין דאוצר שישראל וגוים מטילין לתוכו וכו' דאף בלוקח סתם א"צ להפריש ת"ג יע"ש. והרואה שם מ"ש הרב תוי"ט ז"ל יראה וישפוט דאין הוכחתו מדברי הרמב"ם והרע"ב ז"ל מוכרחת. ולענ"ד נרא' להוכיח הוכחה גדולה דאף בלוקח סתם א"צ להפרי' ת"ג ממ"ש הר"ש ז"ל פ"ד דחלה משנה ו' עלה דתנן התם חלת דמאי וכו' דתמה עלה הר"ש ז"ל דמה היא חלת דמאי אי בלוקח עסה או לחם מע"ה היכן מצינו שנחשדו ע"ה על החלה והלא לא נחשדו אתרומה גדולה ומ"ש חלה. ונדחק לאוקמה בלוקח תבואה מע"ה וטחנה ואפאה יע"ש. ואם איתא דבלוקח סתם מע"ה חייב להפריש ת"ג וחלה מאי קשיא ליה להר"ש ז"ל הא משכחת לה שפיר חלת דמאי בלקח עסה או לחם מע"ה בסתם דבכה"ג חייב להפריש ת"ג וחלה. אלא מוכרח דאף בלוקח מע"ה סתם א"צ להפריש ת"ג וחלה. ולכן שפיר הוצרך הר"ש ז"ל לידחק ולאוקמה בלוקח תבואה

וכו'. ותמה אני על הרב מ"ל דרצה ללמוד מדברי הר"ש דמכשירין דבלוקח סתם צריך להפריש ת"ג ולא זכר שר דברי הר"ש דחלה שכתבנו דמוכח להדיא מדבריו דגם בלוקח סתם א"צ להפריש וכדכתיבנא. גם בש"ס ירושלמי פ"ה דמעשרות דאמרינן התם אמר ר"י וכי ע"ה גבי תרומה לאו כחבר הוא וכו' יע"ש. מבואר דגם בסתם שלא אמר שהפרי' א"צ להפרי' ת"ג משום דע"ה לגבי ת"ג כחבר הוא יע"ש ודוק.

שוב מצאתי ראיה מפורשת דגם בסתם א"צ להפרי' ת"ג מש"ס דילן בב"מ ד"ץ ע"א מהא דהוה בעי' לשנויי הא דרמינן התם מעשר אמעש' ותרומ' אתרומ' כאן בתרו' ודאי כאן בתרומ' דמאי ופרכינן עלה בשלמא מעשר דמאי איכא אלא תרו' דמאי מי איכ' והתניא וכו' וגזר על הדמאי לפי ששל' וכו' ורא' שלא היו מפרישין אלא ת"ג בלבד יע"ש. ואם אית' דהא דהלוקח מע"ה א"צ להפריש ת"ג הוה דוקא באמר לו הע"ה בפירו' שהם מתוקנים אבל בלוקח סתם מע"ה צריך להפריש גם ת"ג מאי פריך תלמודא תרומת דמאי מי איכא הא ודאי דאיכא תרומת דמאי וכגון בלקח מע"ה סתם. ושפיר שנינן הא בתרומת ודאי והא בתרומת דמאי והיינו בלוקח מע"ה בסתם אלא מוכח להדיא דלא משכחת לה תרומת דמאי כלל דאף בלוקח מע"ה סתם א"צ להפריש ת"ג דודאי תקנה הע"ה. ועיין עוד בסוגיא דעירובין ד"ל ע"א דגם משם מוכח להדיא דגם בסתם שלא אמר הע"ה שתקנם ודאי שתקנם וא"צ להפריש הלוקחם ממנו ת"ג יע"ש ודוק כנלע"ד ותו לא מידי:

רנט

דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה. כתב מהרשד"ם ז"ל בתשו' חח"מ ס"ס שפ"ד דע"כ לא אמרו דהוי מחוסרי אמנ' אלא אם לא יקיים למי שנדר והבטיח ליתן לו אבל כיון שלא הספיק לקיים דבריו עד שמת המקבל ודאי לא מיקרי מחוסר אמנה כד מהדר ביה לגבי יורשי המקב' יע"ש. ולפום ריהט' נ"ל להוכיח מדברי התוס' דב"ב דקל"ג ע"ב ד"ה הכא במכירי כהונה שלא כדברי הרב מהרשד"ם ז"ל שכתבו וז"ל בכל דוכתא עביד מכירי כהונה מוחזק בפ' כל הגט המלוה מעות את הכהן והלוי והיינו טעמא שזהו מתנה מועטת ואסור לחזור בו ואפי' בדברים בעלמא ואעפ"י שאם רצה יכול לחזור מ"מ כל כמה דלא הדר הוי מוחזק ודוקא דאשתחיט בחיי אבוהון הא לאו הכי כיון דמת מי יזכה עכ"ד ז"ל יע"ש. והשתא לפי דברי מהרשד"ם ז"ל אף דהיה נותן תמיד לאבוהון דהו"ל כאמר ליתן לו כיון שמת אין אסור לנותן לחזור בו וליתן מתנותיו לכהן אחר דכל דלגבי יורש ליכא משום מחוסרי אמנה. ואלו התוס' אמרו הטעם דחשיבי בני הכהן מוחזקים לפי שאסור לו לזה הנותן לחזור בו. אלא מבואר דגם במת המקבל צריך לקיים דבריו

וליתן ליורשיו ואי מהדר ביה לגבי יורשיו הוא ממחוסרי אמנה. כנ"ל לפום ריהטא ותו לא מידי:

רס

דברי שכ"מ ככתובין ומסורין דמו. מפור' יוצא מש"ס דב"ב דקמ"ז ע"ב דמתנת שכ"מ מדרבנן בעלמא היא דהכי אמרי' התם להדיא אמר ר"ן מתנת שכ"מ מדרבנן בעלמ' היא שמא תטרף דעתו עליו. ומאי דאמרי התם לעיל ע"א מניין למתנ' שכ"מ שהיא מן התורה וכו' לאו מן התורה דוקא קאמר דהא ר"ן גופיה. הוא דאמר התם הכי איהו הוא דאמר הכא דמדרבנן בעלמא היא וכמ"ש התוס' שם יע"ש. ולכן אני תמה מאוד על מה שראיתי בתשו' רבינו ישעיה הראשון ז"ל הובא' תשובתו בתשו' הרא"ם ח"ב סי' ל"ו שכתב על מאי דאמרי' בפ' יש נוחלין ובסנהדרין שלשה שנכנסו לבקר את החולה בלילה כותבין ואין עושין דין וז"ל ומסתברא דההיא מיירי בדאוריית' דהא יליף לה מקרא דביום הנחילו את בניו אי נמי בלא קנין וכמ"ד מתנת שכ"מ דאורייתא עכ"ד ז"ל יע"ש. והוא תימא דנראה דליכא שום מ"ד דיסבור דמתנת שכ"מ הוה דאורייתא דהא דאמר ר"ן מניין למתנת שכ"מ שהיא דאוריית' ע"כ לאו דוקא מן התורה ממש וכמו שהכריחו התוס' הכרח גמור מדברי ר"ן גופיה כנז'. ועיין לה"ה פ"ה מה' זכיה ובתוס' יבמות דצ"ט ד"ה כתב ובכ"מ פ"ג מה' סנהדרין ובמ"ש הרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' ארעא דרבנן אות ת"י, ותו לא מידי:

מערכת אות הה"א

רסא

הפקר בשבת. כתב הרב המאיירי ז"ל בחי' לשבת לדקכ"ז וז"ל ממ"ש בסוגיא זו בענין דמאי דאי בעי מפקיר נכסי והוי עני וחזי ליה למדנו שמפקירין בשבת ואע"פ שאמרו אין מקדישין אינו דומה שההקדש כעין מכר היא וכמ"ש מה לי מכרו להדיוט מה לי מכרו לשמים אבל הפקר אין כאן שנוי רשות ואפי' זכה אחר מאליו הוא זוכה א"ד ז"ל יע"ש. אבל תרב פר"ח ז"ל בה' פסח סי' תל"ד כתב בפשיטות דביו"ט משמע ודאי דאסור להפקיר וכההיא דתנן אין מקדישין ואין מחרימין וטעמא משום גזרת מקח וממכר יע"ש. וקשה עליה מההיא סוגיא דשבת דאמרי' דאי בעי מפקיר וכו' דמוכח מינה דשרי להפקיר בשבת וכדהוכיח מינה הרב המאירי ז"ל:

איברא דראיתי להרמב"ן זל בחי' לפסחים שכתב בריש פסחים להשיג על מ"ש ר"ת דבטול חמץ הוה מדין הפקר דהלא הפקר נראה שאסור לאדם להפקיר נכסיו בשבת

כענין ששנינו אין מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין משום מקח וממכר א"ד ז"ל יע"ש הרי שרבינו הגדול הרמב"ן ז"ל כתב כדברי הרב פר"ח ז"ל. וצריך לדעת מה יענו שפתי צדיק הרמב"ן ז"ל להאי סוגיא דשבת פרק מפנין הנז' דמוכח מינה דשרי להפקיר בשבת. והנה הרב שער המלך ז"ל בה' לולב דצ"ז ע"א הביא בשם הריטב"א ז"ל בשיטתו לשבת שכתב דף ק"ך וז"ל ואומר לאחרים בואו והצילו לכם אע"ג דאסור להפקיר בשבת שנראה כמקנה קנין בשבת ואיכא שבות דרבנן שאני הכא שהוא כמופקר מאליו והולך לאבוד ולא מחזי כקנין ע"כ. ותהי עליו הרב שעה"מ ז"ל מהך סוגיא דפ' מפנין הנז' וממאי דאמרי' עוד בשבת דקל"א ע"ב דאם צייץ טליתו בשבת חייב חטאת לר"א משום דבידו להפקירו. ולזה כתב הרם דודאי לק"מ דהתם לענין חיוב חטאת כיון דמדאוריית' יכול להפקירו משו"ה חייב עליו חטאת אך קמייתא קשיא ואולי יש לחלק דלא כ' הריטב"א דאסור להפקיר בשבת אלא דוקא בשכונתו שיזכו אחרים כההיא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם דהתם ודאי נראה דמקנה קנין בשבת משא"כ בכל הני דאין כוונתו ורצונו שיזכו בו אחרים בהפקר זה דאדרבה טפי ניחא ליה שלא יזכו בו אלא כל מגמתו שיוכל לאכול הדמאי או לצאת י"ח בו בהא ודאי שפיר דמי א"ד ז"ל יע"ש. ולדברי הרמב"ן ז"ל לא יכון חלוק זה בישוב דבריו שהרי בטול חמץ נמי אין כונתו ורצונו שיזכו בו אחרים אלא כל כונתו כדי שלא יעבור עליו בבל יראה ואפ"ה כתב הרמב"ן ז"ל דאי הוה בטול מטעם הפקר לא הוה שרי לבטל חמץ בשבת ויו"ט משום דאסור להפקיר בשבת. ויראה לי ליישב לדעת הרמב"ן ז"ל הך סוגיא דפרק מפנין דאע"ג דאסור להפקיר בשבת מ"מ כיון דאין איסורו אלא מדרבנן וגם דמאי לא' הוי אלא מדרבנן דהו"ל תרתי דרבנן הרי הדמאי כעין הא דאמרי' לענין הכנה טבל מוכן הוא אצל שבת דאי עבר וכו' ועמ"ש התוספות בפרק מפנין שם ועיין להרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב דף. ועיין בס' דרך המלך דף ס"ב מ"ש בענין זה באורך. ויש לי להשיב על הרבה מדבריו ואין להאריך:

רסב

הסח הדעת כתב הטור ז"ל בא"ח סי' מ"ד דשינה לא חשיב הסח הדעת ולכן מותר לישן בתפילין שינת עראי דלא חשיב הסח הדעת אלא כשהוא עומד בקלות ראש יע"ש. וכ"כ רבינו יונה והרא"ש ז"ל יע"ש. והרב ב"י זל כת' בסס"י קע"ח בשם הראב"ד ז"ל דהישן בתוך הסעודה הוי הסח הדעת יע"ש. ועמ"ש בספר תמים דעים סי' רמ"ה דע"ז ריש ע"ד בשם הראב"ד ז"ל וז"ל אמר אברהם בירוש' פירשו הטעם משום הסח הדעת וכו' ומשום הסח הדעת בידים קאמר לה כדאמרי' ביומא הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין נוטל ידו אחת וכו' אלמא כל היכא דאיכא הסח הדעת צריך נט"י ושינה נמי כיון דמשוי לה להסח

הדעת צריך נט"י ע"כ יע"ש הרי שכתב הראב"ד דשינה הוה הסח הדעת וצריך נט"י וזה כמ"ש מרן הב"י ז"ל בשמו סי' הנז' דכתב דהישן בתוך הסעודה הוה הסח הדעת. ועמ"ש התוספות בשם ר"ת בברכו' די"א ע"ב ד"ה שכבר ובטור א"ח סי' מ"ז ובש"ע שם סעיף יו"ד לענין ברכת התורה דאין בשינה הסח הדעת יע"ש. והנה הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' ביאת מקדש דין ג' כתב אין הכהן צריך לקדש ידיו בין עבודה לעבודה אלא פעם א' מקדש בבקר ועובד והולך כל היום כולו וכל הלילה והוא שלא יצא מן המקדש ולא ישן ולא יטיל מים ולא יסיח דעתו ואם עשה א' מארבעתן צריך לחזור ולקדש ע"כ. וכתב שם מרן ז"ל בכ"מ דמ"ש ולא ישן וכו' דסתם ישן מסיח דעתו עכ"ד ז"ל יע"ש הנה שכתב מרן הכ"מ ז"ל בפשיטות דשינה הוה הסח הדעת. וכבר תמה עליו הר"ב חזון נחום פ"ב דזבחים משנה א' דף ה' ע"א ממ"ש הוא עצמו בב"י בא"ח סי' מ"ד בשם הרא"ש והר"י גבי ישן בתפילין דשינה לא הוה הסח הדעת יע"ש. וכדי ליישב בעד הכ"מ ז"ל צ"ל דלאו בכל מקום אמרו הרא"ש והר"י דאין השינה הסח הדעת. אלא גבי תפילין וכן גבי בה"ת וכיוצא. אבל לענין קידוש ידים גם השינה הוה הסח הדעת. ועיין ביומא דף ח' ריש ע"א ובתוס' ישנים שם ד"ה תפילין:

רסג

הדחה. לא שייך הדחה אלא בגוף האיסור עצמו כשמתדבק בכלי וצריך הדחה להוציא האיסור מעליו. אב בטעם הבלוע שאינו יוצא אלא ע"י חמין לא אשכחן בשום דוכתא שיצריכו בו הדחה. כ"כ הרא"ם ז"ל שעל הסמ"ג הלכות חמץ:

רסד

הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפר' כדאיתא בנדרים דל"ה ע"ב יע"ש. וכתב הר"ב חק נתן במנחות דע"ג דגם עולה ושלמים א"צ דעת יע"ש. ועיין בערכין פרק משקלי עלי דף כ"א ע"ב ובתוס' שם ד"ה מאי דמבואר דגם עולה. ושלמים צריכין דעת יע"ש:

רסה

הקדש שוה מנה שחללו על שו"פ מחולל. היינו מדעת הגזבר אבל שלא מדעת הגזבר אינו יכול לחללו. שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ס"ג:

רסו

הקדש לא חייל אפחות משו"פ. לדעת רש"י בגיטין די"ב ע"ב אפי' אי אקדיש בפירוש פחות משו"פ לא חייל ההקדש אבל לדעת התוס' והרמב"ן והרשב"א ז"ל שם דוקא בסתם לא חייל דאמרי' דדעתו דוקא אשו"פ אבל אי אקדיש בפירוש פחות משו"פ חייל ההקדש. ועמ"ש הרשב"א בחי' לגיטין דל"ה ד"ה במי שנשבע באמת ודוק:

רסז

הקדש בדק הבית. כתב הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תקס"ג שכל מקדיש שדהו לבדק הבית מעכשיו ולאחר מיתה או מעכשיו ולאחר ל' יום לא אמר כלום. לפי שהנותן לחבירו מעכשיו ולאחר מיתה קי"ל גופא קני מהיום ופירי לאחר מיתה. אבל לגבוה והקדש אי אפשר לומר כן לפי שאי אפשר שהאילן של הדיוט יונק משדה הקדש אלא א"כ שייר מקום היניקה יע"ש:

והנה הרב בני אהרן ז"ל סי' כ"ב רצה לחלק בין הקדש בדק הבית להקדש עניים דלא אמרה הרשב"א אלא בהקדש ב"ה דאיכא איסורא ביניקת שדה הקדש אבל בהקדש עניים דמסתמא ליכא איסורא ביניקה שפיר איכא למימר דמצי להקדיש גופא מהיום ופרי לאחר מיתה. ושוב דחה הרב ז"ל סברא זו מכח הראיה שהביא הרשב"א ז"ל מהפקר דמזה משמע דאפי' בהקדש עניים הדין כך דכפי הנראה לדעת רבנן אם הפקיר השדה. מעכשיו ולאחר ל' יום אינו מופקר וה"ט את"ד ז"ל יע"ש. ואני מצאתי לרבינו ירוחם ז"ל חלק אדם נתיב י"ט סוף ח"א שכתב וז"ל המקדיש שדה ושייר פירות לעצמו לא אמר כלום דגוף להקדש ופירות להדיוט לא אפשר כן דקדק הרשב"א פרק המוכר הבית מההיא דהמקדיש שדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וכו'. ונ"ל דבהקדש עניים דבריו קיימים עכ"ד ו"ל יע"ש. הנה שכתב רי"ו ז"ל בפירוש ע"ד הרשב"א ז"ל דנ"ל דבהקדש עניים דבריו קיימים ותמהני טובא על הרב בני אהרן ז"ל דהעלה להפך ולא זכר שר לדברי רי"ו זל. ועמ"ש ע"ד הרב בני אהרן זל הרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב דקי"ג ע"ג. ועיין במה שאכתוב לקמן בסי' שאח"ז ובמקום אחר הארכתי בזה:

רסח

הפקר. המפקיר קרקע ושייר פירותיו לעצמו הפקרו בטל הוא דאי אפשר שיהא הגוף מופקר לאחרים ופירותיו לבעלים וכיון שכן הרי ההפקר בטל לגמרי. כ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו לגיטין לדע"ב מהירושלמי וכ"כ עוד בתשו' סי' תקס"ג. וראיתי להרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב דנ"ד ריש ע"ג שהביא דברי הרשב"א ז"ל אלו וכתב דטעמו דכיון דעיקר דין הפקר משמיטה ילפינן לה בעינן דומיא דשמיטה ממש דהוא הפקר גמור וכו' עד וא"כ ה"ה במפקיר פירות בלבד ושייר הגוף לבעלים לא הוין הפקר א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד דברי הרב ז"ל אלו תמוהים דהא ממקום שבא דהוא מדין שמיטה משם אתה למד למוד מפורש דכי הפקיר הפירות ושייר הגוף לעצמו שפיר דמי והוי הפקר לפירות והגוף לבעלים דהא הפקר דשמיטה נמי הכי הוה דהפירות בלבד הם הפקר אבל גוף השדה

הוא לבעלים וכדתנן בנדרים דמ"ב ובשביעית אינו יורד לתוך שדהו אבל אוכל הוא מן הנוטעות ועיין שם ברע"ב שפי' וז"ל ובשביעי' לא ירד לתוך שדהו אע"ג דפירות שביעית רחמנא אפקרינהו גוף הקרקע לא אפקרה רחמנא וכו' יע"ש. וכן מבואר יוצא מהש"ס שם דפרכינן התם מ"ש דאוכל מן הנוטעות דפירי דהפקרא נינהו ארעא נמי אפקרה אמר עולא בעומדין אילנות על הגבולין ר"ש ן' אליקים אמר גזרה שמא ישהא בעמידה ע"ש ברש"י והר"ן ז"ל אשר מבואר יוצא להדיא דגוף הקרקע בשביעי' לאו הפקר הוא אלא של הבעלים אלא שלצורך הפירות גם הקרקע הפקר בשע' לקיטתן דוקא ואם עומדין אילנות על הגבולין שיכול ללקט מבחוץ בלי שיצטרך ליכנס לתוך השדה אין השדה הפקר כלל אפילו לשעת לקיטת הפירות רק הפירות בלבד הן הפקר והגוף לבעלים. ואיך כתב הרב מהריט"א ע"ד הרשב"א דה"ה במפקיר הפירות בלבד ושייר הגוף לעצמו לא הוי הפקר מטעם דבעינן דומיא דשמיטה והלא בשמיטה הפקרו הכי הוה דהפירות אפקרה רחמנא והגוף של הבעלים. סוף דבר שדברי הרב מהריט"א ז"ל נפלאו ממני:

רסט

הפקר. אין הפקר אלא אם כן מפקירו לכל העולם לעניים ולעשירי' כשמיט' כב"ה בפ"ב דפאה דקי"ל כ כוותייהו. ולכן המפקיר לכל העולם חוץ מאדם א' אין הפקרו הפקר כדאיתא בפרק אלו מציאות ד"ל ע"ב יע"ש.

והנה הרא"ה ז"ל הובאו דבריו בשיט' מקובצ' לכתובות פרק אע"פ דכ"ג סע"ב מן הס' כתב וז"ל ושמעינן מינה שיכול אדם להפקיע משכונא שמשכן לחבירו בקונם וכו' אבל נראין דבריהם שב"ד יורדין לנכסיו ומוכרין לאחרים ונותנין לזה ואם אסר נכסיו לכל העול' ב"ד כופין אותו להפקיר נכסיו על תנאי שלא יוכל זה לזכות בהן אלא בחובו ומיד שהפקיר נכסיו חל שעבודו של זה עליהן דבתר דפקע איסורייהו חל שעבודא דהיאך עלייהו למפרע ואם הן שני לווין הראשון קודם וכו' א"ד ז"ל יע"ש. ותמהני איך הוי הפקרו בכה"ג הפקר כלל כיון שהוא מתנה שבעל חובו לא יזכה בו אלא בחובו דנמצ' הוה ליה מפקיר נכסיו לכל העולם חוץ מבעל חובו ואנן קי"ל דהמפקיר לכל העולם חוץ מאדם אחד אין הפקרו הפקר:

ער

הפקר. הא דקי"ל דאין הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים. היינו בהפקירו לכל העניים ולא לעשירים שאז שום עני לא יוכל לזכות בו. אבל במפקיר זכותו נגד אחד או שנים לנוכח מהני שהם יכולים לזכות בו. כ"כ הגאון מהרי"ח לנדא בספרו הנחמ' נודע ביהודה מהדורא תניינא ח"א חי"ד סי' קנ"ד יע"ש שהביא ראיה לסברתו מדברי הרב מג"א ז"ל סי'

תמ"ח ומהש"ס דנדרי' ואין ראייתו מהש"ס מוכרח' ולדידי יש עוד להביא ראיה לדבריו ממ"ש רשב"ם ז"ל בב"ב דקל"ג סע"ב ד"ה במקלו וכו' שכתב שם בכלל דבריו ח"ל והוי כמי שמפקיר לך נכסיו ע"מ שלא יהנו בהם בניו וכו' יע"ש. דאיכא לאקשויי לכאור' איך שייך הפקר בכה"ג דהוה הפקר לאדם אחד ולא לכל העולם. אלא מוכח דכל שמפקיר לא' לנוכח שפיר דמי ומהני הפקרו שיזכה בו זה שהפקירו לו.

רעא

הפקר על ידי שליח לאו הפקר הוא. כ"כ הר"ן ז"ל בפ"ק דפסחים דאם אמר אדם לחבירו הפקיר אתה את נכסי אין בכך כלום ע"כ יע"ש. וכתב מרן בב"י א"ח ס"ס תל"ד דטעמ' דבהפקר לא מהני שליחו' משום דהפק' יש לו דין נדר וכדמוכח בפ"ק דנדרי' וכדכתב הרמב"ם בה' נדרים וכיון דדין נדר יש לו משו"ה לא מהני ביה שליחות שהאומר לחבירו קבל עליך נדר זה בשליחותי שאהא אסור בו אינו כלום א"ד ז"ל יע"ש. וראיתי להרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב דכ"א סע"ד שכתב דלפ"ז אין תנ מועיל בהפקר דאם הפקיר או הקדיש על תנאי כ"וכ התנאי בטל והמעשה קיים דהא קי"ל דכל תנאי שהמעשה א"א לקיימו ע"י שליח התנאי בטל כדאמרינן לענין חליצה וכתב דלענין הפקר כעת לא מצא גילוי אי מהני ביה תנאה או לא ואמרי' בירושלמי פר' מי שאחזו והביאו הרשב"א בחי' שם על דע"ב וכו' אמרי' אף בהפקר כן שדי מופקרת מעכשיו ולאחר ל' יום וכו' וכתב הרשב"א שם דה"ט דלרבנן גבי הפקר נמי הוי ספק תנאה וכו' הרי מתבאר מן הירושלמי הנז' דיש תנאי בהפקר וכו' יע"ש שנדחק ליישב. ולענ"ד לאו קושי' היא דאיכ' למימ' דש"ס ירושלמי הכי קאמר דלרבי תנאה הוה ודאי והלכך הוה הפקר מיד ואף שלא יתקיים התנאי משום דכיון דאי אפשר לקיים המעשה ע"י שליח התנאי בטל. ולרבנן כיון דמספקא להו בחזרה מגורשת ועיקר הדבר דדימו בירוש' הפקר לגט אינו אלא לומר דלא הוה כמתנה דלא פליגו בה אלא דגם בהפקר שייך לומר דשיורא הוא כמו בגט והלכך פליגי בהפקר כמו בגט אבל לענין דלגבי הפקר לדעת רבי אפי' לא נתקיים התנאי הוי הפקר אין ה"נ דלא דמי הפקר לגט מטעמא דהוה תנאי בדבר שא"א לקיימו ע"י שלי' וזה ענין אחר בפני עצמו ואין לו ענין להאי פלוגתא דאיירו בה השתא הכא רבי ורבנן כנ"ל ודוק.

אך לדידי קשיא לי לפום ריהטא מהא דקי"ל דאפטרופוסין של יתומים תורמין וכו' וכתבו התוס' בפ' השולח דמדין הפקר ב"ד הפקר נגעו בה שהב"ד הפקירו התבואה של היתומים וזכוהו להאפוטרופסין יע"ש. והא הב"ד אינו אלא כשלוחן של הקטנים ואיך מועיל הפקר של הב"ד הא אין הפקר ע"י שליח ועיין מהריק"ו שורש נ"ב דמ"ו ע"א ועיין

מ"ש הרב מהריט"א בס' קהלת יעקב די"ד ע"ד ד"ה וא"כ וכו'. וכן איכא לאקשויי בכל מקום שאמרו הפקר ב"ד הפקר דאיך מועיל הפקר הב"ד לפי דברי הר"ן דאין הפקר ע"י שלי'. ויש ליישב:

רעב

הפקר ב"ד הפקר. כתבו התוס' ביבמות דף פ"ט ע"ב ד"ה שהפקר ב"ד הפקר דלא אמרינן הפקר ב"ד הפקר היכ' דבתר הכי מוקמת ליה זימנ' אחריתי ברשותיה יע"ש. וכתב המ"ל פ"ב מה' קרבן פסח דין י"ג דצ"ט ע"א שדברי התוס' אלו מוכרחין והק' מכח סברתם הלזו קושיא חזקה על הרב לח"מ יע"ש. והרב מהריט"א ז"ל בספר קהלת יעקב ד ע"ג וע"ד העלה שכל הראשונים פליגי על סברת התוס' דיבמות הנז' ממ"ש ג גבי אפטרופוס דב"ד הפקירו פירות היתומים וכו' יע"ש. ולדידי אי מהא לא שמיה מתיא דיש לחלק בין הפקר ב"ד דמפקרי ומזכי לאחר וחוזרין ומזכין להבעלים הראשונים. להפקר כה"ג דתרומה דמיירו בה התוס' ביבמו' דכיון שלא זכו לאחר אלא הוא הפקר וחוזר לבעלים כבתחילה לא אמרינן בכה"ג הפקר ב"ד הפקר. אמנם מדברי הרשב"א ז"ל בחי' לשבת לדף י"ח גבי הא דאמרינן התם דגיגית אפקוריי אפקריה שכתב דהוה מטעם הפקר ב"ד הפקר יע"ש מוכח דחולק אהאי סברא דהתוס' דיבמות דהא הא דגיגית בשבת הוה דומיא דההיא דתרומ' ואפ"ה אמר מר הרשב"א ביה האי טעמא דהפקר ב"ד הפקר.

רעג

הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אפליגו בה אביי ורבא פרק כל שעה דכ"ה ע"ב לאביי מותר ולרבא אסור. ואמרינן התם אפשר ולא מכוין ולא אפשר וקמכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר לא אפשר ולא מכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דאפשר לו ליבדל ולא מכוין ליהנות. ואיכא דאמרי אפשר ולא מתכוון היינו פלוגתא דר"י ור"ש בדבר שאינו מתכוון לא אפשר ולא מכוון כ"ע ל"פ דשרי כי פליגי דלא אפשר וקא מכוין ואליבא דר"ש דאזיל בתר כונה כ"ע לא פליגי דאסיר כי פליגי אליבא דר"י דאמר ל"ש מתכוון ל"ש אינו מתכוין אפשר אסור יע"ש כל הסוגיא. ופסק הרמב"ם זל פי"ד מה' מאכלות אסורות כרבא וכלישנא בתרא:

והנה בתשו' מהרי"ל ז"ל ריש סי' קס"א ראיתי שכתב וז"ל ולהאכיל לבהמת חבירו חמץ שלא מדעתו שאינו שלו הבאת ראיה לאסור מהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. מזה אין ראיה דהתם בהנאת הגוף מיירי כדמייתי עלה מקול ומראה וריח וכל שגופו נהנה וכן חלקו לענין שבת עכ"ד ז"ל יע"ש. ולפום ריהטא ק"ל על האי סברא דאסבר לן מר מהרי"ל ז"ל לחלק בין הנאת הגוף לאינו הנאת הגוף מהא דפרכינן התם דכ"ו ע"ב מהך

דאבדה לא ישטחנה לא ע"ג מטה ולא ע"ג מגור נזדמנו לו אורחין לא ישטחנה לא ע"ג מטה ולא ע"ג מגוד בין לצורכה בין לצורכו ופרש"י נזדמנו לו אורחין וכו' אלמא אע"ג דלצורכה הוא והיינו לא אפשר הואיל ומתכוון להתכבד בשל חבירו באורחין חשיב ליה גזל ואסיר ומשני לאו משום כוונה הוא אלא משום דבשטיחה זו קלי לה כלומר מאבדה בידים אי משום עינא בישא אי משום דילמא אורחין גנבי נינהו יע"ש. והשתא אם איתא דבאיסורי הנאה דאסיר אפי' הנאה הבאה לו לאדם בע"כ הוה דוקא כשנהנה גופו ממש דומיא דקול ומראה וריח. א"כ הכא באבדה בשוטחה לצורכה הגם שנהנה במה שהוא מתכבד בה באורחין. הרי אינו הנאת הגוף כהנאת קול ומראה וריח. דאין כאן רק הנאת חוץ מגופו דהוא מה שמתכבד בעיני האורחין ובהנא' שאינה הנאת הגוף כהנאת קול ומרא' וריח שרי לכ"ע כדכתב מהרי"ל ז"ל בהנאת בהמתו דעדיפא מהנאת שטיחת אבדה לצורכה דאינו רק כבוד שמתכבד בעיני האורחין. ומאי פריך הש"ס מהא דאבדה הא על כרחין דלאו משום כונה היא. אלא מוכח דגם בהנאה דלאו הנאת גופו ממש כהנאת קול ומראה וריח אסירה במתכוון ולהכי פריך מהא דאבדה. ושפיר מייתי החכם שבדורו של מהרי"ל ראיה לאסור להאכיל חמץ לבהמת חבירו שלא מדעתו מהא דהנאה הבאה לו לאדם בע"כ ואיך כתב מהרי"ל ז"ל דלאו ראיה היא. ודוחק לומר דהנאה זו דמתכבד בעיני האורחין חשיב הנאת גופו כהנאת קול ומראה וריח דהא ודאי דלא הוה הכבוד הנאת הגוף כהנאת קול ומראה וריח. ומהרי"ל ז"ל כתב דלא אתמר הא דאיסור הנאה הבאה לו לאדם בע"כ אלא דוקא בהנאה הגוף כיוצא דקול ומראה וריח דאתמר התם. ויש ליישב קצת ועדין צל"ת:

רעד

הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. היינו לגבי ממון אמרינן שאדם נאמן לחובתו והודאת בע"ד כמאה עדים דמי ואע"פ שאנו יודעים שהוא משקר וכמ"ש בש"ע ח"מ סי' קי"ג סעיף ב' אבל זהו ודאי אינו מועיל לאפקועי איסורא בשביל שקר שלו דהגע עצמך אם ילוה ישראל מחבירו ויתן לו רבית ויאמר לו הריני מודה שמעות אלו הם של גוי אם יעלה על הדעת שע"י זה יהיה מותר למלוה ליקח הרבית אלא שאין סברא כלל בזה להתיר האיסור בשביל השקר שהוא מפורסם. כ"כ הר"ב ט"ז ז"ל בי"ד סי' קס"ד סוף סקי"ד. ועמ"ש על דבריו בנקודת הכסף. ועיין להרב מהר"י אלפאנדרי ז"ל בס' מוצל מאש סי' יוד במה שנסתפק בלולב ביום א' דבעינן לכם במי שהודה ואמר זה הלולב הוא של ראובן אי מהני לצאת בו אע"ג דידעינן שאינו שלו דכיון שהודה הוי שלו יע"ש. ולפי דברי הרב

ט"ז ז"ל הנז' משמע דלא מהני לענין זה ה הודאתו. ועיין להרב חיד"א ז"ל בברכ"י ח"מ סי' מ' אות ב' באורך:

רעה

הודאת בעל דין כמאה עדים דמו. אפשר לומר דלא שייך לומ' הודאת בע"ד וכו' לא כשהתובעו מכחישו בטענת ודאי והוא יודע האמת שהוא חייב לו משא"כ בשאינו יודע בודאי אלא שאומר שאינו רוצה להאמינו. כ"כ הגאון רש"ל ז"ל בתשו' בסי' צ"ט ועיין שה"ג בשם ריא"ז פרק אזהו נשך דק"ה ע"א דנראה שפסק הפך מזה שפסק רש"ל שם בנדונו יע"ש ודוק:

רעו

הודאת בעל דין כמאה עדים דמי הני מילי הודאה שלאחר תביעה אבל הודאה בלא תביעה לא. כ"כ הרדב"ז ז"ל בישנו' סי' קס"ג. וצ"ע בההיא דאמרי' בב"ב בההיא דאיסור גיורא עיין בס' מוצל מאש ובס' ברכ"י שרמזתי לעיל סי' רע"ב:

מערכת אות הוי"ו

רעז

ודוי מעשר. כתב הרמב"ם ז"ל פי"א מהלכו' מעשר שני דבין לפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתוודות. והראב"ד ז"ל שם השיג עליו וכתב דזה שבוש שהודוי אינו אלא לפני ה' ואין לפני ה' אלא בבית ע"כ. והר"ב כ"מ ז"ל כתב דאפשר דדעת הרמב"ם שכיון שהוא חייב לבער אפי' שלא בפני הבית למה ימנע מלהתודות דאי משום לפני ה אינו מוכרח דבכל מקום הוה לפני ה' היכא דליכא מקדש או בדיעבד ע"כ יע"ש:

והנה בספר הלכה למשה להרב מהר"מ אמארלייו ז"ל בח"א בלקוטים שבסוף הספר כתב דשמע מקשים משמיה דמהר"ח עשאל ז"ל על דברי הרמב"ם והכ"מ ז"ל הנז' מהא דאמרי' בר"ה דכ"ז ע"א דבמקדש היו תוקעין בר"ה בשופר אחד ושתי חצוצרות מן הצדדין אבל בגבולין אין תוקעין אלא בשופר לבדו בלא חצוצרות משום שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' הוא דבעינן חצוצרות וקול שופר אבל בעלמא לא יע"ש. דמשמע מסוגיא זו דלפני המלך ה' הוא דוקא דרצ"ל במקדש ולא בגבולין. ואילו גבי ודוי מעשר דכתיב ואמרת לפני ה' אלהיך כתב הרמב"ם בהלכו' מעשר שני דבין לפני הבית ובין שלא בפני הבית חייב לבער ולהתודות וכתב מרן הכ"מ ז"ל שם דבכל מקום הוי לפני ה' היכא דליכא מקדש או בדיעבד. ולומר דיש לחלק משום דכתיב התם לפני המלך ה' משא"כ הכא דכתיב לפני ה' ולא כתיב המלך

אינו מוכרח כלל דבכל מקום הוי לפני המלך ה' ומאי דקרי אותו התם מלך משום דמיירי בר"ה דהוא מלך יושב על כסא דין. ותירץ הרב מהר"מ אמארילייו ז"ל דלעולם דבכל מקום אמרי' לפני ה' לאו דוקא ושאני הכא בר"ה משום דאית לן קרא אחריתי דנראה דלא בעינן אלא שופר דכתיב בתהלים עצמו תקעו בח' שופר וכו' ודרשו התם בתלמודא בפ"ד דל"ד דלתנא דיליף ג"ש ממדבר מה התם חצוצרות אף כאן ת"ל תקעו בח' שופר איזהו חג שהחדש מתכסה בו זה ר"ה וקאמר רחמנא שופר וכו' הנה דמהאי קרא משמע בהדיא דלא בעי בר"ה חצוצרות א"כ מוכרח לומר דקרא דכתיב בחצוצרות כו' הריעו לפני המלך ה' היינו דוקא במקדש דאל"כ סתרי קראי אהדדי ולכן דרשו לפני המלך ה' דהכא דוקא ודהתם לאו דוקא דכיון שהוא חייב לבער למה ימנע מלהתודות כמ"ש מרן ז"ל התם דאין איסור להתודות משא"כ הכא דאם תקע בחצוצרות ושופר בגבולין יעבור על בל תוסיף כיון דקרא שופר לבדו כתיב א"ד ז"ל יע"ש:

ולענ"ד אחרי המחילה רבה דאין ישובו נכון כלל דמאי דאמרי' התם דכתיב תקעו בחדש שופר לאפוקי חצוצרות אין מקרא זה סותר להאי קרא דבחציצרות וקול שופר וכו' כי היכי דנאמר מפני כך דלפני המלך ה' הוא בדוקא די"ל שפיר דלאו דוקא הוא ובכל מקום הוא לפני. המלך ה' כלפני ה' דגבי ודוי מעשר אלא דלהכי איצטריך קרא דתקעו בח' שופר לאשמועי' דבעינן שופר ולא סגי בחצוצרות כבמדבר ושהשופר עיקר ולא החצוצרות דאי מקרא דבחצוררות וקול שופר לא שמעינן איזהו עיקר אם השופר וצריך להאריך בשופר ולקצר בחצוצרות. או החצוצרות עיקר או שניהם שוין להכי כתיב קרא אחרינא תקעו בח' שופר ללמדנו שהשופר עיקר וגילה קרא דתקעו בח' שופר אהאי קרא דבחצוצרות וקול שופר דמצות היום בשופר ולכן השופר באמצע ושתי חצוצרות מן הצדדין כדתנן בדף כ"ו ע"ב וע"ש בתוס' ד"ה רבי יהודה וכו' ולעולם דבין במקדש ובין בגבולין בעינן שופר וחצוצרו' אע"ג דכתי' לפני המלך ה' דבכל מקום הוי לפני המלך ה'. ולדידי חזי לי ליישב קושיא זו דהא התם גבי ודוי מעשר נמי דרשינן לפני ה' במקדש כמ"ש הרמב"ם שם הלכה ו' וז"ל ומצותו במקדש שנאמר לפני ה' ואם התודה בכל מקום יצא. הרי דגם התם לפני ה' דוקא הוא לענין עיקר קיום מצותו אלא דלענין בדיעבד או שאין מקדש אם מתודה יצא ומצוה נמי רמיא עליה להתודות כיון דבכל מקום הוי לפני ה' והכי נמי י"ל דהוה גבי מצות שופר בר"ה דאם דיעבד עביד גם בחצוצרות בגבולין שפיר יצא י"ח אלא דאין צורך לחצוצרות רק במקדש אבל בגבולין אין צורך לחצוצרות אבל אם עבר ותקע גם בגבולין בחצוצרות נמי לא אבד מפני כך מצות שופר מפני מה דכתיב לפני המלך ה' דלענין אם בדיעבד תקע בחצוצרות בגבולין

גם שם הוי לפני המלך ה' כמו גבי ודוי מעשר. אלא דלגבי שופר בר"ה ליכא שום חיוב מצוה בחצוצרות אלא במקדש ולא בגבולין. שוב ראיתי מ"ש הרמב"ם ז"ל פ"א מה' תענית הלכה ד' ומד"ס להתענות ע"כ צרה שתבא וכו' ומריעין בחצוצרות בלבד ואם היה במקדש מריעין בחצוצרו' ובשופר וכו' ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' יע"ש. הרי דלא בר"ה בלבד הוא דאין תוקעין בשניהם בשופר ובחצוצרות אלא במקדש ולא בגבולין אלא גם במריע בשאר ימות השנה על צרה הדין כך מהאי קרא דבחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'. וא"כ גם מדברי הרמב"ם ז"ל אלו נסתר ישוב הרב מהר"מ אמארילייו ז"ל כמובן. אלא שגם מ"ש בעניותין ליישב אינו נכון כל כך ועדיין צריך ישוב:

מערכת אות הזיי"ן

רעח

זה יכול וזה יכול ועשאוהו שניהם בשבת שניהם פטורים. כדתנן בשבת דצ"ג ע"ב המוצי' ככר לרה"ר חייב הוציאוהו שנים פטורין וילפינן לה מקרא דכתיב בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה כדאית' התם בש"ס. וכתב הגאון חכם צבי ז"ל בתשו' סי' פ"ב דאע"ג דפטור אפשר דאפילו איסור דאוריית' נמי איכא והרי הוא בכלל כל מלאכה לא תעשו מידי דהוה אחצי שיעור דאסור מה"ת ואין לוקין עליה יע"ש. ודבריו תמוהי' בעיני דלהדיא מבואר בדברי רש"י ז"ל בשבת דקנ"ג ע"ב ד"ה כל שבגופו חייב חטאת וכו' דזה יכול וזה יכול ועשאוהו שנים אינו אסו 'אלא מדרבנן יע"ש דלא כהגאון חכם צבי ז"ל. וכ"כ הרב מהריט"א ל בספרו הבהיר שמחת יו"ט דר"ח סע"ב דאסור מדרבנן:

רעט

זה יכול וזה יכול ועשו שניהם מלאכה בשבת שניהם פטורין כדתנן בשבת דצ"ג ע"ב המוציא ככר לרה"ר חייב הוציאוהו שנים פטורין וילפינן לה מקרא דכתיב בעשותה העוש' את כולה ולא העושה את מקצתה כדאיתא התם בש"ס.

נסתפק הרב מהריט"א ז"ל בספרו הבהיר שמחת יו"ט דר"ט ע"א בדין זה דשנים שעשו מלאכה ז"י וז"י דפטורים אם הוא דוקא כששניהם בני חיובא נינהו אבל אם האחד נכרי או קטן דלאו בני עונשין נינהו מי אמרינן דפטור נמי דבר חיובא כיון דבלאו הכי היתה המלאכה נעשית ע"י השני או"ד לא מיעט קרא בעשותה אחד ולא שנים כי אם כששניהם שוים אבל כשהאחד לאו בר עונשין אפשר דלא מיעט קרא מטעם דעליה דידיה רמיא

שלא יניח שיעשה ע"י מלאכה בשבת כיון שהשני אינו מוזהר על כך ולא איכפת ליה אם תעשה המלאכה אם לאו וכעת לא מצאתי גילוי לזה א"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אחרי המחילה רבה מכבוד רבנותיה דמר נ"ל דאין כאן מקום ספק כלל אלא הדבר פשוט דגם כשאין שניהם בני חיובא אלא הא' נכרי או קטן כל שז"י וז"י ועשו המלאכ' בין שניהם הגדול והקטן או הישראל והנכרי פטו' הישראל או הגדול. ואמינא לה ממ"ש רש"י ז"ל שם בטעמא דר"י דפוטר בז"י ז"י משום דלאו אורחיה בהכי אבל בזה אינו יכול וזה אינו יכול דאורחייהו להוציא בשנים בהא סבי"ל לר"י כר"מ דחייב יע"ש ועיין עוד שם דצ"ה ע"א ברש"י ד"ה וחד וז"ל ומיהו ז"י וז"י הוא דממעט דלאו אורחיה למעבדה בתרי יע"ש. הרי דטעמא דממעטינן ז"י וז"י משום דכיון דז"י וז"י לאו אורחיה למעבד בתרי ולפ"ז ממילא אתה למד דאף דהאחד בר חיובא והאחד לאו בר חיובא דהבר חיובא פטור כיון שעשאה עם אחר ולא הויא מלאכה כאורחה דע"כ לא חייבה תורה על עשיית מלאכה בשבת אלא כשעשאה כי אורחיה. ותו דהא לר"י דפוטר בז"י וז"י משום דלא הוה כל אחד ואחד אלא מסייע ומסייע אין בו ממש וכמ"ש רש"י שם ד"ה מפני שיכולה לעמוד על שלשה הילכך כל אחד ואחד הו"ל רביעי ואינו אלא מסייע וסתמא כר"י דזה יכול וזה יכול קרי מסייע ע"כ יע"ש. וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סימן כ"ח יע"ש. וכיון דכל שז"י וז"י דפטורין הוה משום דכל אחד ואחד אינו אלא מסייע ומסייע אין בו ממש א"כ מה לי בשעשאוה שנים דתרוייהו בני חיובא או אחד בר חיובא והשני נכרי או קטן. ועם שנראה מזה שכתבתי פשוט דאף באחד בר חיובא ואחד לאו בר חיובא פטור הבר חיובא. נ"ל עוד להביא ראיה מפורשת ממ"ש התוס' ז"ל שם דצ"ד ע"א ד"ה שהחי נושא את עצמו שהקשו שם עלה דתניא התם המוציא בהמ' וחיה ועוף לר"ה בין חיין ובין שחוטין חייב ר' נתן אומר על שחוטין חייב ועל חיין פטור שהחי נושא את עצמו וכתבו התוס' זל ותימא לר"י למה פטור דאי משום שהחי מיקל עצמו וכו' ואי משום דשנים שעשאוה פטורין הא הוי ז"י וזא"י שאין הנישא יכול לישא עצמו בלא הנושא והנושא יש בו כח לנושאו אפי' היה מת וכו' יע"ש. הרי דאף בנושא בהמה חיה ועוף אי לאו משום דהוי ז"י וזא"י הוה ניחא שפיר דיהיה הנושאן פטור משום דהו"ל שנים שעשאוה דפטורין אע"ג דהנושאן הוא בר חיובא והבהמה או החיה ועוף דגם כן נושאים עצמם לאו בני חיובא נינהו וכ"ש נכרי או קטן הרי לך בהדיא דכל שז"י וז"י אף דהאחד בר חיובא והשני לאו בר חיובא כגון בהמ' וכ"ש נכרי או קטן הו"ל שנים שעשאוה ופטור הבר חיובא וזה ברור.

רפ

זונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השוה בכל או שנבעלה לחלל אע"פ שהיא מותרת לו כ"כ הרמב"ם ריש פי"ח מה' איסורי ביאה יע"ש בה"ה:

נסתפק הרב מ"ל ז"ל פי"ט מה' איסורי ביאה ריש דין ה' דאפשר דשם זונה לא חל בפסולי קהל דדוקא בישראלית שמותרת שייך לומר שאם נבעלה לאסור לה דנעשית זונה אבל מצרית ואדומית שהם פסולי קהל אפשר דלא חל עליה שם של זונה. ובגמ' פ' י' יוחסין דע"ז שאלו דהיכי חל איסור זונה על גרושה וחללה ותירצו אמר רב חנא בר קטינא הואיל ושם זנות פוסל בישראל. והכונה שזו היתה אסורה דוקא לכהן וזנתה ושם זנות פוסל אף בישראל נתוסף איסור אף לכהן. אבל פיסולי קהל שהם אסורים לכהן אין שם של זונה חל עליהם לאוסרה לכהן. אלא שקשה לזה מ"ש ה"ה ואם בא על הממזרת הרי הולד פסול ואמאי לא קאמר דשם זונה לא חל על הממזרת שהיא מפסולי קהל וכי תימא דעדיפא מינה קאמר דהיינו שהולד פסול מ"מ היה לו לומר טעם כולל גם למצרית ולאדומית. ומ"מ הדין נראה נכון בעיני וכעת לא מצאתי גלוי לדין זה. גם עיקר הדין דהיינו כהן שבא על מצרית שניה שיהיה הבן כהן גמור לא מצאתיו מבואר א"ד ז"ל יע"ש:

ולע"ד נראה להביא ראיה לדין זה מהא דתנן ריש פרק הבא ע"י דנ"ג ע"ב וכן הבא על אחת מכל העריות שבתורה וכו' ממזרת ונתינה לישראל ופרש"י ממזרת ונתינה לאו אפסולה לכהונה. קאי דהא פסולה וקיימה ולענין תרומה דבי נשא נמי ליכא למימר ועוד ביאת כשר מאי מגרעה לה אלא לענין העראה נקט ולמילקי ליה האי ישראל בהעראה כגמר ביאה ע"כ יע"ש וכ"כ הריטב"א ז"ל בחידושיו שם ז"ל ממזרת ונתינה לא שייך בה פסולה בביאה זו דאלו לכהונ' פסולה וקיימא אפי' לקהל ישראל וכו' אלא לאיסורא בעלמא נקטא הכא ולאשמועי' אגב גררה לענין מלקות שהוא לוקה עליה אפילו בהעראה או בביאה שלא כדרכה וכדפר"י ז"ל ויש שאין גורסין ממזרת ונתינה מהטעם דכתיבנא ע"כ יע"ש. גם הרשב"א ז"ל בחידושיו והרמב"ן ז"ל שם כתבו דלא גרסי' ממזרת ונתינה לישראל דישראל בממזרת ונתינה מאי פסל וכו' יע"ש. והשתא אם איתא דחל שם זונה בפסולי קהל מאי כולי האי הא שפיר מתקיים הגרסא דממזרת ונתינה לישראל פסלה ונפקא מינה שאם בא עליה כהן אח"כ לוקה אף משום זונה אלא מוכח דפשיטא ליהו דאין שם זונה חל על פסולי קהל. ואולם ראה זה מצאתי להרב המאירי ז"ל ביבמות שם שכתב וז"ל ובספרים המדוייקים אין גורסין ממזרת ונתינה לישראל דמאי פסל בהו

הרי פסולות הן לכהונה מחמת עצמן ויש גורסין כן ומפרשים בה ללקות עליה כהן אף משום זונה וכמו שפירשנו באחרון של קדושין שהזונה אצל כהן יש בו איסור מוסיף הואיל ושם זונה פוסל בישראל באשת איש ליאסר על בעלה בזנות א"ד ז"ל יע"ש:
ועיין תוס' יבמות דע"ט ע"א סד"ה ונתינים ודוק ועיין עוד בתוס' פסחים דפ"ח ע"א סד"ה לישא שפחה וכו':

רפא

זכין לאדם שלא בפניו. נסתפק הר"ב שער אפרים ז"ל סי' קל"ו אי אמרינן זכין לאדם שלא בפניו במקום שבא לחייב לאחרים בזכיה זו והביא מ"ש הטור בח"מ סי' פ"א בשם בעה"ת ראובן שאמר לשמעון חייב אתה מנה ללוי וכו' ושוב כתב דיש קצת להביא ראיה מפ"ק דקדושין יע"ש ראייתו דלדידי יש לדחות דעבד שאני משום דאית ליה גם כן צד זכות משא"כ היכא דליכא אלא צד חובה לאחרים כנדון הרב ז"ל שם. ע"ש:

רפב

זכיה לקטן. נחלקו הראשונים בזכיית קטן אי אית ליה זכיה מדאורייתא ע"י אחרים או לא. וכתב הגאון פני יהושע ז"ל בקידושין דמ"ב דאפילו להסוברים דלית ליה זכיה לקטן אפי' ע"י אחרים. על ידי הבית דין שפיר יש לו זכיה ויכולין הב"ד לזכו' בשביל קטן ואפי' לחוב ע"מ לזכות. וכ"כ עוד הגאון הנז' בקונט' אחרון לקדושין לדמ"כ סי' נ"ד יע"ש שכת' דהיא סברא פשוטה דכ"ע יודו בכה"ג דיש לו זכיה להקטן. ועמ"ש עוד שם.

מערכת אות החי"ת

רפג

חביבה מצוה בשעתה. אין חבוב מצוה בשעת' אלא בזמן עיקר קיומה של המצוה אבל בזמן מכשירה של מצוה לא. כגון מנות אכילת מצה אין חבוב מצוה אלא בזמן קיומה דהיינו אכילת המצה לא זמן אפייתה. תדע דהא אנו אופין אותה אחר חצות בזמן הראוי לשחיטת הפסח אעפ"י שאין זמן אכילתה עד הלילה. כ"כ הרדב"ז ז"ל בחדשות ח"א סי' תע"ז. ועיין בהגהות אשירי הלכות פסחים שכתב דג' מצות של מצוה נכון לאפותה בליל ט"ו דחביבה מצוה בשעתה וכ"כ הגה"מ פ"ו משם בעל הרקח ז"ל.

רפד

חביבה מצוה בשעתה. אפילו להניח המצו' כדי שיעשנה למחר ויהיה בעשייתה או תרתי מצות משא"כ כשעוש' המצוה היום ליכא אלא חדא אפ"ה יעשנ' היום ולא יאחרנה עד למחר משום דחביבה מצות בשעתה. כן למדתי מהסוגיא דפסחים דק"ה ע"א דפרכינן

התם עלה דמי שלא קדש בליל שבת הולך ומקדש כל היום מהא דתניא כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קדוש היום מפני שקדוש היום קודם לכבוד יום ואם איתא לישבקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי כלומר קדוש היום והוי נמי כבוד יום קצת. א"ל חביבה מצוה בשעתה יע"ש. הנה דאף דאם יניחה עד למחר עביד ביה תרתי מצות קדוש היום ומצות כבוד היום אפ"ה אומר עליו קדוש היום בלילה משום הא דחביבה מצוה בשעתה.

רפה

חצי שיעור אסור מן התורה. נסתפקו האחרונים ז"ל אם גם במצות עשה איתא להאי דינא דחצי שיעור ונ"מ דאם אין לו אלא חצי זית מצה בליל פסח דחייב לאוכלו משום דגם חצי שיעור חייב בו מן התור'. או דילמא במצות עשה לא אמרי' חצי שיעור חייב בו מן התורה. עיין להרב מהריט"א ז"ל בס' קהלת יעקב דף שהאריך בזה ועיין להרב מהר"י חוץ ז"ל בס' חק"ל ח"א חא"ח.

ולדידי הדבר מפור' יוצא מדברי הר"ב תה"ד ז"ל בפסקים וכתבים סי' נ"ב דבמצות עשה לא אמרינן חצי שיעור חייב בו מן התורה שכתב שם דחתיכות של אתרוג שנצטמקו ועמדו על פחות משיעור ודאי אסור דכל פחות משיעור כאילו אינו הוא וא"צ ראיה א"ד ז"ל יע"ש. הנה דפשיטא ליה להרב ז"ל דלא אמרינן ח"ש חייב מן התורה לקיים במ"ע דהא בנדון דידיה הני ישובי' שהגיעו להם החתיכו' אחר שנצטמקו לא היה להם אתרוג אחר רק האי חתיכה דלית בו כשיעור וא"כ איך כתב הרב דפשיטא דאסור דכל פחות מכשיעור כאלו אינו הוא והא קי"ל דחצי שיעור אסור מן התורה וא"כ ה"נ הכא גם בחצי שיעור חייבים מן התורה בעלי הישוב ההוא לקיים מצות ולקחתם לכם אף שהחתיכה היא חצי שיעור ולברך עליו נמי יברכו כיון דהיא מצוה מן התורה. אלא מבואר דפשיטא ליה להרב ז"ל דגבי חיוב מצות עשה לא אמרינן חצי שיעור חייב בו מן התורה. ומן התימא על הרב מהריט"א והרב מהר"י חזן ז"ל שהאריכו בפרט זה ולא זכרו שרים לדברי הר"ב תה"ד ז"ל אלו.

רפו

חובר חבר. אפילו לאסוף נחשים ועקרבים ע"י לחש אסור משום חובר חבר. כדאמר אביי בפ' ד' מיתות דף ס"ה האי מאן דצמיד זיבור' ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסיר יע"ש:

והנה בסנהדרין פרק חלק דק"א תניא לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ופירש רש"י ז"ל לוחשין לחישת נחשי' ועקרבים שלא יזיקו ואין בזה משו' צידה ע"כ יע"ש.

ולפום ריהט' קשה טובא על דברי רש"י ז"ל דהאי כדי שלא וזיקו דכתב היכי דמי אי בשיש סכנה אפי' צידה גמורה שרי. ואי בליכא סכנה אפילו בחול נמי אסיר משום חובר חבר וכדאמר אביי בפ' ד' מיתו' כנז'. וכבר הקשה על רש"י הרב מהר"י אלפנדרי ז"ל בס' מרכבת המשנה הבאתי דבריו לעיל במערכ' האל"ף סי' א' יע"ש. ואני מצאתי להרמ"ה ז"ל בשיטתו לסנהדרין שכתב שם בפרק חלק וז"ל לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת שלא יזיקו אי קשיא לך הא דאמרינן בפ' ד' מיתות אמר אביי האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסיר. לא קשיא התם כגון דקטר להו דלא לינשוף מדוכתיה אי נמי לחבוריה לדוכתא אחרינא והיינו לשון חובר דקרא ולשון צמיד' דנקט אביי דהוא מלשון צמיד פתיל ויצמד ישראל שהוא לשון דבוק וחבור אבל לעכובי' מלאזוקי שרי עכ"ד ז"ל יע"ש. ובכן תו לא קשיא מידי על רש"י. ז"ל דפר' חלק דס"ל לחלק להאי חלוקא דחלק הרמ"ה ז"ל ובהכי ניתו נמי פסקי מרן ז"ל בש"ע דבא"ח סי' שי"ח פסק להא דלוחשין לחישת נחשי' ועקרבים בשבת כדי שלא יזיקו וביו"ד סי' תע"ט פסק להאי דאביי דפרק ד' מיתות. אמנם לפי האי חלוקא דהרמ"ה ז"ל ניחא. ועיין לרי"ו נתיב י"ז ח"ה שכת' וז"ל מעשה שדים נחלקו בו הפוסקי' הרמ"ה כתב שהוא בכלל מעשה כשפים וכו' וה"ר אליעזר כתב דהמעשה שדים כגון להשביעם שיעשו חפצו במות' וכו' ולא מיקרי מעשה כשפים אלא בשלוקח דבר ועושה בו וכו' או ע"י לחש בלא השבעה אבל להשביע שדים מותר לכתחילה כמו שמצינו במשה שמא דמרך עלך וכדאמרי' לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת כדאמרינן בלהטיהם אלו מעשה שדים וכו' א"ד ז"ל יע"ש. וגם לפי דברי ריו"ז זל אלו יש ליישב דברי רש"י ז"ל דפרק חלק כמובן. אבל יותר נכון בישו' דברי רש"י ז"ל במ"ש הרמ"ה ז"ל וכדכתיבנא. כנלע"ד. ועיין מ"ש עוד ריו"ו בנתיב י"ב חלק ט' ותו לא מידי:

רפז

חזקה לא שביק איניש התירא ואכיל איסורא. נלע"ד דהיינו דוקא היכא דהאיסור ידוע ואין מקום להורות בו היתר אבל אי יש מקום להורות בו היתר לא אמרי' האי חזקה וטעמא רבה איכא למלתא דכיון דמורה היתר לעצמו נעשית לו כהיתר וכי עביד לה כדלא עביד איסורא דמי ליה לא יהיב דעתיה לשבוקיה ולעשות באופן אחר. כי ע"פ זה מינח ניחא לי הא דאמר ר"ן אמר רבה בר אבוה בבכורות נ"א דנחשדו כהנים אפטרי חמורים ופרכי' פשיט' ומשני' מ"ד ה"מ היכי דמוחזק לן דמקרי ועביד אבל בסתמא לא קמ"ל דמורו ביה היתרא ופרש"י וז"ל דקסבר כיון דשה שיפריש תחתיו הוא שלו למה לין לפדותו ע"כ. וראיתי להרב מהריט"א ז"ל בספרו הבהיר הלכות יו"ט די"א ע"א

שהקשה דבפ"ח אמאי חשידי כהנים שלא לפדותו כיון דיכול לפדותו וליהנות מפ"ח בהיתר דלא מצינו אפילו מי שנחשד בדבר אחד דשביק היתרא ואכיל איסורא דכל היכא דאפ' לו לעשות בהתר עושה וכמו שמתברר בפ"ק דחולין ד"ד אמר רבא ישראל מומר אוכל נבלות וכו' מ"ט כיון דאיכא היתרא וכו' ומתבאר התם בסוגייא דאפילו באיסורא דרבנן אמרי' הכי וכ"ש באיסורא דאורייתא דל"ש היתרא וכו' וקי"ל כרבא וכיוצא לזה אמרי' בע"ז דל"ט ע"ב יע"ש וא"כ הכא אמאי חשדינן ליה לכהן דשביק התירא ואכיל איסורא היפך החזקה אשר השרושונו חו"ל דמדה היא בתורה דל"ש איניש התירא ואכיל איסורא ובשלמא בדהוחזק בכך דאיתרמי דעבר עבירה בפ"ח קודם פדיון א"ש כיון דהא איתרע חזקתיה דחזינן ליה דשבק התירא ועבר איסור אבל לר"ן דקמ"ל דחשודים הם אפי' בסתמא דמורה בה התירא הדבר קשה דלמה יהיו חשודים על כך מסתמ' כיון דאית לן חזקה אלימתא דל"ש התירא ועביד איסורא ויש ליישב קצת דאפי' לסברת ר"ן לא אמרו חז"ל דהכהנים נחשדו על פ"ח אם לא שראו חז"ל לקצת כהנים דעבדו עבודה בפ"ח קודם פדיון וכיון דראו כך בפועל אסרו ליתן בלא פדיון לכל כהן אפילו שאותו כהן שבא ליתן לו לא הוחזק בכך מ"מ כיון דראינו דקצת כהנים נחשדו בכך א"כ כל כהנים הם בכלל חשדא זאת דכיון דאיתרע חזקתייהו ממקצתם דשבקי התירא ועבדי איסורא בלי שום תועלת ודררא דממונא חשדינן לכולהו א"ד ז"ל יע"ש. ואחר המחילה רבה אין בזה ישוב כלל לא מינה ולא מקצתה דאטו כל כהני דעלמא גוף אחד נינהו כי היכי דליתרע חזקתייהו דלא שבקי התירא ועבדי איסורא מפני מקצתם דעיננו להם ראו דשבקי הא כיון דהאי חזקה דלא שביק וכו' הויא חזקה אלימתא מה ראו חז"ל על ככה להחזיק כל הכהנים בחזקת רשעים דשבקי התירא ועבדי איסורא מפני מה שראו קצת מהם דרשעי נינהו ולא זהירי באיסורא. אמנם לפי האמור אעיקרא קושיא ליתא דהתם לא שייך כלל האי חזקה וכדיהיב טעמא דמורו ביה התירא דהשתא הכא לפ"ז תו לא שייך למימר האי חזקה כיון דהרי לא נראה ליהו איסורא בדבר ץ כאמור וברור:

רפח

חזקה לא שביק התירא ועביד איסורא. אפי' אי לא משכח התירא לגמרי אלא מדאורייתא אבל אסור מדרבנן חזקה לא שביק התירא דאורייתא ואכיל איסורא דאורי'. כ"כ הרדב"ז ז"ל בישנות סי' רצ"ז דצ"ט סע"ד:

רפט

חופה דחשיבה כביאה. מבואר יוצא מדברי התוס' פרק המגרש דפ"ה ע"א ד"ה דמן התורה חופה לאו כביאה הוה. גם מדברי רש"י ז"ל לפי פירושו שם מוכח כן. ועיין להרב

שער המלך ז"ל בה' אישות בקונט' חופת חתנים מ"ש בזה דנראה דאשתמיט מיניה דברי. התוס' ורש"י ז"ל דפ' המגרש הנז' ועיין בחידו' הרשב"א ליבמות לדף שהביא תוספתא דמבואר ממנה דנשואין לאו כביאה הוה מן התורה ועיין בתשו' מהרח"ש זל חלק אה"ע סי' נ"ה:

רצ

חזקת שליח עושה שליחותו. אע"ג דנחלקו אמוראים אם חזקת שליח עושה שליחותו אם לא היינו כי. מספקא לן בעיקר השליחות אם עשאו אם לא עשאו אבל היכא דודאי עשה שליחותו אלא דהא מספקא לן אם שינה השליח אם לא לכ"ע חזקת שליח אינו משנה שליחותו. כ"כ הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בתשו' סי' כ"ט. ועמ"ש מהרשד"ם ז"ל חי"ד סי' רי"ד ומה שהקשה על דבריו הרב מההר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב בקונ' מדות חכמים אות החי"ת סי' א' דקצ"ד ע"ג יע"ש כי לפי דברי הרב בצלאל ז"ל הנז' יש ליישב דברי הרשד"ם ז"ל:

רצא

חזקת שליח עושה שליחותו. בממונא לא אמרינן חזקת זו כ"כ בתשו' הגהות מיימון דשייכי לה' קנין סי' כ"ב והביאו בס' הליכות אלי. והרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב בקונט' מדות חכמים דקצ"ד סע"ד הביא האי כללא וכתב עליה ולא ידענא מאי קמ"ל דאם הוא פוסק כרב ששת דפליג ארב נחמן וס"ל חזקת שלי' ע"ש משום דקי"ל כרב נחמן בדיני וכר"ש באיסורי. א"כ ממילא שמעינן דלענין ממון לא אמרי' חזקת שליח עוש' שליחותו דבאיסורי אמרו דהלכתא כוותיה לא בדיניה ומאי קמ"ל א"ד ז"ל יע"ש. ועיין להרב הנמק"י ז"ל בחי' שבועות דמ"א ע"ב על מתני' דהחנווני על פנקסו בשם הרא"ה ז"ל ז"ל שכתב מתני' רבותא קתני היכא דאיכא דמכחיש וכו' ומיהו אפי' היכא דליכא דמכחיש ליה כגון דליתנהו השתא לפועלים או שמתו אין לו אלא בשבועה וכו' ולא אמרינן בכי האי חזקת שליח עושה שליחותו לענין לאפוקי ממונא ואע"ג דמפקינן ממונא משום חזקה דג דגופא לא דמיין אהדדי דהתם מתחלה היא עומדת בחזקה דבתולה וכו' אבל לא אמרי' דמפיק ממונא משום חזקה כללא דמילתא לא אמרי' בחזקות זו דומה לזו א"ד ז"ל יע"ש. הנה שגם הרא"ה ז"ל כ"כ ונתן טעם דלאפוקי ממונא לא אמרי' חזק' זו וכוונתו דאף למ"ד דאית ליה חזק' זו מודה בממונא דלא מפקינן ממונא בחזקה זו והיא גופא כונת הגהו' מיימוניות ורבינו פרץ ז"ל. ועיין בתשו' הריב"ש ז"ל ס"ס שצ"ב שכתב ג"כ הכי. ולפ"ז גם מהר"מ זל שהביא בתשו' הרב בצלאל ס"ל כרבינו א"מ ודלא כמ"ש הרב מהר"י אלגאזי ז"ל שם דף קצ"ה ע"ב דמהר"מ לית ליה ההיא

דהגהו' מיימו' בשם תוס' דרא"מ ז"ל יע"ש. דליתא דגם הא דכתבו הגהו' מיימו' כונתם דלאפוקי ממונא לא אמרי' חזקה זו מה"ט דלחומרא דוקא אתמר להאי חזקה ולא לקולא ולא מפקינן ממונא מהמוחזק משום חזקה זו ומינה נמי דלאוקמיה לממונא אחזקתיה אמרינן חזקה זו גם לדעת הגהו' מיימו' בשם הרא"ם ולא פליגי הגהו' מיימו' על מהר"מ זל בזה. כנלע"ד ותו לא מידי:

רצב

חזקה אין אדם פורע חובו תוך זמנו. כתב הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"א סי' ס"ב הביאו הרב קהלת יעקב דר"ג ע"ג אות קע"ח דודאי אע"ג דלא עביד איניש דפרע בגו זמניה עביד דמחיל בגו זמניה יע"ש. ואני מצאתי בתשו' הרשב"א ז"ל ח"ד שנדפס מחדש סי' ש"ו שכתב דכל תוך זמן חזקה אין אדם עשוי לפרוע וכן אין עשוי למחול אדם שא"כ הקובע זמן לחבירו ומת תוך זמן נטעון ליתומים שמא מחלת דהא טענינן להו ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון ואלו בריש פ"ק דב"ב איפסיק הלכתא כר"ל דאמר אין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו וגובה אפי' מיתמי וכו' עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה שהכריח הרשב"א ז"ל דגם למחול חובו אין אדם עשוי למחול חובו תוך זמנו דלא כמהרימ"ט ז"ל. איברא דאיכא למשדי נרגא בראייתו של הרשב"א ז"ל דהא ודאי מחילה לא שכיח וכל דלא שכיח לא טענינן ליתמי:

רצג

חזקה כל מה שיש בידו של אדם שהוא שלו. אפילו בגוי אמרי' לחזקה זו דכל מה שהוא בידו של הגוי הוא שלו הוא שקנה בדמי' מישראל או מן המלך שכבש את הארץ דכבוש הוה קנין כדמים ולא שהוא גזל בידו. כך למדתי ממ"ש הרב הגדול מהרימ"ט ז"ל בתשו' ח"ג סי' מ"ב ממ"ש שם לפרש הירושלמי דשביעית ריב"ל הוה מפקד לתלמידיה לא תזבון לא ירק אלא מגננא דסיסרא וכו' יע"ש. אלא שצריך לעיין בזה בהא דאמרי' בסוכה ד"ל א"ל רב הונא להני אוונכרי כי זבניתו אסא מן הגוי ליגזו אינהו וכו' יע"ש מ"ש המפרשים ז"ל:

מערכת אות הטי"ת

רצד

טומאת אוכלין קי"ל דהוה בכבצה. ולדעת הרמב"ם ורש"י ז"ל היינו לענין שהאוכל יטמא אוכלין אחרים שנגעו בו הוא דבעינן שיהא באוכל המטמא כביצה אבל אם הוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים. אמנם לענין טומאת עצמו של האוכל מקבל טומאה אפי'

שאין בו אלא כל שהוא. אבל התוס' ז"ל חולקים בזה וסברי דגם לטומאת עצמו אינו קבל טומאה אלא א"כ יש בו כביצה אבל אוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה כלל כמבואר בדבריהם פ' המצניע דצ"ה ד"ה אי לענין וכו' וכ"כ בכמה דוכתי:

והנה הרב מ"ל ז"ל פ"ד מה' טומאת אוכלין אייתי בידיה תוספתא שהביאה הר"ש ז"ל פ"ח דפרה משנה ו' דתניא קדירה שהיא מלא' משקין טהורין וטורמוסין טמאין פחו' מכביצה נתונין לתוכה נתפחו ונעשו כביצה ה"ז אומר טמאני וטמאתיו ע"כ. וכתב הרב ז"ל דמתוספתא זו נראה כסברת החולקים על רבינו וס"ל דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומא' אך לרבינו דמקב' טומאה בכ"ש לא שייך לומר טמאני וטמאתיו דהא קודם התפוח היה טמא אלא שלא היה מטמא וצ"ע א"ד ז"ל יע"ש. ולענ"ד אחר המחילה רבה דאין מהתוספת' הלזו סתירה לסברת הרמב"ם ז"ל דאף דאפי' כ"ש אוכל מקבל טומאה שייך שפיר לו' לאחר שנתפח טמאני וטמאתיו דהכי קאמר טמאני טומאה חמורה דקודם התפוח כיון שלא היה מטמא אחרים טומאתו קלה היתה וכטהור חשיב וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה פי"ג מאהלות משנה ה' וז"ל וכבר ביארנו פעמים שטומאת אוכלין בכביצה ומה שיהיה פחות מכביצה לא יטמא טומא' אוכלין ולזה נחשבינהו כדבר טהור וכו' ע"כ. יע"ש. הרי דהגם שאעפ"י שאין בו כביצה טמא הוא טומאת עצמו כיון שטומאתו קלה דאינו מטמא אחרים כטהור יחשב. וא"כ שפיר קאמר בתוס' גם לדע' הרמב"ם טמאני וטמאתיו וכאמור כנלע"ד:

רצה

טומאת אוכלין. נסתפק הרב מ"ל ז"ל פ"ד מה' טומאת אוכלין למ"ד דאוכל פחות מכביצה אינו מקבל טומא' אם שני חצאי ביצה נטמאו כל אחד בפני עצמו וחזרו ונצטרפו ונעשו כביצה אי הוו טמאים. או דילמא כיון דבשעת קבלת הטומאה לא היה בו כשיעור נמצא שלא קבל טומאה וא"כ כי יצטרפו אח"כ אינו מעלה ומוריד. וההיא דכתב רבינו בפ"ד מה' שאר אבות הטומאה דין י"ג פחות מכעדשה מן השרץ ופחות מכזית מן הנבילה שתפחו ועמדו על כשיעור מטמאים מד"ס. אינו ענין לזה דשאני שרץ ונבילה שהטומאה היא מצד עצמם ולא קבלו אותה ממקום אחר ולפיכך כל שיש כשיעור מצטרפין אף שבתחלה לא היה בו כשיעור. ופשיטא דאם צרף שני חצאי נבילה דמטמאים אבל בדבר המקבל טומאה מאחר ובשעת קבלתו לא היה בו שיעור נ"ל שאף אם טפח ועמד על כשיעור אינו מעלה ומוריד כלל תפיחה זו וכן אם צרף שני חצאי ביצה דינא הכי שוב ראיתי בתוספתא וכו' והדבר צ"ת א"ד ז"ל יע"ש:

והנה מ"ש הרב ז"ל בתחלה דההיא דפחות מכזית מן הנבילה שתפחו וכו' דמטמא אינו ענין לזה דשאני שרץ ונבילה שהטומאה היא מצד עצמם וכו' וסיים ופשיטא דאם צרף שני חצאי נבלה דמטמאים. אף שעיקר חלוקו דחלק בין נבילה לטומאת אוכלין חלוק נכון הוא. אמנם מה שהוליד מזה והכי אמר מר בפשיטות גמורה דפשיטא דאם צרף שני חצאי נבלה דמטמאים. אחרי המחילה רבה מכבוד רבונותיה דמר דדברי תימא הם דשני חצאי נבלה שצרפם אינם מטמאים דחבורי אדם לא חבור הוא והנוגע בשני חצי זיתי נבילה המופרכים לגמרי אף שחברם וחתכן בקיסם אינו טמא וכדאמרי' פרק העור והרוטב דף קכ"ד ע"ב דמוקמי' התם להא דתנן ומודה ר"ע בשני חצאי זתים שתחבן בקיסם והסיטן שהוא טמא במרודד ופרש"י במרודד שיש כאן חצי זית ורחוק ממנו חצי זית ורצופות בשר במרודד מזה לזה ומחברתו יע"ש. וכ"כ התוס' ז"ל בנזיר ד"ן ע"ב ד"ה ת"ש וז"ל היה מפורר פרורין של חלב המת שלא היה מעיקרא זית שלם אע"ג דהתיכן באור ונעשה הכל חתיכה אחת טהור כדמסיים בתוספת' באהלות פרק רביעי מפני שחבור אדם אינו חבור וקודם שהתיכו לא היה כזית מחובר יחד ולא היה מטמא הנוגע במקצת או אפילו הנוגע בכולו דלמאן דלית ליה נוגע וחוזר ונוגע לכך כי היתכן נמי לא חשיב זית שלם וכיון שחבור זה בא ע"י אדם. ואע"ג דרביעית דם הבאה משני מתים מטמא למאן דאית ליה יש אם למקרא דכתיב על כל נפשות מתוכן וכן שני חצאי זתים משני מתים דטמא במסכת אהלות בתוספתא פ"ד י"ל דהיינו דוקא לענין אוהל לפי שראוי לאהיל על שני החצאין יחד אבל בנגיעה לא מטמא והא דאמרי' בפ"ג דאהלות הנוגע בשני חצאי זתים מן הנבל' טמא י"ל דהתם מיירי שיש בשר מרודד ביניהן המחברן יחד וכי האי גוונא משני בפרק העור והרוטב דקכ"ד עכ"ד התוס' ז"ל יע"ש. ועמ"ש הר"ש ז"ל ריש פ"ג דאהלות. הרי לך בהדיא כל בתר איפכא ממאי דפשיטא ליה להר"ב מ"ל ז"ל דשני חצאי נבילה אם צרפן דמטמאין אלא שני חצאי נבלה שצרפן אינן מטמאין משום דחבור אדם אינו חבור ותמיהא לי מלתא טובא על הרב מ"ל ז"ל דכל רז לא אניס ליה איך הכא כתב דפשיטא דאם צרף שני חצאי נבלה דמטמאים וצל"ע:

רצו

טומאת אוכלין. נסתפק הרב מ"ל ז"ל בפרק כ"ג מה' כלים למ"ד דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה. באוכל כביצה שנטמא וחתך ממנו חצי אם פקעה הטומאה מינה יע"ש. ולדידי יש להוכיח מש"ס דע"ז דנ"ב סע"א דלא פקעה דהרי מוכח משם דאין שום טהרה באוכלין יע"ש. גם מדברי התוספות דנדה דף ד' ע"א ד"ה שאני אומר יש להוכיח דלא פקעה הטומא' מיניה יע"ש. וכן מוכח נמי מדברי התוס' ז"ל בזבחים דל"א דלא פקעה

יע"ש ברש"י ד"ה לטמא בקל ובתוס' ד"ה אמר רב המנונא גם ממ"ש הר"ש פי"א דפרה משנה ג' שהגיה שם התוספתא אם אין בה כביצה בין טמאה בין טהורה טהורין יע"ש. מבואר לפ"ז דטומא' לא פקעה. גם ממס' ערלה פ"ב משנ' ד' מוכח דלא פקעה טומאה מיניה ועיין בחולין דק"א ועיין עוד בזבחים דמ"ג ע"ב במאי דאמרי' וטומאתו וכו' יע"ש ודוק היטב. ותו לא מידי:

רצז

טומאת אוכלין. נסתפק הרב שער המלך ז"ל ח"א די"ד ע"ג לדעת הסוברים דבפחות מכביצה אינו מקבל טומאה מדאורייתא. אי אמרינן הכי בקדשים ג"כ דומיא דתרומה שכתבו התוס' בפ' המצניע דאינו מקבל טומאה וכתב דמסתברא ליה שדבר זה תלוי במחלוקת שלדעת רש"י בפ' כל שעה דל"ה דעצים ולבונה טומאתן מדרבנן והא דאמרי' חבת הקדש מכשירתן מדרבנן קאמר וכן היא דעת הרמב"ם פ"י מה' טומ' אוכלין. ה"נ הכא לא מהני חבת הק' אך לדעת התוס' ולדעת הראב"ד דעצים ולבונה מדאורייתא משום דחבת הק' מכשירתן ומשוי ליה אוכלא. ה"נ גבי אוכל פחות מכביצה אמרי' דחבת הק' מכשירתן ומשוי ליה אוכלא אפי לפחות מכביצה. ואסיק לבסוף בראיה מדברי הרשב"א ז"ל פ' ג' שאכלו דמ"ט אהא דאמרי' התם דטעמא דר"מ דאמר מי שיצא מירוש' ונזכר שהיה בידו בשר ק' דחוזר עליה בכביצה משום דחזרתו כטומאתו וכו' וז"ל לפי' ר"ת דאוכלין אין מקבלין טומאה בפחות מכביצה ניחא אבל לדברי רש"י ז"ל וכו' יע"ש הנה מבואר מדבריו דאפילו בקדשים ס"ל דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה א"ד ז"ל יע"ש ואי מהא אכתי יש לדחות דשמא הרשב"א ק"ל לסברת רש"י לפי דעתו דס"ל דחבת הקדש מכשירתן אינו אלא מדרבנן. אמנם לדעת הסוברים דהוא דאורייתא אכתי לא שמעינן. אך לענ"ד יש להוכיח דבר זה מריש פרק חומר בקדש דחשיב התם מעלות דקדש יותר מתרומה לענין טומאה יע"ש. ואם איתא דבקדש אפי' פחות מכביצה מקבל טומאה. ליחשוב נמי מעלה זו דבשר קדש פחות מכביצה דמטמא טומאת אוכלין משא"כ בתרומה ועמ"ש שם התוס' ד"ה ע"ב ד"ך חומר בק' ובדכ"ה ע"ב ד"ה דתנן. ועיין עוד בתוספות בב"ק דע"ז ד"ה ובש"מ שם דקל"ג ע"ב מן הספר בשם תלמידי הר"ף ודוק. ועיין בש"ס פסחים פ' כיצד צולין דפ"ה ע"א דאמרי' התם דפגול ונותר טומאתן בכביצה דמבואר דגם בבשר קדש דוקא בכביצה דהא פגול ונותר קדש הן והאוכלן במעילה. ובמנחו' דנ"ד ע"א ודק"ב דאמרי' נותר עפרא בעלמא הוא אמאי מטמא טומא' אוכלין ומשני בחיבת הקדש יע"ש הרי דגם בנותר איתיה להא דחבת דקדש ואפ"ה מבואר בפסחים דמטמא טומאת אוכלין בכביצה:

רחצ

טריפה אינה חיה זב חדש ואינה יולדת ולכן קי"ל דכל ספק טריפה עד ששהתה י"ב חדש ובנקבה עד שתתעבר ותלד כשיר' כמו שפסקו הטור כיו"ד סי' ז"ן והש"ע שם והרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות שחיטה דין א' יע"ש.

ונסתפק הרב פר"ח ז"ל בתשו' שבסוף קונ' מים חיים סי' ב' אי אמרינן הכי גם בזכר טריפה דאינו מוליד או"ד טריפה זכר מוליד. ופשיט לה ממ"ש בגיטין דמ"ג איבעיא להו מי שחציו עבד וחציו בן חורין שקדש בת חורין ת"ש המית מי שחציו עבד וחציו ב"ח נותן חצי קנס לרבו וחצי כופר ליורשיו ואי אמרת קדושיו לאו קדושין יורשין מנ"ל אמ' רב אדא בר אהב' בשעשאו. טריפה ומאי יורשיו נפשיה ואם איתא דטריפה מוליד אמאי הוצרך לדחוקי ולומ' מאי יורשיו נפשיה ואמאי לא קאמר דיורשיו כפשטיה דהיינו ששחררו ונשא אשה אח"כ אלא ודאי משמע דטריפה אינו מוליד א"ד ז"ל יע"ש. והרב באר יעקב ז"ל בי"ד סי' ז"ן דמ"ו ע"ג כתב דאין ראיית הרב פר"ח ז"ל ראיה מוכרחת דא"כ היה קשה אברייתא למה שנה ביורשיו כיון דלא אתא אלא לאשמועינן דמשלם ח"כ לו וח"ק לרבו הו"ל להברייתא למיתני רבות' יתירה דמשלם ח"כ לדידיה ולמה ליה כלל לשנות ליורשיו אע"כ דהמית ממש איירי והוצרך למיתני יורשיו דוקא לזה קאמר הש"ס דבאמת הפירו' מאי יורשיו לנפשיה ר"ל לדידיה תני הברייתי' ולא ליורשיו ועוד דא"כ חסר זה מהברייי' דהו"ל למתני ושחררו ונשא אשה והוליד וע"כ יהא צריך להגיה בחסורי מחסר א"כ עדיפי קאמר מאי יורשיו לנפשו והמק' דפריך שם והא יורשיו קתני קאי אדברי המתרץ דמשני מאי יורשיו לנפשיה וכ"ת למה באמת לא משני עלה חסורי מחסרא כנ"ל י"ל כיון דבלא"ה מקשה דליכא כופר אלא כשהמית מש"ה לא נחית לאוקומי בחסורי מחסרא ודוק היטב בגמ' ותמצא שנכון הוא א"ד ז"ל יע"ש. גם הרב שער המלך ז"ל פי"א מה' שחיטה דקמ"ז ע"ד בתחלה כך חשב לדחות ראיית הרפ"ח ז"ל הנז' אבל אח"כ לקמן דקמ"ח ע"א הדר ביה וכת' וז"ל שוב ראיתי שמ"ש. לדחות ראיית הפר"ח ז"ל טעות היא בידי שראיית הפר"ח ז"ל נראה נכונה על אופן זה דניהי דרב אדא בר אהבה ע"כ הוצרך לומר מאי יורשיו נפשי' כמ"ש מ"מ רבא דפריך עלה וקאמר ב' תשובות בדבר חדא דיורשיו קתני ועו' כופר הוא ואמר ר"ל כופר אינו משתלם אלא לאחר מיתה אמאי נייד רבא מהך אוקמתא דר"א דהשתא לדידיה ניחא דהוצרך תנא למתנייה דוקא יורשיו משום דכופר אינו משתלם אלא לאחר מית' אלא מוכרח דטריפ' אינו מוליד הן אמת שמריהוט לשונו של הפר"ח ז"ל משמע שעיקר ראייתו מאוקמתא דרב אדא גופיה ואפשר שהרב ז"ל מרוב מבינתו סמך על המבין וקצר בלשונו א"ד ז"ל יע"ש ועמ"ש

הרב באר יעקב ז"ל ועוד דא"כ חסר זה מן הבריי' דהו"ל למתני ושחררו וכו' דיש לדחו' בזה גם ראיית הרב שעה"מ ז"ל מהא דרבא די"ל דה"ט דנייד רבא מאוקמתא דרב אדא משום דא"כ ע"כ צ"ל דחסורי מחסרא. איברא דהרב באר יעקב ז"ל סיים והמקשה דפריך שם והא יורשיו קתני קאי אדברי המתרץ וכו' וכ"ת למה באמת לא משני עלה חסורי מחסרא כנ"ל י"ל כיון דבלא"ה מקשה דליכא כופר אלא כשהמיתו. וכו'. ודבריו אלו תמוהים טובא דאדרב' לרבא דאמר דאינו משתלם כופר אלא לאחר מיתה אתי שעיר טפי וכמ"ש הר' שע"ה ז"ל וא"כ אמאי נייד מאוקמתא דר"א ועיין במחזיק ברכה יו"ד סי' ז"ן. ולע"ד בהך ברייתא כיון דתני ליורשיו אי אמרינן דחציו עבד וחציו בן חורין אין קדושיו קדושין לא הוי חסורי מחסרא דלא הוצרך התנא להאריך ולמיתני ושחררו דזה מובן ממאי דתני ליורשיו דכיון דחציו עבד וכו' יורשין מנ"ל ומזה מובן מאליו דהיינו ששחררו ולכן לא הוצרך התנא לאומרו שדרכו לקצר ובכן הדרא ראיית הרב לדוכתא מהא דרבא וכמ"ש הרב שעה"מ ז"ל. אמנם נראה דאכתי יש לדחות ראיית הרב פר"ח ז"ל והיה בהניח הנחה סוברת דמדקתני נותן חצי קנס לרבו ע"כ דמיירי שעמ' בדין קודם שנשתחרר דאי לאחר שנשתחרר כיון דאין העבד זוכה בקנס עד לאחר שעמד בדין א"כ י"ל דכיון דבשעה שנתחייב בעל השור בהקנס להעבד הוה לאחר שנשתחרר תו ליכא שום זכות לרבו בקנס. וכיון שכן דשעת חיוב הקנס והכופר הוה קודם השחרו' אמאי קתני ונותן חצי כופר ליורשיו הא כיון דע"כ דבשעת נתינת הקנס דנותן המתחייב לרבו עדיין עבד חי הוא הו"ל למימר ונותן ח"כ לעבד. וכ"ש לרבא דסבי"ל דאין כופר משתלם אלא לאחר מיתה א"כ אין העמדתם בדין אלא לאחר מיתת העבד דכל זמן דעודנו חי אע"ג דטריפה הוה כיון דאינו חייב בכופר עד לאחר מיתה דטריפה לא מחייב ודאי דלא מצי לתובעו בדין עד אחר מית' ומה"ט אמרינן בב"ק דמ"ב ע"ב ת"ר והמית איש או אשה אמר רע"ק וכי מה בא זה ללמדנו אם לחייב על האשה כאיש הרי כבר נאמר כי יגח שור את איש או את אשה אלא להקיש אשה לאיש מה איש נזקיו ליורשיו אף אשה נזקיה ליורשיה וסבר רע"ק לא ירית לה בעל והתניא וירש אותה מכאן וכו' דברי רע"ק אמר ר"ל לא אמר אלא בכופר הואיל ואינו משתלם אלא לאחר מיתה והו"ל ראוי ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק מ"ט אמר קרא והמית איש או אשה וכו' ופירש"י לא אמר ר"ע נזקיה ליורשיה אלא בכופר הואיל ואינו משתלם אלא לאחר מית' הילכך לא זכתה בו מחיים ע"כ. הרי דעיקר מילת' דר"ל דמייתי לה רבא בא מבואר דכל זמן דלא מת ליכא שום חיוב כלל ועיין עוד שם דמ"ג ע"א ברש"י ד"ה כרבי וכו' יע"ש. וא"כ כיון דאין הכופר משתלם אלא לאחר מיתה ממש לר"ל ה"ה דהחצי קנס דקתני הכא דנותן לרבו היינו

לאח' מית' ממש וכל זמן שלא מת ליכא שום חיובא וכיון דקודם שמת לא מחייב בח"ק לרבו כשם שאינו מחייב בח"כ דצד חירו' א"כ הא דקתני בהך בריי' נותן ח"ק לרבו וח"כ ליורשיו לא מצית לאוקמ' בשעשאו טריפה ושחררו דאם שחררו קוד' שבא לידי חיוב הקנס והכופר תו לית ליה לרבו כלום שהרי שחררו וכי מת דאז בא לו החיוב של הקנס משוחרר הוי ואין לו אדון ואיך קתני נותן ח"ק לרבו אלא מוכרח דמת עבד והילכך החצי קנס לרבו כנלע"ד ויפה עשה הרב פר"ח ז"ל שלא הביא ראייתו מהך דרבא אלא עיקר ראייתו היא מהא דר"א ודלא כהרב שער המלך ז"ל.

ולע"ד נראה לפום ריהטא דזכר טריפה מולי' ואמינא לה מהא דאמרי' בחולין די"א ע"א מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא דליתא קמן כגון קטן וקטנה וקאמר התם רבינא אתיא מעדים זוממין דאמר רחמנא ועשיתם לו כאשר זמם וכו' וליחוש דילמא הך דאסהידו ביה טריפה הוה אלא לאו משום דאמרי' זיל בתר רובא וכי תימא דבדקינן ליה וכו'. ואיכא לאקשויי דהא רבינא סבי"ל טריפה אינה יולדת כמבואר בחולין דנ"ח ע"א א"כ כיון דמאי דשאלינן מנ"ל דאזלינן בתר רובא הוה ברובא דלית' קמן כגון קטן וקטנ' ופרש"י קטן וקטנה דפליגי במקום מצוה דבעי להקים שם והאי לאו בר הכי הוא וכו' יע"ש. אמאי לא מייתי רבינא ראיה מהא דאמרה תורה יבמה יבא עליה ודילמא טריפה הוא וטרפה אינו מוליד וכיון דאינו מוליד נמצא פוגע באש' אח שלא במקו' מצו' דבעי להקים שם והאי לאו בר הכי הוא' דטריפ' אינו מוליד. וליכא למימר דס"ל טריפה אינה חיה והילכך האי דחיי זה כמה אוקמי' ליה אחזקתי' דא"כ מאי ראיה מייתי מעדים זוממין הא י"ל כי אמר רחמנא בעדים זוממין ועשיתם לו כאשר זמם מיירי דהך דאסהידו עליה דחי זה כמה והו"ל רובא וחזקה אלא ע"כ או דסבי"ל דטריפ' אינה חיה וכמ"ש התוס' ד"ה ודילמא הך דאסהידו עליה וכו' או אפי' את"ל דס"ל דטריפ' אינה חיה חזק' שלא נתברר' ולא נודע' אפי' שעה אחת לא אזלינן בתרה וכמ"ש התוס' שם ע"א ד"ה אתיא מפרה אדומה יע"ש. אמנם אי אמרי' דאע"ג דטריפ' נקבה אינה יולד' זכר טריפה מוליד לק"מ דהשתא מהא דאמ' רחמנ' יבמה יבא עליה ליכא לאתויי די"ל דמיירי כגון שהיבמה ילדה באיזו זמן קודם דנמצא השתא גבי דידה איכא רובא וחזקה דאתבררה והיבם אף אם הוא טריפה מוליד. ומיהו זה יש לדחות די"ל דלעולם גם זכר טריפה אינו מוליד וכי אמר' תור' יבמה יבא עליה י"ל דמיירי בכגון שגם היבם היה נשוי אשה והוליד ואע"ג דגם שראינו אשתו ילדה אכתי י"ל דאיהו טריפ' והני לאו דידיה נינהו מ"מ אמרי' רוב בעילות אחר הבעל וכיון דאית ליה רוב דגופו דלאו טריפה הוא וכנגד המיעוט דטריפה איכא רוב אחר דהוליד דרוב בעילות אחר הבעל הילכך בכה"ג

חשיב המיעו' דטרפו' דידיה מיעוט' דמיעוטא והילכך יבמה יבא עליה אמנם דנזיל בתר חד רובא כי הא דקטן וקטנה מנ"ל והילכך מייתי לה מעדים זוממין.
האמנם אכתי נ"ל דיש להביא ראיה דזכר טריפה מוליד מהא דמייתי רבינ' מעדים זוממין ודילמ' הך דאסהידנ' ביה טריפ' הוה. והשתא לדידיה דסבי"ל דטריפה אינה יולדת מאי ראיה מייתי מהא דעדים זוממין דנזיל בתר רובא בקטן וקטנה. דילמא לעולם דלא אזלי' בתר רובא וכי אמר רחמנא בעדים זוממין ועשיתם לו כאשר זמם מיירי כגון דאסהידו באיש דהרג או עשה עבירה שחייב עליה מיתה בזמן פלוני ואחר הזמן ההוא שהעידו העדים עליו שעשה העבירה הוליד דהשתא אית ליה להך דאסהידו ביה תרי רובא רוב של גופו דלאו טריפה הוא וכנגד מיעוט דטריפה אית ליה רוב אחר שהוליד דרוב בעילו' אחר הבעל ומשו"ה אמרה תורה ועשיתם לו וכו' דבתר תרי רובא כה"ג אזלינן דהוה מיעוט דטריפות מיעוט' דמיעוטא. אבל בתר חד רובא כהאי דקטן וקטנ' מנ"ל דאזלינן בתריה אלא מוכח דסבר טריפ' מוליד והילכך שפיר מייתי רבינא ראיה מהך דעדי זוממין דאזלינן בתר רובא.
איברא דראיתי להרמב"ן ז"ל בחי' לגיטין דנ"ו ע"ב עלה דטיטוש שניקר במוחו ז' שנים שכתב וז"ל ויש מי שכת' דהוא בדוק אצלו דנקב קרום של מוח באדם אינו טריפ' ומולי' ומשביח ואין כל י"ח טריפות שבבהמה באדם אלא יש מהן א"ד ז"ל יע"ש. ומדכת' כהאי לישנא ומולי' ומשביח וכו' משמע דגם זכר טריפה אינו מוליד רק שבמין אדם נקב קרום של מוח לאו טריפה הוא ומוליד דודאי לישנא דמוליד אזכר משמע שהזכר הוא מוליד דאילו בנקבה לא יאמר מוליד רק יולד' ויש לדחות דמוליד לאו אזכר קאמר אלא על מין אדם ולעולם על נקיבה קאמר.

רצט

טביעת עינא. צורבא מרבנן אית ליה טביע' עינא כדאיתא בגיטין דז"ך. וכתבו שם התוס' דעם הארץ נמי ידע בטביעת עינא ע"ש. ונסתפק הרב בני דוד בקונט' עגונא ד"י ע"ב סי' ר"ך אי אמרינן נמי באשה דאית לה טביע' עינא דאע"ג דכתבו התוס' דגם עם הארץ אית ליה טביעת עינא אפשר דאשה גריעה מע"ה יע"ש והרב מהר"י אלגאזי ז"ל בס' קהלת יעקב דף ר' ע"ג הביא להאי ספיקא דהרב בני דוד ז"ל וכתב ולעד"ן אין מקו' לספק בזה דהא בפ' גיד הנשה דצ"ו אמרינן דט"ע עדיף. מסימן דאלת"ה היאך סומא מות' באשתו ובני אדם מותרין בנשותיהם בלילה אלא בט"ע דקלא וע"כ ה"ה נמי דאמרינן אשה סומא היאך מותרת בבעלה וגם נשים היאך מותרות בבעליהן בלילה וע"כ בטביע' עינא דקלא עכ"ד ז"ל יע"ש.

ולענ"ד אחרי המחילה רבה דאין פשיטתו להאי ספיקא דהרב ב"ד ז"ל מההיא דפ' ג"ה פשיטות כלל דאיכא למימר דהא דאשה סומא מותרת בבעלה ונשים בבעליהן בלילה לאו משום טביעת עינא דאתתא בלחוד אלא משום טביעות עינא דהבעל נמי דמכיר בקלא דידה בלילה והוא אומר לה דהוא בעלה והיא אשתו וכן כשהיא סומא הרי הבעל מודיע דהוא בעלה וכיון שהבעל אומר לה דהוא בעלה והיא גם היא מכירו בטביעת עינא בכה"ג שפיר מהניא לה ט"ע בהצטרפות עדות הבעל דהוא בעלה דחזקה ודאי דלא משקר לעבור על התורה. אמנם היכא דליכ' רק טביעת עינא בלחוד דלית מאן דידע ליה רק האי איתתא בט"ע. אפשר דאשה גריעה מע"ה וכדמספקא ליה להרב בני דוד ז"ל. ואדרב' אפש' להוכיח מהך סוגיא דפרק ג"ה כל בתר איפכא דאוכח מינה הרב מהר"י אלגאזי ממאי דמייתינן ראיה דט"ע עדיף מסימן ממה שבני אדם מותרין בנשותיהן בלילה. והשתא איכא לאקשויי דמאי ראיה היא זו שאני הא דבני אדם מותרי' בנשותיהן בלילה דאיכא ט"ע דתרי ט"ע דהאי' באשתו וט"ע דהאשה בבעלה וכן נמי בסומא איכא האש' שהיא אומרת לבעלה דהיא אשתו ולהכי מהני ט"ע אבל בעלמא דליכא רק ט"ע דחד בלתי שום דבר אחר אכתי מנ"ל דיהא עדיף מסימן. וכדי לתרץ זה צ"ל דט"ע דאיתת' לא חשיב למידי דלית לה לאתת' ט"ע כלל ואין ההיתר רק משו' ט"ע דהבעל בלבד. וא"כ הרי איכא לאוכחי מהאי סוגיא דאיתתא לית לה ט"ע כל בתר איפכא דמוכח מינה הרב ז"ל. ומיהו גם זה יש לדחות. אמנם מדברי הריטב"א ז"ל הביא דבריו הרב בס' אסיפת זקנים לב"מ לריש די"ט ע"א דמ"ט סע"א מן הספ' מפורש יוצא להדיא דה"ה אשה דאית לה ט"ע ונאמנ' בטביעת עינא ואכתוב דבריו בסימן שאחר זה.

ש

טביעת עינא. אע"ג דטביעת עינ' עדיף מסימן כדאיתא פרק כל הבשר מ"מ לא מהדרינן אבדתא בטביע' עינ' אלא לצורב' מרבנן דוקא אבל לאיניש דעלמ' חיישי' דילמא משקר שאומר שמכירו בט"ע ואינו מכירו. הילכך אע"ג דבאיסורי כל חד וחד נאמן על עצמו בט"ע ובזה כל אדם מותר באשתו בלילה כדאית' התם זהו בדב' שלו וברשותו אבל במה שהוא בידינו אין להאמין אלא צורב' מרבנן דוקא הא אלו הבעל עצמו או האשה או השלי' מצאה גיטה ומכירו בט"ע ונטלו הרי הוא כשר. כ"כ הריטב"א ז"ל הביאו הר"ב בס' א"ז פ"ק דב"מ לדי"ט.

שא

טענינן ליתמי כל מאי דהוה מצי אבוהון למטען. נסתפק הר' הגדול מהרימ"ט ז"ל בח"א סי' ט' היכא שאין ליורשים חזקה בגופו של דבר כגון שראובן הפקי' אצל שמעון בעדים

דבר המסויים ומת שמעון אע"ג דאי הוה קיים שמעון וטעין חזרתי ולקחתי ממנו היה נאמן במיגו דאי בעי אמר החזרתי או נאנסו. לגבי יתמי לא טענינן להו הכי כיון שאין להם חזק' בגוף המטלטלין שהרי אנו יודעי' שבתור' פקדון באו ליד מורישן וכדאמרינן בפ' חזקת גבי אומן אי בעד אחד אמאי יש לו חזקה אלא דהכא נאמן היה מורישם בטענה זו מטעם מגו וכיון שכן אנן לא טענינן להו הכי א"ד ז"ל יע"ש. ודבריו תמוהים דלהדיא כתב הרשב"א ז"ל בתשו' ח"ב סי' ס"ה דטענינן ליתמי אף בכה"ג שאין ליורשים חזקה בגופו של דבר ואפי' בפקדון בשטר קי"ל דאינו יכול לגבות מהיורשים אע"פ ששטר הפקדון בידו משום דנאמן לומר החזרתי ובשבוע' מיגו דאי בעי אומר נאנסו ואלו נפטרו דטענינן ליורש וא"צ לישבע כלל יע"ש. ועיין מ"ש עוד הרשב"א ז"ל שם סי' ס"ג. ועיין עוד בש"מ לב"ק קע"ג ע"ג וע"ד מן הספר כי משם באר"ה גם כן פשיטות גמור להאי ספיק' דמהרימ"ט ז"ל ועיין שם בלשון המאירי ובנמוקי יוסף שם בשם הרא"ה ז"ל יע"ש. ותו לא מידי.

שב

טענינן ליתמי. נסתפק הרב כנה"ג בח"מ סי' קנ"ד הגב"י אות מ"ז אם הטענה דאיכא למטען ליתמי הוה באופן דשכנגדם אי עביד הכי איסורא עבד אי טענינן ליתמי טענה כזו או"ד לטעון טענה שע"י מחזקינן להאי בדעביד איסורא לא טענינן. ומסיק דלא טענינן ליהו בכה"ג דאחזוקי אינשי דקא עברי איסורא לא קא מחזקינן יע"ש. ולפום ריהטא צריך לעיין בזה בסוגיא דפ' חזקות הבתים ד"ס ע"ב במאי דפרכי' התם נפלה חוזר ובונה אותה מהא דאין מסיירין וכו' וכתבו שם התוס' ד"ה נפלה וכו' דהכי פריך אמאי חוזר ובונה אותה כיון דנפלה אית לן למתלי שבאיסור הוציא יע"ש. והשתא אם איתא דאחזוקי אינשי דקא עבדי איסורא לא קא מחזקינן אפילו לטעון ליורש וללוקח כ"ש התם דמיירי בלוקח דטענינן ליה שהמוכר לתוך שלו הוציא ע"ש ברשב"ם בפירוש המשנה א"כ אפילו נפל אמאי לא יבנה משום דילמא באיסור הוציא המוכר ולאחזוקי להמוכר דעבד איסורא הא אחזוקי אינשי באיסורא לא מחזקינן אפילו לטעון ליורש וללוקח כ"ש דלית לן לטעון נגד היורש וללוקח דהמוכר עביד איסורא. אלא מבואר דלא אמרינן בטענות אחזוקי אינשי בדעביד איסורא לא טענינן אפי' היכא דהטענה היא נגד היורש והלוקח וא"כ מינה דכ"ש דטענינן נמי ליורש וללוקח אפילו דהטענה היא שהכנגדם אי עביד הכי עביד איסורא ומיהו יש לדחות קצת:

שג

טובת הנאה אינה ממון. כתב מהר"י מינץ ז"ל בתשובה הובאה בתשו' הרא"ם ז"ל ח"ב סי' ל"ט וז"ל ומה שמתנת כהונה חשיב למהר"מ מתנה מועטת איכא למימ' שהולך לפי שטתו דדעתו נוטה דטובת הנאה אינה ממון כדאמר במרדכי פ"ה דב"מ ופ' שבועת הדיינין. אבל לרשב"א דפוסק דטובת הנאה ממון איכא למימר דחשיב דבר מרובה עכ"ד יע"ש. ולפום ריהטא דברי הרב ז"ל תמוהים לענ"ד דהא האי מלתא דאמר מר הר"מ ז"ל דמתנות כהונה חשיב מתנה מועטת לאו סברא דנפשיה היא דתלמוד ערוך הוא בב"מ פרק הזהב דמ"ט ע"א ואטו נאמר דהך סוגיא דפ' הזהב לא אתיא אלא כמ"ד טובת הנאה אינה ממון. אלא נראה דאף למ"ד טובת הנאה ממון מתנות כהונה חשיב מתנה מועטת:

מערכת אות היו"ד

שד

יום טוב. מבואר בכמה מקומות דליו"ט קרי שבת. דיו"ט שבת נמי מיקרי כדכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת. ומצאתי למהרי"ל ז"ל סוף הלכות יו"ט שכתב וז"ל ואמר מדקרא רש"י יום המנוח סעד לבני אוסטרי"ך שאומרים בתפלתם את יום המנוח. ופליאה היא שמניחין לשון הקרא זכור את יום השבת וכי תימא יו"ט נמי מתקרי שבת מ"מ יום השבת לא מתקרי עכ"ד ז"ל יע"ש. הנה למדונו מהרי"ל ז"ל כלל מחודש בזה דאע"ג דיו"ט שבת מתקרי יום השבת לא מתקרי. ולפ"ז ק"ל על מ"ש בשיירי כנה"ג א"ח סי' נ"א בהגהב"י אות יו"ט הטעם למקומות שנוהגים לומר גם ביו"ט מזמור שיר ליום השבת ואינם מתחילים מטוב להודות מפני דגם יו"ט מתקרי שבת כדכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת ושכן מצא להרב לחם חמודות ז"ל בפ' אין עומדין אות ט"ו שכתב טעם זה יע"ש. וקשה עליהם דניהי דיו"ט נמי שבת מתקרי מ"מ יום השבת לא מתקרי וכמ"ש מהרי"ל ז"ל. ולפום ריהטא נלע"ד להביא ראיה לדבריו מהא דאמרי' בביצה די"ב ע"א סבר ערוב והוצאה לשבת ואין ערוב והוצאה ליו"ט כדכתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת בשבת אין ביו"ט לא יע"ש. והשתא קשה הא יו"ט נמי שבת מתקרי ואיך דייק הש"ס מהאי קרא דבשבת אין ביו"ט לא. אמנם למ"ש מהרי"א ז"ל אתי שפיר דיום השבת לא מתקרי יו"ט ולכן שפיר דייק מהאי קרא דכתיב ביום השבת דבשבת אין ביו"ט לא וכן מוכח עוד מהא דאיתא בירוש' הביאו ה"ה ז"ל פ"א מה' יו"ט דהבערה ביו"ט נפקא לן מדכתיב לא תבערו אש ביום השבת בשבת לא אבל ביו"ט שרי. איברא דממ"ש שם ה"ה ז"ל דמיתורא דריש יש להוכיח איפכא דיו"ט מקרי גם יום השבת ויש לדחות:

שה

יש שחיטה לעוף מן התורה כדתני רבי בחולין דכ"ח ע"ב ואע"ג דרב יהודה משום רבי יצחק בן פנחס פליג התם וסובר דאין שחיטה לעוף מן התורה לית הלכתא כוותיה אלא כרבי דאמר יש שחיטה לעוף מן התורה וכדמבואר יוצא מהפוסקים ז"ל ועיין להרב החבי"ב ז"ל בס' בעי חיי חיו"ד סי' באורך בזה. ודע דראיתי בספר מאמר אברהם סוף פרשת ויקרא דמ"ה ריש ע"א שהקשה משם גאון אחד בדורו למ"ד אין שחיטה לעוף מה"ת מהא דאיתא במנחות דמ"ה כל נבילה וטרפה מן העוף והבהמה לא יאכלו אבל ישראל שרי אמר רבה כהנים איצטריכא ליה מהו דתימא הואיל ואישתרי מליקה גבייהו קמ"ל ע"כ יע"ש. ולמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה הדרא הקושיא לדוכתא היאך מתורץ לדידיה קושיא זו של הגמרא דהא אף לישראל מליקה שרי מה"ת יע"ש שהניח קושיא זו בצ"ע. ועיין בהסוגיא שם דרבי יוחנן אמר פרש' זו אליהו עתיד לפרשה וע"ש בתוס' ד"ה הואיל ואישתרי מליקה וכו' ועיין עוד שם דף ה' ע"ב ודף ו' ריש ע"א ותו לא מידי:

שו

יבש ביבש חד בתרי בטל נסתפק' הרב מהר"י חזן בספר חק"ל יו"ד ח"א סי' צ"ה. דק"מ סע"ג. אם היינו דוקא כשהם ב' חתיכות התר מאדם א'. אבל אם שני חתיכות התר כל חדא הוא מאדם אחד לא התירו שיש לומר דה"ט דהתר חד בתרי דחס הכתו' שלא להפסיד רוב התר של זה מפני המיעו' איסור שנתער' בתוכו ואדרבה התיר מיעוט האיסור ועשאו התר משא"כ חד בחד דהאיסור והתר בספק שקול איסור קיימי מד"ת דבאיקבע איסור לכ"ע איסור הספק הוי מד"ת וא"כ אם הב' חתיכות התר הם משני בני אדם כה"ג לא התירו הכתוב כיון דלגבי כל אחד ואחד בפ"ע אין שם רוב התר נגד מיעוט איסור ומנ"ל דכי התיר. הכתוב רוב תלוי בתערובת ולא בבעל התערובת דלא הפסיד לזה רוב התר על מיעוט איסור או דילמא לא שנא ובכל גוונא שרי יע"ש שהניחו בצריך ישוב. ולענ"ד לא ידענא מאי מספקא ליה למר דהרי האי מלתא ברירא היא דאף דהחתיכות של התר הם של ב' בני אדם הם מבטלין את האיסור כשנתערבו האיסור עם הב' חתיכות היתר של ב' ב"א והרי הוא כמבואר ממ"ש הר"ש ז"ל בפ"ו דתרומות משנה י"ב ופסקו מרן ז"ל בש"ע יו"ד סי' קי"א סעיף ז' יע"ש ובמ"ש האחרונים שם ובמ"ש הרשב"א ז"ל בתורת הבית הארוך בדיני התערובת בית ד' שער ב' דקי"א ע"ש באורך. ותו לא מידי:

שז

יהרג ואל יעבור דקי"ל בשלש' עבירו' דע"ז וג"ע וש"ד. כת' הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' יסודי התורה דין ג' דכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קדש את השם

ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קדש את ה' ברבים. ואם עבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חלל את ה' ברבים ובטל מצות עשה שהוא קדוש השם ועבר על מצות ל"ת שהיא חלול השם יע"ש. ויש להסתפק בנהרג ולא עבר שלא בפני עשרה מישר' אם קיים מצות עשה דונקדשתי. וכן בעבר ולא נהרג אם עבר על מ"ע דונקדשתי ועל לאו דולא תחללו. מי אמרינן דבפחות מעשרה ליכא אלא לאו דולא תחללו ולא עשה דונקדשתי ובפני עשרה הוא דאיכא להני תרתי ונקדשתי ולא תחללו. או דילמא בין בפני עשרה ובין בפחות מעשרה איכא משום ונקדשתי ולא תחללו. והנה מתחלת דברי הר"מ ז"ל שכתב דכל מי שנאמר בו וכו' ונהרג ול עבר הרי זה קדש את השם ואם היה בי' מישראל הרי זה קדש את השם ברבים מוכח דאף בפחות מעשרה איכא עשה דונקדשתי שהרי כתב דהרי זה קדש את השם אלא שבפני עשרה הרי זה קדש את השם ברבים. האמנם ממ"ש הרמב"ם ז"ל בסוף דבריו וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם ואם היה בעשרה מישראל ה"ז חלל את השם ברבים ובטל מ"ע שהוא קדוש השם ועבר על מצות ל"ת שהיא חלול השם. מוכח דדוקא בעבר לפני עשרה איכא להני תרתי דהיינו ונקדשתי ולא תחללו אבל בפחות מעשר' ליכא אלא משום ולא תחללו ולא משום ונקדשתי. וראיתי להרב לח"מ ז"ל שכתב דנראה מדברי רבי' דבפחות מעשרה ליכא אלא לאו דולא תחללו אבל בעשרה איכא תרתי ונקדשתי ולא תחללו ואע"פ שהיה אפשר לפרש דברי רבינו דאין חילוק בין פרהסייא לצנעה שזה חלל את ה' ברבים וזה בצנע' ומ"מ בין הכי ובין הכי איכא עשה ולא תעשה. זה אינו במשמעות לשונו. ועוד דבגמרא אמרינן בהדיא דונקדשתי בתוך בני ישראל לא הוי אלא בעשרה דוקא עכ"ד ז"ל יע"ש. ואני תמה מאוד על הרב לח"מ ז"ל שכתב דולא תחללו איכא בין בפחות מי' ובין בפני עשרה ועשה דונקדשתי ליכא אלא בפרהסיא שכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל דמהיכא נראה כן מדברי הרמב"ם דולא תחללו איכא אף בפחות מעשרה אי ממ"ש בעבר ולא נהרג דה"ז חלל את השם ואם היה בעשרה וכו' וסובר הרב. דממ"ש דאם עבר ולא נהרג ה"ז קדש את השם ואם היה בעשרה מישראל ה"ז קדש את השם ברבים. א"כ גם משום ונקדשתי יש ללמוד מדברי הרמב"ם כהלימוד הזה דאיכא אף בפחו' מי' ממ"ש בתחילת דבריו דאם נהרג ולא עבר ה"ז קדש את השם ואם היה בעשרה מישראל ה"ז קדש את ה' ברבים ואמאי כת' הר"ב לח"מ דמשום ונקדשתי ליכא אלא בעשרה. ואם מפרש הרב להני מילי דכתב הרמב"ם דה"ז קדש את ה' דלאו למימרא דקיים עשה דונקדשתי דונקדשתי ליכא אלא ברבים א"כ גם מאי דכתב בעבר ולא נהרג דה"ז חלל את השם וכו' הכי מתפרש. ולע"ד נר' דכל בפחות מעשרה ליכא לא משום

עשה דונקדשתי ולא משום ל"ת דולא תחללו. וכמו שמוכח ממ"ש הרמב"ם בסוף דבריו ואם היה בעשרה מישראל ה"ז חלל את השם ברבים ובטל מ"ע שהוא קדוש השם ועבר על מצות ל"ת דחלול השם. דרצ"ל דבפחות מי' אף דאיכא משום קדוש ה' וחלול השם מ"מ משום בטול בטול מ"ע דקדו' ה' ועבירת ל"ת דחלול השם דל"ת זה דולא תחללו ליכא דקרא כתיב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל דהיינו דלא יחללו שם קדשו ברבים אבל יקדישוהו ברבים דסיומא דקרא דבתוך בני ישראל אתרוייהו קאי או לא תחללו דברישא ואונקדשתי דסמיך ליה ולכן ליכא לא משום ונקדשתי ולא משום לאו זה דולא תחללו אלא בעבר בפרהסיא בפני י' מישראל:

ובחפושי בספרן של צדיקים ראשונים ואת האחרונים מצאתי להריב"ש ז"ל בתשו' סי' ד' שמבואר בדבריו כדכתיבנא שכתב וז"ל ואע"פ שבאותן עבירו' שהדין נותן בהם שיהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג לא קיים מצות ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך וגומ' ואם עשה כן בפרהסיא דהיינו בפני עשרה מישר' לא קיים מצות ונקדשתי בתוך בני ישראל ועבר על לא תחללו את שם קדשי וכו' עכ"ד ז"ל וכ"כ עוד בסימן י"א ובסי' קע"א יע"ש. אשר מבואר יוצא מדברי הריב"ש ז"ל דכל דלא הוי בפני עשרה ליכ' לא משום עשה דונקדשתי ולא משום לאו זה דולא תחללו. וא"כ ע"כ דהוא מפרש דברי הרמב"ם ז"ל כדכתיבנא והכי מוכחין דברי הרמב"ם ז"ל ודלא כהרב לק"מ ז"ל. ותו לא מידי.

שח

יש שאלה להקדש. כתב הרשב"ש ז"ל בתשו' סי' שס"א יראה לי דאע"ג דקי"ל יש שאלה להקדש היינו דוקא קודם שהגיעו ליד הגזבר אבל כיון שהגיעו ליד הגזבר אינה יכולה לישאל עליו א"ד ז"ל בקצור יע"ש. וכ"כ הרשב"א ז"ל בחידושיו לגיטין לד"ח ע"ב ד"ה הא דאמר ר"ן וכו' וז"ל ועוד דלא אמרו אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לומר שיהא כמסור ממש ליד גזבר ההקדש שא"כ לא מצינו שאלה בהקדש שאין שאלה אחר מסירה כדאמרי' בנדרים שאין שאלה בתרומה ביד כהן ולא אמרו כמסירה להדיוט אלא לענין קניה שאם הקדיש שור אפילו שהוא בסוף העולם קנה ההקדש ובהדיוט עד שימשוך א"ד ז"ל יע"ש. וכ"כ בתשו' הביאה הר"ב אשכנזי בתשו' סי' י"ט ד"ן ומן התימא על הרשב"ש ז"ל שכתב דבר זה מדעת עצמו והכי אמר מר יראה לי וכו' ואיך לא זכר שר דכ"כ הרשב"א ז"ל. ועיין מ"ש הרב ש"ך ז"ל בח"מ סי' רנ"ה סק"ה ד"ה ואין להקשות וכו' על דברי הרשב"א זל הנז'. ועמ"ש בשו"ת בית יהודה חי"ד ססי' ו':

שט

יבום קודם לחליצה. יש להסתפק אם הא דמצות יבום קודם למצות חליצה הוא מדאורייתא. או דילמא ד"ת אין למצות יבום דין קדימה למצות חליצה ומאי דאמרו דמצות יבום קודם היינו מדרבנן. ולכאורה היה נראה דאין קדימה זו אלא מדרבנן מדחזינן דהיו מטלטלין אותה כפי הזמן וחזרו לומר מצות חליצה קודמת. וכן מצאתי להרדב"ז ז"ל בחדשות ח"א סי' נ"ו שכתב כן בפירוש שקדימה זו לאו דאורייתא היא אלא מדרבנן ולפיכך היו מטלטלין אותה כפי הזמן וחזרו לומר מצות חליצה קודמת א"ד ז"ל יע"ש.

האמנם לפענ"ד הדבר ברור דקדימה זו מדאורייתא היא. ואמינא לה מהא דאמרינן בפרק הבע"י דף ך' עלה דתנן התם כ"ג חולץ ואינו מיבם ופרכי' עלה קפסיק ותני ל"ש מן האירוסין ול"ש מן הנשואין בשלמא מן הנשואין עשה ול"ת היא וכו' אלא מן האירוסין ליתי עשה דיבמ' יבא עליה וידחה ל"ת דאלמנ' לכ"ג ומשנינן גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה יע"ש והכי אמרי' נמי בסנהדרין פרק כ"ג יע"ש. והשתא איכא לאקשויי דאנן קי"ל כהא דאמר ר"ל דכל מקום שאתה יכול לקיים את שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת. וא"כ ה"נ הכא הא יכול לקיים את שניהם דהא אפשר בחליצה וכדאמר התם הש"ס לר"ל. אלא ע"כ לומר דהכא נמי לא אפשר לקיים את שניהם חשיב משום דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא וכ"כ להדיא הרשב"א ז"ל בתשו' ח"א סי' אלף קפ"ד בטעמא דהך סוגיא יע"ש. והם דברים מוכרחים. וא"כ מינה ממילא אתה למר דהא דאמרו דמצות יבום קודם למצות חליצה היינו דבר תורה והיינו משום דחליצה במקום יבום לאו מצוה היא וזה ברור. ובכן תמהני טובא על הרדב"ז ז"ל דכתב בפשיטות דקידמה זו לאו דאורייתא היא אלא מדרבנן. היפך המוכח מהני סוגיא דפרק הבע"י ופרק. כ"ג דסנהדרין כנז'. ומאי דמייתי מהא דהיו מטלטלין אותה כפי הזמן וחזרו לומר מצות חליצה קודמת. נראה דהא לא שמיה מתיא כלל. ואת זה מצאתי ראיתי להרדב"ז ז"ל גופיה בישנות סי' ק"ח ד"מ ע"א וב' שכתב דמצות יבום קודם ומקרא מלא דבר הכתוב ואם יחפוץ האיש לקחת את יבמתו והתורה לא תשתנה בזמן מן הזמנים וזו מודעא רבה לאבא שאול וכו' עד ואע"ג דאם אינו מכוון לשם מצוה פוגע בערוה דמה"ט אמר אבא שאול דמצות חליצה קודמת ל"ק כלל אב"א קרא ואב"א סברא אב"א קרא דכתיב יבמה יבא עליה מכל מקום והתורה אסרתה והתורה התירתה וזה היתר הבא מכלל איסור ואב"א סברא יבא הטוב ויבא מכל מקום ומעשה דיהודה יוכיח שהרי לא נתכוון למצוה ויצאו ממנו מלכי ב"ד והמלך המשיח שיגלה במהרה בימנו ולא לחנם חזרו לומר מצות יבום קודם וכו' יע"ש

באורך והוא תימא דהיאך א"כ בחדשות כתב להיפך דהא דמצות יבום קודם קדימה זו לאו דאורייתא היא אלא מדרבנן:

שי

יד עבד כיד רבו וכן יד אשה כיד בעלה ומשו"ה מה שקנה עבד קנה רבו ומה שקנתה אשה קנה בעלה כדקי"ל הלכה רווחת ואיתא הכין בכמה דוכתי והא דשוה אשה לעבד בדבר זה היינו דוקא במציאה אבל במתנה שנתנו לעבד או לאשת איש בזה אין דין עבד ואשה שוין דבעבד אף שנתנו לו מתנה קנה רבו גוף ופירות. אבל אשה שנתנו לה מתנה לא קנה הבעל בגוף המתנה לעולם כי אם אכילת פירות כל ימי חייה וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל פ"ג דזכיה וכתב שם ה"ה ז"ל דכן הוא מפורש בירוש' וכו' ומוסכם הוא יע"ש וכ"כ התוספו' והר"ן והריטב"א זל פ"ק דקדושין אלא שכתבו שמדברי רש"י פ' בן סורר ומורה נר' דסבי"ל דמתנתה כמציאתה לגמרי. והמרדכי ז"ל שם כתב דר"י מקורביל היה מסופק בדבר אם יתנו מתנה לאשה שמא זכה הבעל בין בגוף בין בפירות וכו' יע"ש:

והנה הרב דברי אמת בחלק קונטריסין ד"פ תמה על גדולי ישראל איך אשתמיט מנייהו הא דאמרינן סוף פרק מי שיהיה נשוי מי שאמר לאשה נשואה נכסי לך ואחריך לפלוני ומכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מוציא מיד הבעל כו' הרי מבואר דהנותן מתנה לאשה לא קנה הבעל אלא הפירות כדין נ"מ ומש"ה אמרו דאם מכרה ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מוציא מיד הבעל דאם נאמר דקנה הבעל גוף ופירות אם כן אין במכירת' כלום והבעל מוציאו אף קודם שתמות כי מה כחה למכור נכסי הבעל ואפי' נצ"ב אין במכירתה כלום כ"ש בנכסים של בעל והיכי אמרי דהדר אחריך ומוציא מיד הבעל יע"ש שהניחה בצ"ע. והביא דבריו הרב שער המלך ז"ל פ"ו מה' עבדי' דין י"ב וכתב ע"ד ובאמת שהדבר מתמיהא וכתב ליישב לפי חומר הנושא יע"ש.

והנה ספר דברי אמת אין אתי לעיין בשורש האי תמיהא דתמ' על הני גדולי ישראל דלפום ריהטא תמיהא לי טובא על תמיהתו ויות' תמיהא לי על הרב שער המלך שנדחק להליץ בעד הני גדולי ישראל. דנר' דאין כאן מקום לתמיהתו כלל דהא כיון דאמר ואחריך לפלוני גילה דעתו בפירוש דאחריך יקנה ובעל לא ליקני וכמ"ש שם רש"י ז"ל להדיא וז"ל הבעל מוציא מיד הלוקח אם בא לדון עמו יכול הוא לזכות בדין שהוא לוקח ראשון. ואחריך יכול להוציא מיד הבעל דכי אמר אביי אין לאחריך במקום הבעל כלום שנתן לה כשהיא פנויה וניסת אבל באומר לנשואה ה"ק לה אחריך ליקני בעל לא ליקני יע"ש ועיין בהר"ן שם. וא"כ ממילא תו נמי ל"ק כלל קושיית הרב דברי אמת ז"ל דהכא כיון דאמ' לה

ואחריך לפלוני הרי בשיורו הזה להורות נתן דמתנתו לה הוא דוקא לה ולא יהיה רשות בו להבעל דאם יהיה לבעלה רשות בהם א"כ מאי אהני בשיורו ששייר במאמרו ואחריך לפלוני הא מה שקנתה אשה קנה בעלה דיד עבד כיד רבו ויד אשה כיד בעלה וא"כ כיון שע"י קנייתה זכה הבעל אפילו שתמות איך יזכה אחריה האחריך. אלא מבואר במאי דקאמ' ואחריך לפלוני שהוא נותן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בו והיינו דקאמר ואחריך לפלוני דהיינו שאחריך יקנה ולא בעליך שאין לבעלך רשות בהם ולכן לא קנה הבעל רק בפירות. שוב ראיתי להרב מח"א ז"ל בנמוקיו על הרמב"ם סוף הל' זכיה ומתנה שכתב שהריטב"א ז"ל הביא ראיה מהך סוגיא דס"פ מי שהיה נשוי דאין יד אשה כיד בעלה. ומאוד אני תמה על הרב דברי אמת והרב שער המלך ז"ל שלא זכרו כי כבר הביא ראיה זו הריטב"א ז"ל והרב מח"א ז"ל שם כתב וז"ל בעל שויוהו רבנן כלוקח מחיים כדאמרו פי"ן דמה"ט אם מכרה האשה הבעל מוציא מיד הלקוחו' וכשאמר לנשואה ואחריך יקנה לא קנה הבעל הגוף ולא הוי לוקח אלא הפירות בלבד יש לבעל דמה שקנתה אשה קנה הבעל לפירות ואין תנאי כזה מועיל וכמ"ש בפ"ג ודלא כהריטב"א ז"ל שכתב כאן שיש ראיה לומר דאין יד אשה כיד בעלה א"ד ז"ל יע"ש. ועמ"ש שם לעיל פי"א דין י"ג יע"ש. וראה זה מצאתי להרב הנמוק"י ז"ל בחי' לכתובות הנדפס מחדש בס' אישי ה' שכתב ס"פ מי שהיה נשוי עלה דאחריך מוציא מיד הבעל וז"ל הבעל מוציא וכו' דיש לו דין לוקח ראשון אבל אחריך מוציא מיד בעל כדמפר' ואזיל דה"ק לה הנותן בעל לא ליקני ומהא שמעינן דהנותן נכסים לאשה ע"מ שאין לבעלה רשות בהם דתנאו קיים וכן פסקו המפרשים ז"ל במס' קדושין א"ד ז"ל יע"ש. הרי שכתב שמסוגיא זו מייתו המפרשי' ראיה דהאומ' ע"מ שאין לבעלה רשות בהם תנאו קיים והיינו כדפרישנא דמאי דקאמר אחריך ה"ק אחריך ליקני ולא בעל דע"מ שאין לבעלה רשות בו הוא נותן לה ולכן מייתי שפיר הנמוק"י ז"ל ראיה מכאן בשם המפרשים דהנותן מחנה לאשה ומתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בו התנאי קיים. ועמ"ש עוד הר' מח"א ז"ל הל' זכיה ומתנה סי' י"א. ותו לא מודי.

שיא

ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף. היכא דשכרו אינו אלא פרוטה לא שייך לומר ישנו לשכירות מתחלה ועד סוף. כ"כ רבינו יונה בפרק הספינה גבי ההיא דהמוכר פשתן וכ"כ ה המרדכי בפ' איזהו נשך ועמ"ש ע"ד הרב מחנה אפרים ז"ל ה' שכירות סי' י"ד ובמ"ש הרב בנו ז"ל בהגהה שם בשם הרשב"א ז"ל בחי' לקדושין:

שיב

ישנה לשכירות מתחלה ועד סוף אע"ג דישנה לשכירות מתחלה וע"ס וכמלוה חשבינן לה בין לענין קדושין שאין האשה מתקדשת בה בין לענין הגיע לכפה פ"ק דע"ז שאע"פ שאסור לבנותה אם בנה שכרו מותר. הני מילי במקום שאינו חב לאחרים. אבל כיון שאינה משתלמת אלא לבסוף מסתברא שאין נכסי בעל הבית משעובדים לו היום וכן הם דברי רש"י בפ' המקבל גבי ההיא ברייתא דמנין לשכיר יום שגובה כל הלילה ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום דאמרי עלה שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וכתב רש"י הלכך לא משתעבד לשכיר יום עד שתשקע החמה ע"כ. וכ"ש דלא משתעבד להפקיע מידי הקדש ואפי' בקדשי בדק הבית שהרי זכה בהן גיזא דרחמנא בשעה שידי השוכר מסולקת מהן. כ"כ הרב הרמ"ע מפאנו ז"ל בתשו' סי' ס"ג.

שיג

יתמי לאו בני מחילה נינהו. היינו בדבר שבא לידן אבל בריוח שלא בא לידן שפיר מחלי. כ"כ התוס' ז"ל בב"ב דקמ"ג ע"ב סד"ה ואם אמר וכו' ועיין בש"ס דב"מ דכ"ב ע"ב.

שיד

יתמי לאו בני כפרה נינהו. ומשו"ה קי"ל דשור של יתומין שהרג את הנפש דאין האפוטרופסין משלמין כופר דכופר כפרה הוא ויתמי לאו בני כפרה נינהו כדאיתא בב"ק ד"מ ע"א ופסקו הרמב"ם ז"ל פי"א מה' נזקי ממון דין ו' וז"ל שהכופר כפרה הוא ואין הקטנים והחרשים והשוטים בני חיוב כדי שיהא צריכין כפרה ע"כ יע"ש:

חזי הוית להרדב"ז. בתשו' ח"ה הנדפס מחדש סי' ב' אלפים צ"ד שכתב ליישב מה שהשיג הראב"ד ז"ל על מ"ש הרמב"ם זל פ"ג מה' איסורי ביאה דבן ח' שנים ויום א' שבא על שפחה חרופה היא לוקה והוא מביא קרבן והשיגו הראב"ד ז"ל וז"ל זה שבוש שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבן זה מן העונשין הוא והיא כמו כן פטורה דהא מקשו אהדדי והכי איתא בכריתות עכ"ל ז"ל יע"ש. וע"ז כתב הרדב"ז ז"ל שם וז"ל דעת רבינו שאין הקרבנות לעונש אלא לכפרה וקטן נמי כפרה בעי ובכל היכא דאיכא היקישא לחומרא מקשינן ולא לקולא הילכך כי היכי דאיהי דגדולה חייבת מלקות אף הבא עליה חייב קרבן אע"ג דקטן הוא ותו דקרא הכי מוכח דכתיב בקורת תהיה והביא את אשמו משמע כל שהיא לוקה הבועל מביא אשם דאי לפי שיטת הראב"ד ז"ל הכי הו"ל למכתב והביא את אשמו וגומ' בקורת תהיה אלא ודאי לחומרא מקשינן וכיון שהיא לוקה אף הוא מביא אשם אע"ג דקטן הוא ועלו דברי הרב כהוגן א"א ז"ל יע"ש:

ולע"ד אחרי המחילה רבה מ"ש דדעת רבינו שאין הקרבנות לעונש אלא לכפרה וקטן נמי כפרה בעי אין דבריו אלו אלא דברי תימא דמי איכא מ"ד דקרבנות לעונש ולא לכפרה הא פשיטא היא ואף הראב"ד ז"ל הכי סבי"ל דהקרבנות לכפרה הם ומ"ש שלא מצינו קטן בר עונשין וקרבן זה מן העונשין אין כונתו בזה לומר דהקרבנות לעונש ולא לכפרה אלא כונתו מבוארת דכיון דקרבנות הם לכפרה מי שהוא בר עונשין הוא דכפרה בעי וקטן כיון דלאו בר חיובא הוא דאין במעשה קטן כלום כפרה למאי בעי. ודברי הראב"ד ז"ל הלא המה תלמוד ערוך דיתמי לאו בני כפרה נינהו ומשו"ה פטורין מכופר דכפרה הוא וכ"כ הרמב"ם בהל' נזקי ממון וביאר מילתא בטעמא דאין הקטנים והשוטים והחרשים בני חיוב כדי שיהא צריכין כפרה כנז'. והיינו ממש בדברי הראב"ד ז"ל. ואיך כתב הרב ז"ל דדעת הרמב"ם שאין הקרבנות לעונש אלא לכפרה וקטן נמי כפרה בעי והוא היפך הש"ס דקמא הנז' והיפך דברי הרמב"ם ז"ל עצמו שכתב בהדיא כיון דלאו בר חיובא הוא לא בעי כפרה:

ואנכי חזון הרביתי להרדב"ז ז"ל שם סי' ש"א שי"ד שנשאל על מי שעשה עבירות בקטנותו אם חייב לקבל תשובה בגדלותו. והשיב וז"ל תשובה פטור הוא מן הדין ואע"ג דכתב בהג"א דקטן שהזיק חייב לשלם כשיגדיל לא הסכימו עמו שאר הפוסקים כאשר תמצא מבואר שהקטן פטור מלשלם אפי' כשהגדיל וכ"כ הרמב"ם פ"ד מה' חו"ומ וכ"כ הרא"ש ומשמע לי דאף הוא לא אמרה אלא בנזקי ממון שלא יהא חבירו נפסד אבל בעבירות אדם למקום מודה הוא שאנו צריך תשובה דאין מעשה הקטן כלום א"ד ז"ל יע"ש. הנה שהרב ז"ל גופיה למד מדברי הרמב"ם ז"ל דה' חובל ומזיק ממ"ש בקטן שהזיק דפטור אפי' לכשהגדיל דקטן שעבר עבירות בקטנותו אינו צריך תשו' בגדלותו ואח"כ כתב דמשמע לו דגם ההגה' אשירי מודה בעבירות שבין אדם למקום משום דאין מעשה קטן כלום. הרי דפשיטא ליה דקטן לא בעי כפרה שהרי התשו' היא לכפרה כקרבן והיא עיקר הכפרה שהרי אף בהביא קרבן לכפרה אינו מתכפר לו בלא תשובה וזה פשוט. ואילו איהו גופיה לעיל סי' ש"א צ"ד הנז"ל פשיטא ליה כל בתר איפכא דקטן נמי כפרה בעי. גם בתשו' זו דסי' ש"א שי"ד נר' דאישטמיתתיה ש"ס דקמא הנז' ודברי הרמב"ם ז"ל דה' נזקי ממון דשם בא מפורש דקטן שעשה עבירות בקטנותו לא בעי תשובה דכיון דלאו בר חיובא הוא א"צ כפרה. והוצרך להביא עצות מרחוק מדין דקטן שהזיק. ולבסוף כדי להסכים גם דברי הגה' אשירי הכי אמר מר ומשמע לי וכו' והוא פלא גדול עצום ורב על הרב ז"ל איך לא זכר שר ש"ס ערוך ודברי הרמב"ם ו"ל דה' נזקי ממון ולא עוד

אלא דבסי' ש"א צ"ד כתב דקטן נמי כפרה בעי היפך הש"ס והרמב"ם ז"ל הנז' וצ"ע. ועיין בפסקים וכתבים למהרי"א סי' ס"ב:

שטו

יאוש כדי לא קני. היינו בגזל וגנבת ישראל אבל בגזל וגנבת הגוי אפילו למ"ד דגזל הגוי וגנבתו אסור מדאורייתא מ"מ יאוש כדי קני בגזל הגוי לכ"ע. כ"כ מהר"מ ן' חביב ז"ל בקונט' יום תרועה דף ו' מן הספר. וכן מפורש יוצא מדברי השה"ג בשם ריא"ז ז"ל בסוכה ריש פרק לולב הגזול שכתב וז"ל ואפילו אם נגזל' מן הגוי הואיל ונתייאש אותו הגוי הרי הוא הפקר יע"ש. אבל הרמב"ן ז"ל בס' המלחמות שם מפורש יוצא מדבריו דחולק בזה וס"ל דגם בגזל הגוי יאוש כדי לא קני ובעי יאוש ושנוי רשות כבגזל ישראל שכתב שם וז"ל ומ"ש ממאי דקאמר ר"ה להנהו אוונכרי דשקלינן וטרינן וכו' אע"ג דמה"ב היא איכא למימר דארעתא דגוי גזלי ולא של ישראל דלא שכיח ומשום לבם אתמר דלמיקני מינייהו בעי יאוש ושנוי רשות עכ"ד ז"ל יע"ש. הרי לך מבואר דס"ל להרמב"ן דאף בגזל הגוי בעינן יאוש ושנוי רשות. וכן מוכח נמי מדברי הרשב"א ז"ל בתשו' סי' תתנ"ב יע"ש. ועיין להרב שער המלך ז"ל פ"א מה' גזילה ד"ח ע"ג וע"ד.

והנה בין לדעת השה"ג בשם ריא"ז ובין לדעת הרשב"א והרמב"ן ז"ל מבואר דיאוש מיהא בעינן בגזל הגוי. ולכן אני תמה על הרב מחנה אפרים ז"ל שכתב בהלכות גזילה סי' ל' דישראל שגזל מגוי או גוי שגזל מגוי חבריה ונתנו במתנה לישראל קנאו ישראל ואפי' קודם יאוש שאין ישראל השני גזל כלום מרשות הגוי והוי כמו אבדתו של גוי דשרי דנכסי הגוי הרי הם כהפקר ונראה דמה"ט פי' רש"י ז"ל בפרק לולב בההיא דא"ל ר"ה כי זבניתו אסא ליגזזיה אינהו וכו' דמיירי בשדות של ישראל דאל"ה אלא בשדות של גוי לא היו צריכים ליאוש א"ד ז"ל יע"ש. והם דברים תמוהי' בעיני דהא מפורש יוצא שם מדברי השה"ג בשם ריא"ז דבעינן יאוש גם בגזלת הגוי ובדברי הרמב"ן ז"ל שם מפורש יוצא גדולה מזו דבעינן גם שנוי רשות בהדי יאוש. ותו לא מידי:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

מפתחות העניינים

מערכת האלף

אדם יכול לברוא אדם ע"י ספר יצירה **סימן א' ב'**
אדם מצווה על שבית' בהמתו בשבת **ג' עד ט'**
אדם מצווה על שביתת עבדו **ט' י' י"א**

אדם מצווה על שביתת שדהו בשביעית **י"ב י"ג**
אדם מועד לעולם **י"ד**
אין מעבירין על המצות **מסי' ט"ו עד סי' כ"ח**
אין עושין מצות חבילו' חבילות **כ"ט עד סי' ל"ה**
אין ישיבה בעזרה **ל"ט**
אין קטיגור נעשה סניגור **מ'**
אין שבות במקדש **מסי' מ"א עד סי' מ"ט**
אין קורין לאור הנר בשבת **נ' נ"א**
אין עמור אלא בגדולי קרקע **נ"ב נ"ג**
אין דישה אלא בגדולי קרקע **נ"ד נ"ה**
אין סחיטה בשער **נ"ו**
אין עבוד באוכלין **מסי' נ"ז עד ס"א**
אין צביעה באוכלין **ס"ב ס"ג**
אין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיזכה חברך **מסי' ס"ד עד ע"ג**
אין דנין בשבת **ע"ד**
אין עונשין בשבת **מסי' ע"ה עד ע"ח**
אין בשול אחר בשול **ע"ט**
אין שליחות לגוי **מסי' פ' עד צ"א**
אין שליח לדבר עבירה.
אין איסור חל על איסור **קכ"ט ק"ל קל"א**
אין שבועה חלה על שבועה **קל"ב**
אין מבטלין איסור לכתחילה **מסי' קל"ג עד קמ"ד**
אין אדם אוסר דבר שאינו שלו **קמ"ה**
אין מתירין את הנדר עד שיחול **קמ"ו**
אין פותחין בנולד **קמ"ז קמ"ח קמ"ט**
אין דוחין נפש מפני נפש **ק"ן**
אין ע"ע נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג **קנ"א**
אין פוסקין צדקה על היתומים **קנ"ב**
אין אונס בערוה **קנ"ג**
אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים **קנ"ד**
אין ב"ד נזקקין לפחו' משו"פ **מסי' קנ"ה עד קנ"ט**

אין אדם משים עצמו רשע **מסי' ק"ס עד ק"ע**
אין הולכין בממון אחר הרוב **קע"א עד קע"ד**
אין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו **קע"ה**
אמירה לגוי שבות **מסי' קע"ו עד קפ"א**
אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט **קפ"ד עד קפ"ח מסי' צ"ב עד קכ"ח**
אסור לאדם לעשות שותפות עם הגוי **קצ"א**
איסור כהונה קצ"ב איסורי הנאה **קצ"ב**
אוכל נפש ביו"ט **קצ"ד**
אנוס רחמנא פטריה **קצ"ה**
אבק רבית **קצ"ו**
אל ישנה אדם מפני המחלוקת
קצ"ו אומן קונה בשבח כלי **קצ"ח**
אסמכתא לא קניא **קצ"ט**
אתרוג בימי החג **ר' ר"א**:

מערכת הבית

ברכת הנהנין **ר"ב ר"ג**
ברכת המזון לאחריו **ר"ד ר"ז**
ברכת מעין שלש **ר"ח**
ברכה שאינה צריכה **מסי' ר"ט עד ריא"**
בזוי מצוה **ריב"**
בית הכנסת עושין בית המדרש **ריג"**
בדיקת חמץ **ריד" רטו"**
בטול חמץ רטז"
בטול איסור ברובא **ריז" ריח"**
בריה לא בטילה **ריט"**
בהמה של עיר הנדחת אסורה בהנאה **ריט"**
בנדרים הלך אחר לשון בני אדם **ר"ך רכא"**
בית זה **רכב"**
בכורים אין קריאתן מעכבת אכילתן **רכג"**
בכור שנטרף בתוך ל' יום **רכד"**
בן נח אסור באשת חבירו **רכה"**

בוגרת אנוסה **רכ"ו**
בעל בנכסי מלוג דאשתו **רכ"ז רכ"ח**
ב"ד חשוב **רכ"ט**
בי דינא בתר בי דינא לא דייקי **ר"ל רל"א**
בעל חוב קונה משכון **רל"ב רל"ג רל"ד**:

מערכת הגימ"ל

גרם כבוי דליקה בשבת **רל"ה רל"ו**
גדול כבוד הבריות **רל"ז**
גיד הנשה **רל"ח**
גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר **רל"ח רל"ט ר"ס**
גר צריך ג' דמשפט כתיב **רמ"א**
גר תושב. **רמ"ב**
זל פחות משו"פ **רמ"ב רמ"ג**
גזל הגוי **מסי' רמ"ד עד רמ"ז**
גוי לית ליה חזקת ממון **רמ"ח רמ"ט**
גוי יורש את אביו
גוי דבר תורה **ר"ן**
גרמא בנזקין פטור **רנ"א רנ"ב**:

מערכת הדלית

דברי תורה אינם מקבלים טומאה **רנ"ג**
דברים שבכתב א"א רשאי לאומרם בע"פ **רנ"ד רנ"ה רנ"ו**
דבר שיש לו מתירין רנ"ז דמאי **רנ"ח**
דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה **רנ"ט**
דברי שכ"מ ככתובין ומסורין **ר"ס**:

מערכת ההא

הפקר בשבת **רס"א**
הסח הדעת **רס"ב**
הדחה **רס"ג**
הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה **רס"ד**
הקדש שוה מנח שחללו על שו"פ **רס"ה**
הקדש לא חייל על פחות משו"פ **רס"ו**

קדש בדק הבית **רס"ז**
הפקר קרקע ושייר פרותיו **רס"ח**
הפקר לעניים ולעשירים **רס"ט ע"ר**
הפקר ע"י שליח **רע"א**
הפקר ב"ד הפקר **רע"ב**
הנאה הבאה לו לאדם בע"כ **רע"ג**
הודאת בע"ד כמאה עדים **רע"ד רע"ה רע"ו**:

מערכת הויו

רע"ז

מערכת הזיין

זה יכול וזה יכול ועשאוהו שנים בשב' **רע"ח רע"ט**
זונה האמורה בתורה **ר"ף**
זכין לאדם שלא בפניו **רפ"א**
זכיה לקטן **רפ"ב**:

מערכת החית

חביבה מצוה בשעתה **רפ"ג רפ"ד**
חצי שיעור אסור מה"ת **רפ"ה**
חובר חבר **רפ"ו**
חזקה לא שביק התירא ועביד איסורא **רפ"ז רפ"ח**
חופה דחשיבה כביאה **רפ"ט**
חזקת שליח עושה שליחותו **ר"ץ רצ"א**
חזקה אין אדם פורע חובו תוך זמנו **רצ"ב**
חזקה כל מה שיש בידו של אדם הוא שלו **רצ"ב**:

מערכת הטית

טומאת אוכלין **רצ"ד רצ"ה רצ"ו**
טריפה אינה חיה ואינה יולדת **רצ"ח**
טביעת עינא דצ"ט ש' טענינן ליתמי **ש"א ש"ב**
טובת הנאה אינה ממון **ש"ג**:

מערכת היוד

יום טוב **ש"ד**

יש שחיטה לעוף מן התורה **ש"ה**
יבש ביבש חד בתרי בטל **ש"ו**
יהרג ואל יעבור **ש"ז**
יש שאלה להקדש **ש"ח**
יבום קודם לחליצה **ש"ט**
יד עבד כיד רבו **ש"י**
ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף **שי"א שי"ב**
יתמי לאו בני מחילה נינהו **שי"ג**
יתמי לאו בני כפרה נינהו **שי"ד**
יאוש כדי לא קני **שט"ו**:
תם ונשלם שבח לאל בורא עולם